ספר

לבוש התכלת

והוא לבוש הראשון מעשרה לבושים שחבר כבוד הגאון מוה"ר מרדכי יפה זללה"ה

והוא כולל כל הדינים הכלולים בחלק הראשון מטור האורח חיים וטעמיהם והוא אשר קראו לבעל העטור סדר היום ,

עם פי' אליהו זוטא חברו וגם יסדו הרב הגאון מהורר אליה' אב"ד דק"ק טקטין בן הרב הגאון מהורר בנימין וואלף ב"י בן הגאון המפורסם בדורו במהו' שמעון אב"ד ור"מ דק"ק פראג

הוכן כונת שני החבורים יעויין מעל"ד בהקדמות שני האמרות הגדולים וחיידי דחשיבא יד הכל נשמעו

וסמו המו מרוב חיבת הקודש ולא נשארו כ"א בלאותיהן ועתה העיר ה' רוח מדיפה של השותפים ה"ה התו" מהורר ישראל בהרבני מהורר אברהם וה"ה מהורר יוסף במהורר צבי מדפיסים דפה להעלות מחדש להספרי עשרה לבושים על מכבח הדפוס במיר יפה

ובלוחיות מהוריס כאשר עפעפי הרואים תחזה מישרים ,

חלק ראשון

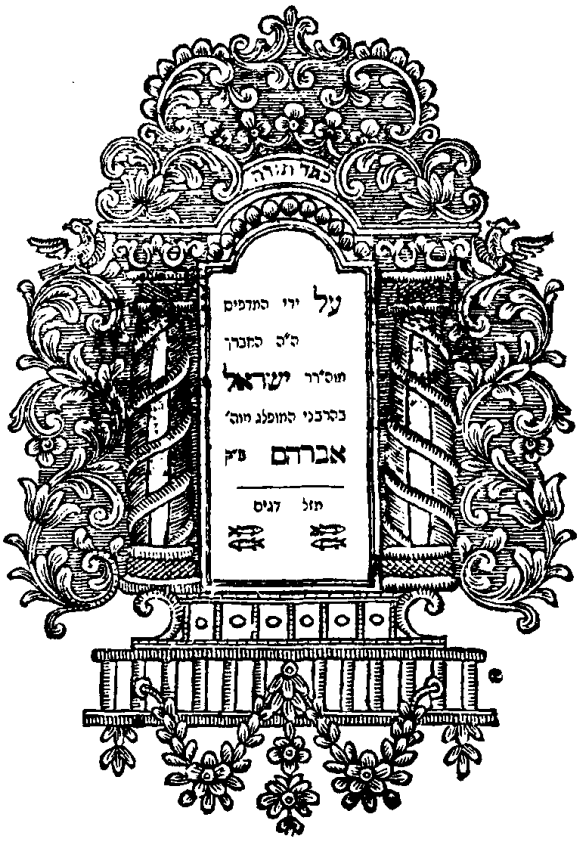

תחת מחשבת גזיונו הקיסר אוסטע מריסוויטעליוסטע דערזאוויטעע ווילי, באסטילער מיטפרעמער אלכסנדר פאולאוויטש מחמיע דערזיע"מוס"ר רחסיפקי הבסטילער מוסטע מילעסטיוסטע יר"ה ,

גדרוקט אין בריסטוב אין וואליכטען גובערנעמענט מיט באוויליגונג מייער העכסטע פערזאדעגען קייזערליכן צענזור ברשיון הצענזור אשר באקראמיי דווילנא

גם אנה לחכמים יביט מדעתם כי גלו בגוים שהיו ביתי חכמי הש"ם ז"ל הגוים האלה אשר אנו מתגוררים בארצותם כי פתח בזה מובדי טוכנים וחזלות ודבקים בכל התועבות לא ידעו את ה' ואת דבר קדשו לא הכירו אבל העמים שבזמנינו את ד' הם ירחים ונותנים כבוד לתורתו עשים חפצו ומדק בארצותם ומסד עם היהודים התומים תחת כנפיהם וחלילה לנו לדבר לו לכתוב שום גנאי עליהם לכל מקום במאר בכפרים גוי לו גמרי לו לו"ם וכדומה הטוהה על עכו"ם אותם שהיו בזמן חכמי התנא.

נדפס פה ק"ק

ברדיטשב

בשנת ומרדכי יגלה בלבוש מלכות לפ"ק

הסכמת וגזירת מהרבנים הגאונים המפורסמים

הסכמת הרב הגאון הגדול החסיד המפורסם בוצינא קדישא אספקלריא המאירה מפת הדור איש אלקי קדוש יאמר לו כבוד קדושת שמו מוהר"ר אברהם יהושע העשיל אב"ד דק"ק אפטא ולע"ע חונה בק"ק מעזיבוז

היות כי בא אלי כרבני חכו' ישראל בכרכא מהור' אברהם ושותפו מוה' יוסף בתוס"ר צבי נ"י תרפיסים דק"ק בתרפישטוב והקמה תתמה בכמה בתי ארוסים לתפיסים ספר לבוש מחיבר הגאון מוה' מרדכי יפה ז"ל עטרה לבושי דברים מחדשים תפז וחכמי ספרים דברי פי חכם חן חן לו ומתה סלכתה אילכה לחשתו תפסרי דגת תורה סליחה יחבו עדיהל ומנקו ובבור סמם יקרות וכבר ספו חתו ולא נשאר כי אם אחד בציר ושמים בתבשמה ארבים ,תחתוקקים נשתה בלתה את דברי קלסו אך מהלגה אן יחיו מהסל' כחרירה ויעיבו לסם אחר גבול לקיים תכון שתם והכל נוגר על כל החתפיסים שלא יחם אים את ידו לחשום ספר הכ"ל אן בחבנית זה ולא בחבנית אחר ולא אחד מכל המחברים הלאלו הן בחתפיסות והן בנרשון הן על ידי עלתו והן ע"י גזרת דילוי תבר חתבה עבר שנים חיום כלות הדפסת ספרי הכ"ל והשבר על דברים לדקיה חיות דרכן ולאת לי תשותה ולקום בלתרור תמיג גבול והשתמש לדברים יפקן בטם סכ"ל החדבר לבבוד הארה ולהחדירה

יום כ' ער"ם מתן תקע"ז לפ"ק

הקטן אברהם יהושע העשיל מאפטא החונה בק"ק מעזיבוז

הסכמת הרב המאור הגדול המפורסם בגן של קדושים בוצינא קדישא איש אלקי קדוש יאמר לו כבוד שמו מוהר"ר ישראל בהרב הגאון המנוח מוה"ר לוי יצחק אב"ד דק"ק בארדיטשוב

נדרשתי לאחר שהלכו כ"כ מחברי מוה"ר ישראל לכרכני חו' אברהם ושותפו מוה' יוסף בתוס"ר צבי נ"י בגיתון ר' ספר לבוש מחיבר הרב הגאון מוה' מרדכי יפה ז"ל עטרה לבושי דברים מחדשים תפז וחכמי ספרים דברי פי חכם חן חן לו ברור חיטלו מחרותיו טהורות פנים חבריהם ואתה הלכתה אילכה לחשתו תפסרי דגת תורה סליחה יחבו עדיהל ומנקו ובבור סמם יקרות וכבר ספו חתו ולא נשאר כי אם אחד בציר ושמים בתבשמה ארבים ,תחתוקקים נשתה בלתה את דבר. קדמו אך מהלגה אן יחיו מהסל' בבור' ויעיבו לסם גבוהים ומיחדים פני עשות תשתות בכן ידי תיכון עתם והמי גזר על כל החתפיסים שלא ירים אים את ידו לחשום ספר הכ"ל אן בחבנית זה ולא בחבנית אחר ולא אחד מכל המחברים הלאלו הן בחתפיסות והן בנרשון הן על ידי עלתו והן ע"י גזרת דילוי תבר חתבה עבר שנים חיום כלות הדפסת ספרי לבוש הכ"ל והשבר על דברים לדקיה חיות דרכן ולאת לי תשותה ולקום בלתרור תמיג גבול והשתמש לדברים יפקן בטם סכ"ל החדבר לבבוד הארה

יום ה' ער"ם מתן תקע"ז לפ"ק

הקטן ישראל בהגאון מו"ה מוה"ר לוי יצחק זצ"ל

הסכמת הרב המאור הגדול המפורסם בוצינא קדישא איש אלקי כ"ש מוה"ר מרדכי בהרב המנוח המפורסם מוה"ר מנחם נחום מטשארנביל

ברוך ה' אשר לא עזב חכמו וחסדו חעתו ישראל אשר בחר נסגלותו ויחסן בבתו הבנים בעין אחלו אל המחיר תחיים הבוקרים על דעתי חורתו כי רמה כי חלת כל אחד לבת עד הכשתו להביא ולקנות ספרי לבושים בהוא בכתי נתנו בכתי נתנו חסיבת הבדר הדפסתן ובכח הבדר ביחוד ותחיקי הדפוס דק"ק בתרדטשוב מוה"ר ישראל בהרבני מוה' אברהם ושותפו מוהר' יוסף בתוס' צבי נ"י ובשלו בנם בחתנה לקרב אל התלמה מלאכה מהירה ונעשה בעבות על תבנת הדפוס ספרי לבושים מחיבר הגאון מוהר"ר מרדכי יפה ז"ל עם פירוש אליהו זוטא על ש"ע מ"ח בדפוס נאה ובנייר יפה ואחר כל הטעמים נכבה כל הירא ודרד לדבר ה"ו הלבה ישורר תעמתו לעבו"ה מתוכן דתוריתה להחזיק ידי החתפיסים הכ"ל לכן הנני נוגר בגזרת שארו מחנים קשיאתי שלא יבא כ"מ חיטרמל להביא את גבולם בן ע"י עמתו וכן ע"י גזרת דילוי תבר חתבה עבר שנים חיום כלות הדפסת ספר הכ"ל בלתי רשון החתפיסים הכ"ל בלי שים חחבולה ישרחה בעולם ורבנה בו כל המאוב בחארה על תמיג גבול רשה ולהחתפיס יעמם וחבת עניכם ברמה עוב כ"כ הוחבר בלתקה נבבוד הארה ונחדיה יום ג' ב' מנחם אב תקע"ז לפ"ק

הקטן מרדכי בא"מ הרב מוה"ר מנחם נחום זללה"ה מטשארנבול ושי"ק

הסכמת וגזירת מהרבנים המפלגים

הסכמת הרב המאור הגדול המפורסם הדריפובקי בוצינא קדישא קדוש יאמר לו כבוד שמו מוהר"ר אברהם דוב בער אב"ד דק"ק המעלניק

לאשר בעיר ה' את רוחם של כ"ה הרבני חכו' ישראל בהרבני חכו' אברהם נ"י ושותפו מו' יוסף בתוה"ר צבי נ"י מתפיסים דפס בארדטשוב ולהתפיס על דפוס שלה' את ספר לבוש מחיבר הגאון מוה' מרדכי יפה ז"ל מאיר רבו עבם המחלוקים לעמוד ולעמוד תחתו ולהבין ולהורות , ובסך על פרחבוים ספר אליהו זוטא ז"ל מאיר הגאון מוה' אליהו ז"ל ותמחות מבבר ספו חתו אכל בעיירות ולא נשאר כי אם אחד בעיר ובנים בחבפה ורבים המחלוקים לשתות בנתה את דברי קדמו ובשה בעיר ד"ת ה' כ' הבחבר מוה"ר ישראל בהרבני חכו' אברהם ושותפו מוה"ר יוסף בתו' צבי נ"י לבעלותם על מבבת בדפוס בלפס כדי לחסת את פרבים אחרתי לפעלת עבת ויחר חלם אך תלאבה הבחבר אן יכיו מהכל בחרר' ויעיבו בבלם ושיחרו אני לעבות תפחרת בכן ידי תיכון עתם והבני גזר על כל החתפיסים שלא ירים אים את ידו לחשום ספר הכ"ל אן בחבנית זה ולא בחבנית אחר ולא אחד מכל המחברים הלאלו הן בחתפיסות והן בנרשון הן ע"י עמתו ובן ע"י גזרת דילוי תבר חתבה עבר שנים חיום כלות הדפסת ספר הכ"ל והשבר על דברים לדקיה חיות דרכן ולאת לי תשותה ולקום בלתרור תמיג גבול והשתמש לדברים יפקן בטם סכ"ל החדבר לבבוד הארה ולהחדירה

יום כ' ער"ם מתן תקע"ז לפ"ק

הקטן אברהם דוב בער מהמעלניק

הסכמת הרב המאור הגדול המפורסם הדריפובקי בוצינא קדישא קדוש יאמר לו כבוד שמו מוהר"ר יוסף בהרב מוהר"ר משה זללה"ה חונה פ"ה קאסנטין ישן

בבר מדע המפורסם וגמי המעלת אחר פעל ועשה אים אחר תורה אחת בלבו אחר קראתו מדע בכתרים הלאלו בדקו חבל ולחיים ספר לבוש אחר מחבר הרב הגאון מוהר"ר מרדכי יפה ז"ל עטרה לבושים ומסם שמו אחרבעה רחבים דברים מחדשים חכו ומחכמי ספרים דברי פי חכם חן חן לו ברור חיטלו מחרותיו טהורות פנים חבריהם ואתה הלכתה אילכה לחשתו תפסרי דגת תורה סליחה יחבו עדיהל ומנקו ובבור סמם יקרות וכבר ספו חתו ולא נשאר כי אם אחד בציר ושמים בתבשמה ארבים ,תחתוקקים נשתה בלתה את דברי קדמו ובשה בעיר ד"ת ה' כ' הבחבר מוה"ר ישראל בהרבני חכו' אברהם ושותפו מוה"ר יוסף בתו' צבי נ"י לבעלותם על מבבת בדפוס בלפס כדי לחסת את פרבים אחרתי לפעלת עבת ויחר חלם אך תלאבה הבחבר אן יכיו מהכל בחרר' ויעיבו בבלם ושיחרו אני לעבות תפחרת בכן ידי תיכון עתם והבני גזר על כל החתפיסים שלא ירים אים את ידו לחשום ספר הכ"ל אן בחבנית זה ולא בחבנית אחר ולא אחד מכל המחברים הלאלו הן בחתפיסות והן בנרשון הן ע"י עמתו ובן ע"י גזרת דילוי תבר חתבה עבר שנים חיום כלות הדפסת ספר הכ"ל והשבר על דברים לדקיה חיות דרכן ולאת לי תשותה ולקום בלתרור תמיג גבול והשתמש לדברים יפקן בטם סכ"ל החדבר לבבוד הארה ולהחדירה

הקטן יוסף בהרב מוהר"ר משה זללה"ה חונה פ"ה קאסנטין ישן

הסכמת הרב המאור הגדול המפורסם הסיד ועניו כבוד שמו מוהר"ר יצחק אייזק אב"ד דק"ק סאקעליבקע ולע"ע חונה בק"ק בארדיטשוב,

הן כל יקר ראתה עינו מה נכבר היום אחר נתן ה' נגב הנדיבים דפס ק"כ כרבני הבחבר מוה"ר ישראל בהרבני מוה"ר אברהם ושותפו מוה"ר יוסף נתהור"ר צבי נ"י להעלות על מובבה הדפוס שלם את ספרי עטרה לבבוש הבאתן הבלתרת ישראל מהו' מרדכי יפה אלה"ה שם פירוש אליהו זוטא על הלק מו"ח נאלה גם ידי חתן עתם ולחתן לא יכיו פ"ד בלתי מאה בחוקן לאלה נגרתי בגזרת נח"ם מאלה לשם אחם להדפיס הספרים הן בחבנים מו בחחבוה אחרת הן בחדיה ז מו בחדיה אחרת תבר חתבה עבר שנה חיום כלות הדפסת הבאתן ישראל לא יעשו עולם ולאחתי מה"ם דברי הבחבר לבבוד הארה ולחדיה יום ד' ר"ח אלול עה בארדטשוב תקע"ז לפ"ק

הקטן יצחק אייזק בהרב מוה"ר בצלאל זללה"ה

הסכמת כבוד רבנים, מפלגים מאורות הגדולים חריפים דיינים מובהקים ומפורסמים דפ"ה ק"ק בארדיטשוב,

גם אנחנו מסכימים לדברי רבנים הגאונים המפורסמים המטילין נודא רבה וחרמי גבוה וגזירות נח"ש על כל העובר להשיג גבול להחדפיסים במשך חמשה עשר שנים מיום כלות הדפסות ספרי הלבושים עם פירוש אליהו זוטא ולהשמע יגעם ויבא עליו ברכת טוב כ"ר הבאים עה"ח ראש חדש מרחשוון תקע"ח לפ"ה

גא" יוסף בא"א המנ"ח מוה' אברהם אבא זללה"ה
גא" יעקב קאפיל בא" משה זלל"ה
וגא" אר"י ליב בהמנח מו" יצחה זלל"ה

הקדמת ספר לבוש מלכות בכללו

אמר חתופר ברוך

מלך ישכון מרומים.
רצה וברא העולמים
דרי גיה והדומים (גיה ר"ל השמים, והדומים הארץ הדום רגלו),
כלה מלאכתו בששה ימים
יצר בששי אדם ואשתו ערומים.

ילכו בלי לבוש ולא נכלמים.
פרי עץ הדעת צוה עליהם בגיזומים
הזהירם מלאכול ממנו פן ימותו מיתת עולמים.

בבלי דעת עברו על האיומים.
רגליהם לרע ירוצו למען שפוך דמים
בעץ החיים מאסו ובחרו דעת המזעימים.
ילבשו בשת וכלימה והרגישו במערומים.

אל מלך מלא רחמים.
בגדי ישע הלבישם וכתר הילומים
ראשם עטר בפז וחלי כתמים.
הלבישם כתנות או"ר כמסורת ר"מ מנהיר עיני חכמים
מעיל צדקה יעטם להנחילם שני חכמים.

זאת היא החמדה הגנוזה לו מקדומים.
צדקת יושרו להגיד לתמימים.
לשעשע בה יום יום וימים.
היא שעמדה לאבותינו ולנו כל הימים.
הוא אשר חזר ונתנה לנו בכתב תמים.

גם בעל פה מסר לנו פירושיה ורמיזותיה הליכות עולמי. והכל על הר סיני השפל בין ההרים הרמים. להודיע ענותנותו הגדולה. במקום הראותו רוב כבוד גדלו והמעלה. אשר לו דומיה תהלה. והנה ידוע שתכלית נתינתו אותה לנו לא היתה אלא למען הלביש אותנו רוח חכמה ודעת רוח יראת יי אשר בה נדע את הדרך אשר נלך בה ואת המעש' אשר נעשה כי זה כל האד' ותכליתו. אשר בעבורו היתי' בריאתו זיפח באפיו רוחו ונשמתו. אשר האצילה מתחת כסא כבוד מלכותו. וימלא אותו בחכמה ודעת ורוב תבונתו ויעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו. והם זרע יצחק ברך יי בעקידתו. בני אברהם ראש אמונתו אשר שמר מצותיו חקיו ותורתו ויחדה לאום יחידתו. וצוה עליו להגות בתורתו. יומם ולילה בשכיבתו וקימתו. למען תהיה תורת ה' שנון ושגור בפיו ולשונותו. כי זה תכלית האדם ויצירתו. ומסר אותה לאב הנביאים בנבואתו ואדון החכמים בחכמתו. אשר היה מבחר המין ברוב ענותנותו. ומסרה גם הוא בכתב ובעל פה לראש ונשיא הדור הבא באחריתו. וכן הראש בכל דור ודור לפי מדרגתו. כל זמן ישיבת ישראל על אדמתו. וקיום בנין ביתו. וקדושת המקדש בקדושתו. עד אחר חורבנו והריסתו. אשר היה בסבת חטאם ועברם על בריתו וברוב הימים בשכון ישראל בצרתו. כמעט באת התורה ח"ו לידי שכחתו וחזר העולם לתוהו ובהו וערמומיתו. עד בא רבינו הקדוש בקדושתו. ודרש עת לעשות ליי הפרו תורתו. ויעש לנו כתנות עו"ר באור בזהירתו וכתב הכל בכתב אמת על גליונתו את רוב פירוש ומסור' התורה במסורתו. אשר היתה לו על הרבר פיפיותו. וכן הבאי' אחריו מיחידי סגולתו. כתב כל א' את למודו במגילת סתרתו. עד בואם אל מקדשי אל (רמז לרב אשי). ואבינה באחריתו (רמז לרבינא) ואז נחתמ' הגמרא בחתימתו. ואח"כ באו חכמי הדורות וגאוניהם כל א' בפרישתו. לפרש דברי המשנ' והגמ' וסדר גירסתו. לקבוע כל דבר הלכה והלכה על אמתת סדרו והלכתו וזאת היתה כסותו לבדו ושמלתו. אשר בה ישכב כל ימי חיותו. בזה ובבא היתי' דבוב שפתתו. ככתוב הכל בספרי הקדמוני' לכל אחד בהקדמתו. אינני צריך להאריך באריכתו. כי הכל גלוי וידוע לאנשי בריתו ויי' ברחמיו וברוב חמלתו. יחזירנו לנועם שכינתו. ויאיר עינינו באור תורתו. אכי"ר. אך את אשר ידוה עלי לבי אגיד כי חלל הוא בקרבי. מיום עמדי על דעתי ורוח נותרה בי. כי הציקתני רוח בטני בקרבי. ועצור במלין לא אוכל לטומנם בחובי. הנה ראיתי עם יי אלהי נפוצים על ההרי' הרמי' כצאן בלי רועים. בלויי סחבות ושמלות קרועי'. וילכו בפלגו"ת חקקי לב על הרי בתר כתועים ויהי כי יודע להם כי ערומים הם פרומים ופרועים ויתבוששו ויאמרו איש אל אחיו מה הנה אנחנו נוסעים ונלכה דותינ' לבנות לנו עיר ומגדל בבקעים. ונעשה לנו שם כשם הגדולים אשר בארץ ידועים. ויהיו בשפה אחת ודברים אחדי' מלבותם בדואי' ויאמרו לכו ונתנכלה לנו נכלי דתות חדשים מקרוב. רובם דברי התולים ותעתועים. למדו לשונם דברי שקר והעוה נלאים. אוי לאזנים שכך שומעים. מהפכים דברי אלהים חיים הטובים והנאים. לדברי הבלים נפסדים ונשחתי' ורעי'. אשר כל שומעיה נרתעים. אין בהם גם אחד פונה אל האמת כיודעים. רק בכף הקלע אותו הם קולעים. קרעו התורה שהיא שמלתינו לי"ב קרעים. ויהי כי הגה הבלים כאלו מפיהם יצאו וכל א' ילך אחר בצעו. גם אנכי הייתי כאחד מהם בתוך ההפכה. אבל חסתע' לבי בקרבי כבמהפוכה. כי ראיתי עיר שוש"ן נבוכה. ויראתי פן ח"ו תפוג תורת אמת ותבא לידי שכחה. ואין איש שם על לב כי אם א' מעיר וב' ממשפחה הם יחידי הסגולות להעלות למחלתם ארוכה. ומבקשים לעמוד על נפשותיהם לתור להם מנוחה גם להשאיר אחריהם ברכה. ולבניהם משאת תמיד וארוחה. לירד לאמתת עומק ההלכה. אחרי רואם שאין מי שימחה ביד דור התהפוכ'. הם מתבודדי' בחדרי משכית' לקבר' לעצמ' בית המדר' וד' אמות של הלכה. כיד יי הטוב' עליהם המצוה אותם את הברכ'. בכן גם אנכי בראותי ככה. אמרתי הואיל ומדבי"ת יוס"ף קאתינ' מעינ' בישא לא מסתפינא. ומן המלעיגים לא מכספינא. ועוררתני רוחי בקרבי ותאמ' אלי מה לך נרדם כאיש נדהם. ולמה תהיה אחרון מלהשיב עטר' האמת המושלך ארצה ליושנה ולבלתי לכת אחרי הבחורי' אם דלים ואם עשירי'. חברים מקשיבים לקול ענות וחלושה. ואין מגמתם ותכליתם רק להונות הבריות להשיא להם בתם לאשה. ולהפריז להם נדוני' ופרנס' וכל דבר קשה. מצפי' אז לפרוק מעליהם עול תורת משה. על כן אמרתי אכין לי עלי' קיר קטנה לבית מדרש. ואחשוב כי זאת ולא זולתו הוא כוונת הפסוק המעורב' בפר'. היא פ' הפלג"ה שהפליגו עצמם מכל דבר שבקדוש'. נאמר שם מן הארץ ההוא יצא אשור ויבן את נגוה ואת רחובות עיר ואת כלח ואת רסן בין נגוה ובין כלח היא העיר הגדולה ופרש"י כיון שראה אשור את בניו שומעים לנמרוד ומורדין במקר לבנו המגדל יצא מתוכ' עכ"ל. שיש לדקדק מאי קמ"ל מאי דהוה הוה אלא נ"ל שרמז לנו הכתוב הערה והתעוררו לדור שהוא כיוצא בדור ההוא שאמרו ונעשה לנו שם וגו' ולא לכוונ' אחרת צוה הכתו' ואומ' שהאיש המאוש"ר בדור כזה וכיוצא בו יצא מביניה' ולא יהיה חלקו עמהם רק יבנה לו נו"ה שאנן בפני עצמו בחדרי משכיתו ובזה ירחי"ב לו מקום בג"ע ויבא בכל"ח ושיבה טובה אלי קבר. בעבור שעשה רס"ן ללשונו לבלתי שלחה לדבר בדברי הבלים הנזכרים רק שמרה לשלחה בין נו"ה השלום ובין כל"ח זקקתו לתכלית הטוב שיזכה לבא אל העי"ר הגדולה היא רחובו"ת עי"ר שהוא מקום הג"ע אשר זכרנו. ואע"פ שפירש"י שהעיר הגדול' היא נגוה אין זה סתיר' לדברי הואיל וזה סבת זה נ"ל ודי מזה. על כן גם אנכי בראותי כי עירום אנכי זחלתי ואירא פן ח"ו ערום אקבר ואמרתי טוב לי להפרד ולהפרש מדרכי קצת אנשי זמני לקצר זמן משך הישיבה עם הבחורים שהזכרתי ואבנה לי נוה שאנן להתבודד בחדרי להלביש את עצמי

הקדמת ספר לבוש מלכות בכללו

בשמלה חדשה לכסות מערומי ואגבי ומערומת כל רב וצורב׳ אשר כגילי החושק שלא ילך ערום בלי לבוש ומבלי חמד׳ ועשיתי לי ולאשר כגילי הספר הזה קראתיו בכללו לבו״ש מלכו״ת מאן מלכי רבנן על שם הכתו׳ ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו׳ כאשר יתבאר עוד בע״ה. וכוונתי לומר אצבא בו ידי חובתי מלפני ממ״ה הקב״ה המוטלת על כל אשר חננהו הש״י בתורה להרחיב גבולו בתלמידים להרבי״ץ תורה בישראל א׳ המרבה ואח׳ הממעיט עד שידו מגעת כי זה כל האדם וכאשר ראיתי כי לא מצאתי׳ כלבבי כי כולם בוחרים בהבלי פלגות חקקי לב. ומעט מהם שמי׳ תכלי׳ אמת על הלב. אמרתי אצא ידי חובתי בספר הזה לבא בו אל סוף ותכלית ידיע׳ אמיתת הדרך אשר צוותי ללכת בה כפי זמננו זה. ויהיה ג״כ זה ריבוץ תורה לאשר כגילי. בחיי וגם אחרי מותי. וזה כי כבר ידעת מה שכתב הבית יוסף ז״ל בהקדמתו כי לאריכות הימים אשר הורקנו מכלי אל כלי ובגולה הלכנו בעוונותינו אזל׳ יד התורה ונעשי׳ התורה לכמה תורות לסבת רוב הספרים כו׳ אשר הוא כחק הנמנ׳ מן האדם ללמו׳ אותם כולם כ״ש לידע אותם ולזכר׳ בעל פה בכל חלופי הדעות עד שרוב בני אדם ואף החושקי׳ מאד בתור׳ ובתורתו יהגו יומם ולילה אי אפשר להם לבא לסוף תכליתם מה לעשו׳ בחוקי׳ התורה ובמצותיה עכ״ל. ולכן בחר הוא ז״ל לחבר ספרו הגדול בדרך ארוכה וקצרה כמו שכתב שם הוא ז״ל ע״ש. ויהי כבא הספר ההוא ראשונה בארצות האלו שמחו עליו כל לומדי התור׳ ונשא חן וחסד ויקר וגדולה בעיני כל רואיו כי חשבוהו לקיצור כנגד ריבוי הספרים ויגדלוהו כל חכמי הדור כי ראוהו משביר בר לכל עמי הארץ וינשאוהו על כל הספרים הפוסקים הראשונים אשר היו בידינו כי הוא כולל דעת כולם. וגם אנכי הקטן בעניות הדעת ורך בשנים. אז היה בעיני כמוצא שלל רב חמדתיו אענדהו עטרות לראשי וחשקה נפשי בו מאד בחרתיו להגות בו כל ימי היותי והשלכתי כל שאר הפוסקי׳ אחרי גוי אך ברוב הימים ראיתי והתבוננתי כי עדיין דרכו היא דרך ארוכה מאד כי הוא ז״ל לרוחב התפשטות שכלו הרב לעיין בו בנקלה קראו הוא קצרה אבל לנו הענים והאביונים בתורה עדיין ארוכה וארוכה היא. אז אמרתי אלך לי בעקביו וארשום לי קיצור הדינים על פי הסכמתו שכתב להשען על שלשה עמודי ההוראה ז״ל אבל אסברם בטעמיהם ובדרכי בקיצור שאפשר וזה החלי לעשות. ויהי אחרי הדברים האלה יצא הקצף מלפני ה׳ בגזירת גירוש בארץ מולדתי מדינת פיהם והניעני המניע הראשון יתברך והגלה הגליתי בראש גולים מק״ק פראג בשנת שכ״א והלכתי לארץ איטלייא באתי לק״ק ויניציאה והנה בהיותי שם בק״ק ויניציאה שמעתי איך הרב המשביר בעצמו התעיר על זה הענין המועיל וגם כת׳ לארץ איטליא למדפיסים אשר שם שרצונו לשלוח קיצור מספרו הגדול להדפיס והוא אשר קראו שולחן ערוך אז שמעתי ומשכתי ידי ממלאכתי זאת. ואמרתי כשם שקבלתי שכר על הדרישה אקבל שכר על הפרישה יען כי אמרתי היה יהי׳ טרחי בחנם כי אם אחברנו לאחרי׳ ודאי יהיה לקיצורו יד ושם גדול מאד כי הוא בעל הבית בעצמו יודע מוצאיו ומובאיו חדריו ועליותיו עיליות ותחתיות ושלי כלא היה יהיה ואם לעצמי אכתבנו מדוע אטרי׳ את עצמי חנם אמרתי המשביר בעצמו יקצור יטחון ויאפה ויערוך שולחנו אקוה לאלהי גם לי יהיה פה לאכול ואח״כ בבא הספר הזה לויניציאה ראיתיו וראיתי כי קצה קצרה ידו בו מאד ולא יספיק כלל למעיינים כי יקראו בו כקורא בספר החתום וכחלום בלא פתרון וכאילו היה הכל הל״מ בלי שום טעם בצירוף כי אמרתי מקום א׳ הניח לי הרב להתגדר בו כי הוא המשיך וכתב רוב הדינים על פי דעת הרמב״ם ז״ל מפני שנוהגין בו בארצו׳ ישמעאל אשר הוא הרב ב״ז ז״ל היה מנהיגם בראשם ובאלו הארצות ברוב אין נוהגין כן אז אמרתי אשוב למלאכתי לכתוב ולבאר אות׳ הדינ׳ הנוהגין באלו הארצו׳ אשכנז פיהם מערהרין פולין רוסיא ואגפיהן ובתוך כך בעוד היותי בוויניציאה יצא הקול במחנה העברי׳ כי אדוני מורי ורבי מהר״ר משה איסרלן ז״ל בק״ק קראקוב נתעורר על הדרך הזה אשר בחרתי לי כנ״ל לבאר כל מנהג׳ הארצו׳ הנ״ל אז חזרתי ומשכתי ידי שנית מזאת המלאכה כי הוא ז״ל היה רב מובהק וגדול לכל אחיו ואמרתי במקום גדולים לא אעמיד עצמי ובין כך ובין כך היתה אז עול שיעמום הבטלה קשה עלי בפרט היותי בארץ נכרי׳ לבדי ואין איש אתי מחבירי ומתלמידי אשר היו לי בארץ מולדתי אז אמרתי הואיל וקדמוני רבותי בכל אשר יזמתי לעשות אטה לי על ימין או על שמאל ואבחר לי דרך אחרת אולי יישר בעינו ה׳ וחפצו בידי יצליח ויגעתי ומצאתי און לי בינותי לי בשאר ספרים אשר למדתי׳ בנעורי וקבלתים מרבותי ולקטתי וכתבתי לי ביאורים יפים על ג׳ ספרים ראשיים שהם כוללי׳ שלש חכמות המפורסמות אשר למדתי׳ בנעורי מרבותי למען היותם לי למזכר׳ ולמשמר׳ לעת התגברו׳ השכח׳ והיא עת הזקנה. ואלו הם האח׳ הוא הספר החכמה המפורס׳ הוא ספר מורה הנבוכים שהוא כולל כל החכמות שדברו בהן חכמי המחקר חברו ההכם השלם מורינו הרמב״ם ז״ל אע״פ שיש הרבה פירושים נדפסים עליו מ״מ הוספתי בהם מעט לפי צורך המעיין התורני. והשני הוא הלכות קידוש החדש אשר בספרו הי״ד הגדולה אשר עשה משה ז״ל והוא בכל הדפוסים מוטעה מאד וגם הוא מודפ׳ בלא ציורי המונר׳ התוכניו׳ השייכי׳ לו ועברתי עליו במעט עיוני והגהתיו לפי הצורך עם המפרש אשר נדפס עליו גם אותו הגהתי כי גם הוא מוטעה מאד ויען כי הוא כולל כל חכמת התכונה הצריכ׳ לכל תורני ובפרט מצות עשה מן התורה שצוות׳ לקדש החד׳ ע״פ החשבון והראייה כאשר ידוע שלא היה אחד מכל חכמי הסנהדרין בזמנם יכול להיות נמנה לדבר מצוה ליכנס לסוד עיבור השנה אז החדש אם לא ידע בחכמת התכונ׳ ולידע בפרט מהלך החמה ולבנה ראשונה ואגביהם מהלך שאר כוכבי הנבוכה וכוכבי המזלות ועליה׳ אמ׳ הכתוב כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו׳ ע״כ הגהתיו גם אותו וכתבתי ביאורי׳ על פני׳ ההלכר גם על הפירו׳ שלו במקום שצריך ביאור לביאורו גם קבעתי כל תמונ׳ ותמונה במקומה הראוי לה עם פירושה למען יוכל להבינ׳ כל מ׳ שהקדי׳ לו מעט בספרי התכונ׳ והם ספר הכדו׳ הקצר וקצת מספר צורת הארץ בשערי׳ ופתחי׳ המדברי׳ מתכונ׳ המה ולבנה ואז יקל עליו מאד ללמוד ההלכו׳ החמורו׳ ההמה ר״ל קידוש החדש בספר הי״ד ע״י ביאורי והגהתי והתמונר אשר קבעתי במקומן. והשלישי הוא הספר החמוד שעשה המקובל הגדול בדורו רבינו מנחם מרקנ״ט ז״ל שעשה פירו׳ על התורה דרך הקבלה בסתימו׳ ורמיזות מאד. והוא בביאורי אלה כולל כל הלקי הכמת הקבלה ובפרט הרבה מאמרי׳ מן הזוהר יתבארו בו כאשר קבלתי׳ מרבותי וביארתי׳ כפי הצורך המעיינים כוללים הרב׳ מחכמת הקבלה ויקל עליהם מאד הבנת דברי הרקנ״ט עם כל ספרי הקבלה עוד לקטתי וכתבתי לי בימי חרפי ובחרותי איז׳ פשטי׳ וקושיות ותירוצים על קצת פסוקי התורה גם על דברי רש״י ז״ל וקצת דברי מבארי דבריו יש לי עמהם התוכחה דברים לברר וללבן דבריו הצרופים ז״ל ובפרט עם עמיתי מופת דורינו זה האלוף מהר״ר ליב ש׳ בעל הגור אריה יש לי עמו תוכח׳ מגולה ואהבה חקוקה בקירו׳ לבי׳ אך דברי הרב הגדול מהר״ר אליה מזרחי ז״ל אענדם עטרות לי כי הוא כבר הזריח והאיר כל ניצוצי אור דברי רש״י ז״ל לכל העולם וכולם הם נכוחים למבין ומפיו כולנו חיים להבין כל דברי רש״י ז״ל שעל התורה ודברי זולתו רובם או הם כלולים בדבריו או הם בטלים הגם כי לפעמים גם עמו אשא ואתן. אדין לפנ׳ מן הצד כי רב מובהק הוא. גם חברתי לי כמה דרש׳ ותוכחו׳ לדרוש בהם ברבים ביומא דכלה כגון דקמי פסחא ודתיובתא ובשמחת חתנים ובששון מילת הקטנים ובשאר דרשו׳ הנהוגו׳ ברבים כדי לצאת בכל אלה ידי חובתי לזכות בו את הרבים. ושלא ללכת בו בטל. ויהי אחרי הדברים האלה הרבים ההם נתפשטו בעולם ספרי הדפוס משני העמודים הגדולים אשר הזכרתי והם ספר המשביר הגדול רבינו יוסף מארו ז״ל ואדוני

מורי ורבי רבי׳ הגדול ר״מ איסרלן ז״ל ספרי הקצורי׳ אשר עשו בפסקי הדינים אשר קראו שמן שלח״ן ערוך. וראיתי׳ כי קצו׳ קצרה ידם מאד כי גם רבינו משה ז״ל הלך בעקבי ר״י קארו ז״ל אלא שהוסיף מנהגי אלו הארצו׳ הנ״ל אז ראיתי ואמרתי הנה עתה הגיע לי העת לחזור למלאכתי הראשונה כי עדיין הניחו לי רבותי מקום להתגדר בו. כי רחוקי׳ וגבוהי׳ הם דרכיהם מדרכי ומחשבותיהם ממחשבותי כי הם לרוחב בינתם ובקיאותם שהיו בקיאים בכל שטת הגמר׳ והפוסקים והיו גלוים להם טעמי כל דין ודין בעל פה לא כתבו רק ראשי הפרקים ופסקי הדינים בקיצור כופלג כאלו היו כולם הל״מ בלא טעמי׳ אשר לא יגיע מזה תועלת מספיק רק להם ולאשר כגילם. והנה הם ערכו שולחנ׳ בכל מיני מעדני׳ מגדים כפרים עם נרדים. אך המאכלים כתפל בלי מלח ואף כי כל חכם לב כל אוכל יטעם בטעם הידוע להם אבל לנו האביונים איך יטעם אוכל תפל בלי מלח כי אי אפשר לדין בלא טעם כמו שאי אפשר לאוכל בלי מלח. ולא עוד אלא כי גם ע״י הטעמים יזכר כל דין ודין יותר על בוריו דהכי אמרינן בנדה פרק המפלת אמר אביי צורבא דרבנן דאמר מילתא לימא בה טעמיה דכי מדכרי ליה מדכר ואף גם זאת שנוכל לדמות לו כל דין הבא כיוצ׳ בו כדגרסינן פ׳ קמא דברכות אמר רבא אגרא דשמעתא סברא. פי׳ כשהוא טורח ויגע ומחשב להבין טעמו של דבר זהו עיקר שכר למודו. ובפ׳ במה אשה אז״ל מ״ד אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד ופריך בימינ׳ אורך ימים איכא עושר וכבוד ליכא (בתמיה) ומשני אלא למיימינ׳ בה איכא אורך ימים וכ״ש עושר וכבוד למשמאילים בה עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא ע״כ ופרש״י ז״ל וז״ל למיימינים בה התורה שמפשפשין טעמיהם בדקדוקים ובירורין כימין המיומנת למלאכה אורך ימים איכא וכ״ש עושר וכבוד אבל למשמאילי׳ בה והם שאין יגיעים כל צרכן עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא ש״מ שצריך ומוטל על האדם לפשפש ולדקדק בבירור כל דין ודין. עוד קצרו הגאונים הנ״ל והשמיטו במה דינים בשלחן הערוך שלהם הכתובים בדברי רבינו יעקב ז״ל בעל הטורים. ובדברי רבי׳ בעל ב״י הכתובים בספרו הגדול ואולי היה זה לרוב פשיטותם בעיניהם אבל אין נ״ל להשמיט׳ בעבור זה כי דבר ברור הוא שמי שיקרא בספריהם ולא יקרא בטור עצמו או בספר ב״י עצמו באורך הימים יהיו אותם הדברים כזרים בעיני כל קורא שלא ידע מהם דבר ולא יהיו מורגלים בפיו. על כן אמרתי הנה עתה הגיע לי עת דודים לדבר ולחזור למלאכתי הראשונה להעתיק כל דין ודין על בוריו ושלא להשמיט שום דבר ממה שהשמיטו. ולגמור בעזר האל יתברך אותם בדקדוקיהם ובטעמיהם כאשר התחלתי ויהיה ספרי זה כדבר הממוצע בין שני הקצוות. קצה אחד הוא החבור הגדול של הרב המשביר ז״ל שעשה סביב הטור ז״ל שהוא ארוך הרבה. והקצה הב׳ הוא הש״ע של ב׳ הגדולים הנזכרים ז״ל שהוא קצר מאד וספרי זה הוא אמצעי ביניהם יאריך במקום הצורך לטעמים ויקצר במקום הראוי למען יספיק לכל מעיין בכל טעמי הדינין בקצרה. ואל אל יי׳ אתחנן יהיה עם פי. בעת הטיפי. ועם לבבי בעת מחשבתי ועם ידי בעת מעבדי. ויגמור בעדי את אשר החלותי. ועזר יהיה מצרותי. לכתוב ע״פ ההלכה הפסוקה את כל הלכותי. והנה אחרי אשר הקרה יי׳ לפני בין הדרישה והפרישה וע״י הפרישׁ׳ את אשר אמרתי להעלות על ספר כל הענייניים אשר הזכרתי למעלה לבאר ולכתוב אותם אמרתי טוב לי להבר הכל בספר א׳ ולחלקו לחלקים ויהיה כולל כל מה שמוטל על כל ירא אלהים אשר יראה ערמימותו. מרגיש כלימותו. אשר היא לנו חרפה גדולה ליליש מערומיו מנעוריו בספר הזה ויהי׳ לו הקדמה לכל מלבושי הוד והדר כי יבאו אחריו. כי אחרי רואי שהגאונים הנ״ל ז״ל לא העלו על שלחנ״ם רק המעדנים. ואת המלח שמקריבין על כל קרבן לא הביאו והוא המרתיח את התבשיל ומחמם את האדם כחדוהו תחת לשונם ועודנו הוא טמון עמהם ולאשר כגילם מבפנים אמר אני מגז כבש״י אחמם אותי ואת כל אשר כגילי מבחוץ.

ואתה אחי הגדול הקורא בהרי״ם אל נא תבהל ברוחך לאמר אלי מאי אהנית לי כי באמת אם תעמיק בענייני תדע ותבין ותשכיל ממוצא דבר דגם לך אהני טובא הדא דדלאי לך חספא ומשכחת אבנים טובות ומרגליות מתותא. הגם כי כבר הם כמוסים באוצרותיך הלא הקלתי עליך טורח העיון בכל עת לא תצטרך להעמיק בטעם הדברים ויהיו לך דברי אלה למזכירים בנקלה בצירוף כי לא עשיתיו לך אלא לאנשים אשר כגילי או פחות ממני ויהיה להם לתועלת רב. ואף גם זאת לבהורים המתחילי׳ בלימוד וחשקם ורצונם לידע כל הדברים בפשיטות יהיו דברי אלה להם לתועלת גדול כי יהיו ביאור יפה לכל דברי הטור והש״ע שקצרו מאד עד יבינם בתכלית הנקל ילדע כל הדברים בעיון קל ובלשון צח מובן מאד. כי התמהמהתי בו ולא חשתי להעמיק בכל ענין עד שידי היתה מגעת לצאת בו ידי חובתי בהרביץ תורה בישראל כפי יכלתי ומן השמים יהיו בעזרי אכי״ר. ולשלימות המלאכה אף גם זאת עשיתי בסדור הדברים יצאתי בעקבי המשביר ז״ל ר״ל לעשות סעיפין בכל סי׳ וסימן במנייג׳ ובמספרם ולא אטה ימין ושמאל להמעיט או להוסיף על סעיפיו ואף כי הוספתי בדברים בכמה דינים שהיו ראויין להחלק לסעיפין יותר על הראשונים אמרתי יגדלו ויתעבו הסעיפי׳ ויעשו ענפי׳ באופן שלא להרבו׳ על מספר הסעיפים הראשונים כדי שלא לערבב ולבלבל על המעיין בדפוסים הראשונים בשולחנו׳ הערוכי׳ הנדפסים כבר ומורגל בהם למען יוכל למצא בקל מה שיבקש שצריך בלבושים האלה וימצא המבוקש גם כן בסעיף הרשום כבר. וע״כ על כל דברי האמת והצדק קראתי שם הספר הזה לבו״ש מלכו״ת מאן מלכי רבנן כי הוא לבוש יחלוק לרבנן. גם לצעירים המתחילים בלמוד שיתלבשו בו בילדותם ויהיה שגור בפיהם יען כי הוא כולל ומכסה כל הגוף מבפנים ומבחוץ וחלקתיו לשמנה בגדים כמספר בגדי כהונ׳ כי גם הת״ח נקראו כהנים שהם כהני עליון ויהיה כתר כהונה וכתר מלכות במקום אחד וסמכתי על שם הפסוק אשר שמי בקרבו. וזה הוא ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן. והעין שושן צהלה ושמחה ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. הרי הם שמנה כי לבוש מלכות הוא שם הכולל כולם. וכוונתי בה׳ מלבושים הראשונים לכלול בהם כל הדינים הכלולים בד׳ טורים קראתים על שם הפסוק הראשון. הלבוש הראשון מהם הוא כולל כל הדינים הכלולים בחלק הראשון מטור א״ח וטעמיה׳ והוא סדר היום קראתיו לבוש התכלת כי כמו שחייב האדם ללבוש תכלת בציצית בכל יום אם ימצא כן הוא חייב להלביש עצמו באלו הדינים בכל יום אם יזדמנו לו. והלבוש השני הוא כולל כל הדינים הכלולים בחלק השני מן הטור א״ח השייכים לשבת ור״ח ומועדות וטעמיהם. גם כללתי בו כל המנהגי׳ המפורסמי׳ הלא המה מנהגים שסדר מהר״ר אייזק טירנ״א ז״ל אשר נוהגין בהן בכל הארצות האלו קראתיו לבוש החור שהוא מלשון חיוור כתרגומו ר״ל לבן כי כמו שחייב אדם לשנות מלבושיו לשבת וי״ט ובפרט מחלק שחור להלוק לבן כדאיתא פר׳ אלו קשרים וכבדתו מעשות דרכיך וגו׳ שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול כן הוא חייב להתנהג וללבן דרכיו ומדותיו להלביש עצמו בשבתות וי״ט ע״פ הדינים הללו. והלבוש הג׳ כולל כל הדינים הכלולים בטור יורה דעה וטעמיהם והוא כולל כל מה שנקרא הורא׳ כמו שכתב הוא עצמו ז״ל בהקדמת יורה דעה קראתיו לבוש העטרת זהב גדולה מפני שהיא עיקר הכתר והעטרה שמעטרין בראש המלכים מלכי רבנן לקרותם מורינו וכמאמרם ז״ל פרק הפועלים גולתא דדהבא פרסי עלך ורבי קרי לך כו׳. הלבוש הד׳ שהוא כולל כל הדינים הכלולים בטור אבן העזר וטעמיהם שהוא כולל כל סדר נשים עיקר קראתיו לבוש תכריך הבוץ והארגמן שכן היא דרך נשים עיקר שמחתן היא בבגדי צבעונין כדאמרי׳ פ׳ ע״פ נשים במאי משמחן אמר רב יוסף בבגל בבגדי צבעונין בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין ע״כ. הלבוש הה׳ שהוא כולל כל הדינים הכלולים בטור חשן המשפט וטעמיהם

קראתיו לבוש עיר שושן כי כל עיר המתנהגת במשא ומתן שלה ע"פ אותן הדיני' ודאי ראויה היא להקראות עיר שושן כי היא מלאה שושנים ופרחים נאים ויפים וג' לבושים האחרונים שהם לבוש פשטי התורה ולבוש הדרשות ולבוש הביאורים לשלשת הספרים שהם ראשי הג' חכמות פילוסופיא תכונה וקבלה סדרתים וקראתים על שם הפסוק השני ליהודים היתה אורה וגומר. וכמו שדרשוהו רז"ל פרק קמא דמגילה מ"ד ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. אמר רב יהודה אורה זו תורה דכתיב כי נר מצוה ותורה אור. ושמחה זו י"ט דכתיב ושמחת בחגך. ששון זו מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך. ויקר אלו תפילין שבראש דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם י' נקרא עליך ויראו ממך ותניא ר"א הגדול אומר אלו תפילין שבראש ע"כ. וכן סדרתי' גם אנכי בחלק הראשון. מהם שהו' לבוש השני מכלל הספר הזה הוא כולל קצת פשטי התורה וביאור' וההתווכחו' עם המפרשים שאמרתי קראתיו לבוש האורה שהיא התורה. ולבוש הד' הכולל הדרשות שאמרתי קראתיו לבוש השמחה והששון מפני שיש בו דרשות לשמחת המועדי' ושמחת חתנים וששון המילות ושאר ענייני דרשות הנהוגות לדרוש ברבים לשאר שמחות וששון. והלבוש הח' הכולל ביאורי ג' ספרים הנזכרים קראתיו לבוש אור יקר' יען כי הוא כולל כל כלי יקר שבעולם והוא כנגד מה שאמרו בגמרא ויקר אלו תפלין שבראש כי כמו שהתפלין הם כלי יקר לישראל עד שיראי' מהם העמי' מפני כבוד השכינה השורה עליהם ע"י התפלין כן הג' חכמו' האלה הם לכבוד ולתפארת לישראל לפני כל ואולי כי רמוחים הם בשי"ן של ג' ראשים וכמאמרם ז"ל שם י' נקרא ר"ת ש"ן רומז לשי"ן שבתפילין כלומר שע"י שהג' חכמות הללו הם ידוע' בשלימות לזאת האומה הישראלי' ע"כ יראו מהם העמים על שלימות חכמת' וע"ד שאמר הכתוב כי היא חכמתכ' ובינתכם לעיני העמים והלבוש הזה חלקתיו לג' חלקים קראתים חלוקי דרבנן וסדרתים על הסדר הזה ביאורי מורה הנבוכי' ראשונה ואחריו ביאורי קידוש החדש שנייה. וביאורי הרקנ"ט שלישי'. כי כל רב וצורבא מלאכי אלהים החושקים ליכנס לפרדס ומעלות בסולם המוצב' ארצה וראשו מגיע השמימה צריכין לעלו' מן משפל מצבם עד רום המעלה העליונה אשר הש"י נצב עליה כדכתיב והנה מלאכי אלהים עולי' ויורדי' בו עולים תחלה להשיג ממטה למעלה אח"כ יורדים להוריד השפע בעולם. וכן הוא ממש כדר לימודם בתחלה ילמוד חכמות המחקר והטבע הכוללים כל חכמות העולם השפל הזה אשר כולם כלולי' בספר החכמה הזה היא ספר מורה הנבוכים. ואח"כ יעלה וילמוד חכמ' התכונ' הכוללת העולם האמצעי הוא עולם הגלגלי' אשר בם הכוכבי' שהחמה בראשם כמלך בגדוד והלבנה שנייה לה ואח"כ כל צבאם שהם שאר הכוכבים. ואחר כך יעלה מעלה מעלה ויכנס בפרדס החכמה במסילה העולה בית אל היא חכמ' הקבל' אז יזכה להשיג השגת העלה ראשונה יתברך העומדת עליהם לקיימם ולשמרם. ודי בזה והבן זה. והנה יגעתי ומצאתי מלת יקר שהיא נופל' בכל הג' חכמות האלה אשר המלה האחרונה שבפסוק ליהודים היתה אורה וגומר כוללת כולם והם מורי' זה הדרך ג"כ ע"כ קראתי כל לבוש מן הג' מלבושים הללו בשמו הנאה לו. הלבוש הא' מהם והוא הלבוש הח' מלבושי הספר שהוא כולל חכמת העולם התחתון הנזכרים בספר מורה הנבוכים קראתיו לבוש פנ"ת יקר"ת כי הוא האבן פנה שנ' על כלל העולם השפל אמר הש"י לאיוב איפה היית ביסדי ארץ וגו'. או מי ירה אבן פנתה וגו'. וכתיב בישעיה כ"ח הנני יסד בציון אבן בוחן וגו' פנת יקרת מוסד מוסד כי היא מיוסדת למוסדי עולמות והמרכז מהן והיא יסוד לעולם ואע"פ שזה הפסוק על ציון לבדו נאמר כבר ידעת כי מציון מכלל יופי ממנו משתיתו של עולם דהיינו המרכז. החלק הב' מהם והוא הלבוש הט' מלבושי הספר בכללו שהוא כולל מהלך החמה ולבנה קראתיו לבוש אדר היקר על שם הכתוב שאמר איוב וירח יקר הולך הרי קרא מהלך הירח בשם יקר ע"ש בהירותו ה"ה כל המהלכים משאר הכוכבים נקראים כן ע"ש יקרת בהירתם וקראתיו אדר ע"ש הפסוק דכתיב בזכריה אדר היקר אשר יקרת אלא שבכאן יהיה פירושו מלשון לבוש כמו וילט פניו באדרתו כי כן הגלגלים הם המכסים את כל אשר תחת גלגל הירח כמו לבוש.החלק הג' מהם והוא לבוש הי' מלבושי המלכות אשר הוא לבוש המלכות באמת שהיא העשירית מן האצילות ממעלה למטה והיא הכתונת הפסים אשר עליו ית' קראתיו לבוש אבן היקרה על שם הפסוק יקרה היא מפניני' כי אין ספק שעלי' ולא על זולת' אמר שלמה ע"ה בחכמתו שהיא מדתו יקרה היא מפניני' וכל חפציך לא ישוו בה ואולי כי על כלל אלו השמנה מלבושים ונחלקו לי' ארז"ל בב"ר פר' ט"ו אמר ריב"ל שני שערי כדכד יש בג"ע ועליהם ס' ריבוא מלאכי השרת וכל אחד מהם זיו פניו כזוהר הרקיע מבהיק ובשעה שהצדיק בא אצלם מפשיטין מעליו הבגדים שעמד בהם בקבר ומלבישין אותו ח' בגדים של עגני כבוד וב' כתרי' כו' הרי כללם בח' וב' כתרים והב' כתרים אפשר שהם רומזים לשנים האחרונים שהם עטרות וכתרים לראש העולם השפל והם משלימין מניין הפ בחלוק הח' לג' שאמרנו כלומ' בזכות אלו יזכו לאלו מדה כנגד מדה. גם הפייט ביום א' בר"ה ביוצר יסד מלך ב' לבושים התאזר בקדושים אל נערץ בסוד קדושים אפשר שרמז ג"כ ב' מלבושים כאלו רוצה לומר בסוד קדושים שיעסקו באלו הי' מלבושי' בזה יעריצוהו גם כי נרד לסוד המרכבה ליודעי חן בסוד העש' הידוע' נמצא בהם רמז לחלוקי י' לבושי הספר הזה כי ג' העליונו' הם נמנו לאחת בסוד השמיניות בסוד כתר חכמה בינה רוח שמים ארץ העליונים. כי הכתר היא האבן היקרה הכוללת חכמה העליונה שהיא הקבלה המכתר את כולם ברוחניותיה וחכמה היא חכמת התכונ' אשר עליה נקראת שמים עליונה ובינה היא כנגד חכמת הפילוסופיא המתבוננ' וחוקרת בכל התבונות ומופתי' הטבעיו' שבארץ ועליה נקרא' הבינה ארץ עליונה ואח"כ לז' הבנין והבן זה כי במעט התבוננו' תבין שרמזי' בהן הז' לבושים האחרי' אשה אל אחותה אחת כנגד אחת עד הגיעך לתחתונה שהיא התכלת והבן. הש"י יראנו נפלאות מתורתו אמן. ודע שבלבוש השמחה והששון שהוא חלק הדרשות דרכתי בו דרך קצת הדרשנים ר"ל שביארתי לפעמי' כוונ' המדרשו' והמאמרי' וטעמי המצות בדרך ההלצה באיפש' רחוק ובהעבר' הלשון מדרך רחוקה אמנם אמרתי אין בכל זה רוע ושום היזק המבי' לידי טעו' ח"ו כאשר יש לחוש בעניין אח' ואדרבה חשבתיו לי לחכמה כי עיקר כוונת הדרשה ברבים היא תכלית לעורר לבות השומעים להדריכם ולהיישירם לתכלי' שלמות' האחרון וידעתי כי כן דרך המוניב להטות אוזן וישימו אזנם כאפרכס' בשמע' ענייני' כאלה גם החכמי' והמבינ' שבה' אשר המדרשו' שגורי' בפיהם חשקם ורצונם לשמוע דבר חדש וחדין עמם כמאמר' ז"ל מה חידוש היה בבית המדר' כו' ואמרתי אולי אגב זה יכנסו דברי בלבם ויכניעו לבבם ללכ' בדרך הישר וכמעשה שהיה כדאית' במדרש שיר השירים בפסוק הנך יפה רעיתי אמרו שם ר' היה דורש ונתגמב הצבור בקש לעוררם התחיל ואמר ילדה אשה אחת במצרי' ששים ריבוא בכרס אחד והיה שם תלמיד א' אמר מאן הוות כן אמר לו זו יוכבד שילדה משה ששקול כנגד ס' רבוא שנ' אז ישיר משה ובני ישראל וגו' ע"כ. על כן גם אנכי עשיתי כן לפעמי' לעורר הצבו' מתנומת' ויטו אזנם לשמוע דברי כיבושין אבל בכל שאר החלקי' אקח לאל ית' דרכתי בהם דרך הישר דרך אמת עד שהית' ידי מגעת לבאר הצורך והאמת ובכן ה' אלקי' אמת יַנחֵנו בדרך האמת אמן כי"ר.

הקדמת הספר לבעל הנ"חה ובה יבואר סבת ההוהות שנתחברו עם הספר לבוש התכלת

אמר התופר מרדכי נקרא יפה בן אחוי אבי החסיד כבוד ר' אברהם זלה"ה כבר התוודעתי סבת תפירתי עטרה לבוש המלכות
האלה להלבים בהם מערומי כל אשר כגילי או פחות ממני , וגם הודעתיך כבר את אשר קרה לי בפריסתי
ממלאכתי זאת כמה פעמים ע"י שני עמודי עולם ז"ל אשר קדמוני , ואשר לסוף היתה נסבה תחת האלהים לחזור למלאכת תפירת המלבושים האלה
עד שהיה אלהים עמדי וסייעני לגמור המלאכה האת בעזרתו ית' והנה אחרי השלימי בע"ה בא אלי איש אחד שמו מודע בשערים האלוף מוה"ר
יוסף בר מנחם ישראל ז"ל קורין אותו ר' יוסף הלבן , ואמר לי יען כי שמעתי עליך ועלא טבעך בתפירת אלו המלבושים אודיעך גם
אנכי האחיל ואדבר ליה לעורב' מרבנן לאודועי נפשיה כו' ואמר הנה זה ימים ושנים נתתי גם אנכי לבי אל מלאכה כזאת והיתה כוונתי לשמים למען
רבים יחכמו ולא יקראו עוד בספר תורת ה' שהוא ספר שולחן הערוך בקורא בספר החתום בלי ידיעת שום טעם , והנה התחלתי וגמרתי שני החלקים
הראשונים שהם אשר קראתי אני לבוש התכלת ולבוש בחור המלכים כל הדינים שבספר אורח חיים והראה לי את אשר העלה על הספר ורחיתי כי
שמיע לדבר אחד מהכוונו אך בבר ידעת מאמרם ז"ל בדרך אלו הנתנקון אין סגנון אחד עולה לכמה בביאים כו' , כי רחיתי אף על פי שדעתיו
וכוונתיו ומחשבותיו היו לתכלית אחת לא מחכוונו הלשונות וגם לא שדר הענינים כי בסדרו היה שיעי מאד ממלאכתי באשר הוא כתב דבריו בביאור
על דברי רבינו יוסף קרו ז"ל בשולחן ערוך שלו במיתוף כי גם הוא אלו מספיק בביאורו הטעמים על כל הדינים שבש"ע אלא כתב רק הטעמים
שמצא בספר הבי"ת יוס"ף לבד וידוע כי הוא המשביר בעלמו לפעמים כמה טעמים בהומכו על מראה המקום אשר עשה בטולא הדין מן
התלמוד , ואנכי לא כן עמדי כי לענין שלימות המלאכה מקרתי וחפשתי גם בתלמוד מולאי הדינים במקום הצרך וכתבתים בקיצור בכן אמרתי לו
אחרי רואי ספרו כמדומה לי אף אם מלאכתך זאת מלאכת אלהים היא נראה לע"ד כי לא תעשה לקורא משני טעמים , האחד בסבת שאיש מספיק
לכל הדינים ועוד שאם יהיו הדברים מדפסים סביב השלחן ערוך ולא יהיו אלא כביאור אלו יהיה קשה על המעיינים לעיין בשני מקומות בפעם ובביאור
על כן נראה לי כי טוב ויפה הוא בסדר אשר סדרתי אני שיהיה הספר הזה כמו שאר חיבורים הנעשים בדרך משא ומתן בדינים עם כל הטעמים אשר
עליהם כאשר סדרתיו לא לבד אותם הטעמים הכתובים בספר בי"ת יוס"ף כי בדיין אנו צריכין לחודשי מקור הדינים בתלמוד כי על הדרך הזה יראה
לי יעמוד להבי המעיינים ונשאתי עמו עד שהודה לדברי ואמר הנה אבטל דעתי מפני דעתך אך לענין לא יהא טרחא בחנם יהיה גם חלקי עמך
בזכות הרבים ובא ונשתתף שניו בהדפסת הספר אשר תפרת ספר לבוש התכלות וזכותיו יעמוד לו ולבניו לזכות בו את הרבים ומתרלתי לדבריו
אך בתנאי זה בכל מה שכתבתי אני בספר לבוש התכלות לא תגרע ולא אפיל דבר אחד ואף כי ברוב יוכלו דברי מה"ר יוס"ף הלב"ן הנ"ל בחוך
דברי הלא ידעו הכל כי מרועה אחד ניתנו מלא הוא המשבי"ר ז"ל ומימיו אנו שותין , ודק את אחת אעשה אם לפעמים בחולי אחלא בדרך
דבר חדש את אשר השמעתי אני לטעם כמוס עמדי , גם הנראה מקומות מכפלות הדברים אשר חברת בספרך אכתוב דברך בלשון הנ"ה ודעו
הכל כי מבנון מי ילאו הדברים ויהי כשמעו את דברי אלה יראו בעיני ויאמר עוד הדבר אשר דברת ברם בחתה י"פה כלב"ה ולא אזו מסם על
בשתתפנו יחד והסכמנו להדפיס הספר המכבד אלו הראשונה ב' חלקים הראשונים מספר לבוש המלכות שהם לבוש החל"ר לתולבוש הח"ר עם ההגה"ות
שהוסיף רבי יו"סף הלבן הנ"ל , ובכן יהיה ה' אלהים עמנו ויזכנו לגמור את אשר התחלנו ואלו נפיל החיתיו לזכנו להתחיל ולגמור בהדפסת אחר
המלבושים זה אחר זה עד שיהיו מדפסים כולם כי כבר נגמרו מלאכתם בשלימותם והם תוכנים ומזומנים להדפיסם ובכן , יתן לו חסד ורחמים
לפניו יתברך ונפני כל הראוים אותו הקוראים בו יתחנן ויגמרו דבריו בפיהם יהיו לרצון אמרי פיו אכי"ר ,)

וזה החלי לעשות פליק

הקדמת המחבר ספר אלידו זוטא

אמר המחבר היתי חוטר חבר חבור גדול ורחב על שולחן ערוך מצור יורה דעה ומלאה החוך דעה , כאשר עלי הגביל יד ה' היתה אל אלוקי
להגדיל תורה , קא ז"ל שמו על שני אליהו רבא , על שם שהוא תורה ומלאכה רבה , בהוויית אבי ורבא , ובהתחלת הדשם להבין
לסעדה , אחבי הכתתי עתודה , על התורה ועל העבודה , ויען ה' אל אליה קול קורא פנו דרך , אל תעבור את הדרך , אין מעבירין על המצוה אל"ח
הן תפלם דרכה , שהוא ראשון ומוקדם לברכה , דבר הצוה לכל נפש והכל נריכא , ואמרתי בלבבי הגיתי , ידי בנעוותי , לחבר חיבר על ספר
הלבוש החור והתכלת לרב תועלת , באשר בספר הלבוש הלב חומד ומוצך לב הנפש והלומדים ללמוד וללמד , לקבוע עתים בחלרותם ובעירותם ,
בבתי מדרשים ובבית ה' שבתם , באמרם כל המחברים ז"ע ופוסקים הבאים אחריהם כתובים וחתומים מלאת דבריהם , ועריכין חיפש אחר חיפש
לעמתם ומיעוקיהם התורה והמלות אשר יעמה הלדם ותי בהם , דרושים לכל תפלתם , ולאה האמן ועת לכל חפץ למלאות רצון קומיהם לא כן ספר
הלבוש מפרש דבריו כמלאה דברי הטור וב"י מתחשא בטעמא ודרומא , לכן על דברי ספר הלבוש הנ"ל עמדתי וכאלי"ה מתני מסתי לעשות המחברת
הנידם גמרתי וה' היה בעזרתי בקיצור לשון לחות ערכתי , ואני בהחלו"תי לבוש , דמיתי בנפשי נפ' מנשנו הספר ומעשהו אדמהו אבמהו יסבנמהו יטומהו
אז וה יצא ראשונה המקומות שפוסקים משיגם ותופסים על הלבוש אמה ואמה בכל פיסה הברעתי לנני מקדוני נפנה לעשות הכל כתקונה על מחסומה
ב הספרים שנדפסו אחר הלבוש כמו שני לחות הברית ובית חדש ודרישה ופרישה. ולתם חמותות ובכסת הגחלה ופחות כ"ג וט"ז וכ"ן וט"ת ואחר
ספרים עלמו מספר עד היום אשר זכינו לאורה , וגם שאלות ותשובות חדשים גם יבמים אחת לאחת לפתות מי בחרם חדשי דינים הנמצאים
אני המוציא והביא בקורם ולבחרם בחרים ונסיומים בלבוש בלשונה ובתחרה ,
ג דינים וחדושים שהשמיטו בעלי ש"ע מפוסקים וב"י ודרכי משה ורבני קשישאי רונם כשלם הגמתי דבר מה לעוך ולא חסרתי ,
ד בכל מקום שהשמיטו הלבוש דברי הש"ע והגהת רמ"א , דמתי וכתבתי טעם על השמטתו והכרעה לדינא אם לפסוק מעותו , פעם בראיה נאמרה
ופעם מנד הסכל והסברא ולפעם מנד המנהג ישראל תורה ,
ה במקום שהלבוש סותר לדברי הש"ע או כשיש מחלוקת בין אחרונים או בתשובות , בתלמוד של תורה מזיימים ראיתי לרד לעומק הדינים אחת
ולעל בשערים המטיימים ,
ו אם המלא יתלא בכל מקום שמביא הש"ע ולבוש שני דעות ולא מתנו דעות להכריע כדקא יאות אזי אדרשם אזה דשה עיקר לדינא לפעמים
מראשונים ולפעמים מהסכמות אחרונים ,
ז מה שראיתי או שמעתי בהיותי יקר מיש על ידי אחליהו על אבי זקני הגאון מהר"ם ז"ל , על ברכו מתגדלתי ובבית אולפנא תרגא ורבנא מ"ח הגאון
המופלא מוה"ר אחב ואחלש ער"ן ובעלי תרסין אחי ורעי להתרועע במעשה או בעמק השאלה כתבתי הכל על הלה ,
ח לא נשאתי פנים בתורה , בדבר ואני דבר שאינו נראה ל"פעל"ד כבורה בלבוש או בשאר פיסקא קמא מגיעא בתרא הנאתי עלא בקרה , המעיין
יבחר לרבנו לדק יקרא ,
ט אודה לה' כי טוב שהקרה לידי ספר מלבוש יוס טוב מכריעת יד של הגאון הוספת י"ט יזכר שמו על טוב , כמה חדושי דינים ותפיסות על הלבוש
הוד והדר לבוש הכנסתי אותן לסיפרי פארו חבוש , ובמקום שאין דעתו מסכמת אני מתיר הבית האסורים החבוש ישועה נראתה כבוש ,
י במקומות שלא כתב בהן הלבוש טעם , יגעתי ומלאתי לתלת טעם ופעם הוספתי טוב טעם על טעמו ומוכרע הוא מתקומו אלו עשרת הדברים ,
בחמת נאמרים , ברור מלולו , קריאתו זו הטל"ו , וקראתי שמו ספר אליהו זוטא כל אדם יקרא ויבה , לכן התכבדו מכובדים בקמא קמא דזוטא
עד דזמנא יתנא לדנים ספר אליה רבה בעליונה דזוטא , ולא ח"ו לשם יוהרא וגיאותי , רק כאליה קמא קנאתי לה' לבאות ובכך קנן ואותיות קנוסת
עלות , לתנן יצא בחיקו את מבנה התורה. האחת , שיהא תנאי ותנות לקיים תורה ותנות בכל יום המתמנים ובאות הכן לקראתו וה' יעשה עמנו לטובה אות
ויחיים לנו ישועות הנ"לאות הכ"ל הנעיר אליה בהגאון הגדול מוה"רר ואלף ער"ן שפירא ,

מעשה רב

אמר המגיה יען נמצא מקום פנוי בשורה אמרתי מקום הניחו מן השמים להציג פה **מעשה רב הגורא** הנמצא כתוב בס' דרך משה ע"ש הגאון המחבר זי"ע מנהגו יבני הראוים להיות זהירים ורזים בעניית אמן בכל נפשם ומאודם וז"ל,

ולאחינו אחיורעי בני ישראל אספר לפנינם מעשה רב הגורא שנעשה בזמן הגאון רבי מרדכי יפה בעל הלבושים מעשה שהיה כך היה הגאון רבי מרדכי יפה היה אב"ד ור"מ בקהלה קטנה מקרב הרים ה'כסאו והגדיל למעלה שבאו שלוחי מק"ק פוזנא לקבלו עליהם לאב"ד ור"מ כי היה גאון רב בגלה הנסתר כאשר כל ראשו יראה בספרי הקדושים שעשה עשרה לבושים ומקרים היה כוונתם לשמים וכאשר הביאו לו איגרת רבנית כנהוג השיב הגאון הנ"ל שלחים אקבל הכתב מכם ואהיה לכם למורה אמנם תיכף ומיד לא אוכל ליסע עמכם מיני שעדיין לא למדתי חכמת עיבור החודש ואין שום אדם במדינת הללו ללמוד ממנו ע"כ אסע מקרם למדינת אשלי' לויניציאה לחכמי הספרדים שהם בקיאים בחכמה זו ושם אלמוד מהם החכמה הזאת ונסע תיכף הגאון הנ"ל ולמד אצל החכם אביהב הספרדי לערך רביעית שנה ולמד מכמו כל החכמה הנ"ל באר היטיב כאשר נראה חכמתו בספרו לבוש אדר יקר בהלכות ר"ח מקצת מכונה ויהי מקץ הימים הנ"ל ויקר מקרה שהיה שם תינוק אחד בן הרב החכם אביהב הנ"ל לערך בן ה" שנים ואבל התינוק פרי א' ובירך בפ"הע בקול רם ועני כל בני הבית אמן ע' ברכת התינוק והגאון מהורר מרדכי הנ"ל לא ענה אמן שלא במתכוין והחכם רבו של הגאון הנ"ל כאשר ראה שלא ענה אמן על ברכת התינוק כעס עליו בכעס גדול והיה מגיה להגאון רמ"י תגער בו בנזיפה והמתין הגאון רמ"י ל' יום כפי הדין נידוי הרב לתלמיד ואח"כ בא הגאון רמ"י ורצה לפיים את רבו ולא היה רוצה למחול לו וא"ל רבינו ימחול אדוני ויאמר לי מה פשעי ומה חטאתי נגדו ומה חרי האף הגדול הזה השיב לו החכם הנ"ל ידוע תדע שאהבה גדולה ושלימה שאינה תלויה בדבר אהבתיך יותר מבני אבל תדע נאמנה שהיית חייב מיתה בשעה שלא ענית אמן על הברכה של התינוק אמנם באמת ובתמי' אני מחל לך רק בתנאי זה שכל מקום ובכל קהלה אשר תדרוך כף רגליך תהדוש ברבים ותודיע להם את החטא והפגם הגדול של מי שאינו עונה אמן על כל ברכה השומע מישראל וגם תצוה לבניך ולבני בניך עד סוף כל הדורות שיספרו את המעשה הגדול והנורא מה שאספר לך וכך היה המעשה שבמדינות שפניא היה מקרים קדושות קדום גזירת תתנ"ו והיתה שם עיר גדולה לאלקים עיר ואם בישראל היה שם מלך אחד והיה רוצה לרשע אותם כמה פעמים והיה שם אב"ד הסיד ועניו גדול עשיר גדול היה נשא חן בעיני המלך ובכל פעם שהיה רעתי לגרש היהודים היה החסיד הנ"ל מפיר עצתם ומבטל דעתם ויהי היום וכעס המלך על היהודים וצוה לגרש אותם ובאו כל בני הקהילות להחסיד הנ"ל שילך למלך להמליץ בעדם לבטל הגזירה כפעם בפעם והצליח מעשה השי"ת בעי"ה ובאו לעת מנחת ערב להחסיד והשיב להם החסיד הנ"ל שילך עמהם רק שרוצה להתפלל תחלה תפלת המנחה ראשית חכמה יראת ה' ויצטרו בו ואמרו לו זו נ"כ מצוה רבה להציל כלל ישראל ועתה הוא עת רצון לבני המלך ואח"כ תתפלל ויעש כן החסיד והלך עמהם לחצר המלך ויהי כאשר ראה אותו המלך נשא חן בעיניו וירץ לקראתו ויחבק וינשק להחסיד הנ"ל וסבר החסיד בדעתו שבודאי יבטל הגזירה מגירוש הנ"ל והי' מסבב בדברים אחרים עם המלך ובתוך כך בא כומר א' מגדולת המלך מבורחקים לפני המלך ויפול לרגלי המלך ויברך את המלך ברכה ארוכה וחשובה בלשון לטיין או לוע"ז והחסיד הנ"ל לא הבין דבריו וכשראה החסיד שיעבור זמן מנחה הלך לקרון זויות אחת להתפלל מנחה ורעת החסיד היה שיש לו שהות להתפלל קודם שיפסוק הכומר הנ"ל מלברך את המלך ובתוך תפלת החסיד קם הכומר ההוא מעל תלו וצוה לכל העומדים בבית המלך לענות אמן על הברכה עבור שתתקים ברכתו ויענו כולם יחדיו אמן והחסיד לא הבין לשנם ולא ענה אמן ולא היה רוצה להפסיק בתוך התפלה ושאל **הכומר** הנ"ל אם ענו כל העומדים אמן השיבו לבן ושאל אם היהודי ענה אמן והשיבו לו אין בעבור שמתפלל ויהי כאשר שמע הכומר **שלא** ענה היהודי אמן תלש את שערות ראשו וצעק צעקה גדולה ומרה ואמר הוי על המעשה הרע הזה שבעבור היהודי הזה לא תתקים ברכת המלך שלא ענה אמן **על** בתכתי ויהי כאשר שמע המלך את דברי הכומר ויקצוף המלך מאד ויתהפך על החסיד לאכזר ויצו את עבדיו להרוג את החסיד ולנתחהו לנתחים ויעשו כן והמיתו אותו ביסורים קשים בעי"ה וינתחוהו וישימו את הנתחים בתוך השמלה וישאום לביתו ואחר זאת גרש המלך את כל היהודים והיה שם עוד חסיד אחד חבירו של החסיד הנהרג והוא היה יודע מחסידותו של אותו החסיד הנ"ל ויהי תמיד כמתרעם על מידות של הק"בה כביכול וישפוט אותו התנוד בדעתו שבודאי עבר החסיד הנהרג איזה עבירה בצינעה כי מי חשוד קב"ה דעביד דינא בלא דינא והיה אותו החסיד מתענה ובוכה ומתפלל שיודיעו לו מן השמים על איזה חטא נהרג החסיד הנ"ל במיתה משונה ויתבודד החסיד ההוא בחדר מיוחד ישב **ומשתומם** על החסיד הנהרג ובא אליו החסיד הנהרג בעצם היום בחדרו אשר הוא ישב לבדו ומשתומם ויחרד החסיד החי חרדה גדולה ויאמר לו החסיד הנהרג אחי אל תירא ואל תחת ואמר אליו החסיד החי יודע אני שחסיד גדול היית על כן תאמר לי על מה עשה לך ה' ככה ומה חרי האף הגדול אשר עבר עליך והשיב הנהרג אני אגיד לך האמת מימי לא עשיתי שום עבירה רק הקב"ה כביכול מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה ורוב העולם אינם נזהרים בעי"ה בזה החטא שפעם אחת עשה בני הקטן ברכה על הפת ושמעתי ולא עניתי אמן על הברכה והאריך לי הקב"ה כביכול אפו עד המעשה שנעשה לי בעמדי לפני המלך ב"ו שלא עניתי אמן על ברכת המלך ויחר המלך מאד ובאותו שעה ב"ד שלמעלה דנו אותי **על שלא** עניתי אמן על ברכת בני לכן אתה חביבי תספר באזני בנך ובן בנך ובולכל באי העולם את המעשה הזה ותזהירם על עניית אמן ופרוש לו איש האמת החסיד ואחר שסיפר חכם הספרדי הנ"ל את המעשה הזה להגאון ר"מ יפה הנ"ל ואמר לו אל תתרעם עלי שגרמתי אותך כי נתתו נתי למען תהיה כפרה על עונך ואני מוחל לך אבל בתנאי שתדרוש ברבים להזהירם **על** עניית אמן וכאשר נתקבלתי לזויות מזגיח בכל מדינות ת"ל אמר לי חכמי ז"ל מאחר שנדבקת בזרעו של הגאון מהר"מי הנ"ל מוטל עליך הדבר לדרוש עבורו בכל הקהלות המעשה הנורא ההוא ולהזהיר בני ישראל על עניית אמן ע"כ הורא וחרד על דבר ה" יקרא מעש' זאת פעם א" בחדש להודיע לכל ב"ב העונש הגדול למי שאינו עונה אמן אפי' על ברכת התינוק שלו ומכ"ש בכ"ה בשהחזן חוזר ומתפלל תפלת י' חובפרט ב" אמנים שאין העולם נזהרים בהם אצל המחזיר שכיתו לציון אומרים תיכף מודים אנחנו לך ואינן עונים אמן ואצל מעריב של שבת ופרוס וכו' כשמסיים הש"ץ **ועל ירושלים מתחילים** תיכף ושמרו ע"כ צריכין ליזהר לענות אמן קודם מודים וכו".

ראשי תיבות מפוסקים הנזכרים בספר אליהו זוטא

אר"ח אורח חיים או אורחות חיים א"ה אבן העזר א"ז אור זרוע או"ה אסור והתר האחרון א"ם אמונת שמואל בה"ג בעל הלכות גדולות ב"י בית יוסף ב"ה בדק הבית ב"ח בית חדש ב"ש באר שבע גד"מ גדולת מרדכי הה"מ הרב המגיד הגב"ד הגהת שערי דורא הג"א הגהת אשרי וכ"מ וכן מסמנו מו וכן מלאכי מו וכן מוכח וכ"פ וכן פסק יש"ש יש של שלמה כ"מ כסף משנה כה"ג כנסת הגדולה לח"מ לחם חמודות מ"ל תורה נבוכים מ"ה משמרת הבית מהרי"ט מוה"ר יוסף טריינא מהרמ"ט מוה"ר משה טריינא מ"ע מגחם עזריה מהר"ל מוה"ר לוי מהרש"ל מוה"ר שלמה טריא מהרא"ם מוה"ר מאיר שנדבקת בזרעו של הגאון מהר"מי הנ"ל מוטל עליך הדבר לדרוש עבורו בכל. הקהלות המעשה הנורא ההוא ולהזהיר בני ישראל על עניית אמן ע"כ הורא וחרד על דבר ה" יקרא מעש' זאת פעם א" בחדש להודיע לכל ב"ב העונש הגדול למי שאינו עונה אמן אפי' על ברכת התינוק שלו ומכ"ש בכ"ה בשהחזן חוזר ומתפלל תפלת י' חובפרט ב" אמנים שאין העולם נזהרים בהם אצל המחזיר שכיתו לציון אומרים תיכף מודים אנחנו לך ואינן עונים אמן ואצל מעריב של שבת ופרוס וכו' כשמסיים הש"ץ **ועל ירושלים מתחילים** תיכף ושמרו ע"כ צריכין ליזהר לענות אמן קודם מודים וכו".

סימן א

א דין השכמת הבקר וכו׳ ט׳ סעיפים ,

א להיות דבר ידוע ומפורסם ומורגל בפי כל חכמי האמת כי תכלית כונת הש״י בבריאת עולמו היה בעבור האדם שלבך היה האדם אחרון בבריאה כי סוף המעשה הוא תחלת המחשבה ותכלית בריאת האדם הוא שיעבוד את הבורא וזה דבר יהיו ומפורסם אינו מן הצורך להאריך בראיות לכן מחייב ומוטל על כל אדם לעשות כל מעשיו וכל מחשבותיו לעבור את הש״י בכל מאמצי כחו ואפי׳ על משכבו ידע וישכיל לפני מי היא שוכב כי מלא כל הארץ כבודו י״ת ואין שום דבר נעלם ונסתר ממנו ואפילו מחשבות האדם הוא בוחן לבות וכליות לפיכך תיכף התעוררותיו משנתו בכל בקר יתגבר כארי (א) לקום קל חיש מהרה לעבודתו ויכבוש יצרו (ב) לקום בזריזות ומהירות לעבודת בוראו י״ת ושיתפלל לפניו ולא יבוש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת הש״י ובלבד בהצנע לכת ר״ל שאינו צריך להעיז פניו נגד המלעיגים לבזות אותם בדברי עוזות מפני הלעגתם ויזהר שיקום קודם איר הבוקר שיהא הוא מעורר את השחר כמאמר דוד ע״ה עורה ונימר אעירה השחר אני מעיר את השחר ואין השחר מעיר אותי ויפיל תחינתו לפני בוראו י״ת ,

ב ואם יוכל לכוין השעות ולקום בשעות שמשתנות המשמרות שהם בשליש הלילה ולסוף שני שלישי הלילה ולסוף הלילה מה יפיו ומה טובו מפני שבאלו הזמנים הקב״ה כביכול מתאונן על חורבן הבית וגלות ישראל בין האומות כמו שנאמר ה׳ ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאון ישאג על נודו הרי ג׳ שאגות לג׳ משמרות ולכך התפלה שאדם מתפלל באותה שעה ומיצר ודואג בלבו על מה שבכיכול הש״י מיצר עליו רחיינו על החורבן ועל הגלות נ״כ היא תפלתו מקובלת לפניו י״ת וע״ז נאמר קומי רוני בלילה (נ) לראש אשמורת וגומר ,

ג לפיכך ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על (ד) חורבן בית המקדש ,

ד ובלבד שיכוין לבו בתחנוניו כי טוב מעט בכוונה מהרבות בהם שלא בכוונה כעניין שנאמר תכין לבם תקשיב אזניך כשמכוין לבם אז תקשיב אזניך ,

ה וטוב לאמר (ה) פרשת העקדה כדי לזכור לפני הש״י זכות אבות וגם להכניע יצרו ולזכיר שחייב אדם למסור נפשו בעבודת הש״י כמו שמסרו יצחק אבינו ע״ה ופרשת המן כדי שיאמין שכל מזונותיו באין לו לאדם בהשגחה פרטית שכן הי׳ במן שהשגיח הש״י לתת לכל אחד עומר למספר גולגולת בני ביתו ,

ו ויאמר עשרת הדברות כדי שיזכור בכל יום תמיד מעמד הר סיני (ו) ויתחזק אמונתו בתורה ואע״ג דאמרינן בסוף פ״ק דברכות שבטלום מפני תרעומת המינים ופירש״י אמרו המינין לע״ה אין שאר תורה אמת יתדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקב״ה ושנוהו מפיו בסיני היינו דוקא בציבור אבל ביחיד דליכא משום תרעומת המינים טוב לאמרם שע״כ יזכור מעמד הר סיני ויתחזק אמונתו בתורה ופרשת הקרבנות כגון פרשת עולה ומנחה ושלמים וחטאת ואשם מפני שכל זמן שאדם מתעסק בתורת הקרבן מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב אותו הקרבן דכתיב וזאת תורת האשם וזאת תורת החטאת דדרשו בו כל העוסק בתורת האשם ותורת חטאת כאילו הקריבום מדכתיב וזאת דה״ל למימר ותורת האש״ ותורת החטאת מאי וזאת אלא ה״פ הקריאה הזאת היא נ״כ תורת החטאת ותורת האשם כו׳ ורש״י פירש דמדכתיב תורת ולא כתיב חקת יליף לה ואינו נראה דשמא לא רצה הקב״ה לעשות חקה רק דת שיש להם טעם מעולה ודוק נ״ל)(ומ״מ פרשת הקרבנות לא יאמר אלא ביום שזמן הקרבנות לא היתה אלא ביום וכיון שהקריאה הוא במקום הקרבה יאמר אותה נ״כ בזמן היתר ההקרבה ,

הנ״ל עוד ע״ל משום דאמרינן במדרש בשמר אברהם להקב״ה בזמן שאין בה״מ קיים מה תהא על ישראל והשיבו בכר תקנתי להם סדר הקרבנות שכל זמן שקורין בהם מעלה מני עליהן כאילו מקריבים לפני קרבן ומני תוחל להם

הנ״ל ואין חילוק בין קרבנות קבועים לקרבן הבא לבין שאינם קבועים שכולם אין אחם אלא (ח) ביום (עכ״ה) ,

ז וכשיסיים פרשה העולה יאמר יהי רצון לפניך ה׳ אלה׳ ואלה׳ אבותי שיהא זה רצוי ומקובל לפניך כאלו הקרבתי עולה בזמנה וכן יאמר אחר פרשת המנחה והשלמים והאשם מפני שאלו אף אם אינו חייב בהן בודאי יכול להביאם בנדבה ואפי״ אשם אע״פ שיש אשמות שאין באין בנדבה כגון אשם גזילות אשם מעילות וכיוצא בהם מ״מ כיון שלפעמים יכול להביא אשם בנדבה כגון הנזיר להיות נזיר שמביא אשם יכול לומר יהי רצון מלפניך כו׳ על אשם (ט) נזיר אבל אחר פ׳ חטאת לא יאמר יר״מ מפני שאינו בא בנדבה ואם איני חייב בו והוא מביאו הרי הוא הביא חולין לעזרה שאסור מן התורה (י) ואע״פי שהקריאה היא כהקרבה מ״מ יכול לקריאתה מכ״ג שאם חטא חטא שחייב עלי׳ חטאת תכפר עליו הקריאה כמו ההקרבה ואפילו בלא אמירת י״ר וכו׳ שאין אמירת י״ר אלא תחינה ואם לא חטא תהא קריאתו בקורא בתורה ויקבל עליה שכר בקורא בתורה אבל באומרו י״ר וכו׳ משמע שכאילו הביאו דוקא והרי הביא חולין בעזרה אם לא חטא ,

ח ויאמר עם (יא) הקרבנות פסוק ושרחו אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה׳ שכך קבלו רז״ל שבשעה שאדם קורא מקרא זה הקב״ה זוכר עקידתו של יצחק שהיתה בזה המקום ,

ט ויש נוהגין עוד לומר קודם פרשת הקרבנות פרשת הכיור שהיא העבודה הראשונה בכל יום וגם משום שתקנו נטילת ידים בכל בקר כמו שיתבאר בע״ה תקנו לומר פרשת הכיור שרחצו ממנו הכהנים ידיהם ורגליהם ואח״כ פרשת תרומת הדשן ו״ח״כ פ׳ התמיד ואח״ב פ׳ מזבח מקטר קטורת ופ׳ סמני הקטרת ועשייתן ואח״כ פרשת הקרבנות כדלעיל כי כן דוא סדר העבודה בכל יום וג״ל מי שרגיל לקרות או לו הפרשיות שאמרנו וכן אותם שרגילין לומר תהלים בכל יום חייבים לברך קודם לכן ברכות התורה שהרי כל אילו פסוקי תורה הם ואין לקרותם בלא ברכה והיא כתובה לקמן סימן מ״ז ואפילו למ״ד פסוקים שאינו אומר דרך לימוד אלא דרך בקשה וריצוי שאין צריך לברך עליהם הרי אין באילו הפסוקים שום לשון ריצוי ובקשה רק קורא בתורה והוא מכפר ומועיל כמו קרבן גם פסוקי תהלים אינם כולם לשון תחנה ובקשה אלא שבחה וקריאה בעלמא ועוד עיקר המנהג באמירת המזמורים

(מ) ויוד כמעשור ואינו רוצה לומר יעול ויהיו לקי מנמלר מוכב (מל״ה) ומל״ם מלא ילר ר״ל בלי נטילה (כהלכות בב״מ) (ב) ולא יאחר אדם הנני מוכב בחנוכי ומנוחד מלא צריך לעמוד לבם בחלוטיו הנום הנון לקרות מלהיך ישרמל ע״ת בכם הזהר) ומחב בסדר היום ובקומו לאמר הי״ה מוחק מ״ו לכיך הלר מי יקום בחנות בי הכתיבי בחתלה רבה מחוחך ומ״ל מה שנילת יום לקי מכוח ידיו מכנסות כיון מלוכו מזכי לא מם ולא כיטיו עיין בביאון ר״ מעני ל מ״ם מם ומחב בלבנת הספיר תלן דקלים בחנות לינה לימנרם ישבוק בתורה מבע״ם (ג) דעת בשרי ניון כמם הזהר דבין בקיק לילות קרות ובין בחורף לילות ארוכות יותר מי״ב שעות זמן הנות מחר מם שעות מהחצות הלילה מעם ומחר י״ב בעות מייך ליום ובם׳ דרך המתה דף מ״ו הקבה עליו מיך מלו מחבנין מנהה בקיק חוך מם קודם הנות לילה גם מתה חינו מכור בחלכה בקיק בע״ם כתה שעות קודם לינה ע״כ ומל הבין דברי שרי ניון דמקי בקיק מתחיל הלילה חלילות מחם ובכריאיה ומ״מ מם״ם רים בינות מוכה דמלגי מחוכר מלא מחבינין הלילה כיון בקיק ובין בחורף לשמות זמנות הנות הוא מחם מני הלילה נעלם מדברים מי סוף מבתור׳ לחבוב סוף מבתר״ מחראה סימנא לחם מי יגונא לוכו ומי להזהר לק״מ דבעי בימנא לינות חרוכות גם מלי פריך המ״ם מחב הנות לינה לקום וכיב קולמו עיני המורות הא לף לקם בחנות דסיגנו מחר שם מבתחנת הלילה מ״ם מ

(יב) אמנם פרים שפחים במקום עבודת החתיר, כתב מי"מ מהגר"ז בהגלה דף י"ח מי' על כתוב בספר בכמו ט' הגיריי בתוספ' ברכה ע"ל והגיתי בספר מיוחס מעלם בתוכה עבודה פי"ב כתב על פרש"י לא ידעתי מי לפי הענ' שמאיר התפסר בכמנו יותר מהלי מו' מה חילוק יש בברכה ע"ל ותשובתי איך נעלם מתנו דברי ר"י ס"ם מין עמודין שמחב הנעם ז"ל שכל הברכות הם תחתר כגון תחיה מתים ורופא חולים מהגר כפלינו מותם מו' וכן תו' ברכות דף כ"ט פרש פרש"י, חה כ"ל עמ"ל לאחר שיר המיחוד בכל יום אחר התפלה ומגמון מהר"ל תפרלא הנים מתור נגדם דהם כענגם גדול ע"ם ומגמע"ל מהבחי ועיין ס"מ קי"ג וס"ם קנ"ג

סימן ב

(ג) ואף דבס"ם נאתר על ח"ח הייגו אם כבר נוכנו מחר והוסכו מהגל בתחלה ידקדק כל אדם בחלוקו וכ"ם בבאר בגדיו (פריסה) (ב) אפי' פחות מד' אמות אסור (ב"ח) (ג) אפי' בבית ותשמרת הסדיות אפי' פחות מד' ל"ל (ב"ח) יוסב מותר רוכב ע"ג בהתה מו יוסב בעגלה כתהגר דתי (ע"ז), ועי"ל סי' נ"ל בענין הסדרות הסס מו בכמ"ב ומע"ח מסחמיע, הכרי ס"ע סס (ד) בתקותות אלו אהגל גם בפרותות הערב (מי"ע) ועיין לקמן סיון נ"ח ס"ם.

סימן ג

(ה) וכשיש מקום מחזיקים ויש אחר ידו על רגלו דרך חטון ב"ח (ב) והב"ח מתחיר דבין לפניו ובין לאחריו טפח (ג) בס"ע כתב יש ומי מלפי הקדם מו יסלק הקודם לגדלין הרי דאסורים מלפי הקדם אסור ומ"ם בכ"י ואמנם לטון מ פי' מלבוש ויותר נראה דס"ל עיקר כפי' הב"י בכ"י דרבותא קאחר דאף לפניו דמורע נוסחיים מוה' וכ"ם אחורי"ות"ם מסתיעהי' מלבוש הכרי כ"ת פ"ו ח"ה בחורה רחז' בו שיש ט"ם ולל ברחב"ם וס"ע לא יסב ופניו מלפי הקודם אלא מעמו מו לדרום מו יסלק הקודם מלדדים ע"כ ומחב בעל"ת דגם עכשיו מיהא קושטא בתקותה שיחדות בהליחת ביגלה, ובספר מירי ר"ג כתב דלא מעורך כתב דין זה אלא דף יפה עכ"ל וגי' דווקא בהגרים המסורים בהקום הקדם עמו אחרי דבמקומם

של תהלים הוא ממ"ש בעל שערי אורה בתחלתו שהוא להבריח המקטריגים קודם התפילה כדי שתעלה התפילה אח"כ בשלום בלי שום מקטרג ושלכך נראם דוד מזמורים על שם שהם מחתכים לדם דרך לעלות התפילה מלשון וברת. הזלולים במזמורות וכן אמר דוד ע"ה במקום אחר זמירות היה לי הקיר וגו' ולא לשם תהנה הם נאמרים לפיכך ראוי לברך עלידם בתחלה (וע"ל סימן תקפ"א) ומטעם זה נ"ל נ"כ מנהג של טעות הוא אותם שאומרים תהלים אחר התפילה שהרי עיקר אמירתם הוא כדי לדבריה המקטרגים כדי שתעלה התפיל' בשלום אח"כ ומה יועיל להם ההברחה אחר שהתפללו אם כבר הי"ו פגעו במה מקטרגים בתפילתם אין ההברחה מועלת כלום אח"כ נ"ל ואפילו אם אין הכונה אלא לומר שירות ותשבחות של דור טוב לומר אותם קודם התפילה שכן אחז"ל לעולם יכרר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל כמו שיתבאר עוד בע"ה (יב) ואם א"י להשכים לקרות הפרשיות מ"מ התפילה אשר היא מועדת לכל חי אל יאחר ויחשוב בלבו אילו היה בעבודת מלך בשר ודם וצוהו להשכים באור הבוקר לעבודתו הי' זהיר וזריז לעמוד לעבודתו כאשר צוהו ב"ש וק"ו בנו של ק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה,

ב דין לבישת בגדים ובו ו' סעיפים

א מפני שמחוייב האדם להיות תמיד אימת בוראו עליו יהיה צנוע בכל מעשיו שהצניעות ודבשת מביאין האדם לידי דבנעה לפניו י"ת ולפיב' כשיקום אדם ממטתו לא ישב במטה ערום וילבש חלוקו מיושב אלא בעודנו שוכב יקח חלוקו ויכני בו ראשו וזרועותיו ונמצא בשיקו' ויצא מתחת כיסוי סדינו יהא מכוסה מאליו שיפול חלוקו על כל גופו מעצמו

ב ואל יאמר הריני בחדרי חדרים מי יודעני ומי רואני שאני ערום כי הקב"ה מלא כל הארץ כבוד אשר לפניו חשכה כאורה

ג גם מחוייב האדם למצא חן בעיני אלהים ואדם לכך יהא נזהר שלא יתגנה בין הבריות שלא יאמר' עליו כמה מגונה זה האיש ויהיה שנוי למטה ולמעלה כי כל מי שאין דעת הבריות נוחה הימנו גם אין דעת המקום נוחה הימנו ולא תהיה תפלתו מקובלת לפניו י"ת ואסמכוהו אקרא דכתיב ולמשנאי אהבו מות אל תקרי למשנאי אלא למשניאי לומר שממאסין עצמן בעיני הבריות והבריות אומרים אוי להם ללומדי תורה שהם מאוסי' ומגונים נמצא זה משניא את התורה לכך ידקדק (א) אדם בלבישת חלוקו ללובשו בדרכו שלא יהפך התפירות הפנימית המגונות ואימרת החלוק לחוץ שלא יהו נראות לבריות דזה לאו אורח ארעא הוא ומגונה הוא בעיני הבריות,

ד וכן בשאר כל מעשיו ינהוג עצמו בדרך כל הארץ ולא ישנה ממנהגם ואפי' אין אדם רואהו כדי שירגיל עצמו בדרך כל הארץ ולכך בשינעול מנעליו אם הם מנעלים שאינם צריכים קשירה ינעול של ימין תחילה שכן מציגו לעולם בתורה שרימין חשובה כגון לענין בהן יד ובהן רגל ולענין חליצת יבמה שחולצת כימין ואם הם מנעלים שצריכין קשירה ינעול של ימין תחלה ולא יקשרנו ואחר כך ינעול של שמאל ויקשרנו תחלה משום דגבי עניין קשירה מצינו בתורה דאחשבה לשמאל כגון בקשירת תפילין ועוד נ"ל טעם הגון מדאמרינן פ' בסוי הדם בשכר שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' זכו בניו לשתי מצות לחוטין של מצות ציצית ולרצועות של תפילין לכך מדמינן קשירת הנעלים לקשירת תפילין כיון דעל ידי שרוך נעל זכו בהן וכיון דקשור' תפילין היא תחלה ביד שמאל ואח"כ הוא קושר של ראש בראשו שהוא נוטה לצד ימין ידו השמאלית כן יהיה קשירת נעל השמאל נ"כ תחלה ואח"כ יקשור הימין,

ה אבל בשחולץ מנעליו יחלוץ של שמאל תחלה בין במנעלים קשורים בין במנעלים שאינם קשורים וטעמא מפני שבזה יהיה נ"כ חשיבות לימין שאם יחלוץ של ימין תחלה יצטרך לעסוק יחף על הימין לבדו עד שיחלוץ בשל שמאל וזה הל"ל בזיון לימין לכך יחלוץ של שמאל תחלה ומתיון השמאל יחף על חליצת הימין וכנ"ל נמי ברינא דתפלין דילפינן מקרא שחולצין של ראש תחלה בראיתא לקמן סי' כ"ח דזה נמי טעמא כדי שלא חכתין קדושת של ראש בראש על חליצת תפילין של יד כיון שהגיע זמן חליצתן רק תמתין של יד על של ראש נ"ל למאן דדריש טעמי דקרא,

ו וכשיקום וילך ילך בהכנעה ובכפיפת קומה ולא בקומה זקופה (ב) מפני שנראה בדוחק רגלי השכינה שהוא ממלא כל העולם שנא' מלא כל הארץ כבודו ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש (ג) וכן יכסה כל גופו ולא ילך יחף שכל זה דרך צניעות והכנעה א"נ יחף לא ילך משום שהוא דרך בזיון וגנאי לו (ד) וקודם שיתחיל להתפלל ולהניח תפילין יברוק נקביו כדי שיהא נקי וטהור בשעת קיבלו עליו על מלכות שמים בק"ש ותפלה וכן בכל פעם שירצה להתפלל ערב ובוקר וצהרי' יברוק נקביו כדי שיהא נקי לתפלה,

ג דין הנהגת בית הכסא ובו י"ז סעיפים,

א חסידים הראשונים כשהיו נכנסים לבית הכסא היו אומרים קודם כניסתם התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון שמרוני עזרוני עזרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שכן דרכן של בני אדם ע"כ והיו אומרים כן בכל פעם קודם שנכנסו הוא לשון נטילת רשות מן המלאכים המלוין את האדם שנ' כי מלאכיו יצוה לך ואומר להם כי האדם מצר שהוא אדם וטבעו כן לעשות צרכיו הוא דדבר ואי אפשר לו זולת זה אבל אחר שיודע שהם בקדושתן לא יכנסו עמו לבית הכסא ע"כ הוא מבקש ומתחנן לפניהם שימתינו עליו וישמרוהו עד צאתו ודוקא בי' יום היו נוהגין כן שהם היו חסידים מפורסמים ויראי א"ל כ"ם והיו יודעין שהשכינה ומלאכי תמיד עמהם אבל עכשיו בזמן הזה נתבטל הדבר מלאומרו מפני שאין בדורינו חסידים מפורסמים כל כך ואם היה אחד אומר כן היה מיחזי כיהדא לכך אין אומרי' אותו כלל,

ב מ"מ צריך האדם להיות צנוע בכניסתו לבית הכסא כאלו היתה השכינה לפניו כמו שכבר אמרנו מכ"דב ומדרכי הצניעות הוא נ"כ שלא ילבו שני בני אדם יחד לב"ה אחד שלא יראה האחד פירוע של חבירו או ישמע עיטושו, (א) (עיין בסמיך סעיף ח') וכן לא ידבר שם עם שום אדם העומד בחוץ אע"פ שסעור הדלת בעדו שכל זה הוא מדרכי הצניעות וכן לא יגלה עצמו עד שישב משום צניעות,

ג ומפני הסכנה ימשמש אדם קודם שיעשה צרכיו בפי הטבעת בצרור או בקיסם לפתוח נקביו, וכשימשמש ימשמש קודם שישב ולא אחר שישב כי כן קבלו חז"ל שקשה לכשפים אם ימשמש אח"כ

ד ולא יגלה עצמו יותר מדאי משום צניעות כי אם מלאחריו טפח ולפניו טפחיים (ב) ואפי' אינו צריך אלא לגדולי' מותר לגלות מלפניו שפחיים שמתוך שהוא דוחק עצמו לגדולים הוא בא לידי קטנים נ"כ הילכך מאחריו ד' בטפח ומלפניו צריך טפחיים מפני קילוח מי הרגלים כנוטפים למרחוק ובאשה די לה מאחריה טפח כמו באיש כדי שלא תטנף את הבגדים ומלפניה לא כלום שאינה צריכה לזה מפני שהקילוח נופה בה לאחוריה ולא לפניה

ה הנפנוז במקום מגלה שאין בו מחיצות יכוין שיהו פניו לדרום ואחוריו לצפון או איפכא אבל פניו למזרח ואחוריו למערב או איפכא אסור דק"ל שהשכינה במערב ומזרח היא הצד שכנגדו הרואה פני השכינה ולכך היא גם כן חשובה לפיכך לא יהא פירועו לשם אחת מאלו הצדדין ובמקום שיש מחיצה אין צריך לדקדק ואפילו אין שם אלא מחיצה אחת לצד מערב אע"פ ששאר הרוחות הן מעולות סני שאין קפידא אלא מצד מערב ששם השכינה,

ו וכן הטעם זה הישן עם אשתו לא יתן מרגלותיו למזרח וראשו למערב או איפכא אלא בין צפון לדרום שאין דרך כבוד לשמש מטתו לצד השכינה, (ע"ל סימן מ' ואין חילוק בזה בין א"י לשאר אלצות דהא דאמרינן שכינה במערב לאו דווקא במערב המקדש ששם הקדשי קדשים אלא במערב של כל העולם היא) ובזה נהגו לדקדק אפילו במקום שיש שם מחיצות מפני שכנאי גדול הוא יותר להפך רגליו כנגד השכינה ואפילו אין עמו נכון ליזהר מפני כבוד השכינה והנזהר בזה אפילו במקום שיש שם מחיצות הוויין לו בנים זכרים דכתיב ממתים ידך יי' ממתים מחלד חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים וגומר ורו"ל דהאי צפונך לשון רוח צפון הוא כלומר שתהא מטתך בין צפון לדרום ואז ישבעו בנים זכרים, (וע"ל סי' ר"מ סעיף י"ז)

ז והשלת מים מותר לכל צד שירצה ואפילו במקום שאין שם מחיצה שאינו מאוס כל כך גם אין דרך האדם לגלות עצמו כ"כ כשישתול מים, הילכך המטיל מים אפילו מן הצופים ולפנים שהוא למזרח המקדש יכול להטיל מים ופניו לצד המקדש וא"צ להחזיר פניו לצד א' (ג)

ח וכשהוא נפנה בשדה מדרך המוסר היא שירחיק עצמו ממקום מהלך העוברים והשבים עד מקום שלא יוכל חבירו שיבא פתאום לראות

את פירעו מירו אע"פ שרואה את גופו ושומעו מתעטש עיטוש שלימטה לית לן בה דבשרה לא הטריחוהו יותר כיון שאין מצויין שם בני אדם כל כך הילכך אחורי הגדר יכול להפנות מיד כיון שאין חבירו רואה את פירעו אע"פ ששומעו מתעטש כיון שאינו רואהו (ד)

ט וכשישב לעשות צרכיו לא ישב במהרה ובחוזק ולא יאנוס לרחוץ את עצמו יותר מדאי מפני שנמתח הנקב בחוזק ושיני הכרכשתא ניתקין ויוצאין ויבא לידי סכנה ,

י וכשיקנח יקנח בשמאל ולא בימין (ה) מפני שהתורה ניתנה בימין שנאמר מימינו אש דת למו (וע"ל סי' קל"ד סעיף ב) ועוד מפני שקושר בה התפילין על זרועו של שמאל ועוד מפני שמראה בה טעמי תורה פרש"י טעמי מקרא של תורה נביאים וכתובים בין בניקוד של ספר בין בהגבהת קול ובצילצול נעימות הנגינה שהם פשטא דרגא ושופר מהפך מוליך ירו לפי טעם הנגינה (ו) וי"א מפני שהיא קרובה לפה בלומר שרגילין לדושיטה לפה ,

יא ולא יקנח בחרס שקשים לכשפים ולא בעשבים יבשים ולא בכל דבר שהאור שולטת בו שהמקנח בדבר שהאור שולטת בו שיניו התחתונות מרגישתא נושרות מפני שהם חדין ומחתכין את הבשר ולא בצרור שקנח בו חבירו מפני שמביא את האדם לידי תחתונות וי"א שכל זה היה לחוש בבתי כסאות שלהם שהיו בשדה ולא היו יודעין אלו הדברים מאין באו ביי הניחם שם והיו חוששין לכל זה אבל בבתי כסאות שבבית במו שלנו אין לחוש לכל זה וכן נוהגין שמקנחין בכל דברים אפי' בדברים שהאור שולט בו ואין חוששין אבל תמיהני בזה דבשלמא בחרס ובצרור שקנח בו חבירו יש לחלק מפני שהם תלוים בכשפים ובבית אין חוששין כ"כ לכשפים ורוחות רעות כמו בשדה אבל בשאר הדברים מה שייך לחלק בין שדה לשלנו שאין הענין משמע שדברים אלו תלוין בכשפים ורוחות רעות רק שטבע עצמו כן הוא כמו שפרש"י שמחתכין בבשר וא"כ מ"ש בשלנו משלהם (ז) ואפשר שהם מפרשים טעמא דטולהו משום כשפים ורוחות רעות , (ח)

יב ויפנה בצניעות בלילה כדרך שהוא עושה ביום בכל דינו מפני בבור השבינה דעימיה שדי נהורה ולפניו חשוכה כאורה , (ט) (ועיין בסימן סעיף ב' בסימן ב')

יג וכשישתין לא ישתין מעומד שלא יתזו ניצוצות על רגליו ויראה ככרות שפכה שאינו מליד ונמצא מזיא לעז על בניו (דכרות שפכה אין מימי רגליו עושין כפה וניצוצות נופלין על רגליו) שיאמרו ממזרים הם שאשתו זנתה אלא ישב וישתין או יעמוד במקום נבוה וישתין למקום מדרגן או שישתין לתוך עפר תיחוח שאז אין ניצוצות ניתזין , (וע"ל סימן מ"ג סעיף א')

יד ויזהר שלא יאחוז באמה וישתין מפני שגורם להוציא ש"ז לבטלה שהוא עין גדול אם לא מעטרה ולמטה לצד הארץ ששם אינו בא להוצאת ש"ז ודוקא באמה אסור לאחוז אבל מסייע הוא בבצים מלמטה שאינו מתחמם שם ,

טו וכל זה כשאינו נשוי אבל נשוי מותר אפי' לאחוז באמה שאין יצרו תוקפו כ"כ שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו , מ"מ מידת חסידות הוא אפילו נשוי יזהר ויקדש עצמו במותר לו שלא יבא לידי הוצאת ש"ז לבטלה שהוא כאילו שופך דמים ומביא מבול לעולם שזאת היתה השחתת דור המבול שנאמר עליו כי השחית כל בשר דרכו וגומר ,

טז וגם מה שהותר לנשוי לא הותר רק דוקא לאחוז והשתין אבל להתחכך פשיטא דאסור אפי' לנשוי דהא יוציא שכבת זרע ,

יז הצריך לנקביו לא ישהה את עצמו וכל המשהה את עצמו כשהוא צריך לנקביו הרי זה עובר משום בל תשקצו את נפשותיכם וגומר (ועין בע"ז סי' קי"ז וסעיף ו') ,

ך דין נטילת ידים ובו כ"ג סעיפים ,

א כל אדם הקם ממטתו שחרית בין עשה צרכיו בין לא עשה צרכיו חייב לרחוץ ידיו במים אם יש לו כדי שיקרא ק"ש ויתפלל בנקיות ובטהרה שאין האדם נקרא טהור עד שיביא ידיו במים כמו שמצינו בכהן העובר במקדש שהיה צריך לטהר ולקדש ידיו ורגליו במים מן הכיור קודם העבודה וק"ש ותפלה הם לנו במקום עבודה לפיכך כשקם אדם ממטתו ואי אפשר שלא נגע בידיו בלילה במקום המטונף שבבשרו שהידים עסקניות הן , ועוד בכל שחר אני נעשים בבריה חדשה כדי לשרתו י"ת כל היום בענין שנאמר חדשים לבקרים רבה אמונתך בלומר שרגשמה שמחדשה לי באילו נתחדשה בתינוקנו וצריכין אנו לתת תודה לו יתברך על שבראני לכבודו לשרתו כהנים ולברך בשמו לפיכך צריכין אנו להתקדש בקדושתו ליטול ידינו מן הכלים ככהן המקדש ידיו בכל יום מן הכיור קודם עבודתו ושירותו לפיכך חייב כל אדם לרחוץ ידיו שחרית ולברך ענ"י להודות לשמו ית' על כל זה ואע"ג שאינם ודאי טמאים וטמטומים יברך ענ"י להללו ולשבחו על כל זה , וי"א שצריך לברך ג"כ מיד אשר יצר על צרכיו שעשה כמו שיתבאר בסי' ו' בע"ה ואע"פ שלא עשה צרכיו עכשיו אי אפשר שלא דטיל מים או יצא ממנו מעט ציחצוחי מים או עשה צרכיו מעט בלילה אי קודם ששכב ולא בירך עלידם מפני שאשכב תכף בידים מטונפות לכך מברכין גם אשר יצר מיד כשיתחיל בקומו שהוא קרוב לוודאי שצריך לה וכן נוהגין ולשון נטילה הוא על שם הדר שרוחצין במנה נטל' בלשונם והיה מחזיק רביעית כי לפי שתקנו אותו כלי לנטילת ידים כמעודה כמו שיתבאר בע"ה במקומו תקנידו ג"כ לנטילת שחרית ולברך עליה ג"כ כמו בנ"י דסעודה כדי שלא לשנות בברכה מ"מ אם אין לו כלי אי אין לו מים הכשרי' לנטילה דסעודה כמו שיתבאר בהלכות נט"י בע"ה יטול לטול ידיו שחרית מכל מים שיש לו ואפי' הפסולים לנטילת ידים דסעודה ואפי' בפחות מרביעית אם אין לו יותר (וע"ל סי' ק"ם סעיף י"ג ובסמוך סעיף ו') ואפי' שלא מן הכלי כיון שאינם באי' לטהר משום טומאה כמו אותם המים הבאים לנטילת ידים דסעודה אלא משום נקיות יתודה לברך על שנעשה בריה חדשה או להעביר רוח רעה כמו שיתבאר בסמוך בע"ה , מיהו כשאין לו מים כשרים בכל הלכותיה' של נט"י דסעודה לא יברך אז ענ"י רק על נקיות ידים שהרי אין כאן נטילה כרינה (ב) ולכתחילה יחזיר אחר כלי ואחר מים כשרים לכל נט"י דסעודה ,

ב וידקדק לערות עליהם ג' פעמים מפני שרוח רעה שורה על הידים שחרית קודם נטילה ואינה סרה משם עד שיעברה עליהם מים שלישה פעמים ,

ג וע"כ צריך למגיע בידו קודם נטילה לפה ולחוטם ולעינים ולאזנים מפני הרוח רעה שעל הידים שהוא מסמא ומחרש וגורם ריח רפה וריח החוטם (וע"ל סי' תרי"ג סעיף ב') ,

ד אפילו מי שנטל ידיו שחרית יזהר שלא יגע וימשמש תמיד בפי הטבעת מפני שמביאו לידי תחתניות ולא יגע במקום הקזה בפני שמשמוש היד מזיק לחבורה ,

ה ולא יגע בגיגית שכר שמשמוש היד מפסיד השכר ,

ו לתפלה אין צריך רביעית לנ"י כמו שנתבאר לעיל ,

ז וטוב להקפיד בנ"י שחרי' בכל הדברי' המעכבי' בנ"י לסעוד' נדלעיל *

ח לא יטול ידיו בשחרית על גבי קרקע אלא לתוך כלי ,

ט ולא יהנה מן המים שנטל מדם שחרית ולא ישאבם בבית ולא ישפכם בבית אדם וכל זה מפני שהרוח רעה השורה על הידים מעורב בדם ומזיק לכל אדם שיעבור עליהם שדם מים רעים ומים ארורים וגם קשים לכשפים שהנ"ש הכשפניות יטלין לעשות בהן כישופיהם ולכן לא יתנם לדם משום לפני עור לא תתן מכשול וגם שלא יבא על ידם לידי סכנה ,

י וכשבא לטול יטול הכלי תחלה ביד ימינו ויתנו ליד שמאלו כארח האומר לעבדו נטול ושפוך מים ע"י וישפוך ויריק מיד שמאלו על ימינו תחלה כי הימין הוא העיקר והחשוב וגם יש בו סוד על פי הקבלה שיעביר מדת הדין שיהא כח הדין כפוף ונכנע לרחמים שלא יעביר דינו בענין עקידת יצחק ירנן , (ג)

יא ויזהר שלא יטול ידיו ממי שלא נטל ידיו כנד שחרית שהוא אינו יכול להבריח הרוח רעה כיון שרוח רעה עדיין שרה עליו וסמך ממה שאמר הכתוב והזה הטהור על הטמא ולא

הג"ה יש"ג בקיצור ידיו בצרור כתו מיתבאר סעיף כ"ב אם יש להקפיד כתו מיתבאר בסמוך סעיף מ' ווזוקא לנ"י דסעודת יש להקפיד אבל לא לתפלה מנחה ערבית וע"ל סימן נ"ב סעיף ב' וסעיף ו' וכסימן רל"ג סעיף ב' וכלל כתו מתבאר בסעיף מ' ,

(ה) בס' מלה פתורים בסם עני זכב חולק על הלבוש מלא יברך מי עבר אחנו וק"ו ומה בס"ת שאם דאוריתא תנן בתחמי מים שמחטבל התון שבתעיו דסיט מעברו ו' שעות תו לא חברך ברכות מ"י סמוך מהדרגן עאב"ו גם דוקא כ"ם אחנו ו' שעות לפי שכל מלא נחבעל הרי אחנו מכל ברכת מ"י או אוכל הפ"ח או פוחה מים בפחות משעה אחר הרי הפסק ותו לא ח ברך ע"כ ומע"ל נראה דעת הלבוש דם הוקן בין ברכה מ"י לבין ברכת מהמים וכה"ג מחלק הלבוש סימן ז' ס"ל ע"פ , גם תיינו חילוק בלבוש בסי' ח"ן ע"ו בתשובה אחון ותיון כלל דיחם אחר שנתעבל אין דבר בעולם תלותה הלכיה לא טעם ולא הרגש אבל הכא הה נחעבל שייך ע"פ גם לא ראה בב"ח דיכתב טעם דהוא הסאר ברכות הבחר סימן ס"ו ראה לא נתחייב בכן בתרכינו חשוב סהם ברכות שבח על תכנו וסהרו ס"ל שולם (ב) והכ"מ פסק דיברר ענ"י כיון דמ"ת טולל בחים (ג) אבל בנ"י לאמנה יפסוך תיר יתין על שחאלו (ב"י ותבלול דוד

דכתקוחה עתחות ול"ח בל"ח דף ע"ב ותהע דיבה בברכות דף מ"ב דעכשיו אין מי' להקל דאם מן הנופים ולפנים וכן הב"ח פסק בשריעו"ג ומפשר מזה דעת הלבוש (ד) כתב בס' ע"ח ובראה דאף בבית אחורי הבוחל מותר ע"כ ומלבוש לא הסמע כן וכן תמהעות הטוסקי' ושוד הא הרחב"ם אוסר אף בשדה (ה) וכן בחלבע אחנעי בבשמאל חפני מחעיה בו הפילין אל"ה (ו) ואיתר יד יקנח ביתן דידי' דבשמאל אלו הוי יודין לכל הטעמים (ע"ז) תרחה דוקא בשחב ושמה כל מעביו בשמאל ודלקחן מי' ר"ז ס"ו (ז) בראה מבע מרגלה או המים מחמיר' כמ"ם בל"ח סי' קל"ו (חי"ם) (ח) ועיינתי בפ' רש"י ס"ם התוניא יין ולא ראיתי מי' זה מבום שחחתכין את הבשר ואחרינה מדברים' שם דלגים מוחכי' את הבשר חשבע דיבשים דאור שולעות בו אים מחחר וכן חבחב ל' הל"ם מינו מעברות ולא קאמר דחחחר אלא דעבשים הוא חבום כשפים או רוח רעה רק בעבו"מ ביי בהב בן ולא נהיה חמוני' דחולין דע"ו ע"ב דפריך וחיפוק לי חבום דאחר חר החקנח בדבר בחור שולעות בו שיניו נוחרות ותבני קיעות פי חבה קאחר ואם לוחה דעבש חבום חחחר גם בקנוח פי הבחה ה"ל לאסור חעבש זה , אבל המקנח לא הקפה חידי לפ"ז לאסור ודוק גם כ"ל פי' הב"ם ס"ל חמוניא דהמקנח בחוגני כלי חרס לוחרבו ואשה בכשים ובזה ניחא כל קושית הב"ח ולא"ן על פרש"י והשתא ניחא דפסק רבינו ירוחם מי"ב אחני בחול דוקא בחוגני חרס ולא בצרור ודו"ק דלא כב"ח סב"שהא עבד בס"ם (ט) כ' ל"ן חשתע חלבוש דגם לענין ריחוק ולוחא דדוקא לענין פרוע עשה בלילה כתו ביום ע"כ כן נראה לי חל כתבו הרי"ף והרא"ם דין זה קודם דין דריחוק וכב"ם נאחר אח"כ ול"ל דגם הלבוש דקאחר בכל דיניו הייכו לענין פרוע ובין חזרה ומערב והייכו חפני כבוד הבלילה , אבל בריחוק הוא חעני כבוד בני אדם ,

סימן ד

(א) בס' מלה פתורים בסם עני זכב חולק על הלבוש מלא יברך מי עבר אחנו וק"ו ומה בס"ת שאם דאוריתא תנן בתחמי מים שמחטבל התון שבתעיו דסיט מעברו ו' שעות תו לא חברך ברכות מ"י סמוך מהדרגן עאב"ו גם דוקא כ"ם אחנו ו' שעות לפי שכל מלא נחבעל הרי אחנו מכל ברכת מ"י או אוכל הפ"ח או פוחה מים בפחות משעה אחר הרי הפסק ותו לא ח ברך ע"כ ומע"ל נראה דעת הלבוש דם הוקן בין ברכה מ"י לבין ברכת מהמים וכה"ג מחלק הלבוש סימן ז' ס"ל ע"פ , גם תיינו חילוק בלבוש בסי' ח"ן ע"ו בתשובה אחון ותיון כלל דיחם אחר שנתעבל אין דבר בעולם תלותה הלכיה לא טעם ולא הרגש אבל הכא הה נחעבל שייך ע"פ גם לא ראה בב"ח דיכתב טעם דהוא הסאר ברכות הבחר סימן ס"ו ראה לא נתחייב בכן בתרכינו חשוב סהם ברכות שבח על תכנו וסהרו ס"ל שולם (ב) והכ"מ פסק דיברר ענ"י כיון דמ"ת טולל בחים (ג) אבל בנ"י לאמנה יפסוך תיר יתין על שחאלו (ב"י ותבלול דוד

ולא דטמא על הטמא , ונאמר וזרקתי עליכם מים טהורים כלו' מים של טהורים ולא של טמאים , (ר)

יב המשכשך ידיו שחרית בתוך כלי של מים אע"פ שלא שכשך אלא פעם אחת עלתה לו לענין נקיות דמיקרו ידיו נקיות לק"ש ולתפלה דהא מ"מ נקיות הן אבל להעביר הרוח רעה אפי' שכשך ג"פ באלו המים לא עלתה לו דהא מיד בפעם ראשונה נטמאו המים מן הרוח רעה ונתערב בהם ושוב לא מהני שבשוכו בהם כלום שהרי הם כשופכין , מיהו אם שכשך ידיו בג' מימות מחולפים יש להסתפק אם עלתה לו להעביר הרוח רעה שעליה' דשמא אינה סרה מן הידים אלא בעירוי דוקא ולא בשכשוך (ה)

יג המשכים לעמוד בעוד ליבה ללמוד טול ידיו ויברך ענ"י ואשר יצר ויברך ברכת התורה ויאמר עד אלהי נשמה , ואלהי נשמה בכלל וילמוד אבל ברכת אשר נתן לשכוי בינה לא יברך עד שיאור היום שלא נתקנה ברכה זו אלא על הבחנת בין יום ובין לילה שהוא הארת השחר לכך לא יברך ברכה זו אלא עד ששמע קריאת התרנגול סמוך להארת השחר או ישהה אותה עד שיליך לב"ה ויסר' אותה עם שאר הברכות בב"ה כמו שנתבאר בע"ה הניעור כל הלילה יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית אם לא דאי משום נקיות להתפלל הרי חזקתו לא נגע בבשר המטונף כמו ביום ואי משום רוח רעה הרי אמרו בזוהר שאין הרוח רעה שורה על הידים אלא מתוך השינה שכיון שאדם ישן טועם טעם מיתה שנשמתו שהיא ממקום הקדושה יוצאה ממנו ונכנס בו הרוח רעה במקומו וא"כ ממילא משמע שכשניעור כל הלילה אין הרוח רעה יוכל לשרות עליו או שמא אין חילוק די"ל הרוח שורה עליו בלילה מבחוץ אפילו בעודו ניעור אלא שכשישן הוא נכנס לתוכו במקום שהיתה נשמתו ולבאורה נראה דהכי הוא דהא כשישן ויצא נשמתו ממנו ואח"כ ניעור וחזרה נשמתו אמרינן צריך שיטול להעביר הרוח רעה ש"מ שעדיין שורה עליו מבחוץ אע"פ שחזרה נשמתו לתוכו א"כ נימא ה"ה נמי הכי כשניעור כל הלילה לכך אפילו הניעור כל הלילה נוטל ידיו מספק אבל לא יברך עליהם מספק שאין מברכין על הספק שמא תהיה הברכה לבטלה , (ו)

יד ולאו דווקא ניעור כל הלילה אלא אפי' ישן שינת קבע והשכים לעמוד בעוד לילה ללמוד ונטל ידיו בעירוי ג"פ להעביר רוח רעה וביריך על נטילת ידים ואשר יצר וברכת התורה ואלהי נשמה וניעור אח"כ עד היום כשיאור היום צריך לחזור וליטול ולערות ג"פ עליהם משום בת מלך השורה על הידים כל הלילה ואפשר אפילו בלא שינה כדאמרן מיהו לא יברך שאין עיקר הברכה אלא משום ידים המטונפות והא לא נגע בבשר המטונף הילכך אפי' חזר והשכיב עצמו קודם היום וישן שינת ארעי נמי אין צריך לברך כשיעמוד ויטול אם לא עשה צרכיו שאין חזקתו נגע בבשר הנטונף הואיל ושינת ארעי היה (ז)

טו וכן הישן ביום ששים נשמי שהוא יותר משינת הסוס הוי בכלל טועם טעם מיתה יש להסתפק אם צריך לערות על הידים ג"פ להעביר הרוח רעה דשמא אינו שורה על הידים אלא בלילה לכך יטול ולא יברך אבל פחות משיתין נשמי ודאי אין צריך ליטול דלא טעים טעם מיתה בפחות משיתין נשמי ובודאי אין כאן רוח רעה ,

טז לכן יהא זהיר האדם שלא ישן בים יותר משתין נשמי כדי שלא יטעום טעם מיתה שכן היה נזהר דוד המלך עליו השלום כראיתא פרק הישן ,

יז יש נוהגין לרחוץ פיהם שחרית מפני הרירין שבתוך הפה כדי להזכיר את השם בטהרה ונקיות הפה מיהו נרא' שאם הוא איסטנים ואינו רוצה להכנים המים לפיו מפני שאינם זכים וצחים אין רחיצת הפה מעכב מלברך (וע"ל סימן תקס"ז סעיף ג") ,

יח אילו דברים צריכים נטילה במים לאחרים מפני רוח רעה הקם מן המטה והיוצא מבית הכסא אפילו לא קנח והיוצא מבית המרחץ והנוטל צפורניו והחולץ מנעליו והנו" ברגליו והחופף בראשו והולך בין המתים ומי שנגע במת ומי שמפלה בליו והמשמש מטתו והנוגע בכינה והנוגע בידו בגופו ועל אילו ארז"ל מי שעשה אחת מכל אילו ולא נטל אם ת"ח הוא תלמודו משתכח ואם אינו ת"ח יוצא מדעתו ,

יט והמקיז דם מהכתפים ולא נטל ידיו מפחד שבעה ימים ואינו יודע ממה מפחד והמגלח ולא נטל ידיו מפחד שלשה ימים והנוטל צפורניו ולא נטל ידיו מפחד יום אחד ואינו יודע ממה מפחד ,

ך והרוחץ פניו ולא נגבם יפה פניו מתבקעות או עולה בו שחין ורפואתו לרחוץ במיא דסילקא ,

כא צריך ליזהר בתפלה או באכילה שלא ליגע בשו"ך וירך ובמקומו' המכוסים באדם לפי שיש בהם מלמולי זיעה וממאיסין הידים וגם בזיעה יש בו סכנה שהוא כסם המות , (ועיין בע"ז סימן קי"ו סעיף ב") וכן לא יחכך בראשו אבל במקומות המגולים בראשו ובפניו ומקום המגולה שבזרועותיו אין להקפיד (ועיין לקמן סימן קס"ד סעיף ב") ,

כב מי שאין לו מים בשחרית יקנח ידיו בצרור או בעפר או בכל מידי דמנקי ויברך על נקיות ידים שהרי אין כאן נטילה ואף על פי שאין זה מועיל להבריח הרוח רעה שעל הידים (ועיין בסמוך סעי' ב') מ"מ נקיון ידים מיקרי לעניין זה שיכול לקרא לקריאת שמע ולהתפלל ואסמכוה אקרא דכתיב ארחץ בנקיון כפי ולא כתיב ארחץ במים כפי אלא ש"מ דכל מידי דמנקי מיקרי רחיצה וסני וכתיב בתריה ואסובבה את מזבחך וגומר שזה הוא קריאת שמע ותפלה שהם במקום עבודה , (וע"ל סימן צ"ב סעיף ד" וה' וסימן רל"ג סעי' ב')

כג לא תקנו נטילת ידים על הדרך הנזכר בסימן זה אלא לק"ש ולתפלה אבל ברכות דשחרית יכול לברך קודם נטילה אלא אם כן ישן על מטתו עדיום שנגע בודאי בבשר אסור להזכיר את השם עד שיקנח ידיו (יא) (ועיין לעיל סימן צ"ח סעיף א")

ד"ן כוונת הברכות ובו סעיף אחד ,

א וכשיברך יכוין בברכתו פירוש המלות שמוציא מפיו וכן בכל ברכותיו ותפלותיו שא"לב הוי האדם כעוף המצפצף שאין מבין מה שמצפצף ,

ובהזכירו השם יכוין פירוש של קריאתו באל"ף דל"ת שהוא לשון אדנות ויכוין שהוא בריך והוא אדון הכל , ויכון עוד פירוש כתיבתו ביו"ד ה"א שהוא לשון הויה לומר שהוא היה הוה והיה , ובהזכירו אלהים יכוין שהוא תקיף ואמיץ אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים כי אלהים הוא לשון אל ואל הוא לשון כח וחוזק כמו ואת אילי הארץ לקח , (ב)

ד"ז דין ברכת אשר יצר ופירושו ואלהי נשמה ופירושו ובו ד' סעיפים ,

א כשם שחייב אדם לברך על נטילת ידים שחרית לתת תודה לש"י שבראנו בריה חדשה לשרתו ולתת תודה לשמו יתברך כדי שיהיה לנו השארות וקיום נצחי לנפשותינו בעולם הבא כמו שאמרנו למעלה בסי' ד' כן חייבים אנחנו לברך אותו ולתת תודה לשמו יתברך על בריאתינו שבראנו ויצר אותנו ושם לנו קיום בטבענו על ידי המאכל והמשתה ובראנו בנו כח הזן הכולל הר' כחות שהם המושך והמחזיק והמעכל והדוחה למותרות כדי שיהיה לנו העמדה וקיום לגופינו עד הזמן המוגבל לכל אחד בטבעו לפיכך כשיטול ידיו שחרית ויברך על נטילת ידים יברך מיד אחריו ברכת אשר יצר שנתקנה על זה הבח הרוחה למותרות שהרי אי אפשר שלא עשה צרכיו או גדולים או קטנים בלילה כמו שאמרנו למעלה בסי' הנזכר וזו היא נוכחה בא"י אמ"ה אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולי' גלוי וידוע לפני כסא כבודיך שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך ברוך אתה ה' רופא חולי כל בשר ומפליא לעשות ע"כ (א) והנה רבו הפרושים על הנוסח הזה יעויין בדבריהם אבל אני אומר את הנ"ל לפי פשוטו ולפי הענין שאנו מברכין ונותנין תודה לשי"ת שבראו ויצר אותנו בחכמה נפלאה כזאת באילו הד' כחות ובראו בנו נקבים נקבים רצה לומר נקב הפה להכנים המאכל והמשקה שהוא התחלת המושך ונקב הכרכשתה וכן נקבי השתן להוציא המותרות ותקנו לומר ב' פעמים נקבים נקבים כדי לכלול בברכה גם כל שאר הנקבים כגון החוטם והאזנים שצריכין לקיום האיש אבל עיקר הכוונה עכשיו על אילו השנים שהם מעניינו חלולים חלולים רצה לומר הברם והדקין והאצטומכא שהם חלולים לקבל בהם המאכל והמשתה ולהחזיק בהם לבשל אותם שם עד שיתעכל כדי לחחות המותרות וכפלהו ג"כ בדי לכלול עמהם שאר איברים

(ד) כתב בע"ז וכ"ל דכ"ם בעמילה לאמילה דמיקר הזיב תשם טותמה דמרך תרותה מבל בספר ע"ת כתב בשם סדר היום ז"ל הימנו בכ"ל של מחרית ולא בסמר נטילה , ע"כ וחוסק יותר דפ"כ לא מיירי בעמילה לאמילה רק בסמר נטילת וכן בתבורכס ובתסב"ן מי' רע"ו תסתע דמותר וכן נרמה לקמן סימן קל"ט מי"ח וי"ב (ה) ועובל ידיו ג"פ בתקוה מהני ובעת הדחק סמין לו מים מוכן לפניו יחמוב ידיו ג"פ מוחלפים בכלב המוכה על הארץ , (ע"ת) וכ"ע דמסתע בב"י דדוקא כלי בעיקן (ו) הב"ח פסק דיברך , (ז) תסתע לשם שינה קבע לו עבה ברכיו יברך ובזה ניחא לי תה שהקשה מי"ט דה"ל לעבוע לחיחר טעם בזה שמין מברכין על הספק ולא טעם שמין עיקר הברכה כו' ע"כ דא"כ אמי' עבה ברכיו לא יברך תסא"פסק לכך כתב דשיק פעם משום ידים מטונפות ודוק , ונראה יש להסתפק וכיון שבבר בירך הוי כמו שעשה כן ביום וכן תסתע בב"ן (ח) דבריו מוחרים דבמע"ע"ו כתב דשיתין נשמי הוא יותר מסיתין.הסוס והוי בכלל מי' וכאן כתב יותר תשיתין נשמי וכן פסק בכ"מ פ' הרוחה ובע"ת הקשה על הב"ע דמסתע דרק תחלת המיחות הוא ובכוסה דף כ"ו קאחר רב לאמור ליכן יותר תשיתא הסוס שיתין נשמי ע"כ ולכ"ל דהוכיח כן מדקאמר מבני אחר זה שמיה דתר בדרך וכו' תסתע דמר מחדת מבדיות נהג כך וכ"מ בסס מוחבי הוה מים מיתעיל מטומבדיתא לבי מוכי ופרש"י דהוא מיתא פרסי הב יוסף דקרי עליו עד מתי עבל תסבב הייכו מבא הוה סגי בחסיכו(ע) דוקא ולא קיים בעלמא וא"ת מ"ל מרוח ג"פ רק בקם מחטוה , (ו) מפילו לא נגע בהם וכנגע' סגי' בנקיון בעלמא (ע"ת) (יא) כתב ע"ת תסתע בשאינו מוכיר השם יכול להתפלל מי לתחת בידם מטומטת ואפשר דלאו דוקא וכן כתב להתיר ע"כ מבל בריש ספר זה הבמחי בשם ס"ב דמותר להתפלל בלא שם ומיהו וא"כ ולמי הכא דוקא בקנו ות"ת לעתוד נרמה לאמור כתיתא מי' ל"ב סעיף ז' ,

סימן ה

(א) ולא ידלא שום תיבה בלו מוכה מעות ולא יבליעם מלא יוליא מפיו (ל"ח) (ב) קריאת בסם המבבד הוא בב"א תחה מי' הולם על הדלת קאן תחה הנו"ן וזה סוד זה שתי לעולם שבקודת של שולם כך ולקי במקום בנמחב בסם מל"ד כנין מל"ד שפתי תפתח הבב"א היא מיקר ובה צריך לפתעמע אות מ' ולא בפיתא מלל ומלל (תשו' מהרש מלבלין סימן פ"ג) ,

סימן ו

(א) אין לחור בלל תבת חולי (רש"ל ול"מ) , הש"ן

(ב) כתב בע"ז וכ"ל דכ"ם בעמילה לאמילה דמיקר הזיב תשם טותמה דמרך תרותה מבל בספר ע"ת כתב בשם סדר היום ז"ל הימנו בכ"ל של מחרית ולא בסמר נטילה , ע"כ וחוסק יותר דפ"כ לא מיירי בעמילה לאמילה רק בסמר נטילת וכן בתבורכס ובתסב"ן מי' רע"ו תסתע דמותר וכן נרמה לקמן סימן קל"ט מי"ח וי"ב (ה) ועובל ידיו ג"פ בתקוה מהני ובעת הדחק סמין לו מים מוכן לפניו יחמוב ידיו ג"פ מוחלפים בכלב המוכה על הארץ , (ע"ת) וכ"ע דמסתע בב"י דדוקא כלי בעיקן (ו) הב"ח פסק דיברך , (ז) תסתע לשם שינה קבע לו עבה ברכיו יברך ובזה ניחא לי תה שהקשה מי"ט דה"ל לעבוע לחיחר טעם בזה שמין מברכין על הספק ולא טעם שמין עיקר הברכה כו' ע"כ דא"כ אמי' עבה ברכיו לא יברך תסא"פסק לכך כתב דשיק פעם משום ידים מטומטת ודוק , ונראה יש להסתפק וכיון שבבר בירך הוי כמו שעשה כן ביום וכן תסתע בב"ן (ח) דבריו מוחרים דבמע"ע"ו כתב דשיתין נשמי הוא יותר מסיתין.הסוס והוי בכלל מי' וכאן כתב יותר תשיתין נשמי וכן פסק בכ"מ פ' הרוחה ובע"ת הקשה על הב"ע דמסתע דרק תחלת המיחות הוא ובכוסה דף כ"ו קאחר רב לאמור ליכן יותר תשיתא הסוס שיתין נשמי ע"כ ולכ"ל דהוכיח כן מדקאמר מבני אחר זה שמיה דתר בדרך וכו' תסתע דמר מחדת מבדיות נהג כך וכ"מ בסס מוחבי הוה מים מיתעיל מטומבדיתא לבי מוכי ופרש"י דהוא מיתא פרסי הב יוסף דקרי עליו עד מתי עבל תסבב הייכו מבא הוה סגי בחסיכו(ע) דוקא ולא קיים בעלמא וא"ת מ"ל מרוח ג"פ רק בקם מחטוה , (ו) מפילו לא נגע בהם וכנגע' סגי' בנקיון בעלמא (ע"ת) (יא) כתב ע"ת תסתע בשאינו מוכיר השם יכול להתפלל מי לתחת בידם מטומטת ואפשר דלאו דוקא וכן כתב להתיר ע"כ מבל בריש ספר זה הבמחי בשם ס"ב דמותר להתפלל בלא שם ומיהו וא"כ ולמי הכא דוקא בקנו ות"ת לעתוד נרמה לאמור כתיתא מי' ל"ב סעיף ז' ,

סימן ה

(ג) ולא ידלא שום תיבה בלו מוכה מעות ולא יבליעם מלא יוליא מפיו (ל"ח) (ב) קריאת בסם המבבד הוא בב"א תחה מי' הולם על הדלת קאן תחה הנו"ן וזה סוד זה שתי לעולם שבקודת של שולם כך ולקי במקום בנמחב בסם מל"ד כנין מל"ד שפתי תפתח הבב"א היא מיקר ובה צריך לפתעמע אות מ' ולא בפיתא מלל ומלל (תשו' מהרש מלבלין סימן פ"ג) ,

סימן ו

(ג) אין לחור בלל תבת חולי (רש"ל ול"מ) , הש"ן

איברים שבאדם שהם חלולים אבל עיקר הכוונה גם כן על אילו שאמרנו וכיוצא בהם שנכנס בהם המאכל ומחזיקים אותו עד שיתעכל * ואמר שאם יפתח כו' ר"ל שבריא בני אילו הנקבים ביתרך ובגודל כפי צורך הכנסת והיוצאת האכילה והשתייה כל אדם לפי גדלו ועשה להם חללים מפה אל פה באברים אמצעים ודם הכרס והדקים והאיצטומכ' להחזיק הכל המאכל והמשקה בהם כפי צורך וטבע אותו האדם באיפן שאם יפתח אחד מן הנקבים מכל האברים הנזכרים יותר מכדי צרכו ויכנס בהם המאכל פתאום ודרבה ביחד בבת אחת שלא בזה אחר זה מעט מעט כמנהג ההכנסה יכן בענין הדוצאה אם היו נפתחין ביותר מדי והיה יוצא המאכל והמשקה פתאום בב"א

פג"ם ומה שאומרים הילים חלולים ולא חללים הללים אינו הענה מכוס דבהגל לא שייר ברילם מסרי מין בו אחת אלא על ידי ברילת הלבר בהבינותיו מהגה המלא ולפיכך מין לוהר כי אם תנו' הסבתא ; ייתא ברילם לאיברים שהם חלולי' הייתו הלב והכרס והעיים וכיוצא בהן (כד כלן הג"ם)

(ב) הש"ך יש לו הוהר לברך בביתו ולחזור ולברך בב"ה חיום אינו בקולים (בב"ם וע"ז) אבל הקהל יש סהיה מברך בביתו מין היתר כלל לברך בב"ם ,

סימן ז

(ח) בהגי' אחרי פ"ק דברכות דאיתי כתב כל הילא אלא ביורד הילא דאלות מברך אחר המזון אלא בהיה בסעודה דאמר לאדם שיהנה מעה"ז אלא ברכה הכיון דעבר ואכל והגיע ברכה אחרת סוקיל ומיהם מילה' (תי"ע) ותם

או בלתי מעוכל יכן אם יפתח א' מהם אינו רוצה לומר סתימה לגמרי אלא יותר משיעורו וערכו לפי גדלו וקטנו בין להכנסה בין ליציאה אי איפשר לאדם לעמוד ולהתקיים לפניך הזמן המוגבל לו מאתך יתברך כי ודאי ימות כל אדם בלא זמנו לפיכך ברוך אתה יי רופא חלי כל בשר שעל ידי הבריאה זאת והוצאת כחות ההכנסה והיציאה לפועל הוא הרופא הנאמן שיוכל האדם להיות קיים ובריא אולם לעבודתו יתברך כי אם יתעפש בו המאכל ומשקה ודאי ימות והוצאתו היא רפואה לו ובזה אתה מפליא לעשות שהוא פלא גדול שהרי בבריאה הזאת האדם נפוח ומלא רוח כנאד ואם יעשה אדם בנוד נקב כחודה של מחט הרוח יוצא והאדם מלא נקבים כמו שאמרנו והרוח משתמרת בתוכו זה מפליא לעשות ויהיה א"כ נוסח כל הברכה לפי ענין והצרכים בין לגר לים בין לקטנים ואשר פירושו בו אחרים דם בעיני דברים רחוקים אין עניינם לכאן נ"ל, (ב)

ב הקם ממטתו בבקר ונוטל ידיו ורוצה ללכת מיד לבית הכנסת אם יראה לברך מיד על נטילת ידים? ואשר יצר יברך ואם רוצ' לשהות עד בואו לבית הכנסת לסדר אותם יחד עם שאר ברכו' ושלא לחלק בינידם הרשות בידו ואף ע"פ שכל הברכות צריכין לבר' עובר לעשייתן כמו שנתבאר לפנינו בע"ה שאני ברכת נ"י שאי אפשר לברך עובר לעשייתן מפני שאין הידים נקיות לפיכך הואיל ואדחי אידחי ונתנו הרשות ביד המברך מפני שיש סברא לכאן ולכאן ועוד יש סברא לברכם בב"רב מפני ע"ה שאינן בקיאין לברכו' וישמעו בב"ה ויענו אמן, ויצא ועכ"פ לא יברך אותם ב"פ שאם מברכו' בביתו לא יחזור ויברך אותם בב"ה (וע"ל סי' מ' סעיף ג' וסימן קכ"ד סע"א ובסמוך סע"ד) דה"ל ברכ' לבטלה ועבר על לאו דלא תשא את שם אלהיך לשוא (וע"ל סימן רט"ו סעיף ד') יכן אם דעתו לברכם בב"ה לא יברכם בביתו אבל הלומד בביתו קודם שילך לבית הכנסת או מתפלל בביתו קודם לכתו לבית הכנסת יברך מיד קודם לכן על נטילת ידים ואשר יצר וברכת התורה אם רוצה ללמוד , וע"ל סימן ד' סעיף י"ג וסעיף כ"ג ולקמן סי' מ"ז סעיף י"ג ,

ג וגם אלהי נשמה כדי להסמיכה לאלו הברכות הואיל ואינו פותחת בברוך אף על פי שאינה צריכה להתחיל בבריך אפי' בלא סמוכות מפני שהיא ברכת הודאה וברכת הוראה לא תקני בה (ע"ל סימן רי"ד) להתחיל בה בברוך כמו שיתבאר לקמן גבי ברכת הנשמים בע"ה מכל מקום טוב יותר לברכה מיד עם אילו הברכות בביתו ,

ד אבל המנהג הוא באלו הארצות שמשכימין לבית הכנסת ועומד אחד ומברך על נטילת ידים בקול רם וכולם עונין אחריו אמן ואחר כך חוזרין כולן ואומרים ברכת נטילת ידים אף על פי שעונין אמן אחר המברך ושמעו ממנו מלה במלה בקול רם ואם הו רוצים הו יכולים לצאת בברכת דמברך ובעייתן אמן מ"מ הם יכונו שלא לצאת בברכתו ולפיכך יכולין לחזור ולברך שנית שאין המעמיע מוציא חבירו אף על פי שדעתו להוציא אא"כ יכוין גם כן השומע לצאת בברכתו ומה שעונין אמן שכן הוא מיטל על כל ישראל לענות אמן כשישמע ברכה מכל אדם כמו שיתבאר לקמן בע"ה (ע"ל סימן רט"ו סעיף ב' וסימן רי"ג סעיף ג' סימן רצ"ו סעיף ו') וטעם דתפשטות המנהג הזה מה שחוזרין ומברכין ואינם רוצין לצאת בברכת המברך ובעניית אמן אף על גב דמחזי כברכה שאינה צריכה נראה לי שניהגין כן משום שכל מקום שנתקן בציבור שהשליח צבור יכול להוציא לא ניתקן אלא בעשרה וברכה זו בתחלתה ברוב פעמים אין שם עשרה ואינם יוצאין בברכת המברך לפיכך גם כשיזדמן שיש שם עשרה אין רוצים לצאת בברכת השליח ציבור (וע"ל סימן צ"ט סעיף ד') אי נמי שמתחילה לא התחילו לנהוג כן לשהות ברכה זו עד ביאתם לבית הכנסת אלא להוציא את שאינו בקי ולא את הבקיאין ולכך החזרין ומברכין ואחר כך מסדרין כולם את כל הברכות על הסדר שיתבאר בעזרת השי" ,

דין ברכת אשר יצר כל היום ובו ד' סעיפים ,

ז

א כל היום כשעושה צרכיו בין גדולים ובין קטנים בין קנח ושפשף בין לא קנח ולא שפשף נוטל ידיו דהא אי אפשר שלא נגע בבשר המטונף אבל אין צריך לברך ברכת על נטילת ידים אפי' אם רוצה ללמוד או להתפלל אח"כ שלא נתקנה ברכת על נטילת ידים אלא בסעודה משום טהרה מטומאה או בשחרית משום תודה ושבח על בריה הדשה שנתחדשה בכל בקר כמו שכתבתי בסימן ד' סעיף ז' מדכתיב חדשים לבקרים כו' וגם שם לא תקנו הברכה אלא כשיש גם כן ידים מטונפות כמו שכתבנו למעלה סימן ד' ,

ב אבל בשאר כל היום אחר הצרכים הנטילה אינה אלא משום נקיות לבדה לא תקנו בה ברכת על נטילת ידים אבל אשר יצר צריך לברך לשניהם לקטנים ולגדולים אפי' לא קנח ולא שפשף שהרי נפתחי נקביו וצריך לתת תודה עלידם לש" (ע"ל סימן תרי"ג סעיף ג') ,

ג ואם עשה צרכיו בין גדולים בין קטנים ופסק והסיח דעתו מלעשות עוד ואח"כ בעוד שלא נטל ידיו נמלך לחזור לצרכיו או שכח ולא בירך ועשה צרכיו פעם שנית חייב לברך שני פעמים אשר יצר דהא נתחייב שתי ברכות ונתקבצו יחד והוה כמו שכח ולא התפלל שחרית שמתפלל מנחה שתים כמו שיתבאר בע"ה לקמן סימן ק"ח, ונראה לי דווקא ברכה זו וכיוצא בה שזמן דברכה השנית בא מאליו בטבעו של אדם דומיא דתפלה דזמן התפלה השנייה באה מאליה ואגבה צריך לשלם חוב דראשונה אבל ברכה הבאה על ידי כחירתו של אדם כגון ברכת הפירות וברכת הנהנין וכיוצא בהן וכן ברכת המזון אם שכח מלברך עליהם ראשונה ואכל ונהנה ודאי מעות לא יוכל לתקן הוא וכשבא לאכול אפילו זה הזמן פעם שנית אינו צריך לברך ב' פעמים , נ"ל ,

ד אין שיעור לפתיחת נקביו שאפילו לא עשה צרכיו אלא מעט ולא השתין אלא טפה אחת צריך לברך אשר יצר וכו' שאם יפתם הנקב להוציא אפילו אותו המעט היה קשה לו וסכנה וחייב להודות עליו ,

---

הלכות ציצית

ח הלכות ציצית ועטיפתו ובו י"ז סעיפים ,

א מיד אחר נטילת ידיו יתעטף בציצית כדכתיב גדילים תעשה לך על ד' כנפית כסותך אשר תכסה בה, וכשיתחיל להתעטף קודם שיתעטף יברך עליהם בא"י אמ"ה אקב"ו להתעטף בציצית שעל כל מצוה שאדם עושה יתן תודה ושבח להקב"ה שנתנה לנו וזכנו בה לקבל על ידה השלימות העליון בע"הז ובע"הב ותקנו ז"ל לברך אותה עובר לעשייתן ר"ל קודם לעשייתן כלומר שתהא הברכה עוברת קודם עשותה וכן הוא משמעות לשון הברכה להבא (וע"ל סי' ו' סעיף ב') שמעתי יש מדקדקין ללא צריך לפתוח הבית דבציצית ואומרים להתעטף בציצית בפתח תחת הבית וטעמא הוא שאם היתה המלה באמצע הענין היו אומרים בציצית בש"וא תחת הבית כמו דכתיב ויקחני בציצית ראשי, אבל כיון שהוא מלה שבסוף הברכה והיא מוכרת אומרים בציצית בפתח ואני אומר דטעות גמור הוא בידם בין מצד דקדוק הלשון בין מצד הדין, אשר מצד דקדוק הלשון הוא ידוע לכל מתחיל במלאכת הדקדוק שאין קפידא ברבר לקרית בש"וא או בפתח כי כן מצינו הרבה פסוקים בסוף פסוק בדוגמת מלה זו וכיוצא בו קצתם בפתח וקצתם בש"וא כתיב ירהבו הנער בזקן בפ"תח תחת הבי"ת והוא באמצע הפסוק בלא אתנחתא ולא סוף פסוק, וכתיב כי יהיה בו נגע בראש או בזקן שהוא סוף פסוק ונקוד הבי"ת בש"וא וכן הרבה הרי שאין קפידא ברבר, אמנם אני אומר שגם מצד הדין הוא טעות גמור וזה

כי כבר ידעת כי פת"ח תחת הבית בזו המלה וכיוצא בה הוא מורה על דבר הפשוט ומבורר וגיכר באיזה הוא מרב"ר כמו שפיר ש ר ש"י בפר שת חיי שרה על פסוק אנכי ברדך נתני ונומר ע"ש ואם כן כשמברכין בציצית בפת"ח על כריחך פירושו כן בציצית המיוחדות והמבורדות והיינו תכלת שהוא עיקר מצות הציצית אם הוא בנ.צא ואם כן בזמן הזה שאין תכלת נמצא המברך בציצית בפת"ח הרי זו ברכת שוא ושקר שהוא באלו הוא אומר להתעטף בציצית של תכלת ושהוא מקיים המצוה עכשיו ומתעטף בתכלת שהוא מצוה מן המובחר וזה שקר לפיכך טוב יותר לומר בציצית בשו"א שפירושו בציצית כל דהוא כלומר אע"פי שאין בידי לקיים המצות מן המובחר מ"מ מצות ציצית אני מקיים על כאן אני אומר המברך בציצית בפתח טעות גמור הוא ומדינא היה חייב להתעטף בציצית ולברך עליהם מיד כשקם ממטתו ולובש בגדיו שכן משמע לשון כסותך אשר תכסה בה כל זמן שתתכסה בה דהיינו בל היום יהו בהם גדילים אלא מפני שלא היו הידים נקיות מיד כ שקם ולא היה יכול לברך קודם הנטילה לכך יתעטף מיד אחר הנטילה ולא יעכב, (ע"ל סימן ד" סעיף כ"ג ובסימן ו' סעיף ב") ויתעטף מעומד (א) דילפינן לכם לכם מספירת העומר כתיב הבא והיו לכם לציצית וכתיב התם וספרתם לכם מה התם מעומד דכתיב התם בקמה ודרשו ז"ל אל תקרי בקמה אלא בקומה כלומר בקומה זקיפה דהיינו מעומד הכי נמי עטיפת ציצית תהיה מעומד (ב)

ולמדו מכאן דהוא הדין כל ברכת המצות יהיו מעומד ואין להאריך כאן,

ב וסדר העטיפה תהא כדכתיב אשר תכסה בה דמשמע כדרך שרגילין בני אדם להתכסות בכסותן ועוסקים במלאכתן פעמים בכיסוי הראש פעמים בגילוי הראש מ"מ הנכון למצוה מן המובחר שיכסה מתחלה את ראשו היטב בטליתו בעת הברכה ואם טבה מרתליא רחמנא הדבר בכיסוי דכתיב תכסה שהוא לשון כיסוי סתם שהוא כיסוי הראש וזכר לדבר ותקח הצעיף ותתכס כתיב סתם ופירושו שכסתה את ראשה עם גופה וכן היו רגילין בימיהם בכסות המכסה את הראש אבל מדכתבא רחמנא אשר תכסה בה דמשמע כדרך שאתה רגיל לכסות בה ארו"ל שאם יפול אח"כ אינו חושש שכן הוא הרגלות בין בני אדם וכן אם לא כסה אלא הגוף כל דור לפי מנהגו כדרך סתם בני אדם סגי' ואף ע"ג דמברכינן להתעטף עיטוף דהבא על כריחך עיטוף הגוף הוא כלומר כיסוי הגוף דהא כתיב אשר תכסה אלא שהחז"ל תקנו לשון זה ברורם שהיו נוהגין בכסות המכסה הראש והוא הנקרא עיטוף בלשון הקדש וכמו שאמרו בעטיפת ישמעאלים שכן מנהגם ועכשיו שנשתנו המלבושים לא נשתנית בשביל זה נוסח הברכה שהיו טוללת גם כן עיטוף שלנו שאינה אלא עיטוף הגוף ואין לומר א"כ נימא שלא חייבה התורה בציצי' אלא אותם המלבושי' שעשויין לכסות הראש גם כן אלא לפעמים נופלין שכן היה בימיהם אבל כגון שלנו שאין עשויין לכסות הראש בלל אינה חייבים בציצית דמדרבתה התורה בגדיכם וכסותך שמע מינה כל מיני בגדים חייבים בציצית כל דור ודור לפי בגדם וכסותם (וע"ל סימן י' סעיף י')

ג לפיכך אותן טליתות קטנים אף על פי שאין בהן כדי עיטוף יוצאין בהן ידי חובת ציצית מ"מ טוב להניח אותו על ראשו ראשו לקומתו ולהתעטף בו שכן הוא מקיים הפסוק אשר תכסה בה כמשמעו ויעמוד כך מעוטף לפחות כדי הילוך ד' אמות ואח"כ ימשכנו מעל ראשו ויכבשנו וכן אותן טליתות הקטנים שלנו הע שויין משתי חתיכות רחבות מרובעות אחת לפניו ואחת לאחוריו ומחוברין בשתי רצועות רחבות קצת שתולין בהן על הכתפות וקורין להם סתם ארבע כנפות אעפ"י שאין בהם שום דבר שמכסה על ראשו כשרים הם שהרי בימינו אין שום מלבוש שמכסה גם הראש עם הגוף ומיקרי לדידן שפיר אשר תכסה בה ובלבד שיהא גדולים קצת שיוכלו לכסות בו ראשו ורובו מאחריו שא"כ אינו נקרא לא בגד ולא כסות (וע"ל סימן י"ז) ויש אומרים שאע"פ כן בשעת הברכה יעטפנו גם כן על ראשו ויפשילנו לאחריו ויעמוד כך מעוטף לפחות כדי הילוך ד' אמות ואח"כ ימשכנו מעל ראשו נתלה בצוארו בבית הצואר של טלית שאז נראה כמלבוש ונכון הוא,

ד ומחזיר שתי ציצית לפניו ושתים לאחריו שיהא מסובב במצות כדכתי' חונה מלאך יי' סביב ליראיו ומלאכי יי' הם המצות השלוחי' מאתו ית',

ה ומברך על כולם להתעטף בציצית אע"פ שאין בלבישתם עיטוף הרי כבר אמרנו דעיטוף דהבא כיסוי הגוף הוא אבל המנהג לברך על הדר' כנפות על מצות ציצית כלומר אע"פ שאינו מעטף סביב ראשו מ"מ מצות ציצית הוא בכך כמו שכתבתי שרבת' התורה ואין לשנות המנהג שנים או שלשה שמתעטפים טלית כאחת כולם מברכים, ואם ראו אחד מברך לכולם האחרים יענו אמן (וע"ל סימן תל"ב סעיף ב')

ו ואותן הבגדים הקטנים שלובשין עכשיו תחת הבגדים שפתיח בו בית הצואר והכתפים ובל צד השמאל ומצד הימין מניחין פתוח לצד מטה עד תחת האצילי' וקורין לו סירדא"ק הם טובים יותר מן הארבע כנפות שהרי הם דרך מלבוש ממש ובלבד שיניחו פתוח מצדו הימנית גם כן יתר על רובו רוב הראה לעינים שאז יהיה בת ד' כנפות ממש ועשה בו ציצית ויברך עליו ויהא לבוש בו כל היום, ויכל גם כן לברך עליו להתעטף כמו שאמרנו, מכל מקום מצוה מן המובחר הוא שיהא לכל אחד טלית גדול מיוחד שיברך עליו בבית הכנסת משום צניעות והכנעת הלב ואם אין לו טלית גדול או כשהוא בדרך יוצא בזו,

ז התורה קראן ציצית ואין ל' ציצית אלא חוטין נפרדין כמו שערות המפרדין דכתיב ויקחני בציצית ראשי ע"כ צריך להפרידן זה מזה (ה) קודם שיברך עליהם,

ח וגם יעין בהם קודם הברכה שיהו שלמין שאם נתקלקל אחד מהם כפי אשר יתבאר בסימן י"ב בעזרת השם הוי ברכה לבטלה (וע"ל סימן ט"ו סעיף ד') (ו)

ט ויכוין בהתעטפו בהן שציונו המקום להתעטף בה כדי שנזכור כל מצותיו לעשותם שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי' ועשיתם אותם (וע"ל סי' ד"ד סעי' ג')

י וכיון שטעם הציצית הוא כדי שנזכור להמצות לפיכך אותם הלובשים הטלית קטן תחת הבגדים יזהרו שלבישו אותן באופן שיראו הציצית תמיד שע"י ראייתן יזכרו המצות,

יא ואם ירצה להתעטף בטלית קטן מיד בקומו כדי שלא ילך ד"א בלא ציצית והרי ידיו עורם מטונפות ולא יוכל לברך, ביצד יעשה יכול ללובשו מיד בלא ברכה ולכשיטול ידיו ימשמש הוא באילו לובשו עכשיו ואע"ג דק"ל בכל המצות שצריך לברך עליהם עובר לעשייתן כמו שכתבתי לעיל בסי' א', (וע"ל סי' ב' סעיף ו') שאני הבא שאי אפשר בענין אחר כמו שאמרו רז"ל גבי גר שטובל לגיותו דק"ל שמברך אחר הטבילה מפני שקודם הטבילה לא יוכל לומר וציונו שעדיין אינו מצווה שעודנו גוי (וע"ל סי' רס"ח סעיף ב") ועוד על מה שמקיים המצוה אחר הברכה שישאר מלובש בה הויא ברכה זו עובר לעשייתן ואגבה יוצא כמה שעבר (וע"ל סי' סעיף ג' ובסי' תל"ב סעיף א' ובסי' תרמ"ג סעיף ב") ואם כוונתו להתעטף אח"כ בטלית אחרת אז אינו צריך למשמש בזו ולברך עליה רק יברך על הטלית שלובש אח"כ ויכוין במחשבתו לפטור גם את זאת שלבש בבר,

יב אם יש לו כמה בגדים של ארבע כנפות כולם חייבים בציצית דהא ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם אמרה תורה יבגדיהם לשון רבים הוא הדבה בגדים משמע שעל כל בגדיו חייב בציצית ובלבד שיהא להם ד' כנפות דכתיב עלד' כנפות כסותך ואם לבש שם ד' כנפות אחת בלי הפסק והיה דעתו מתחלה בשעת הברכה לובשם כולם מיד לא יברך אלא ברכה אחת על כולם אבל אם מפסיק בינים צריך לברך על כל אחת ואחת וכן אם לא היה דעתו מתחלה בשעת ברכה לובשם כולם מיד אע"פ שנמלך אח"כ ולובשם כולם זה אחר זה בלי הפסק מ"מ כיון שמתחלה לא היתה דעתו כן הוה כמפסיק וחייב לברך על כולם (ז) וכן אם פשט הראשון קודם שלבש השני אע"פ שהיתה דעתו בשעת הברכה ללובשם זה אחר זה חייב לחזור ולברך על השני שכיון שפשט הראשון אזלא לה ברכתו ויש חולקין בזה וכן מסתברא אם היתה דעתו בשעת הברכה גם על זה וגם הוא היה מונח לפניו בשעת הברכה דמ"ש מפירות דפשר בברכה אחת כל מה שהיה לפניו כדנישמע לקמן סימן ר"ו סעיף ב' דאע"פ שהמין האחר נאכל כולו קודם שיתחיל לאכול מן השני דהוי כמו הבא דאולא לה ואפ"ה אוכל השני בברכה הראשונה וכן בשחיטה בע"ז סי' י"ש סעי' ג', (ח)

ואם

סימן ח

(ה) ולקח יצב אחיו תחר ומלוו ומחה לקריעה (ב"י ר"מ ס"ח כ"ב מסי"ב כרדאתיו סי"ק (מי"ט) (ב) ונטן להמיר לעיזוב כדי משור ר' מחות כתו בס"ב בעניפה דעלית קנון (ע"ח) (ג) ותה שטחים שברי דרכים מחמיים הנלית כסקי מקומל סביב הנומר על כתפיהם אין יוכלין בו (ת"כ), (ד) ות"ת נריך לכסות ראשו מתחלת הקמלו עד מוצו ולא פקו קנת הקנים מחברכים על הנעלת ומרקן מותו מלמרוקיכ ועליהן נאמר ולוחי סבלנת מתר נוחך (עדי זמכ) (ה) מעיטור בב"י מחתנו דלם לא עמה לא עכב, (ח"ש) (ו) ונריך לכתוב לתעלה בקרן דבם פסול מעלו נפסק מוכו לי וכן בגדל וכתב הכ"מ לא בדק עליתו והכמנו בתקום יהוו ומנלמו כתו שהכיתו לי"ל נברקו כדפסק הרי"ם גבי סכין של שחיעה ב"ל סי' י"ח ס"ב, ונאמר לדמוק דסכין בקרקע מאחר בשחיעה ומתכי' עלה בזה שהמיתו בתקום הירוע ועוד הכ פסק בא"ם ע"ב שם סעי' י"ל לפי בסכין לאסור לכתחילה בלא בדיקה ומיהו בסעדי ל"ל הקשיתי על הכמות ס"ע הכ"ל ע"ב גם מפשר לחלק ובתב בע"ז סי' י"ג מי מקרמוה נס"ח ולבכ עלי שאין לבדוק בעת הכיה תשש עורה ליבור כתו גלילה בלבור ובס"ג כתב ב"י מימן קמ"ל ובפרע ס"ם הב"ח שם דהחיכה בלתו כבי תעבכנין הלבור עוד כתב הע"ז בסי' זה דדוקא תשש כרכה לבעלה בחתיכו השוכר בלא תבל בלא תשש לטבכו בלא מיכת ולע"ז מי שלבש הרבה בגדים של מיכת ס"ל לבדוק רק הראשון שמבריך עליו מבל חב"ח מוכח דמי הבעם תשש בלא הוה דעתו בלא שהכיתו לו, ול"ל לפירות סי' ר"ו ובחיי בי"ל סי' י"ם דיש קבע לשחיטו ולמכילה מבל"ב בלבשה לאין קבע ע"ת ע"ז תלקו עליו דשחיטה ובביה שוין הן ולא"ל לברך וקשה מ"ב גם בלא הוה לפניו אם תבישים לו מקומו הוין מתי מ"ל לברך ומכ"ב רמ"ל בהא"ה שם ולא מבע"ז כתב שם על רמ"ל ובי' כתב שר"ן ורא"ב ד ורמב"ם ס"ל בהרמ"ם וכ"ו ולא"ל לדברי רמ"ל יחיד לגביהו ע"כ כבר כתבתי בספרי לע"ז טעם בזה דלא כתב ב"י הכי מלא דיש בחתיכה דין נמלך ומחו שהבילא שם רחוה דלא דתי לסילק בשהרה דלי' תחר וחברך עיין שם אבל לענין דין חין אחר לא כתב כלל ע"ם דהבלתיתי כדברי רמ"ל גם בנ"ם הוה לרא"ל לפסוק הכא כן מלא עיקר כב"ח ועמתו ברלה לי דבשחיטה כל זמן חיים לפניו קובעתו מיתה לו יותר בשחיטו תשל"ב בחיים דבחולא קיים התנוה וכן תשמע עוד ל"ח ופרי' ב"ל סימן י"ב, (ח) בס' מגדול דוד הארוך מקר להבינו עלי הלבוש הישלר בסק נגד ת"ה סימן (ע"ה) ופסק לדיל לברך ס"ב, ותמהני לדברכה קתעיין בת"ק שם ירלה בפסק בלבוש מלא שכתוב לתמבריל היה ברלה דתברך מלא ליכון לחיים ר"ל פסוק לחין מברך ק"ל לחין מברך גם תה שהחיל לחתוה לבוש סותר עלתו דפסק בסעיף י"ד בלבב עלית ופסעו לא מלא הוה דעתו ברלה לברך ע"כ ל"ל לקר"ל דשם בכר קיים התנוה בעלית זו וכיון שפשטה מלא היה התנוה מבל מבל דהיה דעתו בשעת הברכה גם על זה ומדיין לא לובשו ולא קיים התנוה לא מעטו עלית לא תבל מקום בזה עדיין לא נתקיים מוסרו שבריך עליה לא ל"ל דהחיי' הלבוש מפירות לין רמה דבתחילה יש קבע מלבעל ועוד כתן דפסק הבגד דמרלה דמסתלק מתמו גרוע מפירות שלבלו דמעשר לאם יש לו עוד מוכל ותחר אלא הוי מסתלק בלו ומבל מקום בלא רמה ע"ד מפירות

יג ואם לובש טלית קטן בביתו ומברך עליו והלך לבה"כ ומתעטף בטלית גדול צריך לחזור ולברך על השני דהלכה מביתו לב"ה ח שיבה הפסק (ט) ואם התפלל בתוך ביתו אם היה דעתו מתחלה בעת לבישת הקטן גם על טלית הגדול ולא הפסיק בנתיים בשיחה אף בדברים אחרים אינו צריך לחזור ולברך ,

יד מי שהיה לבוש בטלית ופשטו אע"פ שלא הסיח דעתו מ"מ שהיה דעתו לחזור וללובשו מיד אפ"ה חייב לחזור ולברך כשלובשו שנית דמצוה ראשונה אזלה לה והשתא הוא מתחיל באחרת וצריך לברך עליה ,

וי"א אם היה נשאר עליו טלית קטן שלבוש בו אינו צריך לחזור ולברך ואין זה נראה דטלית קטן זה מה מועיל לו שיפטרנו מלברך על הטלית הגדול שהרי בבר אמרנו שאם היה לו הרבה בגדים מארבע כנפות חייב בציצית בכולן ולברך על כולן על כל אחד ואחד אם אינו לובשם כאחד וא"כ ה"נ אע"פ שבירך על הקטן היאך יפטור הקטן שישאר לבוש בו את הגדול מלברך עליו אע"פ שהיה דעתו לחזור וללובשו מיד הרי אין עכשיו לא זמן לבישה ולא זמן ברכה שיפטור אחד את חבירו אדרבה הוא מסיר את זה ונשאר לבוש באחר וזה נראה כאילו אינו רוצה להיות לבוש אלא בזה ולא בזה ועוד תמיהני על מורי מהרמ"אי ז"ל שהוא רשכי' עם הסבר' הזאת וכ" עליה והכי נהיג ולעיל בסמוך כת"אם פשט הראשון קוד"שלבש השני צריך לחזור ולברך ש"מ דס"ל דבהסרת הבגד אזלא לה המצוה אע"פ שהיה דעתו בשעת הברכה גם על השני כ"ש שנא" שבהסרתי של בגד זה עצמו אזלא לה מצותו ואיך יועיל לה ברכ"הקטן שלא היה עליו כוונתו כשבירך עליו יאי משו' שמצות הברכה עדיין נמשכת כל זמן שהוא לבוש באותו מלבוש שבירך עליו לכך יכול ללבוש גם את זה על סמך אותה ברכה אם כן גם בשבירך על אחד מועיל לו הברכה ללבוש עוד אחר בלא ברכה אע"ג שלא היה דעתו ללובשו מתחלה וכבר פסקנו היפך זה ואולי נאמר שלא כ' מורי ז"ל והכי נהוג אלא כגון שמתחלה כשבירך על הקטן פטר באותה ברכה גם הטלי' הזה הגדול שהיה דעתו עליו ללובשו מיד אחריו שהדעת נותן כיון שמתחלה היה זה נגרר אחר הקטן בברכה גם עכשיו כשמסירו ודעתו ללובשו מיד נשאר ג"כ עכשיו הוא גרור אחריו אבל הוא דוחק נראה לי , (י)

טו אם נפל טליתו ממנו שלא במתכוין וחזר ולובשו צריך לברך והוא שנפלה בולה אבל אם לא נפלה בולה אע"פ שנפלה רובה אפילו הכי אינו צריך לברך שעטיפתו הראשונ' שבירך עליה עודנה קיימת , (יא)

טז הלן בטלית צריך לחזור ולברך עליו בבוקר אף אם לא פשטו דכיון דק"ל לילה לאו זמן ציצית הוא כמו שיתבאר סימן י"ח בע"ה א"כ היה שעת הפטור מפסיק בין חיוב לחיוב ואין לך הסח הדעת גדול מזה שאע"פ שלא פשטו הזמן גורם להפטר לפי' יברך עליו בבקר וטוב למשמש בהן בשעת ברכה בבקר דהוי כאילו לובשם באותו פעם ויברך (יב) וכן יעשה מי שלובש טליתו קודם שיאור היום שמשמש בהן בשיאור היום ויברך (וע"ל ס' ל' סעיף ג' ובסימן י"ח סעיף ג')

יז אסור להתכסות בבגד שהוא חייב בציצית ולא הטיל בו ציצית ואם לובשו עובר במצות עשה שהרי מבטל מצות ציצית ,

ט איזה בגדים החייבים בציצית וכו' וס' ,

א ק"ל שכל מיני בגדים חייבים בציצית מדאורייתא שנא' ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם סתמא כל מיני בגדים ויש אומרים שאין חייב מן התורה אלא בגדי צמר ופשתים דכתיב גבי נגעים בבגד צמר או בבגד פשתים ילפינן מיניה שכל מקום שנאמר בגד אינו אלא או של צמר או של פשתים ולית הלכתא כותייהו דבגד שם הכולל הוא וכולל כל מיני בגדים אלא שבנגעים פרט הכתוב שלא טמא אלא אלו השנים והכא גבי ציצית כתב בגד סתם וכולל כל מיני בגדים , ועוד דאפי' לגבי נגעים איכא למ"ד דמרבינן ממלת ה

לבוש הלכות ציצית התכלת

ו כללא דמילתא דמצוות ציצית בזמן הזה כל ירא שמים יזהר אם אפשר לו שלא יעביר טלית אלא של צמר רחלים (ד) לבן ויעשה בו ציצית ג"כ של צמר רחלים לבן בזמן הזה שאין לנו תכלת שאז יוצא ידי חובת ציצית מן התורה בלי שום פקפוק ושום הולק ואם אי אפשר לו בטלית של צמר יעשה לו טלית ממין אחר חוץ משל פשתן ויעשה בו ציצית של צבר או של אותו המין אבל טלית של פשתן לא יעשה כלל מפני שי"א שאסור לעשות שום ציצית בטלית של פשתן בזמן הזה כמו שיתבאר וי"א שאפילו בזמן שהיה תכלת לא היו מתירין לעשות שום ציצית בטלית של פשתן ואע"פ שכבר אמרנו שציצית מותר בכלאים מכל מקום גזרו שלא לעשות ציצית כלל בשל פשתן גזירה משום כסות לילה ד"ל שרדך רוב העולם להיות לבוש בלילה בלבושי פשתן וגם הסדינין ששוכבין עליהם הן של פשתן ואנן ק"ל שהכסות לילה פטור מן הציצית כמו שיתבאר בסימן י"ח וכבר ידעת שעיקר מצות ציצית הוא לעשות בהן תכלת שהוא צמר בזמן שהיה תכלת מצוי ואם יעשו תכלת בסדין או בשאר בגד של פשתן וילבשוהו בלילה או ישכב בה בלילה נמצא עובר בכלא"י שלא במקום מצוה וכל שכן בזמן הזה שאין לנו תכלת ואע"פ כן נוהגין לעשות רוב הציצית מצמר ואם יעשום בבגד של פשתן הוי ליה כלאים ממש וכמו שכתבתי למעלה כיון שאין לנו תכלת לכך לא יעשה כלל טלית של פשתים אפי' לעשות בה ציצית של פשתים גזירה משום צמר. (ו) וכיון שאכרו לעשות ציצית של פשתים אפי' במינו אסרו ג"כ בכל הבגדים ואפילו במקום שאינם עושים כלאים כגון בשל משי וכיוצא בו. וג"ל טעמא שאע"פ שאין שייך שם גזירה דכלאים מ"מ אין סברה שיהא בהם היתר בשלא במינם יותר מבמינם כיון דבשאר מינים אינם פוטרין רק במינו. מידו אם אי אפשר לו רק בטלית של פשתים כגון שאין לו מין אחר מוטב שיעשה טלית של פשתים ויעשה בו ציצית של פשתים משיתבטל לגמרי ממצות ציצית. (ז)

סימן י

ו דיני כנפות הטלית ובו י"ב סעיפים.

א כתיב גדילים תעשה לך על ד' כנפות בבותך וגו' לפיכך אין חייב לעשות ציצית אלא בטלית בת ד' כנפות דהא כתיב ד' אבל בת ג' כנפות פטורה מציצית ואם יש לה יותר מד' חייבת מדכתבה רחמנא אשר תכסה בה דיתורה היא אלא לרבות בעלת ה' או ו' או יותר הוא דאת' שכן משמע לשון בה כמו שהיא כין ד' כנפות כין יותר ואין לומר אדרבה נרבה מאשר תכסה בה בעלת ג' ונמעט מד' בעלת ה' ויותר כלומר וגאמר ד' ולא ה' דמסתבר למעט בעלת ג' שהרי אין כאן ד' כנפות והיכן נעשה ד' ציצית ולרבות בעלת ה' ויותר שהרי בכלל ה' ויותר יש ד' ונוכל לקיים גדילים תעשה לך על ד' כנפות וגו' אבל אין צריך לעשות ציצית בכל הה' או הו' כנפיים רק בד' מהם דהא ארבע דווקא כתיב והדרבו דאשר תכסה אינו מרבה אלא לחייב בעלת ה' למצות ציצית שהם ד' אבל לא לרבות לעשות ציצית בכל החמש דמהי תיתי לרבות כ"כ לפיכך כשעושה ציצית בבעלת ה' מבתבר הוא שיעשה באותם הד' כנפות המרוחקות בו זו מזו. (א)

ב יש לה ד' וחתך אחד באלכסון ועשאו שנים הרי נעשית בעלת ה' ונשארה בחיובה.

ג ואם לא חתך אלא הגביה כנפיה וכפלם וקשרם או אפי' תפר הכפלים עד שנראה כאילו הכנפות מקוצעות ולא נשאר שם כנף אפ"ה לא עשה ולא כלום ולא נפטרה בזה דבל כמה דלא פסיק ליה ש"מ עדיין צריך להם וסופי לחזור לתחילתו ועדיין הם מן הטלית והרי יש לו ד' כנפות וחייבת בציצית בכנף דהיינו אם תפרו באופן שיש כנף ברתחלת התפירה או בסופה עושה שם הציצית כמו בחתך ואם תפרו מעוגל עושה הציצית בכנף הראשון אע"פ שהוא תפור לבגד כיון שסופו יכול לחזור לתחילתו (ועיין בסמוך סעי' ט')

ד אין חייב בציצית אלא דבר דנקרא בגד דכתיב ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם ובגד הוא כל דבר הנארג באריגה ונעשה בגד לאפוקי מלבוש של עור שאינו נקרא בגד ואינו חייב בציצית אפילו יש לו ד' כנפות לפיכך אם היה הטלית כולו של בגד וכנפיה של עור כלומר שבכל מקום הארוג אין שם כנף אלא הוא עגול ותפר בו חתיכת עור ועשה שם כנף חייבת בציצית שכן משמע כנפי בגדיהם כנפים של הבגד יהיו הכנפים מה שיהיו אבל היא של עור וכנפיה של בגד פטורה שכיון שעיקר המלבוש אינו של בגד לא קרינן כאן כנפי בגדיהם ועוד מדכתיב אשר תכסה בה משמע באותו החלק המכסה את עיקר הגוף בלובשו אותו בו תליא מצות גדילים תעשה כין לחייב בין לפטור.

ה היו לה ג' כנפות ועשה בהם ג' ציצית ואח"כ עשה בה עוד כנף רביעי ועשה בו גם ציצית הרי טלית זה פסול מן התורה שמתחלה בשעשה בה הג' ציצית עשאם בפסול שעדיין לא היתה הטלית בת חיוב ציצית ואח"כ כשעשה הכנף הרביעי נתחייב בציצית ובאותו הפעם כבר היו הציצית עשויות והכתוב אומר גדילים תעשה לך על ד' כנפות ככותך משמע שיהיו הכנפות עשויות ארבע קודם שנעשו הציצית וכאן נעשו הציצית קודם שנעשה הטלית בת ד' כנפות לפיכך פסולה דה"ל תעשה ולא מן העשוי בפסול ולאו דוקא שעשה ג' ציצית קודם שנעשה הטלית בת ד' כנפות שהוא פסול מפני שדם דרוב שנעשה בפסול אלא אפילו לא קשר אלא קשר בפסול ואח"כ השלים ארבע כנפות והשלים הציצית הוי נמי בכלל תעשה ולא מן העשוי וצריך להתיר ממנו אותו הקשר או הציצית שעשה בפסול קודם שיעשה שאר הציצית ולחזור ולקשור ולהשלימם אבל אם השלים הטלית והציצית קודם שהתיר הקשר דראשון ואח"כ התיר הקשר וחזר וקשרו לא נתכשר בכך שהרי כל הציצית נעשו בעוד הטלית היה פסול ונשארו באיסור תעשה ולא מן העשוי. (ג)

ז אין מטילין ציצית על טלית כפולה כמו שהיא כפולה שהרי אם תתפשט נמצאו ציציותיה תלוים באמצע והתורה אמרה על הכנף לפיכך פסולה אפי' בעודה כפולה שהרי סתמה עשויה להתפשט עומדת וכמופשטת דמי (ד) אבל אם תפרה ואפי' מרוח אחד באופן שלא תוכל להתפשט מטילין בה ציצית בד' כנפות הכפולות י' וי"א אפי' בלא תפירה מטילין בה ציצית כשלובשה בעודה כפולה שהרי מ"מ עכשיו לא נתפשטה וציציותיה הם עכשיו על כנפיה של כנפיה פלוגתא דרבותא לא יבדך עליה מספק שמא עושה ברכה לבטלה (ה) טלית שיש לה ד' ציצית בארבע כנפות ועשה לה עוד ציצית אחרות פסולה דאין מצות ציצית אלא ד' והשתא עובר בכל תוכיף בעודן עליה כל הח' ציצית אבל אם חתך ד' מהם כשרה לא מבעיא אם חתך את האחרונות דכשרה דהא לא פסלינהו בכלום אלא שהוסיף אילו עליהם והם נעשו מתחלה בהכשר ופשיטא דכשרים אלא אפילו חתך את דראשונות כשרה באחרונות ואע"ג שבשעה שעשה את האחרונות עשה אותם שלא לצורך שהטלית היה כשר בלא דם ואח"כ נשחותך את הראשונות מתכשר הטלית ממילא באחרונות היה למימר תעשה ולא מן העשוי בפסול במו דאמרינן לעיל גבי טלית שהיו לה ג' כנפות ועשה לה ג' וכו' לא אמרינן הכי דשאני הכא דכיון שבשעה שעשה הציצית האחרונות בעו' שהיו בה הראשונות עבר ליה בעשיית האחרונות משום בל תוסיף וכיון דקאי בלאו דבל תוסיף הוי עשייתו מתחלה במעשה בטל ושלא לצורך ולא נחשב לו למועשה כלל ואחר כך כשחותך הראשונות ומכשיר את הטלית באחרונות חשיב יותר למעשה דנחשב לו תתיכת הראשונות אז כעושה האחרונות ואין כאן תעשה ולא מן העשוי וכשר אבל בטלית בת ג' כנפות דלעיל שאינו עובר עבירה כאשר יתן אלא שעושה אותם שלא לצורך הוי עשייתו מעשה גמורה לאקרוייה ציצית העשוי בפסול וכשגמרה אח"כ איכא תעשה ולא מן העשוי וי"א שהכל תלוי בכוונת העושה ואדרבה אם היה מתכוין בעשייתה להוסיף על הציצית חשוב מעשה יותר דמגו דחשיב מעשה לעבור בבל תוסיף חשיב נמי מעשה גמור לעניין עשיית ציצית לפיכך אם היתה כוונת העושה להוסיף על הראשונות הוי עשייתו מעשה חשוב שהראשונות נפסלו ג"כ בכך והרי שתיהן פסולות וכאלו נתבטל עשיית הראשונות שנעשו לשם ציצית כשרות ואז אפי' אם יחתוך אח"כ אחת מהן איזה מהן שיהיה נשאר הטלית בפסולו דה"ל תעשה ולא מן העשוי שבחתיכתו אינו עושה כלום אלא שע"י החתיכה רוצה להכשיר האחרות ואין זה תעשה שהרי כב' עשויות ואם היה כוונת העושה בעשיית השניים לבטל הראשונות אז הראשונות בטלות ומ"מ בעודן בטלית פסולה משום בל תוסיף אלא חותך את הראשונות ונשאר הטלית כשרה באחרונות שנעשו לשם מצות ציצית ומבטלין הראשונות ולא דמי לבעלת ג' שלא עשה כלום בעשייתן שעדיין לא היה הטלית חייב בציצי' אבל הכא הטלית מיקא חייב בציצית. (ו) הוא אותם

ומחדותה שנעשו זכר לתכלת. (ה) בל"ח לף ק"ל ולחד זר מקרא גופיה דכתיב על מרבע כנפות והתרוחקות זו מזו המכל עליהם שם כנפות. וכתב ב"ח דירא שיש לא יכנס מלא טלית בת ארבע כנפות כי הא"ם שיה לכתחילה שער אחד בעלת ה' (ב) וה"ם שיה לכתחילה ג' ואחד מ' בעלת ד' (ד"ח) (ג) בלחם רב חולק על הכנוס דאף בהתיר הקשר אחר שהשלים הציצית ציצית כשר כיון דתקון הציצות לית עוד פסול דהעשה ולא מן העשוי ע"כ ול"ל הכנוס לחדו מרמב"ם שהוא י"ל שהביא שוף ס"ו בחעיל נוצים על מצות כדי להוסיף דאף לחתך ראשונות פס"ג מ"מ אפשר לחתך וכ"ע לעשה. (ונו"ל סי' י"ל מעיף י"ד) (ד) הקשה מי"ט לחם הכנוס הכנוס מ"ם רש"ל בס"ע שבל צריך להעיל בארבע כנפות הכפוטים וכ"ל דלק"ת דס"ל דס"ל להעיל בכפוטים כיון דהוא בגד שאין ראוי לכנוס וכתב"ם הכ"ל בסם כ"י והכ"ל חתוך להלבה דכ"ל מיירי בטלית תרוך תחור ור"ל מי מי רי שכופלו מרגון לכך צריך להעיל בכפוטין ק"ל דהא רבי מי' דף מ"ל שהוא תרוך כאחים. (ה) וכתב ע"ת לעל"ל לא יהיו עגום נשר הזה דגם הם לא יברך הזה תיקן בו לם חיט עגם בטלית אלו הרי בגד בלא טלית ואמר לנכנו חשוב ספק ע"כ וכ"ל דרת"ל סל"ל דלם לכנו כשהוא חשוב ואלי אל"ל להעיל מלית בכפוטי' כיון שאין בכפוטי' כנפות אולא אם לנכנו כשהם פשוטים צריך להעיל בכפוטים וק"ל דלא ניחם כיון שהוא תרוך כ"ב ח"ל להעיל כלל וכן נראין דברי רמב"ם פ"ל מהלכות ציצית וא"כ יפה כתב מ"ל דלם לנכנ חשוב אעשה ציצית בכפוטין ולא יברך ונראה שזה דעת הכנוס ואפשר לנכר כפתוב דין לצריך להעיל בכפוטים דס"ל דזה פשוט כיון לנכנו בפשוט לצריך להעיל בכפוטים וכתב הע"ו ונראה דה"ם אמינו בכפלו מחתת שהוא תרוך טוב אלא לברך. (ו) בס"ע כתב רת"ל שעיקר כדעת הראשונה שכתב הכנוס והוא דעת הרמ"ם וכן הגריע מי"ע ול"ם דף קי"ב ונלו רלה

סימן י

(א) בל"ח לף ק"ל ולחד זר מקרא גופיה דכתיב על מרבע כנפות והתרוחקות זו מזו המכל עליהם שם כנפות. וכתב ב"ח דירא שיש לא יכנס מלא טלית בת ארבע כנפות כי הא"ם שיה לכתחילה שער אחד בעלת ה' (ב) וה"ם שיה לכתחילה ג' ואחד מ' בעלת ד' (ד"ח) (ג) בלחם רב חולק על הכנוס דאף בהתיר הקשר אחר שהשלים הציצית ציצית כשר כיון דתקון הציצות לית עוד פסול דהעשה ולא מן העשוי ע"כ ול"ל הכנוס לחדו מרמב"ם שהוא י"ל שהביא שוף ס"ו בחעיל נוצים על מצות כדי להוסיף דאף לחתך ראשונות פס"ג מ"מ אפשר לחתך וכ"ע לעשה. (ונו"ל סי' י"ל מעיף י"ד) (ד) הקשה מי"ט לחם הכנוס הכנוס מ"ם רש"ל בס"ע שבל צריך להעיל בארבע כנפות הכפוטים וכ"ל דלק"ת דס"ל דס"ל להעיל בכפוטים כיון דהוא בגד שאין ראוי לכנוס וכתב"ם הכ"ל בסם כ"י והכ"ל חתוך להלבה דכ"ל מיירי בטלית תרוך תחור ור"ל מי מי רי שכופלו מרגון לכך צריך להעיל בכפוטין ק"ל דהא רבי מי' דף מ"ל שהוא תרוך כאחים. (ה) וכתב ע"ת לעל"ל לא יהיו עגום נשר הזה דגם הם לא יברך הזה תיקן בו לם חיט עגם בטלית אלו הרי בגד בלא טלית ואמר לנכנו חשוב ספק ע"כ וכ"ל דרת"ל סל"ל דלם לכנו כשהוא חשוב ואלי אל"ל להעיל מלית בכפוטי' כיון שאין בכפוטי' כנפות אולא אם לנכנו כשהם פשוטים צריך להעיל בכפוטים וק"ל דלא ניחם כיון שהוא תרוך כ"ב ח"ל להעיל כלל וכן נראין דברי רמב"ם פ"ל מהלכות ציצית וא"כ יפה כתב מ"ל דלם לנכנ חשוב אעשה ציצית בכפוטין ולא יברך ונראה שזה דעת הכנוס ואפשר לנכר כפתוב דין לצריך להעיל בכפוטים דס"ל דזה פשוט כיון לנכנו בפשוט לצריך להעיל בכפוטים וכתב הע"ו ונראה דה"ם אמינו בכפלו מחתת שהוא תרוך טוב אלא לברך. (ו) בס"ע כתב רת"ל שעיקר כדעת הראשונה שכתב הכנוס והוא דעת הרמ"ם וכן הגריע מי"ע ול"ם דף קי"ב ונלו רלה

ז אותם המלבושים שהם סתומים למעלה ופתוחות למטה ויש להן ארבע כנפות כגון אלו הסרבלים של שבת שפותחים אותם למטה משני צדדיהם חייבים בציצית דארבע כנפות בסותך מעליא הוא והני מ"ילי בגון אלו שרובם פתוח אבל אם רובן סתומים פטורים דכסתום כולו דמי דהולכין אחר הרוב, ואם חציו סתום וחציו פתוח מטילין בו ציצית לחומרא אבל אין מברכין עליו ואין יוצאין בו בשבת לר"ה, (ז)

ח לפיכך אותם הבגדים הקטנים שעושין עכשיו לטלית קטן לעשות בו ציצית וללובשו תחת הבגדים שקורין לו סיר"דאק צריך שיעשוהו רובו פתוח משני צדדיו רוב הנראה לעינים וגם לא יעשו בו קרסים קבועין עד למטה מחציו דה"ל כסתום ואפילו אם הוא אריך לא יעשה הקרסים למטה מהחגור משום מראית העין שלא יאמרו שהוא מברך עליו שלא כדין נראה לי (וע"ל סי' ח' סעי' ו')

ט הכנפים צריכין שיהיו מרובעות ולא עגולות שאין עיגול נקרא כנף והתורה בנפות אמרה,

י מצנפת אע"פ שיש לה ד' כנפות פטורה מן הציצית דכסותך אשר תכסה בה אמרה רחמנא שהוא בולל כסוי כל הגוף לפעמים ראשו עם גופו או גופו לבד אפילו בלא ראשו כמו שאמרנו למעלה אבל כסוי הראש לבדו בלא גופו לא מקרי כסות (ח) ואפילו אותם שבארצות המערב ששני ראשיה מושלכים על כתפיהם וגופם ונראה שהם כמו אותם שעושים במדינות אילו שקורין להן קעפ"ליש ומלבישין אותן מפני הקור לכסות הראש והאזנים והצואר ואע"פ שלפעמים מתכסה בהם ראשו ורובו פטורה כיון שעקר' לכסות הראש עשוי ואין לתמוה מכאן על הטליתות שלנו שעושין אותם לצאת בהן לעיקר מצות ציצית ומייפין אותן במקום המונח על הראש וקורין לה עטרה כאילו עיקר הטלית לא נעשה אלא לדניחו על הראש שאין הדבר כן שהרי הוא משו"ל על כתיפו ועל גופו ועיקר לכך נעשה אלא מפני שיש בו צניעות יתירה כשמונח על ראשו וגם ק"ל שבשעת העטיפה צריך לכסות בו עצמו על ראשו כדי שתהא עטיפה מעליתא כמו שאמרנו למעלה, (וע"ל סי' ח" סעיף ג' וסעיף ו') לכך מייפין בו מקום המונח על הראש ולא שעיקרו נעשה לכך מה שאין כן בקעפליש שעיקרן נעשה לכסות הראש והאזנים והצואר מפני הקור מ"מ מנהג יפה הוא מנהג ארצות הישמעלים שאין עושין עטרות לטליתות לדראות שאין עיקרו נעשה לכך (ט) ובמלבושים שלנו באילו הארצות שהם פתוחים מלפניהם מלמעלה למטה ויש להם ד' כנפות שתים מלמטה ושנים מלמעלה יש לדקדק למה אין נהגין לעשות בהן ציצית שהרי יש להם ד' כנפות מיהו במלבושים התחתונים שקורין שופי"צא או שו"פאן י"ל כמו שכתוב רבינו יוסף קאר"ו ז"ל על מלבושים שלהם שכיון שהם חוגרים אותם הוי להו כסתומין ה"נ דיוקן עדיפא מכולהו שסותמין אותן מלפניהם והרי הם כסתומים ממש ולא נשארו אלא שתי כנפות ופשיטא שפטורים ומלבוש העליון שקורין לו ראנ"ק כתב שני טעמים לפטור ז"ל הטעם שלא נהגו לדהטיל בהם ציצית משום דלא מיקרי כסות אלא הבא להגין על האדם מפני (י) החום והקור זכר לדבר ואין כסות בקרה והגלימה אין לובשין אותו להגן אלא מפני הכבוד שהרי אפילו יש לאדם כמה מלבושים אינו יוצא לחוץ בלא גלימה ואע"פ שלפעמים נהנה מחומה כיון שתחלת עשייתה להתחמם בה לא חשוב כסות ופטור א"נ דכיון שאם היינו מחייבים אותם בציצית היו נפסקין בכל עת הציצית בדדיסת הרגלים והיה צריך בכל עת לתקנ' איבא למימר דלא חייבה התורה בבד דכל דרכיה דרכי נעם וכל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג עכ"ל (יא) ולי נראה עוד טעם אחר לפטור אותם המלבושים העליונים שלנו מפני שעושין אותם למעלה על הכתפים סרוח וכפול מאחוריהם שקורין קאלנ"ר שודאי אותם אינם נקראים כנפים לא בסמוך לצואר ולא בכנפות המשולשלים לאחוריה' הה שאותם שסמוך לצואר נעשו כעגולים ע"י הכפילה ולא נשאר שם כנף ואע"ג דלעיל בתחלת הסימן הזה גבי הגביה כנפיה וכפלם ואפילו תפרם עד שלא נשאר שם כנף אמרינן שלא נפטרה בזה הא כתב שם רש"י הטעם מפני שסיפו לחזור לתחלתו, ע"כ משמע דוקא מפני שסיפה לחזור לתחלתה והכא ודאי לא יחזור לתחלתה לעולם שהרי דרך הלבישה כך הוא ואע"פ שלא תפרה כיון שוראי אין סיפו לחזור הוי עדיף מתפרה וכיון שכן הוא גם בכנף הסרוח שהוא סוף הקאל"נר א"צ לעשות שכיון שהוא מונח שם כל זמן שהבגד קיים הוי כאילו תפרם באמצע הבגד ואין כאן כנף והרי נשאר כל המלבוש בשתי כנפים ובזה י"ל נ"כ במלבושים התחתונים כשעושים להם קעלנר"ל נ"ל לדחוק ולישב המנהג, (יב)

יא סדר שנותנין על הציאר במלכות א"י שנקרא בערבי שו"ד וכן ביק"א שהיו נותנין בספרד על כתפיהם פטורים,

יב מלבושים שבמצרים הנקראים נוהא"ש וכן מנטינ"ש ודילמא"ניש וקאפטני"ש ופירזוגוש שבתוגרמא אע"פ שיש להם ארבע כנפים פטורים כן כתב בש"ע ומפני שאין הבגדים הללו שבשני הסעיפים האחרונים מצויין בינינו ולא ידעתי האיך עשוין לא יכולתי לכתוב טעם בפיטורן,

יא

דיני חוטי הציצית וכו' ט"ו סעיפים,

א חוטין של ציצית יהיו טוויין לשמן שנאמר גדילים תעשה לך ופירש לך לשם חובך דאל"כ לך למה לי דאי ללמד שלך ולא גזול האי מועשו להם נפקא משלהם ולא גזולין כמו שיתבאר בסמוך בע"ה והוא שיאמר בתחלת הטוויה שהוא טווה לשם ציצית או שיאמר לאשה טוי לי ציצית לטלית ואם לא היו טוויין לשמן פסולין,

ב וגם השזירה שי"א דילפינן תכלת תכלת ממשכן מה התם שזורין דכתיב שם בפי' משזר אף כאן שזורין צריכין נ"כ שיהו שזורין לשמן דילפינן לבן מתכלת שיהיו שזורין דשון הן וי"א שהשזירה אינה מעכבת דלאו נ"ש גמורה היא שאינה מופנה אבל המנהג בכל ישראל לעשותן שזורין (א),

ג מיהו אם נתפרדה שזירתן ונעשין כמו ט"ז חוטין כשרין והוא שישתייר מן השזור כדי עגיבה כמו שיתבאר עוד בע"ה (ב) ויש מחמירין אפי' לנפצם לשמן מפני שהוא צורך טוייה ואין נוהגין כן (ג) וצריך שיטה אותן איש או אשה מישראל לשם ציצית דכתיב בתחלת הפרשה סתם גדילים תעשה לך והנשים הן בכלל בכל התורה (וע"ל ס' י"ד סע' א") אבל אם טוואן כותי פסולין שאינן בני עשוי' לשמ' שהרי אינן מקיימי מצות ואם טוואן כותי וישראל עומד על גביו ואומר לו שיעשה לשמן להרמב"ם פסולין ולהרשב"א כשירין ונוהגין שמסייע הישראל מעט עם הכותי כמו שיתבאר לקמן סימן ל"ב סע' ט" ובע"ז סי" רע"א בע"ה (ד),

ד מנין החוטין צריכין להיות לעולם שמנה שהם ארבע כפולין ולא פחות וילפינן לה מדכתיב גדילים תעשה לך וגו' לשון רבים ולא כתיב גדיל ואמרינן גדיל שנים גדי"לים ד' פי' אי הוה כתיב גדיל העשה לך הוה משמע שני חוטין שאין יכולין לעשות גדיל פחות משני חוטין והשתא דכתיב גדילים משמע שני גדילים והם ד' חוטין ובזמן שהיה תכלת י"א שהיו עושין ב' חוטין מתכלת וב' חוטין מלבן כמו שיתבאר בסמוך ומסתברא כיון שצוותה התורה לעשות תכלת ולעשות לבן יהיו שניהם שוין, וי"א שלא היו צריכין אלא פתיל אחד של תכלת מדכתיב פתיל משמע אחד ואחד מן הד' היה חציו צבוע וחציו השני לבן שהרי לא צוותה התורה

(ג) ואם נלו מזרן המכוס בכ"ן דכתר בזיעבר

(ד) ואקצה עשה תתחלה שזור דק כדי עגיבה יש לפסול בדמיכה עניה אחר ומי ליכא יומה בלא ברכה וכ"ה בעוו', מו שזור בכדי עגיבה לאחר ושאר שלא לשמה (ע"ת) וע"ע גם בשזור ואלו נראה דאין להחמיר כיון דאפילו בלא שזרן כלל מתי כשר דיעבד, (ב) תתקה לי על ל"ח דף ק"ח ח"ם ומי"ט שכתוב דלבוש המתיבו ת"ם רת"ח בס"ע דיש מחמירין לעפלן לשמן ומתנהג להקל ולא מחבו כלל מטוס דס"ל דאין לחוש מה כלל מת"ם ב"י דלא ראה מי שמשם ראה בלי' מפו' שהמכרו זה גם לא ראה מי שמשם רמ"ת בס"ח גם רמ"ת בס"ח כיון דבר' ימ"ח בס"ח ומי"ט דנרי מנה לא פיין בלבוש מ"ג רק בס"ע כיון דבס"ע מחבו ל

לבוש הלכות ציצית התכלת

התורה לצובען וסתם צמר או שאר מיני משוה הוא לבן (וע"ל סימן ט' סוף סעיף ה') והרי פתיל א' צותה לצבוע תכלת ונשארו ד' חוטי לבן ועכשיו שאין לנו תכלת עישין כל השמונה מלבן דק"ל הלכה למשה מסיני דתכלת ולבן אין מעכבין זה את זה לא התכלת את הלבן ולא הלבן את התכלת (וע"ל סי' י"ב סעיף א') מידו אע"ג שאין מעכבין זה את זה שנים אינן אלא מצות עשה אחת שכן אמרו חז"ל והיה לכם לציצית מלמד ששניהם מצוה אחת וג"ל דה"פ מדכתיב והיה לכם לשון יחיד ולא כתיב והיו לשון רבים ש"מ דמצוה אחת הן (ה) אלא שאע"פ כן קבלנו הל"מ שאין מעכבין זה את זה, (וע"ל סימן י"ג סעיף א') ואין לפרש הא דאין מעכבין זה את זה היינו לומר שאם אין לו ב' המינין אלא אחד מהם יקח אותו המין שיש לו לבדו במו שהיה לוקח אותו אם היה המין השני עמו ובראמדינן גבי תפילין שאין מעכבין זו את זו ואינו שיש לו מברך עליה לבדו דבי נמי נאמר הבא גבי ציצית שאם אין לו תכלת לא יקח אלא שני חוטי לבן למד אר"ז למד וברך עליה דשאני התם דשתי מצות הן וא"א לקיים שתיהם באחת (וע"ל סימן ב"ו סעיף א') אבל הכא חדא מצוה היא ואיפשר לקיים מינין מצות, גדילים בחד מינא דהא דכתיב גדילים שפירושו ח" חוטין כמו שכתבתי איפשר בחד מינא, דהא לא כתיב בפסוק זה אלא גדילים סתם ומשמע לעולם לא יפחות משני גדילים דהיינו ד' חוטין שהם שמנה בכפלם בין אם הם חד מינא או ב' מינים אלא שביותר מ"ח פליגי בה רבנן ז"ל י"א שלא מיעט הכתוב אלא הפחות אבל יותר יעשה כמו שירצה וי"א דדווקא אמרה תורה שני גדילים לא פחות ולא יותר ואם עשה יותר הוי משום בל תוסי" אפילו אם הם שני מינים וכן נהגין שלא לעשות יותר מח' ואם הוסי' פסולה, ולכתחילה יזהר שיהתוך ראשי החוטין לעשותם שמנה קודם שיתחבם בבגד במו שיתבאר טעמא סעי' י"ג לפנינו בע"ה ואח"כ יתחבם בבגד וכפלם שאם לא יכפלם היאך יתלו בבגד (ו) אבל אסמכוה ג"כ שצריכין להיות בפלים מדקראן הכתוב פתיל משמע שצריך לכופלו נעין פתילה שהיא בפולה ויהיו אז ארכן בכפלן לפחות בי"ב אצבעות בגודל (ז) שהוא שיעור אורך הציצית דהיינו ג"ט שנתנו חז"ל משום נוי ציצית (ח) שיהיו ארכן שלשה טפחים לנוי אחר שכפלן והם ששה טפחים קודם שכפלן ושיעור זה צריך להיות לאחר שנקשרו מלבד מה שימעט ע"י הקשירה ומלבד מה שמונח על קרן הבגד קודם שיתחיל הגדיל לפיכך לכתחילה צריך ליקח ג" או ד' אצבעות יותר מו" טפחים ובשביל הקשירה ומה שיהא מונח על קרן הבגד, ואם ירצה להוסי' בארכן יוסי' כמו שירצה שאין להם שיעור באורך למעלה רק שלא יקצר משום נוי ואם הם ארוכים מאד יבול לקצרן לעשותם בשיעורם אפילו אחר שנקשרו ואין בזה משום תעשה ולא מן העשוי שהרי לא היו עשויין בפסול שגם כשהיו ארוכין כשרים היו ואחר

מן השמנה חוטין יהיה ארוך יותר כדי שיכרוך בו הגדיל כמו שיתבאר בע"ה, (ט)

ה אין עושין הציצית מן הצמר הנאחז בקרצים כשהצאן רובצים ביניהם ולא מן הגיזה הנתלשין מן הבהמה ולא משיורי השתי שהאורג משייר בסוף הבגד אלא מן הגיזה צמר וטעמא בטולהו הוא משום ביזוי המצוה בלומר שאם עושה אותן מאילו שהם פחותי הצמר אע"פ שטוואו לשמה נראה באילו אין המצוה ראויה לעשות מן המובחר שבצמר,

ו ואם עשאן מצמר גזול פסול דכתיב ועשו להם ציצית משלהם ולא מגזול, וי"א דווקא כשגזל חוטין אחר שנטוו אבל אם גזל צמר וטוואה לשם ציצית כשרה דקנייה ביאורש ושינוי מעשה מ"מ לכתחילה אסור לעשותן משם שהנא גזל בעולה, וי"א אפילו בדעבד פסולה דה"ל שינוי החוזר לברייתו ואין זה שינוי נמור הקינה (וע"ל ס' כ"ה סעי' י"ב וסי' תנ"ד סעי' ד' וסי' תקפ"ו סעי' ב' וסימן תרמ"ט)

ז השואל חוטין מחבירו ועשה מהן ציצית כשרה אפילו לכתחילה שאין זו שאלה החוזרת בעינידו שלא שאלן אלא להחזיר לו חוטין אחרים והוה ליה כהלואה ואילו כדידיה דמיי" ושלו הם,

ח המשתחוה לבהמה צמרה פסול לציצית דמספק' לן אי הוה (יא) כמשתחווה למחובר לקרקע שאינו נאסר להריוט וה"ה לגבוה אי אי אמרינן אע"ג דלהדיוט שרי דהא במחובר לקרקע הוא מ"מ לעשות בה דבר מצוה לגבוה אימאיסה ואע"ג שנשתנה אין כאן שינוי גדול ואזלינן לחומרא (יב) אבל המשתחוה לפשתן נטוע כשר לציצית שהרי נשתנה הרבה ממה שהיה בעודו נטוע ולא נמאסה לגבוה כל כך כמו הצמר מן הבהמה (וע"ל סימן תרמ"ט סעי' ג')

ט אמרה התורה ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם וגו' וכן נתנו על ציצית הכנ' וכן על ד' כנפות בסותך וקים להן לחז"ל שבלשון הקדש לא נקרא כנף אלא מה שיש למעלה ממלא קשר גודל עד כדי שלש אצבעות בגודל ומה שיש בתוך מלא קשר גודל הוא נקרא תחת הכנ' ומה שיש למעלה משלש אצבעות בגודל הוא הנקרא בגד ול" הפסוקים משמע שיתנו הציצית על הכנ' עצמו לפיכך יעשה נקב לתלות שם הציצית באותו החלק שיש ממלא קשר גודל ולמעלה (יד) עד כדי שלש אצבעות בגודל שזהו נקרא על כנפי בגדיהם בתחלתו או באמצעיתו או בסופו ובלבד שלא יתנם למטה מקשר גודל דהוה ליה תחת כנפי בגדיהם ולא למעלה מג' אצבעות בגודל דהוו להו על בגדיהם מחוץ ולא על כנפי בגדיהם (וע"ל סימן ש"ח סעי' י"ג) ומדה זו צריכה שתהיה בושר משולי הבגד לאורכו ולא מן הקרן זוית באלכסון שאז הוי באורך הבגד פחות מכשיעור קשר גודל לפיכך ימדדנו בושר לאורך הטלית ויעשה שם נקב בתוך השיעור הנזכר ויתחב שם חוטי הציצית,

י ואם בשעת עשיית הציצית עשאן שהיו רחוק מן הקרן כמלא קשר גודל ואח"כ נתקן מחוטי הערב עד שלא נשאר בו כשיעור מן הקרן כשר שלא הקפידה התורה בהרחקה זו אלא בשעת עשיי' דכתיב ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם משמע בשעת עשייה יעשם על הכנף ואח"כ אין קפידא, לפיכך עם עבר ועשאן מתחלה תוך מלא קשר גודל אז הוא פסול שהרי עשאן תחת הכנף ולא על הכנף אבל אם מתחילה עשאן על הכנף כרינם ואח"כ ניתקו החוטין אמרינן שם כנף במקומו נשאר אלא שניתקו החוטין מתחת הכנף וכשר מ"מ לכתחילה קודם שיתלה הציצית טוב לעשות אמרא סביב הנקב כדי שלא ינתקו החוטין מבפנים סביב הנקב (וע"ל סי' ט"ו סעיף ו') ונם יעשה אימרא למטה בשפת הבגד שלא ינתקו למטה עד שיהא פחות מלא קשר גדול לציצית (טו) וברחב הבגד י"א שאין לו שיעור ר"ל שיכול לעשותן אפי' תוך מלא קשר גודל סמוך לשפה ובלבד שלא יתנו על החוטין שעשין האורגין בשפת הבגד שקורין לי"סט שזה אינו נחשב מן הבגד וכאלו אינו דמי שתחלת עשייתו אין עושין אותו אלא על דעת שיקרענו מן הבגד אבל במה שנחשב מן הבגד יבול לעשותו אפי' תוך מלא קשר גודל אבל חוץ לג' אצבעות תוך הרוחב לא יעשה דמג' אצבעות ואילך לא נקרא כנף אפי' תוך הרוחב וי"א שכמו שצריך להרחיק מלא קשר גודל באורך כן צריך להרחיק מלא קשר גודל ברוחב וכן הלכה,

יא ואם יש גדיל בבגד שקורין לי"סט בין מן הצדדין בין למטה בשפת הבגד אם הגדיל הוא רחב יותר ממלא קשר גודל עד כדי ג' אצבעות לא יטול הציצית תוך הגדיל ואם הטילם שם פסול דעל כנפי בגדיהם כתיב וזה אינו נחשב מן הבגד כמו שאמרנו וכ"מ אם אינו רחב הרבה י"א שהוא עולה לשיעור מלא קשר גודל ולהרחקת ג' אצבעות כיון שהנקב תוך עיקר הבגד וי"א שהוא עולה לחומרא ולא לקולא דהיינו שהוא עולה להרחקת שלש אצבעות ואינו עולה לשיעור מלא קשר גודל לפי' ימדוד שיעור קשר גודל בלא הגדיל שאז בודאי לא יהיה תחת הכנף והרחקת שלשה אצבעות בגודל ימדוד עם הגדיל ויצא ידי כל הספיקות,

יב ויתחבם בכנף באופן שיהיו ארבע חוטין מצד א' וד' חוטין מצד א' (טז) וכן בכל כנף ואם הוסיף חוטין פסול,

יג ויזהר לחתוך ראשי החוטין לעשותם ח' קודם שיכרוך שאם כרך אפי' חוליא אחת וקשר אפי' קשר אחד ואח"כ חתכם פסול דה"ל תעשה ולא מן העשוי בפסול שהרי כיון דק"ל שצריכין להיות חוטין נפרדין כרמשמע לשון ציצית וצריכין להיות ח' כדילפינן מלשון גדילים ומיד שקשר אפי' חוליא א' וקשר א' הרי הם עשויין מן התורה כמו שיתבאר בע"ה וא"כ ה"ל עשויים בפסול (וע"ל סי' א' סעיף ו' ובסי' י"א סעיף ד'),

יד מדאיצטריך הכתוב לתתיר כלאים בציצית כדאמרינן מסמיכות הפסוקים שסמך גדילים תעשה לדתו' לפסוק לא תלבש שעטנז וגו' ש"מ דציצית צריכין קשירה מדאורייתא דבלא קשירה לא הוי כאן כלאים אפי' אם עשה חוטין של צמר בבגד של פשתן או איפכא ולמאי הלכתא דתירה רחמנא אלא ש"מ

שצריכין

גא מיינו פסול לף דשמו ולפ הכ"ח ר"ם י"ל (ה) ומ"ל ומסקנא חכמה לתרי קמי פ"ב מה כמיקה מרה לעשות עוד שהוסם מחרים בין מלין מ"מ ומסר ב"ל ע"ל מחלת בגבר מי"ב, (ו) ר"ל דמשום שיגל נתלותם יכפל סמים ויהיו ד' מתקיים גדולי' ד' ותמ"ה גא נתנו תר' בטוף דבר רמכן רפ' סחכלת זה הטעם כגל ע"ם מי"ב, (ז) ויש לשער בגרל בתקום רוחב ולא מרפשו בסוא קר גל"ן בסם רמ"ג) ונחב בס"ב ל"ר ר"ם רע"ב דיש נשער בלבנה ביטלי ומוא רחב ז' משורו ביטלי זו בגל זו בדוקה והן בגדוך מתי מעורות ברוש ע"ב (ם) ונחק ע"ת מדתכם הלבוש מסוא מכום נוי מיתם נרת"מדבו זו דמיה בהמה מינה מגא מרבע בגדלן ע"ב ולא נראה ל"ב היה לו לתכנם לבנים דעת הם דמני בתרבעה מהמיש בס"ב גם ל' מתנו חז"ל גא מתא מעיר לפ"ו מגא ג"ל דם"ל דמיוב המוה ל"ב מגא הכ"ל דכתורה לא תמנו מעור בגל מלתרך בחטין, ולהכי נכר לקחן מיתן ל"ב הנסמר מדי מעיבר מגא דחמיש מתנו מעור זה מכום נוי מיתם ונמי דמני נתנו חז"ל מכום נוי מיתם מגא הלבוש מוסק בחמשי דמקא ל"ב הוא חיוב מנה וזה ברור ובכל כו לקי ע"ו דמ"ל דמיוב המוה ל"ב נוהלן נגד ל"ב מכנפים, (ט) ומס עבלן הכבריס לא מסוים לף דעבד רמכ"ם פ"ם מ"ב נימים) (י) ובמ"ם הכסים נ"ל מלו דפסול דעבד לף בגל נחר וגא מעמתי מגא מכום מנה כבלה בעבירה, ועי' בחת מי' מכ"ג, גם קנה לי מנו מעם בגנוב כל בחת מי מכ"ג פסק דעמיתי הכם לף מחבר בגרייתו קנה ומכי הוי מתי מיתי הכם ובגה מוסב חמיכם ע"ם על רמ"ם דפסק מ"ל לכבר בעוולן ט' הא מיתי המחבר מיתי קונה דגמ"ם דהכא הוי מתי מיתי הם ומיגל כגל מחבר בת"ם בכם עורי אבב, (יא) המיב לי בת בכ"ם עכו"ם לף מ"ו מיסמע מיכעי' ד"ם מעבר בחמוכר לגבוה וכיפסק הרמב"ם פ"ל ומת"ם בסוף מעבה בה יש סם מגא דמיכעי' הוא לף מחמוכר מעבר לגבוה ת"ל מי מחרינן דה"ה לגבוה מו נ"ן מגא דוקא לענין קרבנות וכן הוכח בפירוש רש"י לף מ"ו ד"ה לוכבו הכו לחנה ט' ושוב הא מחמת מיכעי' מחוכר לגבוה ומחבר לגבוה ד"ה לגבוה ומ"ב לף דמחוכר מוחר לגבוה ת"ל בכחה ודלמי מחבר' וכ"ם בגרתה מחמוכרת בכחה דגא מדלף מבכחה נופא מגא ברור דמיכעי מי מחבר מתי לחנה ולא מגא מגא בחמוכר (יב) כחב ע"ת דהם מגש בגבנ מגיב יכל לחעבירו כבר כתו בחת מי' ס"ם ע"ב ולי מגמנו מרחב"ם פ"ד חס' מי' מחנם ל"ת סם דלף מגיבה יכול לחעבד' פסול דגא דמי לגמי דקנייה דהגא בגר' מימי יותר חשוב דחמים לגבוה ושל הגא מסלו מכי' מחנגת ונרים כגוגל קנ"ל מחמע מחגלת דוחה לקגא מגן דגא כבר וכן מחמע בחנמת דף ת"ג דת"ל גא היו יכולים לחנות לחבור קגא מגא בחקום חגלת לחבר לגבוה מס הגבע מעביר, (יג) קסב הא כ"ם דף ת"ו דקמחר מל מיכעי' לחמרב פסול דמיכע מכעי' דדיתי בר מחגא מכ"ל מיכעי' דמסחן נטוע כמ"ם בית יוסף ולא כן מחמי מחפליג דיש מיכו ומיינגי בכסקיבל ולמיתי מפירום הרחב"ם בס"ם בגגן מחר מין מס מרכו לחרוח דדיקם מון ולחה מסוקם מס מרכו לחרוח דדיקם מון ולחה פסק הכ"ע מגדם ולא הכיל ומחם גא בבית יוסף ולא בס"ע (יד) מי' חרמגם הגולל עד הסרק מרמגם בחרך, (ר' יוחם נ"ע) (טו) הטעם כתב כ"ל דגא כ"ע ד"ל מגמרי ומיולו לומר גם הוא פסול לו יחמרו מחמר מכמקנו החוטי' הנ"ל מלמת מ"כ; ולא ידעתי לחה נחקן כ"כ הבעם כמנוגו לגבחלה עדיך כמם על מכמי רק בדעבד כבר ומן מחמע בכ"ם חה נרמה מוחם הגנו', (ע"ז) חם מרגע מכו ג' מגד זה וכו' מגד זה כבר מרה"ם

יט ויזהר לחתוך ראשי החוטין לעשותם ח' קודם שיכרוך שאם כרך אפי' חוליא אחת וקשר אפי' קשר אחד ואח"כ חתכם פסול דה"ל תעשה ולא מן העשוי בפסול שהרי כיון דק"ל שצריכין להיות חוטין נפרדין כרמשמע לשון ציצית וצריכין להיות ח' כדילפינן מלשון גדילים ומיד שקשר אפי' חוליא א' וקשר א' הרי הם עשויין מן התורה כמו שיתבאר בע"ה וא"כ ה"ל עשויים בפסול (וע"ל סי' א' סעיף ו' ובסי' י"א סעיף ד'),

יד מדאיצטריך הכתוב לתתיר כלאים בציצית כדאמרינן מסמיכות הפסוקים שסמך גדילים תעשה לדתו' לפסוק לא תלבש שעטנז וגו' ש"מ דציצית צריכין קשירה מדאורייתא דבלא קשירה לא הוי כאן כלאים אפי' אם עשה חוטין של צמר בבגד של פשתן או איפכא ולמאי הלכתא דתירה רחמנא אלא ש"מ

שצריכין קשירה וקשר זה צריך להיות קשר של קיימא דהיינו ב׳ קשרים זה על גב זהישאל״כ לא הוי ג״כ בלאים רק״ל התוכף תכיפה אחת אינה חיכור לענין בלאים לפיכך יקח כל הד״ חוטין שבצד זה והד׳ חוטין שבצד זה ויקשור אותן ב׳ פעמים זה על גב זה וכן עושין כל הקשרים שאם לא יקשור אלא פעה אחד לא הוי קשר של קיימא מיהו מן התורה סגי בקשר א׳ של קיימא דבחד לבדו הוי בלאים וקשר זה י״א שהוא התחתון הסמוך לענף המקיים את כל הגדיל עמו וי״א שהוא העליון הסמוך לבגד שבו תלוי עיקר הקיום שלא יפול אבל אנו נוהגין לקשר כל הקשר שבין כל כריכא וכריכא בקשר של קיימא אע״פ שאין צריכין מן התורה לעשות אלא קשר א׳ מ״מ עושין כן לחזק כל הכריכות למניין ה׳ כנגד ה׳ חומשי תורה כמשי״ת ואחר שקשר קשר העליון יכריך חוט הארוך סביב השבעה ובזמן שהיה תכלת היו מדקדקין מרבנן בכריכה לעשות שבעה חוליות וח שבוהו לגוי ציצית כאשר הם מפורשים בגמרא בנגד שבעה רקיעים כי תכלת דומה לרקיע בו״ ועתה שאין לנו תכלת אין צריך לדקדק בחוליות כל כך מיהו שמעתי גם עכשיו נוהגין לקשר בתחלה שני קשרים זה על גב זה ואחר כך לכריך החוט הארוך שבעה פעמים סביב השבעה חוטין וחוזרין וקושרין שני קשרים זה על גב זה ואחר כך כורכין אותו שמונה פעמים וקושרין ואחר כך כורכין י״א פעמים וקושרין ואחר כך י״ג פעמים וקושרין ויהיו בין הכל ל״ט כריכות והם כמנין אותיות שניות של שם בן ד׳ (יז) וכמנין ה׳ אחד וסימנן ט״ל אורו׳ טליך וחמשה כשרים כנגד חמשה חומשי תורה ומה שחולקין הכריכות על אילו החלקים ירא׳ לי הכוונה השבעה כריכות כנגד שבעה אוירים שבין השמונה רקיעים דהיינו ז׳ רקיעי כוכבי לכת ורקיעי השמיני שבו כל הכוכבים והמזלות והשמונה כריכות כנגד הרקיעים עצמן או כנגד השמות אוירים כשכוללין הרקיע הט׳ עמהם ולפי שאין בו כוכבים רומזי׳ אותו בפני עצמו והי״א כריכות כנגד י״א כוכבים שברקיע שהזכרו בכתוב והם המזלות ואף על פי שהמזלות הם י״ב מ״מ כיון שלא החכרו בכתוב (יח) אלא י״א עושין י״א כריכות ועוד י״א דטלה ודי כמעט צורה אחת יש לדם ודרי הם י״א והי״ג כריכות כנגד י״ב גבולי האלכסוני״ שבכל רקיע ורקיע עם המרכז שביניהם ודרי הם י״ג נקודות ראשי קצות האלכסונות והמרכ׳ ומ״מ יזהר שיעשה כל הכריכות עם הקשר שלהן שוות דהיינו כל אחת עם הקשר ברחב גודל ולא יעשה אחת רחבה מחברתה משום נו׳ ציצית ומה שמהחילין במעוט ומסיימין במרובה מגני שמעלין בקודש ואין מורידין (יט) ובש״ע כתב הכריכות מ״ז וט״ו וי״א וי״ג וגם זו היא כוונתן כי הז׳ כנגד ז׳ כוכבי לכת והט׳ לכלול כולן הז׳ כוכבי לכת עם הגלגל הח׳ שבו וכלהכוכבים והי״ב מזלות והגלגל התשיעי החלק שאין בו כוכב כלל והטעם שעושין אותה כנגד הרקיעים לפי שבזמן שהיה תכלת עשו בל החוליות על סדר הרקיעים כמו שהוזכר בגמרא ועיקר טעמא הוא משום שתכלת דומה לים והים דומה לרקיע וכו׳ ולכך היו מדמין סדורם לסידור הרקיעים כדי לזוברו לטובה לפיכך גם בזמנינו זה אע״פ שאין לנו תכלת עושין זכר לסידור הרקיעים אבל כל זה הכריכות והקשרים אינם חובה רק כולם רשות ונוי מצוה הם ואפי׳ הקשרים אם לא עשה ה׳ כשרה בדיעבד אלא שאין לעבור על דברי חכמים ויעשה הקשרים כמו שכתבתי אבל הכריכות יכול אפילו לכתחלה לעשות כמו שירצה בל אחד לפי כוונתו (ך) ויש מדקדקין עוד לעשות הכריכה עם הקשרים ארבע אצבעות דהיינו טפח והענף שני טפחים אבל גם זה אינו חיכה ואם רוצה יכול לכרוך אפי׳ רוב החוטין ואם רוצה די לו בחוליא אחת ובלבד שיקשור מתחת שאל״כ לא יתקיים הגדיל וגם יכוין בהם איזה כוונה כדי שלא יהא כמצוה כמתעסק מיהו דוקא לכרוך רובה או לפחות חוליא אחת צריכ׳ אבל לכרוך כולו או שלא לכרוך כלל פסילה דלעולם גדיל וענף בעינן דהא כתב גדילים דהיינו חוטין נפרדין דכתיב ויקחנו בציצית ראשי הא מיצד אלא ש״מ שצריך שניהם והגדיל צריך שיהיה למעלה ך לכנף הבגד והציצית תלוין למטה אבל איפכא לא שאם כן לא הוי מפורדין למטה ואנן מפורדין למטה בענין דומיא דשערות הראש ועוד נ״ל דמהבא ילפינן לה מדכתיב גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך ש״מ שיהיה הגדיל על הכנף דהיינו סמוך לו וא״כ יהיו הציצית המפורדין ממילא למטה ואע״ג דהכי נמי כתיב ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם מ״מ יש לחלק דגבי גדיל כתיב מלת תעשו אחר מלת גדילים סמוך לעל ארבע כנפות וגומר משמעו הגדיל תעשו על ארבע כנפות וגומר ר״ל סמיך אבל הבא כתיב מלת ועשו קודם מלת ציצית משמעו ועשו להם ר״ל משלהם יעשו ציצית ולא קאי ועשו על מלות דעל כנפי בגדיהם דכתיב בתריה ויש דורשין אותו ממלת פתיל שפירשו חוט מפורד וממלת גדילי׳ דמשמע גדיל ומתרצין בתחלה סמוך לכנף גדיל ואח״כ יצא פתיל מתוכו ותלה למטה דהכי משמע ונתנו על ציצית הכנף פתיל וגומר ונראה שדורשין גם כן גדילים כמו שפירשתי בלשנא קמא גבי ונתנו מפרשין הכי על הציצית ר״ל סמוך לציצית שהיא הגדיל הסמוך לכנף (כא) יתני פתיל כלומר יצא פתיל מתוכן למטה , כבר אמרנו דלכתחילה יהא זהיר לחתוך ראשי החוטין לעשותן שמונה קודם שיתחבם בכנף גזירה שמא יקשור ויכרוך קודם פסיקה ואז הם הציצית פסולין משום תעשה ולא מן העשוי כמו שכתבתי , אבל אם שכח ותחבם בכנף קודם שפסקן בשרה מ״מ יזהר שלא לקשור הקשר קודם שיפסקם אבל אם קשר ואח״כ פסק ראשי החוטין פסילה דה״ל תעשה כלומר גדילים תעשה לך בבשר ולא מן העשוי בפסול ר״ל שנעשה הגדיל או הקשר בעוד שעדיין לא היו כאן חוטין נפרדין שהם ציצית או פתיל מיהו י״א שאפי׳ אם קשר פעם אחת וקודם שקשר פעם שנית כדי שיהא קשר של קיימא פסקן ואח״כ קשר שנית בשרה כיון שאין הקשר נקרא קשר אלא כשהוא של קיימא בדפרישית לעיל לא הוה תעשה ולא מן העשוי אבל אם קשר שני פעמים זה על גב זה ואח״כ פסקן אע״פ שעדיין לא כרך בלום נ״ל שהוא פסול דכיון דק״ל דקשר של ציצית דאורייתא ואינא למ״ד שהקשר הזה שהוא סמוך לכנף הוא דאורייתא א״כ אם יקשרנו כהלכתו קודם שפסק החוטין ה״ל תעשה ולא מן העשוי (כב) בללא דמילתא בל מה שצריך לעשות מן התורה ועשאו קודם שפסק החוטין ה״ל בכלל תעשה ולא מן העשוי חיץ מתחיבתו בכנף שאע״פ שעשאו קודם פסיקת החוטין כשרה שאין התחיבה בכלל תעשה ולא מן העשוי כי זאת העשייה אינה אלא מן התחיבה ואילך כשמתחיל עשיית הגדיל דכתיב גדילים תעשה וגו׳ ומניה דרשינן תעשה ולא מן העשוי והתחיבה היא בכלל ועשו להם ציצית על בנפי בגדיהם וגו׳ כמו שיתבאר לקמן סי׳ י״ד סעי׳ א׳ בע״ה י״א שצריכין לעשות קשר למטה בכל חוט וחוט בדי שיעמוד בשזירתו ולא יחלק , ועוד בדי להפרידה זה מזה שיראו חוטין נפרדין ואין נוהגין כן באילו הארצות ואיפשר משום שהשזירה שלנו שזירה יפה היא וחזקה וא״צ לזה גם החוטין נשארין מופרדין מעצמן כשהשזירה היא חזקה (כג) וע״ל סי׳ י״א סעי׳ ב׳ וג׳ ,

טו י״א שצריכ׳ לתלות החוטין באורך הטלית ולא ברוחבו דבענין שיהא הציצית נוטפת על הכנף כלו׳ תלוי על הקרן ואי דוה ברוחבו לא הוי נוטף שדרי בלפי קרקע היה תלוי אבל אין קפידא כ״כ לפוסלו בכך מ״מ עכ״פ יזהר מאוד שלא יהא הציצית תלוי באלכסון של קרן זוית מפני שנראה שהציצית אחד עולה לכאן ולכאן כלו׳ ומשמש בשני הצדדין וכאילו צריכין לעשות ח׳ ציצית בכל צד ב׳ ציצית והוא רוצה לצאת בזה לפ׳ הצדדין וזה פסול נוהגין לתת שום דבר בנקב הטלית שמכניסין בהם הציצית אפי׳ הוא דבר שאין בו חיוב ציצית כגון עור לית בכך בלום שאינו עשויאלא לחזקם ולא בתורת כנף , (כד)

יב דינים הפוסלים בציצית ובו ג׳ סעיפים ,

א השיעור שאמרנו באורך הציצית שהוא שלשה טפחים כבר ידעת שאינו מן התורה רק שחכמים נתנוהו לעשות כן לכתחילה דברבי הוי נוי ציצית , אבל מן התורה אפי׳ בכל שהוא סגי דציצית כל שהוא משמע הילכך אם עשאן מתחלה בשישרן ונפסקו החוטין ונתקצרו פחות משיעורן כשרה דלא אטרוחוהו רבנן לתקנו בכל פעם שיתקלקלו בד״א בשנפסקו ונשאר בהן כדי עניבה טולם ביחד (א) שזהו יותר מכדי עניבה של כל אחד בלבד לא אטרחוהו אבל אם לא נשאר בו כדי עניבה אפילו חוט אחד שנפסק ולא נשאר בו כדי עניבה פסל מדדבנן וצריך לתקנו דמן התורה בכל שהוא סגי כמו שאמרנו הלכך כיון שכל חוט אחד כפול לשנים שתולה משני הצדדין אם נפסקו שני ראשיו ולא נשאר בשום אחד מהם כדי עניבה פסול דחי שינן שמא כל שני הראשים הללו הם מחוט אחד אבל אם לא נפסקו אלא ראש אחד ולא נשאר בו כדי עניבה או אפילו נפסקו שני ראשים ובאחד לא נשאר בו כדי עניבה ובשני נשאר כדי עניבה כשר ממה נפשך אם הם ב׳ חוטין הרי נשאר בשניהם כדי עניבה בצד השני ואם הוא חוט אחד אע״ג שבצד אחד אין בו כדי עניבה הא יש בו כדי עניבה בצד השני וכשר ואם נפסקו השני ראשים ולא נשאר בשום אחד מהם כדי עניבה אבל כשנצרף שני הגרדומין יחד יש בהן כדי עניבה בזה יש להסתפק אם נצרף אותם לכדי עניבה להכשיר או לו ואזלינן לחומרא ופסלינן ליה דכיון שאין כדי עניבה במקום אחד לא מינכר ולא חשיב כלל וכמאן דליתיה דמי (ב) ולפי מה שאנו נוהגין עכשיו לדקדק בשעת עשיית הציצית לתת סימן בארבע ראשים שלעולם יהיו הארבע ראשים חלולו בצד אחר מן הקשר והארבע ראשים האחרים מצד האחר אם נפסקו שני ראשים אפילו כולם והם מצד אחר כשר אפילו לא נשאר בהן כדי עניבה מזה הצד דהא ודאי שני חוטין הם והרי נשתייר בכל אחד הראש השני שהוא יותר מכדי עניבה (ג) אבל אם הם משני צדדים פסילה דחיישינן שמא חוט אחד הם וי״א אם נפסקו

כל

תרי״ (תי״ט) , (יז) הוא סם של כתוב הכתב על המזוזות כדאיתא בי״ד סי׳ רפ״ח , (יח) דסרטן לא הוזכר בכתוב (תי״ט) (יט) פי׳ בל״ח שיהא בחוליא ראשונה מפרוזת קרנה ובשניה ג״לא כ״ב ובשלישית יקרב׳ וברביעי יהיו מקורבים לגתרי ובחמיש שראה נימת של הקדוש ר׳ שלמה תלמו ז״ל שתיעה בהם לגתרי (ך) ובש״ה הסכים לנכון דישב׳ שמיה וכ״כ בח״ת סי׳ י״ב ובתיב עשם דו׳ וד׳ הוא שם של י״ה ותח״ל ית שהוא בגרוף שם של ד׳ ותחר כך י״ג כגי׳ אחד והנו ה׳ אחד , (כא) ואי״ת הא מיצית היינו חוטין נפרדין כלעיל וי״ל דכל׳ החוטים ובכל תקס מלאתיתו לפי עניינו תי״ט (כב) ולפי זה מ״ש הלבוש שעיר י״ג שלם כרך אחי׳ חולין אחת וקצר מו׳ ג״ל דלו לו נקע לו כרך לו קשר וכיינו דנקע כרך קודם נקשר לף דוריך נקשר קודם ותשתעוני׳ דבעריכי לכר פסול אם תיכך וכן פי׳ ע״ה דבריי ע״ג ו״ה הוקן גם נ״ע הבב״ו פסק נהריא דוקא בכרך חיצון וקשר אחריה פסול וכן פסק ל״ן וע״ז בחתם דקשיתם דשאונה לא תעלה ולא תוריך רק כריכה וקשרים אחריה , (כג) בתב ב״ח שכן ראה בציצית של ר׳ בלתה תלמו שלא היו יחתור ראשי חוטין בסכין שב׳ לא נתיקיר עליה ברזל ויפסוק לוחו בשיניו שהם ג״ב ויפסקו בחוטין שהם ג״ב .

סימן י״ב

(א) פירש מכל החוטין שנפסקו ולא מכל ד׳ חוטין אם לא נפסקו כולן ב״י , (ב) תשתב לף שיש מ״ם שפק אם הם שני חוטין או א׳ ואח״ל אחד שתא מנערים אחי׳ הני אזלינן להחמיר , (ג) ולו דוקא אלא מלא חיטו לא נתחייר בראש הסני רק בדי

כל הד' חוטין אפי' נשאר בהם כדי עניבה פסול ובמקום שנודגים לתת סימן שארבע ראשים לעולם בצד אחד אפילו לא נפסקו אלא הד' ראשים שבצד אחד ואפילו נשאר בהן כדי עניבה פסול ודאי ואם הם פושטי צדדין או במקום שאין נוהגים לתת סי' אפי' דם מצד אחד פסול מספק שמא ד' חוטין הם וטעמא משום שד' חוטין כפולין שאנו עושין היינו טעמא משום דס"ל שאנו עושין שנים מהם במקום תכלת ושנים מהם הם הלבן (וע"ל סי' י"א סעיף ד') וס"ל שלעולם צריך שיהיה מין אחד שלם באורכו י"ב נודלים בכפלן או התכלת או הלבן ובמין השני הנפסק צריך ששאר כדי עניבה לפיכך אם נפסקו ד' ראשים או אפי' ג' ראשים אע"פ שנשאר בהם כדי עניבה פסולה בין במקום שמדקדקין לעשות סימן בין במקום שאין מדקדקין לעשות סימן דהיישינן שמא אילו הארבע ראשים או אפי' השלשה ראשים הם כל אחד מחוט אחד בפני עצמו הרי לא נשאר אלא חוט אחד שלם ואנן שנים חוטין שלימין בעינן או כנגד הלבן או כנגד התכלת אבל אם יודע שהשלשה ראשים או אפי' הארבע ראשים הן אינם אלא משני חוטין אם נשאר בהן כדי עניבה כשרה שהרי עדיין שנים חוטין שלימין יש מארבע ראשים שהוא מין אחד שלם ואם אין ידוע אם הם שני חוטין או שלשה או ארבע פסול מספק אם לא נפסקו אלא שני ראשים ונשאר בהם אפי' באחד מהם כדי עניבה כשר ממ"נ שאם הם חוט אחד הרי נשאר כדי עניבה מצד אחד ואם הם שנים ב"ש שכשרה שהרי עדיין נשארו שנים שלמים כנגד מין אחד ובשנים אילו הרי יש בהן כדי עניבה בא' מצד השני ובשני משני הצדדים אבל אם לא נשאר בהן כדי עניבה בשניהם פסולים דהיישינן שמא חוט אחד הם והיינו במקום שאין נוהגין לעשות בהן סימן אבל במקום שנוהגין לעשות בהן סימן אם הם משני צדדין ולא נשאר בהן כדי עניבה חיישינן שמא חוט אחד הם ופסולה ואם הם מצד אחד אפילו לא נשאר בשום אחת מהם כדי עניבה כשר אפי' לי"א שהרי ודאי שני חוטין הם ונשאר בהם כדי עניבה מצד השני והלכה כסברא ראשונה אבל טוב להחמיר וכן נוהגין ,

ב וכל היכא דשיעור כדי עניבה ומתוך שהחוטים עבים אינו יכול לענבם ואילו היו דקים. היה יכול לענבם כשר (ר) ,

ג בבר אמרנו בתוך דברינו דמן התורה סגי בכל שהוא ר"ל דמן התורה אינו חייב בגדיל בתחלה רק בריכה אפילו חוליא אחת ואח"כ קשר אחד דקשר אחד הוא דאורייתא ואח"כ גם הענף הנפרד למטה בכל שהוא , (וע"ל סי' י"א סעיף י"ד) לפיכך נחלקו רש"י ור"י בשיעור עניבה שאמרו חז"ל שצריך להשתייר לדש"י בענין מדרבנן כדי עניבה מן הענף חוץ מן הגדיל ולר"י אפי' נחתך כל הענף ולא נשאר כדי עניבה אלא מן דגדיל כשר דס"ל כיון שנשאר כאן שעורא דאורייתא דבפחות מזה השיעור יכולין לעשות בריכה וקשר וענף לפיכך בכדי עניבה אפילו מן הגדיל סגי אפי' מדרבנן ומנהג העולם כרש"י והיכא דלא אפשר כגון שהוא במקום שאין ציצית מצויות לתקן יש לסמך על ר"י , (ה)

יג דיני ציצית בשבת ובו ג' סעיפים ,

א כתיב גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך משמע שכל הד' ציצית שבבגד אחד מצוה אחת הן לפיכך מעכבין זו את זו שכל זמן שאין בה כל הד' אינה מצוייצת כהלכתה והיוצא בה לר"ה בשבת ב"שני" או בג' ציצית חייב חטאת שכיון שאין יוצאין בהן ידי מצוה הוה להו אותם הציצית משוי בשבת דהציצית הואיל וכוונתו לעשותן למצוה חשיבי ולא בטילי לגבי הבגד כל זמן שאינו כהלכתן ומשוי הן והמוציאן או הנושאן ד' אמות בר"ה חייב חטאת , (א)

ב ואם היא מצוייצת כהלכתה מותר לצאת בה לר"ה כיון טלית קטן בין טלית גדול אפי' בזמן הזה שאין לנו תכלת הא ק"ל שאין מעכבין זה את זה ואפי' לבן לבדו הוא דאורייתא בראיתא לעיל סי' י"א סעיף ד' לפיכך מות' לצאת בה לר"ה אפי' אין בו תכלת אלא לבן ודווקא כשהוא מלובש בה דרך מלבו' אבל לא בשהיא מונחת לו על כתיפו שלא כדרך מלבוש דאז הוו כולו משוי ואם כשלבשה לבשה בחזקת שהוא בדווקא יוצא בה וא"צ לחזור ולבודקה קודם שיצא דמוקמינן לה אחזקתה ולא אטרחוהו רבנן לבדוק בכל פעם שרוצה לצאת כמו בברכה שאינו אלא פעם אחד ביום , (ב) (ועיין לעיל סימן ח' סעיף ט')

ג היוצא בשבת בטליתו והוא בברמלי' ונודע לו שהטלית שעליו הוא פסול א"צ להסירו מעליו עד שיגיע לביתו דמשוי ברמלית אינ' אלא מדרבנן (וע"ל סי' שמ"ז סעי' ב') והעובר עליו עבר בלאו דלא תסור ובמקום כבוד הבריו' כגון הכא שאם נצריכו' לפרשטו ה"ל בושת לא גזרו עליו דגדול כבוד הבריו' שהוא דוחי' לא תעש" שבתור' כדילפי' בכמ' דוכתי מולאחותו לענין טומאת כהונ' ע"ש * ואפי' טלית קטן שתחת בגדיו א"צ לפשוט שגם בו יש לו גגאי בדפשטה וה"ה אם נפסק אחד מן הציצי' בהיותו בב"ה או מצאו כן מופסק והוא מלובש בו בקהל ומחבייש לישב בב"ה בלא טלית שיכול ללובשו ולישב בו משו" כבוד הבריות רק לא יברך עליו שהרי הוא פסול ודווקא בשבת שאי אפשר לתקנו לעשות ציצית בשבת אבל בחול בכ"מ אסור שהרי איפשר לתקנו ולמה יתירו לו לעבור בעשה לישב בטלית בלא ציצית , (ג) *

הג"ה ואפי' בטלית דקן שאין לובשין אותה בהקום גליתא מש ביתיסם ליית בה תשום כבוד הבריות בפשיטתן אפ"כ כיון דבגליתא דיקהו לא גזרו תשו' כבוד הבריות לא מלוג רבנן בין עליה לעליה וע"ל סי' מ"ב סעיף ל' וסי' ק"ג סעיף כ' וסי' מ"ל סעיף ה' וסי' כ"ב סעיף ב' וסי' מ"ם סעיף ל"ד וסי' תרמ"ז סעי' ב'

הג"ה ואם שבשבת אסור לתקנו ל"ל תשום דאריך לעשות בציצית קטר כל קייתא כתו שהאמר לעיל סיימן י"ח סעי' ל"ח והוא אסור לעשות בשבת כתו שלא לתקן מי' שיו וגם תשום דהוי מתקן אגלא

סימן י"ג

(ה) כתב הגר"ז דלפ"ז אם נפסקו כל מרבע ציצית ולא נשתייר בהם כדי עניבה ד' מ' : יעשו אחרים תחתיהם בעלים לגבי בגד ואחר לגלות בשבת ע"כ ומיהו תשום איסור שבת מותר אבל מ"מ אסור ליקר בו תשום ביטול ציצית וכן תשמע בלבוש סי' ס"מ פעיף ל"ח , (ב) והתחמיר לבדוק הגה עליו ברכה (לחם רב) (ג) כדי לברר ולבן דברי הבבוש תוכרח אני להאריך קצת בזה דקשה על הבבוש בס"ב כדילפינן בכתה דוכתא מולאחותו אם בברכות דף ד' קאמר בס"ם טעם אחר דכיון דרבנן אמרו הם אמרו והם אתירו תשום כבוד הבריות ואיתור דולאחותו תיירי אפילו לבטל דבר מן התורה בשב ואל תעשה גם קשה בס"ם אבל בחול בכ"ג אסור בעבעם שאי אפשר לתקנו מותר אחתי הא עובר בעבע דאורייתא ובכבוד הבריות איכה דוחה מצה דרבנן דדוקא בשבת אינו עובר על לבישה כמ"ם ב"י בשם התרדכי דאין איסור בלבישה בלילה בלא ציצית כלל רק כאיסור הוא שחובל עליו לעשות ציצית ובין בשבת אי אפשר לעשות ציצית אין איסור לבוש אבל בחול דיש איסור אין דוחה וכן אתנו הגי"ז וע"ח בפשיטות עשה ולא הרגישו בלבוש . כתב עצם אחר ואף דאפשר לפרש נתי דעת בבוש הכי אבל תקום הוא דחוק , גם אם ולחה יתירו לו , ועיינתי דמשו אבל הורמיהו בזה והרבי הבבוש נכונים הם כי תבואר בברכות שם דלבישת ציצית בלא ציצית הוי שב ואל תעשה דאפשר לתקנו סדין תציצית ואם כן אדהה תפני כבוד הבריות ולכך הוכרח הבבוש לשתם ולתה יתירו לו וכו' ועשאתה דהוי שב ואל תעשה דאתה תעשה הרדכי הכ"ל דאין איסור בלבישה וה"ק , אבל בתוספות שבתות דף י' ע"ב כתב עשה אחר תשום דלא מחייב עד אחר שנתעבר ע"ם , והשתא מיתא לי קושית התרדכי הכ"ל על הר"ם דכתב דאפילו לבושו בשבת שובר בעשה בל בלבישה אם כן אתה תוחר בברתמלית דרבנן הא ת"ת אבור מן התורה , דלק"ת דשב ואל תעשה דאתה אפני כבוד הבריות וזה דראה דעת הבבוש דאפילו בשבת אסור ואם כן קשיא ליה אתמלי שרי אפילו ברמלית הא אסור תשום לבישת ציצית לכן כתב דילפינן מולאחותו , ור"ל דילפינן מינה דשב ואל תעשה דאתה ובשתא ניחא דהוצרך ליכתוב ביושב בבית הכנסת בשבת דאותר תשום כבוד הבריות הא אין איסור בשבת בלל בלבוש ציצית גם הוא רשות היחיד אבל בדאתרן , הכי בע"ת הקשה אתמלי לא כתבו הגאונים ז"ל תקנה שיתנה לאחר ויחזור ושאלנה אתנו בדאיתא סי' שכ"ג ס"ז ותרן תשום דבשבת אין איסור בלל ואי"ל נאה בדאטיל ע"כ וכבר פירשתי בזה גם קשה דבחול הא"ל תקנה זו ואפשר דלא גרע תצלות שאולה כי' י"ד ס"ג אחר שבשם יום דגראה בבלו , עי"ל כיון הקנת פו' דציצית חובת בגד הוא לא יקבל אתנו האחר ליכנס עלתו לסמך איסור גם אפשר דאתבנו בזה שלא יתנו לו בדין תקבל אתנה לאריך תמיכה וקנייה גתורה לדאיתא בח"ת סי' רמ"ז ובפרט בציצית שלובשו לא יבטלו לאתו , ודע בשבשלים הציצית נריך לפושטו ולא אתני לעתוד סל עותדו ולא ולך ד' אמות אלין דין ד' אמות אלא לתוך בלא ציצית בלל בדאתרן פוקי סעיף ח' ,

סימן י"ד

(ה) דוקא קשר פליון אבל אם עשה ישראל קשר עליון אקלת ערמות ואחרו עכו"ם כשר וכ"פ בשמרו ישראל שלא בכוונה כו תוכם בכ"י , (ב) ליתא אלא עשה אתתירין אמ"ם אתר' אתנאתו דף ח"כ ולא כתיב בגופא דציצית לבשה , (ג) נ"ב לי אמה כוונה בתקון בתיקון כעלית (מ"ע) ,

הג"ח

בזה ואין לו אחר יניחנו בלא ברכה (ד) אבל בב"מ שאמרנו שהוא פסול אסור ללובשו אפילו בלא ברכה ,
ב כתיב גדילים תעשה לך על ארבע כנפות בסותך ודרשו ז"ל כסותך ולא של אחרים לפיכך השואל (ה)
מהבירו טלית שאינו מצוייצת יכול ללובשו כך ופטור מלהטיל בו ציצית שאינו שלו (ו) מיהו אחז"ל
דווקא כל שלשים יום פטור אבל משלשים יום ואילך נראה כשלו ,

ג וחייב לעשות בה ציצית מדרבנן ושלשים יום אילו צריכין להיות רצופין ואז הוא חייב מיד אחר כך אבל
אבל אם החזירו לבעליו תוך שלשים וחזר ושואלו אינו מצטרף ומונה הל' יום משאלה השנית וכן לעולם
בעינן רצופין ואם שאלה כשהיא מצוייצת מברך עליה מיד דאמדינן זה שהשאילה לו ע"מ כן השאילה
לו שתהא כשלו מברך עליה דניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממונה והויא כמתנה ע"מ להחזיר דשמה
מתנה (וע"ל סימן תרנ"ח סעי' ד' וה' ג' וב"ע ז' סי' ש"ה סעי' ח')

ד מותר ליטול טלית של חבירו שלא מדעתו ולברך עליה (ח) דאמדינן
ודאי ניחא ליה למרה דניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממונה *
ובלבד אם מצאה מקופלת שיחזור ויקפל אותה (ט) ואם לא קיפלה אינו
יוצא בה דשמא בעלה מקפיד על זה וה"ל שואל שלא מדעת שנקרא גזלן ועל זה נאמר ובוצע בירך
ניאץ ה' בוצע לשון גזלן (וע"ל סימן י"א סעי' ו') וכן הדין בתפילין
דלא חייש בעליהן שמא יקלקלם ואינו מקפיד אבל ספרים של חבירו
אסור ללמוד בהם שלא מדעתו דחבירו מקפיד עליו שחושש שמא
יקרע אותם בלימודו או ישחירם במשמושו ולא ניחא ליה וה"ל גזלן)(
ה טלית של שותפין חייב' בציצית דכתיב על כנפי בגדיהם ל' רבים משמע בגדים של שנים שלשניהם יש
חלק בכל אחד מהם , ואע"ג דמפקינן ליה לעיל סימן ח' סעיף י"ב לבגדים רבים אי להתם לחודיה
אתא על כנפי בגדים הוה ליה למימר מאי בגדיהם ואי לבגדי שותפים להודיה אתא על בנפי בגדם היה
ליה למימר או בגדיהם בלא יו"ד בין ד' לה' מאי בגדיהם דמשמע בגדים רבים ובעלים רבים אלא שמע
מינה תרתי בגדים רבים ואפילו בעל אחד ובגד אחד ואפילו בעלים רבים דהיינו שותפים דוק נ"ל ,

ט דין להתיר ציצית מבגד לבגד ודין גקרע הטלית ובו ו' סעיפים ,

א מותר להתיר ציצית מטלית זה וליתנם באחר ואין בזה משום ביזוי
מצוה לציצית או לבגד שמתירין ממנו כזיון שעושין מיד בטלית אחר *
אבל להתיר' מבגד זה ושלא לעשות' בבגד אחר אסור שיש בזה משום
ביזוי מצוה ודוקא מטלית שהוא בה חיובא ה"ל ביזוי מצוה שמבזה אותם מלעשות עוד מצוה בהן אבל
מטליתות של מתים נוהגין להתיר אע"פ שאין עושין אותן בטלית אחר דמתים לאו בני חיובא מצות נינהו ,
(א) ונראה לי דווקא כשמתירים שלא על מנת לעשותם בבגד אחר וגם אינו רוצה לעשות ציצית אחרות
בבגד זה דה"ל ביזוי מצוה לציצית או לבגד אע"ג דק"ל ציצית חובת גברא הוא כמו שיתבאר בסי' י"ט
בעזרת השם מ"מ אסור להתירם ממנו שלא לצורך כלל אבל אם רוצה להתיר ציצית מן הבגד ולהשליכם
ולעשות בו ציצית אחרות יפות מן הראשונות נ"ל ודאי שהוא מותר דהוי נוי מצוה וכתיב זה אלי ואנוהו , (ב)
ב ואינו יכול ליקח הכנף כמו שהוא עם הציצית לא מבעיא הכנף לבדו שאסור לתפרו בבגד אחר דה"ל
תעשה ולא מן העשוי אלא אפילו הוא נוטל עמו אמה על אמה ורוצה לתפרו בבגד אחר אסור משום
דעל כנפי בגדיהם בעינן רצה לומר שיהא הכנף מן הבגד עצמו שהיה בו בשעת עשיית הבגד ובזה זה לא
היה מבגד זה בשעת עשייה ואינו פוטר בגד זה ,

ג טלית מצוייצת בחלכתה והיא גדולה מאד וחלקה לשתים ובכל חלק יש בו שיעור להתעטף בו ויש
בו ארבע כנפות ונשאר לכל אחת מהן ציצית אחת או שתים יכול להשלים לכל אחת
ציציותיה ואין בו משום תעשה ולא מן העשוי בפסול שהרי מתחלה כשנעשו אילו הציצית נעשו
בכשרות וגם עכשיו כשנתחלקה נשאר כל אחת בטלית שהוא כשר לציצית שיש בה ד' כנפות ולא גרע
מטלית חדשה שעושין בה ציצי ת בתחלה אחת ושתים ואחר כך מוסיפין עליהם להשלים אע"פ שמפסיק
זמן רב ביניהם ה"ג ל"ש ,

ד טלית שנקרעה תוך ג' אצבעות סמוך לשפת הכנף אינו רשאי לתופרה , וי"א דטעמא הוא משום דחיי"
שמא ישתייר מחוט התפירה וניחנו לשם ציצית ויוסיף עליו עוד ז' חוטין ויהיו עמו ח' חוטי ציצית
וזה פסול הוא משום תעשה ולא מן העשוי , ולפי זה אפילו נקרע כל שהוא לא יתפור רמ"ש דהא אפי'
בכל שהו איכא למיחש אם יתפור שמא ישייר בו' ודווקא בתוך שלש לקרן אבל אם נקרעה חוץ לשלש
אצבעות יכול לתופרה דליכא למיחש להכי דהא שם לאו מקום ציצית הוא והאידנא שתופרין כל בגדי
צמר בחוטי קנבוס אם הטלית של צמר אפילו נקרעה תוך ג' אצבעות יכול לתופרו דהא ליכא כמיחש
להכי דקנבוס אינו ראוי לעשות ממנו ציצית הוא , וי"א דטעמא הוא משום דחוץ לשלש אצבעות שיש בו
עוד ג' אצבעות על ג' אצבעות עדיין שם בגד עליו והציצית התלוים בו עודנה בכשרותה לפיכך מותר
לתופרו אבל תוך ג' אצבעות לית ביה תורת בגד וכמאן דליתי' דמי ואע"ג דתפרה כמאן דפסי' חשיב ולא רמיתן ביה ציצית דלאו בגד הוא
ואי עביד ביה ציצית אפי' אחר שתפרו לא פטר את הטלית דלאו בגד הוא , וי"א דווקא שנקרע עם הציצית ותפרו כן עם הציצית הוא שפסול
דה"ל תעשה ולא מן העשוי אבל אם התיר הציצית אחר שתפרו וחזר וקשרו או הטיל בו ציצית חדשים כשר (ד) ולפירוש זה יש לחלק
עוד ולומר דאם נקרע חוץ לשלש בין באורך בין ברוחב אפי' היה נקרע כל אותה הרצועה כולה בין לארכה בין לרחבה עדיין שם בגד
עליו וכשחזר ותפרו אפי' עם הציצית חזר לכשרותו דהא הכנף זה מבגד זה הוא (ה) אבל אם נקרע תוך שלש אצבעות אם נקרע בלו לשתי
חתיכות ולא נשאר בו שלם כלום אסור לחזור ולתופרו דתפירה לא הוי חיבור כיון שנקרע בולו ולא נשתייר אפי' כל שהוא ואם נשאר בו כל
שהוא חיבור הוא דעדיין שם בגד עליו ומותר לתופרו אפילו עם הציצית , וי"א (ו) שאין נקרא חיבור אא"כ נשארו בו שלש אצבעות שלמים
ויש לחוש לכל הפירושים האלה להחמיר ,

ה אם נקרע מנקב שהציצית תלוי בו ולמטה אם קדם הטלת ציצית לקרע שאותו ציצית היה שם בשעת הקרע כבר נתבאר למעלה סי' י"א
שהיא כשרה הואיל ונעשה בכשרות ואם נקרע ונשתייר ממנו כל שהוא ותפרו ואח"כ הטיל בו ציצית אם הוא שלם צמר כשר אפי' לרש"י
דהא אין תופרין אותו אלא בקנבוס וליכא למיחש למידי ואם הוא של שאר מינים שדרך לתפור בחוטין של אותו המין וגם דרך הציצית לעשות
מאותו המין לדעת רש"י לא יתפיר גזירה שמא ישייר חוט בו' כדלעיל ולשאר הפירושים כשר דכיון שנשתייר כל שהוא גם התפירה שעמו
הוה חיבור חוץ מלדעת התוספות שצריך להשתייר רוחב ג' אצבעות שלם ואם נקרע בולו ותפרו ואחר כך הטיל בו ציצית יש להתפקפק
וטוב להחמיר ,

ו התופר חתיכות בגד בכנפי הטלית כדי שלא יקרע וכן מה שנוהגין לתפור סביב הנקב שהציצית בו אם הטלית של צמר ותפרו בקנבוס
ליכא למיחש למידי ואם הוא של שאר מינים ותפרו בחוטיו של שאר צבעים נ"כ ליכא למיחש למידי שאין אנו עושין ציצית אלא מלבן ואם
תופרו בחוטי לבן יזהר לדעת רש"י שלא תהא שום תפירה למטה מג' אצבעות ולמעלה מקשר גודל שהוא מקום ציצית שיש לחוש לגזירה שמא
ישייר חוט התפירה בו' כדעיל ,

טז דין שיעור טלית ובו סעיף א' ,

א שיעור טלית שחייב בציצית שיערו חכמים ז"ל שאם הוא גדול כ"כ שקטן המתהלך בשוק ואינו צריך אחר לשמרו (א) ומתכסה בו
ראשו ורובו באורך וברוחב וגדול הלובשו אינו מתבייש לצאת בו באקראי בשוק חייב לעשות בו ציצית דמיקרי בסותו ואם אין הקטן
המתהלך בשוק ואינו צריך

(ד) הכ"מ פוסלו לגמרי וכתב בע"ת בביאורלא מסייע יש להתפקפק ע"כ , ולענ"ד אסור דמסייע אין בו מתם דווקא לעמן לשתה מהני מסייע דמתוכה בב"מ י"ד סי' רע"ג ע"ב ודו"ק , (ה) או הסוכר (ע"ת) (ו) ואם רולה לעשות ציצית ולברך הרשות בידו (תוספו') (ז) רס"ל סכ"ה בימן כ"ג ע"ז ופ"ת תאריכו להוק על דברי הרא"ש אלו ופסקו דאין לברך ואחי אותר שאין כדי בתאיתם לתות דברי הרא"ש כי יש לתות גל דבריהם בזה ואין להאריך גם נ"ל דעיקר טעם הרא"ש הם ציצית הוא תכוס דמיעטו דכמותר כתיב בעשייה ציצית דעתור להטיל בו ציצית אבל בכבר עשה בו יוצא בו וכן הרוקח בימן ס"ש ור' ירוחם פסקו כסתם דמייב ועוד הא בתנו תו' דהמברך אל הפסיד וכן בתבב"ן סימן רס"ב דנכנו העולם לברך על כל עליתות הקתלים וכן פסק בתור סימן י"ד , ופסקו דמודי' רס"ל ומיישתו דמברכי' על עליתות של נדקה וכן מנהגו בתרדכי ה' קטנות בעליה של קהל הוא בעליה של מתפים ומתלו כדי לעשות לתור' ולעבור לפני החיב' תברכין עלה אמיל לרס"ל דפעור בעלות לתורה היינו בשמוע' גם נ"ל לבדך אפי' בעלי' שחולה אלא כרס"ל ומיישתו וכן מנהגים כ"ת בעבר תבריס , (מ) רק שלא עליה' מתקוחה כלל אל תביהו ואל תב"ה אלא בם יכבם או יכבם התפילין יע"ם שם , (ט) ובשבת יקפלה ואל יקיפל ראשון (כ"ג) , (י) הרמקיד אגל ה"ח מוחר לחוק סיתנו ולהעתיק מתנו אם אין לו כיוצא בו ואם ערר ותתוס הספר בקבר המוצה אסור (מת"ע) בי' רנ"ב ומיין בנ"ך אם וכתב הגו"ר דהמתנכן דינו כתפקיר

סימן ט"ז

(א) בי"ד סימן שכ"א כתב דמהגו לקבור בציצית רק שפוסלין אותו לו כורכים אחד מן הציצים , (ב) וכן כסלציות תקוטעים אלא דכמיר' מן הדין אך יזיר הקטירות והבריתות כדי שלא יבלה אם הציצית שהיו רחוין לבגד אחר , (ע"ת) (ג) כתב הב"ח דוקא אם מתעטף בכל אלה לבדו אבל אם מוכרך תתיבה אחרת אף אמרין בו ציצית ח"ת ציצית הראשונה שיש בטלית פטול אמנם תעשה ולא מן העשוי וכ"ם בע"ת ובו' פסק לכסיר כיון שנעשית בתחילה בהכשר וכן מראה מתשובו' הרשב"א סי' רי"ז אלא דאמתיתותה לכולם תבו' מהר"ם מינץ סימן י"ג דכתב שיש סברא לאלו ולאלו , היכלך עוב לתחיר היכא דאמבר , (ד) כתב בע"ת דמת"ב סימן ת"ו מסתע דאמור אבל בע"ת כתב בסס ת"ה לסכיר בסטיל ציצית אחר שתבר ע"ם ו"ע וכן פסקו הב"ח ונ"ז ויש לסתוך עליהו , (ה) בע"ך הביא על הלבוש דלכ"ע אסור בזה דהוי מתו מחיבה אחרת עם ציצית דאסור בס"ב , ולפ"ז בעלים מחלקה לסמים בס"ב דרוים לתפרה זה בזה אמי אסור עד שיהיר הציצית וכ"פ הע"ז , וגם בזה אל רלו תבוכת מהר"מ מינץ דדעתו טוב מתי לתתיר לבוה ברחיות מרוכות אלא סמיים אלא מנהו לבו לעשות תעשה מחיב מחובר קלת , וכן בסוף תשו' ר' אהרן שמן טוב לאיסור (ו) כך מדלקו דברי תוספות ורא"ש ויש לתתוה על ג"ע אלא הזכיר סברא זו (מי"ם) ,

סימן ט"ז

(ח) והיינו כשהוא בן כ' שנים (עור וב"ח) , כתב

(ט) הכ"מ פוסלו לגמרי וכתב בע"ת דבשרלא מסייע יש להתפקפק ע"כ , ולענ"ד אסור דמסייע אין בו מתם דווקא לעמן לשתה מהני מסייע דמתוכה בב"ח י"ד סי' רע"ג ע"ב ודו"ק , (כ) או הסוכר (ע"ת) (ו) ואם רולה לעשות ציצית ולברך הרשות בידו (תוספו') (ז) רס"ל סכ"ה בימן כ"ג ע"ז ופ"ת תאריכו להוק על דברי הרא"ש אלו ופסקו דאין לברך ואחי אותר שאין כדי בתאיתם לתות דברי הרא"ש כי יש לתות גל דבריהם בזה ואין להאריך גם נ"ל דעיקר טעם הרא"ש הם ציצית הוא תכוס דמיעטו דכמותר כתיב בעשייה ציצית דעתור להטיל בו ציצית אבל בכבר עשה בו יוצא בו וכן הרוקח בימן סס"ת ור' ירוחם פסקו כסתם דמייב ועוד הא בתנו תו' דהמברך אל הפסיד וכן בתבב"ן סימן רס"ב דנכנו העולם לברך על כל עליתות הקתלים וכן פסק בתור סימן י"ד , ופסקו דמודי' רס"ל ומיישתו דמברכי' על עליתות של נדקה וכן מנהגו בתרדכי ה' קטנות בעליה של קהל הוא בעליה של מתפים ומתלו כדי לעשות לתור' ולעבור לפני החיב' תברכין עלה אמיל לרס"ל דפעור בעלות לתורה היינו בשמוע' גם נ"ל לבדך אפי' בעלי' שחולה אלא כרס"ל ומיישתו וכן מנהגים כ"ת בעבר תבריס , (מ) רק שלא עליה' מתקוחה כלל אל תביהו ואל תב"ה אלא בם יכבם או יכבם התפילין יע"ם שם , (ט) ובשבת יקפלה ואל יקיפל ראשון (כ"ג) , (י) הרמקיד אגל ה"ח מוחר לחוק סיתנו ולהעתיק מתנו אם אין לו כיוצא בו ואם ערר ותתוס הספר בקבר המוצה אסור (מת"ע) בי' רנ"ב ומיין בנ"ך אם וכתב הגו"ר דהמתנכן דינו כתפקיר

צריך אחר לשנמרו מתכסה בו ראשו ורובו אע"פ שלובשו גדול אינו מתבייש לצאת בו באקראי לשוק פטור מן הציצית שאין זה נקרא בסותו והכתוב אומר על ד' כנפות כסותך בלומר שדרכך לדתכסות בו ואם הוא קטן כל כך שאין דרך סתם בני אדם להתכסות בו וזה שיוצא בו באקראי לשוק ואינו מתבייש דעתו כטל אצל כל אדם (ב)

יז מי הם החייבים בציצית וכו' ג' סעיפים ,

א כתיב והיה לכם לציצית וראיתם אותו ורדשו חז"ל בסות שיכול לראותו דהיינו כסות יום חייב בציצית וכסות שאין יכולין לראותו דהיינו כסות לילה אינה חייבת בציצית וזוקא בסות לילה שאין הלובשו רואהו כשלובשו בלילה וגם אחרים אין יכולין לראותו אבל כסות סומא אע"פ שאין הלובשו רואהו מרבינן מאשר תכסה בה שהיא חייבת בציצית כין שאחרים רואין אותו וקרינן ביה וראית' אותו ואע"ג דלעול אצייכינן אשר תכסה בה לחייב טלית בעלת ה' כנפים נדכתבינן לעיל בדיש סי' י' הא אמרי' בגמרא דמלות אשר תכסה שניהם מיותרין ואתיין חדא לדבות בעלת ה' כנפים וחדא לרבות כסות סומ' וגם מפשטא דלישנא אשר תכסה אסמכינן לעיל סי' ח' בדרך שבני אדם רגילין להתכסות פעמים בגילוי הראש פעמים בכיסוי הראש אבל אינו לימוד גמור דהא לבסוף מרבינן אפי' אינו מכסה הראש כלל חייב בציצית אלא עיקרא להכי הוא דאתא לבסות בעלת ה' וכסות סומא לפיכך חייב בציצית ,

ב וכיון דילפינן מקרא דכסות לילה פטור מציצית ה"ל מצות ציצית מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורה ממנה שכן כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מכנ' דילפינן מקרא דכתיב בתפילין והיו לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך הרי הקשה כל התורה כולה .לתפילין ואמרינן מה תפילין מ"ע שהזמן גרמא שהרי פטורים בשבתות וי"ט כמו שיתבאר לקמן בע"ה בסימן ל"א ונשים פטורות בהן אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטוריה וכ"ת תפילין גופייהו מנלן דנשים פטורות גמרינן לה מדהוקשו תפילין לתלמוד תורה דכתיב ושננתם לבניך וכתוב בתריה וקשרתם לאות על ידך מה תלמוד תורה נשים פטורות דכתיב לבניך ולא לבנותיך אף תפילין נשים פטורות ואל תקשה ונימא דדוקא האב פטור ללמד את בתו תורה .מדכתיב לבניך ולא לבנותיך אבל היא עצמה חייבת ללמוד תור" בבר אחו"ל בתי' ולכ"ת קרי ביה ולימדתם והכתיב ולמדתם פירושי אתם תלמדו בעצמיכם והקרי ולימדתם פירושו תלמדו את אחרים (א) וכיון דבחר מלה משתמעו הוקשו להדדי ללמוד זה מזה ה"ק בל שאחרים מצווין ללמדו מצווה הוא ג"כ ללמוד בעצמו ובל שאין אחרים מצווין ללמדו דהייגו האשה הוא עצמה ג"כ אינו מצווה ללמוד בעצמה ש"מ דנשים פטורות מת"ת ותפילין הוקשו לתלמוד תו' הרי מתפילין ג"כ פטורות ותפילין הם מצות עשה שהזמן גרמא והם בנין אב לכל מצות עשה שהזמן גרמא וא"ל איפבא נילף מת"ת ויהיו פטורות אפי' ממ"ע שאין הזמן גרמא חוץ מהיכן דגלי רחמנה דא"כ הקישא דתפילין למה לי וכיון דנשים פטורות גם עבדים פטורין דעבדים אינם חייבין במצות רק במה שהנשים חייבות בהן דילפינן ג"ש לה לה מאשה מיהו אם רוצים להתעטף בירן וי"א אפילו להתעטף ולברך הרשות בירן דאע"פ שלא נצטוו עלידם מכל מקום קצת שכר יש בידם אפי' בקיום מצות עשה שהזמן גרמא וכיון שמקבלות קצת שכר הוו כמצוות ועושות לפיכך יכולת לברך וצונו וי"א שלא יברכו דכיון שלא נצטוו אינן יכולות לומר וצונו אלא שהרשות בידן להתעטף אבל מ"מ מיהו בשטות ויוהרא אם עושות כן דהואיל ואינו אלא חובת גברא (ב) מה להם ולמצוה זו .(וע"ל סי' י"ט סעיף א') אע"ג דבשאר מצות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה ולולב נהגו שעשין ומברכין מה שנהגו נהגו ומה שלא נהגו לא נהגו ובציצית לא אשכחן דנהגו רק אחת מני אלף בגין מיכל בת שאול וביוצא בה לבך לא יתעטפו , ועוד נ"ל טעמא דציצית שאני משאר מצות עשה שהזמן גרמא דהואיל וק"ל דחובת גברא הוא א"כ לא חייבה התורה בציצית אלא שמלת גבר דב שלמא אי הוה ק"ל דחובת טלית הוא הוה אפשר לומר כל טלית שיש בה ד' כנפות חייבת בציצית ואפי' שמלת אשה אבל כיון דלא חייבה התורה אלא שמלת איש האיך תתחייב האשה עצמה ברבר שיש בו נדנוד עבירה דהייגו שמלת גבר ומיכל שאני שהיתה בת מלך ואשת מלך ועיקר מצוה דשמלת גבר לא אסרה תורה אלא כשמלבשת אותה כדי שלא יכירו אותה הכל כדי שתזנה מה שאין שייך כן בבת מלך ואשת מלך שהכל מכירין אותה נ"ל (ג) לפיכך אשה שעושה כן ודאי היא יוהרא יתירה שמראה לכל כלומ' שהיא אינה נחשדת נ"ל טומטום ואנדרוגינוס בפק זכרים בפק נקבות הן וספק דאורייתא הוא לכך אזלינן בהם לחומרא והייבים בציצית מספק וגם באילו י"א שאין מברכין וי"א שמברכין ונ"ל דהכי הלכתא שיברכו דהוי להו כמו ספק ספקא חדא שמא זכרים הם ואת"ל נקבות שמא ק"ל כאותם דס"ל נשים חייבות במצות עשה שהזמן גרמא ושמלת גבר לא שייך בהו לכך יברכו נ"ל (ד) (וע"ל סי' קצ"ט סעיף ח" וט' וכסי" תקפ"ט סעיף ד' וכסי' תרפ"ט סע" ג' וכס' תר"ם סעיף א' וכסי" ל"א סעיף ג") ,

ג קטן היודע להתעטף כגון שיודע שישליך שתי ציצית לפניו ושתים לאחריו ויודע לאחוז הציצית בידו בשעת ק"ש כמו שנהגין אביו חייב ליקח לו ציצית לחנכו במצות ונ"ל דאפי' גם יברכו עלידם כדי להתלמד כמו בחינוך שאר מצות ,

יח זמן ציצית וכו' ג' סעיפים ,

א לילה לאו זמן ציצית הוא כמו שנתבאר למעלה בסימן שקדם זה דילפינן ליה מדראיתם אותו י"א שהוא ממעט כל מה שלובש בלילה אפי' הוא מיוחד ליום דהא בשעת לבישה לאו בר ראייה הוא וכל מה שלובש ביום אפי' הוא מיוחד ללילה חייב שהרי בשעת לבישה בר ראייה הוא וי"א שאינו ממעט אלא כסות המיוחד ללילה שאותו פטור אפילו לובשו ביום כיון שמתחלה לא נעשה ללובשו בעת שראויה לראייה וכסות המיוחד ליום או ליום ולילה חייב בציצית אפילו לובשו בלילה ויברך עליו אפי' לובשו בעת הראייה לראי" ואנו ק"ל ספק ברכות להקל לפיכך לא יברך אלא על כסות המיוחד ליום או ליום וללילה ולובשו ביום אבל כסות המיוחד ליום וכ"ש ליום ולילה ולובשו בלילה לא יברך עליו והמיוחד ללילה דוקא לא יברך עליו כלל בין לובשו ביום בין לובשו בלילה (א) מ"מ כסות המיוחד ליום מותר ללובשו בלילה ואין בו משום בל תוסיף וכן מותר לצאת בה לר"ה אפי' בליל שבת שאין בהם משום משוי כי הם נוי לבגד כשהם עשויין כהלכתן ,

ב סרינין אין עושין בהן ציצית בין של צמר בין של פשתן גזירה משום צמר דהוו כלאים לגבייהו ואע"ג שאדם ישן בהם ביום עיקר תשמישן בלילה וכסות לילה מיקרו , (ב)

ג מאימתי מברך עלידם משיעלה עמוד השחר שהרי לא כתיב בהם יום אלא וראיתם אותו משעת ראייה ואילך מתחיל החיוב ויברך עלידם מיהו י"א שאין לברך עלידם לכתחילה אלא משכיר בין תכלת שבה ללבן שבה שזהו ראייה מעליותא (וע"ל סימן תקפ"ח סעיף א") ואם לובשו קודם עלות עמוד השחר כגון בסליחות או בשיוצא לדרך ולובש טלית קטן לא יברך עליה וכשיאור היום ימשמש בהן ויברך עליהן (וע"ל סי' ל' סעיף ג') ובערב אחר שהתפללו הקהל תפלת ערבית לא יברך עליהן אע"ג שעדיין יום הוא כיון שהתפללו ערבית חשי' בלילה לענין זה להחמיר (וע"ל סי' ל' סעיף ה" ובליל יום הכפורים אע"פ שעדיין לא התפללו ערבית לא יברך עלידם אלא בעוד יום יתעטף ויברך עלידם ,

יט זמן ברכת ציצית וכו' ב' סעיפים ,

א מדכתיב גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך משמע דציצית חובת גברא הוא שכן משמע כסותך בזמן שאתה מתכסה בו בלומר שאין חייבים בציצית אלא כשרוצה ללובשו להתכסות בו אבל העשה לו

(ב) כתב בע"ת וכו' ה. כחיר כמנהל יוגא בו בקבנ , ומלמה דיעלה דעתו מאל כל מדם וכן מסק בלבוש וכל"ג כתב מיפסא בשם מלבוש ולא דק מל"ל ול"ג דס"ל מל"ג מדמסכר מלבוש מיומא בו בלקרמי מלמנ דבקבנ מסר ולא מחרינן דבעלה דעתו בקבנ ,

סימן י"ח

(ג) מתחלי מחפרים כך ולין מקחשתו מלא מיתלמדי מחפרים וכך היה יכול לפרשו ומפיר היה מפחמנו דשמה מי מלומר מלחרים מתלוין עליו לומדו מלמד הוא ג"כ וכו' (מ"ע) ומיהו לחייבו לומנ דקרא ולמחחם לח בניכם ע"כ מקמנו מלמדו מח בניכם והייגו מלבוש וכן בקידושי' דף ל' לחד בד גם לחד כל שלחרים חלוים לומדו וכו' מלבוש ומיין עוד בחר"ם חיולם שם (ב) לענ"ל מעמ מלבוש בהבנת רמ"ם בפ"ע שכתב הטעם המיל ולחיב חוכה גברא וכיוכנו דשלמי בלו' דלוים חלוה ליקח ל מלב מבל כלן דלמי' המיל מיגו חלוה דק בשום ל חלבוש ישבה בו מיגיה בדלקלן סי' ר"ל ולא דכתב בפ"ע בסי' ל"ע מיגיה חוכה גברא סייע לחשקי חוכה חגא דלא מיגה מחוכה בקוסמא קייב בגיגיה מבל בלחמה מין המיגה מחייב לקנות ל מלמה מיגיה , וכ"כ ר"ח רבקב ומ"ל ולהיגו , והלבוש נרחה דקבה ליה דברי ס"ע מלמדי ולכך כתבו שם ע"ם בפ"ע וכתב המיל דלאיגו אלא חוכה גברא ותחוך זה נריך ליכנס בכל , הלמקים בכתריך לחלוק בין לובב לכלן וכן הכתן בל"ח דף ק"ג ולא דייקי בזה , בגל"ן הקבה בל הלבוש חוכן לו מחיכל היתה לובשת מיגיה לי מחוכה הלייחלת בעיירוכין דף ל"ו דחנכתה תפילין ס"ל לחמחמת היתה לובש מיגיה ל"ב הקבי מחמבו לח"ל לאו רשות מחוכה תפילין נריכין נוף בקי ס"ב לחה חיחו בגיגיה ע"כ , ולא ידרכי לבוש דעתו דלמבר דלא חיחו אלא בחם לין ולא בגיגיה , ע"ב בחוכ' וח"ם לין דברי הלבוש נרחין בטעם הה דכבר בחבתי דלא קלחר חובת גברא אלא לחמיקי חוכה מגיה גם קבל חמיגן קפ"ב. בי"ד דחמיט בגי' חן הבגדים חסורה לבשות לחי מגיכרת בחלר בגדים , גם יחבחר מם דחוקא בלובחת חמוס עידוי וקישוט שייך לחסור לובחת שחלה גבר עליון שם , (ד) בל"ח דף ק"ג כתב על זה דלין נרחה דלחי ע"ג דס"ם כתה ח"ח לא יצחו חיחי ספק ברכות לבקל , ולקי רח"ח לא לחר לחלה בחקום שנהגו הבשים לברך ,

סימן י"ח

(ה) חמחמנ דלבוש לבלוש כסות של לילה ביום בגלה גיגיה וכן בלילה כסות של יום , (ב)קבה ס"ב לחייב בגיגיה בגלה ברכה אלא ג"ל הטעם חמוס מבדין לא חיקרי חלבוש כדחמנה בחמקים , (ג) רח"ם כתב לכן מקבים והלבוש ס"ל לבחחיר לבחחילה (ד) מ"ח ולבו לחחעבהלחחר קדיש יחוס חמוס כבוד ליבור (ל"ח) חחי שבבה חו סחיר ולא חחעבף בגיגיה בל כיום יחעבף בלא ברכה חחר חחילה ערבית חו חפיל בגיגי' (בחבי חבר"ם סי' קל"ח) ובחעבות ליבור בשלבבין הליבור עליה בחמבה ישרו בחבגעים בברבו (ב"ח) (ה) ולין חבירין חעבלים בלילה לבי בחשין לחלבים לובשים לבגים ובחעבפים לבגים (ב"ח) ,

קיחן

לו טלית ואינו רוצה ללובשו עכשיו אלא יניחנו בקופסא עד שיצטרך לו אינו חייב לעשות בה ציצי" עד שלובשו הילכך אין לברך בעשייתו אשר קב"ו לעשות ציצית שאין בעשייתו מצו' אלא בלבישתו ,

ב וזקן שעושה לו תכריכין אע"פ שלפעמים לובשם בחייו פטורין מן הציצי' דכסתך משמע שעשוין מתחלה לשם כסות להתכסי' בו בשעת חיובו במצות והיינו בחייו ולא שעיקר עשייתן להתכסות בהם אחרי מותו שאחרי מותו הוא פטור מן המצות , (א)

ד דיני לקיחת ומכירת טלית ובו ב" סעיפים ,

א הלוקח טלית מצוייצת מישראל כשרה ואם לקחה מתגר עכו"ם , (א) ואומר שקנאה מישראל נאמן דכיון דתגר הוא חוקה שאומר האמת דלא מרע נפשיה שירא שלא יאמינו לו בפעם אחרת ויהיה

לו זה הפסד בסחורתו (ב) אבל אם לוקחו מעכו"ם שאינו תגר אע"פ שאומר שלקחה מישראל אינו נאמן דשמא הוא בעצמה עשאן וציצית שעשאן עכו"ם פסולים כדלעיל בסי" י"ד סעיף א' , (ג)

ב אין מוכרין טלית מצוייצת לעכו"ם דחיישי' שמא ילבשנו ויתלה ישראל עמו בדרך שלא יכירנו שהוא עכו"ם וכסבור ישראל הוא שהרי יש לו ציצית בבגדו ויהרגנו (ד) ומהאי טעמא אפי' למשכנו לו או להפקידו בידו או לתתו לו אסור אא"כ הוא לפי שעה דליכא למיחש להכי (ה)

נא בדת מה לעשות בציצית שנפסקו ובטליתות ישנים ובו ד" סעיפים ,

א ציצית תשמישי מצוה הם כלומר שאין בעצמן שום קדושה רק שמשתמשין בהם לשם מצוה לפיכך אחר שנפסקו מן הטלית יכול לזרקן אפילו לאשפה (א) אבל כל זמן שהם קבועים בטלית אסור להשתמש בהם שום תשמיש של חול כגון לקשר בהם שום דבר וכיוצא בזה משום ביזוי מצוה וילפי' לה מדם דאמר קרא ושפך וכסה במה ששפך יכסה ר"ל ביר ששוחט בה יכסה ולא יכסה ברגליו שלא תהא המצוה בזויה עליו , וה"ה בכל המצות אם נהנה בהם בצורך דבר אחר שלא לשם מצוה הוא להם ביזוי (ב)

ב וכן טלית של מצוה שבלה אדם בודל עצמו ממנו ולא יקנח בו ולא ייחד אותו לתשמיש מגונה שיש בו ביזוי אלא זורקו והוא בולה מאליו :

ג מותר ליכנס לבית הכסא כבגד שיש בו ציצית שאין זה כל כך ביזוי למצוה וכל שכן למשכב בהן דשרי וכן נהגו , (ג)

ד אבל יש ליזהר בשאדם לובש טלית שלא יגרר ציציותיו על ארץ שמתבזין הן בזה ועליו הכתוב אומר וטאטתיה במטאטיה השמד , (ד)

נב ובו סעיף אחד :

א הקונה טלית ועשה בו ציצית מבדרך שהחיינו מפני שהוא לו שמחה כקונה כלים חדשים שמברך עליהם שהחיינו מטעם זה ואם לא בירך בשעת עשייה מברך שעטפו , אבל העושה ציצית בטלית ישן שיש לו אע"ג שלא היו בו ציצית כבר מעולם אין צריך לברך שהחיינו דהא עשיית ציצית לא קביע ליה זמן וכל שאין תלוי בזמן שבא מזמן לזמן אינו מברך עליו שהחיינו שאין שייך לומר שהחיינו לזמן הזה שאין תלוי בו ומשום שמחה נמי ליכא שאין שמחה בציצית לבדן בלא טלית והרי הטלית הוא ישן , *

(ג) ר"ה והיינו טעמא שאין תגרים על החפצים הדשים שהחיינו לו שהר עכו"מ נזקן ונעשה בקמיה התלת שמחה ואינה חזאן לזקן ועי"ל מי' רס"ג סעיף ג' וכמימן תל"ב , (ה)

נג דין ציצית בבית הקברות ובו ד" סעיפים :

א מותר ליכנס לבית הקברות והוא לבוש ציצית ואין כאן משום לועג לרש פי' שיהא נראה כאלו מלעיג למתים שהם רשים ופטורים מן המצות ואינן יכולין לקיימן ואנו מקיימן אותן לזה לא חיישינן ביון שאי אפשר לו להסיר כל בגדיו ולילך בבית הקברות ובלבד שיגביהן שלא יהו הציצית נגררים על הקברים אבל אם הם ניגררים על הקברים אסור משום לועג לרש בד"א בימיהם שהיו מטילין הציצית בכל מלבושיהם שהיו לובשין לצורך עצמם אפי" אלא לצורך מצוה אבל אנו שאין אנו עושין ציצית אלא בטלית של מצוה אסור לנו ליכנס לבית הקברות אפי' אינם נגררים והי"מ כשציצית הם מגולים ונראים אז יש בהן משום לועג לרש אבל אם הם מכוסים מותר ,

ב יש נוהגין לקשור שני ציצית שבשני כנפים זה עם זה כשנכנסין לבית הקברות וסוברים שבזה לא הוה לועג לרש שכיון שקשורים הם ואינם תלוין ככל ציצית הוי כאילו אינם אבל לא הועילו בתקנתם שאין הקישורה מבטלת מצות הציצית שלא נפסלו בכך שכיון שעומדין להתיר הוו כמו מותרין וליכא לרמויי לתלאן ולא פסק ראשי החוטין שלהם וקשרם ואח"כ פסקן דפסקינן להו דשאני התם שלא נפסקו מעולם ועוד תדע דדתם פסלינן להו אפילו אם נפסקו וא"כ משום תעשה ולא מן העשוי בפסיל והכא הא נעשו בכשרות והם עצמן נוהגין להתירן ולברך עליהם אח"כ וא"כ מעשיהם סתרי אהדדי שאם חושבין הקשיר" לפסול הוו להו לפוסלן ג"כ כשמתירין אותן משום תעשה ולא מן העשוי כן כתוב רביט יוסף ז"ל וג"ל שאינו מוכרח שהרי גבי סוכה שיש עליה גג ק"ל ג"כ שאם נעשה הסכך בעוד הגג נעול הסוכה פסולה משום תעשה ולא מן העשוי והמגדל נתפשט בעולם שאם עשאן מתחלה תחת אויר השמים וירדו גשמים שנועלים הגג ואח"כ כשהגשמים פוסקין פותחין הגג וחושבין תחתיה לשם מצוה אע"פ שבעודה נעולה פשיטא שהסוכה פסולה לכ"ע ולא חשבינן הפתיחה שאח"כ לתעשה ולא מן העשוי וא"כ למה לא נאמר ג"כ גבי ציצית , ואפשר לחלק דמ"מ לא נעשה שום דבר בסכך והכא נעשה עיקר הקשירה בציצית עצמן אבל הוא דוחק וצ"ע , (א)

ג ולאו דוקא שאסור ליכנס דוקא לחצר בית הקברות בציצית אלא אפילו חוץ לבית הקברות הנכנס תוך ד"א של מת או של קבר הינו כנכנס לחצר בית הקברות משום לועג לרש , (א)

ד במקום שנוהגין להסיר הציצית מטלית של מת בבית שהוא מת שם קודם שמוציאין אותו אם הנתפים הנושאים אותו לובשים ציצית איכא למיחש בהו משום לועג לרש ,

נד הנהגת לבישתן ושברן וענשן ובו ו' סעיפים ,

א אעפ"י שכבר אמרנו דציצית חובת גברא הוא אין פירושו לומר שחייב כל איש ואיש לקנות לו טלית בת ד" כנפות ולעשות בו ציצית וללובשו שאין זה משמעות הכתוב אלא הכי פי' המקראות של ועשו לדם ציצית על כנפי בגדיהם וכן גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך שאם רוצה אדם ללבוש ולכסות בבגד

אליהו זוטא

סימן י"ט

(א) ויש מחמירין לעשות בו לילות ומלא לעבד כתו כסות לילה ביום (ע"ת) ,

סימן ד

(ה) אף שאינו תגר לעליתה אין מוחזק לשקר סמרות (כ"י) (ב) כתב הגו"ר חדלה נקבו לילות בלא עליה אלמא דפסול מכילו בלא תגר ושעתה דחוק ואינו נראה , אלא נראה לעולם נאמן ואם דלא נקבו לילות בלא עליה לא ראה ס"ם בתנאות לף מ"ג דר' קאחר אמ"מי שאחרא מן מדם רשאי לתבור עליה תנוייתא לעכו"ם עד שיחיר המילות אפ"ה מחריגין גבי תגר ישראל מכרה לו (ג) ובמוכר לילות לאחר בתקראי בשלמא מוכרה לו (ד) ואם תלה עליה מחיצת לו לילות בשוק יש להסיר (ע"ת) ועי' בב"ח , (ד) לו שיתילנו מיסור (כ"י) וכתב ע"ת לא יפה עשה התחבר שהשחיט לעם הס"ם תפוס אוכה ישראלית מחסברה שהיא ישראל והבעל לו כי יש לית לדינא , ואחמיעתיה דמוקי יוסף שהקשה על זה רב"ל ישראל אין מחיחין מעוס לא תהיה קדשה גם שעם דע"י שחיא יתן לוכה עכו"ם ותאחר מישראל נתנה לו לא שכיח בלל ות"ס ב"י , (ה) כתב הב"ח דאותר לאחר לתגר דלא חייבי' שחא יתלוה בדרך בתגר אבל בל"ן לא הבית דברי רבו הב"ח כלל רק שהם לאיסור מדהתחו הכו' דאין תוכרין לעכו"ם ונריך עיון , וכן בשרי ר"ג שכה לאסור ובאמת נראה קלת מתנאות לף מ"ג שבאחי דקאחר אף על פי שאחרו דאסור כי' מעשה דאף בתגר אסור לאם לא כן אמי רבות' ודוחק לוחר לאחמע' הכו' דאותר בתגר גם לא יש חשש שעכו"ם אחר יקח תגר , מיהו חל' נקוחי יוסף שהביא בית יוסף נראל' מיעתא לב"ח עיין שם ודוק ויע להחמיר ,

סימן דא

(ה) הלבוש השמיט מ"ב רמ"ג בס"ם דיש מחמירין לגומן והחמיר ומדקדק בחנאת תע"ב , ובתורי"ל כתב דיניה לסיון בספרים , (ב) אבל מותר להשתמש בטלית בשביל בגדיה כתו דמותר לתורה , לעכו"ם בלא מינה ובלבד שלא יבא תשמיש מגונה גם מותר לעשות מקנו בגד אחר שלמ"ל" כנפות (ומוכח בתנאות ובפ") (ג) ויתן למוכסת עכו"ם מחם המחבר ובפנ' ס"ע תשמש דאסור ורמה דס"ל דאותר כתמנאת ובפ"י וכן תשמש בל"ח לף ק"ב וכתב הט"ז דדוקא בבגד הנשוי לחלבוש אבל בטליתא שלנו של תמה שאינו רק להתעלל בהם אין לוקי בהם לבית הכסא הנמלא לדבר ופשט לת בגדיו בגדים שבינל בכן קדירה לרבו אל יתנוג כו' גם הטולים ביום הבישולים לפנות צריך שיפשטו הקיעול כיון שחיות לחפלל , (ד) בספר מלת שחרים בשם מרי זכר האריך לאסור על סלבוש מתן שנם זה דאין איסור בזה משום ביזוי כמוכח מכן מינה הכמה שהיו מיחיחי גגרין , אלא הטעם שיגדום עליהן ויפסקו ולא יוכל לתקנן מיד ע"כ ולא ראה שכן כתב ב"י בשם אגור בשם תרדכי וכן נימה הכמתן נראה כיון דפי' גרר על כרים אכתחת אין ביזוי כל כך ועיין ת"ם בסימן ע' סעיף י' ,

סימן ד"ב

(ה) והע"ו ותע"ת פסקו אלפי' ביום יש לבדך שהחיינו וכן בחפלין כתו שחברכין שהחיינו על מיסוי הי' בסיון כ"ח בי"ד וכן הס"ד בי"ד הקשה מהכל לחתם עיין שם , דשתו מוכח דגם שם לא יברך , ובספרי הוכחתי שם טעמת דמתי יש שחתר בבגד שיכול לחתוכו לעצמו ולעשות ולמסול חחוט , והיינו דחלי' תלת בשותם פעם הראשון ולא בהתכם' בפעם הראשון גם הוכחתי הב"ח בס"ם ד"ט דברמת שהחייב לא אחרינו ספק ברכות לבקל שיבוד יש לעיון על ע"ז תע"ת ,

סימן כ"ג

(ה) ולי נראה כיוהם ב"י להחמיר דאיתו מין שעוחדין להחיר מי כתוארין כדלעיל מי' סעיף ג' ואין לחתות להלאן ולא פסק רחמי חוטין , דע"כ תנאו חילוק בין לא פסקו תשלם דהא שם אסור תשמש תעשה ולא הן פסקו והכא אין מיסור כיון שכבר נעשה בכשרות ואי"כ בין חלוקו בין לא נפסק תעשה אין להבילו דאיתה לתלאן ולא פסק אלא יש לדשות לפי' ת' סעיף ג' מ"ל ובלשון ב"י פשטו מדוקדק כן ולא דייתי להאריך אך קשה לי על ב"י ובוגש קא כתב בתרבי הלמה נימה ז"ל יש לקחר מינה בתת כלי שהיה מזומנים לעתיד להחיר הבגד קשור והרי הן תלוין מחילה ואין זה מן העשוי מל"ל , וכן פסק הב"ח בי"ד סיון מל"ה מ"כ ומשמע דפסול בקשרה ואפשר דשם פי אין עומדין להחיר כל זמן שאין חיים מ"ת הא כתב ואין זה מן העשוי סיון

(ה) ולי נראה כיוהם ב"י דאין לחתם בהנאה בכנפות מדפסק לעשות כן בחת (ב) ואפי' בנגיה הקברות עוחר מן לי' לחות כן תעשה בב"י וע"ע כ"ל סיון שם ובעיין שם כל הדיבים אלו , ומיי' סיון

בבגד שיש בו ד׳ כנפות חייב לעשות בו ציצית ואם לובשו ואינו עושה בהם ציצית הרי עבר מצות עשה ונענש אבל אם יש לו בגד של ד׳ כנפות והוא מונח בתיבה אינו חייב לעשות בו ציצית רק כשלובשו ועל זה אמרנו דציצית חובות גברא הוא (א) אבל אם ירצה האדם לעשות כל מלבושיו באופן שלא יהיה בהם ד׳ כנפות ולכסות בהן הרשות בידו ובאופן זה יפטר אפי׳ כל ימיו ממצות ציצית אלא שמפסיד אותו השכר בעוה״ב שהיה מקב״ אם היה לובש ציצית שיש בה ה׳ לשונות למצות עשה והם ועשו להם ציצית וגו׳ ונתנו על ציצית הכנף וגומר וראיתם אותו וגומר והיה לכם לציצית ויומר גדילים תעשה לך וגו׳ לפיכך טוב ונכון ומוטל על כל אדם לקיים מצות ציצית ר״ל שיקנה לו טלית בת ארבע כנפות ויעשה בו ציצית ולבשנו בכל יום לשם מצוה ויקבל שכר שקיים ה׳ מצות עשה שאמרנו ויהיה זהיר וזריז שיהיה לו בגד קטן מצויין שילבש אותו כל חיום כדי שיזכור כל המצות בכל שעה ובכל רגע כי על כן יש בהן חמשה קשרים כנגד ה״ חומשי תורה וד״ כנפים שבכל צד שיפנה יזכור דוגמא לדבר באדם המזהיר לחבירו על עניין א׳ שקישר קשר באזורו כדי שיזכרנו ולפיכך נכון הוא שילבשנו על המלבושים באופן שיראנו תמיד וגדול עונש המבטל עתה ממה שהיה עונשו בזמן שהיה תכלת מצוי שאז לא היתה מצויה כ״ב ולא היה יכול כל אדם לחזור עליה משכ״ עתה שהלבן מצוי הוא והרי אין צריך יותר ואפילו מי שאינו יכול להיות מעוטף בה׳ כל היום צריך ליזהר בהם לפחות בשעת קריאת שמע ותפלה

סימן כ״ד

(ה) המקדקים מהרש שלא ישרו העלית קטן אלא בלילה כשאלא יש שם אלהו רק בכית שמרקן ומתאר לשמש תעתו בו (דרך חכמה) (ג) מאלא בשם הקדחונים שכל המעביר הילית על עיניו כשאלא קורא ל׳ ילית יבא חובנה שלא יבא לידי מיתה עליים ע״כ , וכה פי׳ כשאוק והיה לכם לציצית , דקשה מציצת שחוטין הם מציצית שלא כ״ל מיבא לכם להסתכלות כי ילית תלבשו ההסתכלות (מנה שחורים) (ג) הר׳ ילית הם ל״ב חוטין מסתורה מתחלת כב׳ ומסויתת בלתר תשב״ן מי׳ רמ״ח , ול״ב חוטין הם שורין והם ס״ל נגד ס״ל פיס פיס בכפל הכנור ובן תמלא ס״ל תיבות יון דבר אל בני ישראל עד אמי י״ל מלהיכם לרתה כאלו בהכינה כנגדו (אבוריסם) ,

סימן

ב שוב לאחוז הציצית בשעת ק״ש ביד שמאל כנגד לבו רמז לדבר והיו הדברים האלה על לבבך והלב שבאדם הוא בצד שמאל ,

הג״ב כמו שמרי״ל ורמיתם אותו ורמיתם מביאלה לידי זכירה זכירה מביאלה לידי עשייה וכיון שהרמייה היא תכליה דאמון נמנוה זו מי מינא לידי תכלי׳ המחרון שהוא קיום התנוה עוב ואלו להתכל בציצית בשעת העטיפה כמחברך עליה ועל״ל סי׳ ק׳ עכ״ה

ג ושוב להסתכל בציצית בשעת עטיפה בשמברך עליהם שיכוין עליהם יזהר לזכור כל מצותי״ , *

ד וכן יש נוהגין להסתכל בהן כשמגיעין לוראיתם אותם וליתן אותם על העינים ומנהג יפה הוא שמחבב המצות גם נוהגין קצת לנשק הציצי׳ בשעה שרוא׳ בם והכל הוא משום חיבוב מצוה (וע״ל סימן כ״ח סעיף ג׳) ,

ה ובשמסתכל בהם יסתכל בשני ציציו״ שלפניו שיש בהם י׳ קשרים רמז לדווית הקדש שדם קשורים ואחודים זה בזה ועוד יש בהן י״ז חוטין והם ב״ע עם ה״י קשרים רמז לשם של הו׳ יה ועוד בכל ציצית בפני עצמו יש בו ה׳ קשרי״ וח״ חוטין הם״ כמנין אחד וכשמחבר שנירם יעלה כו׳ כמנין שם הנ״יה שהוא אחד ושמו אחד וי״ת זברו לעד ולנצח ,

ו גדולה מצות ציצית ששקילה כנגד כל המצות דכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות י״י כלו׳ מצות ציצית שקולה כנגד כולם (ג) ועוד ציצית עולה תר׳ וח׳ חוטין.וה׳ קשרים י״ג הרי תרי״ג אע״פי שהוא כתוב חסר יו״ד מפרש בתנחומא שלשה פעמים כתיב ציצית בפרשה בלא יו״ד וחד מינייהו לציצית שרי ל״ לכולהו והיא משלמת המנין וכל הזהיר בציצית זוכה ורואה פני שכינה כתיב הכא וראיתם אותו וכתיב התם את יי״ תיראו ואותו תעבוד מה התם כינוי דאותו שב אל יי׳ הנזכר בתחלת הפסוק ה״ג כינוי דאותו גבי וראיתם אותו קאי ג״כ על השם אעפ״י שלא הזכר בפסוק מקודם עוד אמרו כל הזהיר במצות ציצית זוכה שמשמשין לו שני אלפים וח׳ מאות עבדים שנאמר אשר יחזיקו י״ אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי וגומר ופירושו בשכר מצות הכנף יחזיקו בכל כנף של איש יהודי׳ אנשים מכל לשון שהם שבעים הרי י׳ פעמים שבעים לכנף שהם ז׳ מאות וד״ כנפות הרי כ״ח מאות וטעמא מפני שידעו העכו״ם ויכירו בזמן ההוא כמה גדולה מצוה זו וכי היא שהגינה עלינו בעלה ומביאה אותנו לחיי עה״ב לכך יחזיקו וגו׳ וכיון ששכרה כל כך גדול גם עונש המבטלה הוא גדול וכן אז״ל אדם הלובש בגד בת ד׳ כנפות ואינו עושה בה ציצית עליו נאמר לאחוז בכנפות הארץ ונערו רשעים ממנה כלומ״ הש״י יתפוש באותם הפושעים שבארץ וחושאים במצות דתלויי׳ בכנפות וינער אותם הרשעים ממנה א״נ ה״פ הש״ יחזיק ראחוז באותם שבארץ המקיימין מצות הכנפות שהם הציצית אבל הרשעים שאינם מקיימים אותם וינער מן הארץ עוד אמרו ז״ל כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו ומזוזה בפתחו וציצית בבגדו מובטח לו שלא יחטא שנ׳ והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאך יי״ סביב ליריאיו ויחלצם ע״כ ואם תקשה ותאמר מאי ואומר נ״ל דה״פ בתחלה אמרו החוט המשולש שהם ג״ מצות אילו יצילו את האדם שלא ינתק בעבירה ואח״כ אמר וכי תיכמא מנא לן שהם אילו דג׳ מצות שמנא ג״ אחרות הם לכך מביא פסוק חונה מלאך יי׳ וגו׳ כלומר אותם המצות המסבבים את האדם מכל רוחותיו כי הציצי׳ הם מלפניו ומלאחריו (וע״ל סי״ ח׳ סעיף ד׳) והמזוזה בימנו כשנכנס לפית ותפילין דזרוע על שמאלו ושל ראש על ראשו והרי הוא מסובב מכל רוחותיו באלו ה״ג מצות וכ״ת א״כ לא היה לו להביא רק פסוק דחונה מלאך יי״ וגו׳ לבדו דהא ויחלצם ג״כ פירושו יחליצם ויצילם מן החטא אומר אני שאין זו קושיא דה״א שמא מצות ציצית לבדה היא המצילתו שהרי היא לבדה מסבבת את האדם מד׳ פנותיו לכך הוצרך להביא פסוק דחוט המשולש׳ וגו׳ לומר דצריכין שלשה מצות ואין כאן ג״ מצות המסבבין את האדם אלא אילו שמנה ג״ל

הלכות תפילין

כה דיני תפילין בפרטות וכו׳ י״ג סעיפים ,

א בארבע פרשיות בתורה , כתיב לאות על ידיך ולזכרון בין עיניך ובמקצתם כתיב לאות על ידיך ולטוטפות בין עיניך וגו׳ והם פרשת קדש ופרשת והיה כי יביאך , ופרשת שמע ופרשת והיה אם שמוע ולקבל רו״ל שפירושם הוא שהם הם הארבע פרשיות שאנו מצווין לכתוב בתפילין ולהניחם בכל יום על הזרוע ועל הראש בין העינים כמו שיתבאר לפניו בע״ה מפני שיש בפרשיות אלו יחודו י״ת ומופתיו ונפלאותיו וחסדיו שעשה עמנו אשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו וגם יש בהם זכרון כל מצותיו וקבלת עול מלכותו י״ת עלינו לפיכך צוה י״ת שנניח אותם על זרוע השמאל כנגד הלב , ועל הראש בין העינים שהוא כנגד המוח שהם כלי המחשבה שבהם יתבונן האדם ויכוין לכל העניינים הנזכרים ועוד שבמוח הוא משכן הנשמה ובלב תלויין התאוות הגופניות וע״י הנחת התפילין הוא משעבד גופו להמעיט תאוותיו וגם יכניע לבבו ונפשו לש״י לקבל עליו עול מצותיו ומלכותו י״ת ויחודו בגוף ובנפש לפיכך אמרו ז״ל הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה תהא שיעמוד ממטתו יפנה בדי שיהיה גופו נקי וטול ידיו לטהר אותו ומחשבותיו ויניח תפילין ויקרא ק״ש ליחדו ולקבל עליו עול מלכותו י״ת בפיו וח״כ יתפלל אליו לבקש ממנו י״ת צרכיו ואז תקובל תפלתו , ומן הדין היה שיהיו התפילין על האדם כל היום כי בכל עת ובכל רגע מחויב האדם להעלות כל הדברים הנזכרים על לבו ומחשבתו אבל מפני שאין כל אדם יוכל לעשות זה כל היום מפני רוב טרדותיו ומחשבותיו והיסח דעתו בעסקיו וצרכיו גם שלא יוכל לשמור גופו בטהרה ובנקיות כל היום לא נהגו להניחן אלא בבקר וקורין בהן קריאת שמע ותפלה ובזה יוצאין ידי חובת מצותן מן התורה שאמרה סתם וקשרתם קשירה כל דהו ועל כל פנים יהר שלא יקרא קריאת שמע ולא יתפלל בבקר זולתם , (וע״ל סי׳ לז״ סעיף ב׳) שכן ארז״ל כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו כלומר שכיון שהוא קורא וקשרתם לאות על ידיך והיו לטוטפות בין עיניך ואינה מניחם בזמן שהוא חייב בהם נמצא מעיד עדות שקר על עצמו שאומר אינו אמת שהרי אין מקיימו אע״פ שעושה המצוה שיצא ידי קריאת שמע ותפלה א״ה עובר עבירה מצד אחר וזהו שמעיד עדות שקר על עצמו וי״מ מעיד עדות שקר על עצמו ר״ל על הש״י וה״ק כיון שאומר בק״ש והיה אם שמוע וגו׳ ונתתי מטר ארצכם וגו׳ ומשמע אבל אם לא תשמעו אינו נותן הא חזינן שהוא י״ת נותן ואפילו אין אנו שומעין שהרי הוא אינו מניח תפילין והקב״ה נותן מטר ויש מקשין לשני הפירושים א״כ ציצית נמי נימא הכי מי שקורא פרשת ציצית ועשו להם וגו׳ והרי חזינן שאין ציצית בבגדו וכו׳ וג״ל שאין זה קושיא דשאני ציצית מתפילין דתפילין חובת הגוף הם שצריך כל אדם לקנות ולהניחן אבל חובת מצות ציצית אינו כן שאין אדם חייב לקנות לו טלית בת ארבע כנפות כו׳ כמו שנתבאר לעיל סי׳ כ״ד סעיף א׳ ואין דרך בני אדם לדקדק בבגדי חכירו כמה כנפות יש להם נ״ל ולא עוד אלא שגם מצות ק״ש לא עשה בשלימות כיון שלא קבל עליו עול מלכות שמים בתפילין וה״ל כאילו הקריב עולה בלא מנחה וכבר בלא נסכים שחייב הכתוב להקריב עמה והוא אינו עושה אותה המצוה בשלימות ה״ג הקורא ואינו מקיים מה ששייך לה אינו עושה המצוה בשלימות אבל אם נפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק״ש ומתפלל כאלו בנה מזבח והקריב עליו כל הקרבנות שנאמר ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך י״י , מ״מ נהגו העולם להתעטף בציצית תחלה קודם הנחת תפילין דס״ל כיון שמצות ציצית שקולה כנגד כל המצות ראוי להקדימם ועוד שהוא תדירה יותר שנהגות כיון בחול בין בשבת וי״ט מש״ב בתפילין (כמו שיתבאר סי׳ ל״א) והל״ל מצות ציצית תדיר וק״ל תדיר ושאינו תדיר קודם דילפינן לה מקראי כמו שאבתוב לקמן בע״ה , (וע״ל סי׳

קפ"ח סעיף ה' וסימן רפ"ו סעיף ד') ועוד כתב בש"ע טעמא משום שמעלין בקדש ואיני יודע מה צריך לכל הטעמים שהרי עטיפת ציצית היא חובה מוטלת עליו מיד שילבוש ויתכסה בבקר והרי היא ממילא קודמת לתפילין שהרי ודאי א"א להניח תפילין בעודו ערום קודם שיתכסה וילבש ומטעם זה לא הוצרכו ז"ל להזכיר העטיפה בכל המאמרים שהזכרתי (א) ולפי מנהג זה אותם הנותנים כיס של תפילין והטלית לתוך כיס אחד צריך ליזהר שלא ישימו כיס התפילין למעלה כדי שלא יפגע בה בתחלה ויצטרך להניחם קודם עטיפת הציצית כדי שלא יעבור על המצות דאע"ג דגבי תפילין אם פגע של ראש תחלה יסלקנה ויניח של יד תחלה כמו שיתבאר בסימן זה כעיף ו' שאני החם דהתורה אקדימה דכתיב וקשרתם לאות על ידיך והדר ולטוטפות בין עיניך וגם דרשינן עוד מקרא שכל זמן שתפילין בין עיניך יהיו שתים כמו שיתבאר בע"ה סי' כ"ח משום הכי מוטב שיעבור על המצות משיעבור על מה דכתיב באורייתא אבל הכא שאין לנו דמצות ציצית קודמת אלא מטעמים שהזכרתי והם אינם כתובים בפירוש בתורה מוטב שידחו אותם הסברות ולא יעבור על המצות דהא ראין מעבירין על המצות ילפינן מקרא דכתיב ושמרתם את המצות אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה (וע"ל סימן קמ"ו סעיף ד") ולא עוד אלא שי"א שאפילו בכל הטעמים הללו מצות תפילין קודמת כיון שיש בהן קדושה יתירה וקיבול עול מלכות שמים ומצות ציצית הואיל ואידחי לה משעת הלבישה ממש מפני שלא היו ידיו נקיות ס"ל דאידחי לה עד אחר הנחת תפילין, (ב)

ב לפיכך הרוצה לצאת ידי כולם יברך על הטלית הקטן שלובש ואח"כ יניח תפילין ג"כ בבית מיד לאחר הציצית ואז יבא לב"ה ויתעטף בטלית גדול שכן כתוב בספר הזהר בפרשת ואתחנן שצריך שיהא לבוש ציצית ותפילין בצאתו מפתח ביתו לילך לב"ה וז"ל ומאן דעיל לבי כנישתא כר נפיק מתרעיה ולא תפילין ברישיה וציצית בלבושיה ואמר אשתחוה אל היכל קדשיך ביראתיך קב"ה אמר אן היא מוראי ודא אסהיד סהדותא דשיקרא על גרמיה עכ"ל, פיר' כיון שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו ובזרועו רואין שיש עליו יראת שמים ואומר בגמת אשתחוה וגומר ביראתך אבל אם אין לו ציצית ותפילין איה מוראו והעולם נהגו להתעטף אף בטלית גדול קודם ולברך עליו ואח"כ מניח תפילין והולך לב"ה (ג) מיהו לכ"ע אם ישנן תפילין מזומנין בידו ואין לו ציצית א"צ להמתין על הציצית אלא מניח תפילין מיד וכשמביאין לו טלית מעטפו ומברך עליו,

ג הרא"ש היה מדקדק כשהיה מסדר הברכות בבקר היה מסדר אותן עד עטר ישראל בתפארה ואז היה מניח תפילין ואחר כך היה מברך עטר ישראל בתפארה ונתן טעם לפי שהתפילין נקראים פאר שנאמר פארך חבוש עליך ומה שקורין אותן תפילין הוא לשון פלילה כלומר שהן אות ועדות לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ודרשו ז"ל אילו תפילין שבראש

וסימן לדבר דשם ה' נקרא ר"ת שי"ן רומז לשי"ן שבתפילין שבראש, (וע"ל סי' כ"ו סעי' י"א)

ד וצריך שיהיו התפילין עליו בשעת קריאת שמע ותפלה כמו שנתבאר למעלה סעיף א',

ה ויכוין בהנחתן שצונו המקום להניח ד' פרשיות אילו שיש בהן יחוד שמו יתברך ויציאת מצרים על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח כדי שנזכיר יציאת מצרים על ידי נסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מודים על יחודו שהוא יחיד בעולמו ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם ברצונו, (ד)

ו ויניח של יד תחלה ואחר כך של ראש דכתיב וקשרתם לאות על ידיך והדר לטוטפות בין עיניך, (וע"ל בסעי' א' ולקמן סימן כ"ח סעיף ב') לפיכך אפילו אם פגע בשל ראש תחלה צריך לסלקה ולהעביר עליה יניח של יד תחילה ואחר כך של ראש כמו שכתבתי לעיל סעיף א' וכשמניח של יד יברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין ואחר כך בשמניח של ראש אנו נוהגין לברך עוד ברכה אחרת ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין(ה) וע"ל דטעמא דירן הוא משום דק"ל דב' מצות הן כמו שיתבאר בע"ה סימן כ"ו סעיף א', לפיכך ברכה כל אחת ברכה בפני עצמה הואיל והיא מציה בפני עצמה והואיל ותכופות וסמוכות זו לזו ונראים כמצוה אחת כמו שיתבאר בע"ה (ועיין בסמוך סעי' ט") לפיכך על הראשונה שהיא במו התחלת המצוה וגם הוא עובר לעשייתן כדין שאר כל הברכות אמרינן להניח בל' כמו שהוא נוסח כל הברכות שמשמעות הל' הוא לשון עתיד דהא היא עובר לעשייתן ועל השנייה שהיא כמו גמר המצוה ואמירת הברכה היא בשעה שעוסקין בעשייתה אומרים על מצות שכן משמעות לשון על נוכל לומר בשעת המצוה ולפי זה לישנא דלהניח שהוא לעתיד קאי נמי על של ראש הואיל ונראי' כמו מצוה אחת לפיכך אם סח ביניהם והסיח דעתו או שאין מניח אלא של ראש לברו כגון שאין לו של יד או שאינו יכול להניח של יד ומניח של ראש לברו מברך על של ראש שתיהם דהא מתחלת התיקון שתיהן ניתקנו על של ראש מן הטעם שנתבאר שתחלת כוונת הברכה בלהניח היתה כוונתו על שתיהן כשהן יחד לפיכך גם כשהיא לבדה לא זזה הברכה ממקומה כן נראה לי טעם מנהגינו, (ע"ל סימן כ"ו) (ו)

ז וצריך לומר להניח בקמ"ץ תחת הה"א ולא בפת"ח תחת הה"א וכתב הב"י אף כי אין חילוק במשמעות מכל מקום ראוי לברך בלשון הכתוב שכן מצינו פסוק להניח ברכה אל ביתך עכ"ל ונראה דלא דק כי ודאי דינא הכי הוא שיש לומר הה"א בקמ"ץ ולא בפת"ח אבל לא מטעמיה כי חילוק רב יש ביניהן בין קמ"ץ לפת"ח במשמעות וכמעט שני הפכים הם כי כשהוא בקמ"ץ הוא מבניין נחי העי"ן ושרשו נוח שהוא לשון מנוחה ונחת כמו ותנח התיבה וגו' וינח בכל גבול מצרים וגו' וכן להניח ברכה אל ביתיך פירושו תנוח הברכה בביתיך, אבל כשהוא בפת"ח הוא מבניי הפ"א יו"ד ושרשו ינח שהוא לשון הנחה ועזיב' כמו ויניחהו מחוץ לעיר וגו' אחיכם אחד הניחו אתי וגו' לא ינחו ממנו עד בקר ודומיהם לפיכך אם היה אומר להניח בפת"ח היה משמעותו הפך הכוונה ר"ל שינח ויעזוב את המצוה וילך לו ולא יקיימנה לכך יאמר להניח בקמ"ץ שמשמעותו שצ"ה לנו שנעשה להם מקום שיניחו שם על זרועו או על ראשו, (ז)

ח כבר ידעת שכל מצוה מברך עליהן עובר לעשייתן וסמוך לעשייתן לפיכך לא יברך על התפילין אלא משעת שמתחיל להניח עד שעה שמהדקם וקשרם בזרועו וכן בשל ראש עד שמהדקם בראשו לא קדם דתחלת ההנחה דלא הוי סמוך לעשייתן ולא אחר ההידוק שזה היה אחר עשייתו שאין עיקר עשיית המצוה הזאת אלא בשעת ההידוק והקשירה דהא בקשירה תליא רחמנא דכתיב וקשרתם וגו' ע"ל,

ט ואע"פ ששתי מצות הן כמו שיתבאר בע"ה מ"מ צריכין להיות סמוכים ותכופים זו לזו דכתיב והיו לאות על ידיך ולזכרון בין עיניך שיהיה היה אחד לשתיהן משמע כלומר בלא היסח הדעת והפלג' דברים ביניהן לפיכך לא יפסיק ביניהם לדבר אפי' לענות אמן יהא שמיה רבא וכו' או קדושה ואם דבר עבירה היא בידו וצריך לחזור ולברך כמו שפירשתי (ח) ואפי' כשמניח אותן בלא ברכה בגון שנוהגין שביניחן אותן בלא ברכה בח"ה דפסח וסוכות אע"פ כן אסור לדבר ולהסיח ביניהם דהא דאמרי' סח בין תפילין לתפילין עבירה היא בידו אין הטעם משום שמביא עצמו לידי ברכה שאינה צריכה אלא מטעם שכתבתי ריל"פינן להו מקרא כדלעיל,

י והא דאמרי' שאם דבר שצריך לחזור ולברך דווקא שדבר בדברים אחרים אבל אם דבר בצורך מברך, גם הא דאמרי' אפי' לענות אמן יהא שמיה רבא כו' וקדושה אסור וצריך לחזור ולברך דווקא לענות אסור שמכנים עצמו לחזור ולברך ברכה שאינה צריכה אבל יכול לשמוע ולשתוק ולכוין למה שאומרים דשתוק הוה כעונה לענין שיצא ידי ענייה אבל הפסק לא הוי לענין לחזור ולברך כי אינו צריך לחזור ולברך מחמת השתיקה,

יא ומפני שהברכות שתיהן חוזרות על שתי התפילין כמו שאמרנו הראשונה להניח שהוא לשון עתיד והיא בהתחלת המצוה וקאי גם על של ראש והשנייה בעל שהוא לשון גמר המצוה וקאי גם על נכר של יד לפיכך יש למעט ההפסק ביניהן בכל מה שיוכל וצריך ליזהר שמיד אחר שקשר של יד על הזרוע לא יפסיק ביניהם אפי' בברכת הרצועה סביב הזרוע אלא יניח מיד אחריה של ראש ואח"כ יברוך הרצועה סביב הזרוע שהברכה סביב הזרוע אינה מן המצוה שאין המצוה אלא ההידוק והקשירה דוקשרתם אותם אמר רחמנא ואם הוא כורך בינתיים הוי הפסק ביניהם (ט) מיהו אע"פ שאין להפסיק ביניהם לא ייצא אדם תפילה של ראש מהתיק קודם שיניח של יד כדי לקרב הנחתה מיד אחר של יד שזה יש בו איסור ע"פ

ו סוד

סימן כ"ה

(א) אין כעם זה נראה מכל המו' מחייבו בסימן מ"ו כין הכסה הנהת הפילין ועטיפת ציצית מבין קריאת שמע לתפילה ועכ"ל מהני מיחרות מלא הזכירו ציצית (ב) מי מחין ביזו לקנות תפילין וציצית יקנה תפילין דלא ליהוי קרקפתא ודלא כנ"ג (ע"ת) וכן מסתבר דציצית לאו חיוב הוא כלעיל ס"ס קר"ד, (ג) ובמבוחות כתבנוגפת מחין יכול לעבוש עליה ותפילין בביתו ויניחו במרחצה מל ב"ה ולא ילך לחוך בה"כ ולא עליה ותפילין(כ"ג) (ד) עוד כעם על הזרוע כנגד הוא הסיבוב מחלוי ביד ולכן אין בו מלא בית מ' ועל הראש כנגד ל' חוכים מבראש הוא הראות הוא הבתע הוא הריח הוא הטעם, ולכך יש בו ל' בתים, (ה) הלבוש המחבר ת"ם רת"א בהגה' ס"ע דטוב לחבר מחר ברכה מעין ברוך שם בכוח תלמודו לעולם ועד ומראה לש"ל דלרווחא דמלה' ומחיבא ל"ל וכ"כ מי"ב בשם מהר"ם ומ"מ הטעם מהגיה בהגהות ס"ע, וכתב בל"ח דאף דשם בין על יד לראש אי מעם מל ראש לחוד דחברעים בעיבם על ראש ומ' מה"כ ברוך שם בכוח תלמודו לעולם ועד, (ו) ומ"מ בשם בין תפילה של יד לראש טוב בעת מחברן להניח שיתבאם בתפלה של יד (מגן אמורים דף ס') (ז) בספר מגן אמורים דף ס"ד בשם הערוך כתב על ס"ע דספסק להניח בקמץ דבעות הוא דהוא ל' מעוכה וכלן ל"ל בפתח ודגם לבוש הפילין כמו כר המוכה מנות להניחם על פחה ביתו עכ"ל ואין ספק שלא ראה דברי הלבוש שדהה זה מפסוקי דאוריתא והוא מביא דיראה מלבון הב"ם ולא ראי' הוא דאמבר גם בחבוקה ל"ל בס"ם בקמץ וכן בחש"בן מ' רע"ל מוכח לבוש גם מסתחיעתה, ס"ם רד"ק בדברים לקמץ בשורש נוח ופתח תשורש יכח, עוד ראיתי בע"ת על ס"ע ז"ל ובלבוש ובל"ח פליגי על המחבר בכלל וכדבריה' ראמין נברך בפתח עכ"ל ומתחבי לבוש גם ל"ח בתי ל"ל מהרבה הסמיחו לברך בקמץ וכן פסק מי"ט מלא דהקמו על ב"י שהכוב שאין חילוק בחשמעות על זה מתבו דיש חילוק גדול ובוס לברך דוקא בקמץ וכן עיקר, וכתב בל"ח סס דלמד תפילין יזכיר להורות על הכפל דתפילין ל' עלילה, עוד כתב דעל מלות יש לברך בחולם על הו"ו לו בפתח תחת הוי"ו והבורר יבורר ואני רגיל ליחר בפתח שהוא מלה אחד ע"כ, וכן פסק בכ"ג ואור הדש מכל בחבוכת ע"ז בשם מהיו פסק דוקא בחולם וכ"כ בסתם בספר דרך תבונה, (ח) הע"ז פסק דל"ל לחזור ולברך ודבר שבקרוחה הכנן עומת ע"ע ולא מהיה מלא כדשם הלבוש וכן מוכח בב"י וכן כתב בתשובת ס' כא וכתב בחר שבע דבמחבר בל' הקודש דצריך לברך וכולם מבוט, עוד כתב בע"ת בשם ברכת מבראם ראש מגיה בל יד בבית מ' והלך להניח של ראש בבית אחר לא שיה ישתו בשעי הברכה לכך, צריך לחזור ולברך ע"כ וע"ל לחעבה ועיין בסימן ה' סעיף י"ב ת"ם שם ועיין סי' קע"ח (ט) בכוונת הארי"ז דחבר"ל נהג לברוך ז' כריכות בזרוע ולחה"כ הניח של ראש וכ"פ ע"ז ומל"ה דף קי"ב ומגן אמורים וכן מי מהגו כיון שגם לעבר מינו מיסור

סוד הקבלה שלא יגלה של ראש עד שתהיה של יד מונחת ומחוברת על זרוע השמאל והמשכיל יבין בסוד החיבור גלוי ונעלם , וכן אם שתיהם אינן בתיק אלא מונחות חוץ לתיק לא יתקן לפתוח הרצועות של תפלה ש"ר עד אחר דנחת של יד ע"פ הסוד הנזכר בסוד לא תחסום שור פן בע"כ יתגבר בדינו והבן וגם ה"ל מעביר על המצוה אם עשה כן שפתח את של ראש תחילה וסילקה ובירך של יד קודם לה ויש למחות במי שעושה כן אלא יניח של יד ואח"כ יתקן ויפתח של ראש ויניח ואין זה הפסק כיון שהוא צורך ההנחה ויניח שתיהן מעומד והנוהגין להניח של יד מיושב ושל ראש מעומד אינו מנהג , (י)

יב בבר אמרנו שעיקר המצוה מן התורה אינה אלא הקשירה ואחר שקשר אותם והדקם פעם אחת ביום יצא ידי חובת מצות מן התורה . (ועיין בסמוך סעי' א') ולפיכך בשקשר אותם פעם אחת ביום כל זמן שאותה קשירה קיימת והתפילין עדיין במקומן ולא זזו ממקומן עדיין אותה המצוה קיימת ואין צריך לברך עליהם עוד אפי' כל היום אפ"ו אם ימשמש בהן ומצאן במקומן אבל אם הותרה הקשירה הראשונה מצוה הראשונה אזלה לה ואם רוצה לחזור ולקשר אותה צריך לחזור ולברך עליהם כמו בראשונה אפילו כמה פעמים ביום צריך לברך עליהם בכל פעם שקושר אותה שכל אחת מצוה בפני עצמה היא , ולאו דוקא בשהותרה הקשירה אלא אפי' אם נשטמו ממקומן וממשמש בהן להחזירן למקומן צריך לברך (יא) ולא עוד אלא אפילו הזיזם ממקומן אדעתא להחזירם מיד י"א שצריך לחזור ולברך וי"א דבהזזה אדעתא-להחזיר אין צריך לברך והני נהוג , (יב) (ע"ל סי' ח') , מי שהניח תפילין של יד ובירך ובעוד שהוא מהדק הרצועה על זרועו בתחילת ההידוק נפסק הקשר של יד והוא צריך לעשות קשר אחר אמנם לא הסיח דעתו ועשה קשר אחד נוחזור וכניחן אינו צריך לחזור ולברך

כיון שעדיין לא עשה שום הנחה בתפילין על ידו נמצא הברכה שברך תחלה עדיין לא חלה על שום מצוה והוא לא הסיח דעתו ממנה שלא עסק בנתיב אלא לתקן הקשר שהוא צורך ההנחה חיילה הברכה הראשונה על ההנחה השנייה ואינו צריך לחזור ולברך וה"ה אם עשה כל ההידוק בשל יד והותר הקשירה קודם שהניח של ראש חוזר ומהדקן ואין צריך לחזור ולברך אבל אם הניח של ראש ואח"כ הותר של יד מהדקן וחוזר ומברך להניח , (יג) מותר לברך על תפילין שאולין דלא כתיב בהו לכם , (וע"ל סימן י"א סעיף ז" ובסימן י"ד סעיף ג" וסימן תרמ"ט סעיף ב') אבל על גזולין אסור לברך דהה ליה בכלל בוצע ברך נ"אץ ה' עד שיהא בהם יאוש ושנוי רשות , (יד)

יג אע"פ שאין אנו נוהגין בהנחת תפילין כל היום אלא ק"ל דבקשירה אחת יצא נהגו העולם שלא לחלוץ תפילין עד אחר קדושת ובא לציון וביום שיש בו ס"ת והוא במקום שאין מכניסין אותה עד אחר ובא לציון נוהגין שלא לחלצן עד שיחזירו הס"ת למקומה שיכניסוהו בהיכל וי"א על צד הקבלה שלא לחלוץ אותם עד שאמר בהן ג" קדושות ור' קדישים דהיינו לאחר קדיש יתום וכן נוהגין המדקדקים וג"ל שמנהג נכון הוא ע"פ הקבלה ליחדה עם האבות הקדושי' שהם ג' והענפים שהם לימודי ה' והם עמה ד" והוא ג"כ סוד שתי השי"נין שבתפילין של ראש הא-חד מג' ראשין והשני מד' ראשין וה"בן (טו) וביום ר"ח או ח"ה שיש בהם קרבן מוסף חולצין אותן קודם תפילת מוסף אפי' במקום שא"א כתר יתנו לך והטעם מפני שתפלת מוסף הוא במקום הקרבת הקרבן מוסף שבו ביום ואנו עושין אותו במו י"ט לפחות בעת ההקרבה וי"ט אינו צריך אות כמו שתבאר בע"ה (וכ"ש במקום שאומרים כתר שכיון שאומרים קדושת הכתר אין צריכין לכתר תפילין אפילו בשעה שאומרים התפילה בלחש , (טו)

כו דין מי שאין לו אלא תפלה אחת ובו ב' סעיפים ,

א אע"פ דדרשינן מלטוטפות בין עיניך שקדין בחולם כאילו כתיב בו"יו שכל זמן שהם בין עיניך יהיו שתים כמו שתבאר (וע"ל סי' כ"ה סעיף א' ובסימן ל"ח סעיף ב") הייינו כשיש לו שתיהם אז יברך על של יד תחלה שהקדימה הכתוב אבל אם אין לו אלא אחת בין של ראש בין של יד מניח אותה שיש בידו ומברך עליה שאין תלויות זו בזו שכל אחת מצוה בפני עצמה היא דכתיב וקשרתם לאות על ידך זו מצוה אחת והיו לטוטפות בין עיניך זו מצוה שנייה וכן אם יש לו שתיהן ויש לו שם אונס שאין יכול לדגיח שתידן בגון שיש לו מכה בזרועו או שצריך לצאת לדרך ואינו יכול להתעכב ולהניח שתידן יכול להניח אחת מהן איזה מהן שיכול שאין מעכבות זו את זו וה"ה אם יש לו שתידן ואין לו שם אונס אלא שגג או הזיד ולא הניח אלא אחת מהן שיצא ידי מצוה אותה שהניח דהא מצוה בפני עצמה היא והא קיים אותם א"א דלמצוה אמרו כל זמן שהם בין עיניך יהיו שתים דכתיב לטוטפות בין עיניך לשון רבים וכן לברך על של יד תחלה אמרו כן למצוה אבל לא לעכב אפי' יש לו שתיהן ,

ב ומברך על של יד בשמניחה לברה אחת והיא להניח ועל של ראש בשמניחה לברה מברך שתים להניח ועל מצות וטעמא מ"מ דכיון שמתחלה תקנו שתים אחת על של יד שהיא כמו התחלת המצוה ואחת על של ראש שהיא כמו גמר המצוה" כמו שכתבנו למעלה מפני שתכופות זו לזו ונראה במצוה אחת ארוכה תקנו השתי ברכות גם עליה לברה אחת על התחלה ואחת על הגמר ואין בזה משום ברכה לבטלה ועוד דכתיב היה אחת על שתיהן גם בשיתחלקו נשארה הברכה שהיא לגמר מצוה שהיא על מקומה וברכה דלהניח ע"כ צריך לברך דהא היא ב"ל דמ"ש משאר כל המצות שמברכין עליה ברכה אחת ב"ל עכר לעשיתן נ"ל (א) ע"ל סימן כ"ה סעיף ו" ,

כז מקום הנחתן ואופניה ובו י"א סעיפים ,

א מקו' הנחתן של יד בזרוע שמאל דכתיב וקשרתם לאות על ידיך וסתם יד משמע שמאל דכתיב אף ידי ישרה ארץ וימיני תפחה שמים הרי שקורא השמאל סתם יד ועוד מדכתיב פעם אחת ידכה בהא" ודרשי" יד כהה היינו יד שמאל שהיא תשה וכהה ולא יוכל אדם לעשות בה מלאכתו ולא דוקא שיניח ביד ממש אלא יניחנה בגובה הבשר שבפרק שבין הקנה לכתף דילפינן לה מדכתיב לך לאות ולא לאחרים לאות בלומר במקום שידע לך ואין אחרים רואין אותו והיינו בגובה הבשר שעד שם דרך אדם לגלות זרועו וגם אחרים רואין אותם ואין זה לך לאות ולא לאחרים לאות ועוד דילפינן לה במה מצינו בתפילין של ראש על זה הדרך אמרה תורה הנח תפילין בראש והנח תפילין ביד מה מקום הנחת תפילין בראש ממקו' הנמוך שבראשו עד מקום גובה הראש כמו שיתבא' בע"ה ה"נ בשל יד ממקום הנמוך שבידו עד מקום הגבוה והוא בזה המקום מתחלת הפרק ששם הוא נמוך ומשופין והולך וגובה עד חציו וכן הוא שיעור הנחתן ג"כ עד הגובה והוא מן הקובדו שקדין על פ"גן בל"א בפנים הפרק מתחלתו עד חציו אותו הפרק ולא יותר (א) ויטה התפילין מעט לצד הגוף בענין שכשיכוף את זרועו למטה יהיו נגגד לבו ונמצא מקיים הפסוק והיו הדברים האלה על לבבך וגו'

ב מנרג נכון ויפה שתהא היו"ד של קשר של תפילין של יד נוטה לצד הלב והתפילין עליו לצד חוץ ויש ליזהר שלא תוזז הו"ד של הקשר מן התפלה שכל זה יש בו סוד מסודי הקבלה שלא לקציץ בנטיעות ,

ג גם יש ליזהר שהמעברת" שכה הרצועה עוברת תהא מונחת לצד הכתף והקציצה לצד היד שבזה האופן מתקשר ומידרק התפלה יותר בזרועו והן המנהג וכל זה יש בו סוד ליחד יחוד שלם ליודעים חן הקבלה ,

ד וקשרם על זרוע ועל ראשו ממש ולא יהא דבר חוצץ ביניהם לבשרו בין של ראש דבשל יד כתיב וקשרתם לאות על ידיך

משמע

לאסור דלאו בפסקה נתורה הוא כדאמרינן בגמרא ור' יהודה הן תלמוד בתרא"ל והו"ק (י) כל"ת דף ס"ל דגלו עשה יפה בזה שבשם הוריר כתב בלאור כן ויש עשם על מי הקבלה ע"כ וכן בתי"ם בתריך להשיג על הלבוש , ולק"ת מדכתב רש"ל בתשוב' סי' נ"ח דתי לנו גדול תר' מתשון תקינון לתרי מתר מתרי מתרי קבלה לתר מהא מתחלל מתינון כן יותם דתי מלא יודע להשיג מדיה על נכון בקל יכלא לקנן בנמשות ע"פ שהתריך לדוקא בעמידה ניח וכתב כ"ג דלא מדם מתר בעוד מתבירו תנים של יד תתיר לו תפילין של ראש לדוקא בשעה בעלמו אינא קפידא (יא) כתב בשל"ה דף קי"ג דקיבל תתהר"ם תלונלין דבזתן הזה שלין תמיתן תפילין מלא בשעת התפילה אין צריך לברך כי בודאי כל זמן שעוסק בדבר שבקדושה אין זה נקרא תפיה דעתו תתפילין שגם הם דבר שבקדושה ביומם כלו לא נאמרו מלא לפי שלא תפילין של היום וכל תנא ותנן שלו בתפילין לא הי ספיר ביומם הדמת ע"כ , ולי נ"ע דהא הרבה פו' אי בתוזה אדעתא להחזיר צריך לברך תעעם דמצוה מלא מיכה וכ"ש בזה שבשתוזו מתנו מתלוים , אעפ"כ אפילו קודם שמניח בשל יד , גם בעל ע"ע היו יוסקי אי צריך לברך אשל יד , גם בעל ע"ע היו בזמן הזה וכן שלבוש יאמ"ה שתתו דצריך לברך (יב) ואפילו נסמירו לגמרי אדעתא להחזיר מון מהסירו ליסמם לבית הכסא דבין דא"ל ליסמם בתפילין לבית הכסא צריך לברך (ב"ם סימן ח") ועיין שם תה"ל שבתבתי שם , (יג) כתב בעלות הרמ"ה שלמן ערוך אמר לא לשתתו דבזיון אתקרתא אדעתא להחזירם תיר דצריך לברך מיהו על הנ"ה חלמן ערוך יש לתתוה נחם לא הגיה דאיתו צריך לברך ע"כ , תה תתוה נתי על הלבוש ובאתתא לא קפיד מידי כדלקמן בעור בהיום מוקי סימן ח" דגרע בתתר מעמתו מבזיון אדעתא לברך ובזה מיושב מה שהצריך לתתוה בל"ח דף נ"ב ובתי"ע על הג"ה ע"ש שלא הגיה על מה שתתר ב"ע בעסק הקבר בתחילת הסידוק דאין צריך לברך הא כבתר הסידוק צריך לברך הה כתב ב"י לתתי דא"ל דסוזיא אדעתא לתתר דאין צריך לברך , ומ"ש לק"מ דבב"י מק"ו קתתר דאם בדעתו להחזיר צריך לברך תב"ם בגתר הסידוק אף שלא הניח של ראש שכל בתתת לתתי דקי"ל דא"ל לברך בהזזה אדעתא להחזיר מ"ת בגתר הסידוק ובתתו תעתתו לתתר לברך ולדיתא פסק בע"ת בגתר הסידוק דצריך לברך דיש חילוק בין הפסק הקבר לגתרי ובין רק כתר של יד וכן מצמות הלבוש מכל הע"ל פסק דסוין הם ואי"ל לברך כל זמן שלא הניח של ראש ומיהא להקל , (יד) כתו"ם אומר אף בתתום ומיתו רבו' ועיין סי' י"ם סעיף ו' , (טו) בתתה עשה סיתן ר"ו דתמלא כתוב דלא כרת"ל בבא"ם ע"ש שלא ד' קדושות ואם בדבר אחת י' התנורה וקדושות בשפה ברורה , וקדושות בעמידה וקדושות ומקבלין דין תדין , ומלא קדושים הסיע אחר קיים תתקבל ושפ נמן , (טז) כתוב הלבוש סימן ח": דכתו"ם של פסח מסירין מותו קודם פרשת מוסף בס"ת , וכן בר"ח ובת"ב של סוכות קודם כלל , וכן ראיתי בתשו' מ"ע סי' ק"ח שהעיר הרבה נגד הטוהגים נתלון אחר קריאת בשעה ארוכה להתפלל מוסף דהוי כתלון לפני רבו וכתב דהזקיים אמילו בר"ח לתלון קודם הלל הרי זה תשובה חון ת"ן שלא יחלון עד אחר קיים תתקבל ולהיים קודם קריאת התורה עוד בתב שם דהטוהגי' ללבוש הפילין כל היום יחזור ולבוש גם כן ברמ"ם מודם אחר הפלת יומי' , אבל בסול סת עד לא ימוש לגתרי אמילו בתפילת תמה דקדושתו קבוע היא ,

סימן ד"ו

(א) עיין מה שכתוב סימן ד"כ ס"ז ופתב בהג"ה שלמן ערוך סימן ד"ס סעיף י"ב דאם נמתו של רמ"ם ותחזירו מוברך שתים ,

סימן ד"ז

(א) בתי"ם תתה על הלבוש שהשמיט הג"ה ס"ע ג' . שכתוב גדם שאין לו יד רק זרוע מניחה בלא ברכה ע"כ , ופירושו בהג"ה ס"ע שנתתר לתעה תקבורת מבל בשתתר לתעלה תקיבורת אלי עגם שבור לבניה לגתרי אלי שם לו יד יתן דק ימיה של רמ"ם לתור וכן תוכה בת"ש"רת"ם סי' קל"ב ומילה ס"ל ללבוש דאם רק נתתר לתעה תקיבורת צריך לבניה ולברך בדעתה הכ"ח ע"ם בהוכיח בתריבות ולכן לא הה צריך ליתתוב דין זה דתתר על ח"ם סי' ר"ה סעיף ו' ובסימן ר"ו בתין יכול לבניה של יד כגון שיש לו מכה בזרוע דחגיה של רמ"ם לתור דכ"ם בנתתר לגתרי , וה"ה בתתחיר תקיבורת ולתעלה דיכול לבניה של יד דחיב

משמע על ידיך ממש בלא חציצה ובשל ראש כתיב והיו לטוטפת בין עיניך משמע ג"כ בין עיניך ממש ולא דבר חוצץ בין התפילין ובין העינים מיהו משמע דוק" בתפילין עצמן אבל ברצועות אין להקפיד מיהו מקפידין גם במה ששייך לקשירה בין בראש בין ביד ,

ה אדם שהוא עלול לנזילות ולא יכול לגלות ראשו מפני הקרירות שמזיק לו ואם נתחייב אותו להניחם על ראשו ממש בלא חציצה לא יוכל להניחם כלל ויתבטל ע"י זה ממצות תפילין של ראש מוטב שנתיר לו להניחם על הכובע הדק הסמוך לראש משיתבטל לגמרי ממצוה זו דהא דאמרינן בין עיניך שיהיו על בין העינים ממש בלא חציצה אינו מוכר' כ"כ שיהיה כן פירש הפסוק שאיפשר לומר שלא בא הכתוב אלא לסיים להם מקום ואפי' בחציצה לפיכך טוב הוא שניחם כן בלא ברכה של ראש רק יברך להניח על של יד כיון שאין כאן לימוד גמור לעכב אלא מ"מ העושה כן יכסה אותם מפני הרואי' שלא יתירו להניחם כן בחציצה אפילו בלא שום אונס , (ב)

ו אשר יד ימינו אם עושה כל מלאכתו בשמאלו מניח בשמאלו שהוא ימין של כל אדם שהיא יד כהה שלו ואם שולט בשתי ידיו מניח בשמאל כל אדם שהיא כנגד לבו דאע"ג דליכא גביה יד כהה מוטב שיניח בשמאל שהיא יד כהה של כל אדם ועוד שהיא כנגד הלב ומן הטעם שאמרנו ואם כותב בימין ושאר כל מעשיו עושה בשמאל או כותב בשמאל ושאר כל מעשיו בימין י"א שהיד שהוא כותב בה היא חשובה ימין לענין זה שבה יקשור את התפילין דכתיב וכתבתם וקשרתם ודרשינן קשירה דומיא דכתיבה מה כתיב' בימין אף קשירה בימין בלום' שהיר שבה יכתו" בה יקשור אותם ומניח התפילין ביד שכנגדה שהיא חשובה לעניין זה כהה בין שאין יכול לכתוב בה והבי נהוג (ג)

ז אע"פ שיש לאדם מכה בזרועו במקום הנחת תפילין דהיינו בגובה הבשר יניח תפילין למטה ממנו סמוך

ח לקובדו דהא מחצי העצם הסמו' לשחי' הוא מקום תפילין עד הקיבודו והוא שיעור לשתי תפילין (וע"ל סי' ל"ד סעיף ב' ,

ח שיעור אורך הרצוע' של יד ברי שתקיף את הזרוע ויקשר ממנה הקשר ותמתח עד אצבע האמצעי' ויברוך ממנה על אצבע' שלשה בריכות (ד) ויקשור בן קבלנו מחכמי התלמוד אבל עכשיו נוהגין העולם לברוך גם על הזרוע ששה או שבעה בריכות כתב מורי מהר"מאי ז"ל ואין לברוך הרצועה על התיתורא כדי לחזקה על היד עכ"ל ונעמא לא ידענ' (ה) ואיפשר לי לומ' משום דאין ברצועה קדושה ב"כ כמו בתיתורא לפיכך לא יניח' עליה בשע" מצות' דהבי בת' הר"ן גבי הא דאמרי' פ"ב דזבחים שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין וש"מ שאין יכול להניחם על המצנפת וכתב' אע"ג דלפי הדין היה יכול להפסיק במצנפת בין התפילין לראש דהא דכתיב לוטטפת בין עיניך אינו מן ההכרח לפרשו שלא יהא דבר חוצץ בין התפילין לבין עיניך במו שכתבתי למעלה אפ"ה אסור להניח התפילין על המצנפת משום שאסור לתת כלי אחר אפי' של מצוה על המצנפת שיש בה קדושה יותר מן התפילין ה"נ אמרינן כן גבי הרצועות עם התפילין לפי דעת מורי ז"ל אע"פ שבגדיו מונחים על התפילין שאני בגדיו שכן היה מצותן לך לאו' ולא לאחרים לאות וכו' כמו שיתבאר בסוף הסי' בע"ה א"כ ממילא משמע שיהיו התפילין תחת הבגדים מה שאין כן ברצועות א"נ משום דה"ל בשתי קשירות וה"ל בכל תוסיף שהתורה אמרה וקשרת' וגו' קשירה אחת משמע ולא שתי קשירות נ"ל ,

ט מקום הנחת תפילין של ראש מהתחלת עיקרי השער במצחו (ו) עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס והוא כל גובה הראש ולפינן לה בגזירה שוה ממה דכתיב הבא גבי תפילין בין עיניכם וכתיב גבי קרחה לא תתנו קרחה בין עיניכם למת מה להלן בגובה הראש על השערות ולא בין העינים ממש הכי נמי בגובה הראש על השערות ולא בין העינים ממש ,

י וצריך שיהא הקשר מאחורי הראש למעלה בעורף (ז) ולא למטה בצואר שבאופן זה מתקשר ומיהדק יפה סביב הראש ותשאר קציצת התפילין במקומ' שהניח' שם ולא תזוז לכאן ולכאן והוי' קשירה מעליותא מה שלא היה כן אם הקשר מגיע לחזה עד הצואר וכן צריך גם כן מטעם זה שיהא הקשר מול עורף ממש מכוון באמצעות הראש ולא שיטה לצד הפנים לכאן ולכאן שבאופן זה יהיה הקציצה מכוון ממש בגרו מלפניו ויהיה מכוון במקומה המיוחד לו מן התורה והוא כנגד בין העינים ממש כדכתיב והיו לטוטפות בין עיניך ,

יא וצריך שיהא נייו שהוא המקום שנראה כעין ד' בקשר לצד חוץ ולא לצד הראש כי זה נוי המצוה וכתיב זה אלי ואנוהו וכן הרצועות הסבבת סביב ראשו צריך ליזהר שלא יתהפכו כדי שיהו נויהן לבר והיינו אותו הצד שהוא צבוע שחור יהיה מבחוץ בין של ראש בין של יד בין הקשר בין הרצועות שלא יתהפכו (ח) והבל הוא משום נוי מצוה , וכבר כתבתי למעלה שרוב פרטי דיקדוקי אלו הדינים בתפילין הם ע"פ הקבלה וכולם הם הלכה למשה מסיני וישלשל הרצועות שיהו תלוי' לפנין ויניעו של ימין ער הטבור ושל שמאל ער החזה וי"א של ימין ער המילה ושל שמאל ער הטבור ולקבלת כ"ע צריך שיהיה צר ימין ארוך משל שמאל שיעור רוחב הרצועות כאורך שערה ואם היסיף אינו מעכב בין באורך שאמרנו בין ברוחב אבל אם פיחת ברוחב או באורך אם הוא שעת הדחק שאין לו אחרת יברך עליהן (ט) אבל יעשה אדם בכל כחו ויהדר אחריהם עד שימצא בשיעור ברוחב ובאורך כדי לעשות המצוה כתיקונה תפילין של יד יהיו מכוסין בבגדו (י) דכתיב לך לאות ולא לאחרים לאות אבל של ראש טוב להותם גלויים ונראין דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך וא"ר אליעזר אלו תפילין שבראש שיש בהן השני שיני" של שדי , ושם ה' נקרא וגו' ר"ת שי"ן לכך יהיו נראין ויפול פחד ה' והדר נאתו על כל עמי הארץ ויראו וגו' ולפיכך אמרו רז"ל תלמיד בפני רבו אין דרך לגלות תפילין בפניו שלא יהא נראה במפיל אימתו על רבו ואין אימת רבו עליו אבל עכשיו בזמן הזה אין מקפידין (יא)

כח דיני חלצת התפילין ובו ג" סעיפים ,

א מצוה למשמש בתפילין כל שעה כדי שלא להסיח דעתו מהם דילפינן ק"ו מציץ מה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת פי" שלא היה כתוב בו אלא שם אחד והוא קדש לה' אמרה התורה והיה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפילין שיש בהן כמה אזכרות עאכ"ו (א) וימשמש בשל יד תחלה כדי שלא לעבור על המצוה שהיא סמוכה לו למשמוש ואח"כ בשל ראש וכן הם נזכרים בפסוק והיו לאות על ידיך ולטוטפות בין עיניך (ב) ולפיכך כשיניע לזה הפסיק בק"ש כשיאמר והיו לאות על ידיך ימשמש בתפילין של יד וכשיאמר ולטוטפות בין עיניך ימשמש בתפילין של ראש ,

ב אבל כשסירם יסיר של ראש תחלה דכתיב והיו לטוטפות בין עיניך דש" פירש דמוהיו שהוא לשון רבים יליף לה ואינו מוברח דשמא והיו על הדברים דלעיל קאי כמו וקשרתם (ג) לכך נראה דמן הקרי יליף לה דיש אם למקרא ומרקרינן לטוטפת שהוא חסר ו' בחולם שהוא לשון רבים (ד) דרשינן כל זמן שהם בין עיניך יהיו שתים ואם היה מסיר של יד תחלה היתה של ראש נשארת יחידי לפיכך מסיר אותה תחלה וגם מניחה תחלה בתיקה ואח"כ יחלוץ של יד ויניחה עליה כדי שכשיבא אח"כ לחזור ולהניח שימצא של יד תחלה ויניחה ולא יצטרך לעבור על המצוה , תפילין של ראש כשיחלוץ אותה יחלצה מעומד ע"פ סוד המקובלים , (ה)

ג מנהג חכמי"הוא לנשק התפילין בשעת הנחתן ובשעת חליצתן כדי לחבב המצוה (וע"ל סי' כ"ד סעי' ד') ,

דמייב להניח ולברך כו' , (ב) וכשעת קריאת שמע ותפילה אסור הב"ח וצריך בלא תפילה כלל , (ג) הב"ח וע"ח התירו על ס"ע ; ופסקו דאם נוחב בשתאל ומאר כל מעשיו בימין ליכא למ"ד דמימין בימין , אלא בשתאל שאין הכתיבה מתחב לשתאל כ"כ דהא מחיב מי ידכה יד ברה ולי נראה דעת הס"ע מאן דתיתא בכתיבה לחד הך דתמיה בשתאל מוקדרתם וכתבתם ולא ס"ל כלל לימוד דיהכה יד ברה אלא יהכה מרבה גדולה , וכן מוכח בתמיה דף נ"ו ע"א גם מדהבינו הברייתא אין לו זרוע פטור מתפילין , מחרים יתרים ילכה לרבות את הגידים וכתבו התוספות דחר מחר חדא ומר מחר חדא ולא פליגי אלמא הכי קי"ל דיהכה לרבות את הגידים , ומתאל עלמוד מוקדרתם וכתבתם לבד , גם מדכתב בית יוסף ס"ה הר' יחיאל דאם עושה כל מעשיו בשתאל וכותב בשתי ידיו דמיתם בשתאל דעלמא , אלמא דכל שאר מעשיו לא מעלה ולא מוריד , (ד) שנים מהן יהיו על פירקי תחתון של אצבע והשלישי על גביהן בפרק התנעי (כוונת האר"י וט"ז) , (ה) אבמיוחיה" דברי מהרי"ל דהטעם דהתור' מדתה אחוז לשל ראש דאם הר רצועות תלויין וכ"כ הטעם בס"ה דף קי"ב ול"ח דף ל"ג ומי"ש וכתב בס"ה שם לוהגים אלא ליכרוך על הזרוע קודם אחיזת של ראש דיש הרצועה של יד על התיתורא כדי שלא תזוז מתקומה וילפרך לחזור ולברך ואחר אחיזת של ראש יחיר הרצועה מתיתורא ע"כ ולטעם בחב הלבוש נראה דגם זה אסור הילכך נראה מי דיכרוך תקי סביב הזרוע כלעיל , (ו) ורבים נכנלים וטוטים אקלה עליון של תפילין מתחיל מתקום השער ומיקר התפילין תומחין על אלה ושוברים על אימור דאוריתא דקלה מתחתון ערוך להתחיל בעקרי השער (ע"ז) , (ז) הסיעו על המיתות שערות בעורף שנגד הפנים ולא כל כך למטה שכנגד הגרון (ח) ואם נתהפכו אמי' כאוגב חייב ליכב בחצעת בין של ראש בין של יד (ר' ירוחם דף ק' ע)ודוקא ברצועה שתסבב הראש ורצועה של סיבוב הראשון שתהיה הקיבה בורוע (ל"ח דף נ"ג ומי"ע) , (ט) הטעם בב"י על דברי רש"יבמגי כדי שישר שיוכל לפשוט מלבנו עד מתה חה מסתתה דרכו להסתייר ולכך סתם הס"ע ולבוש דחברך ולא בע"ת דתמה על הס"ע ופסק דאין לברך , (י) לשון הגהה ס"ע ואין להקפיד אם הם גלוין או מכוסים (מי"ט) (יא) ובוב שיריחך בתקום הנחת תפילין קודם הנחתן (מל"ה) ,

סימן כ"ח

(א) בס' מצ" מעריים דף ס"ו בשם מהר"י עוריא הזהיר מאור מאוד בענין היסח הדעת דאין פגם גדול מזה והביא מבע" עלה , ע"ש (ב) בתכלות דף ל"ו בחו' מבואר דלא לחדינן זה מפסוק כלל גם נראה שם ס"ם בלבוש וג"ל וקשרתם בתקום וכיו דהא אין זה פסוק בק"ש רק בפ' בא בוהי' מי יביאך וה"ח בל"ח , (ג) בחי"ע ובל"ח דף נ"ה הקשה על הלבוש דמ"ל ושו לחה לי ליכתב לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך ע"ב , ול"ל דמפרש הס"ם נתחוה דף ל"ו דלמד דיחמיה של יד חמיה מדכתיב וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפו' בין עיניך דקבה לחמה ע"כ הוכרח הקרא לכתוב מ' קודם לחבירו גם קנת קבה לחה לא לוח מפ' בא והיו לאות על ידה לולטוטפות בין עיניך ומ"ל דדייק מדכתב רחמנא פעם אחת יד קודם ולא שינה פעם זה קודם ופעם זה קודם בדוגמת הוא מהרן ומשה דזה אין בתכתב בלשון הס"ם , ועוד דהא בפ' בא כתב מי קודם זה והיו לאות על ידך והדר מכרון בין עיניך בפ' קדם לכן נ"ל דלעולם הס"ם מדכתיב והיו ר"ל והדר והיו לטוטפות אחר התפילין של יד יהי' תפילין של ראש , ומ"ב מ"ה לגמוד חמ' בא דשם לא כתיב והיו (ד) ומ"ב דס"ל לרבי דמ"ב ה"ל נ"ס לגמוד חכרם" והיה כי יביאך דכתיב מתי לטוטפות חסר כדפרש"י בסנהדרין דף פ"ב ואחיל לטוטפות גם מדרשיה" לבוש ומתי"ט ומעי"ת שם כפר התרומה סי' רי"ה דפי' בהדיא דס"ם לגמוד חמ' לטוטפות עיין שם , (ה) וגריך נחלון של ראש בשתאל (מל"ה דף קי"ג) ונראה דאין לגלול התפילין בתוך הרצועה אלא יחחת התפילין; ויגלול הרצועה עליו וכן כפותה התפילין יחחת התפילין ביחו ויגלול הרצועה בתנו דאם יחחת ברצועה ויגלול הבתים תהפכו הבתים ולקמן סי' קת"ו כתבתי עוד טעם ורמי' בזה ס וכן

סימן כ"ח

(א) בס' מצ" מעריים דף ס"ו בשם מהר"י עוריא הזהיר מאור מאוד בענין היסח הדעת דאין פגם גדול מזה והביא מבע" עלה , ע"ש (ב) בתכלות דף ל"ו בחו' מבואר דלא לחדינן זה מפסוק כלל גם נראה שם ס"ם בלבוש וג"ל וקשרתם בתקום וכיו דהא אין זה פסוק בק"ש רק בפ' בא בוהי' מי יביאך וה"ח בל"ח , (ג) בחי"ע ובל"ח דף נ"ה הקשה על הלבוש דמ"ל ושו לחה לי ליכתב לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך ע"ב , ול"ל דמפרש הס"ם נתחוה דף ל"ו דלמד דיחמיה של יד חמיה מדכתיב וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפו' בין עיניך דקבה לחמה ע"כ הוכרח הקרא לכתוב מ' קודם לחבירו גם קנת קבה לחה לא לוח מפ' בא והיו לאות על ידה לולטוטפות בין עיניך ומ"ל דדייק מדכתב רחמנא פעם אחת יד קודם ולא שינה פעם זה קודם ופעם זה קודם בדוגמת הוא מהרן ומשה דזה אין בתכתב בלשון הס"ם , ועוד דהא בפ' בא כתב מי קודם זה והיו לאות על ידך והדר מכרון בין עיניך בפ' קדם לכן נ"ל דלעולם הס"ם מדכתיב והיו ר"ל והדר והיו לטוטפות אחר התפילין של יד יהי' תפילין של ראש , ומ"ב מ"ה לגמוד חמ' בא דשם לא כתיב והיו (ד) ומ"ב דס"ל לרבי דמ"ב ה"ל נ"ס לגמוד חכרם" והיה כי יביאך דכתיב מתי לטוטפות חסר כדפרש"י בסנהדרין דף פ"ב ואחיל לטוטפות גם מדרשיה" לבוש ומתי"ט ומעי"ת שם כפר התרומה סי' רי"ה דפי' בהדיא דס"ם לגמוד חמ' לטוטפות עיין שם , (ה) וגריך נחלון של ראש בשתאל (מל"ה דף קי"ג) ונראה דאין לגלול התפילין בתוך הרצועה אלא יחחת התפילין; ויגלול הרצועה עליו וכן כפותה התפילין יחחת התפילין ביחו ויגלול הרצועה בתנו דאם יחחת ברצועה ויגלול הבתים תהפכו הבתים ולקמן סי' קת"ו כתבתי עוד טעם ורמי' בזה ס וכן

לבוש הלכות. תפילין התכלת

סימן ל

כט דין שלא לברך על חליצת תפילין ובו סעי' אחד ,

א אין צריך לברך שום ברכה כשמסיר אותם ואפי' אותם הנודרים להניחם כל היום ומסירין אותן סמוך לילה או בע"ש בין השמשות אין לברך על חליצתן לא בחול ולא בע"ש בחול לא יברך עלידם מיפני שאותן שמברכים עלידם בחליצת הערב דווקא הוא דמברכין עלידם משום שדורשין ושמרתם את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות ולפי דעתם בזה דם מקיימים מצות עשה דסבירא להו המניח תפילין בלילה עובר בעשה דיכים ולא לילות דלאו הבא מכלל עשה עשה לפי כשמסורין אותה קודם הלילה שלא יהיה עליהן בלילה מברכין עלידם בעת החליצה בא"י אמ"ה אקב"ו לשמור חוקיו ואנו לא ק"ל הכי דאנו ס"ל לילה זמן תפילין הוא אלא שאין מורין כן כמו שיתבאר בע"ה בסימן שאחר זה ופסוק דושמרתם את החוקה הזאת וגומר אנו מפרשים אותו דבחוקת הפסח דכתיב באותו פרשה דבר הכתוב מימים ימימה פי' משנה לשנה לפיכך אין מברכין כשמסלקין אותו בחול אפי' סמוך לשקיעת החמה דדא סלוקן לאו מצות עשה הוא ואפילו כשמסירן אותן בע"ש בין השמשות א"צ לברך בלל אע"ג דק"ל דשבת וי"ט לאו זמן תפילין הוא לא מפסוק ושמרתם את החוקה וגומר אנו למדין כמו שדרשו בני מערבא מימים ולא כל ימים לאפוקי שבת וי"ט דהא בבר אמרנו שפסוק זה אנו דורשין אותו על חוקת הפסח ומה שאין אנו מניחין אותן בשבת וי"ט אנו לומדין אותו מדכתיב בהו לאות על ידיך בלומר התפילין יהיו אות ביניך וביני ושבת וי"ט אינם צריכים אות שהם עצמן אות דכתיב גבי שבת אות הוא ביני ובינך וגומר וה"ה וי"ט והאיך נברך לשמור חוקיו דדא ושמרתם את החוקה וגומר לא קאי על זה וכ"ת מ"מ נברך ברכה בחליצתה מעין לשנא דקרא דוהיו לאות על ידיך וגו' דמיניה אנו למדין להסירן בשבת וי"ט וא"כ ג"כ נקיים מצות העשה דסילוק האות בשבת וי"ט ולמה לא נברך עליו אין זה קושיא דבשלמא לאות הלומדים מפסוק דושמרתם שפיר עבו"ד דמברכי משמע לישנא דקרא שהוא ציווי בלשון שמירה השמר לך ויהיה לך לחוק שתניח אותן ביום ולא בלילה וא"כ הוי מצות עשה שלא להניחן בלילה דלאו הבא מכלל עשה עשה לכך מברכין על סלוקן שנקיי' את העשה אבל פסוק דוהיו לך לאות אין משמע ממנו אלא שהתפילין יהיו לנו לאות אם אין לנו אות אחר יתר על המילה כדי שיהיה לנו שני עדים ומזמילא נשמע מזה ששבת וי"ט שהם עצמם אות פטורים מיפני שאינם צריכים אות אבל לא שמעינן ממנו שיש בו איסור אם היינו מניחין אותם ג"כ בשבת וי"ט והיה לנו שלשה עדים על האות בינינו ובינו יתברך וכמו דק"ל כן באמת כמו שיתבאר לקמן בהלכות שבת בע"ה וא"כ על מה נבר' בהסרתן (וע"ל סי' ל"א סעיף א') ,

ל זמן הנחתן ובו ה' סעיפים ,

א זמן הנחתן בבקר משירא' חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ד"א ויכירנו אע"ג דק"ל לילה זמן תפילין הוא כמו שנתבאר בסימן שקודם זה דבין דק"ל דחוקה דמימים ימימה מיירי בחוקת הפסח אין לנו שום ראייה לומר דלילה לאו זמן תפילין הוא מ"מ היינו שאם היו בראשו וחשכה שא"צ לחלצן , (ועיין בסמוך סעי' ד') אבל לכתחלה אין להניחם קודם הזמן הזה שיראה חבירו הרגיל עמו קצת ויכירנו וטעמא דוא משום דכתיב בהו וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך ש"מ דבראיה תליא רחמנא מ"מ אינו אלא אסמכת' שהרי לא החמרו התפילין באותו פסוק בהדיא אלא ברמיזת השי"ן ,

ב אבל עיקר הטעם הוא כיון שאמרו חז"ל לילה זמן תפילין הוא אלא שאין מורין כן לעשות לכתח' מפני שאסרו חכמים להניח בלילה דחיישינן שמא יניחם וישכחם ויישן בהם שינת קבע וחיישינן שמא יפיח בהן בשינה וכיון שאין מניחין אותם כל הלילה אסמכוה רבנן אהאי קרא דוראו אותם כל עמי הארץ וגו' שלא להניחם עד זמן ראיה שיכיר את חבירו וגו' שקודם הזמן הזה הכל בכלל לילה הוא ויש לחוש לחששות שאמרנו , (וע"ל סי' מ"ד) מי שהיו לו תפילין בראשו ובזרועו סמוך לשקיעת החמה וחשכה ואינו יכול לסלקם משום שאין לו מקום לשמרם שם מורין לו כן שא"צ לסלקם כדי שיהיו שמורין לו בראשו ובזרועו כל הלילה , י"א דהיינו דווקא למ"ד לילה לאו זמן תפילין הוא אבל לדידן דק"ל לילה זמן תפילין הוא אפי' בלא לשמרם אם היו עליו סמוך לשקיעת החמה אין צריך לחלצן אבל כדי לשומרן יכול להניחן אפי' לכתחילה ובלא ברכה ,

ג וכן הרוצה לצאת לדרך בהשכמה קודם שאיר היום יכול להניחם בלא ברכה ובשינוע זמן ימשמש בהן ויברך דיבא למיחש שישן בהם כיון שיוצא לדרך ונ"ל היינו דווקא כשרוכב על סוס או הולך ברגליו שאינו יכול לישן בהליכתו אבל ההולכים בעגלה ודאי אסדרין להניחן שמא יישן בהן נ"ל (א)

ד היה בא בדרך ושקעה עליו חמה או שהיה יושב בבית המדרש שאינם משתמרים שם ושקעה עליו חמה אם הוא בחול ואינו רוצה לחולצם ולשאת אותם בידו שמתירא שמא ישתלפו מידו יניח ידו עליהן שלא יראום אחרים שדם בראשו ויאמרו שהניחם אחר השקיע' ואם הוא בע"ש יניח ג"כ ידו עליהם כדי שלא יראום ומותר להכניסם לעיר שאין זה דרך משא אלא דרך מלבוש ואע"פ שהוא מלבוש שלא לצורך עכשיו מ"מ התירו חכמים משום בזיון תפילין שלא יצטרך להשליכ' על השדה אבל אם יש בית קרו' לחומ' שמשתמרין שם חולצן שם ומניחן שם ,

ה מי ששכח להניח תפילין כל היום ובערב אחר שהתפלל תפילת ערבית נזכר אע"פ שעדיין יום הוא אסור לו להניחם עוד דהואיל והתפלל ערבית חשביה כלילה ואם יניח תפילין ע"כ יחשבוהו כיום ותרי קולא דסתרי אהדדי לא עבדינן , (ב)

לא דין תפילין בשבת וי"ט ובו ב' סעיפים ,

א כבר ידעת שהתפילין נקראו אות שנ' והיו לאות על ידיך וגו' ופירושו שהם לנו לאו' שאנו עבדי ה' ומקיימין מצותיו וקבלנו עלינו עולו י"ת ושבת וי"ט ג"כ נקראו אות שע"י שאין אנו עושין בהן מלאכה במצות הש"י והוא סימן ואות עלינו ג"כ שאנחנו עבדיו עובדים עבודתו י"ת כל הימים והימים הללו אנו שובתין לכבודו י"ת להיותם לנו לאות ועל זה נאמר בשבת ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם וגומר וה"ה י"ט לפיכך אסור להניח תפילין בהם וכל המניח תפילין בהם לשם מצות אות הוא מזלזל באות שלהם ועבירה גדולה היא בידו שאינו רוצה לקבל אות הרוא שנתן לו הש"י ביום הזה ובוחר לו אות אחר והרי מורד בשי"ת אע"פ שמשמעות דוהיו לאות אינו משמע שיש בו שום איסור אלא שאינו צריך כמו שכתבנו לעיל מ"מ הוא מן המושלכים שהשכל נותן שאם יניח' הוי כמבז' אות של שבת והוא כמורד באדונו י"ת שאינו רוצה האות שנתן לו היום ואין לך מרידה גדולה מזו וראוי לענש , (וע"ל סימן כ"ט)

ב וחול המועד י"א שהם ג"כ אות שהרי בפסח אסור באכילת חמץ ובסוכות חייב לישב בסוכה ובאילו הימים זה הוא האות שבינו י"ת ובינינו ולפיכך הם סוברים שג"כ הם אסדרין בהנחת תפילין וי"א שאין אות אלא איסור עשיית מלאכה והואיל וה"ה מותר בעשיית מלאכה אינם נקראים אות וחייבים בהנחת תפילין ולברך עליהן וכן אנו נהגין באילו הארצות מ"מ עושין קצת שינוי בבית הכנסת שאין מברכין עליהם בקול רם כמו בשאר ימות השנה להודות שיש בהם קצת קדושת האות , (א)

לב סדר כתיבת התפילין ובו ג"ב סעיפים ,

א מצות תפילין היא שיכתוב הד' פרשיות כמו שהם מסודרות בתורה בתחלה קדש לי כל בכור עד למועדו וגו' ואח"כ והיה כי יביאך עד כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים ואח"כ פרשת שמע עד ובשעריך ואח"כ פ' והיה אם שמוע עד על הארץ ואם שינה סדרן פסולין ,

כ ויכתוב של יד תחלה משום שמניחין אותה תחלה , (א) ויכתוב בשל יד כל הד' פרשיות על קלף אחד ובשל ראש כל פרשה לבדה על

קלף

סימן ל

(ה) וכן המסיחו ל"ח וכ"ז אך בתנגל דוד מסק דאף בתנגל מוחר אלא חייבין בכן ביעת קבע בזמן קבע מה ורחייבת יש לחמות וח"ת בבעת הרוקן אמבר לחוד עליו ומחב בל"ח ובע"ת מלם יש עליו בתפלת המנחה אין לחולבן עד אחר הפלת ערבית וכן בע"ב ע"כ אבל בתבובת מ"ע מי ל"ע ק"ח תמנע לאחר פרסה והיה אם מתוע בערבית יחלון התפילין ועיין ס"ם הקנ"ט (ב) כן הנחיק הס"ע מבתבי מהרל" סיתן לכ"ח בתפלת ערבית מתחיל מחבל בתמע בחת לו תה אחר תפילת ערבית מתחיל לחמות חיוס המתרת ולפי זה נראה דאף בהנבור התפללו ערבית אם הוא לא תתפלל אינם התפילין דהא רש"ל וב"ח פסקו הכי בי"ד סוף סימן שע"ה בחבילות ואף דבסימן קל"ו בחבה הטובבות לבנים אחר שהתפללו הקהל ערבית חוסה חיוס המתרת כבר חילוק רש"ל דבסי' פרובס אינם מתפללים אחרי דבתר נבורא גרירא ואף דבס"ם שע"ה בחב הס"כ בשם מהיו דחילו' זה בחוק אלא דבטבשו לבנים פיא הקילה בעצמה אבל בחבילות אין בסמיס אלא לו וא"כ לפי זה בכל הוא לבאורה נתי בחקיל בעצמו בעצוף יום ח"ח הא בחבתי בספרי בי"ד ומת"ה מי רח"ח מבומר לייחת לחילוק זה אלא גם בחבילות אי ע"ו אלם דמנו דבריו הוא לבקדי' לו לאחר ע"ב ואף דח"ת יש לחלק בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים מ"ח בת"ה בס מבעע אלין הילוק ובר אין לא ברירא לי דין זה דאין דאיס מחבילות דבעי' אים שבעב וא"כ אם הוא לילה לא תסוב ליום אבל בתפילין הא קי"ל לילה זמן תפילין וא"ל לחולבן כדלעיל דק מבוס אחת יכן ויפיח בהן גזרו חכמים לכתחילה אסור אלא גזרו בכל בעוד יום ובפרע כיון אלא הוא אם עוד תפילין ודאי בנת לח"ם הבו"ז בי"ל מי ח"ב ס' י"ל בשמע חבילות ביום לי אחר תפילת ערבית דצריך לכתחבבו דלקולא לא אחרינן דהא לילה ויהא בתוצה רחוקה ובלא התפלל הוא ערבית ולאי ברחה לבקל ,

סימן ל"א

(ו) מחב ע"ז לחוס דבלמי שיוס מי מחלקינן בין סחר לגויי ע"כ ורחיתי בי"ח דף ל"ו הבעם פרבב' מולקין אלא לבדך בח"ה ולוחן ברחוי לבעוזיל על הין ולבדך הבחינו לבדך בחבמי הי אלא רחבא ל"ב אחר מחלקת זכר לבבר בבבמל"ו שבהגים לוחר בחבמי ,

סימן ל"ב

(ז) בב"ח מבקבק בזה וכ"פ בס' מנות שחורים דיכתו' תחילה של רא"ש דקנוש יוחר ובמן בבא

שהיו שמורין לו בראשו ובזרועו כל הלילה , י"א דהיינו דווקא למ"ד לילה לאו זמן תפילין הוא אבל לדידן דק"ל לילה זמן תפילין הוא אפי' בלא לשמרם אם היו עליו סמוך לשקיעת החמה אין צריך לחלצן אבל כדי לשומרן יכול להניחן אפי' לכתחילה ובלא ברכה ,

ג וכן הרוצה לצאת לדרך בהשכמה קודם שאיר היום יכול להניחם בלא ברכה ובשינוע זמן ימשמש בהן ויברך דיבא למיחש שישן בהם כיון שיוצא לדרך ונ"ל היינו דווקא כשרוכב על סוס או הולך ברגליו שאינו יכול לישן בהליכתו אבל ההולכים בעגלה ודאי אסדרין להניחן שמא יישן בהן נ"ל (א)

ד היה בא בדרך ושקעה עליו חמה או שהיה יושב בבית המדרש שאינם משתמרים שם ושקעה עליו חמה אם הוא בחול ואינו רוצה לחולצם ולשאת אותם בידו שמתירא שמא ישתלפו מידו יניח ידו עליהן שלא יראום אחרים שדם בראשו ויאמרו שהניחם אחר השקיע' ואם הוא בע"ש יניח ג"כ ידו עליהם כדי שלא יראום ומותר להכניסם לעיר שאין זה דרך משא אלא דרך מלבוש ואע"פ שהוא מלבוש שלא לצורך עכשיו מ"מ התירו חכמים משום בזיון תפילין שלא יצטרך להשליכ' על השדה אבל אם יש בית קרו' לחומ' שמשתמרין שם חולצן שם ומניחן שם ,

ה מי ששכח להניח תפילין כל היום ובערב אחר שהתפלל תפילת ערבית נזכר אע"פ שעדיין יום הוא אסור לו להניחם עוד דהואיל והתפלל ערבית חשביה כלילה ואם יניח תפילין ע"כ יחשבוהו כיום ותרי קולא דסתרי אהדדי לא עבדינן , (ב)

קלף מיוחד כמו שיתבאר לפנינו בע"ה ויכתוב בכתב מיושר ומאו"ר שיהא כתב נאה מדכתיב זה אלי ואנוהו התנאה לפני במצות ,

ג הלכה למשה מסיני הוא שיכתבם כדיו ולא בדבר אחר וסתם דיו הוא שחור והיא כשירה בין שיש בה מי עפצין ובין שאין בה מי עפצין כמו שיתבאר עוד בע"ה בע"ז סימן רע"א ואם כתב אפי' אות אחת בשאר מיני צבעונין או בזהב הרי אלו פסולין (ב) ולא יזרוק עפרות זהב על האותיות שכתב העליון נקרא כתב ומבטל כתב התחתון (ג) (ועיין בסי' זה סעיף כ"ז) ואם זרק יניח לייבשו ואח"כ יעביר הזהב וישאר הכתב התחתון וכשר אבל אם זרק עפרות זהב על אות אח" מאותיות האזכרות אין לו תקנה לפי שאסיר להעביר הזהב ממנו דהוי כמוחק את השם וצריכים גניזה (ד) ויכתוב כתיבה תמה דכתיב וכתבתם ודרשונן כתב תם כלומר כתב שיהא שלם בכל הלכותיו כמ"ש בע"ה בס" זה ויכתוב כתיבה נסה שלא יהא נמחק מדבר ,

ד וצריך שלא תדבק שום אות בחברתה אלא כל אות יהא מוקף גויל מכל ד' רוחותיו ושיהא מתוייג בראני כמו שיתבאר בע"ה ולא יחבר אפי' קוצו של יו"ד (ה) שכל קוץ וקוץ יש בו תילי תילים של הלכות ,

ה וצריך שיכתוב בימינו אף אם הוא שולט בשתי ידיו מדכתיב וכתבתם שיהא בשלימות ואין אדם יכול ליפות הכתב בשלימות אם לא בימינו ועוד דכתיב וקשרתם וכתבתם שתהא הכתיבה כמו הקשירה והקשירה היא ע"כ בימין שהרי קושר על שמאל ודרשינן מה קשירה בימין אף כתיבה בימין ואם הוא אטר יד שמאל דידיה היא לו כימין דהא כה יכול ליפות הכתב ביותר ואם יש לו תפילין כתובין בשמאל לא יברך עליהן אם איפשר לו למצא אחרים הכתובים בימין ואם אין לו אחרים יברך על אילו שאין זה היקש גמור אלא אסמכתא בעלמא ואינו פוסל את התפילין אם אין לו אחרים , (ו)

ו תפילין אין צריכין שרטוט בין כל שיטה ושיטה (מפני שהן מחופין ואין קורין בהן) (ז) מ"מ משום זה אלי ואנוהו נוהגין לשרטט כל הארבע רוחות למעלה ולמטה ומן הצדדין אע"פ שיודע לכתוב בלא שירטוט ואם אינו ידע ליישר השיטה בלא שירטוט יכול לשרטט בין כל שטה ושטה כדי ליישר ולהתנאות הכתב (ח) לא ישרטט בעופרת מפני שמקום השירטוט נשאר צבוע והוי צבע יתירה בתפילין ופסול ואפילו הוא (ט) שחור דה"ל כתב יתר ,

ז הלכה למשה מסיני שאין כותבין תפילין אלא על הקלף ולא על הדוכסוסטוס ולא על הגויל ובתבין על הקלף במקום בשר ואם שינה פסול ואיזהו נקרא קלף ואיזהו נקרא דוכסוסטוס דרך העבדנים האומנים הוא שחולקין את העור בשעת העיבור לשני' כאלו היתה כפולה וחחלק החיצון שהוא לצד השער נקרא קלף והפנימי הדבוק לבשר נקרא דוכסוסטוס ולפי זה הא דאמרינן כותבין על הקלף במקום בשר ר"ל במקום היותר קרוב לבשר דהיינו במקום חבורו כשהוא דבוק לדוכסוסטוס וקלפים שלנו שאין האומנים חולקין אותו יש להם דין קלף וכותבין עליה' לצד בשר מפני שדרך האומני' לגרר העור מבפנים עד שגוררין וכלין כל הדוכסוסטוס ולא נשאר אלא הקלף לבדו ואע"ג שגוררין גם כן קליפתו העליונה מבחוץ שבמקום שער אינן גוררין אלא כדי שיעור מה שהיו צריכין לתקנו ולהחליקו ואפי' אם היו חולקין את העור לשנים היו ג"כ צריכין לגרר ממנו כך ואם כן לא נשאר רק הקלף ויש לו דין קלף לכתוב לצד הבשר ,

ח וצריך הקלף להיות מעובד בסיד או בעפצין ואם אינו מעובד אינו נקרא קלף רק עור וצריך שיהי' מעובד לש' תפילין וטוב להוצי"כן בשפתיו בתחל' העיבוד שמעבדו לשם תפילין או לשם ס"ת (י) שאפי' אם עבדו לשם ס"ת מותר לכתוב עליו תפילין לפי שקדוש ס"ת חמורה לפיכך אם עבר הקלף לשם ס"ת שהי' קדושה החמורה כ"ש שהוכן לשם תפילין ואין שייך כאן לומר מעלין בקודש ואין מורידין שעדיין אין שום קדושה חלה בקלף אע"פ שנעבר לס"ת עד שיכתוב עליו ס"ת דק"ל הזמנה לאו מילתא היא אלא שאנו צריכין שהעבור יהיה לשם קדושה והרי הוכן לקדושה וכשכותבין עליו תפילין חל עליו קדושת תפילין שהרי הוכן לקדושה ואין כאן הורדה בקדושה שבקלף אלא אדרבה העלאה לקדוש' בקלף היא שהרי אינו עולה בהזמנ' בעלמא שאינה מילתא לברה לקדוש' ממש של תפילין אבל אם עבדו לשם מזוזה פסול לתפילין שאין קדושת מזוזה בקדושת תפילין ואם כן לא הוכן הקלף לקדושה חמור' כמו תפילין ואין ליקח אותו לתפילין שהיא קדושה חמורה ממזוזה והוי ליה כאלו לא נעבר כלל לשם קדושה והוי זלזול לקדושת תפילין ופסול כללא דמילתא כשנעבדים את הקלף לשם ס"ת מותר לכתוב עליו בין מזוזה בין תפילין בין ספר תורה שהרי הוכן אפילו לקדושה חמורה כ"ש שהוכן לקדושה קלה ואין שייך כאן תורדה בקדושה כיון שעדיין אין שום קדושה בקלף עצמו כל זמן שלא נכתב עליו כלום אלא הכנה בעלמא היא ולאו מילתא היא וכל מה שכותבין עליו דבר של קדושה מעלין אותו בקדושה לגביה הוא כמו שכתבנו ואם עבדו לשם תפילין מותר לכתוב (וע"ל סי' ר"ס סעיף ו') עליו תפילין ומזוזה ולא ס"ת שהיא חמורה משתיה' ואם לא עבדו אלא לשם מזוזה אין כותבין עליו אלא מזוזה ולא תפילין וכש"כ ס"ת דלא ,

ט אם עבדו עכו"ם להרמב"ם פסול אפי' אמר לו הישראל לעבד לשמן משום דעכו"ם אדעתיה דנפשיה עביד ולהרא"ש כשר אם הישראל עומד על גבו ומסייעו מעט בעבוד דמסייע יש בו ממש וגברי אדעתא דישראל המסייע קעביד וכן נוהגין עכשיו להקל דכיון שאין עבדנין ישראלים מצויים בכל מקום ה"ל שעת הדחק ומקילין (יא)

י בשמסמנין את הנקבים במרצע בעין אותיות אע"פ שנקל לעכו"ם לזייף שיתן את הנקובין על שאינן נקובין וינקוב במרצע דרך הנקבים שעשה הישראל ויהיו דומין ממש מ"מ אין חוששין שמא יזייף דמירתת העכו"ם פן יכיר הישראל בטביעת עינו שנתן בסימנין ,

יא עור שעבדו שלא לשמו אם יש תיקון לחזור ולעבדו לשמו יתבאר בע"ז סימן רע"א בע"ה ,

יב ויהיה הקלף מעור בהמה וחיה ועוף הטהורים אפילו מנבילה וטריפה שלהם אבל לא מעור בהמה וחיה ועוף הטמאים דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך ודרשינן ממין המותר בפיך לפיכך אע"פ שנבילה וטריפה הוא ממין המותר בפיך אבל עור דג אפילו טהור פסול משום דנפיש זוהמיה ומאיס , (יב)

יג ויהיה הקלף שלם שלא תהא במקום הכתיבה נקב שאין הדיו עובר עליו כדי שלא תהא האות נראית בו חלוק לשתים דק"ל כל האותיות צריכין להיות גוף אחד (וע"ל סימן ל"ו סעיף ב') אבל אם הנקב קטן עד שכשמעביר עליו הקורמוס בדיו נסתם הנקב בהדיו ואין נראה האות נחלק לשתיים אינו נקרא נקב וכותבין על גבו (יג) ואם יש בו נקב גדול ונזדמן שם מ"ם או ה"א שיכול לכותבה סביב הנקב ויהיה הנקב ממלא חלל כל אותו האות לא יכתבנו שם שהרי לא יהיה האות מוקף גויל מבפנים אלא ידלג הנקב ויכתוב משם ואילך ודווקא לכתחלה אבל אם לאחר שנכתב ניקב כל החלל בתוך ההי"א או המ"ם כשר אפילו נקב כל תוכו עד שהנקב ממלא כל החלל אפילו הבי כשר כיון שנכתב מתחלה כהלכתו אין הנקב פוסלו (יד) אבל יש פוסלין גם בזה , (טו)

ד המפרים הדריזים עושין ג' מיני קלפים לתפלה של ראש אחד דק מאד ואחד עב ממנו והג' עב משניהם העב היותר כותבין בו פרשת שמע שהיא קטנה והדק ממנו כותבין בו הזה אם שמוע שהיא יותר גדולה והדק ממנו מאד כותבין בו פרשת והיה כי יביאך ופרש" קדש שהם ארוכות ועושין כדי שיתמלאו כל הכתים בשוה שהרי עושין הכתין זה לזה וזהו נוי תפילין וכתוב זה אלי ואנוהו והמפרים שלנו מתקנים זה אף ע"פ שעושין הקלף בעובי אחת עושין כל הקלפים של הפרשיות באורך א' ומניחין גליונות בסוף הפרשיות הקצרות ,

טו ניקב רגל הפנימי של ה"א אפי' לא נשאר ממנו אלא כל שהוא כשר וי"א צריך שיהא נשאר כמלא אות קטנה וכן הלכתא ואם ניקב רגל הימני מן הה"א לכ"ע אם נשתייר כמלא אות קטנה כשר ואם לאו פסול ואפי' תינוק דלא חכים ולא טיפש יוכל לקרותו לא משגחינן ביה ופסלינן ליה כיון שאין בו מלא אות קטנה והטעם מבואר שרגל הימני לעולם צריך שיהא ניכר יותר בדי שיהא נראה ניכר שהוא אותו האות אבל בפנימי שאינו אלא להיכר שהוא ה"א ולא דלת דיו בנקודה קטנה ששאר מ"מ נוהגין להחמיר שגם שם צריך מלא אות קטנה ,

טז אם נפסק אחד מן האותיות הפשוטות כגון וי"ו או ז"ן או נון פשוטה וכיוצא בה שנפסק רגליהם ונשאר צורת האות קיים אם תינוק דלא חכים ולא טיפש יוכל לקרותו כשר וא"צ לכפות לו שאר אותיות כי אע"פ שהוא מבין קצת מתוך שהוא רואה האותיות שלפניו ושל אחריו הוא מכיר גם את זה האות אע"פ כן סמכינן עליו וכשר (יז) אבל אם לא נשאר צורת האות כתיקונו אע"פ שהתינוק יודע לקרותו ואפילו כשמכסין לו שאר אותיות אפילו הבי פסולה ולא סמכי' על התינוק שהרי עינינו רואות שאין האות בהלכתו (יח) והא דמכשרינן בנפסק האות בתינוק וכו' היינו דווקא שנכתב בהלכתו ואח"כ נפסק שהי' מתחלה גוף אחד והיה מוקף גויל מכל ד' רוחותיו ואע"ג דעכשיו שנפסק ליכא שם היקף גויל במקום שנפסק לית לן בה אבל אם בשעת הכתיבה נזרמן האות במקום נקב וכתב עליו ונפסק האות בשעת הכתיב' ע"י הנקב אע"פ שהתינוק יכול לקרות ואע"פ שיש בו שיעור אות קטנ' וכן אם המשיך רגל הכ"ף פשוטה או נו"ן פשוטה וכיוצא בהן עד שמגיע בסוף הקלף למטה בלי היקף גויל לקטה מתחלתו הרי לא היה לזה האות היקף קלף מד' רוחותיו מעולם ופסול (יט) ,

יז אם

כהג כר"י לוריא (ב) אף שמחפה בדיו ע"מ (ג) כתב בל"מ דף ע"ט ותי"ט הלבוש מחבר עמוד דבי"ל סי' רע"ו כתב דלמרוק כסר ע"כ ולק"מ דמיירי שם בדיעבד ובורר הדיבר כמ"ש בהגהה ע"ש וסמך על מ"ש כאן וכן בש"ך שם הקשה על הלבוש ע"ש ולק"מ ובספרי ל"ר המרכיבה (ד) ואם עבר וגרדן כשר ומיהו בכל אחרות הם פסול משום דמיחזא כמוחר בי"ר סי' רע"ו ול"ל דה"ל בלאר אותיות אחרות כשיגיע בהרבה מקומות (מי"ע) (ה) הגה רגל מחלל פביו"ר מה שהגיע כמוף (ו) אבל כתב בשה פסול לגאוני (תשו' מ"ע סימן ל"ח) (ז) קטיגה קשה מ"כ לחה בעי"מזוזה שירטוט בי"ל סימן רפ"ח מיהו בסה"ת סי' קי"ו יש שוד עשם מין אחין בתפילין כי אם תעבר שורות עי"ל דמזוזה הל"ת הגה (ח) אבל ביכול לייפר הטיבה בלא שירטוט הוי תעשה הדיוט (ב"ח) (ט) בל"מ דף ע"מ ותי"ע תמה עליו מנלן זה ולעתו טוסה לכסיר בדיעבד ואם שירטוט בדיו ריחה תל"ן דמוחר דיעבד וכ"ע (י) ומדיוקא מגי בתחבב לחוד אם לא שנעבדו (תשו' ת"ע) ותיקון הקלף ושירטוט לא צריך לעמה (עור י"ד סי' רע"ו) (יא) הב"ח והחרוטים מכשירים דיעבד אף בלא מיעב (יב) הגה"מ ואחרונים עורות לא תיקרי מיעב (יג) עור עוף קורם לחיה ובהמה אפי' עוחות קדושת מטבות בו בעוף הטהור וחיה מטבח תבחה ומחוטה אמילו בחמה עדיפה מחיה בעולה וכלל תבחה מהולן דאין בחיה יוצאה לחוץ הטולה אאין מקבלת דין ובלול לא יצא (ת"ע סי' ל"ח) ובהמה שהוטה ובלול שהבבלה אחו כ"ע נתכון בם מיזה קולס (יג) אף שבקר מראה נגד השמש אם אין נרגש בקולמוס כסר אם אחר המתיבה מחלק האות לשתים כסר אם תינוק יכול לקרותו (ב"ח וכ"ג) (יד) כתב הט"ז והכן הדין בנקב בתוך גג הקולס לו ירד שלו ודיו מקיפו (עו) וכ"מ הב"ח (עז) מראה שכן היה הגרסא לפני הלבוש בהגה"ה ס"ע וכן הוא בש"ע המפסים עם ע"מ אבל לפני הגה"מ היה הגרסא לו שנפסק רגל האחד בתוקם ע"ן ועל"ב הדיוק לחתוה הלא אחני תינוק ברגל מ' ע"ם שנדחק מאוד (יז) ובוקא שנפסק לגמרי אבל אם נסחייר גם לחתוה הנפסק חלק הרגל צריך לכמות חלק הנאחר (ע"ז) (יח) וכן בלא נגע רגלאו גם של מלי"ף ויוגא בזה דמפני הטירוד לא יעבה לומר שהוא אות אחרת (ע"ז וכ"ג) (יט) אמתע דאם נפסק אלא צ"ו נקב אלא שנראה הגויל והחלק באמצע אות אף שנכתב בתחיל"ך מכריעין ע"י תיקיק דהא"ם תוקף גויל והכ"ח פסק כזה לאסור ולא נסרא וכן מבואר בע"ז ,

ד מכל

לבוש הלכות תפילין התכלת

(ד) אבל אם האות ניכר בחקלת כבר אם ניכר ליעקב ואם חקק הדיו ונשאר מישהו אות והשלימו יש להאחיר וכן בכל עפר דיו ונעשה האות שלם אלא חקק (ע"ח) (כח) אף שדיו עדיין לח (ע"ז) (כט) ואם רושם להסיף דיו ולעשותו שעול וכן בעבר רי"ם בחקום דלת שחוסיף דיו עד שיהא תרוכבים תרי (ע"ז) (כא) וה"ב בכל אות שנכתב בג' מחיצות כגון ג' וכיוצא בו ונעשה פסול בכתיבה אי אי: למאיר רק אות (ע"ז) וכל זה מדברי שלא כתב שבר. אחר זה דאמר"ב הוי שלא כסדרן ועיין ס"ד"ו(כד) ואם נתנה כן בפ"ת אמר בשבת אחר שהוסיף אין להוסיף אחרים כיון דאסיר בגרירה וכל הראוי לבילה אין בילה מעכב' וכו' ב"ח (כה) בתשו' ת"ב סק דלא תהני הפרלה ביכא בנדבק קודם שנגמר האות וכ"כ ע"ת וחזקא לחעלה אבל מדבק לחטף סגר (כו) אף כחוט הסערה מאור אף שהחוק יודע שהוא כ"ל (תהר' דוד בחשו') כתב ע"ת אם כתב ע' בחקום ו' אם עשה תחתלה הוי"ן ואחר כך הניעול סביב גורר הניעול ונשאר ו"ו אבל אחיקל לריך לגרור כולו ע"כ ול"ל דהחי לח"ם הלבוש מעיר זה בחחלה כתב הגג והירך הי' ואח"כ נעשה כו' (כז) אם לא חיבר או חיבר בכל פעם ולא הוא בחחילה הכחיבה

יז אם נפלה טיפת דיו מן הקולמוס בשעת כתיבת האות קודם שנגמר האות על מקום שהיה רוצה לכתיב האות ולא היה האות ניכר (ד) לא יגרור הדיו באופן ששאר האות שהה הוי חק תוכות ופסול (דא) שהתורה אמרה וכתבתם ולא וחקקתם וזה נקרא חקיקה שחוקק החלל וישאר צורת האות ממילא ולא נעשה שום מעשה בתיבה בגוף האות וה"ה אם טעה וכתב ד' במקום שהיה לו לכתוב שם ריש או ב" במקום שהיה לו לכתוב כ' לא יגרור הת"ץ לתקן האות שיהא נראה כרי"ש או כב"ף שזה הוי ג"כ חק תוכות שכשיגרור התג נעשה גוף הרי"ש או הכ"ף מעצמה ולא עשה מעשה בתיבה בגופה ופסול (כב) ואין תקנה לאותם תפילין ואם נמר כל האות ואח"כ נפל עליו טיפת דיו או כתב ד' או כ' ואח"כ טעה ועשה בו תג שנראה כדלי"ת או ככית י"א שכותר לגרור ולתקנו שהרי קיים מתחלה בזה האות מצות וכתב אלא שנתקלקל אח"כ ולא נתבטל בזה הכתיבה וכשמתקנו אינו נקרא חק תוכות שכבר הוא בתוב בהלכתו, ויש פוסלין גם בזה והכי נהוג שזה ג"כ נקרא חק תוכות כיון שנפסד צורת האות וצריך לתקנו,

יח מ"ם פתוחה שנדבק פתיחתו ונסתמה אין מועיל לגרור הדבק ולפתחה משום דהוי כחק תוכות מ"מ כשרוצה לתקנה א"צ לגרדה כולה ולחזור ולכותבה אלא יגרור כל ו' רשום ותשאר בצורת כף כפופה ואחר כך יחזור ויכתבנו כמין רי"ש וטעמו מפני שצורת המ"ם כך היא מקובלת שתהא מחוברת משתי אותיות מכ"ף כפופה ו"ו בצדה נועת למעלה ובלתי נוגעת למטה לפיכך כשכתב מתחלה הכף בהלכתה ואח"כ כתב בצדה הוי"ו ונדבקה למטה לא נפסלה בזה צורת הכ"ף וכשמגרר אח"כ הוי"ו נשאר אות הכ"ף בכשרותו וכשיחזור ויכתוב הוי"ו בצדה בלתי נוגעת הרי נכתב האות בהלכתה (כג) אבל ברי"ש שכתב כעין דלי"ת וכן כ"ף שעשה כעין ב' יש להחמיר ולומר דלא סגי כשיגרור הירך לבד או הגג לבד ויחזור ויכתבנו כמין רי"ש או כ"ף משום דבין הג"ץ ובין הירך נעשה בפיסול הילכך צריך לגרור שניהם ולחזור ולכותבם מיהו ג"ל דהיינו דווקא כשהיה לו לכתוב רי"ש וטעה וכתב תחלה הגג עם עוקצו והתג מאחוריו למעלה כעין ד' ואח"כ עשה הירך מלמטה כמנהג קצת הסופרים שכותבין כן אבל אם מתחלה כתב הגג והירך בבת אחת עגול מאחוריו כצורת רי"ש ואח"כ טעה ועשה בו תג מאחוריו ונעשה כעין דלי"ת סגי ליה כשיחזור ויגרור הגג או הירך עם התג לבדו ויחזור ויכתבנו כמין רי"ש וא"צ יותר שהרי אות הרי"ש נעשית מתחלה כתבניתו ונפסד וחזר לכשרותו עם קצת חזרת כתיבה בגופו בהלכתו ג"ל להלכה והמחמיר תבא עליו ברכה ומה שאמרנו למעלה שאנו נוהגין לפסול אפילו גמר כל האות ואח"כ נפל עליו טיפת דיו כולו היינו דווקא בטיפת דיו או ברי"ש שעשאה כעין דלי"ת וכיוצא בזה שנפסד צורת האות ודומה לחק תוכות אבל בדבק אות לאות אע"ג דק"ל שצריך להיות מוקף גויל מכל ארבע רוחותיו ואם נדבק אות לאות בין קודם שתגמר האות בין לאחר שתגמר פוסל מ"מ אם גררה הפרידה בשר (כה) ולא מיקרי חק תוכות כיון שהאו' עצמה כתובה כתיקונה ולא הפסיד צורת בדיבוק ודוק' בדיבוק אות לאות מהני הפרד' אבל אם נגע רגל הה"א (כו) או הקוף לא סגי בהפרדה במקום שנגעו שהרי נשתנה צורת גוף האות שצריך שלא יגע והרי נגע לפיכך צריך לגרור כל הרגל ויחזור ויכתבנו אבל אין צריך לכתוב כל האות שהרי הגג נכתב בהכשרו כמו שכתבתי לעיל גבי מ"ם פתוחה ואם נגעו היודי"ן שבאלף העליונה או התחתונה בגוף האל"ף יותר ממה שצריכין להיות מדובקין וכן יוד"י העי"ן והפ"א והצדי"ק והשי"ן ורגל התי"ו שנגעו בגוף האות יותר ממה שצריכין להיות מדובקין אין תקנה להם בגרירה לחפרידם דהוי חק תוכות אלא יגרור כל הי"ד שנעשה בפסול ויחזור ויכתביה אבל אין צריך לגרור כל האות שהרי כולו נכתב בהלכתו חוץ מן הי"ד,

יט בבר ידעת שכל דבר של מצוה וכ"ש של קדושה צריך לעשותן לשמן שכן מצינו קראי בכמה מצות בגון בציצית ובסוכה ורבים כמו אלה (וע"ל סעי' י"א סעי' א' ובסי' תרל"ה ובסי' תרל"ו) לפיכך גם בתפילין בשיתחיל הסופר לכתוב התפילין יאמר בפיו אני כותב אותם לשם קדושת תפילין ומלבד זה בכל פעם בשיגיע לכתוב אזכרה צריך לחזור ולומר על כל שם ושם אני כותב שם זה לשם קדושת השם, וי"א דסגי בשמחשב כן בכל פעם בשכותב האזכרות שכותב לשמן הואיל והוציא בתחילת הכתיבה בפיו שכותב הכל לשם הפילין הרי כלל הכל גם השמות הרי לו עכשיו בשיגיע לשם שיחשוב כן לפיכך לכתחילה יש להחמיר להוציא כן בשפתיו ובדעבד יש להקל (כז) ואם נפלה תרדימה בשעת הכתיבה ורוצה לנמנם יפסוק מלכתבו שלא יוכל לכתוב אז בכוונה,

ך וצריך לדקדק בחסרות ויתרות שאם חסרו או יותר אות אחד התפילין פסולין ונמצאו המניחים אותם מברכים בכל יום ברכה לבטלה וגם שרוי בכל יום בלא מצות תפילין ותיקונן ולא כמו שעושין עכשיו כמה סופרים שכמניחין נערים המתלמדים לכתוב תפילין כדי שירגילום בכתב ואח"כ רואה הסופר אם נכתבו כהלכתן בחסירותן ויתירתן וסגי ליה בהכי ואח"כ מניחין אותן בבתים ומוכרין אותן ומחשבין להם הסופרים אותן המעות בשכר הלמידה לנער ומראים להם פני היתר לומר הרי אנו בזה כנטולי חסרים עם הנערים העניים ללמוד להם מלאכת הכתיבה בחנם והיא מלאכת ה' אבל אני אומר יצא שכרם בהפסדם ואדרבה לא טוב המה עושים בעמם כי הנער נער ואין יודע בין ימינו לשמאלו ואין לו שום כוונה בעולם רק הם כמתעסקים בכתיבה לשות הכתב ולא לשם קדוש' ושום כוונת מצות בעולם והרי עונש הסופר מרובה מאד שמכשיל את הבריות שמניחין אותם התפילין הפסולין ולא עוד אלא כדי להשביח את מקחו יאמר הסופר לכל אני כתבתים ובכוונה כתבתים תיפח רוחם ונשמתם שכל העושין כן ובוראי עתידין ליתן את הדין ולקבל עונשם הרבה מאד ועליהם נאמר ארור עושה מלאכת ה' רמיה וגו' ע"כ יזהר כל סופר ויתרחק מזה וטוב לו, עוד ראיתי להם לסופרים ושמעתי כמה פעמים מפיהם שנפלו בטעות ושיבוש אחר ואיפשר דחד בורות גרמה להם כל זה והוא שאינם מבינים פירש מה שאמרו חכמינו ז"ל שצריך לכתבן לשמן חה שכמה פעמים שמעתי מפי הרבה סופרים שיאמרו ללוקחים מהם תפילין קנה לך תפילין ואכתוב לשמך וכן עוד שמעתי מפי הרבה אנשים שוטים הקונים מהם יעשו עצמם למדקדקים וחסידים של שטות ויאמרו להם כתוב תפילין לשמי ואקח אות' ממך דמשמע מתוך לשונ' זה שהם מבינים לשמן דגבי תפילין כמו לשמה דגבי גט ר"ל דכמו דגבי גט פי' דלשמה שיכתבנו לשם הבעל והאשה כך פי' דלשמן דגבי תפילין ג"כ שיכתוב לשם הבעל שרוצה להניחם ולא ידעו ולא יבינו בחשבה יתהלכו שפירש לשמן דתפילין שיכתבם לשם קדושת תפילין והוא ג"כ הטעם של הסופרים שאין מקפידין ומניחין נערים לכתבן והמה מנוערים ולו חכמו ישכילו יבינו פ' דלשמן דתפילין היו נזהרים ומרוחקין מן הטעויות והשיבושי' הללו ע"כ ודאי הוא מן הראוי למי שיש כח בידו למנות כותבי תפילין מהוגנים אנשי אמת שונאי בצע בעלי תורה יראי אלהים וחרידי' על דברו בכל עיר ועיר ובכל פלך ופלך כמו שממנים שוחטים ובודקים שלא יאמינו לכל הסופרים שאין כוונתם אלא להרויח ממון ע"י כתיבה ותיקון יפה בעשיית התפילין ואף כי גם זו כוונה טובה היתה לייפות המצוה בנוייה אם היה להם כוונה קדושה ג"כ אשר בזה אינם נזהרים ודי בזה ונחזור לדברינו,

כא אוב לנסות הקולמוס קודם שיתחיל לכתוב הפ' שלא יהא עליו דיו יותר מדאי ויפסיד התפילין וכן יזהר קודם שיכתוב כל שם לקרות כל מה שכתב עד כן דשמא כתב חסר או יותר או פסל אחר ויכתוב זה השם במקום שאין ראוי לכותבו ויבא ע"י לידי גניזה חנם,

כב וכל פ' ופ' אחר שיכתבנה יקראנה היטב בכוונת דקדוק פעמים ושלש שלא יהיה שם איזה פסול וקודם שיתננה לביתה יחזור ויקראנה כדי שלא תתחלף לו פ' בפ' וישנה סדרן והלכתן,

כג וכשיקראנה וימצא שייתר אות אחת יש לו תקנה שיגרור אותו אבל אם חיסר אין לו תקנה שאין מניחין בתפילין שאם כן יהיו כתובין שלא בסדרן שפסולים משום דכתיב והיו הדברים האלה וגו' בהוויתן יהיו כלומר בסדר שנכתבו' בתורה יהיו כתובי' בכל מקום שיצטרך להם רי"א מטעם זה שגם הפרשיות של יד יוקדמו לשל ראש מפני שדוקדמו בפסוק והיו לאות על ידיך ולזכרון בין עיניך אבל אינו אלא לאסכיתא ולא לעיכוב ובדיעבד כשר אבל בדברים שבפ' עצמה כתיב והיו הדברים האלה וגו' ר"ל בסדרן ומשמע אפילו לעיכוב ואפי' בדיעבד פסל וביתר אות נמי לא אמרן שיש לו תקנה ע"י גרירה אא"כ היתור היא בסוף התיבה או בתחלת התיבה אבל באמצע התיבה אפילו יתור אין לו תקנה שאם יגרור אותו יהיה נראה כשתי תיבות ופסולה ומיהו גם באמצע התיבה לפעמים איפשר לתקנן ולפעמים אין להם תיקון ביצד בגון בפ' ראשונה חסר שאר זבח שדינם להיות חסרים וכתבם מלאים ולא תקנם מתחלה אין להם תיקון אח"כ שנמצאת התיבה נחלקת לשתים ואם ימחוק רגל הרי"ש או אחורי הבי"ת ויחיק אותם למקום האות שנמחקה פסולים מפני שמחיקתו רגל הרי"ש והבי"ת ביטל צורתן וכשחזר וכתבן נמצאו כתובין שלא כסדרן ופסולין וה"ה נמי למארך לטטפת מזוזת שבשמע ובפר' והיה אם שמוע נתן הטובה אתם חסר וי"ו אלו וכיוצא בהם אין להם תיקון בלל אם כתבן מלא אמנם מה שאפשר למחוק היתור ולהמשיך האות הסמוכה לה מבלי שיקלקל צורתו הראשון זה ודאי מותר אפי' באמצע התיבה ביצד בגון שהי' התיקון תלוי בב' או בכ"ף או בד' או בר' שאיפשר להמשיכן מעט למלאות מקום הגרירה לפי שאין צריך לגרוד מהאות ההוא בלל אלא להאריכ' מעט ובאותה האריכ' אין האות מתקלקל וזה כגון לאבותיך שדינו להיות חסר והוא כתבו מלא בוי"ו מוחק הוי"ו וממשיך הבית מעט וכן העבודה שדינו להיות חסר והוא כתבו מלא בוי"ו או יביאך שכותב מלא ביו"ד וכן כל כיוצא בהם שדינם להיות חסר וכתבו מלא יבול לתקנם לגורדם ולהאריך האות הסמוך להם שהוא כגון הבי"ת אמנם יש להסתפק במצות הראשון שדינו להיו' חסר וכתבו

מלא

מלא ומחק אחר כך הוי"ן אם מועיל אריכות הצדיק למטה אח"כ או דילמא כל עוד שאינו מאריך האות למעלה נח"ב כב' תיבות אע"פ שסמ' מלמטה וכן נתן שמשפטו להיו' חסר וכן הוציאך אם כתבו מלא בי' בין צ' לא' בכל אלו יש להסתפק אם יש להן תיקון בהאריך האות שלפניו למטה ומ"מ כל שטראית כב' תיבות פסולה ,

בד מותר לכתוב על מקום הגרר ועל מקו' המחק אפי' אזכרה (שהרי אין כאן שום כתב למטה) מחיקה שייך לומר בשהיא לח וכשהיא יבש שייך לומר גרירה לפיכך בשבא לגרוד לא יגרוד בעודו לח אלא יבשנו יפה ואח"כ יגרדנה כי אז יגרוד בקל ולא ישאר לו שום רושם ,

בה וצריך לדקדק בתיקון גוף האותיות שיהיו כתובין בהלכתן וכל אות שהוא כתוב שלא כתיקונה ואין צורתו עליו כמו שראוי להיות בגון שנגעו יוד"י הא' בגוף הא' בין אותם שלמעלה בין אותם שלמט' במקו' שאין לו ליגע או שהיו רגל הה"א ורגל הק' נגעים או שהיתה אות א' חלוקה לב' אותיות ואינה גולם א' בגון צ' שכתב ג' י"ו או ש' שכתב ה' ע' י' או ח' כ' זיינ"ן ואינם נוגעים למעל' שכל אלו פסולים משום דהוי כתיבה שבורה ולא תמה יאגן כתיב' שלימה ותמה בעינן (ועיין בסימן זה סעיף ג') ואחר שכתב לפניו מעט חזר ותקנ' הרי אלו היו שלא כסדרן ופסולין אבל אותיות שנדבקו מותר להפרידן אפילו אחר שכתב לפניו אפי' כל הפר' ואין זה שלא כסדרן שכיון שהאות צירתן עליה אלא שנדבקה לאות אח' בשמפרידה מחברתה לא הוי ככותב וה"ה שאם לא הוי מחצת יודי"ן שעל האלפי"ן והעייני"ן והשיני"ן ורגלי תתיי"ן נוגעין בגוף האות ותינוק דלא חכים ולא טפש יודע לקרות אותם כו' ומכירם שיכול לתקנם אע"פי שכתב לפניו כל הפרשיו' שכיון שצורת האות היתה ניכרת לית ביה משום כתבן שלא בסדרן ויש מי שאומ' דה"ה אם חוטרא דח' למעל' אין נוגעין זה בזה אך אין ניכר' ,להרי" פרידתם אף על פי שהתינוק קורא אותם ב' זיינ"ן מותר להרבוקם ,

בו ואותיות שנדבקו שאמרנו שמותר להפרידן הדין שוה בכל התיבת ואפי' אותיות של שם שנדבקו מותר להפרידם ,

בז אותיות ותיבות שנמחקו קצת אם רישומן ניכר כל כך שתינוק דלא חכים ולא טיפש יכול לקרותם מותר להעביר קולמוס עליהם להשחיר הכתב ולחדשם ואין זה שלא כסדרן כי כתב העליון אינו כתב חדש בין שתינוק יוכל לקרו' התחתון ,

בח יש ליזהר שלא יכנים ראש הלמ"ד באויר הה"א או החי"ת שבשורה שלמעלה הימנה אפילו בלא נגיעה משו' שמשתנה צורת הה"א והחי"ת (כח)

בט סופר שיכול לכתוב האותיות ואינו יכול לקרות אינו רשאי לכתוב תפילין שבקל יכול לטעות ואינו מרגיש ,

ל ואם יכול לקרות ואין כל הפרשיות שגורות לו בפיו לא יכתבם בעל פה אפי' אותו מקצת ששגור לו שמא יטעה (כט) ,

לא אלא יכתיב הכל מתוך הכתב ואפילו כשיכתוב מתוך הכתב לא יכתיב עד שיקרא כל תיבה ותיבה קודם שיכתבה ואם הוא סופר בקי ומומחה שכל הפרשיות כולן שגורות לו על פה מותר לו לכתבן בעל פה שלא מן הכתב מיהו גם הוא לא יכתוב שום תיבה עד שיוציאה בפיו קודם שיכתבנה ואפי' מקרא לו אחר לא יכתוב שום תיבה עד שיחזור ויוציאה בפיו קודם שיכתבנה כדי שלא יטעה ויבא לידי גניזת התפילין בחכם ,

לב צריך להניח חלק למעלה במלא גנה של למ"ד ומשהו ולמטה כשיעור אורך כ"ף ונו"ן פשוטה ומשהו כדי שאם יזדמנה לו למ"ד בשיט"ה העליונה וכ"ף ונו"ן פשוט' בשיט' תחתונה שיוכל לכותב' וישאר אותו משהו כדי שיהיה מוקפין גויל מלמעל' ומלמטה ואם לאו פסולין , (ועיין בסימן זה סעיף ד') ובהתחלתן וסיפן אין צריך להניח רק משהו משום הקפת גויל מיהו נהגו הסופרים להניח יותר ממשהו גם בתחלה וסוף ובין תיבה לתיבה צריך להניח במלא אות ובין כל אות ואות צריך להניח כמלא חוט השערה ובין כל פסוק ופסוק יניח חלק מעט שיהא ניכר שהוא פסוק (לא) ובין כל שיטה ושיטה יניח כמלא שיטה כמו שיתבאר הכל בהלכות ס"ת בע"ז בע"ה ,

לג ויעשה השירות שות שלא יכתוב שום אות חוץ לשיטה שזהו גוי לתפילין שלא תהא שורה אחת יוצאה ואחת נכנסת וכתיב זה אלי וגו' מיהו דווקא לכתחילה אבל דיעבד או שנזדמן לו תיבה ארוכה בסוף השיטה ולא תספי' לו השיטה עד שיהא מוברח לכתוב חוץ לשיטה יזה' שלא יכתוב ג' אותיות חוץ לשיטה (לב) מיהו גם בזה אם כתבה לא פסל ,

לד בד"א בתיבה ארוכה שיש בה הרבה אותיות אבל תיבה שאין בה אלא שתי אותיות בגון אל גם רק ויוצא בהם לא יכתוב כלל חוץ לשיטה אפי' אות אחת ממנו (לג) ,

לה ובתיבה ארוכה נמי לא אמרן אלא בשאר תיבות אבל תיבות השם צריכין שיהיו כולם לתוך השיטה ולא יצא מהם כלל חוץ לשיטה אפי' אות אחת , (לד)

לו הוי' פרשיית הללו אע"פ שבתורה ג' מהם הם פתוחות והם קדש והיה כי יביאך שמע והרביעית שהוא והיה אם שמוע , דינה להיות סתומה בתפילין נהגו במדינות אילו לעשותן כולן פתוחות דהיינו שמניחין בסוף כל השלשה פרשיות הראשונות בשיטה אחרונה חלק ט' אותיות דהיינו כדי ג' תיבות של שלש אותיות ומתחילין הפרשה שאחריה בתחלת השיטה העליונה שזהו צורת פתוח' לדברי כל הפוסקים ואע"פ שלפי זה לא יהיה לפרשה קדש שום סימן פתוחה ושחלק שבסופה הוא סימן פתוחה לפ' שלאחריה דהיינו בשמתחלת הפרשה שאחריה בראש השיטה אבל לפרשת קדש שאין כתב קודם לה שום דבר אין כאן שום סימן לפתיחתה מ"מ סגי לה במה שמתחילין אותה בראש השיטה שהוא סי' פתוחה לכל הפוסקים בשיש בפ' שקודם לה ט' אותיות חלק וכאן שאין קודם לה כלום די בזה , ולפי זה תהא לפרשת והיה אם שמוע ג"כ צורת פתיחה אע"פ שבתורה דינה להיות סתומה מ"מ הואיל ופ' שמע אינה סמוכה לה בתורה אין מקפידין בפתיחתה בתחלתה אבל בסופה אין מניחין כלל חלק רק מסיימין על הארץ בסוף השיטה התחתונה ולפי דינם שיש להם בתורה בשלש הראשונות שדינם להיות פתוחות בתורה גם בתפילין אם שינה דהיינו שלא הניח חלק בסוף פרשה קדש בשיטה אחרונה כדי ט' אותיות פסולין ואפי' בין פ' שמע לוהיה אם שמוע אם לא הניח חלק בסוף השיטה התחתונה של פ' שמע כדי ט' אותיות והתחיל פ' והיה אם שמוע בראש השיטה עליונה פסולה שצורה זו אינה לא צורת סתומה ולא צורת פתוחה לדברי כל הפוסקים אם לא שהתחיל פ' והיה אם שמוע מאמצע השיטה והניח לפניה חלק כדי ט' אותיות שיהיו צורת סתומה לדברי הרמ"בם וכן נוהגין אפי' לכתחילה בכל ארצות דישמעאל שנוהגין על פי הרמב"ם ז"ל בכל מנהגיהם אבל אנו בארצות אלו אין נוהגין כן רק כמו שכתבתי לכתחלה לעשות פתוחה דהיינו להניח ט' אותיות בסוף פ' שמע ולהתחיל פרשה והיה אם שמוע בראש השיטה העליונה ומיהו גם במדינות אילו אם שינה בהיה אם שמוע ולא הניח חלק ט' אותיות בסוף פ' שמע והתחיל פ' והיה אם שמוע באמצע השיטה העליונה אחר שהניח ט' אותיות חלק באותה השיטה אין לנו לפסלן לכל הדיעות דהא לדברי הרמב"ם צורת זו היא צורת סתומה ממש וכן דינה להיות ולדעת הרא"ש צורה זו ג"כ היא צורת פתוחה ולדידיה נאמר הואיל ואינה סמוכה לפרשה שמע בתורה אין קפידא לעשות פתוחה אע"פ שדינה להיות סתומה וכמו שעל כרחינו אנו צריכין לומר כן למנהגינו כאשר כתבתי למעלה ואדרבה אי אישר חילי הייתי מנהיג אפי' לכתחלה לעשות כן גם באלו הארצות כמו שעושין בארצות הישמעאל שהרי צורה זו כשרה לכל הדיעות כמו שכתבתי ותפילין שלנו הם פסולין לדעת הרמב"ם וצ"ע , (לה)

לז עור הבתים והרצועות צריך להיות מעור בהמה וחיה ועוף הטהורים בעור הבתים שכתב עליהם שם שדי טעמא הוא דמן המותר בפיך בעינן כמו שכתבתי למעלה גבי תפילין ואפילו מן הנבילה והטריפה שלהן יכול לעשותן דמן המותר בפיך הוא (וע' בסי' זה סע' י"ב ומ"ד ומ"ח וסי' תקפ"ו סע' א' וסי' ל"ג סעיף ג') , ובעור של הרצועות הל"מ הוא וצריכין להיות מעובד לשמן כמו התפילין וי"א דקלף דתפילין דלא סגי בלא עיבוד ועור של רצועות ג"כ לא סגי דלא מ נקרא כדי שיהו רכים לקשירה ולכריכה לפיכך צריכין עיבוד לשמן אבל עור הבתים כל שהוא חזקה ביותר הוא מחוברת ומעולה לפיכך סברים שמן הדין לא היה צריך לעבדן שכשאינו מעוברת היא חזקה יותר וכיון שכן הדין לא היה צריך לעבדן גם אם מעבד אותה אינה צריכה עיבוד לשמה לפיכך היכא דאיפשר ודאי חייב לעבדן לשמן והיכא דלא איפשר דלית משובדת לשמה מוטב לסמוך על הי"א לקחת אפי' עור מעובדת שלא לשמה מלהתבטל ממצות תפילין (לו) ויכול לעשות הבתים והרצועות מקלף שגם הוא נקרא עור ואנן הל"מ עור בעינן , (וע' בריש סעי' ח') וכן מותר לעשותן מעור של שליל שגם הוא נקרא עור אע"ג דלעניין טומאה חשוב כבשר היינו משום דדבוך וראוי לאכילה והוי ליה אוכל המקבל טומאה אבל מ"מ שם עור עליו וכשר לתפילין וי"א דאחדבה דיותר הוא הנן למצוה כי לא נעבדה בו עבירה שלא היה בו תשמיש של זכר ושל נקבה ,

לח ויעשה של יד בית אחד מעור אחד ולשל ראש ארבע בתים מעור אחד (לז) ויעשה כל הבתים שוין שלא יהא אחד גדול מחבירו כי זה נוי להם (ועיין בסעיף י"ד) ,

הכתיבה תיבה פסולה בדיעבד (כח) ונתפיה בדיעבד פסול (כ"ח) (כט) והכ"ח מקיל בלחוד מקלת ,
(ל) בס"ע מסתע סמס כיחב מחוך כתב מ"ל שוגיגא בפיו וסקסקיגא"ת לסוחר לב"ע י"ד מי' רע"ד ס"ב וכסר ערתיה בספרי מ"ר דס"ל נ"ס ליחלק בזיתחילין דחפ"ז יות' שגורו בפיו ס"ח וחס"ע יכול לכתוב בע"פ בתחילין בכשגרו בפיו מקמ"ב בס"ת וכמ"ש ב"י סס ולס כן בתחילין סס שגורים בפיו וגם כותב מחוך הכתב מ"ל דמ"ל להוגאן בפיו דבהוגיגא לא בעי' מחוך הכתב וכן מוכח בל"ח סוף ה' ס"ת וכן נראה דעת הלבוש מלח הב"ח כתב דעכס דהוגיגא מפיו הוא שחוכר הכל הקהוגה על הגות סס כן לעולם נריך מיוגאן ת"מ הב"ע ומו' הל"ל לא ס"ל עכס זה אגא אחא יעגה ומת"ם הלבוש ונראה דאם לא הגיגא מיגא פסול בכתיבה כסר בכל זה בדיעבד וכן תמעע בכ"י ופו' בי"ד (לא)מדיעבד מיגו העכב (ע"ח) (לב) נחב ע"ת סס נדחנה הכתיבה בח ו' מוחיות מחבר לכתוב ג' מוחיות מון לחי כדאיתא בי"ד ס' רע"ג ע"כ אבל הס"ד סס פסק לגמור גם חתב סס על הס"ע ולבוש ר"וסרים הכא וסס בס"ת מחיריו ולי נראה דהס"ע ס"ל לחחחיר בתפילין בזה דמגוכה יוהר מיון שהם שורות קטנות וחוגעות (לג) הל"ח וס"ד בי"ד סי' רע"ג חולקים על הלבוש דדוקא כל מחיבה אמור אבל אות מ' מוחר וכ"כ מי"ע (לד) ובדיעבד אין לפסול (ע"ח) (לה) בל"ח דף ק"ב שמבהיגו מנהג ותיקין אין לכתיבים עולמות ולחהם הלבו' ובזבא מ"ו ע"ו כן לכל הוגאות לגג על הרמאמים (לו) והב"ח פסק דיעיקן בלא ברכה וכסיגא אח"כ עור מעובד לשמו יגנה הבתים הרמאמים (לז) ונוב לעשותו בשר מ' בלא תפירה בלל (כ"ו) בל"ח

לבוש הלכות תפילין התכלת

לט והל"מ שיהיו מרובעים רבוע גמור ארכן כרחבן שיהיה להם אותו אלכסון שאחו"ל כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא וצריך לרבע מקום מושבם וגם הבתים בראש נשיהיו כל הארבע בתים דבוקות יהיו מרובעות יחד ואין צריך כל בית בפני עצמו להיות מרובע ובשל יד יהיה אותו הבית מרובע וגם התיתור' והתפירה יהיו מרובעות אבל בגובה הבתים אין להקפיד אם הוא יותר מארכן ורחבן ואפילו עשאן מתחלה מרובעות ואח"כ נתקלקל ריבוען י"א שצריך לחזור ולרבען אע"ג דק"ל גבי ציצית שאם ניתקו מחוטי הערב עד שלא נשאר כשיעור מן הקרן כשר היינו דוקא בציצית דכתיב בהן ועשו להם ציצית משמע שלא הקפידה התורה אלא בשעת עשייה אבל ריבוע דתפילין הל"מ הוא וכל שעתא בעינן שיהיו מרובעין ,

מ הל"מ שיהיו שחורות בין הבתים בין הרצועות והיינו דוקא לעיקר מצותן מיהו אם עשאן מצבע אחר כשר (לח) וחריץ שבין בית לבית צריך שיגיע עד התפר דהיינו עד התיתורא ואם לא הגיע כשר והוא שיהיה ניכר החריץ כדי שיהו ארבע ראשיה נראין לכל ,

מא אורך ורוחב הבתים גם גובהן אין להם שיעור לא מן התורה ולא מן ההלכה רק כל אחד יכול לעשותן כפי הנוי הנראה בעיניו , (לט)

מב שין של תפילין הל"מ שיעשה בעור הבתים של ראש כמין שי"ן בולטת מקמטי העור א' מימינו וא' משמאלו (מ) אותה שהיא לימין המניח של שלשה ראשים ושל שמאל המניח של ד' ראשים ואם היפך אינם נפסלים בכך ,

מג חריץ של השינ"ן דהיינו חוד של מטה יגיע עד מקום התפר וכן הידי"ן שבתוך השינין צריכין ליגע למטה בשולי השי"ן ולא ימשוך השי"ן הרבה למטה אלא שגם שולי השי"ן יהיה נראה על התפר ,

מד נותנין טעם לעשיית אילו השתי שיני"ן שיהיו אחד של שלשה ראשים ואחד של ארבע ראשים היינו מפני שיש לנו מסיני שני מיני כתב האחד הוא הכתב שהיה על הלוחות והשני הוא הכתב בס"ת שכתב משה הכתב שבלוחות היו אותיות באויר והרפנות באבני הלוחות (שנ' חרות על הלוחות) ולשלשה ראשים יש ארבע רפנות וזו היא השי"ן של ד' ראשים שהבונה שהקמטי' הם הרפנות והאויר שביניהם הם גוף השי"ן כמו שהיתה בלוחות * והשי"ן של ג' ראשין היא כנגד השי"ן שכותבין בס"ת שגוף השי"ן היא בולטת בדיו וזו היא כוונת השי"ן של ג' ראשים כפשוטה שהקמטין הם גוף השי"ן והטעם שכותבים דוקא אות השי"ן בתפילין י"א לרמז בהם מניין הימים שאדם מניח בהן תפילין בשנ' שהם ג' מאות ימים חוץ מן השבתות שהם נ' וד' או ה' ימים י"ט שהרי שנת הלבנה אם הוא כסדרן הוא שנ"ד ימים ומלאים שנ"ה , ואע"פ שיש י"ט יותר שהרי לפחות אם ז' מן התורה דהיינו יום א' דר"ה וי"כ ויום א' דסוכות וש"ע וא' וז' דפסח וא' דשבועות מ"מ לרוב יבאו שנים או ג' בשבת ויובלעו עם השבתות , וי"א הטעם מפני ששם ההיח בא"ת ב"ש הוא מצפון והוא גימט"שי"ן ועל זה נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך וארז"ל שהוא שי"ן שבתפילי' כלומר שלא יהא נראה בחוץ רק השינין שהם נמטריא של שם ה" ,

מה תיתורא דתפילין הל"מ ומהו תיתורא שישים עור למטה לכסות פי הבתים ונראה כעין דף של נשר הנקרא תיתורא מעברתא דתפילין הל"מ ומהו מעברתא הוא שעור התיתורא יהא ארוך מצד אחד שיעשה ממנו המעברתא כיצד יעשנה יחתכנה משני צדדים שלא תהא רחבה כמו רוחב התיתורא כדי שיהא ניכר ריבוע התיתורא ובאותו מעברתא עוברת הרצועה ועל שם כך נקרא מעברתא גם בתפילין של יד יעשה תיתורא ומעברתא ובה יעשה אותם יקח דפוס של עץ שיהיה מרובע ריבוע גמור באלכסון אורכו כמו רחבו וחוקק בדפוס שלשה חריצין כדי רוחב הפרשיות כדי שיגיע החריץ שבין בי' לבי' למקום התפר כמו שכתבנו ולוקח עור דק מבהמה או חיה טהורה ומרבכו ומרטיבו במים ונתנו על הדפוס ומכניסו בחריצין עד שיתייבש ויתקשה וכעודו לח יעשה כמין שי"ן בולטת מקמטי העור אחת מימינו ואחת משמאלו של שמאלו שהוא ימין של הקורא פירוש ימין העומד לנגדו יעשה לה ד' ראשין ושל ימינו יעשה לה ג' ראשים , וימשוך השינין למטה עד שיגיע חריץ השי"ן ותחתיתו עד מקום התפר ואחר שיתייבש ויתקשה העור יפה על הדפוס ויוצא הדפוס וישארו כמין ד' בתים ואח"כ יקח עור עב וחזק לעשות ממנה התיתורא כדי שתהא התיתורא עב וחזק ותתקיים ביה מושב התפילין ותופרן בריבוע ויכפול אותו העור העב לשנים ויחותך בכפל העליון נקב מרובע כפי ריבוע הבתים ויכניס בו הבתים והנשאר בעור הדק של הבתים מבל הד' רוחות יפשוט אותה הנה והנה בין ב' הכפלין של העור העב ויש לוקחין עוד חתיכות עור מרובעות כמדת עור העב הכפולה ומניחן אותה ג"כ בין הכפלים כדי לעשות התיתורא יותר עב וחזק ואח"כ תופרין אותם יחד והוא הנקרא תיתורא ומאיתה העור העב יעשה ג"כ המעברתא , ולתפילין של יד יעשה דפוס אחד משל עץ ארכו כרוחב הפרשיות ולוקח עור דק מבהמה או חיה טהורה מעובד לשמה ומרבכו ומרטיבו במים ונותנו על הדפוס עד שיתייבש ואח"כ מוציא הדפוס וישאר הבית עשוי ועושה תיתורא ומעברתא כדרך שעשה בשל ראש ואח"כ יגלול כל הפרשה מסופה לתחלתה שאם יבא לקרות מתוכה לא יצטרך לפותחה כולה קודם שיתחיל לקרות והוא ני' להן , והל"מ הוא שיכריך עליהן קלף קטן ואם לא כרך לא מיפסיל בכך (מב) ויש מקפידין לכורכן בקלף כשר דכל שהוא למצות תורת ה' יהיה מן המותר בפיך , ועיין בסמוך סעיף ל"ז ולקמן סי' ל"ג סעיף ג') והל"מ ג"כ שיכריך עליה גם שער בהמה וחיה הטהורים ונהגו שיהיה שער זה של עגל (מג) כדי שיזכור מעשה העגל ולא יחטא עוד וגם שיהיה מצות תפילין כפרה על אותו מעשה אשר לא הוטהרנו ממנו ואם לא מצא של עגל כורך בשל פרה או של שור שהוא מינו ורוחץ השער היטב בתחלה עד שיהא נקי לומר ננקה אותנו מן החטא ואנו נוהגין עכשיו לכרוך השער על הפרשה ואח"כ כורכין עליו קלף כשר וחוזרין וכורכין עליו שער ואין קפידא וקצת מן השער הזה צריך שיראה חוץ לבתים ויש בו סוד (ועיין ברקנט סוף פרשת בא) ,

מו וכשמכניס הפרשיות בבתים יזהר שיכנים כל פרשה ופרשה באופן שיהיו זקופות בבית כמו שמעמידין ספר תורה בהיכל דהיינו שיכנים גלון העליון שזרו שורה העליונה תחלה וגלון התחתון לצד פה הבתים שבאופן זה כשיהיו מונחים על ראש המניחם יהיו מעומדת בביתם ,

מז ויראה ויסתכל כשמכניסם להיכן ראש הקלף דהיינו תחלת הפרשה פונה והוא שיפנה ראש הפ' לצד ימין הקורא שאם יבא לפותחן ולקוראן יהיו מונחין לפניו כהלכתן ,

מז ודוקא לכתחלה צריך בשל ראש לכותבן בד" קלפים ולהכניסם בד" בתים בעור אחר הכתיב והיו לטוטפות בין עיניך ואמר רבי עקיבא מט בכתפי שתים פת באפריקי שתים הרי ד' וארז"ל יכול יכתבם על ד' עורות ויניחם בד' בתים גם כן בד" עורות ספרדין ת"ל ולזכרון בין עיניך זכרון אחד אמרתי לך ולא שנים ושלשה זכרונות מדלא כתיב ולזכרונות בין עיניך הא ביצד כותבן על ארבע עורות ומניחן בד" בתים עשויין מעור אחר וה"ה אם כתב כל הארבע פרשיות בקלף אחד אפילו לא הניח ריוח גדול בין הפרשיות וחתך הקלף בין הפרשיות למעלה והניחם מדובקים למטה והכניסם כך לבתים כשירה דלזכרון בין עיניך כתיב אפילו זכרון אחד ובלבד שיהא חוט או משיחה בין כל בית ובי' שיהא היכר שהם ארבע אבל בשל יד אין צריך לכותבן אלא כל ארבע פרשיות בקלף אחד וגוללין מסופן לתחלתן וכורך עליהם שער ונותן אותם בבית א" דכתיב והיו לאות על ידיך אות אחד משמע מיהו אם כתבם על ד' קלפים והניח' בבית א' יצא ואע"ג לדבקם דהא מ"מ אות אחד הוא שהם בבית אחד מיהו מצוה מן המובחר הוא ג"כ לדבקם דכשם שיהא אות אחד מבחוץ כן יהי' אות א' מבפנים וכשמדבקם ידבקם בדבק כשר מן המותר בפיך , מי שאין לו תפילין של יד ויש לו תפילין של ראש עשויין כד' בתים אם הם חדשות שלא הניח עדיין יכול לטלות עור אחד על אחת מהן לעשותן בית אחד ומניחם על היד שאין כאן מוריד בקודש כיון שלא הונחה מעולם בראש הזמנה לאו מילתא היא אבל בישנות לא יעשה כן משום מעלין בקודש ואין מורידין בקודש כמו שיתבאר בסימן מ"ב בע"ה ,

מח אם צפה הבתים בזהב ה"למ שפסולה וכן אם עשאן מעור בהמה טמאה פסולה שאינה מן המותר בפיך , ואחר שהכנים הפרשיות בתוך הבתים יקח העור העב ויעשה ממנו התיתורא והמעברתא כדפרישית ואחר שעשה התיתורא מרובעת גמורה ארכה כרחבה יתפור אותה ,

מט והל"מ שיהיו התפילין נתפרין בגידי בהמה וחיה טהורים וי"א דמצוה מן המובחר לתפור בגידין של שור וטעמא משום דמין עגל הוא לכפר על מעשה העגל ואם תפר בגידי בהמה טמאה או בחוטי פשתן או בשאר חוטים פסולים ,

נ לפיכך לא יקנה אדם גידין מן העכו"ם לתפור בהן דשמא מבהמה טמאה הן ואע"ג דרובא טהורין הוו להו בקטועין וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי נספיקא דאורייתא לחומרא (מר) (וע"ל סימן תל"ט סעיף א') ואם אין לו גידין יכול לתפור אותן בחוטין הנעשין מן הקלף מפני שהן מינן עד שיהיו לו גידין ,

נא והל"מ שיתפור אותן תפירה מרובעת כיצד יעשה שתהא התפירה מרובעת תחלה מרבע עור התיתורא מלמעלה ומלמטה ויתקן ממנו המעברתא

(לח) בגליון דף נ"ב וחי"ע הגיב על הלבוש דברצועות פסול אף דיעבד מיהו כל הל"מ ורצועות שחורות הן הל"מ גם הם לרמזיריו דיעבד בבתים סיימו הגאון הק"ל דלמה הל"מ הוא ואחי אחר הלא דמה"מ הלבוש סימן ל"ג ס"ד דתחר מעבד דלאו הל"מ בבתים וברצועות אסור והאי ומ"מ כאן והיינו כי' קאי על בתים לחוד ומ"מ בתחלה דבתים הל"מ הייגו כיון דקנת הגוי' בב"י ס"ל כן כתב הב"י לחוש למתחילה וסמך על מי' ל"ג וכה"ג כתב הלבוש במי' זה סת"ל והכ"מ פוסל בכאן אף דיעבד דאגון הל"מ הוא אם לא בתקום דלא אפשר כדי שלא יבעל מחנות תפילין ונראה דקאי בבתים דוקא אבל ברצועות לעולם פסול ,

(לט) ובעל הנפש יסתור שיכא רוחב התיתורא מגבעיים של מגבעיים בין של ראש בין בל יד (נ"ח) ; (מ) הב"ח וע"ת התיתורא שלא עשו הסי"ן בדפוס תשום דלא יהיה כתב תוכות אבל כל"ח דף נ"א דאיתי דדפוס כבר לכל דבר שריך כתיבה , (מא) וכן פסק להם רב ובית מדש , (מב) תשום דקנת פו' ס"ל דלאו הל"מ הוא ועיין כתב דיש להחתיר לעפול בדיעבד ואינו נראה לסתור דברי ש"ע ולבוש בלא דאי' וכן הב"ח פסק כש"ע , (מג) מנהג דוקא שאורה לקשירה יותר מנופה (כסף משנה) , (מד) הקשה ע"ת הא דלאו קבוע כמי שרי יותר יש בכתות עתאות ועטורות מלאתרי' בעופות תנא הכתוב העתאות בו' ולא דק דכל מיני עתאים כם יותר מעטורים אבל לאו תמעע בלאגי מי' ע"ד דוקא מסמים והחתרים

מג"ב וגלפי זה צריך שיהיו הסני יודי"ן שבשי"ן מגיעו עד שולי הסי"ן בכתיבה נפרדת לתטה אלא יהיו נוגעים ממש בשולי הסי"ן כדי שתהא רוחב לשי"ן שקנת שבעטות (מה)

ומעברתא משני הצדדין מכאן ומכאן בענין שיהיה ניכר ריבוע התיתורא ובכפל העליון של התיתורא ינקב נקב מרובע מקום הכנסת הבתים בריבוע גמור וקודם שיכנים הבתים בארובה צריך שיתקן מקום התפירה שיהא בריבוע והוא שיעשה ד' נקבים בד' זויות הארובה וישער מנקב לנקב שיעור שוה כמנקב לחבירו עד שיהיו הד' נקבים שבד' הזויות עומדים על קצב אחד וכן אלכסונן צריך שיהיה בריבוע והוא כשיקח מחוגה ויעשה עיגול על ד' הנקבים שבד' הזויות אם ימצא שלא עבר היקף המחוגה חוץ לאחד מהם או לפני' ממנו אז יכיר שאלכסונן בשוה ואם מצא שעבר חוצה לו או לפנים ממנו ידע ויכיר שאין אלכסונן שוה ויחזור ויכוין עד שלא יעבור סיבוב המחוגה מא"מד' הנקבים לא לפנים ולא לחוץ וכשימצא הד' נקבים עומדים בשיווי אז יעשה הד' שרטוטין מכוונים מנקב לחבירו ובאלו הד' שרטוטין יעשה התפירה ואז תהיה מרובע' מכוון'ה'הלכה, וכן יש לו לעשות בריבוע הארובה ובריבוע דתיתור' לנסית הריבוע במחוגה בריבוע הזויות כמי שכתבתי ואחר שהכנים הבתים בארובה ישים קלף א' בשיעור רוחב הארובה לכסית פיהם של פרשיות למטה ויעש' שלש התפירות בכל צד שיהיו בין הכל י"ב תפירות ואם פיחת או הוסיף אינו פוסל וחוט התפירה יהיה סיבב משתי רוחות וקבלו קדמונינו ז"ל שכל התפירות יהי' מחוט' אחד שלא יפסוק החוט וטעמ' שזהו נוי לתפילין שיתפרם בחוט אחד ולא בשני חוטין ויראו קשרי' שדרך לעשות בראשה ובסופה מיהו דווקא לכתחלה אבל בדיעבד אינו נפסל אפילו נפסקה התפירה פעם או שתים (מה) אבל אם נפסקה בג' מקומות פסולה וצריך לחזור ולתופרם מחדש, ויעביר התפירה בין כל בית ובית כדי שיהא היכר היטב בין הפרדת כל בית ובית ושתהא העור שבין הבתים מחוברת יפה עם התיתורא ולא תזוז מינה,

נב ואח"כ יכנים הרצועה תוך המעברת' ויעש' קשר של תפילין שימרוד הרצועות סביב ראשו ויעשנו שם בענין שישב על מקומ' כאשר פרשתי למעלה ויעשה הקשר בשל ראש כמין דלי"ת ר"ל שיהא נרא' בחוץ כעין דלי"ת וכן יעשה בשל יד יכפול העור לעשות התיתורא ומעברתא ויעשנ' מרובעת בתפירה ובאלכסונה ומניין התפירות ג'לכל צד כמו בשל ראש ויעבור הרצוע' במעברת' ויעשנ' קשר שתהא הרצוע' עוברת בו להדקה בזרועו ובסוף הרצוע' אצל הקשר יעש' קשר קטן כצורת יו"ד להשלים אותיות של שד"י עם השין שבבתים של ראש והדלית שבקשר של ראש דק"ל שהדלי"ת והיו"ד שבקשרים הם ג"כ הל"מ כמו השי"ן שבבתים להשלים שם של שדי ואח"כ חותכין ג"כ בסוף הרצוע' אצל הקשר שיהא נרא' כצורת יו"ד ויהיה שלא יעשה הקשר עד שעוש' השי"ן שבבתים ואח"כ יעשה קשר של ראש כצורת דלי"ת ואחר כך היו"ד בשל יד כדי לעשות השם של שד"י בסדר אותיות ונוהגין להעביר העור על הבית של יד לרוחב הזרוע ורוחבו כרוחב הבית ונוהגין כן לפי שתפילין של יד הן גבוהין וקצרין ומשימין אותם תחת הבגדים ומתגרדין תחת הבגדים ומתקלקלין לכך מעבירין הרצועה עליהן לחזק,

(מה) וחזירים חיישין, (חז) והב"ח סתיר בלוקח חוט לחד מרוך לתפור כולו ונפסק בשעת התפירה דוהלי אינו חזק ולא העמיד לפסק כנפסק דהי מבל מיש מרוך כל כך ונותר בחוטו מ' לכתחילה,

סימן ל"ג

(מ) כתב הב"י היכא דלא אפשר יש לסמוך על דברי התקול (תי"ט) (ב) והב"ח פוסל אף בבתים דהל"מ הן מיקום אחרות וע"ל סי' ל"ב סעיף מ' ע"ש מ"ש שם (ג) תיובה דלא רמה בברכות דף ט"ו דלתר מולתחתם שיהא ליתורן תם

(ד) אמילו בפתיל לחם רב,

ה מדכתיב וקשרתם אותם לאות וגו' ולא כתיב וקשרתם בקמץ תחת התי"ו שהוא לשון נוכח ליחיד כמו שכתב אחר כך בשבתך בביתך ונומר ולא כתיב גם כן בשבתכם בביתכם דרז"ל שיהא קשירה תמה ר"ל רצועה שלימה ולא פסוקה וקשירה ותפורה, *

סב"ם על דרש זה הקשו לי אחרו וז"ל הרי כל הפ' הוא לשון רבים ובפסוק הזה וכן כל הפסוק הזה הוא לשון רבים ולמה לא הרשהו ג"כ ידכם ועינכם, ועוד שכ"ם שהיה לכם לרז"ל לדרוש ולחתם אותם את בביכם,מין שאותו פסוק

בעצמו מבויים בלשון יחיד, ועוד שהרי הרשו גם וכתבתם אע"פ שהוא בקמץ בב' הפרשיות ובד' שוחלי בקמ"ץ יותר מעשה לשון תמיותם מבבג"ל מ' כן מוחרים בקמ"ץ אים הם, ועוד מי לא כתב שם אפ' הוכתה זו שכתוב תכ"ת רק דרשו רז"ל זה הדרוש בתשעתות הורשין ויותר קרוב לומר שדרשו וקשרתם שבבתים מ' פשוט ג"כ בקמ"ץ ומי וכתבתם יהיה אפשר עומר בשם הוכתה הקמ"ץ עכ"ל השבתי לכם תמיהני מאד תמה"ל שלא הקיקתם יפה בדברי כל פ' זו לירוץ לעשקה ליישבה על אופנה לפי פשוטה, וזה שהרי יש לדקדק בה שהיא תחלת בלבי רבים וזה לם שהוא תכמתו ונו' שהוא ל"ל רבים וא"כ ולאלי מן הרחוי הוא שכל מה שבעיות ויזסור בפ' לו אחריו כן שיהיה ג"כ ל' רבים הקלי הכל על אם שהוא תמשנו ונו' וזה ל"ל הכתרו לכם ועומר ולבבתם תהיה ובוירותם את חברי ועומר ולמדתם אותם ונו' הכל ביין נאמ' בל' רבים ומ"כ על כל מה שבא בפרשה זו בלשון יחיד כמו בשבתך בביתך ונאמר על ובשעריך יש לתמוה מאי מה שיהיה בלשונות הלו מדבר בהם בלשון יחיד כיון דסלקו אלי מן תחלת הפ' שהוא לשון רבים וכל זה לפי דעתי הקרוב יפה ושמוק הוא כפ' זו ואמר לי לבי שלבל זה כתב רז"ל שומר עוכא עד שלא בא הזה לפי שמק בכלם הדרוש הזה שדרשו תמלת וקשרתם שיהא קשירה תמה על הדרך שיתבאר בע"ב וזה מי כתב הלא גם תמה הרחוק הזאת אשר מאחרי ויבאו אותם בכלבם אחר ואחרו בדעתם לפי פשוט בפ' שבל מה שבא מן הבבטחה והמאהבות כפ' זו ולא מתה שלא הוכר לעצמה בפ' שתא הלו הבל בלשון רבים תמוה הקלי על תחלת הפרשה פסוק לשון רבים אבל כל מה שבא בפרשה שתא הלו שלא לשנות את לשונו מתה שנאמר כבר בפרשה שתא בשותפלה בלשון יחיד שתא ישראל ונותר ולבבתם ונותר ולבבתם ובתרה ולבה לא שיה הלשון בפרשה זו תחלת בשבתך עד ובשעריך, ותוך הדישוב הזה אשר ליותם לכם לא הוכרלו לומתבו תרוב פשעותו בעוניכם, היה קשה לה בתלת הקשרתם לתת שיהא לותו בפרשה זו מפרשת שלמעלה עד שלבלך לבהשיף תנת אותם ואם כתב ג"כ וקשרתם בקמ"ץ מו בפ' שלמעלה לא היה לריך לכתוב תלת אותם ומיותר זה בתותם הרשו שלריך שיהא קשירה תמה ולבב קשרתם בפ"ל תלת לשים לבריו ג"כ לאות על ידכם ובין עיניכם ונותר ולא היה יכל לכתוב יחד ובין עיניך ונותר לפי הקוק הלשון, גם בתלת לתפרתם ונו"לא בפ' בתקים ובשערם ונותר דבוק מבלבל לשנות הלשון מוצנתם לותפתם לתרבה מה הוצרך ג"כ לשנות הלשון יחיד לפי רבים אבל מה שדרשו כתיבה תמה מוכרחים לא מן הקמ"ץ דרשו לא נדרש בזה רק לקרוק הלשון דרלי מי הדברים שבפסוק הקודם ותמרכם כל היכל דקור בפ"ל דרשו תמה לקרתם לכם לעלם דרשו לקרתם תמה ובעבתם עבותה תמה בכ"ב דרשתו עבותה תמה בכ"ב אבל מה בדרשתו עבותם בקמ"ץ כתיבה תמה אינו לתמר גתר אלא מתבכתם בעלמה הוא ולא לא ייתור לי' ולא מיתו לי' ולא רק תמשנות הדרשן בעלמה שני הייתו תמוש העיקר דיני לוחת מותיות אינם אלא מתלבה לתמם תמוש ולא מקרלי דרשתו ולא תלינוני תפסוק ולתפסת דעגל ונו' בבא בל' יחיד ולא"ם אלא שלא הוכר בפ' שלמעלה הכבר דרז"ל מה הפסוק מיירי ביחיד' שבתוכ' אלין עשרין רשונו של מקום נמתר אפי' יש בהם יחידים אינם ליקוקים גמורים ולא זהו לחות תפרתים יצו לתפרתם תבותתם ע"י עלמם ורים הפ' מיירי בלדיקים גמורים ועיין רש פ' מלך מבדרכין ג"ל,

לפיכך ארז"ל אם נפסקו הרצועות אין להם תקנ' בקשיר' או בתפיר' בר"א כשנפסק הרצוע' מה שמקיף ממנה הראש או הזרוע שהיא עיקר מצות קשיר' תפילין דכתיב וקשרתם לאות על ידיך והיו לטוטפ' בין עיניך כלו' דווקא הבא על קשירה הראש וקשירת היד בענין קשירה תמה אבל התלוי ממנ' ומה שקשר סביב הזרוע שאינה מן המצוה אין תפירה וקשירה פוסל בה ו"א בשל ראש כל מה שתלה ממנה בצד ימין עד השבור ובצד שמאל עד החזה וכן בשל יד כל מה שסביב הקיבור' ועוד כל שיעור שימתח מן הקיבור' עד אצב' האמצע וגם כדי שיוכל לברוך ג' פעמים סביב האצבע אסור לקשור ולתפור אבל מה שהם ארוכים יותר על אלו השיעורים כמו שדרך העולם לעשותן ארוך הרבה כנין עד המילה ולכורכן כמה פעמים סביב הזרוע אין קשיר" ותפירה פוסל בהם ו"א עוד דגם תוך השיעורי הללו דווקא קשירה פוסל מפני שאין נאה לתפילין להיות כך מקושרים אבל תפירה ישרה לצד (ד) פנים שלא תיראה בחוץ שאין גנאי לתפילין כ"ב אינו פסול אפילו תוך השיעורים הנזכרים ויש להחמיר ובשעת הדחק כדי שלא לבטל מצות תפילין יש לסמוך על המתירין,

לד סדר הנחת הפרשיות בתפילין ובו ד' סעיפי',

א הסדר הנחתן בבתים ג"כ הוא ז"ל בקבלה מסיני אלא שיש מחלוקת בקבלתן ז"ל לרש"י ולהרמ"בם ז"ל מסדרין אותם באופן שיוכל הקורא העומר לקראת המניח לקרות אותן כסדר שהם כתובות בתורה דהיינו קרש משמאלו של המניח בבית החיצון שהוא לימין הקורא ואחריו והיה כי יביאך בבית השני ואחריו שמע בבית השלישי ופרשת והיה אם שמע בבית הרביעי שהיא בית החיצון לימין של המניח ולר"ת כן הוא הסדר קרש משמאלו של המניח ואחריו והיה כי יביאך בבית השני כ"לעיל אבל בשלישי יהיה אם שמוע וברביעי שהוא חיצון שמע סימן לדבר הוויית להדדי ושני השי"ן דהיינו קרש שמע לצד חוץ אצל השי"ן שבבתים וכן הוא

הסדר

לבוש הלכות תפילין התכלת

סימן ל"ד

(ה) כן משמע לתמיין בסה"ת נעניה וכן משמעות כס"ע ובפרע לטמחאות כס"ע המפסם עם ע"ת תרים ו"ל מלמס ס' ובמא' הביגו עליו ל"ח ולין הלכ"ע לא ינים מל ר"ת בתחלה לחיתא (ב) מכל לא ומאחר דיגין דלא מכר בו תפילין לא הוי מעיל עדות מקר (ג) מחב בע"ת ול"ם מלין לכהמיר מבחים והפרשות והרמבות ע"ב ובאמת שכן הוא בתמי מ"ע מי' לי' מלא מקבה על מלכולו ומפקו מר"ם סתוגלא תפילין ופרק המגקים ע"ם כי מין מעסקי כלן בפנעולים, ומב"ח מסמע דאם מכוין מלא לנמה מלא בלי מין שבר ול"ע מעירובין מם דא"כ מחלי מין מכנים מרים בשבת מסם כל תוסקי לכרין מלא לנמה מלא בלי ויכמ זוג מני מכמיע ע"ם.

סימן ל"ה

(ה) יש עומים כגג מה ויש ששין מה ומלמה עמרת המלמוגם כגג פחים בלי' מלם מלקים

הסדר בשל יד למר בראית ליה ולמר בראי' ליה והעולם נהגו כרש"י והרמב"ם כסדר שהם כתובים בתורה ואם החליף הפרשיות בבתים של ראש או בשל יד למר בראית ליה ולמר כראית ליה פסולין,

ב ולפי שנחלקו בזה גאוני עולם ותפילין של אלו פסולין לאלו ואמרו חכמים ז"ל מקום יש בראש לדניח בו שני תפילין וכן בזרוע לכן נהגו קצת הרוצים לנהוג מדת חסידות ויראת אלהים ומנהגם כך ביאור ענינים נוהגים לצאת ידי שנידם ועושין להם שתי זוגות תפילין כשתי הדיעות וכניחין שנידם, ויכין ברנחתן שבאותן שעשויין כתיקנן אליבא דהלכתא בהן הוא יוצא ידי חובתו והאחרות יהיו לו כרצועות בעלמא ואין כאן משום בל תוסיף אלא כשעושה חמש בתים ואם אינו יודע לכוין דכ"ם ולדניח שניהם יחד יניח בדברי האחד של יד ושל ראש ויסלקם מיד ואח"כ יניח ראחרות על ככך ברכה הראשונה ואם יעשה כן יניח תחלה סדר של ר"ת (א) ואחר כך של רש"י ורמב"ם כדי שיקרא ק"ש ותפילה בשל רש"י דדואיל וכל העולם נוהגין כרש"י לא יפרוש עצמו מן הצבור בשעת ק"ש ותפלה דה"ל כעושה אגודות אגודות ואע"פ שבאופן זה יעשה הברכה על של ר"ת ואין הצבור נוהגין כן אין קפידא כי הברכות עולין לשתיהן ואין הנחת הראשונות וסילוקן נקרא הפסקה ביון שעוסק בהן ואינו פוסק עד שיניח השניות או יעש' כן והוא טוב יותר יניח של רש"י תחלה ויברך עליהן כמו שעושין הצבו' ויהיו עליו עד אחר ק"ש ותפלה ואחר התפלה יניח של ר"ת בלא ברכה ואם לבו נוקפו שלא יהא במעיד עדות שקר בעצמו כשקורא בתחלה ק"ש בלא תפילין של ר"ת דשמא הלכה כמותו יחזור וקרא גם בשל ר"ת שמע ויהיה אם שמוע, (ב)

ג מ"מ לא יעשה כן להניח שני זוגי תפילין אלא מי שמוחזק ומפורס' בחסידות דאל"כ הוי יודרא דרא כ"ע נוהגין כרש"י ועוד ששלחו כתב מא' שנפלה בבימה שעל קבר יהזקאל הנביא ומצאו שם תפילין ישנים מאוד והיו כסדר רש"י והרמ"בם והנוהגין בשתי התפילין שכתבנו גם כשכתב אותם של ר"ת צריך ג"כ לכותבן כסדר שהם כתובים בתורה כמו לרש"י ולדמ"בם שבכתיבה הכל מודים שצריך לכותבן כסדרן בתורה לפיכך בשל יד שהם בקלף אחד יכתוב קדש והיה כי יביאך ויניח חלק מקום פרשת והיה אם שמוע ויכתוב שמע בסוף הקלף ואח"כ יכתוב והיה אם שמוע על המקום שהניח חלק דסדר הנחתן בבתים בשל יד ושל ראש שיין הם,

ד ולא יניח ב' הזונות בבים אחד שדדי ע"כ אחת מהן פסולין והוא כמו חול ואסור לתתה בבים של תפילין, אלא יעשה שני בתין ויעשה סימן בכל כיס לאיזה הוא עשוי שלא יתן של זה בזה (ג) ולהניח שתי זוגות תפילין מסד' אחר שהנוהגין בו יש להחמיר אב יש בו משום בל תוסיף דשמא דומיא דציצית שיטול ללבוש כמה בגדים שיש ציצית בהם ה"ה תפילין וכן משמע אמרם ז"ל בענין בל תוסיף בגון ה' פרשיות בתפילין דמשמע הא שתי זוגות לית בהו משום בל תוסיף או נימא ה"ה שתי זוגות מסדר אחד ואינו דומה לציצית שכל בסות חייב בהן ואגב ה' מינים בלולב אמרו גם כן ה' פרשיות בתפילין ויש להחמיר שלא להוסיף כלל, (ד)

לה דין מנין השיטין ובו סעיף אחד

א נהגו הסופרים ע"פ הקבלה לכתוב בשל יד ז' שיטין בכל פרשה ופרשה ובשל ראש ד' שיטין בכל פרשה ופרשה ואם שינה לא פסל ואלו הן ראשי השיטין דשל יד וידבר את היום יוצאים לתת חג ההוא תורת, בשניי' והיה רחם בשה לאמר כי הקשה בהמה לאות, שלישי' שמע את והיו לבבך ובלכתך דרך מזחת, ורביעית והיה ובכל נפשכם ואבלת יי' בכם אשר יי' בין עינכם ביתך ובשעריך ואלו הן ראשי שיטין של ראש וידבר מזה הזאת זה שניי' והיה וכל פטר חמור ממצרים מבית כל פטר רחם הזכרים, שלישית שמע נפשך לבניך על רביעית והיה עשב לא תתן את בגיכם כן כתבם הטור אבל הסופרים שלנו מדקדקים לעשות כן במנין השיטין ז' בשל יד וד' בשל ראש אבל בראשי השיטין האלו אין נזהרין ומשנין כאשר יזדמן ואין קפידא,

לו דיקדוק כתיבתן וטעם תמונת האותיות ע"ד הקבלה ובו ג' סעיפים,

א כבר ידעת אמרם ז"ל על וכתבתם שצריך שיהיו האותיות כתיבה תמה ר"ל תם ושלם בגוף אחד ולא אותיות שבורות וחלוקות חוץ מן הה"א והקו"ף קבלנו בהן שצריכין להיות חלוקות ואם אינם חלוקות פסולין וכמו שיתבאר בע"ה ועתה אבאר את תמונתן על סדר הא"ב וכל התמונות יש בהם סוד על פי הקבלה א"לף תהיה נקודה העליונה כמין יו"ד ושיקין קטן עליה ויהיה פניה עם העוקץ הפוך כלפי מעלה ויהיה ירך הי"ד דבוק אל גג הגוף באמצע דגג שיהי' עולם אחד ויהיה סוף הגג עקום למעל מאחריו קצת והנקודה של מטה תהיה נב כן כמין י"ד נינעת בגגה ודחוקה מן ראש של הגוף בשיעור עובי הקולמוס וחציה ולי"ד התחתונ' יהיה עוקץ קטן למטה לצד ימין ויהיה עוקץ שמאל של נקודה עליונה מכוון כנגד עוקץ ימין של יו"ד תחתונה כזו ולהיות בלי ספק טעם כל תמונה מיוסד' ע"פ סוד הקבלה כמו שאמרו כן בפירוש בזוהר ובשאר ספרי הקבלה אכתוב בקצת תמונות מן הבא בידי בסודו ואכתבנו לי לזכרון וטעם הא"לף בתמונה הזאת הוא מפני שבתמונה זו היא דומה לשתי יודי"ן וי"ו באמצע שהוא בגמטריי כ"ו במספר השם של ד' וי"ד העליונה רומזות לחכמה העליונה והתחתונה לחכמה תחתונ' וזהו הטעם שיהיו העוקצין מכוונים כי חכמה עליונה וחכמה תחתונ' שוות זו כנגד זו זו מקבלת משלמעל' הימנה וזו משפעת למטה הימנה בידוע והוי"ו לקו האמצעי שהוא ת"ת והמ"י, כי"ת צריך שתהיה מרובעת שלא תהא נראית כב"ף ויהיה לה עוקץ אחד למעלה לצד ימין נוטה לצד הא"לף ועקב עב למטה ומקל קטן למעלה בצד שמאל על פניה כזו בתמונה הזאת הא' דומה כמו דלי"ת בתוך וי"ו כי העקב שלמטה היא במקום ראשה של וי"ו והדמז לחיבור הד"ו פרצופין והמקל של מעלה לצד ימין עליו אמרו בירושלמי אומרי' לבי"ת מי בראר היא מראה להם בעוקצ' של מעלה זה שלמעל' בראני ומה שמו מראה להם בעוקצ' של אחוריה לצד א' ר"ל אחד שמו וע"כ יהיה העוקץ הימני נוטה לצד ימין נגד הא' ולפי' זה יהיה תמונת הבי"ת רומז לעולם סתום מג' רוחותיו ופתוח מרוח אחד והיא צפון ומ"מ ריבועו ועקב העב של מטה ישארו בסוד' שכתבנו כוונת' והמ"י גימ"ל יהא ראשו וגופו דומה לזי"ן ראשו עב ורגל ימין יורד למטה מעט יותר מירך שמאל והירך יהיה משך עב ונגע בה בעוקצה שיהיה גוף אחד וקצת בשיפוע וקצת נמוך וג' תגין על ראשה כזו והסוד בתמונה זו יראה לי לדמז שהיו"ד התחתונה הנזכרת מקבלת מכל ז' הבנין ומן שלשה העליונ' הנרמזות בג' התגין והדבקות בז' רומזת שהיא מהן מיוחדת עמהן באחדות והמ"י וטעם השיפוע ורגמיבו' איט אלא שיהא יכול לכתוב את אחרת שכתיבה בתוכם ולא יצטרך להרחיק אותו האות מראשה דלי"ת יהיה גגה ארוך ורגלה קצר ולצד ימין יהיה לו עקב טוב שלא תהא נראית כרי"ש ורגלה פשוט קצת בשיפוע כנגד גימל ועוקץ לצד ימין בולט על פניה למעלה ואותו עוקץ לא יהיה ארוך כזו והסוד בתמונה זו יראה שיהיה דומה לתמונ' שני יו"ן סגורין זו בתוך זו העקב ראש אח' של וי"ו והעוקץ ראש שניה והדמז לת"ת ויסוד שהם שני הזיו"ן המכריעי' ושניהם גוף וברית מחוברים ומאחדין ולפי שהם משפעים לתוך הד' שהיא רגל הד' שבמרכבה שהיא העטרה רמזים גם הם בד' והמ"י ה"א יהיה כמו ד' רק שהנקודה בתוכה דומה לי"ד מהופכת תלויה בה ואותה נקודה לא תינע למעלה בגגה ולא תהיה הנקוד' משונה אלא תהיה למעלה דק ולמטה עב מעט עקומה למטה לצד ימין ולא תהא הנקודה רחוקה מגגה יותר מעובי קולמוס ולא תהיה סמוכה לגג עד שאדם ביניני לא יוכל להכיר החילוק שביניהם ברחוק ד' אמות ולא תהיה הנקודה נגד אמצע הגג אלא תהיה בצד שמאל נגד סוף הגג ומקל קטן לצד שמאל למעלה על פניה כזו והסוד בזאת התמונה יראה לי שהבונ' שתמונ' הה"א הזאת מגלה ומבאר סוד תמונת הולי"ת ר"ל הדמז שהיו"ד התחתונ' הנזכר' שהיא העטרה היא כלולה ומאוחדת בתוך הב' וי"ן שאמרנו וסוד שלא תינע ואם נגע' פסולה כסוד האתרת עם הלול' שהוא באחדות עמהם ואינו עמהם באגודה והמ"י כי הוא סוד סתום וחתו' וי"ו תהיה ענול' לצד ימין כמו רי"ש אך ראשה קצר כמו יו"ד ופניה שוים ורגלה ארוך כעובי ב' קולמוסי' ופשוט תחתיה בשוה לא שבור באמצע שא"כ לא תהיה תמה אלא עגיבה מתמעט והולך מעט מעט עד שתהיה חדה למטה כזו וסוד תמונתה ירוע בכמה מקומות שהיא רומזת לקו האמצעי המקבלת מן הכתר העליון הנרמז בעוקצה למעלה ומשפעת לתחתונ' בציגור ושביל דק ונעלם הנרמז בחדות שלמט' והמ"י זי"ן ראשה יהיה עב ומרובע ועובר על נפה משני צדדין וג' תגין על ראשה כזו וסדה ירוע רומזת לז' התחתונות המקבלת מן דג' העליונות הנרמזות בתגין מעם עוברה על גופה מב' הצדדין לומר שהתחלת הז' הם ימין ושמאל רחמים ודין ומן אמצעם יצא הקו האמצעי הכולל משתיהן ומשפיע למטה ויש שעושין הקו התחתון דק ביציאה והולך ומתעבה מב' הצדדין וחוזר ומתמעט מעט מעט עד שתהיה חדה למטה והרמז שמן האמצעית יצא ציגור לימ"ן ולשמאל ר"ל לנצח ולהוד ומשם חוזרין ומתערבין ביסוד המבריע ביניה' ומשם בא' רה בציגור הדק כמו כו"ו והמ"י חי"ת יהיו ב' רגליה דומין לב' זיני"ן רחוקים זו מזו כעובי קולמוס ומחוברים בגג גבוה יחדיו (א) אבל הזיין של צד שמאל יהיה ראשה שגול לצד ימין ומקל קטן יהיה עליה בצד שמאל כנ' וסוד תמונתה אינפשר שהיא רומזת שה"ז הנכלות שבעטרה עם הז' כתרים הנרמזים בב' הזיי"נין ולכך אינם שוין שסודם ב' ענינים גלוי

ונעלם וכולם מקבלים מן הבינה היא האם הרובצת על הבנים והיא הנרמזת בחטוטרא שעליה, ומן הבתר והחכמה הנרמזים במקל שעליה והמ"י, טי"ת יהיה ראשו הימין קצת ארוך ומשפיל ראשו קצת ויהיה למעלה ענול ולא משוך בשוה ועוקץ פניו משוך למטה לתוכה והראש הב' לצד שמאל יהיה רומה ממש לזי"ן והרגל משוך בשוה למטה וג' תגין על ראש השמאלי" כזו . והסוד שבתמונה זו היא מחוברת מכ"פ וזי"ן לרמז שהתשיעית והיא היסוד שהיא מקבלת מכולם כשהעטרה היא בד"ו פרצופים עם הת"ת היא כלולה מכל כ"ז אותיות התורה הרומזים לכל הצינורות ועוד שהיא כלולה מן ת"ת שהיא שם של ד' שמספרו כ"ו ומן הראשונות היא כ"ע שהיא הא' הדי כ"ז והג' תגין שעל הז' לומר שהשביעית שהיא השבת ויסוד עולם הבא מקבלת מן הג' עליונות והמ"י . יו"ד יהיה ראשה ופניה שים ויהיה לה לצד ימין ירך קטן ועקום ותג בצד שמאל על פניה ונגנדו עוקץ קטן ירך למטה אבל העוקץ יהיה קצר מן התג וגם קצר יותר מירך השמאלי כזו ויסוד תמונתה ירמוז לחכמה עליונה שהיא הנקודה הקטנה הנעלמת והיא מקבלת מן הכ"ע הנרמז בעוקצה של מעלה ומשפעת למטה בסוד הבינה הנרמז בעוקצה השמאלי וגם ממשכת רחמים פנימיים רחמים נמורים בחסד הנרמזת בעוקצה הימיני והמ"י . כ"ף כפופה תהיה ענולה מכל צד ופניה למעלה ולמטה שוים כזו והסוד היא רומזת לכבוד הסוכך על נקרת הצור אשר בו הושם משה עד עבור הש" על פניו בסוד ושכותי את כפי וגומר . כ"ף פשוטה תהיה גנה קצר ובעקמימותה תהיה ענולה וירכה יהיה ארוך כזו י כדי שאם היו כפופים אותה שתתכל להעשות כף כפופה שאין חילוק ביניהם רק שזו פשוטה וזו כפופה ולכן לא ימשוך אותה בסוף השיטה לעשות ארוכה כלל שלא תהא נראית כדי"ש, ויסוד פשיטותה נראה שהיא רומזת להסד" הכ"ף כלומר כשתפתחה נקדת הצור ותוסר הכ"ף מעליה תתפשט השנתך לראות אחוריה ולכן סמכה לכמד שזו היא כונתה וסודה כאשר יתבאר לפנינו בע"ה, למ"ד יהיה גופה וראשה ענול לצד ימין למעלה אבל לצד שמאל יהיה לה זוית וראשה יהיה כפוף לפניה וצוארו ארוך יהיה לה למעלה ועל צוארה יהיו שני עוקצין קטנים וגבה יהיה עב וכפו' לפניה היטב כזו . והסוד כי בתמונה הזאת היא מחוברת מכ"ף למטה וי"ו למעלה וכונת סודה לומר כי הב"ף כפופה והפשטה הנזכרות שתיהן הן מקבלים מן הקו האמצעי שהיא הוי"ו שלמעלה הימנו והעוקצין שבראשם רומזים לחסד ודין וע"כ יעשה הימיני גדול מהשמאלי בסוד הסתם כי גדול ה' מכל אלהים וסוד עקידת יצחק ע"י אברהם המשכיל יבין . מ"מ פתוחה תהיה למעלה לצד ימין ענולה אבל למטה יהיה לה זוית א אבל לא יהיה לה עקב כמין ב' וגנה יהיה למעלה שוה ולא ענול ויהיה גנה ארוך עד כנגד מושבה התחתון והנקודה שבצד שמאל הרומה ליו"ד יהיה מושך עם אליה וכמעט בשוה מעט באלכסון כדי שלא תגיע למטה והחדתום יוצא למטה מן הנקודה כאורך שני קולמוסין ויגיע עד כנגד מושב התחתון ולא יגע בו כזו . ובזו התמונה דומה לכ"ף וי"ו רבוקה למעלה בה ואע"ג שיש לה זוית למטה מ"מ כיון שהיא ענולה למעלה ואין לה עקב למטה דמי טפי לכ"ף מלבי"ת כי הבי"ת יש לה עוקץ מלמעלה ולמטה עקב וזוית למטה אינו מהפך תוארה מכ"ף . ומה שאין עושין אותה ענולה ממש בכ"ף טעמה הוא כי מ"ם פתוחה ומ"ם סתומה יהיו שוים אם יהיו שמה ענולות שמא הסתומה תרמה לתינוק דלא חכים ולא טפש לסמ"ך וסודה יראה ג"כ שהיא רומאת לחיבור הכ"ף שהזכרתי עם הו"ו כשיהיו בד"ו פרצופים ופתיחותם רומז שהם בחיבורם המשפיעים למטה בכל העולמות והמ"י . מ"ם סתימה תהיה ענולה למעלה לצד ימין ולמטה יהיו לה זוית לימין ולשמאל שלא תהא נראית כסמ"ך ויסתום אותה לנמרי וגנה יהא עובר חוץ לסתימה כשיעור עובי קולמוס שתהא נראה עם הצלע הד' שלה כדי"ו כזו . ובתמונה זה תהיה ג"כ דומה לכ"ף וי"ו דבוקה בה וטעם הזוית כמו במ"ם פתוחה אלא שסתימתה רומז לסי' גדול צפון כמום וסתום בסוד חיבור הגדול בהיותה נעלמה בסוד הבינה בסוד מ"מ סתומה דלמרבה המשרה ודי למבין והמ"י . נ"ן כפופה יהיה ראשה כמו ראש זי"ן וג" תגין עליה והגרון עב וקצת ארוך ומשכה משוך לצד שמאל יותר מן הראש השב ובעקמימותה יהיה לה קצת עקב אמנם תהיה שמה ענולה כזו וטעם משיכתה לצד שמאל הוא כדי שלא תהא נראית ככית או ככ"ף וצוארה ארוך כדי שיוכל להסמיך אות אצל ראשה ובתמונה זו תרמה לזי"ן עומדת תוך ו' וסודה לכוון שהשביעית שהיא השבת והיא העטרה אע"פ שהיא בראש פינה עיקר קימה הוא על הוי"ן קו האמצעי והתגין מרמזים שהיא גם מקבלת מן הג' עליונות ועוד שהנו"ן, היא נקבה המקבלת השפע מן העליונות שהם וכרים לנבה והמ"י . נו"ן פשוטה תהיה כמין זי"ן ג' תגין עליה אך שהיה ארוכה כזו ושיעור ארכה כדי שתהא ראויה להעשות נו"ן כפופה וסודה ידועה רומז להתפשטות משיכת השפע מן העליונות עד למטה בסוד אמונת אומן והמ"י , סמ"ך תהיה גנה למעלה ארוכה ולמטה משוכה קצר ותהיה ענולה למעלה לצד ימין ולמטה ענולה משתי צדדיה לימין ולשמאל ויסתום אותה לנמרי וגנה למעלה יהיה עובר חוץ לסתימה כשיעור שני עובי קולמוס,

כזו ותמונתה זו ג"כ כדמות כ"ף ויו" כמו במ"מ סתומה, וכונתה וסודה הוא כמו סוד המ"ם סתומה אלא שזו סמוכה ביותר ולכך נקראת סמ"ך לומר שהיא סמוכה ומובלעת בכ"ף וענולה בבל צ רומז שאין לה קץ ותכלית לא בתחלה ולא בסופה רק הוא מסתמכת ומתקיימת לעד ולנצח נצחים ולעולמי עולמים מן העולם ועד העולם והמ"י , עי"ן יהיה אות ראשון כעין יו"ד שפניה קצת כלפי מעלה וגופה מושך תחתיה בעמידה קצת ובה תהיה זי"ן עומדת בשוה ונוגעת בירכה למטה מחציה ויש עליה ג" תגין כזו והדי היא מחוברת מג' תמונות יו"ד וזי"ן עומדת בתוך ו"ו וסודה ידוע לומר הוי"ד העליונה הרומזת לחכמה עליונה עם הכתר והבינה בעוקצין שלה גם כל הז' התחתונות כולן פונות אל הו"ו הוא קו האמצעי שהוא הגוף ועיקר האילן והמ"י , פ"ה כפופה לא יהיה לה עוקץ למעלה אבל יהיה לה זוית קטן ותהיה משוכה קצת לאחר ירה שתהא ענולה מבחוץ וכן למטה תהיה ענולה אבל מבפנים לה יהיה הזוית כמו בי"ת ויהיה לה עוקץ על פניה לצד שמאל ויורד למטה אל הנקודה שבתוכ" והנקודה כמין יו"ד תהיה למטה בצד שמאל ענולה ותלויה באותו עוקץ והעוקץ יגיע למעלה שהוא גוף אחד אבל לא תגיע הנקודה בשם מקום יותר כזו ובתמונה זו הוא דומה לכ"ף וי"ו מהופכת תלויה בה וסודה כסוד ל' ומ' אלא שזו בסוד החיבור והדיבוק ביותר והמ"י , פ"ה פשוטה יהיה לה זוית קטן למעלה ומשוך קצת לאחוריה כמו הכפופה והגלה ארוך עד שאם תכפפנה תהיה מאחורי" כמו כ"ף כזו וסודה כסוד כ"ף פשוטה עם"ו קו האמצעי בתוכה לרמוז על השגת אסקלריא המאירה ע" השגת האחוריים והמ"י צדי"ק כפופה יהיו לה שני ראשין הראש הראשון יהיה כעין יו"ד שפניה קצת כלפי מעלה וירבק ירך האות למטה עב באמצע צואר הצדיק למעלה מן ירך הצדיק ויזהר שלא ידביקנה למטה שלא תראה תוארה לע"ן וראשה השני יהיה כמין זי"ן והצואר יהיה קצת עב וקצת ארוך כדי להסמיך אות אצלה ותושבה משוך לצד שמאל היטב יותר מן שני הראשים בעקמומית היטב ותהיה עגולה וג' תגין על ראשה כזו ובזו תהיה תמונתה ממש כמו נו"ן כפופה אלא שהיו"ד על גבה מבחוץ ויהיה סודה כסוד נו"ן כפופה שכתבתי למעלה והיו"ד שעל גבה רומזת לחכמה עליונה שהיא מחוברת עמהן והמ"י , צדי"ק פשוטה יהיה ראשה כמו הכפופה וגופה ארוך עד שיורד ירידה מן דבק הוי"ד אליה כעובי ב' קולמסין וחציה כדי שיהיה ראוי לעשות צדיק כפופה וג' תגין עליה כזו . ויהיה תמונתה כתמונת נו"ן פשוטה ויו"ד עליה וסודה כסוד נו"ן פשוטה שכתבתי ויו"ד שעליה לחכמה עליונה כמו בכפופה והמ"י , קו"ף יהיה גוף שוה ואחוריה יהיה עקום היטב ותלוי בה רגל ולמעלה יהיה הרגל קצת עב ומתמעט והולך ולא יגע למעלה בגג ולא יקרבנו לגג בל כך עד שאדם בינוני לא יכל להכיר החילוק שבין הרגל והגג ברחוק ד' אמות ומ"מ לא ירחיקנה מן הגג יותר מעובי קולמוס ומקל קטן לצד שמאל על פניה כזו ותמונה זה דומה לכ"ף כפופה וגו"ן פשוטה בתוכה ויהיה סודה כסוד הב' כפופה שכתבתי וגו"ן פשוט' בסוד הג' פשוט' שכ' שרומז להתפשטות השפע למטה אלא שהנו"ן פשוטה שלמעלה רומזת לסוד התפשטות השפע מן העליונות לתחתונה כאשר כתבתי למעלה והנו"ן פשוטה הזאת רומזת להתפשטות השפע מן התחתונה לעולמות שתתתיה לכל המרכבות דשכינה י"ת ומזה הטעם לא תגיע בגגה ואם נגעת פסולה כי משם ולמטה אינם באחדות עמה כדתכ' ומשם יפרד והיה לד' ראשים וגו' והמקל שעל ראשה רומז שהיא מקבלת מן העליונות ע"י הקו האמצעי ועמהם היא באחדות אחת והמ"י , רי"ש תהיה עגולה לגמרי מאחוריה ופניה שים וגגה ארוך וירכה קצר שלא תרמה לכ"ף פשוטה כזו וסודה יראה שרומז לפתיחת הכ"ף של הקו"ף והתפשטות השפע למטה ושהיא חופפת ומרחפת על גוזליה כאם לשומרם ומטעם זה יראה לי ג"כ כונת מאמרם ז"ל בזוהר שהרי"ש רומזת לבינה וכמו שמביא הרקנ"ט בתחלת פרשה בראשית ושם פירשתי וג"ל הטעם מפני שהבינה היא האם העליונה כמ"ש הבתוב כי אם לבינה תקרא והיא מרחפת על בניה בסוד שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך ושתיהן נקראות שבינה זו עליונה וזו תחתונה וכן מרמזות שתיהן בשתי ההי"ן שבשם כידוע ליודעים חן כי שתיהן שוות זו בעליונות וזו בתחתיתה ועוד כי הרי"ש הוא דומה לנו"ן הפוכה רומזת לשפע החשיב שערי בינה היורדים ומשפיעים למטה וכן התחתונה מה שמקבלת מן הנו"ן שערים העליונים משפעת למטה ולכך נרמזים שתיהן ברי"ש ואולי זה ג"כ הוא הטעם ששתיהן נרמזות בה"א משתי ההי"ן שבשם מפני שנו"ף הה"א הוא רומה לרי"ש כמו שעושין קצת סופרים שמעגלים אותה מאחוריה והיו"ד שבתובה יראה לי היו"ד שבתוך הה"א הראשונה רומזת לחכמה עליונה הכלולה בתוך הבינה שהוא נו"ן והיו"ד שבתוך הה"א האחרונה רומזת לחכמה תחתונה שהיא הי"ד זעירא שלממה שהיא העשירית והיא כלולה ג"כ בבינה שהיא הג' כי ה' בחכמ"ה יסד אר"ץ כונן שמי"ם בתבונה ודי למבין והמ"י , שי"ן ראש' הראשון יהיה כמו יו"ד שפניה כלפי מעלה ומשך הגוף בשיפוע למטה עד כנגד ראש הג' והראש השני יהיה כמו כן כמו יו"ד שפניה למעלה ועוקץ קטן עליה ומשוך ירכה למטה ב שיפוע לצד שמאל עד מקום חיבור ראש הג' למטה אל גופה שיהיו ג' ראשים מחוברים למטה במקום אחד וכנגד זה יהיה חד למטה וראש הג'

יהיה

מלקים רק קלת שיטע וגבטות בהם תפלי אשמיים ונורם כ׳ בגב בתי מלו המרגות והעיקר לגורה רמשונה (תי״ט) (ב) אמילו לא מתוכה הם זיינין דהם מחר נדת רש״י ור״ת מלב הכ״י כך ע״ם (תי״ט) (ג) הב״ח פוסל ור״ת מונעל תיקון לתיינין עוד ולא הי שלא כסדרן וכן בקולו של יו״ד לא הי שלא כסדרן (ס׳ זכרונות) ותנין נריכים ליגע באותיות ולא ביתלא שלמין נוגעים תיכן בטיפעות מחר שנעשה בהכשר (תשו׳ מ״ע סימן נ״ח) לא יתלה רגל הא כתתלא תלא במוף גגה כי אין חיוק בין ה׳ לתי״ת כי אם פרגל המי״ת תחובר לגג אבל שמיהם במוף גגה וכן הדין בקו״ף (ב״ח) (ד) כתב מוי״ט הא דלא כתב כן לגיל בפר׳ קדם שגם שם אסר מ״ל ר״ז סופר מקרלקא שלגם נקוד הדלית בגבי״ת ומלו בסגול שיש לגעות שהוא תלא כתב ב״ח סי׳ ל״ח ברמחוי לקרות כל מלם בכל יום בבקר בתחפילין ברמשו פ׳ קדם וכי יביאך כיון שכתוב בתפילין ,

סימן

יהיה כמו זיי״ן וג׳ תנין על ראשה ולא יגעו הראשים זה בזה כזו , ובתמונה זו יהיה הראשין עם משך הנוף דומה לוי״ו והרי כאן וי״ו וי״ד זיי״ן שהוא אותיות זי״ו וסודה לכוונן שימשוך זיו ווזהר החכמה העליונה הנמשכת לה מבתר עליון הנרמזת ביו״ד האמצעית עם העוקץ שעליה לתוך קו האמצעי הנרמז ביו״ד ומשם מתפשט לכל ז׳ הבניין וג׳ תנין לג׳ עליונות ומחברין אותה למזה לרמוז לאחיותן ע״ד נעוץ סופן בתחלתן והמ״ש , תי״ו תהיה כמו דלי״ת ויורכה׳ כמו דלי״ת הפוכה ויגע בה למעלה ויהיה סיף ירכה בנגד סוף גגה כזו , וסודה בסוד הדלי״ת שכתבתי למעלה ודלי״ת הקטנה שבתוכה רומזת ששני הוויי״ן הללו משפיעים לתוך העטרה ומתאחדים עמה נרמז בדלית והיא הרגל הדביעי שבמרכבה ולפיכך אם אינה נוגעת פסולה שהרי היא באחרות עמהן והמ״ש , ע״כ כתבתי המעט מזער בקצת סודי תמונת האותיות אשר לפי ע״ד נגלו לי במעט חכמת הקבלה שקבלתי ואם לא מצאתי בשום ספר התבוננתי דבר מתוך דבר לפי מיעוט השגתי והמציתים מתוך כללי הקבלה אשר הבנתי מתוך הזהר ושאר ספרי הקבלה ובריך רחמנא דרמייען ואקוה לאל יתברך המגלה סודו ליריאיו ינחני בדרך אמת ואם שגיתי ה״ יכפר בעדי ויורנו נפלאות מתורתו אמן , ואתה המעיין אל תבהל ברוחך ותעלה ח״ו מחשבה זרה על לבך לומר איך יהיה כוונת תמונת האותיות שכתבתי ועל הדרך שכתבתי באו בהם כמה אותיו׳ בתמונו׳ משונו׳ זו מזו׳ ורובם במעט יש להם סוד וכוונה אחת עם עצם שינויי׳ אל יהיה הדבר תמוה בעיניך כי שאל נא למי שיודע מעט בעניין הקבלה שמהפכת השמות בפרט שם של ד׳ לכמה שמות משונים זה מזה עד שארז״ל ד״ן שמות הויו״ה ובשום אחת בהם אין רק אלו הד׳ אותיות אלא שכל אחד מורה על כח מיוחדת ופעול׳ מיוחדת לו י״ת זה ברחמים וזה ברין כידוע ליודעים חן כן אומר אני ג״כ שעל הדרך הזה בעצמו נשתנו התמונות וצורת האותיות אע״פ שברמז כוונתם כמעט ירמזו הרבה לאותיות שוות ומיוחדות מ״מ פעולתיהם וצינורותיהם בסוד השתלשלות השפע וטנת משונות זה לדין וזה לרחמים כידוע למשכילים מעט בסוד תמונת האילנות שמציירין בספירות והבן ,

ב ועי״פ הסודות הללו בצירוף שאר כוונת וסודות הנמסרות על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות יוהר כל ספר בכתב שלא ישנה צורת שום אחת מהן ומידו אם שנה קצת בצורתם לא פסל ובלבד שלא ידמה אות זו הנשתנה לאות אחרת ואילו הן האותיות שבקל אדם טועה בהן על כן צריך לדקדק יותר בכתיבתן , היודי״ן שבא׳ · ושבג׳ ושבעיין ואחורי הצדיק ובתוך השי״ן והדלי״ת שבתוך התי״ו יוהר שיהיו נוגעין באות ובאחד שאינה נוגעת פסולה וכן כל האותיות צריכין להיות גולם אחד שאם אינו גולם אחד אינם כתיבה תמה אלא שבורה והוא פסול חוץ מן הה״א והקו״ף שצריכין שלא ליגע בגג ואם נוגעין פסולה וגם אלו היודי״ן שהזכרנו צריכין שלא יגעו באות רק עם רגל הדק שבהם ולא יותר ואם הדבוק יותר פסולין וצריך לגורדן וכשיגרור לא יגרור אותו הדבק הגותר לבדו דהוי כחק תוכות רק יגרור בל היו״ד הגדבקת ויחזור ויכתבנה לכתחלה ב׳ צריך ליוהר בתנ׳ שאחוריה לרבעה שלא תהא נראית ככ״ף וצריך ליוהר בתנ׳ קטן שבצד שמאל ובעקיץ שמאחוריה , דלי״ת צריך ליוהר בתנ׳ שאחוריה לרבעה שלא תהא נראית כרי״ש וג״ם בה״א צריך ליוהר בזה ובתנ׳ שבשמאלה . הוי״ו לא יקצר אותה שלא תהא נראית ביו״ד , הזיי״ן צריך ליוהר שלא יאריך אותה שלא תהא נראית כנו״ן פשוטה חי״ת יוהר במקל שבצד שמאל גם בחטוטרא שעליה ויעשה החטוטרא עליה באמצע ולא בסופה ולא יעשנה ג״כ עליה על גבה כמין כתר כזו , מיהו לא מיפסל אם לא נעשית כך רק שתינוק דלא חכים ולא טפש קורא אותה אבל בזה צריך ליוהר שלא יאריך בזה הרבה כגון אם נזדמנה בסוף שיטה ואם האריך פסולה (ב) ואין לה תיקון , יו״ד יוהר שלא יאריך אותה שלא תהא נראית כוי״ו ויוהר בתנ׳ שעליה שתהא בסופה למטה ויש פוסלין אם לא עשה כל השני קוצות הללו ביו״ד לפיכך יעשה אותם טרם יתחיל לכתוב אות אחרת ואם כתב אות אחרת תחלה ואח״כ עשה הקוצות היה כתב שלא בסדרן ויגנזו , וי״א שהדין כן דוקא ברגל ימין שתחתיה אבל בקוץ שעליה לא פסל בכך ויש להחמיר הכ״ף יוהר לעגלה מאחוריה שלא תהא נראית בבי״ת ואם עשויה בבי״ת פסולה וכן הכ״ף פשוטה צריך לעגלה מאחוריה ואם ישאה כמו דלי״ת י״א שפסולה ולא יועיל לה תיקון בגדור הקוץ בתפילין דה״ל חק תוכות ולא ימשוך אותה בסוף שיטה ולעשות אותה או וכה הרבה דה״ל צורות רי״ש ולא כ״ף ופסולה וכן לא יקצר ירכה שלא תהא נראית כרי״ש , גם הלמ״ד צריך לעגלה מאחוריה לצד ימין ולא יעשה לה זוית רק בצד שמאל מלמטה , המ״ם סתומה צריך לרבעה שלא תהא נראית כסמ״ך , הנו״ן כפופה יעשה מושכה למטה ארוך מראשה העליון שלא תדמה לבי״ת או לכ״ף הנו״ן פשוטה לא יקצר רגלה שלא תהא נראית כויי״ן ויעשה קו הארוך באמצע הראש לא בקצהו שאז תדמה לוי״ו ארוכה הממ״ך צריך לעגלה. הפשלש רוחותיה שלא תהא נראית כמ״ם סתומה וגגות למעלה יהיה עובר לחוץ לצד שמאל לכשיעוד גג וי״ו הפ״א פשוטה יוהר ביו״ד שבתוכה שלא תהיה הפוכה לצד חוץ פן תדמה לתי״ו , הצדי״ק בין בכפופה בין בפשוטה צריך להיות ראשה השני ראש הזיי״ן נוטה לכאן ולכאן ולא יעשה הירך בקצהו כמו בוי״ו הרי״ש יעשה גגה קצת ארוך שלא תדמה לוי״ו ופגולה מאחוריה שלא תדמה לדלי״ת השי״ן יעשה חד למטה ולא עגולה ולא רחב , התי״ו יוהר שרגל שמאל יגיע למעלה וכל אות שיש בה ספק מייתינן ינוקא דלא חכים ולא טפש אם יכול לקרותו כשר ודווקא בגון שיש לנו ספק באות אם נכתב בשיעורו בארבו ורחבו וכה״ג דכיון שהתינוק יכול לקרות ידעינין שנכתב כשיעורו אבל האותיות שיש להן יודי״ן שצריכין לגגוע ואינן נוגעות אע״ג שהתינוק קורא אותן אינן מתכשרות בכך שהרי מ״מ אינה כתיבה תמה אלא שבורה , וכן אם אנו רואין שנשתנה האות מצורתו אפילו התינוק קורא אותו ומדמה אותו ברמיונו לאותו אות לא מתכש׳ בכך , ומה שכתבתי למעלה גבי קוצי היו״ד שאם התחיל לכתוב אות אחרת תחלה ואח״כ עשה הקוץ שפסול ויגנזו משום דהוי כתב שלא בסדרן דוקא גבי י׳אמרי׳כן שאינה נקראת י׳ בלא הקוץ למ״ כדאיתא ליה ב׳ קוצין ולמר כדאי׳ ליה קוץ א׳ אבל באלו היוד״ן שצריכין ליגע אם כתב כל הפ׳ ומצא בה אח״כ אותיות שאינן נוגעות היודי״ן י״א שאם תינוק דלא חכים ולא טפש קורא אותם יכול עדיין לתקנם אח״כ אע״נ שפסולות אם לא תקנם לא הוי שלא בסדרן דהואיל והתינוק קורא אותם ידעינן שעיקר האות כתוב אלא שלא נשלם שיעורו מה שאין כן ביו״ד שאין נקרא יו״ד בלא אותו הקוץ ואם חטוטרא דחי״ת אינה נוגעת מעט רק שאין נראין להריא פרידתם אף על גב דתינוק קורא אותה שני זייני״ן מותר לתקנו אע״פ שאין התינוק יכול לקרותו היינו מפני שאינו מורגל באלו החיתי״ן שאפילו הוי נוגעות ג״כ היה קורא כן אבל אם הפרידה ניכרת הרבה וראי אסור לתקנו שהרי נשתנה צורת האות ודומה לשני זייני״ן ואם יתקנה הוה ליה שלא בסדרן ויגנזו ,

ג וצריך לתייג אותיות שעטנז ג״ן כמו שכתבתי למעלה בתמונת האותיות והספרים נהגו לתייג עוד אותיות אחרות מידו אם לא תייג אפי׳ אותיות שעטנז ג״ן לא פסל (ג) ואלו הן האותיות שהספרים נוהגין לתייג יתר על אותיות שעטנז ג״ן ח״ן ו״ם ש״י ל״מ עת״ם בפר׳ קדש , ב״ה פ״ר הו״ם א״ך ד׳ ה״ה ק״ח ה״ה כ׳ ט״ט בפרשת כי יביאך , ק״ק טט״פ בפרשת שמע , פ״ת טט״פ בפרשת והיה אם שמוע , וחזו פירושו ח״צ חי״ת של חמץ חד תגא וי״א ד׳ תני צדיק ה׳ תני , ו״ם דהיביסי ג״ג תני שי״ן דאשר ה׳ תני , יו״ד דלי ג׳ תני , למ״ע דלמען ד״ר תני , ת׳ דתורת ה״ג , תני , מ״ם סתומה דמימים ג׳ תני , ע״כ בפר׳ קדש ב׳ דיביאך ג׳ תני , ה׳ דונתנה ד׳ תני פ״ר דפטר ג״ג תני , הו״ם דהזכרים ג״ג תני , א״ך דישאלך ד״ר תני ד׳ דיד ג׳ תני ה׳ ראשונה והאחרונה דהקשה ד״ד תני , ק׳ דהקשה ג׳ תני ח׳ דלשלחנו י״א ג׳ תני , וי״א ד׳ תני , ה׳ של ויהרג וה״ של ידכה ד״ד תני , כ׳ דידבה ג׳ תני טט דלטוטפות ה״ה תני , ע״כ פרשה כי יביאך , פרשת שמע , ק׳ של ובקומך ג׳ תנין , ק׳ של וקשרתם ג׳ תנין , טט״פ של לטטפת על כל אות ואות משלשתן ד״ד תנין ע״כ פרשה שמע , פ״ והיה אם שמוע פ׳ של ואספת ג׳ תנין , תי״ו של ואספת תג אחד טט״פ של לטוטפת על כל אחד ואחד משלשתן ד״ד תנין ואותיות של שעטנז׳ ז ג״ן גם הנו׳ן פשוטה וצדי״ק כפופה בכלל , ומנהג לעשותן בצד שמאל של האות על הראש הנעשה כעין זין אחד מימין ואחד משמאל ואחד באמצע ואם לא עשה התנין או הוסיף או גרע בהן לא פסל וטוב לעשו׳ את כולן כדי לצאת כל הדיעות ואלו הן חסרות ויתירות מן הד׳ פרשיות פ״ ראשונה קדש ליכל בבור מלא זכור מלא , בחזק חסר הוציא מלא וי״ו יו״ד יצאים חסר וי״ו יביאך מלא והאמרי חסר , והיבוסי מלא , לאבותיך חסר וי״ו העברה חסר מצת חסר השביעי מלא מצות מלא שאר חסר נבלך חסר בעבור מלא לאות מלא , לזכרון מלא עיניך מלא , תורת מלא , הוציאך חסר יו״ד החקה חסר למערה מלא פ״ שגייה והיה כי יבאך חסר ולאבותיך חסר וי״ו חמר חסר , בבור מלא בחזק חסר , הוציאנו מלא וי״ו יו״ד ויהרג חסר בבור מלא , מבבר חסר , ועד בבור מלא זבח חסר , וכל בבור מלא , לאות מלא , ידכה כתיב בב״ף כפופה וה״א בסופה ולטוטפות חסר וי״ו אחרונה , עיניך מלא בחזק חסר הוציאנו מלא וי״ו יו״ד , פרשה שלישית ע״ן של שמע גדולה ד׳ של אחד גדולה , מאדך חסר לבניך מלא בביתך חסר יו״ד שגייה ובקומיך מלא , לאות מלא ידך חסר (ד) לטטפות חסר שני וי״ן עיניך מלא , מזוזות חסר וי״ו ראשונה ביתך חסר יו״ד שגייה ובשעריך מלא פ״ רביעית והיה אם שמוע חסר מצותי בוי״ו אחת , ירה מלא , ומלקש מלא , ותירשך חסר וי״ו והשתחויתם מלא יבולה מלא , הטבה חסר נתן חסר אותם חסר לאות מלא לטטפת חסר וי״ו אחרונה עיניכם מלא אתם חסר בביתך חסר יו״ד שגייה ובקומיך מלא מזוזות מלא ביתך חסר יו״ד שגייה ובשעריך מלא לאבתיכם חסר וי״ו ,

לז זמן הנחת תפילין וכו׳ ג׳ סעיפים ,

א מצות תפילין שקולה כנגד כל המצות , שנאמר והיו לאות על ידיך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת י״י בפיך , הרי משמע שעל ידי התפילין תהיה כאלו כל תורת י״י בפיך , לפיכך גדול שכרו של המניחם ומאריך ימים שנא׳ ה׳ עליהם יחיו כלומר אותם שנושאין עליהם שם י״י בתפילין יחיו וכל מי שאינו מניחן הוא בכלל פושעי ישראל בגופן כלומר שפושעים ממש בגופן שאינן רוצין לקיים המצוה המוטלת לעשות על גופן בלא חציצה , לכן צריך כל אדם להיות זהיר וזריז בהן ביותר ,

ב ומצותן להזות עליו כל היום דהא סתם כתיב וקשרתם אותם וגומר משמע קשירה תמידית ועוד כתיב והיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך ואות וזכרון צריכין להיות תמידין , אבל מפני שצריכין גוף נקי שלא יפיח בהן מפני קרישתן ועוד שצריכין שלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו כמו שאמרנו למעלה ק״ו מצי״ן ואין כל אדם יכול ליהנר בזה ע״כ נהגו שלא להניחם כלל כל היום כי סגי להו בקשירה פעם אחת בכל יום אע״פי שיסירם מיד נמי יצא ידי צירה וקשירה , ומ״מ אחו״ל צריך כל אדם ליזהר בהן להיותם עליו לכל הפחות בשעת ק״ש ותפלה דבזמן קצר כזה יכול כל אדם ליזהר שלא יפיח בהם ושלא יסיח מהם דעתו

ג קטן היודע לשמור תפילין בטהרה שלא יישן בהם ושלא יפיח בהם ושלא יכנס בהם לבית הכסא חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו , וק״ל שקטן שהזכירו כאן ר״ל שהוא בן י״ג שנים ויום אחד וכן נהגו ואין לשנות , (א)

לח מי הם החייבים בתפילין וכו׳ י״ב סעיפים ,

א חולה ומצטער פטורין מן התפילין מפני שאין דעתן מישבת עליהן ויסיח דעתו מהם וחולי מעיים אפילו אינו מצטער פטור מפני שאין לו גוף נקי , (ואסור להסיח דעתו מהם כדאי׳ לעיל סי׳ כ״ח סעיף א׳)

ב מי שבריא לו שאינו יכול לעמוד על עצמו להתפלל בלא הפחה מוטב שיעבור זמן תפלה ולא יתפלל משיתפלל בלא גוף נקי ואם יראה לו שיוכל לעמוד על עצמו נקי בגוף בשעת ק״ש לבדו יניח תפילין בין אהבה רבה לק״ש ויברך עליהן ויקרא ק״ש שאין זה הפסקה הואיל וצודך ק״ש נינהו ,

ג נשים ועבדים פטורים מתפילין משום דהוו להו מצות עשה שהזמן גרמא דהא שבת וי״ט לאו זמן תפילין הוא כדאיתא לעיל סימן ל״א סעיף א׳ וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ועבדים נמי אינן חייבים אלא במצות שהנשים חייבות בהן כדילפינן מנ״ש דלה לה מאשה ואם הנשים רוצין להחמיר על עצמן ולהניחן מוחין בידן מפני שאין הנשים זריזות לשומרן בגוף נקי , (וע״ל סי׳ י״ז סעיף ב׳ ובסימן ל״ז סעיף ב׳) ,

ד המניח תפילין צריך ליזהר מהרהור תאות נשים שזהו הגורם הגדול להסיח דעתו ושלא להיות נקי לפיכך אם אי אפשר לו בלא הרהורים מוטב שלא להניחם עד יפנה מחשבתו ומשוך לבו ליראת שמים , ויסיח דעתו מכל דברי הבאי המפסידים גוף ונפש ויפנה לבו לקבל עליו עול מלכות שמים ביראה ובקדושה ,

ה אבל ביום ראשון שארעו האבילות אסור להניח תפילין משום דטריד לבו במרירות אבלותו דכתיב ואחריתה ביום מר וכיון שטרוד כל כך ודאי יסיח דעתו מהם וזהו דווקא ביום ראשון אבל מכאן ואילך חייב אפילו באו פנים חדשות לנחמו דכבר אזלה ליה טרדתיה ,

ו וט׳ באב חייב בהן דה״ל אבילות ישנ׳ ולא עדיף ט׳ באב משאר ימי אבילות דאבל מיהו אנו נהגין לאסרו כל היום אלא שנהגין להניחן בזמן מנחה כדאיתא לקמן סימן תקנ״ה ,

ז חתן ושושביניו וכל בני החופה פטורין משום דשכיח שברות וקלות ראש , (א)

ח כותבי ספרים תפילין ומזוזות וכן מוכרי תכלת הם ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכ׳ שמים פטורין מקריאת שמע ומתפלה ומתפילין ומכל המצו׳ האמורות בתור׳ שכיון שעוסק במצוה אחת אינו צריך לעזוב אות׳ לעסוק באחרת שאין אתה יודע שכרן של מצות ומה לי אם יעסוק בזו או בזו מיהו בד״א כשהו בענין שאם יניחו תפילין או יקראו ק״ש או יקיימו אחת משאר מצות תיבט׳ המצות שהם עסוקין בה כגון שאדם אחד רוצה לפרוש בים או בשיירא עכשיו ורוצה לקנות תפילין או תכלת ואי איפשר לו להמתין עד שהסופר או התגר יקיים מצוה אחת שבאה ליד כגון הנחת תפילין או ק״ש או שאר מצות ימכור לזה אע״פ שיעבור המצות האחרות אבל אם אפשר לקונה להמתין יעשה הסופ׳ או התגר המצו׳ הבא׳ לידו אם היא מצוה עוברת ואח״כ יחזור לכתוב ספרים תפילין ומזוזות או למוכרם ואם יכול לעשות שתיהן כאח׳ בלא טורח יעש׳ שתיהן כאחת מיהו יזהר בכל אופן אם איפשר להיות עליו התפילין בשעת קריאת שמע ותפל׳ שיהיו עליו (כדי לקבל עליו עול מלכות שמים)

ט וכן ת״ח אע״פ שקורא בתורה כל היום (ע״ל סימן כ״ה סעיף א׳ וסימן רמ״ח סעיף א׳ וסימן תרפ״ז סעיף ב׳) יפסיק מלימודו בשעת ק״ש ותפלה ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל ואחר כך יחזור ללימודו כיון שאיפשר לו לעשות שתיהן יעשה שתיהן וכל שכן בזמן הזה שאין תורתינו אומנותינו כל כך ,

י תלמיד לא יחלוץ תפילין לפני רבו ועל כיוצא בזה נאמר וירם יד במלך ואמר ר׳ יוחנן שחלץ תפילין בפניו וטעמא מפני שנראה כמי שאין אימת רבו עליו שמיקל בכבודו ומגלה ראשו בפניו ועוד שנראה כאילו מורה הוראה בפני רבו לומר כבר הגיע זמן הסרת תפילין ודרי הן עדיין על ראש רבו אלא ימתין עד שיחלוץ הרב תחלה ואח״כ יחלוץ הוא ולטעם הראשון אפילו אין לרבו תפילין בראשו לא יחלוץ בפניו מפני שנראה שמיקל בכבוד רבו ואין אימתו עליו אלא יפנה לצד אחר ויחלוץ שלא בפניו ,

יא היה צריך לתפילין ומזוז׳ ואין ידו משגת לקנות שתיהן תפילין קודמין שזו מצוה שבגופו וזו מחויב לגופו ומצוה בגופא עדיפא ,

יב מגודה ומצורע אסורין להניח תפילין דבעיא היא בפרק אלו מגלחין ולא איפשיטא ואזלינן לחומרא בשב ואל תעשה ע״ש , (ה)

לט מי כשר לכתוב תפילין ולקנות ממנו וכו׳ י׳ סעיפים ,

א תפילין שכתבן עבד או אשה או קטן אפי׳ הגיע לחינוך פסולין וכן אם כתבן עכו״ם פסולין ושעמא משום דהוקש כתיבה לקשירה דכתיב וכתבתם וקשרתם וארי״ל כל שישנו בקשיר׳ ישנו בכתיב׳ וכל שאינו מצווה מן התורה על הקשירה כגון אילו אינן בכתיבה שגם קטן אפילו הגיע לחינוך אינו מצווה מן התורה אלא מדרבנן וכן אם כתבן ישראל משומד או מסר פסולין שאילו אינן מאמינין במצותן ואיך יכתבום לשמן שגם המסר נקרא מין שאינו מאמין בתורה שהרי פרק עול ואין יראת אלקים לנגד עיניו וכל שאינו מאמין הרי ממילא אינו בקשירה שהרי אינו חושב על הקשיר׳ למצוה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה ,

ב וכל הפסול לכתבן פסול בכל תיקון עשייתן שהרי ע״כ פסול הוא בעשיית השי״ן שבכתים שגם זו נקראת כתיבה ובכלל כתיבה הוא וכיון שהוא פסול במקצת עשייה פסול בכל העשייה ,

ג ן עכו״ם שנתגייר וחזר לדתו מחמת יראה נשאר בכשרותו דהא מחמת יראה עבר ודעתו לשמים וכשר לכתבן ,

ד תפילין שכותבן עכו״ם ישרפו דאמרינן ודאי לשם ע״א כתבן וי״א יגנזו דשמא לשם שמים כתבן ואין לנו לשורפן חנם רק לגונזן ואע״ג דבס״ת ק״ל לכ״ע תשרף שאני ס״ת דודאי לעצמו כתבה ללמוד בה ודאי דלשם ע״א כתבה אבל תפילין הוא אינו מניחין ולמוכרן לישראל כתבן ושמא שלא לשם ע״א כתבן ,

ה נמצאו ביד עכו״ם ואין ידוע מי כתבן לכ׳ ע יגנזו ולא ישרפו מספק דשמא לא כתבן כלל אלא מיד ישראל באו לידו ולמה נשרפם מ״מ פסולין הן מספק ויגנזו דשמא הוא כתבן ,

ו נמצאו ביד עכו״ם ואין ידוע מי כתבן תולין להקל וכשרים רבין דסתם עכו״ם אינו כותב תפילין לעצמו דלמ׳ הם לו תלין שמיד ישראל באו לידו ולא דמי לציצית דאמרינן לעיל סי׳ ד׳ סעיף א׳ שאם לקחן מעכו״ם שאינו תגר שספלה שאני ציצית שהרי אפשר שהעכו״ם טוואן ועשאן לצרכו לתפו׳ בהן וכה״ג ואח״כ עשאן במלית זה למוכרו לישראל מה שאין שיוך כן גבי תפילין שאין דרכו לכתבן לצורכו כלל , *

ז אין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן העכו״ם יותר מכדי דמיהם הרבה כדי שלא להרגילו לגונבן ולגזלן אבל בשביל דבר מועט יותר אין להניחן בידו שלא יזלזלו בהן ,

סימן ל״ז

(ה) והכי״מזמולק דכל שלומד ס״ם אפי׳ אינו מלמ׳ כן י״ב שמים היודע לשמור תפילין וכל שלא יניח בהם מניו חייב לקטתאו תפילין וכך נהגו ,

סימן ל״ח

(ה) שומע ואינו מדבר מו מיפכא חייב בתפילין אבל אינו שומע ואינו מדבר פטור ואם רוצה להניח אין מוחין בידו (סר״ג) (כ) וכ״ב ביום שחוטה קרובה (ע״ז י״ב ד׳ ל׳ סי׳ של״ח) ורמאה הל״ב ביום קבורה אף שמת אתמול וכ״מ בי״ד סי׳ של״ט בע״ז והתוכות מ״ב סי׳ פ״ב והו״ק ומי שיש לו מת ומקבר בי״ע נראה שמניח ביום ראשון אחר י״ם אין דבר נהג דברים שבנעשה גם מנחתין בי״ע כדלקמן סי׳ תקמ״ח ועיין בע״ת שחתם על הע״ע והכל דסותר לע״ע י״ד ולק״מ דכוונת הע״ע כאן דבשני דווקא אחר הכן בחתה מוחר וכדפירש הרא״ש ועוד דברי ר״י הביאו ב״י וכ״ח שם והו״ק גם תיקני דברי עור שכתב כתו הע״ע אלא כדאחרון (ג) בתשו׳ רח״ל סי׳ קנ״ב כתב דבתשבו אתנהג שקורין ומתפלין וחייב בתפילין (ד) וכן לפני הע״ת אמור אלא ישלוך עצמו לגדרון ויחלוך (ת״ח) (ה) בל״ח נראה דס״ל דתניחין תפילין וכ״ת בי״ד סי׳ של״ד ס״ב ,

סימן ל״ט

(ו) ואם נתקלקלו הנתים נראה דגרירין בדיקה , אלא וכ״ם

הג״ה וכן אם לדמי לכ״ח דאמרי׳ בע״ז סי׳ רפ״ג סעיף ג׳ אם נתלאם ביד עכו״ם תגנז דשמני ספר תורה דלפעמים גם העכו״ם כותבה לעצמו להתלהוק בה ויש לחוש שמא כותבה מכל תפילין מין דרך העכו״ם למתבו לעצמו כלל לכך תולין להקל וכן לא דמי עכו״ם לאמקורים לגבין ביתו דשמי לאמקורים דדרכו ליכתב אישא לגיהם שמא כתבה הוא עצמו אבל עכו״ם אם אינו שיכולים ואמי׳ אי תעתחגאתן דידע לכתוב לא מייפי׳ לה כיון שאין לעכו״ם טרך בהם אבל גבי ס״ת מיישינן לדאמא אינא לכתוב ולכתבה לעצמו להתלמד בה ,

ח׳ וגם בישראל אין נקחין לכתחלה אלא מן המומחה שבקי בחסרות ויתרות ואם לקח ממי שאינו מומחה צריך לבודקן ,

ט ואם לקח ממנו הרבה א״צ לבודקן כולן אלא אפי׳ אם לקח ממנו ק׳ קציצות אינו צריך לבדוק מהן אלא ג׳ קציצות ב׳ של ראש ואחד של יד או ב׳ של יד וא׳ של ראש אם מצאן כשרים הוחזק זה האיש והרי כולם כשרים ואין השאר צריכין בדיקה ואם לקחן צבתים חזקתן מאנשים הרבה לקחם לפיכך צריך לבדוק מכל צבת שתים של ראש ואחד של יד או שתים של יד ואחת של ראש , וי״א אפי׳ שתים או שלש צבתים בודק מהן תפילין של יד או של ראש בברך ראשון וכן בשני וכן בשלישי ואם מצאן כשרים כולם הוחזקו בכשרות , ואם אמר שהוא לקחן מאדם גדול שמוחזק בהן נאמן ואינם צריכין בדיקה דער אחד נאמן באיסורין וכל ישראל בחזקת כשרין להעיד אע״פ שיש לו בו תועלת דהא דמצריכין לבדוק כשאינו אומר כן לא משום דחשדינן ליה אלא חישששין שמא הוא יחזיק עצמו למומחה ואינו מומחה שזה יש לחוש בכל אדם שאין מוחזקין בו אפי׳ הוא אדם כשר ,

י תפילין שהוחזקו בכשרות אינם צריכין בדיקה לעולם שכיון שמניחין אותם בכל יום האויר שולט בהם ואינם מתעפשות אבל אם אין מניחין אלא לפרקים צריכין בדיקה פעמים בשבוע דחיישינן שמא מתוך שאינו מניחין אלא לפרקים נתעפשו ובלו ונתקלקל הכתב מיהו אם אין לו מי שיכול לבדוק ולחזור ולתופרן גם אילו יניחן כך בלא בדיקה ויברך עליהן דמזקמינן להו אחזקתן ,

כז איך לנהוג בקדושתן ובו ח׳ סעיפים ,

א אסור לתלות תפילין בין ברצועות בין בבתים שגנאי הוא להם אבל מותר לתלותן בכיסן ,

ב בית שיש בו תפילין אסור לשמש בו מטתו עד שיוציאם או יניחם בכלי בתו״ כלי והוא שאין השני מיוחד להם שאם הוא מיוחד להם אפילו מאה חשובין כאחד ואם הם בכלי אחד אפי׳ אותו כלי אינו מיוחד להם אסור ואם הם בכלי תוך בלי אם שניהם אינם מיוחדין להם מותר ואפילו אם החיצון מיוחד להן אם הפנימי אינו מיוחד להם מותר (וע״ל סי׳ ר׳ ס סעי׳ ו׳ (א)

ג ואפילו אם הם מונחים בכלי תוך כלי אסור להניחן תחת מרגלותיו משום ביזיון ואפי׳ תחת מראשותיו אם הם כנגד מראשותיו ממש אסור אפילו בכלי תוך כלי ואפילו אין אשתו עמו אבל שלא כנגד ראשו אם אין אשתו עמו מותר ואם אשתו עמו צריך כלי בתוך כלי אם דעתו לשמש ,

ד (ב) ואם אין דעתו לשמש מטתו הוי כאין אשתו עמו דלנמלך וישכח לא חיישינן ,

ה ולהניח במטה כנגד צידו דינו כתח׳ מרגלותיו דהוו להו ביזיון ,

ו שכח ושמש מטתו בתפילין לא יאחזו לא בבתים ולא ברצועה עד שיטול ידיו מפני שהידים עסקניות הן ושמא נגעו במקום הטינופת ,

ז ישן בהן וראה קרי לא יאחזו בבתים עד שקנח הקרי ונטל ידיו מיהו מותר לאחזו ברצועה ויסיר אותם קודם נטילת משישהם עליו עד שיטול ידיו והקרי עדיין עליו ,

ח הנכנס לסעודת קבע יש לחוששמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפילין לפיכך נכנס וחולצן ומניחן אצלו על השולחן עד זמן ברכה כדי שיהו מזומנים לו לחזור ולהניחן מיד בשעת הברכה אבל לאכילת ארעי אין צריך לחולצן שאין שכרות שכיח שם ,

מא הנושא משאי ותפילין עליו איך יתנהג ובו סעיף אחד ,

א הנושא משאוי על ראשו יחלוץ תפילין של ראש שגנאי הוא להם עד שיסיר המשאוי ואפילו מטפחת אסור להניח על הראש שיש בו תפילין משום שבזיון הוא להם אבל דבר שהוא דרך ליתן בראש כגון כובע או מצנפת מותר דליכא ביזיון בזה בין שהדרך כן לתתו בראשו , מכל מקום אפילו בזה אם הוא משאוי כבר ד׳ קבין והתפילין נרחקות ממנו צריך להסירן , (א)

מב אם מותר לשנות של יד לשל ראש ובו ג׳ סעיפים ,

א גדולה קדושת תפילין של ראש מקדושת של יד משום דרובא של שם שד״י הוא בשל רא׳ דהיינו השי״ן והדלי״ת לפיכך אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן לשל יד ואפי׳ ליקח הרצוע׳ מהם לתתו בשל יד אסור שאין מורידין מקדושׁ׳ חמורה לקדושה קלה אבל משל יד לשל ראש מותר לשנות דמעלין בקו׳ ואם הם חדשים שעדיין לא הניחם מעולם מותר לשנות אפילו משל ראש לעשותן לשל יד שהרי אין באן אלא הזמנה והזמנה לברה לאו מילתא היא והיכי דמי כגון אם יש לו שני תפילין של רא׳ חדשים ואין לו של יד טולה על אחת מהן מכסה של עור ונראית כתפילין של יד בבית אחד ומניחה על הזרוע ,

ב ואם התנה עליה מתחלה אפילו לבשה כבר בראשו יכול לשנותה מראש ליד ,

ג והסדר שבורכין בו התפילין אם אזמניה למיצר ביה תפילין לעולם וצר ביה תפילין חדא זימנא אדעתה דהכי אסור למיצר ביה זוזי (א) אזמניה ולא צר ביה או צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה זוזי (ב) ואם התנה עליו מתחלה אפילו אזמניה וצר ביה שרי וקלף המעובד לשם תפילין אסור לכתוב עליו דבר של חול אע״ג שאין כאן אלא הזמנה לברה שאני הזמנה זאת שהיא לגוף הקדושה ומעשה בגיף הוי הזמנה מעלייתא לענין זה שלא להוריד כ״כ לדבר של חול (ג) מיהו אם התנה עליה מתחלת עיבורן שאם יצטרט לדבר של חול צ״ע אם מותר ליקחנו לדבר של חול ,

מג דין איך להתנהג בתפילין בהכנסו לבית הכסא ובו ט׳ סעיפים ,

א אסור לעשות צרכיו ותפילין בראשו ודוקא גדולים אבל קטנים מותר שאין להם בזיון כ״כ מ״מ אסי׳ ליכנס לבית הכסא קבוע להשתין בתפילין שבראשו גזירה שמא יעשה בהן צרכיו ואם אוחזן בידו מותר להשתין בהן בבית הכסא קבוע ולא חיישינן שמא ישפשף ניצוצות בידו דסתם עושה צרכיו בבית הכסא קבוע עושה אותן מושב ואז משתין גם כן במושב ראי אפשר לגדולים בלא קטני׳ וליכא למיחש לניצוצי׳ שהמי רגלים כלי׳ מן הגוף במושב וליכא ניצוצות ואם משתין מעומד אסור לאחזן בידו מפני שהניצוצות מנתזין ועוד מפני שאין המי רגלי׳ כלים * ואיכא ניצוצות ומצוה לשפשף שלא יראה כברות ששבה ויש לחוש שמא ישפשף בהן ניצוצות ולבית הכסא ארעי מותר לכנס בהן להשתין כשהן בראשו ולא גזרינן שמא יעשה בהן צרכיו בין שאינו קבוע ומותר להשתין בהן כשהן בראשו בין במעומד בין במושב בין כאן משום שמא ישפשף בידו דהא הם בראשו ואם משתין בהן במעומד אסור לאחזן בידו אפי׳ אם תופש אותן בבגדו מפני שצריך לשפשף בידו ניצוצות שברגליו בדלעיל וכשמשתין מיושב יכול לאוחזן בידו דליכא למיחש לניצוצות שהמים כלין ואם משתין בתוך עפר תיחוש אפי׳ מעומד במושב דמי דליכא ניצוצות ולהרמב״ם אסור להשתין בתפילין כשהן בראשו בין בבית הכסא קבוע ובין בבה״כ ארעי ויש לחוש לדבריו לפיכך לא יכנס אדם לשום בית הכסא בתפילין אלא חולצן ברחוק ד׳ אמות ונותנן לחבירו כמו שיתבאר ,

ב איזהו בית הכסא קבוע ואיזה בית הכסא ארעי קבוע היינו שיש בו צואה והוא על פני השדה בלא חפירה ,

ג וארעי היינו שהוא מיוחד להשתין שם מים שאין אדם הולך בשבילם לבית הכסא והפעם הזאת הוא יעשה אותה בית הכסא תחלה ,

ד וכשהן בחילו וחגור בחגורה או בבגדו בידו בימינו מותר בין להשתין בין לפנות בבית הכסא קבוע (ג) דליכא למיחש משום ניצוצות וגם לשמא יקנח ליכא למיחש כשיפנה דהא אמרינן אסור לקנח בימינו כראיתא לעיל סימן ג׳ סעיף ד׳ אבל שיפשוף מותר אפילו בימינו לפיכך היכא דשייך משום ניצוצות אסור אפילו אוחזן בימינו ,

ה ואם רוצה ליכנס לבית הכסא לעשות צרכיו חולצן ברחוק ארבע אמות ונותנן לחבירו ואם אין אחר אין עמו ליתנם לו חולצן ברחוק ד״א וגוללן ברצועות שלהן ואוחזן בימינו מטעם שנתבאר ובבגדו נגד לבו ויזהר שלא תהא רצועה יוצאה מתחת ידו טפח ובשיוצא מרחיק ד׳ אמות

אליהו זוטא

סימן מ

(ה) וכ״ם בשפניתי תיזהר להן והחיצון לחיו תיזה: להן דברי (כ״י וכ״ם ול״ח) (ב) הניחם בתוך מליחו וחכמת עלית כתוב תיבה על ספרים פרי הוא כללא תוך כלי ספרי העליות אינו כליון (ג״ג) תי פטפלין ט תפילין לתרן יחבאר לקמן הל׳ תענית ,

סימן מ״א

(ה) והכ״ה מפיר בכוכב ומגנם מקי שכבר ר׳ קבא

סימן מ״ב

(ה) כתב בל״ח דקי ל״ע ומי״ע הלבוש בשתבש בכתן שנריך הזתנה לשלם ונר ביה מדעתא דהכי דליתא דאמרי׳ דאמרי׳ נר בי״ם פתם אסור ע״כ וכן בכ״ן בשריך להשיג על הלבוש ולי נראה דמ״ם הלבוש מדעתא דהכי נמ מייריי שאסור בפירש שנר בי׳ מדעתא לאיזר בי׳ לעולם דבזה אסור אף בנא מחתכה כגון כת״ם ב״ו וכמ״ם הלבוש בי״ל ר״ם שם״ר אגא ת״ם הלבוש מדעתא דהכי היינו שנר בי׳ בחתם שנא תפחתא מדעתא דהכי שהאיתו כבר נאתקוקי אם קודם שנר בי׳ חזר אח״כ מתנאי הראשון בל״ל , ואם נא חזר מתנאי הראשון אשי׳ נר בי׳ דרך מרעי מוכח בלי מ״ם נגחר הדין דאסור (ב) כ״מ כמנהגו הפילין אבל בעור שהפילין עליהן אסור (כ״י דף רפ״ב) (ג) נראה שדקדק לאוריה כ״ב לדבר של חול אבל לקדושה הכ״ה קנת נגו מותר בת״ם בא״ה מיתן קו״ד ל״ב בא״ח והיינו שמותר לעשות מתפלין של ד״ם בל יד בהזמנה נאול אף שהוא נוף הקדושה והכ״ה אסור לכתוב עליו גם אם נא בהתנה (ד) בל״ח פסק לאותר , וכן פסק בחסר׳ נאת נדיק סי׳ ע״ג ונא ראה דברי ל״ח הל״ל ע״ם עוד פסק שם אבל שמשבר לרגשות אף שנא בהתנה מותר להחתם בו של חול ,

סימן מ״ג

(ה) וכן בידו אסור (ל״ן וכן מגאתי פרי׳ ו״ע (ב) בל״ח דף נ״ח הקשה הא בר״ם זה מותר אמילו בידו בנא בגדו ולק״ת דאסור לברם גם בר״ם זה דמיירי דוקא בבגדו וכן פסק הכ״ה לעיל ול״ן ,

ה תשתנ

א הנושא משאוי יחלוץ תפילין של ראש שגנאי הוא להם עד שיסיר המשאוי ואפילו מטפחת אסור להניח על הראש שיש בו תפילין משום שבזיון הוא להם אבל דבר שהוא דרך ליתן בראש כגון כובע או מצנפת מותר דליכא ביזיון בזה בין שהדרך כן לתתו בראשו , מכל מקום אפילו בזה אם הוא משאוי כבר ד׳ קבין והתפילין נרחקות ממנו צריך להסירן , (א)

מב אם מותר לשנות של יד לשל ראש ובו ג׳ סעיפים ,

א גדולה קדושת תפילין של ראש מקדושת של יד משום דרובא של שם שד״י הוא בשל רא׳ דהיינו השי״ן והדלי״ת לפיכך אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן לשל יד ואפי׳ ליקח הרצוע׳ מהם לתתו בשל יד אסור שאין מורידין מקדוש׳ חמורה לקדושה קלה אבל משל יד לשל ראש מותר לשנות דמעלין בקו׳ ואם הם חדשים שעדיין לא הניחם מעולם מותר לשנות אפילו משל ראש לעשותן לשל יד שהרי אין באן אלא הזמנה והזמנה לברה לאו מילתא היא והיכי דמי כגון אם יש לו שני תפילין של רא׳ חדשים ואין לו של יד טולה על אחת מהן מכסה של עור ונראית כתפילין של יד בבית אחד ומניחה על הזרוע ,

ב ואם התנה עליה מתחלה אפילו לבשה כבר בראשו יכול לשנותה מראש ליד ,

ג והסדר שבורכין בו התפילין אם אזמניה למיצר ביה תפילין לעולם וצר ביה תפילין חדא זימנא אדעתה דהכי אסור למיצר ביה זוזי (א) אזמניה ולא צר ביה או צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה זוזי (ב) ואם התנה עליו מתחלה אפילו אזמניה וצר ביה שרי וקלף המעובד לשם תפילין אסור לכתוב עליו דבר של חול אע״ג שאין כאן אלא הזמנה לברה שאני הזמנה זאת שהיא לגוף הקדושה ומעשה בגיף הוי הזמנה מעלייתא לענין זה שלא להוריד כ״כ לדבר של חול (ג) מיהו אם התנה עליה מתחלת עיבורן שאם יצטרט לדבר של חול צ״ע אם מותר ליקחנו לדבר של חול ,

מג דין איך להתנהג בתפילין בהכנסו לבית הכסא ובו ט׳ סעיפים ,

א אסור לעשות צרכיו ותפילין בראשו ודוקא גדולים אבל קטנים מותר שאין להם בזיון כ״כ מ״מ אסי׳ ליכנס לבית הכסא קבוע להשתין בתפילין שבראשו גזירה שמא יעשה בהן צרכיו ואם אוחזן בידו מותר להשתין בהן בבית הכסא קבוע ולא חיישינן שמא ישפשף ניצוצות בידו דסתם עושה צרכיו בבית הכסא קבוע עושה אותן מושב ואז משתין גם כן במושב ראי אפשר לגדולים בלא קטני׳ וליכא למיחש לניצוצי׳ שהמי רגלים כלי׳ מן הגוף במושב וליכא ניצוצות ואם משתין מעומד אסור לאחזן בידו מפני שהניצוצות מנתזין ועוד מפני שאין המי רגלי׳ כלים * ואיכא ניצוצות ומצוה לשפשף שלא יראה כברות ששבה ויש לחוש שמא ישפשף בהן ניצוצות ולבית הכסא ארעי מותר לכנס בהן להשתין כשהן בראשו ולא גזרינן שמא יעשה בהן צרכיו בין שאינו קבוע ומותר להשתין בהן כשהן בראשו בין במעומד בין במושב שאין כאן משום שמא ישפשף בידו דהא הם בראשו ואם משתין בהן במעומד אסור לאחזן בידו אפי׳ אם תופש אותן בבגדו מפני שצריך לשפשף בידו ניצוצות שברגליו בדלעיל וכשמשתין מיושב יכול לאוחזן בידו דליכא למיחש לניצוצות שהמים כלין ואם משתין בתוך עפר תיחוש אפי׳ מעומד במושב דמי דליכא ניצוצות ולהרמב״ם אסור להשתין בתפילין כשהן בראשו בין בבית הכסא קבוע ובין בבה״כ ארעי ויש לחוש לדבריו לפיכך לא יכנס אדם לשום בית הכסא בתפילין אלא חולצן ברחוק ד׳ אמות ונותנן לחבירו כמו שיתבאר ,

הגה״ה חזן הגוף מפי שהקילוח קרוב לעפוק הוא דוחק שלא יפלו ניצוצות על רגליו ותפסק

ב איזהו בית הכסא קבוע ואיזה בית הכסא ארעי קבוע היינו שיש בו צואה והוא על פני השדה בלא חפירה ,

ג וארעי היינו שהוא מיוחד להשתין שם מים שאין אדם הולך בשבילם לבית הכסא והפעם הזאת הוא יעשה אותה בית הכסא תחלה ,

ד וכשהן בחילו וחגור בחגורה או בבגדו בידו בימינו מותר בין להשתין בין לפנות בבית הכסא קבוע (ג) דליכא למיחש משום ניצוצות וגם לשמא יקנח ליכא למיחש כשיפנה דהא אמרינן אסור לקנח בימינו כראיתא לעיל סימן ג׳ סעיף ד׳ אבל שיפשוף מותר אפילו בימינו לפיכך היכא דשייך משום ניצוצות אסור אפילו אוחזן בימינו ,

ה ואם רוצה ליכנס לבית הכסא לעשות צרכיו חולצן ברחוק ארבע אמות ונותנן לחבירו ואם אין אחר אין עמו ליתנם לו חולצן ברחוק ד״א וגוללן ברצועות שלהן ואוחזן בימינו מטעם שנתבאר ובבגדו נגד לבו ויזהר שלא תהא רצועה יוצאה מתחת ידו טפח ובשיוצא מרחיק ד׳ אמות

ו דיה לבוש בתפילין והוצרך לבית הכסא בלילה או ביום סמוך לחשיכה שאין שהות להניחם עוד אחר שיצא לא יכנס בהן גלולין בבגדו ואפילו להשתין מים בבית הכסא קביע דאמרינן שם שמותר לאוחזן בידו או בבגדו כיון דליכא ניצוצות אפ"ה כיון שאין לו שהות אח"כ לחזור ולהניחן לא יכניסם בידו אלא כיצד יעשה חולצן ומניחן בכליין המיוחד להן אם היה בו טפח דה"ל כאהל בפני עצמו או בכלי שאינו כליין אע"פ שאין בו טפח שכיון שאינו כליין לא הוי בטול לגבייהו וכאילו ברשות אחד דמי ואוחזן הכלי בידו ונכנס ,

ז בד"א בב"ה שבשדה שאינו יכול לשמרן בעניין אחר מפני עוברי דרכים אבל בב"ה שבבית לא יכניסו כלל כיון שיוכל להכניסם במקום המשתמר ,

ח אם שכח תפילין בראשו והתחיל לעשות בהן צרכיו א"צ לפסוק מיד שיש בו סכנה אלא מניח ידו עליהן ,

ט עד שיגמור עמוד הראשון ויוצא וחולצן וחוזר ונכנס וגו' צרכיו ,

ט רופא הרגיל לראות עבטין של מי רגלים של חילי שקרין שיתין מותר ליקח העביט בידו לראותו ותפילין בראשו שהרי אינו נוגע אלא בכלי ואין שייך בו משום בזיון תפילין כיון שמלאכת רפואתו היא בכך מ"מ בעל נפש יחמיר על עצמו ,

מד איסור שינה בתפילין ובו סעיף א' ,

א אסור לישן בתפילין אפי"שינת ארעי בד"א כשאוחזן בידו בלא נרתק שמא יפלו מידו אבל כשהן בראשו או בזרועו ואין עמו אשה פרס עליהן סודר בגיעור וישן ברס שינת ארעי ולא חשיב השינה היסח הדעת שהרי הוא שוכב כל הבלי עולם בעת השינה ואין זה היסח הדעת אלא כשהוא עומד בשחוק וקלות ראש מ"מ שינת קבע אסור לישן בהם כשהם בראשו דחיישינן שמא יפיח בהם מה שאין כן בשינת ארעי דניים פורת" ולא אתא לידי הפחה ואפ"ה בלא פריסת סודר או כשיש עמו אשה אפילו פרס סודר ואפילו שינת ארעי אסור דה"ל בזיון ואם הם כרוכים בידו דליכא למיחש לשמא יפלו או אם הם בנרתקם בכל עניין שרי וגם בשהם בזרועו ובראשו ומניח ראשו בין ברכיו והוא יושב וישן מותר דליכא בזיון כל כך וגם ליכא למיחש שמא יחטפנו שינה וישן שינת קבע , (א)

מה דין תפילין בבית הקברות ומרחץ ובו ב' סעיפים ,

א אסור ליכנס בהן לבית הקברות או לתוך ד' אמות של מת בשהן בראשו משום דהוי לועג לרש , ודוקא בשל ראש שהיא מגולה ואיכא לועג לרש אבל בשל זרוע מותר דהא מכסה היא ולית דחזי לה ואין כאן לועג לרש ושל ראש נמי אם כסה אותה לית לן בה (וע"ל סי' כ"ג סעיף א') ,

ב בבית המרחץ בבית החיצון דהיינו במקום שבני אדם עומדים שם לבושים יכול להניח שם לכתחילה , בבית האמצעי שהוא מקום שמקצת בני אדם עומדים שם לבושים ומקצתם עומדים ערומים אינו רשאי להניח לכתחילה אבל אם היו בראשו א"צ לחולצן , ובבית הפנימי שהוא מקום שכולם עומדים שם ערומים אפילו היו בראשו צריך לחולצן ,

---

הלכות ברכות

מו הלכות ברכות השחר ושאר ברכות ובו ט' סעיפים ,

א ואחר שהניח תפילין יסדר הברכו' שתקנו חז"ל לברך אותם בכל יום והם מאה ברכות מפני שהיה קבלה בידם מפי דהמע"ה שראה בן ברוח הקודש ע"י מעשה שראה בימיו שהיו מתים מישראל מאה נפשות בכל יום ולא היו יודעים על מה עד שחקר והבין ברוח הקדש שעליו שהיה מפני שלא היו משבחין ומברכין בראוי לש"י על כל טובותיו שהשפיע עליהם ע"כ היו מתים בעונש זה לפיכך עמד הוא ותקן להם לישראל מאה ברכות שיברכו בכל יום בנגד המאה שמתו ומאז פסקו למות וזהו שנא" נאם הגבר הוקם על ע"ל בגימ' מאה הוי ואסמכוה ג"כ על פסוק מן התורה דכתיב ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך וגומר ואמרו אל תקרי מה אלא מאה ר"ל מאה ברכות והם מיראת הש"י וגומר ותקנו אילו המאה ברכות על סדר העולם והנהגתו מה שנהגין ממנו הבריות בכל יום לפיכך צריך כל אדם ליזהר בהם והפיחת אל יפחות והמוסיף יוסיף על כל דבר ברכה שנתקנו לו כמו שאחז"ל ברוך ה' יום יום בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו שבירך אותך (א) ואמרו עוד כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו מעל דרמו קראי אהדדי כתיב לי"י הארץ ומלואה וכתיב והארץ נתן לבני אדם ותירצו לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה ר"ל קודם ברכה הוא לי"י ואסורים לך בהקדש שהוא לי"י ואחר הבו כה הותר הכל לבני אדם ואם כן כיון שקודם הברכה הוא לי"י הרי הכל קודש לי" ויש בה מעילה אם נהנה ממנו כמו בתרומה שהיא קודש לפיכך יזהר כל אדם שלא יבא לידי מעילה ולא יהנה משום דבר מהנהגת העולם עד שיברך עליו וכשתחשוב כל הברכות שתקנו ז"ל בכל יום מעת שיתעורר האדם משנתו בבקר עם ברכת ק"ש ותפלה וברכת המזון ב"פ בכל יום ושאר דברים הצריכים עד שיחזור וישכב בלילה ויברך המפיל חבלי שינה כו' תמצא לפחות מאה ויותר וביום התענית או שבת ויום טוב שמחסרין מן הברכות הקבועות בכל יום תמצא בהם הרבה ברכות אחרות שתקנו להשלים המא' דוק ותשכח ומעתה אתחיל בברכות שתקנו על סדר העולם בעודת השם ,

ב ואע"פ שמן הדין היה ראוי לומר כל ברכה וברכה בשעתה כגון מיד שיתעורר משנתו שחזרה אליו נשמתו שיצאה ממנו בשינה היה ראוי לומר מיד אלקי נשמה שנתתה בי טהורה עד לפגרים מתים לתת שבח למקום י"ת על שהחזירה לו וכן כולם כגון שמע קול התרנגול אע"פי שהוא שוכב עדיין במטתו היה לו לומר בא"י אמ"ה הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה ופירושו הלב נקרא שכוי בלשון המקרא דכתיב או מי נתן לשכוי בינה והלב הוא המבין ועל ידי הבינה אדם מבחין בין יום ובין לילה ומפני שהתרנגול ג"כ מבין זה שהרי הוא קורא בכל פעם באותו עת ובערבי קורין לתרנגול שכוי וגם יש בשמיעתו לאדם הנאה שידע שהוא קרוב ליום והגיע עת לעמוד ממטתו לפיכך תקנו ברכה זו בשמיעת קול התרנגול וכי לובש כתנתו בעודנו שוכב כמו שהיה מתפאר ר' יוסי (וע"ל סי' ב' סעיף א') היה לו לומר מלביש ערומים וכי מנח ידיו על עיניו לפותחם הטב היה לו לומר פוקח עורים וכשיושב במטתו היה לו לומר מגביה שפלים וכשימתח עצמותיו היה לו לומר מתיר אסורים מפני שכבר לא היו ידיו ורגליו בכחו כאילו היה אסור בזיקים ועכשיו אחר שנמתח בעצמותיו הוא כאלו הותרו אסוריו וכשזוקף עצמו היה לו לומר זוקף כפופים וכשירד ממטתו ויגיע ברגליו על הארץ היה לו לומר רוקע הארץ על המים פי' לתת שבח לש"י שרוקע הארץ על המים הפך טבעו כדי שיוכלו הבריות ללכת עליה שהרי לפי טבעו הארץ ראוי שהמים מקיפין את הארץ ואם היה כן לא היה מקום לבריות לדור שם וי' ברחמיו על בריאוי שנה הטבע והרקיע הארץ על המים לתת מקום לדור עליה בריאוי ועל זה נאמר לרוקע הארץ על המים כל"ח לכך מברכין עליו ג"כ על החסד הזה וכשינעול מנעליו היה לו לברך שעשה לי כל צרכי שכיון שיש לו לאדם מנעלים ברגליו הרי הוא מוכן ללכת לכל אשר ירצה וזהו כל צרכי וכשילך היה ראוי לומר אשר הכין מצעדי גבר וכשהוא חוגר חגורו או לובש אבנטו שיאזרנו כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה' היה לו לומר אוזר ישראל בגבורה (וע"ל סי' ב' סעיף ה') וכשמשי" כובע או מצנפת בראשו היה לו לומר עוטר ישראל בתפארה וטעם ב'ברכות אילו שפורט בהן לומר ישראל מה שאין כן בשאר ברכות נ"ל מפני ששראל רווקא מצוין בהם ומוזהרין בהן יותר כי בחגורת חגורה עיקר כוונתם כדי שלא יהא לבם רואה את הערוה מה שאין כן דעת שאר העכו"ם שאע"פ שהן חוגרים חגור' אין כוונתם לצניעות שלא יהא לבם רואה את הערוה אלא שיהיו מוזרזים בגבורתם יותר שכן הוא טבע החגורה מוזרזת את האדם יותר שכן כתיב אזור נא כגבר חלציך וגו' וכתיב חגור חרבך על ירך וגו' אבל ישראל עיקר טעמם בחגורה הוא לצניעות שלא יהא לבם רואה את הערוה והגבורה תבא ממילא לכך מברכין ואומרים אוזר ישראל בגבורה כלומר אע"פי שאין עיקר כוונתינו לזה מ"מ הוא ברחמיו וחסדיו נותן לנו הגבורה אבל נראה לי וכן במצנפת וכובע אין כוונת העכו"ם בכוונת ישראל בשה שהעכו"ם אין כוונתם אלא להגין על הראש מפני הקור או החום וכשירצו הם הולכים בגילוי הראש ואין מקפידין בזה אבל כוונת ישראל אינו אלא מפני שיהא

מודא

אליהו זוטא

סימן מ"ד

(ה) משמע דמתיר בשינה ארעי במריסת סודר לחוד אמילו אין מניח ראשו בין ברכיו וכן בתנים ראשו בין ברכיו מותר אף בלא פריסת סודר וזה הוא נגד הס"ע דאמרי' תרוויהו דוקא וכן עיקר וכ"כ בל"ח רק ר"ד ומי"ט וכ"ך כתב דס"ל לגבוה כמ"מ ע"פ ומשלמי הגבורים רק י"ן מסתמא דס"ל נמתא גופיה דרמב"ם ומסתמא נראה דס"ל כת"ם בכסף משנה פ"ד מהלכות תפילין דשיעור ק' אמה ושן בין ברכיו חד שיעור הוא גם לדידי קשיא לתה לא הזכיר הלבוש שיעור דשינה ארעי ק' אמה כת"ם המת"ג ויותר נראה בכוונת הלבוש דס"ל כפסק הב"ח דכל שלא נסתקע בשינה אף יותר מק' אמה הוי ארעי אבל אין דברי הב"ח נראין בסוגי"ע"ם סוגה רק כ"ו אלא עיקר כפסק הע"ע ,

סימן מ"ו

(ה) ולא"ת מה מועיל לרקב"ל בברמתינו ו"ל אין ברמתינו אלא מדי לזמות בברמתינו כלומר ז"ל כל המברך מחברך והא סתקנו הברכות בנוסח ומסתר ברוך אתה כו' ואחר קדשנו במצותיו תמני שהקב"ה נגלה ונסתר מן מלאותו וגם הנסתר נראות ונעלמה מברכות בנסח ומסתר והברכה הלא נפש ומחשבה בלב ורמזי היו לו לדבק בקונו ולעשות בכחו תמיד מה נשיאו אלא שאין יכול מה נעשו לכך ברמתינו קטן ומסתר (אנדרסם) כ כ"ת

מורא שמים עליהם רק"ל שאסור לילך בגילוי הראש או לפחות מזרת הסידור הוא כמו שיתבאר בע"ה בסימן צ"א (וע"ל סי' ב' סע' ו' ובסי' ח') לפיכך מברכין עוטר ישראל בתפארה כלומר שגם זה השלימות יש לנו ונקט לשון עיטור כלומר דרך מעלה צונו בכך ומשום דכתיב והיית עוטרת תפארת ביד י"י סיים בתפארה ואע"ג דנטילת ידים שבסמוך ג"כ אין כוונתם וכוונתינו שזה שהם אינם מקפידים רק לנקיות ואנו לטהרה ולקדושה כמו שנתבאר עוד בע"ה (וע"ל סימן ב' סעי' א') מ"מ התם אין צריך להזכיר ישראל שהרי אומרים בפי' אקב"ו כו' מה שאין אומרים כן באלו הב' ברכות לפי' באלו השתים צריכין להזכיר ישראל נראה לי וכשיטול ידיו היה לו לומר על נטילת ידים וכשירחץ פניו היה לו לומר המעביר שינה מעיני ותנומה מעפעפי מפני שע"י הרחיצה הוא מתעדר ומעביר כל התנמות מעיניו וא"כ לפי הדין היה לנו לומר כל אילו הברכות הנזכרות ברכה וברכה בשעתה בנזכר וכן נהגו הקדמונים ,

ג והיינו בימיהם שהם היו מתנהגים בטהרה ובקדושה אפי' בלילה והיו ידיהם נקיות בכל עת אפילו מיד שנתעוררו משנתם אבל עכשיו אנו אין ידינו נקיות באילו הזמנים שחלות הברכות כל אחת בעתה , (וע"ל סימן ד' סעיף כ"ג) , ועוד מפני עמי הארץ שאינם יודעים אותן נהגו לסדרן בבית הכנסת כדי שיענו העמי הארצות אמן אחריהן ויצאו ידי חובתן , ואע"ג דק"ל כל הברכות מברכין עובר לעשייתן היינו ברכת המצות שאמר בהן וצונו לעשות כן צריך לברך להקב"ה תחלה על מה שצונו וקרבנו לעבודתו אבל אלו הברכות הודאות ושבח הן יכולין לברך אח"כ , (וע"ל סימן ו' סעיף ב') .

ד ומסדרין אותן בב"ה כמו שסדרנו' למעלה על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון שאם ישנה את סדרן לפעמים היה מברך ברכה שאינה צריכה כגון אם היה מקדים זוקף כפופים מתיר אסורים ומגביה שפלים לא צריך לברך אלו הב' שבכלל זוקף כפופים נכללים אילו הב' ואין צריך לברכם (ב) לפיכך לא ישנה אותן מסדרן חוץ מברכת נטילת ידים מפני שיש בה קדושה ונוסח שלם והוא חובה יותר מכל הברכות כמו שנתבאר למעלה סימן ו' ואע"ג דק"ל דברכה הסמוכה לחברתה אינה פותחת בברוך ברכות הללו כולן פותחות בברוך מפני שמתחלה לא נתקנו לברכן סמוכות ז' לזו רק כל אחת בשעתה כמו שנתבאר , (וע"ל סימן מ"ו וסימן קפ"ח סעיף ו' וסימן רע"א) , וכיון שמתחלה כך ניתקנו אעפ"י שעכשיו מסדרין אותן סמוכות זו לזו אין משנין אותן מתקונן הראשון ועוד מפני שהם ברכות קצרות והיין כמו ברכת פירות וכשיגיע לברכת המעביר שינה מעיני ותנומה מעפעפי יאמר מיד אחריה ויהי רצון מלפניך שתרגילנו בתורתך(ג)וחות' בא"ג גומל חסדים טובים לעמו ישראל וצריך לומר ויהי בו"ו מפני שברכה אחת היא עם המעביר שינה שא' היתה ברכה בפני עצמה היתה גם כן פותחת בברוך כמו השארות כולן ועל כן אין לענות אמן אחר המעביר שינה שהרי אינה עדיין סוף ברכה עד אחר גומל חסדים טובים לעמו ישראל ואין להקשות א"כ שברכה אחת היא והרי היא ארוכה והא ק"ל כל הברכות צריכין להיות מעין הפתיחה סמוך לחתימה ובהך ברכה ליכא דשפיר הוי מעין פתיחה סמוך לחתימה מהמעביר שינה דסמך לחתימה איכא ותגמלינו חסדים טובים והיינו גמילות חסדים טובים שע"י השינה יש לו לאדם מנוח ומרגוע מעמלו ויגיעו ויש בו תועלת ג"כ בשינה שמעכל מאכלו ואח"כ הקב"ה מעביר ממנו השינה ומחדש לחו כבראשונה וכדאמרינן במדרש חדשים לבקרים כו' והרי אין לך גמילות חסדים מהש"י יותר מהעברת השינה והיינו ממש מעין פתיחה סמוך לחתימה (וע"ל סי' נ"ט סעיף ב') ,

ה ויש עוד ג' ברכות שצריך כל בן ישראל לברך והם אילו בא"י אמ"ה שעשני ישראל כדי לתת שבח והודאה למקום שעשאהו מבני ישראל אשר בחר בנו מכל העכו"ם וקרבנו לעבודתו ולקיים מצותיו , ואח"כ בא"י אמ"ה שלא עשני עבד ר"ל עבד כנעני שאף על פי שהוא טוב מן העכו"ם שחייב בכל המצות שאשה חייבת בדם כדילפינן לה לה מאשה מ"מ הוא מזולזל מאד שאין לו יחס וזכות אבות ואסיר בבת ישראל ושאר ענייני שפלות שיש בו ואח"כ מברך בא"י אמ"ה שלא עשני אשה שאע"פ שהיא טובה ומעולה הרבה מן העבד מ"מ אינה חשובה כמו הזכרים בישראל שהרי אינה חייבת בכל המצות שפטורה ממצות עשה שהזמן גרמה וגדול המצווה ועושה ומי שאינו מצווה ועושה ואשה במקום שלא עשני אשה מברכת שעשאני כרצונו והיא כמו שמצדיקה עליה את הדין על הדעה , ויש נוסחאות שכתוב בהן בברכה ראשונה מאילו הג' שעשאני יה"ר אי ישראל (ד) ונוסח זה יכול לברך אפי' הגר מעכו"ם שהרי נעשה גם הוא יהודי או יכונה בשם ישראל אבל נוסח שלא עשני עכו"ם לא יברך שהרי היה עכו"ם מתחלה וברכות אלו מעיקרן על תחלת היצירה נתקנו וכ"ל שמטעם זה אנו מסדרין אותן בתחלה מיד אחר לשכוי בינה מפני שברכת אשר יצר ואלהי נשמה ולשכוי בינה כולם נתקנו על היצירה לפיכך סמכו להם ג"כ אלו הג' שתקנו על זה ומכאן ואילך מתחילין בברכות של הנאה ,

ו עוד יש ברכה אחת בסידורים שלנו והם סדורי אשכנז בא"י אמ"ה הנותן ליעף כח ונתקנה על שאדם מפקיד נשמתו בערב ביד הקב"ה עייפה ניעבודה קשה כל היום ומחזיר' לו בבקר שקטה ושלוה וע"פ המדרש חדשים לבקרים רבה אמונתיך בשר ודם מפקיד פקדון ביד חבירו ומחזירו לו בלוי ומקולקל אבל אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה והיא עייפה ומחזירה לו חדשה ומרגועה , ומסדרין אותה קודם המעביר שינה שהיא מתוקנת על רחיצת פניו והנאת הרגעת הרגלים מזרשת מיר קדם לרחיצת הפנים ואחר ברכת גומל חסדים טובים יאמר יהי רצון מלפניך י' אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו היום ובכל יום מעזי פנים עד בן ברית בן שאינו בן ברית ואם אירצה להוסיף עוד בקשות בכאן הרשות בידו ואין בו משום שינוי מטבע שלא הטביעו חז"ל סדר בזה ,

ז וכל המוסיף על הברכות טעות הוא בידם שלא תקנו חז"ל יותר , *

ח וכל הברכות שהן על סדר העולם והנהגתו והוא איננו עושה מעשה בה כגון אלהי נשמה והנותן לשכוי בינה ורוקע הארץ על המים אין לחסר מהם אפילו לא שמע קול התרנגול או לא הלך על הארץ יברך אותם אבל אות' שהם על הנאותיו שנהנה מהם כשעושה אותם לא יברך אם לא עשה אות' ולא נהנה כגון ששכב על מטתו ואינו לא לובש ולא אוזר ולא עוטף אין לו לברך וי"א שמברך כולם אפי' לא נהנה מהם ולא נתחייב שלא נתקנו הברכות הללו על הנאת עצמו אלא משבח להש" שברא כל צרכי העולם ליהנות מהם בריותיו הן הוא הן אחרים ואם הוא לא נהנה עכשיו אחרים נהנו לפיכך לעולם מברך בולם וכן המנהג (ו) ואחר יהי רצון אומרים לעולם יהא אדם ירא שמים כו' רבון העולמים ב' עד ואומרים פעמים בכל יום שמע ישראל י' אלהינו י' א' וי"ל מיד אחריו בשב"מלו (ז) כדי לצאת בו ידי חובת ק"ש שבלא בשבמל"ו משמע לשונו כאלו אינו אלא ספור דברים בעלמא שמספר אשרינו שאנו משכימים כו' ואומרים כל ומיחדים שמו כו' אבל כשמוסיף בשבמ"לו הוא מראה שעכשיו הוא מיחד שמו ומקבל עול מלכותו בקריאתו זאת (וע"ל סימן סעיף י"ג וי"ד) ואע"פ שדעתו לקרות ק"ש בברכותיה מיד אח"כ בברכת יוצר אור כו' מ"מ כיון שלפעמים כשעשין קרוב"ן מתעכבין בק"ש עד אחר זמנה ק"ש מצוה לקרותה בזמנה כמו שיתבאר עוד בע"ה (וע"ל סימן כ"ח סעיף ו') לפיכך יתכון אם באולי יתעכב שיצא ידי קריאה בזה ומ"מ מותר לחזור ולאומרה אח"כ עם הצבור בברכותיה ואין בו משום ברכה לבטלה הואיל וקורא עם הצבור (ח) ואח"כ יאמר אתה הוא עד שלא נברא העולם כו' עד בא"י מקדש את שמך ברבים וברכה זו נתקנה כנגד דורות שגזרו בהן גזירות שלא לקרות ק"ש והוצרכו לקרות בס"ת לכך מתחלת לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כו' כלומר אף אחר שנתבטל דגזירה ורשאין ליראא אותו בגלוי מ"מ מזכירין שיהא כל אדם ירא שמים אף בסתר כלומר שיהא תוכו בברו (וע"ל סימן תכ"ג סע' ג') ומסיימין מקדיש שמך ברבים שנותנים תודה ושבח לשם י"ת שנתבטלה גזירת השמד ורשאין אנו לקדש שמו י"ת בגלוי ברבים ולכך אינה פותחת בברוך שאינה אלא ברכת הודאה (וע"ל סימן ו' סעיף ג') ואח"כ אומר אתה הוא י" האלהים בשמים ממעל כו' עד בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר י" כי אלו הפסוקים כולם הן מעין ברכת קידוש הש" שמורין על קדושתו ויבלתו י"ת וי"א אח"כ ברכת התורה מפני שרוצין לקרות אח"כ פרשת התמיד שהוא פרשה מן התורה ואין לקרות פסוק מן התורה בלא ברכה כמו שיתבאר בסימן שאחר זה בע"ה לפיכך מקדימין לה ברכת התורה ,

ט אבל אנו מנהגינו לומר ברכת התורה מיד אחר ברכת אשר יצר כדי שלא לקרות שום פסוק קודם ברכת התורה והרי הרבה פסוקים יש שאנו אומרים קודם שנגיע לפרשת התמיד לכך מקדימין אנו ברכת התורה מיד אחר ברכת אשר יצר ואומרים מיד אחריה ג"כ פסוקים מן התורה בגון ברכת כהנים ומשנת אלו דברים שאין להם שיעור כו' ובריתא דאלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם כו' עד ותלמוד תורה כנגד כולם ואח"כ מתחילין אלהי נשמה ואינן פותחת בברוך מן הטעם שבתבתי למעלה סימן ו' סעיף ג' ואחר כך כל הברכות על הסדר שכתבתי נמצא על פי דרכנו ומנהגינו שסדרנו מברכת נטילת ידים שהיא הראשונה ועם ברכת ציצית ותפילין שאחריה וכל הסדר משם ועד כאן כ"ה ברכות מן הק' ברכות שתקנו דברכת לעסוק בד"ת עם ברכת המלמד תורה ברכה אחת היא לפי הנוסחא שלנו שאנו אומרים והערב נא בי"ו כמו שיתבאר בסמוך בס"ד וכן ברכת המעביר שינה עם ברכת גומל חסדים טובים ג"כ ברכה אחת היא לפי הנוסחא שלנו שאנו אומרים ויהי רצון בו"ו כמו שנתבאר אלא שבכל אחת משתיהן הברכה ראשונה היא החתימה ואעפ"י שבכל א' הויא ברכה הסמוכה לחברתה אפ"ה פותחת בברוך מפני שמתחלת תקונן לא נתקנו על הסדר הזה רק כל א' בפני עצמה נתקנה הלכך אנו אע"פ שמסדרין אותן זו אחר זו תיקנם ונוסחן הראשון לא זה מסקומה ,

(ע) וכ"ה בסמ"ק בכדישבר ריך לברכם (ג) ריך לאותרה בכם רבים כדאתרינן בס"ם לעולם יסתקן אימים בסהיר מיטרא (ד) עיין בס"ח טעמי כטים דאין לומר טסחא זו כלל (ה) וכתב הב"ח דיש לסמי' סותר מפלים מן הסידורים אלא ברכות מוכיח מפלים ונהן ליעף כח אין להסיר ואין לגעור בכוס אדם אלא לאחרים ע"כ וכתב בחשה מכה סי' כ"ב אלא יתחיל אדם בא"י עד שיתגבר כלב על מה שיש לומר הברכה כגון אם התחיל לומר הברכה בא"י ויתגבר לומר פוקח עורים אלא יאמר זוקף כפופים ע"כ ות"ת בדיעבד אין לחוש דלקמן סי' ד"ט (ו) ולפ"ז סותם חברך פוקח עורים וכן חרש ונתן לשכוי כו' ותוסק לומר דבמקי זה שהגיה לאחר זמן אם קאת ראיה מלקמן סוף סי' ס"ו וכן מסיימין כ"ג סעיף י"ד (ז) רש"ל היה מוחג לומר פ' ראשונה עד ובעריך ויש לנהוג כן בשבתות ובי"ט שאותרים קרובן (ח) אלא הן הסם הוא זה אלא שהבדיקות אינו גרמות של ק"ש אלא בפני עצמן דלקמן בתקונו (תי"ט) סימן

פג"ב כגון ברכה סותך טפלים ופוקח בס כי אין רשות לאוסר אדם לתקן שום ברכה אלינו מברית בגמרא (ה)

(א) ונכון לייחר ולאמאיזנו ונאמאי מאמינו ולאמאי דכל כו' דכל שהוא וכנו וכן כנו עוסק בתורה טוב אינו עוסקת מזרשו (ב"ח) (ב) בל"ה דף ע' דיומתר ולאחדי תורתך (שתה (ג) עיין בכ"ך שהקל על זה ונתחב עשם דמני ברכות נגד שני תורת תורה שבכתב ותורה שבעל פה (ד) לפי שרנו לסדר ג' פסוקים דרך

א קודם שיתחיל ללמוד או לומר דברי תורה יברך ברכת התורה ומאד מאד צריך האדם ליזהר בה להראות שהתורה היא חשובה בעיניו ונהנה ממנה כמו שמברך על כל הנאותיו ואם אינו מברך עליה אינו זוכה לבן ת"ח שזה עונש מדה במדה שמאחר שאינו מברך עליה מורה שאין קורא בה לשמה ואינו משמח עמה ולא נהנה בה אלא היא בעיניו כאומנות בעלמא לפיכך אינו זוכה לשלשלת הנמשך לעוסק בה לשמה דכתיב לא ימישו מפיך וגו' ואסמכה אקרא דירמיה שאמר מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי יי' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ וכתיב בתריה ויאמר יי' על עזבם את תורתי וגומר ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה וארז"ל רה"פ דקרא מי האיש וגומר וה"ק הנביא דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת שהם כולם נכללים במלות חכם ונבון ואשר דבר פי יי' אליו וכולם לא יכלו לפ' על מה אבדה הארץ את חכמיה שלא יוולדו בה עוד עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר יי' על עזבם את תורתי וג' וסיים ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה לומר שלא היו מברכין על התורה תחלה ונראה שפירושו הלכו מלשון טיול ושעשוע כמו והתהלכתי בתוככם כלומר שלא חשבו לימודה לטיול והנאה רק לאומנות ושלא לשמה ולא רצו לפרשו על עזבם את תורתי ממש דאל"כ למה לא פירשוה החכמים שבדור שהרי הדבר גלוי וקל הוא להבין שעל עזיבת התורה נאבדה ונחרבה הארץ אלא וראי לפי שראי שהיו עוסקין בתורה וראו שאפ"ה נאבדה הארץ לפיכך שממו עלי' הכל ולא ידעו לפרש' עד שפירשו הק"בה בעצמו שהוא יודע כל הנסתרות וידע שלא היו מברכין עלי' תחלה מפני שלא היתה חשובה בעיניהם רק עסקו כאומנות בעלמא ושלא לשמה ,

ב וחייב לברך בין למקרא בין למשנה בין לתלמוד בין למדרש דכולהו תורה מיקרו ,

ג ואפילו מי שכותב ד"ת אע"פי שאינו קורא חייב לברך ,

ד ודווקא כותב שעושה מעשה בכתיבה לפיכך מברך אפי' אינו קורא אבל המהרהר בתורה אינו צריך לברך שאין מברכין על המחשבה וכן המורה הלכה או פוסק דין ואינו אומר הטעם אינו צריך לברך שבטעם שהוא העיקר ד"ת אינו אלא מהרה' ומי שאומר פסוקים דרך ריצוי ותחנה ולא דרך קריאה יש אומרים שאינו צריך לברך ,

ה וזה נוסח הברכה בא"י אמ"ה אקב"ו לעסוק בד"ת והערב נא יי' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתיך בא"י המלמד תורה לעמו ישראל ,

ו וכן י"ל והערב ביו"ו כי ברכה א' היא עם לעסוק בד"ת ולכן אין לענות אמן אחר לעסוק בד"ת שאין עונין אמן באמצע הברכה ונראה לי שאינו הכרח דדילמא אינה פותחת ככרוך מפני שהיא ברכה סמוכה לחברתה ,ואין לחתום בא"י למדני חקיך שהוא פסוק בתהלים מפני שאינו לשון ברכה ותוראה לשעבר אלא ל' בקשה וגם דוד דרך בקשה אמרו י"י שאתה ברוך למדני חקיך ואנו כל הברכות בלשון הודאה אמרינן לתת הוראה ושבח לש"י על מה שנתן לנו כבר עוד יש ברכה אחת על התורה והיא זאת בא"י אמ"ה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו בא"י נותן התורה ותקנוה בפני עצמה על הס"ת כשקורין אותו לתורה בכ"ה בציבור ואחר שתקנוה בציבור אומרים אותה ג"כ בכל בקר קודם שאומרים פסוקים והוי להו ב' ברכות על התורה בכל בקר ואין לתמוה למה אין מברכין ג"כ ברכה לאחריה כמו שמברכין על הס"ת ברכה לאחריה (וע"ל סימן קל"ט סעיף י') דבשלמא כשקורין אותו לתורה שייך שפיר ברכה לפניה כשמתחיל בספר תורה וברכה לאחריה כשמסיים והולך ממנה כמו בכל ברכת הנהנין שמברכין לפניה ולאחריה אבל הברכה שמברכין כל אחד על מה שחייב ללמוד ולעסוק בתורה זה החיוב היא מוט' עליו בכל עת דכתיב והגי' בה יומם ולילה ואין שייך לומר לברך לאחריה שאין זמן בכל היום ובכל הלילה לומר עליו שהוא לאחריה וג"ל שזה הטעם נכון למנהגינו שאנו מברכין בכל בקר ב' ברכות על התורה כדי שתהא אחת נחשבת לברכה אחרונה על הלימוד שלמד אתמול שלא היה יכול לברך קודם לכן עד שיישן בינתיים דהוי השינ' הפסק והוי שפיר אחריה ואין לומר שהיה יכול לברכה כשהפסיק ללמוד אתמול כשהלך לישן דהא חייב להגות בה אפי' במטתו עד שישתקע בשינ' (וע"ל סי' רל"ט סע' א') וא"כ אין לו עת אחר לברכה עד הבקר כשיעיר משנתו והברכה שנייה היא נחשבת לברכה הראשונה על מה שלמוד היום שבא ואע"פ שלפי זה היה לנו להקדים ברכת אשר בחר בנו כו' קודם לעסוק בדברי תורה דלעסוק להבא משמע ותהיה ברכת אשר בחר בנו נחשבת ללימוד של אתמול ולעסוק על מה שלמוד היום מ"מ הואיל וגבי ס"ת תקנוה לברכה ראשונה לקחוה ג"כ כאן לברכה ראשונה

הג"ה שאלה ילמדינו רבינו מה שכתב מב"ת בלבוש מלכות מלך החכמה סימן מ"ז סעיף ו' כתב שם רבינו מה שמברכין ב' ברכות התורה בשחרית הוא כי המחת היא עולה לברכה מחרונה של לימוד יום הקול' כו' ע"ל , וקי"ל וכי ראוי

להפסיק לכתחלה בין התעסק לברכה וכל שכן הפסק מה שהוא שינה קבע על תפלתו וגם בלילה שהוא יותר קבע מכל יום , ואפילו בדיעבד" לברך על כוס תעשה ביום על אחריו לא תגיעו הא אין זה גרוע מלילה שאחר שהתעסק בדברי תורה אלא ביומו אין לברך עליו וכרי רבינו עלתו בסעיף ז"ב תוה הסיתן וכי"ל שינה קבע ביום לריך לחזור ולברך ברכת התורה על מה בלילותו ומשתתמא לא תמרו רק לברך ברכה אחת והיא אק"בו לעסוק בד"ת מדקבע על מה שילמוד דמשמע ואלו כן ולא אותה ברכה שהיא לדעת הרב על הה סבבר לחד וכרי אמי' ביומו אין לברך אחר הפסק שינה על מה שבבר לחד וכ"ם בהפסק לילה ובל שכן להפסיק לכתחלה עכ"ל , הטובה מה שתמהת וכי ראוי להפסי' לכתחילה כו' תחילה תמה עליך זכי זה נקרא הפסק לכתחילה לפי מה שכתבתי כן הוא הדין שהיב מדם לגוי' בה אמי' בתוכתו עד שישתקע בשינה ואם כן הפסק השינה אינו אלא מנוח ותחיב כמו דשבבר לבר ל"ל עלריך לברך אחריו בשהפסק הכוונם כיון דלענם הוא בהכפסק זה ותה לי"מ הוא ביומו אם בלילה אחריו כיון שנתם' הכוונם עד יום עלמחריו ואחר רגיח לדמותו לברכה אחרונה של אכילה אחר שהתעבל בחעגיו כו' ל"ל שאין כאן דמיון לכתחם אחר שהתעבל אין דבר בטולם תאכילה אכילה לא הוא גלא מרגש הטעם שהכה מחנו אבל הבא מה מחנבל אין אם הלדם שוכח בשינה מה שלמד אחרון בלילה שהרי זה אבל אם מה מלחד וכרי אבל מחנבל כל זמן שזוכרו ולא זה בל' תחלים ת' ותוריתך בתוך מעי ואחר אחר' וכרי אומר רבינו עלתו בסעיף" י"ב כו' על וכרי אפילו ביומו אין לברך אחר הפסק כו' לא יתעתי אלא לאחרת לאחרבה אילפא מתחברא דהיא הבוחנת דמשום בשינה קבע שבינם לא הוי הפסק גדול כל כך כמו שינה קבע בל הלילה לפיכך אינו לריך לברך אחריו על מה שלמד אבוחם אבל רק על מה שלמד אבוחם לכן הוא לא לריך לברך אחריו בלילה אחר הפסק גדול כל כך כמו שינה קבע בל הלילה לפיכך אינו לריך לברך אחריו על מה שלמד אבוחם ואילך מידי דהוי מהיסח הדעת לדבר לן ובברך דאע"ג בהקרא היסח הדעת לזה לריך לברך על מה שרוצ' לאחול לו לשתות אחר"כ אינו לריך לברך על מה שאכל ושתה כבר כ"ל הכא אבל שינה קבע בל הלילה שהוא דהיסח הדעת גמור והפסק גדול והוא היה אבוחם בהפסק זה ואלו לריך לברך אחלה ברכה אחרונה על מה שלמד אחתון ואח"כ אינו לריך לברך אחר אחרונה ברכה ראשונה על מה שילמוד היום וזה ברור ל"ל , עוד כתבת וז"ל אבל היה כ"ל אחרון כאן קבוע בלל אבוחם בהפסק זה ואלו לריך לברך אחלה ברכה אחרונה על מה שלמד אחתון ואח"כ אינו לריך לברך אחר אחרונה ברכה ראשונה על מה שילמוד היום וזה ברור ל"ל , עוד כתבת וז"ל אבל היה

בדרך הקורא בתורה ולכך התקינו לנו מים בתפ ברכה (נ"ח) (ה) בל"ח דף ח' כתב ולי נראה שהתברך תע"ב ול"כ תורי תהר"י ,

סימן מ"ח

(ה) ויותר לומרה בציבור עם הש"ץ מי קרבן תחיל ערבית בציבור (דרך חכמה) (ב) ונהגו המקקקים להתענע בשעה שקורקים בתורה לוגמת בתורה שנתנה ברתת וכן מתפללין ע"פ כל עלמותי תתורנה ס' ע"ע ו' וקם בחותמי ברכות תכל בכלל הברכות תנוחת הגוף עדיף טפי וכשירות וכתבבתות וברכות ק"ם וכשלומים תורה תפי' בע"פ מוהגין להתנענע (פסקי הו"ח) ומנהגי כתוב בגליון ע"ע דלין להתנענע לגדיין מלא נגד פניו אל הקיר ולמזור להתעיר עצמו לחזוריו בכבבות כדי לחזור להתנע לגד הפנים ,

סימן נ

(ה) כשהוא לומר פרק אחד מקומן לו פרק בתפ מדלקין לו פעמים הקטורת יעשה קול מגן בלילות תשמות ולא כהתוים שהכל עוה מלגם (ע"ה דף רנ"ז) ,

סימן

מח פסוקי קרבן שבת ובו סעיף אחד ,

א ואחר ברכת קידוש השם והפסוקים שאחריה השייכים לה עד לעיניכם אמר י' אומרים פ' התמיד והיא במקום הקרבת קרבן התמיד שכן קבלו רז"ל שבזמן שאין ב"ה קיי' ואין יכולין להקריב הקרבנות מי שעסק בהן ובפרשיותיהן מעלה עליה הכתוב כאלו הקריבום כמו שכתבתי למעלה מזאת תורת החטאת זאת תורת האשם וגומ' אעפ"י שעדיין לא התפלל תפלת שחרית שהיא במקום קרבן תמיד וק"ל שתמיד קרב ראשונה אין קפירא בכך כיון שאמרו פ' התמיד שהוא במקום התמיד יכול לומר אחריה פרש' המוספים שזמנן כל היום , וכן בר"ח אומרים אחריה מוסף דר"ח ובראשי חדשיכם וגומר אע"פי שיקראו אותם אחר כך בס"ת קורין אותה בשחרית כדי לפרסם שהוא ר"ח כמו שהיה המנהג בקידוש החדש וע"ל סימן תכ"א אבל בי"ט אין אומרים פ' המוסף של י"ט בשחרית מפני שיקראו אותה בתורה וי"ט אין צריכין לפרסם שכבר הוא מפורסם מאתמול , ושבת אע"פ שהוא מפורסם אומרים אותה בשחר שרגי אין יכולין לקרותה בתורה מפני שאין בה אלא שני פסוקים כמו שיתבאר בסי' רפ"ג בע"ה ואפי' אותם שאומרים סדר המעמדות שכלולין בהן סדר הקרבנות צריכין לחזור ולקרות פ' התמיד לבדה שנית בב"ה עם שאר הברכות והזמירות שאין בקריאה משום בל תוסיף (א) מיהו לרווחא דמילתא יכוין בקריאתו בפעם שנייה בקריא בתורה ולא יכוין במקום הקרבת תמיד שלא יהא כמקריב שני תמידין ביום א' ומחזי כעובר בבל תוסיף , (ב)

מט קריאת ,"י בעל פה ובו סעיף א' ,

א נהגו לקרות פרשות הקרבנות וכן שאר פסוקים כגון זמירות ויושע וק"ש וביוצא בהן בעל פה אף על גב דק"ל דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם ע"פ והיינו טעמא משום שפסוקים שבתורה ונביאי' וכתובים נדרשי' מתוך חסרו' ויתרות וקרי וכתיב ודקדוקיהו ואם יקראו אותן ע"פ לא ידגישו אלו הענינים מיהו ה"מ בפסוקים שאין שגורין בפי כל הם אסורי' לאומרן ע"פ שיש לחוש לזה אבל אלו הפסוקים שאומרים בכל יום הם שגורים בפי כל חסירותם ויתירותם ונקודותם אומרים בעל פה ואין חוששין לזה וי"א הא דאסורים לאומר' על פה מן הטעם שכתבתי היינו להוציא אחרים ידי חובתן שצריך הקורא לדקדק בהן מאד בכל נקודות וחסירות ויתירות כדי שיצאו השומעים אבל בשבל א' קורא לעצמו כל א' מדקדק כיותר במה שקורא בפיו ויודע אותו ואין קפידא אם קורא ע"פ ומטעם זה נתפשט המנהג בשמגיע ש"ץ לפסוקים שבתפילה כגון מי כמוך וגומר יי' ימלוך וגומר שהוא שותק והקהל אומרים אותה כל אחד ואחד בפני עצמו ,

נ טעם לומר משנת איזהו מקומן ובו סעיף א' ,

א ואחר פרשת התמיד אומרים משניות דפרק איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל אומר בי"ג מידות בו' וטעמא משום הא דאחז"ל לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנ' שליש בתלמוד ואסמכוה רבנן אקרא דושננתם ואמרו אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם ונ"ל דה"פ מדכתיב קודם זה והיו הדברים וגו' על לבבך מדאמר שהיו על לבבך על כרחך ר"ל אחר שלמדתם אותם פעם א' יהיו על לבבך אבל אחר כך תשנה אותן עוד ב' פעמים מדלא כתיב ושניתם בחד נו"ן מאי ושננתם בב' נוני"ן אלא ש"מ שישנה אותו ב' פעמים והרי ג' פעמים וע"כ הם מקרא ומשנה ותלמוד שכל א' מבאר את הדברים יותר כי המשנה היא פי' על המקרא והתלמוד הוא פי' על המשנה וזהו אל תקרי וכו' כלומר אל תטעה לומר ושננתם ר"ל ב' פעמים הכל עם הראשון אלא ב' פעמי' חוץ מן הראשון ואם לא כן מאי מוונתם באמרם אל תקרי כו' היאך קורין מושננת' ושלשת' אלא ע"כ כך פירושו נ"ל והקשו בגמרא מי יודע כמה חיי ותרצו לא נצרכא אלא לימי כלו' שצריך בכל יום ללמוד משלשתן ולכך אומרים זה אחר זה וידבר זהו מקר' איזהו מקומן זהו משנ' ומדרש דר' ישמעאל הוי במקום תלמוד כי המדרש בתלמוד ומה שבחרו בזו המשנה וזו הברייתא יותר מאחרות היינו משום שאחר שקראו פרשת התמיד שהיא במקום הקרבת קרבן תמיד כמו שכבר אמרנו שאמר הק"בה לאברהם שכל זמן שעוסקין בקרבנות מעלה אני עליהם כאלו הקריבו' סמכין אחריה משנת איזהו מקומן שהיא שייכא יותר לפרשת התמיד שמדברת ג"כ בקרבנות ואח"ל כתיב בכל מקום מיקטר מגש לשמי והקשו וכי בכל מקום מקטירין ומגישין אלא אלו ת"ח שעוסקים בהלכות עבודה בכל מקום מעלה אני עליהם כאלו מקטירין ומגישין לשמי ומה שתקנו דוקא אלו המשניות מן הקרבנות ולא משניות אחרות מאותה מסכתא שהוא זבחים והיא כולה מדברת בקרבנות בחרו בפ' זה שהוא איזה מקומן יותר מבשאר משניות מפני שבכל המשניות של זה הפרק אין בהם מחלוקת לתנאים כי כולם משניות ברורות למשה מסיני ותקנו אח"כ במקום התלמוד מדרש דר' ישמעאל משום שהוא תחלת תורת כהנים שהוא ראש לכל הקרבנות קבעוה אצל הקרבנות (א) ,

נא דינים מן ברוך שאמר עד ישתבח ובו ט' סעיפים ,

א ואח"כ מתחילין לומר ברוך שאמר וכו' ונתקנה ברכה זו משום שאחז"ל שחייב אדם לומר הלל בכל יום לשבח הש"י בתהלות ת"ש בחות של דוד ולא ר"ל הלל המצרי אלא פסוקי דזמרה וקראום הלל משום שמתחילים מזמור תהלה לדוד ארוממך וגומר עד כל הנשמה תהלל יה וגומר ועוד אחז"ל כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עה"ב (ועיין בסמוך סעיף ז' ,) וכיון שמוטל על האדם לאומרו בכל יום תקנו לאומרו קודם התפלה כי כן הוא דרך המוסר ותכסים מלכות לסדר השבח תחלה ואח"כ יבקש צרכיו ממנו ומטעם זה נ"כ מאחר שחייבו חז"ל לאומרו תקנו ברכה לפניהם וברכה לאחריהם והם ברכת ברוך שאמר לפניהם וברכ' ישתבח לאחריהם כמו שתקנו ברכה על כל מה שחייבו חז"ל לעשות ברכה לפניו ולאחריו וצריך לאומרו בניגון ובנעימה כי הוא שיר נאה ונחמ' ואחז"ל שיש בו פ"ז תיבות וסימן ראשי כתם פ"ז כלומר הברכה הראשונה תהיה פ"ז תיבות ,

ב ואם סיים ברוך שאמר קודם שסיים החזן יש לו לענות אמן על ברכת החזן * אבל אם סיים עם החזן לא יענה אמן שאין עונין אמן אחר ברכת עצמו באמצע עניין מפני שאינו דרך מוסר ולא עוד אלא אפי' הוא מגונה וכבוד יחשב שמראה בכל פעם כאלו סיים ונמלך וחוזר ומברך ביזה מגונה ,

ג אבל אחר ישתבח י"א שיש לו לענות אמן אפי' על ברכת עצמו כיון שהוא סיום ברכה לסוף פסיקי דזמרה וכל ברכה שהוא לסיום אחר ברכה הסמוכה לה כגון זה מחזק המוסר הוא לימר אחריה בעצמו אמן ושהוא כאילו נוטל רשות מן המלך שעמד לפניו ומברכו והולך לו ואנו אין נוהגין לומר אמן אחר סיום ברכת עצמו בשום מקום חוץ מברכת המזון בבונה ירושלים (וע"ל סי' רט"ז סעי' א') ,

הגה"מ ומע"ג דאין להפסיק בין הברכה הסיומו ברוך בשמר והדבר מחברין עמי דסיומו המזמורים כתו מנחבאר לעיל סימן ת"ז סעיף ע' לגל"ה תפסוקין בחזון דבמי הכל דפסוקי דזמרה ניעמו ותחזן שבח הוא וכיון זמרה הוא ולא הוי הפסק וע"ל סי' נ"ט סע' ד' נ,

ד ומפני שהשתי ברכות הללו ב"ש וישתבח סמוכות זו לזו ר"א שינה דפסיקי דזמרה ווו אחרונה צריך ליזהר שלא להפסיק ביניהם בדבור מיהו לא עדיף מק"ש וברכותיה . (א)

ה הלכך בין המזמורים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ובאמצע המזמורים (ב) שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ואסור להפסיק אפי' לצורך מצוה (ג) ואם יזדמן לו שצריך להפסיק יאמר קודם שידבר אלו הפסוקים ברוך יי' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמרו כל העם אמן והלל לי' וברוך י"י לעולם אמן ואמן וברוך י"י מציון וברוך י"י אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן דהוי להו אלו הפסוקי' בסוף ברכה למה שאמר ואח"כ בשיחזור ויתחיל ממקום שפסק יחזור לומר תחלה ג"כ אלו הפסוקים לפי שהם כמו תרלת ברכה למה שיאמר ויגמור הזמירות ומטעם זה קבעו הפסוקים האלה אחר כל הנשמה תהלל וגו' שברוב פעמים כשמפסיקים מפסיקין שם (ד) ומיד אחר ב"ש יאמר הודו לי"י קראו בשמו , וג"ל אותם שאומרים תחלה פסוק מי ימלל גבורת י"י ישמיע כל תהלתו טועים גמורים הם ואסור לאמרו ומי שאמרו הרי הוא כמחרף ומגדף לפי שכיון שהוא מתחיל עתה לומר זמירות ותושבחות ואומר תחלה מי ימלל וגו' משמע פירושו מי שהוא רוצה למלל גבורת י"י כדי ששישמיע כל תהלתו יאמר הודו לי"י קראו בשמו וגו' והרי זה חירוף וגידוף כי מי הוא זה ואיזהו הוא שיכול לספר כל תהלות י"י דיו אלו ימים וכו' בשלמא מי שיאמר פסוק זה אחרי שיסיים שירות ותשבחות שפיר קאמר שאז הוא משבעו ופירושו כאלו אומר הנה אפסיק לספר בשירות ותושבחות ולא משום דסיימתי כולהו שבחא דמרי כי מי הוא זה שימלל גבורת י"י וישמיע כל תהלתו על כן אפסיק הפעם אבל בתחלת השירות ותושבחות ודאי אסור לאומרו כי מחרף ומגדף הוא כמו שכתבתי ג"ל רק יתחיל לומר מיד אחר מלך מהולל בתשבחות הודו לי"י קראו בשמו כו' כאשר הוא כתוב בר"ה לפי שדוד קבעו לאומרו בכל יום לפני הארון בבקר בקרבן תמיד עד ובנביאי אל תרעו ובתמיד בין הערבים מן שירו לי"י ועד הלל לי"י וגומר וכל הפסוקים כמו שהם בסידורים עד אשירה לי"י כי גמל עלי .

ו וכשמגיע לכי כל אלהי העמים אלילים יש להפסיק בין אלילים ובין וי"י שמים עשה שלא יהא כחוזר למעלה

ז ואח"כ אומרים מזמור לתודה ויש לאומרו בנגינה מפני שהוא שיר נאה ומשבח שהיו אומרים אותו על כל קרבני התודות שהיו מקריבין לתת שבח ותודה לאלהים על כל הטובות שגמלנו לפיכך ארי"ל כל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה כי חסדיו וטובתיו לא יפסקו לעולם כמו שנאמר כי לעולם חסדו וכמדינות אלו אין נוהגים לאומרו בשבת וי"ט שאין תודה קרבה בהן מפני שהוא קרבן יחיד וכן בפסח א"א אותו אפי' בח"ה דפס' ובע"פ מפני שלא היו יכולין אז ג"כ להקריבו משום לחמי חמץ שהיו מביאין עמה ואע"פ שבע"פ היו יכולין לאכול חמץ עד חצי' היו' מ"מ אין ממעטין בזמני שהוא יום ולילה עד חצות (ה) ובשבת וי"ט מוסיפין כאן עוד לומר ט' מזמורים והם אלו א' מזמור י"ט השמים מספרים כבוד אל , ב' מזמור ל"ד לדוד בשנותו את טעמו וגו' ג' מזמור צ' תפלה למשה וגו' ד' מזמור צ"א יושב בסתר עליון וגו' ה' מזמור קי"ה הללויה הללו את שם יי' וגו' ו' מזמור קל"ו נקרא הלל הגדול הודו לי"י כי טוב כל"ח ז' מזמור ל"ג רננו צדיקים בי"י וגו' , ח' מזמור צ"ב מזמור שיר ליום השבת (ו) טוב להודות וגו' , ט' מזמור צ"ג יי' מלך גאות לבש וגו' וטעמם וסדרם אין כאן מקומם יתבארו בע"ה בהלכות שבת .

ח ואח"כ אומרים פסוקי יהי כבוד כמו שהם מסודרים עד י"י הושיעה המלך יעננו ביום קראנו כי כולם פסוקי שבח הם וכללם זה הוא כמו הקרמה לתהלה לדוד ולכך אומרים אלו פסוקים שיש בהן ב"א אזכרות כשתחשוב ר"ת של ישמחו השמים ותגל הארץ לאזכר' אחת ושם של י"ה בפסוק כי יעקב בחר לו יה לאזכרה אחת יהיו ב"א כנגד ד"א פסוקים שבתהלה לדוד ואח"כ אומרים תהלה לדוד ארוממך אלהי וגו' עד כל הנשמה תהלל יה וגו' לפי שקבלו רז"ל שכל האומר מזמור תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן ע"ה אפי' יש בידו מחצה זכיות ומחצה עונות מצוה זו מברעת משום שיש בו כל האל"ף בי"ת ופסוק פותח את ידיך שהוא העיקר אשר בעבורו תקנו לומר כולו מפני שמזכיר בפסוק זה שבחו של הקב"ה שמשגיח על בריותיו השגחה פרטיות ומפרנס ומשביע לכל חי רצונו לפיכך צריך לכוון מאד בכל המזמור ויותר בפסוק פותח את ידיך שהוא העיקר ואם לא כיון בפסוק זה צריך לחזור ולאומרו מתחילה כולו פעם אחרת ואם כיון בפסוק פותח וגו' אף על פי שלא כיון בכולו אין צריך לחזור אבל לכתחילה צריך לכוון בכל המזמורים ש"ולם דברי שיר ושבח הם .

ט ולא יאמר אותם במרוצה רק בנחת מלה במלה כדי לכוין בהם ואותם בני ארם שאומרים אותם במרוצה לאו יאות עבדין שמקצרין בשבחו של מקום בשביל שאלת צרכם היש מושל שיתרצה בכך ונהגו לומר קודם תחלה לדוד פסוק אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך ס"ה משום דילפינן מיניה שצריך אדם לישב שעה אחת קודם שיתפלל (כדאיתא לקמן סימן צ"ג סעיף א') כלומר בתחלה יושבי ביתך ואח"כ יהללוך ואומרים גם פסוק אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו כלומר שנותנין לו שבח ותודה שזכינו לכך שנהללו תמיד ואחר מד מתחילין מיד תהלה לדוד וגומר ואחריו נהגו לומר פסוק ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה וטעמא כדי לשלשולי הלויה בתר הללויה דכלהו פרשיות עד כל הנשמה תהלל יה איתינהו סיף פרקא הללויה והללויה דבתר תהלת ה' ידבר פי ריש פרקא הוא משום הכי מוסיפין ואנחנו נברך יה וגומר למיים בהללויה ולהתחיל מיד אחריו המזמור שאחריו המתחיל בהללויה הללי נפשי וגומר ועוד ט"א שמוסיפין פסוק זה לפי שארז"ל כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן עה"ב לפיכך אחר שאמרנו תהלה לדוד אנו אומרים ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם כלומר שנזכה לאומרו גם לעולם הבא לפיכך אפילו כשאומרים תהלה לדוד בלא שאר מזמורים כגון במנחה ובסדר קרושה י"ל גם כן פסוק זה ומי שלא יאמרו בכל פעם טועה הוא ואפילו לטעם הראשון כיון שקבעוהו לסוף זה המזמור למה נחסרו ונחלוק בקריאת מזמור זה בין פעם לפעם ומופלין פסוק כל הנשמה תהלל יה הללויה שהוא סוף הפסקא וכן ה' ימלוך לעולם ועד לקמן בשירה כדי להודיעה לכל שגמרנו במזמורים של תהלים וכן הטעם בפסוק ה' ימלוך לעולם ועד להודיע שגמרנו השירה ונודגין לומר אח"כ ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל עד ומהללים לשם תפארתך כאשר הוא בספר ד"ה ויברכו שם כבודך עד שירת הים כאשר הוא בספר עזרא ושירת הים והטעם לפי שכל אותם ט"ו לשונות של שבח הם סדורים בברכת ישתבח ודורש במכילתין מתוך שירת הים ומתוך אותן הפסוקים של ויברך דוד לפיכך אומרים אותם להקדמה לישתבח ויאדר לומר בשירת הים מי כמוך נאדר בקדש הכ"ף של כמוך דנושה וא"לכ נמצא מחרף כאומר ה' מיכה שדרי הוא סמוך לשם שקודם זה מי כמוך באלים ה' מי כמוך נאדר ונומר (ז) ומיכה היא האיש שנגנב השם ועשה את העגל שנאמר ועבר בים צרה ואין להקשות מפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך שהיא רפויה שזה לא נאמר על הים ואין טועים להזכיר עליו מיכה וכן ידמו כאבן יקרא כף כאבן דנושה שלא יהא נשמע כאומר ידמוך אבן כלומר ידמוך לאבן ח"ו וכן עם זו גאלת הנימל דגושה שאם תהיה רפויה נשמע כאומר לשון מגואל ונמצא מחרף ח"ו (ח) וכשמגיע לועתה אלהינו מודים אנחנו לך לא יכרע ולא ישתחוה דהכריעה אין כאן מקומה כמו שיתבאר בסימן קי"ג בע"ה ונהגין לעמוד בשאומרים ברוך שאמר ויברך דוד וישתבח מפני שהם עיקר השבחים , (ט)

נב מי ששהה לבא לב"ה עד ישתבח ובו סעיף א'

א מי ששהה לבא לב"ה ובא ומצא הצבור בסוף פסיקי דזמרה ואם יתחיל הוא לומר מתחלה כל הברכות והמזמורים לא היו יכול לקרא ק"ש ולהתפלל עם הצבור וכבר אז"ל שטוב לו לאדם שיקרא ק"ש ויתפלל עם הצבור שהתפלה עם הציבור רצויה ומקובלת ביצד יעשה אם ירגה שיש לו שהות שיכול לומר ברוך שאמר הודו לה' קראו בשמו עד והוא רחום ראשון ואח"כ אשרי והללויות ישתבח ואח"כ יגיע למקום שעומדים הקהל יעשה כן ואם אין לו שהות ב"כ יאמר ברוך שאמר ותהלה לדוד ומזמור הללו את ה' מן השמים והללו אל בקדשו שהם עיקר ההילול והתשבחות שבפסיקי דזמרה עד כל הנשמה תהלל יה וגומר ואחר כך ישתבח ואח"כ יוצר וכו' עם הצבור יעשה ואם אין לו שהות גם לזה יאמר ברוך שאמר ותהלה לדוד וישתבח ויוצר אור ר' שהרי העיקר לא נתקן אלא בשביל זה המזמור תהלה לדוד ואם אין לו שהות כלל ידלג הכל ויתחיל לומר ק"ש וברכתיה עם הצבור ויתפלל עמהם (א) ואח"כ יקרא כל הברכות והזמירות שדילג רק הזמירות יאמר בלא ברכה שלפניה ולא שלאחריה שכיון שעבר זמנם אין לברך עליהם *

הג"ה דעיקר תה שתקנו ליתר פסוקי דזמרה כדי לסדר ש"ש של הקב"ה לפני התפלה כמו שמצאנו לעולי בסי' שהודם זה סעיף מ' ולקמן סימן נ"ד סעיף ג' ולא תקנו לאמרם אלא בברכה לבדה ובברכה לאחריה אבל בלא ברכה ליה לו כה להלולי לעוברינו כולא יומא ,

סימן נ"א

(f) עיין בסל"ה ורא"ש מכאה גדול המיסור מי שמדבר בבית הכנסת (ב) וכן בין הפסוקים הסמוכים זה לזה בתוך פסוקי דזמרה אפי' אינו מזמור אלא להיינו תהרו לי' קראו בשמו עד אמן, והלל לי' . תנו עוז כו' עד ברוך אלהים אל יקחות י' עד כל גאים נעשינו הכתה , עד כאשר יקלנו לך , יהי שם עד על כל העמים כבודו ברוך י' אלהים וגו' עד אמן ואמן וברך דוד וגו' עד לשם תפארתך י' לבדך עד בנים עזים ויגע על י' יחלוך לעולם ועד (פסקי תו"מ) (ג) ואמור לו' מעתידות ותחיות בפסוקי דזמרה לו בשבה שהחזן מוזר התפלה (פסקי תו"מ) (ד) ול"ב שחקנוה קודם ויברך הוזיל, ומדברים בלשון ברכות ושיבו דעלין ומגורים לכל לאמרה כשיעורה תפני הפסק (מי"מ) (ול"ח) (ה) אבל בט' באב נוהגין לאמר (ת"ח) (ו) אפי' בי"ט די"ט לקרי שבת ב"ח ובל"ח קי ל"ח פסוק הכי מעטם אחר דאין המעוה נגד שיר שהעוים רק סדר שירות ותשבחות הוא והמעטים לומר תחזור שיר ליום טוב הוא טעות גמור שהמעטים לשון הפסוק (ז) אבל אי ליום בחלים לא יגיע סתור לשם (ל"ח) (ח) וכן כי גאה גאה הגיע"ל דנוסה (ת"מ) (ט) ראיתי מנהג שאומרים בפי' בשר שהיו הנשים היו אומרים בנ"ה ביום הש' לדוד מזמור וכו' וכן תתחילין בשאר יחי הבטוע (בדר הוים) אבל בחבוב ח"ע מיתן ר"ל תעמע בלון לומר כן ע"ש ,

סימן נ"ב

(f) אבל בפסקי תו"מ מסיק דאף שבא אחר שהתחיל הש"ן יוכר אור יעבר בנגינות הזן ובייתר הזנות אם יכול לומר ב"ש ואחרי וישתבח ויוצר אור ויגיע

כ"ש אם אמר הברכות ברוך שאמר וישתבח עם תחלה לדוד באמצע שיאמר אח"כ הנותרת בלא ברכות שלפניהם ושלאחריהם אבל שאר הברכות שחייב לאומרם בכל בקר על כל פנים יאמר אותם אחר התפלה אם לא היה לו שהות לומר אותם קודם לכן (ב)

הג"ה ואפילו ברכת מחורה ואע"ג מנמיר בתהנה רבה כתו מתחבאר לעיל סימן מ"ז סעיף ו' לפי ברכת המחזר' פוטרת כל היום ומ"ב בתהנה רבה ובלחומת לעיל במימן המזכר סעיף ח' וע' ,

נג מי הוא הראוי לירד לפני התיבה ובו כ"ו סעיפים ,

סימן נ"ג

א ועומד ש"ץ ומתחיל ישתבח שהיא ממוכה לברוך שאמר והיא ברכה אחרונה דפסוקי דזמרה ,

ב לפיכך לא יאמר אותה מי שלא אמר כבר ברוך שאמר וכל פסוקי דזמרה , (א) ומה שאומר אותה החזן לפני התיבה ואין אומר אותה זה שאומר הזמירות או למה אין אומרים אותה גם כן במקומו כמו שאר הזמירות היינו כדי שיסמוך לה מיד אחריה קדיש וברכת יוצר אור כו' (שהקדיש קאי על ישתבח ע"ל סימן נ"ד סעיף ג' וסי' נ"ה סעיף א') ואין להפסיק ביניהם וכל המפסיק או מספר בין ישתבח ליוצר אור עבירה היא בידו וחוזרין עליה ממערבי מלחמה דכתיב איש היראה וגו' ישוב וגו' ופי' יראה מעבירה שבידו וגם זו עבירה היא וחוזרין עליה , לפיכך אם אין מנין י' בב"ה ימתין מלהתחיל ישתבח עד שיתקבצו מנין ויסמוך ישתבח ליוצר אור *

הג"ה כדי שלא להפסיק בינימים וגם מנהגים שהקדיש קאי על ישתבח ומ"ל קדיש מחנות מי' כתו שיתבאר סימן נ"ה סעיף מ' ,

ג ואם לא היה טלית לש"ץ קודם לכן ובא לו טלית יברך עליו קודם ישתבח כדי שלא יפסיק בין ישתבח ליוצר אור והוקא החזן כיון שהוא שליח צבור ואומר הכל בקול רם להוציא הצבור אינו נכון שיפסיק באמצע וישתוק ויברך על הטלית)(אבל אחר שלא היה לו טלית מקודם לכן ונזדמן לו טלית טוב הוא שיברך עליו בין ישתבח ליוצר אור משיפסיק בין הזמירות לישתבח דעליהו קאי וברכה אחרונה דידהו הוא , (ג)

הג"ה מ"ל מנהגם שהחזן מוחר הקדיש מין להפסיק בין הקדיש לישתבח כיון שהקדיש קאי עליו ממכר בסמוך ובין קדיש לברכו מין להפסיק כלל (ב) אפילו מחלר כתו שיתבאר לקמן סימן נ"ה סעיף ו' ,

ד וצריך שיהא ש"צ הגון ואם אינו הגון ומניחין אותו להתפלל משום נעימות קולו אין הקב"ה מקבל תפלתו שנ' נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה כלומר אמר השי"ת אם אין סמכין בתפלתן אלא על נעימות קולם שנאתים ואיהו ש"צ הגון זה שהוא ריקן מעבירות ופרקו נאה פי' שלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו (ד) ושהוא מרוצה לעם פי' עניו וגם לבריות שהכל מסכימין עליו (ה) ויש לו קול נעי' וערב שמושך לבית השומעים ורגיל לקרות תורה ונביאים וכתובים כדי שיהיו הפסוקים המעורבים בתפלה מרודים בפיו אחז"ל כבד את ה' מהונך קרי ביה מחונך רצה לומר ממה שחננך הש"י שאם היה קולך ערב והיית עומד בב"ה עמוד וכבד את ה' מקולך נבות היה קולו נאה והיה עולה לירושלים והיה כל ישראל מתכנשין לשמוע קולו פעם אחת לא עלה והעידו עליו אותם העדים בני בליעל ואבד מן העולם מי גרם לו זאת שלא עלה לירושלים כבד את ה' במה שחננו ולמה שכבר אמרה תורה ולא יחמוד איש ארצך וגומר ואלו עלה לא איבד נפשו בעד חמדת ברמו ,

ה ואם אין מוצאין מי שיש בו כל המדות הללו יבחרו הטוב שבציבור בחכמה ובמעשים טובים מי שעבר עבירה בשוגג אפילו הרג הנפש בשגגה ועשה תשובה מותר להיות ש"צ שאין זה בכלל יצא עליו שם רע כיון שעשה בשוגג ועליו נאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב ר"ל שלום יאמר הש"י מקבל תפלה ממי שהיה רחוק ע"י שגגת מעשיו ונתקרב ע"י תשובה , אבל אם עשה במזיד אפילו חזר בתשובה לא יהיה ש"צ דהא מ"מ יצא עליו שם רע קודם התשובה , (ו)

ו אין ממנין להיות ש"צ קבוע אלא מי שנתמלא זקנו מפני כבוד הציבור אבל אם לא נתמלא זקנו אע"פ שהביא שתי שערות אין ממנין אותו אפילו יש מזמונה אחר אלא שמזמנה זה תחתיו להתפלל במקומו לעתים ידועים כדי להקל מעליו התפלה הרי זה ג"כ מקרי ממונה ואין ממנין אותו גם לזה מפני כבוד הצבור שגגאי הוא להם להיות שלוחם נער כ"כ מיהו יכול להתפלל לפרקים באקראי בעלמא , (ז)

ז אם אין שם מי שיודע להיות ש"ץ קבוע כ"א בן י' ויום א' שהביא ב' שערות מוטב שיהא הוא ש"ץ ואפילו קבוע משיבטלו לשמוע קדיש וקדושה ואם היה כאן עם הארץ זקן וקולו נעים והעם חפצים בו ובן י"ג ויום א' המבין מה שאומר אפילו אין קולו נעים הוא קודם לעם הארץ ,

ח ומי שהגיע לכלל שנים שהיה ראוי להתמלא זקנו אלא שאינו בעל זקן נתמלא זקנו קרינן ביה וממנין אותו הילכך בן ד' שנה אעפ"י שאין לו זקן בלל ממנין אותו דגדול הוא ,

ט ובלבד שלא יהיו בו סימני סרים אבל אם יש בו סימני סרים י"א שאין ממנין סריס להיות ש"ץ שהוא גנאי להם אפי' הוא בן עשרים , (ח) (ועיין בלבוש תכריך בוץ סי' קע"ב סעיף ה") ואם יש לו זקן מעט והוא מבן י"ח ומעלה מיקרי ג"כ גדול וממנין אותו ,

י אבל פחות מבן י"ג שנה אין מעבירין כלל לפני התיבה להתפלל להוציא הציבור שהרי עדיין קטן הוא ואינו חייב במצוה והאיך יוציא אחרים שכל מי שאינו חייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן ואפי' אם הגיע להיות בן י"ג ביום השבת אין מניחין אותו להתפלל כליל שבת ערבית (ט) שהרי עדיין אינו בן י"ג ולא נקרא איש ואין הקב"ה חפץ ברבים אלא בתפלת מי שנקרא איש שנא' מדוע באתי ואין איש ואין אדם נקרא איש אלא כשהוא בן י"ג ויום אחד והביא שתי שערות מיהו כשהגיע לי"ג ויום אחד מניחין אותו להתפלל בלא בדיקה אחר השערות דסמכינן ארוב שיש להן שערות אבל אם היינו יודעים בוראי שלא הביא שערות משמע מדברי הפוסקים שאין מניחין אותו להתפלל בציבור אפי' הוא בן י"ג ויום אחד ,

הג"ה ואפי' אם ל"ל דברכות ק"ם ותפלה דרבנן מינהו וקנן שהגיע לחיוב דרבנן אפ"ה לא אתי דרבנן ותפיק דרבנן דתמום כבוד הציבור לא עבדינן, דגמלי הוא לגבור שהקנון מוציאן אפילו באקראי בעלמא ע"ל סימן ק"ו סעיף ב' וסימן ע' סעיף ב' וסימן תק"פט סעיף מ' וסימן קפ"ו סעיף מ' וסימן תר"פט סעיף ב' וסימן תרץ סעיף מ' וכסי' נ"ה סעיף ב' וע' ,

יא ש"ץ שמאריך בתפלתו כדי ששמיע קולו שהיא ערב אם עושה כן מחמת ששמח בלבו על שנותן הודאה לשי"ת בנעימה תע"ב והוא שיתפלל בטבור ראש ועומד באימה וביראה לפניו אבל אם הוא מכוין להשמיע קולו ושמח בקולו הרי זה מגונה ועליו נאמר נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה וכל ש"ץ שמאריך בתפלתו לא טוב הוא עושה מפני טורח ציבור (י) אין מרקדקים בש"ץ אם הוא מבזוי משפחה או משפחה מיוחסת שאין זה תלוי ביחוס שאם הוא מיוחס ורשע מה איכפת לפני המקום ביחוס שלו כיון שהוא רשע הש"י מואס בו ואם הוא איש צדיק וטוב ופרקו נאה בולו אפילו הוא ממשפחה בזויה ושפלה הוא אהוב ומקובל לפני הש"י ותפלתו רצויה ומקובלת ומשפחתו אינה מזקת לו ועליו נאמר ג"כ שלום שלום לרחוק ולקרוב פי שלום יאמר הש"י למי שהוא מרוחק בין הבריות מצד משפחתו אם הוא קרוב אל הש"י בצדקתו ויושרו ואע"ג דמפקינן לעיל לשונג תרוויהו איכא למשמע מיניה ושקולים הם ויבאו שניהם ועיין בסמוך סעיף ה' , (יא)

יב אין ממנין לעני שפה שאינו יודעין לחתך האותיות כהתן וקורין לאלפין עייני"ן ולעיי"נין אלפין , (יב)

יג וצריך שיהא לבוש ומעוטף ולא יהיו בגדיו קרועין עד שזרועותיו וכתיפיו מגולין מפני כבוד הצבור , (יג)

יד סומא יורד לפני התיבה להוצי' הצבור אפי' בברכ' יוצר אור וכ"ש בשאר הברכות שגם הוא חייב במצות לפיכך יכול להוציא ואפי' סומא שלא ראה מאורות מימיו שגם הסומא נהנה מזיו האורה ואע"פי שאינו רואה ועוד שנהנה במה שאחרים יכולים לראות באור ויוליכוהו למען לא יכשל בחצות ודחוק בברכה ותפלה יכול להוציא אבל לא יקרא בתורה שאין לקרות בתורה על פה דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה , (יד)

טו ש"ץ קבוע יורד לפני התיבה מעצמו ואין צריך להמתין עד שיאמרו לו עלה שהרי כבר מינוהו ואדרבה אם ימתין בכל פעם עד שיא[illegible]

טז נראה שאינו סומך על דבור הצבור שמינוהו ואין זה דרך כבוד לצבור ,

יז אבל אחר שאינו ש"ץ קבוע לא ירד עד שיסרב מעט , (וע"ל סימן קל"ט סעיף ג') , כי זה מדרך המוסר להראות שאינו רודף הכבוד

אינו להתמלא תפילת י"ח עם הצבור ויכוין מ"ג בע"ו ווי"ן גם בע"ח בסם ל"ח ולאם יש לו שהות יאחר גם מחזור לאורה לא רמה מקצי תו"מ בחולק על דין זה ס"ם (ב) אבל נוסח ב"ם ושחבח יאמר בלא ברכה המגיד הבאר לב"י לבא לב"ה בהסמכה כדי שיוכל להתפלל בסדר ולא בדילוג כי השבה כן מהפך בלשונות ,

סימן נ"ג

(א) ולא כתו ברבים נועים כבהן בדרך ואין עת להתאריך מתחילין מיסחבח ומי שעומה בן תברך תחלה ברכה לבעלה (כ"ן) ומרמה דת"ם הלבוש וכל פסוקי דזמרה היינו לכתחילה דלא התירו בסי' נ"ב בתהלה לדוד לומר ולא כדי שיתפלל עם הצבור ולא כל"ן בהסיג על הלבוש עיין שם (ב) ודיו כדין בין הפרקים מיחבאר בסי' מ"ו (פסקי הו"ח) (ג) ודין תפילין כתו עליות בן תוכה הפסקי הו"ח (ד) אפי' יצא קול בעבר על הבשועה אכילו שבועת בעוי לבהבא (כ"ג) וי"ל דכל זה מיירי בתעניות אבל בשאר יחות הבנה כל שאינו רבע והוא מרוצה לעם וקולו ערב ורגיל לקרות תתנין לפ"ן אף שיצא קול בילדותו (ה) ולא יהיה מיפס ובכל אופן שיבא יכול לבבר בעמקי הקבל כפי מנריך יפ"ם מוכין מי' פ"ו (ו) הבה את אמתו תעוברת בעון ולא הסיבן עד שתהב ונבר שתמותו תבה תתה מין רשאי להיות ש"ן (כ"ג) (ז) אבל מי בפסול מתחת עבירה אמילו בקראלי אסור וכן בתעניות ויחום נורמים אמור בקראלי מי שלא נתמלא זקנו אף שהגיבור רוצים לתחול (ב"מ) ולא נע"ח אין תוחין פוסלין אלא בכהנים ולא בש"ן דאחרבה לב נבר ונדבה כו' יש של שלמה וב"ח (ח) ורש"ל פ"ק דמוכין מי' מ"ח מוסר בסרי' (ט) דוקא כתתפלנים ביום אבל בתתפילה אחר נאת הבבים תוחר (כ"ם) (י) ואמור לו להתריך בלא ברכון הקבל אמי' בשבתות וי"ט ואין ברכון הקבל יותר מדאי מגונה כי אין זה לא תתניה לה' ולא תתניה לעם (יש"ם מיון כ' (יא) כתב הב"ח בשם רש"ל דאם שמיים בוש ואמי מיוחם קודם לשמיון מיוחם ואמי לתקלק על זה כי אינו דומה תפלת נויה בן נויה כו' ע"כ ולא רמה מ"ם רש"ל בתשובת סי' ד' דוקא בתפלת עמוד יש מילוק שזכות אבוחיו המייחסו אבל התתפלל בעבור הצבור, אדרבה חשובה היא לפני המקום שמניח תעבה לבוחיו וב"ם בת"ח וכן כ"ל מוכח מהא דפי' בע"מ בל הא דר"ל אמר כ"ד רבנות ולא נענה ירד ר"ע לפני התיבה ונענה ולא שזה בכול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו ופי' בע"מ שמעביר על תעבה אבוחיו , ור"ל היה מיוחם ור"ע לא היה מיוחם ולא"ב מיקבי מכל אמרו לו דומה תפלת נויה בן נויה אלא להתפלל על העם אם הוא נויה אף אמיון מיוחם עדיף ונענה כ"ל מ"ם בתשובת הרחב"ן על הא דכ"ע"ניון בשביל תמיכת בני ומניעת די לו בקב הרובין תשוב לדיק אינו תועיל זכותו לעצמו בעולם הזה אבל לגבי דורו תהני זכותו לבר כל שלם ניזן בשביל תמיכת כו' ולא"כ אף אמיון מיוחם מזכות כשהוא נויה עדיף עופי מיוחם להתפלל על הצבור דבוודאי הוא מתפלל עם עמו היה מועיל זכות נויה בן נויה תשוב זכות אבות דוקא אבל לא תשוב זכות רבקה אף שזכותה עדיף תשוב אמיון זכות נויה תועיל לעצמו בעה"ז הלבר כ"ל דעדיף נויה אמיון מיוחם לפ"ן מתיוחם ואם מיוחם שוים בתב ע"ג כהן קודם ללוי ולוי לישראל (יב) וח"ת בתקונים כולם מיון יודעים תמנין וה"ה בקלת מקומות שקורין לאותיו"ן היה"ן אין יתמנין אלא בתוקונן ועיין בס"ח סי' ל"ח (יג) ויכוין כגיים בלי ליכלוך וברבר תרוכים אלא ירחו את רגליו וטוב שיהיו לו מכנסים מיוחדים לתפלה (תהר"ם חיבר סי' ס"ל) (יד) ובכשיו נהגו לקרות סומא לפ"ת (תשובת ח"ב ור"מ

הג"ה ומ"מ לדברים ק"ם ותפלה דרבנן מינהו וקנן שהגיע לחיוב דרבנן אפ"ה לא אתי דרבנן ותפיק דרבנן דתמום כבוד הציבור לא עבדינן, דגמלי הוא לגבור שהקנון מוציאן אפילו באקראי בעלמא ע"ל סימן ק"ו סעיף ב' וסימן ע' סעיף ב' וסימן תק"פט סעיף מ' וסימן קפ"ו סעיף מ' וסימן תר"פט סעיף ב' וסימן תרץ סעיף מ' וכסי' נ"ה סעיף ב' וע' ,

הכבוד מידו לא יסרב יותר מדאי אלא בפעם ראשונה מסרב וכשיאמרו לו פעם שנייה מכין עצמו כמו שרוצה לעמוד ובפעם שלישית יעמוד ואם האומר לו שירד הוא אדם גדול לא יסרב בו כלל שאין מסרבין לגדול ,

יז וכן אם נעה ש"ץ במקום שצריכין להעטיר אחר תחתיו כמו שיתבאר בע"ה איתו שמעמידין תחתיו לא יסרב שלא להפסיק בתפלה ,

יח האומר איני יורד לפני התיבה מפני שבגדי צבועים אף בלבנים לא יעבור באותה התפלה וכן האומר אינו עובר מפני שברגלי סנדל אף יחף לא יעבור באותה תפילה אע"פ שנותן אמתלא לדבר ומראה פנים מפני הכבוד כאלו עושה כך מדרך ענוה אין משגיחין בו שהרי בינינו אין קפידא בדברים כאלו כי דרך אפיקרסין להקפיד בכך וחיישינן שמא רשעת נזדקה בו לפי שעה אבל אין החשש הזה לעולם כי בתפלה אחרת מניחין אותו להתפלל אם ירצה ולא יקפיד על דברים אלו ,

יט יש מונעין גר מלהיות שליח צבור מפני שאינו יכול לומר אלהינו ואלהי אבותינו וכו' וכשהוא מתפלל בפני עצמו אומר אלהי אבות ישראל וכו' אבל כבר נדחו דבריהם דשפיר יכול לומר אלהינו ואלהי אבותינו שהרי קראו הקב"ה לאברהם אב המון גוים שנאמר אב המון גוים נתתיך פי' שמאותו היום ואילך יהיה אב לכל הגוים שיכולין לומר אלהי אבותינו ויהיה כוונתם אל אברהם יצחק ויעקב כאלו הוא מתייחס אחריהם במאמר הש"י (וע"ל סי' קצ"ט סעיף ד' וסי' תק"צא סע' ז') ,

מדין הקדמונים אין ממנין להיות ש"ץ אם לא מדעת כולם ואפי' יחיד יכול למחות ולעכב ולומר איני רוצה שיהיה פלוני חזן שהרי התפילות במקום התמידים תקנים וכל ישראל יש לו חלק בתמידין ומי יוכל להקריב קרבנו שלא מדעתו (וע"ל סימן צ"ח סעיף ד") אם לא שבבר הסכים עליו מתחלה אז לא יוכל אח"כ לעכב לבדו וי"א שיחיד לא יוכל לעכב אפילו לכתחלה בלא טעם אם לא ע"י טובי העיר שיאמר טעם הגון לפניהם למה מעכב ואם יתברר שהוא שונאו יכול לעכב (א) אם לא הסכים עליו כבר אבל אומר אני שזה היה בימיהם אבל בדורות הללו שבע"ה הרבה מחזיקים במחלוקת בלי טעם ולא ריח וכל כוונתם לא לש"ש אם היו צריכין לשאול כל יחיד ויחיד בפרט בקהילות הגדולות לא היו מסכימים לעולם על חזן אחד ואפי' יחיד ומומחה בדורו וכל הדרכים האילו בו אפ"ה היו מטילין מום בקדשים והיו הבתי כנסיות ח"ו בטלו' מתוך זה כאשר הוא מצוי תמיד וראיתי כמה פעמים לכך טוב וישר הוא שבוררין ברורי' למנות ש"ץ ע"פ רוב פורעי המס שביניהם אפילו פסולים עמהם ואפי' אם יהיו הרבה יחידים בנגדו הולכים אחר הרוב משום תקנת הקהילות אם יש באן שנים שרוצים להתפלל א' בשביל אביו וא' בשביל אחר הרשות ביד הקהל לתת התפלה למי שירצו שהתפלה במקום התמידין של הצבור ואין ראוי שיהיה אדם שלוחם להקריב קרבנם שלא מדעתם שאין זה נקרא שלוחם שהרי לא שלחוהו לפיכך אין לאדם להתפלל בלא רצון הקהל וכל מי שמתפלל בחזקה הדרך אלמות אין תפלתו רצויה ואינה מתקבלת ואין עונין אמן אחר ברכותיו ,

כא ואפי' ש"ץ שנתברר ונתמנה על פי רוב הצבור לא ישתדל להתמנות ע"פ השר להחזיק בידו כי חלילה לקבל עבודת הש"י ע"י עכ"ום כי לא בצורנו צורם וגו' , (טז)

כב טוב יותר הוא לשבור ש"ץ בשבר מלקבל א' שרוצה להיות בנדבה מפני שבמקום שהוא לוקח שבר מן הקהל אין פרץ ואין צווחה שאין א' שאינו הגון ראשי לפשוט רגלו להתפלל ואם היה בנדבה הרשות נתונה לכל ובפרוץ הדבר יעלה מי שאינו הגון ועוד הש"ץ בעצמו נזהר בתפילתו ובתקוניה יותר למען שברו ,

כג ובדין גבי' שכר החזנו' יש פנים לבאן ולכאן י"ל הואיל והוא מוציא את נפש העני כמו נפש העשיר גם הגבייה תהיה לפי הנפשו' בשוה שאין זה תלוי באומר הממון שהוא חובת מצוה שהיא שוה בכל נפש האדם וי"ל ג"כ הואיל ואין יד העניים משגת והרבר יבא בע"כ לידי שומת ממון תהיה פרי עת השכר לפי הממון דהיינו לפי הסכום ועוד לפעמים שהחזן יש לו קול נעים וערב והעשירים חפצים בו מאד ולא איפכת להם בהוספת שכרו לפיכך יגבוהו לפי הממון ויש חילוף בזה במנהגי הקהילות יש גובין הכל לפי הסכום מן הטעם הזה שכת בנו ויש עושין כמו פשרה וגובין החצי לפי הממון והחצי ע"פ הגולגלת (יז) ובמקום שאין מנהג נראה להנהג לגבותו ע"פ הסכום שברוב פעמים העשירים מוסיפין בשכר לפי נעימות הקול ואין יד העניים משגת לתת עמהם ,

כד צבור שצריכין לשכור רב וש"ץ ואין בידם כדי שכר שניהם אם הוא רב מובהק וגדול בתורה ובקי בהוראה הוא קודם ואם לאו הש"ץ קודם שיותר צריכין לו ,

כה אין מסלקין חזן מאומנתו שלא יחשדוהו שנמצא בו פסול אא"כ נמצא בו פסול בעדים ואין מסלקין אותו משום רינון בעלמא כגון שיצא עליו קול שנרפס עם העכו"ם או שמסר אדם אבל אם באו עליו עדים בזה וכיוצא בו מעבירים אותו (יח) וש"ץ המנב' פיו או שמרגן בשירי עכו"ם מוחין בידו שלא לעשות עוד ואם אינו שומע מעבירין אותו שכיון שהוא מרגל את עצמו בניבול פה ובשירי עכו"ם מטמא את רוחו וגופו ועוד אפילו בעת תפילו א"א שאינו מחשב על זה והרי תפילתו עבורה ולא זכה וש"ץ שהוא שוחט לא יתפלל בבנדים הצואי' ומוסרחים , ואם אינו רוצה להחליף בגדיו בשעת התפלה ולהתפלל מעבירין אותו וש"ץ שהזקן ורוצה למנות בנו גדול לסייעו לפרקים אע"פ שאין קול הכן ערב בקולו אם ממלא מקומו בשאר דברים במדות בנו קודם לכל אדם ואין הצבור יכולין למחות בידו דילפינן זה מקרא גבי נהונה גדולה שאם בנו ממלא מקומו הוא קודם לכל אדם וה"ה לשאר מיניים ,

כו קהל שנהגו למנות אנשים על צרכי ציבור לזמן מוגבל ובהגיע הזמן יצאו אלו ויכנסו אחרים תחתיהם בין לחזן בין לקופה של צדקה בין לשאר מיניין הצריכין לציבור בין שנוטלין עליהם שכר בין שאינן נוטלין אפי' לא קבעו להם זמן סתמן כפירושן ואין בזה ביזוי בסילוקן מאחר שנהגו כך ,

נך דינים השייכים לישתבח ובו ג' סעיפים ,

א ישתבח אינה פיתחת בבריך לפי שהיא סמוכה לבריך שאמר ששתיהן נתקנו על פסוקי דזמרה זו לפניה וזו לאחריה ופסוקים שביניהם לא הוו הפסק שבולן זמירות ותשבחות הן וחותם בא"י אל מלך גדול בתשבחות בו' עד חי העולמים , (א)

ב ואז עונין אמן שהבל ברכה אחת היא לפיכך אין לענות אמן אחר אל מלך גדול בתשבחות שאין עונין אמן באמצע הברכה ואין סיום הברכה אלא עד חי העולמים ,

ג ואח"כ יתחיל מיד פרשת שמע ויוצר אור ואין להפסיק ביניהם מפני שב"ש ופסוקי דזמרה לישתבח כולם נתקנו קודם התפלה מפני שחייב אדם לסדר השבח תחלה ואח"כ יתפלל ואסמכוהו אקראי אבל עיקר הטעם הוא מפני שכן הוא תכסים המלוכה ומלכותא דרקיע בעין מלכותא דארעא וגם יש בו סוד להבריח כל המחנות הפונעות בתפילות לעצור אותם ושלכך נקראו זמירות כמו שכתבתי למעלה בסי' א' לפיכך אין לדבר כלל בין סידור השבחות והזמירות והתפלה ואם מדבר עבירה הוא בידו וחוזר עליה ממערכי המלחמה שהרי לא חם על בבודקנו ולא קבל עליו עול מלכותו בראיי וכ"ש לפי הסוד שבו שהוא י"ת הבריח בזכותו כל המתות הרעות וזה דוא מתאחר לבא לפניו בהכנעת תפלותיו וקבלת עול מלכותו בידוע ליודעים חן מידו היינו דווקא בסידי דלאו מצוה הוא ולאו צרכי ציבור הוא אבל בסידי דצרכי צבור או לצורך מצוה כגון מי שבא להתפרנס מן הצדקה ובעו למפסק שפיר דמי וכן נהגו בהרבה מקומות לברך חול' או לקבול בב"ה בין ישתבח ליוצר אור שיעשו לו דין שכל זה מקרי לצורך מצוה ואח"כ כשחוזרין להתפלל חוזר הש"ץ קודם הקדיש ואומר קצת פסוקי דזמרה ואומר עלידם קדיש בי לעולם אין אומרים קדיש בלא פסוקים של שבח ותהלה לפניו כמו שיתבאר לפנינו בע"ה ולכן מתחילין ערבית בלא קדיש וכן מי שלא היו לו ציצית או תפילין והביאו לו בין ישתבח לקדיש יכול להניח ולברך עלידם אבל בין קדיש לברכו לא יפסיק בשום דבר וכ"ש שלא יפסיק לאחר שאמר הש"ץ ברכו קודם שמתחילין יוצר אור כו' דהא ברכו עיקר עליה קאי כלומר במה תברכוהו בברוך אתה י"י אמ"ה יוצר אור כו' , (ב)

נה דיני קדיש ובו כ"ב סעיפים ,

א אחר ישתבח אומר הש"ץ קדיש והוא קאי על פסוקי דזמרה שכן תקנו קדיש לעולם לומר אחר פסוקים כמו שיתבאר עוד בעזרת השם ואין אומרים אותו פחות מי' שכל דבר שבקדושה בגון קדיש וברכו וקדושה אין אומרים אותו בפחות מי' כמו שיתבאר טעמא לפנינו

ור"מ רבקם (עו) מתב שד"ג בכסם רס"ל אם הוגיא ס"ך ס"ר על הגוחה הזה אף מקבלו ופיומו יטול מחות כ"ב ובס"ז אף כשכבר קיבלו והסכים עליו יטול לתחו' ועיינתי בים"ם פ"ק דחולין סי' כ"ז ומתב ז"ל אף מקבל דינו ופיומו בו' וק"ל עוד מתב היכא שיחוי מוחה מתחו' שנת' היינו שיש ס"ן אם" שיוכלו להסיר בדתיו מל זה כו' עוד בסימן ל"ב בשכבר מתקבל ולא עמה מלא כאוגן אף הני הקבל אין יכולין להעבירו אמי' רוגין ליתן לו שכרו אבל כל הקהל יכולין להעבירו ויהנו לו שכרו תכלס (עז) ס"ך נהגו לקרותו חזן מעטם דתרגום ירא וחזא מלריך מרמות הילך יקרא (רד"ק) (יז) ולפ"ז הולכין נתי אחר רוב דיעות ועיין בב"ג ומ"ת ובנו' ס"ך מכת' רוב פורעי מסים ועיין בה"מ סי' קס"ג מ"ג ובסמ"ע ובתשובת ל"ל סימן ג' ב' (יז) דוקא לסלקו מכל למעלה לתחילה מתבאר בס"ד ואם הוגיאו ומילקו הרי עכשיו בתחילת הקבלה רמב"ם סי' נ"ז הילוך בערבאות עכו"ם אין רמוי לגיוף ס"ך בר"ם ובי"ב מא"ב עכ' הכובה ומתב בע"ת דמהבסמיגו המחבר סי' ל"ט דין המזר מגיא דכבר נכתוב תפילין וה"ב דכבר לטיות ס"ך ומראה דהיינו דוקא בדליב' אחר או מגיו עשה תשובה נכונה ע"כ וז' ע הא בי"ד סי' רפ"ח רס"ח מנהגן המזר פסול ומסתע בס"ך עם הה"ם בתפילין דהתי לעבד ומבה וקנן ועוד הא בס"כ מתב בסמ"ל מתרדכי דמתבר אין מוגיא רבים י"ח ס"ך שנפסל קולו אם קולו נשתע בלנו מרתם ובכור פסול ס"ך שבתו ומתה תחת בעלה אם אמבר בחבר מסלקין אותו ועיין בסי' קר"ח סח"מ מ"ם ס"ך שמבר טרפות בחזקות כמרות בסוגג או שהי' מנקר ומתגא אחריו הלב אין מסלקין אותו כיון שבבר נתמנה כ"ג (יח) ואין מחזירין אותו בקבלות דברי חבירות ואלי' נכבע עד שיטוב כתשובה שלמה כלי ערתה ומרתה ,

סימן נ"ר

(ז) מי בפתח ולא בגירי אף שבתי"ע כת' דיאמר בגירי ומתעתי מחזר בו ומתב בכ"ג דלריך לומר בתשבחות בחריב תהת חי"ו ולא בקת"ך

(ב) וכמון לומר עד תלכות בכיהה מחת ,

סימן נ"ה

לפנינו בע"ה ואין פותחין מן ז' קדישים בכל יום בנגד שבע ביום הללתיך ורם אלו א' זה שהוא אחר פסוק דזמרה ב' אחר תפלת י"ח שהוא מצוה בפני עצמה ג' אחר סדר קדושה שהוא גם כן דבר שבקדושה וכאן אומרים קדיש שלם עם תתקבל צלותהון מפני שהוא בולל כל התפלה עם תפלת י"ח ותתקבל צלותהון קאי דווקא אתפילת י"ח דלעולם אין אומרים תתקבל צלותהון אלא אחר שאמרו תפילת י"ח כמו שיתבאר בע"ה במקומותיו * ואחר כך אומרים עלינו לשבח וקדיש אחריו שיש בו פסיק' ה' אחר אשרי שבמנחה שהוא מצוה בפני עצמה מקבלתם ז"ל שאמרו כל האומר תהלה לדוד ג' פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן העה"ב (ע"ל סי' נ"א סעיף ז') ו' אחר תפלת מנחה והוא שלם עם תתקבל דקאי אתפלה ז' אחר ברכת ק"ש של ערבית וכל אלו הם חובת מדברי חז"ל אבל תפל' ערבית עם הקדיש שאחריה היא רשות כמו שיתבאר לפנינו בע"ה. (ע"ל סי' רל"ז) ובכל מקום שאין צריך לומר הש"ץ תתקבל מפני שלא אמרו תפלת י"ח אינו משלים נ"כ הקדיש ואינו אומר רק יתגדל ויתברך כאשר יבא הכל מבואר היטב לפנינו בע"ה כל אחד במקומו

ב אם התחילו לומר קדיש בעשרה או קדושה ויצאו מקצתם גומרים אותו הקדיש או הקדושה שהתחילו והוא שנשתיירו רוב מהעשרה, והיוצאים עבירה גדולה היא בידם ועליהם נאמר ועוזבי י' יכלו אבל אם נשארו י' מותרין לצאת לצרכם, ואם דתחיל החזן בעשרה ברכת יוצר ויצאו מקצתם גו' אפי' הקדושה דכולה חדא מצוה היא וקדין ק"ש ומתפללין התפילה בלחש דבוה אין נפקותא בי',

ג אבל לא יתחיל הש"ץ התפלה בקול רם שכבר נשלמה תפלת יוצר וכן אם התחיל החזן בקול רם בי' באבית ויצאו מקצת גומר אפי' הקדושה וכל תפלת י"ח וחצי קדיש וסדר קדושה וקדיש שלם שאחריה שכל זה מגומר תפלת י"ח הוא ובתר י"ח גרירא שהרי תתקבל קאי אתפילת י"ח כמו שכתבתי וא"כ הכל חד ענינא הוא (א) אבל אם הוא יום הכניסה שקורין בו בתורה אין מתחילין לקרות בתורה בפחות מי' * דקריאת התורה מצוה בפני עצמה וכן במנחה אם התחילו אשרי וקדיש בי' אומרים התפלה בלחש ג"כ שאין לחש צריך עשרה אבל אין הש"ץ מתחיל התפלה בקול רם בפחות מי' ואם התחיל בתפלה בקול רם בי' גומרין כל תפלת מנחה עם הקדיש שאחריה ואין מתחילין והוא רחום בפחות מי' ואם התחילו והוא רחום וברכו בעשרה ויצאו מקצתן גומרין עד יראו עינינו וקדיש ותפלת ערבית בלחש אבל אין אומרים קדיש שאחריה אלא בעשרה ובעלינו ג"ל אע"פ שאמרו עלינו בי' ויצאו מקצתן אין אומרים קדיש יתום אלא בי' וכן אם אמרו עלינו בלא י' א"א אחריו קדיש יתום אפילו בי' דלא דמי עלינו לתפלת ערבית דתפלת ערבית תיקון חכמים הוא שתקנו לומר אחריה קדיש לפיכך אע"פ שהתפללו ערבית בלחש בלא י' אומרים קדיש אחריה בי' אבל עלינו לאו תיקון חכמים הוא לומר אחריו קדיש אלא המנהג הוא לאומרו משום קדיש יתום שאחריו לפיכך אין אמירתו בלא י' אלים לגרור אחריו הקדיש אפי' בי' הי"ה איפכא אם אמרו עלינו בי' ויצאו מקצתן אין אומרים הקדיש שאחריו בלא י' כי אין אמירת עלינו אלים לגרור אחריו הקדיש,

ד ואלו הי' צריכין להיות י' זברים גדולים שהביאו ב' שערות דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל וגו' שפירושו כל דבר שבקדושה יקדשו אותי בתוך בני ישראל ואין נקרא בתוך בני ישראל אלא בי' דאתיא ג"ש תוך תוך כתיב הבא בתוך בני ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה ואח"כ אתיא ג"ש דעדה עדה כתיב הבא עדה וכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת דקאי על המרגלים שהיו י"ב ויהושע וכלב אינם בכלל עדה רעה נשארו י' ויליפנן מה התם עדה הם י' אף כאן הם י' וסתם בני ישראל דכל התורה בגדולים זכרים קמיירי ועבד ואשה וקטן אין מצטרפין שאינם חייבים במצות ויש מתירין בט' וצירוף קטן ביון שיכול להגיע לכלל חיוב מצות ובלבד שידע למי מתפללין שהגיע לעונות הפעוטות שהוא בן ו' או ז' ויש שנותנין חומש בידו ויאמרו עם קדושת החומש יחשב הוא לאחד וכל גדולי הפוסקים חולקים על זה ואוסרין ולא ראיתי נוהגין להקל אפי' בשעת הדחק, (ב)

ה וכל זמן שלא הביא ב' שערות דינו בקטן אפי' הוא גדול בשנים ד שמא לאו סרים הוא אלא קטן ממש עד שיצאו רוב שנותיו דהיינו ל"ו שנים שאז נתברר שהוא סרים וגדול הוא אם נולדו לו סימני סרים אפי' קדם הזמן הזה מיהו בזה מקילין שאין מדקדקין לבורקו אם יש לו שערו' אם לא אלא כל שהגי' לכלל שנותיו מחזקינן אותו לענין זה כגדול שתולין לומר מסתמא יש לו שערות דאולינן בתר רובא שיש להם שערות כשיגיעו לשנים,

ו אם התחיל א' מי' להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם אמן או שהוא ישן אפ"ה מצטרף עמהן דבכל בי' שדם גדולים שכינה שריא ביניהם דונקדשתי בתוך בני ישראל קרינן בהו ולא דמי לקטן דלא ידע למי מברכין ולאו בר קדושה היא (ג)

ז מ"מ כשאירע בך שאחד מאריך בתפלתו ועודו מתפלל נכון הוא שהאחרים ימתינו מלומר קדיש עד שיגמור כדי שיזכה גם הוא לומר עמהם (וע"ל סימן קכ"ד סעיף ג'),

ח חרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הן כפקחין ומצטרפין אבל אם אינו שומע ואינו מדבר הרי הוא כשוטה וקטן ואינו מצטרף לי',

ט אין הקטן עולה להצטרף לי' שיהא חשוב כגדול עד שיהיה בן י"ג שנה ויום א' (ד) וחרשי העיבור בכלל והביא גם ב' שערות,

י לפיכך מי שנולד בשנת פשוטה בחדש אדר ונעשה בן י"ג בשנת העיבור אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני שאדר הראשון הוא נקרא חדש העיבור שהרי אין קורין את המגילה אלא עד אדר השני ואם נער א' נולד בכ"ט באדר הראשון בשנת העיבור ונער א' נולד אחריו בא"ד השני ושנת שלשה עשר אינה מעובר אותו שנולד באדר הב' נעשה הוא בר מצוה קודם אותו שנולד לפניו באדר הראשון כגון אם נולד האחרון בא' באדר השני נעשה הוא בר מצוה בשנת י"ג באחד באדר והנולד קודם לו באדר ראשון צריך להמתין אחריו עד כ"כ ימים שיהיה בחדש אדר בשנת י"ג כמו שהיו הימים באדר ראשון בשנה שנולד, (ה)

יא עבריין שעבר על גזירת הציבור או שעבר עבירה כל זמן שלא נידוהו נמנה למנין י' דכתיב גבי עכן חטא ישראל ואז"ל אע"פ שחטא ישראל הוא ובקדושתיה קאי,

יב אבל מנודה אין מצטרפין אותו לכל דבר שבקדושה שכן הוא פי' נידוי שרחקוהו מהם מכל הקדושות (ו) אבל מותר להתפלל בב"ה שהי' שם שהרי יש מנין י' בלעדו ובלבד חוץ לד' אמותיו אא"כ פירשו בפירוש שיחמירו עליו כך שלא יהיה כלל בב"ה בעת התפל',

יג וצריך שיהי' כל היור במקום א' וש"ץ עמהם והעומד תוך הפתח מן המשקוף ולפנים כלפנים ממנו ולחוץ כלחוץ,

יד (ז) ואם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ וש"ץ תוך הפתח הוא מצטרפן,

טו ואם ט' במקום א' וא' הוא בחדר או בבית הסמוך לאותו ב"ה שהט' שם וביניהם חלון אפי' גבוה כמה קומות אפי' אינו רחב ד' ומראה להם פניו משם גריר בתריהו ומצטרף עמהם לי' (ח) אבל גגין ועליות אינן בכלל בית והעומד עליהם אינו מצטרף עמהם לי',

טז חצר קטנה שנפרצה במילואו לגדולה כגון שנפרצה הקטנה במקום חיבורה לגדול' ונפל כל אותה הבותל שהיה מפסיק ביניהם ובגדולה נשארה משארי' כותל זה שנפל פסיס מכאן ומכאן הויא הגדולה כמופלגת מן הקטנה ואין הקטנה מופלגת מן הגדולה אלא היא כקרן זוית שלה לפיכך אם תשעה בגדול' וא' בקטנה או אפי' ו' בגדולה וד' בקטנה מצטרפין שהקטנ' נגרר' אחר הגדול' והרי כאלו כולם בתוך הגדול' כיון שהרוב בגדולה הוו ט' בקטנה וא' בגדולה או אפילו ה' בזו וה' בזו אין מצטרפין,

יז וכן לענין ש"ץ היה ש"ץ בקטנה וצבור בגדולה הוא נגרר אחריהן ויוצאין ידי חובתן היה הוא בגדולה וצבור בקטנה אין יוצאין שאין הצבור נגרדין אחריו,

יח ואם קצת הי' בב"ה וקצתם בעזרה אע"פי שאם העזרה מיוחדת לב"ה אינה בטלה עמה ואינם מצטרפין אפי' הרוב בב"ה שהרי יש מחיצה שמפסקת, (ט) ובמקום

(א) וכ"כ הכ"מ שכן פסק רמ"א וה"ה וע"ע דבלשון רמ"א לאחר שהזכיר בקול רם וקדוש' ומשמע דוקא בשהתחיל מתי קדושה בתפילת י"ח מבל אם שהתחיל רק בתפלות גופה תפילה י"ח לבד אלא קדיש שאחר התפילה וכן משמע בת"ה סי' ע"ו בשלמה כ"ל דם"ל דלאו דוקא נקטו דהתחיל בלא קדושה וע"ע (ב) וכן נקטי הגאון מהר"ם ז"ל בפסק הלכה לתענית דאסור בתפי' בשעת הדחק ולא בהגהת ש"ע ואח' דעצמו בת"ה הב"ה וכל זה מיירי בתוהם על הגוויל כ"ח אבל מוחזק שלא לדברי הכל אין מצטרפין ומזה קשה מי על הלבנון דיומא תשוב הכי לא ראה כי עוהגין פשוט לנו אלו מוחזקין תיבו היה לעז' ע"י ס"ת ע"ש ומ"ת לריגא אומר הב"ח מפי' על הגוויל (ג) וה"ה ל' כיון שנעשה רוב שמעוני' (ר"ל ב"ח סימן ע"ו) (ד) אלו דוקא יום אחר אלא תיד אחר י"ג שלמות בקרא גדול בשנת מי ל"ה) מבל בתשוב' תהר"ר ברוכא דאין בקרא גדול עד שיעבור אותו היום (ע"ח) ותתר ת"ס מי' כ"ג בשנים י' דמ"ל דמ"ל פרנים בשבת מוכח בסמ"ע (ה) ויש לתמוה על הס"ע דהא כתב לפני זה דאינו נעשה גדול עד י"ג ומדם עיבור בכלל ומ"ל אמה נקבו וכו' י"ג אמה תשוברת לבר ראה דלאו דוקא נקבו וכו' ראה' מהנ"ם ס"ע מדכתב שתתא מי שנולד אלא בתבון בלשון וי"ל עכ"ל ע"ת ולא דק דכתשוב' מהרי מוקי סימן ע' שנולד הרב דין זה פסק בהגיה דאם עלה בשנה תשוברת בתר ראשון ובשנה י"ג נעשה הכנה תשוברת נעשה כי תנה בתר שני דאין בתר ראשון אין דשמק שם דנעשה ב"ת בתר שני היינו מי שנולד בשנת פשוטה או נולד גם בתר שני אבל בעבר בתר ר"ראון אחריון סוף דינו דתחילת דינו ע"ם וא"כ בעלי ש"ב דוקא נקטו ובת ר"ג אינה תשובר' וכן משמע תנינא שנתב לעיל מי שנולד בשנה פשוטה ונולד תחיה דלא נולד בשנה מעובר נעשה כי תנה בתר ראשון וזה ר"ל (ז) בזה יפסדתי בספרי ל"ל כי מ"ש ל"ה בס"ע ולכנים בעיקר לי אם ראוי ב"ה לשאל אלא יתן ב"ג וכן יתנלי בעזרה ולא יאמרו לו כן ראמרין ע"ש ותתה הב"ן הא בלאו הכי כל תמוה אסור בזמנו ובזמנה בת"ם בס"ע ס"ב והוסק שם ע"ם ופרכתי דוקא כל תנוה אסור בזמנו ותפילה אלא הכיינו לענין מאו לזמנו לו לעשרה אבל בשם ג' לו עשרה בעבדו אחר להתפלל לו לזמן עתהם דבל מותרין להתפלל בעודו בב"ה לזה קאחר הכל הלם ראו ב"ל אלא זמן ב"ג כו' ר"ל אלא שים ג' לו' ל' בלעדו יש להם רשות להחמיר עליו אלא אלא זמן ותתכלל עתהם וכן מובת בתשוב' הרשב"ל תקור דין זה שבגיה ב"ו שם דן שם"ם סוף פ"ד ושם הארכתי יותר ועיין עוד שם מעוקי דינים אלו בין נאמה מחתת מחנו לו מחתת עבירה (ז) ולא עובי הלשקופה בלאון (ב"ו) ואם הוא און לאם קופה ג"ע לדינא (ח) וכן בל שני בטתל ב"ה בסמין מקורה (ר' ירוחם

הג"ה ואם אמרו תתקבל ויה אחר תפלת י"ח הייט תמוה דסדר קדושה בתר תפילה גרירא לפי שהיא מענין הפלה ושבח ולכן תתקינו תלותר תתקבל עד אחר סדר קדוש' כדי שיהא אחר גם על סדר הקדושה לפיכך ביו"ט כו תוסף מאחרים ק"ש עם תתקבל ויה אחר תפלת בחרית ואחר תפל' מוסף מאחרים קדיש שלם עם תתקבל שנים על תפלת מוסף מאחר וקאי גם כן על סדר קדושה ועיין לקמן סי' תל"ג סימן מ',

הג"ה ואע"ג שנדרין לא אמרו קדיש שלם עד לאחר קריאת התורה אחר סדר קדושה,

יט ובמקום שעושין תיבה בב"ה שעימוד שם הש"ץ וכן בבה"כ שלנו האלמימבר אם הש"ץ בתיבה או תוך האלמימברא וט' בב"ה או איפכא מצטרפין אע"י שהיא גבוה י' ורחבה רלית יש לה מחיצות גבוהות אינה רשות בפני עצמה ובטי"ה לגבי ב"ה וי"א ה"מ שאין דמחיצות מגיעות לתקרת הגג אבל אם המחיצות מגיעות לתקרת הגג הוו רשות בפני עצמה ואין מצטרפין ,

ך וכל הני מילי אינם נאמרים אלא להצטרף לעשרה אבל אם היו י' במקום א' ואומרים קדיש וקדושה ואחר או יותר הם במקום אחר יכולין לענות עמהם שכיון שעשר' הם במקום אחר שבינה שרויה ביניהם ואז אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין כל מי שרוצה לצרף עצמו עם אביו שבשמים השיכן בתוך אלו העשרה וי"א שצריך שלא יהא מפסיק ביניהם טינוף או עכו"ם בין העשר' ובין זה שרוצה להצטרף עמהם שטינוף או עכו"ם מפסיקין בין השכינה וגורם שאינה שרויה בכאן ,

כא עיר שאין בה אלא י' וא' מהם רוצה לצאת משם והוא סמוך לימים נוראים או אפילו עדיין זמן ארוך לימים נוראים אלא שיורעין שלא יחזור קודם הי"ט כיפין אותו לישאר בביתו או להשכיר אחר במקומו ואם דם י"א ורוצים שנים לצאת ישכירו שנים א' בשותפות במקומן ושניהם יפרעו בשוה בד"א כששניהם אמודים בשוה בממונם אבל אם א' עני וא' עשיר יש פנים לכאן ולכאן יש לומר הואיל וחייב המצוה מוטלת על גופם בשוה יתנו השכירות להשלם הענין ג"כ לפי הגלגולת בשוה וי"ל גם לאידך גיסא הואיל ושניהם רולים להרויח ממון ודאי אין עסק הליכת העני כעסק הליכת העשיר ויתנו לפי הממון לכך עושין כענין פשרה ונותנין חציו לפי נפשות וחציו לפי ממון , ושכר החזן הוא על היוצאין כמו על הנשארים לפי מנהגם שם בשאר השנים ,

כב בד"א שכופין להשכיר להשליח המנין דוקא שאין שם אלא י' ורוצים אחד או שנים לצאת אבל אם יש שם י"א ורוצה אחד לצאת אינם יכולין לומר שמא יקרה לאחד מהם פגיעה מה או יצטרך לנקביו ויצטרכו האחרים להמתין עליו ולכך אינם רוצים להניח זה ללכת עד שיעמיד אחר במקומו הואיל והיא עמהם אין יכולין לכופו דלהא לא חיישינן דא"כ אין לדבר סוף וכו' וב' נמי לא אמרן שכופין אלא כדי שיהא מנין בימים הנוראים אבל למנין שאר ימות השנה אין כופין להשכיר וביומים נוראים נמי לא אמרן שכופין אלא שאין חסרים כי אם א' או שנים אבל יותר משנים אין כופין אא"כ יש מנהג קבוע ומפורסם בעירם לכוף להשכיר אפילו בחסרון ג' או ד' ואם יש מנין בעי' כיפין לשכור חזן ואם אינם באים כולם תדיר לב"ה באופן שמבטלין המנין כופין זה את זה בקנסות שיבואו תמיד כדי שלא יתבטל התמיד ,

(י) (וע"ל סימן ק"ן סעיף א')

נו דין עניית הקדיש על ידי הקהל ובו ה' סעיפים ,

א נוסח הקדי" יתגדל ויתקדש הוסד ע"פ המקרא והתגדלתי והתקדשתי האמור במלחמות גוג שאז יתגדל שמו של הקב"ה דכתיב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד שמיה רבה כו' י"מ דג' תיבות הן שם יה רבה ופירושו שאנו מתפללין על שם יה' שאינו שלם עכשיו שיתגדל ושיתקדש ויחזור להיות שלם והיינו לעת הגאולה שינקום נקמתו מעמלק ומזרעו שכבר נשבע שלא יהיה הכסא שלם ולא השם שלם עד שינקום פימנו דכתיב כי יד על כס יה שאין הכסא שלם ואין השם שלם אלא לאחר שינקום ממנו ואז יהיה הכסא שלם וגם השם שלם דכתיב האויב תמו חרבות לנצח וכתיב בתריה והי' לעולם ישב בגין למשפט כסאו הרי השם שלם וכסא שלם ומה שאנו אומרי' אותו בל' תרגום י"א מפני המלאכים שלא יתקנאי בנו שאנו משבחין שבח נאה כזה שע"י השבח הזה הקב"ה זוכר לחורבן הבית וגלות ישראל בין האומות ומתעורר לגאלם שכן אז"ל בשעה שישראל עונין אמן יהש"ר הקב"ה מנענע בראשו ואומר איי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם ומה לו לאב שנכה מקלסין אותו בניו ורחקם מעל שלחנו וכביכול שיש דאגה לפניו על זה ומתעורר לגאלם ואם היינו אומרים אותו בלשון הקדש היו מבינים אותו המלאכים והיו מבינים שע"י שבח זה מתעורר הקב"ה לגאולה והיו מלאכי הדין מתקנאין בנו והיו מקטרגין עלינו לכך אומרים אותו בל' תרגום והם אינם נזקקין לשמוע ממי שידבר בלשון תרגום ואע"פ שמדינישין בדאגת הש"י כביכול ובהתעוררותו לגאולה כשמנענע בראשו ומתעורר לגאולה, ואומר איי כו' מ"מ אינם יודעים מאיזה סיבה יתעורר הקב"ה לזה ואין להם מקום לקטרג כי יאמרו אז שמא כביכול מעצמו ומרצונו הטוב הוא מתעורר על זה בלא שום זכות שיש להם לישראל רק שרצונו לגאלם בלי שום זכות ואין להם בזה מקום לקטרג אבל אם היו מבינים שע"י זכות השבח הנאה הזה הוא מתעורר לכך יש להם מקום לקטרג ולומר אין פיהם ולבם שוים ובלשונם יכזבו ולבם בל עמם וכיוצא בזה כגון שיש להם ענות הרבה כנגד זה הזכות וזה יש להם מקום קטרוג גדול מזה הענין לכך אומרים ל' תרגום ומסיים הש"ץ לומר אחר שמיה רבה בעלמא דברא כרעותיה וימליך מלכותיה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן ועונין הקהל אחריו בכוונה בקול רם אמן יהא שמיה רבה מברך לעלם ולעלמי (א) עלמיא יתברך ,

ג ולא יפסיקו בין ולעלמי עלמיא ויתברך ויש בו סוד להמשיך השפע מה' עולמות והבן , וישתדל אדם לרוץ כדי לשמוע הקדיש כי מצוה גדולה ושבח גדול יש בו וכפיכך עומדין (ב) כשאומרים הקדיש וכשיאמר החזן יתגדל בו' יאמר הקהל בלחש ועתה יגדל נא כח ה' וגומר מפני שהוא נופל על לשון יתגדל (ג) ואח"כ אומרים זכור רחמיך וגומר מפני שזכירת רחמים נופל על פי" של שמיה רבה שכתבנו, ומי שבא לב"ה ושומע הקהל עונין קדיש עונה עמהם אע"פ שלא שמע את הש"ץ כשאמר יתגדל כו' הוא מברך שמו יתב"ך עם הציבור ואח"כ יחזור הש"ץ ויתחיל ויאמר אמן יהא שמיה רבה מברך לעלם ולעלמי עלמיא בלחש ותכף ומיד יתחיל בקול רם לומר יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה שמיה דקודשא בריך הוא לעילא מכל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן אומר בתחלה ח' לשונות של שבח כנגד ח' רקעים שיש בהם כבבים ואומר ונחמתא משום הא דאמרן למעלה שהקב"ה מתאונן על גלותינו ואז עונין הקהל אמן ובעוד שהחזן יאמר יתברך כו' יאמרו הקהל בלחש ית"ש ויתעלה זכרו לעד ולנצח ,

ד מנין הבריעות כשהחזן אומר יתגדל כורע , וכן ביהא שמיה רבה וכן ביתברך וכן בבריך הוא וכן באמן והם ה' כריעות כנגד ה' שמות שבפסוק כי ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' וגו' ועכשיו אין אומרים יותר מן הקדיש מן הטעם שכתבתי למעלה , ועוד טעם אחר כדי לסמוך ברכו ליתברך טולו וכשמשלימין הקדיש כמו שיתבאר לפנינו בע"ה משלימין אותו בעושה שלום ובורע בו ג"כ ,

ה ופוסע קודם לכן ג' פסיעות לאחוריו כמי שנוטל רשות מרבו ואח"כ יאמר עושה שלום במרומיו כו' על שם המלאכים שהם אש ומים שני הפכים ואין אחד מכבה את חבירו ,

נז דין ברכו ועניתו ובו ב' סעיפים ,

א ואח"כ אומר הש"ץ ברכו את י"י המבורך ועונין הקהל אחריו ברוך י"י המבורך לעולם ועד ויחזור הש"ץ ויאמר בלחש ברוך י"י המבורך לעולם ועד כדי לכלול ג"כ עצמו בכלל הברכה שכבר לא אמר אלא ברכו אע"פ שגם אמר המבורך שבו כלל ג"כ את עצמו עמהם באמר ברכו למי שהוא מבורך מ"מ טוב הוא שיחזור ויאמר ברוך י"י המבורך לע"ו בלחש * ואח"כ יתחיל מיד בקול רם ברכת יוצר אור וכו' ,

ב ואין להפסיק כלל בין ברכו ליוצר אור אפי' לדבר מצוה כגון לקבול שיעשו לו דין וכה"ג , ומאריך החזן בניגון ברכו כו' ובעוד שמאריך בו יאמרו הקהל יתברך וישתבח כו' מיהו נ"ל נכון הוא שיאמרו זה בעת שמאריך החזן הניגון באות אחד אבל בשעת חיתוך החזן את האותיות והמלו' יכוין לכל מה שאמר הש"ץ ויבינהו נ"ל ,

(ם) ומתם הא כתו מחילה וכן הדין בסגר גדולה וקטנה כשלא פרלה (ר' יהודה דף ר"ח) אומן אין מצטרף למנין כיון שמעור חכל המצות (כ"ג) תפוס שסבר מתן לו רשות יום א' להתפלל עם הצבור במניין יתפלל אותו יום הכף ולא יחזק התנה להתחיל על י"כ אז פורים (דרב"ז) מיתן י"ג (י) יש למיף לכתורים ולוחרים בתקום בתין תמין תדיר ליתר לב"ה של נבור אע"פי שיתבטלו מלימודם בשביל זה (דרשות תהר"ם) ,

סימן נ"ו

(א) י"א לעלמא בלא וי"ו, אבל יהא יותר חד"ח אותיות וי"ו ולעלמי בוי"ו ואומרי' כי שתה חסר י' כי כן הוא בדמיאל וכן עיקר (מ"ה) וכתב רש"א שאין להפסיק בין רבה לתברך וכ"פ ב"ח דף ד"ב וב"ח כתב דא"ח יאמר דקודשא וכוה בתחתתא ואח"כ יאמר בריך הוא לעילא כו' ולא יפסיק בין הא ובין לעילא (ב) מהרי"ל היה עומד על שיסיים אי"כר וכ"ל שיעמוד על אמן שאחר יתברך ושוו שיתבאר (ג) מהרי"ל כתב שאין לומר כלל ועתה יגדל לא ופסקי הו"ם כתב דבקדי' בין יתחבר לאבר ובקדיש בקודש תפילת ערבית אין לומר אבל באחר קדישים אומרים וכ"פ בסל"ה דף רל"ד (ד) מי שתפלל ביחיד עיין בח"ת דף מ"ז מה שיאמר בתקום קדיש וקדושה וברכו מי שמעתא קדיש וקדושה ויש לו לענות אמ"ר ואח"ל לו לענו' אמיר' יענה אמ"ר (כ"ג) כתב בסל"ה שמעשים הטולם שתביאתים ביתברך אלא ל"ל עד ואמרו ולא ואמרו בכלל והם ד"ח תיבות ע"כ וכ"ל דת"ל כשתפסיק בק"כ ובתקות' שאמור להפסיק מלקמן מי' ס"ו לא ואמרכו וגומ' מזו מלאתי בל"ח דף י"ב שאמי' תיבת יתברך לא יענה אלא יתחוק דשותם כשנה והוא כגון דאם שאחר תיבת יתברך ל"ל אמי' עד ואמרו בתכונאר בב"י עוד כתב בל"ח בתחן שאחר יתברך יפסיק ויענ' אבל לא אמן ותתקבל ויהא ועשה שמן תתקבל ואיזר אימו אלא מנגא ובקדושה יענה קדוש כו' וברוך כו' אבל לא יאלוך כו' וכן הם מתוכיפין בשבתות ויום טוב בקדושה אי"א ע"כ וכ"ל פשוט אבל יפסיק לוענתה יגדל כו' כתב בסל"ה צריך להפסיק קנת בין אמן לוי"ר כי אמן קאי על יתגדל וכן בין אמן לתודי' כי אמן קאי על רלה ל"ל מברך בקהל ולא מבורך כי מברך הוא תרגום תיבת לעל' כקוד שו"א תחת הלאל והקדן תחת עין ופתח תחת לאד כן נקוד בדעלל ,

סימן נ"ז

(א) כ"ל טעם על שהקהל אומרים המבורך דבטלתא הש"ץ אומר המבורך כדי לכלול עצמו כדאמרינו בלבוש ומ"ש תנה מצה אבל הקהל אמה אומרים וכ"ל דבחולין דף כ"ח דאמרינן ישראל מאזיקין הכם אחר אחי חיבות שמע ישראל ל' ות"ב אין מאזיקין אלא אחר ג' חיבות ק' ק' ק' ל' ופריך והליכא ברוך כבוד ל' ותמי בין לאחיבה ראשתא אחיבה ופרכ' בין בכבר הזכרתו בקדוש אחר ג' תיבות אחיבה והם בישראל ניז קשה הא אותרי' ברוך ל' המבורך שהוא אחר תיבת א' אלא נה אומר המברך ר"ל דבכר אחיבה ראשתא שבכר אחר הש"ן ברכו את ל' הוי כאלו הם הזכירו כבר ,

סימן

הגה"ב ועיין בס' שקוטים זה סעיף ג' שנתבאר ג"כ בש"ן אחר ואומר יהא שמיה רבה וכו' ועיין ג"כ לקמן סי' קל"ב סעיף א' ובסי' קל"ע סעיף ו'

(ג) ל' לעלמא בלא וי"ו, אבל יהא יותר חד"ח אותיות וי"ו ולעלמי בוי"ו ואומרי' כי שתה חסר י' כי כן הוא בדמיאל וכן עיקר (מ"ה) וכתב רש"א שאין להפסיק בין רבה לתברך וכ"פ ב"ח דף ד"ב וב"ח כתב דא"ח יאמר דקודשא בריך הוא לעילא כו' ולא יפסיק בין הא ובין לעילא (ב) מהרי"ל היה עומד על שיסיים אי"כר וכ"ל שיעמוד על אמן שאחר יתברך ושוו שיתבאר (ג) מהרי"ל כתב שאין לומר כלל ועתה יגדל לא ופסקי הו"ם כתב דבקדי' בין יתחבר לאבר ובקדיש בקודש תפילת ערבית אין לומר אבל באחר קדישים אומרים וכ"פ בסל"ה דף רל"ד (ד) מי שתפלל ביחיד עיין בח"ת דף מ"ז מה שיאמר בתקום קדיש וקדושה וברכו מי שמעתא קדיש וקדושה ויש לו לענות אמ"ר ואח"ל לו לענו' אמיר' יענה אמ"ר (כ"ג) כתב בסל"ה שמעשים הטולם שתביאתים ביתברך אלא ל"ל עד ואמרו ולא ואמרו בכלל והם ד"ח תיבות ע"כ וכ"ל דת"ל כשתפסיק בק"כ ובתקות' שאמור להפסיק מלקמן מי' ס"ו לא ואמרכו וגומ' מזו מלאתי בל"ח דף י"ב שאמי' תיבת יתברך לא יענה אלא יתחוק דשותם כשנה והוא כגון דאם שאחר תיבת יתברך ל"ל אמי' עד ואמרו בתכונאר בב"י עוד כתב בל"ח בתחן שאחר יתברך יפסיק ויענ' אבל לא אמן ותתקבל ויהא ועשה שמן תתקבל ואיזר אימו אלא מנגא ובקדושה יענה קדוש כו' וברוך כו' אבל לא יאלוך כו' וכן הם מתוכיפין בשבתות ויום טוב בקדושה אי"א ע"כ וכ"ל פשוט אבל יפסיק לוענתה יגדל כו' כתב בסל"ה צריך להפסיק קנת בין אמן לוי"ר כי אמן קאי על יתגדל וכן בין אמן לתודי' כי אמן קאי על רלה ל"ל מברך בקהל ולא מבורך כי מברך הוא תרגום תיבת לעל' כקוד שו"א תחת הלאל והקדן תחת עין ופתח תחת לאד כן נקוד בדעלל ,

(ד) כ"ל טעם על שהקהל אומרים המבורך דבטלתא הש"ן אומר המבורך כדי לכלול עצמו כדאמרינו בלבוש ומ"ש תנה מצה אבל הקהל אמה אומרים וכ"ל דבחולין דף כ"ח דאמרינן ישראל מאזיקין הכם אחר אחי חיבות שמע ישראל ל' ות"ב אין מאזיקין אלא אחר ג' חיבות ק' ק' ק' ל' ופריך והליכא ברוך כבוד ל' ותמי בין לאחיבה ראשתא אחיבה ופרכ' בין בכבר הזכרתו בקדוש אחר ג' תיבות אחיבה והם בישראל ניז קשה הא אותרי' ברוך ל' המבורך שהוא אחר תיבת א' אלא נה אומר המברך ר"ל דבכר אחיבה ראשתא שבכר אחר הש"ן ברכו את ל' הוי כאלו הם הזכירו כבר ,

א וקרין ק"ש של שחרית ומברכין שתים לפניה [illegible] לאחריה ובערבית שתים לפניה ושתים לאחריה וסמכה על פסוק שאמר דוד ע"ה שבע [illegible] ולפי שבפרר הזמן

סימן נ"ח

(א) נכר ביהי המאוחר יום לאחר לקרות ק"ש מי רגיע יום סוף קצר (ב"י) (ב) כתב ע"ת דוקא אם יעבור זמן ק"ש גם יתחיל אבל בתוך זמן יתחיל עליהם ובמגדול דוד המריך להגיע על הלבוש דברי להתחיל עליהם ואם נאנס עד שעובר זמן נאנס ע"ש ובל"ח דף ז' פסק כדברי לבוש גם בנ"ן מ' ס"ג דתה כל דברי מגדול דוד ע"ש (ג) גם יש ל להתפלל אז בביתו (פסקי תו"ם ר) ואם רגיל בתפילתו עם מנין (ב"ח) (ד) כתב ל"ח אם הגיעו לקרותו עמם מנין ויתפלל לבני תפלים אבל ע"ד ג' שעות אבל הטעם כדאמי בתשבה ק"ש עמהם מקורא בתורי ונרבו בפני עצמו מתקנו (ו) לקמן סימן ק"ש פסק הלבוש כן בסתם בלי מחלוקת ועיין מ"ש שם ,

סימן נ"ט

(א) והכ"מ פסק המפי' לאחר כדי דבור אחר יוצר טוב יצא (ב) בקרוסה דמיושב אם היה יושב ועמד

לאחר שעבר זמנה אבל נ"ל שהוא טעות גמ' בידם דודאי לעולם יש להקדים קריאת שמע בברכותיה בזמנה בכל מה שיכול ואפילו אין לו ציצית בבגדו ולא תפילין בראשו ובזרועו ואע"ג דאמרינן לעיל סימן כ"ה סעיף א' כל הקורא ק"ש בלא תפילין הרי הוא מעיד עדות שקר בעצמו אינו אלא אסמכתא בעלמא ולא אמרו כן אלא במזיד אבל בשיש לו אונס שאין לו תפילין או ציצית מוטב הוא שיקרא קריאת שמע בזמנה בברכותיה אפי' בלא ציצית ותפילין משיעובר זמנה דהא מצות ק"ש מ"ע בפני עצמה היא ולא תלאה אותה התורה בהנחת ציצית או תפילין ואח"כ כשיהיו לו ציצית או תפילין או כשיבא לביתו או למלון יניחן ויברך עליהן כדי לקיים מ"ע דתפילין ויחזור ויקרא ק"ש בלא ברכות בעוד התפילין עליו ולא לשם חובה רק בקורא בתורה נדבעי' למיכתב בסמוך בסעיף ו' בע"ה או אם ירצה יקרא בהן פ' אחרת או מזמור אחר מתהלים וכהאי גוונא ויצא ידי חיכתו בהנחתן שאין מצותן תלויה דוקא בקריאת שמע שהרי הם ג"כ מצוה עשה בפני עצמן (ב)

ג והא דאמרן דשיעורה משיראה חבירו' הרגיל בו" היינו לכתחלה בלא שום אונס דזהו מיקרי זמן קימה לרוב בני אדם אבל מי שהוא אנוס שהיה צריך להשכים לצאת לדרך במקום גדודי חיות ולסטים שלא יהיה יכול לעמוד על מקום אחד כשיגיע זמן ק"ש לקרות וגם לא יהיה יכול לכוין אפילו פרשה ראשונה ואפילו פסוק ראשון או שבני השיירא ילכו מהרה ולא ימתינו לו כלל יכול לקרותה עם ברכותיה

(ג) מיד משעלה עמוד השחר דכתיב שעלה עמוד השחר שפיר קרינן ביה ובקומך שקצת בני אדם עומדים באותו זמן וגם מיקרי שפיר יוצר אור לברך ברכת יוצר בשעת הדחק דהא מתחיל האור להאיר שמברך עליו אבל אם אינו מקום גדודי חיה ולסטים וגם אין בני השיירא נחפזים כל כך אפילו יוצא לדרך אחר שעלה עמוד השחר אינו קורא עד שיגיע זמנה ,

ד מיהו בדיעבד אם קרא עם ברכותיה משעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא בדיעבד והוא שלא יהא רגיל לעשות כזו (ד) ואם קרא בלא ברכות יחזור לקרות בזמנה עם הברכות ועיין לקמן סימן ס" ,

ה מי שאנוס ולא קרא ק"ש של ערבית כל הלילה עד שעלה עמוד השחר כיון שעדיין לא הגיע החמה יכול לקוראו לילה וקורא ק"ש ויוצא בה ידי ק"ש של ערבית מיהו אם באותו פעם ארעו ג"כ אונס שהיה צריך להשכים לצאת לדרך במקום גדודי חיה כמו שאמרנו למעלה כיון שאנוס הוא ועלה עמוד השחר יכול להקדים ולקרות ק"ש של שחרית עכשיו אינו רשאי לקרות ק"ש של שחרית אע"פ שהוא אנוס שכיון שעשה לאותה שעה לילה שהרי קרא עכשיו ק"ש של לילה אי אפשר לחזור ולעשותו יום ולא יאמר הואיל ושני ק"ש לפניו של ערבית ושל שחרית אקרא של שחרית שהוא תדיר והגיע זמנו לקצת בני אדם שהוא לא אוכל לקרותו אח"כ ושל ערבית הואיל ואדחי אדחי לא יאמר כן דא"כ הוא דוחה של ערבית בידים דהא יעבור זמנו מיד כשתגיע החמה אלא יקרא של ערבית ויניח של שחרית אולי יזדמן לו מקום ויוכל לקרותו אחר שתגיע החמה ואין ספק מוציא מידי ודאי ,

ו אע"פ שזמנה נמשך עד סוף השעה השלישית שהוא עד רביע היום אם עברה שעה שלישית ולא קראה קורא אותה בברכותיה כל שעה רביעי' שהוא שליש היום שגם עד שם הוא קצת זמן קימה (ה) מ"מ אין לו שכר בקוראה בזמנה ואם עברה שעה רביעית ולא קראה לא יקרא אותה אז בברכותיה ואם יברך הוי ברכה לבטלה אבל בלא ברכותיה יכול לקרותה כל היום כולו דלא גרע מקורא בתורה ,

ז י"א אם לא קרא ק"ש של ערבית יש לה תשלומין שחרית שקורא ב' פעמים וכן אם לא קרא של שחרית יש לה תשלומין בשל ערבית שתים ויש חולקין דלא אמרינן כן אלא בתפלות מטעם שיתבאר בע"ה אבל בק"ש הואיל והתורה תלאו בשכיבה וקימה עבר זמנה בטל קרבנו ומעוות לא יוכל לתקון הוא , (ז)

נט דין ברכה ראשונה מיוצר ובו ה' סעיפים ,

א ברכה ראשונה של ק"ש שחרית תקנו בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חושך כו' ותקנו לומר ובורא חושך בברכת האור וכן תקנו לומר בערבית גולל אור מפני חושך גולו כדי להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה להורות על האחדות השלם שאל אחד ברא שניהם חשך ואור באחרותו הפשוט להוציא מלב המינים האומרים שתי רשויות יש ח"ו ומי שברא אור לא ברא חשך ולכך תקנו לומר שניהם ביום ושניהם בלילה להורות על האחדות י"ת וחותם בא"י יוצר המאורות שעיקר הברכה עכשיו היא על האור המתחיל להאיר ביום זה ,

ב ואם טעה והתחיל ואמר בא"י אמ"ה אשר בדברו מעריב ערבים ונזכר מיד (א) ואמר יוצר אור וגם סיים כדין בא"י יוצר המאורות יצא דהא בל"ה צריך להזכיר מדת לילה ביום אבל אם לא אמר יוצר אור אחד שאמר אשר בדברו מעריב ערבים אע"פ שסיים ביוצר המאורות או אפילו שהקדים האור סמוך להתחלת הברכה ואמר בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חושך אשר בדברו מעריב ערבים וגם סיים במעריב ערבים וה"ה אם התחיל ביוצר אור ולא אמר מעריב ערבים כלל בתחילה אלא שסיים במעריב ערבים לא יצא דהא לא בדק בת זימה על האור המתחיל להאיר ביום זה אבל אם סיים ביוצר המאורות וגם אמר בהתחלה יוצר אור ל"ש אמר מעריב ערבים קודם יוצר אור או אחריו לעולם יצא כיון שהזכיר האור בתחלת הברכה ובסוף אע"פ שהזכיר ג"כ מעריב ערבים בהתחלה לית לן בה דהא בלאו הכי צריך להזכיר מדת לילה ביום ,

ג תקנו לומר בזו הברכה ג"כ אגב האור יצירת המלאכים שהם ג"כ נקראים אור ומשפיעים אורה לעולם ע"י חנועת הגלגלים שמניעים אותם בירוע לכל מבין ועוד שהם נבראים בכל יום דוגמת האור המתחדש בכל יום תמיד בענין שנאמר חדשים לבקרים וגו' חה נוסחה יוצר משרתי" ואשר משרתיו כולם עומדים כו' ותקנו ל' זה משם הא דאיתא פ' אין דורשין כל יומא אברו מלאכי השרת מנהר דינור שנ' חדשים לבקרים והכי פירושו יוצר משרתים ר"ל והם אותם המתחדשים בכל יום ואשר משרתיו מעולם כגון מיכאל וגבריאל כולם עומדים לפניו כו' , קדושה שביוצר אור ושבסדר קדושה מנהגינו לומר אותן אפי' ביחיד אע"פ דדבר של קדושה אינה בפחות מעשרה כדילפינן מונקדשתי בתוך בני ישראל כמו שיתבאר לקמן בע"ה ה"מ קדושה שבתוך דתפלה שאומרי' בל' המדבר בעדינו נעריצך ונקדישך כו' שפירושה שאנו רוצין לקדשו ית" אותה קדושה אינה בפחות מי' אבל אלו הקדושות שביוצר אור ושבסדר קדושה שאינן אלא ספור דברים בעלמא שאנו אומרים כך וכך מקדשין ומברכין המלאכים את הש"י מותר לאומרה אפי' ביחיד מ"מ טוב הוא לאומרה בניגונן ובטעמן נקורא פסוקים וכשהם בציבור נוהגין לאמרם הפסוקים בקול רם כדי שיאמרם הציבור ביחד ורווקא דפסוקים שדם בלשון הקדש אבל בסדר קדושה שאומרים גם התרגום כמו שיתבאר לקמן סי' קל"ב בע"ה אומרים התרגום בלחש והכי איתא בזוהר פ' תרומה , נוהגין בכל אלו הארצות לומר בסוף ברכה זו קודם החתימה אחר שאמרו המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשי' אומרי' כאמור לעושה אורים גדולים כל"ח אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו מהרה לאורו בא"י יוצר המאורות אע"פ שעיקר הברכה לא נתקנה אלא על האור המתחדש בכל יום ולא על האור העתיד ואנו צריכין בכל ברכה מעין הפתיחה שהיא על האור המתחיל עכשיו להאיר מכל מקום סבירא לן כיון דברכת יוצר אור מיירי באור שברא הקב"ה בששת ימי בראשית שהוא האור המתחדש בכל יום וגם האור שעתיד להאיר בציון שגם הוא נברא בששת ימי בראשית אלא שלא היה העולם כדי להשתמש בו ורבוילו הקב"ה וגנזו לצדיקים לעתיד לבא כראיתא במדרש ומביאו רש"י בפרשת בראשית בפסוק ויבדל וגומר והוא האור שעתיד לחדש ולהאיר בציון א"כ הוי שפיר מעין הפתיחה והחתימה סמוך לחתימה שהרי הכל כלול בכלל הפתיח' יוצר אור כו' ובכלל החתים' יוצר המאורות שקאי על מעשה בראשית שהוא ג"כ המתחדש בכל יום תמיד (ב)

ר ברכת יוצר אור וערבית אע"פ שאם לא אמרה בפיו אלא שמע מש"ץ יצא דברכות אלו של ק"ש וכיוצא בהו מידי דשבחה הש"ץ בעשרה מוציא את היחידים ואפילו הם בקיאים דדוקא בברכות הרחמים אין הש"ץ מוציא את הבקי שצריך כל אחד לבקש רחמים על עצמו אם הוא בקי מ"מ יהא אדם רגיל לומר אותה עם הש"ץ בנחת שכיון שהם ברכות ארוכות אין אדם יכול לכוין תדיר עם ש"ץ בשתיקה ועוד אם היה מכוין לדברי ש"ץ בשתיקה ובאמצע הברכה היה פונה לבו לדברים אחרים הפסיד הכוונה שהפסיק באמצעיתא שכל שהוא סומך על הש"ץ צריך לכוין לכל מה שהוא אומר ולא יפנה לבו לדברים אחרים כלל שאל"כ לא יצא אבל כשהוא קורא בפיו אף אם קורא מקצתה בלא כוונה יצא דעקימות שפתיו שאני דכיון שהוא עצמו קורא אפילו אם יקרה שיפנה לבו לדברים אחרים אע"ג דלא שפיר קעביר מ"מ יש לו כוונה קצת בקריאתו ויוצא וכשרוצה לענות אמן אחר הברכה כדאיתא לקמן סימן רט"ו סעיף ב' ואנן ק"ל שאין לענות אמן אחר ברכת עצמו שהעונה אמן אחר ברכת עצמו הוא בור שאין זה מדרך המוסר המבקשין דבר מלפני מלך בשר ודם קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ביצד יעשה כשגיע סמוך לסוף הברכה ימהר הוא לקרא לסיים הברכה קודם שיסיים החזן מעט וכשסיים החזן יענה אמן אחר ברכת החזן מיהו אחר ברכת הבחר בעמו ישראל באהבה וברכת אוהב עמו ישראל י"א שלא למהר כדי לענות אמן דהוי הפסק בין הברכה וק"ש שכיון שברכה זו קאי על מצות ק"ש אין לו להפסיק בין הברכה והדבר שמברכין עליו, וי"א ודאי אם היינו מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על קריאת שמע הוי אמן הפסק בין הברכה והדבר שמברכין עליו אבל באלו הברכות שאינם אלא תוספות שבח לפני שבח של ק"ש לא הוי אמן הפסק וגם בהבוהר כו' ימהר קודם החזן ויענה אמן על ברכת החזן דלא גרע משאלת שלום שמפסיקין בין שמע לברכה שנייה וכן נוהגין,

ה אם טעה ש"ץ בברכת יוצר בעניין שצריך אחר לעמד תחתיו אם טעה קודם קדושה העומד תחתיו צריך לחזור לראש הברכה כמו בכל שאר הברכות ואם טעה מקדושה ואילך אין השני צריך להתחיל אלא מקדושה ואילך דהיינו באופנים (ג) אם טעה באופנים ואם טעה משם ואילך מתחיל בלאל ברוך כו' אע"פ שבשאר ברכות שטועים בה צריך השני להתחיל מראש הברכה שטעה הראשון שאני הבא שהקדושה חשיבא כסוף הברכה וכן אם טעה או אשתתק באופנים וכן אם טעה אחר לאל ברוך הוי פסוק ברוך בבוד ה' ממקומו כסוף ברכה שהוא שייך לפסוק של קדושה ומהחיל מלאל ברוך נראה לי,

ס דין ברכה שנייה ואם הברכות צריכות כוונה וכו' ה' סעיפים,

א נוסח ברכה שנייה נוהגין במדינות אלו אהבה רבה וכו' ואינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברכת יוצר אור וחותם ברוך אתה ה' הבוחר בעמו ישראל באהבה, ואם היא פוטרת ברכת התורה (ע"ל סימן מ"ז),

ב אם קרא קריאת שמע בלא ברכות אלו יצא ידי חובת מצות עשה של קריאת שמע שאין הברכות מעכבות מלצאת שאינן דאורייתא אבל מכל מקום חייב מדרבנן לחזור ולקרות הברכות בלא קריאת שמע אפילו אחר שקרא ק"ש מיהו יותר טוב הוא כשיחזור ויקרא הברכות שיחזור ויקרא גם כן ק"ש על סדר הברכות ולא יהא אלא כקורא בתורה,

ג וסדר הברכות שאמרנו ראשונה ברכת יוצר ושנייה אהבה רבה היינו דווקא לכתחלה צריך לסדרם כך שכן תקנום חז"ל שנאה לסדרם כך לשבחו ית' אבלן אם שינה הסדר שהקדים שנייה לראשונה יצא ואינו צריך לחזור ולקרות כסדרן,

ד ק"ל דמצות צריכות כוונה כדילפינן מקרא לקמן סימן תקפ"ט ע"ש כלומר כשיעשה המצות צריך שיכוין לצאת בעשיית אותה מצוה,

ה לפיכך הקורא את שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון שיש בו עיקר קבול עול מלכות שמים ואחדותו ית' לא יצא ידי חובתו והשאר אם לא כיון לבו אפי' היה קורא בתורה או מגיה הפרשיות האילו בעונת ק"ש יצא ובלבד שיכוין לבו בפסוק ראשון ולפיכך נוהגין לקרות פסוק ראשון בקול רם כדי לעורר הכונה וגם נוהגין ליתן ידיהם על פניהם בקריאת פסוק ראשון כדי שלא יסתכל בדבר אחר שמנעו מלכוין י

סא

כמה צריך לדקדק ולכוין בק"ש וכו' כ"ו סעיפים,

א ויקראנה בכוונת הלב ולא יהיה בעיניו כדבר ששמע הרבה פעמים שאינו חביב אצלו אלא יהיה בעיניו בכל יום כדברים חדשים כאלו לא שמעם מעולם אלא היום,

ב כמו שנאמר אשר אנכי מצוך היום שאז הם חביבים עליו יותר ויחשוב בלבו אילו מלך ב"ו שלח פרוטגמא חדשה ר"ל כתב ציווי על בני מדינתו מה הם עושים כל בני המדינה עומדים על רגליהם ופודעים את ראשיהם וקוראין אותה באימה ביראה ברתת ובזיע ק"ו ק"ש שהוא פרוטגמא של מלך מלכי המלכים הקב"ה שחייב כל אדם לקודאה באימה ביראה ברתת ובזיע אבל לעמוד על רגליו ולפרוע ראשו אינו צריך שכבר מחל הש"י על זה דכתיב בלכתך בדרך כלומר תוכל לקרות כדרכך בהליכתך בדרך ואינך צריך לעמוד על רגליך ולפרוע ראשך בדרך שעיישין לפרוטגמא של מלך ב"ו אבל באימה ביראה ברתת ובזיע משמע שצריך,

ג אמרו במדרש מ"ד רפאות תהי לשריך ושיקוי לעצמותיך התורה היא רפואה לגוף ולעצמות בעה"ז ובעה"ב ומאי היא בק"ש יש רמ"ח תיבות כמנין אבריו של אדם והקורא ק"ש כתיקונה כל אבר ואבר נוטל תיבה אחת ומתרפא בו ודא היא רפאות תהי לשריך ע"כ במדרש,

ד והנה לפי שלא מצאנו בג' פרשיות של ק"ש עם תוספת בשכמ"ל רק רמ"ח תיבות נהגו קצת הראשונים להוסיף בתחלה ק"ש שלש תיבות והם אל מלך נאמן כדי להשלים הרמ"ח תיבות אבל אח"כ הסכימו כל החכמים לבטל מנהג זה וכן איתא בזוהר שלא יאמרו אל מלך נאמן מפני שזה הוי הפסק בין ברכת הבחר בעמו ישראל באהבה ובין עיקר קריאת שמע וכן בערבית בין ברכת אוהב עמו ישראל לבין ק"ש וכבר אמרנו שלא להפסיק ביניהם וכדי להשלים הרמ"ח תיבות תקנו כשיקראו הציבור עם הש"ץ מכיימין בחשאי אני י"י אלהיכם אמת ואח"כ יתחיל הש"ץ בקול רם י"י אלהיכם אמת כו' וכל הצבור שומעים ושומע כעונה והרי נתוספו אלו הג' תיבות י"י אלהכם אמת על פרשיות ק"ש וישלימו לרמ"ח תיבות ומיהו אם היחיד רוצה ג"כ לחזור ולומר עם הש"ץ אילו הג' תיבות הרשות בידו,

ה ודוקא בציבור אמרו שהש"ץ חוזר אילו הג' תיבות בקול רם אחר שאמרם בחשאי אבל יחיד הקורא אסור לו לכפול אלו הג' תיבות דמשמע כשתי רשויות ח"ו כדאמרי' בב' פעמים שמע שמע לקמן סעיף ט' ולא דמי לש"ץ שקורא אותם ב' פעמים שכן דרך הש"ץ בכמה עניינים לקרות בחשאי להוציא את עצמו ולחזור ולהשמיע לעם אבל יחיד הקורא דבר כזה ב"פ משתמע כשתי רשויות ח"ו ולפיכך אמרו כל האומר ק"ש שלא עם הציבור אינו משלים אבריו מפני שחסרו הג' תיבות ומאי תקנתיה יכוין בט"ו ווי"ן דבאמת ויציב והכוונה בט"ו ווי"ן היא שט"ו פעמים ו' עולה צ' ושם ההו"יה עולה כ"ו ועם ד' אותיות עולה ל' וג' פעמים ל' עולה צ' הרי שמכוין בט"ו ווי"ן לג' שמות להשלים רמ"ח תיבות מ"מ אחו"ל כיון שלא קרא ק"ש עם הצבור הוי בכלל מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות כלומר אע"פ שכוין בט"ו ווי"ן לג' שמות מ"מ אינו ב"כ מצוה מן המובחר כמו שקורא עם הצבור ושומע מפי הש"ץ אלו הג' תיבות י"י אלהיכם אמת להשלים הרמ"ח שהם ג"כ ג' שמות דאמת ג"כ שם מן השמות הוא וזהו חסרון לא יוכל להמנות כלומר חסרון ה"ג תיבות לא יוכל להמנות להשלים רמ"ח כשאר ציבור, מיהו י"א שכשהוא קורא ביחיד טוב יותר הוא שיוסיף בתחילה הג' תיבות של אל מלך נאמן להשלים הרמ"ח משיכוין בט"ו ווין להשלים כיון שחכמים הראשונים אמרו כן לא הוי כל כך הפסק והוי במקום אמן שהוא ר"ת אמן וכ"ש בעדבית שאין לו במה להשלים רמ"ח שיאמר אל מלך נאמן אבל אמן עכ"פ לא יענה אחר ברכת עצמו דהוי בור (א) ודוקא ביחיד אבל בציבור לא יאמר כלל אל מלך נאמן שהרי רמ"ח ישלים עם הש"ץ שיתחיל ה' אלהיכם אמת ואם הוא יאמר בתחלה אל מלך נאמן הוי הפסקה גמורה וגם מפיק שם שמים לבטלה ועובר בלא תשא וגו' רק יאמר אמן כשיסיים הש"ץ הבוחר בעמו ישראל באהבה ויתחול מיד שמע ישראל וגו',

ו וצריך להפסיק בין כל תיבה ותיבה כדי שיכוין כל תיבה ותיבה בפני עצמה וצריך להאריך מעט בחי"ת של אחד עד כדי שימליך במחשבתו הקב"ה בשמים ובארץ שלזה רומז החטוטרות שבאמצע גג החי"ת כלומר שהוא חי ברומו של עולם ולא יאריך בה יותר מדי מפני דכל כמה דאמר אח בלא ד' לא משתמע מידי וכמה כצע בהארכתו ויאריך בד' של אחד שיעור שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומושל בד' רוחות העולם ולא יאריך יותר מכשיעור זה מפני שהוא מגונה שדי בזה ויש נוהגין להטות הראש כפי המחשבה למעלה ולמטה וארבע רוחות, (ב) אע"פ שיש מפקפקין בדבר משום הא דתניא הקורא את שמע לא יקרוץ בעיניו ולא ירמוז בשפתיו אבל אין קפידא בכך שאין הנדון דומה לראיה דהתם הקריצה והרמיזה הוא לצורך ד"א ומבטלין הכונה אבל הכא הרמיזה היא צורך הכונה וגורמת אותה,

ז יאריך בא' קצת ויכוין שהוא אחד מ"מ לא יאריך בה יותר מדי שלא יהא נשמע כאילו אמר אי חד שפירש איה אחד ח"ו,

ח ולא יחטיף בחי"ת ר"ל שלא יקרא אותה בחטף בלא קמ"ץ שאין פי' משמעות בחטף שום דבר ודיגיש מעט בד' שלא תהא נשמע כדי"ש ונמצא מחדף מ"מ לא ירגיש אות' יותר מדי שלא נשמע כחי"ת והוי אחדו בפו אחטא לכך יזהר מאד בלשונו לקרות האותיות כתיקונן, (ג)

ומעמו הרי זה עושה ומס היה עושה ויבב מיכר מפיו מכם (ע"ח) (ג) במי"ע ול"ח פסק דכל שפלה עמו מי ברוך כבוד כ' לא הוי גמר ברכ' ונריך להתחיל ברוכם דלא מלכום,

סימן ס"א

(ה) עיין בחנה תסה הלי ח"ט ובל"ח י"ג ול"ב דכתבהרי' ביחיד יוכל לכוין בט"ו ווי"ן לא יאמר לל הגר נאמן מכל בערביה יאמר (ב) מנאתי בשם הגר"ו סהטוי' הכיה מזרח נמון מערב דרו' מכל לא מזרח מערב דרום נמון (ג) כתב ל"ח לא י' ושוד מתחבטין סרבה שע"י מתגישין בה יותר מדלמי

מ״ל מוסיפין בה תנועה הש״ל וחכמים הקרילה שלא בלבוה. (ד) ואם לא כיון לבו בפסוק ראשון יש לחזרו בתפלתו (ב״ח) (ה) והב״ח כתב דאין לחוש הכם גדול לבטל לחתא בתקומות שנהגו ק דוקא בשיחיד אומר אותו נפש נבור אמור אבל בשכל הנבור אחרי׳ כן לשורר הבוונה ברי (ג) ואם לא אמר בשמע״ו אין מחזירין אותו ע״ג ,

סימן ס״ב

(א) וכ״ב דיוקא בפותח ק״ש אם תבין הלשון (ע״ת) (ב) ות״ת יהרהר חיוב הברכה אז התפלה שהוא תחוייב לעשות ויעבור על באין יכול לעשות אז הקב״ה מקבל הברהור זה כאלו היה מתפלל בתקום נקי שלי״ה ,

סימן ס״ג

(א) בל״ח דף י״א ול״ן תתיה על הבה״ ש״ע ועל הלבוש ע״ם ול״ב דס״ל דרחב״ם שסבירא בש״ע ס״ל הא דתוחר על מה מתם היינו בפשיטות בגדיו חה הוי עירתא אבל עוטה מעט לגוה אין מוחר לכתחילה אלא בחולה ובעל בשר הא״א לו לעטוב על לוה חה אמי מי״ רמאון הר״י שהביאו ב״י והיינו תעום דעל לוה תתע לעה נקרא דרך גאות ולכך לא הערחינו אבל בתקום סאין הערתה אסור ואלו דתקשה ע״ת דתלי פריך הש״ם תר״ יוחנן הא מיירי שסבב כבר לק״ת דסמיב״ לא תהבי אם לא פסט בגדיו ורלי״ לפי״ זה מתה שסביב הרלב״ד על הרחב״ם פ״ב הל״ז ז״ל יותר טוב אם יוסב ודריך לעשות כן אם יוכל ולחב עליה הל״ת אין בזה הסגה על הרחב״ם ואיהו ז״ל מיירי ביכול ליסב על ולאורה

ט אסור לומר שמע שני פעמים שנראה כמשבח ומקבל עליו עול מלכות ב׳ רשויות וקורא לבל אחד ואחד בעניינו ובהנהגתו ח״ו בין שכופל התיבות ואומר שמע שמע ישראל ישראל כו׳ בין שאומר וכופל כל הפסוק הראשון ב׳ פעמים הכל אסור ומשתקין אותו (ד) אבל לכפול כל הפרשה ב׳ או ג׳ פעמים חוץ מן הפסוק הראשון ודאי אין לחוש שאינו אלא כחזור הפרשה להיות מצות י״י שגורה בפיו

י וי״א שעל מטתו יכול לומר כל הפרשה אפי׳ עם הפסוק הראשון אפי״ כמה פעמים עד שמשתקע בשינה כיון שאין עיקר כוונתו אלא משום שמירה מן המזיקין ויש אומרים שגם בזה יש ליזהר מלומר פסוק ראשון שתי פעמים ,

יא לפיכך אותם האומרים באשמורת בסליחות ובי״ה בתפלת נעילה שני פעמים פסוק שמע ישראל יש ללמדם שלא יעשו כן ,(ה)

יב אבל פסוק י״י הוא האלהים שכופלים אותו בתפלת נעילה ז׳ פעמים אין לחוש ומנהג כשר הוא שמשבחים לבורא י״ת שהוא דר למעלה משבעה רקיעים וראייה שהרי מצינו בקרא ב״פ י״י הוא האלהים גבי אליהו וי״א שלא לענות על שום ברכה ב׳ פעמים אמן אע״ג דמצינו ג״כ בפסוק אחד ברוך י״י לעולם אמן ואמן שאני התם דכתיב אמן שני בוי״ו ולפי זה יכולין גם כן לענות אחר הברכה אמן ואמן בוי״ו ,

יג ומוסיפין בק״ש בשב״מלו מיד אחר פסוק שמע וגו׳ אע״פי שאינו מן הפרשה משום הא דאמרינן פרק מקום שנהגו כ״שקרא יעקב אבינו ע״ה לבניו ביקש לגלות להם את הקץ דכתיב ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים נסתלקה ממנו שכינה ולא הניחתו לגלותו אמר לבניו שמא יש בכם מי שאינו הגון פתחו כולם ואמרו שמע ישראל י״י אלהינו י״י אחד פתח הזקן ואמר בשכמ״לו ואמרינן היכי נעביד נימריה לא אמרו משה לא נימריה הא אמריה יעקב תקנו לומר אותו בחשאי כלומר אפי׳ במקום שנוהגין לקרות כולה בקול רם נוהגין לומר בשכמ״ו בחשאי לתת בו היכר שאינו מן הפרשה הכתובה בתורה רק יעקב אמרו (ו) ,

יד ויש להפסיק בפסוק ראשון בין ישראל לוי״ ובין אלהינו לוי״ השני כדי שיהא נשמע שמע ישראל שוי״ שהוא אלהינו הוא י״י אחד ויש להפסיק מעט בין אחד לברוך כי עיקר קיבול על מלכות שמים הוא פסוק ראשון הכתוב בפרשה וכן ג״כ צריך להפסיק מעט בין לעולם ועד לואהבת כדי להפסיק בין קבלת עול מלכות שמים לשאר מצות דבשכמ״לו ג״כ מכלל קבלת מלכות שמים הוא אלא שאינו כל כך קבלת מלכות שמים כמו הפסוק ראשון שהוא כתוב בפרוש בפרשה ,

טו וצריך להפסיק בין היום לעל לבבך שלא יהא נשמע היום על לבבך ולא למחר על לבבך וכן יפסיק בין אשר אנכי מצוה אתכם היום ובין לאהבה שלא יהא נשמע היום לאהבה ולא למח׳ לאהב״ ,

יו וצריך להפסיק בין נשבע לוי״ כדי להטעים יפה העי״ן שלא תהא נראית כה״א והוי פירושו לשון שבועה כאילו אמר נשבה יי״ ח״ו ,

יז וצריך להתיז ז״ין דלמען תזכרו דלא לשתמע תשקרו לשון שקר או תשכרו ל׳ שכירות ווי״ משמע כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכן ית״ז ז״ן דוזכרת׳ את כל מצות יי״ דלא לישתמע כשי״ן לשון שכירות ושכרתם ,

יח וידגיש יו״ד דשמע ישראל שלא תבלע ולשתמע שראל או אשראל ואין משמעותיו מידי וכן ידגיש יו״ד דוהיו דלא לשתמ׳והאו ואין פירושו כלום

יט וצריך ליתן ריוח בין וחרה לאף דלא לשתמע וחרף ,

ך וצריך ליתן ריוח בין תיבה שתחלתה כסוף אותה התיבה שלפניה כגון בכל, לבבך על, לבבכם, בכל לבבכם, עשב, בשדך, ואבדתם מהרה הכנף, פתיל, אתכם, מארץ, דבכל אילו אם לא. יתן ריוח ביניהם הרי הוא מבליעו ומדלג אות אחת משתיהם ואין משמעות פירושם כלום ,

כא וצריך ליזהר בכל אלף שאחר מ״ם להפסיק ביניהם כגון ולמדתם, אותם, וקשרתם, אותם, ושמתם את, וראיתם אותו, שלא יהא נשמע מותם או מותי או מת ,

כב ולא בק״ש בלבד אמרו אלא אף בפסוקי דזמרה או בשאר פסוקי תהה נביאים וכתובים ובתפל׳ יש ליזהר בכל זה בגון ספרי בנים, את כבודו, שנחי ירושלים את, ויראו העם, את, ותקם, את, וממליכים, את, אלא שהזהירו חז״ל בק״ש ביותר מפני שיש בה יחוד הש״י וקבלת עול מלכות שמים ועוד שחייבים כל אדם לקרותה בכל יום פעמים לפיכך היו צריכין להזהיר עליהם מפני עמי הארץ שאינם בקיאין בקריאה ,

כג צריך לדקדק שלא ירפה החזק ולא יחזיק הרפ׳ ולא יניח הגר ולא יניר הנח כדי שלא לשנות שום אות מתנותיה ומנקודתם הנתונה מסיני

כד המדקדקי׳ קודין ק״ש במעמי׳ כמו שהם בתורה כי גם פסוקי טעמים הם מסיני אלא שאין כל אדם יכול ליזהר ולהתרגל בכך מ״מ כללא דמילתא יזהר כל אדם לקרות ק״ש באופן שיובן כל מלה ומלה יפה בפירושו וטעמו ושלא ישתנה משמעות שום תיבה ע״י שיבוש קריאתו ,

כה וכשיאמר והיו לאות על ידך ימשמש בתפילין של יד להראות שיש לו אותו האות וכן כשיאמר לטוטפות בין עיניך ימשמש בתפילין של ראש וכשיאמר והיו לכם לציצית וראיתם אותו ימשמש בציצית שלפניו ,

כו יש נוהגין לקרות ק״ש בקול רם ויש נוהגין לקרותו בלחש ונרהה ונרהה ופשטיה ופיק חזי מאי עמא דבר כי שניהם לשם שמים יכונו האומרים בקול רם נותנים טעם לדבריהם כדי לעורר הכוונה והאומרי״ בלחש יאמרו שכן יוכלו ליזהר יותר שלא ידברו בנתיי מ״מ פסוק ראשון הכל יאמרוהו בקול רם כדי לעורר הכוונה כמו שכתבתי לעיל בסימן שקודם זה וכן נוהגין בכל המקומות י״א שצריך הש״ץ להשמיע קולו בשמע ישראל כדי שישמעו הקהל ויכוונו שם שמים יחד ,

סב מי שלא דקדק בק״ש או לא השמיע לאזניו וכו׳ ח׳ סעיפים ,

א אע״פ שמוצה לדקדק באותיותיה כמו שכתבנו אם קראה ולא דקדק בהן יצא מכל מקום יזהר מאד לדקדק בהן והמדקדק ברן שכרו הוא שמצנגין לו ניהנם שהוא מדה כנגד מדה שמאחר שהוא מעורר עצמו בזה ומניע חום טבעי שלו לדקדק באותיות ובשכר זה החום הטבעי שהוא מעורר מצנגין לו כנגדו חום אחר שהוא בגיהנ׳ ,

ב ויכול לקרות בכל לשון דשמע פירושו הוא בכל לשון שאתה שומע ר״ל מבין, רק יזהר ג״כ מדבר, שיבוש שבאותו ל׳ וידקדק בו כמו בלשון הקדש שאמרנו ,

ג וצריך להשמיע לאזנו מה שמוציא בפיו מדכתיב שמע מיהו אם לא השמיע לאזני יצא דעיקר פירוש שמע ל׳ הבנה הוא שיבין מה שיאמר ובלבד שיוציא בשפתיו שאז הוא מבין יותר מכשהוא מהרהר בלבו ,

ד מיהו אם מחמת חולי או אנס אחר קרא ק״ש בלבו יצא שהרי הבין מה שהרהר ,

ה ואף לכתחילה יעשה כן שיהרה׳ ולא יוציא בשפתיו אם הוא במקום שאינו נקי וטהור לגמרי ואינו יכול לנקותו מחמת איזה אנס יהרהר בלבו דהרהור כדיבור דמי שנאמר אמרו בלבבכם וגו׳(א) ובלבד שלא יהא המקום מטונף לגמרי שאז אפי׳ להרהר אסור שאסור להרהר בר״ת במקום הטינופות משום והיה מחניך קדוש ,

סג לישב בשעת ק״ש ושלא לישן וכו׳ ט׳ סעיפים

א כתיב ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך וגו׳ ואחז״ל בשכבך ובקומך פי בזמן שכיבה ובזמן קימ׳ דהיינו ערבית ושחרית וא״כ בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ל״ל לומר לך שלא הקפיד׳ תורה על איכות קריא״ רק בכל אופן שדרך בני אדם להתעסק יכול לקרות בין מהלך בדרך בין עומד בין יושב בין רוכב על גבי בהמה בין שוכב אלא שהחכמים אסרו לקרותו בקצת שוכב לא מקריא שאם הוא שוכב פרקדן פי׳ ששוכ״ על גביו ופניו למעלה או על כריסו ופניו למטה שזה הוא אסור לאדם לשכב כן אפילו בלא קריא׳ ק״ש שנאי הוא לו כמו שיתבאר בהלכות דרך ארץ אלא אפילו אינו שוכב ממש על גביו או על פניו אלא מושה מעט על צדו לא יקרא מפני שראה שמקבל עליו עול מלכו׳ שמים דרך שרר׳ וגאוה מ״מ אם הוא שמן ובעל בשר והוא שוכב כב׳ על צדו מעט וקש״ עליו לעמו׳ או שהוא חולה שוכב פרקדן מחמת חוליו או אנס אחר ואינו יכול להתהפך על צדו נוטה מעט לצדו וקורא אבל אם הוא שוכב ממש על צדו אינו נקרא דרך גאוה ומותר לקרותו ואפילו אינו בעל בשר ואינו חולה שכיון שהוא שוכב כבר ואינא טרחא לעמוד לא הטריחוהו לעמוד שהרי אינו דרך גאוה בשהוא שוכב ממש על צדו ,

מי

ב מי שהוא יושב והגיע לק"ש של שחרית ורוצה להחמיר לקום ולעמוד לקרותה מעומד לא יאמר עביד וצריך לנער בו ונקרא עבריין מפני שהוא עובר על דברי בית הילל שהלכה כמותם כנגד ב"ש שב"ש מפרשים לקרא דבקומך הכי שצריך לקום כשהוא יושב ולעמוד בזמן ק"ש של שחרית אבל ב"ה מפרשים אותו על זמן קימה כמו שכתבנו וא"כ כשהוא יושב ורוצה לקום ולעמוד הרי כוונתו לקיים פי' ב"ש ולעבור על דברי ב"ה שלדברי ב"ה קורין בין עומד בין יושב כו' כמו שכתבנו דילפינן כן מבלכתך בדרך וב"ש במקום ב"ה אינו משנה והוי עבריין (ב) (ואחז"ל מאן דעבר אדרבנן שרי למקרי עבריינא) וכ"ש בק"ש של ערבית שאין לו לעמוד שאפילו ב"ש אנם מצריכין לעמוד בערבית רק בשחרית מדכתיב ובקומך שפירושו שיקום ואין כן בערבית ,

ג מיהו אם הוא מהלך והגיע זמן ק"ש אעפ"י שמיתר לקרות מהלך הצריכוהו חכמים לעמוד לכל הפחות בפסוק ראשון (ג) מפני שיוסל לכוין יותר כשהוא עומד מכשהוא מהלך וכב' אמרנו שהפסוק הראשון צריך כוונה ביותר ומשם ואילך יכול לקרות והוא מהלך (ד) שעיקר הכוונה היא בפסוק ראשון ,

ד ואם קרא הפסוק הראשון ולא כוין לבו לא יצא ידי חובתו וחוזר וקורא בכוונה ואפילו מ"ד בשאר מצות אינן צריכות כוונה מודה הכא דהא דבשאר מצות אינן צריכות כוונה היינו לומר שעשה המצוה אלא שלא נתכוין לצאת ידי אותה המצוה לפיכך אע"פ שלא נתכוין לצאת הרי מ"מ קיים מצות עשייה אלא שאין זה מן המובחר וכ"ש אם כוין לצאת אלא שהרהר בדברים אחרים באמצע המצות שיצא אבל פסוק א" של ק"ש שהוא קבלת עול מלכות שמים יכן ברכה ראשונה של י"ח שהוא סידור שבחיה דמריה ית' אינו בדין שיהא לבבו פונה לדברים אחרים בלל רק שיכוין בלבו למה שיאבור , לפיכך בפסוק ראשון או בברכה ראשונה של י"ח אם קרא בלא כוונה לא יצא וצריך לחזור ולקרות אבל מפסוק ראשון ואילך אפילו אם קרא בלא כוונה יצא , (ה)

ה לפיכך אם היה קורא פסוק ראשון ונאנס ברמדום שינה עד שאינו יכול לקרות בכוונה צריכין לנערו ולעוררו עד שיקרא פסוק ראשון והוא ער ממש ולא יהא מתנמנם כדי שיקרא בכוונה אבל מפסוק ראשון ואילך אין צריכין לנערו עד שיהא ער ממש וקורא אלא אפילו קורא והוא מתנמנם יצא, וכ"ל שפסוק ראשון שהחזור בכל זה הענין כולל ג"כ עמו בשב"מלו שהוא גם כן בכלל קבלת עול מלכות שמים ויש לו כל דין פסוק ראשון לעניין זה נ"ל ,

ו הקורא את ק"ש לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו ואם עשה כן עליו הכתוב אומר ולא אותי קראת יעקב ולא בכולה אלא בפרק ראשון בלבד אע"ג דלא בעינן כוונה אלא בפסוק ראשון הגך אסרינן להו בכל הפרק מפני שיש בו בתחילתו קבלת עול מלכות שמים וכשהוא עושה בן נראה בקורא דרך ארעי וכתיב ודברת בם עשה אותם קבע ,

ז וכן הא דאמרינן האימנין עוסקין במלאכתן וקורין אפילו בראש שורת הבנין ובראש האילן ואין צריכין ליבטל ממלאכתן דווקא מפרק ראשון ואילך אבל בפרק ראשון צריכין ליבטל ממלאכתן ולקרות מהאי טעמא שלא יהא דרך ארעי ,

ח אבל מ"מ לא הטריחו" חכמים לירד לא הם ולא בעל הבית אלא יכולין לקרות למעלה רק שיתבטלו בפרק ראשון במלאכתן ,

ט הכתף אף על פי שמשאו על כתיפו קורא את שמע שיוכל להתכוין אבל לא יתחיל בשעה שטונען ולא בשעה שפורק מפני שאין לבו מיושב ,

סך דין הטועה בק"ש ובו ד' סעיפים ,

א קראה למפרע לא יצא דכתיב והיו הדברים האלה וגו' בהוויתן יהו בד"א בסדר הפסוקים אבל אם הקדים פר" לחברתה אע"פ שאינו רשאי יצא לפי שאינה סמוכה לה בתורה אלא שלכתחילה תקנום בסדר הכתובים בתורה ותקנו פרשת שמע ראשונה שהיא עיקר המצוה של ק"ש ויש בה קבלת עול מלכות שמים וכתובה בתורה בפרשת ואתחנן קודם והיה אם שמוע שהיא בפרשת עקב ואח"כ פרשת והיה אם שמוע שהיא אחריה באותו חומש ואח"כ חזרו לתחלת' לפרשת ויאמר שיש בה יציאת מצרים שחייבו להזכיר בכל יום דכתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך וגומר ,

ב קרא פרשה וטעה בה אם אין יודע היכן טעה חוזר לראש הפרשה ובפרשה ראשונה חוזר לואהבת דפסוק ראשון אוקמינן ליה אחזקתיה ודאי קראו בכוונה כהלכתו (א) ואם יודע היכן טעה כגון שקראה כולה אלא שדילג באמצע פסוק אחד או תיבה אחת חוזר לראש אותו פסוק או תיבה ונומר הפרשה ,

ג טעה בין פרק לפרק כגון שיודע שסיים פרשה ואינו יודע אם ראשונה אם שניה יתחיל לסוף פרשה ראשונה שוודאי סיים אותה שהרי איפשר שסיים גם השניה אלא שמכח ספק יתחיל פרק והיה אם שמוע דשמא לא סיים אלא הראשונה ,

ד טעה בכתבתם ואינו יודע אם בכתבתם שבפרשה ראשונה או בשנייה חוזר לכתבתם שבראשונה וה"מ שלא התחיל למען ירבו ימיכם אבל אם התחיל למען ירבו ימיכם בידוע שסיים פרשה שנייה ואין צריך לחזור שכן הוא הרגל לשונו לומר למען ירבו אחר פר' שניה , (ב)

סה קראה סירוגין או מצא ציבור קוראין ובו ג' סעיפים ,

א קראה סירוגין והיינו שהתחיל לקרות והפסיק בין בשתיקה בין בדיבור וחזר וגמרה אפילו שהה כדי לגמור את כולה יצא ידי קריאה שהרי מכל מקום הא קראה כולה וקיים מצות קריאת שמע אלא שלא קרזאה במצוה מן המובחר אפי' היה הדפסק מחמת אונס וי' א דוקא אם לא היה אנוס שאם היה רוצה היה יכול לקרות לא הוי השתיקה ואפי' הדיבור הפסק אבל אם היה אנוס כגון שלא היה ראוי המקום לקרות או אונס אחר והפסיק אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש דזה הוי הפסק גדול שלא היה יכול לקרות ואינה מצטרפת והבי הלכתא * ומשערין השהייה של לגמור את כולה לפי הקורא לא לפי רוב בני אדם ,

ס"ל גבי תפלה דחזר לרגל תיירי שהה מחמת אונס לסברת י"ל דהיינו עיקר אבל אונס חוזר לתקון בפסק כמו הכא גבי ק"ש ובסימן פ"ב סעיף ח' כתבתי דגם גבי תפלה היא חוזר לראש אונס בשהה מחמת אונס ועיין ג"כ בסימן תל"ב סעיף ה' ובסימן ע"ח ,

ב קרא ק"ש ונכנס לב"ה ומצא ציבור שקורין ק"ש מצוה מן המובחר הוא שיקרא עם הציבור כל הק"ש ויקבל שכר כקורא בתורה ואם אי אפשר לקרות כולו עמהם יקרא לכל הפחות עמהם פסוק ראשון שלא יראה כאלו אינו רוצה לקבל עליו עול מלכות שמים עם חביריו ,

ג וה"ה אם הוא בב"ה ואומר דברי תחנונים או פסוקים והוא במקום שרשאי לפסוק יקרא עמהם לפחות פסוק ראשון אבל אם הוא עסוק במקום שאינו רשאי לפסוק כגון מברוך שאמר ואילך לא יפסיק כלל (א) אפי' לפסוק ראשון דהא גם הוא עסוק בשבחו של מקום אלא יאמר התיבות שהוא אומר בשעה שהציבור אומרים פסוק ראשון בניגון הציבור שמנגנין פסוק הראשון כדי שיהא נראה כאלו קורא ק"ש עמהם ומקבל עליו עול מלכות שמים עמהם (ב)

ס באיזה מקום יכול להפסיק ובו י" סעיפים ,

א וכיון שאפי' קראה סירוגין יצא כמו שאמרנו אחז"ל לפעמים מותר להפסיק ולדבר בק"ש אפי' לכתחלה לעולם אסור בק"ש התירו ואסמכוה אקרא ודברת בם לפעמים יש לך רשות לדבר בהם בדברים אחרים לפיכך אחז"ל בין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד מפני כבודו ומשיב שלום לכל אדם משום דרכי שלום ובאמצע ואפי' באמצע הפסוק שואל בשלום מי שירא ממנו כגון אביו או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה וכ"ש מלך או אנס ומשיב שלום לאדם נכבד חוץ מפסוק שמע ישראל ובשבמ"לו שיש בהם קבול עול מלכות שמים לא יפסיק בהם כלל שלא יקבל עליו עול מאחר אפי' מי שירא ממנו אם לא מפני מי שירא ממנו שמא יהרגנו אם לא ישאל בשלומו או אם לא ישיבנו וכתיב וחי בהם ולא שימות בהם ,

סימן ס"ד

(ה) ז"ל כ"ן כתב הב"ח ובכוה דהלי פסוק ראשון יודע שבכוונה קרא אותו דאם אינו יודע אם קרא אותו בכוונה פטעא דחזר לתחלת ק"ש עכ"ל כ"ן וחתכני דברתה מלבוש דאף בפסוק אם קרא בכוונה אינו חוזר דשוקת' על מזקתי' ואין ענין דברי הלבוש לדברי הב"ח ודיעא מרמה להחמיר כב"ה וכן מוכח בל"ח ה"ה י"ל (ב) וכן אם מגא עצמו בחתנא הפ' והוא מסופק אם חזר תחילת הפ' עד מקום שעומד עם חזקתו אחר (ע"ח)

סימן ס"ה

(ה) ג"ע דב"י טוען זה מה"ה סימן ג' ' ומש תמתא דדוקא בק"ש וברכותיה אבל תברוך מאחר ועד יסתבה יפסיק (ב) והב"ח פסק דאפילו עוסק תברוך מאחר ואילך ואפי' בברכות לפני ק"ש ואפילו באמצע הברכה חייב לקרות פסוק ראשון עם הציבור וכן הוא טוב ,

סימן ס"ו

(ה) והב"ח פסק דאין להפסיק באמצע כלל אם לא לתלך או אנס כתב בע"ת חפו' דאין פוחלין בשלום בב"ה אם לא בחי שבא מדרך שטתניו לו שלום

ולכאורה תמוה הא כשהיה על לו חתם חזא הרחב"ם אחי' ביטול ליטב ומ"כ בחא הגיג הראב"ל ביטול ליטב לא יעשה כן אלא הרחב"ם תיירי בפטע בגדיו הה הוי כתו אין ליטב ליטב ומ"כ שלא לדיעא דאף בעל לו חתם אין מוחר אלא בפטע בגדיו ובחולה או בעל בבר אחי' טוהה מעגו על לו (ב) מגאתי כתוב בשם מהרי' דאם עומד יכול ליטב דאומרים שריך ליטב (ג) ואם רוכב או יושב בסיעה וקרון אי' לעמוד לעמוד פסוק ראשון בלחוד לא אמרינן רוכב כמהלך דחי (ב"ח וכ"ג) גם פסק הב"ח דלא כש"ע אלא לדיך לעמוד עד על לבבך וכן בדין כוונה ס"ד ס"ה (ד) בב"ח משמע דטוב ליקר דאם עומד ברמה בעומה בב"ם (ה) עכתע אי אמילה כתבמר ר"ם ק"ל דאין מחזירין מ"ח בפסוק ראשון אל ק"ם מחזירין ,

סימן ס"ר

(ה) ז"ל כ"ן כתב הב"ח ובכוה דהלי פסוק ראשון יודע שבכוונה קרא אותו דאם אינו יודע אם קרא אותו בכוונה פטעא דחזר לתחלת ק"ש עכ"ל כ"ן וחתכני דברתה מלבוש דאף בפסוק אם קרא בכוונה אינו חוזר דשוקת' על מזקתי' ואין ענין דברי הלבוש לדברי הב"ח ודיעא מרמה להחמיר כב"ה וכן מוכח בל"ח ה"ה י"ל (ב) וכן אם מגא עצמו בחתנא הפ' והוא מסופק אם חזר תחילת הפ' עד מקום שעומד עם חזקתו אחר (ע"ח)

סימן ס"ה

(ה) ג"ע דב"י טוען זה מה"ה סימן ג' ' ומש תמתא דדוקא בק"ש וברכותיה אבל תברוך מאחר ועד יסתבה יפסיק (ב) והב"ח פסק דאפילו עוסק תברוך מאחר ואילך ואפי' בברכות לפני ק"ש ואפילו באמצע הברכה חייב לקרות פסוק ראשון עם הציבור וכן הוא טוב ,

סימן ס"ו

(ה) והב"ח פסק דאין להפסיק באמצע כלל אם לא לתלך או אנס כתב בע"ת חפו' דאין פוחלין בשלום בב"ה אם לא בחי שבא מדרך שטתניו לו שלום

שלש במקום שמוחר להפסיק (ב) דוקא ק' ק' ק' וגו' וכל"ה ומאחר שלשה מסוקים אלו שתעשו ישעי' ויחזקאל תמי בתנאים (ג) כתב מי"ש לא ידענו מקום מיכנו ול"ל דסמיכין על אחזדכתר שבה שלוש ע"כ ולא כביאה דבנו' עושה שלוש מוחר ואחרו אחזן והיינו בתנאים בתנוין לשוחרו בח"ם בתעה ומה מבל בברפא אחזן לו בתנהב בהיה מקר' במוקי"ח מוחר בעצמו אחזן (ד) משמע אמי' אינו כהן ופסקינהו כה"ג (ה) רא"ם בתשוב' מולק בזה ואין לטעות אחזן כלל אמילו בגיבור וכן מנאתי בתגיד מיבדי' שנה המגיד כן לב"י (ו) מבל בשב' מנים עליה בלא ברכה (פסקי הו"מ) (ז) בהגהות ס"ע כתב והמי הסוג הסלבום בסמיכו תמוס לחזיל לטעמיה בס"ג דבכון לטוג לחין מברך אמי' בין הפרקים מבל בהגהות ס"ע פסק גם שם ויברך בתפילין אך קשה על הלבוש דבסמי' פ' פסק בהגהות ס"ע ולדינא נראי' דאין לברך דברכות אין מעבבות וכן מנאתי כתוב בשם מהרי"ל שמסק כן לעשה (ח) מהרי"ל היה עותד שהרי' להתפלל י"ח לחסילות נאלו עליון ,

סימן ס"ח

(א) דוקא בגבור ולא יחידי (ל"ח) סיון

ב לקדיש ולקדושה (ב) ולברכו מפסיק אפי' באמצע הפסוק דלא גרעי ממה שפוסק לשיאול מפני הירא"ה ולהשיב מפני הכבוד וכן למודים אלא שלא יאמר דק תיבת מודים ושחה נ"ל שר"ל שיאמר מודים אנחנו לך אבל לא יאמר מודים דרבנן וכן בברכו לא יאמר רק ברוך ו"י המבורך לעולם ועד ולא יאמר יתברך וישתבח כו' וי"א שגם באמן של האל הקדוש ואמן של שומע תפלה יכול להפסיק מפני שהם אמנים של סוף הענין זה אמן של סוף ג' ראשונות וזה אמן של סוף ברכות של הול יגם הוא בלילת אבל באמן של סוף ג' אחרונות לא יפסיק בין שהוא בעצמו יכול לאומרו אחר ברכת עצמו כשיגיע לשם כמו שנתבאר לעיל למו לו להפסיק בבאן משא"כ באלו אם לא יפסיק ויענה אותם עכשיו יפסיד אותו שאינו רשאי לענות אותה אחר ברכת עצמו כשיגיע לשם ואע"ג שאין אנו נוהגין כן רק בברכת בונה ירושלים כמ"ש לקמן סימן רט"ו בע"ה מ"מ הואיל ונאסרה שלא להפסיק לא נתירנו אנחנו וי"א לדידן בין שא"א אותו בסוף כדי שלא להפסידו מפסיקין בק"ש גם לאמן זה (ג) ,

ג אם שכח להניח תפילין י"א שיכול להפסיק בין הפרקים ולהניח ולברך עליהם כדי שלא יהא כמעיד עדות שקר בעצמו כמו שכתבתי למעלה סימן ב"ה סעיף א' אבל ציצית יכול להניח (לא יפסיק לברך עליהם שאינו בציצית כמעיד עדות שקר כו' וי"א דבין תפילין בין ציצית יניח ולא יפסיק לברך עליהן עד שיגמור תפלתו ואז ימשמש בהן ויברך עליהן וכן נכון לנהוג דהא ק"ל דברכות אינן מעכבות וא"ב למה יפסיק באמצע ,

ד הקורא את שמע וקראו החזן לעמוד בתורה י"א שאין לו להפסיק אלא יקראו אחר שאין זה בזיון לתורה כשמודיע הוא שהוא עומד בק"ש וי"א שצריך לעמוד ולקרות בתורה לכבוד התורה מק"ו מכבוד הבריות ויראתם שמפסיק בשבילם וכן נוהגין (ד) ,

ה ואלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשנייה בין שנייה לשמע בין שמע לוהיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמר אבל בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק כלל שלא יפסיק בין י"י לאמת דכתיב וי"י אלהים אמת אלא יאמר אני ה' אלהיכם אמת ואז יפסיק בין באמצע הפרק ,

ו ואם אמר ה' אלהיכם אמת כדי שלא להפסיק ושהה אח"כ בגון שסיים ק"ש קודם שסיים החזן והמתין על החזן או שפסק מפני הירא"ה או הכבוד כדינם כשחוזר ואומר אין צריך לחזור ולומר אמת פעם אחרת דלמה לו לכופלו אלא יתחיל ממקום שפסק ונומר כל הברכה וחותם בא"י גאל ישראל ,

ז ומן הדין היה לו לענות אמן אפי' יחיד אחר ברכת עצמו כיון שהיא סיום של סדר ברכות של ק"ש אלא יש שאין נוהגין לענות אפי' אחר ברכת הש"ץ מטעמא שכתבתי למעלה שמצוה גדולה יש לסכיך גאולה לתפלה וסוד גדול יש בו לפיכך אינם רוצים להפסיק בין גאל ישראל ובין התפלה אפי' באמן אחר ברכת הש"ץ אלא מיד כשסיימו גאל ישראל פותחין בתפלת י"ח בא"י כו' וי"א דודאי יחיד אחר ברכותיו אע"פ שבסיום ברכות אחרות אומר אמן כאן לא יאמר כדי לסכוך גאולה לתפלה אבל עם הצבור חייב לענות אמן אחר ברכת החזן אפי' אחר גאל ישראל ולא הוי הפסק בין גאולה לתפלה כיון שחייבוהו עכ"פ לאומרו הוי כגאולה אריכתא , (ה)

ח מי שאירעו אונס שלא הניח תפילין קודם ק"ש ונזדמנו לו בין גאולה לתפלה מניחן מיד כדי שלא יתפלל י"ח בלא תפילין שהם מצוה מוטלת עליו יותר בזמן התפלה (וע"ל ס"י כ"ה סעיף א') וגם לפי הסוד שהיא בסמיכות גאולה לתפילה צריכין להיות עליו בשעת דתפלה כי תפלה של יד תלוי בתפלת הפה בסוד סמיכות גאולת לתפלה דראיתא בשערי אורה בשער א' לפי' מניחן בין גאולה לתפלה אבל אינו מפסיק לברך עליהן עד אחר שיתפלל ואז ימשמש בהן ויברך עליהן (ועיין בסמוך סעי' ג') אבל טלית של ציצית לא יניח כלל בין גאולה לתפלה שהרי אינו חובת גברא אלא חובת טלית ואם אין לו טלית בת ד' כנפות פטור מציצית לפיכך כל שמפסיק בו בין גאולה לתפלה אפי' הלבישה לבד בלא הברכה הוי הפסקה בין גאולה לתפלה (ו) ודווקא שסיים בבר ברכת גאל ישראל ונזדמנו לו אבל אם עד שלא גמר ברכת גאל ישראל נזדמנו לו באמצע הברכה בין תפילין בין טלית יניחן שאין הנחה ואפי' לבישת הטלית הפסק שהרי יכול לקרות ולעסוק במלאכתו בעוד שהוא קורא בדאיתא לעיל סימן ס"ג סעיף ז' ולבישת הטלית לא גרוע ממלאכתו וכ"ש הנחת תפילין שהם חובה עליו יותר מן הטלית ומ"מ לא יברך עליהם עד אחר התפלה שימשמש בהן וי"א שעל התפילין יכול אפי' לברך אם נזדמנו לו באמצע הברכה קודם שאמר גאל ישראל כיון שהם חובת גברא בשעת התפלה , (ז)

ט אין לענות קדיש וברכו בין גאולה לתפלה כיצד הוא עושה אם שמע שהחזן עומד סמוך לקדיש או לקדושה יתמתין בשירה חדשה כדי לענות מי שהוא אומר ודחזק, אין לו פנאי להתפלל מיד אחר ק"ש יקרא ק"ש בעונתה עד אמת ויתמתין לומר שאר הברכה עד שיתפלל שאז יתחיל ויאמר ויציב ונכון וקיים כו' ויתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפלה ,

י כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובת המצוה כתיקונה אבל ידי ק"ש לעולם יצא דברכות אינם מעכבי' ותקנו לומר אמת ויציב כו' על הגאולה שעברה שעשה עמנו חסד ואמת וקיים דבריו שהבטיח לאבותינו לגאלנו והרי גאלנו והפליא חסדו עמנו והעבירנו בים בחרבה ושקע צרינו בתוכו לפיכך מזכירים בו יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכת בכורים וצור ישראל וגואלו ואמת ואמונה תקנו על הגאולה של עתיד שאנו מאמינים ומקווים שיקיים לנו ג"כ הבטחתו ויגאלנו בקרוב וגם אנו מפקידין נשמותינו בידו בכל ערב ומאמינים בו שיחזרנה אלינו שלוה ושקטה ורגועה , (ח)

סן

דין ספק אם קרא ק"ש ובו סעיף אחד ,

א ספק אם קרא ק"ש או לא חוזר וקורא דק"ל ק"ש דאורייתא וספק דאורייתא לחומרא וכין שחוזר וקורא אותה מטעם ספק דאורייתא חייב לקרותה עם כל ברבותיה שלפניה ושל אחריה דכל דבר שהוא דאורייתא חייב לברך עליו ואין כאן משום ספק לא תשא וגו' דאתי ספק עשה ק"ש שמקיים מצות עשה דאורייתא מספק ומפיק ספק איסור לאו דלא תשא וגו' אבל אם יודע שקרא ק"ש אלא שמסופק אם בירך לפניה ולאחריה אינו חוזר ומברך דברכות הם דרבנן וספיקא דרבנן לקולא ועוד שאם יחזור ויברך יעמוד בספק איסור דלא תשא והרי יקיי' מצוה דרבנן ויעמוד בפסק איסור דאורייתא ואין אפילו ודאי דרבנן מוציא מידי ספקא דאורייתא לפיכך אינו חוזר ומברך דהא ידי ק"ש יצא אפילו אם לא בירך דברכות אינן מעכבות ,

סח

אם להפסיק בפיוטים ובו סעיף אחד ,

א יש מקומות שמפסיקין בברכות ק"ש לומר פיוטים ויש מקומות שאין נוהגין בפיוטים מפני שאינם רוצין להפסיק בברכות שתקנו חז"ל או לשנות אותם ונהרא נהרא ופשטיה במקום שנהגו נהגו ובמקום שלא נהגו לא נהגו כי יש לשתי הדעות על מה שסמכו ע"ב אין לאדם לפרוץ עצמו מן הציבור ובמקום שנוהגים לאומרם יאמר אותם עמהם ולא יעסוק בשום דבר בשעה שאומרים אותם אפילו בד"ת הוי הפסקה וכ"ש שאסור לדבר שום שיחה בטלה אבל להרהר בד"ת שרואה בספר ומהרהר בשעה שהציבור אומרים פיוט לית לן בה דהרהור לאו כדיבור דמי ,

סט

דין פורס על שמע ובו ב' סעיפים ,

א אם יש בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחיד וכן בני אדם שאיחרו לבא לב"ה ולא שמעו קדיש וברכו מפי החזן עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה של יוצר אור ולא יותר וזהו נקרא פורס על שמע שהוזכר במשנה לשון חתיכה כמו פרוסה שא"א אלא קצת מצבה ודבר זה אסמכתה אקרא דכתיב בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' וה"פ דקרא בפרוע פרעות מלשון כי פרוע הוא וגו' כלומר כשהם פרועים ולא עשו מה שטוטל עליהם לעשות אז יתנדבו העם לברך את י' , ויש מוסיפין עוד לאחר שסיימו ברכה ראשונה של יוצר אור מדלגין ואומרים אבות וגבורות וקדושה ואתה קדוש וזה נקרא עובר לפני התיבה הנזכר במשנה ואין עושין דברים אלו בפחות מי' משום דהוי דברים שבקדושה לכתחלה צריכין להיות לפחות מן הי' ששה שלא שמעו דהיינו רוב הי' מ"מ אם אינם נמצאים אומרים אותו אפילו בשביל אחד שלא שמע ואפילו מי ששמע יכול לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה בשביל אותו שלא שמע מ"מ אם אותו שלא שמע בקי לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה מוטב שיפרוס ויעבור לפני התיבה הוא משיפרוס ויעבור לפני התיבה אחר שכבר שמע ויצא ואינו חייב לפרוס ולעבור אלא בשבילו וכמדינות אלו אין נוהג הפורס על שמע לומר כל ברכת יוצר אור אלא אומר קדיש וברכו והם עונין אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד והולכים למקומם וגם הפורס הולך למקומו וגו' כל אחד במקום שהוא עומד שם ואיפשר לומר דטעמא הוא שבמקום שאומרים כל ברכת יוצר אור ס"ל שהקדושה שבברכ' יוצר אין היחיד אומרה לפיכך אומר אותה הפורס על שמע כי' אבל

אנן

אנן ק"ל שהיחיד יכול לומר אותה קדושה כמו שכתבתי למעלה לפיכך אין הפורס צריך לאומרה בי' שהרי כל יחיד יאמר אותה על מקומו וסני לנו שנא' קדיש וברכו בי' ודין עובר לפני התיבה לומר אבות וגבורות וקדוש' ואתה קדוש אין מנהג בינינו כלל ואיני יודע טעם יפה לדבר י"א שפורסין על שמע גם בק"ש של ערבית ואין נוהגין כן ואיפשר לומר משום דליכא שם קדיש קודם ברכו רק ברכו לבדו כי בשחרית אומרים הקדיש על פסוקי הזמירות שאמרו מקודם ואיפשר לי לומר עוד בין שמנהגינו להתפלל מנחה ומעריב יחד מי שמתאחר לבא לב"ה אינו כתאחר כל כך עד שיתפללו מנחה וגם שיאמר החזן ברכו ואין שם מי שצריך לפרוס משא"כ בשחרית ואפשר לומר ג"כ יזהו טעם שלנו שאין נוהגין בדין עובר לפני התיבה מפני שרוב המתאחרים לבא לב"ה אינם מתאחרים עד שיאמר החזן קדושה כי יבאו קודם לכן ויאמרו קדושה עם הצבור וע"י כן נתבטלו דין עובר לפני התיבה ודין פריסת שמע של ק"ש של ערבית וגם מזה הטעם נתפשט מנהגינו שפורסין על שמע מיד כשמתחילין הצבור התפלה בלחש נ"ל במקו' שנוהגין דין עובר לפני התיבה בי' האחרים שלא שמעו אלא בדי לצאת ידי קדיש וברכו וקדושה בי' מיד ששמעו קדושה ילכו לדרכם ואין צריכין יותר וכל אחד גומר תפלתו במקום שעומד שם אבל הפורס ועובר לפני התיבה ישלים כל התפילה ולא יפסיק כי אין שייך למי שהתחיל בתפלה שיפסיק באמצע וילך לדרכו אע"פ שלא התחיל בה אלא משום להוציא אחרים וכ"ש אם לא התפלל תחלה הפורס והעובר לפני התיבה שישלים תפלתו אע"פ שיצטרך לקרא אח"כ ק"ש שהרי דולג אותו מ"מ מוטב שישלים תפלתו במקום שהתחיל בה ויקרא ק"ש אח"כ אע"פ שלא יסמוך גאולה לתפלה אבל במקום שאין נוהגין אלא לפרוס על שמע אין הפורס ולא האחרים צריכין לומר יותר רק קדיש וברכו ומפסיקין והולכין למקומם וכל א' גומר תפלתו ממקום שפסק לפרוס שאין פורסין אלא להוציא אילו בקדיש וברכו שהם דברים שאין רשאים לומר ביחיד והם דברי שבח בעלמא ורי בשבחים אלו אפי' לפרוס בעצמו מה שא"כ בדברי תפלה שאינו דרך כבוד אפילו לפני מלך ב"ו שיכבשו צרכיו מלפניו ויפסיקו באמצעם וילכו לדרכם ק"ו לפני מ"הקב"ה ותדע שהרי אפילו במקום שפורסין ועוברים אין אומרים רק ברכת יוצר אור ומדלגין ואומרים אבות וגבורות כו' ובדברים אלו ר"ל בפרסת שמע והעברה לפני התיבה אסור להפסיק בין גאולה לתפלה או בק"ש וברכותיה לפיכך אסיר לש"ץ להפסיק בין ברכו וק"ש לתפלה או בק"ש וברכותיה כדי לפרוס על שמע לאותן הבאים לב"ה לאחר שהתפללו הקהל קדיש וברכו והתחיל בברכת יוצר אור אבל אם באו' לאחר ברכו מיד קודם שפתח ביוצר אור והם לא פרסו על שמע יכול הש"ץ לחזור ולפרוס להם על שמע דה"ל סדר שבחים אין קפידא בכופל זה אחר זה אבל כשהתחיל ברכת יוצר אור לא יפסיק בשבילם מ"מ איש אחר יכול לפרוס על שמע או להתפלל בי' כל תפלה אפילו באותה בה"כ שכבר התפללו להוציא אחרים ידי חובתן רק שלא יעמוד החזן השני במקום שעמד הראשון שזהו גנאי לראשונים שנראה כאילו לא יצאו מראשונה ידי חובתן ודוקא שעריין הראשונים בב"ה אלא שהשלימו סדרן אבל אם יצאו הראשונים יכול לעמוד החזן השני במקום שעמד הראשון ולא עוד אלא אם אין חזן לאחרונים יכול אפי' החזן הראשון להתפלל שנית להוציא גם האחרונים ומנהגינו לפרוס על שמע חוץ לב"ה בשיתחילו הציבור תפלת י"ח בלחש אבל המנהג היותר נכון הוא לפרוס חוץ לב"ה בשלסיימו הצבור תחלת י"ח וכ"ז כדי שלא לערבב הצבור בתפלתם ושיוכלו אפי' מי ששמ"כבר קדיש וברכו להשלים מניין י' אם יחסרו . (א)

ב סומא שלא ראה מאורות מימיו יכול לפרוס על שמע ולברך יוצר המאורות שאע"פ שאינו רואה המאורות מ"מ הוא נהנה מהם שרואים אחרים שיורוהו הדרך אשר ילך בה .

ע מי הם הפטורים מק"ש וכו' ה' סעיפים

א נשים ועבדים פטורים מק"ש מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא דהיינו זמן קימה וזמן שכיבה וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות כמו שיתבאר לעילסימן י"ז ועבדים הוקשו לנשים בנ"ש דלה לה גבי שפחה מ"מ נכון הוא ללמדם שיקראו פסוק ראשון עם בשב"מלו כדי שיקבלו עליהם עול מלכות שמים .

ב קטנים פטורים כמו שפטורים מכל המצות הכתובים בתורה דאיש כתיב בהו ולא קטן לר"ת דוקא בשלא הגיע לחינוך אבל אם הגיע לחנוך אביו חייב לחנכו מדרבנן כמו בשאר המצות ולרש"י אפילו הגיע לחינוך בשאר מצות לא הטילו חז"ל לחנכו בק"ש מפני שאינו מצוי אצלו בזמן ק"ש בערב וישן הוא בבקר מ"מ ראוי לנהוג כר"ת .

ג חתן הכונס את הבתולה פטור מק"ש ג' ימים הראשונים אם לא עשה מעשה מפני שהוא טרוד טרדת מצוה וא"י לכוין בק"ש אבל הכונס את האלמנה חייב שאין כאן טרדה וכן מג' ימים ואילך אפי' כונס הבתולה כבר נתקררה דעתו ופטור ודווקא טרדת מצוה פוטרת דהוו ליה בעוסק במצוה שפטור ממצוה אחרת . אבל שאר טרדה כגון טבעה ספינתו בים וכיוצא בו אינה פוטרת דאטו משום שהוא טרוד בעסקיו ובממונו יפטור עצמו וידחה את המצוה אדרבה יפנה הוא את לבו מממונו ומכל עסקיו וישים בטחונו בש"י ויעסוק במצותיו . וה"מ שכונס את הבתולה פטור בזמן הראשונים שהיו מכוונים במצות מאד ואם היה להם טרדת מצוה פוטרתן מלקרות כיון שלא היו יכולים לכוין כראוי גם החתן טרדתו פוטרתו אבל עכשיו שגם שאר בני אדם אינם יכולין לכוין כראוי גם הכונס את הבתולה חייב לקרות ואדרבה בזמן הזה אם החתן לא יקרא ה"ל כיוהרא כלומר אני מכוין בפעם אחרת חוץ מעכשיו שאני טרוד וזה יוהרא ואסור העוסק בתורה ולומד חייב להפסיק ולקרות ולברך לפניה ולאחריה שאין עשה דת"ת דוחה העשה דק"ש דאל"כ כל אדם יפטור עצמו ממצות ק"ש שלמוד בזמן ק"ש שהרי מצות עשה דת"ת הוא בכל עת ובכל רגע בין ביום ובין בלילה ואימתי תקיים מצות עשה דק"ש שהוא בזמן שכיבה וקימה אלא ודאי מצות עשה דק"ש עדיפא ודוחה ת"ת שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת דדוקא בשתי מצות ששתיהן עוברות אמרינן העוסק במצוה זו פטור ממצוה אחרת ולא כשאחת עוברת ואחת אינה עוברת שיכול לקיים שתיהן מיהו אע"פ שהגיע זמן ק"ש לקרות כל זמן שיש לו שהות עוד לקרות יכול ללמוד ולקרות אח"כ ואין צריך להקדים ולקרות ואם הוא לומד לרבים והוא בענין שאם יפסיק מלימודם יתבטלו אח"כ ולא יובלו ללמוד אינו צריך להפסיק דעשה דרבים עדיף .

ד והעוסק בצרכי צבור הרי הוא כלומד תורה לרבים ואין צריך להפסיק ולקרות אלא יגמור עסקיהם ויקרא אח"כ אם נשאר עת לקרות ואם לא נשאר מה יעשה הרי עסק במצוה ופטור ממצוה זו אבל עכ"פ יעשה מה שיכול ויקרא לפחות פסוק ראשון עם בשכמל"ו בזמנה כי זה דבר קצר הוא ואיפשר לו לקרות אפי' בשעה שעוסק בצרכי צבור .

ה היה עוסק באכילה או שהיה במרחץ או שהיה עוסק בתספורת או שהיה מהפך בעודות או שהיו עוסקים ויושבים בדין והגיע זמן ק"ש אם יש עוד שהות לקרות גומר דברים אילו ואחר כך קורא ואם היה מתירא שמא יעבור זמן ק"ש ופסק וקרא הרי זה משובח זהו דעת הרמב"ם אבל לדעת הראב"ד מפסיק וקורא אע"פ שיש שהות לקרות .

עא אבל והעוסקים במת פטורים מק"ש וכו' ז' סעיפים .

א מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו אפי' אינו מוטל עליו לקברו כגון אחותו נשואה שבעלה חייב לקובר" וכן אחיו שיש לו בנים שבניו חייבים לקוברו או יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי הקבורה אפ"ה פטור מק"ש ומתפלה מפני שהוא טרוד ונבהל בטרדת מצוה להיות מסייע ומתעסק בצרכי קבורתו ואפי' אם רוצה להחמיר על עצמו ולקרות אינו רשאי משום כבוד המת שלא יתלו הבריות טעמו בחומרא שמחמיר על עצמו אלא יאמרו מפני שזה המת אדם קל היה בעיניו לפיכך אינו נטרד ולא נבהל במיתתו וה"ל גנאי למת ע"כ לא יחמיר ולא יקרא . בעל שלחן ערוך פסק בכאן שאם יש לו מי שישתדל בצרכי הקבורה ורוצה להחמיר על עצמו ולקרות אין מוחין בידו ודבריו תמוהים בעיני דאדרבה כ"ש הוא שאם אפי' במי שאין מוטל עליו לקברו כגון אחותו נשואה ארז"ל שאינו שרי להחמיר על עצמו ולקרות ק"ו מי שמוטל עליו לקברו אלא שיש לו אחר שמשתדל בשבילו שאינו רשאי להחמיר נ"ל (א) .

ב בד"א בחול שיכול להתעסק בצרכי המת וקבורתו וטרוד בהן אז פטור מק"ש ומתפלה * אבל בשבת שאינו יכול להתעסק בהן חייב כל היום עד הערב אם מחשיך בערב על התחום להתעס" בצרכי קבורה אבל אם אינו מחשיך על התחום חייב גם לעת ערב שהרי אינו טרוד בצרכי קבורה וי"ט שני גליות דינו בחול שהרי יכול לקוברו בהם ע"י ישראל (ב) וי"ט ראשון אם רוצה לקוברו בו ביום ע"י גוים דינו בחול שכיון שהוא צריך להמציא להם צרכי ארון ותכריכין הרי טרוד בצרכי קבורה קרינן ביה אם אינה רוצה לקוברו בו ביום דינו כשבת .

ג המשמר את המת אפי' אינו מתו פטור מק"ש ומתפלה דהא עוסק במצוה הוא והעוסק במצוה פטור מן המצוה ואע"פ שאפשר לו לקרות ולשמור ביחד מ"מ כיון שהתורה פוטרה עוסק במצוה מצוה אחרת כל שהוא עוסק במלאכתו של מקום איסברא להטר' במצוה אחר' עם זו ,

סימן ס"ט

(ה) והה"ל דלא נהגו לומר ברכה המעולה הכתוב דמיר מתחיל הכ"ן י"מ ברכות ולא נראה כמופר בלא עליון אבל אם פורסין אחר יציאת חב"ה נראיין להיזהר שיהי' מ' מיוכל לומר תכף אחר זה ברכו' דיוצ"ר (דרך הקמה) וג"ע עד מהגינו ועיין בתשוב' מ"ע סי' כ"ז בדין קטן שאין פורס שמע ומי שבבל שמע אף שלא בתפלל בלותו הפעם יוכר אור אינו צריך עוד לפרוס עליו ומי שפעמ ברכות אחורה נמי אינו צריך .

סימן ע"א

(ה) בל"ח דף י"ז הקשה על ש"ע בי"ד מי' שת"ל הכ"ת כשם י"ל מלבוש ולא הבינ"ת דבית המולקים בלל וסותר אחרי ובכתיבה זו לא הרגיש מלבוש ע"כ ולק"ת דבדיעה הראשונה לא כתב אלא דפטור ולא כתב אמילו אם רצה להחמיר על עצמו כמ"ש הכ"ת מ"כ ודאי דרשאי להתחיר וכיון שבבית דעה הראשונה בהחם פסק הכי כמ"ש בחלקת מחוקק ובש"כ מי' נ"ר ובספרי הארכתי בזה ות"ת לריב"ן רשיהי זקני הגאון תהרא"ם ז"ל שפסק מלבוש הלכה נתעבה (ב) אבל בגילה שלפנינו דשיהיו מוכלי י"ע הראשון פסק הע"ז בי"ד דמותר והכ"כ מוסר וה"ן להקל ומה הארכתי .

סימן

ד היו שנים משמרים זה משמ״ וזה קורא ואח״כ משמ״ זה וקורא זה ,

ה וכן החופר קבר למת אם הוא אחד פטור הוא מק״ש ומתפלה ,

ו ואם הם שנים זה חופר וזה קורא ואח״כ חופר זה וזה קורא אם די באחד שיחפור ואם אין די באחד

והיו החופרים שנים או יותר כל הצריכין לצרכי החפירה בבת אחת פטורים ואם יש נוספי׳ נשמטים הנוספים וקורין ואח״כ חוזרים אלו וחופרים והאחרים נשמטים וקורין ובלבד שיראו שלא יתבטל שום דבר מעסק הקבר בלל ,

ז כל אדם אסור לקרות ק״ש תוך ד׳ אמות של מת וה״ה בבית הקברות משום לועג לרש ואם קרא לא יצא שהמת תופש ד״א שלו בב״מ ,

עב

דין נושאי המטה והמנחמין והמלוין ובו ה״ סעיפים ,

א נושאי המטה וחליפיהן וחילופי חילופהן בין אותם שדם לפני המטה בין אותם שדם לאחריה מאחר שלמטה צורך בהם לשאת אותו פטורים ושאר המלוין את המת ואין למטה צורך בהם חייבים כך הם דברי הרמב״ם ונ״ל דה״פ אותם שדם לפני המטה כו׳ בלומר אותם שדם סמוך למטה בין שדם סמוך לפני המטה בין שדם סמוך לאחריה מאחר שהמטה צריכה להם ודאי שדרי דם סמוכים לה ודרך הנושאים שיתחלפו עם הסמוכים להם לפיכדם פטורי׳ ושאר המלוין שדם רחוקי׳ מן המטה ולא יגיע עליה׳ שישאו חייבים

ב לפיכך אין מוציאין את המת סמוך לק״ש אם הוא בענין שאין שהות להוציאו ולקוברו קודם שיגיע זמן ק״ש כדי שיוכלו כולם לקרות ואם התחילו להוציאו אין מפסיקין מלהוליכו כדי שיקראו כולם אלא עוסקין בהוצא״ שהתחילו בה ובקריאה עושין כמו שכתבנו למעלה מאחר שלמטה צורך בהם פו״ ,

ג העם העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטים אחד אחד וקורין ומתפללין אין המת מוטל לפניהם הם קורין ומתפללין והאונן יושב ודומם ,

ד קברו את המת וחזרו האבלים לקבל תנחומין וכל העם הולכים אחריה׳ ממקום הקבר למקום שדרך לעמו שם האבלים לעשות שורה לקבל התנחומין אם יכולין העם להתחיל ולגמור אפי׳ פסוק ראשון קודם שיגיעו לשורה יתחילו הגיע שדתחילו בפסוק ראשון יגמרו כל הק״ש קודם שיתחילו בתנחומים ואם אין להם שהות קודם שיגיעו לשדרה לומר אפילו פסוק ראשון לא יתחילו בק״ש אלא בתנחומין אם יש להם שהות עוד לקדות בזמנו אח״כ ,

ה היו עומדין בשורה לנחמו והגיע זמן ק״ש השורה הפנימים שרואין פני האבל פטורין והחיצונים שאינם רואין פני האבל חייבין ,

עג

הישן עם אשתו ובניו איך יתנהג ובו ד׳ סעיפים ,

א שנים שהיו ישנים במטה אחת בטלית אחד ובשר שניהם נוגעין זה בזה לא יקרא ק״ש שמא יבא לידי הרהור כיון שבשדם נוגע ואם היה טלית מפסק׳ ביניהם ממתניהם ולמטה מותר לקרות אפי׳ בלא החזרת פנים דלא אתו לידי הרהור כיון שהטלית מפסק׳ ממתניהם ולמטה אבל ממתניהם ולמעלה אפי׳ בשדם נוגע זה בזה לא אתי לידי הרהור ,

ב ואם היה ישן עם אשתו קורא בחזרת פנים לצד אחר אפי׳ בלא הפסקת טלית משום דאשתו חשיב כגופו ויש מי שאוסר (א) ונכון לחוש לדבריו ,

ג ואם הוא ישן עם בניו בעודם קטנים מותר לקרות בחזרת פנים בלא הפסקת טלית דבבניו קטנים ודאי לא יבא לידי הרהור ואם הם גדולים צריך להפסקת טלית ,

ד ועד כמה הם חשובים קטנים התינוק עד שיהיו לו י״ב שנים (ב) והתינוקת עד שיהא לה י״א שנים ואפילו הביאה ב׳ שערות מותר ובשנת י״ג לתינוק וי״ב לתינוקת אם הביאו שתי שערות אסור בלא הפסקה ואם לא הביאו ב׳ שערות מותר ומשנת י״ג ואילך לתינוק וי״ב לתינוקת הרי הם גדולים ואפי׳ לא הביאו שתי שערות אסור בלא הפסקה ,

עד

שלא לברך כשאיבריו רואין את הערוה ובו ו׳ סעיפים ,

א היה ישן ערום בטליתו לא יקרא ק״ש עד שיכסה בטלית על לבו או למטה מלבו שיהא חוצץ בין לבו לערותו דאם אינו מכסה את לבו או אינו חוצץ הרי לבו רואה את ערותו ואסור לקרות דכתיב והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר קרי ביה לא יראה ודווקא בבגד צריך לכסות או לחצץ וכיסוי ידים אינו מועיל כיון שהכל גוף א׳ אין שייך לומר שהגו׳ יכסה עצמו וכן כיסוי ראשו אינו מועיל בידים אלא צריך בגד וה״ה אם לבו רואה ערות חבירו(א)אסור לקרו׳בנגדה וכן כנגד ערות עכו״ם או ערות קטן הראוי לביאה אסו׳ובבולהו הוי טעמא משום לא יראה בך וגו׳ ,

ב היה רוחץ ערום במים צלולין ורוצה לשתות וצריך לברך יכסה לבו בבגד כשיברך שכיסוי במים אינו כלום שהרי דם צלולין ולבו רואה את הערוה ואם המים עכורים שאין איבריו נראין בהן והוא בתוכן מותר לקרות שהרי המים מכסין אותו והוא שלא יהא ריחן רע שאם היה ריחן רע אסור לברך וי״א אם אין לבו בתוך המים רק למעלה מן המים אף בצלולין מותר לקרות בלא כסוי הלב שכיון שאין הלב והערוה במקום אחד אינו נקרא לבו רואה את הערוה אע״פ שהמים צלולין אבל עכ״פ יזהר שלא יסתכל בערוה בעיניו כשהמים צלולין דכיון שאינו מסתכל בה אע״פ שהוא יכול לראות לית לן בה ומותר דהא דלא יראה כתיב והרי אינו רואה שהרי עוצם עינו מראות ברע (ב)

ג ואם האדם מחבק גופו בזרועותיו דיינין ליה בחציצה מבגד ומותר לקרות אע״ג דכסוי ידים אינו מועיל שאני לב ויד דחד גופא אינון ואין הגוף יכול לכסות את עצמו אבל לענין חציצה הפסק זרועותיו אע״ג דחד גופא אינון הוי חציצה מעלייתא , (ג)

ד הנשים יכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות בטלית אע״פ שאינם מפסיקות למטה מהלב לפי שערותן למטה מאד ואין לבן רואה ערותן , ואם הן ערומות צריכות שתהא ערוה שלהן טוח׳ בקרקע או שושבת על שאר דבר שאז ערותן מכוסה ואין לבן רואה ערותן (ד) מה שאין כן באיש שאין ישיבה מועיל בו ואפי׳ מכסה ערותו בירכותיו אינו כלום שאין הגוף מכסה את עצמו ולעולם צריך כיסוי אחר או חציצ׳

ה ושאר איבריו שרואין את הערוה מותר׳ דכי קרינן לא יראה בך וגו׳ לדבר שהוא עיקר באדם ועיקר חיותו תלוי בו כגון הלב אבל שאר איבריו לית לן בה אבל אם א״ מאיבריו נוגעין בה אסור לקרות ק״ש או להתפלל דגזרינן נגיעת שאר איבריו משום נגיעת ידיו ונגיעת ידיו שלא יבא לידי הרהור וכן הדין בערות חבירו שלא יהיו איבריו נוגעין בערות חבירו וירכותיו שהערוה שוכבת עליהן נגיעה ג״כ אסור בהן וצריך להפסיקן בבגד או להרחיקם בענין שלא יגע הגיד בהן אבל הכיס לית לן בה שלא יבא לידי הרהור על ידי נגיעת הכיס בהן ,

ו היתה טליתו חגורה על מתניו לכסותו ממתניו ולמטה אע״פ שמטתניו ולמעלה ערום מותר לקרות ק״ש שהרי אין לבו רואה ערותו אבל להתפלל אסור עד שיכסה לבו דק״ש אינו אלא דברי שבח ואינו כמדבר לפני המלך דשבח אומרים אפי׳ שלא בפניו ודי בכסוי אבל תפלה שהוא מבקש צרכיו כעומד לפני המלך צריכה להיות באימה ובירא׳ה וכשהוא אינו מכוסה אלא במתנים אין זה אימה ויראה רק כשמכסה לבו , (ועיין לקמן סימן צ״ח סעיף א׳)

עה

במה צריך ליזהר בשעת ק״ש שלא לקרות כנגדו ובו ו׳ סעיפים ,

א טפח מגולה באשה (א) במקום שדרכה לכסות הוי ערוה ואסור לקרות ק״ש כנגדה דלא ליתי לידי הרהור אפי׳ היא אשתו ואפי׳ שוקה שדרך להיות באיש מגולה באשה הוי ערוה ואסור לקרות כנגדה אבל פניה ידיה ורגליה שדרכן להיות מגלין מותר לקרות כנגדן דלא אתי הרהור דואיל ורגיל בהן ודווקא לאיש אבל היא בעצמה כבר אמרנו למעלה אפי׳ כולה ערומ׳ אם רק פניה שלמט׳ טוחות בקרקע מותרת לקרו׳ ולברך , (ב)

ב שער של אשה שדרכה לכסותה אסור לקרות כנגדה אפילו באשתו אבל בתולות שדרכן ללכת פרועת הראש מותר ה״ה שערות של נשים שדרכן להיות מגולין כגון שערות הרגילות לצאת חוץ לצמתן מותר וכ״ש פאה נכרית שאינה שלה אפי׳ דרכה לכסותו מותר ,

ג יש ליזהר׳ משמיעת קול של אשה בשעת ק״ש ואפי׳ מאשתו ודווקא קול של שיר וזמר מייתי לידי הרהור אבל קול דבור שרגיל בו לית לן בה דלא מייתי לידי הרהור ,

ד ערותו של קטן אסור לקרות כנגדה , (ג) יש מתירין כנגד ערות קטן שאינו ראוי לביאה דלא מייתי לידי הרהור וע״ל בע״ז סי׳ רס״ה אבל ערות גוי שהם בני נח אסור לקרות כנגדה ,

ערוה

אליהו זוטא

סימן ע״ג

(ה) בגד׳ הפסקת הגלית (טור) (ב) ויש מחמר (תי״ט) .

סימן ע״ד

(ה) כגון׳ שנים פוחדים במים וגב מי מיטו רואה ערות עצמו לפי שמכוסה בבגד אבל ערוה ערות חבירו (ב) מבל בלב מי ערוה לת בערוה כיון שמים מפסיקות מותר (ג) הטעם דאין דרך בני אדם לחבק את עצמו כך משא״כ כיסוי ידו דרגיל ל״ה (ד) בע״ת וג״ן המריבו לתתה על הלב הא״ה ס״ע דהא כבר מחב מע״פי שאין מפסיקין וכו׳ ואין לבן רואה וכו׳ ומשמיעתי׳ דברי ל״ה דף ד״ו דם״ל להא״ה ס״ע ולבוש דכיון דערותן לתפס תמוד תטוס כמי תטיב לבישה ההלוק בהפסקה ע״כ ור״ל דם״ל דבנשים מי שייך לבן רואה את הערו אבל בהמה בנמשה חלוק כיון שהיא לתנה ובזה הארכתי בספרי ל״ד סי׳ ד׳ ושבחתי כל התמיהו׳ שהקשו הט״ז וש״ך מדברי הט״ע בלא מוחר בס״ע י״ד סס ע״ס והו״ל גם לפ״ז כל הכו׳ בחלה מפחה תחזיבה ואין חלוקה כלל דלא כתו שכתבו שיש חלוק בין הפו׳ בזה גם הקשיתי סס לדברי ס״ז וש״ך ע״ם גם מ״ם הש״ך ליישב דס״ע לא חיב כמי בא״ח אבל בסס יש מי שמחמר לחוורים אמר שלבה כן הוא תמוה מאוד כיון שבא״ח דעת מחרת ודאי דעתו כן והא דכתבו בסס יש מי שמחמר הייבו תטוס דלא תיבו שבחב מ אבל מי׳ אחד וחוא מ״ח וכמ״ם הסמ״ע בח״ם בחוכתי טוכא ושוד הא לקתו בחיתן ר״ו ס״ג תמחב ג״כ הכי בס״ע בסמ׳ ע״ם ושוד מ״ב תיתא על הלבוש שסמך מאן כ בסחב ובי״ד פסק להיפך בס״ע סס גם תה שמוחקו, ליבב התנהג שבתבו הטרי׳ וכ״ה סס מנשים דיקן מבריכין בחיים תטוס אבתבו על דברי הט״ע מאן סוא דחוק שיהבו דלא סבלנה וכ״ב טעם תנהגו דיוב פעמים אין הלב בחיים מתעבו כולם ובזה מחמר כדלעיל ס״ב אבל אם גם הלב בחיים מלאה דטריכים לכסות הב״ל ,

סימן ע״ה

(ה) בין פנוי׳ בין נשת חיים (ע״ה) וה״ה בקול בחר שבע דף קי״ע מוחת הלבות מת״ם ודוקא בחיים וכו׳ ודוק אבל בל״ח דף ד״ו הבין דקמ״ל דבחלה מחרת אמילו פחות מעשה אסור ואיתא בתחמתו ר״ם זה דוקא בע״פ אמור וכן פסק הב״ח (ב) אלא קרא אין מחתירין אותו בין שאין רגלי לגיאה אבל אבל אבל ערות גדול מחתירין אותו ב״י

ה ערוה בעששי' ירוא' אותה דרך דופנותי' אסור לקרות כנגד' ר"ה לא יראה בך ערו' דבר כתיב והא מתחזיא ,

ו ואם היתה ערוה כנגדו והחזי' פניו ממנו או שהעלים עיניו או שהוא בלילה או שהוא סומא מותר לקרות דבראייה תלה רחמנה והא לא מחזי ליה . (ד)

עו להזהר מצואה בשעת ק"ש ובו ח' סעיפים ,

א צואה בעששית מותר לקרות כנגדה אע"פ שרואה אותה דרך דפנותיה מותר משום דצואה בכיסוי תלה רחמנה דכתיב וכסית את צאתיך והא מתכסיא ,

ב צואה בגומא מניח סנדלו עליה וקורא ואף על גב דהסנדל ברגלו אינו בטל לגבי גופו דגוף אחר הוא וחשיבי כמכוס' וכיון שאין ריח רע מגיע לו מותר והוא שלא יהא סנדלו נוגע בה שאם נוגע בה לא חשיב מכוסה אלא חשיב הכל גוף אחד ואין כאן כיסוי , (א)

ג העבירו צואה לפניו אסור לקרות כנגדה אפילו כמלא עיניו (ב) דבכיסוי תלה רחמנה כמו שית באר לקמן סי' ע"ט בע"ה ופי' החזיר צואה עוברת רמי אפי' עילה מן הנהר אין הרחיצה מועל' לו שכיון שדרכו ללכלך בפיו כל היום מצואתו לא רוחץ הוי כגרף של רעי ,

ד היתה צואה על בשרו ומפוס' בכנדיו או שהכנים ידיו בבית הכסא שיש בה מחיצות דרך חור ואינו מריח ריח רע יש מתירין לקרות אף על פי שהיא בבשרו הרי היא מכוסה ואין השכח והתפלה יוצא אלא מפיו וחוטמו שהוא מנשב בה דכתיב כל הנשמה תהלל יה כלומר אין עיקר ההילול תלוי אלא בדבר שנשמתו יוצא' ממנו דהיינו הפה והחוטם ולא שאר האברים לפיכך אין נגיעת צואה מזקק בשאר אברים ויש אוסרים מדכתיב כל עצמותי תאמרנה י"י מי כמוך הרי כל האברים משבחים אותו ית' ואם הצואה בגופו מה יועיל שהיא מכוסה הרי כל הגוף בכלל משבח , וי"א שלא התיר המתיר בצואה על בשרו אלא במקום שהיא נכסית מאליה בלא מלבושים כגון אצלי ידיו ומיוצא בזה הוי כיסוי אבל במקום אחר שהוא מגולה בשהיא בלא מלבושים אין כיסוי המלבושים מועיל בה (ג) ושבכת זרע על בשרו דינו בצואה דהוי נמי בכלל צאתיך שהוא דבר מיאוס וטמא היוצא ממנו ,

ה צואה בפי טבעת אפילו היא מכוס' אסור לקרות לדברי הכל אפי' אינה נראית בשהוא עומד אלא נראית בשהוא יושב אסור אע"ג דעל בשרו איכא למ"ד מותר אפילו נראית רק שמכוס' בבגדים וה"ג הרי הוא מלובש שאינו קורא ערום ואפילו לפי הי"א שאמרו שלא התירו המתיר אלא במקום שהיא נכסית מאליה כגון אצילי ידיו כו' והתם נמי כשאין מגביה ידיו אינה נראית אבל בשהוא מגביה ידיו הרי נראית כמו הבא שאני הכא שהיא במקומה מקום שדרכה לצאת ונפיש זוהמא טפי מבשהוא שלא במקומה ,

ו היה לפניו מעט צואה יכול לבטל' ברוק שרוק בה ויקרא כנגדו שהרי היא מכוסה והוא שיהא הרוק עבה ואין ביטול הרוק מועיל בה אלא לפי שעה אבל אם לא יקרא מיד הרוק נימוח ונבלע בה והרי הצואה חוזרת להיות מגולה ואסור לקרות ,

ז מי רגלי' לא אסרה התורה לקרות כנגד' אלא כנגד העמו' של קילוח כשיוצא מן האדם אבל לאחר שנפל לארץ אפי' אינה מכוסי' ולא נבלעי' לא אסרה התורה דרמינן קראי אהדדי כתיב ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ ולא כתי' בה כאן כסי וכתיב אחריו ויתר תהיה לך על אזניך ועומר וכסית את צאתיך ומשנינן לא קשיא כאן בגדולי' כאן בקטנים כלומר בגדולים צריכין כיסוי ובקטנים אין צריכין כיסוי רק תצא לחוץ כי בשעת הקילוח אסור אבל מיד שנפל' לארץ מותר מ"מ רבנן גזרו בהו שאף הם צריכין תיקון וכמו שית באר בע"ה בסימן שאחר זה או שיהיו נבלעים בקרקע כמו שית באר סי' פ"ב בע"ה לפיכך ספק אם צואה בבית מותר לקרות רחוקה בית שאין בו צואה אבל אם ספק אם צוא' באשפה הוה ליה ספקא דאורייתא שדרך אשפה להיות שם צוא' ואסור לקרות אבל ספק מי רגלים אפי' באשפה מותר שאין כאן אלא ספיקא דרבנן ובודאי גזרו בספיקא לא גזרו ,

ח קרא ק"ש או התפלל במקום שראוי להסתפק בצואה ומצאה אח"כ הרי פשע וחטא מתחלה שקרא והתפלל במקום שראוי להסתפק ולא ברק והוו בכלל זבח רשעים תועב' וצריך לחזור ולקרות ולהתפלל אבל אם אין המקום ראוי להסתפק בו הוי אונס ולא חטא ואין צריך לחזור ולקרות , (וע' ל סי' צ" סעי' כ"ו) אבל מי רגלי' אפי' מצאן במקום שראוי היה לו להסתפק אין צריך לחזור ולקרות כיון שהוא דרבנן ,

עז שלא לקרות כנגד מי רגלים ובו ב' סעיפים ,

א מי רגלים אסרו רבנן לקרות כנגדן אפי' הם בכלי עד ששיל לתוכן רביעית מים ל"ש הם על גבי קרקע ל"ש הם בכלי ובלבד שלא יהא עביט המיוחד להם שהוא מאוס ביותר ודינו יתבאר לקמן סי' פ"ז בע"ה ל"ש היו הם בכלי תחילה ונותן מים עליהם לא שנא היו המים בכלי תחלה והטיל בתוכן מי רגלים לעולם בטלין ברביעית מים , (א)

ב ורביעית שאמרו למי רגלים של פעם אחת ולשל שני פעמים שתי רביעית ולשל ג' ג' וכן לעולם ,

עח מי שנצרך להטיל מים בשעת ק"ש ובו סעיף אחד ,

א היה קורא או מתפלל והתחילו מי רגליו שותתין לו על ברכיו פוסק עד שיכלו המים וחוזר לקרות אפי' אם נפלו על בגדיו ואפי' אם יש בהם טופח כדי להטפיח כיון שהם מכוסים בבגדו והוא בתוך ק"ש או תפלה לא נזרו רבנן שיפסיק ואם נפלו מי רגליו בארץ אם הוא קורא בק"ש מרחיק מהם ד"א שהרי רשאי ללכת ולקרות ק"ש אבל אם הוא עומד בתפלה אסור לו ללכת ממקומו לפיכ' אם הוא במקום שנבלעין בקרקע ממתין עד שיבלעו ואם הוא במקום שאינם נבלעין אם עדיין לא התחיל בתפלה ודאי מרחיק ד"א מדרבנן ומתפלל אבל אם הוא עומד בתוך התפלה ואין לו רביעיות מים פוסק עד שיכלו להיות שותתין וחוזר ומתפלל כיון דמדאורייתא אינו אסור רק כנגד הקילוח ורבנן הוא דגזר ברביעית או בהרחקת ד"א אבל בעומד בתוך התפלה שאסור לו ללכת ממקומו לא גזרו ואם פסק בשעה ששותתין ושהה או המתין עד שיבלעו בקרקע ושהה אפי' כדי לגמור את כולה אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק ויש אומרים דאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש וכן עיקר (א)

עט מי שנזדמן לו צואה בשעת קריאה ובו ט' סעיפים ,

א ריח רע שיש לו עיקר כגון צואת אדם מסרחת אם היא מלאחריו צריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח משום דכתיב והיה מחניך קדוש ושיעור ד"א טעמא הוא מפני שד"א של אדם קונות לו בכל מקום מהלכה לענין שבת וגטין ומציאה ושאר עניינים ע"כ ד"א של אדם הם ברשותו וכיתו אשר הוא חונה שם והוי מחניך לשון חנייה כלומר והיה כל מקום חנייתך קדוש והיינו כל הד"א ממקום שכלה הריח שאם היה ריח רע בתוך הד"א לא היתה כל חנייתו קדוש ואפי' אם הוא תותרן שהוא חולה שאינו מריח צריך להרחיק ד"א ממקום שיכלה הריח למי שמריח ודווקא מלאחריו דליכא אלא משום והיה מחניך קדוש סגי בהרחקת ד"א אבל מלפניו בכיסוי תלה רחמנא וצריך לכסותה ואם אין יכול לכסות צריך להרחיק ממנה מלא עיניו ער שאינו רואה אותה וזה הוא כיסויה ואפי' בלילה או שהוא סומא שאינו רואה אותה צריך להרחיק עד מקום שלא היה יכול לראות ביום ואם הצואה מצדדיו דינו כמלאחריו וסגי בהרחקת ד"א ממקום שפסק הריח ש"ץ המתפלל וצואה בב"ה או בבית שמתפלל שם אפי' היא לאחריו בכל הבית צריך לשתוק עד שיוציאוה מאחר שמוציא רבים ידי חובתן אי אפשר שלא יהיו מן הקהל בתוך ד"א של הצואה וכיון שהם יוצאים בתפלתו הוה כאילו הם מתפללים והרי הצואה לפניהם ועיין לקמן סימן צ" ,

ב היתה במקום גבוה י' טפחים (א) או עמוק עשרה טפחים או שהיתה בבית אחד והוא בבית אחר אפילו הפתח פתוח ויושב בצידה ורואה אותה אם אין לה ריח יכול לקרות דכיון שהוא ברשות אחרת הוי כמו מכוסה אפי' הפתח כנעול דמי והוי כצואה בעששית וקרינן ביה שפיר והיה מחניך קדוש להר"אש אבל להרש"בא דוקא כשאינו רואה אותה אבל אם רואה אותה אסור דהוי בכלל לא יראה בך ערות דבר ואינו דומה לצואה בעששית דהתם מ"מ מכוסה היא והתורה וכסית אמרה אבל הכא הא פתוח ורואה הוא ואין כאן כיסוי ורואין כנעול לא אמרינן (ב) ואם יש לה ריח לא מהניא הפסקה ושינוי רשות וצריכין להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח וי"א דכי היכי דהפסקה מועלת לצואה עצמה ה"נ מועילה לריח רע שלה ויש להחמיר כסברא הראשונה , (ג)

(ב' ועי"ח) (ד) הב"ח סוס"ב נטלב אם לא נחחור' פניו תמנו ועיין בספרי ל"ד במי מ' סעיף י' הקשתי על ת"ם הטור וש"ע ערו' לא יסח' לחחיל' מפני שאין יכול לברך והקש' הפרי' וע"ז הכ"ל ליכתוב נמי דבבשאר מברך דבוס' לחחיל' מח"ש גבי שותא ואינו מדבר ותיכן הפרי' וכ"ל דבאמי בערוס דאחר אינו רשאי לברך כנגדו והקשיתי הא אפשר כשחזיר המברך אח פניו לכ"ע לא"ש כשר בעוסם המברך עיניו או כשהוא סוחא גם מה שתירצו עוד דווקא בשותא ואינו מדבר דיכול לכוין בברכת מבירו והוי שותא כעתה אבל ערוס אא אחר מברך אינו רשאי לכוין וכן פסקו הע"ז וש"ר ותתהני מש"ם שבת דף ק"ן דקאמר ודבר דבר דיבור אסור בהרהור תותר ופריך מהא דכל מקום תותר להרהר חוץ מתרחץ ובית הכסא אמי התם דבעי' ויהיב תחניך קדוש ולוקא פרש"י ולא כתיב כי' דבר אא מנייתך תהא בקדושה ונעמתא משום דישראל מהרהרין תמיד בד"ת ופריך ס"ג כתי' ולא ירא' בך ערות דבר הטא לבדר"י דערוס אסור לקרות ק"ש כנגדו פרש"י עלומה לעולם והיה מתניך קדוש משום הרהור תורה ולא ירא' בך ערות דבר בתנא' אמריתי מיירי לאסור בשעת הדיבור ולא בשעת הרהור כגון להסתכל בערוס ע"כ הרי דמותר להרהר ודק דיבור אסור ועפ"ז נ"ל ליישב דברי רש"י שם דף ד"ג על הא דפריך עדוס היכי מברך הא כתיב והיה מחניך קדוש פרש"י והיה מחניך ולא ירא' בך ערו' דבר אפי' דבר דהאסר' הכא לא ירא' בך ערות דבר ע"כ דקש' ל"ל לרש"י להביא סיפא דקרא לאמא הכ"ם פריך מוסיף מחני' קדוש דומה לאחי' הרהור אסור כ"ש דיבור אלא דס"ל דהיה מחניך קדוש לא קאי אלא על מרחץ ובית הכסא אבל לא בערוס לכך מייתי מקרא ולא ירא' בך ערות דבר דאמי' דיבור ותתיא מבואר דהרהור מותר וכן דאי' מש"ם ב"מ דף קי"ל מנין לערוס אלא ירא' דכתיב ולא ירא' בך ערות דבר ומסוק זה מיירי דוקא בדבר אבל הרהור מותר וכן במרחץ אמתא יש חילק בין דבר להרהר כמ"ש הרב בהגה סי' פ"ד וכן סי' ע"ד וע"ה לא כתבו הפוסקים בערוס אלא דאסור לקרות אבל הרהר מותר ועיין עוד בספרי בהעלותך דיש תקנה לערוס לסחוט אם אחר מברך .

סימן ע"ו

(א) ואם קרא ק"ש בברכותיה א"צ לחזור הברכות דסבק דרבנן לקולא (ע"ח) (ב) הב"ח סבק כיון בשוברת ואין שותד בתקו"א מני בד' אחות אחי' מלפני (ג) בש"ע כתב דנכון להחמיר כיש מוהרי הכ"ל וכת' בל"ח לא יחשוב לתשמישו הלבוש (ד) אי סב' אם נולת בני אדם אי בבמה (ריש"ו) (ה) שאין ריח רע .

סימן ע"ז

(א) צואה בתים לא נתבטל א"צ בתים עטרים שאין הצואה נראית בהם (ריש"ו) ויגיל אדם שיהא לו עביט בל אחכות אי זוכיה ויטול לתוכו רביעית מי' בכל פעם שיכתין ודי כשיהיה בכלי מע"ם נע"ם אם הכלי נקי ואינו יוצא שום ריח רע תמנו בל"ה דף ס"ו) .

סימן ע"ח

(א) מי שיש לו חולי אבן ב"ח שאין יכול לעמוד עלמו ומעמקו תמיד מותר בק"ש ותפל' ובשעת הטפ' מים יפסיק ושוב ייתן לו בגד אי ספוג שיבלעו בתן .

סימן ע"ט

(א) ורחצו אדנם (ב"ח) (ב) וכן הסמיתו אחרונים (ג) ובשלחן ערוך ס"ג נסיתן פ"ח ס"ח משמע לי פסקם להלכה כסברת רמטונה וכן פסקו אחרונים (ד) סם התרגולי הגדולים הבאים (תוגנגיסרא) ב"ח . סימן

ג חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה והגדולה עודפת עליה מכל צד לא חשיבא הקטנה כבית בפני עצמה כיון שנפרצה לגדולה במילואה אבל הגדולה כיון שכותליה עודפים על של קטנה מצד זה ומצד זה חשיבא כבית בפני עצמה הילכך אם צואה הילכך אסור לקרות בקטנה דהוי רשות אחר לזה עד שירחיק כשיעור מלפניו מלא עיניו ומלאחריו וצדדיו ד"א ממקום שכלה הריח ואם צואה בקטנה הוי הגדולה רשות בפני עצמה ומותר לקרות בגדולה בלא הרחקה אם אין מגיע לו הריח ,

ד צואת כלב וחזיר אם נתן בתוכן עודות מרחיקין מהם כמו מצואת אדם ואם אין בהם עודות הוי כשאר צואת בהמה וחיה ועוף שמותר לקרות אצלם מיד בין הוא לפניו או לאחריו אם אין בהם ריח רע ואם יש בהן ריח רע דינה כדין צואת אדם ,

ה וכן צואת חמור הרבה לאחר שבא מן הדרך וצואת חתול נמייה ונבלה מסרחת דינם כצואת אדם מלפניו מלא עיניו ומן הצדדים ומלאחריו ד"א ממקום שכלה הריח ,

ו ויש אוסרין ג"כ כנגד מי רגלי חמור הבא מן הדרך וכנגד צואת תרנגולים שהיא אדומה (ר) מפני שהיא מסרחת הרבה וצואת שאר בהמות וחיות אע"פ שיש להקריח רע מיד אחר היציאה דרכם לפסק מיד ומותר לקרות ק"ש כנגד הצואה שלהן לפיכך ההולך בדרך אע"פ שרואה צואת בהמה כנגדו אם אין הריח בא לו אינו חושש למיעוט תלות בשל חמור ומותר לקרות ואם הוא סמוך לעיר דשכיחי בה חמורים יש לחוש מפני שרוב הבהמות היוצאות שם חמורים ,

ז צואת תרנגולים ההולכים בבית דינם כדין שאר צואת בהמה וחיה אבל הלול שלהן יש בו סרחון גדול והוא מאוס דינו כצואת אדם לפניו מלא עיניו ומן הצדדין ומלאחריו ד" אמות ממקום שכלה הריח ,

ח וכן אשפה שריחה רע ודאי מצואה ומי רגלים בא ואסור לקרות כנגדה זה הכלל כל ריח רע הבא מדבר המסריח וביוצא באלו שנתפרשו שיש לו עיקר מרחיקין ממנה כדין צואת אדם דבכלל ונשמרתם מכל דבר רע וגו' ובכלל והיה מחניך קדוש הם כלומר שאם מגיע אליו הריח רע זהוא דבר רע ואין מחניהו קדושה ואסור לקרות ,

ט אבל ריח רע שאין לו עיקר כגון הפחה אם הוא יוצא ממנו אסור בר"ת עד שיכלה הריח וב"ש לק"ש ואם הוא יוצא מחבירו התירו בר"ת מיד משום בתי מדרשות שאי אפשר שהתלמידים הגורסים שם קצתם גורסים וקצתם ישנים ומפיחים בתוך השינה לכך הקילו בו חכמים ולא אטריחו לשאר המקיצים להמתין עד שיכלה הריח , אבל בק"ש שהוא שבח ביותר לו ית' אסור עד שיכלה הריח ,

אלהו זוטא

סימן פ

(ח) עיין במ" ס"ו מה שהקשיתי על זה ומלמה לחין לברך עליהן

סימן פ"א

(ח) והב"ח פסק כרש"י דדוקא בפחם אחרים לחכל כיון דגן בין ביכול לאכול אבל בשדוע שלא אכל בזמן מרובה ותכ"ם בשלא אכל אפשלם אין מרחיקין וכן רמיתי בר"ן ס"פ מוצב פגזל שפסק כרש"י ולא כשלת תמיד שפחמיר ,

סימן פ"ב

(ח) בהגהה ש"ע סיים דכן עיקר הקש" מי"ט על הלבוש שבמיטו וכ"ל דס"ל כת"ם בב"י ועי"ת דפליגי מי נסרך יותר בריקה מו בגלילה וס"ל דיש להחמיר בתרוייהו ותהב בנ"ן דמריכה בעיה פירוש" אבל נסברה לחתלה אחור (ב) הלבוש פסק כב"י ובקלת ספרי" ש"ע אבל בקלת ספרי ש"ע פסק דבעי" עופה ע"ת לטעמיה וחי- מת"ם ב"י וכן פסק טב"ח ול"מ כיון שרחב"ם יחיד נגד רש"י ותוד וכן הלכתי שפסקו הכי ר"י וחיזוקי רש"בא פ' מ"ש ,

סימן פ"ג

(ח) וצריך לברחיק לפניו פחלא עיניו ומלאחריו ל' אחר מחקום שכלה ריח (ב"י וחס פסק מדם אי יכו ספיקא דאוריית' כולו ולמוחרא (ע"ת) (ב) דוקא גבוה י' טפחים (ב"ח ול"ח פ' מ"ב) ,

סימן

פ מי שאינו יכול להשמר מהפיח ובו סעיף אחד ,

א מי שבריא לו שאינו יכול לעמוד על עצמו מלהפיח עד שיגמור ק"ש ותפלה מוטב שיעבור זמן ק"ש ותפלה ולא יתפלל ממה שיתפלל בלא גוף נקי ואם עבר זמן ק"ש ותפילה אנוס הוא ודינו בתפלה כשכח ולא התפלל שחרית שמתפלל מנחה שתים ודין ק"ש שעבר זמנה כבר נתבאר למעלה סי' נ"ח ואם יראה לו שיכול לעמוד על עצמו בשעת ק"ש יניח תפילין בין אהבה לק"ש ויברך עליהם דבין דאנוס הוא יכול להפסיק ולהניח ויקרא ק"ש מיד , (א)

פא דין צואת קטן ובו ב' סעיפים ,

א קטן שהגי' לכלל שיכול לאכול כזית דגן בכדי שיכול גדול לאכול אכילת פרס שדם ד' בצים מרחיקין מצואתו וממימי רגליו כמצואת גדול אעפ"י שעכשיו לא אכל דגן או שאפי' עדיין לא אכלו מעולם אלא שנשערין שיכול לאוכלו מרחיקין מצואתו וממימי רגליו שכל שהגיע לכלל זה צואתו מסרחת , (א)

ב היה קורא ק"ש או מתפלל וראה צואה כנגדו ילך כדי שיתרקנה מאחריו ד"א ואם אי אפשר כגון שיש לפניו נדר או דבר אחר המעכבו ילך כדי שיניחנה לצדדין ד' אמות וכשחוזר לקרות או להתפלל אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק כי לא הפסיד מה שקרא שאינו פושע במה שהתחיל ולא ברק כבר שלא הטריחוהו חכמים לבדוק תחלה כל מלא עיניו בכל פעם משום לא יראה בך וגו' אלא כשקורא במקום שהי' ראוי להסתפק אם יש שם צואה משום והיה מחניך קדוש אבל משום לא יראה וגו' שהוא כמלא עיניו לא הטריחוהו ג"כ לבדוק לפיכך כשחוזר חוזר למקום שפסק וי"א דהבא נמי אמרינן אם הוא במקום שהיה לו לתת אל לבו שהיה שם צואה הוי פושע ותפלתו מה שהתפלל הוא תועבה משום מחניך קדוש וצריך לחזור לראש ,

פב דין צואה יבישה ובו ב' סעיפים ,

א במה תהא לחה ואסור לקרות כנגדה אסיקנא עד שיהא יבשה כ"ב שאם יורקנה תתפרך ואז היא כעפר ומותר לקרות כנגדה והוא שלא יהא בה ריח רע וי"א דיו עדיין לא הוי כעפר ואסור לקרות כנגדה עד שתהא נפרכת ע"י גלילה בלא זריקה , (א)

ב ומי ריחים שנבלעו בקרקע כל זמן שהם מרטיבין היד אסור לקרות כנגדם , (ב)

פג דיני בית הכסא גבי ק"ש ובו ה' סעיפים ,

א כשם שאסור לקרו' כנגד צואה כך אסור לקרות כנגד ב"הב ישן (א) אפי' פינו ממנו הצואה' דהוי נמי עדו' דבר ואין מתניך קדוש וזוקא שאין בו מחיצות אבל אם יש בו מחיצו'(ב) הוי רשו' אחר' וכמכוס' הוא ואע"פ שיש בו צואה אם אין הריח רע מגיע אליו קורא כנגדו בסמוך ואינו חושש ,

ב הזמנו לב"ה ועדיין לא נשתמש בו מותר לקרות כנגדו דק"ל הזמנ' לאו מלתא (תו"ל סי' מ"ב סעיף ג') מ"מ בתוכו אסרו דבנן דהוי ליה ביזיון גדול לק"ש או לתפלה ואפי' בדיעבד' אם קרא או התפלל בתוכו לא יצא ,

ג ואם אמר בית זה יהיה לב"ה ואמר על בית אחר וגם זה דינם שוה וגם זה משמע וגם זה יהיה בית הכסא והוי שניהם הזמנו לבית הכסא ואף על גב דבנגדם מותר דהזמנה לאו מילתא היא בתוכם אסור ולא יצא אפי' אם התפלל ואם אמר על השני ובית זה ולא אמר גם יש להסתפק בלשון ובית זה אם היה רצונו לומר וגם זה יהיה בית הכסא או לא דשמא ה"ק בית זה יהיה בית הכסא ומה שאמר אח"כ ובית זה היה רצונו לסיים דבריו ולומר ובית זה יהיה לתשמיש כך וכך אלא שפסק או נמלך ולא סיים דבריו והוי הבי" השני ספק אם הזמן לבית הכסא אם לא לפיכך לכתחלה יש להחמיר ואין קורין בו דשמא היתה כוונתו להזמנת ב"ה אבל אם קרא בו יצא דכיון דספק הזמנה הי' וק"ל הזמנה לאו מילתא היא בדיעבד אזלינן לקולא ,

ד בית הכסא שהיא בחפיר' ופיו ברחוק ד' אמות מן הגומא והיא עשוי במודרין בעניין שהדעי נתגלגל מיד למרחוק וכן המי רגלים יורדין מיד לגומא כמתם דמי ומותר לקרות בו אם אין בו ריח רע גם אין משתינין חוץ לגומא אבל בתי כסאות שלנו אע"פ שהן סתומין דגילין להשתין בהן ואסור לקרות בהן אפילו אין בהן ריח רע דכולו מזוהם בהשתנה הוא ,

ה בגי אדם שיש להם ספסל נקוב ונפנין עליו מותר לקרות ק"ש כנגדו כיון שאין הצואה על הנקב וגם אין הגרף תחת הנקב ועוד שהנקב תמי' מכוס' בדף אבל אם אינו מכוס' בדף וכ"ש אם הוא מלוכלך בצואה יש לספסל זה דין בה"כ ומרחיקין ממנו ד"א ,

פד אם לקרות במרחץ ובו סעיף א' :

א מרחץ חרש שלא רחצו בו מותר לקרות אפי' בתוכו דהזמנה לאו מילתא היא וכיון שאינו מזאום כל כך כמו בית הכסא אין בו בזיון כ"כ ולא אסרו אפי' בתוכו ובישן בבית החיצון שכל העומדים שם הם לבושים מותר לקרות ובאמצעי שקצת העומדים שם לבושים וקצתם ערומים יש שם שאילת שלום ומותר לדרדר בר"ת אבל אסור להוציא בפיו אי לקרות בו ק"ש ולהתפלל (א) שיש בהן קדושה יתירתא ובפנימי שרוחצין שם וכולן עומדין שם ערומים אפי' שאלת שלום (ב) ודרדור אסור וכ"ש לענות אמן שאומר (ג) אם שמע ברכה מאחר שבחוץ ואסור בק"ש ובתפלה אפי' אין שם שום אדם ערום שרוחץ בו רבית הפנימי מאים הוא והוי כמו ב"ה שאסור אפי' פנו ממנו הצואה (ד)

פה באיזו מקומות אסור לקרות ק"ש ובו ב" סעיפים

א לא ילך אדם במבואות המטונפת ויכוח ידו על פיו ויקרא ק"ש ולא עוד אלא אפי' היה קורא ובא צריך להפסיק ואם לא פסק עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם ואם פסק עליו הכתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים וגו' וכשיצא מן המבואות אפי' שהה כדי לגמרה את כולה אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק וי"א כיון שהיה אנוס מחמת שהמקום לא היה ראוי לקרות בו ושהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש וכמו שכתבתי למעלה סימן ס"ה וכן העיקר וכן יהרין בהלל ותפלה ומגילה *

ב בבית הכסא (א) ובמרחץ ובמקומות המטונפת שיש בהם צואה ומי רגלים לא לבד לקרות ק"ש ותפלה אסורי' אלא אפי' להרהר בד"ת אסור אפילו הלכות המרחץ אסור ללמוד במרחץ וכן השמות שאינם נמחקין אסור להזכיר שם דכל אילו דברים של קדושה הם ואפילו בלשון חול אסור לאומרם אבל הכינויי' הנמחקין כגון רחום וגאמן וכיוצא בהן מותר לאומרם שם וכן דברים של חול מותר לאומר' שם בלשון הקדש ואם נזדמן לו שם להפריש אחד מן האיסור מפריש אפי' בלשון הקודש ובענייני קדש ובמקום שאמרו שמותר להרהר בד"ת ולא ללמוד כגון מקום שאין בו חשש טינוף אלא שאינו נקי וטהור או שיריו לא היו נקיות ולא מטונפות וכיוצא בזה מותר לפסוק שם ג"כ דין ובלבד שלא יאמר טעמו של דבר שזה הוי למוד גמור ואסור :

פו דין הרחקה ממים סרוחים ובו סעיף אחד :

א מים סרוחים או מי משרה ששורין בהן פשתן או קבוים אסור לקרות כנגדן כמו כנגד הצואה לפניו מלא עיניו ואחריו ד' אמות ממקום שכלה הריח :

פז הרחקה מגרף של רעי בשעת ק"ש ובו ג' סעיפים ,

א גרף של רעי ועביט של מי רגלים הרי הם כבית הכסא לפניו מלא עיניו ואחריו ד' אמות ממקו' שכלה הריח ואפי' אין בהם כלום ואין בהם ריח רע ואפי' השיל בהם מים לא מהני דסברא הוא דגרע עביט ממי רגלים עצמן דמי רגלים צלולים הם ומתבטלין במים ומתבטלין מה שאין כן בגרף ועביט שמה שבלוע בו אינו מתערב במים כדי שיתבטל הילכך לא מהני להו נתינת מים והוקא של חרס או של עץ שדרכן לבלוע הרבה ומזוהמין הן אבל אם הם של זכוכית או של חרס מצופים באבר (א) או כלי מתכת אין דרכן לבלוע הרבה ומותר לקרות כנגדן ובלבד שיהיו רחוצין יפה ולא יצא ריח רע מהם :

ב ואם כפאן על פיהם וי"א שמותר דהוי כמו מכוסה * וי"א כיון שהזוהמה נבלע בהן בתוך דופנותיו הרי הם כולו כמו צואה תוכן יבדן ואין הכפוי' משוי אותן מכוסין ואפי' כפאן אסור לקרות כנגדן * וכן מסתבר עד שיכפה עליה כלי אחר שהם מכוסין בו או העמידן בתוך כלי אחר שמחיצותיו גבוהין יותר מן הגרף ועביט עד שאין נראין הוו כמו במכוסין ומותר אם אין כאן ריח רע (ב) :

ג צואה ומי רגלים וגרף ועביט וכל דבר שאמרנו שדין הרחקתם מלא עיניו לפניו וד' אמות לאחריו לאו דווקא אם הם בחצ' או בשדה אלא אפי' אם הם בבית שהוא שם דינ' שוה שאין צריך להרחיק מהם אפי' הם בתוך הבית רק לפניו מלא עיניו ולאחריו ומן הצדדין ד' אמות כל מי שקורא או מתפלל במקום שאמרו שאין קורין בו הוי קריאתו ותפלתו כזבח תועב' ולא יצא אם פשע וצריך לחזור ולקרו' ולהתפלל ומה שהרשו חז"ל פסוקים אלו של מחניך קדוש או ויתר תהיה לך וכל הפרשה דוק' בשעת ק"ש ותפלה אע"ג דסתמא נאמרו ומישמע לעולם ג"ל ב'תשוב ת יש בדבר חדא שלא ניתנה תורה למלאכי השרת ואי אפשר לאדם שיהא נזהר בכל זה לעולם ועוד דהא כל הפרש' אבשעת מלחמה נאמרה שכן מתחלת הפר שה כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע וכו' ואז הוא זמן הבקש' והתפלה ותחנונים שיושיעם מאויביהם וגרי כולה בשעת תפלה נאמרה וה"ה לק"ש וד"ת נ"ל ,

פח דין בעל קרי בק"ש ובו סעיף אחד ,

א ד"ת אע"פ שאסורים בדברים המטונפים כמו שאמרנו במקום שאין טינוף אלא טומאה ואפי' טומאה היוצא מגופו כגון זב אינם מקבלים טומאה ואסמכוה אקרא (א) דכתיב הלא כה דברי כאש וגומר וודרש ז"ל מה אש אינו מקב' טומאה אף ד"ת אינם מקבלים טומאה ואע"פ שאינו לימוד גמור אלא אסמכתא בעלמא סברא ג"כ הוא שהרי לא נתנה תורה למלאכי השרת וכתיב והגית בה יומם ולילה ואם כל הטמאים אסורים בתורה כמה ימים ולילות היה האדם פטור מתלמוד תורה שאין כל אדם יכול להתיג עצמו לעולם בטהרה ואין לומר לפי הבנין אב דאש שאמרנו צואה ודברים המטונפים יוכיחו דמ"ש דלא דמי כלל חיא שהאש ג"כ לפעמי' הוא נמאס ויש לו ריח רע לפי הענייני' הנערים בו גם הוא מריח והרי התורה הרחיקתו בפירוש והיה מחני" קדוש ולפי הסברי' שכתבתי ג"כ אינו דומ" שאע"פ שאי אפשר לאדם ליזהר מצואה ומרבדים המטונפים מ"מ הוא בעצמו בטבעו מרחיק מהם כל מה שיכול מצד המיאוס א"כ ראוי הוא ג"כ וק"ו הוא שירחק מהם בעת ק"ש ותפלה מה שאין כן בענייני המטמא' שאין האדם במטבעו ומעצמו מרחק' מהם לולא מצות בוראינו יתברך שהרחיק' לכך סברא הוא שלא הרחיק אלא לענין עבודת בית המקד' וקרשיו בלבד לא לד"ת וק"ש ותפלה לפיכך כל הטמאים קורין בתורה וקורין ק"ש ומתפללין חוץ מבעל קרי שהוציאו עורא בתקנותיו מכלל שאר הטמאים ונזר שיהא אסור בד"ת ובין בק"ש ובין בתפלה עד שיטבול וטעמו הוה כדי שלא יהיו תלמידי הכמים נוהגין קלות ראש בעצמן ויהיו מצוין אצל נשותיהן כתרנגולים שמתוך גזירה זו יפרשו מנשותיהם כי ירע בעיניה' לפרוש כל יום מד"ת וק"ש ותפלה ואח"כ בשראו שגם בזה לא היו יכולין לעמוד בטל אותה תקנה והעמידו הדבר על הדין שאף בעל קרי מותר בד"ת ובק"ש ובתפל' בלא טבילה ובלא רחיצה דט' קבין וכן פשט המנהג בכל העולם יש שכתבו שאין לאשה בימי ראייתה ליכנס לב"ה או להתפלל או להזכיר השם או ליגע בספ' שיש בו קדושה מפני שהיא טמא' וי"א שמותרת בכל שהרי ק"ל דכל הטמאים קורין בתורה כמו שנתבאר וכן הדין אבל נהגו הנשים במדינות אילו להחמיר בעצמן ויפה הן עושין כי כבר אז"ל על זה וכל המחמיר מאריכין ימיו ושנותיו (ב) ובימי ליבונם נהגו היתר אע"פ שלא טבלו דלא גרעה משאר טמאי' שבצבו' שאין טבילתן אלא לטהרה לבעלה, ואפי' במקום שנהגו להחמיר בעת ראייתן מ"מ בימים הנוראים וכה"ג שרבי' מתאספי' ללכת לב"ה בשאר נשים אפי' בימי ראייתן כי היו להם לעצבון גדול ביום שהכל מתאספין לב"ה והם יעמדו חוץ וכבר מצינו הרבה דברים שהתירו הכמים כיוצא בזה משום עגמת נפש כדי לעשות ר"ם נחת רוח כ"ש בזה שהוא בלאו הכי היתר גמור אלא משום מנהג בעלמא נהגו להחמיר לכך בימים האילו התירו להם ,

חיב

סימן פ"ד

(ה) אמי' אין בו אדם כ"כ ב"ח וע"ת ושל"ן מהכתב כ"ל בשם כסף ומנהג דשיקר איסור מרחץ אינו אלא מעשה איסור שוחטא הבל מחתין ע"כ אי"כ בחתני והי מותר אמלין חזינון שם בחמת' פ"ק הכנת וכן כ"ל מוכח מרמ"י ס"פ ת"ם דפי' על הא דתנ' אף שאין בו אדם אסור להרהר בו ע"כ ואי בחתני הא מותר להרהר בו : (ב) ואדם מקרא שלום אסור לקרותו בשמו בחמת' וכית הכנת אבל כ"ל לענ מותר (ב"ח) (ג) אבל לחזיר ל' מאוכה מרי (ד) הרוג' בחתת בנית סתרת יברך בחי' על תמת לחתת בשמים (כ"ל)

סימן פ"ה

(ה) אלא יחטוב בחלאתו והזלאתו שבית לו ירגיל עצמו בחסכנות ובכב' יחסוב בבגדים נאים ומורים (כל"ה דף כ"ח)

סימן פ"ו

(ה) בשמים וחבתו' ב"ח (ב) אין זה בס"ע וק"ל ול"ל אוסרים בזה בהעמידו בתוך בלי אחר ואם העמידו תחת התעה אלין רגמיה נבוטין ג' עפרים מתר' הוי ללבוד ומרי (כ"ח)

סימן פח

(ה) בכ"ל תמיה על הלבוש דה"מם אלא לאר מכמו' זה אלא בעל קרי ובאר מתאים לאמו מוהוצעת לבעיך ולא הה הכסוק והוצעת בעי' לאיזיך דריב"ל דלמוד עם בן בנו הוא כאלו קבל התורה מהר סיני כ"ם ס"פ מי מיתי וכן בב"י וכמקי תמכה פ"ד מ"ה ק"ם מהבאר דכל המתאים לאחד מהלא כה דברי כאש כו' ומה עיתא כל התיסרות והבנות מהביא מע"ז סוף פ' מ"ם על הלבוש ע"כ מי קדיתי (ב) הה כדיבת ע' קבין אינו מהמי אלא מתכפין עליו אבל אלא לעבוד בתוכה : ומה פ' הבין מגערפין חג' כלים רק מיסבו רעפים בסם קדם שכלה הרמטון : וכן שליפי קודם שכלה שמי' ומתרבב בלים בכל עמין אין מגערפין ב"י ומחרוסים הם אלבי מעבה שעובלין לקריין ואם קבה עמיהם שופין עליהם (ג) ודעת ל"ח דף ר"ב לעמוד ליתר בחתים אלו כי הוקא על בעל קרי אמרו ז"ל

כל מני

הג"ם ולא גרע מנאה בעשיות לפרי כמו שנתבאר לעיל סימן ע"ו סעיף ח ,

הג"ם דהוי כמו נוקה הדבוקה בכנלו ושוין בסימן המתר סעיף ב')

לבוש הלכות תפלה התכלת

סימן פ"ט

פט הלכות תפלה וזמנה וכו' ה' סעיפים.

א חייב אדם להתפלל ג' תפלות בכל יום מתקנת חכמי' ודם ערב ובקר וצהרים שהם ערבית ושחרית ומנחה. כאשר יתבארו זמניהם לפנינו בע"ה ותקנו אות' חז"ל כנגד דתמידי' שהקריבו בכל יום שבו היה זמן הקרבתם עם הקטרת האברים שהיה זמנם כל הלילה וקבלו חז"ל שעוד נתקנו מימות האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב אברהם תקן תפלת שחרית דכתיב וישכם אברהם בבוקר וגו' ופי' דפסוק שהתפלל יצחק תקן תפלת מנחה דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ואין שיחה אלא תפלה שנאמר לפני יי ישפוך שיחו יעקב תקן תפלת ערבית דכתיב ויפגע במקום וילן שם ואין פגיעה אלא תפלה כו' לפיכך נפרש אותו ו"ב על הסדר שנתקנו זמן תפלת השחר עיקר מצותה היא שיתחיל עם הנץ החמה כדכתיב ייראוך עם שמש וכן בוקר דכתיב גבי אברהם פירושו בהנץ החמה שכן כתיב ויהי ערב ויהי בקר וגו' וכשם שפי' ערב היא שקיעת החמה כן פי' בקר הוא הנץ החמה וכן פירוש דבקר דגבי עולת התמיד שהוא הפך דבין הערבים מ"מ אם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח (א) יצא בשעת הדחק (ב) שזהו נקרא ג"כ בקר לפעמים בפסוקים וזמנה נמשך עד סוף ד' שעות שהוא שליש היו' שכל הזמן הזה קורין אותו בני אדם בקר ואם טעה או עבר ותתפל' אחר ד' שעות עד חצו' אע"פ שאין לו שכר כתפלה בזמנה שכר תפלה מיהא איכא אבל מחצות ואילך בבר עבר זמן הבקר ואסור להתפלל שחרית והוי ברכותיו לבטלה שאז מתחיל להקרות ערב שהחמי' מתחלת לנטות למערב ואינו בקר ועבר זמנו ובטל קרבנו דמועדו כתיב גבי קרבן תמיד ובבר אמרנו תפלות בנגד תמידים תקנום. (ג)

ב וכדי שיהא אדם זהיר וזריז להקדים תפילתו אחז"ל מיד בשהגיע זמן תפלה אסור לאדם להקדים לפתח חבירו ליתן לו שלום כי שלום הוא שם אחד משמותיו של הקב"ה שנ' ויקרא לו יי' שלום לפיכך לא ישכים לפתחו של חבירו ויזבו' שמו ית' קוד' שיקבל עליו עולו ית' ואם עשה כן באילו עשאו במה וא כמנו' אקראי אבל מותר לומר לו צפרא דמרי טב מ"מ אפילו זה לא התירו אלא בשהוצרך בלאו הכי לעבור דרך שם (ד) אבל אם אינו הולך שם (ה) אלא להקביל פניו גם זה אסור קוד' תפלה כי איך יקביל פני אד' קוד' שיקבל פני השכינה ית' וכן אסור לברוע לחבירו אם משכי' לפתחו אפי' אם לא יאמר צפרא דמרי טב שלא יברע לחבירו קוד' שיברע לפני הש"י ומזה הטע' י"א שאפי' בלא משכי' לפתחו אלא בלאו הכי עובר שם אפ"ה אסור לברוע לו (ו) ואם התחיל לברך הברכות הרי קבל עליו עול מלכות שמי' בברכות ואין לחוש אח"כ ללכת לפתח חבירו ולתת לו שלום (ז) אם היא במקום שיכול להפסיק וכן אם פגע חבירו בדרך או בשוק אפילו קודם שהתחיל הברכות מותר לומר לו שלו' וי"א שאפילו במוצא חבירו בשוק לא יאמר לו אלא צפרא דמרי טב ולא יאמר לו שלו' בדי שיתן אל לבו שהוא אסור להתעכב בדברי' אחרי' בלל עד שיתפלל שע"י שישנה בלשונו יזבור

ג וכן אסור לו להתעסק בצרכיו או לילך לדרך עד שיתפלל תפלת י"ח ולא כאילו שמשכימים ואומרי' קצת שירות ותשבחות וקוד' שיתפללו הולכי' לעשות חפציה' דודאי לא שפיר עבדי דעיקר מה שהקפידו חז"ל אתפלת י"ח הקפידו שלא יעבבו אותה, ולא יאכל ולא ישתה קוד' שיתפלל ואם אכל או שתה קוד' לכן אסמכו עליו קרא ואמרו עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחרי גויך ואכרו אל תקרא גויך אלא גאיך אחר שנתגאה זה מקבל עליו עול מלכות שמים ומה שהצרכו לשנות הכתוב באל תקרי שהרי אפילו בקריאת פשט הכתוב ג"כ היו יכולין לדרוש אותי השלכת אחר גופך שפי' גויך הוא גופך כלו' השלכת אותי אחר צרכי גופך לא רצו חכמי' לעשות כן שהרי הפסוק הזה אינו אלא אסמכתא ולא על דבר זה נאמר שדבר זה אינו אלא מדרבנן והם לא רצו לאסור כל צרכי הגוף אלא דברים שאר' מתגאה בהן ולפיכך אמרו כן אבל מים מותר לשתות קוד' התפלה בין בתול בין בשבת וי"ט דלא שייך בהו גאוה ואע"ג דבשבת וי"ט יש קידוש לפניו וק"ל אסור לשתות אפי' מים קוד' קידוש כדבעינן למיכתב לקמן בע"ה שאני הבא בבקר שעדיין לא הגיע זמן הקידוש עד הסעודה והרי התפלה שחייב להתפלל היא לפניו ובתפלה אין כאן איסור אלא משו' גאיך וכמי' אין בהם משו' גאוה שאין אד' מתגאה מפני שתיתן (ח) וכן אוכלין ומשקין שה' לרפואה אין בהם משו' גאוה ומותרין קוד' התפלה.

ד הצמא והרעב הרבה הרי הם בכלל החולים אם יש יכולת לכוין דעתו יתפלל ולא יאכל וישתה ואם לא יכול לכוין דעתו יכול לאכול ולשתות ואח"כ יתפלל (ט)

ה ואם דתחיל לאכול קודם עלות השחר י"א שצריך להפסיק אע"ג דבמנחה אין צריך להפסיק כמו שיתבאר בע"ה כאן צריך להפסיק משום דאסמכוה אקרא דאותי השלכת וגו' ועוד יש בו אסמכתא לאיסור לאו דלא תאכלו על הדם וי"א שאף בכאן אינו צריך להפסיק שאין שייך כאן טעמא דאותי השלכת אחרי גויך כיון שהתחיל קודם שהגיע זמן תפלה (י)

ו אפילו ללמוד אסרו משיגיע זמן התפלה (יא) והיינו מי שרגיל להתפלל בבית מדרשו ואינו רגיל לילך לב"ה דאיכא למיחש דלמא מטריד בגירסיה ויעבור זמן ק"ש ותפלה אבל מי שרגיל לילך לב"ה מותר דלכשיגיע זמן הלכה לב"ה חזקה שלא יעבב ודוקא ללמוד בעצמו לא ילמוד קודם שיתפלל אם אינו רגיל לילך לב"ה מפני שיכול להתפלל תחלה ולחזור ללמודו אבל אם הוא מלמד לאחרים שהיא מצוה גדולה אפי' אם אינו רגיל לבא לב"ה מותר כיון שהשעה עוברת וזכות הרבים דבר גדול הוא ואם לא ילמדו עכשיו יתבטלו ולא יוכלו ללמו' אח"כ לפיכך ילמוד עמהם קודם ואח"כ יתפלל ולא גזרינן בזה שמא ישרד וישכח שאף אם ישכח ליכא אסורא כ"כ דהוא עסיק במצוה גדולה וע"ל סימן ק"ו,

ז מותר להסתפר וליכנס למרחץ סמוך לשחרית שלא גזרו אלא סמוך למנחה כמו שיתבאר בסי' רל"ב בע"ה מפני שהוא דבר מצוי שרוב העם נכנסים שם באותו זמן ומתעכבין שם ויש לחוש שמא ע"י כך ישכח להתפלל עד שיעבור זמן התפלה אבל בשאר דבר שאינו מצוי לא גזרו ביה רבנן שמא ישרד וישכח שכיון שאינו מצוי הוא בעצמו זוכר שגם לו יש שינוי ברחיצת שחר' וזוכר:

ח אע"פ שעיקר מצותה עם הנץ החמה מי שהוא אנוס כגון שצריך להשכים לדרך עם שיירא והוא ירא שמא לא ידצו לעמוד עמו בשיתפלל ויקרא ק"ש אם יכול לקרו' לפחות פסוק ראשון בבוקר בעמיד' מוטב שיתפלל י"ח בביתו מעומד בכוונה קודם שיצא לדרך עם השיירא מיד שעלה עמוד השחר שעיקר תפלה בעמידה ומתין מלקרו' ק"ש עד שיגיע זמנה ואע"פ שאינו סומך גאולה לתפל' ממה שיתפלל בזמנה ויסמוך גאולה לתפל' והוא מהלך ולא יוכל לעמוד ולא יוכל לדתכוון כיון שאינו עומד אבל ק"ש בקל יוכל לעמוד עד שיאמר פסוק ראשון ובשכמ"ל שהוא זמן קצר ויכוין *(יב) והיושב בעגלה (יג) בהולך בדרך למי שאינו יכול לכוין בתפלתו בהיותו יושב על העגלה ומתפלל ג"כ בביתו מעומד בכוונה וקורא ק"ש בזמנה ואע"פ שאינו סומך גאולה לתפלה. (יד)

הג"ה הלכי' מתחר הוא לתנוה סיוכחר עד זמן הקריאה וע"ל בריש סימן תקפ"ח כי סם נתבאר ותשעלה עיתוך המחר מיקרי יום)

סימן צ

צ להתפלל עם הצבור ובמקום הראוי וכו' כ"ז סעיפים

א המתפלל צריך שיכין מקום לתפלתו ושיכין לה בגדיו ומחשבתו וגופו מקום ביצד לא יעמוד על גבי מטה ולא על גבי במא ולא על גבי ספסל ואפי' אינן גבוהין ג' טפחים (א) מפני שבשהוא עומד על גבי כלי הוא טרוד וירא שמא יפולולא יוכל לכוין בתפלתו ולא יעמוד גם כן על גב מקום גבוה אלא במקום נמוך ואסמכוה אקרא שאין גבהות לפני המקום ברוך הוא שנאמר ממעמקים קראתיך י"י בלומד שנראה בגאות אם הוא עומד במקום גבוה יותר משאר העם ואם הוא עומד במקום עמוק הרי הוא משפיל עצמו ומכניע ותפלתו מקובלת יותר ועוד אפי' אם הוא מתפלל יחידי אסור לעמוד על מקום גבוה וטעמא הוא שאם הוא עומד במקום גבוה הרי הוא כמחרף כלו' באילו הוא רוצה להתקרב יותר לש"י שהוא על השמים ואינו יודע כי מלא כל הארץ כבודו ואפי' בעומק הארץ אין דבר נסתר ממנו וזהו ממעמקים ואם היה זקן או חולה שצריך לישב או לעמוד כך או שליח ציבור וכוונתו להשמיע לציבור מותר

(ח) כל מי המזרח ולא סני כשהבריק הנתר בנקודה בלבד (ב) בחי"ט וכ"ל פסקו דיכא דיעבד מיהו אלא בשעת הדחק (ג) הב"ח מתיר מיהו לכתחלה להתפלל אחר הנות עד זמן המנחה גדולה וכ"ע (ד) כתב כ"ל דאלא נזרך שיהה לבוש לבון הפ"ע בתחוב בהחוכרך לנכת לרחות מיזה עסק דדוקא בעסק מסור בפ"ג מבל מיזה עסק מותר ע"כ. והא דחוק נחלק בין מיזה עסק לעסק גם לא דלא כ"ח דק יב"ב בתחוב דב"ע מיירי בדעבד מיסורא והלבוש לא רצה לפרוע בחי נתי דעבדי מיסורא וכ"ע (ה) חמי' מין מבכים לפתחו אלא הוך כמי לפנוע בו (ע"ת) (ו) הכ"ח סם המריך מהיכן יצא זה לפ"ע וכ"ל דיש שני פירושים בפ"ם דאסור ליתן שלום בהשכים לפתחו לא שלום מתם ולאו דוקא כריעה כדמוכח בב"י אע"כ לה"ל דשלום מתם א"כ בכריעה לעולם אסור כל"ל והב"ח פסק כי"א בהסור (ז) לא דק דלא אחרינן אלא לחוש אלא לברוע בלא הלכת פתח (מי"ע) וכן בע"ת הביג על הלבוש דמתיר בכריעה אפי' הכשים לפתחו ולבל"ל לא דקדקו בלבוש שבתוב לתת שלום אבל כריעה אסור ואפילו בלא הכשים לפתחו אפשר דב"ל בהתיר בכריעה והא דמתיר לתת שלום בהכשים לפתחו היינו דמין שבבר בדרך סתם על מקן דפי' הב"ם לעניין כריעה ואם כן לתת שלום אפי' בהכשים מותר והבתא פיתא קוביות כ"ל וע"ת תפ"ם עיין שם וה"ק: (ח) אבל מים עם טוקר אסור (ע"ם) ועיין לקמן מימן תפ"ח: (ט) תמצא דאם היום רוצה יכול להתפלל בלא אכילה ושתייה אף שאין יכול לכוין מבוס דעבשיו בזמן הזה בלאו הכי אין מכוין כראוי וכ"פ ע"ת אבל בפסקי תו"ת אוסר אף לדידן (י) הב"ח פסק כמבראי רשאונה (יא) הב"ח מוקי הא דרב מקדים ומתי ידיו ומברך ומתני לפירקין וקרי ק"ש דהתחיל לעתה בעמדיין כילה וכתב בע"ת דלאחתיש מיניה ג"ם דק י"ל דקאחר וכ"ת בעמדיין לא פגיע זמן קריאת שמע אם כן מאי אסהתי' דר' חייא ע"כ. ולא דק דכ"ם מבני לאפוקי מה"ר לתבנה אין צריך לברך ואם כן אבתי תיירי שהתחיל קודם זמן והתקבן הכין דעל מצות עדיף ע"כ: (יב) אבל אם אינו יוכל לעמוד אפילו בפסוק ראשון יקרא ג"כ ק"ש קודם לתפו: (יג) בעגלה או בספינה (נ"ג) (יד) כל זה מיירי קודם זמן ק"ש ותפילה אבל כשהגיע הזמן אף מיטל לעמוד על הדרך יתפלל בביתו כדלעיל ס"ג ותמצא בב"י דאמר שהשיירא הולכת ואינו מתעכב:

(ח) הב"ח ואחרונים מתירין על שלחנו גבוה ג' עפחים

ב ושיעור מקום גביה שאמרו שאסור לעמוד עליו כשאינו כלי הוא דיוקא ג׳ טפחים ואם אינו גבוה ג׳ טפחים
לית לן בה דהוי כארעא סמיכתא ושרי ואם היה גבוה ג׳ ויש בו ד׳ אמות על ד׳ אמות הרי הוא כעלייה
בפני עצמו ומותר להתפלל עליו וכן אם היה מוקף מחיצות אע״פ שאין בו ד׳ על ד׳ מותר להתפלל בו שאין
גבהו ניכר כיון שחלק רשות לעצמו :

ג האומנין שעושין מלאכה לבעל הבית יכולים להתפלל בראש הזית ובראש התאנה ואין בזה משום לא יעמוד
על גב מקום גבוה ומתפלל הכיון שעלו לעשות מלאכתן הוו כמו שעולה לעלייה שהוא רשות בפני עצמו
ובשאר אילנות צריכין לירד והטעם שנשתנו זית ותאנה משאר אילנות מפני שיש להם ענפים הרבה יותר
משאר אילנות ויכולין לעמוד שם שלא ברוחק ואין שם פחד ליפול כל כך ויש טורח גדול בעלייתן וירידתן
ויתבטלו ממלאכתן ירדו הם נשתעבדו למלאכה ולפיכך הקילו בהם ואמרו שיתפללו שם ולא ירדו שלא יבטלו
מלאכתן אבל שאר אילנות דליכא ביטול ירדו ובעל הבית אפילו מראש הזית ותאנה צריך לירד ולהתפלל
דהא אינו משועבד למלאכ׳ שהוא ברשות עצמו ואם הקילו אצל פועלי׳ מפני ביטול מלאכה לא הקילו אצל ב״ה
מפני שאין דעתו מיושבת עליו כ״כ מביעתותו ולא יכול להתפלל בכוונה על האילן :

ד וצריך שיהיו לב״ה חלונות פתוחים כנגד ירושלים שנ׳ וכוין פתיחן ליה כנגד ירושלים אשר שם השכינה
שע״י כך לבו נכנע לשמי׳ ומתכוין יותר ותהיה תפלתו רצויה ומקובלת וי״א שיעשו בב״ה י״ב הלונות
לסוד סתום וחתום לי״ב ציגורות ההוי״ה הנכנסות לבית אל והבן : (ויעין בספר הזהר פ׳ אלה פקודי)

ה ולא יתפלל במקום פרוץ כמו בשדה מפני בשדוא במקום צנוע חלה עליו יותר אימת מלך ולבו נשבר
ואע״פ דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה ואמרו שיצא להתפלל שאני התם שהיה דר המיריה אשר היה
נעקר שם וכוו׳ אי היה נכנע בשברון לבו ואימת מלכות ית׳ בזכרו עקידתו אשר הצילו ממנה (ב)

ו ולא יכנס לחורבה ויתפלל מפני שיחשדוהו שיש לו שם זונה ועור שמא תפול עליו ועיר שיש בה מזיקין :

ז המתפלל חוץ לב״ה כמוך לכותל ב״ה אם הב״ה הוא עומד כמגדל במקום שפנוי כל סביביו ואין שם
בתים בצד ב״ה והמתפלל עומד בחוץ אצל אחד מכותליו אם הוא עומד בכותל המזרח ועומד ומתפלל
כין הופך פניו למזרח בין הופך פניו למערב אסור ונקרא רשע שאם פניו למזרח אע״פ שהוא עשה כמו שהקהל
עושין שמחזירין פניהם למזרח כשמתפללין הרי אחוריו לב״ה והוא מכלל אותם שנ׳ יעלוהם ואחוריהם אל
היכל י״י ואם מחזיר פניו כנגד כותל ב״ה הרי פניו למערב ונראה כב׳ רשויות אחד למזרח ואחד למערב ח״ו
אסור : וכ״ש אם הוא עומד בכותל המערבי והופך פניו למערב הרי הוא עושה שתי רעות אחוריו אל
היכל וגם מתפלל הפך הצד שהקהל מתפללין שנרא״ כשתי רשויות והוי רשע גמור ואם הופך פניו לצד הכותל
הרי פניו כלפי המזרח כמו שהקהל מתפללין ואע״פ שהוא בחוץ אינו נקרא רשע ומותר להתפלל שם בשעת הדחק (ג) שלעולם טוב יותר הוא
שיכנס לב״ה מקום שהקהל מתפללין שם אשר שם ה שכינה ואם הוא עומד בחוץ בכותל צפוני או בכותל דרומי אם הופך פניו מב״ה ואחוריו
לב״ה נקרא רשע שהוא בכלל ואחוריהם אל היכל י״י ואם הופך פניו לב״ה לא נקרא רשע אע״פ שעומד בחוץ כיון שפניו כלפי ב״ה ואע״פ
שנמצא שאינו מתפלל לרוח מזרח בשאר הקהל אין לחוש כיון שאינו מתפלל למערב הפך ממה שמתפללין הקהל נ״ל דה״ה אם הופך פניו למזרח
וצדו הוא לכותל ב״ה שג״כ אין לחוש אע״פ שעומד בחוץ כיון שהופך פניו לצד שהקהל מתפללין וגם אין אחוריו לב״ה לית לן בה אבל בכותל
מזרח ומערב אע״פ שהופך פניו לצפון או לדרום יש להסתפק אפשר שהוא אסור כיון שאינו מתפלל לצד שהקהל מתפללין וגם אינו הופך פניו לב״ה
והוא חוץ לב״ה מ״מ אינו נקרא רשע כיון שאינו פונה אחוריו לצד ב״ה ואפשר שבשעת הדחק גם כן מותר ויש להחמיר בד״א בשהוא עומד
אצל כותלי הבית הכנסת ויש שם מקום פנוי ואין שם בתים או חצרות והוא עומד בחוץ אז נראה כב׳ רשויות אבל המתפלל בבית או בחצר
הסמוך לב״ה אפילו הבית או החצר הוא למזרח הב״ה והוא מתפלל בבית או בחצר ופניו למזרח אע״פ שאחוריו לצד כותל מזרחי של בית
הכנסת שהוא ג״כ כותל המערבי של החצר או הבית לית לן בה שאינו נראה כשתי רשויות הואיל והוא רשות בפני עצמו :

ח ואפי׳ לעבור לפני ב״ה בצד שהפתח פתוח בו בשעה שהציבור מתפללין אסור שנראה כביפר כיון שרואה הפתח ואינו נכנס להתפלל וה״מ
כשהוא הולך פנוי ואינו נושא משא אבל כשהוא נושא משא ניכר שמפני משאי נמנע וכן אם רוכב על גבי בהמה מותר שניכר שמפני שהוא
פרוד בשמירת בהמה אינו נכנס ואפי׳ אם הולך פנוי ואינו נושא משא אם הוא לבוש תפילין אינו נראה כביפר שהרי לבוש תפילין יאפי אם
הוא פנוי ובלא תפילין אם יש ב״ה אחרת בעיר או שיש לאותה ב״ה פתח אחר אין לחוש שאין לחושדו כביפר שיאמרו שמא יכנס בפתח אחר
או ילך לב״ה האחרת

ט לעולם ישתדל אדם להתפלל בב״ה עם הציבור דתפלת ציבור מתקבלת יותר דכתיב הן אל כביר לא ימאס . ואם נאנס ואינו יכול להתפלל עם
הציבור ישתדל שיתפלל בב״ה אפילו כשמתפלל יחידי מפני שהוא מקום קבוע לשכינה ומיוחד לתפלת ציבור ותפלתי מתקבלת שם יותר
שהשכינה שרויה שם ואם אנס ואינו יכול לבא לב״ה בשעה שהציבור מתפללין והוא מתפלל בביתו יכוין שיתפלל גם כן בעת שהציבור
מתפללין כי אותה שעה היא עת רצון כי הן אל כביר לא ימאס דכתיב ואני תפלתי לך יי עת רצון אומתי עת רצון בשהציבור מתפללין כי הן אל
כביר לא ימאס ואפי בני אדם הדרין בישובים ואין להם מניין יכוונו שיתפללו שחרית וערבית בזמן שהציבור מתפללין .

י ולפיכך גם כן כשעומד עם הציבור בבית הכנסת אסור לו להקדים תפלתו לתפלת הציבור . ואם יראה שזמן התפילה עוברת ואין הציבור
מתפללין עדיין שמאריכין בפיוטי׳ יטול להקדים כדי שיתפלל בזמנה (ד) אבל בלא שעה עוברת יאמר הפיוטים והתחנות עם הציבור ולא יפרוש
מן הציבור אפילו לעסוק בדברי תורה שתפלת הרבים היא רצויה יותר לפני המקום .

יא מי שיש לו ב״ה בעירו ואינו נכנס בו להתפלל נקרא שכן רע (ה) שנא׳ הוי על שכני הרעים וגו׳ הבני נתשם מעל אדמתם וגורם גלות לבניו .

יב מצוה לרוץ כשהולך לבית הכנסת (ו) וכן לכל דבר מצוה ואפי׳ בשבת שאסור לפסוע פסיעה גסה ירוץ לדבר מצוה כדי להראות שהיא חביבה
עליו אבל בשיוצא מב״ה אסור לרוץ שנראה שהיתה ישיבתו בה כמשא ורץ ממנה שקץ בה . (ז)

יג מותר לרוץ בב״ה דאל״כ לא יוכל להתפלל כהוגן (ח) ולא הטריחוהו לצאת בכל פעם שאין הרוץ מאוס כל כך ומיהו מפני הכבוד
דורסו ברגלו או מכסהו בגמי אם ישנו שם .

יד לעולם ישכים אדם לב״ה כדי שימנה עם עשרה הראשונים דכתיב אשרי שומע לי לשקוד על דלתותי וגומר שאפילו מאה באים אחריו
נטל שכר כנגד כלם וגם מאריכין לו ימיו ושנותיו דכתיב בתריה כי מוצאי מצא חיים

טו שנים שנשארו אחרונים בב״ה וסיים אחד תפלתו קודם חבירו ומיהר לצאת ולא המתין לחבירו עד שיסיים תפלתו אין תפלתו נשמעת
ואסמכוה אקרא הלמענך תעגיב הארץ ועיקר טעמא הוא שמפני שחבירו שנשאר יחידי מבעית שם ומתבלבלת תפלתו והיא גורם לו זה
שלא המתין עליו לפי׳ חוטף לו הקב״ה תפלתו גם כן מדה כנגד מדה ואם המתין לו שכרו הרבה מאד ודווקא בבתי כנסיות שלהם שהיה בשדות
שדרך אדם לפחד שם כשהוא יחידי ומתוך הפחד מתבלבלת תפלתו של חבירו שנשאר שם יחידי וכן בשלנו אע״פ שהם בעיר הדין כן
בתפלת ערבית שמתפללין בלילה וגם יש שם פחד אבל ביום אין לחוש ויש מחמירין להמתין אף ביום ובשלנו בתוך העיר מפני שדרך
העולם כשאדם עומד יחיד בתפלה בב״ה תפלתי מבלבלת אפילו ביום ובעיר ודווקא עד שיסיים תפלתו שדרך הציבור להתפלל חייב להמתין
אבל אם חבירו מאריך בבקשות ובתחנונים אין חייב להמתין ואם זה האחר בא לב״ה בסוף עד שידוע שלא יוכל לסיים תפלתו עמדם גם
כן אין חבירו חייב להמתין לו שכיון שרואה שלא יוכל לסיים עמהם ונכנס ומתחיל להתפלל שם אינלאי מילתא דאדעתא דהכי נכנס דלא
איכפת ליה אם ישאר יחידי שאינו מפחד ואין תפלתו מתבלבלת (ט)

טז ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה אם לפניו עד ד׳ מילין יש מקום שמתפללין בעשרה הטריחוהו חכמים שצריך לילך עד לשם כדי
שיתפלל בעשרה אבל אם יש מקום לאחריו שמתפללין בעשרה לא הטריחוהו לחזור כדי להתפלל ב׳ אלא עד מיל טפי לא :

יז ויש מי שאומר שמכל שכן שלא ישכי׳ אדם לילך מעיר שמתפללין בה בעשרה אם יכול לבא למחוז הפצו בעוד היום גדול אפילו אם
ימתין עד אחר שיתפללו והוא שלא יהא צריך ללכת יחידי אחר התפלה :

יח מי שיש לו בית המדרש קבוע שלומד בו יש בו קדושה יותר מקדושת בית הכנסת ומצוה יותר להתפלל בו משיתפלל בבית הכנסת דכתיב
אוהב י״י שערי ציון מכל משכנות יעקב והקדקו ז״ל מ״ש אוהב יי׳ שערי ציון אי משום שהשכינה שורה שם מ״ש שערי ציון שכר יותר משערי
ירושלים

טפחים . (ב) והב״ח פי׳ דשם היו מחיצות
(ג) זה דלא כלל הפרסים דגרס״י בכה״ג ודאי
שרי כמחיצה דהייט הא דאמרון מהדר אפי׳
לבי כמיסתא נמי לן בה ולר״י נראה ג״כ דלא
מתסר בכה״ג כיון שאין אמוריו אחוריו אע״פ
ומתפלל אלא שנכון מחכמין בה (מי״ט) ועיין
בל״ח ד׳ כ׳ ומחרוגים . (ד) הב״ח וע״ת
הביאו לבון ר׳ יוסף אם רואה שעה עוברת
דאם יגיע ובתיו להתפלל אם אינה אמנם שעה
עוברת בשעת הגיעה שרי ולפי פסקו דאם יש זמן
ליגיע לביתו ויגיע לביתו דוקא ותמהני דלבון ר׳ יוסף
פ״ תפילת השחר אינו כן אלא ז״ל אם רואה
שעה עוברת . ואין הלבור מתבטלין מתפלל בכמי
עלמו עכ״ל ומשמע דאף שמעבר מיגיע לביתו מ״מ
מתפלל בב״ה דאין שעה עוברת אין אסור כלל
אמנם מתחלק על הלבור . וא״כ מה לי אי בביתו
אי בב״ה ב׳ גם בביתו מותר בלא שעה עוברת
וכן משמע בב״י ולבוש (ה) אפי׳ אין מנין
בבית הכנסת . (ת״ת) (ו) ומבאר ירא״ש
דף ל״ט ומשמע דוקא סמוך לבית הכנסת אבל
לרוי׳ דקודם לכן אין נראה . מתהלכין נפש אמות
ב״ה ול״ע (ז) ( ) אבל אם ישתו לחזור ולרגלם
מותר לרו׳ (בעל מין יעקב ברמות) ומב״ה
לבית המדרש מצוה לרו׳ כל״ה הע״ד) (ח)
הב״ח כתב על הלבוש דלאו בתפילה ״ח קאמר אלא
יוכל להתפלל כהוגן ע״ד דבתפילה ״ח ודאי אסור
לרוץ אלא בתפילת מוסב קאמר ע״כ ול״ב דהייטו
בכתוב הלבוש ולא יוכל להתפלל כהוגן זה מותר
אפי׳ בתפילה ״ח כדלקמן סי׳ ל״ו ס״ב לדחיל ע״פ
(ט) כתב בסדר היום אם יוכל להתעכב עד אלא
ישאיר יו״ד בבה״כ עוב לו אלא יגרום הוא לחתלק
הציבור :

ירושל׳ ואמרו דלא בעיר ציון דכתוב מדבר אלא ה״ק קרא אמר הקב״ה אוהב אני שערים המצויינים בהלכה מבל בתי כנסיות שאני שוכן שם לפי׳ יתפלל ג״כ עם מידו גם שם יתפלל בעשרה ולא ביחידי וכ״ת א״כ מאי רבותיה דבית המדרש מבית הכנסת ביון דגם שם צריכין י׳ יש בו רבותא דבבית דכנסת ישתדל אדם לדתפלל בבית הכנסת שיש שם ריבוי עם משום דכרוב עם הדרת מלך אבל בשיש לו בית המדרש יקבע עשרה ויתפלל שם אע״פ שיש ב״ה בעיר שיש בה רוב עם וי״מ דאפ׳ ביחידי ובלא עשרה טוב יותר לדתפלל בבית המדרש הקבוע לו מבבית הכנסת אלא שבזמינו אין לעשות כן כי אם תח׳ לא יתפללו עם הציבור ילמדו אחרים ק״ו כמנו כי לא ידונו אותו לכף זכות לתלות בחורתו שבשביל לימודו אינו בא רק יאמרו אין חושש בתפלה וידונו ק״ו על עצמם ולא יחושו על דתפל׳ בלל ונמצאו בתי כנסיות בטלים ומטעם זה ג״כ לא יעבקו ת״ח בתורה בב״ה בזמן שהציבור אומרים סליחות ותחנונים כי האחרים יבטלוה ג״כ ולא יאמרו אותן כלל מידו מי שתורתו אומנתו יכול לדתפלל לפרקים ביחידי בבי׳ מדרשו אם לא ירצה לבטל לימודו רק שלא ירגיל בכך מן הטעם שכתבתי יט לעולם יקבע אדם מקום לתפילתו ולא ישנהו אם לא לצורך גדול וכל הקובע מקום לתפילתו אלקי

אברהם בעזרו כלו׳ שגם אברהם עשה כן קבע מקום א׳ לתפלתו דכתיב אל המקום אשר עמד שם וגו׳ כיון שהוא עושה מעשה אבינו אשר עזרו י״י בכל מלחמותיו גם אותו יעזרנו ואין די במה שיקבע לו ב״ה מיוחד להתפלל בה תדיר אלא גם בב״ה שקובע כה צריך שיהיה מקומו קבוע וידוע ולא ישב היום כאן ולמחר במקו׳ אחר וכן מצינו ג״כ בדוד הכתיב״ה שעשה כן ועזרו י״י בכל מלחמותיו דכתיב ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם ואז״ל השתחו לא נאמר אלא ישתחוה משמע שהיה תדיר משתחוה שם פי׳ השתחוה הוא לשון עבר והיה משמע שבא דוד עד הראש אשר השתחוה שם בבר פעם אחת או שתים אבל ישתחוה ביו״ד הוא עתיד במקום בינוני כמו נכה יעשה איוב שפירשו בכה היה רגיל איוב לעשות שכן משמעות הבינוני בכל עבר ועתיד והוה כלו׳ תמיד הוא כך כן הוא פירושו של ישתחוה ג״כ כלומר שעכשיו היה משתחוה שם וגם בבר השתחוה שם וגם עתיד ישתחוה שם כי כך הוא רגיל להשתחות שם תמיד :

ב אז״ל לעולם יכנס אדם שיעור ב׳ פתחים ויתפלל שנא׳ לשמור מזוזות פתחי י״מ דה״פ כשנכנס לב״ה יכנוס לפנים שיעור שני פתחים דהיינו ח׳ טפחים כי שיעור פתח א׳ ד״ר טפחים ולא ישב סמוך לפתח עד רוחב ב״ פתחים מפני שנראה שישיבת ב״ה עליו כמושיו ויראה מזומן לצאת בפתח זו מיד בשסיימו ולפי זה לא נאמרו דברים אלו אלא במקומות שאין מקום מיוחד לכל אחד ואחד שכן היה בימיהם אבל עכשיו שכל אחד מכיר את מקומו אם יש לו מקום מיוחד אצל הפתח אין בכך כלום שהכל יודעים שאינו יושב שם אלא דרך קביעות ועכשיו נמי מי שאין מקומו המיוחד אצל הפתח אין לו לשב׳ סמוך לפתח מן הטעם שכתבנו, וי״מ שאין הטעם כמו שכתבנו אלא מטעם אחר לא ישב סמוך לפתח מפני שמביט לחוץ ואינו יכול לכוין בתפלתו ולפי זה לא נאמרו דברים הללו אלא בשבית הכנסת פתוח לר״ה שעוברים ושבים שם הרבה ב״א ואם יביט לחוץ יפסוק ויתבטל כוונתו אבל אם אינה פתוחה לר״ה לית לן בה ואפי׳ מי שאין לו מקום מיוחד לשבת שם דלחשוד שלא יהא נראה עליו כמשוי לא חיישינן לשום אחד משני הטעמים הנאמרים ומותר לשבת בב״ה בכל מקום שירצה שהרי כולה מיוחדת לתפלה ואפילו אצל הפתח ומה שאמרו לעולם יכנוס אדם וכו׳ ה״פ כשיכנס אדם לב״ה לא ימהר להתפלל מיד כשיכנס אלא ישהה בדי הילוך שיעור שני פתחים כדי שתתיישב עליו דעתו ויתפלל בכוונה כי כשיתפלל תכף בכניסתו פתאום אין דעתו מיושבת עליו ולא יוכל להתפלל בכוונה ויש לחוש לכל הפירושים ,

ג״א צריך ליזהר שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר דכתיב ויסב חזקיהו פניו אל הקיר וטעמא שאם יש לפניו דבר שחוצץ בינו ובין הקיר הוא מסתכל בו ומחשב בו ומבטל כוונתו ולא חשיב חציצה אלא דבר גדול שגבהו י׳ ורחבו ד׳ אבל דבר קטן לא חשיב הפסק וכן דבר קבוע כגון ארון ותיבה אפילו גבוה י׳ אינם חוצצים אבל שאר כל דבר נגון כלים או בעלי חיים חוצצים ,(י)

ג״ב ואדם אינו חוצץ וי״א אפילו אדם חוצץ ויש להחמיר

ג״ג הבגדים המצוירי׳ אע״פ שאינן בולטת אין נכון להתפלל כנגדם שבהסתכלות בציורם תתבטל כוונתו ומטעם זה ג״כ אסור לצור ציורים בספרים, שמתפללים בהם שלא תתבטל הכונה, (יא) ואם יקרה לו להתפלל כנגד בגד או כותל מצוייר יעלים עיניו אבל בגדים שמצייר עליהם דברי תפלות אסור אפי׳ לישב עליהן בבה״כ

ג״ד לא יתפלל אדם בצד רבו שמראה שהוא שוה לרבו ואפי׳ אחורי רבו בתוך ד״א אסור דמיהזי נמי ביוהרא וי״א שנראה כמשתחוה לרבו בתפלתו ועשאוהו אלוה ח״ו ולשני הטעמים אם הרחיק ממנו ארבע אמות מותר דהוי כמו רשות אחרת ,

ג״ה ותלמיד חבר מותר להתפלל אחורי רבו אפי׳ תוך ד׳ אמות שאין זה יודע כיון שהוא תלמיד חבר וגם אין נראה כמשתחוה לו ביון שהוא לו תלמיד חבר ואם מתפלל לפני רבו ואחוריו לרבו אפילו חוץ לארבע אמות אסור , וי״א שגם בזה כני בהרחקת ד״א ,(יב) י״א דבל זה לא מיירי אלא למתפלל ביחיד אבל בציבור שכל א׳ יושב על מקומו המיוחד אין לחוש שהכל יודעים שמקום זה מיוחד לרב וזה לתלמיד ולית ביה משום יוהרא או כמשתחוה לו וכן המנהג אפילו יזדמן מקום התלמיד לפני רבו אינו חושש וטוב להחמיר ואם יזדמן מקומו אחורי רבו יזהר שירחיק ממנו כדי שיוכל רבו לפסוע ג׳ פסיעות לאחוריו (יג) דשמא יצטרך רבו לפסוע ג״ פסיעות לאחוריו בעוד שהוא מתפלל ולא יוכל להפסיע ויצער את רבו שיצטרך להמתין עליו :

ג״ו דין תפלה שוה לק״ש בכל נקיות המקום בכל מקום שאין קורין בו ק״ש אין מתפללין ושוין ג״כ בדין הרחקה דהיינו כמו שמרחיקין מצואה ומי רגלים וריח רע ומן המת ומראית הערוה לק״ש כך מרחיקין לתפלה (ומיהו לענין הרחקת מי רגלים אינו שוה לענין ק״ש כתו מתחבר לענין מימן ס״ב) *

ג״ז היה עומד בתפלה והשתין תוך בבית הכנסת אם יש מים קרובים לו ישתו׳ עד שיביאו מים להטיל על המי רגלים רק יזהר שלא ישהה בשתיקה עד בדי שיגמור את כולה דא״כ יצטרך לחזור לראש כמו שבתבנו סי׳ פ״ה לפיכך אם לא יביאו לו מים מהרה יהלך לפניו ד״א או לצדדין או יצא מב׳ ה ויתחיל ממקום שפסק ויגמור תפלתו * מי שהוא בדרך והוא סמוך למלון וירא שאם יבא למלון יבלבלהו בני המלון ולא יוכל להתפלל בכוונה אם יוכל להסתלק מן הדרך באופן שקרוב הדבר לגמרי שלא יבואו עוברי דרכים ויפסיקהו שפיר טפי להתפלל בדרך מלהתפלל במלון, אמנם אם אין ברור לו שלא יפסיקהו עוברי דרכים בשדה וגם שאיפשר לו למצא חדר או קרן זוית במלון שיוכל להתפלל שם בלב פנוי ולא יבלבלהו בני המלון אז שפיר טפי להתפלל במלון ,

הגה״מ פלגה פסק מכ״ח גבי תיבוק המתמי׳ פר׳ תפילה הוא עומד בתוך המלה ירחיק עצמו מרבנו מתוא ומעל מימון ע״מ כעיף מ״ פסק מעמ׳ כבוד תורתך שאסור ל׳ לעמוד מהקום ט׳ תכוכה הלא דברי מלה בב״ התקוחות סם דבדי ר״י קמרי ז״ל (יד) מכל כאתת בעיני מלה בחיים מתחרים

זה לת זם דשלמי מי רגלים הכותחים תעלמם בעת כתפלה מתי רגלים הוכלים מתחרים דכבים מתחים מעלמו לתם הוא יש ל׳ החפלת לעמוד תפלתו אפי׳ בנגדו המלוכלים הן הדי רגלים מעמד כי לא לתכה תורה מתלמי הכתת כמו מלה׳ל בביעלת בזה בפ״ג ליומתו גבי מלה בתקומה ואיכה ברחיה מתוחר לקדות ק״ב מעמם לא מתל תורה מתלמי הכתת לפי כשהתחיל מעלתו ועל כרתו הוא לריך לעמוד תפלתו בנגדו המלוכלים אפילו אם ירחיק ד׳ אמות ולא יכיה לו הפרש עוברה וקניות יותר גדולה בם מבכתו בתקום שהוא עומד שם ג״כ מי רגלים על האר׳ מתוך ל׳ לפי׳ תוחר מעמד לעמוד בתקומו ויעמד תפלתו בכתקום מתחתיל מתפסיק וירחיק ד׳ אמות אבל כשהמי רגלים יוכלים מתחרים מתוך לו והוא נקי ועומד אם לא יביאו לו מים מהרה ישבע מתפסיק וירחיק ד׳ אמות ויגמור תפלתו בם בנוך עומד בתקום עמדו ונקי מתמתר בתלון ויגמור תפלתו בתקום עתת ותעוכר מתחרים והוא עלמו נקי ועומד נ״ל עכ״ה

צא שיאזר מתניו וכסה ראשו בשעת תפלה ובו׳ סעיפים י׳

א טבסים מלך ב״ו בשמכפרין בשבחו אין עומדין לפניו באימה וביראה ובהכנעה כ״ב כמו בשעומדין לפניו לבקש ממנו צרכיו וכן דוא טבסי׳ של מנו״ה הקב״ה כי מלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא לפיכך צריך האדם לעמוד בתפלה שדוא בקשת צרכיו ממנו יתברך באימה וביראה ובהכנעה יותר ממה שהוא עומד בשעו׳ ק״ש שהוא אינו אלא סיפר שבחו של הקב״ה ותפלה הוא בקשת צרכיו ולפיכך צריך האדם להכין בגדיו בתפלה ללבוש בגדים יותר מבק״ש וע״ז נאמר הכון לקראת אלהיך ישראל כלומר הכן עצמך בבגדים נאים בשעת תפלה אפילו אם אין לבו רואה את הערוה כגון שחוצץ בטליתו ומכסהו ממתניו ולמעלה שכותר לקרות ק״ש אסור להתפלל עד שיכסהו לבו מידו ברי׳ עבר או שהוא אנוס ואין לו בטה יתכסה לבו רואה ונכסה ערותו להתפלל יצא

ב׳ וצריך אדם לאזור אזור בשעת דתפלה אפי׳ יש לו אבנט שאין לבו את הערוה משום דכן שזה הוא הכון כשחגור אזור במתניו נראה דוא עומד יותר זריז כשהוא בלא חגורה אבל שאר ברכות מותר לברך בלא חגורה מאחר שיש לו מכנסים ואין לבו רואה את הערוה (א)

ג ויכסה את ראשו שהוא דרך הכנעה ויש למחות שלא לכנס לב״ה בגילוי הראש וב״ש שאסור להוציא אזרה מפיו בראש מגולה

ד בובעים הקלועים מקש חשיבא כיסוי והנחת ידו על הראש לא חשיבא כיסוי דחד גופא הוא ואין הגוף מכסה א״ע (ב) אבל אם אחר מניח ידו על ראשו הי׳ כיסוי ,

לא

ה לא יעמוד אדם בתפלה באפונדתו ולא ברגלים מגולים אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו לפני הגדולים אלא בבתי רגלים : (ג)

ו דרך החכמים ותלמידיהם שלא יתפללו אלא בשדם עטופים ובעת שלום יש להתקשט בבגדים נאים ויעמוד בהכנעה לתפלה אבל בעת זעם לא די בהכנעה לבד רק יחבק ידיו כעבד העומד לפני אדוניו :

צב הכנותיו לתפלה והצרך לנקביו ובו י"ם :

א צריך אדם ל"כ להכין גופו שיהא מוכן להתפלל בכוונה והוא שצריך לבדוק נקביו קודם התפלה שלא ישריר בשעת התפלה וזה ג"כ נכלל בפסוק הכן לקראת אלהיך ישראל וגו' ועוד כתיב שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים שיש לדקדק מאי קאמר אם ר"ל שישמור רגליו שלא יגוף באבן מ"ט כשילך לבית האלהים בכ"מ שילך נמי לכך פרשוהו שמור נקביך בשעה שאתה עומד בתפלה לפניו ואם התפלל בגוף שאינו נקי כגון בשעה שהוא צריך לנקביו תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל וה"ם שאינו יכול לעמוד ע"ע שיעור הילוך פרסה : (א) אבל אם יכול לעמוד ע"ע שיעור הילוך פרסה יצא בדיעבד אבל לכתחלה לא יתפלל עד שיבדק עצמו תחילה יפה בל נקביו :

ב וצריך שיסיר גם כיחו וניעו וכל דבר הטורדו קודם שיתפלל כי כל הנצרך לנקביו הרי גופו משוקץ ואכיר אפילו בד"ת

ג ואם בדק עצמו תחלה או לא היו צריך לנקביו כלל והתחיל להתפלל ובאמצע תפלתו נתעורר לו תאוה לצרכיו יעמוד עצמו עד שיגמור ולא יפסיק אם אפשר לו ואם בשעת ק"ש וברכותיה נתעורר לו התאוה לצרכיו בין לגדולים בין לקטנים אם יכולה להרחיק ולהטיל מים עושה ואם רצה קורא כדרכו ובלבד שלא יתאווה ב"כ עד דאית ביה משום בל תשקצו אבל אם מתאוה עד שיש בו משום בל תשקצו טוב יותר שיפסיק

ד ואחר שבדק עצמו יפה ירחיץ ידיו במים אם יש לו דכתיב ארחץ בנקיון כפי וגו' ואם אין לו צריך לחזור אחריהם עד פרסה שהם ד' מילין וה"מ כשרוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו בדרך הליכתו אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום המים עד מיל חוזר יותר ממיל אינו חוזר (ב) וה"מ שיש לו עוד שהות להתפלל אבל אם אין לו שהות ומתירא שיעבור זמן תפלה ינקה ידיו בצרור או בעפר או בכל מידי דמנקי וסגי דמדלא כתיב אנקה בנקיון וגו' אלא ארחץ ש"מ רחיצה במים עדיף הא ביצד כאן בשיש לו שהות כאן בשאין לו שהות (ג)

ה רחץ ידיו שחרית והסיח דעתו צריכין נטילה לתפלה אם יש לו מים אע"פ שאינו יודע לדם שום לכלוך אבל לא יברך עליהם לתפלה אפילו יש בהן לכלוך ואם אין לו מים מזומנים מנקה בכל מידי דמנקי בדכתבתי (ד) :

ו בשעה שאדם מתפלל וכן בשעה שעוסק בתורה לא יגע במקומות המכוסים שבאדם לפי שיש בהם מלמולי זיעה וכן לא יגע בצואת האוזן והאף כי אם ע"י בגד וכן לא יחבר בראשו ואם נגע במקומות אלו והוא עומד בתוך התפלה די לו בנקיון עפר או צרורות או מחבר ידיו בכיתל :

ז אבל מקומות המגולים כגון פניו וזרועותיו וצוארו עד החזה לית לן בה בנגיעתם שאין שם מלמולי זיעה

ח המשתין לא יתפלל עד שישהה כדי הילוך ד' אמות משום ניצוצות המקלחות והל"ל כמתפלל כנגד הקילוח (ה) והמתפלל לא ישתין עד שישהה כדי הילוך ד"א שכל שיעור הילוך ד"א תפלתו שגרה לו בפיו ורחושי מרחשין שפותיה

ט וכן הרוקק לא יתפלל עד שישהה ד"א וכן המתפלל לא ירוק עד שישהה ד"א ודווקא לרצונו אבל אם נזדמן לו ריק ירקנו מיד ולא ישהנו בתוך פיו שמעכב תפלתו :

י טוב ליתן צדקה קודם התפלה דכתיב אני בצדק אחזה פניך :

צג שישהה מעט קודם שיתפלל ובו ד' סעיפים :

א ובבואו להתפלל ישהה שעה אחת (א) קודם שיקום להתפלל כדי שיכוון לבו למקום וגם ישהה שעה אחת אחר התפלה שלא תהא נראית עליו במשאי שממהר לצאת ממנה

ב ובעמדו להתפלל לא יעמוד אלא מתוך כובד ראש כלומר באימה ובהכנעה ולא יעמוד מתוך שחוק וקלות ראש ודברים בטלים ולא מתוך כעס שלא יוכל לכוין אלא מתוך שמחה של דברי תורה והם דברי תנחומין של תורה כגון סמוך לגאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שבתוב בה רצון יריאיו יעשה וגו' שומר ה' את כל אוהביו וגו' וכן מקראות הסידורת בתפל' ערבית כי לא יטוש ה' את עמו וכיוצא בהן :

ג אין עומדין להתפלל מתוך דין ולא מתוך הלכה שאינה פסוקה שלא יהא לבו טרוד בה אלא מתוך הלכה פסוקה שאינה צריכה כיון שזה נמי כמו מתוך שמחה שהתורה פסוקה משמחתו דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב ,

ד העוסק בצרכי ציבור בעוסק בתורה דמי פירוש בעניין לעמוד ממנו להתפל' שגם זו שמחה הוא לו שעוסק בצרכי ציבור וי"מ אותו דהיינו לענין שאין לו לפסוק להתפלל כמו שאין צריך לפסוק מתלמיד תורה להתפלל למי שתורתו אמונתו ,

צד לכוין כנגד א"י ודין הרוכב ובו ח' סעיפים :

א ובקומו להתפלל אם הוא בח"ל יחזיר פניו כנגד א"י שנאמר והתפללו אל י"י דרך ארצם ויכוין גם כן בלבו שיעמוד כנגד ירושלים והמקדש ובית קדשי הקדשים :

ב היה עומד בא"י יכוון פניו ולבו כנגד ירושלים והמקדש כו' שנאמר והתפללו אל העיר הזאת היה עומד בירושלים יכוין פניו ולבו כנגד ב"ה וקדשי הקדשים שנא" והתפללו אל המקום הזה היה עומד אחורי הכפורת מחזיר פניו כנגד הכפורת נמצא עומד במזרח מחזיר פניו למערב במערב מחזיר פניו למזרח בצפון מחזיר פניו לדרום בדרום מחזיר פניו לצפון נמצאו כל ישראל מכוונים לבם לאביהם שבשמים וכן כיונת הפסוק כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות תל שרבל פינך בו :

ג וסומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות יכוין לבו לאביו שבשמים שנאמר והתפללו אל י"י ואנו שמחזירין פנינו למזרח אין כוונתינו לצד מקום זריחת השמש מכש כי אדרבה הכוון לעשות כן היא טעות גמור שזה הוא חוק המינים שמתפללים לצד זריחת השמש וכוונתם להשתחוות לשמש ועושין אותה לאלוה ח"ו אלא לפי שאנו יושבין במערבה של א"י ובשנחזיר פנינו למזרח נמצינו מתפללין כנגד א"י וירושלים וב"ה ובית קדשי הקדשים ודע שכל הארצות האלו אשר אנו מפוזרין בהן כולם הם כנגד מערבית צפונית של א"י ואינם מכוונים במערבה של א"י ממש ואריכות הימים והלילות יוכיחו זה למי שיודע מעט בצורת הכדור לפיכך נ"ל שטוב ונכון הוא כשעושין ב"ה שיזהרו שיעשו הכותל המזרחי שעושין שם הארון ומתפללין כנגדו שתהא נוטה קצת לצד מזרחית דרומית ואז נעמוד מכוון כנגד א"י וירושלים וב"ה וקדשי הקדשים וגם לא נחקה המינים שיאמרו שאנו מתפללין כנגד השמש כמותם אלא שזה צריך עיון באיזה אופן נעמידנה באלו הארצות " ולפים ריהטא היה נ"ל ע"פ תמונת צורת הכדור שאם נעמידנה באופן שביום תקופת תשרי או סמוך להן בו' או בז' ימים כשתזרח השמש בבקר ותכנס בחלון שבאמצע בותל המזרח מן הבית הכנסת ויבה הניצוץ כנגדה על הכותל המערבי נוטה הניצוץ מן אמצע הכותל המערבי לצד דרום רחוק מן האמצע באופן שבבמו חצי שעה או שעה אחר הזריחה תגיע אל אמצע הכותל ממש מול חלון המזרחי כזו בית הכנסת כזו וראי היא עומדת ממש באילו הארצות נגד ירושלים וב"ה לפי תמונת הכדור : אבל אם נעמידנה באופן שכיום תקופת ניסן או תקופת תשרי שכשתזרח החמה ביומים הנ"ל בחלון

ותחפלנין בעקב מעולה ומקלתן לובנין בתי ידיהם שקורין הנעמקות ולא הבגד לרוך שמוסר הרגלים לו בתרעות המי' מחוד שנתחדים לפני גדולים יתקי מותר :

סימן צ"ב

(א) הוא שיעור ששה מיל בעי' בנם הב"ח ולא אין יכול לעמוד על עלמו לסור לו להתפלל לא אם יעבור זמן התפיל' ולא יכול לעמוד על עלמו מישור ברמה מותר לכתחלה אם יעבור זמן התפיל' ב"כ ונעל"ד נעה בהבנת דברי ג"ר דוקא לגי' רי"ף דמותר לכתחלה הוא דכתב הב"ח דמדברי כמוכר זמן לכתחלה אבל לגי' הרא"ש ור"ל דאסור לכתחלה דפסק הב"ח מותר וזכי קי"ל אסור לכתחלה אלא אם יעבור זמן תפילה ע"ש(ב) בב"ח דף י"ד תוה על הש"ע דפסק כרמה דמתעות הרמ"כם וכבין גי' רי"ף והרא"ש בש"ם דמיל עניתו אינו אל' וזכן בדמב"ם פ"ג הל"ת ים לפרש כן כדמיר' כ"ת גוסי' וכן פסק בתי"ע דלא כש"ע אלא פחות מחיל אחר מיל עלמו מיש אחר אבל מלמלו בכלבו דף ז' פסקם להמיל דמיל עלמו אחר וכן בלח"ת שם מי' הכי דברי רמב"ם וג"ע רב בדבריו דברי' שם בגי' הרי"ף ע"ש ואפ"ה מי' דברי רמב"ם דמיל עלמו אחר ולכך מיאה להחמיר בש"ם גם כ"ל דכל זה מיירי בכיכול לבוא לתחם הפנו אלא יהא צריך לעמת יחידי אבל כאמתן יכול לבוא אינו צריך להרחיק אמי' לעולו דלעולל מי' ל' מי' וכתו"ב בל"ח (ג) בל"ל תמה על הש"ע ולבוש אמלו דפסק דצריך לחזור ד' מילין ל"ל דלקי אמרן שהות ושבר זמן תפילה יחזיר אחר מים . מ"ב שות' הש"ע עלמו ע"ב ואשתמיעתי' ת"ש דף י"ד ע"ש ולא רמה לפסוק בדבריהם בלא אין שהות ע"ש (ל) תמעע דאף בים בהן לילוך אם אין לו מי' מזומנ' מנקה מו' וכן נראה דעת ל"ח שם דאף בלילוך מ"ל להתחון עד פרסה כיון דכבר נעל מחרים אבל בע"ת הבינ' דברי ש"ע דמיירי באין לילוך דוקא גם הקשה דלא מנים לא' מקו' מחילקו בכך ולא ראה דברי ל"ח (ה) פשיטא ונריכא לאיחרא ועוד אמה כדי ל"ח ומי נרע מוזי' שהתים במי' ע"ח שתחתין עד פשטא ורש"י מי' בל"ח יעבמי בגדי' בביטולת שבאמתו (מי"ט) וכ"ל לבוש כתב כן מדברי ר"ן פ' בב העיר ז"ל כדי שיהא ניצולת כלים בכמותו ע"ב אפירוש השנורו חמים בתוך עיגור ד"א מקלחין הביטולת ואח"כ הם כלים בכגדו ולא גזרו אטים בין מחלאוריתא אין אסור רק מנגד הקילוח והשתא ניחא כל קושי' מי"ע דהיא גופי' קמ"ל ולפסר לעין בילוא בזה דעת רש"י ,

סימן צ"ג

(א) במי"ע ובי"ח לגאון דוקא שנה ג"לגא יפה אעגו דמסידים הראשונים היו בוהין שעה שליחה ולדידין מני בתעגו וכן אחר התפילה ולכון הרוגב"ם ס"ל מה"ת יסב תעגו וכן נראה ל"ח דף מ' דוקא ישיבה בעיגו ,

וכן

לבוש הלכות תפלה התכלת

אליהו זוטא

סימן צ"ד

(א) וכן הסמיכ בל"ח ומי' ז"ל ולמי רגיל לעמוד מזרחית דרומית אם לא שלמי מתפלל ושתה בלב דרמ' המרון אלא יכוין מראה מהופך פורח ולא פמים כלפי המרון. אלא אמי הופך פניה לתזרח בלבד ודי לי אז בסחיות באמי בוחה בעעויית קלת לדרום , (ב) לו מחזיר עלמו לאחוריו ע"ג בהמתו כדרך שהיה עהג אם בא לפגוע מתנך (ל"ל) , (ג) זקן באין יכול לעמוד יושב במקומו ויתפלל (כסף משנה) ,

סימן צ"ה

(א) עיין בל"ח דף כ"ו מיש לתחות בפ"ג כמתניתין ידיהם. על הלחי אלא בשעת האחר , (ב) כתב מי"ט זהו דעת הרמב"ם דרב פהנא לעולם דפכר ידיה ולעולם מקי מימן ל"א מחלק הגה' ס"ע ולבוש בין שעת עער ול"ע ע"כ ול"ל דלק"מ דס"ל להגה' ס"ע ולבו' דתניא יד על לבו כפותיה היו שביס לעולם כי כן דרך לפי מלך אבל רב ההנא דפכר ידיה לא מיירי בתניא יתכיה על בתאליה אלא הובא אם ידיו בלאנבעותיו כלום התגעער ובזה מיירי לפיל סי' ל"ל וכן פי' הב"ח דברי העור :

סימן צו

(א) כתב הב"ח ול"ל דבהני דקתניב אסור לתפסן ואם תפסן צריך לחזור ולהתפלל ולכאר דתנלה מותר אלא לכתחלה ובאר דברים דלכאר מצוה ולא צריך לכתחלה לא ובד עבד יכא ולי נראה מבמשנת הס"ם לא יאמרו אלא כו' מבמע דאסור על כל הני דתניב ומותר דעבד ורק לכתחילה אסור וכן מבמע בכל המי' וכן מבמע ל' הרמב"ם פ"ה מה"ח דכתב בה' דברים לצריך לחזור ואם עבר ועבה יצא וכלל דין זה לא יאמר כו' בהליכה ע"ב ב

סימן צו

(א) וצריך שיבדוק הבגד או בסותו שלא יהא נראה אלא רוק מבחו' (ב) אמי' בידיו (ל"ל (ג) ואם אי אפשר רוק אלא לפניו מותר (ב"ח י' ג

סימן

בחלון המזרח ויכה ניצוץ השמש המערבי ממש כנגד החלון באמצעו כזו מיד בעת הזריחה זהו ממש כנגד מזרח וזהו חק המינים לעשות כן ואם היינו עושים כן היינו מחקים את המינים כלומר מחזיקים דבריהם וחקם וגם אין משתחוים נגד ירושלים וב"ה רק בצדם לפיכך לא נעמוד הב"ה באופן זה ואם נעמידנה באופן שבעת הזריחה בימים הנ"ל תהה השמש בבותל המערבי נוטה לצד צפון אע"ג שגם בב"ה כזו אינו מחקה המינים מ"מ אינה בתיקונה לפי פסוק והתפללו וגו' דרך ארצם וגו' שזו אינה נוטה לא לירושלים ולא לבית קדשי הקדשים אדרבא היא פונה פניה כתם לפי תמונה זו והיא התמונה הג' אשר ציירתי ואע"ג שאחז"ל הרוצה לחבים ידרים להעשיר יצפין יזהר לעולם שמ"מ יצדד ג"כ פניו נגד א"י וירושלים וב"ה ובית קדשי הקדשים דהא והתפללו דרך ארצם בתיב ולפי התמונה הא' אשר ציירתי יבא הכל על נכון לפי תמונת הבדור ביישוב העולם נ"ל : (א)

ד היה רוכב על הבהמה א"צ לירד ולהתפלל אפי' יש לו מי שרוטפר את בהמתו מפני שאם יאחר דרכו לא תהא דעתו מיושבת עליו ולא יוכל לכוין בתפלתו אלא מתפלל דרך הילוכו וכשיגיע לפסוע ג' פסיעות לאחוריו בסוף התפלה יחזיר הבהמה לאחורי' ג' פסיעות ועולה לו כאילו פסע בעצמו דק"ל רוכב כמהלך דמי (ב) ואם היה בספינה או ע"ג קרון אם יכול לעמוד עומד ואם לאו יושב במקומו ומתפלל וכן אם היה הולך ברגליו מתפלל דרך הילוכו אף אם אין פניו כנגד ירושלים ואפי' שלא במקום הסבנה כי אם יעמוד ויתפלל יקשה בעיניו איחור דרכו ויטרד לבו ולא יוכל לכוין והכל לפי הדרך ולפי המקו' ולפי יראתו וישוב דעתו ויש מחמירין לעמוד באבו' וראוי לחוש לדבריהם אם הוא שלא במקום סכנה ולפי המחמירים גם כשרוכב ע"ג בהמה יעמוד באבות כיון דק"ל רוכב כמהלך דמי ,

ה היה יושב בספינה או בעגלה אם יכול לקום ולעמוד במקום הכריעות והפסיעות יקום ויעמוד כדי שיהא כורע כעומד ופוסע ג' פסיעות ואם א"א לעמוד מפני שמתנועעים לכאן ולכאן ישב במקומו ויתפלל אע"פ שלא יכרע ולא יפסע הג' פסיעות חוץ מרוכב ע"ג בהמה שיפסיע הפסיעות עם הבהמה כמו שכתבתי ,

ו חולה מתפלל אפי' שוכב על צדו והוא שיכול לכוין דעתו , (ג)

ז מי שהיו לו עכו"ם מכאן ומכאן ומתיירא שמא יפסיק תפלתו או יפסיד מקחו ישב במקומו ויתפלל לפי שלא תהא דעתו מיושבת עליו כשילך ממקומו ואע"פ שצריך לעשות ג' פסיעות בסוף התפלה יושב ומתפלל וכרע ,

ח יש ליזהר שלא יסמך על שום דבר לא ע"ע ולא על חבירו בשעה שמתפלל דתפלה צריכה עמידה (כמו שיתבאר לקמן סי' קי"ח סי' ד' וע"ל סי' קמ"א סעי' א') ועמידה שיש עמה סמיכה אינה עמידה מי שהוברח להתפלל מיושב כשיוכל אח"כ לחזור ולהתפלל מעומד צריך לחזור ולהתפלל מעומד אע"פ שאינו מוסיף ומחדש בה שום דבר ,

צה כיון איבריו בשעת תפלה ובו ד' סעיפים :

א וכשעומד בתפלה צריך שיכוין רגליו זה אצל זה בבוין כאלו אינם אלא א' כדי להדמות למלאכי' דכתיב בהו ורגליה' דגל ישר' כלומר רגלידם בראין שוין וישרי' ומכוונין זה כנגד זה כאלו אינם אלא אחד ודטעם לפי שכיון שעומד לדבר עם השכינ' צריך לסלק כל מחשבות הגוף מלבו ולדמות כאלו הוא מלאך השרת ועוד אפש' לי לומר טעם אחר לפי שכשעומד כן אינו עומד בחזקה על רגליו וזה מורה שעומד באימה ויראה ובהכנע' לפני בוראו ית' (עוד ט"א שהוא רמז שנסתלק ממנו התנועה לברוח ולא להשיג שום חפץ מבלעדי יי') וטוב לכוין רגליו גם בשעה שאומר קדושה עם הציבור שהרי הוא אומר נקדש כשם שמקדישים אותו בשמי מרום כו' ובמרום הרי המלאכים מקדישים אותו כן ברגל ישרה : (יש לנו להתדמות לדם בכל היכולת ואין בזה משום יוהרא והדיוטות אלא מדה ישרה)

ב וצריך שיכוף ראשו מעט שידיו עיניו למט' לארץ ויחשוב כאילו עומד בב"ה שנ' בו והיו עיני ולבי שם כל הימים ואנו מתפללין כנגד בית המקדש ולכך צריך שיתן עיניו למטה כנגדו ונחשוב כאלו אנו עומדין בו ומתפללין ואע"פ שאמרנו למעלה שצריכין לעשות חלונו' בב"ה כדי שיסתכל לשמים ויהא לבו נכנע אין רצוננו לומר שיסתכל לשמים כל זמן שיתפלל רק בתחלה כעמתחיל להתפלל יסתכל למעלה לשמים ויכניע לבו ואח"כ יתן עיניו למטה משום והיו עיני ולבי שם וגומר ומ"מ יכוין בלבו למעלה שנא' נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים ובבך יתקיימו כל הפסוקים (וע"ל סימן צ' סעיף ד')

ג ולא יניח ידיו על חלציו מפני שהוא דרך גאות וכן לא יניחנו על סנטירו שזהו דרך גסות הרוח : (א)

ד אלא מניח ידיו על לבו כפותי' הימני' על השמאלי' שבאופן זה עומד כעבד בפני רבו באימ' וביראה ובפחד (ב) וטעם הימנית על השמאלית לא איפכא כתב הב"י שהוא רמז ליצר הרע שיהא נכנע ליצר טוב ופי' היצר הרע נרמז בשמאל דכתיב ואת הצפוני ארחיק מעליכם : (וע"ל סי' ד' סעיף י') מיהו במקומות שעושין הכבנעה בעמידה לפני השרים באופן אחר יכול הוא לעשות גם כן באותו אופן שנוהגין במקומו להכניע לפני מלך ושרים :

צו שיסלק מלבו כל הטרדות ובו ב' סעיפים ,

א כשהוא מתפלל לא יאחוז בידו תפילין ולא ספר מכתבי הקדש מפני שלבו עליהם שלא יפלו ויתבזו ויטרד ותתבטל כוונתו , ולא קערה (א) מלאה שלא ישפוך ממנה ולא מעות שלא יתפזרו ולא סכין שמתירא שמא יפול ויתקע ברגליו וכחר שאם יפול יהיה נמאס וע"י כן יטרד ותתבטל כוונתו

ב לולב בזמנו מותר לאחוז בידו כיון שנטילתו שהוא צורך מצוה חביב עליו ואינו נטרד בשבילו , (וע"ל סי' תרצ"ב סעיף א') אבל תפילין אין אחיזתו בידו מצוה וכן כתבי קדש והוו להו למשא ומטרידין אבל מ תר לאחוז מחזור או תפלות בידו בשעה שמתפלל ומתפלל מתוכם שכיון שאינו אוחזם אלא כדי להתפלל ברוק אין לבו טרוד עליו והווקא שלקחם בידו קודם שהתחיל להתפלל אבל אם לא היו בידו קודם שהתחיל להתפלל לא יחזור אחרידם בתפלה ליטלם בידו מפני שמטריד אא"ב היו במקום מיוחד שהוא מוכן לכך , לא ינשק אדם בגוף הקטנים בבית הכנסת כדי לקבוע בלבו שאין אהבה באהבת המקום ב"ה ואהבת בגוף אינו נחשבת כלום כנגד אהבתו כמו שעשה אברהם ע"ה בעקידת יצחק "

צז שלא יגהק ולא יפהק בשעת תפלה ובו ה" סעיפים :

א ולא יגהק ולא יפהק בשע' שמתפלל שאין זה דרך כבו' בעומדו לפני שום אדם שיגהק או יפהק ק"ו לפניו ית" ואם צריך לעשותן מתוך אונס יניח ידו על פיו שלא תראה פתיחתו ,

ב ואסו' לו לרוק בשע' שמתפלל ואם אי אפשר לו שלא לרוק מוטב שירוק ויהיה גופו נקי משיתפלל ודו' טרוד בקצ" רוח מן הרקיקה כי כיון שאינו עושה דרך גאוה וטיול מותר לרוק כדי שיכוין דבריו בראוי (ועיין לקמן סימן צ"ח וסימן צ"ב סעיף ט' וסימן צ' סעיף י"ג וסי' קצ"א סעי"ד וסי' שי"ז סעיף י"א) אלא שיבליענו בבסותו שלא יהא נראה (א) ואם הוא איסטנים ואינו יכול להבליעו בבסותו מפני אסמניסותו ואם יבליענו יטרידנו גם כן יזרקנו לאחוריו (ב) ואם לא יוכל לזרקו לאחוריו יזרקנו לצד שמאלו ולא לימינו לחלוק לה כבוד ובל שכן לפניו שאסור (ג) (ואע"ג דגבי ג' פסיעות דלאחר התפלה אמרו שיחלוק יותר כבוד לשמאלו מפני שהוא ימין דשכינה כמו שיתבאר לקמן סימן קב"ג סעיף א' שאני הכם שמשתחוים בעת הפסיעות הוא כנגד השכינה על כרחך כיונתו הוא למעלה מעשרה שמעולם לא ירדה השכינה למטה מעשרה לפיכך צריך לתת כבוד לשמאלו שהיא ימין השכינה אבל הכא גבי הרקיקה הוא למטה לארץ ואין השכינה למטה מעשרה לפיכך חלקו כבוד לימין) :

אם

ג אם כנה עוקצתי ימשמש בבגדיו להסירה שלא תתבטל כוונתו אבל לא יסירנה בידו אפי׳ היא במקום שאין מלמולי זיעה מפני שהוא מאוס וגנאי היא אפי׳ אם יראנה אדם ק״ו כשעומד לפני בוראו ית׳ ודוקא בשעת התפלה אבל שלא בשעת התפלה יכול ליטל׳ בידו ולזורקה בבית הכנסת ,

ד אם נשמט טליתו ממקומו יכול למשמש בו להחזירו אבל אם נפל כולו אינו יכול לחזור ולהתעט׳ בו דלבישתו הוי הפסק גדול בתפלה ואסור אבל לתקן קצת שלא יפול לא הוי הפסקה ,

ה הנושא משאו על כתיפיו והגיע זמן תפלה פחות מד׳ קבין שאינן כבדין ואינם מטרידין אותו מפשילן לאחוריו ומתפלל ד״קבין מניחן על גבי קרקע ומתפלל מפני שהם כבדין ומטרידים אותו ,

צח שיהיה לו כוונה בתפלתו ובו ה׳ סעיפים :

א מחשבתו מיצר המתפלל צריך שיכוין לבו שנאמר תכין לבם תקשיב אזניך פיר׳ שיכוין פי׳ המלות שמוציא בשפתיו ויחשוב באלו שכינה כנגדו ומדברת עמו שנאמר שויתי ה׳ לנגדי תמיד : ויעיר הכוונה ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאר מחשבתו וכיונתו זכה בתפלתו ויחשוב כאילו היה עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר היה מסדר דבריו ומכוין בהם יפה לבל יכשל ק״ו לפני ממ״ה הקב״ה שצריך לכוין אף מחשבתו כי לפניו המחשבה כדיבור וכל המחשבות הוא חוקר וכן היו עושין חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעין להתפשטת הגשמות ולהתגברות רוח השכלית עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה ואם תבא לו מחשבה אחרת בתוך התפלה ישתוק עד שתתבטל המחשבה וצריך שיחשוב בדברים המכניעים הלב ומכוונים אותו לאביו שבשמים ולא יחשוב בדברים שיש בהם קלות ראש וקודם שיתחיל להתפלל יחשוב ברוממות האל יתברך ובשפלות האדם וירא כמה צריך הכנעה גדולה לפניו ית׳ ויסיר מלבו כל תענוגי האדם ׳ (א)

ב ולא יתפלל במקום שיש דבר שמבטל כיונתו ולא בשעה המבטלות כיונתו ואף כי עכשיו בעונותינו מפני רוב הטירדות אין אנו מכוונים כ״כ בתפלה מ״מ יזהר אדם בכל מה שאפשר כדי לעורר כוונתו :

ג ויתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח ובנחת ושלא תראה עליו כמשיו ומבקש ליפטר ממנה ואחר שיעשה כל זה מיבטח לו שתתקבל תפלתו :

ד התפלה היא במקום הקרבן דכתיב ונשלמה פרים שפתינו וכתיב ולעבדו בכל לבבכם וכי יש עבודה בלב אלא איזו עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה ולכך צריך ליזהר שתהא דומנת הקרבן בכוונה ולא יערב בה מחשבה אחרת כי כמו שפוסלות מחשבה בקדשים כן פוסלת בתפלה ועושה אותה פיגול לא ירצה לפניו ית׳ : וצריך שתהיה התפלה מעומד דומיא דעבודה דכתיב לעמוד לשרת וכן צריך קביעות מקום כמו הקרבנות שכל אחד קביע מקומו לשחיטתו ומתן דמיו ׳ (וע״ל סי׳ צ׳ סעיף י״ט וכ״א) ושלא יחוץ דבר בינו לקיר ובינו לקרקע דומנת הקרבן שחציצה פוסלת בינו לבין הכלי ובינו לרצפה וזהו אסמכתא למה שאמרנו למעלה סימן צ׳ שלא יעמוד על גבי כלי אפי׳ הוא פחות מג׳ טפחים דגבי קרבן אין חילוק בין ג׳ לפחות מג״ וראוי הוא שיהיה לו מלבושים נאים מיוחדים לתפלה כנגד בגדי כהונה אלא ע״ין כל אדם יכול לבזבז על זה ומ״מ טוב הוא שיהיה לו מכנסים מיוחדות לתפלה משום נקיות ואחר שיעשה כל זה לדומנת הקרבן עולה לריח ניחוח למקום שהקרבן עולה והמלאך עושה אותם כתר לקונו

ה ואע״פ שעשה כל זה מ״מ אל יחשוב ראוי הוא שיעשה הקב״ה את בקשתי כיון שכיונתי בתפלה כי אדרבה בזה הוא מזכיר עונותיו שמדת הדין מקטרגת ומפשפשת במעשיו ואומרת רב״שע הוא רוצה שתתקבל תפלתו בשביל זכיות והרי הוא עושה עבירות כך וכך ביום פלוני וביום פלוני וע״י כך נדחית תפלתו אלא יחשוב שיעשה הקב״ה בקשתו בחסדו ויאמר בלבי מי אני דל ונבזה בא לבקש מאת מלך מלכי המלכים הקב״ה אם לא מרוב חסדיו שמתנהג בהם עם בריותיו :

צט דין שתוי ושכור לתפלה ובו ג׳ סעיפים

א שתה יין כדי רביעית אל יתפלל עד שירגיש בעצמו שיסיר יינו ואם התפלל קודם לכן תפלתו תפלה ואם שתה יותר אם הוא יכול לדבר לפני המלך והתפלל תפלתו תפלה ואם אינו יכול לדבר לפני המלך אפי׳ אם התפלל תפלתו תועבה וכשיסיר יינו מעליו צריך לחזור ולהתפלל אפי׳ אם עבר זמן התפלה משלים אותה בתפלה שאחריה כדין שגג ולא חשבינן ליה כמזיד שנין לו תשלומים כדבעינן למימר לקמן סי״ק״ח כי טועה הוא בעצמו הוא היה סובר שוכל לדבר אלא שיינו המשיכו ודיכה לאונם ושונג בתפלתו והוא שהתחיל בשתייה קודם שהגיע לזמן תפלה אבל התחיל לאחר שהגיע זמן תפלה או אפי׳ סמוך לה מזיד הוי ואין לה תשלומין (א) ודין ק״ש יש להחמיר כדין תפלה ויש מקילין דשאני תפלה שהיא בקשת צרכיו מן המלך וצריכה להיות יותר בישוב הדעת ובאימה מק״ש וכ״ש שאר ברכות שיכול לברך אע״פ שהוא שכיר דהא התורה אמרה ואכלת ושבעת וברכת ר״ל שביעות השתייה כמו שיתבאר במקומו בע״ה ואפ״ה אמרה תורה וברכת , (ב)

ב הלך דרך מיל או שישן שינה כל שהוא מפיגין את היין ומותר להתפלל מיד וה״מ כשלא שתה אלא רביעית אבל אם שתה יותר כ״ש ששינה משכרתו ודרך טורדתו וה״מ במהלך ברגליו אבל רכב ודאי דרך מפיגת היין , (ג)

ג וכל מי שהוא שתוי ואינו שיכור סגי ליה לפי מה שמרגיש בעצמו שיפיג יינו ומטעם זה אין אנו נזהרים ביינות שלנו שמתפללים אע״פ ששתו רביעית ויותר מפני שאנו יודעים ומרגישים בהם שאינם חזקים וכ״ש אם מתפללים מתוך סידור התפלה שאין חוששין לשכרות מעט , יין וש״כר א״ל תש״ת ר״ת ואם שתה כדי רביעית אסור להתפלל תפלת שכור תועבה תפלת שתוי תפלה ,

ק תפלת הפרקים צריך לסדר , ובו סעיף אחד ׳

א תפלה של מועדות ושל ראשי חדשים אין אדם רגיל בהם כ״כ מפני שאינו מתפלל אותו תדיר אלא מפרקים לפרקים לפיכך צריך להסדיר אותו קודם שיתפלל כדי שתהא שגורה בפיו י״א שזה דוקא כשמתפללים אותה על פה אבל כשמתפללים מתוך סדר התפילות גם אלו מותרים בלא הסדרה מקודם דהא רואה מה שמתפלל וכן נוהגין , (א)

קא כוונת כל הברכות ובכל לשון ובו ד׳ סעיפים

א כבר אמרנו פעמים המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות ואם אינו יכול לכוין בכולן לפחות יכוין באבות ואם לא כיון באבות אע״פ שכיון בכל השאר יחזור ויתפלל והאידנא אין חוזרין בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין א״כ למה יחזור צריך האדם שירגיל עצמו שיכוין לפחות בחתימה של כל ברכה וברכה שיש בהן קי״ג תיבות כמו שיש בתפלת חנה וקי״ג פעמים לב בחומש לומר לך שצריך בהן כוונ׳ הלב ארז״ל כמה הלכות אנו למדין בדיני תפלה מן הפסוקים שאנו מוצאין בתפלה של חנה מפני שכולן בריח הקדש נאמרו (א) ובודאי דינא הכי הוא כמו שעשת׳ חנה בתפלתה כן מוטל עלינו לעשות כתיב וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות :

ב מכאן למתפלל שלא יתפלל בלבו לבד : (וע״ל סימן מ״ז סעיף ד׳ וסימן ס״ב סעיף ג׳) אלא שצריך שיחתוך הדברים בשפתיו , וקולה לא ישמע מכאן שלא ישמיע קולו בתפלתו וכל המשמיע קולו בתפלתו ה״ז מקטני אמנה שכראה כאילו הקב״ה כביכול אין שומע תפלה בלחש אבל מ״מ צריך להשמיעה לאזניו שאז יוכל לכוין יותר (ב) אם אינו יכול לכוין עד שיגביה קולו יותר להשמעת אזניו יותר להגביה קולו יותר והני מילי כשמתפלל בינו לבין עצמו אבל בציבור אסור דאתי למטרד צבור וכן אם משמיע קולו בביתו כשמתפלל כדי שילמדו

ממנו

סימן צח

(א) כתי׳ בצרור המור בכסם ח״ק להתפלל י״ח שמונה עשרה ולכן אסור , לעקום את עיניו ולהסתכל בכותל וכן בכל״ה לף רנ״ה כתריך בשוגם מלן דלא מכסה עיניו ע״ם ע״ע לעיל בסימן ל׳ סכ״ב בעומד נגד בגדים ע״ם ובפסקי תוס׳ כתב דאיתי מחסידים ומגני העשה כשמזכירין הסם בתוך התפלה נוטלים עיניהם לשמים ,

סימן צט

(א) ביוי״ע ול״ח דיי ה׳ תתיו דבלבוש סימן ק״ח ס״ח מתמיד דלף בהתחיל מדר פהגיע הזמן של התפלה הוי שוגג וכן מבואר בפ״ע שם , (ב) אבל לענין עוד׳ בסוף הל״ח דכל הכיכו׳ דיום כתו תעלה וק״ב ודימי סיגור כיון בסימן קע״ה כם הבלתי יה בהתבתי בסכרי לי״פ ומהכוכו יתבארו דיום הדמים (ג) וכ״ח ות״ל וכ״ל פסקו דיות׳ מרבעות אמי׳ רבוב מון מבוגה כגל וברבעות פסק בל״ל דסמי בחיל נרבוב ודיתהני בלא הזמי׳ מל״ח דף ח׳ ספסק דבעינן ג׳ מילין וכן כסק מי״ע , וע״ת

סימן ק׳

(א) והכ״ח כתב דאיכו נכון אלא אף בהתפלין מתוך המיחוד עדיך להסדיר תפלתו ,

סימן קא

(א) הדי הא אמרה ע לא אחוני אתה בדבר הזה בלון רוח הקודש מרה עליך כדאי׳ פא״ע דף ל״ח וכ״ל דלמהו תמנה כיון בכל בימיכה כתובים בכתוב ולא אתא קרא להחריך בסיפור דברים אלא דל״ח לענין הדין או מוסר מו ידעה מבכלת (חי״ט (ב) ואם לא השמיע לאזניו

ממנו בני ביתו דתפלה מותר ואם הוא חולה ואינו יכול לדברים קולו עד שאפילו להשמיע לאזניו אינו יכול מחמת חולי אי מחמת ד"א מדהדר בלבו ודיו שנא' אמרו בלבבכם על משכבכם וגומר ,

ג בר"ה וי"כ נוהגין להשמיע קולם בתפלה יותר משאר ימות השנה והטעם לפי שדם ימי תשובה מגביהין קולם כדי לכוין יותר ולא חיישינן שיטעו זה את זה בתפלתו דאיידי דחביבא עלייהו דתפלה יותר בעת דתשובה כל אחד נ"ן לבו על תפלת עצמו ולא ישמע למה שיאמר חבירו ואין קולו של חבירו מטעהו ועוד כ"א יש לו מחזור והתפלה לפניו ורואה בו ואינו טועה (ג) ואפי' היידוויים אומרים בקול רם כדי להתעורר בכל לב אעפ"י שאחז"ל מתעורר בלחש שלא לבייש עוברי עבירה שאני וידויין שלנו שדבל מהודין וידוי אחד בטוב כחוכא ואין כאן בושת ,

ד ויכול אדם להתפלל בכל לשון שירצה וה"מ בציבור אבל ביחיד לא יתפלל אלא בל"הק וטעמא שתפילת ציבור אינה צריכה מליץ לפני דקב"ה כי הן אל כביר לא יבאס והוא ית' יודע מחשבות אדם והבל גלוי וידוע לפניו כל מה שיתפלל ומקבל תפלתם אבל תפלת יחיד צריכה מליץ שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ ומומר ומלאכי השרת המליצים אינם נזקקין אלא ללשון הקדש מפני שאינן מכירין אלא לשון הקדש ושאר לשונות אינם מבינים ואיך ימליצו בעדו ויש אומרים דא דאמרינן יחיד לא יתפלל אלא בלשון הקדש דווקא כששואל צרכיו כגון שמתפלל על חולה או על שום צער שיש לו בביתו שעל אותה תפלה צריך למליץ ואין מלאכי השרת נזקקין לו כשאינו מתפלל בלשון הקדש מפני שאינם מכירים אותו אבל כשמתפלל תפלה הקבוע לציבור אינו צריך למליץ אפילו כשמתפלל אותה ביחיד ויכול לאומרה בכל לשון אפילו ביחיד כי האל ית' בעצמו מבין אותה ומקבל תפלתו ויש אומרים דאפי' כששואל צרכיו ואפי' ביחיד יכול לשאול בכל לשון חוץ מלשון ארמי משום דס"ל שמלאכי השרת מבינין ונזקקין לכל לשון ואפי' מחשבות אדם יודעים (ד) אלא שאינם נזקקין ללשון ארמי מפני שהוא מגונה בעינידם להזקק לו אע"פ שמבינים אותו מפני שהלשון הזה מגונה בעינידם אינם מליצים בעדו כשמתפלל בו (ה)

קב

שלא להפסיק בנגד המתפלל וגו ה" סעיפים ,

א אסור לישב בתוך ד' אמות של המתפלל בין מלפניו בין מן הצדדין (א) מפני שנראה כאלו חבירו מקבל עליו עול מלכות שמים והוא אינו מקבל ודבר זה נלמד ג"כ מפסוקים של חנה שאמר' לעלי דבהן אני האשה הנצבת עמכה בזה מדאמר' עמכה משמע שהוא היה נצב במותה כשדתפללה ואח"ל מפני שהיה יושב בתוך ד' אמות שלה שהוא ברשותה ודו נקרא עמכה לפיכך הוצרך לעמוד ולהיות נצב על עמדו כל זמן שדתפלל' אבל חוץ לד' אמות הוי חוץ לרשותה ומותר לישב בד"א כשהוא יושב בטל אבל כשהוא יושב ועוסק בין בענייני תפלות או דברי שיר ושבח או אפי' עוסק בפ' איזהו מקומן שאומרים בכל יום * או אפי' בשאר דברי תורה אע"פ שאינו מעניינו התפלה שבכל יום אפ"ה מותר לישב אפי' בתוך ד' אמות שאינו נראה כאילו אינו מקבל עול מלכות שמים כיון שעוסק בתורת הש"י שצוה לעסוק ולהגות בה יומם ולילה (ב) ויש מי שאומר דה"מ מן הצד אבל בנגדו לפניו אפי' כמלא עיניו אסור ואפי' עוסק בק"ש מפני שנראה כמשתחוה לו :

ב ואם היושב בצד המתפלל חלוש ואינו יכול לעמוד כ"כ עד שיגמור חבירו תפלתו מותר לו לישב דהא חולשתו מוכיח עליו שמפני כך יושב :

ג ואם היושב כבר ועמד זה בצדו (ג) אינו צריך לקום שודדי זה בא בגבולו ואע"פ דכתיב גבי חנה ועלי הכהן יושב על מזוזת היכל י"י משמע שהוא ישב כבר והרי היא באה בגבולו ואפי' הכי הוצרך לקום אין זה קושיא שכבר אז"ל יושב ישב כתיב מלמד שאותו היום מינו אותו כ"ג וא"כ אין יושב לשון ישיבה אלא לשון הושבה שהושיבו אותו לכ"ג ותרי מילי נינהו וה"פ דקרא ועלי הכהן ישב בלומר ועלי נתמנה לכ"ג ועל מזוזת היכל י"י מילתא באנפי נפשיה הוא כלומר והוא עומד על מזוזת היכל י"י אבל אם היה יושב לא היה צריך לקום (ד) ומ"מ מדת חסידות הוא שיקום אפי' בכה"ג שלא יהא נראה שאינו רוצה לקבל עול מלכות שמים אע"ג שחבירו עשה שלא כדוגן שבא בגבולו

ד אסור לעבור בנגד המתפללים (ה) בתוך ארבע אמות דווקא לפנידם שלא יפסיק ביגם לכותל אבל בצידיהם מותר לעבור ולעמוד . (ו)

ה אם היה אחד מתפלל אחריו והוא השלים תפילתו קודם שהשלים אותו שמתפלל אחריו אסור לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור אותו שאחריו את תפלתו שאם יפסיע הוך תפילת אותו שאחריו הרי היא כעובר בנגד המתפלל ויש לדקדק בזה אפי' אם האחרון התחיל להתפלל אחריו מאחר שכבר התחיל

קג

מי שגזרמנה לו ריח או עיטוש בתפלה וכו ג' סעיפים

א היה עומד בתפלה ויצא ממנו רוח מלמטה ממתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל(וע"ל סימן פ"ט סעיף ט')

ב בקש לצאת ממנו רוח מלמטה ונצטער הרבה ולא יכול להעמיד עצמו הולך לאחוריו ד"א כדי להרחיק מן השכינה שעומדת כנגדו במקום שמתפלל ומוציא הרוח וממתין עד שיכלה הריח ואמר רבון העולמים יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך הרפתינו וכלימתינו חרפה וכלימה בחיינו רמה ותולעה במותינו וחוזר למקומו וחוזר למקום שפסק וגו' תפלתו אבל לא יגמור תפלתו במקום שהלך לאחוריו אע"פ שכלה הריח שכיון שהתחיל כבר להתפלל במקום הראשון קבעה שם השכינה מקום לכך יחזור ויקרב עצמו למקום השכינה ויגמור תפלתו ומה שלא תקנו זה הרבון עולמים כו' ג"כ גבי היו מי רגליו שותתין על ברכיו שבתבנו בסימן ע"ח (ואע"ג דבסי' הנזכר מיירי בק"ש הא כל דין ק"ש שייך נמי גבי תפלה כמו שתבאר לעיל סי' צ' סעיף כ"ו) הטעם הוא מפני דגבי מים שותתין על ברכיו איגלאי מילתא דפושע היה מעלקיא שנצרך לנקביו מתחלה ולא בדק שאין דרך מי רגלים לבא כך פתאום אם היה בודק עצמו ואין זה הרבון התנצלות לפשיעתו אבל המבקש להוציא רוח הוא אנוס שדרכו לבא פתאום אע"פ שבדק עצמו לכך תקנו רבון העולמי' שיתנצל לפני בוראו שהוא אנוס והיינו שאומר גלוי וידוע לפניך הרפתינו וכלימותינו להודיע שאנוס היה ואינו יכול ליזהר ממנו והקון דרבון העולמים הזה ג"כ לא נתקן אלא כשמתפלל בביתו אבל כשמתפלל בציבור דהוי ליה ביזוי וביוש גדול אם ילך ממקומו שהציבור ירגישו שאין נופו נקי בעבודו לפני הקב"ה וכבר אחז"ל גדול כבוד הבריות שדוחה אפי' לא תעשה שבתורה קו' דבר זה שהוא הרבון לפיכך אין צריך להרחיק ממקומו אלא מוציא הרוח אם לא יוכל להעמיד עצמו וגם רבון עולמים כו' אין צריך לומר שאין כאן כ"כ בושה וכלימה כיון שאין הבריות מרגישין בבושתו רק ממתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל וכן נוהגין (א) דווקא בשלא יוכל להעמיד עצמו אבל אם יוכל להעמיד עצמו יאנס ויעמיד עצמו כל מה שיכול עד גמר התפלה ואין כאן משום בל תשקצו אלא כשמעמיד עצמו לקטנים או לגדולים אבל להפוה בעלמא אין בו משום ב' חשיקצו

ג המתעטש בתפלתו למטה סימן רע לו שנראה כאלו נרחה מהשכינה שמרמזים לו שירחיק ממנה למעלה סימן יפה לו שכשם שעושין לו נחת רוח למטה שהעיטוש של מעלה הוא נוח לו לאדם כך עושין לו נחת רוח למעלה

קד

שלא להפסיק בתפלתו וכו ח' סעיפים ,

א לא יפסיק בתפלתו שנראה כמזלזל בכבודו ית" שמפסיק בשאלת צרכיו ממנו לעסוק בדבר אחר וכבר אמרנו שהתפל' שהיא בקשת צרכיו צריכה להיות יותר באימה וכיראה מק"ש שאינה אלא שבח ואפילו מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבנו ורווקא מלך ישראל אבל מלך עכו"ם פוסק ומשיב לו שלום מפני הכבוד אם אי אפשר לו לקצר אבל אם אפשר לו לקצר (א) ובעניין זה יכול לסיים קודם שיגיע אליו יקצר ואם

לזמנו פסק סכ"ם דיש בדעבר (ג) בפגרה ס"ם וח"ת בהסרו מלא יגביהו קולם יותר מדלי מלבוב אפשר דהשמיעו בכוונה וכן נהגים להתפלל בקול רם כתב הב"ח דיש לעשות בחזקם מגביהין קולם כדי לכוין יותר ולא חיישינן שיטעו זה את זה בתפלתו דאיידי דחביבא עליהו דתפלה יותר בעת שיעבו לחזן יש"ר ובדמו ומחמ"ים וכסבירין דספיר עבדי והוא עבירה חמור ע"כ וקי"ל הא מחוייבים לעמוד לחזן יש"ר בקול רם כדלעיל סימן ע"ו ומסתר דת"מ בקול גדול מאוד ס"ל וכדמוכח בל"ח דף ד"ב ר גם רמיתי במ"ט שכתוב על ש"ם דהוא מקעני מחמה דכל זה בפיוט יל"ח בלחש מבל מהגים בחלו הארלות בפיוטי' ומיוחד בהם מגביהין קולם בקול רם וחיתי לגמרתי על זה כי מנהגן של ישראל חורה היא עד שהיר י"י את עמי ורמיתי מחבן סוף פ' בא שכתוב ומוחת רוחות הקולות בתפלה כמ"ם רז"ל ויקרלו אל מלכים בחזקה מכלן מתה לחד שתפילה נריכה קול ע"כ (ד) כ"כ חו' פ"ק דכב' ולא מירלו הכ"ל וכתב בחנ"ת מכוס שיודע ברות הקור' מכיר מה שבלבו כל מדם כמו שמנינו ברבקה וימלר עבו בלבו ומתח בנפ ע"י מלאך גדול מתנו לך קבה מ"ם שלמה המלך ע"ה אתה לבדך ידעת את לבב בחלדם וכן בירמיה י"ז ד עקב הלב וגו' מי ידעם אני י"י חוקר לב וגו' (ה) כתב בע"ת יש לתמוה לכמן תרגום הוא לשון מכוב ומימו שחלק הקב"ה כבוד לעמון זה בתורה ע"כ ומהתמיעותי ת"ע"מ דף י' דמזה הטעם עצמו מהוא קרוב לעמון הקודם והוא כמו לשון מבהבם הוא מגונה בעינידם ומבואר פ' אלו מלחרים דבנבוי מוחר לף בלשון ארמי' לע"ל ,

סימן קב

(א) הקשה במ"ע על שהמיעו הלבוש מ"ש בהגה כ"ע דלאחריו מי אמור ופס"ק לעלמה מאסור בחנלאחריו וכן פסק בל"ח ומאיתי בל"ל מכתוב דטעמו דלבוש מכוס דמי' בז"ה הוא ג' י"ב ולכך מותר לאחריו דא"כ הוי ע"ז ע"כ ולא נהיר' דיותר ל"ל דבמי לדדים הכוב הדא במ"ם בד"ת ועוד הא לפנינו אמור בחלוא עיניו וא"כ ע"כ אינו בכלל בגו' בזה כלל ע"ל דקאי על בני נדדים ולאחריו ועוד הא הלבוש כתב טעמ דכתיב עמכה תמתע ברשותה והיינו ד"מ במ"ם ל"י פל"מ (ב) דוקא בכמוניו בספתיו אבל בדרור בל"ת לא מהני שהרי מלאי עלי היה ג"כ מהרהר(ג) בע"ת לקדק מזה לפניו לריך לקום אף מיסב בגר וע"ע מ"כ בס"ב דיומ' בלך המתפלל חפוס אחי מיתי אבי (ד) וכב"ח הילוק דדוקא בביתו הוא לאחוריו אבל בגבולו אבל לא בכ"ל הלבד עלי שהיה בכ"ה היה לריך לקום . (ה) וכן בציבור קורין פסוק מתעב(ס"ה דף רמ"ט)(ו)אף דעות' לעמוד אפי' בפניו היינו דוקא בכבר עומד אם אחל לעבור ולעמוד אם אסור כן מכתב בע"ת

סימן קג

(א) ל"ל שיהרהר בלבו הנמה הדבון (ס"ה) פי' ק"ד

סימן קד

(א) והיינו שיאמר: תחל ' הבדל' ומופה , מזמנ

ואם אפשר לו לנצל ממנו במה שיטה מן הדרך יטה ולא יפסיק בדבר להשיבו בשלום :

ב היה מתפלל בדרך ובאה בהמה או קרון כנגדו יטה מן הדרך ולא יפסיק אבל בענין אחר אין לו לצאת ממקומו עד שיגמור תפלתו ובתחנונים שאחר תפלתו כגון באלקי נצור ושאר תחנונים יכול לצאת ממקומו אם צריך לכך

ג ואפילו נחש ברור על עקבו לא יפסיק לדבר כגון לומר לאחר שיסירנה אבל ללכת ממקומו לנענע רגליו כדי שיפול הנחש מרגליו מותר שאין זה הפסק ודווקא נחש אבל עקרב כרוך על עקבו פוסק אפילו בדיבור לפי שהוא מועד יותר להזיק ונחש נמי אם ראה שהוא כעוס ומוכן להזיק פוסק :

ד ואם ראה שר בא כנגדו פוסק שהוא גם כן סכנה שדרכו לנגוח בקרן ואחז"ל מרחיקין מישר תם חמשים אמה וממזועד מלא עיניו ואם השורים שבמקומו מוחזקים שאינם מזיקים אינו פוסק . (ב)

ה בכל מקום שאמרנו שפוסק אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש (ג) ואם לאו חוזר לתחלת ברכה שפסק בה ואם פסק בג' ראשונות חוזר לראש וכן בג' אחרונות חוזר לרצה דג' ראשונות חשובות כאחת וכן ג' אחרונות :

ו והא דאמרינן אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש כשמשערין משערינן בקורא ואם עבר ושהה בתפלתו דינו לעניין חזרו כדין הדפסקות האמורות כאן (ד) בסימן זה :

ז ואינו פוסק בתפלה לא לקדיש ולא לקדושה אלא ישתוק ויכוין למה שאומר הש"צ והוי כעונה ואפילו אם קראוהו לעלות לס"ת אינו פוסק .

ח ודווקא בתוך התפלה אבל אחר שסיים י"ח ברכו' קודם שדתחיל אלהי נצור או בתוך אלהי נצור יכול לענות אמן יהא ש"ר וקדושה וקדיש וברכו ואם קראוהו לס"ת פוסק ועולה (ה) .

קה המתפלל שתי תפלות וכו סעיף אחד .

א המתפלל ב' תפלות זו אחר זו כגון ביום שיש בו מוסף ורוצה להתפלל שחרית ומוסף זו אחר זו או ששכח ולא התפלל וצריך להשלימה בזמן תפלה של אחריה ומתפלל שתים זה אח"ז כמו שיתבאר סק"ח צריך להמתין בין זו לזו (א)כדי הילוך ד' אמות כדי שתהא דעתו מיושבת עליו להתפלל כל' תחנה :

קו מי הם הפטורים מתפלה וכו ג' סעיפים

א כל הפטורים מק"ש מחמת שעוסקין במצוה או בטרירות מצוה והרי ק"ש דאורייתא ועסק מצוה פטרתן ב"ש שפטורין מן התפלה שהוא דרבנן אלא דאסמכוה אקראי שהיא במקום הקרבנות מדכתיב ונשלמה פרים וגו' : וכל שמחייב בק"ש חייב בתפלה חוץ מהמלוין את המת שאין למטה צורך בהן שאע"פ שהם חייבים בק"ש פטורים הם מתפלה שאע"פ דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון שאני ק"ש שיכולין לאומרה בעוד שמהלכי' ודי להם שיעמודו בפסוק ראשון ואין צריכין להתעכב בעמידה אלא זמן מועט ואח"כ ילכו ויקראו ויעסקו גם בלוויתן לפינך חייבים אבל תפלה צריכין להתפלל מולה בעמידה (כמו שנתבאר לעיל סי' צ"ח סעיף ד') ואינם יכולין לשהות כ"כ לפינך פטורים משום שעוסקין במצוה :

ב נשים ועבדים אע"פ שפטורים מק"ש משום שהיא מצות עשה שהזמן גרמא חייבים בתפלה שהתפל' היא מ"ע שלא הזמן גרמא שכל היום זמנה או היא נופ' או תשלומיהם (א) וכן כל הלילה ועוד דשאני תפלה דרחמי נינהו תיקנוה רבנן אף לנשים ועבדים וכן לקטנים שהגיעו לחינוך תיקנוה שיחנכו אותם אע"פ שקטנים הם ופטורים הם משאר מצות יחנכו אותם בתפלה כדי להרגילם בעבל קרי חייב בה בלא שום רחיצה כמו שנתבאר סימן פ"ח :

ג מי שתורתו אומנתו כגון רשב"י וחבירו מפסיק לק"ש (ב) שהיא דאורייתא ואינו מפסיק לתפלה שהיא דרבנן (ג) אע"פ שלא יהא לו שהות לדתפלל אח"ג שיעבור זמן תפלה אפ"ה אינו פוס' שהרי תלמוד תורתו היא דאורייתא ואין תפלה דרבנן דוחה אותה אבל אנו שאין תורתנו אומנתינו והרבה שעות ביום אנו מתבטלין מן התור' מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה אם אין שהות אח"כ להתפלל מידו גם לדידן אם לומר עם אחרים ואם היה פוסק היו רבים מתבטלין מן דתורה אינו פוסק חוץ מלפסוק ראשון של קריאת שמע שהוא זמן מועט ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין לקרא ק"ש ולהתפלל אפילו לומר יחידי אינו פוסק :

קז המסופק אם התפלל ודין תפלת נדבה וכו ד' סעיפים :

א כבר אמרנו דק"ל שתפלות כנגד תמידין תקנום ובתמידים כבר למדו חז"ל שלא היו יכולין להקריב שני תמידין של שחרית או שני תמידין של ערביה ביום אחד דדוי להו עובר משום בל תוסיף לפיכך בתפלו' שתקנו כנגדם ג"כ הוי דינא דכי מי שברי"לו שדתפלל כבר אסור לו לחזור ולהתפלל פעם שנית לשם חובת תפלה דהוו כמקריב שני תמידין לשם חובה שאסור משום בל תוסיף ,

ב ואם רוצה להתפלל התפלה השנייה בתורת נדבה הרשו' בידו דכמו שהיחיד מתנדב קרב" נדב" כך יכול להתפלל תפלת נדבה ואין צריך לחדש בה שום דבר וי"א שגם כשיתפלל התפלה השנייה בנדבה לא יתפלל אותה אם לא יחדש בה דבר כדי שתהא תפלתו תחנונים ודא ניכר מתוכו שאינו מתפלל אותה לשם חובה דלחובה אין דרך להוסיף בה כלום דבלאו דבי כולה תחנונים (א)

ג וכשיתפלל בנדבה יכול להתפלל כמה פעמים שירצה בכל יום בנדבה חוץ מתפלת המוספי' שאין מתפללין אותה בנדבה כגון שיתפלל יחיד מוסף שתים א" חובת היום וא' נדבה בר"ח או בח"ה שלא מצינו קרבנות מוספין שהיה קריבין נדבה ובשבת ובי"ט אין מתפללין תפלת נדבה כלל אפי' שחרית ומנחה שלא היו קריבין נדבות בשבת וי"ט שאינן דוחין אותן ואם הוא מוסיף אם התפלל אם לא חזר ומתפלל ומתנה אם לא התפלל תהא זו לחובתו ואם התפלל תהא לנדבתו וא"צ לחדש בה שום דבר שאין לך חידוש גדול מזה שמתפלל על הספק ויכול להיות שכולה הוא מחייב דשמא לא התפלל כבר ואע"ג דבשאר מילי בספיק דרבנן אזלו לקולא בתפלה דרחמי אזלינן לחומו ה (ב) ויכול לחזור ולהתפלל דהלואי שיתפלל אדם ויבקש רחמים כל היום כולו ואם התחיל לתפלל על דעת שלא התפלל ומתפלל זו לשם חובתו ונזכר שכבר התפלל פוסק אפילו באמצע ברכה אפילו יכול לחדש בה דבר שאם יגמור אותה אדעתא דחובה הוי כמקריב ב' תמידין ואם יגמר אותה אדעתא דנדבה ובחידוש ה"ל חציה בחובה וחציה בנדבה וזה אין שייך לא בקרבן חובה ולא בקרבן נדבה , אבל אם התנה תחלה אפי' אם נזכר בתוך התפלה שהתפלל גומר לשם נדבה ומחדש בה דבר (ג) משם והלאה והוי כולה נדבה בד"א ביחיד המתפלל אבל הציבור אין מתפללים שום תפלה בנדבה כלל שלא מצינו קרבן ציבור שבא בנדבה מ"מ ביחיד כשמתפלל בנדבה ומחדש בה דבר יכול לדתפלל אותה בין ביחיד בין בצבור :

ד והחידוש שאמרנו שצריך שיחדש בה הוא אם יוכל לחדש דבר בכל ברכה וברכה מן האמצעית מעין הברכה יחדש מ"מ אם לא חדש דבר אלא בברכה אחת די כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה וי"א דהחידוש שאמרו צריך להיות דבר שנתחדש לו אותו ענין אחר שהתפלל כבר ולא היה צריך אליו קודם לכן זה נקרא חידוש אבל אם מחדש בה דבר שהיה צריך אליו ג"כ כבר אלא שלא הזכיר בתפלתו הראשונה אין זה נקרא חידוש וכל' ראשונות וכל' אחרונות לעולם אין מוסיפין בהן ואין פוחתין בהן ולא משנין בהם דבר שהם אינם אלא

(ב) חשמע אפילו אינם מכורסים וכ"ת בל"ז דק"מ מבל כתפורסים אפילו בכתם מ"ל לפסוק וכתב הב"ח דזה מיירי בכור מלא הזיק מעולי מבל כשהזיק אמי' אעם מ' פוסק , (ג) תמיה מ' בדברי ב"ח שמוסק פלן דדוקא באונס דאתחתו כגון שתקום אינו רחוי לקרות בו ולאת בו ולהה לו מים שותתין על בירכיו דה"ל כמוסע דהוה ליזהר מעיקרא מלא יבא מ"מ כך הא דאחר לרחם אבל הכא אונס דעלמא דשורים לו קרון אין צריך לחזור לרחם אפילו שהה אדי לגתור את כולה וחולק על ש"ע דמחלק בב"י בין ק"ש לתפילה אלא דינו בתפילה מו בק"ש והביאו ע"ת בקונדר ונעיל מ' ס"ה פסק הב"ח להלק בין ק"ש לתפילה דבתפילה אפי' לא שכבו אונס חוזר לרח"ש וכן פסק הל' בסימן ס"ה בשם הב"ח וזה כ"ל דעת הלבוש והכתב מתילה שמחלק תפילות מי"ע וכ"ח לבוש בוהר את עצמו דאלו סתם דמסיק , ובמי' ס"ה פסק להלק בין מחמת אונס לא לא הלק"מ דמחלק בין ק"ש לתפלה וסיר בתפלה על הסכוק דמסיק אפי' באין אונס , (ד) ודעת הב"ח וכ"ב דדוקא באונס הוא דאין חוזר לרח' באמצעית בכלא הסיק כדי לגתור את כולו אבל בשם בתחיל מחר לשלם לרחם כדלקמן סימן קי"ד ס"ו ומה שמחלק בע"ת דשם גרע דשיעה סדר התפילה לא נהירא דהא בעור וב"ע שם קאמר בכל מקום שאמרו חוזר לברכה בעינה בה כו' א"כ גם בכלנו שם בתפילה (ה) לקמן בסי' קו"ב מסתם דאותן שמהגין לומר ידי רצון קודם אלא עוד תכף מחר התפילה אין להסיק בין תפילת י"ח והיו לרצון :

סימן ק"ה

(א) אחר שעקר את רגליו ואחר עשה שלש גו'

סימן ק"ו

(א) כתב מי"ע ז"ל לא דק שגם תעלומין יש להם זמן אבל הנעשה שאמרו הלאי תפלל כל היום כולו ע"כ והכ"מ כתב עשם בשם רמב"ם דלא הוי מ"ע שהזמן גרמא בין לאין קבוע לה אמן מדאורייתא רק מדרבנן (ב) כתב בשם" נחם מסמה על משנה פ"ק דשבת דדוקא לע' ראשון הוי מפסיקין ולא לכל ק"ש כתו ר' שלא היה מפסיק רק לע' ראשון ע"כ ולא נהירא דשאני ר' שהיה טוחד לאחרים לכך לא היה מפסיק רק לע' ראשונה וכן תשמע לי בש"ע ובבוש ודו"ק והיינו דלא חילוק בתחילתן בין ק"ש עצמו דמתחלק בין ק"ש לתפילה וכזה מחלו לי תמיהת ע"ת על הגה' ש"ע ובבוש דפסקו כשלמד לאחרים אין מפסיקין אף לחדין דלמדו כן מתרלמי והיתה הא ר' היה תורתי אומנתו ועל"מ הכיון דמצינו בתחנו' דמפסיקים בק"ש ור' לא היה מפסיק רק לע' ראשון אי"כ ע"כ נריכו' לחלק דר' היה לומד לאחרים ותחני' ק"ק דשבת לא מיירי בלמד לאחרי' ולא כיון דכ"ם מחלק על תחני' הולק בין רבב"י וחבירו אי"כ דוקא בחין לומד לאחרים אבל בלומד לאחרים לא מצינו חילוק בין רבב"י לחדין (ג) לא היה נריך מה דאמר' ירמב"ם דס"ל תבנה ודאורייתא מ"מ אין זמכר קבוע דאורייתא וכן דאיתי הנעשה בברעמרה ל"ק דשבת וכן תמיעב סם בס"ם ברש"י

סימן ק"ז

(א) וכן פסק בש"ע ואחרונים (ב) כתב בע"ת דלבוש טעה בזה דס"ל לש"ע דלהרמב"ם דתפלה דאורייתא וסבר דאורייתא לחומר' ב"ל ובע"ד הוא טעה דהא מבואר ברמב"ם פ"ת מה"ת דלקי אתפלה דאורייתא היינו שתחנו' לתפלל בכל יום אבל כגון בש"ע אותה וכתי שרלה רק חכמים תקנו ג' תפילות לומים הקבועים ולא כן הוכרח הלבוש לענם הזה דאי חכמים שהם דאורייתא מא אם בכם בתלות מ"ל להרמב"ם דסבר אמילו בתפילת מנחה לחוד וכן בכולהו רק דרבנן תקנו הכי אם כן ל"ל חכמים דיחמי מיהו (ג) בתי"ע ומ"ח דק"ד מולק בזה על הלבוש דיון בתחלה אחרת דספיקא ומסק הוי כחיוב מ"ל הו'

שבחא דרש"י ועליו אין לדוכיף כמו שנתבאר בע"ה כי לו דומיה תהלה ואין לנו אלא הקנת הכמים ז"ל הרוצה לדתפלל תפלתו נדבה צריך שידא מכיר את עצמו דריז וזהיר ואמיר בדעתו שיוכל לכוין בתפלתו מראש ועד סוף ואז קרינן ביה נדיב לב עולות אבל אם אינו יכול לכוין יפה קרינן ביה ל"ל רוב זבחיכם והלואי שיוכל לכוין יפה בג' תפלות דקבועים ליום ,

קח מי שלא דתפלל לסכה מן הסכות וכו' י"ב כעיפים :

א התפלה בקשת רחמים היא לפיכך יש לה תשלומין כיצד אם טעה או נאנס ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתים [הראשונה לשם מנחה והשניה לתשלומין וטעמא נ"ל משום דק"ל תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וילפינן מקראי עיין לקמן סימן תרפ"ד כעיף ג' (א) ואם היפך לא עלתה לו אלא אחת והוא אותה דשל חובה ובשל תשלומין לא עלתה לו כיון דמקראי ילפינן לה צריך לחזור ולהתפלל אותה אחר שדתפלל אותה דשל חובה וכן הדין בכל מקום שצריך לדתפלל תפל' של תשלומין :

ב שכח או נאנס ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים הראשונה של ערבית והשניה לתשלומין וכן טעה או נאנס ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים הראשונה לשם שחרית והשניה לתשלומין ואין שייך תשלומין אלא לתפלה שהיא בקשת רחמים אבל לק"ש לא שייך תשלומין (ב) שאם לא קרא ק"ש של שחרית או של ערבית בזמנן אין לה תשלומין בתפלה הסמוכה לה שרתורה זמן קימה וזמן שכיב' אמרה וכיון שעבר זמנה בטל קריאתה ומעות לא יוכל לתקון הואלפיכך אם טעה ולא דתפלל ערבית בלל לא ק"ש וברכותיה ולא תפלת י"ח מתפלל למחר יוצר וי"ח ברכות ואח"כ יתחיל אשרי לדפסיק בין תפלה לתפלה אבל ק"ש וברכותיה לא יחזור ויקרא לתשלומי ערבית רק יתחיל באשרי כמו בתפלת כנחה שאין ק"ש שמתחילין באשרי ויחזור ויתפלל י"ח ברכות לתשלומין ערבית ואח"כ יאמר דתהנון שאומרים (ג) וכדר דקדושה שבל מה שיוכל לדקדים ולכמיך תפלת דתשלומין לתפלת החובה יעשה . וכן אם טעה ולא דתפלל שחרית כלל לא ק"ש וברכותיה ולא י"ח יתפלל במנחה אשרי ותפל' י"ח של חובה ואח"כ יתחיל אשרי לדפסיק ויתפלל י"ח לשם תשלומין וברכת יוצר לא יאמר וכן אם טעה ולא דתפלל מנחה יתפלל ערבית ק"ש וברכותיה ותפלת י"ח לחובה ואח"כ יתחיל אשרי לחפסיק בין תפלה לתפלה ויחזור ויתפלל י"ח לשם תשלומי מנחה :

ג והא דיש תשלומין לתפלה דוקא בזמן תפלה אחרת לפי שכיון שהוא זמן תפלה והוא עוסק בתפלתו חוזר ומשלים מה שטעה בתפלה שעברה אבל שלא בזמן תפלה כגון שישלים תפלת שחרית מיד אחר חצות קודם שהגיע זמן תפלת מנחה אין זה תשלומין שאין עכשיו זמן תפלה כלל לא של שחרית ולא של מנחה וכן אם טעה ולא דתפלל מנחה לא ישלים אותה אלא בזמן תפלת ערבית ולא כל הלילה

אחר כלות זמן תפלת ערבית (ד)

ד ואין תשלומין לתפלה אלא בזמן תפלה דסמוכה לה בלבד אבל אם עברה זמן דתפלה דסמוכה לה שוב אין תשלומין לתפלה זו נגון אם טעה ולא דתפלל ערבית וגם שחרית לא דתפלל באונס או בטעות כשיגיע זמן מנחה לא יתפלל אלא שתים אחת לשם מנחה והשניה לשם תשלומי שחרית אבל ערבית אין לה תשלומין כיון שעברה זמן תפלה בנתיים וכ"ש אם לא דתפלל שחרית ולא מנחה שלא יתפלל ערבית אלא שתים אחת לערבית והשניה לתשלומי מנחה ולשחרית אין תשלומין עכבר עבר זמנה וגם זמן דתפלה בינתיים עבר וה"ה אם דתפלל אותה דתפלה שבנתיים אלא ששכח דתשלומין שלא ישלים דתשלומין בזמן דתפלה השלישית כיון שכבר עבר זמן תפלה אחת בנתיים :

ה מיהו אע"פ שאין תשלומין לתפלה אלא בזמן תפלה דסמוכה לה ותפלות אחרות שהפסיד אין להם תשלומין אם רוצה לדתפלל אותם נדבה ושיחדש בהם שום דבר הרשות בידו וכמו לעשות כן : (ה)

ו שכח או נאנס ולא דתפלל מוסף אין לה תשלומין שאין תשלומין אלא לבקשת רחמים דהיינו שאר תפלות אבל מוספים שהם כנגד הקרבת קרבן ממש שמזכירין אותה בה אחר שעבר זמנו שוב אין תשלומין למוספים שכבר עבר זמן ובטל קרבנו ואין מקריבין מוספים בלילה אבל תמידין מצינו שהיו מקריבין אימורי תמידין של בין הערבים כל הלילה אע"פ שעבר זמן מנחה ועוד דשאני תפלת ערבית שחרית ומנחה שהם כולם נתקנו לתפלה דרחמי והלואי שיתפלל אדם תפלה דרחמי כל היום כולו ואין שייך לומר בהן עבר זמנם בטל קרבנו אבל תפלת מוסף לא נתקנה לשם רחמי אלא משום ונשלמה פרים שפתינו ובזה ודאי שייך לומר עבר זמנה בטל קרבנו . מיהו מוסף זמנה כל היום עד שתחשך לפיכך כל זמן שלא חשכה עדיין זמן תפלת מוסף הוא ויכול להתפלל אותה אפי' אחר שדתפלל מנחה שעדיין יום הוא ולא משום שם תשלומין אלא משום היא גופה שהרי עדיין זמנה הוא דהא לפעמים אפי' לכתחילה יכול להקדים תפלת מנחה לתפלת מוסף כמו שיתבאר בסי' רפ"ו בע"ה ומה שאמרנו שאין לה תשלומין היינו בתפלת ערבית שעבר כל היום שהוא זמנה אבל בלילה עבר זמנה ובטל קרבנה : (ו)

ז והא דיש תשלומין לתפלה דוקא כשטעה או נאנס אבל אם חזיד מעוות לא יוכל לתקון הוא ואין לה תשלומין אפילו בתפלה הסמוכה לה מיהו דוקא תשלומין חובה אין לה אבל אם ירצה יכול לדתפלל אותה בתורת נדבה וא"צ בה שום חידוש כשמתפלל אותה נדבה בתפלה הסמוכה לה שכיון שאלו טעה והיה שוגג במה שלא התפלל אותה היה עכשיו זמן חיובה לתשלומין אלא שמשום שפשע והזיד לא תקנו לה תשלומין לפיכך נהי דאינו חייב לשלמה ואין לו שכר כמצות חובה מ"מ כיון שעכשיו זמנה הוא אם רוצה להתפלל אותה לשם תפלה דרחמי שכר תפלה דרחמי אית ליה ואין כאן מקום לחידוש כלל : (ז)

ח ואין אדם נקרא מזיד אלא כשמבטל התפלה בלי שום טירדא אבל מי שלא התפלל בזמן שהיה לו להתפלל מפני שהי' טרוד בעסקיו והיה סבור בכל פעם שעדיין ישאר לו זמן לתפלה אחר שיגמור אותו עסק שהוא מתעסק בו ואפי' היה מתעסק וטרוד בצורך ממונו שלא יבא לידי הפסד וכיון כך ובין כך עברה לו השעה ועבר זמן התפלה וכן שהיה שיכור וחשב שיסיר יינו קודם שיעבור זמן התפלה וע"י כך לא התפלל בזמנה כל אלו חשובים אנוסים ויש להם תשלומין מיהו לכתחלה יש ליזהר לבל אדם שלא יעבור זמן תפלה משום הפסד ממונו כמאמרם ז"ל הני מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה כו' :

ט טעה ולא התפלל מנחה בע"ש מתפלל ערבית שתים של שבת שכיון שצריך לדתפלל הראשונה לערבית והשניה לתשלומין כמו שנתבאר חייב להזכיר של שבת גם לתשלומין אע"ג שמתפלל אותה לתשלומין דחול הרי כבר קבל עליו שבת ואיך יעשה שבת חול וכן אם לא התפלל מנחה בערב ר"ח מתפלל ערבית שתים של ר"ח ואם לא הזכיר יעלה ויבא בראשונה והזכיר בשניה נראה כאילו דתפלל הראשונה לשם תשלומין וכבר אמרנו למעלה שאם היפך לא יצא לפיכך גם בכאן לא עלתה לו אלא השניה וצריך לחזור ולהתפלל אחת לשם תשלומין ולהזכיר בה יעלה ויבא וכן כתב מורי מהרמ"א ז"ל דמדמה ר"ח לשבת ואנו אין נהגין כן שאב? הא דתפלל מנחה בע"רח אלא כמו שיתבאר לקמן סי' תכ"ב סעיף א" דלא דמי ער"ח לע"ש דגבי ע"ש הוי טעמא כיון שכבר קבל עליו שבת הוי זילזולא דשבת דהיאך יעשה שבת חול שיתפלל תפילה של חול בשבת אבל בר"ח לא שייך טעם זה דאין קדושתו חמורה כל כך ועוד שדרי בלאו הכי מתפללין כל נוסח של תפלת חול בר"ח ואין זלזול לר"ח כשלא יאמר יעלה ויבא בשניה דשב ואל תעשה הוא מה שאין כן בשבת נ"ל : (ח) אבל אם לא הזכיר יעלה ויבא בשתיהן או הזכיר בראשונה ולא בשניה אין צריך לחזור :

י טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במוצאי שבת שתים של חול ומבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה דלא דמי ליעלה ויבא שאומרים בשתיהן דשאני יעלה ויבא שחובה לאומרה בכל התפילות של אותו היום אבל הבדלה אינו שייך אלא בשל ערבית אבל בשאר הדינים הוי הדין כמו ביעלה ויבא שאם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה שנייה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו ואם הבדיל בשתיהן

תו לחדש בה דבר ע"פ ומעבר דגם הלבוש לא קאמר אלא בשם לו לחדש דבר , ועלה עובה קא מפקינן ל

סימן ק"ח

(ה) הקשה מי"ט ומע"ח הא בתנחות דף מ"ט דלמנוה בעלמא תדיר קודם ולא לעבב אלא בתב הטעם כדי שלא יבא לידי תקלה שיתפלל המעמדים אלא בזמן תפלה הסמוכה ויקדימה אלא בעת וזמן התפלה (ב) עיין מוף סימן ל"ח מבב מי דעות בזה וכן בל"ל פסק דק"ם יש לה תשלומין אבל לא ברכותיה (ג) אבל בל"ח וע"ת פסקו דיאמר תחנון תכף אמרן להסמיך בין י"ח לתחנון (ד) כתב מי"ט ז"ל וכי זמן לה והרי מביאו מין לה קבע בלומ' שזמנה כל המלה אלא אם הרבה אחרי שהתפלל ערבית כיון מאיר מתעסק בתפלה אין כאן זמן לתשלומין ע"ל ומפר לבנות מירי מאר מנות לילה דחמים תקנו זמן ערבית קודם מנות כדלקמן סי' רל"ה בין בעבר זמן תקנת הכמים אין לה תשלומין או מירי מאר בעל עמוד הסתר וכדאיתא לקמן סי' רל"ה ס"ד ולדעת מהמע לי דהגר"א סי"ק דעד הבוקר יש לה תשלומין ע"ם גם ל"ע בחידוש דין זה שכתוב מי"ט וכן בל"ח דף ל' דאם הגיה עסק התפלה והלך לו שוב אין לה תשלומין ודייק שם כן מרבב"ל שהבינו ב"י ע"ם . ולי נראה מפר דלאו דוקא נקט הרבב"ל והוא עוסק בתפלתו אלא דכל שעדיין אתה עוסק בתפלה קרינן ביה והיינו דמיים אבל אלא בזמן תפלה לא מהתנו דעיקר תנאי בזמן התפלה וכן נראה מהתנות הסומכים (ה) חולה ומי לא בו שביטל הרבה תפלות מחמת אנוס ישלים בתפל' נדבה על ידי חידוש (נ"ל ולג') הש"ל הייב להתפלל בחיים יכוין בתפל' בקול רם לתשלומין ולהוציא מה שאינו נקי (תשובת רדב"ז) (ו) ואם שכח שחרית בשבת לא ישלימה בתפלת מוסף אלא אחר תפלה המחה (נ"ל) ונראה דה"ה בשבת ערבי' ולא התפלל עד אחר מוסף ואחר להתפלל עוד כשעדיין זמן שחרית דמוסף לא תעלה ולא תוגריל בזה ועיין עוד מהלו הדינים בסי' תכ"ב (ז) הב"ח פסק דצריך לחדש בה דבר (ח) כתוב ע"ח יש לתמוה על רמ"א דמ"ם בלם לא התפלל בשבת דמתפלל בת"ם שתים דמבדיל ברכותה ואינו מבדיל בשמיה ע"כ נראה עיקר לבנות עכ"ל ומהתיעוה מע"ח ל"ח סי' תכ"ב שהקשה זה בעצמו ותיר' דשמי הבדלה דלאחר שהבדיל בראשונה בתפילה בחול הוא עומד לכך אין לו להבדיל בשניי אבל כאן נבי תפל' שמי' בר"ח הוא עומד אמייב להכיי' תנין התחורע וכן אמתיעוה' דכדי לבנות גופא שמיע שאחר זה שפלל בכך וכן בל"ח דף ל' הסכים לרמ"א ומתנגד כך גם ל"ל דיהה שתחל' הבנות דהאיך יעשה בשבת חול שתפלל תפילת של חול כו' אינה נראה דהא כתב הרא"ש ר"פ ת"ה דאף בשבת ראוי להתפלל לעולם תפילת י"ח

בשתיהן או לא הבדיל בשם אחת מהן יצא :

יא בד"א בטעה במנחה של שבת ולא דתפלל כלל אבל אם טעה ודתפלל י"ח של חול במנחה של שבת ולא הזכיר של שבת יש לדכתפק בו שיש פנים לכאן ולכאן שיש לומר אע"פ שלא יצא באותה תפלה ואלו היה נזכר מבעוד יום היה צריך להזור ולהתפלל ז' ברכות של שבת אפ"ה לא יתפלל במוצאי שבת שתים כיון שכבר התפלל י"ח ברכות ולמה יחזור ויתפלל אותם י"ח ברכות עצמן שהתפלל כבר וי"ל ג"כ לא יוכל גומא כיון שלא יצא ידי חובתו באותה תפלה דוי כאילו לא דתפלל כלל וצריך להתפלל ערבית שתים והדבר מוכרע לפיכך דנכון שיעשה ויצא ידי כפקו יתפלל אותה לערב בתורת נדבה ולא בתורת תשלומין ולא יבדיל בה ואין צריך לחדש בה דבר שכיון שמתפלל אותה מספק אין לך חידוש גדול מזה וכן הדין אם לא הזכיר יעלה ויבא במנחה של ר"ח ·

יב ומד אמורינן שאם הבדיל בשתיהן יצא שמע' דה"ה בשאר תפלות אם טעה והזכיר בתפלה של שאר ימים דבר שלא שייך להזכיר באותו יום כגון שהזכיר יעלה ויבא ביום שאינו ר"ח או שהזכיר של שבת וי"ט או איפכא וכה"ג לא הוי הפסקה ויצא (ט) מיהו אם נזכר בעודנו עומד בתוך אותו ענין שטעה פוסק אפילו באמצע הברכה

קט כוונת היחיד ואיך יתנהג בהתפללו עם הציבור ובו ג' סעיפים

א הנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור מתפללין אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע שליח ציבור לקדושה יתפלל ואם לאו אל יתפלל אם אין השעה עוברת לפי שצריך לומר קדושה עם הציבור דהא ק"ל שאין היחיד אומר קדושה שבתפלה מדכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל, וקדיש ואמן דהא ל הקדוש ושומע תפלה דינן כקדושה ואם נכנס אחר קדושה אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"ץ למודים יתפלל ואם לאו אל יתפלל שאע"פ שיחיד אומר מודים בתפלתו אעפ"כ צריך להזור ולשחות עם הציבור במודים שלא יהא נראה ככופר במי שהציבור משתחוים לו וה"ה נמי אם יכול להגיע למודים או לאחת מן הברכות ששחין בה כשיגיע ש"ץ למודים ויוכל הוא לשחות עם הציבור יתפלל כיון שמשתחוה עם האחרים אע"פ שחוא אומ' ברכה אחרת ששחין בה ושוחה עמדם דרי לא נראה ככופר ואם צריך לדתחיל בתפלה מפני שהשעה עוברת או כדי לסמוך גאולה לתפלה ונזדמן לו שמגיע ש"ץ למודים בשרוא באחת מן דברכות באמצעה ישחה עמו אבל אם הוא בתחלת ברכה או בסופה לא ישחה שאין שוחין בתחלת ברכה או בסופה אלא באבות ובהודאה כמו שיתבאר טעמא בע"ה ומכל מקום לכתחילה לא יעשה כן אלא ימתין מלדתפלל אם אין השעה עוברת אבל לא שהוא מוכרח לדתפלל כדי לסמוך גאולה לתפלה או שהשעה עוברת ולא יוכל להמתין

ב ואם הוא מוכרח להתחיל דתפלה עם הש"ץ ולא יוכל להמתין יאמר כל התפלה עם הש"ץ וכשיגיע עב הש"ץ לנקדש או לנעריצך יאמר עמו מלה במלה כל הקדושה אף ע"פ דק"ל אין היחיד אומרה כיון שאומרה עם הש"ץ אינו נקרא יחיד ה"ה יאמר עמו מלה במלה עד ברכת האל הקדוש ושעושה כן שגומר הברכה עם הש"ץ אינו צריך להפסיק ולענות אמן דהא הקהל עונין אמן אחר ברכתו עם הש"ץ והוא שומע ושומע כעונה (א) וכן עשה בברכת שומע תפלה לפטיר עצמו מן האמן ולא יצטרך להפסיק ואח"כ יכוין שכשיגיע ש"ץ למודים יגיע הוא למודים

וכן כתב ב שמך ולך נאה להודות כדי שישחה עם הציבור (ב) מ"מ לכתחילה לא יעשה כן אלא ימתין אם יכול כמו שאמרנו ,

ג יחיד העומד בתפלה וכשהגיע למקום קדושה היו הציבור אומרים קדושה דסדרא אינו אומר קדוש' עמדם שאין הקדושו' שוות ואם היחיד עומד בקדושה בתפלת יוצר והציבור אומרי' קדושה של תפלת מוסף י"א שגם זה נקרא אינן שוות ולא יאמר היחיד הקדושה עם הציבו' אלא ישתוק ויכוין: למה שהציבור אומרי' ושומע כעונה וי"א כיון דשתי הקדושות קדושה דתפלה הן הוי קדושתן שוה ויכול לומר הקדושה מלה במלה עם הש"ץ וכן עיקר :

קי היוצא לדרך ופועלים וסדר תפלת הדרך ובו ד' סעיפים ;

א חייב אדם לברך י"ח שלשה פעמים בכל יום כמו שתקנו אותו חכמים ז"ל עמו שלתבאר לפנינו בעזרת השם ואם הוא לו שעת הדחק כגון שהוא בדרך או שהוא עומד במקום שהוא טרוד ורואה שיפסיקוהו העוברים או שלא יוכל להתפלל בכוונ' ארוכה כ"כ ואפי' הוא בעיר מתפלל תפלה קצרה והיא זו בתחלה אומר ג' ראשונות ואח"כ יאמר הבינו שהוא כוללות כל הברכות האמצעיות וזה נוסחה הבינו י' אלקינו לדעת את דרכיך ומול את לבבינו ליראתך לסלוח הזה לנו ולהות גאולים ורחקינו ממכאוב ורשעינו בנאות ארצך והנפוצים בארבע כנפות הארץ תקבץ והעבו"ם התועים ברעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידיך וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתיקון היכ לך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך וטרם נקרא אתה תענה טרם נדבר אתה תשמע כי אתה יי העונה ומציל בכל עת צרה וצוקה פודה ומציל ברוך אתה יי שומע תפלה ואח"כ אומר שלשה אחרונות וצדיך לאומרה כולה מעומד כמו תפלת י"ח שהיא במקומה בשעת הדחק כיון שכוללת כולן וכשיגיע אח"כ לביתו או תתיישב דעתו אין צריך לחזור ולהתפלל פעם אחרת מ"מ שלא בשעת הדחק אין לומר אותה רק יתפלל תפלת י"ח עצמה וזה פירש"י על הבינו כנגד אתה חונן ומול את לבבינו כנגד השיבנו לסלוח היה לנו כנגד כלה לנו ולהיות גאולים כנגד גאולה ורחקינו ממכאוב כנגד רפאינו, ודשגינו בנאות ארצך כנגד ברכת השנים בנאות ארצך לשון נוה כמו בנאות דשא, והנפוצים בארבע כנפות הארץ תקבץ, כנגד מקבץ נדחי עמי ישראל והעבו"ם התועים ברעתך, ישפטו העוברים על דבריך ישפטו כנגד צדקה ומשפט ל"א והתועים במשפט על דעת' ישפטו(א) לא על פי מזלם אלא אתה בעצמך תשפוט אותם' ואם מזלם לטוב' תהפוך אותו לרעה וק' לזה הפי' דמה שייכו' יש לזה עם ברכת השיבה שופטינו על כן נראה יותר נכון שר"ל והטועים שהם ישראל דמטיחים דברים כלפי מעלה ח"ו בזה הגלות הארוך שעזב הקדוש ברוך הוא אותם ואינו משגיח בם יהי רצון שישפטו ברעתך כלומר בידיעתך אשר הוא החמלה והחנינה מלשון וידע אלקים וזה ממש מה שזכר בברכת השיבה שיסיר ממנו היגון והאנחה שיש לנו בגלות וימלוך עלינו לבדו ברחמים בצדק ובמשפט והם דרכיו הטובים שאנו תועים עתה מהם עכ"ל ורבי יוסף קארו כתב וכ"ל לפרש והתועים שהם ישראל שהם תועים בין העבו"ם כדכת"ב תעיתי כשה אובד והם נשפטים ע"י מלכי העבו"ם במשפטים אשר לא כתורתך יהי רצון שישפטו על דעתך שהם משפטי התורה וזה ודאי יהיה ע"י שישיב שופטנו כבראשונה ויענינו בבתחלה עכ"ל ועל הרשעים תניף ידיך כנגד שובר אויבים וישמחו צדיקים כנגד משען ומבטח לצדיקים בבנין עירך ובתיקון היכלך כנגד בנ" ירושלים וצמיחת קרן כו' כנגד מצמיח קרן ישועה טרם נקרא אתה תענה כו' דדי שומע תפלה ע"כ הפי' וכל השנה יכול להתפלל אותה חוץ מבימות הגשמים שצריך לומר שאלה בברכת השנים וחוץ ממוצאי שבת וי"ט שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת אע"ג דהשאלה היה יכול ג"כ לכלול אצל ודשגנו כו' ויאמר ודשגנו בנאו' ארצך ותן טל ומטר מ"מ חשו חכמי' שמא יטע' והא דחיישינן לשמא יטעה בתפלת הבינו יותר מבתפלת י"ח מפני שאדם עשוי לטעות יותר בדברים קצרים שבקל אדם יכול לדלג שתים או שלש תיבות או להוסיף אותם שלא במקומם אפי' שלא בימות הגשמי' וכן במ"ש וי"ט יש להקשות ג"כ שהרי יכול לכלול אותה אצל הבינו ויאמר הבינו י" אלהינו המבדיל בין קודש לחול והבא ליכא לשנויי שמא יטעה כמו בברכת השנים דהתם באמצע התפלה אבל הכא בתחלת התפלה אדם יכול לכוון דעתו יותר מן האמצע ותירצו דמשום הכי לא תקנו מעין הבדלה בהבינו מפני שההבדלה בי"ח אינה ברכה בפני עצמה אלא שאנו כוללים אותה בברכת אתה חונן ואם היה אומר מעין הבדלה בברכת הבינו היה נראה שההבדלה בי"ח היא ברכה בפני עצמה כיון שתקנו מעין הבדלה בהבינו כמו שתקנו מעין שאר ברכות ואתו למטעי ולברך בי"ח אתה חונן ברכה בפני עצמה ואתה חננתנו ברכה בפני עצמה ,

ב הפועלים שעושין מלאכה אצל בעל הבית אם אינו נותן להם שכר חוץ מסעוד תן מתפללין י"ח כשאר כל אדם שאינו מקפיד בעיכוב כיון שאינו נותן להם שכר אבל מ"מ אין יורדין לפני התיב' ואין נושאין כפיהם שהוא עיכוב גדול ומקפיד ואם נותן להם שכר מתפללין הבינו כי הבעל הבית מקפיד אם יתעכבו להתפלל כל תפלת י"ח והוו להו לפועלים כשעת הדחק והאידנא אין דרך להקפיד בכך ומסתמא ראדעתיה דהבי שכר אותם שיתפללו כשאר כל אדם לפיכך אף הפועלים שעושין בשכר מתפללין י"ח

ג ההולך במקום גדודי חיות ולסטים שהוא מקום סכנה הוא טרוד יותר ולא יוכל להאריך אפילו להתפלל הבינו תקנו לו תפלה שהיא קצרה יותר וזה נוסחה רבון העולמים צרכי עמך ישראל מרובין ודעתן קצרה יהי רצון מלפניך י" אלקי שתתן לכל אדוד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה והטוב בעיניך עשה בנ"י שומע תפלה ע"כ ופי' ודעתן קצרה שאין יודעים לפרש צרכיהם ואינו צריך לא לג' ראשונות ולא

י"ח מאה חמש עורה תקנו ז' ברכות (ט) בע"ת חלק על הלבוש וס"ע דוקא בתפלת תשלומין כיון שהיא שלא בזמנה הוא דלא הוי הפסק אבל כשתתפלל של שבת וי"ט בחול כתב מהר"ח הרקנטי סי' ל' דהוי הפסקה וצריך לחזור ולהתפלל ע"כ ותמהני דעייתי במהר"ח הרקנטי שם ולא כתב מאה דפוסק במאמר הברכה וחוא עמקו נמי הגהת ש"ע ולכוש מכל לחזור ולהתפלל מספר דמודה דמינו עריך ,

סימן קט

(f) בל"ח חק ד"ה כתב המין לרך ואם ירגה שלא לשחוק ולהתפלל כדרכו רשאי (ב) כתב בתשובת מהרי"ל דמ"ח לא יאמר עם הצ"ל עיקר אלא בהגהה דתעניות

סימן קי

(g) כתב מי"ט אלו דאה בס"ס הגה, רואה סיס ע"ס בב"י ובכ"ל בע. דעתך יפטוו הציבם לאחר אפשר כדברך וכן עיקר הרי' יונה כתב פ"ו והתוגים בדעתך יפטוו כמתר אוחס

ולא לג׳ אחרונות וכתפלל אות׳ בדרך בשדוא מהלך אם אינו יכול לעמוד ואם יכול לעמוד עומד וכשיגיע לישוב ותתקרר דעתו חוזר ומתפלל תפלת י״ח ואם עבר זמן שתי תפלות קודם שהגיע ליישוב הוי דינו כשכח ואין לה תשלומין כמו שנתבאר לעיל סימן ק״ח ,

ד היוצא לדרך יתפלל תפלת הדרך וזה נוסחה יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותסמכינו לשלום ותניענו ותביאנו למחוז חפצינו לשלום ותצילנו מכף כל אויב וארב בדרך ותגנו לחן ולחסד ולרחמי׳ בעיניך ובעיני כל רואינו כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים בא״י שומע תפלה וצריך לאומרה בלשון רבים כדי לכלול עצמו עם תפלת רבים שמתוך כך תפלתו נשמעת יותר ויכול לאומרה כשהוא מהלך אם עיטוב עמידתו טורדתו ואם איפשר לו לעמו׳ מלילך ושיאמרנו בלא טרדא כגון שהחבור׳ עומדת ג״כ יעמוד ויאמרנה ואם היה רוכב אין צריך לירד שירידתו ועלייתו טורדנו ולא יוכל לאומרה בכוונה , (ב)

ה ואין צריך לומר אותה אלא פעם אחת ביום אפי׳ אם יצא בעיר באמצע היום אבל אם דעתו ללון בעיר הוי ככו היסח הדעת ואם אח״כ נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת , (ג)

ו ומן הדין כיון שהותמין בה בברכה היה לנו להתחיל גם כן בה בברוך שכן דרך תיקון כל הברכות ומה שאינה פותחת בברוך טעמא הוא שכל ברכה שבמקומה היא סמוכה לחברתה כשאומר׳ לבדה, אומרה כמו שהיא במקומה שהותמת בברוך ואינו פותחת בברוך ותפלת הדרך נמי כיון שבתפלת י״ח ברכות שומע תפלה שהיא כוללת היא סמוכה לחברתה ואינה פותחת בברוך אם עכשיו אינה סמוכה לחברתה לא חיישינן להני לאומרה ג״כ בלא פתיחת ברוך והר״מ מרוטנבורק דקדק בזה כשהיה יוצא לדרך בבקר היה אומרה אחר ויהי רצון כו׳ שהרגילנו בתורתך כו׳ כדי להסמוכה לברכת גומל הסדים טובים ותהיה ברכה הסמוכה לחברתה שאין צריך להתחיל בה בברוך , (ד)

ז וי״ל אותה אחר שהחזיק קצת בדרך (ה)ואין לאומרה אלא א״כ יש לו לילך פרסה שדהו נקרא יוצא לדרך שיש בו קצת סכנה אבל אם אין לו לילך פרסה יאמר אותה בלא ברכה (ו) ואם יש לו ללכת כמה פרסאות לכתחלה יאמר אותה תוך פרסה ראשונה ואם שכח מלאומרה יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך ובלבד שלא הגיע תוך פרס׳ הסמוכ׳ לעיר שרוצ׳ ללון בה אבל אם הגיע תוך פרס׳ הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה יאמר אותה בלא ברכה שכבר עבר ומנה ,

ח הנכנס לבית המדרש יתפלל שלא יארע תקלה על ידו ויאמר יהי רצון מלפניך י״י אלקינו ואלקי אבותינו שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי ושלא אומר על טהו׳ טמא ועל טמא טהור ולא על המותר אסור ולא על האסור מותר ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח אני בהם ע״כ כלומר שיהיה כל עסקי בתורה ועסק חבירי טולם על פי ההלכה ואז תהיה לימוד התורה להם לשמחה כי פיקודי יי ישרים וגומר וביציאתו מבית המדרש יאמר מודה אני לפניך י״י אלקי ששמת חלקי עם יושבי בית המדרש ולא שמת חלקי עם יושבי קרנות שאני משכים ורם מעשים אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אני רץ והם רצים אני רץ לחיי עולם הבא והם רצים לבאר שחת ע״כ ומה שכופלים אני עמל כו׳ ואני רץ כו׳ שהם ענין אחד כדי לפרט שכר העולם הזה בפני עצמו ושכר עולם הבא בפני עצמו נ״ל :

סימן קי״א

(א) בתו׳ ברכות קי ע׳ מוקי לה דוקא אם עשה מותיקין מקורין ק״ש קודם הנ״לת ותפילה לאחר הנ״ל וכ״כ הרמ״ם . (ב) הנמר הגולה ר׳ הנעשם די״ע הם יתי הדין (ג) בפסקי תו״ת מסיק מאמר מקי בתמה ותוסף ונעילה כנלמוד

קיא דין סמיכות גאולה לתפלה ובו ג׳ סעיפים ,

א ויסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק ביניהם כלל שכל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל אותו היום וכל מי שאינו סומך גאולה לתפלה כתבנו למעלה סי׳ ס״ו שיש בו כוד גדול לפיכך לא יפסיק בשום פסוק בין גאולה לתפלה כגון כי שם י״י אקרא או שומע תפלה וגו׳ חוץ מפסוק י״י שפתי תפתח וגו׳ ויכל לומר שכן תקנו חכמים ז״ל לאומרו קודם דתפלה לפי שאנו מתפללין בו שיפתח הש״ית שפתינו כדי שנוכל להגיד תהילותיו בכונה והרי שייך לתפלה והוי כתפלה אריכתא גם לפי דסוד שיש בסמיכות גאולה לתפלה נ״ל טוב דוא לאומרה כיון שהשם הזה כתוב בא״ד והב״ן בתחלת שערי אורה גם אמן על גאל ישראל י״א שאין לענות אפי׳ אחר ברכות החזן כדי לסמוך דתפלה מיד לגאולה : (דעל פי הזוהר אין להפסיק באמן בין גאולה לתפלה) וי״א שיש לו לענות סודו של אמן שהוא סוד המשב׳ השפע כמבואר ברקנט פ׳ בשלח נ״ל שיש לענות אמן אחר החזן וכן נוהגין י״א הא דצריך לסמוך גאולה לתפלה היינו דווקא בחול או בי׳ פ אבל בשבת א״צ ואומרים הטעם דסמיכו״ גאולה לתפלה יליף בירושלמי מפסוק שנאמר יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך י״י צורי וגואלי היינו גאולה וסמוך ליה יענך ה׳ ביום צרה היינו תפלה וכיון דמזה הפסוק נפקא לן ממילא משמע דהו דשבת א״צ דלאו יום צרה הוא ואי להקשות א״כ י״ט נמי לאו יום צרה הוא די״ל דעיקר גאולה זו מיוסדת על גאו׳ת מצרים כמו שיש בה בפי׳ ממצרים גאלתנו כו׳ובמצרי׳ היו כל הימים ימי צרה חוץ משבת שגם במצרים לא היו עובדים עבודת פרך בשבת כמו שייסדו ז״ל בתפילת ישמח משה כו׳ ע״ל סי׳ רפ״א(ב)ונ״ל שע״פ דסוד שיש בו ודאי נכון הוא שא׳צ ואדרבה אפי״ביו״ט היה נ״ל שא״צ ע״פ הסוד שיש בו בטעם הסוד שאיקמניהתפילין בי׳ט כמו בשב׳דכל חד טעם דוא למכין מ״מ כשנעיין בו׳היטב הדין עמהם לאמרה בי״ט ולא בשבת שבשבת יש בו חיבור יותר מי״ט כמבואר דכל בשער ראשון דשערי אורה מ״ב יש להחמיר בשבת לסומכה דדחבו׳ והריבוק לעולם טוב הוא לישראל דהא גם לירושלמי איכור אין בו אלא שא״צ ודווקא בתפלת שחרית לא יאמר שום פסוק רק אדני שפתי תפתח וגו׳ אבל במנחה ובמוספין אם ירצה לומר כמה פסוקים יאמר שאין שם סמיכות גאולה לתפלה(ג)ובערביח לא יאמר ג״כ רק פסוק אדני שפתי וגו׳ שיש בה ג״כ סמיכת גאולה אע״פ שאומרים ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן כו׳ כמו שיתבאר במקומו בע״ה:

ב החזן כשחוזר ומתפלל י״ח בקול רם יאמר ג״כ תחילה אדני שפתי תפתח וגו׳ שהרי הוא שייך לתפלה כמו שכתבנו :

ג אם עד שלא קרא ק״ש בא ומצא צבור מתפללין לא יתפלל עמהם אלא קורא ק״ש ואח״כ מתפלל דסמוך גאלה לתפלה אפי׳ ביחיד עדיף מלהתפלל בציבור בלא סמיכת גאולה לתפלה :

קיב שלא להפסיק לא בג׳ ראשונות ולא בג׳ אחרונות ובו ב׳ סעיפים :

א צריך אדם ליזהר בתפלת י״ח שאר״ל שק״ך זקנים ומהם היו נמה נביאים שתקנו ובריוק גדול וכוונה גדולה תקנה לפי שתקנה על ענייני המאורעות שהיו בעולם שכן אמרו באגדה כשניצל אברהם מאור כשדים פתחו מלאכי השרת ואמרו מגן אברהם כשנעקד יצחק וניצל אמרו מחיה המתים כשבא יעקב ופגע בשערי רחמים והקדיש שמו של הקב״ה אמרו האל הקדוש בשלימד גבריאל את יוסף ע׳ לשונות אמרו חונן הדעת כשעשה ראובן מעשה בלהה ונקנס עליו מיתה ושב בתשובה והיה הכתיב יהי ראובן ואל ימות אמרו הרוצה בתשובה משעשעה יהודה מעשה תמר ואמר צדקה ממני ונסלח לו אותו עון אמרו חונן המרבה לסלוח : כשאמר הקב״ה במצרים לישראל וגאלתי אתכם אמרו גואל ישראל כשריפא רפאל את אברהם רופא חולים כשורע יצחק ומצא ק׳ שערים אמרו מברך השנים כשבא יעקב למצרים ונתקבצו השבטים עם יוסף אמרו מקבץ נדחי עמו ישראל , כשאמר הקב״ה למשה ואלה המשפטים אמרו מלך אוהב צדקה ומשפט כשטבעו המצרים בים סוף אמרו שובר אויבים ומכניע זדים , כשאמר הקב״ה ליעקב ויוסף ישית ידו על עיניך ובטח על דבריו ואחר כך נתקיים אמרו משען ומבטח לצדיקים כשבנה שלמה ב״ה אמרו בונה ירושלים כשעברו ישראל בים סוף ואמרו שירה אמרו מצמיח קרן ישועה ׳ כשנאנחו ישראל ויועקו ושמע י״י את נאקתם כדכתיב וישמע אלהים את נאקתם אמרו שומע תפלה ׳ כשירדה שכינה במשכן אמרו המחזיר שכינתו פי׳ שכבר נסתלקה מהם ע״י מעשה העגל ועכשיו חזרה ואית דאמרי כשחזרה שכינה בבית שני אמרו המחזיר שכינתו לציון וזה נוסח שלנו כשהבנים שלמה את הארון לפני ולפנים ונענה ונתן הודאה ושבח אמרו הטוב שמך ולך נאה להודות כשנכנסו ישראל לארץ נתקיים להם ונתתי שלום בארץ אמרו המברך את עמו ישראל בשלום ע״ל האגדה והכוונה כי מאורעות באילו נעשים בכל יום והם הכוללים כל מה שנעשה תחת השמש כי מעשה אבות סימן לבנים ואנו צריכין

צריכין להתפלל אליו י"ת שיהיה עמנו כמו שהיה עמהם על כן תקנום להתפלל עלידם בכל יום ואף על פי שהמאורעות האילו י"ט דברים הם ואנו קורין אותה תפלת י"ח זה יתבאר ג"כ לפנינו בעזרת השם ומה ששינו סדר המאורעות ממנו הכל על סמך פסוקים כמו שיתבאר לפנינו בעזרת השם עוד אמרו ז"ל שלשה ראשונות למה הן דומין לעבד המסדר שבח לפני רבו אמצעית למה הן דומין לעבד שמבקש פרס מרבו אחרונות למה הן דומין לעבד שקבל פרס מרבו שמשבחו והולך לו וכיון שדראשונות והאחרונות כולם הם שבחו של הקב"ה לפיכך אמרו אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות שאין דרך אדם לשאול צרכיו מן המלך בשר ודם בשעה שמספר בשבחו אלא מקדים לספר שבחו ואח"כ שואל ממנו מה שצריך וכשיעשה שאלתו משבחו ומברכו והולך לו וכן טכסיסו של ממ"ה הקב"ה לפיכך אין שואלין צרכיו בשלשה ראשונות ובשלשה אחרונות והלוקא צרכי יחיד אבל צרכי ציבור שואלים ואין קפידא כי אדרבה זהו ג"כ שבחו של מלך שרבים צריכין לו

ב ועל זה אנו סומכין שאומרים פיטמים וקרו"בץ אפי' בשלשה ראשונות ובשלשה אחרונות שכולם צרכי רבים הם :

קיג דיני הבריעות בי"ח ברכות ובו ט' סעיפים

א ברכה ראשונה שנתיסדה על מעשה אברהם שניצול מאור כשדים שהוא המאורע הראשון הזכירו בה כל האבות ואסמכוהו אקרא ואמרו מנין שאומרים אבות שנ' הבו לי' בני אלים פירוש הזכירו לפני את אילי הארץ והם האבות בכללן ופותחין באלקי אברהם ואסמכוהו ג"כ אקרא דכתיב ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלקי אברהם ואברכך זה שאומרים אלקי יצחק ואגדלה שמך זה שאומרים אלקי יעקב יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בכולן והיא פותחת והחותמת בברוך מפני שהיא ראשונה והאחרות הוו כולו ברכה הסמוכה לחברתה לפיכך אין פותחת בברוך שכל אחת קאי אשלמעלה הימנה וכאלו פותחות בברוך דמי ואע"פ שאין מלכות בפתיח' זו וק"ל דכל ברכה צריכה מלכות (וע"ל סי' רי"ד) י"א דאלהי אברהם הוי כמו מלכות מפני שהוא פרסמו בעולם והמליכו על כל העולם כלו שהודיע מלכותו ואלקותו לכל באי עולם וי"א דהאל הגדול הגבור והנורא הוי כמו מלכות שהם כולם בעניני המלך המושל על עמו' רבים שהוא גדול וגבו' ונורא מאד דלאו דווקא" ל" מלכו' בעינן אלא שצריכין להזכי' ובשמתחיל ואומר ברוך אתה י"י אלקינו מו' אח"ל ישחה וכניע לפני מלכותו י"ת וכן כשמסיי' הברכה ראשונה ואומ' בא"י מגן אברהם יחזור וישחה וכן כשיגיע למודים ישחה בתחילת' וסופה ובשאר ברכות בתחילתן וסופן לא ישחה ונראה הטעם מפני דהכי קים להו לחז"ל שכן הו' מכסיסו של מלך בשר ודם כשמבקשין ממנו צרכיו שוחין לפניו בתחלת שבחו פעם או שתי' וכן כשרוצין לסיים ולהפטר ממנו ומלכותא דרקיעא כעין כו' לכן תקנו לעשות כן לפני השם ית' והמשנה ממנהג מכסיסו של מלך ב"י הרי זה מגונה ויודרא הוא כלומ' שמחזיק עצמו יותר כפוף ונבנע יותר מכל אדם : לפיכ' אמרו ג"כ כאן ואם בא לשחות בתחילת כל ברכה וברכה או בסוף כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה וקבעי מקומות שיש לשחו' בהן כדי שישחו כולם במקום אחד שהו דרך ארץ ומוסר הדכנעה ביותר והוקא בתחלת הברכות או בסופן אמרו מלמדין אותו שלא ישחה אבל באמצעיתן יכול לשחו' דהכי קים להו לחז"ל שידעו טכסיסי המלכו' שאינה יודרא כל כך אלא שמרוב שיחו ותחנוניו שישפוך שיחו לפני ה' מתוך התלהבו' לבו שנתחמ' בגודל כונתו הוא עושה כן מה שאינדרך להיו' כנהתלהבו' הלב בתחל' כל ענין וענין שמבקש או בסופו כשרוצ' למימו אלא באמצעיתו דוק' ואין בזה מש' יוהרא אלא נמשך אחר גודל הכונה של כל א"וא' או אחר דבר המצטרך לו יותר כן נ"ל הטעם

ב הילכך אותם שנוהגים לשחות בר"ה ובי"ה כשאומרים זכרינו ומי כמוך כדי להכניע יותר בעת התש' צריכין לזקוף כשמגיעים לסוף הברכה של מחיה מתים קורם שאומר בא"י מחיה המתים אבל בזכרנו' אין צריך לזקוף דהא בלאו הכי צריך לשחו' בסוף אותה ברכה וי"א שגם בזכרנו יזקוף כשמגיע למלך עוזר ו' ויחזור וישחה כשיאמר בא"י מגן אברהם כדי שיהא נראה שהשחיה הזאת היא משום חיום שאז"ל באבות שחה תחלה וסוף לא משום שחיות זכרנו (ע"ל ס' תקפ"ב סעיף ד') :

ג הבורע בוכל קומה לפנידת שתחו' או בולדלבדראנחנו מודי' או בהודא' דהלל ובה"מ ה"ז מגונ' מיון שלא תקנו חכמי' לברוע באותן המקומ' הוי יהודא

ד כשכורע בתפלה צריך שיברע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדר' פירש שיהיו בולטין כל הקשרים שבפרקי חוליותיו שכן הוא דרך בריעה ולא יברע באמצע מתניו וראשו נשאר זקוף אלא גם ראשו יכוף כאגמון (א)

ה ולא ישחה כ"כ עד שיהיה פיו כנגד חגורו של מכנסי' שזה דרך יהודא ואם הוא זקן או חולה ואינו יכול לשחות עד שיתפקקו חוליותיו כשהרכי' ראשו דיו מאחר שניכר שהוא חפץ לברוע אלא שמצער עצמו

ו וכשהוא כורע יברע במהירה בפעם אחת שזהו דרך הכנעה וכשהוא זוקף זוקף בנחת ראשו תחל' ואח"כ גופו שלא תהא נראה שהשחייה היתה עליו כמשוי ,

ז וכשכורע כורע מיד שא' ברוך וכשזוקף זוקף כשיאמר השם שנאמר ה' זוקף כפופים :

ח המתפל' ובא עובר כוכבי' כנגדו ויש לו תמונ' אלהו בידו והגיע למקו' ששוחי' בו לא ישח' אע"פ שלבו לשמי' של' הא נרא' במשתחו' לכוכב או מזל

ט אין להוסיף על אלו הג' תוארים שהם האל הגדול הגבור והנורא שאלו התוארים מצינו שמושה אכרם ואנשי כנסת הגדולה תקנום והם ידעו בוודאם ברוח הקודש שעלידם אבל הבא להוסיף עלידם מראה דבריו שהוא רוצה לספר כל שבחיו של הש"י לו דומיה תהלה כי מי ישמיע כל תהלותיו על כן לא יוסיף על אילו שתקנו והוקא בתפלה כדי שלא לשנות מטבע השבחים שטבעו חכמים לשבחו בכל עת שירצה אבל בתחנונים ובקשה ושבחים שאומר אדם מעצמו בעת צרכו ובקשתו לית לן בה שדרך כל אדם יאמר שבחים כפי ענינו המיוחדים לו שמבקש עליו באותו פעם ולא מנעוהו חכמים מלומר כל א' לפי שכלו (ב) ומ"מ נכון הוא למי שירצה להאריך בשבחי המקום ב"ה שיאמר אותם בפסוקים הנאמרים ברוח הקודש שאז אינו נראה כמי שרצה להגיע לסוף שבחו של מקום י"ת אלא מה שמצא בפסוקים הוא אומר ולא יבדה הוא כונים ושבחים מאליו וזכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו תקנו להזכיר חסדי אבות אצל הגאולה לומ' שאף אם תמה זכות אבות גאולתו לעולם קיימת שורי הבטיח בה בשמו הגדול הנאשר שמו קים לעול' ולעולמי עלמים כך גאולתינו לעולם קיימת וה"פ זוכר חסדי אבות לבניהם לגאלם ואף אם תמה זכות אבות מביא גואל לבני בניהם למען שמו שהוא קים לעולם

קיד דין הזכרת הרוח וגשם וטל ובו ט' סעיפים

א ברכה שנייה אינה פותחת בבריך מפני שהיא סמוכה לחברת' וכן כל הברכות עד סוף התפלה ויש בה גבורות תחיית המתים כמו שאמרנו שהיא כנגד עקיד' יצחק ומתחל' אתה גבור מו' וסמכו' על פסוק שסמכו בה ברכה ראשונה היא אבות שסמכו על פסוק הבו לה' בני אלים כמו שאמרנו וכתיב בתריה הבו לה' כבוד ועוז שזהו גבורות דתחיית המתי' ומזכירין בה ג"כ גבורת גשמים שאומ' משיב הרוח וכו' וטעמ' משום ששקולה בתחיית המתים שכשם שתחיית המתים חיים לעולם כך גשמי' חיים לעול' ומתחילין להזכיר הגשמי' בתפלת מוסף של יום ראשון מי"ט האחרון של חג ואין פוסקין עד תפלת שחרית של יום ראשון של פסח ותפלת שחרית בכלל שכל הזמן הזה עת הגשמים שהעולם צריך להם ומה שקבעו הוקא אלו שני ימים להתחלה ולהפסקה שאין סברא לומר שזמנה הוקא באילו הימים ולא איזה ימים קדם לכן או אחרי כן הוא מפני שטוענו ז"ל שיבקשו ישראל רחמים שיצאו כל הג' מועדות בלא גשמים והזכרה נמי ריצוי ושאלה הוא לכך אין מזכירין לא קודם ליום אחרון של זה ולא אחר יום ראשון של זה כי הגשמים הם סימן קללה במועד שנראה שאין הש"י מקבל שמחת מועדים שהרי אינם יכולים לקיים כ"כ שמחת המועד בעת ירידת המט' כי קשה יום הגשם (וע"ל סי' ת"ר ל"ט סעיף ה' וז") אלא שיש עדיין להקשות לפי זה למה התחילו ופסקו הוקא באילו ב' התפלות ולא מדתחלת התפלות של אותו היום דהיינו שיתחילו בערבית של יום טוב האחרון של חג ויפסיקו בערבית של י"ט ראשון של פסח שבזה כבר כלה כל מועד הזז ובזה עדיין לא התחיל מועד של פסח ותירצו שודאי מן הדין היה לעשות כן אלא שלא רצו לקבוע אלו הב' תפלות דערבית של אלו הימים לדחחלה ולהפסקה מפני שאין כל העם מצויין בב"ה בערב ונמצא זה מזכיר וזה אינו מזכיר ויהיה העם אגודות אגודות (וע"ל סי' תצ"ג סעיף ג') ויש מקשין לפי זה א"כ יתחילו ויפסיקו בתפלת שחרית של אילו הימים ותירצו שאם יהיו מזכירין בשחרית אותן שיבואו לב"ה היום יתמול לא היו יהיו סבורין שגם מבערב הזכירו ולשנה הבאה יתחילו הם מבערב ויהיה אגודות אבל עכשיו שבתחילין בתפלת המוספים אותם שהיו בב"ה בתפלת מוסף ודאי היו ג"

(ח) כשאמר ברוך יעשה כריעות כבריש וכשאמר מקו' יתחטוה כראשו עד שיתפקקו כו' (כסקי תו"ח)(ב) כתב תי"ט לתה נא תעשה מי כתיב ולו דומיה תהלה על תפל' שבעיבור בנבל מבל בהמים עעמי הרחב"ם ביאור' פריבוי התואר' מחייב הריבוי ולכך אמרו בתפלה מבל בנקשה החירו לפי סלמסר שיובנו על לד הכלילות ע"כ והיתה הא מחב הטור בשם פרחב"ם דלומר מלי הסמיעות טוב מצאתי מזה בל"ח וחבי"ת דקי ח"ל אלך תיתא דהמעיין בתורה עבוכים פל"ע ירחמה עלין הטעם תפום ריבוי אלא דומיה דתפל לתלך בהיה לו אלי אלעים דיבו' זהב ותקלסין אותו בכל כסף ור"ל בלין בהסלי כלל חזוניה אלו וכל הפנחות שלו מסבחים הם חכרון בחקו כי אין לדמות לו כלל ומבואר פכ"ו ואם תשבח יותר תתה פלאר תשה הוי כאילו חפיד עלוות שקר עליו

סימן קי"ד

בב"ה בתפלת שחרית ויראו שבשחרית לא הזכירו ועכשיו מזכירין ידעו שלא התחילו אלא עכשיו ולא יטעו לבא לכלל אגודות וכן טעם בדפסקה:

ב ומטעם שלא יהיו העם אגודות אגודות אמרו ג"כ שאסור להזכיר עד שיבריז ש"ץ פ' שקורם שיתחילו להתפלל מוסף יבריז השמש שיאמרו משיב הרוח ומוריד הגשם וכן בי"ט של פסח מבריז מוריד הטל כלומר שלא יאמרו עוד גשם כדי שיזכרו הכל ויזכירו ולא יהיה הדבר מעורב ביניהם שזה יזכור ויזכיר זה ישכח ולא יכיר ויהיו אגודות אגודות ולפיכך אמרו ג"כ אף אם הוא הולה או אנוס ואינו בב"ה אסור לו להקרים תפלתו לתפלת ציבור לפי שאסור להזכיר עד שיאמר הש"ץ אבל אם יודע שבריז הש"ץ אע"פ שהוא לא שמע ממנו מזכיר ומשעם זה הבא לב"ה בש"ע והצבור התחילו להתפלל מוסף יתפלל ויזכור אע"פ שלא שמע מש"ץ שבריז דחזקה דאי ביון שהתחילו הצבור להתפלל כבר הבריז הש"ץ ולא חיישינן דכל הקהל שכחו מלהזכיר לש"ץ שיכריז אף אם הוא שכ' מלהבריז

ג יש מקומות שאומרים בימות הגשמים משיב הרוח ומוריד הגשם ובימות החמה אומרים מוריד הטל לבדו ואין אומרים משיב הרוח ואם אמר משיב הרוח בימות החמה או לא אמרו בימות הגשמים אין מחזירין אותו מפני שאין הרוחות נעצרין וכן בטל אם הזכירו בימות הגשמים או לא הזכירו בימות החמה אין מחזירין אותו מפני שגם הם אינם נעצרים כ"כ כמו הגשמים ואנו בני אשכנז אין מזכירין טל לא בימות החמה ולא בימות הגשמים כיון שאינו נעצר רק אומרים בימות החמה ורב להחשיע' מכלכל ט' ובימות הגשמים אנו אומרים משיב הרוח ומוריד הגשם ואף על גב שגם הרוחות אין נעצרין מזכירין אותן אגב גשמים מפני שאינן באים בלא רוח דכתיב ישב רוחו יזלו מים ועוד שהעולם צריך להם קצת בימות הגשמים ליבש רבוי הליחות ואף על פי שאינן נעצרים מ"מ טוב להזכירם דואיל וגשם הוא: *

הגיה וחזה בלשון מחבון בכל ובדוחות ובגשמים ובגשמים כל אחד מחבירו אלא מזכירים הרוח בימות הגשמים בלבד ולא בימות החמה ולא מזכירין אותו כלל אלא בימות הגשמים ומזכירין אותו הטל בימות הגשמים ולא מזכירים אותו אלא בימות הגשמים ובגשמים לא מזכירין ולא בימות הגשמים ולא בימות החמה ובגשמים מזכירין ומזכירין אותו בימות הגשמים היינו הטעם שהטל מחבקם בין בימות החמה בין בימות הגשמים כלומרנן בארץ אשר הקב"ה ישראל לא ליאה לך דבר המחבקם לשון אמרי אליה

כפל לשרטל ומיהו בימות החמה. אמלל ומלמי מנגי לעתה הם אים המחבקם ל"ל לא בימות הגשמים אם טיטנו מאין לאמרל ולא בימות הגשמים אמר"פ מאין הטל אמר לאחרי ל"ע מחבקם ולכן מזכירין אותו אגב הגשמים: אבל הרוח בלשון מחבקם ולא בימות החמה ולא בימות הגשמים כדי לגבב ליחות אחר' מחבקר בסחוד לכן אם הגו לאחרו אגב אגב הגשמים ודוקא בימות הגשמים מזכירין כן כדי לעשות הסר ולתא בשיקר מדרך הא ביאור לא בכל ורוח ואלו היכרו ר"ל על רוח בחמרה ובגשמים לא הה מדע אלא מהם עיקר לפיכר על ואחרות שאין מזכרים לחזרין אגב גשמים מזכרים לו בחמרה לו בגשמים אבל בגשמים מזכרים בין בחמרה בין בגשמים אמנה יש סיבר ומדע אלא מהם הא עיקר לפי שהטל מחבקם לשון מע"ל הרוח יהיו בגשמים אין הקשן ניכר לברחות אם בגשמים אע"פ עמדים אחרים ולכן יזר ולא לשון מחבקם אם בגשמים אע"פ עמדר אחל

בגם לא הגיגו לאחרו בימות החמה לא בחמרה ולא בגשמים אלא בגשמים בימות החמה מה מיתחבר בחמון מעיף ל ובגם מהיבר לא מה בלשון מבקן בלשון ל דברים: ע"כ

ועוד יש שנוי במנהגינו בענין ההפסקה שמתחלת מתחילין להזכיר הצבור הם הש"ץ בתפלת מוסף של י"ט האחרון של חג ובהפסקה בי"ט ראשון של פסח אין הצבור מפסיקין מלהזכיר גשמים עד תפלת מנחה ובתפלת מוסף עדיין הצבור מזכירין והש"צ פוסק בהגהות התפלה במוסף וכ"ל מטעם שזה תלוי ג"כ בשינוי מנהגינו במה שאין אנו אומרים מוריד הטל בימות החמה וזה שהרי אמרו אסור להזכיר הגשמים עד שיזכיר הש"ץ וכבר פירשנו שהבוהה ר"ל על השמש שיבריז שיזכירו כדי שלא יהא הדבר מעורב ביניהם ויהיו אגודות לפיכך במקומות שאומרים מוריד הטל בימות החמה מבריז השמש בהתחלה משיב הרוח ומוריד הגשם קדם שיתחילו בתפלת מוסף והכל שומעין שיתחילו ואין הדבר מעורב ביניהם ולכך מתחילין הצבור להזכיר כולם באותה תפלה וכן בהפסקה בי"ט ראשון של פסח מבריז השמש מוריד הטל ואין בוונת הברית הטל משום שהטל אסור להזכיר קודם שיזכיר הש"ץ כמו שאמרנו וגבי גשם שלא יהא הדבר מעורב ביניהם אין הדבר כן שהטל יבול כל יחיד להזכיר אימתי שירצה אפילו קודם שהבריז הש"ץ ומה שמבריזין אותו כדי שבוה ידעו הכל שמפסיקין לומר מוריד הגשם בלומר מתחילין לומר ומוריד הטל לבדו ואין אומרים עוד גשם לפיכך באותן מקומות פוסקין גם הצבור בתפלת מוסף מלהזכיר הגשם שאין הדבר מעורב ביניהם ע"י הברות הטל אבל אנו שאין מזכירין הטל בימות החמה אין לו לשמש מה להבריז בי"ט ראשון של פסח ואם היינו נוהגין שהצבור יהיו מפסיקין בתפלת מוסף היה הדבר מעורב ביניהם שזה יפסיק וזה לא יכסיק לפיכך כמתינין הכל עד שיכסיק החזן בחזרת התפלה ודם שומעין ואח"כ בתפלת מנחה יפסיקו הכל ואין הדבר מעורב ביניהם וזה אין לומר שיבריז השמש קודם תפלת מוסף אין אומרים מוריד הגשם ויפסיקו במוסף שזה היה משמע כאילו מבוין וממאנין בגשמים שיבא עוד וזה אין לעשות על דרך שבר אז"ל אין מתפללין על דוב הטובה כנ"ל למנהגינו:

ד אם אמר מוריד הגשם בימות החמה מחזירין אותו שאין עכשיו זמנם וארבעה קללה הם לעולם ואפילו מיום ראשון שפוסקין בו אע"פ שעדיין אינו סימן קללה עד מוצאי ניסן אם הזכירו מחזירין אותו משום לא פלוג וחזור לראש הברכה אע"פ שכבר אמרו ואינו מתקן כלום בחזרה והי במו מעשה שלא יכול לתקן מ"מ מגלה הוא דעתו בחזרתו לראש הברכה שאינו מבקש הגשם (א) ואם סיים כל הברכה אע"פ שלא התחיל אתה קדוש חזר לראש התפלה דג' ראשונות חשובות כאחת ואפי' מקום שצריכין גשם בימות החמה אם הזכיר גשם במקום טל או אפילו הזכיר גשם עם הטל מחזירין אותו שאם הם באותו מקום שצריכין לגשמים הוו כיחידים נגד רוב העולם וישאלה בשומע תפלה ולא ישנו ממטבע חכמים שטבעו חכמים לכל העולם:

ה וכן אם לא אמר מוריד הגשם בימות הגשמים מחזירין אותו שכיון שדרך הגשמים להיות נעצרים צריכים להזכיר ולהתפלל עליהם וה"מ שלא הזכיר לא טל ולא גשם אבל אם הזכיר טל שאמר משיב הרוח ומוריד הטל אפילו בימות הגשמים אין מחזירין אותו שכיון ששיבח את הש"י בטל שצרכנו לעולם מעין צורך הגשם אע"פ שאינו נעצר יצא בו ידי הזכרת הגשם והוקא בברכות גבורות שאינו שאלה אלא שבח יצא בו ידי שבח הגשמים אבל בשאלה שהוא צריך להתפלל על הגשמים שדרכן להיות נעצרים אם אמר טל ולא מטר לא יצא בו ידי שאלת מטר שהטל אינו נעצר ואין צריך להתפלל עליו והאיך יצא בו ידי מטר שצריכין תפלה ובקשה כמו שיתבאר בסימן קי"ז בעז"ה:

ו והא דאמרינן בימות הגשמים אם לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו היינו שכים כל הברכה וגם התחיל בברכה שאחריה שאז חוזר לראש התפלה שהג' ראשונות חשובות באחת אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה יאמר אותו במקום שנזכר אבי' אחר שאמר מכלכל חיים ט' שלא קבעו חכמים שקום בתוך הברכה להזכיר שם הוקא אלא אמרו מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים וכל הברכה מקומה אלא שנהגו לאמרה לפני מכלכל חיים לפי שהגשמים בלבלה ופרנסה לעולם אבל אם לא אמרה לפני מכלכל חיים בכל הברכה היא מקומה ומזכירה במקום שנזכר ואפילו אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש אין צריך לחזור אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה ואין זה הפסק בין ברכה לברכה אלא הכל בחתימה אריכתא דמיא והי פירושו כאלו אומר בא"י מחיה המתים ומשיב הרוח ומוריד הגשם ואע"פ שלא הזכיר הגשם בתוך הברכה כלל הוא במה שאמר מכלכל חיים בחסד דהא עיקר בלבלה ע"י הגשמים הוא אלא שבעת הגשמים הוצרכו חכמים לומרו בפירוש' גרי לפרסם שכחו ית' ואין זה חותמין בשתים וק"ל שאין חותמין בשתים דכולא חד מילתא נינהו כמו שכתבנו בתחלת סי' זה וכן בשאלה אם לא אמר ותן טל ומטר וסיים הברכה וזכר קודם שהתחיל תקע בשופר אומר ותן טל ומטר ואח"כ מתחיל תקע ג"כ טעמא הוי לפי ששאלת המטר בכר הוא בלול במה שאמר ברך עלינו כי' את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה ואין התבואה מתברכת בלא מטר אלא שהצריכו חכמים לפרשו בומנו לכך בללו עם החתימה והי פירושו כחתימה אריכתא כאלו אמר בא"י מברך השנים ונותן טל ומטר לברכה וכמו שכתבתי גבי משיב הרוח שאחריה אין שייך לצרפו לחתימה וחזר כן ג"ל טעמא באילו השתים שהם הזכרת גשמים ושאלת גשמים ובטעם זה מזשב יותר מה שאמרה באן הב"י מפני מה אמרו באילו השתים שאחר סיום הברכה קודם שיתחיל בברכה שאחריה אומר בלא חתימה וגבי טעה ולא הזכיר של שבת וי"ט בברכת המזון וזכר אחר סיום הברכה קודם שהתחיל הטוב והמטיב אמרו שאומר ברוך שבתות וימים טובים כו' וחותם י (וע"ל סי' קפ"ח סעיף ה') ותירצו הב"י בשינויא דחיקא אבל לפי טעמא דידי אינו קושיא כלל דשאני אלו השתים דשייכים לכוללם ולצורפם עם חתימה שלפניה וגם כבר הוכלל בכלל לשון הברכות והוו לדו חד. מילתא אבל שבתות וימים טובים שלא נרמזו בברכת בונה ירושלים כלל וגם אין שייך לכוללם ולצורפם עם החתימה שאין שייכים להדדי לכך צריכין חתימה בפני עצמן דהא אין חותמין בשתים אלא שלפי טעם זה היה נראה ביעלה ויבא אם לא אמר וזכר אחר סיום הברכה אפי' קודם שהתחיל במודים חוזר לרצה שהרי ג"כ אין שייך לכוללו ולצרפו עם חתימת ברכת המחזיר שבינתו לציון וגם לא הוכלל בשום רמז בתוך ברכת רצה והפוסקים לא כתבו כן וצ"ע למה דהא טעמא דמסתבר הוא ויש להחמיר ברבריהם ז"ל דהא לדידהו אם היה חוזר לרצה אחר סיום הברכה הוו ברכתו השניה ברכה לבטלה * ואיפשר לי לומר שגם לפי טעמא דידי אינו חוזר לרצה דהא שייך לכוללה ולצרפה קצת עם חתימת המחזיר שבינתו לציון ולומר ברוך המחזיר כו' וגם מעלה זכרונינו לטובה כו' והוכלל בתחלת הברכה במלות רצה י"י אלקינו בעמך ישראל כלו' רצה בהם ותעלה זכרונם לטובה לפניך כו' וא"כ הוי נמי חתימה חדא מילתא היא ולא הוי חותם בשתים: נ"ל

כנ"ל מלמה כתב חב"ת ח"ל ולאפשר לי לאחר בגם לכי עכשיו מיט מחזר לרצה

דהא מיוכל לעולה וברכה קד שם המחזי כו' בכלל וקבה לי נדרבו חב"ת ח"ל יעמה ויבא הברכות לחזון יש לו ג"כ מיוכל לברכה מחזיר מכינתו ירושלים דהה לי ברכה מחזיר מכינתו לציון והה לי ברכה בונה ירושלים דהוא מילתא הוא כנ"ל: הטובה לאחר לכי דלא דלי כלל דכמלאה מחזיר מכינתו לציון והכלאה זכרונינו לטובה יה' לעניבה הם מרוים קרובים ורחוקים

אם לא כי מ"י מתשלה זכרומינו לכנין יה' לעובה בכם עוב בסימה עליה מוהא חלי ותחבר סכימתו לכסון בחומינו והוא בעיר מין מאר לאה לתוכב לו אמר"ל בכ"ה בכנין ירושלים כי תשקה נפשו בנו מהמת הכם עוב כי נהיה לו לכם ולתפארת כתו מזכר סב"ע כתה פעמים בשיר הסירים אומני בנוכה ירושלים אבל ז"ל דהלמו אחר הרו' דכינן שבתפילה רוב הזכרות מיתתתו בחולם וגו' (ב) אבל הקיבור היה תקומים לא לפיכר שיך הקיבר סימתו לעיון לברכת יעלה ויבא ונותר אע"ג שלא בתפילה הביר ירושלים והוי כמו תוהם בדבר מ' שזה חלוי בזה אבל לגרפה עם בנין יי"ופלים אין לך תוהם בפתים גדול מזה הכרון לעובה עם בנין ירושלים הם כמיעים רחוקים זה מזה שברי יש קרת הכסימה לעיון בימתיים לכתך אין מיין לכלל יעלה זכרומינו עם ברכת בונה ירושלים : מכ"ה

: כל מקום שאמרו שמחזירין אותו הזיר לברכה שטעה בה ה"מ בשטעה בשוגג אבל במזיד ומתבוין חוזר לראש התפלה (ג) שכיון שבמזיד לא אמר כתקנת חכמים הרי גלה דעתו שבטול מצות כל אותה התפלה : (ד)

ה המתפלל והוא עומד בענין שצריך להוסיף על התפלה התמידית או להסיר ממנה ואינו יודע אם הוסיף אותו ענין או הסירו אם לא אם הוא תוך ל' ימים שהתחילו להוסיף אותו דבר או לחסור חזקה מה שהוא לומר לומר קודם התחלה אמר כי כן הוא הרגיל לשונו ומכאן ואילך אמרי' ודא"ל הירג' לשונו לאותו ענין והזקה מה שהיה צ"ל כן אמר הילכך לפי מנהגינו שאין אנו אומרי' בימות החמה כלום בברכ' אתה גבור לא טל ולא גשם אם אחר שהתחילו לומר משיב הרוח ומורי"ד הגש' נסתפק אם אמרו אם לאו והוא תוך ל' יום חזקה הוא שלא הזכיר כלום ולא טל ולא גשם כמו שהוא רגיל לומר בל ימות החמה וצריך לחזור וכן בשאלה בברכת השנים אם נסתפק אם אמרו אם לאו והוא תוך ל' יום של התחל' אמירתו הזקה שלא אמרה וצריך לחזור וה"ה אחר הפסח אם נסתפק אם אמר מוריד הגשם אם לאו והוא תוך ל' יום אחר הפסח צריך לחזור דחזקה הוא שאמר הגשם כמו שהוא רגיל לומר בל ימות הגשמים ואם הוא אחר ל' יום בכולן אין צריך לחזור •

ט וכיון שברגיל לשונו הדבר תלוי ואז"ל שבל' יום כבר הרגיל לשונו נהגין קצת בני אדם לומר בש"ע ברכת אתה גבור (ה) צ' פעמים עד משיב הרוח ומוריד הגשם בנגד ל' יום שאומר אותה ג"פ בכל יום הרי צ' הרי הרגיל לשונו (ו) ואם הוא מסופק אפי' למחרתו אין צריך לחזור וכן ביום ראשון של פסח נהגין לומר ברכת אתה גבור עד מכלכל' חיים בחסר צ' פעמים בלא משיב הרוח ומוריד הגשם והו"ל לשונו שלא לאומרו ואז אם הוא מסופק משם ואילך ג"כ אין צריך לחזור דחזקה שלא אמרו (ז) ברכה שלישית מתחלת אתה קדוש וכו' ואכמכה ג"כ אקרא שסמכוה בה שתים הראשונות והוא פסיק הבו לה' בני אלים שהוא ברכת אבות הבו לה' כבוד ועוז הוא ברכת גבורות הבו לי' כבוד שמו השתחוו לי' בהדרת קדש בנגד קדושת שהוא אתה קדוש והוא בנגד יעקב שהקדיש שמו יתברך כמו שאמרו בהגדה עמתבתי והתם בא"י האל הקדוש הין מ' ימי תשב' שהות' דמלך הקדוש כאשר יתבאר במקומו בע"ה(ח)ואילו הג' ברכו' מולם חשובות כאחת מפני שכולם של שבח הן והרא מלתא היא ואין בהן בקשת צרכים וכל מקום שטעה בהן חוזר לראש התפלה ל"ש יחיד לא שנא ציבור :

קטו ברכת אתה חונן וכו סעיף אחד :

א ברכה רביעית אתה חונן ומה ראו לומר בינה אחר קדושה דכתיב כי בראותו ילדיו וגו' והקדישו את קדוש ישראל וסמוך ליה וידעו תועי רוח בינה ועוד מפני שמותר האדם מן הבהמה היא הבינה והשכל קבועה ראש לאמצעיות שאם אין בינה אין תפלה ובמ"ש וי"ט מבדילין בה משו' שהבדלה היא חכמה שמה שהאדם מבדיל בין דבר לדבר הבמה היא לו ולכן קבועה בברכת חכמה ודיני הבדלה יתבארו בע"ה בסדר מ"ש חמשית השיבנו ומה ראו לומר תשובה אחר בינה דכתיב השמן לב העם ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו הרי שהבינה מביאה לידי תשובה ששית סלח לנו ומה ראו לו' סליחה אחר תשובה דכ"ה סולח דכתיב ויושב אל יי וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ומה שתקנו לומר אבינו בברכ' השיבנו ובברכת סלח לנו משא"כ בשאר הברכות היינו טעמא שאנו מזכירין לכניו שהאב חייב ללמוד לבנו על כן אנו אומרים השיבנו אבינו לתורתך ובסלח לנו משום הא דכתיב וישב אל יי וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ע"כ אנו מזכירין רחמי האב כדכתיב כרחם אב על בנים שירחם עלינו ויסלח לנו שבועית ראה נא בעניני כו' וגאלנו ומה ראוי לומר גאולה בשביעית כי היה ראוי לומר רפאינו אחר סלח לנו כסדר פסוק הכולה לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי אלא מתוך שאנו עתידין ליגאל בשביעית קבועה בשביעי' אע"ג שאז"ל דבמוצאי שביעית שהוא תחלת שמיניתבן דוד בא מ"מ כיון שדמלחמות יהוה בשביעית מלחמה אתחלתא דגאולה היא ועוד ממבדא הוא יותר טוב למ' גאולה תכף אחר סליחה מרפואה נכי הגאולה אינה באה אלא אחר הסליחה הגמורה מש"כ בהפואה שהש"י הו' רופא נאמן ורופא חולי כל בשר ברחמיו : (א)

קיז פי' ברכת רפאינו וכו סעיף אחד

א שמינית רפאינו ומה ראו לומר רפואה בשמונית מתוך שהמילה נתנה בשמוני והמילה צריכה רפואה לכך קבועה בשמונית ולא בתשיעית או יותר מזה וקדם לח"ג לא יכלו לקבוע כי הוצרכו להקדים הגאולה כמו שכתבנו בסי' שקודם זה ואומרים רפאינו ונרפא כו' בל' רבים ואע"ג שהכתוב אמרו בל' יחיד דכתיב רפאני יי' וארפא אנו אומרים אותו בל' רבים לכלול כולם בברכה ואע"ג שכבר אחז"ל כל הכתוב לרבים אין מכנין אותו ליחיד ליחיד אין מכנין אותו לרבים היינו בשמכרין לקרות או לתרגם הפסוקים אבל בשאומר אותם דרך תפלה ובקשה מותר לשנותו לפי צורך השעה ולפי עניין תחנת' ובקשת' ועוד י"ל אפי' בשאומר דרך תפל' ובקש' אם יאמר בל המזמור כולו אסור לשנותו מיחיד לרבים או איפכא אבל בשמתפלל ואומר פסוקים לקטים הנה והנה יכול לשנות לפי צרכו ועניינו :

קיז דיני ברכת השנים וכו ה" סעיפים

א (א) תשיעית ברכת השנים ברך עלינו מ" ומה ראו לומר בט" מפני שהוא כנגד מפקיעי שערים כדכתיב בהו שבור זרוע רשע דמיירי במפקיעי שערים ולא בסתם רשעים מדכתיב בההיא פרשה יארוב במסתר לחטוף עני ומקשים וכי הלסטים אורב את העני והלא אינו אורב אלא את העשיר אלא במפקיעי שערים הכתוב מדבר שרוב דעתם לעניים הוא שהעשירים יש להם תבואה בביתם ואונס צריכין לקנות וקא בעי דוד רחמי עלה דמילתא שבור זרוע רשע ותן שובע בעולם ובכך זרועו יהא שבור ודע תדרוש אז רשעו בל תמצא כלומר זה שהיה בדעתו להיות רשע כשתדרוש רשעו לא תמצא עולה שלא יפסיק לעשות ופרשה נ' דוד אמרה בתשיע' דאשרי האיש ולמה רגשו גוים שתי פרשיות הן ולמ"ד חדא פרשה היא הוי למנצח על עלמות ולמה ה' תעמוד ברחוק תרתי פרשיות : מימות ויגשמי' מוסיפין לשאול ואומרי' ותן טל ומטר לברכה כו' וביומות החמה יש מקומות שאין שואלין בה לא טל ולא מטר שהמטר הוא סימן קללה והטל אין צריכין לשאול עליו שהטללים אינם נעצרין וכן המנהג באלו המקומות הנקראים ארצות אשכנז ובקצת מקומות כגון בספרד ששואלין הטל גם ביומות החמה אע"ג שהטל לא נעצר מ"מ מתפללין עליו שיתנהו לברכה ונהדא ופשטיה ומתחילין לשאול בח"ל ששים יום אחר תקופת תשרי שאין צריכין למטר מקודם לכן ואף אם היו צריכין קצת מקומות או אפי' כולן קודם לכן אין מתחילין לשאול קודם דאנן בתר בבל גרירינן ובבבל אין מתחילין אלא ביום זה מפני שהיא במצולה ואינה צריכה למים קודם לכן דהייגו קודם ששים יום מן התקופה ויום תקופת תשרי בכלל הששים ויום הששים עצמו בלאחר ששים ושואלים לו חילכך בתפלת ערבית של יום ששים מתחילין בח"ל ובא"י מתחילין לשאול מליל ז' במרחשון

ב ואף

(ב) וכל זה דומה ועוד אחרי' פ"ג מלכלו עמ"ע אמילו פתח תרסם על עתיך ישראל מזחם בבנוה ירושלים אבל ז"ל דהלמו אחר הרו' דכיון שבתפילה רוב הזכרות מיתתתו בחולם כמחזיר מותם סתך לחתיתה לא תקנו ברכה בפני עמתה תמש"כ בבה"מ גם הרוב הוי כתותם בפתים לע"ג שעלה ויבא הוא כתותם בחולם לא מלוג ותקנו ברכה כתו בשמרת (ג) אפי' בברכות לחתנות (ב"ח) ועל"ל סי' ק"ד (ד) בתרבע כרישות יכון בל' אותיות של הו"ה בסכורע וכמזוקף יכון בל' אותיות של אדני ומיהו בפתיחות מצות יכון לאמתיך הוי"ד לחבוא הסמא על הסוד מי עולמים שסם החיבור וכמזוקף יכון לעלות ה"ל של מדי לחבר עם הי' ומחלה י' עם ה"ל וכמכורע בסוף המצות יכון להמשיך הי"ה וכמזוקף שעלה ה"ד כו' וכן מלמ(כדר חיום) (ה) המעמד ויתחילין דוקא אחרתה גבור אבל באתה סמ"ק סימן ל"ל מסמע דאומר דקומר רק ורב לרופיע תמיד הרוח • (ו) הקמה בד"ח הא ב"ל יום יש בה יותר מ"ל תפילות דבמבחות מבינה המלכין הנוספין • ותי' דבמחות הא דבעי ל"יום בסעיף מ' הוא לחרות על מנין התפילות דבעינ' ל' הפלות בין בחמיב הרוח בין בגל ומעמ' ובכל"ב הוי' ל"ל פעמים לאו דוקא אלא תפילות מ"ל יום ולא ראה בר"מ וכ"מ ובל"ח ועל"ח לשני ב"ל תפילה וכ"מ בכל"ה ובהגה ע"ש • גם מלכל סם מי גם ותן על ומטר דין ב"ל יום ע"פ ולא ראה תמב"ל מ' רכ"ו ומבוני לקנו סי' ע' ד"חטרם אלו על ומטר ומשיב הרוח יש לתן דין מי (ז) ובמל"ה הי רל"ה בהל דוקא בעניית לחיינו עקיתת מתחילו אמתר ל' פעמים מזיב הרוח בחמיני עצרת תמתבר כן אתם בשב ואל תעשה הדיינו לתר ל' פעמים אתה גבור בסמא ולא מזיב הרוח זה מיו כנגד ע"כ ולא תבוא לברי הגמ' ס"ע ולנגו לפסקו גם לענין דילוג הלי ות"ת ראה בסלה לחיינו לתיגל מין דבל"ה הרבה ס"ו מולקין על מיקר דין זה לסני בל' פעמים מין לחוסיף עניו (ח) ואם התפלל בלאחר לאמה התלך הקדוש מ"ל לחזור (כ"ג ס"ם ק"ח) ומיין כוונת כל הברכות ו"ח בת"ת •

סימן קט"ו

(ג) בסדר הוים כתב עמם על מדר הברכות לאתה חונן ראשונה שאלת הדעת והתחתה בחלמים עוב אתנו הגמל ולכן צריך לכוין בה כראוי מזה עיקר האמלה שצריך לדם לאמר מהבורא ית' שיתן לו שכל ודעת יכר יודע לתמוים ברע ובטוב בטוב • הסיבנו לאחר הדעת כי תחוך הדעת עיקן לבו על חטאיו וכוונת הברכה האלת לבקש תכ"ת שמו ויכוונע וישפיל גאות לבבו • סלח לנו אחר תשובה וצריך שעלה על לבו הטבלים לו הפעמים בעונתם • רפאינו לאמלה אחר הגאולה שכל זמן שהיה בגלות שוחר אחר עון הוי ועיקר הכוונה לבקש מחלה מלהיות מרפא לחולנו רשאה בדי בנינו בריאים וחזקים לעסוק בתורה כראוי ולשמור כל המצות • ברכינו פרנסה אחר רשאה כשהיה חולה אינו מבקש על המזון אבל אחר שנתרפא חבקש אחר פרנסתו לחזור ולהבריח גופו ונפשו וצריך לכוין מיודעתו הפ"ו לנו פרנסתינו בכנתה ולא בעבר בהיחר ולא בחיסור הקנו בשופר אחר בברכנו על הפנה טובה כו'

סימן קי"ז

(ה) בברכות הנים צריך לחזר תמובר ולא תעובה דקאי על הנוה ותמובר קאי על הקדוש ברוך הוא • רש"ל עוד בסומפים מסחאות הרבה בחפלם י"ם ולכן לסמה מסחאת שלנו כתב

(ב) אמרו לאמר לבנו ומה ראו לומר בנה אחר קדושה דכתיב כי בראותו ילדיו וגו' והקדישו את קדוש ישראל וסמוך ליה וידעו תועי רוח בינה ועוד מפני שמותר האדם מן הבהמה היא הבינה והשכל קבועה ראש לאמצעיות שאם אין בינה אין תפלה ובמ"ש וי"ט מבדילין בה משו' שהבדלה היא חכמה שמה שהאדם מבדיל בין דבר לדבר הבמה היא לו ולכן קבועה בברכת חכמה ודיני הבדלה יתבארו בע"ה בסדר מ"ש חמשית השיבנו ומה ראו לומר תשובה אחר בינה דכתיב השמן לב העם ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו הרי שהבינה מביאה לידי תשובה ששית סלח לנו ומה ראו לו' סליחה אחר תשובה דכ"ה סולח דכתיב וישוב אל יי וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ומה שתקנו לומר אבינו בברכת סלח לנו משא"כ בשאר הברכות היינו טעמא שאנו מזכירין לכניו שהאב חייב ללמוד לבנו על כן אנו אומרים השיבנו אבינו לתורתך ובסלח לנו משום הא דכתיב וישב אל יי וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ע"כ אנו מזכירין רחמי האב כדכתיב כרחם אב על בנים שירחם עלינו ויסלח לנו שבועית ראה נא בעניני כו' וגאלנו ומה ראוי לומר גאולה בשביעית כי היה ראוי לומר רפאינו אחר סלח לנו כסדר פסוק הכולה לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי אלא מתוך שאנו עתידין ליגאל בשביעית קבועה בשביעי' אע"ג שאז"ל דבמוצאי שביעית שהוא תחלת שמיניתבן דוד בא מ"מ כיון שדמלחמות יהוה בשביעית מלחמה אתחלתא דגאולה היא ועוד ממבדא הוא יותר טוב למ' גאולה תכף אחר סליחה מרפואה נכי הגאולה אינה באה אלא אחר הסליחה הגמורה מש"כ בהפואה שהש"י הו' רופא נאמן ורופא חולי כל בשר ברחמיו : (א)

(ג) ומ"ש אמרו שמחזירין אותו הזיר לברכה שטעה בה ה"מ בשטעה בשוגג אבל במזיד ומתבוין חוזר לראש התפלה (ג) שכיון שבמזיד לא אמר כתקנת חכמים הרי גלה דעתו שבטול מצות כל אותה התפלה : (ד)

(ד) ומ"ש אמרו שמחזירין אותו הזיר לברכה שטעה בה ה"מ בשטעה בשוגג אבל במזיד ומתבוין חוזר לראש התפלה (ג) שכיון שבמזיד לא אמר כתקנת חכמים הרי גלה דעתו שבטול מצות כל אותה התפלה : (ד)

(ה) ומ"ש אמרו שמחזירין אותו הזיר לברכה שטעה בה ה"מ בשטעה בשוגג אבל במזיד ומתבוין חוזר לראש התפלה (ג) שכיון שבמזיד לא אמר כתקנת חכמים הרי גלה דעתו שבטול מצות כל אותה התפלה : (ד)

(ו) ומ"ש אמרו שמחזירין אותו הזיר לברכה שטעה בה ה"מ בשטעה בשוגג אבל במזיד ומתבוין חוזר לראש התפלה (ג) שכיון שבמזיד לא אמר כתקנת חכמים הרי גלה דעתו שבטול מצות כל אותה התפלה : (ד)

(ז) ומ"ש אמרו שמחזירין אותו הזיר לברכה שטעה בה ה"מ בשטעה בשוגג אבל במזיד ומתבוין חוזר לראש התפלה (ג) שכיון שבמזיד לא אמר כתקנת חכמים הרי גלה דעתו שבטול מצות כל אותה התפלה : (ד)

(ח) ומ"ש אמרו שמחזירין אותו הזיר לברכה שטעה בה ה"מ בשטעה בשוגג אבל במזיד ומתבוין חוזר לראש התפלה (ג) שכיון שבמזיד לא אמר כתקנת חכמים הרי גלה דעתו שבטול מצות כל אותה התפלה : (ד)

(ב) כתב בע"ח דיש לסמוך על הרא"ש בדיעבד אם טעה ואמר מטר הגיע ז' תרחמון ואיך באין צריך לחזור ע"כ וכן דאיתי בת"ח תשוב שאין ענין לחלק בין הארצות הללו מל"י, מבבל הוה מצוה היו שבין כפי הצורך לכם אבל אחרונ הללו נרגילין חיים כתו מ"י. (ג) כ"כ בב"י וכל בו דאף לאמרי" אם היה צריך לברכה אחרת בברכת השנים, היינו פרנסה שהוא דבר הצריך אבל אין בו היזק לשום אדם אבל מטר יש בו היזק לאמר אחרות, ועוד דהוי תשמי מתבטא לגבור, ולכך תמיה לי אל ע"ת שהקשה המגיד קו"ע דהוצה לתוספי תוספי הא שאני הכם דאין היזק לאמר אחרות גם לא הוי תשמי מתבטא: (ד) כתב הב"ח וח"ת אם אחר ותן על ומטר בטומע תפלה ומעשה בשני גזולים שעשו מעשה לומר ותן על ומטר בטומע תפלה ונאמר מ"ל לעתיו בתוכה שנה ותנו הדבר בהאמרתו קמי שמיא אלא מרגין לפני הב"י בתעניית וזכמליות ב"ג תדוה ותורים בפוקים ותזתורים אל מטר (ה) אבל בתבודהם כתב הטעם בתפלה בשמים הוא יותר טובה מטעמו שהרי אם בא בתפלה מחר ומתפלל ואם בכן עניו אין חוזר ומתפלל גם בל"ח הקשה על טעם הלבוש דעניו תדיר יותר דהוא אמי' ביומות בחתה

סימן קי"ח

(א) עיין לקמן סימן תק"פב ואם אמר בכל הטנה אחר המטפע מ"ל לחזור (כ"ג)

(ב) וטמחא אבכמות ולירושלים עיריך סחוך לעטמה זה בת' דורמי דשומות מחזרים כי מתן ר"ת אל י"ח עולה אלף ות"ת מתכן המלאכים המקבלין תפילותיהם אל ישראל ופ"ז הנוסח הוי הנבון מכון (תוכה תמה)

ג) כתב

(ב) ואף אם לפעמים היו צדיקים קורם לכן לא התפללו עליו קודם לכן משום עוברי דרכים של עולי רגלים שעדיין לא הגיעו לבתידם עד ז' במרחשון * וגם אחר החורבן היו נוהגין כן שאע"פ שלא היו עולין לרגל מ"מ היו מתאספים יחד בירושלים כל הדרים כביבותיה ולכך לא היו כתחילין גם אחר החורבן עד ז' מרחשון כדי שיגיעו לבתידם: (ודווקא השאלה מאחרין מפני זה משום שהיא היתה עיקר התקנה אבל לא סני כ"ב שנאחר את ההזכרה ולכן לענין ההזכרה א"י וח"ל שוים להתחיל בשניהם בתפלת מוסף של יום ראשון של יום טוב אחרון של חג)

ושואלין בכל המקומות עד תפלת מנחה של עי"ט הראשון של פסח ועד בכל ומשם ואילך פוסקין מלשאול:

ב יחידים הצריכים למטר בימות החמה אין שואלין אותו בברכת השנים שכין שהגשמים קללה לרוב העולם בימות החמה כדכתיב הלא קציר חטים היום וגומר ובימות הגשמים שכל העולם צריכין להם תקנו חז"ל לומר השאלה בזו הברכה לכל העולם לא יאמרוה היחידים בזו הברכה דדוי נראה כמתפללים על כל העולם והרי הם כמקללים לשאר ארצות (ג) אלא ישאלה בשומע תפלה שזה אינו נראה כמקלל שהרי אפי' יחיד לבדו יכול לשאול צרכיו בשומע תפלה: (ד) ואפי' עיר גדולה בגנוה או ארץ אחרת בולה כמו מפרד בבללה או אשכנז בבללה ביחידים דמי כנגד רובא דעלמא ושואלים בשומע תפלה ומיהו ארץ אחת בולה הצריכה למטר בימות החמה אם טעו בה אפי' יחיד מהם לבדו ושואל מטר בברכת השנים אינו צריך לחזור בלל מ"מ אם רוצה הרשות בידו לחזור ולהתפלל בלא שאלה בברכת השנים בחורתו: ונ"ל כשחוזר ומתפלל בתורת נדבה יכול לומר גם השאלה בשומע תפלה:

ג ואם טעה ושאל מטר בימות החמה במקום שאין צריכין לו מחזירין אותו ואפי' אומר ותן טל ומטר לברכה בין שהמטר דוא קללה להם:

ד וכן אם לא שאל מטר בימות הגשמים מחזירין אותו אפילו שאל טל כיון שהעולם צריך לו עכשיו אע"פ שבהזכרה אינו כן שכיון שהזכיר טל יצא אפילו לא הזכיר גשם בשאלה שאני כמו שכתבתי לעיל סימן קי"ד אבל אם שאל מטר ולא טל אין מחזירין אותו שהטל אינו נעצר בדלעיל:

ה ואם לא שאל מטר ונזכר קודם שומע תפלה אין מחזירין אותו ושואל המטר בשומע תפלה ואם הוא ביום שיש בו תענית שצריך לומר גם ענינו בשומע תפלה יאמר השאלה שהוא תדיר (ה) קודם ענינו ואח"כ ענינו ואע"ג דגבי הזכרת הגשם לא אמרינן דבי אלא שמחזירין אותו אפילו נזכר קודם ענינו ואינו אומר בשומע תפלה שאני שאלה שהיא בקשה ושייכא בשומע תפלה אבל הזכרה שהיא שבח אין ענייניה בשומע תפלה, ואם לא נזכר השאלה עד אחר שומע תפלה אם לא התחיל עדיין ברצה אומר ותן טל ומטר לברכה דוי כמו תחיה אריכתא עם ברכת שומע תפלה כמו שכתבתי לעיל גבי גשם ושאלה בברכת השנים דה"נ דמוזה בברכת ש"ת במאמר שמע קולינו כו' וקבל ברחמים וברצון את תפלתינו שהוא ל' כללי וכולל מה שאמר כבר ברכת השנים בתבואתה שאי אפשר בלי מטר ואח"כ אומר רצהבו' ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל רצה אם לא עקר רגליו חוזר לברכת השנים שהיא עיקר מקומה ולא סני במה שיחזור לשומע תפלה וישאל בה שאין זה עיקר מקומה דכיון דאטרחוה רבנן לחזור דוי כלכתחילה לאומרה במקומה דהיינו בברכת השנים ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה וה"ה אם השלים כל תפלתו ואינו רגיל לומר אחריה תחנונים אע"פ שעדיין לא עקר רגליו כעקר רגליו דמי וחוזר לראש התפלה עשירית תקע בשופר כו' ומה ראו לומר קיבוץ גליות אחר ברכת השנים לפי שב' ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופרייכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא אלמא קיבוץ גליות בעת ברכת השנים היא, ומתחלת בתקע שופר מפני שקבוץ גליות ע"י הקיעה שופר תהיה דכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגומר לכך תקנו בהתחלת' תקע בשופר:

קיח ברכת השיבה ובו סעיף אחד:

א אחת עשר' השיבה שופטינו כבראשונה כו' ומה דאה לאומרה אחר קיבוץ גליות שכיון שיתקבצו הגליות יעשה דין ברשעים קודם שיבאו להתיישב בירושלים כדכתיב ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבו' סיגיך ואסיר' כל בדיליך וע"י כן ואשיבה שופטיך כבראשונה יש חותמין האל אהב צדקה ומשפט ויש חותמים מלך אהב צדקה ומשפט וכן אנו נוהגין ומה שחותמים בברכה זו במלכו' אע"ג דק"ל דברכה הסמוכ' לחברת' אין צריך להזכיר בה מלכו' דבמשפט שייך טפי לומר מלכות מבשאר ברכות כדכתיב מלך במשפט יעמי' ארץ כלומר שכשיושב על המשפט לדון כל באי עולם הוא מרא' שהוא מלך ומר"ה עד י"ה חותם המלך המשפט שהוא ג"כ פירושו המלך שהוא יושב על המשפט ואין חילוק בין המלך המשפט ובין מלך אהב צדקה ומשפט אלא שהמלך המשפט פירושו המלך שהוא יושב עבשיו על המשפט ומלך אהב צדקה ומשפט פירושו שהוא אהב בכל עת שיעשה משפט אפי' אינו בעת שהוא יושב על המשפט כמו שיתבאר במקומו בע"ה לפיכך אנו לפי מנהגינו שאנו אומרים כל השנה מלך אהב צדקה ומשפט גם ב' ימי תשובה אם אמר מלך אהב צדקה ומשפט אינו צריך לחזור שמעט הפרש יש ביניה' ולא אמרו שהוא חוזר אלא במקום שאומרים כל השנה האל אהב צדקה ומשפט שלא הזכר בה מלכות כלל ובעת המשפ' נכון הוא להזכיר מלכו' שהרי אז הוא מראה שהוא מלך לפיכך צריך לחזור ואפשר לפרש ג"כ מלך אהב צדקה ומשפט הוא מלך אוהב שיעשו ברואיו צדקה ומשפט ולפי זה אינו דומה כלל להמלך המשפט ואם כן אף לדידן צריכנן לחזור בי" ימי תשוב' אם אמר מלך אוהב צדק' ומשפט וכן נהגין (א) י"ב קללת המלשינים וקבועה אחר המשפט שכיון שנעשה דין ברשעים כלו המלשינים וכולל הזדים עם המלשינים כדכתיב ושבר פושעים וחטאי' יחדיו ועוזבי יי' יכלו י"ג על הצדיקים וקבועה אחר קללת המלשינים שכיון שכלו המלשינים תרוממנה קרנות הצדיקים דכתיב וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק וכולל גרים עם הצדיקים כדכתיב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן דהיינו צדיק שאינן זקן אלא זה שקנה חכמה וממוך ליה וכי יגור אתך גר הרי גרים כמוכים לצדיקים לכך כוללם בברכה אחת: יד בנו' ירושלי' וקבועה לומר אחר על הצדיקים לפני שעיקר' התרוממות קרנות הצדיקים הוא בירושלים שנא' שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך ובנו' באב מוספין בה נחם ובמקומו יתבאר בע"ה (ב) ט"ו את צמח דוד כולי וקבועה אחר בונה ירושלים שכיון שבאין לירושלים בא חד דכתיב אחר ישובו בני ישראל ובקשו את יי' אלהיהם ואת דוד מלכם ונהרו אל יי' ואל טובו באחרית הימים פי' אחר שישובו בני ישראל לבית המקדש ובקשו את הקב"ה ואת דוד מלכם,

קיט דין הרוצה להוסיף בברכות ובו ד' סעיפים

א שש עשרה שמע קולינו וקבועה אחר צמיחת קרן שכיון שבא דוד באה תפלה דכתיב והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבי' תפלתי ויחיד מתפלל בה ענינו ביום התעני' כאשר יתבאר במקומו בע"ה: ע"כ סדר הברכות האמצעיות שתקנום חז"ל להתפלל אותם בכל יום לכל ישראל דרך כלל מידו אז"ל שיכול כל אדם להוסיף ולשאול בכל ברכה וברכה דבר הצריך לו מעין אותה הברכה כגון ברפאינו יכול להתפלל על החול' וכברכת השנים יכול להתפלל על הפרנסה וכן בשא' ברכות אבל בברכת שומע תפלה שהיא האחרונה וכוללת ומאספת כל הבקשות יכול אדם להוסיף בה ולשאול בה כל צרכיו וכשהוא מוסיף דבר באיזה ברכה יתחיל תחלה ובנוסח אותה הברכה ואח"כ יוסיף באמצעה מה שהוא צריך אבל לא יוסיף ואח"כ יתחיל דהוי כמפסיק בדברים אחרים בין הברכה כיון שעדיין לא פתח בברכה זו שתקנו החכמים שרוצה להוסיף מעניינה ועוד דנרא' באילו עושה עיקר הברכה טפלה וצרכיו עיקר וזה אינו נכון כי הברכה שתקנו חז"ל לכל ישראל היא עיקר וצרכיו טפלין לגבה ולפי' הר' יונה הדין מתחלק לג' דינים הדין הראשון אם בא להוסי' בכל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אם בא להוסיף בשביל רבים או בשביל כל ישראל יאמר אותן בל' רבים ולא בל' יחיד שכיון שאומ' אותם בשביל רבים ואומרה בל' יחיד

יחיד הוי הפסקה וגם כשאומר בל' רבים לא יוסיף אלא בסוף הברכה שכיון שהשלים בבר מה שתקנו חכמים לחיוב נמור אין לחוש במה שמוסיף אה"כ אבל באמצע הברכה לא דכיון ששואל צרכי רבי' באמצע הברכה נראה כמוסיף על המטבע שתקנו חכמים הרין השני שאם שואל צרכי עצמו ממש בגון שמתפלל על חולה שיש לו ברוך ביתו שיתרפא וכיוצא בו יכול לאומרו בל' יחיד ואפי' באמצע הברכה והוא שיאמר אותו בל' יחיד שלא ידמה כמוסיף על המטבע שטבעו חכמים והדין השלישי בברכת שומע תפלה שהיא בללית וכן בסוף התפל' שכבר גמר כל התפלה כמו שתקנוה חז"ל בין קודם יהיו לרצון בין אחר יהיו לרצון יכול להאריך ולשאול כרצונו בין בל' יחיד בין בל' רבי' בין צרכי ממש בין צרכי צבור :
(וע"ל סי' ק"א סעיף ד')

ב בד"א ביחיד שבא להוסיף אבל בשהציבור רוצין להוסיף יכולין להוסיף ולהאריך אפי' באמצע הברכה ובלשון רבים כמו שהמנהג הוא ביום התענית שמוסיפין ומאריכין תפלות ותחנונים בברכת סלח לנו אבל יחיד שמוסיף דבר לצורך יחיד לא יאריך הברכה דנראה כמפסיק ' (א)

ג ברכות האמצעית הללו שאינם אלא בקשת צרכיו אין להם סדר להיות כולם חשובות כאחת כמו הראשונות שהם של שבח אבל יש להם סדר לעניין זה שצריכין לסדר אותם כל א" אחר חברתה כמו שסמכוה על המקראות לפיכך אם טעה או דילג בברכה אחת כאלו אין צריך לחזור לראש האמצעיות שהיא אתה חונן אבל צריך לחזור לראש אותה הברכה שטעה או דילג בה ומשם והלאה יאמר כולם על הסדר ואפי' אם נזכר ב' או ג' ברכות ויותר אחר אותה הברכה שטעה בה כגון אם טעה ולא אבר הזן טל וטפר בברכת השנים ונזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברכת השנים וכן אם טעה ואמר האל האדב צדקה ומשפט ונזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברכת השיבה ואומר משם ואילך על הסדר :

ד וש"ץ ששכח ולא אמר ענינו וחתם גואל ישראל כ"ש שאמר יותר אינו צריך לחזור ולברך ראה נא בענינו כו' שאם היה חוזר היה צריך לחזור ולברך ברכת גואל ישראל או שאר הברכות שאחריה ואנו ק"ל שבשביל ענינו אין מחזירין כמו שנתבאר בע"ה ואם היה חוזר היו אלו הברכות שחוזר עליהם ברכה לבטלה לפיכך לא יחזור ויאמר ענינו בשומע תפלה ביחיד (ב)

קך

שראוי לומר רצה בכל תפלה ובו ג' סעיף א"

א ברכת י"ז רצה וקבעוה אחר שומע תפלה שכיון שבאה תפלה באה עבודה דכתי' ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיה' לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמי' ובר"ח ובח"ה מוסיפין בה יעלה ויבא דוינו יתבאר במקומו בע"ה ואשי ישראל כו' פי' הקרבנות הנקרב' על האש תקבל ברצון ואע"פ שעכשיו אין מקרבין קרבנו' מתפללים על התפלה שהיא במקום קרבן שתתקבל ברצון לפני הש"ו ומדרש יש מיכאל שר הגדול מקריב נשמותיהן של צדיקים בכל יום על גבי המזבח של מעלה ועל זה תקנו לומר ואשי ישראל שיתקבלו נפשותיהן ותפלתם כלומר וגם תפלתם של ישראל הכל תקבל ברצון כו' :

קכא

דיני מודים ובו ג' סעיפים

ג ש"ע מודים וקבעוה אחר רצה כיון שבאה עבודה באה תודה דכתיב וזבח תודה יכבדנני כלומר אחר זביחת הקרבן תן הודאה לה"שי (א)

ב האומר מודים מודים משתקין אותו משום דמחזי כשתי רשויות ושחין בה תחלה וסוף ר"ל מיד כשמתח" לומר מודים שחין ובסוף הברכה כשיחזור הטוב שמך ולך נאה להודות חוזר ושחזר כדי להכניע לפניו יתב' ע"י הודאה : ובחנוכה ובפורים מוסיפין בה על הניסים ומר"ה עד י"ה מוסיפין בה וכתוב לחיי' וכל אחר יתבאר בס"ד בע"ה : (וע"ל סימן קי"ג סע' א" וסע' דה"ל וכל מי שלא כרע במודים שדרו לאחר ע' שנה (ב) נעשה נחש דהק"בה מודד לו מדה כנגד מדה שהיה לו לכרוע ולזקף בנחש והוא לא עשה כן לכן נעשית שדרו כנחש) . (ג)

ג וזאו מרים אחריה ברכת בדנים דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת כשמע אחר שירד מעשות החטאת דהיינו עבודה אה"כ ברכ' מדכתיב מעשות ולא כתיב לעשות דהיה ראוי לפי זה לאומרה מיד אחר העבודה שהרי מיד אחר העבודה ברכם אלא דעבודה הודאה הוא מלתא היא ושייכי להדדי דאף הודאה עבודה של מקום היא לפיכך סמכום להדדי וקבעו ברכת בדנים אחריה י"א שאין לומר אותם אלא ש"ץ שכיון שהוא במקום נשיאת כפים ונשיאת כפים אינו אלא במקדש ובציבור אבל יחיד אין לאומרה וכן היה מן הדין אבל המנהג הוא לומר אותה אפי' יחיד בכל תפלה שהוא ראוי לנשיאת כפים (ד) .

קכב

דינים השייכים בין י"ח ליהיו לרצון ובו ג' סעיפים .

א ברכת י"ט שים שלום וקבעוה אחר ברכת כהנים דכתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם וברכה של קב"ה היא שלום דכתיב י' עוז לעמו יתן י' יברך את עמו בשלום כר"ה עד י"ה מוסיפין בה ובספר חיים ובמקומו יתבאר בע"ה . ע"כ סדר תפלת י"ח ואע"פ די"ט הם קורין אותן תפלת י"ח מפני שמתחלה לא תקנו רק י"ח ברכת כי ברכת המלשינים לא תקנו הק"ך זקני' ואח"כ בימי ר"ג נתרבו המלשינים והוסיף לתקן ברכת המלשינים שיאבדו מהר' וקבעוה בין אלו ברכות התפלה אבל השם הראשון שלא היו אלא י"ח לא זזה מפי הברייות וקראוהו תפל' י"ח .

ב ולאחר שסיים תפלת הי"ח אומרים אלהי נצור כו' ויש מוסיפין עוד לאמר תחינות אחרות כל אחד לפי מנהגו (א) ובין התפלה ואלהי נצור יכול להפסיק ולענות קדושה וברכו ואפילו כעומד באמצע אלהי נצור יכול לקצר כדי לענות ואפילו לא קיצר יכול להפסיק כדרך שמפסיק בין ברכות של ק"ש ואפילו באמצע יכול לענות שאין אלהי נצור אלא תחנונים של אחר התפלה ולא המירי תחנונים בתפלה י"א שאין נכון לומר התחנונים קודם יהיו לרצון אלא מיד אחר כיום י"ח יאמ' יהיו לרצון דכמו שתקנו לומר קודם התפלה פסוק אדני שפתי תפתח כן תקנו ג"כ מיד אחריה יהיו לרצון שכן אמר דוד מיד אחר י"ח מזמורים ואם בא לחזור ולאמרו פעם אחרת אחר התחנונים דרשות בידו ואנו אין מנהגינו לאומרו אחר התחנונים (ב) אחז"ל כל הזריז לומר ד' דברים אילו בתחנוניו זוכה ומקבל פני שכינה : עשה למען שמך , עשה למען ימינך , חסד , עשה למען תורתך , ת"ת , עשה למען קדושתך גבורה , וג"ל שהטעם מפני שבאלו הד' לשונות מיוחד ד' רגלי המרכבה והם העטרת והחסד ודת"ת והגבורה שנקרא קדושה ולכך יש מתחילין לומר מלכנו ואלהינו יחד שמך בעולמך ואח"כ יאמרו ע"ל שמך כו' שמייחד העטרת עם עולם העליון והבן ג"ל . (ג)

קכג

דיני הבריעות בסיום י"ח ובו ו' סעיפים .

א ואחר שאמר יהיו לרצון אמרי פי' וגומר כורע בעבד הבא ליפטר מרבו ופוסע ' לש פסיעות לאחוריו בבריעה

וכ"ל ול"ח פסקו דיאמר יהיו לרצון אחר תפלת י"ח וכן בת"ת ' (ג) פסוק יהיו לרצון וכן בת"ת ' מכוגל לכתה מעיינים מתחיל יו"ר תיומתיו יו"ר יש מ יו"ר יו"ל יב מו מותיות מ"ב וסודו סוד גדול לכן עיין לפ

סימן קיט

(ה) כתב בסדר היום וגריך ביהודה בכוונת תפילה הקדומה מחמר מגת ה' הקדמתי עוריתי פעמתי לפניך מחר הקדמתי ובלה עוותי וכסר פעמי הכל אחר הקדמתי ושוערי ופעמתי לפניך מיום היותי על האדמה עד היום הזה ואם יש לו חיזה עון מהדש בתוהו היום מזכיר אותו בתפלה הקדומה מלגו בהרית לו מנהה לו ערבית ול"ל אם יהודה בבלה לגו לא יפגיד אלא בבסלה לגו לא יהודה כי אם על הכלל בלבון רבים ובברכת ש"ת יאמר לעולו בל' יחיד ע"כ (ב) כדי לירד לעומק דין זה נריך לדי לאחריך קלת כתב ר"י ז"ל וה"ר רבינו מאיר סכה ס"ל עניגו יאמר בתקום ממכר יותר נראה לומר ביאמר אותו בש"ת וכ"כ בתנחיג מל"ל וכתב עליו מע"ז דף מ"ב ח"ל תתכנו על ב"י שלא הזכיר בגם תו' ור"ש כתבו דאמרו בתקום ממכר אבל נראה דאמרינתי' מל"ל בתנחיג ס"ל הרבב"ם ומר קלי מינגא הרב"ר הבינלן קודם זה וכתב שחו' והרא"ש כתבו בעור גם תיתא גדולה בלא בעור כתב בן לרבי' ובכר כתב ר"י דק"ל הרבב"ם גם הלחתי בב"ג בחתו' על ב"י שכתב דתנחיג הולך על העור דמלא תתנחיג ס"ל הרבב"ם ומר קלי מינגא הרב"ר גם הקבה לרב"ר פטיעה דאומרה בתקום הממכר מ"כ ולא הרגיש בחתו' זו לחתי כתב ב"י הה קי"ל הרבב"ם לכן כ"ל ניש' הכל הב"י ' וקוקן ומער שיגה חל הרא"ש דהרא"ב כתב תחילה פירוש הרבב"ם וכתב לאם בכתה בתקומה ולא אמרה אינו אמרה כי היכ ל"ל אחר כל סדר הברכות והו ברכה לבעלה ואח"כ כתב אבל לפר"כי לומרה בתקום בכבר ואין כלן ברכה לבעלה ע"כ מבעא לרבב"ם מינו מומרה אמר' בתקום שבבר והיינ בכתב אינו אומרה ר"ל לחיכה אומרה כלל מי נריך דוקא לאומרה קודם רפאנו ול"ל תבום ברכה לבעלה וכן מבחנו בתו' דף ל"ד אבל הטור בכתוב תחילה פר"ב אחוחרים בתקום שבבר ואח"כ כתב פי' רבב"ם שלבכה עבינו לא יחזיר כו' תבעבו דלא יהזור לתחיל ערפלנו אבל מ"ת אומרה בתקום בבבר ברב"ר וכן בהבוב' מ"ע סימן קי"ב כתב הרבב"ם מ"ל הבי ול"ל יפה כתב הב"י דיותר נראה לומר בשומע הפלה ואינו ברבב"ם והבתה מיהא התיב' הנ"ת כי הו' והרא"ש לא כתבו בתקום שבבר אלא לרב"ר גם הינבנים כל תחיות כ"ג הל"ל דקלי הכל לפי הרבב"ם דק"ל מותי' וגדולים הל"ל הבמו לי תקום ובביאורי נמר הארכתי יותר והוכחתי לדעת דיאמר בש"ת ביחיד בלא ברכה ואם הזכר קודם שעקר רגלו אומר אותו אם בלא ברכה אך הינא על הלבוש דאמר פסק דיאמרו בש"ת ומקבן מי' תקס"ו הנה בל"ע מלד שעבה גם תתוכין דבריו בת"ש ובתב גלל ישראל לעולם מבייחין גלל ישראל ותתילין בעיגנו גם מ"ש ל"ל לחזיר ולברך ראה לא בעבנו תמהה הא לא שנריך לחזור לחזור מיגו מחר אלא לענינו וכ"מ הטור ומנו הדין בכל הברכות מיוחדות בחור לברכ' בעבר' בהן שוב ל"ל ברור לדעת הוכח הב"י דאף מבתחיל רפאנו כל אלא מתם הברכה אחר לעניגו ואומר אח"כ רפאנו וכן מבואר בתבוכה מ"ע מי' קי"ב וכ"ח ותש"ש שם ופסקי תו"ה אבל בע"ת פסק בזה ולינו חוזר אלא אומר בש"ת ולא דק גם מבתחיתו כל הבר בר' אך נריכין לחר' בתלה בי' קי"ד בתם התחיל ברכה של אחריה כו' וכן בינעלה ויבא בבי' תק"ב ע"ש וכן נריכין לחבר בתפלה בחפלה ויש ליבר בחב בכ"ג בבם ש"ג אם אלא היו ' שהתענו בב"ה בבבש"ל עתר בין גואל לרופא ואח"כ בתו נב"ה יאמר הש"ל עניגו בש"ת ,

סימן קדא

(ה) אלו ישיח בחוליים אם יש רוק בפיו עד בתלה הרוק תפיו (כפר חבריים כי' י"ח) (ב) וב"שם דיון ב"ק ד"מו הטוקתה לאחר שבעה שנה ואמר לכון בזה:כי הנתם עולר כ"ז שמים כהבואר בתם' בטורות (ג) ואמר כולמ' בתורם הכל מתרמלין חו' מנח' ,

(ד) בהג"ה ס"ע סיים על מנהג זה ואיש ראה ול"ל לבבון המתיגו בכוונה כי כבון לאומר' כבן בתב הכל בבת הטל בו ותבב"ל ואחרי"ל ומנהגים.וכן מנאתי בבסקי תו"ת בתוק על הש"ע בזה וכתב בל"ג סי' קכ"ח בתל"ת אלגיגו כו' בבית הכבל

סימן קד"ב

(ה) מחר"ת חוב"ל אחר אלהי עד בלא נוחתי כו' ואומר אמינו בבבת חבר סי' ס"ז ' רש"ל היה אומר יהי רצון בתגלגי הענין פנים מו' חבו' כי' ס"ז ' (ב) כתב בבוחרי כ"ג דחב"ת

לבוש הלכות תפלה דתבלת

בבריעה אחת ואחר שפסע ג' פסיעות בעודו כורע קודם שיזקוף יטה (א) בראשו לצד שמאלו וע"ל סי' י"ח סעיף א' שזהו ימינו של הקב"ה אשר בשעת התפלה עומד לפניו וגם פניו י"ת הם כנגדי כשמתפלל רואה עצמו כאילו שכינה לגיל פניו (וע"ל סי' ל"ח סי' א') כעניין שנא' שויתי י"י לנגדי תמיד וימינו עדיפא שנא' כימינו אש דת למו וגו' ואמר עושה שלום במרומיו ואח"כ יטה בראשו לצד ימינו שהוא כנגד שמאלו של הקב"ה ויאמר הוא יעשה שלום עלינו ואח"כ ישתחוה לפניו ויאמר על כל ישראל וכו' וכל זה הוא דרך כבוד והכנעה בעבד המתנהג שלום לרבו ונפטר ממנו ואם לא עשה כן נח היה לו שלא התפלל שהרי אם יקד עבד מרבו בלא רשות נראה שאין לו אימה לפניו ובוודאי לא יתן שאלתו ולא משגיח על כל דבריו ואדרבה הוא כועס עליו וכן הוא בטכסיסו י"ת וכשפוסק עוקר רגל שכיאל תחלה ונ"ל טעמא משום שכשיגיע לפסיעה שלישית שצריך לעמוד שם כמו שיתבאר בסמוך יהיה רגלו השמאלי אחורי רגל ימינו (ב) וכן הדעת נותן שכן יעמוד אדם לפני אדונו כי כן הוא מדת ההכנעה בדרך העולם ובטבע ועוד שהוא חשיבות לימין שהוא עומד ונכנע לפניו ית' (ועוד כי כן קבלו חז"ל שרגל שכיאל מיוחד למצוה זו וע"ל סי' כ"ד סעיף א') ושיעו' פסיעותי' יהיו לכל דפחות כדי שיתן גודל בצד עקב (ג) כמו פסיעות הכהנים בשעת עבודה וטעמא שלא יגלו ערותן לפיכך לא יפסיע פסיעות גנות יותר מזה ולא יוסיף על פסיעות וכל המוסיף יש בו משום יוהרא ומראה הכנעה והרחקה יתירה וטעם ג' פסיעות לא פחות ולא יותר הרבה טעמים נאמרו בו כל אחד לפי סברתו ובאגדה אומר שמר"עה נכנס לפני הקב"ה בחושך ענן וערפל וכשיצא יצא מאלו הג" לכך אנו עושין ג" פסיעות כנגד אילו שהרי המתפלל בשעת התפלה עומד ג"כ לפני הקב"ה (ד) ואחר שאמר עשה שלום בו' יאמר יהי רצון בו' שיבנה ב"ה בו' כי התפלה במקום עבודה ולכן מבקשין על ב"ה שנזכה לעשות העבודה ממש:

ב ובמקום שכלו דג' פסיעות יעמוד ולא יחזור למקומו (ה) עד שיגיע ש"ץ לקדושה או לפחות עד שיתחיל הש"ץ בקול רם (ו) ואם אינו עומד וחוזר מיד למקומו דומה לכלב ששב על קיאו כי דכלב בשעה שהוא משליך הקיא נראה שהוא משליך אותו מפני שאין לו תועלת בו ואח"כ כשחוזר ואוכלו נראה שאין הדבר כן א"כ מה שהשליך הקיא מתחלה הוא דבר מגונה ושלא לצורך כי לא היה לו להקיא אותה כן הוא הדבר הזה כשפסע תחלה הג' פסיעות נראה שסיים תפלתו ופסע לאחוריו כעבד שנפטר מרבו וכשחוזר מיד נראה שמה שחזר מתחלה לאחוריו לא היה מצד שסיים תפלתו ושנפטר מרבו אלא תנועתו היתה תנועה משובשת בלי כוונה כבלב המקיא הקיא שלא לצורך:

ג גם הש"ץ כשמתפלל בלחש צריך לפסוע ג' פסיעות ויעמוד שם כדי הילוך ד"א (ז) קודם שיחזור למקומו וכשחזר הש"ץ התפלה בקול רם אינו צריך לחזור לפסוע השלש פסיעות אחר התפלה שהרי עדיין אינו נפטר אלא ממתין הוא עד סוף הקדיש שלם שתקנודו חכמים אחר סיום כל התפלה כי כל מה שמפסיקין בתחנה וקריאת כ"ת וסדר קדושה הלל וא"מ ובה"ג כולהו לסדר תפלה הם באין והקדיש של אחרים חוזר על העיקר התפלה די"ח ומטעם זה נ"ל תקנו בו תחקבל צלותהון כו' שחוזר על תפלת י"ח:

ד מידו אם לא התפלל הש"ץ בלחש אלא התחיל מיד בקול רם יפסע ג' פסיעות גם אחר תפלתו שבקול רם כדי לצאת ידי חובת עצמו אע"פ שעדיין הקדיש שלם לפניו יפטר ממנו ית' על התחיות של עצמו כגון אלהי נצור כו' שיאמר בלחש ואחר שסיים התפלה והפסיעות של הקדיש שלם יפטר ממנו ית' על מה שהתפלל בעד הציבור: (ח)

ה כשחוזר הש"ץ התפלה בקול רם יאמר ג"כ בתחלה אדני שפתי תפתח וגו שהוא שייך לתפלה כמו שכתבתי למעלה אבל בסוף אינו צ"ל יהיו לרצון אמרי פי וגו' מפני שעדיין לא גמר התפלה שמתפלל בעד הרבים עד הקדיש שלם שלבסוף: (ט)

ו בני אדם המסיימים תפלתם קודם שמסיימים הציבור לא יחזרו פניהם לציבור עד שיסיים הש"ץ תפלתו (י) שנראה שדילג ויחשדוהו שלא התפלל כל תפלת הציבור בין שסיים קודם להם ועוד שהיפך פניו מן השכינה שהצבור עומד לפניו ית'

קכד דין הנהגת ש"ץ בי"ח ועניית אמן ובו י"ב סעיפים.

א ואחר שסיימו הציבור תפלתם יחזיר הש"ץ התפילה כדי לומר הקדושה בעשרה וגם להוציא מי שאינו בקי ואע"פ שהוא יצא מוציא את מי שאינו בקי דהיינו שאם יש בב"ה מי שאינו יודע להתפלל והוא מבין בלשון הקודש יכוין למה שאמר הש"ץ ויוצא וצריך אותו שיוצא בתפל' הש"ץ שיעמוד ויכוין לכל מה שאומר הש"ץ מראש ועד סוף ולא יפסיק ולא ישיח ופוסע שלש פסיעות לאחוריו ככל דין אדם שמתפלל עצמו (א) ואפילו הבקיאים ושהתפללו כבר יש לדם לשתוק ולכוין לברכות שמברך החזן כדי שיענו אחרים אמן שאם אין תשעה בב"ה שמכוונין לברכותיו של הש"ץ קרוב להיות ברכותיו לבטלה שהרי לא נתקבצו חברת הש"ץ התפילה אלא בי' עם הש"ץ לכך יעשה עצמו כל אדם כאילו אין תשעה צולהו ויכוין לברכת החזן ולא ישיח שיחת חולין והשח גוערין בו (ב) וי"א שגם יעמדו קרוב על רגליהם בעת חזרת ש"ץ התפלה אע"פ שכבר התפללו מ"מ לא יחזירו התפלה לומר אותה עם החזן כיון שכבר התפללו ולמה להם להתפלל שנית בלא חידוש וכ"ש אם יזכרו עם החזן שאסור שנראה בקלות ראש אלא ישתקו וישמעו.

ב וכשמגיע החזן לברכה יאמרו על כל ברכה וברכה שישמעו מפי החזן ה"ה בבל מקום שישמע ברכה מפי אחר יאמר ברוך הוא וברוך שמו על שם הכתוב כי שם י" אקרא הבו גודל לאלקינו (ועוד שאפי' בשמזכירין צדיק בשר ודם צריך לברכו שנאמר זכר צדיק לברכה כ"ש הקב"ה) ואחר כל ברכה יענו אמן כין אותן שיצאו ידי תפלה בין אותם שלא יצאו אע"פ שהם יוצאין עכשיו בתפלת החזן אינם כעונים אמן אחר ברכות עצמן שהרי מ"מ דם אינם אומרים כלום אלא שומעים וגם ילמד אדם לבניו הקטנים שיענו אמן כי מיד שהתינוק עונה אמן יש לו חלק לע"ה כדאסמכינן בסמ' אקרא דשמר אמונים וכ"שעונה אמן יכוין בלבו פי" המלה והוא אמת היא הברכה שבירך המברך ואני מאמין בזה (ג) כי אמן הוא לשון האמנת דברים והרי הוא מחזק ומסיים כל מה שאמר הש"ץ לכך גדול העונה אמן כו'. (ד)

ג לפיכך לא יענה אמן חטופה דהיינו כאלו האלף נקודה בחט"ף (ה) שאין זה מלה של לשון הקדש ואין לה פירוש וכ"ל דה"ה שלא יאמר אמן באחד משאר הנקודות שאין משמעות פירוש לשון האמנת דברים כגון בשורק או בחולם או בסגלאפום וכה"ג וכן לא יענה אמן קטופה דהיינו שמחסר קריאת הנו"ן (ו) ואינה מוציאה בפה שתהא נכרת או שמפסיק באמצע המלה שגם זה אין לו פירוש של האמנת דברים.

ד תם

סימן קדנ

(א) למקום מהמקומות עומדים עומדה שלם בעודו שמסע מגלה יחד מאר הפסיעות: (ב) מוכר הפסיעה הכל רגל מ' הוי פסיעה מגלה דאיתי נוהגין כן מגלה כמ"ה הר' חמה בב"ר דפסיעה הוא בהגעה שם רגלים דהיינו שמסע ג"כ יחיינו לא בהמתלי ותחר ומתחיל בשתלי וכו' לכן ל"ל דפעמת תכני מפיבות היומן עוקר תחילה בשתלי ומניח עדיין הימין בתקום שמיה מי"ע ז"ח דף ע"ג) (ג) ובתקום דאיכא דוחק נהגו לעסוק מפי' פחות מזה (ב"ח מ"ב) (ד) עוד טעם בב"י וכן רגליהם רגל ישרה רגליהם תרי רגל חד ו"ל ו' דכתיב בחריה וכן רגליהם בכף רגל עגל ואף מגלה תלמי מגלה תלת בעומו לא מקיומו הוי עוד מגלה בוש לו לחזור ב"ג פסיעות ומעשה זה כתב בל"ח ומי"ע דבלא חדם מקפידין מגלה יוד חדם לפיהם עד שיעומו המקומם אבל מ"ח ע"י קפידתם טעים שבארמין מי מרוחה מגלה לעמיה יחכרו לעוב לתקומם בנרם שתחתיהם שיעור התפורם ס"ב מגלה יהיו מחיים מגלה יוד ואם יוד הוא עמה מגלה בהוגן מגלה הארתה (ה) ומחיב הוא לכוין רגליו כתו בתפלה דל"ב ג"ב (ו) הב"ח פסק לתחתין לכתחילה עד הקדוש אם לא שתקום נר להם ובל"ח מחלק דבשתחרים מיוחים כיון דפחות הב"ג יוד חכי לתקום (ז) כתב מי"ע ל"ב הגהב ס"ע אבל נאם הרבב"ן ל' ד' פסיעות ואף שתפסר דמחמה לגין הימיד שתב ר' יהודם דלריך לתחתין ד"ל הא יש לחלק בין יחיד לב"ל ע"ב וכן בל"ח ס"ם מין עומדין הלריך בזה לחלוק על ס"ע ולא ידחיתי לסוף דעתו דברור ופסקו לכוונת מהה ס"ע דלכתב הרבב"ן כדי הילך ד' פסיעות ל"ב מבחתת הם פסיעות ביטים ופסיעה בינונית הוא שיעור אחה ומ"ם הגור ופ"ע בתנ"ן מיום מלו מתחתין והיינו ברחיתי בתנה מהה שכתוב בשם הרבב"ן ור' יהודם ד' פסי' הא ר' יהודם כתב ד"ל מגלה דהבל אחר הוא, אם תמיה גדולה לי על מ"ח בעמין זה וגם על ל"ח שעמו בדברי ב"י שהביאו בתה שכתב ז"ל על מ"ם מבחרכם דיחיד לריך לתחתין כשאינו עדה' מתפלל עם הצבור אבל ר' יהודם כתב נראה דיחיד ישהה תעמו וכן נראה מדאחריו ס"ם ח"ה שיהה בין תפילה לתחילה כדי שיתחולל דעתו עליו הדיעו כדי הילך ד' אחות עכ"ל: והביא שבל זה דברי ר' יהודם וכן הבין הב"ח ע"ם ואני ראיתי בספר ר' יהודם דף ר"ה ע"ב מגלה כתב מגלה יפה תעמו ומ"ם ג"ל וכן נראה כו' הא דברי ב"י עלמו והבלא מחלק לי מה שהקשה לחי"ע על הבנוש שהשמיט ח"ם בהגה ס"ע דיחיד יתחין ד' אחות ונראה דהבין כראה לי על אחות ב"ל ואמר דאם מתפלל בעמ"ה לי' זו אחר ש מגלה דבעמי' ד' אחות ומסר דס"ל לבו' כאבחרכם ומחו על מ"ם לעבל בתפלל עם הצבור ורחיתי בב"ח ומגל' על ר' יהודם דחוק בשחחר ופיחלל בגי בד' אחות אבל ביחיד המתפלל בביתו ישהה הרבה קודם שיעוב לשם לו יוד לתקום אחר ע"ב: והגה אחוה אחרב' מיפכא מהחבר' ' ולפני בשחי' מעמדת דוקא כמתפלל עם הצבור הוא לריך בשהה מעם בבוד בשמיה שעדיין עומד שם עד שיחחר הש"ל בתפילה אבל ביחיד בני בשמיה מוועמת הה נראה דעת ר' יהודם גם אחרבם לא מגלה שיעו' לדבר ולעמוד שתחיל הש"ל תבף ' (ח) זה דחוק אבל בב' הבוחר דחי אחר זה לא אמר זה אלא נראה טעם לעבל בתכיון שפסע בלחש שב לא הער יחוכו ממי בבוד. מיבור (ל"ח) (ט) כתב חייע אף אב"ל בהגה' ס"ע ח"ח בב"י הבחש אחי שאומר אחיון אחר יבל"ר סוכר ג"ב שאינו אומר ל' שפתי תפתח ע"ב וכן הראיתי בשלה' דף רכ"ה שחוקן על רמ"ח ומסק דיאמר יהיו לרצון ומכן הא הוי מהב בשהיה ס"ל(י) ואף דב"סב כתב דלא יחזיר לחקומו לחזור' עד שיתחיל הש"ל אחר' כך ותשם הוי אוחר לחחזיר כמו רק מקומו לא הוי דמלי ניכר ' ול' חיר' דעבל מייב הלחילה בהדי הש"ל ומלחייב קודם הש"ל ואין נראה כן חפי' מגלה דלעולם נריך להחתין עמחה עד שיתחיל הש"ל וכ"ע:

סימן קכד

(א) ומוקא אם מבין אם אינו מ"ל אומר אבל אם אינו מבין אינו מגלה ויחיד אינו מוחיל אפי' מי שאינו בקי דלא הקלי מגלה בש"ל (כ"ג וכ"ח) (ב) ראיתי מהחרוני' על דבר ה' שיעיתין הסידור בעמיהם בשעת חזרת התפילה ומעיהם ונכם שם מגלה ירחו אוזה ואח מטומים על כל תנא ותלה (מ"ה) כתב בעל"ת בשם תמי' ח"ע מי' ק"ע דחי שעמק בחורה אף מגלה יחות שבוד ח"ת לא בקרת מועה ע"ב ולי נראה דלא קל' בני דהא כתב ח"ע הטעם דאנו מחזיקין

עמיהו בקיאים ומחזיקו מחזיקין שלחנו לחפלין מגלה בכוונה בלשון ר"ם ק"ל וכן מוחנו בב"ה שם (ג) על כל עמה ברכה וברכה מטוהר בחוהר ומחזיקין עמין הברכה שחברך ואחר מגלה ובקשות יכוין כגון מחן שאחר הקדיש ובברכת המזון ואחר זכריהו שבעבלה ויבא ותומיה מהם בקשות יכוין ב"ל בלחנו בקשת המחר' ובברכת המחלה ובברכת הלה ושים שלם מהם בקשות ותחיות והם שבחיו של הקב"ה יכוין בחתה מגן אחת שם"ל חזון דעת והוא הקיים ואחרון דברי המבקש וכן בסל"ל מי עמיל' ועיין בב"ה הי רנ"ו בחדיות (ד) מי מחברך בכוונה גדולה שלמיה המברך יוחר גדול (מ"ה) (ה) מיהוש בשמ' ונקל (כ"ל) (ו) הכ"ה מלקי מו מ"ם מגלה ע"ן שיש שמחסר

ד וגם לא יהטיף ויסדר לענות אמן קודם שסיים דמברך שא"כ על מה הוא עונין אמן כיון שהמברך
עדיין לא סיים הברכה וכן לא יענה אמן תיכף דהיינו שדוא חייב בברכה אחת וש"ץ מברך אותה
הוא רוצה לצאת בה"ע ש"ץ ואינה שומעה אע"פ שיודע שהש"ץ מברך אותה ברכה והוא אינה
שומעה כגון בב"ה גדולה שאינו שומע קול החזן אלא שיודע לפי מנין הברכות באיזה הזזן עומד לא
יענה אחריו אמן דהוי אמן יתומה כיון שלא שמע על מה הוא עונה והרי הוא חייב באותה ברכה ורוצה
לצאת בה ואיך יצא בה אם לא שמעה וי"א אפי' אם הוא יצא כבר ידי א תה הברכה או שאינו מחויב
בה כגון ברב' של ס"ת או שמע אחד מבר' ברכת הנהנין לא יענה אמן אם אינו שומע מפי המברך(ז)וכ"ש
אם אינו יודע באיזה ברכה קאי הש"ץ אלא שומע שאחרים עונין והו' עונה ג'כ דדוה אמן יתומה וכן
לא ימתין עם העניית אמן הרבה אחר שיצא ברכה מפי המברך שזה הוי נמי אמן יתומה שאין ניכר
על מה הוא עונה אלא מיד שתכלה הברכה מפי המברך יענה אמן ולא יענה אמן קצרה מפני
שנראה שדומה עליי כמשא אלא שחוק קבוע הוא לו אלא צריך שיאריך בה קצת כדי שיכוין בה
בבדי שיכול לומר אל מלך נאמן שהוא ר"ת שלו מ"מ לא יאריך בה הרבה לפי שאין קריאת היתוך
התיבה נשמעת כשמאריי' בה יותר מדאי :

ה מי שמתפלל בלחש בעת שהש"ץ חוזר התפלה ובעת שהש"ץ מסיים ברכה שיש לענות אחריה אמן
באותו פעם לא סיים היחיד תפלתו אך טרם שיסיימו הקהל לומר אמן סיים הוא תפלתו אם עדיין
לא כלתה עניית אמן מפי רוב הציבור יכול לענות אמן עמהם דעניית אמן נמי מן הברכה הוא ואפי'
לא שמע הברכה כלל רק שומע צבור עונין אמן ויודע על איזה ברכה קאי יענה עמהם דדוקא אם שמע
יחיד שאמר אמן והוא לא שמע הברכה יש חשש לאמן יתומה ואינו רשאי לענות עמו אמן אפי' אם
כבר יצא לפי דעת הי"א שבתבנו למעלה אבל השומע מפי צבור ועדיין לא כלה אמן מפי רוב הציבור
הוי עדיין מן הברכה ועונה עמהם וכן בקדיש וקדושה וברכו :

העונה אמן לא יגביה קולו יותר מן המברך שג' גדלו לי" אתי ונרוממה שמו יחדיו . (ח)

ו נאם יש קצת מן העונים שמאריכין בה יותר מדאי אין צריך המברך להמתין להם . ארז"ל כל העונה
אמן בכל כחו פי' בכל כוונתו פותחין לו שערי גן עדן שנאמר פתחו שערי' ויבא גוי צדיק שומר
אמונים' אל תקרי אמונים' אלא אמני' אילו שאומרים אמן :

ח ש"ץ שנכנס לב"ה ומצא ציבור שהתפללו בלחש והוא צריך לעבור לפני התיבה לאלתר ירד לפני
התיבה ומתפלל בקול רם לציבור ויוצא בו גם ידי עצמו ואינו צריך לחזור ולהתפלל בלחש שאם
לאחרים מוציא לעצמו לא כ"ש ואין בזה משום המשמיע קולו בתפלתו דרי זה מקטני אמנה כיון שע"י
הדחק הוא עושה . וכן אם הוא שעת הדחק בגון שיראי' שיעבור זמן התפלה יוכל להתפלל הש"ץ מתחלה
בקול רם והציבור מתפלין עמו מלה במלה בלחש עד האל הקדוש (ט) כדי שיענו קדושה אחריו מ"מ
טוב הוא שיהיה א' לכל (י) הפחות שיענה אמן אחר ברכת הש"ץ .

ט קהל שהתפללו וכולם בקיאין בתפלה ואין בהם שאינו בקי אעפ"כ ירד הש"ץ לפני התיבה ויחזור התפלה
כדי לקיים תקנ' חכמים וכן כל דבר שתקנו חז"ל בשביל טעם מה אם לפעמי' יזדמן שאין שם אותו הדבר שתקנודו בשביל מ"מ תקנת חכמים במקומה עומדת . * וכ"ש בכאן שיש עוד ט"א והוא בדי שיענו אחריו קדוש' ואע"פ שלא נתקנה אלא משום שאינן בקיאין מ"מ אם אין שם שאינן בקיאין יחזור משום קדושה שלא אמרוה ביחידים בלחש .

ג'כ מתפלל בלחש ואם הדבר שתקנו חז"ל בשביל טעם מה אם לפעמי' יזדמן שאין שם אותו הדבר שתקנודו בשביל מ"מ תקנת חכמים במקומה עומדת . * וכ"ש בכאן שיש עוד ט"א והוא בדי שיענו אחריו קדוש' ואע"פ שלא נתקנה אלא משום שאינן בקיאין מ"מ אם אין שם שאינן בקיאין יחזור משום קדושה שלא אמרוה ביחידים בלחש .

י אם יחידים בקהל מאריכין בתפלתם אין לש"ץ להמתין עליהם אפילו הם חשובי העיר משום טורח ציבור .

יא וכן אם יש מנין בב"ה אין להמתין על אדם חשוב או גדול שעדיין לא בא שכיון שיש עשרה ישנה
שם השכינה על מי ימתינו עוד :

יב מי ששכח ולא אמר יעלה ויבא בר"ח או בח"ה או בכל דבר שצריך לחזור בשבילו (וע"ל סימן רסח
סעיף י"ג) ולהתפלל אפילו שכח ברכה שלימה יכוין דעתו וישמע מש"ץ כל י"ח ברכות מראש ועד סוף
כאדם שמתפלל לעצמו ולא יפסיק ולא ישיח בה ויפסע ג' פסיעות לאחריו ויוצא בה ידי חובתו אע"ג
דק"ל שהש"ץ אינו מוציא אלא את שאינו בקי שאני הכא שהתפלל אלא ששכח ולא הזכיר אע"פ
שהוא בקי הש"ץ מוציאו . (יא)

קבה דיני קדושה ובו כ' סעיפים

א ולאחר שסיים השש"ץ ברכה שניי' יאמר נקדש כו' ולא יאמרו הציבור עם השש"ץ נקדש או נעריצך שדברי הש"ץ אומר אותו בשביל כל
הציבור בל' רבים אלא הציבו' שותקין ומכוונין למה שהש"ץ אומר עד שמגיע לקדושה ואז עונין הציבור קדוש כו' . (א)

ב טוב לכוין רגליו בשעה שאומר קדושה עם ש"ץ שדברי אומרים נקדש כשם שמקדישין אותו בשמי מרום ובמרום הוא מקדישין אותו ברגל
ישרה דכתיב ורגליהם רגל ישרה : בשעה שאומרים קדושה ישאו עיניהם למעלה לדגדיל הכוונה וגם הוא דרך חיבה שעיניה' נשואות
בעיני הש' ועיניו נשואות בעיניהם כאלו רוצים להרבק בו ית' וצריך לנענע כל גופו ולהזדעזע מאימתו ית' דכתיב וינועו אמות הספים
מקול הקור' ונהגו לנענע ולהזדעזע בקפיצה דרך מעלה (ב) כ"ל שעושין כן ע"ד והחיות רצוא ושוב כמרא' הבזק שפירושו כמו בזק
ופרש"י רצוא ושוב כלהבת הכבשן שיוצא' תמיד מפי הכבשן וממהרת לחזור ולינכס כך כשמוציאות ראשן מתחת הרקיע הנטוי למעלה מהן
נרתעו' מפני השכינה שלמעלה מן הרקיע וממהרו' להשיב את ראשן ע"ל . והכוונה שרוצין להשיג אותו ית' בדבשא' למעלה ובשיגיעו
השגה מה מיד הם משיגים ויודעים שאי אפשר להשיג ית' כי לא יראהו אדם וחי שפירושו אפי' מלאכי השרת לכך הם נרתעות ומיד הם חוזרת
ע"ד ויסתר משה פניו שלא להשיג יותר מדאי וכן אנו עושין כמותם קפצין דרך מעלה באילו רוצין להשיג והוזרין מיד ועושין כן שלשה פעמים
כנגד כל הג" קדושות שמקדישין אותו בג' עולמותיו לדורות שבכל הג' עולמות קצר שבלינו מדשיג רק קדושתי ית' ואם לפעמים נשיג ענין
מהניצוץ מיד יעלם ממנו מפני עומק המושג וקוצר המשיג וזהו כוונת קפיצתינו למעלה וחזרתינו מיד וכ"ל שזהו ג"כ פי' מה שאומרים בקדושת
יוצר והוזיות כו' מתנשאים כו' ופי' לעומת שרפים ר"ל עם השרפים בלומר לנוכח השרפים וכמו לנוכח אשתו ייצחק . ולא ידברו באמצע
הקדושה . (משום דאיתא במדרש דהרבה גמלים טעוני' אף וחמה למי שמספר בין קדוש לבריך ועל סיכון צ"ל סעיף ג') מי שאמר
קדושה בב"ה אחת ובא לב"ה אחרת ומצא ציבור עונין קדושה יענה עמהן שאין הקדושה כמו דתפלה שנאמר עליה בין שאמרה פעם א"
יצא ידי חובתו שהרי אנו אומרים נקדש כמו שמקדישין אותו למעלה ומעלה מקדישים אותו בכל עת בתות נתות מלאכי השר' לפיכך כל עת
שישמע שמקדישים אותו למטה כת אחת שדם י' יחב' עצמו עמהן ביום התעני' מוסיף הש"ץ סליחו' בברכת סלח לנו ואומר ענינו
בין גואל לרופא כמו שיתבאר בע"ה במקומו בהלכות תענית .

קבו דין ש"ץ שטעה ובו ד" סעיפים

א ש"ץ שטעה ודלג אחת מכל הברכות וכשמזכירים אותו יודע לחזור למקומו אין מסלקין אותו אבל אם דלג ברכת המינים מסלקין אותו מיד
דחיישינן שמא מין הוא ולכך דילג שלא רצה לקלל את עצמו אבל אם התחיל אותה טועה בה אין מסלקין אותו שכיון שהתחיל בה ודאי
איט

נקע ל"ון (ב"ח) (ז) בל"ל הולך על הנוסח דע"
כיון שכבר יצא בה אם רק יודע באיזה ברכה
קאי הש"ל אף ע"פ שאם הברכה תוכר ע"ל
וכ"ח בהגה ע"ע ורחיתי בב"ה מתחיל כלומר
ומביא כן דעת התו' פ"ל ההולך אחר הקריאת
ס"ח וברפת ההמון מקול אמיתו אינו יודע באיזה
ברכה קאי וכזה נראה להחיר כתבות סע"ול"ל :
(ח) עיין מ"ש מי' ק"ל מ"ל מזה רמ"ו שאין
לוחר בקול גדול מאחר (ע) ק"ל דלעיל סי' ק"ע
מכתב שיתפלל מס הש"ל כל התפלה מנה בחלה וי"ל
(י) כ"כ בהגהת מ"ע וכתב בע"ח דב"ע סכתב
ס"ח דאם אין תבעה מחמוסים קרוב שברכותיו
לבטלה פליג מדין זה וס"ל דאם סני בחד ויש חיומה
אמת כתבו הגהות מ"ע בע' י"ח ודברי לבוש דכתב
דהני כתבתוקת שנים אחן אינו מרחוי דדוקא
גדולים כמיון אחין הברכה לבטלה מכוח בגלא תפלה
ע"כ : ולפ"ז נתי היתה על הלבוש מכתוב ס"ל
בל' ע"ע דבעינן ט' ומוחר מהדלו ועוד מ"ש דסני
בתיקוקות הוא בכו' רל"ג וכאן כתב כהגה ע"ע
לכן כ"ל דמשיקרא לקר"ת דגם שיך כאן מלא ברכה
לבטלה כיון אגלא התפלל הש"ל אבר בלחש והיינו
מכתבו טוב הוא מיהה מ' לכל המחות מיעבה אחן
כו' מומנע דחדינגא אין מעבב אף באחד והשתלא
אתי מסר מ"ש בסי' רל"ג התיקוקה יענה ור"ל
אם אין אחד גדול ומכב כ"ג בשם ל"ח ז"ל דאף
רמ"ל לא קאחר אלא כשמעה דמוקה כל כך שאם
לא ותחילו מיד לא יכלו לגמור קודם שיעבור
זמנו אבל ב"ה טפי עדיף אגלא אתחילו הצבור עד
מיאחר הש"ל הא הקדוש ע"כ ומעל"ד לא נראה
כן וכן ראיתי מהתחילין תכף וכן מכתב
בח"ח סי' מע"ה בשם מ"ח (יח) הב"ח בשם
רש"ל ואחרונים כתבו אגלא יסתוך ע"ז שאל"ל
שיוכל לכוין בו ולא ידלג אלה אלכתוב וטוב פו'
מיחזור ויתפלל עכ"ל והא דאמר מכשהם"ל דרמו
לתבליע המנות אמור ט לכתוב אגלא חייב
להתפלל בעצמו עכ"ל הב"ח וכתב בפירוי כ"ג ירמאם
בב"ח הבין מרש"ל מ"ש מגלא ידלג אגלא קאי אגל"
והא ליתי אגלא לכתוב קאי ע"כ ולעל"ד נראה בזה
דמי' הב"ח דרש"ל ודאי קאי אמות' אגלא שכתב
דלא יסתוך ע"ז כו' וטוב הוא מיחזור ויתפלל מכתב
דאין איסור כלל ואם הוא יוכל לכתוב על ס"ל
ע"ז כתב הב"ח דאם הש"ל מדלג אסור לו לכתוב
אע"ל אגלא הוי' מ' ע"ל ע"ל וס"ל דיש מכוח בדבר
אבל באמת אף אתין הש"ל מדלג טוב לו מיחזור
ויתפלל גם בע"ל הבין דברי הב"ח כתו כ"ג ע"ם
ומה בפירוש הוא ברור בפירוש הב"ח ונתלה
לתעשה .

סימן קד"ה

(ח) וכן נשתחם ברוך יאמרו וכן ובדברי קדש
ונומר ישתקו ויחמנו מ"ל כ"כ כ"ל אבל
בב"י נראה מסתפק וכן בספר חסידים כי"ת"ע
תכתב דהקהל יאמרו בלחש ועיין בס"ח שם ד"ע
בהבמתו שם ועפ"מ אפשר לפרשו ודו"ק עוד כתב
בס"ח דלאחר מיחידים לוחר ברוך כבוד ל"י ומקומו
קודם מוסיים הכ"ל נעותחם מ' וכן ביחלך ל"י
קודם ובדברי קדש (ב) מחב בשל"ה קבלתי
דבשעה שאומרים ברוך כבוד ל"י ויחלך ל"י נריך
גם כן לרמיס עקבותם עם נופם כלפי מעלה כמו
בקדוש ע"כ ומחב בחמרי"ל ובאמרו ברוך כבוד
כודע ונוקף בשם וכן ביחלך מרע תוקף בשם
מ' וכן

לבוש הלכות תפלה התכלת

אינו מין וטעותו שגנה היא (א) ודוקא בברכת המינים מסלקין אותו אבל אם דילג ברכת תחיית המתים או בונה ירושלים אין אומרים שמא מין הוא ואינו מאמין בתחיית המתים או בבנין ירושלים ונסלק אותו דבשלמא בברכת המינין היישינן שמא לא רצה לקלל את עצמו לכך דילגה אבל בתחיית המתים ובבנין ירושלים אפי' ת"ל שאינו מאמין בהם מאי איכפת ליה אם יאמ' אותם למה ימנע מלאומר' דואיל ואינו מקלל את עצמו לפיכך הואיל ואיפשר אפי' בשיאמר אותו שמא מין הוא ולא איכפת ליה באמירת' ולא נוכל להבירו בזה גם כשלא יאמר אותם אין חיישינן שמא מין הוא ואין מסלקין אותו בשביל חששה זו אלא תלינן בשגנה כבשאר ברכות: ב וכשמסלקין אותו אז אותו העומד במקומו יעמוד מיד ולא יסרב כלל אע"פ שהעובר לפני התיבה צריך לסרב כדפי' לעיל סימן נ"ג סעיף י"ו הכא שהוא באמצע התפל' לא יסרב שלא יפסיק בתוך התפלה והיכא שטעה ואינו יודע לחזור שאח' עומד במקומו יתחיל השני מתחלת הברכה שטעה זה אם היה הטעות באמצעו' ואם היה הטעות בשלשה ראשונות מתחיל בראש התפל' ובשלשה אחרונות מתחיל ברצה: ג כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל אם טעה גם הש"ץ שטעה כמותו כשמתפלל בקול רם חוזר ומתפלל הוץ מבשחרית של ר"ח אם שכח הש"ץ ולא התחיל יעלה ויבא עד שהשלים תפילתו אין מחזירין אותו מפני טור' ציבור שהרי עדיין תפילת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה ר"ח וידעו העם שהוא ר"ח אבל אם נזכר קודם שהשלים תפלתו חוזר לרצה שאין בזה טורח ציבור כל כך ודווקא בר"ח שהוא יום עשיית מלאכה ויש בזה ביטול מלאכ' לעם אם היה הוזר אחר שהשלים התפלה הקילו מפני טורח ציבור לסמוך על תפלת מוסף שלפניו כדי שלא יתבטלו ממלאכתן אבל בשבת וי"ט שאין בהם עשיית מלאכה אם שכח מלהזכיר של שבת וי"ט בשחרית לא רצו להקל ומחזירין אפילו אחר שהשלים התפלה מידו אם חל ר"ח בשבת ושכח הש"ץ יעל' ויבא בשחרי' דינו כבחול ואין מחזירין אותו דלא פלג וי"א דאפילו בשבת וי"ט ושכח להזכיר של שבת וי"ט הוי דינ' כמו בר"ח שסומכין על תפלת מוסף שלפניו (ב) אבל טעה הש"ץ בתפלת המוספים אפילו בר"ח חוזר לכ"ע ולא סמכינן על מה שהזכיר בשחרית דדוקא על התפלה שעדיין לפניו סמכינן ולא על התפלה שהזכיר בה כבר והשכחה של עכשיו על מה תוכיח שאע"פ שהזכירו בשחרית שכחו עכשיו וכ"ש שישכחוהו מעכשיו כל היום ולא סמכינן על מה שיטול לאומר' במנחה כי דווקא בשחרית ומוסף שרגילין להתפלל באחד הוא דסמכינן מתפלה לתפלה שהם סמוכים זו לזו אבל לא מתפלת מוסף לתפל' מנחה שהוא לאחר זמן ודווקא בש"ץ אבל יחיד מחזירין אותו בין בשחרי' בין במוסף בין במנחה בין שהוא מתפלל בביתו יחידי בין שהוא מתפלל עם הציבור לעולם מחזירין אותו: (ג) ד אבל הש"ץ שטע' כשהתפלל בלחש לעולם אינו חוז' להתפלל שנית בלחש מפני טורח ציבור אלא סומך על התפל' שיתפלל בקול רם: הוא שלא טעה כנ' ראשונות אבל טעה בנ' ראשונות חוזר לעול' כמו שיחיד חוז' וכ"ל דהיינו דווק' כשנזכ' קודם שהשלים תפלתו שאין נחזרתו טורח ציבו' כ"כ אבל אם לא נזכר עד שהשל' תפלתו גם בנ' ראשונות לא יחזור מפני טורח ציבור וסמוך על מה שיתפלל בקול רם. (ד)

קכז דין מודים דרבנן ובו ב' סעיפים:

א וכשיגיע הש"ץ למודים שוחין הציבור כדי להכניע לפניו ית' בשעת הודאה אע"פ ששחו כבר במודים בשהתפללו בלחש חוזרין ושוחין עם הש"ץ כדי שלא יראו ככופרים במי שהש"ץ מודה לו ואומרים מודים דרבנן שנתבאר בסמוך בע"ה ובעוד שאומרים הצבור מודים דרבנן שוחה גם הש"ץ ומתפלל לפניו ובעוד שהציבור שוחין אומרים מודים דרבנן ונקרא מודים מפני דרבנן מפני שהוא תיקון הרבה הכמים כל אחד הוסיף על שלפניו וזה נוסחו מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלקינו ואלקי כל בשר יוצרינו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותקיימנו ותקבצנו מארבע כנפו' הארץ ותאסוף גליותנו לחצרות קדשך לשמו' חוקך ולעשו' רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך (א) כלו' נזכה שתקיימנו ותחיינו כו' בזכות שאנו מודים לך תמיד ונשמעים לעבודתך ולא ישחו יותר מדאי משום דמחזי כיהדרא. (ב)

ב ואחר שסיים הש"ץ הטוב שמך ולך נאה להודות והוא ביום שאין הכהנים נושאים ידיהם כמו שיתבאר בע"ה יאמר אלקינו ואלקי אבותינו ברכנו בברכה כו' עד וישם לך שלום (ג) ואין עונין אמן שאינו סוף ברכה ואין עניית אמן אלא בסוף ברכה ואע"פ שעונין אמן על כל פסוק כשהכהני' נושאין ידיהם שאני דתם שהכהנים בנשיאת כפים אומרים אותו בלשון ברכה שמברכין את ישראל לכך נופל לענות אחריהם אמן שהוא לשון קיום ומחזיק שמאמין את הדבר שאומרים הכהנים אבל השליח ציבור אינו אומר אותה אלא בתורת בקשה שמתחיל אלקינו כו' ברכנו כו' אין נופל אחריו לשון אמן אלא כן יהי רצון כלומר גם אנו מבקשין ממנו ית' שכן יעשה ויהי כן נהגין (ד) ומטעם זה נ"ב כיון שהש"ץ אינו אומרה אלא בל' בקשה אין אומרים פסוק ושמו את שמי וגו' שאין זה הפסוק נאמר בתורה בלשון ברכה אלא בלשון צווי לכהנים לכך אינו נופל לאמרו בלשון תבקשה שאומר הש"ץ שאינה מצווה על זה לבקש כן בתפלה ואח"כ יאמר שים שלום שהוא נופל על וישם וגו' מידו אין במנהגינו לומר אלקינו ואלקי אבותינו כו' שים שלום כו' אלא בזמן שראוי לישא כפים כגון בשחרית אפי בחול כמו שיתבאר לפנינו בע"ה אבל כשאין ראוי לישא כפים כגון מנחה וערבית אין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו כו' ולא שים שלום רק אומרים שלום רב על ישראל עכוך כו' וביום התענית אומרים אלקינו ואלקי אבותינו גם במנחה. וי"א שים שלום במנחה בשבת הואיל ויש בה כי באור פניך נתת לנו תורת חיים כו' שהיא התורה שקראו בה במנחה בשבת. באלו הארצות מנהגינו לומר אלהינו ואלהי אבותינו כו' וברכת הכהנים אפי' יחיד המתפלל בזמן שראוי לנשיאת כפים אע"פ שאין נשיאת כפים אלא בעשרה זה שהוא בלשון תחנה ובקשה אומרים אפילו ביחיד באילו המדינות: (ה)

הלכות נשיאות כפים

קכח דיני נשיאות כפים ואיזו דברים פוסלים בכהן ובו מ"ח סעיפים:

א ואם הוא יום שנוהגין בו לישא כפיהם כמו שיתבאר בסי' זה בע"ה נושאין כפיהם ואין נושאין כפיהם בפחות מי' שהרי הוא דבר שבקדושה וכל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה כדילפינן מונקדשתי בתוך בני ישראל וגו' (א) והכהנים מן המניין שנם הם בכלל ברכה דכתיב ואני אברכם אמר הקב"ה מי מברך את הכהנים אני מברך אותם בשהם מברכין את ישראל לפיכך הם ממנין עשרה ואין לזר לישא כפיו אפי' עם כהנים אחרים שאין הצווי אלא לכהנים ושמו את שמי וגו'.

ב כל כהן שאין בו אחד מן הדברים המעכבים צריך לישא כפיו ואם אינו עולה לדוכן אע"פ שלא בטל אלא מצות עשה אחת והיא כה תברכו שהיא עיקר העשה אבל מ"מ הרי הוא כאילו עבר בנ' עשה והם נה תברכו אמור להם ושמו את שמי וגו' והוא שיהיה בב"ה כשקוראים בהנים או אמרו לו לעלות או ליטול ידיו דכתיב אמור להם ומתרגמי' כד יימרון להון כלומר בשיאמרו להם אז ושמו את שמי וגו' אבל אם אינו שם או שלא אמרו לו לעלות או ליטול ידיו אינו עובר לפיכך אם הש"ץ הוא כהן ואין הדכו לעלות לדוכן מלמדים את הנותנים מים על ידי הכהנים שלא יזכרו את הש"ץ שיטול ידיו היכא דאיכא כהנים אחרים דהשתא לא יעבור אם לא ישא כפיו:

ו כהן

סימן קד"ו

(ה) וכן אם דילג רגלם הברכה ובייס תחיימתו (ל"ג) (ב) בהגה ע"ע כתב על זה הכי נהוג ומן הסכיים הב"ח. ול"ח וכ"ג (ג) מ"מ יכול פיכתבו תכ"ל כתו בס"ם קו"ד וכן כתב מהר"ו מלגה סב"ו לא העתיקם (תי"ט) (ד) ולפי פיתר פמ"ל תלי הלי דכתב ריש נס"ג דחזר תלי' בסיס מוכף לפניו אם עדיין לא הגיעם לא לא לחרינן הכי מלגה בנ' ראשונות ובתחת ולפי דקסי' מה בין ג' ראשונות לאחרונות וי"ל לין לפרש כך ולקיים הא לעיל מי"ע) וכן בל"ח ס"פ ת"ה מלחריך בזה ע"ם ולפי לא ידעתי שום קושיא מהא לעיל דסם הזהרה בשביל נזכר בטעה בתפילה בקול רם אבל כאן שחזרה בשביל הכ"ל עצמו הקילו אותו משום עורם לכור והתע דכא לגרסא שהביא כ"י ועור אמילו בנ' ראשונות א"ל לחזור כלל וכן ל"ל לחזא וכן הכ"ל הסכים לגרסא זו וכן ראיתי בכל בו סי' י"ח ולא כס"ע ומעשה בס"ל כהו שהיה עומד ומתפלל בתפלת י"ח וכשהגיע מה בברכת המינים בב"ה ופסק ג"ל מהר"ו מלגה לחזר לו על מיסיים תפלתו שטומאלה זו מיהו מלגה מהרבנו כדלקי בי"ל סימן שע"ב:

סימן קכ"ז

(ה) משמע דאין חמיי' כלל אבל בב"ע מיהא דחמיים בריך אל הטוחאו' (ב) רק יעמוד בראשו אבל ב"ל מורע כדין כדישה ב"ח ג"ל ופסקי תו"ת ובהגהה ע"ע דהתעכב מיאחר הכל בחמיה ל' אבל הב"ח פסק מיזקוף בסם ובסוף ברכה יחזור ויעמוד (ג) עוב לחר הכהנים עם קדושיך ואתן לאחר כהנים לא מבתבם (סד"ג) (ד) מבתע דרק לכהן לחזר כן יה"ר וכן כתב הב"ח דאם רוצה יאמר אחר כל ברכה כן יה"ר אבל עיקר מלא ישנה עד אמוך ואם מנוהגין העולם אומרים בכתי ברכות יה"ר ובסוף שנים ואומרים כן יה"ר כתב הב"ח דכולא טעות דאין מבתע על איזה דבר אחר יה"ר ובע"ח כתב בכם הב"ח דהנוהגין לחר בכתי ברכות כן יה"ר ובסוף וכן יה"ר הוא טעות ע"כ והולא חתוה דבל זה לא כתב הב"ח בלל ואמר שים ע"ם בע"ת (ה) יש לתהר לע"ל מלא ומבתיק בין בעגלה ובזמן קרוב לאמרו אחן כי הקהל מתחילין תכף מיע"ר קודם ציבור אלא מבין ואמרו אחן ונה אמור כדעיל.

סימן קדח

(ה) ואם התחילו בעברה ויצאו מקצתן גומרים כדלעיל סימן ל"ה ובוסאן כפיהם אפי' מתפללים

ג כהן שעלה לדוכן פעם אחת ביום שוב אין צריך לעלות עוד בו ביום אפילו אם אומרים לו עלה שהרי כבר קיים המצות עשה ביום זה מכאן ואילך הרשות בידו ביום זה אם ירצה עלה ואם ירצה לא יעלה וכ״ל שרבר זה סברה הוא שאם היה חייב לעלות כל פעם שיאמרו לו אפי׳ אם אמרו אלף פעמים ביום שיעלה אימתי יוכל לקיים שאר המצות או אימתי יעשה צרכיו אלא ודאי לא הטילה עליו התורה מצות עשה זו אלא פעם אחת ביום וכן הוא הטעם נבי לולב דק״ל בין שבירך עליו פעם אחת ביום סגי׳ מהאי טעמא ולא דמי לציצית ותפילין דק״ל שאם הסיר והסיח דעתו מהם שחייב לחזור וללובשן ולברך אפי״ ק׳ פעמים כשיסירן רשאני התם שאפשר לפרש כוונת התורה שיברך עליה׳ בבקר ויהיו עליו כל היום בלי הסח הדעת ויוכל לעשות כל צרכיו בעודן עליו לפי׳ כשהסיח דעתו מהן צריך לחזור וללבשן ולברך עליה״ מה שאין שייך לומר כן נבי נשיאות כפים ולולב וזה ג״כ אין סברא כלל לומר שאין הכהן מחוייב לישא כפיו כל ימיו אלא פעם א׳ שזה ודאי דעת היצון הוא ועוד אמור להם כתיב כד יימרון להון אלא מחוורתא כראמרן פעם אחת ביום נ״ל ואם ירצה הכהן לעלות לדוכן פעם שנית ביום כציבור אחר צ״ע אם צריך לברך בפעם שנייה אק״בו לברך את עמו ישראל שיש פני״ לכאן ולכאן וצ״ע וע״ל כעיף ד״ט :

ד כשאחד מן הכהנים אינו רוצה לעלות לדוכן מנהגם הוא שיצא חוץ לב״ה י׳ (ב) בשמגיע הש״ץ לברכת כהנים מיהו אינו צריך לשהות חוץ לב״ה אלא בשעה שקורא החזן כהנים ואח״כ יכול ליכנס דשוב אינו עובר בין שלא היה שם בשעת קריאה מ״מ נהגו הכהנים סלסל בעצמם שלא יכנסו עד שינמרו הכהנים כל ברכת כהנים כדי שלא יאמרו עליהם פגומים הם ואם אין בב״ה אלא כהן אחד יעלה לדוכן אפי״ בלא קריאה ואם קראו ולא עלה עובר בעשה אע״ג דכתיב אמור להם ל׳ רבים פירושו על אהרון ובניו כלומר אמור להם לכל אחד מהם ואם הוא נושא כפיו ואפילו מאליו בלא קריאה מתברך דכתיב ואברכה מברכיך ,

ה וכן הוא מצות נשיאת כפים בתפלה יחלוצו מנעליהם (ג) ולא יעלו לדוכן במנעלים ודבר זה מתיקון חכמים הוא שתקנו לחלוץ המנעלים וטעמא שמא יפסוק לי רצועה מסנדלו והוא ילך וישב לחזור ולקשרו וחבירו יברכו והוא ישב כאן ויקשור ולא יברר ויאמרו עליו שהוא בן גרושה או בן חלוצה ולכך אינו מברך לפיכך יחלוץ מנעליו ולא יצטרך לקשרו ולפי זה לא גזרו אלא במנעלים אבל בבתי שוקים כפיו אפי׳ הם של עור מפני שאין בהם רצועות ולא גזרו עליהם וכן נוהגין ואפי׳ הם קצרים ואינם מגיעות אלא עד הארכובה מפני שאין מדקדקין ב״כ עליהם לקושרן , אבל מנעלים אסורים אפי׳ אין בהם רצועות דעל סתם מנעלים גזרו ולא פליג רבנן ויש מחמירין אפי׳ בבתי שוקים של עור אם הם קצרים שדומים למנעלים ,

ו ואח״כ יטול ידיו , (ד) שנאמר שאו ידכם קודש וברכו את ה׳ כלומר בשתשאו ידיכם קדשו אותם בתחלה היינו נטילה ואה״כ ברכו את ברכת ה׳ והיא ברכת כהנים ,

ז ואע״פ שנטל ידיו שחרית יחזור ויקדש אותם קודם הנשיאות כפים דקרא תכף לקדושה ברכה משמע ונטילה זו צריכה להיות עד הפרק שהוא מקום חיבור והזרוע כמו שהיו מקדשין בשעת עבודה דדוכן נמי עבודה מקרי והלוים (ה)יוצקין מים ע״י הכהנים דכתיב וקדשת את הלויים וגו׳ וכתיב גם את אחיך מטה לוי וגו׳ שבט אביך הקרב אתך וילוו עליך וישרתוך וגו׳ ואמרו בזוהר מאי וגם אלא ה״ק כיון שהם קודש יוסיפו קדושה על קדושתם לקדש הכהנים על ידם לפיכך גם הלוים יקדשו ידיהם קוד׳ שיוצקין ע״י הכהנים דאל״כ איך יוסיפו קדושה והם אינם קדושים מיהו אם נטלו ידיהם שחרית אין צריכין לחזור וליטול ידיהם עכשיו כשיוצקין ע״י הכהנים דבר קדושים הם (ו) וכיון שצריכין הכהנים נטילה לנשיאת כפים מאסמכתא דקרא י״א שצריכין ג״כ לברך על הנטילה ענ״י וי״א שא״צ לברך אם נטל ידיו שחרית וכן נוהגין ,

ח וכשמתחיל הש״ץ רצה כל כהן שהוא בב״ה יעקור ממקומו לעלות לדוכן ואף אם לא יגיע לשם עד שיסיים הש״ץ רצה שפיר דמי אבל אם לא עקר רגליו לרצה שוב לא יעלה שנ׳ וישא אהרן את ידיו ויברכם וירד מעשות החטאת מה להלן היתה ירידה תכף לעבודה דה״פ דקרא מיד אחר שעשה את החטאת ירד ויברכם אף כאן צריך לעקור רגליו וללכת מיד בעבודה שהוא תחלת ברכת רצה , (ז)

ט וכשעוקר הכהן את רגליו לעלות (ח) לדוכן אומר י״ר מי״א ו״א שתרא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלימה ולא יהא בה מכשול ועון מעתה ועד עולם ויאריך בתפלה זו עד שיכלה אמן של הודאה מפי הציבור כדי שיוכל לסמוך לה הברכה של ברכת כהנים ,

י ועולין לדוכן ועומדין בדוכן שם ופניהם כלפי ההיכל ואחוריהם כלפי העם ואצבעותיהם כפופים לתוך כפיהם כלומר שעדיין לא יפרסו כפיהם עד ששש״ץ מסיים ברכת ההודאה ואח״כ יאמר הצבור וכן הש״ץ עמהם בלחש אלקינו ואלקי אבותינו כו׳ (ט) עד האמורה מפי אהרן ובניו ואז אם יש שם לפחות שני כהנים אומר הש״ץ בקול רם מלת כהנים כדי לקרות אותם כדכתיב אמור להם כד ימרון להון ואח״כ חוזר ואומר הש״ץ וכן הציבור עם הש״ץ עם קדושיך כאמור בלחש ואם אין שם אלא כהן (י) א׳ אין קורא לו אלא יאמר הכל בלחש עד כאמור והכהן עצמו מחזיר פניו בלא קריאה מדכתיב אמור להם לשנים משמע ואע״פ שאמרנו למעלה דאמור להם לאהרן ולבניו נאמר כלומר לכל אחד מהם משמע וראי זה הוא משמעות פשוטו ואין מקרא יוצא מידי פשוטו ועיקרו אפי׳ לכהן אחד שאם קראו לו ואינו עולה עובר בעשה הוא דאתא אבל לענין שיעלה מעצמו שלא יקראוהו בשהוא יחידי הוא דרש ואסמכת׳ בעלמא הוא ועוד נ״ל לפי מנהגינו טעם נכון הוא שאין קורין לאחר לפי שגם כשקורין אותם בשהם שנים או רבים על הדרך שכתבתי שאומר בלחש עד ובניו ואח״כ בקול רם אומר כהנים לכונת הקריאה אין זה קריאה ממש שעיקר המלה לא לזה נתקנה רק לתיקון נוסח הברכה (כדאיתא לעיל סי׳ קכ״ז סעיף ב׳) ועיקר קריאתינו הוא בתחלה כשאומרים להם הלוים שיטלו ידיהם שהוא קודם רצה ואיכא מ״ד דס״ל הכי שצריך לקרות אותם קודם שיעקרו רגליהם וא״כ כשהוא יחיד האיך יקראוהו אם יאמר כהן בקול רם לא היה נופל אחריו עם קדושיך כו׳ ואם לא יאמרנו היה חכמים ואם יאמר כולו ואח״כ יקרא כהן הוי הפסקה בתפלה לפיכך סומכין על מדרש דאמור להם לשנים יא וכשמחזירין הכהנים פניהם כלפי העם מברכין על כל מצות ואומרים בא״ אמ״ה אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה ,

יב ומגביהין ידיהם כנגד כתפיהן כדכתיב וישא אהרן את ידיו שנשא אתם למעלה ואמרו חכמים שאין צריך יותר למעלה מכנגד כתפיהם שזהו נקרא נשיאות למעלה ר״ל למעלה ממקום יציאתו מן הגוף דהיינו הכתף שע״כ אין פירושו למעלה מראשו דא״כ היה מגביהן למעלה מן הציץ וזה ודאי אי אפשר שהרי שם המפורש היה חקוק בציץ והאיך יגביה ידיו למעלה משם המפורש ויגביה ידו הימנית קצת למעלה מן השמאלית דידו כתיב גבי אהרן משמע ידו אחת יגביה יותר מהאחרת ואין לומר שר״ל שלא ישא אלא אחת דהא ידיו קרינן ל׳ רבים הא כיצד אלא מגביה שתיהן ומגביה אחת יותר מחברתה והיא הימין וכן ראוי להיות ע״פ הקבלה (יב) ופרשטין ידיהם וחולקים אצבעותי׳ ומכוונים לעשות ה״ אוירים דהיינו בין ב״ אצבעות אויר אחד ובין אצבע לגודל אויר אחד ובין גודל לגודל אויר אחד ויהיו בין הבל ה׳ ע״פ המדרש מציץ מן החרכים פי׳ שהשכינה למעלה מראשיהן ומציץ מבין חרכי אצבעותים שהם ה׳ וזהו שנ׳ מן החרכים ה׳ חרכים ופורשי׳ בפיהם בדי שיהיה תוך כפיהם כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים :

יג והש״ץ מקרא אותם מלה במלה כדי שלא יטעו ואסמכוה אקרא שכן אמרו במדרש אמור להם מלמד שהש״ץ מקרא אותם ואין זה הפסקה לש״ץ בתוך התפלה שהרי נוסח התפלה הוא מקרא זמתחיל להקרות יברכך והם עונין אחריו מלה במלה עד שיסיימו פסוק ראשון ואז עונין הקהל אמן וכן אחר פסוק שני וכן אחר פסוק שלישי ,

יד ואין מברכין אלא בכל׳ הקדש ובעמידה ובנשיאות כפים ובקול רם וכולהו אסמכוה אקרא דכה תברכו וגו׳ כה׳ תברכו כלומר כמו שאני אומר והיינו בל׳ הקדש ובעמידה שאין למעלה לא ישיבה כו׳ אלא עמידה ובקול רם שכן קול ה׳ בכח וגו׳ ונשיאות כפים כבר למדנו מרישא אהרן את ידיו וגומר , (יג)

מתמלים י׳ בבית בתין בו ס״ר (כ״ג וצ״ח) • (ב) דוקא כהנים כשרים אבל כהנים פסולים אפי׳ בשמטו המומים מין לדוכן לעמה הזכמים העמידו דבריהם נגד המורייתא בשב ואל תעשה (ב״ח) , (ג) ולגיע המעלים תחת הספסלים (כ״ג) , (ד) מעום הנוגע בחעלים אבל בחעלים אחמר לחוגן בגא נגיעה יכול ליטול קודם חגיגה המעלים (ח״מ) . (ה) לו בכורים כמלין לוים (כ״ח) ואם אין לוים לו בכורים טוב מיטול מעמו הע״י ישראל אפילו עם אחרים כהנים מין לוים מלוים מ״ח לחמוך מלוק מים על ידי הכהנים (ע״ח) , (ו) ביהו הוכל הכהנים אלו דעתו טוב ישקל הלוי קודם ואח״כ הכל הבנו גומו בחמעלו (ג״ח) ובח״ בכל״ג המנהג הפסוו בימו ליטול צם הלוים מת ידיהם (ז) ואם עלה ירד אם לא עלה עקר החוות לוכם ״ אם עלה לא ירד (ח״ע בחעבה ע״ח) ואם עקר רגליו מבות הסמוך לב״כ בדי לעלות לדוכן מיקרי עקירת רגליו כבן העומד בתפלה כשמגיע הש״ץ לעבודה אם אין שם כהנים אחרים סומך (תמו׳ רח״ב) : (ח) מנהגינו שלא חפילה זו עד שמגיע לדוכן (ל״ג) : (ט) מחב ל״ם בדי מ״ב לא ידעתי זו מנין לו ומולי לפי שרמי בהגב״ ב״ע שמחב ו״א שמומר לוחו מו׳ אבל כ״ל שהא ע״מ ונ״ל שאומר לוחו שהרי שוב כתב הכל בלבון יקוד ע״כ ובמי״ט מחב ע״ז שוב רמיתי מעמעב קלת כן בחמב״ל בכתוב שבעבעה שהכהנים עונין לדוכן ואומר אלהינו וכו׳ בלמיסה ואומר הב״ל בקול רם כהנים ועם קדושיך בלמיסה עכ״ל מעמע קלת דרישא לא בב״ל עכ״ל (מי״ע) ובמחב״ל שלמני בכמי קכ״ם לא ראיתי מיבת הב״ל כלל אלא ג״ל אומר בקול רם בנו׳ (י) אמי׳ יש עוד כהן אחיש שא י״ג בנים (תמו׳ רמ״ב) (יא) ואין שפטנו דברי ב״ם כך מ״מ מנהג פשוט בארי׳ מערב ובאר מדינות בחמב״ם בקודם: שמחזירין פניהם מבריכן על המנה ואיתי מהקדקדים שמחזירין הברכה בהיות פניה׳ אלמי היכל ומחזירין פניהם ובוחרין בדי לגמלם ידי שחי הסברות (כ״ג)(יב) ומחר אלא יגביה כ״כ עד שיתפרדו לגחרי מיד שמאל רק ימים אצבעות הימין על אצבע שבשמאל מנה

הג״ה ואע״פ שכמחזירין פניהם כלפי העם אחוריהם נגד ההיכל כלפי שכינה אין בכך כלום כדי שתהא אותה ניכר עליהם (יא)

הג״ה ועוד רמז הכתוב בחלי דכתיב אמור אלא בוו׳ קה אומה זו ושים אותם בתוך כה ויהיה נוה ל׳ הגן חמו בעשים בדים אלהות , ועוד ע״ל שפתיהם הלבנות הוא בדי שלאיות שמיה עליהם כלילו שם מתחלמים ,

הג״ה חי״ל אע״פ שרגלין לקשרם שם במקום אחרובה ברצועות לא חי שיגין דלא חיישנן שמא יבא לקרבה אלא כשבמקרה רצועות מנעלין מפני שבגלוי הוא לו ותחלונים עליו כשמנעלו אותר אבל בהתחת רצועה שקושר בה שתי שוקיו ולית בה גנלאי טלי הלי לא חיישנן לה) י

לבוש הלכות נשיאות כפים התכלת

(מעשה תמה)(יג) בס"ם פעמה דף ל"ח לחד בלשון הקודש תג"ם דהר גריזים כאחר כמן כו' ועמדו מג"ם הללה יעמדו לברך ובקול רם וכתיב לאמור להם כלהים שמוהר לחביריו וקבה על הלכות וע"ע וכל הגר דברים פסק בכ"ג דמכבר לף דיעב' ותה שחתה בכ"ג וכן בע"ת על הענו' שהמיגו כלון הא דבעינן פני' נגד פנים ל"ל דלק"מ דמשמע מדר"י שם דקרא בעי שלא יסוב הגבור פניהם הכהנים והלון אזהרו לכהנים גופייהו ושתכו על גרי"ג ע"ם : (יד) ויזהרו שלא יהברו עד שירדו מחזוקן לף סבור הוריהו כפיהם (תענה תמה) (טו) דהיינו שמחזירין פניהם לגד יחיאם וכן הסכי' הב"ח ומחרוב שמוכנים הלא מלבוש (טו) ל רגהה ס"ע ולא יתחילו הכהנים רבון גד שיכלה לחון מפי הגבור והלבוש שיל לשוטו ולחב ובין כך וכו' ושמע לי דחכון לדברי הב"ח שהגיע עם הגהה ס"ע וכן ל"ג הלון מתחילין מלא עד שתתחיל הס"ל שם שלם ולא תתחילו רבון כדחבר לשל סע"ו כל"ל : (יז) כתב בל"ג בשם ל"ח וכן ע"ת מחרוב דפסק דלם מובנה שלא תחבלבל שנה לחון כולמיהם בתי רבה פ' כי תבא ע"ב ולא רלה כתב' י"ם פ' לחן עומדין שחר בו הלון לחלי' לעמות לחון הלון לחדין הלב' ערבה ע"ם וח"ת כ"ל לחדון דתפללין מסחרר דים לחתי' כתו שלמאוב בסעיף ר"ל : (יח) וב"ח וכ"ג הגינו על הלבוש שלא מהני תקנ' זו בלון בעוה בתמיכה בתמיכה ובחכם הגינו עליו הוא תיירי בדיעבד בלם עבר ועל וקל"ל : (יט) כתב ע"ת בשם ל"ח דעבשיו מעלה כפיו לחמי' יש כהנים מחרים בשביל שמתפללין בסידור לא יעבה וע"ע הא בכ"ל דף מ"ח כתב ע"ז ולא יפר' בעיני לפי שהריבי' עקירת רגליהם דוקא בשלון כהנים מחרים מחירין לו מעבב שמלף שלון שלשה כיון שמתפלל מתוך הסידור כך כ"ל ע"כ : וח"ת לפסר דמשום דעקר רגליו מעבו לא מחזנו לי' מיבא כפיו וכן רלוחי טהגין וח"א ע"ש על מהגיגו דפיורי ר"ג כתב דהי' מוכב לחון לדיבה ס"ג בלוחו הי' גם בח"ת בשם תשר מהרי"ל רלוחי לחון חילוק לף שעכשיו מתפללין מתוך הסידור עוד כתב בל"ח דע"ל לומר בעמוד שם שלם כיון מתפלל מתוך הסידור לף שקורא כיון לחצלת ל"ח ע"כ (כ) בהגהה ס"ע דים מקומות שיהיה' בפנים מן הטלית והלבוש בסמיגו נרלה דס"ל דעיקר עשות דיהם סו"עלית כמו שמכים בכ"ג בשם רבב"ל ע"ם (רמ) עכשיו עשאים כפיהם בחזרה ונתבלל כל העם עומדין לפני הכהנים ונלמדי כהנים מחשב כלפני הכהנים (כ"ם) (רב) הכ"ח וכ"ג הסכימו שלא לומר כלל ולמי'

טו ואחר שיסיימו הכהנים ברכתם ענין הציבור אמן ואז מתחילין הציבור וגם הש"ץ לומר בלחש שים שלום עד חיים ושלום ואז מתחיל הש"ץ בקול רם וטוב בעניין כו' והכהנים מחזירין פניהם להיכל ואומרים רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל ויאריכו בתפלה זו עד שיסיים הש"ץ שים שלום בדי שיענו הציבור אמן על שניהם יחד ואם אינם יכולין להאריך כ"כ יאמרו אדיר במרום שוכן בגבורה אתה שלום ושנוך שלום יה"ד מלפניך שתשים עלינו ועל כל עמך ישראל ברכה וחיים ושלום ומתכוין לגמור עם החזן :

טז ואין הכהנים רשאין להחזיר פניהם להיכל עד שיתחיל ש"ץ שים שלום כו' ואין רשאין לכוף אצבעותיהם עד שיחזרו פניהם שכל זמן שפניהם כנגד העם יהיו ידיהם פרושות לחול עליהם הברכה ועומדים שם ואינם רשאין לעקו' משם עד שיסיים ש"ץ שים שלום שהבל ענין אחד הוא עם ברכת כהנים ו"א שצריכין להמתין עד שיסיימו הציבור לענות אמן אחר שים שלום וכן המנהג דק"ל שגם עניית אמן הוא מן הברכה ולא נקרא סיום הברכה עד שיפסוק האמן מפי הציבור : (יז)

יז וכשמחזירין פניהם בין בתחילה בין בסוף לא יחזירו אלא דרך ימין שכן ארו"ל כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין וילפינן לה מהקף המזבח : * ומה שכתב כאן הב"י איזה צד נקרא פנייה דרך ימין (טו) נ"ל שיש לפקפק עליו ואין טועין העושין איפכא ועיין במה שכתבתי בהלכות סוכה בהקפת המגדל עם לולב וערבה וגם במה שכתבתי בהלכות חגיגה גבי הולכת הנירות בשיורדין וילכו על מקומם לא יגעו במנעלים המטונפים ואם נגעו יטלו ידיהם לתפלה שיתפללו אח"כ :

הגה"מ מהו העשה דכשמחזירין ס"ת מהיכל מוליכין אותו דרך נפון וכשמחזירין אותו מחזיבה להיכל מוליכים אותו דרך דרום כדי לקיים כל פינות ומ' כי ההיכל הוא בחזרה והחיבה בחזרה וכשמוליכין אותו ההיכל כאיתו אותו מחזיר פניו לחיבה ולחזיר להיכל מהא שיך יחיה לגד נפון וכשמוליכו אותו מחזיבה להיכל מהא שיך יחיה לגד דרום וע"ח מקיימין החיבה ביחות הזה העושים בחזרה מנפון לנעבר דרום חזרה לפי שהחקיימין אחוריהם להיכל שהוא בחזרה מהא שיך יחיה לגד נפון והעושים כחזרה מקיפין אחוריהם אחורה וכו' לפי שאחוריהם לנעבר מהא שיך יחיה לגד דרום וע"ל סי' קמ"ח סעיף ז' ומי' תר"ה סעיף מ' ובסיתן תרל"ח סעיף י' ובסיתן תרע"ו סעיף כ'

יח אין הקורא שקורא בהנים רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הציבור ע"י אמן שעונין אחר ברכת הנדאה ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אשר קדשנו בקדושתו של אהרן עד שיכלה דיבור התיבה של כהנים מפי הקורא ואין הציבור עונין אמן של ברכת בקדושתו כו' עד שתכלה ברכת בקדושתו של אהרן מפי הכהנים ואין הש"ץ מתחיל להקרות לכהנים יברכך עד שיכלה אמן של ברכת קדושתו של אהרן מפי הציבור ואין הכהנים רשאין להתחיל יברכך עד שתכלה מלת יברכך מפי הש"ץ המקרא וכן בכל מלה ומלה של ברכת כהנים ואין הציבור עונין אמן אחר כל פסוק ופסוק עד שתכלה הברכה מפי הכהנים ואין הש"ץ מתחיל בשים שלום עד שיכלה אמן מפי הציבור ובין כך מתחילין הכהנים לומר רבון העולמים כו' ואז עונין הציבור אמן על ברכת שים שלום של הש"ץ ועל רבון העולמים של הכהנים בחד, (טז)

יט אין הש"ץ רשאי לענות אמן אחר ברכה של כהנים שמא תתבלבל דעתו ולא ידע איזה ברכה יש להקרות פסוק ב' או ג' , (יז)

כ זמטעם זה ג"כ אם הש"ץ הוא כהן ויש שם כהנים אחרים לא ישא את כפיו שמא תטרף דעתו מחמת אימת הציבור ולא יוכל לחזור לתפלתו אלא הוא עופר ושותק ואחר שאינו כהן מקרא אבל הוא או כהן אחר לא יקרא שמא יאמרו עליו שהוא פגום שהוא בן גרושה או בן חלוצה ביון שהוא קורא לאחרים בהנים משמע שהוא אינו כהן ויאמרו שאינו כהן אלא פגום לכך שתק הש"ץ ואחר שהוא לוי או ישראל מקרא וכן משמע לישנא דאמר להם ר"ל לכהנים משמע שהאומר שהוא המקרא אינו כהן מיהו אין עיכוב בדבר ,

כא ואם אין כאן ישראל שיוכל להקרות יכול לקרות אפי' כהן שאין זה לימוד גמור שעיקר הפסוק לא למקרא אתא רק ללמוד שעובר בעשה אם אינו עולה כשקורין לו כדאמרן לעל סעיף י' ולפיכך יהזירו את הנותן מים שלא יאמר לש"ץ טול ידיך לעלות שלא לעבור בעשה בשלא יעלה ואפי' אם אין שם כהן אלא הוא לא יעלה אא"כ מובטח הוא שיוכל לחזור לתפלתו בלא טירוף דעת ואם הוא מובטח בכך ואין שם כהן אלא הוא ישא את כפיו כדי שלא תתבטל הנשיאת כפים , ואם הוא רוצה לעלות כיצד יעשה יעקור רגליו משם בעבודה משום דאמרי' כל כהן שאינו עוקר רגליו בעבודה כדי לעלו' שוב אינו עולה לפיכך יעקור רגליו מעט בשע' עבודה לעלות ויעמוד ויאמ' עד ולך נאה להודו' ואז יעלה לדוכן ויאמר ברכת בקדושתו של אהרן. בלא קריאה ויקרא לו אחר כל ברכת כהנים ואח"כ חוזר הש"ץ ומסיים שים שלום כו' אם הוא בטוח שלא יטרף ואם אינו בטוח (יח). ועלה מחמת שלא היה שם כהן אחר ושלא לבטל ג"כ יכול המקרא לסיים גם שים שלום כו' והוא שיטת המקרא בלבו אל כל התפילה משעה שהתחיל הש"ץ י"ח ואז הוא טוב. יות' שיסיים הוא משסיים הש"ץ שנטרף דהואיל שכיון הזה ליה כאילו התפלל כל חזרת התפלה דשמע כעונה והרי לא סח בכל התפלה ומציא הקהל בברכת שים שלום אבל אם לא כיון בכל התפלה לא יסיים דהאיך יכול להוציא הקהל בברכת שים שלום והוא כאלו לא התפלל מתחלה עד כאן הואיל שלא כיון אבל להקרות לבדו יכול אפילו לא כיון שאין ברכת כהנים מעיקר התפלה מידו גם להקרות טוב הוא שיכוין לבו לתפל' י"ח מתחלה ועד סוף , (יט)

כב כהנים המנגנים ברכת כהנים הרי אלו משובחים שכן כל הברכות והתשבחות נאמרו בהלל וזמרה וכל מה שמנעימים בזמירות הוא יותר טוב מ"מ יהזרו שלא יגנו בכל ברכת כהנים אלא ינגן אחד מתחלה ועד סוף אבל לא יגנו ב' או ג' נגנים כגון בכל פסוק ניגון אחר וכ"ש בכל תיבה דאיכא למיחש לטירוף הדעת ,

כג ובשעה שהכהנים מברכים את העם לא יביטו ולא יסיחו דעתם ולא יסתכלו בידיהם ע"כ נהגו לשלשל הטלית על פניהם וידיהם חוץ לטלית (ד) כדי שלא יסתכלו בהם ויבאו לידי היסח דעת אלא יהיו עיניהם כלפי מטה כמי שעומד בתפלה בכונה שהרי הם מתפללין שיברך הש"י את כל ישראל וגם העם המקבלי' הברכות יכונו להם ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים המברכים אותם לקבל הברכה ולא יסתכלו בהם ג"כ שלא יבאו לידי היסח דעת , *

הגה זהו העשה בזמן הזה אבל בזמן שב"ה קיים העשה משום הא דאמרי' פ' אין מורשין שמחמחבל בכהנים עינו כהות ומפ' שהם דהיינו דוקא בזמן שב"ה קיים והיו עומדים על הדוכן ומברכין את העם בשם המפורש וע"ל סימן ק"ל

כד עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה אבל שלפניהם ומצידיהם אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת (כא) ולאחריהם נמי אם הם אנוסים ינגן עם שבשדות שהם טרודים במלאכתם ואינם יכולין לבא הם בכלל ברכה ,

כה בה"כ שכולם כהנים אם יש שם יותר מי' היתרים מי' יעלו ויברכו והי' עונין אחריהם אמן ואם אינם אלא י' כולם עולין לדוכן שאם יעלו קצתן חרי לא נשתיירו כאן י' ולא חשיבי לברכה לענות עליהם אמן לחודיהו ואע"ג דק"ל ברכת כהנים בי' וכהנים מן המנין שאני התם דישראלי' הם המשלימין המנין הם העונין אמן אבל הכא דכולם הם כהנים ואין ביניהם ישראלים לא חשיבי לברכה לחודיהו לענות אמן אא"כ העונין הם י' הילכך כולם עולין לדוכן ולמי מברכים לאחדים שבשדות ומי עונה אחריהם אמן הנשים והטף

כו ובשעה שמברכין אין לעם לומר שום פסוקים שטוב להם יותר שישתקו ומכוונין לברכה ואם אומרים פסוקים אינם יכולין לכוין לברכת' וי"א עכשיו שמנגנין הכהנים ומאריכין הרבה אין קפידא לומר פסוקים אך יותר טוב שלא לאומרם (כב) מיהו רבון העולמים אומרים בשעה שהכהנים מנגנים ד' הישמריך ו' הוחניך ול' דשלום דהת' כבר כיסו כל אותה הברכה ואינם צריכים העם לכוין עוד במה שיאמרו הכהנים וגם הכהנים כונתם באותו ניגון שמאריכין כדי שיוכלו העם לומר רבון העולמים אני שלך וחלמותי שלך כו' :

כז כבר כתבנו שתיקון ברכת כהנים בתפלה אינו מעיקר התפלה לפיכך כהן שלא התפלל עדיין ומצא ציבור מתפללין נושא כפיו ואין התפלה מעכבתו

כח וכן כהן שנשא כפיו והולך לב"ה אחרת ומצא ציבור אחר שלא הגיעו עדיין לב"כ יכול לישא את כפיו פעם אחרת :

כט ואין בזה משום בל תוסיף אלא שעושה המצוה פעמים אבל אם מוסיף ברכה כגון שמוסיף על ברכת כהנים ברכת יוסף ה' עליכם כגם וגו' זה אמרו ועובר על בל תוסיף וע"ל סעיף ב"

אלן

ל אלו הן שפסילין לישא כפיהם מי שיש לו מום בפני או בידו כגון שהם בהקניות או שהם עקומות שנתעקמו אחורנית או לצדדין או שהם כפופים או עקושות והוא שאינו יכול לחלק אצבעותיו לא ישא את כפיו ולא משום מום שאין מומין פוסלין לדוכן אלא מפני שהעם מסתכלין בו ומשתוממין עליו ויסיחו דעתן ולא יוכלו לכוין וה"ה כהן שיש בו מומין ברגלין במקום שעולין לדוכן בלא בתי שוקים שיוכלו להסתכל בם ויסיחו דעתם וכן זבלגן והוא מי שדירו יורד על זקני י"א שעיניו זולפות דמעה וכן סומא אפי' אינו סומא אלא בא' מעיניו לא ישא את כפיו שהעם מסתכלין בו ומסיחין דעתם ואם הוא דש בעידו כלומר שהכל כנידין בו שיש בו אותו המום ומורגלין עמו יכול לישא את כפיו ואפילו הסומא משתי עיניו וכ"ש שאר המומין שזברנו וכל ששהה בעירו ל' יום מיקרי דש בעירו שרוצה לדור שם ולאו דוקא לדור להשתקע להיות מבני העיר אלא אפי' בא לעי' להיות שם מלמד או סופר או משרת שנה או חצי שנה השוב דש בעידו בל' יום אבל אם לא הלך שם אלא באקראי ושהה שם ל' יום לא מיקרי דש בעידו (דג)

לא י"א שאם מנהג המקום שישלשלו הכהנים טלית על פניהם אפילו יש בפניו ובידו כמה מומין ישא את כפיו ואין נוהגין כן, (דד)

לב היו ידיו צבועות אסטים ופואה והם מיני צבעונין לא יעא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו ואם רוב העיר מלאכתן בכך אין הדבר חידוש בעיניהם ואין מסתכלין בו לפיכך יכול לישא את כפיו ואם הוא דש בעירו אפילו אין רוב העיר מלאכתם בכך ישא את כפיו,

לג מי שאינו יודע לחתך האותיות כגון שאומר לאלפין עיינין ולעיינין אלפין וכיוצא בזה לא ישא את כפיו שדרי משנה הוא במשמעות ל' הברכה, ועוד אפי' את"ל הרי כוונתם הגונה מ"מ העם מתמיהין בשמעם ומסיחין דעתם (דה),

לד כהן קטן שלא הביא ב' שערות אינו נושא כפיו לבדו כלל שהרי אינו מצוה אבל עם כהנים אחרים שהם גדולים יכול לישא כדי ללמוד ולהתחנך ומשהביא ב' שערות נושא את כפיו אפי' לבדו שהרי הוא גדול ומיהו דוקא באקראי בעלמא כדי לאחזוקי נפשי' בכהנים אבל לא בקביעו' כמו בש"ץ מפני כבוד ציבור עד שיתמלא זקנו אבל אם נתמלא זקנו יכול לישא את כפיו אפי' יחידי ובקבע וכל שהגיע לשנים שראוי שיתמלא זקנו אע"פ שלא נתמלא קרינן ביה נתמלא זקנו שאין הכל יודעים שעדיין לא נתמלא ואין בו גנאי לציבור,

לה כהן שהעם מרננין אחריו שהוא שופך דמים כיון שלא נתברר הדבר ישא את כפיו אבל אם בידוע שהרג את הנפש אפי' בשגגו לא ישא את כפיו אפי' עשה תשובה דכתיב ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם דמים מלאו וי"א דאם עשה תשובה נושא את כפיו ויש להקל על בעלי תשובה (כו) שלא לגעול דלת בפניהם והכי נוהגין בין לישא כפיו בין לקריאתו ראשון לתורה, (דז)

לו וכהן שמל את התינוק ומת התינוק מן המילה נושא את כפיו ולא דמי לכהן שהרג את הנפש בשגג דשאני הכא דאיכוין לשם מצוה

לז כהן שעבר עבר כבבים או מזלות לא ישא את כפיו שכבר חלל קדושתו אבל על שאר עבירות אין מונעין אותו מלישא כפיו וי"א שגם אם עבר ועבד כבבים ומזלות אם עשה תשובה נושא כפיו שחזר לקדושתו

לח שכור לא ישא את כפיו דאתקיש ברכת כהנים לעבוד' דכתיב לשרתו ולברך בשמו וכהן העובר נאמר בו יין ושכר אל תשת וגו' א"כ ה"ה לכהן המברך ברכת כהנים וכהן העובר אם לא שתה רק רביעית יין נקרא שיכור וחייב בדילפינין מקרא ה"ה לכהן המברך אם שתה רביעית יין בבת אחת לא ישא כפיו מיהו אם שתה רביעית ונשא ידיו אינו לוקה שאין ההיקש היקש גמור המקובל אלא אסמכתא בעלמא הוא לפיכך אם שתאו בשני פעמים או שנתן לתוכו מעט מים מותר ואם שתה יותר מרביעית אע"פ שהוא מזון. ואע"פ ששתאו בכמה פעמים לא ישא כפיו עד שיסיר יינו מעליו, (בח)

לט כהן שלא היו בו א' מכל הדברים שהזכרנו המונעים נשיאת כפים אלא שהעם מרננים אחריו שאינו מדקדק (מט) במצות אפי' במצות חמורות אפ"ה נושא את כפיו דשאר מצות אין מונעים נשיאת כפים אפי' לא עשה תשובה מפני שמצות עשה היא לכל כהן שיש את כפיו אין אומרין לרשע הוסיף רשע ותמנע מן המצות ואל תאמר מה תועיל ברכתו של הדיוט זה שאין קבלת הברכה תלויה בזכות הכהנים אלא בהקב"ה שעשאם שלוחים בזה והברכה ממנו ית' הוא שנאמר ואני אברכם:

מ ודוקא שאר מצות שהכהנים ישראלים שיש בהן אין מונעין אותו מנשיאות כפים אבל כהן העובר על מצוה המיוחד לקדושת כהונה מונעים אותו ג"כ מנשיאות כפים מפני שהוא מחלל קדושתו לפיכ' כהן שנשא גרושה לא ישא כפיו ואין נוהגין בו קדושה אפילו לקרותו ראשון לתורה ואפילו גרשה או מתה פסול עד שידור הנאה על דעת רבים מהנשים שהוא אסור בהם, (ל)

מא וכן אם מטמא למת שאינו משבע' מתי מצוה פסול מן הדוכן ומכל מעלות הכהונה עד שישיב ויקבל עליו שלא יטמא עוד למתים וי"א דה"ה כהן שיש לו בת שהמירה לעבודת כוכבים או שזינתה פסול ג"כ מכל מעלות הכהונה כדכתיב את אביה היא מחללת, (לא)

מב החלל אין שם כהן כלל עליו מיום שנולד ואינו נושא את כפיו,

מג כהן אבל אם הוא בתוך ז' ימי אבילו' אינו נושא את כפיו ויוצא מב"ה בשעה שקורא הש"ץ כהנים או כשנותנים מים ליטול ידיהם (לב) כדי שלא יהא עובר בג' עשה דטעמא שאינו נושא אינו מפני שהוא פטור ממנו אפי' כשקוראין אותו אלא מנהג בעלמא מפני שאינו שרוי בשמחה וראוי למברך שיהיה שרוי בשמחה כמו שמצינו ביצחק אחר שאכל אמר ואברכך וכן מצינו כתוב שמחים וטובי לב וכתיב בתריה ויברכו את המלך ומטעם זה י"א ג"כ שאם הוא אבל על אביו ואמו אינו נושא כפיו כל י"ב חדש וכן נהגו במדינות אלו וה"ה בשאר קרובים אינו נושא כפיו אפי' אחר ז' כל זמן שבוכה בו דין שלשים, (לג)

מד ומטעם זה י"א שגם פנוי השורה בלא אשה אינו נושא כפיו שהרי גם הוא שרוי בלא שמחה לפי מדרש רז"ל אבל אין נוהגין כן שאין זה דומה לאבל שאבל שרוי באבילות אבל שאינו נשוי אף אם הוא שרוי בלא שמחה מ"מ אינו שרוי באבילות ומ"מ אם הוא אינו רוצה לישא כפיו מטעם זה אין מוחין בו רק שלא יהא בב"ה כשקורין כהנים או כשנותנים מים ליטול הכהנים ידיהם ומן הטעם שכתבנו שבזמן שאין האדם שורה בשמחה אינו נושא את כפיו נתפשט המנהג בכל אילו המדינות שאין כהנים נושאים כפיהם בכל יום אע"ג שמן הדין היה ראוי לישא כפים בכל יום כמו שיתבאר בע"ה בסי' שאחר זה אין נוהגין לישא אלא בימים טובים שהם ימי שמחה וטובי לב וטוב לב הוא יברך מה שאין כן בשאר ימים אפי' בשבתות השנה שטרודי' הם בהרהורים על מחייתם ועל ביטל מלאכתם * ואפי' בי"ט אין נושאין כפיהם אלא בתפלת מוסף שהוא סמוך ליציאת ב"ה ויטבו לבם וישמחו בשמחת י"ט וביום כפור נושאין בו כפיהם אע"פ שאין בו שמחת אכילה ושתייה מ"מ הוא יום שמחה מפני שהוא יום סליחה וכפרה וקדוש ה' מכובד במלבושים נאים ומן הטעם הזה יש מקומות שנושאין בו כפיהם אפי' בשחרית ויש מקומות שנושאין בו גם בנעילה שהוא ג"כ סמוך ליציאת ב"ה כמו שהוא הטעם בשאר י"ט ויום שיש בו שחרית ומוסף ואין נושאין בו כפיהם אומר הש"ץ אלקינו ואלקי אבותינו ו" וברכת כהנים בשחרית ובמוסף כמו שנתבאר לעיל סי' קכ"ז מה וכשמגיעין הכהנים לאלו ו' תיבות והם יברכך משמרך אליך ויחונך אליך לך שלום הופכים פניהם גם לדרום ולצפון כלומר כדי שתתפשט הברכה לכל הצדדים גם לאותם שאין עומדין נכחם ממש אלא מצדדיהם ונוהגים שמאריכין בנגון אלו התיבות מפני שכל אחת מהן הוא סוף ברכה בפני עצמה שהם שש ברכות כמו שפירש"י ומלת לך עם שלום ברכה אחת היא ובשלשה מהם שהם סופי פסוקי' והם וישמרך ויחונך שלום אומרים הציבור רבון עולמים בו" כמו שכתבתי למעלה והמקרא לא יאמר רבון כשם שאינו עונה אמן כדי שלא תטרף דעתו אסור להשתמש בכהן אפילו בזמן הזה וכל המשתמש בו הרי הוא כמועל בהקדש דכתיב וקדשתו ודווקא אם לא מחל על כך שיש לו רשות למחול שהקדושה היא בידם מדכתיב וקדשתו משמע לך אני מצוה לקדשו ולא לו שיחזיק עצמו בקדושה כי הוא יכול למחול ג"ל, (לד)

באיתה

ואפי' בימים הקרא ואפ' תרגום אין לקרות (כב) וי"ל דאף שהה בהקרא מוקדי דש בעירו ב"ח) ובע"ח הכהנים לע"ע ונבוט ואם לא שהה ל' יום אף שקנה בית לדור שם לא מהני (ב"ח) (כד) בהגהת ב"ע לא מהני כן ומפשר כוונת הגאון דכיון באין נוהגים לשום ידיהם תחת הגליון כלשון כל"ג אל"כ ע"כ תוהין דידיו פסולין ס"ל דה"ה בפניו תשום לא פלוג (דה) עיין כיון ל"ג סי"ב וכן בסעיף עשחר זה כל דינו מתו בב"ל מיתן ל"ג ס"ו ז" ח" (דו) אפילו הרג בחוזל (ע"ח) (דז) כהן בדוקף חסר הרה והפילה יכול לעשה כפיו (תשובי רנ"ח מי' קי"ד) כהן שתחו מחיו מתחת מילה יש פוסלין (כ"ג) ויש מחמירין (ע"ח) (דח) וכ"ה שהר הדברים הזכרו' ועיין בו"ד סי' רח"ב סעיף י"ג (דט) אפי' גילוי עריות (ב"ח) (ל) וכן המין במשה הגלה אף שהוא מדרבנן ואפי' נדר הנאה מתנה מעכבין אפי' אינו יכול להוציא' תחתיה אונס ונכנסת פסול עד שיגרשה ויזור הגלה (כ"ג) בסם תבו' רא"ם סי' ל"ו: ובע"ח כתב הטעם כיון שהיה מתחלה מוכן בדבר ע"כ משמע דאם היה החלה בלאונס אין פסול - ולע"ד לא משמע הכי בתשו' רא"ם גוכי' שם אלא אף בזה פסול ע"פ שלל כתב בכ"ג בסם תבו' ר"י הלוי סימן ל"ג דאם אמר באינו כהן ונמלא אינה הפסולה לו אף בגירשה והיה הגלה מכל הפסולות פסול - ובטעמן עדות על הכהנים פיין בא"ה סי' ג' ובתשו' הרא"ש סימן מ' ומי' רי"ן, (לא) דוקא זונה בזיקת מבוחלין לו אירוסין ואפי' בזה אין מהגין כן (שורי) כ"ג (לב) ובע"ח כתב לדייק לשון קודם פיחמיל ס"ל בעבודה, (לג) ואם לא יעא מב"ה נריך לעגות דהוי כאבילות דהרהמיא, אונס אין מעכב מכח הטובה מברך ואינו אינו מעכב (כ"ג) שאלה אל"ל אל"ל הרב מהר"ו בסמן שמה לו מת ונקבר ברגל אינו חל אבילות ופסק דינא מב"ה קודם שאותרים לו עלה, ומאזה מתבוב רב"ל סי' ע"ל ע"ב, (לד) ומזהר ע"ה שלא ישא בהמית (כג)

לא סיימו

סימן קל

(ה) סייעו עודיין הכהנים, (ב) ואם לא סייעו אע"ג עדיין יאמר מודה בתרוס כמו בכהנים,

סימן קל"א

(ה) ויאמר קודם אליך י"י נפשי אשא, (מזמור הימים) ואחר שסיים תחנון יאמר כל המזמור אליך י"י נפשי אשא כו' (זוהר) (ב) המנהג לכסות פניו בטליתו או בסודר ולא ביד עצמו חפני ככתובים בידיו סם שיטתיו (כ"ג) (ג) וכמחסיים תפלת י"ח והש"ל יושב תכף לתחנה לו מתחיל תערי" יעתר" בתקונו ויכסה פניו מהום שלין רשאי להזור תכף לתקונו כדלעיל סי' קו"ג (מי"ט) ורמ"ה הי"ה כשמתפלל אחר נגדו שלין רשאי ליכב כדלעיל סי' ק"ב (ד) וה"ה שאר ספרים ע"ת בסם ר"ג ולא ראיתי נוהגין כן גם לפ"ז הא אין בית שלין שם חזה"ה גם בכ"ג גופיה תמצא קצת דוקא בבית המדרש דיוקא הכי (ה) הקשה מי"ש לוזה לבדות נעשה תלנו הא מבואר בב"י בשם שבולי לקט תשוב דאתקש לחג שכ' והפשוט הגיל לחבל ודאיתי תיר" ע"ז בשר"ג רס"ל לעבוד דאותריס לתגלם בנים המבל ואי לעשם ב"י מ"ש מי תחנון ולתגלה וכתב בתי"ע דלכשאין חבל במקום שמת חתן ואפ"ה מתפללין שם אותריס מחתור התחנון שלין מד"ה בשלין חבל בבית המת, וכתב בע"ז י"ד סי' שע"ו דאחר מתר התפלה אותריס תחנון בבית האבל ואין אותריס הלל בר"ח ע"כ וכתב בשל"ג סי' תר"ב דבספרד נוהגין לאותרו על פי דברי כל בו ורלאיתי בשם חפץ סי' ס"ח דדוקא בר"ח שלין הלל חיובא חבל בחנוכה אותריס הלל, ומי' יתי התבוכה אותריס חבינו אומנינו, וכתב בל"ג דאפי' אותם שמת לו חבינו קודם שנולד אין נמיל' אמים ואחמנים (ו) הב"ח ואחרונים הסכימו דל"ל מפילו בתוקה בשתפללין אצל החיונק ומשמע בשירי ד"ג אף שתלין בבית אם בעלי הברית מתפללין בב"ה מ"מ תחנון בב"ה בשחרית, סיתן

סימן קל"ב

(ה) ואחר קודם אליך י"י נפשי אשא, (מזמור הימים) ואחר שסיים תחנון יאמר כל המזמור אליך י"י נפשי אשא כו' (זוהר) (ב) המנהג לכסות פניו בטליתו או בסודר ולא ביד עצמו חפני ככתובים בידיו סם שיטתיו (כ"ג) (ג) וכמחסיים תפלת י"ח והש"ל יושב תכף לתחנה לו מתחיל תערי" יעתר" בתקונו ויכסה פניו מהום שלין רשאי להזור תכף לתקונו כדלעיל סי' קו"ג (מי"ט) ורמ"ה הי"ה כשמתפלל אחר נגדו שלין רשאי ליכב כדלעיל סי' ק"ב (ד) וה"ה שאר ספרים ע"ת בסם ר"ג ולא ראיתי נוהגין כן גם לפ"ז הא אין בית שלין שם חזה"ה גם בכ"ג גופיה תמצא קצת דוקא בבית המדרש דיוקא הכי (ה) הקשה מי"ש לוזה לבדות נעשה תלנו הא מבואר בב"י בשם שבולי לקט תשוב דאתקש לחג שכ' והפשוט הגיל לחבל ודאיתי תיר" ע"ז בשר"ג רס"ל לעבוד דאותריס לתגלם בנים המבל ואי לעשם ב"י מ"ש מי תחנון ולתגלה וכתב בתי"ע דלכשאין חבל במקום שמת חתן ואפ"ה מתפללין שם אותריס מחתור התחנון שלין מד"ה בשלין חבל בבית המת, וכתב בע"ז י"ד סי' שע"ו דאחר מתר התפלה אותריס תחנון בבית האבל ואין אותריס הלל בר"ח ע"כ וכתב בשל"ג סי' תר"ב דבספרד נוהגין לאותרו על פי דברי כל בו ורלאיתי בשם חפץ סי' ס"ח דדוקא בר"ח שלין הלל חיובא חבל בחנוכה אותריס הלל, ומי' יתי התבוכה אותריס חבינו אומנינו, וכתב בל"ג דאפי' אותם שמת לו חבינו קודם שנולד אין נמיל' אמים ואחמנים (ו) הב"ח ואחרונים הסכימו דל"ל מפילו בתוקה בשתפללין אצל החיונק ומשמע בשירי ד"ג אף שתלין בבית אם בעלי הברית מתפללין בב"ה מ"מ תחנון בב"ה בשחרית, סיתן

לבוש הלכות נשיאות כפים התבלת

קכט באיזה תפלות נושאין כפיהם ובו כ' סעיפים:

א מן הדין היה ראוי לישא כפיהם בכל פעם שמתפללין י"ח בציבור מן הטעם שכתבנו למעלה בטעם למה תיקנו נ"ב בתפלה אבל אמרו חז"ל אין נשיאות כפים אלא בשחרית ומוסף ובנעילה ביום שיש בו נעילה כמו בי"הכ ובמעמדות אבל לא במנחה משום דשכיח' שכרות באותה שעה וחששו שמא יהא הכהן שיכור וגזרו מנחה של תענית אטו מנחה של שאר הימים וה"מ בתענית שיש בו נעילה כמו בי"כ ותענית ציבור שהמנחה היא בעוד היום גדול ואתי לאוחלופי במנחה דשאר יומי אבל תענית שאין בו נעילה כגון ט' באב וי"ז בתמוז דאיכא תפל' המנחה שלהם היא סמוך לשקיע' החמה הרי היא דומה לשאר תפלו' נעיל' ואינ' מתחלפות במנחה של שאר ימים דלכך יש בהן נשיאות כפים ואנו אין נוהגין כן דק"ל לא פלוג,

ב בהן שעבר ועלה לדוכן בי"ה במנחה כיון שהדבר ידוע שאין שם שכרות הרי זה נושא כפיו ואין מורידין אותו מפני החשד שלא יאמרו פסול הוא ולכך הורידו ולכן אנו אומרים במנחה בי"כ אלקינו ואלקי אבותינו וה"ה בכל התענית במנחה אע"ג שאין ראוי לנשיאות כפים דואיל ואם עלה לא ירד מקרי קצת ראוי,

קל רבונו של עולם שאומרים בשעת ברכת כהנים ובו סעיף אחד,

א מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזא ניקום קמי כהני בשעה שעולים לדוכן ונימא רבי רבש"ע אני שלך וחלומתי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא יר"מ ה' אל"א שיהיו כל חלומותי עלי ועל כל ישראל לטובה בין חלומות שחלמתי לעצמי בין חלומות שחלמו אחרים עלי אם טובים הם חזקם ואמצם כחלומותיו של יוסף הצדיק ואם צריכין רפואה רפאם כמי מרה על ידי משה רבינו וכמי יריחו על ידי אלישע וכמרים מצרעתה ונעמן מצרעתו וכחזקיהו מחליו וכשם שהפכת קללת בלעם הרשע מרעה לטובה כן תהפך כל חלומותי לטובה ולברכה ותשמרני ותחנני ותרצני, ולפי המנהג שכתבתי שבשעה שמאריכין הכהנים ד' דוישמרך, וד' דויחנך, ול' דשלום נ"ל האומרים זה הרבון העולמים יהנהגו לסיים לוישמרך בותשמרני ולויחנך בותחנני, ולשלום בותרצני שכן הלשון נופל על לשון הברכה של כהנים, * ויכוין דלסיים בהרי דהני דעני ציבורא אמן ואי לא (א) לימא הכי אדיר במרום שוכן בגבורה אתה שלום ושמך שלום יהי רצון שתשים עלינו ברכה ושלו', וביו' שאין עולין לדוכן יאמר כל זה בשעה שהש"ץ אומר אלקינו ואלקי אבותינו שים שלו" וסיים בהדי ש"ץ כדי שיענו הקהל אחריו אמן (ב) דוכן הנזכר בכל מקום הוא איצטבא בלשון ישמעאל ורצו לומר האצטבא שעומדים עליה הכהנים בשעה שמברכין ולכך אומרים עולין לדוכן כלומר עולין על האצטבא לברך את העם:

הג"ה ואם נטהגין לומר זה הרבון הנעלמים דוקא בשעה שאומרים בכ"ף דוישמרך וכ"ף דויחנך וכ' דשלום הוא מנוס דאותריס בפ' ואלו נאותריס יש עבר ברכו מברכו ואיש מסביר לו פנים הילכך אין נאותרו אלא בסוף כל פסוק בשעה שאריכין בהלו האותיות המכריכים וסמ"ן בהבאר לעיל סי' קל"ה סעיף כ"ז.

קלא אין נפילת אפים ובו ז' סעיפים:

א ולאחר שימי' הש"ץ חזרת התפלה נופלים על פניהם ומתחנני' ומנהגינו לומר בתחנה מזמור ו' ה' אל באפך תוכיחני ונומר ומתחילין (א) רחום וחנון חטאתי לפניך מלא רחמי" רחם עלי וקבל תחנוני ה" אל באפך תוכיחני ונומר ואין לדבר בין תפלה לנפילת אפי' שכן קבלו רז"ל שאין התחנה מתקבלת כל כך אלא מיד אחר התפלה דכולה כתפלה אריכתא הוא ובשנופל על פניו לא ישחה לפניו ממש שנראה כמשתחוה כנגד הרצפה שהיא אבן משכית שאסרה התורה אלא שמן התורה אינו אסור אלא השתחוי' בפישוט ידי" ורגלי' ובדיבוק פניו לקרקע אבל חכמי' אסרו כל השתחויה שכנגד הקרקע ממש אפי" בלא פישוט ידי' ורגלי' משו' אבן משכית ואפי' אין שם רצפה לפיכך יטה לאחת מן הצדדין או לימין או לשמאל יש נוהגין להטות על צד ימין הנותני" טעם למנהג" משו" דכתיב שויתי ה" לנגדי תמיד וכשמטה על ימינו והשכינה כנגדו אז שמאלו תחת לראשו וימינו תחבקני ויש נוהגין להטות לצד שמאל וטעם משום דהסיבת שמאל שמה הסיבה שהיא הסיבת בני חורין ומלכי" הלכך באותו צד שהוא נראה כבן מלך ואיש חורין צריך ליכנע לפני המקו" ית" ויש עושין פשרה ואומרי" בשחרית כשיש לו תפילין בראשו ובשמאלו יטה על צד ימין משו" כבוד תפילין ובמנחה או בשאין תפילין בשמאלו יטה על שמאל ואני שמעתי הפשרה שגם בשחרית תפילין בשמאלו יפול על יד שמאלו אלא שיטה ראשו מעט לצד ימין ובמנחה יטה ראשו לצד שמאל וכן ראיתי נוהגין וכן ראוי לנהוג שגם לפי הקבלה יש בו סוד, (ב) ולאחר שנפל על פניו יגביה ראשו ויתחנן מעט מיושב כל מקו" ומקום לפי מנהגינו ומנהגינו לומר ואנחנו לא נדע כו" והטע" שאומרי" ואנחנו לא נדע מה נעשה כו' לפי שעד עכשיו התפללנו בכל עניין שיוכל אדם להתפלל בישיבה ובעמידה ובנפילת אפי" כאשר עשה משה רבינו ע"ה דכתיב ואשב בהר וכתיב ואנכי עמדתי בהר ונומר וכתיב ואתנפל לפני ה" ומאחר שאין בנו כח להתפלל בעניין אחר אומרי" ואנחנו לא נדע כו",

ב אין נפילת אפים אלא במיושב ולא מעומד שכן הוא ההכנעה יותר וגם יש בו סוד (ג) י"א שאין נפילת אפים אלא במקום שיש ארון וס"ת בתוכו (ד) אבל אם אין שם ארון וס"ת אומרים התחנון בלא כיסוי פנים וכן נוהגין וסמכוה אקרא דיהושע דכתיב ויפול על פניו לפני ארון ה' חצר ב"ה הפתוח לב"ה או בשעה שהציבור מתפללין אז אפילו יחיד בביתו אומר תחנה בנפילת אפים וכן כתב מהרי"מ מהרמ"ז ז"ל ולא ראיתי נוהגין כן ואפשר שכוונתו לומר יחיד בביתו דומיא דחצר ב"ה ר"ל שבית היחיד הוא סמוך לב"ה ושמע שם כשהציבור מתפללין,

ג אין נופלין על פניהם בלילה והטעם כי נפילת אפים הוא להכניע למדת הלילה שהיא מדת הדין ואם הזו נופלים בלילה והרי מגבירין כחה והרי מקצין בנטעות ח"ו כידוע ליודעים חן ובלילי האשמורות נוהגין ליפול על פניהם ונ"ל טעמא מפני שהוא קרוב ליום ומדת היום שהיא מדת הרחמים ממשמש' לבוא ולהתחבר ואין כאן קיצוץ והמשכיל יבין ויחכם,

ד ונהגו שלא ליפול על פניהם וגם שלא לומר מזמור התחנון לא בבית האבל ולא בבית החתן אפי' כשיש שם ס"ת ולא בב"ה ביום שיש בו מילה ולא כשיש שם חתן בב"ה ונ"ל שאין בכולם טעם אחד כי הטעם בבית האבל כטעם שאין נפילת אפים בלילה שלא להגביר כח הדין ח"ו וכן האבל כבר מדת הדין מתוח בנגדו והרי כמו קיצוץ ח"ו (ה)והטעם בהחתן ובמילה מפני ששרוים בשמחה ועת התעוררות מדת הרחמים כמו בשבת וי"ט לכן אין נופלין שלא לעורר מד"הד בעת הרחמים ודוקא באותו ב"ה שהחתן או המילה שם אבל בבתי כנסיות אחרות שיש בעיר אומרי' שם תחנון באותן בתי כנסיות שאין החתן או המילה שם ובמילה ג"כ דוקא בשחרית בתפלה שיכולו בה התינוק אין נופלין אבל במנחה בב"ה או אפילו אותם המתפללים מנחה בסעודה בבית המילה אצל התינוק אומרים התחנון מפני שאין שרויין כל כך בשמחה אחר שנימול התינוק משום צערא דינוקא (ו) אבל בחתן אין אומרים התחנון אצל החתן כל אותו היום של החופה דכולה יום שמחה הוא מיהו דוקא ביום החופה ולא יותר

ה אם חלה מילה בתענית ציבור מתפללין סליחות ואומרי' ודוי ואין נופלין על פניה' ואם הוא יום ב' או ה' אין אומר' הוא רחום,

ו נהגו שלא ליפול על פניה' לא בט"ו באב ולא בט"ו בשבט ולא בר"ח ולא בחנוכה ולא בפורי' ולא בל"ג בעומר שכל אילו ימי שמחה דם כמו שיתבאר בכל אחד במקומו בע"ה, (וגם ר"ח מיקרי מועד וע"ל סי' ת"ך סעיף ב' וכן חנוכה משום דקרינן ביה הלל וע"ל סי' תרע"ג) ובכל אלו אין נופלין ג"כ במנחה שלפניה' שסמוכה לדם גם אין נופלין בע"כ ולא בע"ה אפילו בשחרית אבל במנחה שלפניה' נופלין והטעמא יתבאר במקומו בע"ה,

ז גם אין נופלין בכל חדש ניסן ולא מתחלת ר"ח סיון עד אחר שבועות ולא בט"ב ולא בין י"ה לסוכות שבהם נשלם בנין ב"ה וכל אחד יתבאר במקומו בע"ה, אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אא"כ הוא בטוח שיענה כידושע כן נוח ודוקא בשמתפלל על הציבור ובפני הצבור

הציבור דכסיפא ליה מילתא אם לא יענה שבהרהרין אחריו שאין ראוי לענות אבל בינו לבין עצמו או כשנופל עם הציבור בשעה שכולם נופלים ליתן לן בה וכל אדם אסור ליפול על פניו בפישוט ידים או רגלים אפילו אם אין שם אבן משכית גזירה משום אבן משכית אבל אם נוטה קצת על צדו מותר אם אין שם אבן משכית ובו עשרן בי"ה כשנופלין על פניהם בשעה שאומרים והבהנים והעם וכו' ונהגים עוד להציע עשבים בב"ה בי"ה כדי להפסיק בין פניהם ובין הקרקע

קלב דין קדושת ובא לציון ובו ב" סעיפים

א ואח"כ אומר הש"ץ חצי קדיש על פסוקי התחנה כדי להפסיק בינם ובין הפסוקים שיאמרו אח"כ ואומרים אשרי ולמנצח (א) וסדר קדושה ואח"כ קדיש אחר על כולם וכ"ל טעמא דפיון שצריכין לומר אשרי ג"פ בכל יום כמו שקבלו רז"ל ואמרו כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב והנה פעם הא' סדרוהו בזמירות קודם התפלה כמו שנתבאר לעיל סי' נ"א תקנו הפע"ה שנייה מיד אחר התפלה והתתנ' הסמוכ' לה וכדי להפסיק בו בין התפלה וסדר קדוש צרפוהו להתחלת סדר קדושה כמו שעשו באשרי של פעם ג' שצרפוהו להתחלת סדר מנחה כדי שיהא נאמר אשרי ג"פ ביום ולא בלילה שאין זמן תהלה בלילה כידוע ליודעין חן ולכך לא צרפוהו לתפלת ערבית מן הטעם שאמרנו שצרפוהו להתחלת סדר קדושה כדי להפסיק בו בין התפלה וסדר קדושה נ"ל ג"כ שהוא טעם נכון למה שנתפשט המנהג שבשבת וי"ט אומרים אשרי על הבימה קודם החזרת הס"ת למקומו מפני שבו ביום יש בו קריאת התורה והיא מפסקת בין תפלת מוסף לתפלת שחרית ואין צריכין אשרי להפסיק וגם א"א סדר קדושה לפני העמוד עד למנחה לפיכ' אומרים אותו על הבימה במקום שקראו בתורה ואע"ג דביומא דחול אפי' ביום שיש קריאת התורה להפסיק בין התפלה לסדר קדושה כגון בב' וה' ור"ח וחנוכה ופורים אומרים אשרי לפני עמוד אחר החזרת הספר למקומו הייגו משום כיון דמ"מ יומי דחול מקרי לא חילקו בינהם לשאר יומי דחול לצרפו לסדר קדושה משא"כ בשבת וי"ט שאין בהם סדר קדושה בשחרית לפיכך דנהיגו לאומרו על הבימה מכל מקום הקריש השייך אחר אשרי דבשבת וי"ט מאחרין עד שחזירו הס"ת למקומה ויעמוד החזן לפני העמוד להתחיל בתפלת מוסף כדי להודיע לעם שכבר הגיעו הס"ת והגיע זמן להתחיל בתפלת מוסף וכמו שאכתוב בע"ה טעמא לקמן בסי' קנ"ב בקדישות של קריאת התורה במנחה שבת וביומי דתענית ולקמן בסימן רפ"ו נכתוב בע"ה עוד טעם אחר בשם ר"ת למה שאומרים אשרי על הבימה בשבת וי"ט אבל טעם זה נ"ל נכון לפי הפשט נחזור לסדר היום ותקנו להקדים נ"כ מזמור יענך ה' ביום צרה לסדר קדושה מפני שנתקנה ע"י צרה ובזמן צרתם כמו שיתבאר בסמוך בע"ה ונ"ל שמטעם זה נ"כ אומרים למנצח אפי' בימים שא"א בהם תחנון מפני שהיא סדר קדושה חוץ מר"ח חנוכה פורים וע"פ ועדר י"כ שכל אילו ימים טובים הם יותר משאר ימים כמו שיתבאר טעמא כל אחד במקומו בע"ה ואע"פ שאומרי' בהם הסדר קדושה מ"מ א"א בהם למנצח להראות בהן קדושתן ושאינם יום צרה כמו שאר הימים נ"ל ואח"כ אומרי' ובא לציון כו' וזהו דנקר' סדר קדושה מפני שיש בה כל הקדושה אע"ג שכבר אמרנו הקדושה ב"פ ביוצר ובתפלה תקנו סדר קדושה משום שבתחלה גזרו מלכות הרשע"ם על ישראל שלא יענו קדושה בתוך התפלה ורוו אורבי' להם אם יענו קדושה בתוך התפלה ולאחר התפלה כשהיו הארבי' הולכי' להם היו קורין וקרא זה אל זה וגו' דהיינו שלוש קדוש' ומתרגמין אותה מפני החיבה הדי הוא פעמים קדוש כנגד יוצר ותפלה ונראה לי שמטעם זה תקנו ג"כ להקדים אילו השני פסוקים ובא לציון וגו' ופסוק ואני זאת בריתי וגו' שבזן שהיו בפיפים תחת יד עכו"ם הרשע שגזרו עליהם גזירות ושמדות לבטל התורה לכך אמרו אילו השני פסוקים בלשון תחנה ובקשה שיבא הגואל ברנה ולכך הקדימו פסוק ואתה קדוש וגו' ג"כ בלשון בקשה ממנו י"ת שישבב ויצפה לשמוע מפיהם הקדושה שהוא תהילתם אע"פ שיאחרוה יבקשו מלפניו י"ת הרי לא איחרוה אלא עד אחר שילכו הארבים ויאמרו תחלה הקדושה בשני חטיבות ר"ל בשני לשונות לשון הקדש ותרגום ומפני שבלשון תחנה ובקשה אמרום לכך לא נהיגין לומר סדר קדושה בשבת וי"ט שחרית אלא משום שלא לבטל התקנה נהגינן לאומרה במנחה בשבת וי"ט ולא בלשון תחנה ובקשה אלא לקיים התקנה בעלמא נ"ל ואע"ג דבזמן הזה בטלה הגזירה ואנו קורין הקדושה בחטיבה אחת בתוך התפלה מ"מ סדר הקדושה לא בטלו סברו שמא יגרום החטא וע"כ אנו מזהירין ברוך אלהינו שבראנו לכבודו והבדלנו מן התועים כו' (ב) ואומרים הקדושה ומתרגמים אותה ואומרים ה' ימלוך לעולם ועד ותרגומו כדי שיבינו כל העם וכמו שכתבנו למעלה שבבל היה עיקר לשון העם תרגום וזה נתקן בבבל וצריך ליזהר בו מאד לאומרו בכוונה אמרו רז"ל מיום שחרב ב"ה אין לך יום שאין בו קללה ולא יהד הטל לברכה. וכל יום מרובה קלותו מיום שלפניו וא"ל ואין לתמוה א"כ שהקללה הולכת ורבה ועלמא אמאי קאי אקדושה דסדרא והוא הקדושה הזו שבסדר ובא לציון ואאמן יהא שמיה רבא דאגדתא ור"ל שהרי לא נתקנה אלא שיהיו כל ישראל עוסקים בתורה בכל יום דבר מועט שאומרים תרגומו וקרייתו הן בעוסקין בתורה וכיון שנהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ ויש כאן שתים קדושת השם ות"ת חביב לפניו ית' ומגין על העולם בזכותו וכן אמן יהא שמיה רבא מברוך שאומרים אחר הגדה שהדרשן דורש ברבים בכל שבת היו נוהגים כי רשם היו נקבצין כל העם לשמוע לפי שאינו יום מלאכה ויש כאן תורה וקידוש השם לכך חביב הוא להגין ואח"כ אומרים קדיש ומוסיפין בו תתקבל צלותהן כו' דקאי אתפלת י"ח כמו שכתבתי למעלה שעד כאן לא נשלמה התפלה יהא שלמא רבא וכו' ולענין אם היחיד אומר סדר הקדושה הזה דינה כדין קדושה שביוצר שכתבנו לעיל סימן נ"ט והקדושה שבתרגום אומרים אותה הציבור בלחש שדרי תקנה עבורם שיבינו אותם.

ב אסור לאדם לצאת מב"ה קודם קדושה דסידרא דדבר שהעולם מתקיים עליו אי אפשר לזלזולי ביה לפיכך יאמרוה עם הציבור

קלג דין עלינו וקדיש וברכו ובו סעיף אחד:

א ואחר סיום התפלה אומרים עלינו לשבח מעומד מפני שהוא שבח גדול לפיכך יזדר לאומרו בכונה (א) וכשיגיע אל ואנחנו יפסיק מעט קדם שיאמר ואנחנו כורעים וכו' שלא יהא מלת ואנחנו נראה כאילו חוזר למעלה ואח"כ אומרים קדיש יתום ואפי' אין יתום של תוך י"ב חודש בב"ה יאמר אותו אחר מי שאין לו אב ואם והטעם שהרי לעולם צריכין לומר קדיש אחר שאמרו פסוקים ובעלינו יש ג"כ פסוקים וצריכים קדיש אחריו אלא שנהגו בקדיש זה להניחו ליתום שמת אביו ואמו תוך שנה זו מפני שיש יתומים קטנים או אפילו גדולים שאינם יכולין להיות שלוחי ציבור ולומר קדיש וברכו אחר אביו ואמו ובכדי ידעו ממעשה דרבי עקיבא תועל' הגדול שיש למתים בשיש לו בן האומר קדיש וברכו ויותר בתוך שנה ראשונה לכך תקנו והניחו קדיש זה שאין צריך שום דבר יותר ליתומים הן קטנים הן גדולים ומפני שתקנוהו ליתומים אין נוהגין לאומרו בלל מי שיש לו אב או אם שמא אביו או אמו יקפידו משום אל יאתה אדם פיו לשטן ויאמרו אתה מקוה למיתתינו לפיכך אם אין אביו או אמו מקפידין בכך יכול לאומרו אפילו מי שיש לו אב ואם ומי שספק לו אם מת אביו או אמו אם אין יתום בעיר יכול לומר קדיש אבל אם יש יתום של תוך י"ב חודש בעיר שהקדישים שלו יכול למחות ביד זה שספק לו שאין ספק מוציא מידי ודאי ואין נוהגין לומר קדיש יתום אלא י"א חדשים מיום קבורה כדי שלא להחזיק אביו לפושעי ישראל שנידונין כל י"ב חדש לכך פוסקין לומר קדיש בסוף י"א חדש לומר מבאן ואילך אינו צריך לתועלת הקדיש של הבן כי בבר קבל דינו ונקה דלאו מפושעי ישראל היה אבל מ"מ שאר אבילות נוהג עד כלות כל י"ב חדש דענין אבלות לחזר וקדיש לחזר והא לך מנהגינו בזן היתומים והאבלים בשנה ראשונה תוך י"ב חדש בקדיש זה והוא מועתק מתשובת מהר"ם מינץ סי"ל ז"ל ומתקניתיו אשר תיקן וזה לשונו: יש קהילות דנהיגי תשיב רוחה את האורח ויש מקומות דנהיגי דשיין הן בהרא בהרא ושטיה ובמקומות דנהיגי דתושב דוחה את האורח מ"מ פעם ראשונה יש רשות לאורח להתפלל ולומר קדיש יתום (ב) וכן כל אחר ל' יום יש לו להתפלל ולומר קדיש פעם אחת, והא דתושב דוחה את אורח דווקא בתפלה ובקדיש בבית הכנסת אבל בפרס' שמע דבבקר וקדיש שעל הפתח שניהם שוין והטעם משום דאין מנהג קבוע באותן שעל הפתח אם דוחה האורח את התושב או לא וכיון דלא מבורר מנהגא אמרינן כפי דליהו תושב דאורח שוין כדכתיב משפט אחד יהיה וגו' וכן בעיר חדשה שבאו שם נקוטי מעלמא ורוצין לקבוע שם מנהג נכון הוא שיקבעו להם משפט אחר בין בב"ה בין בחוצה לה ועתה אבאר מנהג מקום שתתושב דוחה האורח היכא דיש שני אבלים על אב או על אם רחמנא ליצלן אם שניהם תושבין או שניהם אורחים ושניהם תוך ז' או תוך ל' או תוך י"ב חדש יחלקו בערל כל התפילות והקדישות הן לפני העמוד הן על הפתח ב"ה ואם א' תוך ז' וא' תוך ל' דוחה בן ז' את בן ל' מכ"ש שדוחה לבן י"ב חדש ויאמר בן ז' קדיש כל אותו יום השבת ואם אירע לאדם באותו השבת יום

מיתת

סימן קלב

(ה) אתה מוצא י"ח מזמורים חרשים הספר על הפסוק הזה כי אשרי האיש ומתה רגמו חד מוא כנגד י"ח ברכות כשאתם מתפלל אומרים לו תחנונה נעותר כך דוד התנך ע"ה לאחר' י"ח מזמורי' מ"ל יענך י"י וכולו ולכך אומרים אותו בסוף התפלה (מדר' תהילים) (ב) עוד טעם סדר קדושת בתי"ת תשוט ע"ה ממאחרים לבא לתפלה יפמיחו סדר בת הקדושה ע"כ ומפ"ז המאחרין ציריכין לטון לקדושה זו מי שעוסקין בענין מהר

סימן קל"ג

(ה) מי כל נצ' המים שומעין והקב"ה עומד עם פתיחת של מעגה יכולים לאומרים מזרי בכבה לו ויאחר ומוסב יקר"ו כי ר"ת י"ה קדו"ש ר"ם וכל"ה ומאומרו בענין אחר מעון מעונה ויאחר מין שוד ונא ומין שוד וכן חמס זולתו ונא וחמס זולתו (ת"ת בסס הקדושים) וכתב בכלבו ובל"ג דמסתמא הכונה בכתוב בתורה ויהעת' היום ונא בכתוב בתוריך (ב) הייגו אם מין בן למצל אם יש בן ל' לו יום מחת בו אב ואם מין לאומרו קדיש כלל לאורח (ע"כ ו"ד סיתן בע"ו ופשוט דהה מנהגין שם לבן י"ב חודש כל הקדיש ביום שמת' לומר קדיש הייגו מי כשאין בן ל' נשאלתי

מיתת אב או אם שקורין יאר צייט גם דוא נדחה מפני הבן שבעה מלומר קדיש כל השבת וכל עילוי דבן ז׳ או בן ל׳ אינו אלא מיום הקבורה ולא מיום שנודע לו שעיקר האבלות הוא מיום הקבורה אך במ״ש שאז האבל צריך לצאת מבית הכנסת יכול אותו יאר צייט להתפלל ולומר קדיש ולא אמרי׳ על זה עבר זמנו בטל קרבנו ואפי׳ יש אבלים בב״ה שדם תוך ל״ או י״ב חדש אינם יכולין למחות בידו להתפלל • ולומר קדיש (ג) אך אם הבן שבעה קטן שאינו בר מצוה והולך לב״ה כל שבעה לומר קדיש אז מי שאירע לו יום מיתת אב ואם תוך אותן שבעה יאמר קדיש יתום פעם אחת , (ד) ואפי׳ אם הבן שבעה הוא אורח דוחה את התושב בן ל׳ או יאר צייט מכ״ש בן י״ב חדש וכן אם תושב ואורח עניהם בני שבעה גם בזה יחלקו בגודל אותן קדישות של אותו שבת כי לענין שבעה אין שום עילוי לתושב על האורח ואם אחר תוך ל׳ ואחד תוך י״ב ושניהם תושבים דוחה בן ל׳ את בן י״ב חדש בתפלה ובקדיש לפני העמוד אך בקדיש ובפריסת שמע שעל פתח ב״ה שניהם שוין בו ויחלקו בגורל , ויום שמת בו אב ואם לתושב דוחה את בן ל׳ מכ״ש בן י״ב חדש לתושב כל אותו יום התענית דהיינו תפילת ערבית שחרית ומנחה וכן הקדישים של אותו יום שאומרים לפני העמוד ולו נראה שאין היאר צייט דוחה את הבן ל׳ מכל וכל אלא די לו בקדיש א׳ וע״ל בע״ז בי״ד סוף סימן ת״ב סעיף י״ב שאין מתענין אלא משום סכנה דידיה ולא משום אבלות אביו ואם כן קדיש זה למה הא כבר קבל אביו דינו ואין כאן משום מעשה דר׳ עקיבא נ״ל : אך הקדיש ופריסת שמע שעל הפתח יחלקו בגורל ואם התוש׳ בן ל׳ או י״ב חדש ולאורח אירע יאר צייט אז האורח יש לו כח להתפלל תפלה א׳ וקדיש א׳ לפני דעמוד ושעל הפתח יחלוקו בגורל ואם לאורח תוך ל״ ולתושב תוך י״ב חדש אז יחלוקו דתפלות והקדישים בין לפני עמוד בין שעל הפתח כל אותן ל׳ יום אך בזה יש עילוי לתושב על נכרי אם שניהם בני ל׳ או בני י״ב חדש או שניהם יאר צייט בזה דוחה התושב את האורח לגמרי מלהתפלל ולומר קדיש על העמו״ אך בפריסת שמע וקדיש שעל הפתח שניהם שוין ויחלקו בגורל : (ה) לפעמים יש ג׳ או ד׳ בני אדם שאירע להם יאר צייט ביום אחד ואין באותו יום כי אם ב׳ קדישין יתום לפני העמוד בחול וג׳ אם הוא שבת או בי״ט שאומרי׳ המזא מגילות או אחר דרשה וא״כ אין לכולם לומר קדיש יתום כי אינו מועיל להם שיחלוקו בענין זה שהאחד יתפלל ערבית והשני יאמר קדיש יתום וכן בשחרית זה אינו דהא מרגלא בפומי דאינשי דקדיש יתום עיקר א״כ כשיזדמן כך שיהיו ג׳ או ד׳ יתפללו גם תפילת ערבית של סיום יום התענית ויאמרו קדיש יתום שאחריו וכן מי שלא היה לו פגאי לבא לב״ה ביום יאר צייט שלו כגון שהיה בדרך יכול גם הוא להתפלל בערבית שאחר התענית ולומר קדיש שאחריו אבל אם בא קודם תפלת המנחה והתפלל אותה אז אמר קדיש על הפתח שוב אין לו שום זכות בתפלת ערבית ובקדיש יתום שאחריה וביום שיהיו ג׳ קדישות היאר צייט זכה בכולן , והיכא שיש הרבה בני אדם מאיש אחד ויש ג״כ אחד שהוא יחיד לאביו ואבל עליו אז יחלוקו כולם בגורל יחד ולא חשבינן אותן הרבה בני אדם שמאיש אחד כאיש אחד כי כולם חייבים לומר קדיש בשביל כבוד אב ואם , יש מי שרגיל להתפלל והשני אין רגיל להתפלל או יש קטנים שאין יכולין להתפלל מ״מ הקדישות יתומים , יחלוקו בשוה כי בשביל שזה ידע לד)תפלל אינו נגרע אלא זריז ונשכר ואם אותו שמת יש לו בנים בעיר אחרת ובאו לשם אינם נקראי׳ תושבי׳ בשביל אביהן שנקבר שם רק אותם הדרים תוך הקהילה וכל דרי קהלה נקראו תושבים הן אותם שנותנים מס או משדרתי הקהילה ואפי׳ עניי העיר שיש להם דירת קבע כולם חשבינן כתושבים אם אדם קובע דירתו תוך הקהילה אז משעה שהוא חייב לישא בעול עם דרי הקהלה חשוב תושב אבל לא משעה שנמר פיסוק המסים עם ההגמון אע״ג שצריך ליתן המס להגמון וכן איפכא מי שעקר דירתו מן הקהלה אז משעה שאינו חייב לישא בעול עם דרי הקהילה חשוב כאורח אע״ג שעדיין חייב ליתן המס להגמון ואם יש לבעל הבית מלמד או שמש המושכר לזמן והוא פנוי שאין לו אשה ובנים אז גם הוא נקרא תושב אבל אם יש לו אשה ובנים במקום אחר אז דינו כנכרי ואם ב״ה מגדל בביתו יתום אפילו בשכר ואין לו אב או אם במקום אחר אז נקרא תושב אבל אם יש לו אב״ו אם במקום אחר אינו נקרא תושב אפילו אם מגדלו בתורת צדקה מכ״ש אם הוא אצלו בשכר , (ו) הש״י ינחם אבלי ישראל בניחומי ציון וירושלים אמן כן י״ר ע״כ העתקה מתשובות מהר״ם מינץ סג״ל ומתקנותיו שתיקן הוא ז״ל , מנהג חדש נתפשט באילו הארצות בימי שנהגו לומר מיד אחר קדיש יתום שיר היחוד וחלקודו לו׳ חלקים במספר ימי השבע ואיני יודע סעם נכון להתפשטות המנהג הזה שאם כדי לספר בשבחו יתברך היה להם לומרו קודם דתפלה כמו שכתבתי טעמא לעיל סי׳ א׳ באמירת תהילים ושמעתי בימי חורפי שאין לו טעם אלא שהנהיגו כן משום האבילים כשישנם הרבה ב״מ שיגיעו להם לומר קדישות לכל אחד ועכשיו שנקבע נקבע ואני אומר שהטעם הוא כטעם ג׳ ברכות אחרונות שבתפילה שהוא כעבד שקבל פרס מרבו שמשבחו והולך לו שזה ג״כ נ״ל טעמא במה שאומרים עלינו לשבח אחר כל התפלות כדי לשבחו יתברך ולהודיע לפניו יתברך כשאומרי׳ ואנחנו כורעים וכו׳ ואח״כ לצאת מב״ה שהוא כמו עבד שנטל רשות מרבו שמשתחוה והולך לו כן הוא טעמא דשיר היחוד אך כבר עמד מורינו הרבינו תאונינו הגדול מוהר״ר שלמה לוריא ז״ל ובטל אותה בכ״מ שהיה שם אב״ד שלא יאמרוהו מטעם לא ניתן ליכתב אבל לא השגיחו בו בכל הקהילות כי נראה להם טעם חיצון הוא אך מה שנוהגין לומר גם בכל יום שיר הכבוד שהוא אנעים זמירות וגם הגאון הנזכר לא ביטל אותן על זה תמהתי מאוד כי היה נראה לי שלא לאומרו בכל יום ולא מפני גרועותיה ח״ו אלא ממעלותיה והיינו משום שיין שחושבין אותו לשבח גדול לא היה להם לאומרו בכל יום אלא לפרקים כגון בשבת וי״ט וע״ר שאמרו רז״ל כל האומר הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף כי. אין זה דרך המוסר אפי׳ במלך ב״ו לספר בשבחו הגדולים בכל יום כדי שלא להרגיל׳ כל כך בפי הבריות ויהיה אז בפיהם כמזמר ומתלוצץ ולא יהיה הגדולה כ״כ בעיני הבריות כמו שהוא בדבר שקורין לפרקים ולעתים רחוקים וכמו שכתב ג״כ החכם רבי משה מיימון ז״ל בטעם ביאת הכהן הגדול לפני ולפנים דוקא ביום אחד בשנה ולא יותר כדי להגדילו כן היה להם לעשות ג״כ בשיר הכבוד ואם על כל פנים היו רוצים לאומרו לא היה להם לפתוח הארון בכל יום שהוא לנו במקום ביאת מקדש לפני ולפנים וכמו שעושין בעלינו לשבח שאומרים אותו בכל יום ואין פותחין הארון לאמירתו אלא בר״ה וב״כ כדי להגדילו ולהודיע לעם שהוא שבח גדול ביותר ויאמרוהו על ידי כן גם בשאר ימות השנה בכונה יותר גדולה ולתת זה על לבם בר״ה וי״כ שהם ימי הדין גם היה להם לעשות כן באנעים זמירות ולולי להפסיד הצדקות חשתי שמזכרין אותן בכל יום ונותנין המעות לצדקה בצירוף שהיה דבר תמוה מאד בעיני הבריות הייתי מבטלו במקום דאיכשר חילי מלפתוח הארון רק בשבתות וי״ט וד״ח הייתי פותחו על סמך הכתוב ביחזקאל שאמר שער החצר הפנימי וגו׳ יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום שיש בו מילה מקדימין לומר השיר היחוד מיד אחר סדר הקדושה לומר עליו קדיש יתום ולהניח עליו לשבח אחר שמלו התינוק כדי לכלול גם התינוק במה שאומרים שלא עשנו כגויי הארצות כו׳ . אין מנהג לומר אין כאלהינו ופיטום הקטורת בחול מפני שהאמירה היא במקום ההקטרה ותיישנן שמא ידלג אחד ממסמניה וכבר אמרו אם חסר אחד ממסמניה חייב מיתה (ז) ולכן לא נהגו לאמרו בחול שכמהרין למלאכתן וחיישינן שמא ידלג : וכשיוצ״ מב״ה יאמר י״י נתני בצדקתיך וגו׳ ומשתחוה ויוצא (ח) כבר כתבנו למעלה בס״ו פרישת שמע שנהגו משום אתם יחידים שלא היו בב״ה ולא שמעו קדיש יתום מפני שהכבר כולם שמעו קדיש וברכו שהרי כולם היו בב״ה בשבת וי״ט כלל אפי׳ אחר קדיש יתום מפני שכבר כולם שמעו קדיש וברכו שהרי כולם היו בב״ה

(ג) כשלנהי באבל שהל לחוה שביעי שלו בשבת לאחרונה תקנת יום שביעי ככולו לי אמרי׳ נמי הכי לענין קדיש והשבתי דיש לדקדק מלשון זה שכתוב תהל״ם מיב׳ ואמי׳ יש מבילים בת״ם בב״ה שהם תוך ל׳ כו׳ דה״ל לומר ואמיט הוא יום ז׳ דתמילה הוא בן ל׳ אלא דבזה היה יכול לומר קדיש אמיט בשבת בגון אחר דרשה מלקהן והאמר אמיט בשחרית לפי מה שבתבתי בשמק זקיני הגאון מהרא״ם ז״ל שבביעי שהל בשבת בשבת שיך על תקוס אחר ואחר לקרותו בתורה בשחרית דלא כנ״ז בי״ד סימן ת״ב ובסמרי ל״ר דקדקתי להביא טעם ורמיה לדבריו והעיקר הטמלה ל״ע לחעשה עדיין כי אשכר דחהר״ם שכתב ואמיטו יש מבלים כו׳ מיירי מי בשזה הוא בן ז׳ דהוא בן ל׳ ושוב דאמשר מדין מתוך עלין כל ז׳ (ד) וח״ח אף שבן ז׳ אי קטן אפ׳ אורס ואי גדול אמיטו תוס׳ חולקין בזה (תשובת מ״ב סימן ע״ג) וכתב הש״ך בי״ד סימן שע״ו דנראה דמי שבטלה מבילתו ברגל מ״ת דין ז׳ ל״ל יש לו אמיטו בחול כתו בשבת דהרי כדין הולך לב״ה ע״כ אבל בהגהת מהגיים הקדמים כתב בשם בעל חי״ע דיש לו דין קטן וכן מסתבר כיון דמ״מ אותר קדיש בב״ה כל ז׳ ובגדולה אזו ל״ל דמי שתתעלה אלא ואמר קדיש בביתו אף שהוא גדול והולך לב״ה רק בשבת יש ליתר לייטו קדיש אחר דעיקר טעם של אחר״ם בקטן כיון שאותר קדיש כל ז׳ ואמי׳ אינפת לי בהולך לב״ה והא דקטן והולך לב״ה כל ז׳ לותר קדיש כו׳ אורחא דמלתא קאמי דכיון שהולך לב״ה מסתחמא אותרים קדיש אלא דלא דאמי למחוך ע״ז נמעשה דאשכר דדוקא הולך לבית הכנסת כל ז׳ דיעא הכי הטעם הא כן לא יאמרו כל יאר לייטו בלאורע כל ז׳ קדיש כלל אמי׳ בגלגה אחריה וע״ע עוד פסק הש״ך דבקטן יש לבן ל׳ קדיש אי דלא כתשובת מ״ב שם וכתב בהגהה חדשים ומנהגי דע״ז מסכים מ״ב דכל שמאשר לת קדיש אי לא יש מעלה יותר לבן ל׳ מיותר לייטו ע״כ ולא ידחקי לסוף דעתו שגם הש״ך פסק שם הכי בס״ק י׳ ואמילו הכי פסק דיש לבן ל׳ קדיש עד הקטן עיין שם ומש כן אפשר דגם הטורי זהב שסק כן : (ה) אף שיש הרבה י״ל מתוזבים ואפשר שיזהה הכתוב ולא יאמר קדיש בלל (הג״מ) (ו) הלוחדים בימיה אמיטו יש להם אב ואם ואשה ובנים ומתנים הם במקום אחר דין חיובם יש לו(ב״כ)כתב הע״ז בי״ד דמי שתת בשבת וי״ט ואל״ל לקברו יאמר קדיש תכף ומיד אחרת קדיש תלוי במבילות בלל וכמ׳ בקהות כסף פליג וכתב דאין נוהגין כן מעוס דלל זמן אלא לקבר אין בו דין גיהנם י עניים שהעילו גורל בעבדי׳ ואותר אי קדיש ומתחרת בא עוד אי אחר לייטו מריר לבטיל גורל עם הג׳ אף שיש עוד קדיש לב׳ מ״ת טיל עתו מי שיאחר הראשון (תשובת נמת מיק סי׳ ד״ה) עוד כתב סי׳ ד״ו אלא יש ג׳ קדישים ומני י״ל והבטלו גורל כל אלא כותבו בשירום שתי שיזכה בראשון יזכה גם בג׳ מריכין לבטיל גורל אחים על ג׳ • מי שתת והניחו בן הבן או בן הבת המגיד על אביו ואמו יאחר ב״ם ובן הבן או בן הבת יאחר פ״א (תפו׳ רמ״א סימן קי״ם) ומשתע דמ״ה במגדל יתום בתוך ביתו (ז) ה״ה אם יחיר אי (בחר שבע דף מ״ו) ובמי״ע מכת קושית ב״י דדוקא בי״ה אם חסר אחר חייב מיתה כתב טעם אחר דכדי שלא לטעורי׳ אחרו שמ״א בכל יום ועיין בבאר שבע אם (ח) שתשתי טעם כיון שתחילין בחזון עולם עוד אחר שתמיימתן התפלה תוחדין ותחילין שלא יקנורג

קלד סדר והיא רחום בב׳ הי׳ והוצאת הס״ת וכו׳ ב׳ סעיפים ,

א ק״ל דיום שני וחמישי דם ימי רצון יותר משאר הימים מפני שמ׳ יום של קבלת לחות אחרונות שהיו ימי רצון עלה משה רבינו ביום חמישי וירד ביום שני ולכך נוהגין מי שרוצה להתענות בכל שבוע או כשנזדרין תענית מתענין דווקא באילו הב׳ ימים (א) ולכך נוהגין ג״כ שמרבים בתחנונים באילו הב׳ ימים אפילו כשאין מתענין כיון שדם ימי רצון ואומרים והוא רחום כמו שהוא בסדורים ונהגו לאומרו מעומד ובלחש כמו שאומרים תפלת י״ח מפני שג׳ זקנים תקנו והוא רחום זה כל אחד הלק ובכל אחד יש י״ח אזכרות כנגד י״ח ברכות וע״כ אומרים אותו בעמידה ובלחש ומי שאינו אומר הרי דוא פורץ גדר וישכנו נדש ואומרים אותו מיד אחר שמכיים הש״ץ חזרת התפלה קודם נפילת אפים של רחום וחנון לרסמינו לתפלת י״ח ואח״כ נופלין כמו בשאר הימים (ב) ואומרים הבטן וכו׳ זרים כו׳ חוכה כו׳ קולינו כו׳ עזרנו חצי קדיש אל ארך אפים בי״מ נוהגין לוכר ב׳ אל ארך אפים באחד הושיענו בכל רע ובשני הצילנו מכל רע (ג) וכ״ל שמנהג נכון הוא כי פי׳ הושיענו שישיענו מן הצרה שאנחנו בה עתה והצילנו פי׳ שלא יפגע בנו עוד פגע רע אחרת נראה לי ,

ב ומוציאין ס״ת כמו שיתבאר טעמו פסי׳ שאחר זה והחזן אומר גדלו וכו׳ הקהל אומרים רוממו ואב הרחמים הוא יהחם עם עמוסים ט׳ וא״א על הכל רק בשבת וי״ט משום ביטול מלאכה דעם והחזן אומר תעלה ט׳ הכל הבו וקורא כהן והקהל אומרים ברו׳ שנתן תורה וכו׳ וקורא כהן לוי ישראל י׳ פסוקים לכל הפחות כמו שיתבאר בסי׳ שאחר זה בע״ה חצי קדיש על קריאת פסוקי ד׳תורה ומגביהן הס״ת ומראה פני כתיבת הס״ת לעם לכל הצדדים כדי שיראו ויכרעו ויאמרו וזאת דתורה וגו׳ (ד) וישכב המגביה גוללין הס״ת ואח״כ נוטל החזן הס״ת בימינו ואומר יהללו אשרי כו׳ כמו בשאר ימים (ה)

קלה הלכות קריאת ס״ת וסדרה וכו יד״ סעיפים ,

א ומפני שמרבין בתחנונים בב״ הי״ כמו שכתבנו לכך קורין ג״כ בתורה בב״ הימים הללו שתנין עלינו זכות קריאתה בכל צרותינו ואין קורין אלא ג׳ כהן לוי וישראל אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עלידם משום ביטל מלאכה לעם וגם אין מפטירין בנביא מטעם זה ואם היו ב״ חתנים בב״ה והם ישראלים מותר להוסיף ולקרות ד׳ דלדידהו הוי כי״ט מ״מ אם אין שם אלא חתן אחד אין קורין ד׳ בשבילו דלא הוי כמועד אלא לחתנים גופייהו אבל לא לגבי אחרים וי״א דה״ה לב׳ בעלי הברית שקורין ד׳ נשום די״ט שלהם הוא כדלקמן סי׳ תקנ״ט אבל אין נוהגין כן , (א)

ב מקום שמפסיקין שבת בשחרית שם מתחילין וקורין במנחה וב׳ ובה׳ ובשבת הבאה ואם בטלו שבת אחד לקרות הפ׳ בציבור קורין אותה פ׳ בציבור בשבת הבאה עם פרשה השייכה לאותה שבת , (ב)

ג ובכל פעם שקורין בתורה קוראין ראשון כהן ואחריו לוי ואחריו ישראל שכך תקנו חז״ל משום דרכי שלום ולא ליתי לנצויי ולמימר כל אחד אנא קרינא ברישה ואסמכתה נמי אקרא דכתיב ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי ופרכינן אטו אנא לא ידענא דכהנים בני לוי נינהו ומשנינן אלא כהן ברישה וכדכתיבא נמי גבי כהן וקדשתו לכל דבר שבקדושה לקראתו ראשון כו׳ ואח״כ הלוי ואח״כ כל העם כו׳ ומה שהוצרכו לומר מפני דרכי שלום ניון דאסמכוה אקרא היינו לומר שאפי׳ אם הכהן רוצה למחול על כבודו ולחלק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו אינו רשאי לעשות כן וכ״ש שאם אין הכהן רוצה למחול ובא אחר שדוא גדול אפי׳ מכל חכמי דורו שאסור לגדול זה לעלות לפני הכהן דלא ליתי לנצויי דלפעמים שגם שאר גדולים שאינם גדולים כמוהו ירצו לעשות כן אע״פ שמדינא דגמרא והפוסקים היה אפשר לחלק אבל המנהג דוא כמו שכתבתי ,

ד וכן נוהגין בכל המקומות שאפי׳ כהן עם הארץ קורין אותו ראשון אפילו לפני חכם הגדול שבישראל ולא שנא בשבתות וי״ט ולא שנא בשני וחמישי וא״א דוקא בשבת וי״ט דשכיחא רבים ויש בו כבוד גדול למי שקורין ראשון לכך חוששין דלא ליתי לנצויי אבל בב׳ וב״ה דלא שכיחי רבים לוכא למיחש לא אמרינן הכי דבזמנינו זה אין העם טרודין כ״כ במלאכתן ושכיחי רבים בב״ה בב׳ ובה׳ כגון בשבתות וי״ט בימיהם ויש לחוש דליתי לנצויי ובלבד שידע הכהן לקרות בתורה שאם אינו יודע לקרות האיך יברך על התורה ואינו קורא בה מידו אם יכול לקרות עם החזן מלה במלה סגי בכך ,

ה אם כבר פתחו את הס״ת וקראו כהן והכהן מתפלל במקום שאינו רשאי להפסי׳ כגון ק״ש וברכותיה וכ״ש בתפלת י׳ח אין ממתינין לו עד שיכיים משום טורח הציבור וגם משום כבוד ס״ת * אלא אם יש שם כהן אחר יעלה בלא קריאה כמו שיתבאר לקמן בע״ה ואם אין שם כהן אחר יקראו ישראל במקום כהן ואין כאן משום מקילין בקדושת כהנתו כיון שדבל דואי שאינו יכול לעלות מפני שדוא מתפלל וגם מהאי טעם חשש פגימה אין כאן לשנא יאמרו חלל הוא כיון שדבל דואין שהוא מתפלל ולפי זה נ״ל לומר שאפילו הכהן האחר אם ישנו שם יכולין לקרותו בשמו כיון שאין כאן חשש שיאמרו שזהו פגום וכן דוא בתענית שני וחמישי שמתענין אחר הפסח וסוכות שקורין וחל אם אין הכהן מתענה מותר לקרות ישראל אפי׳ אם הכהן בבית הכנסת שלא יאמרו משום דפגום הוא אלא יאמרו משום שאינו מתענה קורין ישראל לפניו מ״מ טוב דוא שיצא הכהן מבית הכנסת כשקורין בתורה בתעניתים הנזכרים שאין הכל יודעים דאינו מתענה ויאמרו פגום הוא :

הגה״ה ועיין בסמוך סעיף ח׳ וי״ל ומיהו מיהו מחוייב לצאת תמום פגתו דמיכא לתיקר שכיון שיחוש שאין הכל מתענין בחלו התענית אתו לתיתר שחפני אלא התענה לא עלה ולא קראו ולא תפני שהוא חלל ועי״ל מיתן תקס״ו סעיף ז׳(ג)

ו ואם לא היה כהן בב״ה וקראו ישראל ואחר שהתחיל הישראל לברך ברכת התורה בא כהן לבית הכנסת אינו פוסק שאם כן הוי ברכתו של ישראל לבטלה ואין דוחין מצות לא תשא את שם י״י וגומר משום פגמו של כהן או אפי׳ משום אסמכת דוקדשתו לקרותו ראשון בתורה וכו׳ ;

ז וכן אם אחר שקראו כהן קראו הפרשה וברך ולא היה שם לוי או היה ולא ידעו והוו סבורין שאין שם לוי ותתחיל הכהן לברך הברכה השנייה במקום לוי כמו שיתבאר בסמוך ובתוך כך בא שם או נודע שיש לוי אין מפסיקין את הכהן לקרות לוי שלא לדחות מצות לא תשא את שם וגו׳ משום פגמו של לוי , אבל אם לא אמרו אלא ברכו את יי׳ וגו׳ אין כאן נשיאות שם לבטלה שאין זה ברכה שמברכין על התורה אלא שמשמיעים הקהל שיברכו את הש״י ודרי דם ענו וברכו את יי׳ המבורך ואמרו ברוך יי׳ המבורך לעלם ועד , לפיכך מפסיקין וקוריין לכהן שבא לב״ה או ללוי שבא או נודע שהוא שם מ״מ הישראל שקראוהו ראשון אם היה הולך מן הבימה בלא קריאה בתורה ה״ל בושת כיון שקראוהו כבר והרי עדיין לא קרא בתורה לפיכך יעמוד שם אצל הס״ת עד שקראו כהן ולוי ואח״כ יקרא הוא לשלישי ואין זה בושת שהכל יודעים שמחוייבים להקדים כהן ולוי מ׳ תקנת קדמונים חז״ל אבל בכהן ולוי ילך הכהן לדרכו אפי׳ אחר שאמר ברכו שהרי הוא כבר קרא בתורה :

ח ב״ה שאין שם כהן ויש לוים וישראלים נתפרדה החבילה ויכולין לקרות ראשון איזו שירצו או לוי או ישראל שלא נתקנה מעלה ללוים אלא כשיש שם כהן שהלקו לו המעלה בשביל קדושת כהונתו נתנין גם ללוי מעלת שידותו אבל כשאין שם כהן לא חיקנו לו מעלה ואז כשקורין הראשון בין הוא לוי בין הוא ישראל יאמר החזן יעמוד פלוני כו׳ במקום כהן כדי שידעו הכל שאינו כהן דשמא יסברו שהוא כהן ויאכילוהו תרומה או חלות ומטעם זה ג״כ אם קראו ישראל ר.ששן לא יקראו אחריו לוי שאם יקראו אחריו לוי השומעים יחשבו שזה שקרא לפניו היה כהן ויאכילוהו תרומה דשמא לא נתנו לבם למה שקראוהו ראשונה במקום כהן או אפי׳ קראוהו בכתפ״ רק יאמרו בין שזה שקורין שני הוא לוי ודאי הראשון היה כהן ויאכילוהו תרומה ; ולפי זה הוי יכולין לקרות לוי שלישי רביעי דאין כאן

הגה״ה זע״ל מי׳ מ״ו סעיף ד׳ וסי׳ ל״ג סעיף י״ח וסי׳ ק״ט סעיף ג׳ וד׳ וסי׳ קמ״ד סעיף מ׳ וסי׳ רס״ג סעיף י״ד

יקרא הכהן כתו בפ״ת מתחילין בראשית בסיום בתורה (ת״מ) ועיין בסד״ג הסדר סיר על יום בתקו׳ מנוהגין

סימן קל״ד

(ה) כתב בית של עלמה מ״פ לוחו ולחן בנו לפ״ז לא יפה עשין לוחן בתיכם לוכלים בסר בעלה אחר ב׳ וה׳ לוכלין בעלה בעלמי הא היום הולך אחר הלילה מיהו בתענית דעתמא דתענית הפני בב״ד בעמעלה יובנין ודנין דיני נפש״ מ״כ יפה התנהג שהם לוכלים בעלה בעלה בעלמיהם שהרי אין דנין דיני נפשות בלילה אבל בתחריהן אין לוכלין לפי שאחרו דיני נפשות בהחילו לוכלין לוח בלילה ע״כ ותיומה לי הא תמה בעלתה הא בבהדין דלי״ב דיני תענות דלין ביום ונוחרין בלילה דיני נפשות דנין ביום ונוחרין ביום ובן פסק הרמב״ם פ״ ל״ב מה׳ סנהדרין ומי נאחר דיש חילוק בין ב״ד בלעמעלה לבל תענה זה הנלן גם מ״כ אפי׳ מתחילין גם כ׳ רש״ל לפי שאחרו דיני נפשות הי׳ תשמע דגם בלוחנה הדין כן ובאילו הבא הכי בתחני׳ עוד כתב בית״ם שם בית עהגין אלא לאחל פבר ולכתות יין בשתי בעלות לבנה ולאחריה ולוין לתחות בסדן בריאין מבל לבנים יולדות יש לתחות והבכל פטיעה יש לתחות ע״כ ובתב ברח״ן שם דוקא בעבה מ׳ לתח״כ לא הי ביום שתנו ולריכא ג׳ לתחיר (ב) ולא בסיים ובתא רמו קו׳ הכ״ל לין נוכלין עד שנופל בתחן (ג) וכן בתמנה תשה כתב לתחרי׳ דוקא בראשונה הנעינו ובאחרונה הילוי ובפר״ג נוהגין לומר והנעינו לנוד עוד כתב בת״ם לחוטרים אל רחוס תעוחר ותחזיל בחל ותכיים בחל נגד דברות ראשונות ואחרונות ויש בו ד״ד הינות בשם שברנו על ד״ד סברים וד״ד שנות ביום מלח לנו ברוב מסדר ארחתך (ד) ולא יברב ומוחר ותלת תתורה כי אם נגד הכתב (ת״ת בשם רש״ג) ואם לא אחר בדיך שמיה בשעת הנלאות ס״ת יאמר אותו בשמותהלין אותו לפני העם (סדר היום) (ה) אותן הנוהגין לומר מזמור הבו לי״י בני אלים בד׳ ה׳ וביום טוב ור״ח הוא מנהג בורות דלא״ל אלא בשבת דשבת הם כנגד שבעה קולות שבתומור זה (נ״ח סוף מימן רפ״ג) *

סימן קל״ה

(א) זה לא כתב לא שולחן ערוך ולא ריהגה פ״ע אבל מנהגי כן בב״ה לב״ו (ב) בתשו׳ תהר״ם מיל סימן פ״ה מחלק דאם בא מדרות רגופות בשבת העבר אין קורא אלא יום שעבר ; וכן אם הסדרה שעבר היה סוף הספר והביאו ל״ג ומ״ת מ׳ רל״ב להלכה ותחבו דה״ה אם הב׳ סדרות דבוקות בשבת ז׳ אבל בהגהת מנהגים כתב על דברי מהר״ם דאין נראין דבריו ולא״כ אף כשסמוכים דבוקות בין בשבת זו בין בשבת העבר לעולי קורין בשב״ז הסדרות שעברו אלא קראו עם הסדרה הבאה לאותה שבת וכן מסתבר וכיום באותו העבר ב״ה אחרת קורין בו כתב בעולת תמיד סימן רפ״ב בשם מהר״ת מיל״ג הל״ל דאין נריך להכנים ומה מנוף בתשובה שם דוקא בשהקהל מב״ה זה הוי קורים אבל אם אבל זה לא הוי קורין אלא נריך להכנים י׳ (ג) ואם קראוה בדשבד עולה ובסדרת קורין אותו לתתהלה כיון דקריאה הוא תתקנת עזרא

סימן קל״ד

(ה) כתב בית של עלמה מ״פ לוחו ולחן בנו לפ״ז לא יפה עשין לוחן בתיכם לוכלים בסר בעלה אחר ב׳ וה׳ לוכלין בעלה בעלמי הא היום הולך אחר הלילה מיהו בתענית דעתמא דתענית הפני בב״ד בעמעלה יובנין ודנין דיני נפש״ מ״כ יפה התנהג שהם לוכלים בעלה בעלה בעלמיהם שהרי אין דנין דיני נפשות בלילה אבל בתחריהן אין לוכלין לפי שאחרו דיני נפשות בהחילו לוכלין לוח בלילה ע״כ ותיומה לי הא תמה בעלתה הא בבהדין דלי״ב דיני תענות דלין ביום ונוחרין בלילה דיני נפשות דנין ביום ונוחרין ביום ובן פסק הרמב״ם פ״ ל״ב מה׳ סנהדרין ומי נאחר דיש חילוק בין ב״ד בלעמעלה לבל תענה זה הנלן גם מ״כ אפי׳ מתחילין גם כ׳ רש״ל

חשש זה אבל מ"מ נהגו שלא לקרות הלוי כלל אחר ישראל אפי' לג' ולד' משום פגמו שיתבאר בסמוך בע"ה בלוי אחר, לוי ואע"פ שגם בקריאת לוי לשני אחר הישראל הראשון היינו ג"כ יכולין לומר אותו הטעם שבסמוך אבל בתבתי הטעם דחשש תרומה מפני שדוא חשש חמור יותר שיש בו מיתה בידי שמים ויש ליזהר בו יותר, כללא דמילתא אין קורין לוי לתורה אלא אחר כהן בשיש שם כהן או בראשון אם אין שם כהן (ר) ובמקום שקורין בשבת יותר מז"ן יכולין לקרותו גם לאחרון שהרי גם הכהן קורין אחרון אחר שעלו שבעה כמו שיתבאר לפניני בע"ה ואם אין שם לוי בב"ה ויש כהנים וישראלים קוראין כהן ראשון ואח"כ חוזרין וקורין זה הכהן סתם ואומר לו הש"ץ במקום לוי ודוקא זה הראשון עומד במקום לוי ומברך פעם אחרת וקורא אבל כהן אחר כהן לא יעלה שלא יאמרו לפי שנודע שהראשון פגום הוא ואינו כהן, ולכך קראו כהן אחר אחריו שאינו פגום וכ"ש שלא יקראו ישראל אחריו שאין הכל יודעים שאין לוי בב"ה ויאמרו שמפני שנודע שזה הכהן חלל הוא לכך קראו אחריו ישראל ולא לוי כדי שידעו הכל שזה שעלה ראשון בשם כהן אינו כהן אלא חלל וכדי שלא יאכילוהו בתרומה לא קראו אחריו לוי ואין לומר יקראו ישראל אחריו ויאמר הש"ץ במקום לוי ואז לא יהיה באן חשש דפגימת כהן שאין לומר דחיישי' משום שמא: יאמרו לוי הו' ויתנו לו מעשר ראשון דהא מעשר א' מותר לזרים אלא דחיישינן שמא לא ישמעו הכל שקראו במקום לוי והם יודעים שישראל הוא ואיכא האי חשש דפגם כהן שבתבתי אבל במקום לוי שקורין לכהן ראשון אין כאן שום חשש כלל

ט וכן לא יעלו שני לוים זה אחר זה משום פגם שניהם שיש לחוש שיאמרו לפי שנודע שהראשון פגום ואינו לוי לכך חזרו וקראו אחריו לוי אחר שאינו פגום א"צ יאמרו הראשון הוא לוי כשר והשני שאחריו אינו לוי אלא ישראל שהרי דרך לקרות ישראל אחר לוי מה שא"צ גבי שני כהנים זה אחר זה שאין לחוש אלא לפגמו של ראשון אבל לפגמו של שני אין לחוש שיאמרו' ראשון כהן כשר הוא והשני פגום שאם היה השני פגום הרי הוא חלל ולמה קראו אותו אחר הכהן במקום לוי שהרי החלל אינו לוי רק כמו ישראל הוא ואין כל החששות הללו דגבי כהן וגבי לוי ראשון דשני לוי"ם אלא משום אותם היוצאים קודם גמר הקריאה אבל לנשארים היושבים שם בב"ה עד שיגמרו כל הקריאה אין כאן חשש לכהן ראשון ולא ללוי ראשון שהרי יראו שעולין למניין וא"כ אינם פגומים אבל חשש דלוי שני אחר הלוי הראשון נשאר במקומו אפי' לנשארים שם בב"ה עד גמר הקריאה שיאמרו שמפני שהוא פגום קראהו אחר הלוי במקום ישראל ולכך עולה למניין שהרי מ"מ ישראל הוא,

י יש מקומות שנוהגין לקרות הרבה כהנים בהפסק ישראל ביניהם כגון שקורין תחלה כהן לוי ישראל ואחר כך חוזרין וקוראין כהן לוי ישראל וכן כמה פעמים זה אחר זה ואומרים שאין בזה חשש פגימה לכהן וללוי כיון שקורין בכל פעם כסדר תקנת חכמים אין כאן חשש פגימה לראשון ום לאמצעים אין חוששין שכיון שקורין לוים אחריהם היינו צריכין לפגום גם הלוים וכולי האי לא חיישינן וי"א שבשבע הראשונים שהם חובה ליום השבת אין לקרות אלא כהן אחד ולוי אחד אח"כ ואח"כ כולם ישראלים עד שבעה ואם יקראו כהן או לוי ביניהם יאמרו שהם פגומים אבל אחר שנשלמה כל השבעה יכולין לקרות כהנים או לוי כמו שירצו כיון שאינם מן המניין שתקנו חכמים אין כאן חשש פגימה ואנו אין נוהגין לקרות שום כהן או לוי אפי' במקום שקורין יותר מ' שבעה אלא באחרון שבהם (ה) (ובפוזנ' דמנהג שלא לקרא שום כהן ולוי באחרון רק למפטיר) והא חיישינן באחרון לפגום כי אדרבה בדורות הללו מחשבין האחרון חשוב מכולם מפני שמסיים הפרשה ולגדול שבציבור קוראין לאחרון ואע"פ שקוראין אחריו המפטיר הרי מפסיקין בינו ובין המפטיר בקדיש וגם במפטיר אין מקפידין אם הוא כהן ואפילו אם היה האחרון ג"כ כהן אין חוששין משום כהן אחר כהן ופגמו של כהן ראשון כיון שהקדיש מפסיק ביניהם וכן בשכחת תורה אין מקפידין לקרות אפי' שלשה כהנים זה אחר זה כגון אחד לחתן תורה והשני לחתן בראשית והשלישי למפטיר כיון שיש שינוי בכל אחד מהם הראשון שהוא חתן תורה הוא אחרון של סוף פר' וזאת הברכה והשני שהוא חתן בראשית הרי קורא בס"ת אחרת והוי היכר בהפסקה ועוד אפי' אין לדם אלא ס"ת אחת ראוי הוא להיות כהן שהרי הוא ראשון להתחלת התורה וה"ל ממש וקדשתו לקרות ראשון לתורה אלא שלא נהגו לדקדק להיות החתן התורה דווקא כהן כדי לזכות כל המתנדב יותר לצדקה ואפי' הוא ישראל והשלישי שהוא המפטיר יש בו תרתי דהיינו ס"ת אחר' הפסקת הקדיש לכך אין מקפידין,

יא אם קרא החזן כהן או לוי ואינו בב"ה לא יקרא לאחר בשמו משום פגמו של ראשון שאין הכל יודעים שאינו בב"ה ויאמרו פגום הוא לעלות לס"ת בשם כהן או בשם לוי לכך אין קוראין אחר אלא יעמוד האחר מעצמו בלא קריאה וכל הקהל זכה ואם הש"ץ הוא כהן יכול לקרות כהן אחר פלוני דכהן ואין חוששין לפגמו של עצמו שהכל יודעים שכיון שהוא ש"ץ אין סברה לומר שיודחה הוא כל הכהנים מלעלות בכל פעם שקורין בתורה ולא מפני שהוא פגום (ו),

יב עיר שכולה כהנים ואין ישראל אחד ביניהם וכן אם כולם לוים הרי הם כאילו הם כולם ישראלים וקורא כהן אחר או לוי אחר לוי ואין שם משום פגמו שהכל יודעים שאין שם אלא כהנים או לוים ואם יש שם ישראל אחד ביניהם או לוי אחר קורא ישראל או הלוי ראשון משום דדבי שלום ואח"כ יעלו הכהנים שאם יעלו הכהנים ראשונים מפני מעלתם עליו יבאו לידי מחלוקת ביניהם שכל אחד יאמר אני עולה ראשון כיון שהקדימה היא מפני המעלה אבל אם יעלה הישראל ראשון אז ודאי לא יהיה מחלוקת גם בין הכהנים כי כל אחד שעולה עולה במקום ישראל:

יג ולפי זה נ"ל שאם יש שם ישראל אחד ולוי אחד והשאר כולם כהנים יהפכו ממש הסדר יקראו ישראל ראשון ואח"כ הלוי ואח"כ הכהנים כהן אחר כהן (ז) ואם יש שם שנים ישראלים ושנים לוים יקראו כהן לוי ישראל ואח"כ חוזרין וקוראין כהן לוי ישראל אחרים והשביעי כהן, אם קטן קורא בתורה בצבור עיין בסי' רפ"ב אם אין כהן אלא סומא או שאינו בקי עיין בסי' קל"ט:

יד אבל אם יש כהנים ולוים ואין ישראל ביניהם או כהנים וישראלים ואין לוי ביניהם או לוים וישראלים ואין כהן ביניהם ואין בביו אחד לברו שיעור מניין הנקראים לא מצאתי להם תיקון דלא ליתי לצוויי ואם יש שם במין אחר מהן שבעה נ"ל שעולין כל אותן השבעה שהם ממין אחד לברו ואם יש בכל אחד שבעה יעשו על פי גורל לקרות שבעה של מין אחד או כולם כהנים או כולם לוים או כולם ישראלים ואם רוצים לקרות יותר משבעה הרשות בידם ויכולין להשקיט המחלוקת יותר בענין אחר אבל א"צ להאריך שדוא מלתא דלא שכיחא, בני אדם החבושים בבית האסורים (ח) אין מביאים אצלם ס"ת אפי' בר"ה וי"כ והיינו דווקא בשעת הקריאה לבד אבל אם מביאים לו ס"ת יום או יומים קודם מותר ואם הוא אדם חשוב בכל עניין שרי:

הג"ה ומשום דע"י בני אדם שהם גדולים התורה התעלה בכם וע"ל סי' תקפ"ל סעיף ג'

קלו מי הם הנקראים לס"ת בשבת ובו סעיף א':

א בשבת וי"ט ז"ה שקורין הרבה קורין אחר הלוי ת"ח הממונים על הציבור ואחריהם ת"ח הראויין למנותן פרנסים על הציבור ואח"כ בני ת"ח שאבותיהם ממונים על הציבור שמחויבים לכבדם בשביל כבוד אבותם שיש בזה כבוד לאבות ואח"כ ראשי כנסיות וכל העם וכל זה מיירי במקומות שאין מוכרין המצות אלא שעומד הממונה וקורא לפי הכבוד אבל במדינות אילו שמוכרין המצות ונופל המעות לצדקה כל הקונה אותם יש לו רשות לקרות למי שירצה ובלבד שגם הוא יקרא כל אחד לפי כבודו שלא יבא לידי מחלוקת: (א)

קלז כמה פסוקים קורין לכל א' ובו ו' סעיפים:

א ביום שקורין ג' תקנו חז"ל שלא יקראו פחות מי' פסוקים והרבה טעמים וכוונות נאמרו בו ונ"ל שכולם נאמרו באכסנא על פי הדרש אבל העיקר הוא שאין נקרא קריאה חשובה בתורה פחות משיעור זה:

ב ואין קורין עם כל אחד פחות מג' פסוקים שכן שיעורו רז"ל ג"כ שזה סגי לקרות קריאה חשובה לאיש אחד שנים קורין ג' ג' פסוקים ואחד קורא ד' ואיזה (א) מהם שקורא ד' הרי זה משובח שהרי קורא בתורה יותר מחבירו ואי סליק עניינא בפחות מי' פסוקים

(ה) ובפוזנ' (תשו' מהרש"ל סי' ע"ו) ובכ"ח סופק שלא יקראו לוי אפי' לאמצע כלל רק כהן כהן קורין דווקא ישראל ראשון וכן מסק לבוורסם ומגור סי' קפ"ג (ה) ונשמע דוקא כשקורין יותר מ' אבל כשאין קורין ז' אין לקרותו לאמצעי וכן ביו"ע נתחדשו ומעכה בא לוי בי"ט שעבר וקראו כהן נתחדשו ופסקתי דאם אפשר להחליף בחפצי' יעמוד שם ויקרא המפטיר אחרון וכזה מפטיר וביום ה"ה כיון שעלה שוב אין יודע דיכון שהוא אחרון לא חיישינן בו לפגם כל כך ולפגם ראשון לא חיישינן כיון שקראו אחריו לוי ביו"ט ב"י (ו) כתב בשל"ג דנהגין לבנים וכן אם הגבו כהן יכול לקרות כהן אחר והכי נהגינן ונלא כע"ת (ז) ועיין הל"ל דיקראו כהן ולוי וישראל ואח"כ שאר הקהל (ח) וה"ה אולה אין מקרא אין מיטול לכיון וכה"ג שאין יכול לבוא לב"ה (תהר"ת מדוו' ריטבן פ"ה):

סימן קל"ז

(ה) כתב הש"ך בס"ת סי' שפ"ב ותהרש"ל פי' לאמוכל סי' ס' כתב דאם קבע לו ג' לו שמי לו שבעיו וקדמו אחר חייב ליתן לו ו' זהו' לו תשום ואין דבריו מוכרחים ע"כ ועיין בל"ג ותהר"ל שם מלא דיעים וכתב בע"ת בשם כ"ג אם יש הרבה חתמים הטעם בחולה קודם לאלמנה ואלמנה קודם לחלוה וחלוה קודם לגרושה והוא דבוכ' טוים ביחיד' התורה עוד בשל"ג שמי ילדי' הכתוב' ביום לי' מי שעולה ראשון מתול קודם וכן בעניין מנוהגין כשיש לכם ס"ת שקורין ס"ת שלו זכה ראשון שלכבר זכה בחנות ואם עלו בשמה אחד מנוילין גורל מי שיש לו ס"ת שקנלו לו כתבו בעלמו קודם למי שיש מקנותיו וכן מי שיש לו ספר תורה בקהל זה קודם למי שיש לו בתקום אחר ולזה לכבוד אותה ס"ת של אבי הבן קודם לתתן שמיהם אבי הבן לו תחתם ת"ח בעל הורה' קודם לת"ח ומעולל ואין בעל הורה ת"ח קודם לכהן ע"ה כהן לוי ישראל ועיל סי' רפ"ב

סימן קל"ז

(ו) ומפני לזיון לחזן קורא ומפי' קורא עם המתנגי

הג"ה ולדעת י"ל שבמקום פשיטא דשרי הוא"ל וכבר קדמנו בו מפשט מונח היום ולא סלקי לתמיה דהא נהגין להרבות בהרוחים בשמחת תורה,

פסוקים ולא רצו חז"ל להוסיף עליהם איזה פסוקים מלמטה או מלמעלה מפני שעמלק גרם להיות
השם והכסא חסר כדכתיב כי יד על כס יה כך יהיו פרשיותיו חסרים :

ג ואם לא קרא אחד (ב) אלא ב' פסוקים צריך לחזור ולקרות ולברך לפניהם ולאחריהם אבל אם
לא קראו כל הג' אלא ט' פסוקים ג' לכל אחד א"צ לחזור ולקרות שכיון שמיינו שפ' עמלק
אין קורין אפי' לכתחלה אלא ט' בשאר ימים יוצאים בדיעבד בט' אבל אם לא קראו כל הג' אלא
ח' פסוקים וכ"ש פחות אפי' קרא כל אחד ג' פסוקים כגון שאחר התחיל בפסוק א' שכבר קראו
חבריו צריכין להזור :

ד לא יקרא השני מה שקרא הראשון שכיון שהראשון קרא וברך למה יחזור השני ויברך עלידם
שנית ואם חזר השני וקרא מה שקרא ראשון יוסיף על מה שקרא הראשון ג' פסוקים ועולה מן
המניין ואם אי אפשר לו להוסיף רק פסוק או שנים דסליק עניגא דיומא יוצא אפי' בפחות מג'
שהוסיף ועולה מן המנין וכן אנו נוהגין בר"ח שהלוי מתחיל פסוק שקרא הכהן ואינו מוסיף רק ב'
פסוקים מפני שאי אפשר בעניין אחר כמו שיתבאר בע"ה בהלכות ר"ח ולפי מנהגינו גם אם דוא
בעניין שאינו מוסיף כלום על הראשונים כגון הד' שקורין בחול המועד דסוכות בפרי החג עולה למניין
ומיהו היכא דנהגו נהגו ולא נילף מיניה למקום (ג) אחר חוץ משמחת תורה :

ה אם דילג הקורא פסוק אחד ולא קרא אם הוא במנחה בשבת או בשני או בחמישי (ד) אם לא קרא י'
פסוקים אלא עם הפסוק המדולג יהיו עשרה חוזר וקורא ואם קראו י' פסוקים בלא פסוק המדולג אינו
חוזר וקורא דהא קרא י' פסוקים בתקנת חז"ל ואין הפסוק המדולג חובת היום והרי יקראנו בשבת הבא
אחריו וכן במועדים אם דילג פסוק אחד אינו צריך לחזור שהרי קוראין אותן הפרשיות בשבתות שלהן
אבל בשבת אפי' דילג פסוק אחד חוזר וקורא שהרי תקנת חכמים היא שיקראו כל דפ' בשבת זו
ובאופן זה להשלים כל התורה בשנה אחת והרי דילג פסוק ולא קרא כל דפ' ובהשלמת דשנה לא
ישלימו התורה שהרי יחסר פסוק זה לפיכך אפי' אחר שהחזירו את התורה ואמר קדיש חוזר וקורא פסוק
המדולג ושני פסוקים עמו ואפי' כבר הפטיר והתפלל כיוסף חוזר וקורא להשלים הפ' ואע"פ שבאופן
זה תהיה הקריאה שלא כסדר לית לן בה שאין סדר לכל פרשיות התורה שהתורה מגילה מגילה
ניתנה ואין מוקדם ומאוחר בתורה : (ה)

ו מעשה שקרא החזן בפ' פרה ופסק בוהגר הגר בתוכם לחוקת עולם וגללו הס"ת והחזירוהו חכם
אחד ואמר טעמו אע"פ שגם קראו הפ' בשבת שלה מ"מ בשבת זה לא יצאו ידי חובת פ' פרה
וחזרו ופתחו ונתחילו בראש הפ' וברכו לפניה וקראו עד תטמא עד הערב וברכו לאחריהם וגלל דה"ה
בפרשיות המועדות בכגון זה שדלגו עניין מה שהוא עיקר חובת של אותו יום צריכין ג"כ לחזור ולקרות
ולברך לפניו ולאחריו אע"פ שיש לחלק דשאני פ' פרה שהיא דאורייתא למ"ד אין נ"ל לחלק בזה (ו)

קלח שלא לשייר פרשה פחות מג' פסוקים ובו סעיף אחד ,

א הקורא בתורה לא ישייר בפ' שקורא בה פחות מג' פסוקים משום היוצאים אז מב"ה שיאמרו העולה
אחריו שלא יקרא אלא שנים פסוקים הנשארים וכן לא יתחיל בה פחות מג' פסוקים משום הנכנסים
שאם יתחיל בה ב' פסוקים הנכנס ושומע יאמר (א) שלא קרא עם הראשון אלא הב' פסוקים שבראש
הפ' ואין חילוק בין פרשה פתוחה לסתומה ופ' שאין (ב) בה רק ב' פסוקים מותר לשייר בתחלתה
ולהפסיק בסופה ויכון החזן שיתחיל תמיד לקרוא ברכר טוב ויסיים ברכר טוב ולא ליתי לנצויי עמו
ויאמרו שהוא יקלל אותם , (ג)

קלט סדר קריאת התורה וברכותיה ובו י"א סעיפים :

א יש מקומות שנהגו שהעולה לתורה הוא עצמו קורא בקול רם ובאותן מקומות אם קורין אותו לקרות
לא יעלה אם לא סדר הפ' קודם לכן פעמים ושלש ואם כתוב אקרא דכתיב אז ראה ויספרה הביטה
וגם חקרה ולפיכך גם באילו המקומות שהחזן קורא צריך העולה לסדר לו הפ' שיוכל לקרות עם החזן
המקרא אותו : (א)

ב ומי שאינו יודע לקרות יש למחות בידו שלא לעלות לס"ת כלל ואם הקהל צריכין לזה שאינו יודע לקרות
כגון שהוא כהן או לוי ואין אחר זולתו ואם כשיקרא לו ש"ץ מלה במלה יודע לאמרה ולקרות עם הכתב
יכול לעלות ואם לאו לא יעלה :

ג לא יעלה אדם לתורה לקרות עד שקורין לו שאין זה דרך כבוד לתורה ולא לו יעוד דאתי לנצויי ע"י
שכל אחר יקרים ואצלי הש"צ לא יעלה עד שיאמר לו הסגן שיעלה מירו א"צ לקרותו בשמו כיון
שהוא עומד אצלו והכל יודעים שהסגן הרשהו ומנהגינו הוא שקורין כל אחד יעמוד פלוני בר פלוני בדי
שישמע וידע כל אחר שקורין אותו ומי שאביו מומר קורין אותו בשם אבי אביו שלא להזכיר אביו שדמיר
אצל התורה ואין קורין לו בשמו לבדו כדי שלא לביישו ברבים שירגישו שאביו היה רשע ואינו ראוי
להזכירו בתורה אבל כשקורין לו בשם אבי אביו אין זה בושת שהעולם יחשבו שזה היה אביו לפיכך אם
הוא היה גדול קודם שהמיר אביו ועלה לתורה כמה פעמים בשם אביו קודם שהמיר גם אחר שהמיר
קורין אותו בשם אביו שלא לביישו ברבים וכ"ז אם אינו למיחש לאיבת המומר שקורין בנו בשם אביו :
ואם יש לחוש שיתוקי קורין אותו בשם אבי אמו ואם אינו יודע מי הוא אבי אמו קורין אותו בשם אברהם אבינו
כמו לגר שמיחסין אותו לאברהם אבינו אע"פ שאינו מזרעו שהרי הקב"ה קרא לו אב המון גוים וגו' שהוא
אב של כל העולם :

ד כל הקורין מברכין לפניה ולאחריה אע"ג דמרינא הוי סני אם היו מברכין הראשון לפניה והאחרון לאחריה
תקנו ברכה לכל א' משום דנכנסים והיוצאים שלא יאמרו אם יראו עולין ויורדין האמצעים בלא ברכה
קורין בתורה בלא ברכה :

ה ופותח הס"ת קודם שיברך ורואה באיזה פסוק צריך להתחיל
ואח"כ יברך כדי שידע על מה שהוא מברך ובשעה שמברך
ברכה ראשונה יהפוך פניו אל אחד מן הצדדין וי"א שהפניו אל
השמאל כנגד ימינו של הקב"ה ולא יראה בתורה כדי שלא יאמרו
שהברכו כתובה לפניו בתורה והוי הס"ת סגולה מ"מ לא אטריחוהו
לגלול אותה בשעת הברכה ולחזור ולפתחו אח"כ * (ב) אבל לאחר
שקרא הפ' יגלול הס"ת תחילה ואח"כ יברך ברכה אחרונה ומניח הס"ת מגוללת בין גברא לגברא
שאין כבוד לתורה שתהא פתוחה ותמתין עד שיבא אחר ,

ו וזה נוסח הברכות בתחלה יאמר העולה ברכו את ה' המבורך בקול רם כדי שישמעו הציבור ויענו
אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד וכשלא ישמעו הציבור את המברך עצמו אע"פ שישמעו החזן
שענה אחריו לא יענו עמו (ג) שהרי הם לא שמעו שאמר להם ברכו אלא יענה אמן על דברי הש"ץ

התחלעי תשובה (ב"מ) (ב) מי' דלקי בכבר ביריך
לאחריה צריך לחזור ולברך לפניה ולקרות ג' פסוקים
ולברך לאחריה ואם עדיין לא ביריך אף בגלל
התורה ע"ל אם חב"ו בסיגון ק"מ דלקן חזור ומברך
(ג) תמצא אם לא דילג פסק כלם בא"ל לחזור
ודוקא אם כבר גמר מלקרות אבל אם עדיין הס"ת
לפניו יש לחזור ולקרות הפסוק ההוא כ"כ ע"ת
מ"ם רפ"ב וי"ע לחיכם (ד) תמצא אף בים ט'
בלא פסוק התחלג חזור וקורא אבל בג"ת
כתב דלקן חזור וקורא ותמיהו מבעיי
ג' דבדיעבד סגי בט' ואפשר נהלק דכיון שקרא
בדילוג ברב ופסוקו דמו' מיירי אפילו הדילוג הוא
בתחלה (ה) כל זה בב"י בשם הגהות מיימוני בשם
הסכת סופרים פי"ח ונתב בתבי הרא"ש תלונלין
סיתן פ"ה ז"ל מיון לקן חבורה בהגה מיי'
הכדין דחזור וקורא בלא ברכה וכו חכתב מלבא
ע"ל ובסר"ג כתב עליו ובא ידעתי ר"ל תפרכת
מרה מ"ם זה על"ל , ובע"ת ניהה הלקן ע"פ
ובסק דלקן חבורן ע"פ והיתה רבתא בשיטי
דתחתיותי' לכל הגדולים ר"ל חם' מוכרי'
פר"ח הלכה ז' ז"ל הזר ובתה ותברך וקורא
הוא ופעם מחריב ע"כ הרי נהדיר דחבורן ויותר
חיתה בלא רמו ר , בב"י ובא עליו בהגה מיי'
נוסי מי"ב מ' הע"ה בכרי נהגיא דחבורן ע"פ
ובב"י הבחיקו בקיצור ובכון נתחת על כ' פרה
דחבורן ובתחא תה בחיה בסר"ג מוח מ' ז"ל
חיתה על הגהות מיימוני מל"ד ור' עם בים
הא בחסל' סופרים לא מצר זה עכ"ל זה נרם לו
שלא ראה רק מי"ל תר' סופרים ולא בפ' ר"מ
דתלא בהרי' עם סגר מהריב ובתחא מה מרמת
בע"ח בנ"ע לתעשה בדילוג ג' פסוקים ע"כ הוא
בטעות דברור דעעולם נריך לבדי (ו) בפ' נעלת
חיתה כתב על לבנו' ז"ל ונ"ב לתעשה מי נראה
לבאיה נחלק עכ"ל ובראה בתבר זה ע"פ מ"ם
בסר"ג בשם תשו' מהר"ת מלונלין סי' ס"ה
דתלקן מחלק ח"ם בין פרכה מועלת בין מוכת
היום תמצא לקן חתר וקורא ע"כ ואני מוצר
דתשום הא לא מירי' דהא ביים תקר"מ שם
דתחורה לחזור ולברך לא הכמיל ולקן תבב ברכה
לבעלה ולי' לו בסק בזר ודאי היה פוסק לקן
מברך גם כ"ל דת"ם מ' ד"ל לא היה נריך לחלק
דקאי שם לחדיא מיירה בל יום בבביעי בל פסח
לקן חזר וקורא אבל בחורה היום נריך לחזור
ועודי הא בשירי ר"ג שם בשר היקון ובסבר טוס'
בכל פ' מועד' דלריך לחזור ורב דלקן קי"ל כש"ע
ולבנו בזה מ"מ ולא בחובת היום פרי"מו הע"ל דמי
כתב בפסים חלשות בשם תשו' תשו' מ' הע"ל דמי
בעשה בתש"ת סוכת ולא קרא מי אם ביום הכפי
ובגל ס"ת ובריך לאחריו נריך לחזור וקורא ביום
ג' בלא ברכה ע"כ ולתת הרשעין שם יראה
דלא כתב כן אלא לתצוא לו בעד ומתך על מה
בעבר בסק כן אבל לתעבה ס"ל דתוברכין מין
שתא חובת היום ועוד הא עיקר הטייתו שם
תלדין תבבר לקן חבבר ובברכי ובתבר

סימן קל"ח

(א) תעשה כיום בראה דלקן בבר ביריך אין תעבב
גם אם ביים ב' פסוקים קודם פרכה א"ל
אם"ל לתחתיל בסוק מ' לבייתם הות כ אי תבום
הבנכנסים הא רוחיו בקורין ג' פסוקים אי תבום
היוצאים לא תהני תקנת' הא בבר יבאו בל"ל (ב)
כן דקק בת"ם ס' כ"ב תב' בי"ס בסבת בקורין
בר"ה ע"ם ותתסבי הא בחו תנגל' דר ר"ג ד"ה
אין תחלק תבום בחזוב לעבום גם יב לבן לתסוב
בא"ל לא היה לו לבתח בבתגיע בבבר בהרי גם
זו תענין רב' סהביה בה ב"ל ומ"ל בבאר כי
אמין בה אלא ב' פסוקים תבבע אחור וע"ע
ות"ת לדיבא אין לוח הדברי ה"ל בי הא
בתבוהרים (ג) ותחבר החזן בלא יקרא מי בעיבו
אי עורת לו בבור ובראבו נהק בפ' נתקום ומא
יקרא לתי בתבור על עריות בפ' ערוות וכן בבל
דבר ודבר ואין לחזן לתבוב בבר' אי בבעת
ברבות ובקבל אי בבעת קבלת (ס"ח ס' תפ"ע)
ודוקא תבור אבל בבר' בבא על עריות אם לא
בב בתבוהה ראוי לקרותו מי היתבייב (כ"ג)
סי' רפ"ב)

סימן קל"ט

(א) ובשים מקרא שקורא בע"פ יוצא ידי חובתו
(ב) הב"ח פסק בלא יתפוך פניו בבל ויבא
פתוח בגתרי וכך היה הוא ריבא ובתב בבל"ה
דק רב"ר דרב"ל בבעבם לב"ת ראה הפ' שקרא
הבתחוה ונתב"כ אחר הברכה בזו בלא הבתחוה
ולוחן בתבתחוון ילמוד לוחן בלא לבתחות ע"כ
אבל בת"ם בתב הגהב קדתוני' לברוע בברכה
התור' ולא כלוחן בלוחרים בתינו מבבא ע"כ
ודוקא לומר דמיירי מי בתחל' ברבה הבוהה
(ג) קל"ק תבו' קר"ר ס"ה דתבתע דעו' עתו
ע"ב ולתבר דבם עובים הבור אבל בלן רק
ההן עובה לר תת"ם בע"ת דתבתע תהבר' ב"ע
דלקי בבתעו עברה לריך לחזור ובברך תבום
הבתרי' ע"כ תבתע דלקי בבתעו מבו' לין עובה
עמהם

ואע"פ שאמר ברכו אינו כמוציא עצמו מן הכלל כיון שאמר המבורך מ"מ טוב הוא שיחזור עצמו לכלל לגמרי ויאמר דוא ג"כ בלחש ברוך י"י דמבורך לעולם ועד עם הציבור :

ז ואח"כ חוזר ואומר בקול רם בא"י אמ"ה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו : בא"י נותן דתורה : ואע"פ שכבר בירך על התורה בבוקר כשקרא פסוקים ופ' הקרבנות חוזר ומברך ברכה זו כשקוראין אותו לתורה ולא הוי ברכה לבטלה דמשום כבוד תורה נתקנה כשקורא בציבור , (ד)

ח ומטעם זה נ"כ אפי' אם איחר אדם מלבא לב"ה עד קריאת התורה ודתחיל בברכות וכשסיים ברכת התורה קוד' שדתחיל הפסוקי' שדרכו לומר אחריה קראוהו לתורה עולה וחוזר ומברך אשר בחר בנו על התורה בקול רם כיון דמשום כבוד תורה נתקנה כשקוראים בציבור מידו כדי שלא תהא ברכתו דראשונה לבטלה או שלא יהא הפסק בינה לבין הפסוקי' שיאמר אחר שירד יקר' פסו' אח' בעלייתו כגון יברכך וגו' או שאר פסו' מן הפסוקי' נ"ל :

ט ואם קראוהו לתורה קודם שיברך ברכת התורה לעצמו ובירך על התורה כשחוזר אח"כ לומר הפסוקים והברכות אינו צריך לחזור ולומר ברכת התורה שכבר נפטר בברכה זו שאמר על דתורה דלא גרע ממי שנפטר באהבה כראמרינן לעיל סי' ז' (ה)

י ומנבע ברכה אהרונה כך היא בא"י אמ"ה אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו בא"י נותן התורה ופי' תורת אמת היא תורה שבכתב וחיי עולם נטע בתוכינו היא תורה שבעל פה ולכך תקנו בה לשון נטיעה ע"ש הכתוב דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים ומטעם זה לא יאמר ולחיי עולם נטעה בתוכינו דהוי משמע דקאמר כל הברכה על דתורה שבכתב ולא אתורה שבעל פה ומלשון נטיעה משמע שכלל שתיה" (ו) ומה שפותחת בברוך אף על פי שהיא סמוכה לחברתה שהרי אין קריאת ס"ת הפסק כראשכחן בברכות ק"ש וברוך שאמר וישתבח : כבר תירצו שהטעם לפי שהיו רגילין שלא היו מברכין רק דראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה והיה הפסק גדול בין הראשון והאחרון לפיכך אח"כ שתקנו שתיהן לכל אחד ואחד משו' הנכנסים והיוצאים לא זזה ממקומה ,

יא הקורא בתורה צריך שיאחזו בס"ת בשעת ברכה וקריא' כאילו קבלו עכשיו מהר סיני וילפינן לה מהרא דיהושע דכתיב לא ימוש ס"ת הזה מפיך וגו' מלמד שהיה הס"ת בידו של יהושע שאין אומרים הזה אלא למי שתופס החפץ בידו וכשסיים א"ל חזק ואמץ מכאן יצא המנהג לומר למסיים לקרות התורה בכל פעם חזק ,

קמ דיני הפסקה בברכת התורה וכו ג" סעיפים

א מי שקראוהו לתור' ובירך ולא הספיק להתחיל לקרו' עד שנשתתק או אפי' התחיל לקרות דפרשה בתורה ונשתתק ואפי' בזמן הזה שהש"ץ מקרא אם נשתתק אותו שקראוהו זה שעומד תחתיו יתחיל ממקו" שהתחיל הראשון ויברך בתחילה ולא יסמוך על הברכה ראשונה שבירך אותו שנשתתק שדמבורך בתורה אינו מברך להוציא אחרים אלא לעצמו נתקנה שהקורא בתורה צריך לברך כמו בכל ברכת המצות

הג"ה והא דאמרינן בזמן הזה שהש"ץ הקורא דיוצא הכי היינו תמיד כדרך הוא שפוא קורא עם החזן כמו שהבאר בזיתן קמ"ס סעיף ב' ועוד דאפי' לא יקרא הוא כיון שדרך הוא שהחזן קורא במקומו כאילו קורא הוא דיוצאין ליה וע"ל בזיתן רפ"ד בסעיף ה' : (ה)

או ברכת הנהנין ואם כן כשבירך הראשון לא בירך להוציא את זה שעומד במקומו אלא את עצמו אבל לא יתחיל ממקו' שפסק הראשון ויברך לפניהם ולאחריהם שאם כן יהיו אותם הפסוקים שקרא הראשון נתברכו לפניהם ולא לאחריהם וכ"ש אם יתחיל במקום שפסק הראשון ויברך אחריהם לבדו דה"ל הראשונים ברכה לפניהם ולא לאחריהם והאחרוני' לאחריה' ולא לפניהם לכך מתחיל ממקום שדתחיל הראשון ומברך לפניהם ולאחריהם וברכה ראשונה כדלית' דמי *

ב העולה לקרות בתורה וברך ברכה שלפני' וקרא מקצת פסוקים ופסק ודבר בין דברי תורה ובין דברי חול לא הוי הפסקה ואינו צריך לחזור ולברך דהא ק"ל שעל ברכה זו יכול לסמוך כל היום , (ב)

ג העולה לקרות בתורה והראו לו מקו' שיתחיל בו לקרות ובירך על התורה והתחיל לקרות או אפי' לא התחיל ובתוך כך הזכירודו שטעה ובפרשה אחרת צריך לקרות י"א שצריך לחזור ולברך כשיתחיל בפרשה אחרת * וי"א שאינו צריך דכיון שדה"ת מונחת לפניו ודעתו עליה לקרות בתוכה הברכה כוללת כל הפרשות שבתורה ואיזה פרשה שיקרא קאי עליה ברכה זו שבירך ולא עוד אלא אפי' כשדוציאו שני ס"ת ונתחלפו והניחו האחרונה תחילה ופתחו באחרונה תחילה וברכו עליה ונזכרו שצריכין להקדים השנייה כגון שיש בו מוספין וצריכין לגלול את זו ולפתוח השניה אין צריך לחזור ולברך כי אחר שהוציאו שני ס"ת יחד כמונחין לפניו דמי ודעתיה אתרווידו כשבירך ראשונה , (ג)

הג"ה כיון דלא נתכוין בברכתו על זאת הפרשה

קמא דיני הקורא והמקרא וכו ז' סעיפים ,

א הקורא בתורה צריך לקרות מעומד וכן החזן המקרא אותו עומד עמו מדאמר ליה הקב"ה למשה ואתה פה עמוד עמדי משמע אפי' הש"ץ המקרא למשה היה עומד כביכול וא"כ ב"ש שכל ישראל היו עומדין מפני אימת הקב"ה הנותן אותם ואמרינן כשם שנתנו באימה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה ואפי' לסמוך עצמו בכותל ולעמוד אסור דעמידה על ידי סמיכה לא הוי עמידה , (א) מידו אם בעל בשר הוא ולא יוכל לעמוד מותר (ב) דווקא בשעת מתן תורה שהיו כולם המקבלים היו עומדים כולם אבל עכשיו שהעולה הוא עומד במקום כל המקבלים כמו שיתבאר בע"ה אין צריך לעמוד אלא הוא ולא שאר הציבור ואע"ג דכתיב ועמדו כל העם התם בשתיקה מיירי ,

ב לא יקראו שנים בתורה בקול רם יחד דתרי קלי לא משתמעי לפיכך לא יקרא אלא אחד אם הוא במקום שהעולה קורא ישתוק הש"ץ והאידנא נוהגין שהש"ץ מקרא לכל העולין וטעמא הוא לפי שאין הכל בקיאין בטעמי קריאה ואין הציבור יוצא בקריאתו וכל אחד הוא בעניו כידוע ואם לא יקראוהו לתורה אתי לנצויי עם הש"ץ לקרותו ג"כ לכך תקנו שיקרא ש"ץ עם כולן שלא לבייש אותו שאינו בקי ומ"מ גם העולה קורא בלחש עם הש"ץ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אבל לא יקרא בקול רם דתרי קלי לא משתמעי מ"מ יכול להשמיע לאזניו * ואם יכול לקרות אפי' בלא משמיע לאזניו עדיף טפי דלא ידו תרי קלא ,

הגה דלא עדיף תחפלה וע"ל סי' ק"ל סעיף ב' וסי' כ"ע סעיף ד' ,

ג ומי שאינו יודע לקרות עם הש"ץ מתוך הכתב אע"פ שיוכל לומר המלה בעל פה לא יקראוהו לתורה שהרי דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ והוי ברכתו לבטלה (וע"ל סי' מ"ט) מידו אם יודע לקרות בתורה כשמקרין אותו מלה במלה שיאמר הש"ץ המלה תחלה והוא יאמר אחריו מתוך הכתב כגון שמכיר האותיות שפיר דמי , י"א שאין קורין סומא לס"ת לפי שלא יכול לקרות מתוך הכתב ואני ראיתי נוהגין בהרבה מקומות ובמעמד גדולי הדור שקורין סומא לתורה כיון שיכול לקרות מלה במלה עם הש"ץ ואע"פ שקורא שלא מן הכתב בשעת הדחק ולהפיס דעתו של סומא דלא ליתי לאינצויי סומכין בזה על הזהר דס"ל דאדרבא דאסור לקרות עם הש"ץ בתורה כמו שהיה הענין בתינתה שמשה ידבר וגומר וכל ישראל שותקין ואע"פ שאומר המומא הברכה אין זה ברכה לבטלה כיון דק"ל שמע בענה הרי הוא שומע הקריאה מן החזן הקורא מתוך הכתב ומכוין ליה מלה במלה מ"מ באחר שאינו יכול לקרות אפי' מלה במלה מתוך הדיתב אין לקרותו בלל לס"ת כמו שכתבתי שאין אנו אחראין לעשות תקנה לעמי הארץ להפיס דעתם אדרבה עלינו להרחיקם אם לא מפני חשש המחלוקת אלא שבסומא הקילו ולא באחר נ"ל ,

עתה" ול"ע דחוקה לחלק בין ז' לעיבור גם קשה ל"ל הכנס שהמיעו ח"ב בס"ע י"ל לדריך לחזור ונברך בקול רם ונראה מהגה ס"ע דלקח לת"ל דדריך לחזור ונברך היינו ברכו אח י"י ט' מדי עינו בריך אבל בא"י אשר בחר ובברכה מתרומה ל"ל לחזור וע"ת ס"ל בס"ז עגה בזה ע"ס (ד) ואנעגעים הס"ת בשלו' ונתן לנו את תורתו וכן בשאחר תורת אמת (ת"מ) (ה) דוקא אחר בחר בנו אבל לעמוק בדברי תורה והשרש כו' לדיך לברך (רש"ל) (ו) ול"ע מני' נכונה הוא וגם גרסתינו חיי שלו' מה הכי תכתב בתורה היא נטע בתוכינו חיי השלם שאם אין תורה אין קיום לשלם ולדך הוא כל דברי חכמים אע"פ שתאר כתב בן לבי תנחומא שלבר נחכונו אבל כ"ג אבא תקנו אלא לכון פסוקו (תי"ע) ואמי אומ' דבאבודרה' אחת מיוכנו גם מי' הנר והבנים לגרכתינו והכי טהגין *

סימן קמ

(א) אף דבש"ע כתב ב' דיעות בזה ראה לעצום עיקר כמום' הדיך לברך לפניהם מהום התחתון בב"ו דרתב"ם יחיאל הוא ומאר פי' פסקו לחברך אבל בע"ת תחתון העיקר כרמב"ם שכתב ל"ל הנעם מיתחיל מקום שהתחיל הראשון כתבו הגור ור"ן דאי מתקו' שפסק הראשון א"כ מפוקי דאמוים נחברכו נעמיהם ולא לאחריהם ונחברכו לאחריהם ולא לפניהם ומנתע מדבריהם דס"ל כדעת הרמב"ם ע"ל ולא דק דתכו"ר בב"ו דס"ל להיפך ועוד הא"ל יבל הטור נגד הרא"ם אביו ולא יביא דעתו כלל אלא דס"ל המברך לפניהם והא דכתבו ולאחרונים נחברכו לאחריה' ולא לפניהם היינו אם היה מתחיל מתקום שפסק דאז לא היה מברך לפניו כיון שמוסך על ברכ' ראשונה אבל בהתחיל מתקום שהתחיל הראשון מודים המברך לפניהם מתוכה בב"ו(ב) אם בירך אחר נתן לנו בתחלה יבירך בסוף אחר כתר דאין סדר לברכות ואם לא מים בברכה חוזר ומתחיל אחר כתר ולא יחזיל מבא"י (באר שבע דף ק"ג) (ג) גם בש"ע כתב ב' לשון בזה ותתמה הא כתב ב"י דהטום' פסקו בהלי הכסיב חוריתא ונפל מידיו דלדיך לברך בכא כס"ת אמי צריך לברך מ"ב קשה הא בס"ם ר"ו שסקו ש"ע ונגוב בכתם לדיך לברך אמאי כתבו כאן הדבר בתמלוקת והנה תבנום בשתע עוד חודש דין דאם טעו ופתחו ס"ת אמיה דלריכין לגלול אותה ולפתוח הראשונה ולא אחרים ויקראו בס"ת אמיה עמדין הראשו לקרות בראשונה ובראשונ' עמדין האמיה ובב"ו אין הכרע ולחפיר לפרש דוקא בדעבד ולכתן ברכה ע"ם הו"ל ולפיר הענם מכום דאין נוגלין מ"ם בלבור כהלחתא במוכה דת"ל ויותא דף ע' גם לא חיך כאן דיאחרו שהיא פגותה כיון דמבילין אותה לפי אמיה ועיין מי מ"ג ונ"ע ,

סימן קמ"א

(א) בע"ת הקשה אחת מי' ז' ד"ה דיבחיה ע"ו סחיכה הוי עחיד' ע"ם ולק"ת דשאלי מה אחסור בסחיכה תכום קלות ראש כלאיחא בתנחומא פ' וירא (ב) ויפגע על המין על הלבן אחכו ולא על הסחה שעל הלמן הוא תפיע קיומה (תהל"ת מיקן מי' כ"ח) ועיין מיתן קל"ד מ"ה (ג) ואנחנו טהגין לקרות אמיתו ע"ה ומוחא כתבתי בהחרולם וכן מוחר מוחר לעלות כדלקמן

הגה ולא נחפלו בזמן הזה שהש"ץ הקורא דיוצא הכי היינו תמיד כדרך הוא שפוא קורא עם החזן כמו שהבאר בזיתן קמ"ס סעיף ב' ועוד דאפי' לא יקרא הוא כיון שדרך הוא שהחזן קורא במקומו כאילו קורא הוא דיוצאין ליה וע"ל בזיתן רפ"ד בסעיף ה' : (ה)

הגה כיון דלא נתכוין בברכתו על זאת הפרשה

ד ואם הש"ץ רוצה לעלות ולקרות צריך שיעמוד אחר במקומו שכשם שנתנה תורה על ידי סרסור
והוא משה שהיה הסרסור בין הש"י ובין ישראל כך אנו צריכין לנהוג בה ע"י סרסור וג"ל שזהו טעם
מנהגינו שקונין המצות והוא הסגן שהוא עומד כביכול במקו' הש"י שהרי הוא מצוה לקרות למי שישר
בעיניו והש"ץ הוא הקורא והוא הסרסור במקום משה והעולה הוא המקבלה במקום כל ישראל ובשליחותם,
ה אין הציבור רשאים לענות אמן עד שתכלה הברכה מפי העולה ואין הקורא רשאי לקרות עד שיכלה
אמן מפי הציבור:

ו האב והבן וכן שני אחים מותרים לעלות זה אחר זה שאין שייך כאן משום פסולי עדות שאין מעידים
כלום אלא שאין נוהגין לקרותב זה אחר זה משום עין הרע לפיכך אפילו אם אחד הוא השביעי והשני הוא
המפטיר לא יקראו המפטיר בשמו משום עין הרע, (ד)

ז העולה למגדל עולה בפתח שהיא לו בדרך קצרה משו' כבוד הציבור שלא ימתינו עליו עד שיבא
במקומו ויברך ויורד לו מן המגדל בפתח אחרת שהוא לו בדרך ארוכה עד מקומו שלא תהא גרא'
במשוי עליו וג"ל דאסמכוה אקרא דיחזקאל שלא ירד בפתח שעלה דכתיב הבא דרך שער צפון להשתחות
יצא דרך שער נגב וגו' לא ישוב דרך שער הבא בו כי נכחו יצא ועולה דרך קצרה משום טורח הציבור
שלא ימתינו עליו עד שיבא דרך הארוכה ואם ב' הדרכי' שוים לו עולה בפתח שהוא לו בדר' ימין משום
כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין ויורד בפתח שכנגדו ולא ירד עד שעולה אותו שקראו אחריו
משום כבוד ס"ת שלא יניחנה לבדה,

קמב דין מי שקרא וטעה, ובו ב' סעיפים,

א הקורא או החזן שקרא וטעה אפי' ברקדוק אות אחת מחזירים אותו שיקראנה ברקדוק ודווקא בשינוי
שמשתנה משמעות הענין ע"י כך אבל אם טעה בנגינת הטעמים או בנקודות ואין משמעות הענין
משתנה בכך אין מחזירים אותו אבל געירים בו כל תיבה שהוא קרי וכתיב הלכה למשה מסיני הוא
שתהא נכתבה כמו שהיא בתורה ונקרא' בענין אחר ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה והיו שם
כמה גדולים וגערו בו לחזור ולקרות כפי המסורת ולא רצה וגידוהו והורידוהו מן התיבה שעבר על דבר
שהוא הל"מ * (א)

ב יישוב שיש שם מנין ואין שם מי שיודע לקרות בתורה כהלכה ברקדוק ובטעמים אפ"ה יקראו מתוך
התורה ויברכו עליה ויפטירו בנביא דבשעת הדחק כזה התירו להם שלא לבטל הקריאה * ונהגו שאחד
עומד אצל החזן ומקרא לו הטעמים מתוך החומש ובלבד שאותו המקרא לא יקרא בקול רם רק כדי שישמע
החזן שלא לבלבל הציבור דתרי קלי לא משתמעי, (ב)

קמג דיני ס"ת ואם נמצא ס"ת מוטעה ובו ה' סעיפים:

א קריאת התורה היא דבר שבקדושה ואין דבר שבקדושה פחות מי' בדילפי' מונקדשתי וגו' ;
לפיכך אין קורין בתורה בפחות מי' גדולים ובני חורין ואם התחילו בי' ויצאו מקצתן גומרין כמו
שכתבנו בהלכות תפלה סימן נ"ח:

ב אין קורין בס"ת בציבור לברך עליה אפי' בשעת הדחק כגון שאין להם ס"ת אחרת אלא (א)
בס"ת הנקראת תורת י"י תמימה ואין בה חסרון ולא פגם ולא פגם ואפי' חומש אחד ובתוב
בגלילה כס"ת בכל הלכותיו אין קורין בו משום כבוד הציבור שלא יאמרו שאין להם ס"ת שלימה וזה
גנאי להם עד שיהיו כל ה' חומשין תפורין ביח" וכתובים בגלילה בכל הלכות ס"ת שיתבארו בחלק
עטרת זהב בע"ה *

ג ואפי' ס"ת שהיא כתובה בכל הלכותיה אלא שאינה עשויה כתיקון חכמים כגון שאינה תפורה
בגידין ואין בין שיטה לשיטה כמלא שיטה וכה"ג אין קורין בה בציבור לברך עליה שצריכה
להיות תורת י"י תמימה ועוד גזרו בה מטעמא כדי שיהיה להם ענמת נפש שלא יוכלו לקרות בס"ת
ויהיו חריין לקנות ס"ת כשרה או לתקנה כהלכתה וכן בחומשים שלנו אפי' כתובים בקלף ובכל (ב)
דקדוק חסרון ויתרון ואפי' כל ה' חומשים ביחד אין קורין בציבור מיהו נהגו במקום שיש ס"ת בשירה
ואין הש"ץ בקי בנינון הטעמים בעל פה שהש"ץ קורא מן החומשים שהוא נקוד בטעמים אפי' אינו
כתוב אלא שנדפס בדפוס והעולה קורא אחריו מן הס"ת הכשירה שבירך עליה,

ד אם נמצא טעות בס"ת בשעת קריאה מוציאין ס"ת אחרת (ג) ומתחילין ממקום שנמצא הטעות
ומשלימין מנין גברי על אותם שקראו בס"ת המוטעים ואפי' אם נמצא הטעות באמצע קריאה של
פרשת חד גברא גומר קריאת הפ' בס"ת הכשרה ומברך לאחריה ואינו מברך לפניה וי"א שאם קראו
כבר עמו ג' פסוקים ואפשר להפסיק שם פוסקין שם ומברך (ד) לאחריה על הפסולה ומשלימין המנין
בס"ת האחר שמוציאין אבל אין לומר שכיון שהס"ת פסולה הרי כל הברכות הראשונות הוי למפרע
לבטלה ונחזור ונקרא כל מנין הקדואים מחדש מן הס"ת השניה שמחזיקין אותו בכשר' חדא ראי"כ אין
לדבר סוף שלפעמים ימצאו טעות בשבת אחד ויתגלה שהס"ת הזאת היא פסול למפרע וכל שקראו
בה בשבתות שעברו הוי ברכותיהן לבטלה ועוד שאפי' הס"ת השנייה שמוציאין עכשיו אין הסופרים
שלנו מחזקין כ"כ שיכתבו בלא טעות שנאמר שהוא יודע שהיא בוראי בשרה אלא שמחזיקין אותה
בכשרה כל זמן שלא מצאו בה טעות ושמא היום או למחר ימצאו בה ג"כ טעות לפי' בדיעבד לא
רצו חכמים ז"ל להחמיר ולפסול אותה למפרע אלא מכאן ואילך ומטעם זה ג"כ נאמ' הא דמוציאין
ס"ת אחר' הייטו דוקא כשנמצא טעות גמור שנשתנה משמעות הענין ע"י הטעות (ה) אבל טעות
אחר כגון חסרות ויתרות ביודי"ן ווי"ן וכה"ג שאין הענין והלשון משתנה (ו) אין להוציא אחרת כיון
שאין ס"ת שלנו מוחזקין ברוקין כ"כ וי"א עוד שאם חומש אחד מוחזק שהוא שלם בלא טעות כי לא
נמצא בו עריי, טעות יש להקל לקרות בה באותו חומש אע"פ שבשאר החומשין יודעים שיש בהן טעות
שלא אז"ל אין קורין בחומשי' אלא משום כבוד הציבור והבא שיש כל הה' חומשים יחד אבל שיש באחרים
טעות אין כאן שייך לפוסלם כולן משום כבוד ציבור,

ה ב"ה שאין בה מי שיודע לקרות אלא אחד אותו האחר עולה ויברך ברכה ראשונה ויקרא קצת
פסוקים ויברך לאחריהם ואח"כ חוזר ומברך ברכה ראשונ' ויקרא עוד קצת פסוקים ויברך לאחריהן
וכן כמה פעמים עד שישלים מספר העולים השייכי' לאותו יום,

קמד שלא לדלג בתורה מענין לענין ובו ד' סעיפים,

א אין מדלגין בתורה מפ' זו לפ' אחרת כדי שלא תתבלבל דעת השומעים אבל במפטיר שהיא נביא
מדלגים

כדלקמן סי' רפ"ב (ד) דווקא בס"ת מי' אפ"
ביום שיש ב' ס"ת מותר לקרות מ' בס"ת ב'
ואין חילוק בכל זה בין מה שמבא מו המשנה וכן מה
עם בן בנו ודוקא כשמפטיר הוא בר מצוה ובל
דיעים אלו אם עלה לא ירד מיון ברוך הטעם
הכוס שין הרע(שירי כ"ג) מי שקרא לס"ת אפ"ת יצ
חמי כאריזות *

סימן קמ"ב

(א) נריך שלא ימיח הכד ולא יניד פנה ולא ירפה
המזק ולא יחזיק הרפה * (הגהות מיימוני)

(ב) נסמלתי מחכם וסופר מ' בספר תורה שסב
מיזה שורות מהר פסוק ויקרא בס המקום ההוא
בית אל ואין תקנ' אלא לגרור פסוקים קודם כדי
שיכנס שורות אילו ויגרור גם היבה בית ויבא
נקרא אל בית אבי ולא אל בארי מי בא רבמי
לתעבד הכי שיהנה הכם ע"י קרוש' מי לא והכבתי
מי הגיד לך דבית אל הוא הקודש דאמלתי לסמוך
פוסרים ואומרים אמין מקדשין אותו אלא גם
כ"ל התרגום מוכי' כן דבכל מקום התרגם על
אל אלהא ולאן לא מתרגם אלא רק בית אל ות"ת
בשם מקודש כ"ל דאמור אם הכם תשתבי' ואלי'
מי"ד סי' רע"ו סי' יב' הכותב יהודה ולא נתן
בו דלת יתלה הדלת לתעלה וכתב בלבוש הטעם
שהרי לא היתה כוונתו לכתוב הכם ע"כ ומ"כ
בנדון דידן שכוונתו לכם אמור לשנות הקריאה
ועוד דע"י זה יבא מ"ן למחקה כי בדורות הבאי'
לא ידעו שזה היה שם וכן הכתוב בתשובה מ"ע
סי' כ"ו ואגב מודיע לך דיוקא מתבו' הל"ל דאלי
דאחרי' שאם היה לו לכתוב שם וכתב יהודה עובה
מהדלת ה' ומוקק ה' אחרונה וא"ה דאחר
התלה לתחוק ה' אחרונה וא"כ נעבות אל"ה כי
מה שאינו עניין לשם לא הוי נעפל ל ואדי לתחוק
וא"ה שם שנכפלה ה' אחרונה וכן אם הוסיף
יו"ד בתחלת הפסוק מוחק הראשונה אבל תוכשת
בתחלת כגון שנכפלה ה' אחרונה אז נכפלה הוא'
ראוי להחמי' דלא נדע מיזה מהן נכתבה בלא
בכוונה ובספרי מי"ל הארכתי בזה *

סימן קמ"ג

(א) בהגה ס"ע כתב ב' דיעות בזה ובתשו'
מהר"ת מלובלין פסק להקל בבע' הדחק
בשבת בתרית לקרות ונברך ולא בתנאה ולפי'
בתרית דוקא ז' גברי ולא יותר ודלא כל"ג
שכתב דטהגין לקרות בלא ברכה (ב) וכ"ג וע"ת
מתירין בזה לקרות בל' ברכה (ג) ורבינו
תהר"ל ביאור ז"ל הגיה פה פרגב בלא לטוגלא
אחרת דפסק ממלן דס"ל דדוקא אחרה ירעה אין
קורין בה ולכתחלה אין לטוגלא בחמירה אמי' תיבה
מ' לו אותיות המלקלקים הקריאה הכוס דברים
שבכתב מ"ת רבאי לאחרים ע"ב אבל בייחור אף
לכתחלה מוגלא (חי' ע) וכן דאותי בס' תכתר'
ישראל וכ"ל ל"ח דפ"ד והאידל נהגין כ"פ בכתי'
הס"ע ולבוש וכן היה טהג זקיני הגאון מהר"ם
ז"ל ולא זכיתי לסאר לת פיו תדברי הגדולים הל"ל
ות"ת אין לוגלא מתנהגנו שבן הש"ו וש"ך בי"ד סי'
רע"ע הסכימו כן וכ"פ בעל"ה דף קל"ה ומתחיר
דאמרי' אמין כמתי' הענין רק הלשון כגון כבש
וכבב מוגלאין אחרת והגיה פס על הלבוש דפסק
אלין מוגלאין בזה ע"ם ולענ"ד גם הלבוש ס"ל כן
דאל מחב טוף סעיף זה באין הענין והלשון
משתנ' אין להוגלאה כו' משמע שאם נשתנה הלשון
אף באין הענין מהתנה מוגלאין גם נראה לי
מבעל העורו' פ' ויקרא דיש בזה שינוי בענין
בכתוב דכתב הוא גדול תגלן מ"כ אפשר דכב'
היינו לגלן ומ"ם בכתב דקי"כ כם"ע וכן מבואר
בתבוב' מהר"ת ומתח לדיק ומהר מחרונים ואמי'
מגלא עשות בחרון לו בתענוד מוהגין כן דלא
בטו"ז בי"ד בתקיל בחרון המוס אלין גוגלים
בעיבור ואלין מוגלא בין זמן הכ"ם להחידל
דמבואר בב"ח ס"ם קמ"ל דיש מוגלא ובספרי
לי"ל הארכתי בזה ומה דהיל' דאיל' סמיק
קנה אם יש שינוי בענין דיש לסתור על הגאונים
שהארכתי שלא לוגלא אחרת (ד) וא"ל להפסיק
בחב המרדכי דמיירי כגון שהגא בכתוב לפרשה
ב' פסוקים לו שהגא רביעי בר"ח ומ"ה בגריך
לגתור הל' אלין מוסיפים עליה ע"כ מבאנו
דבסכת אמפר לגוגלא פוסק אף בחרון אם
כבר קרא ג' פסוקים וקודמין עוד מ' בס"ת
אחרת ואם מגלא עשות בעברת הדברות אפשר
דהוי עמי מ"ל לתפסיק ול"ע * (ה) תעבה בגגלא
בס"ת ידדגה בגרך בתקום ידדגו ופסק זקיני
הגאון ז"ל לגוגלא אחר' ודמה אותה לתשו'
מהר"ת מגולבין מיתן ל' בס"ת שכתב רחבה
בתקום רחבו כתב בעד"ג מגגלא אפכול אמילו
בדיבוק ע"כ וכבר כתבתי לעיל מי' ל"ב בשם
הב"ח שלא ליפסול ע"ם יום שמוגלאין ב' ס"ת
ונמצא טעות ברגשונה אין ליקח הסמיה ולהוגלא
אחרת לאפטיר אלא תיכף מוגלאין אחרת
(שו"ע רפ"ב) עוד פסק דאף שכבר עדיע

שבאים זו פסולה ושכחו והוגלאו וקראו בה אין לפסול מה שקראו כבר : ס"ת שהיה נריך לגיות מגרשיהם והיה כתב וגגלאיהן בגון במוף : פסוק בתפו' ל"ל מיתן קי"ע דאין לגוגלא אחרת דמ"ם בט"ן
מתחלשות : ס"ת שרשם המ"ל מגיע לאחיר חי"ו והשל מעבו עד שנשאר ערת ח' כראוי כשר ואם נכנס הרבה פסול (בלר עסק מיתן ל"ל) אם נמצא טעות בין ברבר לתחלת הקריאה ובוגלא אחרת
נריך לחזור ולברך (תשו' חוב הגמי מיתן ס"ב) * (ו) וכן מלה שהוא קרי וכתיב שנכתב בקרי (רמב"ם פ"ו מה' ס"ת) :

מדלגים שאין הוראות יוצאים כ"כ מדברי הנביאים שיתבלבלו דעת השומעים וגם בתורה דאין מדלגין ה"מ בשני ענינים אבל בחד ענינא כגון אחרי מות ואך בעשור שקורין בי"ה מדלגים והוא שלא יקרא בעל פה שהרי אסור לקרות שלא מן הכתב אפי' תיבה אחת אלא יגלול כגון שאין לרם אלא ס"ת אחת כמו שיתבאר בסמוך ובנביא מדלגים אפי' בשני ענינים והוא שלא ישהה בדילוג בעניין שיעמדו הציבור בשתיקה ומשום כבוד ציבור וה"מ בנביא אחר אבל מנביא לנביא אין מדלגין דהוי ג"כ משום בלבול דעת השומעין כיון שיש בזה שהייה מרובה ובתרי עשר מדלגין אפי' מנביא לנביא דחשיב הכל לספר אחד ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו שזהו דבר המבלבל ,

ב ובשבת שיש בו חתן לפעמים מדלגין מנביא לנביא אפי' בשאר נביאים שאומרים ראשונה הפטרה של אותה השבוע ואח"כ אומרים במה פסוקים בישעיה שוש אשיש וכו' עד ישיש עליך אלקיך והטעם שאין בזה שייך משום אין מדלגין וכו' דלאו משום הפטרה קאמרי לה כיון שאין שוש אשיש רוחה הפטרה של אותו היום אלא משום זמר בעלמא אומרים לה ,

ג אין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד הציבור שגנאי הוא להם שיצאו לקריאה ויעמדו בשתיקה כל זמן שגוללין ואם אין להם אלא ס"ת אחת והם צריכים לקרות בשני עניינים כגון מוספין גוללין וידחה כבוד ציבור דמוטב שידחה כבוד ציבור ולא תדחה תקנת חכמים שתקנו לקרות פ' זו ,

ד אין קורין לאדם אחד בב' ספרי תורות משום פגמו של ס"ת ראשון שלא יאמרו חסר הוא (א) אבל לשנים בב' ס"ת או אפי' לג' גברא בג' ספרים כגון ר"ח טבת שחל להיות בשבת וכה"ג ליכא משום פגם (ב)

קמוה דיני המתרגמין וכו ג' סעיפים

א בימי חכמי התלמוד היו רגילין לתרגם הפרשה כדי שיבינו העם כי לשונם היה ארמית ואז היה דינם כך אין הקורא ראשי לקרות לתורגמן יותר מפסוק אחד אלא קורא לו פסוק א' ומתרגמו וחוזר וקורא לו פסוק אחד ומתרגמו וחוזר וקורא לו פסוק אחד ומתרגמו שעל זה האופן היו מבינים העם יותר ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא ולא הקורא רשאי לקרות פסוק אחד עד שיכלה התרגום מפי המתרגם וכל זה כדי שלא יתבלבל הציבור ויוכלו לשמוע כל הפ' בכתבה מפי הקורא ואח"כ שיבינו גם כל פירוש' מפי המתרגם ואין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם ולא המתרגם יותר מן הקורא שאין זה אלא דרך שחוק ולענ בעלמא ואין הקורא רשאי לסייע למתרגם שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה ,

ב קטן מתרגם ע"י גדול אבל אינו כבוד לגדול שתרגם ע"י קטן ,

ג והאידנא לא נהיגי' לתרגם דמה תועלת לנו בתרגום כיון שאין מבינין אותו ואין לומר נלמוד מהם לפרש גם אנחנו לעם בל' שיבינו דשאני תרגום שבתקנן ברוח הקדש ,

קמז שלא לדבר בשעת הקריאה וכו ד"ס ,

א אסור לצאת מב"ה בעוד שהס"ת פתוחה וכל היוצא עליו נאמר ועוזבי יי' יכלו אבל בין גברא לגברא שהס"ת היא נגללת שפיר דמי , (א)

ב ומיד שנפתח הס"ת אסור לספר אפי' בד"ת ואפי' בין גברא לגברא דכתיב ובפתחו עמדו כל העם משמע מיד שנפתח עמדו וגו' , (ב)

ג ואח"ל דהך עמידה שתיקה היא דאי עמידה ממש הא כבר יליפינן מפסוק ואתה פה עמוד עמדי דדוקא הכרסור שהוא הש"ץ והקורא צריכין לעמוד ולא כל העם אלא שתיקה אתא לאשמעינן וכן מצינו דעמידה לשון שתיקה הוא דכתיב עמדו ולא ענו עוד הרי לשון עמידה היפך דענייה הוא והוא שתיקה (ג) ולא דמי ליציאה מב"ה דשרי בין גברא לגברא דשאני ספור דברים כשיתחיל לספר בין גברא לגברא יבא למשך בדברים ויספר גם אח"כ בשעת הקריאה ויבלבל כל השומעים (ד) וגם לא יצא שמיעת הקריאה מפי הש"ץ וגם הוא ידלג ולא יחזור ויקרא (ה) אבל היוצא ודאי דעתו לחזור ולקרות בפני עצמו וגם אינו מבלבל אחרים כיציאתו ואפי' אם הוא השלים הפ' לא יספר י"א דדוקא בקול רם יאסר לספר לפי שמונע אחרים מלשמוע אבל בלחש יעפיר דמי ולפי' אמרו שמותר לגר' בלחש בשעת הקריא' וי"א דוקא מי שתורתו אומנתו מותר לגרום ולא איש אחר וי"א דוקא מי שקרא שנפתחה ס"ת מחזיר פניו ומריאה עצמו שאינו רוצה לשמוע הקריאה אלא רוצה לגרום והתחיל לגרוס אז מותר לו לגרוס גם בשעת קריאה וי"א דוקא כשיש עשר" דציתי לס"ת אז מותר לכל לדב' בד"ת וכל זה דוקא בד"ת אבל במילי דעלמא פשיטא דאסור לכל : וע"ל סי' רפ"ה סעיף ה' ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה שרי לכל כיון שהוא מעין מה שקרא הש"ץ אע"פ שאינו קורא בפסוק שהוא קורא וכל הקולות הללו שהקילו לדבר בשעת הקריאה אינם עניין לפרשת זכור ופרשה פרה שהם דאורייתא וצריך כל אדם לכוין ולשמעם מפי הקורא והנכון שבכל הפרשיות בכל עת שקורין בתורה יכוין כל אדם דעתו לשמעם מפי הקורא דכתיב ואזני כל העם אל ספר תורה :

ד ואפילו בשעת שהמפטיר קורא בנביא לא יספר עד שיש לי' כמו בס"ת שאין המצוה תלוי בקורא לבד אלא בכל המצויין שם שישמעו הפטרה

קמז דיני גלילת ס"ת וכו ה' סעיפים

א ומשום קדושת ס"ת צריכים ליזהר מאד שלא ינהגו בו קלות ראש ואפי' לאחוז בה כשהיא ערומה יש בה משום בזיון וקלות ראש כגונדה לפיכך אחז"ל כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום כלומר שאחז בה כשהיא ערומה בלא מטפחת נקבר ערום ר"ל שאין לו שכר של אותה המצוה שעשאה בה עכשיו כגון אם אחזה וקרא בה אין לו שכר מן אותה הקריאה וכן אם אחזה לגלילה או להגיה אין לו שכר מן אותה מצוה שיצא לו שכרו של המצוה בעד הפסדו שגולל אותה ומינה שמעינן כל האוחז בה בלא שום עשיית מצוה שודאי נענש עליה ואע"פ שנטל ידיו אסור לאחוז בה לפיכך יזהרו אותן שמגביהין הס"ת להראות לעם שלא יפתחוה בידים ערומות אלא ע"י מטפחת (א) דדוקא בס"ת אבל בשאר ספרי קדש מותר אחר שנטל ידיו אבל בלא נ"י אפי' שאר ספרי קדש אסורין לאחר שקראו בתורה מגביהין אותה להראות לעם להגריל ולחכב אותה והגדול מן אותם שקראו לתורה היה לו דין הגלילה לכבודו אלא שנהגו עכשיו כל הארצות לקנות הגלילה מי שירצה ברמים כדי לחכב המצוה ,

ב וכן נודגין מי שירצה יכול לקנות לדושש המעילים לגולל ואין הגולל יכול למחות בו כי אע"פ שקנה הגלילה לא קנה ליקח המעילים וכן במקומו' שנהגו לקנות הוצאה והכנסה אין הש"ץ יכול למחות כי אין זה שייך לחזן ,

ג דגולל ס"ת יעמידה כנגד התפר שאם יקרע יקרע התפר ,

ד וכן לא יגלול אותה תוך התיק שע"י כך היא נוחה לדקרע ,

ה ויגלול אותה שהא הכתב כנגד המגביה ואחורי הכתב כנגדו וכן כשיגלול המטפחת סביבה יהדק סוף המטפחת בפנים כנגד המגביה כדי שכשיבאו אח"כ לקרות הס"ת זו ויניחוהו על השלחן יצאו ההידוק למעלה ולא יצטרכו להפוך אותה על פיה לפתוח ההידוק דהוה ליה דרך בזיון , אין לגלול הס"ת במטפחת קרוע שאין זה דרך כבוד לה אם יש לו אחרת ואין לעשות ג"כ המטפחת לס"ת מדברים ישנים שנעשה בהם כבר ד"א לצורך הדיוט שגם זה אין דרך כבוד ואסמכוה אקרא דמזבח ואמרינן מה מזבח שלא נשתמש בהן הדיוט אף כל תשמישי קדושה כן יהיו : (ב) ,

אלידו זוטא

סימן קמ"ר

(ה) אבל בס"ת לי' אף שכבר עלה יכול להפטיר (ב"ח) (ב) והא דנוהגים בס"ת שלף יוי שעלה לתורה עלה לחתן בראשית לס"ת אחרת נראה הטעם בס"ת יחידאין בכל מעומין כן תבו' שחת התורה ולא תמוש פגם כמו דתתירין לחזור וקרות מה שקרא ראשון נעל סימן קל"ז סעיף ד' אם התפלו בב"ה וקראו בב"א הקה תנבור לא הוי בב"ה אין לסם לחזור ולהוציא ס"ת ולקרות בה תפני פגמה ע' ראשונה (תשפטי שמואל סימן ג') ונראה דוקא שהראשונים התפללו בזמן הראוי לתפלה ואחרונים לא בתו בזמן התפילה (ע"ת) ,

סימן קמו

(א) דדוקא מתוך דוחק גדול או לומם גחור אולת זה לא יגלו (סדר היום) (ב) וכל"ח דף ד' אמי"ם פסקו כרתב"ם דדוקא תשעה שהתחיל לקרות מסו' אמ"כ אפי' בין גברא לגברא אבל לא תשעה שנפתח : (ג) בל"ח ומי"ע שם פסקו דבעינן עתילה דוקא ושתיק עלמוד תפסוק ולזמי כל הנם אל ס"ת כדאיתא בסוטה דף ל"ע וכן בהגהת ס"ע מתמיר ובין גברא לגברא כתב הב"ח ר"ם קה"ל דפטיעה הל"ל לעמוד לי' בכ"ג כתב דיש מחמירין בכך ונראה שהא מתנת חסידות וכתב בסוף ס' תמתת בסמיין אפילו מיתם פוסבים בשעת קריאת התורה צריכים לעמוד בשקורא אות' ברכו את ה' וכו' דהבר שבקדושה הוא (ד) לא צריך לזה דדיו שלא יפגיע את עצמו (תי"ע) (ה) גם זה לא צריכא דאיש דאיש חייב לקרות עם בש"ץ ואחר"כ יותר נכון לפתוח ולשמוע (תי"ע ול"ל דלכוב לעצמא בפי' רפ"ה דשמיעה מש"ץ כתבב לי' תקרא ולזה אמר תשמים מקרא ול' ויקרוא ור"ל דל"כ יהא חסר תשמים מקרא ול' תרגום ולמיכא עיין לקמן סימן רפ"ה דהבאתי לתלכה דבעינ' שיש מקרא חוץ תפטיעה הש"ץ וככן לא יקרא עם הש"ץ כלל רק ישמע ויפתוק ומ"ש בעל"ה דרע"ו אבל אמו"ח ופרש"י מותר בין גברא לגברא כן מוכח בחו' וכנר"ג כתב בשם הב"ח דאפי' לדבר מותר וכן נהגינן ולית דמפקע בב"ח דדוקא לעמוד מותר ולא לדבר ואסור שגם דעת כ"ג כן ומ"ש לדבר היינו לדבר בקול רם אבל בסדר היום אינו מתיר אלא לעמוד ביגו לבין עצמו ;

סימן קמ"ז

(א) ומסת לאחר הקורא והמגביה והגולל לאחוז אפילו בעשרה ס"ת ע"י כסוי הגלילה (כ"ח) כ דדוקא

(ד) וגם לא יצא שמיעת הקריאה מפי הש"ץ וגם הוא ידלג ולא יחזור ויקרא (ה) אבל היוצא ודאי דעתו לחזור ולקרות בפני עצמו וגם אינו מבלבל אחרים כיציאתו ואפי' אם הוא השלים הפ' לא יספר י"א דדוקא בקול רם יאסר לספר לפי שמונע אחרים מלשמוע אבל בלחש יעפיר דמי ולפי' אמרו שמותר לגר' בלחש בשעת הקריא' וי"א דוקא מי שתורתו אומנתו מותר לגרום ולא איש אחר וי"א דוקא מי שקרא שנפתחה ס"ת מחזיר פניו ומריאה עצמו שאינו רוצה לשמוע הקריאה אלא רוצה לגרום והתחיל לגרוס אז מותר לו לגרוס גם בשעת קריאה וי"א דוקא כשיש עשר" דציתי לס"ת אז מותר לכל לדב' בד"ת וכל זה דוקא בד"ת אבל במילי דעלמא פשיטא דאסור לכל : וע"ל סי' רפ"ה סעיף ה' ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה שרי לכל כיון שהוא מעין מה שקרא הש"ץ אע"פ שאינו קורא בפסוק שהוא קורא וכל הקולות הללו שהקילו לדבר בשעת הקריאה אינם עניין לפרשת זכור ופרשה פרה שהם דאורייתא וצריך כל אדם לכוין ולשמעם מפי הקורא והנכון שבכל הפרשיות בכל עת שקורין בתורה יכוין כל אדם דעתו לשמעם מפי הקורא דכתיב ואזני כל העם אל ספר תורה :

הג"ה וכשתחיל הגולל לגלול בהטפחת סביב הס"ת יכ לתחיל תחלת הגלילה בהטפחת מכחץ והיינו אחורי הכתב מהא מאל מי שגולל כמו בלמו מהבין עכבו כדי בלא יהא מעביר על הקלת לכן צריך לתחיל לגלול בהטפחת תחלה בהא לפנו וע"ל סי' כ"ב סעיף ל' ,

ולא

ו ולא יגלול הס"ת ויחזיק המטפחת באופן שע"י גלגול הס"ת תוך המטפחת תהיה הס"ת ערוכה בה שזה בזיון לתורה אלא יחזיק הס"ת ויגלול המטפחת סביב הס"ת • (ג)

ז ואין המפטיר רשאי להתחיל בברכות ההפטרה עד שיגמור לגלול הס"ת כדי שלא יהיו העוסקים בתורה המגביה והגולל והאוחז בעץ חיים טרודין במצותן ולא יוכלו לשמוע ההפטרה ,

ח וביום שיש בו הוצאות ב" ספרי תורות מוציאין שני הספרים כאחת ותופסין כשנייה עד אחר שיקראו בראשונה ואחר שקראו בראשונה לא יסלקו הראשונה מן השולחן עד שכבר הניחו השנייה על השולחן שלא יעמוד השלחן פנוי ולא יפתחו השנייה ולא יסרו המפה ממנה עד שיגללו הראשונה כדי שלא יהיו העוסקים בראשונה טרודין ויוכלו ג"כ לשמוע כשיקראו בשנייה ,

קמח שלא יפשוט ש"ץ התיבה ובו סעיף אחד

א אין השליח ציבור רשאי להפשיט התיבה בציבור כל זמן שהם בבית הכנסת מפני טורח הציבור שיתעכבו בשתיקה כל זמן שיפשיטנה , (א)

קמט שלא יצאו מב"ה עד שיצניעו הס"ת ובו סעיף אחד ,

א אין הציבור רשאים לצאת מב"ה עד שיצניעו הס"ת שאין זה דרך כבוד לתורה שיניחוה וילכו להם ודווקא כל הציבור או רובם משום דברוב עם הדרת מלך אבל שנים או שלשה שיצאו לית לן בה. ואם מצניעים הס"ת בבית אחר ואין לב"ה אלא פתח אחד צריכין הכל להתעכב בב"ה עד שיצא הס"ת תחלה וילכו הם אחריו לעשות לה הדור עד מקום שמצניעין אותה שם ואסמכוה אקרא דכתיב אחרי י"י אלהיכם תלכו ואם יש לב"ה ב' פתחים יכולים להם לצאת קודם שתצא הס"ת בפתח דאחד ובלבד שילכו אחרי הס"ת וילוהו למקום שמצניעין אותה שם משום אחרי יי' אלהיכם תלכו ומטעם זה ג"כ אפי' במקומות שמצניעין אותה בב"ה תוך ההיכל שהוא הארון מצוה לכל מי שהס"ת עוברת לפניו שילוה אותה עד לפני הארון שמכניסין אותה שם וכן המגביה והגולל והאוחז בעץ חיים בולם ילכו אחר הס"ת למקומה שכל זה יש לה הדור י"א שיביאו התינוקות לנשק הס"ת קודם שיכניסו אותה כדי לחבבה בעיניהם ולזרז במצות וכן נוהגין ולאחר שגמר קריאת ס"ת אומר הש"ץ חצי קדיש על קריאת הפסוקים ומחזיר ס"ת למקומה ואומרים תהלה לדוד וסדר קדושה כסדר שאר הימים . (א)

הלכות בית הכנסת

קן בנין בית הכנסת ובו ה' סעיפים ,

א וקודם שנצא מב"ה נפרש דינה וקדושתה תקנת חכמים ז"ל הוא במקום שיש שם עשרה בני חורין וגדולים בעיר שכופין זה את זה לבנות להם ב"ה ולקנות להם תורה ונביאים וכתובים שלא תשתכח ח"ו התפלה והתורה מישראל ואם כופין זה את זה לשכור להם מביין וחזן כבר כתבתי לעיל בסימן נ"ה ,

ב ואין בונין אותה אלא בגובהה של עיר ואסמכוה אקרא דכתיב בראש דומיו' תקרא ופירושו תקרא מלשון תפלה , ומגביהין אותה עד שתהיה גביה מכל בתי העיר שנאמר לרומם בית אלקינו ופירשוהו גם לשון רוממות גובה והיוקא בתים שמשתמשין בהם דהוי זילותא לבית הכנסת שישתמשו בביתם במקומות יותר גבוהים מב"ה אבל ברניות ומגרלים שאין משתמשין בהן לית לן בה אם הם גבוהים מב"ה לפיכך אפילו בבתים שמשתמשים בהן אם יש גג שהוא משופע ואינו ראוי לתשמיש מותר להגביהו ובלבד שצריך לשער עד המקום שהוא ראוי לתשמיש דהיינו שאם יש עלייה בפנים תחת הגג שמשתמשין בו לא תהא גבוה יותר מב"ה ובשעת הדחק או שיש אומות מלכות שאינן רשאין לבנות ב"ה כדינו מותר להתפלל בבית אע"פ שדרים בעלייה שעל גביו ובלבד שינהגו הבעלים שדרין עליו בנקיות כמו שיתבאר סוף סי' קנ"א בע"ה , וכל עיר שגגותיה גבוהים מב"ה סיפה חריבה דכתיב בתריה דהאי קרא לרומ' בית אלקינו ולהעמיד חרבותיה כלו' כשמרוממים בית אלקים יש להם עמידה וקיום לחורבותיה שלא יהיו חרבים ומכלל הן אתה שומע לאו . (א)

ג לפיכך מי שהגביה ביתו יותר מב"ה י"א שכופין אותו להשפילו וי"א שאם יעשה בניין בב"ה אפילו בקרן אחד והגביהו יותר מביתו סגי בכך ,

ד הבונה בית או בניין אחד כנגד חלון של ב"ה אין מספיק לו במה שמרחיק ד' אמות כמו שהוא בדינו של הדיוט אלא צריך להרחיק יותר עד שלא יאפיל כלום לפי שכבוד ב"ה הוא כשיש בו אור גדול , (ב)

ה אין עושין הפתח בב"ה אלא כנגד הצד שמתפללין בו באותו העיר כגון שאם מתפללין למערב יעשו הפתח במזרח כדי שישתחוו מן הפתח דכתיב והחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה ואנו שמתפללים למזרח לצד א"י כמו שכתבתי למעלה סימן צ"ד אין עושין הפתח במזרח ש שם הארון אלא יעשה בצד אחר ואם אפשר לעשותו במערב מה יופי וטובו , ובונין בה היכל והוא שאנו קורין לו ארון הקדש לדגיח בו ס"ת ובונין אותו לדוח שמתפללין בה באותו העיר כדי שיהיו פני הש"ץ ופניהם מול ההיכל כשיעמדו בתפלה ומעמידין בימה באמצע ב"ה לעמוד עליה הקורא בתורה כדי שישמעו כולם . בימיהם היה לדם סדר בו יושיבו כל אחד מן הציבור לפי כבודו ועכשיו קונין המקומות בדמים יקרים כל אחד לפי עשרו ואין מקום לאותו סדר ע"כ לא כתבתי ובלבד שלעולם יזהרו שלא יעשו שום מקום לישב עליו בין הבימה שבאמצע ב"ה ובין ההיכל באופן שיהא פני היושב עליה נגד הבימה ואחוריו אל ההיכל דנאי הוא ואיסור נמי הוה ועוד כדי שלא יפסיק בין המברך על הס"ת ובין ההיכל דנראה כמשתחוה לו כשמשתחוה לברך , (ג)

קנא דיני קדושת ב"ה ובו י"ב סעיפים

א בתי כנסיות שלנו נקראו מקדש מעט וכתיב את מקדשי תיראו לפיכך אסור לנהוג בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטלה כדי שיהא תמיד מוראו של השוכן בה עליהם כן אין אוכלין ואין שותין בהן ואין נכנסים בהן בחמה מפני החמה ולא בגשמים מפני הגשמים שכל אלו נקראים קלות ראש וכן הדין בבתי מדרשות המיוחדים לדרו" בהן ברבים אבל ב"ה שהיחיד קובע לעצמו בביתו אין בו קדושה כ"כ מ"מ גם בו לא יקל מאד שהרי אז"ל אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה . ות"ח ותלמידיהם הלומדים לפעמים בב"ה התירו להם גם לאכול ולשתות בהם מתוך הדחק ,

ב אבל בבתי מדרשות אפי' של רבים מותרין לאכול ולשתות בהן אפי' שלא מתוך הדחק אע"פ שקדושתו מרובה כמו שיתבאר בע"ה ואפ"ה מותר שמתחלה לכך יחדוהו שילמדו בו ולתלמידים וגם יאכלו וישתו בו ולא יצאו מתוכו כדי שלא יבטלו לימודם , והיו באילו התנו ואין מחשבין בהן חשבונות אלא א"כ של מצוה כגון של צדקה ופדיון שבוים ואין מספידין בהם אא"כ יהיה ההספד לאחד מגדולי העיר שכל בני העיר באים ומתקבצים להספידו ואם צריך ליכנס להם לצורכו כגון לקרות לאדם יכנס ויקרא מעט או יאמר דבר שמיעה של ד"ת ואז"כ יקראנו שלא יהא נראה שנכנס לצורכו ואם אינו יודע לא לקרות ולא לשנות יאמר לאחד מהתינוקות קרא לי פסוק שאתה נוקרא בו

(ב) דהוק' תמיטי קרום' אבל תמיטי מוגה כגון כים .עליה מחר (שיני ר"ג סי' ל"ג)

(ג) יראנעם זה נראה לתחתיר בלא יחזיק ברצועת הכיסלין כדי שיגלל הבתים ברצועת אלא יחזיק התכילין בידו ויגלל הרצועה מתוכה אף דשם קרוכה ברצועת מ"ת בנית יש קרוכה יותר מעגיל מי' ל"ב וכן ראיתי מהגון בתב בהגהה ס"ע י"ל אם המגיל בג"ל פחתן וגלל אחי נריך להפך המיטי אלא הספר ולגלגל ולא נהוג כן ע"כ ונכוש הסתיעו דם"ל דמנהגינו נכון להפוך מתמי לחוץ •

סימן קמ"ח

(א) מי' מהו רגיל' להכוא ס"ת מני' אחר' מהוא מסתיר בו לב"ה ומורכין בגדי' לאיש סביב התיבה ומניחין אותה על התיבה וכשיוצאין חוב' טוענין ס"ת ליתנו בבית לא יכניסו התיבה בכמי כבוד בעורה הנבור כוא להתעכב עם הס"ת אלא מוליך הס"ת והעם יוצאים אחריו ואח"כ בא ומפניע התיבה (טור)

סימן קמ"ט

(א) בתב בהגהה ס"ע ל' סי' רמ"ב מ"ח דכסם"ת על הבימ' אין נכון שבב"ה נריכים לעמוד מכוס דכס"ת ברכות אחר" ובתב בע"ז נראה דס"ב על הלמון שהוא גבוה ' טפחים ורוחב ד' וגם בתון שהס"ת מונחת באוון אעפ" שהוא בתוח אלא שהעולם נוהגין כן דרך כבוד לעמוד כל זמן שהוא פתוח ואין חיוב בדבר ע"כ ול"נ דאם הס"ת מונחת על הלמון בל"ה מותר דאין איכור אלא כשעומדת דהא בס"ע סי' רס"ב ס"ג בתב דיבב לפני ס"ת בעובד רלאם כו' הא אסור ביביבה אלא דחיירי בעומדת גם הרחב"ם מוקי ה' ס"ת בתב דאסור ליבב על ובבה שס"ת מונחת עליה תמתע דאם אין יובב על מנה זו מותר ליבב בלאחר גם אעבר לחלק דהוי מתגיב ס"ת לתוקתו הא"ל לעמוד כחמוכת בי' רס"ב ס"ב שם י ובזה הבתי לחכם ל' שבאל מאתי איך ביהגון ביובבים המתים לו הגולל עם ביובב עגת' שם"ת עליו ויחבאר בארוכה בבפרי לי"ד גם אעבר אלון ביובב הש"ן וב"ח בידו מותר ליבב :

סימן ק"נ

(א) ובאמנם זה אין דין זה אמור (כ"ג) עיר פיס בה ב"ה ל' אינם יכולים לחלק ולעשות ב"ה אחר מחדש ועיין בכ"ג הבית הרבה שאלות ותשובת מזה : (ב) עיין בס"ח סי' התי"ו מזה בתב כ"ג ועי"ת בשם מהר"ת פרוו' סי' ס"ב לבמן ב"ה נוגין לפי מתון ולא לפי עפשות אבל בעירת ב"ה נוגין לפי בבמות בכ"ל ובעיבתי בתשובה גופי' ומוכח שם בשבירות ב"ה נוגין אף לפי עפשות ואני לפי מתון עיין שם (ג) שביל בס"ל שתביחם בא ריח רע לב"ה נריכין להרחיק אף שקרם קודם שבנית הב"ה (מהרית יוסף סי' ר"ח) ומלתי בתב בתתעבש בב"ה אין אותרי לו רשות (תיתני) :

לא ע"ל

בו או ישהה מעט ואח"כ יצא שגם הישיבה בדם מצוה שנא' אשרי יושבי ביתיך וגו' ושיעור הישיבה כדי הילוך ב' פתחים כדכתיב לשמור מזוזות פתחי, (וע"ל סי' צ' סעיף ד')

ג אין ישינים בב"ה אפי' שינת ארעי (א) אבל בב"הס מכותר אפי' שינת קבע דלכך נעשה כתחלה שיעבנו התלמידים בו שאי אפשר בלאו הכי והוי כאילו דחנו וגם בב"ה אם הוא לצורך ב"ה כגון בליל י"ה שצריכין שיעור מפני הנרות מותר לישן בה, (וע"ל סי' סי' תרי"ט)

ד וכן אכילה אם היא של מצוה כגון שמתקבצים בה לעבר השנה מותר לאכול עם בב"ה (וע"ל סי' תכ"ב סעיף י')

ה היו לב"ה שני פתחים לא יכנס לתוכה בפתח זה לעשותו דרך לצאת בפתח השני לקצר דרכו ואם היה הדרך עובר שם קודם שנכנה ב"ה מותר וכן אם לא נכנס מתחלה בו כדי לקצר דרכו אלא לצורך אחר באופן שנתבאר שמותר מותר אח"כ לעשותו דרך לקצר דרכו ולצאת בפתח אחרת אם צריך לשם אבל כשנכנס בו להתפלל י"א שמצוה למי שנכנס בפתח זה לצאת בפתח אחר שכן כתוב ביחזקאל הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער הנגב וטעמו הוא כמו שאמר יחזקאל לעשות כן במועדים כדכתיב בבא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו' כדי שיקיימו יפה מצות הראייה ע"כ' יראה כל זכורך וגו' כלומר כשיבואו בפתח זה ויצאו בפתח אחרת יתראו כולם יפה יפה בכל העזרה כן דוא בכאן בכניסת ב"ה להתפלל כשיכנסו בפתח זה ויצאו בפתח אחרת יתראו הכל בכל צדדי עזרת ב"ה שהתקבצו כולם להשתחות בבית ה' ולהתפלל לפניו יתברך וזהו לתפארתו וכבודו ית',

ו מותר לכנס בב"ה במקלו ובתרמילו ובאפונדתו כיון שכן דרכו ללכת כך ונכנסים כן אפי' לפני השרים לא אטרחו לסלקן אבל בראש מגולה לא יכנס אפי' במקום שנודגים ללכת כן בפני השרים שזהו דרך קלות ראש מאד כאילו אין לו מורא השכינה שעליו וכשיש לו כובע בראשו יש לו אימה וכובד ראש לפניו ית' ולא יכנס בסכין ארוך שבצידו לפי שהתפלה מיארכת ימיו של אדם והסכין מקצרה,

ז ויכול לרוק בב"ה שאל"כ לא יוכל להתפלל בכונה ובלבד שישפשפנו ברגליו או יתנו שם גמי שאם ירוק לתוכו לא יהא נראה (ב)

ח וטיט של רגליו ראוי לקנחו קודם שיכנס להתפלל וראוי שלא יהא עליו ולא על בגדיו שום לכלוך,

ט ונוהגין בהן כבוד לכבדן ולרבצן ולהדליק בהן נרו' לכבודן.

י ואפי' לאחר שחרבו עדיין בקדושתן הם עומדים דכתיב והשמותי את מקדשכם אפי' בשעה שהם שוממין קרוין מקדש לפיכך כשם שנוהגים בהן כבוד ביישובן כך נוהגין בהם כבוד בחורבנן חוץ מכיבוד וריבוץ ואדרבה אם עלו בהם עשבים תולשים אותן במקומן משום עונמת נפש כדי שיראו העם ויהיה להם עגמת נפש בזה ותעיר רוחם ויתחדלו לחזור ולבנותן,

א ואם בשעת בנין ב"ה הותנו עליו להשתמש בה מותר להתשמש בה בחורבנה אבל ביישובה לא מדני תנאי ואפילו בחורבנה דוקא תשמיש שאינו מגונה אבל להשתמש בה תשמיש מגונה כגון זריעה וחשבונות של רבים לא מדני תנאי ולשכב עליה עניים מותר דלאו תשמיש מגונה הוא בר"א בבחי בנסיות שבח"ל אבל בבחי בנסיות שבארץ לא מהני שום תנאי אפי' בשעת חורבנן וטעמא משום דאותן שבח"ל לעת יבא הגואל ב"ב על כל פנים תפקע קדושתן לעולם לפי' גם תנאי מהני אשעת חורבנו ואע"פ כן בשעת יישובן אסור כי קדושתן עליידו אבל אותן שבאי' קדושתן קיימת לעולם ואדרבה לעת יבא הגואל ב"ב תחזיר קדושתן השלמה לפיכך לא מדני בהן תנאי אפי' בשעת חורבנן,

יב יש ליזהר מלהשתמש בעלייה שעל גבי ב"ה תשמיש קבוע של גנאי כגון לשכב שם ושאר תשמישים יש להסתפק אם מותר להשתמש שם וכל זה דוקא בב"ה קבוע שנבנה מתחלה לב"ה וחל עליו שם קדושה על כל מה שבה אבל בית שנבנה ואח"כ יחדוהו לב"ה ניחתר אפי' לשכב עליו דמסתמא לא קדשהו אלא תוכו להתפלל בו ולא על גבו (ג) ומטעם שנקרא ב"ה מקדש אסור לנתוץ ולדרוס אותה כדתניא מנין לנותץ אבן א' מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרה שדוא בלא תעשה שג' ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלהיכם מיהו אם נתץ ע"מ לבנות שרי דהדא נתיצה בנין מיקרי

קנב שלא לסתור שום ב"ה וכו סעיף אחד

א אין סותרין ב"ה לבנות ב"ה אחרת שכיא יארע לדב אונס שלא יבנו האחרת אלא בונין האחרת תחלה ואח"כ סותרין הישנה יש מתירין לסתור ע"מ לבנו' אם יש ב"ה אחרת קבוע בעיר שיוכלו כולם להתפלל בתוכ' ויש אוסרין אפי' יש ב"ה אחרת קבוע בעיר ואפי' רוצה ליקח האבנים מן הישנ' לבנות בהן התרשה אסי' לסתור הישנה מפני זה ואפי' לא רצו לסתיר כולה אלא מחיצה אחת ברי להרחיבה אסור לסתור זו המחיצה עד שיבנה אצלה מקודם החדשה ואח"כ יסתור את זו דה"מ שהיתה הראשונה חזקה אבל אם חרבו יסודותי' או נטו כותלין לפול סותרין אותו מיד ומתחילין לבנות במהרה ביום ובלילה שמא תדחק השעה ותשאר חרוב:

קנג דיני בנין ב"ה וכו כ"א סעיפים

א קדושת בית המדרש יתירה על קדוש' ב"ה שזה מיוחד לתורה וזה מיוחד לתפל' וכבר ידוע שת"ת עדיפ' לפיכך מותר לעשות מב"ה בית המדרש אבל לא מבית המדרש ב"ה שמעלין בקדש ואין מורידין בקדש ויקח משה את המשכן הרי בצלאל עשאו ומשה שהיה גדול ממנו הקימו ולא מורידי ן דכתיב את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם ריקועי פחים ציפוי למזבח כי הקריבום לפני ה' ויקדשו ונומר מאי ויקדשו אלא לומר כיון שהוקדשו הוקדשו ואין מורידין אותן מקדושתן:

ב ומטע' זה ג"כ בני העיר שמכרו ב"ה יכולין ליקח בדמיו תיבה דהיינו היכל שהוא הארון שמניחין בו ס"ת או לוח שמעמידין עליו ס"ת מכרו תיבה יכולין ליקח בדמיו מטפחות של ס"ת מכרו מטפחת לוקחין בדמיה ספרים דהיינו שכתוב כל חומש לבדו וכן נביאים וכתובים.

ג וס"ת שנמצאו בו טעו' דינו כחומש (א) מכרו ספרי' לוקחין בדמיהם ס"ת שכל אילוכל אחר קדושתו יתירה על של חבירו אבל איפכא להורידן מקדושתן אסור ודוקא שמכרו מתם דחלה הקדושה על המעות אבל בתנאי וכו' טובי העיר במעמד אנשי העיר מותר כמו שיתבאר בע"ה ובסתם אפילו אם קנו במקצ' המעות דבר שקדושתו חמורה אין יכולין לשנות המותר לקדושה קלה:

ד ולקנות בדמי קדוש' אחת קדושה אחרת כיוצא בה יש אוסרין ויש מתירין: (ב)

ה וכן אם יש שגבו מעות לבנות ב"ה או בית המדרש או לקנות תיבה או מטפחת או ס"ת חלה הקדושה מיד על המעות ואם רצו לשנותן מלצורך מה שגבו אותן אין משנין אותה אלא מקלה לחמורה מיהו אם עשו בהם הדבר שגבו אותם בשבילו ונותרו קצת מעות משנין המותר לכל מה שירצו כיון שידי נדרידם כבר יצאו והמותר עדיין לא בא לשימוש קדושה חמורה ומותר לשנותו ואם מתחלה כשגבו המעות התנו לעשות מה שירצו ממותרי המעות אז אפי' אם מתחלה קנו בעד כל המעות מה שהיה להם לקנות ואח"כ מכרו אותו וחזרו וקנו קדושה אחרת כדינה במקצת הדמים מותר להוריד גם אותו המותר למה שירצו אבל אם לא התנו מתחלה כשגבו אלא בשמכרו התנו אסור להורידה ואם קנו בדמים אילו שגבו עצים ואבנים חלה קדושת הדמים על העצים ועל האבנים ואסור לשנותן רק לקדוש' חמורה וכן מי שקנה עצים בסת' מעות שלא הוקדשו כבר לצורך בניין ב"ה אע"ג שלא היה שום קדושה על הדמים כבר חלה בקנייתן הקדוש' על העצים ואסור לשנותן רק לקדושה חמורה מיהו דוקא כשבאו ליד גבאי אבל קדם שבאו ליד גבאי מותר לשנותן לדבר אחר אפי' להורידן ודוקא דרך הלוא' אבל לא יוכל לחזור בו מנדרו וחייב ליקח עצים אחרים לב"ה כמו שקנאן מתחלה אם הורידן.

ו וכיון שמוכרין אילו הדברים המקודשי' ליקח קדושה חמורה ממנ' כ"ש שמוכרים אותן ללמוד תורה והספיק תלמידים ואפי' ס"ת בי מה תועלת יש בקניין ספרי' ותורה אם אין מי שלומד בהם ויתיר מעלת הלומד ממעלת הס"ת וכמוכרין כל אילו להשיא יתומ' בדמיהן שזה ג"כ מצו' רבה היא (ג)

ז והא דב"ה נמכרת ה"מ של כפרים שאין באין שמה ממקומות אחרים ואע"פ שבנו אותה משל אחרים שנדבו ונתנו להם צורכה לא נעשית אלא לבני הכפר לבדם ולכן יכולים למוכרה וכ"מ המעות נשארים בקדושתן ואינן רשאין להורידן מקדושתן ודוקא כשמכרו אותה בני העיר שלא מדעת פרנסיהם שהם טובי העיר או שמכרו אותה ז' טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר, אבל אם הסכימו באותו מכר ז" טובי העיר והיה גם במעמד אנשי העיר יש בהן כח להפקיע הקדושה וכבר פקע הקדושה גם מן המעות ורשאין להוציאה לכל מה שירצו, ואם קבלו עליהם בני העיר בפי' במכר זה שכל מה שיעשה אפי' יחיד מהם יהא עשוי ואיזה נקרא מעמד אנשי העיר כל מה שיעשו

אליהו זוטא

סימן קנ"א

(א) ע"כ הל' הכוס נעשה בשותן שעשין כן ותל"ם מותן מיסים בכנה שדורה הדרום שלא עבירה גורדת עבירה מסיר מזנו מי גם) מיתת הימים מיסור גדול בב"ה (בב"ה הי' רנ"ו (ב) ובשב' מסור לשפשף וכיום התנשל עליו עד שיתמעד כדלקמן סי' (ג) שתר נפשו ירחק שכלאי שרתיתי שעשו כן לא הגליהו מהם מתו מהם לא זמו להבנות מהם ירדו מגכמיהם (כ"ג)

סימן קנ"ג

(א) כתב ע"ח וכ לתחתה הא בחותמים כ"ע מודין דאין קורין בנבור ובס"ת שמחלא בה עעות כתב הגהה ב"ע דיש מקולין לקרות ולברך עליה ע"ל ולק"ת דלעול הטעם בחותם מטום כבוד לבור מיתירו שאין לסם ס"ת שלימה כמבוקר בנבוט סס (ב) והכ"ת כתב דלא פליגי אלא שיש אוסרים מיירי לתכור לכתחילה אבל בבבר מבר הוריס שמותר לקנות כיוצא בו ובהני מיירי יש מחירין (ג) וכתב ע"ת ברהה דוקא יתו' שמייב בע"ו אבל אין לתכור ס"ת להמיא יתומה כיון שאין חייבת בע"ו ע"כ וכן הליתי בחלקת מחוקק רים ספרו אבל תמהני אלא זכרו ולא פקרו מדברי לבנם שכתב בהגהה להמיא יתומה וכן מלאתי בתפו"ר"ת אלא שקר סי' ע"כ ולאין חילוק גם ל"ל ולאי' תע" כתוב' הקי ס' ת"ד יתום ויתומה מביאין את היתומה ואח"כ היתום מבני שבשתה תרוב' הבל אים ולא"כ אם תוכרין ליתום כ"ש ליתומה עוד כ"ל ראיי' מ"ם מגולה הקי ר"ו דקאמר אין מוכרין ס"ת אלא לאוד תורה ולישא אשה תורה שחלאוד מבוא לידי מעשה אם' מי לא תהו בראה אלא כו' ע"כ

הגה תמום דאו אין בני העיר רוצים הן הסתם שתכתם מנו לבתרי אלא שתהול קדושת ב"ה על המים,

ז" טובי העיר בפרסם בפני כל מיקרי מעמד אנשי דעיר ואינן צריכין לומר הן או לאו אבל בתי כנסיות של כרכים שדרך הבא שם אנשים ממקומות אחרים ודאי הב"ה שלדם נבנה על דעת כל העולם ומדעת רבים הקדישוהו ואינה נמכרת לעולם אפילו בנו אותה משלהם אא"כ יודע שתלו אותם מתחלה בדעת היחיד שאז יעשה בהם אותו יחיד מה שירצה ובלבד בהכנסת הציבור דבכרכים אמרי' שודאי כן היתה הסכמת דעתן שמה שיעשה אותו היחיד ואפי' הוא גדול הדור יעשה בהכנסת' יחיד שבנה ב"ה ונתנה לקהל דינה כב"ה של קהל אבל אם שייר לעצמו בה שום כח אין לה מכר כי אם ע"פ הקהל ועל פיו או ע"פ יורשיו וכל זה לא מיירי אלא כשיש להם ב"ה אחר אבל אם אין להם רק זו אסור למוכרה דהא אפי' לסותרה אסור עד שיבנה אחרת וכמו שכתבנו בדיני ב"ה בענין המכירה (וע"ל סי' קנ"ב) וכן ה"ה בכל הדברים המקודשי' שנזכרו דכולהו בתר ב"ה גרירי ·

ח ואם בנו בית סתם והקדישוהו אח"כ לב"ה דינו כב"ה ומידו אינו קדוש עד שיתפללו בו ואפילו אם בנאוהו מתחלה לב"ה ולא נבו המעות לשם ב"ה אלא בנאוהו סתם לשם ב"ה אינו קדוש עד שיתפללו בו דהזמנה לברה לאו מילתא היא ואחר שהתפללו בו אפילו אורחים לפי שעה כיון שדיה מיוחד לתפלה הרי זה קודש ואם לא כיון אלא לפי שעה הרבל לפי הנאי ·

ט וכשמוכרין אנשי כפר ב"ה יכולין למכרה ממכר עול' והלוקח יעשה בו מה שירצה חוץ ממרחץ ובורסקי ובית הטבילה ובה"כ שכל אלו הם תשמישים מגונים מאד לעשות במקום ב"ה בד"א כשלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל אם מכרוה ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר פקעה קדושתה לגמרי בין מן המעות ובין מן הדבר של קדושה שנמכר והמוכר יכול לעשות במעות מה שירצה אפי' במוכר ס"ת וגם הלוקח יעשה בו מה שירצה בשאר ובב"ה אפי' אלו הד' דברים הנזכרים חוץ מס"ת וספרים שבקדושתן הן עומדין אפי' נבי לוקח ·

י ויחיד בשלו י"א שהוא כשלו כמו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר ויכול למכור אפילו ס"ת ולעשות בדמיה כל מה שירצה כל שלא הקדישו לקרות בו ברבים ·

אבל אם הכוס ולחמתא דיחיד עבדיהו אבל אם הקדישו לקרות בו ברבים דינו כשל רבים

וי"א שאין כח ליחיד להפקיע הקדושה אפילו בשלו ואסור למוכרה רק ללמיד תורה ולישא אשה ולאו דווקא לדיריה אלא אפי' לאחרים ג"כ מיתר כגון להספיק בהן תלמידים ולהשיא ברמים יתומים ·

יא ב"ה או לבנים או עצים או אבנים מב"ה ישן שכתרו כמו שיכולין למוכרן כן יכולין ליתן במתנה דאי לא דהוי להו הנאה מינ' לא יהבי ליה א"כ הדר הוי לדו כמכר וכן יכולין להחליפן באחרים וחל הקדושה על אותה דבר ודם יוצאין לחולין אבל להשאילן או אפי' למשכנן או להשכירם אסור אפי' ע"י ז' טובי העיר שעדיין נשארו בקדושתן שאין כאן ד"א שתחול קדושתן עליו אע"פ שקבל מעות כשמשכנן או השכירן אין שייך לומר דחלה הקדוש' על המעות כיון שלא הקנדו לו שדרי אין גופו קנוי לו בד"א שיעשה בדם השואל או השוכר דבר שמוריד אותן מקדושתן אבל להשאיל או להשכיר לעשות בה דבר קדושתי זה שהוא עומד לו מותר אפילו ס"ת לקרות בה ואפילו משל רבים ליחיד ·

יב מי שיש לו תנאי עם הקהל שלא יוכלו לבנות ב"ה רק הוא ורעו וכה"ג במצות אחרות אינו יכול למכור זכותו לאחר שלא מחלו הקהל המצות אלא לו ולזרעו ולא לאחר אא"כ דתנו בפירוש שיכול למכור זכותו ·

יג וכיון שמוכרים דברים המקודשים ליקח קדושה הבורה ממנה כ"ש שמוכרים אותם ואפי' לס"ת למצוה רבה כגון לפדיון שבויים ולמוד תורה ולהספיק תלמידים כי מה תועלת יש בקניית כפרים ותורה אם אין מי שלומד בהם וכבר אז"ל יתירה מעלת הלומד ממעלת הס"ת וכן לישא אשה ולהשיא יתומה ג"כ מצוה רבה הוא ומוכרן עבורן לפיכך אנשי העיר שנבו מעות לבניין ב"ה או שאר צרכי הקדושה ובא להם דבר מצוה כזו מוציאין בה המעות ועל הדרך שנזכר ואם קנו אבנים וקורות לא ימכרום לדברי מצוה אחרת אלא לאחת מכל אילו ואע"פ שהביאו האבנים וגרדום ואת הקורות ופסלום ודתקינו הכל לבניין מוכרין אותן מיד לאחת מן המצות הנזכרות אבל אם בנו וגמרו לא ימכרו אותם מיד אלא ישתדלו בלי איחור לגבות מעות לצורך אילו מצות ואם אי אפשר לגבות מיד ויש לחוש לביטול המצוה מן המצות הנזכרות ימכרו אותם אפי' בנויה ואפי' ס"ת לצורך אלו מצות ·

יד ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עליה ב"ה ולא רצו הגוים לדניחם לבנות ב"ה והקהל רוצים לשנותה לבנית עליה בית תלמוד וראובן אומר ארעתא דרבי לא נדרי אינו יכול לחזור בו דהא בבר נדר וגם לב"הכ אינו יכול למחות דהא קדושת בה"מ יתירה על קדושת ב"ה ואם ראובן זה אינו דר בעיר הזאת יכולין לשנותה בלא דעתו ואפי' עומד וצוח ואם דוא מבני אותה דעיר דרי גם לו עדיין יש רשות בה ואינם יכולין לשנותה בלא דעתו אפי' לב"הכ אבל אם יש שם חבר עיר דכל מה דאתא ארעתא דידיה אתי מותר לשנותה לבית המדר ·

טו הסכימו רבותינו ז"ל שאין אדם יכול לאסור חלקו מב"ה ולא מדכפרים שבציבור ואם אסר אינו כלום דארעתא דרבי לא נשתתפו מתחילה שא"כ כל אחד שיהיה לו דבר מה עם חבירו יאסור חלקו עליו וק"ל אין ברירה ויהא כל ב"ה אסורה עליו ·

טז ומתקנת רבני גרשום מי שהשאיל ביתו לב"ה ויש לו חבר עם אחד מקדל שאינו יכול לאסרו עליו אלא א"כ יאסור אותה לכל הקהל כאחד ודוקא שהשאיל מתחלה בסתם אבל אם התנה מתחלה שכל זמן שירצה למחות יהא בידו למחות או שלא השאיל להם בפירוש אלא הניחם ליכנס לביתו ושותק יכול למחות ביד מי שירצה ·

יז מי שהיתה ב"ה בביתו ימים רבים אין הציבור יכולין לשנותה לבית אחר שנבר זכה דוא במצו' משום דרכי שלום ונראה דוקא לשנותו מבית זה לבית אחר אבל אם רוצים לבנות ב"ה קבוע לכולן במקום שדוא של כולם רשאין שאין בזה משום דרכי שלום ·

יח יש מי שאומר שכלי הקדש של בסף שנהגו להביאם תמיד לב"ה בחגי' חלה עליהם קדושה ואין הבעלים יכולין לדוציאם לחולין למכר' ואם מת המקדי' יכולין הקהל לתופס' שישארו בחזקת הקדש אחר מיתת המקדי' ואין בהן כלום ·

יט יש מי שאומר שאם נמצא אחר מיתת אדם כתב שבתוב בו שהקדי' כלום ואין עליו עדים ולא מכרו עדיין לקהל אפ"ה הוי הקדש דודאי הקדישו כיון שכתב לו על המגילה ולא אמרינן שמא כתב לדקדיש ונמלך דחזקה הוא שלא לחנם כתבו על המגילה ·

ך ס"ת שהחזק שהיתה של אבותיו אין הציבור יכולין להחזיק בה שכן הדרך שמשאילין ס"ת לב"ה ושתהא מונחת שם עד יום פקוד הבעלים אותה וכיון שכן אין שייך בה מענות חזקה כמו שיתבאר בדיני חזקה בחלק עיר שושן בע"ה. (ד)

כא אדם שהיה רגיל בשום מצוה לקנותה כגון גלילה ואירעו אונס או עוני ונתנו הקהל אותה המצוה לאחר ואח"כ העשיר ורצה שיחזירו לו המצוה אם בשעה שנתנו הקהל המצוה לאחר היה ספק ביד זה לתת מה שהיה נותן האחר בכל שנה ולא חפץ בה הרי מחל ונתרצה דוא עם שאר הקהל לתתה לאחר ואיבר זכותו אבל אם כשנתנו לשני לא היה ספק ביד הראשון לתת מה שהיה נותן השני ועתה שיש בידו הוא רוצה לחזור ולזכות בה וליתן מה שהיה נותן תחילה הרי זה חוזר למצותו שלא מחל עליה אלא מתוך אונסו. (ה)

קנד דיני תשמישי קדושה ונרו' ב"ה ובו ט"ו סעיפים

א רתיבה של עיר אע"פ שמתפללין בה בתענית אין בה משום קדושה מפני שהוא עראי ולא נקבעה לתפלה וכן בתים וחצירות שמתקבצים בהם להתפלל שם באקראי אין בהם שום קדושה ·

ב וה"ה בתים ששכרין אותן להתפלל בהם אע"פ שקבעו אותם לתפלה כל זמן שכירתם לא דיו אלא כמו עראי ואין בה' גם כן משום קדושה שהרי הגוף אינו קנוי להם והוום או למחר יקחנה המשכיר אם לא כשבונה אותה מתחלה לשם כך או שקונה אותה לשם כך לחלוטן

ע"כ ומ"כ אם עשאה הכוס לא תהו גם תוכיו. לכוס יתומה דהא כסים מיי תנוון על לא תהו כמ"ש תוככה גיגין דף מ"ח ד"ה לא כו ובכ"ב דף י"ג ד"ה בנה כו' ול"פ פקבי פו' סם ובנוס בי"ר מי' רמ"ש סנו"ז כן ל"ל · ומגב אמרם בקוי' דברי תו' ריש חגיגה ע"ב בלהבו דעבד תנוה על פ"ו תכוס דפרו ורבו אמולנו בני כה כתיב לא לכנען ע"כ ותחב תהר"מ בתוסיפ"ל הוא דבר היתה דהא תנות פ"ו ביהוא"ל נאמרה ולא לבני נח בדאי פ"ך מיתות ג"ב עכ"ל וכ"ל בוגת הו' דאף שלמרא"ל נאמרה היינו תסיני ולעיר בעלה מבני נח כדפרש"י בסנהדרין ד"ע מ"ח ד"ה לזה ולזה מו' וא"כ מנו שהה הדין לבני נה קודם סיני כן הדין לבני ישראל דהא ביבמות הד כל הדינים בתנות פ"ו מקרא דפרי ורבו ומלאו לרכתיב בבני נח: גם ל"ל דהיה דהא עשאה דכסים בעורים הכוס דהא בני ביבוס נעקו ע"כ עבד שראוי לביבוס הייב בן מלה לי' · (ד) אבל ר"ל בהכר סי' ע"ז אמרי' הבא לו פל בלוין לו מדות אבל אחנו לחלוטין אחרינו דמסתתמ' אקדשי' ועיין בס"ע כתב כאן דאין נקנות מעילים מבתחים בהם הדיוט לתמיש לדוכה ונדיך טעם לתכמיעו הלבוש הכל ונראה דכיון מבתב בב"י ז"ל ואע"ג דהנה עלמה לעבות חמות וכדומה תבגדים יבנים לאותר ברוב דרבינו מתים עלה וכמטולים אמינא לקנות חדשים ע"כ ס"ל לבנות מהגרג בל ישראל תורה הוא ובמ"ל גם ל"ל לדחות הטעם בבב"י דדדרשינן מה תבת בלא בחתים בהם הדיוט אף עניים כו' לתמצר בקונות חזבת לקרבנות בלתי וכה"ג אחרי' בעבו' דף מ"ז גם כ"ל ראי' מחבתים דף קי"ז רס"ל דהוהר דדוקא בחזבת אסור ומן מבתנו בתבב"ן כיון תי"ז דדוקא בנתתים לבנו"ס אסור ומן מבתם לקחן סי' קל"ל ס"ל דמוהר בנתתים בו הדיוט וזה אסבר נמי עבנה הבנוס מהבמיעו מין ולהקן אזה ומחיר לבב אלא דס"ל דדוקא לחזבת אסור וע"ע ומף מ"ב דאסור בינמים כתב ע"ת דע"י מינו מותר וכתב בבב"ב לתחמיכי תנוה כגון כים לעלת מותר אף בלא מינו וכתב בע"ז ל"ד ס"ס רס"ב דדוקא תבתים קרוכה אבל תמים דתחמי' מותר ע"כ ולענין אבל ראה להתי' לעולי' ודפרשי' בלבוש (ה) סמים שקנו מנו' ביחד והתנו בינתם מי שמינו בבב"ל יטול מבירו בתקומו ותת לאחר תהם בעל אחנלי (כ"ב) בסם מהר"י בריאל עוד כתב כי' קמ"ז דיורבי המת מתוייבים להטפל בהלאת ולהבל' להקהל דמי הנה שקר' תורסיהם לו יחכרו בתנוה ותה ביחכרו ישלמו להקהל ואם ישלמו ביוהר הריוח ליורשים אבל ע"ת ס"ס קת"ל פסק דריוח להקהל דאין מהחכרין בלתקות עוד פסק בר"ג מי' קת"ז בתקום טוהגין לקנות חמרטות מהמנוה אם מי שקנה המנה עלמה הוא לעיר אחרת מפני שלים בתקומו מי שרגה לקנות ב"ך ומהר מתן לי אם מיט בעום יכול הגבאי לנוף לתמתן מיקם בעד ר' תמו' מחת מדק סי' ע"ב ואם הכני בעום אלא שהחר מעלמו עיין סם בתבו'

סימן קנ"ד

מפור

ג תשמישי מצוה כגון סוכה ולולב ושופ׳ וציצית אין בהם משום קדושה ויכולין להשתמש בהן אחר מצותן
כמו שנתבאר לעיל סימן כ״א (וע״ל סימן קנ״ג סעיף ז׳) תשמישי קדושה עצמן כגון תיק של ספרים
וכן מזוזות ורצועות של תפילין וארגז שנותנין בו ס״ת או חומש וכסא שנותנין עליו ס״ת לפעמים בלא מפה
וילון שתולין לפני היכל יש בהם משום קדושה וצריך לגונזן אחר מצותן (א) ודוקא תשמישי קדושה כגון
שהיספר ממש מונח עליו או שנעשה לכבוד כגון מכסה שעושין על הקרשים של ספרים אבל מכסה
שעושי״ לשמור אותו המכסה הוי תשמיש דתשמיש וכל ביוצא בזה מותר להשתמש בו י״א דאין
נקרא ארגז של ס״ת אלא אותו העשוי במין ארגז שאינו עשוי רק לכבוד התורה אבל ארון הבנוי
בחומה נעשה ג״כ למחצה ולשמירה ואין זה נקרא תשמיש קדושה וכל שכן אם הספרים מתקלקלים בו
דלא חלה עליו שם קדושה כלל אלא מזיק לקדושה הוא ומותר ליטלן לשאר תשמישין ווילון שתולין
אותה לפני ההיכל י״א דוקא שלדם שהיו לפעמים כופלים אותה ומניחים עליה ס״ת אבל פרוכת שלנו
שלעולם אין מניחין אותה תחת הס״ת לא הוי אלא תשמיש דתשמיש ואין בו אלא קדושת בית הכנס״
וכ״ש הכלובים שתולין בהן הפרוכת שאינן אלא תשמיש דתשמיש מ״מ אין לעשות מהם העצים שכומנין
בו הקריאה של חובת היום שאין בהם משום גוי ס״ת ואינו קדושה כמו הם אלא עשויים לצורך אדם
לראות שלא יטעו והוי מוריד מקדושתן . (ב)

ד מטפחת של ס״ת שבלה יכולין לעשות מהם תכריכין למת מצוה
שהו גניזתן . (ג)

הגה ומה שמניחין בכלי הרס היינו משום דשמשין לו תקנה בתוך אחסנה וקיימו מצ״ם בנמים אותו

ה וס״ת שבלה מניחין אותה בכלי חרס וגונזין אותה בקבר של ת״ח
אפי׳ לא שנה אלא הלכות של משניות ובריתא ולא שימש ת״ח בש״ס אסור לכבם מטפחת של
ס״ת במי רגלים מפני הכבוד .

ו אין עושין מתיבה כסא לס״ת דנזדרדו מקדושתן אבל מותר לעשות מתיבה גדולה קטנה וכן מותר
לעשות מוילון גדול ווילון קטן לעשות ממנו כים לס״ת דהוי מעלין בקדש אבל לעשות ממנו כיס
לחומש אסור .

ז הבימה כגון בימה שהיה עושין למלך לקרות בו בס״ת בפ׳ המלך אין בו קדושת ארון אלא קדושת
ב״ה ונראה דה״ה הבימה שאנו עושין בב״ה שקורין להם אלמינ״רא שאין להן אלא קדושת ב״ה .

ח וכל מה שאמרנו בקדושת התשמיש דוקא כשהקדישן אותו סתם אבל אם התנו עליהם להשתמש
בו שאר תשמיש התנאי מועיל בהם ומותר להשתמש בו אפי׳ תשמיש של׳ חול לפי׳ אין נוהגים
עכשיו מלהנות כמה הנאות מדברי קדושה כגון מטפחות של ספרים ושלחן שבב״ה ומעולין של ס״ת ואמרו
הטעם דכיון שנהגו כן וא״א ליהדר הוי כלב ב״ד מתנה עליהם מעיקרא כדי שלא יבאו בהם בני אדם לידי
תקלה ואע״ג דלא התנו כהתנו דמי .

ט המנדבים ס״ת לב״ה ומניחים המטפחים ג״כ בב״ה מותר להשתמש בהן לכל ספר וספר דאמרינן
מסתמא לדעת כן הקרישם אבל אותן המניחין בבתידם ואינם מקדישים אותם לב״ה י״א שמתחלה
נעשה ע״ד אותו ספר ונשתמש בו לאותו ספר אסור להניחו בס״ת אחרת שאין משנין אלא לעלוי
והבא אין כאן עלוי אע״פ שהוא כיוצא בו ויש מתירין וכן נוהגין משום דאמרינן לב״ בד׳ מתנה עליהם
לנהוג כך .

י הנוהגים להניח עטרות ס״ת בראש הקורא בכיום התורה אין מוחין בידם שזה אינו עושה אלא לכבוד
תורה אבל המניחים אותה בראש חתנים דעלמא מוחין בידם שזה אינו עושה אלא לכבוד החתן ולא
לכבוד ס״ת והעטרה לא נעשה אלא לכבוד ס״ת וכגון זה אין אומרים לב ב״ד מתנה . (ד)

יא נר של שעוה שנתן העכו״ם לעכו״ם וכיבן העכו״ם ונתנן או מכרן לישראל אע״פ שמותרין להדיו״
בבר אמאיסו לגבו׳ ואסור להדליקן בב״ה ומכו׳ לעכו״ם שנתן שעו׳ או נר לב״ה אסור להדליקו
בב״ה דשמא דעתו לעכו״ם ועיין בחלק עטרת זהב סי׳ קל״ט

יב עכבר שנמצא בשמן ב״ה אם הוא מאוס אסו׳ להדליקו בב״ה (ה) משום הקריבהו נא לפחתך (ו) :

יג נר של ב״ה מותר לקרות לאורו בין בתלמוד ובין בכל צרכיו דהא לנהורא קא מכוין להרבות מאור
בב״ה וכמה דנהיר וקרי טפי איכא מצוה : (ז)

יד אין מדליקין נר של הדיו׳ מנר של ב׳ ה והעול׳ שלא נזדרי׳ בבך אפשר שסומכין ג״כ אלב ב״ד מתנה
עליה׳ וכן כל כיוצא בזה :

טו בני כרך שקנו ס״ת ונתן כל אחד חלקו והתנו ביניהן שאם יצא א׳ מן הכרך שהנשארי׳ יחזירו לו
חלקו והוקרו הספרים ורצה אחד מהם לצאת ותובע שיחזירו לו חלקו בס״ת כמה שהיא עכשיו שה אין
צריכין ליתן לו אלא מה שנתן מתחלה דמסתמא אמרינן לא היה דעתם בתנאי אלא על חלק מבורר
באותה שעה ולא שיצטרכו בכל עת לעשות שומא אחרת ולפי טעם זה נ״ל דאם הוחלו הספרים יכולין הציבור
הנשארים לומר לו ג״כ איכבא אייתי ראייה דלחלק מבורר התנינו ושקול דשמא דעתן היה לשם אותה בכל עת שיה דהא הס״ת על
כל פנים נשארת להם אלא שהוא רוצה להוציא חלקו מידם ברמים צריך הוא להבי׳ ראיה היאך היה תנאם דהמע״ה וכל זמן שאין לו
ראי׳ ידו על התחתונ׳ (ח) אסו׳ לעשות מטפחת של ס״ת משעטנז מפני שלפעמים בעת הקור אדם מרכם סביב ידיו ומחמם בהם אבל
הפרוכת שלפני הארון מותר לעשות מכלאים שאין דרך להתחמם בו : (ט)

(א) אסור לעשות כלום בס״ת כגון מטפחות ספרים לאבן ורשות פסולין מהנין נגזלין שם (כ״ג) (ב) אין לקרוא תפס שקורין עליה על הוגדל לתת אותה על הנמוך מתחפלין עליו ומיפכא אחר מוכרל כן אין ליתן לכנסם עכו״ם אלא יכבסו הישראל בפני עצמה ואלא שם לבריים אחרי׳ (שירי ר״נ) . (ד) הקשה ע״ת על הכ״ע דכאן כתב דאין הנמלי תועל לתשמיש חול ומעיל ס״ח פסק דתועל ע״כ ולי״נ דה״נ הנמלי תועל אלא דאם אתרי׳ בזה ב״ד תתנה מסתחתא גם הכא מעמה כן לכבוד מתנו (ה) כ״ה בשאר הדלקה אל מלה רש״ל בחומר והיתר מלו ד״ה ר״ח (ו) כ׳ בעל״ת נראה דאפילו יש ס׳ שמותר בתמיל אלא אסור ע״כ ואם דלה ע״ו ל״ד סי׳ ק״ד שתיר אל שמותר בתמילה וכ״פ בד״ה מיהו בפ״ד שם אומה לי דאסור בספרי ל״ד לקדקתן בזה מתה״ל לי ק״ד ומיהו הרשב״ם דף ק״ו ור״ן ס״פ ג״ה שתנו מי איסור זה בתיבור מכלה מ״ם ד״ה ופרשתי לאומתם אף שאין מילום אפ״ה אסור בשאין ס׳ אבל בהאמ מילום אף ביותר מס׳ אסור ועוד אלם מילום אסר מי לחיוב אף כיום ס׳ כת״ם הש״ך שם אף בשאין מילום אחרים בשמיל לגיריה מ״ת להלק נראה דמותר כזה כיון שאין מילום לאחרים ובכמה ל״ל אמרתי בזה הדין ע״ם : (ז) תנה להיות אל מים בר מתפלה ר״ת אע״ה דף רל״ו (ח) וכמ בעיל בבריתא [מתחת רשב״ם ,וחזרו רוב הקהל ברכון הראשון׳ לתחר הכלי קודם שבירם ברוב הקהל אע״פ שהם מוכם רוצים לחזר בתוכו מקהלה (תשפטנו בתוכל כי׳ ע״ו) ועיין בתשו׳ רמ״ת סי׳ ל״ג תזה (ע) בספרי ל״ד מיתן ס״ת לחבתי הקהלה שנכפלתי אם מותר לשנות תכלתי׳ מחוסרה אמ״ם שתולין על הכלונסין בב״ה ובשעה שאותרים קרים על הס״ת נתנין על הס״ת וכתבתי שם בתשובה בתריכות לתחיר ול׳ תן הנעמים דלא מיהו׳ שיהה מלא בתעמת שעשק לתחת הס״ת בזיון בשעה קריאתו גם בתעמלי ותבה כתבתי שם דנר׳ לתחיר דלא כמ״ו שם ע״ם רמ״ר מרוכ׳ שנשיו תלתו תן לי בתשוב׳ בתר שסק סי׳ נ״ד ע״ש

סימן קנה

(א) ומלגין לאמר בב״ה ומשמרי׳ קרים דרבנן אפשי שם שמתחים אותרים קרים כשים עשרה בב״ה בשרים שתנו ואמרו תיעקה שמתחים (נ״ה דף ס״ב) ונראה תדכרין דלא מי שלא שתנו לגמרי לתה הבנר שים שמרו ובתחת תורתי דשרים שתנו תשתנו מפיל ל״ מתב כ״ג דל״ל קרים דרבנן על קשוק רק על תורה שבע״ם ע״כ ול״ל דאם אותרים כה מרגשים מו ע״ם המדפיר עלה אותרים קרים דרבנן ונתב בסדר היום ערוך ביורר פינו שפרסין ביהגדל יעבה לבו ולא ישיתו בלותו הזמן מי זמן תרים לחוד כו׳ ועבירה בידו אם תבעל קדושתה על ליתוה . (ב) ומנהגו אלא נהגו בה כל עיקר תפני שלא באחר אלא בתנאה הרמתה מיישב ולא שתנה קול תרעמל אלא קול מוכמין בלתות והרגלים בה ערוך לתכלה תיר בכל יום (כ״ח)

(ג) ל״ מי׳

קנד׳ לילך מבית הכנסת לב״המ ובו ב׳ סעיפים

א ואחר שיצא מב״ה ילך לבית המדרש קודם שיתחיל בעסקיו ואז תפלתו מתקבלת דכתיב ולבו מחיל אל היל יראה אל אלקים בציון וכתיב
בתריה ה׳ אלקים צבאות שמעה תפלתי ונומר וצריך אדם לקבוע עת ללמוד שבשעה שמכנסין אדם לדין שואלין אותו קבעת עתים לתורה
ואמנתה אקרא דוהיה אמונת עתך וגו׳ וקבי׳עות העת הזה צריך שיהא קבו׳ע ותקוע בעניין שלא יעבירוהו אפילו אם הוא סבור להדור״
חרבה ואפי׳ אי לאו בר הכי הוא שאינו יודע ללמו׳ בעצמו ילך לבית המדרש וישמע פסוק אחד מן התלמידים או הלכה אחת ואפי׳ לא
ישמע כלום יהיה שכר הליכה בידו או יקבע לו מקום בבית ולמוד מעט מה שיודע ויכנים בלבו יראת שמים : (א)

ב ומ״מ קודם שילך לבית המדרש יכול לאכול פת שחרית אם הוא רגיל בו וטוב הוא שירגיל אדם עצמו בו לשמור בריאותו
שכן אחז״ל פ״ג מיני חלאים תלוין במרה הכולם פת במלח וקיתון של מים שחרית מבטלתן לפיכך ירגיל אדם עצמו בן כדי שיהיה בריא
וחזק לעבודת הבורא ית׳ . (ב)

קנו סדר משא ומתן ובו סעיף אחד .

א ואחר שילמוד ילך לעסקיו שאין תורתו מתקיימת אם לא יתפרנס מעסקיו כי יכלה ממנו ויבא לידי עוני ולא יוכל לעסוק בתורה ועוד
שיגרום לו עון שהעוני מעביר את האדם על דעת קונו ומ״מ לא יעשה מלאכתו עיקר אלא עראי ותורתו קבע שכן מצינו בחסידים
הראשונים שעשאו מלאכתן עראי ותורתן קבע זה חזה נתקיימה בידם כי אין מעצור לה׳ לרושיע ברב או במעט וישא ויתן באמונה שזה גם
כן הוא מהדברים ששואלין את האדם בתחלת דינו נשאת ונתת באמונה כדכתיב והיה אמונת עתך וגומר ויזדר מלהזכיר שם שמים לבטלה
שבכל מקום שהזכרת ה שם מצוה לבטלה עניית מצוה דכתיב כל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך ומהזכרת השם למצוה
גורמת ברכה ש״מ הזכרה לבטלה גורמת איפכא שהיא עניות ועניות במחתה דכתיב כי מתו כל האנשים ור״ל דתן ואבירם שעדיין היו חיים וקורא
אותן מתים אלא שנעשו עניים ויזהר מלישבע לבטלה אפילו באמ׳ שאז״ל אלף יירות הוו לו לינאי המלך וכולם נחרבו בשביל שהיו נשבעים שבועת
אמת

אמת כלומר שהיו נשבעים לעשו"ה ויקיימוהו מפני שהיו יכולים לעשו"ה בלא שבועה אבל לעודר עצמו להוציאו לעשות מצוה מאחר לישבע ולקיים דכתיב נשבעתי ואקיימה וגומר ויזהר מלהשתתף עם העכו"ם דשמא יתחייב לו העכו"ם שבועה וישבע בשם אלקי והרי הוא עובר משום לא ישמע על פיך ויש פוקלין בזה בזמן הזה משום שאין הגיום בזמן הזה ובפרט בחוצה לארץ עובדי עבודה זרה, וכאן הודיעה רבה שבכל מקום שנזכר בספר לבוש זה מתחלתו ועד סיפו עכו"ם היא ר"ת עובדי כוכבים ומזלות או עבודת כוכבים ומזלות, ומלת ע"א ר"ת עובדי אלילים או עבודת אלילים, ומלת ע"ז ר"ת עבודה זרה וזה כולו מורה על אותן האומות שעבדו כוכבים ומזלות,

קנו זמן קביעת סעודה וכו סעיף אחד:

א וכשיגיע שעה רביעית יקבע סעודתו שהיא זמן סעודה לכל היא ואם הוא תלמיד חכם ועוסק בלמודו ימתין עד שעה שישית ומשם ואילך לא יאחר עוד דהוי כזרק אכן לחמית (א) וה"מ דלא כעים מידי בצפרא אבל טעים מידי בצפרא לית לן בה,

הלכות נט"י לסעודה

קנח הלכות נטילת ידים וכו י"ג סעיפים,

א וכשבא לאכיל פת שמברכין עליו המוציא שטל ידיו ואפילו הוא חולין ואפי' אינו יודע להם שום טומאה חכמים גזרו טומאה על הידים אפילו לחולין משום סרך תרומה כמו שיתבאר בע"ה שהידים עסקניות הן ונוגעות בכל דבר ושמא נגעו בטומאה ולאו אדעתיה * ואסמכוה אקרא דכנטילת ידים לבריה יטהר דכתיב גמי זב כל אשר יגע בי הזב וידיו לא שטף במים ונומר טמא ודייקינן הא שטף ידיו במים טהור בתמיה טבילה בעי כלומר טבול כל גיפו בעי הזב לטהרתו ומתרצינן דבי קאמר קרא כל אשר יגע בו הזב יכן אחר שאינו זב שלא שטף ידיו בגיפו טמא בלימר שנוהם טמאים ועל אותה האחר קאי הדיוק הא שטף אותו האחר ידיו במים ור"ל לחולין טהור ואף על גב שזה אסמכתא בעלמא היא כי הפסוק אתי למילי אחרינא דגבי זב גופא מ"מ מין שחייבינהו חז"ל ואסמכוה אהאי קרא חייבין אנו מן התורה לשמוע להם והעובר עליהם עובר על לאו דלא תסיר מכל הדבר אשר יורוך וגו' ונטילה זו גזרו על חולין משום סרך תרומה פי' שלא יבא לאכיל תרומה בידים טמאות ע"י שהם עסקניות ולא ידע ויבא לידי חיוב מיתה בידי שמים שהאכל תרומה טמאה חייב מיתה בידי שמים ואע"ג שאין לנו עכשיו תרומה לא בטלה הגזירה משום שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ונחזור לארצנו ויהיה לנו תרומה ונרע ליזהר בה ולפי שאין רוב התרומה אלא מעיני פת דכתיב ראשית דגנך וגו' יאין דרך לאכול מיני דגן אלא אחר שעושין ממנו פת לא גזרו ג"כ נטילה אלא כשיאכל פת והוא כ"ד שמחייבין לברך עליו ברכת המוציא שיתבאר לקמן בע"ה בסימן קס"ח אבל הפת שאין מברכין עליו המוציא כגון לחמניות דקית או פת הבאה בכיסנן ואינו קובע סעודתו עליהם א"צ נטילת ידים יאם קבע סעודתו עליהם נראה דיטול ידיו מספק שיש (א) מצריכים להם נטילה כשיקבע סעודתו עליהם וי"א שא"צ לפיכך יטול ידיו ולא יברך עליהם מספק דברכות אינם כיעכבות ושמא יברך ברכה לבטלה אבל טוב הוא שלא יקבע סעודתו עליהם אלא יאכל כביצה פת, גמור מתחלה כדי שיטול ידיו ויברך עכ"ל ויברך עליו גם ברכת המוציא ואח"כ יאכל את אלו ויצא ידי ספיקו,

ב והואיל ומשום טומאה גזרו נ"י"א שא"צ נטילה אלא כשרוצה לאכול כביצה פת מפני שאין פחות מכביצה מקבל טומאת אוכלין כמו שמבואר במקומו בדיני טומאה וי"א דאכל מה שנקרא אכילה גזרו והא חילקו באכילה והאכל בזית הייב בכל איסורים כגון חלב משום לא תאכל חלב וכן בשאר אמורים דכתיב ביה אכילה וכיון דבכזית נקרא אכילה חייב ליטול ידיו אפי' אם אינו רוצה לאכול אלא בזית והואיל ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר לפיכך כשרוצה לאכול בפחות מכביצה ויותר מכזית או בזית מכוון יטול ידיו מספיקא ולא יברך כדלעיל, (ב)

ג אבל אם אינו רוצה לאכול אלא בפחות מכזית לכ"ע אינו צריך נטילה י (ג)

ד ואע"ג שחייבין לתת תרומה גם מן המשקין כגון יין ושמן דכתיב ראשית דגנך תירושך ויצהריך מ"מ לא גזרו נטילה על השתיה מפני שאין דרך ליגע בידיו במשקין ששותה אלא שותה איתם בכוס ואין נוגע במשקה לפי' לשתיית א"צ נטילה אפי' קובע עצמו לשתייה *:

ה ואפילו יד אחת שרוצה לשתות בה ולקבל בה הכוס (ד) אינו צריך ליטול אבל הרוצה לאכול דבר שטיבולו במשקה מין שדרך ליגע במשקה ע"י הטיבול י"א שגזרו עליו וצריך ליטול ידיו כשרוצה לאכול דבר שטיבולו במשקה וגזרו על טיבולי כל המשקים המקבלים טומאה כגון יין ודבש (ה) שמן חלב טל דם מים וסימנם י"ד שח"ט ד"ם משום טיבול דיצהר ותירוש ואפי' אין נוגע ידיו במקום המשקה אפ"ה גזרו עליו נטילה שמא יגע ולפי זה ביון דמשום גזירת חכמים צריך ליטול ידיו משום סרך תרומה היה צריך לברך ענ"י כשאוכל דבר שטיבולו במשק' וי"א שלא גזרו זה משום סרך תרומה ומה שאמרו בגמרא שדבר שטיבולו במשקה צריך נטילה לא משום גזירת נטילה דסרך תרומה אמרו כן אלא משום נקיות בעלמא הואיל ורוצה ליגע בידיו במשקין שטבל בהם לפי זה לא היה צריך לברך עליהם דלוכא הכא מצוה בנטילה לפי' דרוצה לאכול דבר שטיבולו במשקה מן השבע' משקין הנזכרים אפילו אינו רוצה לטבול אלא ראש הירק או הפירי ולא יגע במשקה עצמו יטול ידיו בלא ברכה * ורוזקא באחד מז' משקין אלו אבל שאר משקין אינם מקבלים טומאה ואינם צריכין נטילה וגם בז' משקין אלו דווקא בעידו טיפח עליו אבל אם טבל בהם הירק או הפירי וחזר ונתנגב ורוצה לאכלו אינו צריך נטילה, (ו)

ו על

הג"ה ואע"ג דלא גזרו חז"ל עוקלה על בתים וידים אלא עיקלה מעיה ובמקום כאילו הם טמאים לגמרי ואין כמו שטה אלינו בחולין אל"ה מקום סרך תרומה אלא אינו חמרים נטילה גם לחולין מי מתים ידים בתים מעיה לעוקלה מקלות התרומה *

הג"ה אמי' ליין ושמן אע"ג שצריך בהן תרומה מן התורה כמו שנתבאר בסמוך וכ"ש לגבי משקים אלין נרמים נטילה;

הג"ה וי"ת הנעשים מהם שמשקים עולים ביותר שמקבלים טומאה הטהורים בהם מעוה ומעשה הטהורים אחרים כדאמרינן בעלמא כל המוכל את התרומה ומעמ' תשקים לחיות תחלה ורסרי סמ"ק דפסחים אפי' תשקים של חולין ומה הא עליהן שמקבלים טומאה אלא בהכנר לפיכך הטמולו בהם והצריכו נטל דבר שטיבולו במשקים ל"ו וי"ל דאינו מברך על נטילה זו מדים מס"ל דאינו צריך לנטילה זו בזמן הזה דל עיקר הנטילה זו אינה אלא כדי שלא יחברו המשקים ויפסלו נוטו אחר שנעמתו הטהרים ואמן אין מזרים תלמידות עמינו ומלמדו אוכלים ומשקים שמאים הלבר אין אנו נריכים בזמן הזה לאותה נטילה והמברך הרי זה מברך ברכה לבטלה לפיכך כדי לאחת ידי שתי הברכות יש לעולם בלא ברכה דמסק ברכות בהקל ושנין סימן תנ"ג סעיף ו',

סימן קנ"ז

(ה) כי' בפחות מכזית אינה מקבלת הטומאה ביין ובשמן אינו בה אם מהלכה הקלה אחת מין מבנה היין אלא שהוד בעינו כן המוכר מתר בכ"ב מה מעל ולא מוריד (הורת חיים):

סימן קנ"ח

(ו) אינו מדוקדק דבכ"ו לא מכר הקלוקת בזה רק הב"ו המוסיף מבארת דבכיה אי בעינן בע"י בקובע סעודה ועוד הא מיים הב"ו ז"ל אמת מלאתי ברבב"ל שכתב בתורת הבית דאוכל פעמים ואינו קובע סעודתו עליהם טעל ידו אי ומשמע מדבריו שם קובע סעודתו עליהם לריך בע"י עכ"ל הרי המסק לריך בע"י ומפיקו לא היה אלא קיים אמלא כן בתורת הבית וכן תבואר בב"ע ושל אמי אתה בכ"ו נמל כן מהבשות ברבב"ל ואמי מלאתי לרבב"ל בכבר מבתרת הבית דף קל"ח ע"ב להיות ז"ל ואי קובע סעודה עליהם והאי טעל כתי ידיו דבת גמורה הוא על"ל הגבר אמי לאיתר דאין לבסק בזה אלא אלא בינו בע"י וברכה (ב) כ"ב הדוקא מיתן בד"ח דאמעע כן בחולין דף קו"ו וכ"ל התם על הדוקא הוא"ל בז"ם הרו לאמל בתבה ת"ב מבקרנו ער' לחוק אוכל פחות מכבילה נעל בתבה ואלו הוך לבוסה אלו לאו הא מבילה בעי נטילה, דלמא הא מבילה בעי סוכה הרי מבואר לף לאלי דבעי לאיתרא דלמא כו' אלא אמוס שאכל ע"י בתבי אוכל לאיתמע שבעי נטילה אי"ב תוקבי לאיתרא לא"ב בסיון רב"ג ז"ל דעל בחות מבילה אל"ל נטילה כדאתרי בסוכה ע"ב הא מם מי מבילה הכ"ם הא דרבי לאיתר דעבד בתבה י ובלא זה דבריו מותרים אחרני דבסי רפ"ג מסק דא"ל נטילה ובסי מ"ח מסק אלאיך נטילה מבכל ע"ל ד"אלי' ואנגד"ל לאיבב הכל דיסה דיקדק הדוקא הלאלי דדקי בחולין ר"ל אלי ביוחר מבבילה סבי בתבה הוצה הוא בעי נטילה ול"ל חוכה דם"ל דבחות מבילה לאיך נטילה הלל"ל אלי קל"ל אתמי' דבעל בתבה ובי מתבה לאמעינו בר' לחוק נבע נקעת אלא דאמעני' מבע בתלי דבעל בתבה דבחות מבבילה לריך נטילה הוכה ונטילה הכא הוא אבל בסוכה דף ר"ו דקאמר דיומא בחות מבבילה לא בעי נטילה כו' ול"ל הכי לא אלא בתקום נטילה ובדיבו תו' כ"ם ד"ה הא כו' ל"ל לאיתרינן דקמ"ל אחמי' דבחות מבבילה ל"ל נטילה הבעל בתבה ויו"ל גם ת"ם הכ"ן ובדבי רוקה סותרים אבתמתיה דבדי ל"ח בחולין דף רד"ב דבסיון רפ"ג לאב הדוקא לענין חיוב ובדבר על נט"י אלא קבה הא כתב הרוכה סם ל"ל בחולין מבבילה אוכל בתבה לריך נט"י ע"ב ל"ל אלאנגל ר' לחוק בתבה פחות מבבילה אמתא דלא בעי נט"י ע"אבר דדוקא מבבילה קאמר דבסי נט"י לאוכל בתבה ובכל אבל בבבילה לא בעי נטילה כו' ולא

לבוש הלכות נטילת ידים התכלת

ו על פירות לא גזרו נטילה שאין נותנים תרומה מן התורה מפירות אפי' מעגבים וזיתים אלא אחר שעשו מן העגבים יין וכן הזיתים שמן דתירוש ויצהר נתיב ולא עגבים וזיתים לפיכך אמרו, חז"ל דנוטל ידיו לפירות הרי זה מיבחי דרוח בלומר שמראה שהוא מדקדק במצות במקום שא"צ מיהו דווקא כשנטלן בתורת חיוב נ"י אבל אם נטלן משום נקיות שהיו ידיו מטונפות או שריצה שידיו ידיו נקיות משום הברכה של פירות לית לן בה (ו) בשר צלוי אע"פ שמוהל מופח עליו א"צ נטילה שאין המוהל שעליו נקרא משקה ודינו כפירות (ז) תבשיל שעושים מהכי' או משעורים ודם נגובים דינן כפירות (ח),

ז נטל ידיו לדבר שטיבלו במשקה ואח"כ רוצה לאכול לחם אין נטילה זו עולה לו וצריך להחזיר וליטול ידיו כיון שזו הנטילה לא היתה לנטילה גמירה וכ"ש שאם נטל ידיו סתם ולא היה דעתו לאכול ואח"כ נמלך לאכול אפי' מיד שצריך להחזיר וליטול (ט) ואם נגע באכילתו במקומות המטונפת בנופי יחזור ויטול, (י)

ח מי שרוא במדבר או במקום סכנה ואין לו מים פטור מנ"י דלא חייבוהו במקום שאינו יכול (יא)

ט צריך האדם ליזהר מאוד בנ"י שכל המזלזל בנ"י חיי' נידוי שעובר על דברי חכמים וישכנו נחש ובא לידי עניות וכימנד על נ"י ר"ת ענ"י כלומר ע"י הברכה ניצול מן העניות אלא כשאינו נוטל ואינו עבר' נשא' עני ואינו מתבר' ועוד שהוא נעקר מן העולם,

י שיערו חכמים דמים ברביעית סני לנט' מ"מ כל אדם יוסיף ויטול בשפע והנוטל ידיו במים מלא חפניו ניתנין לו טיבעיא מלא חפניו, (יב)

יא ורבך בא"י אמ"ה אקב"ו ענ"י ואע"פ שאינו אלא מדרבנן שגזרו על זה משום סרך תרומה כדפי' מ"מ שייך לומר על הש"י קדשנו וצונו וכו' הרי כשאנו מקיימים דברי חכמים אנו מקיימים מצותו ית' וזהו אשר קדשנו וצונו וכו' וזהו הטעם בכל הברכות שהם במצות דרבנן שאנו מברכין עליה' ואע"פ שבכל המצות דינם הוא לברך קודם עשייתן שכן הסברא נותנה לברך כשיבא לעשות איזה מצה קודם שיתחיל אותה וכן הוא משמעות הברכה שצונו לעשות כך וכך והוא לשון עתיד במצוה זו של נט"י נהגו שלא לברך עד אחר הנטילה משום שלפעמים אין ידים נקיות. ואינו יכול לברך קודם לכן לכך נהגו שלעולם אין מברכין עד אח"כ ועוד כיון שמברכים קודם הניגוב הוי ג"ע קודם לעשייתן שגם הניגוב הוא מן המצוה שע"י הניגוב הוא מטהר את הידים יפה (יג) (ועיין בסמיך ס' י"ב) דמהאי טעמא ג"כ תקנו בברכה זו בעל נ"י ולא אקב"ו ליטול ידים דהכי משמע בלשון על כשעת עשיית מצוה וליטול לעתיד משמע וכיון שאין מברכין קודם הנטילה אין שייך לומר לשון עתיד,

יב וינגבם היטב קודם שיבצע שיש בו מיאוס אם יאכל בידים מטפיחים והאוכל בלא נגוב ידים באלו אוכל לחם טמא שכל גבר שיש בו מיאוס נקרא טמא דכתיב ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים שאמר הש"י ליחזקאל כשצוה לו לעצות לו פת במיאוס לאפיתו בצפיעי הבקר ובגללי האדם כדכתיב שם אלמא דבר מיאוס קרי טמא וסימן לדבר לחמ"ם טמא בגמטריא בל"א נינו"ב ידי"ם (יד)

יג ולפי טעם זה אפי' המטבול ידיו אי דנוטל ידיו בבת אחת ושופך עליהם רביעית מים בבת אחת או שפך רביעית מים ע"י האחת וכן על חברתה אפ"ה אסיר לאכול בלא נגוב ידים שכ"מ מאוסים חם בעודם מטפיחים ויש מתירים לאכול בלא ניגוב כשהטבול ידיו אי ניטלן בבת אחת ונ"ל שהם מפרשי' מה שאמרו האוכל בלא ניגוב באלו אוכל לחם טמא הינו משום המים הראשונים שנטמאו בשפיכתם על הידים כמו שיתבארו בע"ה בדיני נטילה אבל לא משום דמאוסן בעודן מטפיחים ולכך המטבול ידיו או שופך עליהם רביעית בבת אחת שיטרדו הידים מיד והמים לא נטמאו מותר לאכול בלא ניגוב ומה שהביאו לראייה פסוק דיחזקאל דצפיעי בקר דמשמע דמשום מיאוס אמרו כן אינו אלא אסמכתא בעלמא א"כ משום הגימטריא הביאו פסוק זה ולא משום מיאוס ואיפשר דס"ל האוכל בידים מטפיחים אין בו משום מיאוס כלל אבל לפירוש הראשון שפירש שיש בו מיאוס ודאי אפי' המטבול ידיו או מטהר בבת אחת אסור לאכול בלא נגוב ידים ומשום מיאוס ואע"ג שזה שאמרו המטבול ידיו אינו צריך לנגב היא ברייתא יש לומר דס"ל דלית הלכתא כהך ברייתא אלא כרבי אבהו שאסר לאכול בלא ניגוב משום מיאוס א"כ י"ל שהוא מפרש דך ברייתא דתניא שהמטבול ידיו אינו צריך לנגב במטפחת אבל מ"מ אסיר לאכול עד שיתנגבו היטב מאליהם וכשיתנגבו מאליהם מיהא מותר לאכול כיון שלא היו כאן מים טמאים לאפוקי הנוטל ידיו כדינם שהיו כאן מים טמאים אפילו המתין עד שנתנגבו ידיו מאליהן אסיר לאכול כיון שהמים הטמאים עדין עליהם אלא שנתנגבו דס"ל דלעולם צריך לנחם, במטפחת כדי שיתקנחו המים טמאים ומה שאמרו בגמרא טעמא דהאוכל בלא נגוב משום מיאוס ר"ל אפי' הטבול הידים או שפך עליהם רביעית מים בבת אחת אסור בלא ניגוב משום מיאוס כן נ"ל לפרש הברייתא לפי' דברי המפרשים שפירשו משום מיאוס ועיין לעיל סימן ד' סעיף א' וז' (טו)

קנט באיזה כלי נוטלין וכיצד יבואו המים וכו ד' סעיפים:

א אין נוטלין לידים אלא מכלי דהכי אשכחו רבנן דטהרה צריכה להיות מן הכלי דכתיב גבי פרת חטאת מים חיים אל כלי וכן קידוש ידים ורגלים במקדש הוו מן דביר: אבל הכשירו כל הכלים לנטילה הן כלי אבנים הן כלי גללים וכלי אדמה אע"פ דאילו אינן נקראים כלים לגבי קבלת טומאה הכשירוהו לנטילה דמ"מ כלים מתקריין וכ"ש שאר כלים שכשרים וצריך שיהא מחזיק רביעית דהכי קבלו חז"ל בכמה דינים שהם דאריתא במשקים שאינם פחות מרביעית לכך שיערו חכמים דבפחות מרביעית אי איפשר לטהר הידים ואם ניקב הכלי בסנום משקה הוא שאם ישימו אותו על המשקין יכנסו בתוכו דרך הנקב והוא גדול מנקב שהמשקין שבתוך הכלי יוצאין בו אז פקע ממנו תורת כלי מפני שעכשיו אינו ראוי לתשמיש כלי ואין נוטלין ממנו לידים ואפילו הוא מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה: (א)

הגיה וחזו אחר"ל דנק' כו' תעל' אח הכלי מיהו עוחתאתו משום דבטול אח תאורת: נ"ל,

ב וה"מ שנוטל מן הכלי דרך פיו ולמעלה דמה שמהנקב ולמעלה אינו חשוב כלי ונמצא שאין המים באים על ידו מהכלי אבל אם נוטל דרך הנקב שרי כיון שלא מחזיק רביעית ממנו ולמטה:

ג כלי אף על פי שהוא מחזיק רביעית אם אינו מחזיק אותו הרביעית אלא ע"י סמוכ' כשסומכין אותו וכשאין סומכין אותו יש שפכו המים מן הכלי ואין נשארין בו כדי רביעית אינו כלי הלכך מועלת חבוית שהוא חדה ואינה מקבלת רביעית בלא מסומכת אין נוטלין ממנה לידים ואם היא רחבה מלמטה עד שמקבלת רביעי' כשהו' יושבת בלא מסומכת נוטלין ממנה,

ד וריוקא מועלת חבוית שמתחלה לא נעשית לקבלת משקין אלא לכסות בהן פי דחבית (ב) לפיכך אף על פי שמחזקת רביעית אינה נקראת כלי לנטילה עד שיתקנום שיוכלו לשבת בלא סמיכה ולקבל רביעית (ג) אבל כלי שתחלת תקונה כך שאינו טול לעמוד בלא סמיכה ואין משתמשין בו אלא על ידי סמיכה חשוב שפיר כלי ליטול ממנו את הידים אם הוא מחזיק רביעית כשסומכין אותו אע"פ שאינו מחזיק רביעית כשאין סומכין אותו ולפיכך כלי שהוא מלא נקבים מתחתיו ופיו צר למעלה וכשמניח אדם אצבעו עליו מחזיק את המים שבתוכו ואינם יוצאין ומיד כשמסירו המים יוצאין מותרין ליטול ממנו אע"פ שאינו מחזיק כלום כיון שעשוי לקבלה בעניין זה וזה עיקר תשמישו נקרא כלי (ד) וכ"ש כלי שיש בה ברוא למטה שמתחלה נעשה לכך שמותר,

(חי"ע) וכ"כ בל"ח ובפר"ג כתב שבמדינות מחרות נוהגין ליטול ידיו וכתב בת"מ דהזהיר בה יזהר לרב טוב (ו) ומתם ידים כדרות לברכות ולת"ח רק בידוש שהם מטונפת תכונת רבב"ל כי' תק"ח ונראה שזה כוונת הלבוש שכתב מו ברוגה כו' דאין מתוייב כיון שאין יהוב בהן מטונפים אבל בשהם מטונפים ודאי צריך ליטול בזה תכוס ברכה ולת"ת כתתיב בע"ח (ז) ובב"ח פסק דיטול בלא ברכה בשעקה עוקה (ח) בכ"ג ובכ"ג הביאו הרב' פו' דמ"ל שעולה כיון שהוא מבובל וכן מרקחת ברבש אם לא שתעקה לא היה עליו מי רק שאחר בזל ולא התעקה אחתו ותסיק דחוזר לשאלים בזה אין בידי להכריע עשה מה שנבר תכן (ט) ואם לא הסיח דעתו ישול בלא ברכה בהגבת כ"ע והלבוש הבתיבו וכתב בל"ן הטעם תכוס דדברי הגר' תחוה כיון דבעמילה רתשוה לא בירך מתה לא יברך עכשיו כ"כ ותיית' להתיהתו הא כתב בהמיג קודם זה על מ"ס ב"י דתשבע מתוך אין מוחו הטעילה עוב' וכתב הוא דתשבע מיפכא דשלה הטעילה אל"כ הא ס"ל לחו' כם דטעילה לטיבול הוא בלא ברכה גם בשאתו על ב"י ב"ל ליוכב לכון חו' פסחים דף קע"ו וי"ל דס"ל כיון שנטל יומל כו' וס"ל לב"י דס"ל דתקנו הכי ותחרן כתרגן לעיבד דס"ל דתקנו אבל לפי האמת אינו תוטיל ע"כ ודוק כי כי לגרתי גם עוקר תמיכתו לק"ת הברכות אוקן מעכבות וכן בל"ח דף ר"ן וב"ח הסכיתו לפסק הגהות ס"ע (י) עיין סוף סיית' קס"ל דטוטל ומבל (יא) וח"ת יאכל ע"י תפה (ל"ן) (יב) וח"ת לא יעשה ע"מ להתעשר דל"כ עובר הוא ע"מ לקבל פרס אלא יעשה לכבוד הש"י (סל"ה (יג) רבי כתב ואם נכח לברך עד אחר ניגוב תבריך אח"כ ונראה דטעמו לתדתה ליה לעבילה לעתרי ואמילו אחר ניגוב (מי"ע) וכ"כ בל"ח ד' ס"ב ונתב ביס"ם פ' כל הבשר מי"ל"ע דווקא קוד' הנוגע ונכל לברך ולא אח"כ (יד) שתעתי לחם נערוקין ל"ח מיס א"מ דף רד"ה) (טו) כל זה דוחק גם אין דברי ר"י ומרד' ומתיג נראה כן ולכן ל"ל דלא הוי תמיכי אלא כפר' עמאוס (מי"ע) ויש לפסק כרכ"ל כם וב"ח מי' קס"ה דבטבול אל"ל ניגוב אבל הנוטל בבת אחת נרוך ניגוב פסק אם בירך ענע"י אין מברך ספק ברכות להקל כתב בזכב"ר סי' רפ"ז ונאינו מעגב ידו בהליקו לפי שהוא קשה לנכתה ע"כ,

סימן קנ"ט

(א) דוקא נקב אבל נסבר ונתבקע אפי' אין מקשין בנסמן תוך הסבירה ואפי' מחזיק רביעית מבקוע ולמטה אין נוטלין כיון דמטהרתו מעותקה ה"ל שברי כלי (ב"ה) (ב) הקסה הל"ן מ"ב מ"ם מקק וקוב' דאין מועלין לכן הכי על הלבוש דווקא בנעשה מתחלה לקבל מים ע"י סמיכ' הוא דמותר ע"ם ולא הך דבמ"ג ור"ב כ"א דתם' ידים ורש"ן, מולין דף ק"ו פירשו בהדיא לבנוס ולא מצינו דתו' פליגי בזה על רש"ו ע"ם ודוק ושוד הא בסס"ת סיתן ע"ע ותורת הבית אחרון וכו' כתבו דכן הדין בכל כיסוי הכלים גם לק"ת מקק וקיבה שאין דרך כלל לקבל בו מקשין אבל בזה לשנותים מתקיים מותו ומקבלים בו מקשין יכון מוכח בת"ה מרוב דף קנ"ע וזה נ"ל ברור כונת העור מכתב שאין דרך נעשותן מקבלו וחו"ק (ג) כתב ע"ת משמע דבתיקון זה לבד סגי אבל הב"ח כתב בשם מהרש"ל דלכתחלה אין ליטול מן התנו' עד שיהא מחזיק רביעית ומוכבו רתב ובזה מיוחד לקבלה מעכשיו ולהלאה ויש להחמיר בדבריו בדשמר עכ"ל ותוחה דרש"ל מי' ל"ב פסק כש"ע ולבוש גם עיינתי בב"ח לא כתב זה בשם רש"ל כלל רק מדעתי' גם אין דברי הב"ח נראין לי דעתו דמי' דברי ר' שמעון פ"ה דיר' כתב טעם בתוספ' דלאו לתמיס לחוכה עבידא אלא לכסוי לחביות דס"ל אף שתוכב רחב ומחזיק רביעית אפ"ה פסול עד שתייחדה לכך ע"ב ודא תמוה דהא שם באותה תשבה מי' ר' שמעון על הא דתקנה כסר ז"ל שתקון בה מי לקבל רביעית ע"כ הרי דמי' כרש"י דכבר לא היה בה כדי רביעית ודינו תכוס שאינו עשוי לקבל רק לכיסוי אין שהה תלל כ"כ ועוד הא בסב"ת ומדלכי ותו' דאשר בשכבר היה בה רביעות ותוכבה רחב אף שאינו מתקן עתה כלל וכת"ם ב"י ולהתעתע בלבוש מעי' שקודם זה הלבך כ"ל דאין להחמיר כלל, (ד) רש"ל שם סיתן ר"ו מוסר בזה דלא תיקרי כלי אלא הוא לחודם בעצמו כלי עד שיהיה מתחיכה לא רק עולו מזובק בזפת אין נוטלין בו

לבוש הלכות נטילת ידים התכלת

ד ריוקא מועלת חבוית שמתחלה לא נעשית לקבלת משקין אלא לכסות בהן פי דחבית (ב) לפיכך אף על פי שמחזקת רביעית אינה נקראת כלי לנטילה עד שיתקנום שיוכלו לשבת בלא סמיכה ולקבל רביעית (ג) אבל כלי שתחלת תקונה כך שאינו טול לעמוד בלא סמיכה ואין משתמשין בו אלא על ידי סמיכה חשוב שפיר כלי ליטול ממנו את הידים אם הוא מחזיק רביעית כשסומכין אותו אע"פ שאינו מחזיק רביעית כשאין סומכין אותו ולפיכך כלי שהוא מלא נקבים מתחתיו ופיו צר למעלה וכשמניח אדם אצבעו עליו מחזיק את המים שבתוכו ואינם יוצאין ומיד כשמסירו המים יוצאין מותרין ליטול ממנו אע"פ שאינו מחזיק כלום כיון שעשוי לקבלה בעניין זה וזה עיקר תשמישו נקרא כלי (ד) וכ"ש כלי שיש בה ברוא למטה שמתחלה נעשה לכך שמותר,

ה המת ובפישה דם מיני נודות של עור שתקנן ועשה להם בית מושב נעשו כלי ע"י כך ונוטלין כדם לידים שנם מתחלה לקבלת מים נעשו אבל שק וקופה אע"פ שתקנן לשבת בלא כניסה ונפתו בופת עד שלא מקבלים משקים אין נוטלין כדם לידים לפי שאינן עשוי מתחל' לקבל משקין. ה"ה לגיבעים של לבדין אפי' כשהן קשין נ"כ עד שמקבלים מים ואינם זבים כדם כ"מ אינם עשוים לקבל מים ואין נוטלין כדם מ"מ ע"י הדחק מותרין מפני שעוברי דרכים רגילים לשתות בדם מים והוי נמי עשוין קצת לקבל מים ויש להם תור' כלי בשעת הדחק. (ה)

ו לא יקבל אדם מים מחפני חבירו ויטול ידיו בדם שאין נוטלין אלא מן הכלי וה"ה נטל ידו אחת מן הכלי ושפך מכינה לידו האחרת דאינו כלום דדווקא מכלי בעינן שיבואו המי' על ידו מן הכלי ור"ת מתיר בזו בשופך בידו אחת שקבל' מן הכלי על חברת' שבין שתחלת נטילה לידו האחת היה מן הכלי על דעת לתת על גבי ידו זו אבל לקבל מחפני חבירו אפי' בכה"ג אסו' שכבר נתבטל כח הכלי מיד שבאו בחפני חבירו ובידי אחת נ"כ לא התיר ר"ת אלא שהיתה ידו הראשונה טהורה כבר קודם שנטל המים בה מן הכלי כגון ששפך עליה רביעי' מים ונהגו כדברי ר"ת בשעת הדחק אבל לכתחלה ודאי יש להחמיר (ו)

ז והואיל והנטילה צריכה כלי צריכין המים לבא על הידים מתוך הכלי מכח גברא שכן היו אותן הטהרו' שבאו מן הבירים כגון קידוש ידים ורגלים או הזאת מי חטאת לא היו אלא מכח גבר' הכיור לא היה מקלח תמיד אלא הי' בו ברוא וכל כהן שרצה לקדש ידיו ורגליו הי' פותח לו הברוא ומקדש ועוד דבתי' ביה כהריא ממנו משמע ולא מתוכו דלא הוי כח גברא ומי חטאת כתיב בהריא והזה הטהור על הטמא י (יע"ל סימן ד' סעיף ח) לפיכך תקנו נ"י ג"כ על ידי כח גברא הילכך ציגור שרולין מים מן היאור ושופכין בו וגמשכים ממנו המים להשקות את השדה אם נתן ידיו תוך הציגו' כדי שיקלחו המים עליהן אין זו נטילה דהא לא ארו המים מכח גבר' שכב' פסק כח השיפך אבל אם משים ידיו קרוב למקו' השפיכה אף על פי שאינו מישים אותה תחת השפיכ' ממש עלתה לו הנטילה שכל זמן שהם קרובים למקו' השפיכה עדיין מכח השופך הם באים והוי כח גברא ואין לומר שאם הטביל ידיו בתוך הציגור הזה שיהיו טהורות מכח טבילה דאע"פ שנטילת כח גברא אין כאן מ"מ תורת טבילה יש כאן וק"ל שטבילה מטהרת הידים שהרי הם שאובים ושאובים פסולין לטבילה וה"מ ברולה ששופך ונותן המים לתוך הציגור עצמו אבל אם נותן אותם חוץ לציגו' והטביל בו ידיו טהורות דשאובה שהמשיכוה כשרה וגם ברולה ונותן לתוך הציגור עצמו אם הדלי נקיב מאחוריו בכונס משקה ובעור ששופך הרולה דרך פיו לציגור מקלח הדלי מאחוריו ליאור מטבול בו את הידים והם טהורות דחשיב ליה כאלו הטבילה ביאו' עצמו דצוק זה מחבר הכלי ליאור וחשיבי מים שבציגו' מחוברים למימי היאור אע"ג דנצו' בזה לא חשיב חיבור לענין טבילת כל גופו גבי נט"י ע"י טבילה כזו הקילו ויש חולקין ואומרים אף ידי נ"י לא הוי ניצוק כזה חיבור כמו בטבילת גופו. (ז)

ח י"א שלא הקפידו גבי נ"י רק אכלי דומיא דמקדש מן הכיור או מי חטאת אבל כח גברא לא בעינן

גבי נ"י ולפי דבריהם אם הכנים ידו תוך הכלי של מים ושפשף בהן ידיו הוי נטיל' כיון שמכח כלי באו ובשעו' הדחק יכול לסמוך עליה' וכן בדיעבד כגון מי שנטל ידיו תוך הכלי ובירך על נ"י (ח) וטוב הוא שיחמיר ויטול פעם אחרת מתוך הכלי אבל לא יברך כי כבר יצא ידי נטילה לדעת הי"א והוי ברכתו לבטלה (ט) ודווקא בכלי שהוא בתלוש נקרא כלי אבל כלי המחיב' לקרקע אינו כלי ואם שפשף ידיו בו לכ"ע לא עלת' לו נטיל' וטבילה ג"כ לא הוי דהא שאובים הם לפיכך אין ליטול ידיו כאותן אבנים הקבועים בכותל ועשה דרם פיו לציגור מקלח הדלי מאחוריו ליאור מטבול בו את הידים והם טהורות דחשיב ליה כאלו הטבילה ביאו' עצמו דצוק זה מחבר הכלי ליאור וחשיבי מים שבציגו' מחוברים למימי היאור אע"ג דנצו' בזה לא חשיב חיבור לענין טבילת כל גופו גבי נט"י ע"י טבילה כזו הקילו ויש חולקין ואומרים אף ידי נ"י לא הוי ניצוק כזה חיבור כמו בטבילת גופו. (ז)

ברוא ולאח' שנקבעו בכותל אבל אם היה כלי בתלוש ואח"כ חבר' לכותל ועשה בו ברוא כשר לנטילה.

ט חבית שיש בה מים מניחה על ברכיו ומטה ונוטל ממנה לידים דהטיתו הוי שפיר כח גברא היה מוטה על צדה והבים (י) מקלהים מכינה או שעומדת והמים יוצאין דרך נקב שבה ונתן ידיו שם ונטל לא הוי נטילה אבל אם הזה ברוא בנקב והסירו וקבל המים על ידו הרי כח גברא דמכחו מקלחין אבל צריך להחזירו ולהסירו בכל שפיכה ושפיכה.

י אם הטה חבית מלאה מים והלך לו והחבית מקלחת מים מכח הטייתו זו הנוטל ידיו ממנה אפי' כל היום עלתה לו הנטילה דהא מכח גברא הם מקלחין כל היום ואע"ג דלעיל בסעיף ט' גבי ברוא אמרינן שצריך להחזרת הברוא ולחזור ולהסירו בכל שפיכה ושפיכה וא"כ הכא ג"כ לגיה אינו צריך לזקוף החביות ולהסירו בכל שפיכה ושפיכה דשאני גבי ברוא שהמים נחין במקומן ובהסרת הברוא אינו מנענע המים ממקומן אלא שע"י הסרת הברוא הן מקלחין מאליהן לפיכך לא חשיב כח גברא אלא מה שמקלחין בכח הראשון של הסרת הברוא ולכך צריך להחזירו ולהסירו בכל שפיכה ושפיכה אבל הכא גבי הטיית החבית כל המים שבחבית מתנענעין לצאת מכחו ע"י הטייתו לפיכך כל זמן שהמים מקלחין מכח הנטייה הראשונה חשיב הכל כחו והוי כח גברא אפילו כל היום ולא דמי לניתן ידיו תוך הציגור ששופך בהן הדול' אמרו לעיל דלא עלתה לו נטילה דהת' כבר פסק כח הרולה כיון שיצאו מן הדלי והמים מקלחים בציגור מאליהן נאדל הכא עדיין הם מקלחין מתוך אותו הכלי שהטה הראשון והוא מניח ידו תחת הקילו' קרי שפיר כח הנוטה החבי' הראשון.

יא הכל כשרים ליתן מים על הידים אפי' חש"ו דכולן כח גברא הם.

יב וקוף י"א שהדרכו בכך לשרת לבני אדם מעניינים כאלה הוי כח גברא ומותר ליטול ממנו ויש פוסלין ויש להחמיר ולא עוד אלא אפי' הקטן שהוא פחות מו' שנים י"א שהיו בקוף שאין בו דעת כלל ואין נוטלין ממנו לידים.

יג לכתחלה בעינן שיכון הנוטל לנטילה המכשרת לאכילה ואם כיון הנותן ולא כיון הנוטל מועיל

ג"כ וחרש ושוטה יש להם כונה מה והוא הדין קטן שהוא יותר מבן שש אבל פחות משש וכ"ש קוף אינן יודעין מאומה ויש להחמיר (יא) גוי ונדה אע"פ שהם עצמן טמאים וכתיב והזה הטהור על הטמא משמע שהמזה יהא טהור מ"מ בנ"י הקילו ומותר ליטול מהם לידים כ"ש עכשיו שכל המים שלנו אע"פ שנטמאו ניטלין מהם שאי אפשר לנו בע"א.

יד וכיון שנטילה מועיל לידים כ"ש טביל' דהא טבילה מהני אפי' לכל גופו לפיכך המטביל ידיו במי מערן אפי' אין בו מ' סאה עלתה לו טבילה במקום נטילה ובלבד שיהו ידיו מתכסים בהם בבת אחת ודווקא במערן אין צריך מ' סאה דאפי' בנטילת כל גופו וטבילה דאורייתא איכא מ"ד שאין צריכין במעיין מ' סאה ויליף לה מקרא ואע"פ שיש חולקין ה"מ בטבילה דאורייתא אבל במקום נ"י שהיא דרבנן כ"ע מודו שאין צריך מ' סאה במעיין דבדרבנן אזלי' לקולא אבל במקוה והם מים נקווים לבור מן הגשמים או נמשכים לשם צריך מ' סאה לידים נמו לכל גופו וי"א שגם במקוה סגי כשמכסין ידיו בבת אחת ואין צריך מ' סאה שלא נאמר שיעור דמ' סאה אלא כדי שיכסו כל הגוף בבת אחת ובידים אין צריכין כל כך ומ"מ יש להחמיר.

טו ובמי גשמים בזמן שהם זוחלין ואינן עומדין מקווים אף על פי שיש בהן מ' סאה יש להסתפק אם עלתה בהן טבילת ידיו דכיון דלטבילה אין מועלין זוחלין דלא התירו בזוחלין אלא מעיין י"ל דה"ה לידים אינן מועלין או נימא גם הקילו בזה לענין ידים שהם דרבנן ולכתחלה יש להחמיר ובדיעבד עלתה לו טבילה וחזור ונוטל בלא ברכה.

טז ובמ' סאה מים שאובין שבקרקע להרמ"בם אין מטבילין בהן את הידים כיון שפסולין לטבילת כל גופו ולהראב"ד מטבילין הידים הס"ל כיון שהקילו בהן לבעלי קריין לטבול בהן הותרו ג"כ לידים. ובשאובין מ' סאה שחמשינה בולה אפילו הרמב"ם מודה שמטבילין בהן הידים משום דאיכא מ"ד דאפי' לכל גופו מועלין הארבעים סאה שהמשיכו אלא שאין נוהגין כן בכל גופו אבל בידים אזלינן לקולא ז ההולך על הנהר ואין בידו כלי ליטול לא יטול מים בידו אחת ויתן בה על ידו השנית שאין כאן לא טבילה ולא נטילה אלא יטבול ב' ידיו.

יח ידו אחת בנטילה וידו אחת בטבילה ידיו טהורות.

יט המטביל ידיו א' צ לטבול ב"פ כמו שהיא הדין בנטילה כמו שיתבאר בסי' קס"ב בע"ה כי דיו בפעם אחת ולא להגביה ידיו וא"צ ניגוב במטפחת כי מיד שהטבילם פעם אחת נטהרו ולא נטמאו המים הנשארים על הידים וכבר כתבתי לעיל דאע"ג שא"צ ניגוב במטפחת מ"מ לא יאכל בהם לרש"י עד שיתנגבו מאליהן משום מיאוס. (יב)

ך ולענין ברכה י"א שאין מברכין ענ"י שאין לשון נטילה אלא בשנטל מן הכלי דמקרי נטילה כדכתבתי למעלה אלא יברך על טבילת ידים או על שטיפת ידים (יג) וי"א הואיל ועיקר הגזירה לא היתה אלא ליטול וטביקה ילפינן מק"ו דמועיל דאם לכל גופו מועיל לידיו לא כ"ש לכך אפי' כשטבל ידיו יברך ענ"י דמינה קאתי וג"ל דבידו אחת בנטיל' וידו אחת בטביל' לכ"ע מברכינן ענ"י כיון דמ"מ אחת היתה בנטילה ג"ל (יד)

הם איז

כי דר"ג כלי מלין שהם ממעבה רק יש בו בליטה גבוה הנוף הכלי מהדרך נו הנוף הכפיסה אין ליטול ידים נטילה דרך שם הק יעסוק מן הלד נכלה דק פ"ח) (ה) רס"ל סי' ל"ב מיסר מסי' ע"י הדחק הבינו כ"ג וע"ת ולענ"ד אין נתחוור בזה כי מדהה לה לכך וקופה ול"ד כלל דכאן עסוקה לקבל ע"י הדחק ונוד בק הק וקופה אין יכול לקבל אם לא במפתן אח"כ מבר זה מתהלתו יכול לקבל (ו) וח"ת כח יחזור ויברך ע"ת ורש"ל מתחי' אף בשעת הדחק ותפי' לר"ת דוקא ע"י בפיכה מיד מיד אבל ע"י מיסוף לא (ז) מים שאובים מקנים אחרים לתרוקן אקורין רבר קבטין בכ"ל אין מיעוי מקנים עצמן דאין בלין מכח גברא מבר הוחר ליטול מרבר קבטנן כ"ז אם שהיו טוענין מים דמינו מיבור לגהר"ה) (ה) והב"ח מתחיר אח"כ בהלות ביה מ"ר בנים (ט) ורש"ל ביתן ר"ג שבוק הקיור ומברך (י) מנו' בכבר היתה מוטה קודם בכלן המים מהוכה ולו הנוטה אח"כ הימנו ריכם הכפיר לפי ותו בריים מעיף דנקמן מבכיר כל הים מי"ם ונעיין בב"ח שהתריך בדבר הזה ורש"ל ביתן ר"ג מיכל בכל זה אם לא בתנים בין נרגין ומכל הקוה אינו חוזר ומברך י (יא) (יב) ולעיל מי שיוכל ליתר בכח יעול המים שבתבה נדה או עכו"ם ול"ל ליטול תחם (יג"ם סי' ר"ה) וכתב בח"ת סי' רס"ו דהתכתו נדה ולאי מסור מיגוב מים ע"י בעלה. (יב) מ"ת אינו חוזר ומברך (יג) בתנחי' כבר ס"ם קל"ה דעיקר בכ"ח ורש"ל דא"ל מיגוב כלל וכן בע"ת כתב בם דבכ"ע א"ל מיגוב בתבגיל וקבה דבריו סותרין דכאן כתב בהיכר ע"ב גם מה שהביא עם הנבנים בתב בתנחקן בין נעבתת הא בחב' המתאי דם"ל בנבוב הבני מיגוב דבריו נכונים (יד) מדהבתיב הנבוב הגד' ס"ע שבתב על זה וכן עיקר מבמע דם"ל כרש"ל וב"ח דסמקו דמבכד עם כ"י וכן בס"ך כתב דהאי דמן טהרין אמי' טובלין ידיהם בים

אליהו זוטא

ה"ב כ"ב וטוענת מד מיגוייהו מיהא בענין הואיל ונטילה זו מכוס מרך תרוחה הוא כמו בתבת לעל מ' קל"ם בעיקר ל' הגריבה כוונה קנה בתרוחה

קם איזו מים כשרים או פסולין ובו מ"ו סעיפים ,

א וצריך שיראה במים מראה מים ומיא דקדרי ידים ורגלים דכתיב ביה מים יתירה ותתה שמה מים לרחצה ורחצו אהרן ובניו ממנו וגומר בבואם אל אהל מועד ירחצו מים והאי מים ב' יתירה הוא דרשוהו שיהיו מים בצורתן שלא נשתנו כלל לפיכך אם נשתנה מראיתן (א) בין מחמת עצמן בין מחמת דבר אחר שנפל לתוכן בין מחמת מקומן פסולין . (ב)

ב ואם נעשה בהם מלאכ' הוי נמי כמו שינוי צורתו שאי אפשר שלא ישתנו ע"י המלאכ' ופסולין (ג) לפיכך עם עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו' (ד) אפי' נתבווין לשרות בכלי זה ונפל לשני פסולין דשרייה הוי מלאכה (ה) כן אם צינן בהן יין (ח שוב כנעשה בהן מלאכה) (ו) או הריח בהן כלים פסולים ואם היו הכלים מודחי' כבר או חדשים כשרים דהא לא נעשה בהם כלום כיון שהכלים חדשים או מודחים ואין צריכין הדחה ואם הטביל בהם הנחתום הגלוסקא פסולין דהוי כמו שרה בהן פתו אבל אם טבל ידיו במים וטח פני הגלוסקות או שחפן מהם בחפניו דמים הנשארים לא נעשה בהן מלאכה וגם אינן נמאסין כמה שנגע בהן בידיו וכשרים לנ"י וה"ה אם הנחתום הריח מהן יריו מן הבצק הנדבק בידיו שכשרים דהטבלת ידיו בהן אינו נקרא מלאכ' ובלבד שלא נשתנו מראיתן : (ז)

ג ומים שלפני הנפח אע"פי שלא נשתנה מראיתן פסולין מפני שידוע שנעשית בהן מלאכ' דהיינו שביב' בהן הבר־זל ושלפני הספר אם נשתנה מראיתן פסולים ואם לאו כשרים דבספק' לא פסלינן להי כמו גבי נפח שחזק' ודאי עש' בהן מלאכ' אע"פ שלא ראינו מה שאין חזקה כ"כ בספ' שעש' בהן מלאכ" ודוי כפק דרבנן ולקולא : (ח)

ד מים ששתו מהם התרנגולי' וה"ה שאר עופות חוץ מן היונ' אי שליקן מהם הכלב (ט) וכן שאר ברמה וחיה הדומים לו בשתייתן יש מי שפוסל שדרכן של אילו ללקוק הכים בפיהם לשהות ואינן שותות הכל והחדרין ונופלין מים מפיהם לאילו המים הנשארים ופוסלין אותן שהמים שהיו בפיהם הוו כמו נעשה בהן מלאכה כראשכחן גבי מי חטאת שנפסלין בשתיי' וסברי דה"ה לנטילה חוץ מן היונה מפני שהיא מוצצת ויש מכשירין אפי' באי"ל שמה שנופל למים מפיהם הוי דבר מועט וכבר נתבטלו וכשרים לנ"י דלא מחמרינן טולי דאי בנ"י כמו גבי מי חטאת כ"ש שאם שתו מהם שאר בהמה והיה שאין המים שקלטן חוזרין ונפלין שהם שארים כשרים : (י)

ה אין המים נפסלין במלאכה בעודן מחוברי' בקרקע כגון מקוה או במעין אלא דווקא אם נעשה בהן מלאכ' אחר שנשפכו פעם אחת שהיו בתלוש בין שהם עכשיו בכלי בין שהם בקרקע בשעה שנעשה בהן מלאכה כיון שכבר היו תלושין מים מגילין האידנא לא חיישנן לדו אפילו לשתיה ק"ו שכשרים לנטילה , (יא)

ו חמי האור נוטלין מהם לידים שלא נשתנו צורתן (יב) בזה אפי' הן חמין שהיד סולדת בהן , (יג)

ז אבל חמי טבריא במקומן יכול להטביל בהן את הידים דמ"מ שם טבילה עליהן בכל מעיינין ומקוואות אבל ליטול מהם בכלים פסולים מפני שהם מרים ואינן ראויין אפי' לשתיית כלב ואין שם מים עליהם הואיל ואינם ראויין לשתייה רשתם מים לשתותן קאי' ואם המשיך אותן בארץ דרך חריץ למקומן והפסיקן מן המעיין דנובע אם יש בהן שיעור מקוה מטבילין בהן הידים כמו בשאר מקוה ואם אין בהן שיעור מקוה אין נוטלין בהן דהואיל ומופסקין דם מן המעיין גזרי' בהן אטו כלי ואם חריץ זה שאין בו שיעור מקוה מימי מחוברין למי המעיין הנובע הם יש פוסלין דס"ל גם באלו גזרו משום בלי ויש מכשירין שאע"פ שאין במים שבחריץ שיעור מקוה מטבילין בהו דהואיל ומחוברים למעיין דם הוו כמעיין עצמו , (יד)

ח בד"א בחמי טבריא שהם מרים ואינן ראויין לשתיית כלב כמו שבתבנו אבל אם יצאו מים חמין הנובעים שהם ראויין לשתיית הכלב (טו) דינם כשאר מים :

ט לא תיקון רבנן אלא במים הראויין לשתיית בהמה לפיכך מים מלוחים או כריחים או מריפ שאין הכלב יכול לשתות מהן אע"פ שהן צלולין פסולים לנ"י אע"פ שלטבילה מקוה כשרים הם ואפי' לטבוק בהן את הידים דהתם נמי במעיין ומקוה תלה רחמנא ואלו גם הם מי מעיין ומקוה מתקרי"ן אבל לנ"י לא הכשירו דומיא דמי כיור ואם הן עכורין מחמת הטיט שנתערב בהן אם עדיין דקים שהכלב יכול לשתות מהם כשרים בין לנ"י בין למקוה כשאר מים שעדיין שם מים עליהם ואם אין הכלב יכול לשתות מהן פסולין לשניהם שאינן נקראו מים אלא טיט דק :

י כל ספק בטהרת ידים טהור דבספיקא דרבנן אזלינן לקולא לפיכך מי שיש לו ספק אם נעשה בהן מלאכה אם לאו או שיש לו ספק אם יש בהן שיעור אם לאו (יז) או אם טהורים או טמאים או שספק לו אם נטל ידיו אם לאו טהור ויש מי שאומר שאע"פ שמדינא א"צ לחזור ליטול מ"מ אם יש לו מים אומרים לו קום וטול ידיך מספק בלא ברכה כדי שלא תבא לידי עניות :

יא תולדת המים הרי הוא כמים לפיכך השלג והברד והכפור והגליד והמלח אם ריסקן עד שנעשו מים (יח) נוטלין מהם לידים וטובלין בהם טבילת הגוף אב יש בהן כשיעור , (וע"ל סי' ש"ד סעיף י"א וי"ב וי"ג) וכן דברים שתחלת ברייתן מן המים (יח) כגון יבחושין אך מים שרסקן או שומן דג הנימות נוטלין מהם לידים בשעת הדחק (יט) וי"א שכל מי פירות קרויים מים ונוטלין מהם לידים בשעת הדחק וב"ש שכר או דבש המבושלין במים כמו שעושין במדינת הללו שעיקרן מים שנוטלין מהם לידים וי"א שגם היין נקרא מי פירות ונוטלין ממנו לידים בין נתן לתוכו מים בין לא נתן לתוכו מים אלא שאסור לעשות כן לכתחלה כדי שלא יהא כמזלזל בדבר חשוב שנשתנו לעלוייא עד שקובע ברכה לעצמו אבל בדעבד או בשעת הדחק שפיר דמי וי"א דווקא ביין לבן שמראהו כמראה מים אבל אדום לא דלא עדיף ממים שנשתנו מראיהן שפסולין . (ז)

יב מי שלא נטל ידיו הגע במים לא נפסלו אותן המים לנטילה (כא) ולא מיקרי מים טמאים אבל מים שנשפכו

בים הגדול חברין על נגזלת ידים וכתבו מחרונים הסולד בספיגה שקפה מן המים ונטבול ידיו יקבל כלי בכונם משקה ויחלם מן הים ויטבול ידיו מן הכלי דהוי כלפי טובל טובל בים כיון דמים הולכין מנקב אל הים הוי מיבור ע"ש ועיין בש"ם סי' ד"ו דמוכר נלמבור בזה ובבריו ל"ש ,

סימן ק"ם

(א) דוקא בנעולה אבל הנובל ידיו אמי' נשתנה מראיתו כמ"ב"ח (ב) בין בכלים בין בקרקעות רחב"ם פ"ו מהלכות ברכות : (ג) ומ"ש הוי בכלל מי שופכין (מי"ע) מבואר דס"ל לענוב בנעשה הר"ם שהביאו ב"י מנוס דנשתנו ולא ס"ל נעשה הרחב"ם מנוס הוי כשופכין וע"כ תמיהי על הע"ת בכתי' לבנו ביאור הענ"ל הנוס הוי כשופכין גם תתוסין דבריו בתי"ם ז"ל ות"ם הלבוש עוד דבמחמת נשתנו לריתן כו' לא נשתנו על"ל הנ"ל גם הלבוש מתחבר ס"ג אע"פ שלא נשתנו על"ל הנ"ל גם הלבוש כתב כן בס"ג גם בס"ב מוכח הכי בכתב ובלבד שלא נשתנו מראיתן אלא מוכח הלבוש דאף שמיגו מיבר שנשתנו מ"ת מ"ש שלא נשתנו ודוק ושוב ל"ל כוונת הר"ם בבי' שמחב נשתנו מחמת מים כו' אלא מדיני נשתנו מצורתן רק נשתנו מחמת מים כמו מים שיר סולדת דלא כהבנת הלבוש והו"ק ובכלל מ"ם מבואר דלא דק מ"ש ס"ג בכם דמשם מלינעור דלר"ם דוקא בנשתנו מראיתו פסול בכיוני מראה גם בר"ם פ"ק דידי' מבכה ה' מבואר דאף בנשתנה מראיתו פסול גם מ"ב דלר"ם כבר בגמ יין בחמים ליתא ועיד דהא הנוס ס"ל טעם דר"ם ומ"ב פוסל בגון : (ד) ומותן שחמיתן גלוסקות כע"ם בחמים לשרותן יש לחתות בהם (נ"ן) : (ה) ומוכח בפו' דאם לא נתכוון כלל רק כלי מיון לחים כשרים ונתב בכל"ה דף ס"ח קבלתי מאותן שמחים בחים דבר להריח כגון שמיקא ודלי וכיוצא בה הוי כשורה בהן פרנ : (ו) אבל אם היין מגן ונתן לחים נדי שלא יחתתם מותר וגן אם נתן דגים חיים לחים לא נפסלו ע"ת בסם רמ"ח דף ס"ל וע"ע דמשמע דאפי' דגים חתים מותר ול' רמ"ח וכן אמי מהג בי"ט כדי לאמוב הדגים חיים חשוב מחתת י"ט ע"ל מבמע דבקע חיים מבוב טעמתן דמחתת י"ט אבל בחתת דה"ה מתים אזן פוסלין וכן בשורי כ"ג אם העתיק חיין רק סתם דגים גם ל"ל אמי' הבע' ו' בכותן דג (ז) בים כל שמתם סי' י"ד פוסל בזה : (ח) ואמי מותר אאוא דוחה לנפת כיון שאינו אלא שעובל ידיו להכרות בו הכרות דוחה נעובל ידיו ונתם בפני הגלוסקי' דכבר (כ"ן) (ט) וכ"ם חזיר (כ"ח) : (י) בס"ב הכסי' ליש התנוים וקלבוב מלאה מחמתק וכן הב"ח פסק לאסור ויש להחמיר בהאפר והכה בע"ת הסוג על הלבוש בתה דמשמע מימי' דאם אא נחבטלו מכולין אמי' ליש מכשירין ע"ם ולא דק אבן הבואל ב.ז"ה בשבמא ב"י וכ"ם רב"ל סי' י"ד : (יא) בחב ע"ת מבמע מלבו' דאם רחינו שמתה נחב בטולין ולא דק דהא כתב הרחבר ס"ד דבכל בהתה וחיה ושוף יש להכשיר ואולי מבוס בנבה בכולין ע"כ ואא מבוע מבואר בס"ם ועור גם בל"ה לק"ת לבוס אא ס"ל כס"ע אלא דעתו ליבטול מ"ר כדפ"ת בס , (יב) כבר בחבתי דל"ל מלי הר"ם ורב"ל דאין זה תלוי בנחמי' לריתן רק בנחמה תתורת מים בעומן ובינות בהן , (יג) ורכ"ל ע' כל הבבר מי' י"ח חולק ואוסר (יד) הב"ח הביים בים פוסלין (טו) ואדם יכול לבחותן ע"י הדחק (בי) (ט"ז) הקשה בע"ת הריבסק דסמרון ידיעה לא הוי ספק ועיין בסמרי ל"ד סי' נ"ח ס"ג (יז) ובלבוש י"ד מי' ר"ח ס"ל מחיר בדיעבד אפילו בלא ריסוק עבילת כל הגוף ואם בב"י מחבתר שאם אין לו מים עובל ידיו לאחולה אמי' לכתחלה בלא אמינו מרוסק (מי"ע) וכן הקשה בס"ך וכ"ג ותירו' דהתם מיירי בשיון לו מים וכאן מיירי לכתחלה גם בע"ת כ' דהולכי דרכים מותרים לעבול ידיהן בחקום עתוק מבלא אבל הב"ח וס"ך סם פסקו ליפבל כל זמן שאין תרוסק ואף לתתירון נראה הייבו נעבול בחקום ביש שבא מ' סאה לו ליבטול שבא בכלי ויזרוק על יד ל' ותח"כ יזרוק על יד כ' אבל ליקח שבא בידו מחת ונספוקו עם ידו הטמה לכ"ע אסור אמילו בחים כ"ם בבבא וכן ומשמע בסמרי ר"ג (יח) זה דמחב"ם ואמי כתבתי דבתי"ע ע"ו תקונות פ"ב דת"ם ידים לרמ"ם ועור ליתא גם כתבתי סם תה בקשה לרמב"ם דיליה מחיה (מי"ע ובינוניי שם דלק"ת דוחלי הילכתא כ. שב"ג פ"ב הבדים ל' כ"ב דמבעילין בו מדפריב חיבה על ר"ל ע"ם בר"ל

בר מבדיתי בהא מתוחלת אחר שבעילין בשעה בל דג גם כ"ל דהא דסק הרחב"ם בחמינה מרשב"ג אין הייבו בלא ריסקן והו"ק הילכ אין לפקפק בפסק זה (יט) לא ידעתי חל"ל הא וגם לענין עבילה ביי"ך מיון ר"ח וכ"ג לא כתב כן (מי"ע) ולי נראה דבכ"ה קשה מלי ובשעת הדחק לא מבר קודם זה הדין אחר דבעינן בינו בשעת הדחק אלא ס"ל שיש ע"ם דהר תעבית ובשעת הדחק ל"ל אחר מ"ב הלבוס וכ ם שבר כו' שבעבעין לבם לדיים כ"ל בתן ובשעת הדחק הייבו כתו מי פירות דבתב קודם דלא מתא דבזה מותר אפי' בלא בשעת הדחק כיון דזה עדיף מלי פירות אבל בתב מי דוקא בשעת הדחק ורחוק לזה שברי בהבנת ס"ע מהר מזה ובתב בדין זה דבבר דוקא בשעת הדחק בבר ואבר ידוע אלבו' מבבר מבדרין אבל בבבר בהתחלה ברייתן אין הייבו בקבוצים דבבר לבי' בלא בשעת הדחק בל"ל עוד ל"ל דמי' הלבוס מ"ם בס"ע ויש מי שאחר שאין בבר אחר אלא בבר בהתחלה ברייתן מהמים אלא דבל"ח דף ר"ד בתב דס"ע בלי לאמרי מי פירות מ"ח הא בבר"ג חולק עליו ולכך הכריע הלבוס מדבפסי' דדוקא בשעת הדחק מותר והשתא ניחא קלת קבית מי"ע ל"ח על הלבוס מ"ע מבריע ומ"ע מי שאחר ודו"ק ומ"ת זה דחוק ומרשבן עיקר גם דבי' שר"ג אין מדאין דחשתא בהיא בכ"ל ומה' בי"ר שיחן ר"ח הבא שרוסקן מותר לכ"ע וגם מותר מב"ם סם ומה שהבינו מ"ג לה' מבאחר לא ראה לעמוד בשבא בבדרך מבבר המיבר בעניין אלא היה מבבר לרבן (ד) ומהרש"ל אומר ביין ופירות דלא מתיר רק בבבר ובבם בשעת הדחק (דלא) ומעשה זה נמנים בם הבלים בים בדלא בשולהם מתחת תוספין

שנשפכו על הידים בתורת נטילה אותן המים נטמאו מן הידים שהרי הידים כבר נטהרו ונכנסה טומאתן לתוך המים ואסור להזור ולרחוץ ידיו מאותן המים : (כב)

יג והתיקון חכמים הוא שכל מים שהם פחות' מרביעית אין מטהרין את הידים רק צריך רביעית לאחד ואפי' אינו רוצה ליטול אלא יד אחת כגון שנטל כבר ידו האחת ונגב אותה ורוצה עכשיו ליטול האחר' אינו מטהר בפחות מרביעית מידו אם יש בהן רביעית יכולין ליטול מהם אפי' שני' שבאו ליטול כא' אפי' אינם נוטלין בבת אחת אלא זה אחר זה ולא יגיע לאחרון רביעית אפ"ה ידיו טהו' ובלבד שלא יפסיק הקילוח בין זה לזה דהני כל הניצוק מתחלה ועד סוף מהובר בקילוח אחד והוי באלו היה רביעית לכל אחד זהו קל שהקילו חכמים בנטיל' כיצר היה רביעית מים בכלי ופשט אחד ידו ואחר יוצק על ידיו ובא שני ופשט ידיו למטה ממנו סמוך לידי הראשון והקילוח יורד על ידו של ראשון ולידו של שני שלמטה ממנו בבת אחת ידי שניהם טהורות אע"פ שפיח' שיעור (כג) הרביעית בשהם מגיעים לידיו של שני בשיעור אותן המים הנשארים על ידיו של ראשון אפ"ה ידי שניהם טהורות מפני שהם באים משירי טהרה ועל דרך זה נוטלין מחצי לוג שהוא ב' רביעיות לג' ולד' ולא ליותר אבל מלוג שלם כיון שהמים הם מרובים מתחלה נוטלין מהם אפילו כמה בני אדם כל זמן שמספיקים המים לשפוך כל אחד על ידו ג' פעמים ויש מתירין אפי' כשנוטל זה אחר זה דאיל ובשעה שהתחיל הראשון ליטול מרם היה בהן שיעור עולין גם לשני מפני שבאים משירי טהרה וה"ה שיטלין השנים או הג' והד' וה' להניח ידיהם זה בצד זה או זה על גבי זה וליטול כאחד ולא נאמר כי המים הזורדים מידים העליונים הם משקין טמאין לפי שהם מים ראשונים והידים אשר תחתיהן לא יטהרו במים ההם כיון שהוא טמא לפי שהם כולם במדרגת יד אחת אנו חושבים אותם ובלבד שיתנו ידיהם בעניין שיגיעו המים לכל אחד ואחד ולא תהיה אחת חוצצת על חברתה ,

יד וצריך שיהא הרביעית מכונס בכלי אחד שאם נטל מתחלה הכלי שלא היה בו אלא שמיני' וחזר ונטל אח"כ עוד משמינית אע"פ שהם יחד רביעית אין מצטרפין וידיו טמאות כמו שהיו בתחלה :

טו רביעית שאמרו אין חילוק בין (כד) ידיו של גדול לידיו של קטן נטלו שני בני אדם זה ידו אחת וזה ידו אחת ואח"כ חזר אחד מהם או שנים ונטל ידו השנית הרי אלו כג' או כד' בני אדם כיון שלא נטלו מתחלה שתי ידיהם כאחד ולפיכך אם היה בכלי תחלה חצי לוג ידיהם טהורות שהרי אמרו מחצי לוג לג' או לד' ואם לא היו מתחלה חצי לוג בכלי אין ידיהם השניות טהורות שאין נוטלין בפחות מחצי לוג יותר משני בני אדם וכאן השתי ידים שנטלו מתחלה מכל א' יד אחת הרי הם שני בני אדם מידו אפילו אם לא היה מתחלה חצי לוג רק שהיה יותר מרביעית ובשנטל הראשון ידו אחת נשארו בכלי יותר מרביעית אי רביעית ואחר כך נטלו שניהם אפי' ג' ידיהם הנשארות מזה הרביעית ידיהם טהורו' שהרי אמרו מרביעית לא' ואפי' לב' וכ"ש כאן שזה דרביעית הנשאר היה משירי טהרה ומתחלה בשהתחילו ליטול הא לא היו כאן אלא ב' והרי ידיהם ממנה הם טהורות וה"ה אם מתחלה היו ג' בני אדם ולא היי בכלי חצי לוג אע"ג שלא היו רק רביעית והצי או מעט יותר ובשנטל הראשון ידיו נשארו בכלי רביעית ידיו טהורות ונוטלין בב' האחרונים מאותן רביעית הנשאר מטעם שאמרו מרביע' לאחר אף לב' אלא שלכתחלה אמרו של ג' לא יהיו המים פחות מחצי לוג דכיון דנפישו גברי חיישינן שהראשון לא ידקדק יפה ליטול עד הפרק שיצמצם במים מפני חבירו להותיר להם מים רבים כשיעור נטילתן ,

קסא דיני הציצה בנטילה וכו' ד' סעיפים

א כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילה דהא מדרבנן נטילה זו מטהרת כמו טבילה בדאורייתא וכל דתיקן רבנן בעין דאורייתא תקון לפיכך צריך ליזהר מחציצה כגון צואה שתחת צפורן שלא בנגד הבשר כגון שצפרניו גדולות (א) ויוצאות עודף על הבשר ויש צואה בצפורן תחת אותו המקום שעודף על הבשר חוצץ אע"פ שאין הצואה מיהדק הרבה כיון שדרך להקפיד עליו שם חוצץ אבל כנגד הבשר אינו חוצץ אע"פ שלפעמים מקפידין עליו אינו מהודק הרבה ואין מונע את המים מלבא שם אבל בצק תחת הצפורן אפי' כנגד הבשר חוצץ (ב) מפני שהוא מהודק הרבה ומונע את המים מלבא שם ,

ב אבל אם הוא דבר מועט שאין דרך להקפיד עליו מפני מיעוטו אינו חוצץ שכל דבר שאין אדם מקפיד עליו הוי כבשרו ואינו חוצץ וכן רטייה שעל בשרו (ג) טיט היון וטיט הזורים שרבקים מאד כמו בצק אם מקפיד עליו חוצץ אבל במיעוט שאין מקפיד עליו אין לחוש וכן נהגו שלא ינקר בכל פעם טיט שתחת הצפרנים לנטילה משום שהוא דבר מועט ואין דרך להקפיד עליו (ד) דבר שדרכו של זה להקפיד עליו (ה) וזה אין דרכו להקפיד עליו מי שדרכו להקפיד עליו חוצץ לו ולמי שאין דרכו להקפיד אינו חוצץ ביצר היה אחד צבע והיו ידיו צבועות אין הצבע שעל ידיו חוצץ מפני שהוא מלאכתו ואינו מקפיד עליו ואע"פ שיש ממשות של צבעים על ידו וכן הנשים שדרכן לצבוע ידיהן לנוי וביוצא בזה אין אותו צבע חוצץ להן אבל אחר שאינו צבע אם היו ידיו צבועות דרכו להקפיד לפי' אם יש על ידיו ממשות של צבע והוא יבשה הרי זו חוצץ והלח אינו חוצץ שאין מונעים דמים מלבא על הידים וכן דיו יבש (ו) חוצץ ולח אינו חוצץ (ז) גלדי מכה שעל ידיו אם אינו מקפיד עליו (ח) אינו חוצץ ,

ג צריך להסיר הטבעות שבידים בשעת נטילה ואפי' אינו מקפיד עליו ומ"מ כיון שדרך להקפיד עליו בשעת שעושין מלאכה כגון לישה כדי שלא יטבו הוי חציצה ואפי' הוא רפוי והמים נכנסין תחתיו יש להחמיר שאין אנו בקיאין איזה מקרי רפוי שאינו חוצץ (ט)

ד שיעור נ"י א' כל היר ער קנה של זרוע וא' ער מקום חיבור האצבעות לכף היד (י) וראוי לנהוג בדעת הראשון לחומרא ויהבי ליה מלא חפניא טיבותא דכיון דלאו מילתא דטרחא היא לא ניפוק נפשין מפלוגתא ונכון להתנות ולומר שאינו מקבל עליו דבר זה בתורת חובה אלא בתורת רשות וחומרא בעלמא כדי שאם איזה פעם לא נזדמנו לו כ"ב מים לא יצטרך להחמיר כמנהגו וכן בכל דבר שאדם נוהג להחמיר ע"ע ראוי להתנות כן ,

קסב הגבהה ושיפשוף הידים בנטילה וכו' י' סעיפים ,

א כבר ידעת ממה שכתבתי שחכמים גזרו טומאה על הידים לחולין משום סרך אוכלי תרומה שלא יגעו בה בידים טמאות ויפסלוה ויהיו האוכלים חייבים מיתה בידי שמים ותקנו נטילה זו כדי לטהר את הידים (ול' סימן קנ"ח סעיף א') וכיון שהמים מטהרין את הידים הרי הם מקבלים עלי' את הטומאה שהיתה על הידים ונטמאו המים מהם ומשום שאין הגזירה אלא משום אוכלי תרומה לא גזרו טומאה על הידים רק עד כדי שהדרך ליגע בהם בעת האכילה והוא שיעור הנטילה למר עד הקנה של זרוע ולמר עד חיבור האצבעות לכף אין המים נטמאו אלא אותן ששפכין על היד

הברזא ברחשי מלבעותיו שיכנס בתוך הכלי והמים יוקים מע"ם שאיד סגנ בלחות הברזא' המים המיתוכר לאותם המים בכנלים (מי"ע) וכתב ביש"ם סימן ע"ל היולא מב"ם יכול לטהר מים בחסנו תן הדלי כל מים ורחוץ ידיו והמים לא נעתלו וכסרים מח"כ לנטו"י ע"כ (רב) ואם נפל ברביעית בפ"ל מעבר דברי לטולל ידיו (ע"ח) : (רג) ורש"ל סימן ר"ה מסק דבע"פ קודם גתר מעולת המי צריך לטומיף עוד שיש בו רביעית . (מי"ע) י (רד) ואין חיצוץ ביו שקר כל מ' על שהי ידיו או כל מ' על יד מ' ומימי מי בנו מדם בשנו כל מ' מימית בבת אחת על ב' ידיו כיון שהם היה מונגם בתוקם מ' (ע"ח ול"ג)

סימן קסא

(א) ולכן לא יגדל אדם את לפרנו ס"ח בסי' ר"ח) (ב) הנעשה דדרך להקפיד עליו והלבוש כתב מפני שהוא מהודק הרבה תמתע מדבריו אפי' אין מקפיד ויש לתמוה הא מחרינן מיעוטא שאינו מקפיד אינו חוצץ בכן תמתע מתחבר דעיקר הוא בתה מתקפיד עליו (ע"ח) ולא דק דהא הלבוש כתב ס"ב אבל אם הוא דבר מועט שאין דרך להקפיד כו' הרי דמכשיר בשאין מקפיד וכן מבואר בס"ש אח"כ מוה בלק אם מקפיד עליו חוצץ וכן כתב הלבוש להדיא בי"ד בסימן קנ"ל בי"ח והא דכתב הלבוש בעונש תמי' שהוא מהודק היינו משום דאף שהיה מקפיד אם היה רפוי אינו חוצץ מ"ש הלבוש קודם זה מע"פ שלפעמים מקפידין עליו אינו מהודק הרבה מ' (ג) והא דבסוף סי' קס"ב דדי לו בתה שיעוד היינו בחל אבל כאן מיירי בחתם בעלמא (ב"ח) (ד) כן כתב הב"ח וכ"ג שכן נוהגין העולם ולא כחתמו מהגה ש"ע מיהו בס"ה ר"פ"א כתב דשלפרנו גדולי' ינקר ע"כ וכתב בתשב"ץ סי' ר"ד דבשבת דוחק את הבשר שתחת הצפורן כדי שלא יגרר את הצפורן כשתחיר הטיבו (ה) כתבו מג' ועי"ת בשם רש"ל דאחרו' בעלה דעתו אבל כ"א לחומרא ע"כ וכ"ל דוקא אם רוב בני אדם מקפידים אבל בשקל מקפידי' לא אחרי' בטלה בו' גם בו' כיון שבע שהיו ידיו נטוו' כיון שדרך מותנו' בכך לא אחרי בעל' לשאר בני אדם והיינו דבעבילה ב"ד ר"ם קנ"א פסק בש"ע דבעלה דעתו ובסי' פסק כתו כאן אבל אמו אחלקתי וכן תמתע בע"ו שם (ו) וירלה דאף ביבש אינו חוצץ בסופר ומלאכתו בכך ומעשה בדרשות מהר"ם שמאא דיו יבש ופסק דאין לחוש אם אין עב ויבש ואם ירלה יטול שנית בלא ברכה (מי"ע) (ז) כ"ע אם יש חילוק בזה לבין עבילה דבי"ד סימן קל"ח סי"ד כתב רש"ל דאם מקפיד עליו חוצץ גם בעדכיון דמיס עובר שם אחי מיכפת לי בתקפיד ועיין בספרי שם (ח) לשון ב"י מפוסקים לו גלד שמעבר עליו ע"כ תמתע אף דתקפיד אם מונעבר אין חוצץ וכן תמקנע בים"ם סי' ר"ח (ע) כן כתב בהגהת ש"ע וקשה דבי' סי' קנ"ה סע"ג פסק דדמים אין חוצין אמי' בעבילה וכ"לעע"ד דהכא רק לכתחלה אסור ברפוי כתבו"ר בב"י וא"כ התם בעבילה לא היה צריך לכתב דיש להחמיר אבל לכתחלה אסור לכתחלה אמי' ביכרים שאין חוצין מ"ש רש"ל ר"ם בי"ל שם כ"ל ובספרי בדרתי יותר כתב רש"ל בי"ם סי' ר"ב ז"ל אחידנא מהגין להסיר טבעת אמי' הא רפוי לעבילה אבל בעבילה אם הוא רפוי אבל בעבילה אין להחמיר כ"ל גם האנשים אין מרגיש בגל דאסור הטבעת לעבילה אח"כ אם רפוי אינו חוצץ לשטי הקפיד עליו כי אין דרכו של אדם לקפוד אבן בעבע' שיש בו אבן עוב אקפיד' עליו וחוצץ אם אינו רפוי עכ"ל . וכתב בדרתי לצריך להגיה בדבריו וא"ל אם אמי' רפוי בהגיה שב"ג וע"ל לעסק הלבה ואין דבריהם נכונים דא"ל להגיה בגל דודאי שרי בדרכו כיון שבאמת רש"ל הקדמה זו לגא אחחיריו כ"ב בעבילה לחמר אבל אם בקיאין ברפוי אי"כ אף שיש בו אבן עוב ומקפיד א"ת כיון שהוא רפוי מותר בעבילה גם ש"ם ברש"ל וכ"ג חיבת דבין חוצץ ובין חיבת דלגלא אחר תן הדשום לאין כאן אבל אחי' אי' ע"כ כ"ל דסוגתו דאף באין רפוי כיון דאינו מקפיד אינו חוצ' לזה כתב עלה דלגלא לענוי' דקפיד כו' אם לא באבן עוב ורוקן (ו) זוקק כמאינו מעוגמי אבל בתעוגמי אף בבוקא צריך לטול בל כיד והמחמיר אמילו לאחילה ואין תעוגמי הע"כ רש"ל סי"ה סימן כ"ח ,

סימן

סימן קסב

(א) קבלתי מאחר הגבהה קודם ברכה ואחר הפסק שלו ידיהם קודם וברכו אח"כ ל"ל ס"ל, (ב) בתב רש"ל מ"ל ל"ל תיתה בעיני מ"ר הגהם מאחמתא לרימן לגבויה ידיו וע"ש מבל כב"ח מתר' דמקא הגבהה בעינן כדי שיהיו נגולין גם רחמי מלכעותיו דכמיפיל בלבעות לחנה לא יבולו הגיס מיד הפוך עליהם ובין סכן צריך להגביהן תפחלה ועד סוף שלא יבלו בגיס. פמו' לפרק ופסק בן הלבה דלא כש"ע ובגבוש (ג) בתב בל"ח דלי רש"ג תתהני על רש"ל ותלמודו רש"י כיון שבתבו בם"ל דיש מולקין לריך הגבהה לאי בשעה אחר הזרוע והוא סברת הרוך בב"י ח"ב ס"ל לחאר גם בתעביל ידיו דיש מולקין עכ"ל וכן מסיק בחי"ע לחתיה קיימת ומגר"ל דלא דק דהך דיש מולקין בם"ל תשום סברת הרוך לתיקון עליר דס"ל דגיס נטמאו מחרוע מלא מלא נרוב פי' בבתב הב"י דלא נטמאו מלא בתקום נעילה ועיקר הבגם תכום דגיס. בגמבטו על היד ונטמאו ינלו לזרוע ואח"כ מחרים ליד אם כן אלא בטולו עד הזרוע בעינן הגבהה אבל בטובל ידיו לא לריך כיון דגיס שיגלו הם עהוגים חב ברו', (ד) עשם זה דחוק וכנ"ת כתב הטעם כיון דגיס עליהם בחיב ליטמא הגיס ע"ג הידים אם כן מחרינן כתו שלנו הגיס שניים היו. ונמחים הו' לפרק בך הגיס ליטמיה יטהרו אח הגיס הבמיים ע כ ותחתהי דהלא שניי' הם עטהרין ואין הגם אלא מכוס גיס הראמונים ושוד הא אין הגיס מטהרין רק מה שבתוך הטעור כמ"ש הלבוש ס"א. ובחתש"ל אמעגר אלו בתב על מ"ש הב"י על דין זה שבתבו אור בשם מ"ר ואינו רואה טעם בזה ז"ל ומע"ד בעמתא רבה כתו בטובל רביעית בפ"ח ע"ב והבריו אין מובנ' דלא רחמי' זה נדיחה זה גם מ"ש ז"ל אלא לריך ליהר בטפך ב"פ אלא יביה ולא יטפיל תפפיל אי' עד סוף שפיכה ג' והיינו שאחר שופך על ידו אז מחזיק בראמי אלכעותיו עכ"ל תמוה מאוד והכ"ל ע"ד בטעם ב"ח דדבנו ליתבר אחר רבו רש"י ז"ל דמ"ל דגיס מטהרין אלא מה שחוץ לטיעור מ"ש ב"י אלא דחיי בגין דבמי' לא יגלא הגיס אין לטיעור ואח כ אם שופך עוד אחרינן דהשתחא ולא חוץ ל.יעור אז בגיס אז בטלומת ואח"כ נחדין דקי"ל דאין מטהרין מה שקוץ לטיעור כ"ל דלקור בזה (ה) ולריך שפיכה אחרת עד הפרק ואח"כ שפיכה שני' (נ"ד) (ז) והכ"ח הסחיר אפי' בטופס ע"מ להטפיח ובחב ולכן דאיתי תרבותי בהחיר ולא נעלו ידיהם תכלי שקו' הטעם עם הענדיל כיון שאח"ל בשפיכה ראשונה עד הפרק והעלי תקילין ויש לסם על מי לשתוך תיכו בזה לריך ליהר לתחתם בתוקו הגמל כל שעת שפיכת הגיס הרך שם דאם אז אשמעם הגעילה פטולה לבבר שסק הכח גברא בלעגיל סי' קל"ע (ז) וכן גיס הראמונים שבאים לבהיר הלילוך שני גם בחלאין דהא שופך אח"כ עד כי מעמים, (ח) חסר כאן וכ"ל הילוך הפופך תכלי על ידו אי' ופסקוף בחביריתה לריך לנגב ידיו ולאחר ונעלם ברחוי ולפי הטעל כו' וכן הא כש"ע ושאר וכתבו ידיו חרתי תשום אחר ראשונה נטמאת מידו הכי אחר שנגע (מי"ע) : (ע) דאם יפפך בעצמו חייבי' לאחת בשפיכה ראשונה עצמו חו' לפרק ואח"כ יחזרו וידיו בשעה שטובל הכלי בידו זו ליפפך מחברתה כ"ם ורש"ל. (י) רבו רש"ל מיים ופ"ש לריך ליחר אלא יגע בידו שפפך עליה מ"ח לידו הגמיים שפפך עליה אמ נעמים ויפס כיון הכתוב שהמיעו כי הוא נפחב בבר סני"ד ועל רחמ"ל ע"ש בסקבו (מי"ע) (יא) ג"ע דמחאנו תלבוש אלא בטעל בדבעיות בבת אי יזהר אלא לחם שהגיון ליטול עד קנה זרוע אלא ירהה

(א) תוך שיעור נטילה, ודע שעיקר דין הנטילה הוא שישפוך האדם מן הכלי שני פעמים על ידיו הראשונים מעבירין הטומאה מן הידים ונטמאו והשניים משהרין את הראשונים מטומאתן לפי' אמרו חכמים שצריך האדם להגביה (א) ראשי אצבעותיו בשע' נטילה כשישפוך עלידם המים עד שינגב אותם כדי שלא יצאו המים הראשונים שנטמאו חוץ לשיעור הנטילה ואחר כך כשישפוך עלידם המים השניים לא יגדלו רק מה שבתוך השיעור שגם אין המים השניים מטהרין אלא עד שיעור נטילה ולא יותר ואחר כך קודם הנגוב יבאו המים הראשונים שיצאו חוץ לשיעור והם טמאים ויחזרו תוך שיעור הנטילה וטמאו את הידים לפיכך יגביה את הידים ונתנו סי' לזה פסוק וינטלם וינשאם כלומר וינטלם לשון נטילה צריך לנשא אותם והו וינשאם ו"א דאם משפילין מתחילת הנטילה עד כופה עדיף טפי שאין כאן מים שנטמאו חוץ לשיעור ואפי' אם יתחיל שפיכת המים הראשונים למעלה משיעור הנטילה והשניים עלידם ואח"כ יצאו המים הראשונים שלמעלה על היד אין אותן המים מטמאין היד כשיזלו עלידם שלא נגרו שם שם טומאה לא על היד ולא על המים ששפכים עלידם שם רק יהיה שלא יגבידם תחלה ואח"כ ישפילם עוד יש לחוש למה שכתבתי שיצאו המים הראשונים חוץ לפרק וחזרו וטמאו את הידים אלא שאמרו חז"ל צריך להגביה ידיו משום סימנא בעלמא דאסמכוה אקרא דוינטלם וינשאם (ב) י"א דכל דברים הללו שצריך להגביה אז להשפיל ידיו לא נאמרו אלא כשאינו נוטל כל היד עד מקום חיבור היד עם הזרוע דשם שייכין כל החששות הללו משום ששם גרו חכמים טומאה וטהרה מפני שהידים עסקניות הן באותן הפרקים אבל אם נוטל עד הזרוע אינו צריך לא להשפיל ולא להגביה דמשם ולמעלה לא גזרו טומאה שמשם ואילך אינו נקרא יד אפילו לענין קדוש ידים ורגלים של כיור ויש חולקין,

ב ולא אמרו להגביה אז להשפיל אלא כשישפוך מתחלה מיקצת רביעית על הידים ואח"כ שופך שניית מותר המים שאז אמרינן המים הראשונים נטמאו והשניים מטהרין במו שאמרנו אבל אם שופך על ידיו רביעית מים בשפע בבת אחת לא נטמאו המים כלל ונטהרו הידים מיד לפיכך אין הוששין אז לא להגביה ידיו ולא להשפילם וכן המטביל ידיו נטהרו ידיו מיד בב"א ואין שיך שם חשש הגבהת ידים או השפלה וכמו שכתבנו למעלה בימן קנ"ט (ג) ומה שאמרנו שעיקר דין הנטילה שישפוך שני פעמים על הידים היינו דווקא למי שידיו נקיות אבל מי שאין ידיו נקיות צריך לשפוך עלידם שלשה פעמים ראשונים לא לשם טהרה רק להסיר הלכלוך שעליהן או כל דבר. החוצץ ושגים להעביר טומאה והם נטמאו ושלישים לטהר האמצעים מידו לכל הג' פעמים הללו סגי ברביעית אחר שיוצק ממנו על שתי ידיו ג' פעמים ודיו שגם דפעם הראשון מצטרף עם הטהרה מפני שהוא צריך ואם אין בידו לכלוך או דבר החוצץ אם יוצה יכול לשפוך רביעית על שתי ידיו בבת אחת ואז א"צ מים שניים שהרי ידיו כבר נטהרו מרביעית מים וה"ה אם יש בידיו לכלוך ויש לו מים יותר מרביעית שופך עלידם תחלה מעט מים כדי לסיר הלכלוך ואח"כ שופך את הרביעית בבת אחת וא"צ אז המים שלישים שידיו כבר נטהרו מרביעית שלם י"א שאם שופך על ידיו ג"פ א"צ ג"כ לדקדק לו בהגבהת ידיו ולא בהשפלתה וכן נהגו להקל ואיפשר דטעמא הוא משום ממ"ש אם דם מים מעטים שאין בהם אלא רביעית כיון שחולקים לג' חלקים אין לחוש שיצא חוץ לשיעור נטילה מפני מיעוטן ואם דם מים רבים סומכין שבודאי נזדמן רביעית לפעם אחת וכבר אמרנו דרביעית בפעם א' א"צ לדקדק בהגבה והשפלה ואע"פ שיש עוד חששות אחרות שהיה ראוי להחמיר בשבילן נהגו לדקל בחששה דרבנן נ"ל (ד)

ג וכמו שהטבילה מן התורה אינה מטהרת לחצאין שאם טבל חצי גופו ואח"כ חצי גופו השני לא עלתה לו טבילה כן הנטילה אינו מטהרת לחצאין שאם נטל מקצת ידו וחזר ונטל מקצת ידו השנייה לא עלתה לו הנטילה וידו טמאה כמו שהיתה (ה) ודווקא שנגב חצי היד שנטל ואח"כ נטל החצי האחר אבל אם יש עדיין במקצת היד שנטל מים טופח ע"מ להטפיח ומוסיף עלידם מים על חצי הנשאר הרי זו מתחברת (ויהיה כאלו נטילה אחת היא ולא הי' נטילה לחצאין) וטהרה (ו) בד"א במים ראשונים הבאים לטהר את היד אבל בשניים הבאים לטהר את המים הראשונים של היד ונטל מקצת וחזר ונטל מקצתה ולית לן בה שבכל מקום שנגעו המים השניים הם מטהרים חלקי המים הראשונים שתחתיהם ומה לי בפעם אחת מה לי משני פעמים או יותר: (ז)

ד שפך מים על ידו אחת ושפשפה בחברתה כדי ליטול גם אותה לא עלתה לו נטילה אפי' שפך באחרונה על ב' ידיו לפי שהמים ששפך על ידו אחת נטמאו וכשישפשפה בחברתה נטמא' חברתה ממנה ואין המים שניים מטהרין אלא המים שנטמאו מחמת היד עצמה ולא הבאים מחמת היד האחרת הילכ' (ח) הנוטל ידיו צריך שישפוך לו אחר עלידם (ט) ואם אין לו אחר יאחז הכלי בראשי אצבעותיו וישפוך על שתי ידיו כאחת או ישפוך על כל אחת רביעית ואח"כ ישפשפה ואז לא נטמאו זו מזו שכבר נטהרו שתיהם כל אחת מרביעית שלם שהשופך רביעית באחד אין צריך מים שניים לטהרם כמו שאמרנו למעלה שעשו רביעית בבת אחת כמו טבילה שאינה צריכה טבילה שתי פעמים מפני שנטהר מכל וכל בפעם הראשון וכמו שאם שיפשף הוא ידיו לא עלתה לו נטילה ה"ה אם נגע אחר שלא נטל ידיו בידיו בעודן לחות מן המים של נטילה שצריך לנגבם ולוחזור וליטול שהרי זה טמאם. ע"י המים שעלידם לכך צריך ליזהר כשישופך מים שלישים על ידו האחת שהם שניים לבד מהראשונים שלא ידבק יד זו בחברתה מפני שטמאה היא והמים שעלי' מחברים עד שישפוך גם מים שלישים על ידו השנייה ואז ישפשפם או ישפשף מתחלה על שתיהן באחד ואם נטל כל יד מרביעית אין צריך לדקדק בכל זה:

ה מתוך כל מה שכתבנו יתבאר לך דהא דיד נטמאה בשפשף חברתה דווקא כשנטל ידו אחת ואח"כ שפשפה בחברתה אבל אם רצה ליטול בתחלה שתי ידיו כאחת נוטל דשתיהן נחשבות כיד אחת אם נוטלן כאחד ואינם מטמאות זו את זו ויכול לשפשפם זו בזו אפי' מיד ששפך עלידם מים הראשונים הואיל וכיד אחת חשיבי דאל"כ ביד א' נמי נימא הכי כל אצבע ישמא את חבירו ולא עוד אלא אפי' ר' אז ה' שהגיחו ידיהם זה בצד זה אז זה על גב זה כיד אחת חשיבי ולא מטמאות זו את זו (כמו שנתבאר לעיל סי' ק"ס סעי' י"ג) ו נטל שתי ידיו זו לעצמה ובמים ראשונים וכשנטל המים השניים נמלך והניע ידיו זו לזו ושפך על שתיהן כאחת ידיו טמאות מפני כשצירף זו לזו לקבל מים השניים נטמאו ידיו בנגעתם זו לזו דמים שעל גבי יד זו מטמאים את המים של גב חברתה וגם היד וכן חשמית וכשנטל את המים השניים לא טיהרו את הראשונים כמו שאמרנו למעלה שאין מים שניים מטהרין אלא המים שנטמאו מחמת היד עצמה ולאו הבאים מחמת היד האחרת ואדרבה גם הם נטמאו מן המים שעל היד הצריך לנגב את ידיו ולחזור ולטלם בהלכתא אבל לחזור וליטול בלא ניגב אינו מועיל שאם יתן עליה מים כמה קבין לא יטהרו אף המים הטמאים שעל הידים שבא בטומאתן ממקום אחר לכך צריך לנגבם תחלה ולחזור ולטלם, (י)

ז הנוטל ידיו ברביע' שלם בבת אחת או בזה אחר זה במים ראשונים שנים ושלישים אחר שנתן עלידם המים השלישים שהם השניים לענין הטהרה צריך לשפשף ידיו זו בזו כדי לקנח יפה כל המים קודם ניגובם במטפחת שבזה נטהרו יפה. וכשמשפשפן זו בזו יזהר שלא יגע חוץ ממקום שנפלו בו המים מפני שהם הזרות ומטמאות זו בזו, (יא)

ח נטל ידו אחת ושפשפה לנגבה בראשו או בבותל טהורה ואם אח"כ חזר ונגע באותן מים שבאו מידו על הראש ועל הבותל טמא שאותן מים טמאים חזרו וטמאו את היד שנגע בהם ואף על גב דכל כמה דלא שפשף מטהרין בשפשף כלומר ואם כן צריכין לומר שהמים שעל הידים טהורים הם ומטהרים הידים השתא דחזר ונגע גרע כן כתוב בע"ע והם דברי רבינו שמשון וצריכין ביאור דהי' דמי

דמי דאם מיירי דשפך רביעית שלם בבת אחת על היד ושפשפה בראש או בבותל וחזר ונגע בהן אמאי טמאה הא בבר נתבאר דהנטל ברבעית שלם ובזה אחר זה במים ראשונים ושניים כדינא אמאי טמאה הרי טיהרו השניים את הראשונים שע"ג היד אלא ע"כ מיירי שלא נטל כי אם מים ראשונים ובפחות מרביעית (יב) והאי פחות מרביעית ה"ד אם לא הוי יותר בכלי שנטל ממנו רק אילו המים אמאי אם שפשפה בראשו או בבותל ונגבה טהורה הא לא היו כאן מים כשיעור טהרה אלא ע"כ מיירי דאתו משירי טהרה וא"כ משמע כאן דבפחות מרביעית דאתי משירי טהרה הרי הם מצד אחד דינם כרביעית שלם ומצד אחד אינם כרביעית שלם: דינם כרביעית שלם שאם שפכן כולם בבת אחת על היד אין צריך מים שניים אלא יכול לנגבם מיד והוי טהורה: ואינם כרביעית דברביעית אין כאן מים טמאין כלל ואפילו נגע בהן במים אחר הניגוב אינם מטמאין אבל הבא היד טהורה בניגוב והמים נשארו טמאים ואם חזר ונגע בהן אח"כ טמאו את היד וג"ל דמהאי מעמא קאמר שפשפה בראשו או בבותל לנגבם ולא קאמר שנגבה במטפחת משום דבשמקנ' בשערי' הראש או בבותל דרך הוא שמקנח היד ומסירה ואין חוזר ונגע באותו מקום ואין השערות והבותל מתלחלחים כ"כ שיטמאו מיד את היד אבל כשמנגב במטפחת דרך הוא לקנח ולחזור ולקנח ולברוך המטפחת סביב ידי המתקנחת ונטמאה היד מיד באותו הניגוב שהרי חוזר ונוגע בליחלוחית שעל גב המטפחת מן המים ג"ל א"נ לאידך גיסא נקט שפשפה בראשו ובבותל משום דבשערות ראשו והבותל אין המים נבלעים בתוכן אלא נשארים שם בעין לפיכך אע"ג דבשעת נגוב הידים נטהרין מן הטעם שכתבתי שדרך להסירם מיד כו' מ"מ בשחוזר ונוגע בהן כיון שהמים עדיין בעין דם שם חוזרות ומטמאין את הידים אבל כשמנגב במטפחת המים נבלעים לתוכה לפיכך לא מבעי' שמטהרים הידים בשעת ניגוב אלא אפי' חזר ונגע בה אחר כך המים טהורות כיון שאין המים הטמאים עליה בעין רק נבלעים בתוכה וזה נראה לי עיקר וכן נוהגין דדואיל והוא דבר דמדרבנן אזלינן בה לקולא:

ט כששופך מים ראשונים על ידיו צריך ליזהר שלא ישאר על ידו צרור או קיסם או שום ד"א ולא משום חציצה אלא אפילו אם הם רפויים שיבאו בהן המים ואין כאן חציצה אפ"ה אסור מפני שהמים הראשונים שבאו על הצרור או על הקיסם הרי הם טמאים מן היד ואין המים השניים מטהרין אלא מים ראשונים שעל היד ולא המים שעל הצרור והקיסם ואותן המים חוזרין ומטמאין היד וגם בזה אם שופך רביעית מים באחת על ידיו אין צריך ליזהר בכך:

י מי שיש לו' מכה בידו ורטייה עליה די לו במה שיטול שא' היד שלא במקום הרטייה ואף על גב דאמרינן אין ג"י לחצאין ה"מ כשנטל חצי היד ואח"כ חצי יד האח': אבל הכא שאינו יכול ליטול חצי השני לא הוי נטילה לחצאין אלא נטילה שלימה ודומה למי שנקטעו אצבעותיו שנטל שאר היד אמנם צריך ליזהר שלא יגיעו המי' ברטייה שלא יחזרו המי' שעל הרטייה ויטמאו היד או ישפוך רביעית מים כאחד על היד שאז לא נטמאו המים, מים של ג"י שקדם האכיל' נוטלין בין על גבי כלי בין על גבי קרקע ואין בהם משום סכנה כמו במי' אחרוני' שלא גזרו עליהם אלא משום טומא',

קסג דין מי שאין לו מים וכו ב' סעיפים

א אסור לאכול בלא נטילה אפי' אם רוצה לכרוך ידיו במפה או רוצה לאכול בכף שאינו נוגע בפת אפ"ה אסור בד"א כשיש מים לפניו ברחוק ד' מילין או לאחריו מיל שאם יש לפניו מים בתוך ד' מילין לא יאכל עד שיגיע למי' ויטול ידיו וכן אם יש מים לאחוריו בתוך מיל חוזר אליהם ונוטל ואוכל אבל אם אין מים לפניו בתוך ד' מילין או לאחוריו בתוך מיל לא הטריחוהו יותר ואוכל בלא נטילה מ"מ (א) לא יגע בידיו בפתו אלא בורך מפה על ידו או שאוכל ע"י כף

הגה"ה דכיון דמולין לא בעי ג"ו אלא מקום סרך תרומה כמו שנתבאר לעיל סי' קנ"ח בעיקר מ' לא גזרו בה עפי' מבתרות' שהרי התירו מפה מאבני תרומ' דהנמים ודאים הם ולא מגגו:

ב לא גזרו נטילה אלא על האוכל עצמו אבל המאכיל את חבירו לא גזרו עליו נטילה דלא שייך לגזור משום סרך תרומה המילתא דלא שכיחא הוא ומלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן (ב) לפיכך המאכיל את חבירו אינו צרי' ליטול והאוכל צריך ליטול אף על פי שאחר נותן לתוך פיו או אוכל ע"י כף והוא אינו נוגע במאכל לא פלוג רבנן באוכל והמאכיל אסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום לפני עור לא תתן מכשול, (ג)

קסד שיכול לדתנות על הנטילה וכו ב' סעיפים

א דנטל ידיו בשחרי' ורוצה לדתנות שע"י נטילה זו יטהר ידיו לכל היום גם לכשירצה לאכול לא יחזור ויטול הרשות בידו אפי' שלא בשעת הדחק (א) ובלבד שלא יסיח דעתו מהם ולא יטנפם מידו אם ידיו מים מצויין לו בעת האכילה טוב שיחזור ויטול ידיו בלא ברכה רק לחומרא בעלמא ודוקא כשנטל בשעת שאינו רוצ' לאכול מיד דומיא דנטילה שחרית מהני' ליה תנאי לכשיבא זמן אכילה אבל אם נוטל לצורך האכילה בשעה שרוצה לאכול ורוצה להתנות שתועיל לו נטילה זו לכל היום אפילו לאכילה אחר' אין מועיל לו התנאי דומה שייך להתנות כיון שהוא מוטל עליו ליטול עכשיו לאכילה זו (ב) ואפי' אם אינו רוצה להתנות על אכילה אחרת אלא על זו אכילה עצמו כגון שנטל ידיו לאכול ומתנה שיעשה ד"א קודם שיאכל לא יעשה כן (ג) דמאחר שנטל ידיו לאכול יש לו לאכול מיד ולא יסיח דעתו בנתיים,

ב ואחר שנטל ידיו לא יגע בשום ורק ושאר מקומות המכוסי' שבאדם (ד) ולא יחכך בראשו וכיוצא בו בכל מקום המטנף בגופו שיש בו מלמולי זיעה ואם נגע באלו המקומות צריך לחזור וליטול ידיו ולברך עליהם (ה) ואפי' עומד בתוך הסעודה ונזכר שנגע במקומות הללו יפסוק באכילה ויטול ידיו ויברך עליה',

קסה העושה צרכיו ורוצה לאכול וכו ב' סעיפים

א העושה צרכיו (א) ורוצה לאכול מיד יטול ב"פ על הראשונה מברך אשר יצר ועל השנייה מברך ענ"י אבל אין לומר הנטיל" אחת תעלה לכאן ולכאן דהיאך יעשה עם הברכות אם יברך תחלה אשר יצר ואחר כך ענ"י הוי אשר יצר הפסק בין הנטילה ובין ברכת ענ"י שצריך לברך בשירצה לאכול ואם יברך תחלה ענ"י ואחר כך אשר יצר הוי ברכת אשר יצר הפסק בין ברכת נ"י ובין ברכת המוציא שצריך שלא להפסיק בנתיים כמו שבתבנו למעלה (ב) לפיכך צריך שתי' נטילות לכל ברכה נטילה אחת דהא אי אפשר לו לברך ברכת אשר יצר בלא נטילה שאין ידיו נקיות ויש עושין כמו פשרה דלעול" סני בנטילה אחת והיכי קעביד מיד ששפך מים על ידו פעם אחת ומשפשפם זו בזו הרי הוי ידיו נקיות ויכול לברך מיד אשר יצר ולענין נ"י של אבילה עדיין אין הידים טהורות עד שישפוך עליהם מים שניים לטהר את המים הראשונים ויגנב אותם ואז בשע' ניגוב יברך ענ"י והרי נטילה זו עולה לשניהם ואין כאן שום הפסק לאחד מן הברכו' שכ' אחד במקומו נאמר (ג),

הגה"ה או יעשה באופן המזכר בסמוך ויברך ענ"י קודם שיכפוך עליהם מים שניים הזה אין כאן שום הפסקה כלל וגם היכא ברכה קודם נטילה מתם דעיקר הנטילה הוא יום שני וכן כתוב בס"ע סי' קל"ח סעיף י"ח שם לברך ענ"י קודם מים שניים אלא שמנהגים לברך בשעת ניגוב כמו שנתבאר לעיל סימן ומעיף המכר,

ב כשהמסובים הם רבים מדרך המוסר הוא שהגדול יטול ידיו תחלה אלא שקצת גדולים נהגו בעצמם ליטול באחרונה (ד) מפני שאין רוצים להפסיק או לדבר בין ברכת נ"י לברכת המוציא כמו שיתבאר בסימן שאחר זה,

נראה לי כן וכ"מ בס"ע וב"י דף קי"ח ע"ב (יב) כ"כ הרא"ש בהלכי מיירי ולכן נ"ל דקונטרס המחבר מיירי עלום יהבא מ"ל מים בתפסר אהר"ם במקום אחר הוא (מיי"ע) ועיין בל"ח דף רד"ל וכ"ש סימן ל"ח *

סימן קס"ג

(א) ואם אין לו אלא מים פסולים לנ"י יטול ליטול בהן בלא ברכה ולא חייבי' שיעשו שהם כברים (כ"ג) (ב) ואי שאוכל מולין בהערה נריך התחיל ליטול ידיו רב"ל (ג) יתן מטולין בעצבים שמעל הגל עליהם עבירה הוא בידם תבי' מהרש"ל מי' נ"ל

סימן קס"ד

(א) ורש"ל בתשו' סי' נ"ל פסק דווקא בשעת הדחק דהיינו הו' נ"ל מילין חותר אלא דהאידנא אפי' תוך ד' מילין בכל שעת הדחק כפתחיה לעיל יחידי והתחיר אלא יטול עד אחר יבא מים תש"ב ע"ב וכתב בסל"ג והאידנא נהגו עצמם שלא להחמות ואין סמך שבמנהג על הפו' דלא מהני תמלי אלא בשעת הדחק וגמי' בשעת הדחק אין יכולין ליזהר אלא יענפם ולכן מנהגו ההגמי' מכל ומל (ב) עו' נ"ל שלם לאחר שיעבל ההגמי' בנטילה בשעת אכילה של אמילה אחרת אמנם ויתנה על אמילה זו ולא קייש תכף לנטילה מעודה (נ"ח ל' רל"ח) (ג) הקשה ע"ת הא אמרינ' בי' קמ"ו דכוב ליזהר משהו דש"ל לחזור ולטול ע"ב ולק"מ דלבוש לא כתב אלא דלא יעשה כן והיינו לכתחלה ופ"ל (ד) במקומ' הגלוי' כגון בפניו או במקומ' הגלוין בלרוטוחו אותר ואם הגיע ידיו אחר נטילה בבתי ידים שניר ותי (רש"ל וב"ח סי' תי"ח) (ה) רש"ל פסק שם שלא לברך וכ"כ מי"ע בכאן ואם הבחין ובריש ע"ז אלא מגגו במקום אחר כתב בע"ת בשם תשו' גאונים דמ"ל ליטול ע"ב וכ"ל סימן ז' דפסק הבלוש ומ"ע דבעי נטילה אבוש נקיות ומ"ש בהעודה,

סימן קס"ה

(א) בש"ה וס"ה אחריו דכל אדם יברוך עלמו לעמוה קודם אכילה ע"ב (ב) בע"ת הקשה על הלבוש דמ"מ יברך תחלה המוציא ואח"כ מ"י בחו' הסעודה וכ"ל לק"ת דהוי המוציא הפסק בין נטילה לאחר יבר דקוקא בברכת נט"י לא הוי הפסק כיון דסייך נטילה ואל הא הרבה פו' כ"ל לעיל סי' ז' דכל שעשה מרבי מברך גם ענ"י כ"ל וש"ב ע"ת תעלמו בעצם דין זה אינו מובן ע"ב (ג) וכן הסכים בת"ת ובכן הגר מהר"י פולק וכתב הב"ח דהי' שעשה כן יעבה כך לעולם ולא פעם כך ופעם כך (ד) אין רואי לבוש אדם בזמן הזה לעשות עצמו לחכם ליטול ידיו בתרומה ועל בעל הסעודה חוטל לכבדו רש"ל סי' ת"ב ואם מביאין לו ברתשובה והא מונע תלקבל עביר בידו רש"ל סי' מ"ב וכתב ע"ת עליו ולא ידעתי מה עבירה בידו אם אינו רוצה ליטול ברתשובה ע"ב ולא עיין בגוף דברי רש"ל שם שכתוב דאין בו חשש הפסקה אלא דרך בכוד שלא יהא עצמו לחשב ייב בזמן לתורה פרוד אחר הכבוד וכן פסק ת"ת מיתן רע"ב ובל"ה ד' ס"מ ועיין שם פסקי' ותפילות מלוחרים המדקדקים בסעודה, מיתן קס"ו

קכו דין הפסקה בין בציעה לנטילה ובו סעיף א'

א ויגנב ידיו היטב ויברך ברכת המוציא י"א שיברך מיד ולא יפסיק ולא ידבר (א) בנתיים וע"ל סי' קע"ט סעיף א' וסי' תע"ה סעיף א'. וי"א כיון שהשולחן לפניו ודעתו לאכול אין צריך ליזהר בהפסקה שאין זה היסח הדע' כיון שהשולחן לפניו והויא דתכף לנטילה ברכ' מוקמינן במים אחרוני' אבל טוב ליזהר גם בראשוני' שכן קבלו חז"ל דתוכף ברכה לנטילת ידים אינו נזוק בכל אותה סעוד' ושיעת חכמי' דכדי הילוך כ"ב אמו' הוי הפסק והיסח הדעת. (ב)

קכז מקום וזמן הבציעה ומי בוצע ובו כ' סעיפים

א ואחר שנטל ידיו יברך ברכת המוציא על דבר הנקר' לחם כמו שיתבאר בע"ה שקובע ברכה לעצמו ואסמכוה אקר"ו מקרא דכשהוא שבע מברך שנ' ואכלת ושבעת וברכת בשהוא רעב וצריך לאכול והקב"ה מזמנהו לידו שיש לו לאכול לפקח נפשו לא כ"ש ואם יש לו פת שלם מצוה הוא שיבצע על פת שלם כדי שיברך את הש"י על פת שלם שנתן לו שהו' דרך כבוד ושבח לו ית' (א) ויבצע ממקו' שנאפה יפה ונתקשה היטב באפייה שהוא מובחר שבפת וחותכין חתך המוציא חתך אח' המקו' שני צדדי הפת התחתון והעליון כדי שתהא פרוס' הברכה ממקום מובחר שבפת * וקודם שיברך יתתיך מעט תוך הפת ולא יבדיל הפרוסה רק יניחנ' מחובר באופן שאם יאחזו בפרוסה להגביה הפת יעלה שאר הבבר עמו דא"כ חשי' כפרוס ותתיך ואינו שלם ואח"כ יברך ואחר סיום הברכה ופירירנה כדי שתעלה הברכה בעוד שהפת שלם וכל זה משום מעלת הברכה שתהיה על השלימה שהוא דרך כבוד משום הקריבו נא לפחתך וגו' ומ"מ לא יברך בעוד הפת שלם ואחר גמר הברכה יחתיך כל הפת שאם כן הוי החתיכה הפסק בין הברכה ובין האכילה ומיהו בשבת שצריכין לחם משנה שלמים כמו שיתבאר במקומו בע"ה נכון להחמיר ולברך קודם שיחתך שלא תשמט ידו לבצוע כול' קוד' שתבלה הברכה ואז לא יהיה לו לחם משנה * (ב) ומ"מ אם שכח בשבת וחתך כמו בחול עריין הפת מיקרי שלם ויכול לברך עליו ושיעור הפרוסה לא יבצע פרוסה קטנה מאוד פחות מכזית מפני שנראה בצר עין ולא גדולה יותר מכביצה מפני שנראה כרעבתן ודוקא בהול ודוקא כשאוכל לבדו אבל בשב' יכול לפרוס פרוסה גדולה ואפי' כדי (ע"ל סימן רע"ד סעיף ב) מה שצריך לכל הסעוד' כדי לחבב סעוד' שבת ואין זה נראה כרעבתנות כיון שכל ימות החול לא יעשה כן ובשבת הוא עושה כן נראה שמשום כבוד שבת הוא עושה (ג) וכן בחול אם אינו אוכל לבדו יכול לבצוע פרוסה גדולה כדי שיכול ליתן לכל אחר ואחד לפחות. מכזית (ד) (ועיין בסמוך סעיף ו')

ב ויברך בא"י אמ"ה המוצי' לחם מן הארץ שמפני חשיבותו קבעו לו ברכה בפני עצמו יאמר המוצי' בה"א ולא מוציא בלא ה"א אע"ג שעיקר הברכה ראויה להיות על שעב' שהוציא הלח' הזה שבא לידנו' ממנו מן הארץ ובמוצי' ב"ע לא פליגי דלשעב' משמ' ובהמוצי' פליגי ואיכא מ"ד דלהבא משמע מ"מ פסק הספ' לומר המוצא בה"א כדי שלא לערב מ"ם דמוציא עם מ"ם דהעול' ויבלע האחת ולא יהיה משמעו' לשנו בלום ואע"ג דבלחם מן איכא ג"כ עירוב שאני התם דקרא כתיב להוציא לחם מן הארץ ומ"מ יזהר לתת ריוח בין לחם ובין מן שלא לערב המימין. (ה)

ג ולא יברך עד שיתפוס הלח' בידו שיראו הכל שעליו הו' מברך.

ד ובשעת הברכ' יתן שתי ידיו על הפת שיש בהן עשר אצבעות כנגד י' מצות התליות בפת' (ו) והם אילו לא תחרוש בשור' וחמור כלאים לקט שכחה פיאה ביכורים תרומה מעשר ראשון מעשר שני, חלה ד' עלכ' יש ו' תיבות בברכת המוציא ו' תיבות בפסוק מצמיח חציר לבהמה ו' תיבות בפסוק ארץ חטה ושעורה ו' תיבות בפסוק ויתן לך ו'

ה ולא יבצע עד שיביאו לפניו מלח או לפתן להטעים הלחם והטעם משום שהשלחן נקרא מזבח וכתיב ביה במזבח על כל קרבנך תקריב מלח והתם הוי טעמא כדי להטעי' הבשר שלא יהא תפל בלי טעם לכך אנו מטעימין ג"כ פרוסת הבציעה לברכה ואע"ג דבמזבח היה דוקא מלח אנו נוטלין שאר מיני לפתן ג"כ משום דגבי מזבח הוי הקרבנו' בשר ואין דבר שמטעים הבשר יותר מן המלח אבל פרוסת הבציעה היא לחם וכל שא' מיני לפתן מטעימים אותו כמו המלח לבשר ולפיכך אם הפת נקייה ומוטע' או מתובל בתבלין או מלוח כעין שלנו ואין צריכין להטעימו יותר או שנתבוין לאכול פת חריבה ואינו רוצה עתה להטעימו יותר בזו הסעודה אינו צריך להמתין למלח ואיפשר לומר דאע"ג שנתבונו לאכול פת חריב' (ז) שאינו נקייה צריכין מלח או לפתן לפרוסת ברכת הבציעה שבטלה דעתם אצל כל אדם משו' היאכל תפל מבלי מלח וגו' ומשו' הקריבו נא לפחתך וגו' ועוד הא כתיב גבי מזבח על כל קרבנך תקריב מלח ואמרו במדרש אם יש מלח על השולחן ללפת בו הפת של ברכה נעשה השולחן מזבח נפר" ומנין על הפורענו' ואיך יקבע אדם עצמו לברך ולאכול תפל מבלי מלח או לפתן ולפחו' יטעו' הפת לברכה. (עוד אמרו בישראל יושבים על השולחן וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם הם בלא מצות השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגין עליהם)

ו ויאכל מיד ויזהר שלא ישיח בין ברכה לאכילה שאם שח בדברים בטלים (ח) הוי הפסק בין ברכה לאכילה וצריך לחזור ולברך (ט) (וע"ל סי' מ"ז סעי' ז' וסי' רפ"א סע' ט"ו) מיהו אם הפסיק ושח בדברים שהם מצרכי הסעודה אע"פ שאינם מצרכי פרוסות המוציא בנין שביר' על הפת וקודם שיאכל אמר הביאו מלח או לפתן (י) או תנו לפלוני (יא) לאכול וכיוצא בדברים אלו הם צורך סעודה וא"צ לחזור ולברך ואפי' אמר הביאו מאכל לבהמה לא חשיב הפסק דזה נמי חשיב צרכי סעודה דאמר קרא ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת ש"מ שאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו ואם כן הביאו מאכל לבהמה צורך סעודה הויא מיהו גם באילו יזדר לכתחלה שלא לדבר קודם שיאכל פרוסת הבציעה שלא להפסיק ולא לבר המברך צריך ליזהר בשיחה אלא גם כל השומעים הרוצים לצאת בברכתו צריכים ליזהר מלשיח בין עניית אמן (יב) ובין טעימה שהרי כל אחד ואחד חייב לברך ברכת המוציא אלא שהמברך מוציאו לכך אם שח בין עניית אמן לטעימת הפת הוי הפסק וצריך לחזור ולברך לעצמו י"א דהיינו דוקא אם שח השומע קודם שאכל הבוצע אבל אם כבר אכל הבוצע פרוסת המוציא (יג) אע"פ שהוא לא אכלו ושח אינו צריך לחזור ולברך שכיון שהבוצע אכל כבר יצאו מלבאכילת הבוצע שאין מלם חייבים לאכול פרוס' הבציע' אלא שעושים כן כדי לחבב המוציה ובדיעבד יש להקל (יד)

ז ראובן שהיה נטל ידיו לאכילה וקודם שנגב ידיו בירך יעקב המוציא ונתבוין להוציא השומעים וא"כ נגב ראובן ידיו ובירך על נ"י לא הוי הפסק ויצא בברכת יעקב ואין צריך לחזור ולברך המוציא לפניו דעל נ"י שבירך הוי צורך סעודה ואינו הפסק.

ח שכח ואכל ולא בירך המוציא לפניו אם נזכר בתוך הסעודה מברך על מה שיאכל עוד ומה שאכל בלא ברכה אכל ולא יוכל לתקן הוא (טו) ואינו נפטר משום כך בלהבא אבל אם לא נזכר עד שגמר סעודתו והוא שבע (טז) א"צ לברך ולאכול עוד כזית אחריו על השובע שאין הברכה חובה אלא כשרוצה לאכול

ט ואם הוא מסופק אם ברך ברכת המוציא אם לאו אינו חוזר ומברך שאין הברכה זו אלא מדרבנן וספק דרבנן לקולא. ואע"ג דילפינן לה מק"ו דכשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש לאו ק"ו מעלא הוא דק"ו פירבא הוא דשמא לא הקפידה התורה לברך אלא אחר שכבר נהנה וראוי הוא לברך

סימן קס"ו

(ג) אפי' בדברי תורה (כ"ח) ולאחר מזונות לחוד י"ל דנוגע כי' אחר המזונות (של"ה) (ב) ואם הפסיק בדשבד יברך המוציא אח"כ (כ"ג וע"ח).

סימן קס"ז

(ג) ומעתה זה שמעתי שאין לבצוע לחם שלפי' מתנו קצת מן שאין רגוי לאכילה ואסאין אחר שלם עוב יותר שיתחך הנערך ממנו ומשלמה האחלה אם רק מקל הלה מפת שלם אי דיש כפרוסה והבינ' ניסי האלוף מהרי' נרו דאיה מעירובין ל"ח דהוי בשלמה לענין עירוב ויש לאלן להחם הטעם תכוס אחיכה ונ"ל מעשות מעבוס סי' תל"ז ס"ב בשוקה ליקח חלה מתנו' שלמה' דהוי כפרוסה (ב) והחקקים רגלין לדשום בסכין קודם ברכה ב"ח (ג) כתב בתרי"ל הלמות מעודה דהיה מהג בכל פ"ם ועי"ע לעשות שנת מולה לבנוע עמי' ותמת' מהיתה הקה לא היה נריך לחתך מקודם אך הנים לוכבעותיו על גבה ומי מגולגלין לחעה בירך המוציא וכמיום הברכה הפכה מלחעה נגד מעלה עד הסבר (ובכר"ג וע"ח כתבו על הסבר והוא העשות) ומכל מי כזנא ומתן כן לכולם ובחול היה מסבב החיתך כאין עובעת ובמחעה הנים מחובר ובה בוצע החתיכה מלחעה נגד מעלה ובאל"ה כתב דעוב לבוא על הלחם הנעשו בחורך כלחות וי"ו אלו כלם הכם (ד) לשון רש"ח לכל ה' כזית כו' ונקלה דל"ל בלעוב לבחות כזית ות"ם כוח ע"ם ות"ם קבה מתכרי"ל שהבלחי על רת"ח בלעוב עוד כתב בתרי"ל שם דבסעודה גדולה הגע לחחר מן הסחסוכין על שלמן הכי לחלק ג"כ לחבריו ובוא חלק לחבריו שלמלו ואם לא הסמיק שלמ מחחיכה אחרת אם נשאר כי הוא עיקר הבלשה ולא בעל הלחם שבשאר שם בידו מבלע מחנו בעשת הוצאה ומיין בכ' תורת מיום פרק חלק בחעבה דמעבה שהחריך בעעם בדבר הזה (ה) ותה אלוחרים הוצאה לחם לף הוצאה הבוחה לפי אלעחיד יומא לחם כחבוחר כוף כחובות (חולות יחק ס' ביכר) ומזה הטעם כתב הכ"ח דלחרים הוצאה שיכון לבעבר ולבכת דהיינו לעחיד חה הפירום חברכחיו של אדם מיכר שהוא ת"ם (ו) מהרי"ל פרים הפת ובבעת פרים הפתו' ולעולם כשהמיר הכם הגביה בשתי ידיו על שפיים הכרת הכם והוריהו כברלחוחה (ק' בבת) (ז) חשתע קצת דבפת שלנו אין מלה כלל ותרת"מ חשתע דלחלה קלי שיש חלה וכן רלוחי להחיה בת"ת (ח) וה"ה אם בירך ברוך אחרת (תשובת רלח"ם סי' ד') אבל בהפסיק אלא שח כלל ל"ל לחזור ולברך (ברכת אברהם) (ט) גם נריך ליזהר שלא לדבר עד שיבלע הפרוס' ואם עבר ושח בשב' לעשה ל"ל לחזור ולברך (של"ה) (י) אפי' בפת שלם שאין צריך לעוגת מ"ו נורך סעודה הוא (ב"ח) (יא) אפי' הוא עשיר ע"ת (יב) לאו דוקא דאם שותע בעלה ובשעתם בלא עניית אמן אי אפשר לו לאכל הבוצע הק מ' תן ל"ט) (יג) אי אפילו לא אכל הבוצע הק מ' תן בחמוכים (כ"ג וע"ח). (יד) ואנו רואים מעשים בכל יום שלבחלה עושים כן בברכת היין שבחוך הסעודה (תינ). (טו) בחע"ת קי ס"ד חולק בזה לכל שעדו מחעסק בדבר מיקרי ספיר שבר לעשיתו ותמ"ה נמנר גם על העבר כיון שעדיין לא גמר. (עם בב"י לא חמיה כן אלא כל אדם רוצה לאכל הוי גחר ול"ל לחזור ולברך לאכול וא"ע בל"ח שם ומיי"ע וכ"ם ועיין סימן קפ"ב. מזב

הג"ה ד"ל לבצוע חלה תחתון של הפת משום מיהבטל חלה כי שם נדבק חחל בחלה ד"ל לבצוע חלה העליון שכם מתבטל חלה הלקח כדי לנחת ידי שניהם יחחון תעבו חלה העליון והתחתון

הג"ה ומנ"ג לחם מחתר מעבו בעבין שיעלה שאר כבר עתו המיב בכבר שלם כמו שבחבאר במסוך אמ"ה בשבת דבעיגן לחם חבבה שלמים מיינו' לשמח הבחנו ידו וע"ל סימן דע"ל סעיף ל'

לברך על מה שנתן לו ונהנה ממנו אבל קודם שנהנה על מה יברך הילכך פריכא הוא ואינו אלא אם מכתא בעלמא ,

ו ואם טעה בברכת המוציא ואמר בא"י אמ"ה שהכל נהיה בדברו או שאמר בריך רחמנא מלכא מריה דהאי פתא יצא דמלת רחמנא קאי במקום השם ומלת מלכא הוא מלכות ,

יא היו רבים או אפי' ב' אע"ג דבבה"מ אין אחד מוציא חבירו בשנים כמו שיתבאר בע"ה (ועיין לקמן ס' קצ"ג סעי' א') בברכת המוציא אחד מברך והשני יצא והטעם דכיון שהם יושבים לאכול יחד דעתם מסכמת להצטרף לפיכך יוצא האחד בברכת חבירו מה שאין כן בבה"מ כיון שכבר אכלו ודעתם להתפרר אין א' מוציא חבירו כשהם ב' ודווקא שהסיבו על המטות או סביב השלחן שהוא דרך קבע אבל אם היו יושבים בלא הסיבה כיון שאינם קבועים יחד כל אחד מברך לעצמו ואם קבעו להם מקום ואמרו זה לזה נאכל כאן או במקום פלוני שהכינו להם מקום לאכילה הוי קבע אפי' בלא הסיבה אבל אם ישבו מאליהם במקום אחד בלא אמירה לא הוי קביעות ובעל הבית עם בני ביתו הוי קביעות אפי' לדירתו בלא אמירה דכולהו בתר בעל הבית גרירן והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה ישיבה דידן הוי קביעות בין לבעל הבית עם בני ביתו בין לבני חבורה ומיהו אפי' לדידן לא מהני אפי' קביעות מקום אלא א"כ ישבו בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת ואם לא קבעו מקום כל אחד מברך לעצמו אפי' כולם אוכלים מכסר אחד ודונקא לכתחלה אבל אם בדיעבד (יז) היה מכוין המבר' להוציא והם כיונו לצאת יצאו אפי' בלא קביעות מקום (ועיין לקמן סי' רי"ג סעיף יג)

יב היו רוכבי' ואמרו נאכל במקום זה אע"פי שלא ירדו מן הבהמות וכל אחד אוכל מכברו מצטרפין כיון שעמדו במקום א' (יח) אבל אם היו אוכלים והולכין לא הוי קביעות וכן אם היו אוכלים בשדה מפוזרין ומפורדין זה כאן וזה כאן אע"פי שבמקומו כל אחד עומד או יושב ואף על פי שאוכלים כולם בשעה אחת ומכבר אחת כיון שלא קבעו מקום ואוכלים מפוזרים אינם מצטרפי' לא לברכת המוציא ולא לברכת המזון (ועיין לקמן סימן קצ"ג סעיף ג')

יג מיהו בדיעבד אם ברכו וכיון המברך להוציא והם נתכוונו לצאת יצאו :

יד אילו דברים הם משום דרך ארץ בסעודה אם היו המסובין רבים ואין ביניהם הבעל סעודה או שכולם בעלי סעודה שאוכלים יחד גדול שבכולם בוצע ואם הם שוים ואח' מהם כהן מצוה להקדימו ואם הכהן ע"ה ת"ח קודם לו (יט) ואם הכהן ג"כ ת"ח אלא שהשני גדול ממנו טוב להקדים הכהן אבל אין חיוב בדבר (ך) עיין לקמן סי' ר"א ואם יש עמהם בעל הסעודה הוא בוצע אפי' האורח גדול ממנו בדי שיבצע בעין יפה (כא) מ"מ הבוצע ישול רשות אפי' הוא גדול יאמר ברשות מורי ורבותי כו' משום כבודם והבוצע נותן פרוס' לפני כל אחד ואחד ואחד' נוטל הפרוסה בידו ואין הבוצע צריך (כב) לתנו לידו מ"מ לא יזרוק הפרוס' משום ביזוי אוכלים : וגם אינו לכבוד למקבל הפרוס' שיתן לו דרך נריקה : ומשום חבוב המצוה כדי שיאכל פרוסת הבציעה לתיאבון צריך לאכול פרוסת הבציעה קודם שיאכל פת אחר (כג) ויכול הבוצע לתת לכל אחד חלקו קודם שיאכל הוא (כד) ואין בו משום הפסקה רק מצורך סעודה הוא אם כולם אוכלים מכסר אחד :

טו אבל מ"מ אע"פ שנתן הבוצע הפרוסה מכברו לפני כל אחד ואחד אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום הבוצע ואם כל אחד ואחד אוכל מכברו רשאין לטעום קודם ואם הוא בשבת אע"פ שכל אחד כברו שיאכל ממנו הוא לפניו אין רשאין לטעום קודם הבוצע אא"כ יהיה לכל אחד לחם משנה שאם אין בפני כל אחד לחם משנה כולם צריכין לסמוך על הבוצע שיש לפניו לחם משנה ואינם רשאין לטעום קודם לו :

טז אין הבוצע רשאי לבצע עד שיכל אמן מפי רוב העונין שהעונה אמן הוא כמברך מ"מ כשיכלה אמן מהרוב סגי שאחרים שמאריכין יותר מראי לאו שפי' קעבדי דהא כבר אמרנו למעלה סי' קכ"ר סעיף ח' שהמאריך באמן יותר מדאי אינו אלא טועה :

יז הבוצע פרשת ידו תחלה לאכול כיון שנתנו לו כבוד לבצוע יכבדהו גם בזה ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו

יח מי שאינו אוכל אינו יכול לברך ברכת המוציא להוציא האוכלים כיון שאין חובה עליהם לאכול לא יאכלו ולא יברכו ,

יט ואפי' בשבת שחובה עליהם לאכול מ"מ אינה חובה מקרי כיון שאינו מצוה בפירוש (כה) על פת אינו מברך להם מי שאינו אוכל עמהם ,

ך אבל ברכת המוציא דמצה בליל ראשון של פסח שהוא מצות עשה על האוכלים וכן ברכת היין (ט) דקידוש בין של יום ובין של לילה שהוא מצוה מוהר לברך להם אעפ"י שאינו אוכל עמהם מטעם שיתבאר דכל ישראל ערבים זה בזה וכן לקטנים אפי' בשאר ימות השנה יכול לברך אפילו אינו אוכל עמהם ואפילו אינם בני ביתו כדי לחנכם במצות

קסח

על איזה פת מברכין ובו י"ז סעיפים

א מצוה מן המובחר לבצוע בכר שלם משום כבוד הברכה אם יש לו שלם ואם אין לו בוצע על הפרוסה היו לפניו חתיכות גדולות ושלימים קטנות והכל ממין אחד מברך על השלם אפי' הוא פת קיבר וקטן והחתיכה היא פת נקייה וגדולה וכ"ש אם השלימה חטין והפרוסה שעורין דאיכא תרתי למעליותא בשלם שמברך על השלם אבל אם השלם שעורין והחתיכה חטין (א) אפי' היא קטנה שקולין הן לפיכך יראה שמים יצא ידי שניהם ויניח הפרוסה תחת השלימה ויברך ובוצע משתיהן יחד (ב) אם רוצה לאכול משתיהן אבל אם אינו רוצה לאכול אלא מאחד יבצע על אותו שרוצה לאכול ולא יחוש לשני אע"פ שהוא חשוב או חביב עליו :

ב ואם היו לפניו שתי שלימות ממין אחד אחת גדולה ואחת קטנה מברך על הגדולה יש לו ב' חצי כברות ואין לו לחם שלם יחברם יחד בע"ן או בשום דבר שלא יהא נראה ודינו כדין שלם אפי' בשבת יכול לחברם ויכול ליקח אותו ללחם המשנה

ג שני גלוסקאות שנדבקו יחד ונאפו כך ונחתך מן האחד והשניה נשארה שלימה יותר טוב הוא להפריד ההתיכה מהשלימה כדי שתהא נראית שלימה ממה שיניחנה דבוק בה אע"פ שנראית גדולה בעודה דבוק בה דהא ק"ל שלימה קטנה עדיפה לעניין ברכה מפתיתין גדולים מכל מקום לא יבצע ממנה במקום שהיתה דבוקה בחברתה ששם נראית כפרוסה רק יבצע ממקום השלם שבה

ד היו לפניו פת שעורים ופת כוסמין ורצונו לאכול משתיהן אע"פ שהכוסמין יפין מברך על השעורים כיון שהוא ממין שבעה וכן פת נקייה ופת קיבר ורצונו לאכול משתיהן מברך על הנקייה ואפי' שתיהן נקיות אלא שאחת לבנה יותר מחברתה מברך על הלבנה יותר

(ג) ואם יאמר הבוצע אותו שאינו נקי או שאינו לבן חביב עליו לאו כל כמיני' וכטלה דעתו אצל כל אדם אבל אם אין רצונו לאכול אלא מאחד מבר' על אותו שרוצה לאכול ממנו אפי' אינו נקי ולבן :

ה פת גוים נקייה (ד) ופת קיבר של ישראל אם אינו נזהר מפת של גויים שקולים הם דהא לשניה' יש להם עילוי אחר זה נקי וזה של ישראל ורצונו לאכול מב' מבר' על איזה מהן שירצה (ה) ואם היה ב"ה נזהר מפת של גוים וישראל שאינו ניזהר מיסב עמו (ו) על השלחן וכבר אמרנו שב"ה בוצע מותר לו לב"ה לבצוע על היפה של גוי' ואע"פ שהוא נזהר מפת של גוים מ"מ לא משום שאינו חביב לו נזהר בו אלא משום פרישו ולכך כ"מ שנמצא עילוי שיאכל בהית ולא יצטר' לפרישו' כגון הבא משום חיבוב מצוה שרי ליה רבנן שיבצע עלאיזה מהן שירצה ואז כיון שהותר לו לבצוע עליו הותרה לו כל אותה סעודה הפת של גוים אע"פ שבזמנא אחריתא נזהר בו מיהו אם אינו חביב עליו גם בלא

(יז) כתב בב"ח לא ידעתי מנ"ל דמלה דעתה אפי' לכתחלה ע"כ ומשתמטתיה ל"ח דף ל"ג דמוכח כן בתשובת הרשב"א שהכהן כ"י סימן רי"ג וכן בב"ח סי' קע"ד (יח) וע"ע ביו"ד על הגמלה והיא מהלכת ואמרו נאכל אם נאחר שהגמלה מעורפין (מי"ט) (יט) ואמר ליהן רשות להן ע"כ (כ"ח ס"ס י"ח) (ך) כתב בע"ח הב"ח מולק וסובר דחיוב בדבר אינה אפי' נגד הכהן ע"כ ומי שאחר שדברי הב"ח הם בסי' ר"ח ולא משמע מדבריו שיש חיוב בדבר רק דרשות לעשות כן כמו שעשה ריב"ל שלא בירך לפני הכהן ע"ש ודו"ק (יא) תיתה על מנהג העולם שמסבים לגדול ומראה דבמיהם היה המנהג שנתן הב"ב לכל אחד פרוסה מלולה שיראה ויש כאן עון יפה וכ"ל כשבה"ב עומד ומשתמש יבצע הגדול (מי"ב) (יב) קשה הא בש"ע משמע דאין לעשות כן אלא"כ היה אכל ונחב בכ"ג דאמי' בחבל אין לעשות כן בשבת (יג) ומ"ת שאיר מעט לאכול בסוף אכילה ביחיה' הטעם שלא המוציא בפיו ומחיב והשאיר מאריו ברכה (של"ה בשם ס' חסידים) ומחב ב"י הכל בו כתב שלא לבאמל בתחה חיה ובוה או עכו"ם מהתחיה שנגעת בה המוציא ואין לדבר סוד כלל ע"כ אבל בשל"ה דף פ"ח ומ"ש פסקו הכי ומלאתי בדרשה שכתב דכוונת הכל בו על הכלאר הפרוסה שמרים מלחם המוציא ולא על כל הלחם שתברך עליו (יד) כתב הב"ח לכתחלה יזהר שיעשה הא קודם שיתן לכל א' חלקו (יה) דדרשה דג' היום בסי' רל"ח ס"ל חיוב אלא מהתכתא (מי"ט) הקבה ע"ת על הש"ע אף הקידוש דאורייתא מ"מ קידוש של היין הוא מדרבנן מ"ש בתו' ריש מזר ולי קשה יותר שכתב בס"ת סימן ל"ד ובנוש סי' רע"ג ס"ג שכל עיקר קידוש היום מיהר אלא דרבנן גם ל"ע סוף פ"ג דר"ה דערלה דאף במידי דמתוייב מדרבנן יכול להוציא כמו בכלל ובמגילה הוך חדבר שאין חייב כלל גם אפבר לפרס פי' הו' דאף פסקו הכי ומלאתי בדרשה שכתב דכוונת הכל בו על הכלאר הפרוסה שמרים מלחם המוציא ולא על כל הלחם שתברך עליו (טו) כתב הב"ח לכתחלה יזהר שיעשה הא קודם שיתן לכל א' חלקו (יה) דדרשה דג' היום בסי' רל"ח ס"ל חיוב אלא מהתכתא (מי"ט) הקבה ע"ת על הש"ע אף הקידוש דאורייתא מ"מ קידוש של היין הוא מדרבנן מ"ש בתו' ריש מזר ולי קשה יותר שכתב בס"ת סימן ל"ד ובנוש סי' רע"ג ס"ג שכל עיקר קידוש היום מיהר אלא דרבנן גם ל"ע סוף פ"ג דר"ה דערלה דאף במידי דמתוייב מדרבנן יכול להוציא כמו בכלל ובמגילה הוך חדבר שאין חייב כלל גם אפבר לפרס פי' הו' דאף פסקו הכי ומלאתי בדרשה שכתב דכוונת הכל בו על הכלאר הפרוסה שמרים מלחם המוציא ולא על כל הלחם שתברך עליו (טו) כתב הב"ח לכתחלה יזהר שיעשה הא קודם שיתן לכל א' חלקו (יה) דדרשה דג' היום בסי' רל"ח ס"ל חיוב אלא מהתכתא (מי"ט) הקבה ע"ת על הש"ע אף הקידוש דאורייתא מ"מ קידוש של היין הוא מדרבנן מ"ש בתו' ריש מזר ולי קשה יותר שכתב בס"ת סימן ל"ד ובנוש סי' רע"ג ס"ג שכל עיקר קידוש היום מיהר אלא דרבנן גם ל"ע סוף פ"ג דר"ה דערלה דאף במידי דמתוייב מדרבנן יכול להוציא כמו בכלל ובמגילה הוך חדבר שאין חייב כלל גם אפבר לפרס פי' הו' דאף פסקו הכי ומלאתי בדרשה שכתב דכוונת הכל בו על הכלאר הפרוסה שמרים מלחם המוציא ולא על כל הלחם שתברך עליו (יד

איסור פת של גוים א"צ להקדימו ואם הוא נזהר מפת של גוים ואין אחר שאינו נזהר מסיב עמו וב"ל לפניו א' של גוים וא' של ישראל מסלק (ז) פת הנקי של גוים מעל השלחן עד לאחר ברכת המוציא הואיל ומן הדין היה לו להקדימו והוי ליה בזיון אם אינו מקדימו , ואם ב"ה אינו נזהר מפת של גוים ואין דעתו לאכול בכל הסעודה רק פת של גוים כי היא נקייה אבל בני ביתו אוכלים מפת שאינו נקי הוי' של ישראל וב' הלחם האלו מונחים לפניו על השלחן צריך לברך על פת נקייה של גוים (ח) הואיל והוא הבוצע ואין דעתו לאכול אלא מאותו פת כך הוא מסקנת רבינו יוסף קארו בש"ע שלו אבל צ"ע למה פסק שאם ב"ה נזהר ואין אחר שאינו נזהר מיסב עמו שצריך לסלק פת של גוים מן השלחן ולמה לא יהא ג"כ הרשות בידו על איזה מהם שירצה מן הטעם הזה בעצמו שהתיר גבי אם אחר שאינו נזהר מיסב עמו וכמו שהוא משמעות ר' בעל תרומת הדשן ואפשר שדעתו הוא משום שכשיש אחר שאינו נזהר עמו אינו יכול לסלקו משום אותו האחר שרוצה לאוכלו דודאי הנקיה חביב ליה וצריך שתעלה גם הברכה עליו וכיון שאינו יכול לסלקו משום חבירו התירו לו לב"ה לבצע על איזה שירצה אבל אם אין אחר עמו ואין רצונו לאכול ממנו טוב היא שיסלק ולעמוד בפרישות נ"ל , (וע"ל סי' קנ"ו סעיף ד') ,

ו אין מברכין המוציא וג' ברכות דאורייתא שיתבארו בע"ה אלא על פת שתחלתו עיסה והוא הנקרא לחם בפי רוב בני אדם והיינו אותן שלשין אותה העיסה במים וקמח ואין מערבים בה דברים אחרים שהוא המשביע ביותר וכתיב עליו ואכלת ושבעת וברכת ורוב בני אדם קובעים עליו סעודתם אבל שאינו נקרא לחם אין מברכים עליו המוציא לפיכך פת הבאה בביסנין אין מברכים עליו המוציא ת' ברכות ופירש הבאה בביסנין פת שעשוי כמין כיסין שממלאים אותה דבש או צוקר ואגוזים ושקדים וחבלין וכיוצא בהן וי"מ שהוא עיסה שעירב בה דבש או שמן או חלב או מיני תבלין ואפאה והוא שיהיה טעם תערובות המי פירות או התבלין ניכר בעיסה וי"א שזהו פת גמור כיון שאין בו אלא מעט דבש או שמן או חלב או תבלין והקמ' והמים הם עיקר מברכין עליה המוצי' וכן נוהגין (ט) ואיזה נקרא פת הבא' בבסנין שיש בהן הרב' תבלין או דבש באותן שאנו קורין לעקו"ך שכמעט הדבש התבלין הם עיקר וי"מ שהו' פת שעשו' אותו כעבים יבשים שנקראים בלשון המקרא נקודים ביהושע בין מתובלת ובין שאינ' מתובלת ונקרא כיסנן ע"ש שכוסנין אות' ראתיאכן בעלמא ואנן נקטי' כדברי כולם שכל אלו נקראו פת הבאה בביסנין ואין מברכין עליהם המוציא ולא שלש ברכות לאחריהן אלא בורא מיני מזונות לפניו ומעין ג' לאחריו ואע"ג שנקרא לחם דכתיב וכל לחם צידם יבש היה נקודים דלחד פירושי' הוא פת כיסנן אפ"ה אינו מברך המוציא וג' ברכות דלא קבעו חכמים המוציא וג' ברכות אפ' בבית אלא בלח' שדרך רוב בני אדם לקבוע עליו סעודתו דהיינו עיסה שנילוש' במים לבד והקמח ומים עיקר ואפות כדרכה בלי שנוי וטפלת שהוא החשיב בפי כל וקובע ברכה לעצמו מחמת חשיבותו אבל כל שנעשה בה שנוי שאין דרך רוב בני אד' לעשות כמותה ולקבו' עליו לא חייבוהו לברך המוציא וג' ברכו' אלא א"כ אכל מהן שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו ,

ז ואם אכל ממנו שיעור שאחרי' רגילין לקבוע עליו סעודתן אע"פ שהיא לא שבע עדיין ממנו מבר' עליו המוציא וברכת המזון ואם תחלה היה דעתו לאכול ממנו מעט ובירך בורא מיני מזונות ואח"כ (י) אבל כשיעור שאחרים קובעים עליו יברך עליו ברכת המזון אע"פ שלא בירך המוצי' תחלה ואם לא אכל אלא שיעור שאין אחרים קובעים עליו אע"פי שהוא קבע עליו אינו מברך אלא בורא מיני מזונות דהא מ"מ משביע הן את האדם ואינו מברך אחריו אלא ברכה אחת מעין ג' דבמילה דעתו אצל כל אדם ואפי' נ"י אין צריך במה שאין דרך בני אדם לקבוע עליו כדלעיל סי' קנ"ח :

ח אבל פת נמוד אפי' פחות מכזית (יא) מברך עליו המוציא דברכה ראשונה שהיא ברכת הנהנין אין לה שיעור לפניו דהא מ"מ מתהני אבל לאחריו אינו מברך כלום אם אין בו כזית דלא אמר' תורה וברכת אלא אחר ושבעת בלומר אחר שאכל כדי שביע' ושיעורו חכמים דבכזית יש בו כדי שביעה בפת גמור ומבר' לאחריו ג' ברכות ולא בפחות ,

ט לחמניות שבלילתן עבה דרי תחלתן וספן עיס' ולח' נמור היא ומברכין עליה המוצי' וב"דם ואותן שבלילתן רכה ודקים מאד אינו נקרא' מתחלתן עיסה ואינ' לחם של רובה דעלמ' לפיכ' אין מברכין עליה' ה"לם"ה אלא במ"מ ולאחריהן ברכה אח' מעין ג' וי"א שאם קבע סעודתו עליה' קביעתו לסעודה עליהם עושי' אות' לחם ומבר' עליה' המוציא וב"ה (יב) ואי אבל לדו בתו' הסעודה שלא מחמת הסעודה טעונין ברכה לפניהם דהיינו במ"מ (יג) שאין ,ברכת המוציא דמקמי ברכת כעודה פוטרן דהי לדו כמו פירות שבאין בתו' הסעודה שלא מחמת הסעודה שמברכין לפניהם כמו שיתבאר לקמן בע"ה אבל לאחריהן אין צריכין ברכה דב"המ שיבר' אחר הסעודה יפסר אותן ואותן רקיקין דקים שנתנין עליהם מרקחת המרקחת עיקר ודם טפלים לגבי המרקח' וברכת המרקחת פוטרתן עיין לקמן סי' רי"ב :

חביצה דהיינו פרורי לחם שנדבקין יחד על ידי מרק אם נתבשלו במרק היה קודם (יד) שנתבשלו בכל פירור מהם כזית אעפ"י שעכשיו אין בהן תואר לחם מ"מ הואיל והפירורין עדין הוי גדולת בכשישד שהוי קובען ברכה לעצמן לא פקע מהן הברכה ראשונה ע"י הבישול ומברכין עליהם המוציא וב"ה ואם נתפרר רק רק עד שלא היה בכל פירור כזית קו' שנתבשלו אלא שנתחברו ע"י הבישול אז פקע מהן הברכה ראשונה ואינו מברך עליהם אלא במ"מ וברכה אחת מעין ג' אף על פי שעדיין ניכר בהם שהם לחם שיש להם תואר לחם כיון שנתפרדו כ"כ ונתבשלו הפסיד חשיבות על ידי בישול ואינו קרוי עוד לחם שאין לחם אלא אפו' או מבושל ויש בו שיעור זית ואם אינו מבושל (טו) אלא שהוא מחבו' ע"י דבש או ע"י שלשה אות' במרק אז אם היה בפרוסת הפרודים כזית מברכין עליהם המוציא וג' ברכות אפי' אין להם תואר לחם עכשיו שאין השינוי הנעשה ע"י הדבש או המרק מפקיע שמם וברכתן ועדיין לחם מקרי ואם לא היו בכל פירורין מהם כזית אם עכשיו עדיין יש בהם תואר לחם דהיינו שהוא ניכר וידוע שהוא לחם עדיין לחם הם ומברך עליהם המוציא וב"ה ואם אין בהם עכשיו תואר לחם אין מברך עליהם אלא במ"מ ;ברכ' אחת מעין ג' דואיל ואיכא תרתי לדיעותא שהפסיד צורתו וגם לא היה בכל פירור כזית ואם אינו לא מבושל ולא מחובר אלא שהוא מפורד רק רק אעפ"י שאין כזית בשו' פירור מהם וגם הפסיד צורתו ע"י הפירור שאין מכירין אותה שהיא לחם לא הפסיד ברכ' ע"י הפירור ומברכין עליו המוציא וג' ברכות דעדיין לחם אפו' הוא ולא נשתנה ע"י שום דבר אחר יא וכשישרין פירורים כמים עד שהמים מתלבנים מהם וכן פת השרוי ביין אדום ואין בפרוסת כזית (יו) בזה אזיל ליה תוריתא דנהמא (דואיל וגימוק) ואין מברכין עליהם המוציא וב"ה אלא במ"מ (יח) וברכה אחת מעין ג' , (דהא מ"מ כיון דיין

יב דבר שנלילתו עבה ובשלה במים או טונה בשמן אע"ג דלמקצת דברבתא נתחייב בחלה אין מברכין עליהם המוציא וג' ברכות רק במ"מ וברכה אחת מעין ג' ואפי' יש לו תואר לחם וטעמא דלעניין חלה אין הדבר תלוי אלא כשנקרא עסה דבתיב ראשית עריסותיכם וגו' וכשעורכין אותה בתחלתו עב הרי מיר נקרא עיסה ונתחייב בחלה בשעת גילגול אבל לענין ברכת המוציא וג' ברכו' כשנקרא לחם הדבר תלוי ואין נקרא לחם אלא כשנאפה בתנור ולא כשבשלה במים או טונה בשמן וכן נהגין וי"א שאם יש בהם תואר לחם דואיל ותחלת בלילתם עבה אע"פ שבשלם אח"כ במים או טונה בשמן מבר' עליהם המוציא וג' ברכות ואם אין בהם תואר לחם אין מברכין עליהם המוציא וג' ברכות ,

יג ולפי זה אותן עיסה שעושין מהן לאקשי"ן או ריסמו"לש חייב בחלה ואין מברכין עליהם המוציא ת' ברכות לכ"ע שאין זה תואר לחם אבל פשריי"א וקרעפליך מיקרי תואר לחם ולפי הי"א הוי

כרוסה תחת השלחן ויבלע משתיהן ואם שמיהם ר"ן ביופי אלא דבל ישראל פרוסה ושל עכו"ם שלם חברו על מיזה שיהיה הואיל דפרוס הם בהעלות ע"כ ומפי תה שקרקפתי דבשל עכו"ם חמיעים חברך עליה מ"כ מראה דה"ה בשל עכו"ם הכליהה מחעלמת חיעים לו מליחה יחבר עדיף המשלמת נקיים מבחין מ' לו בל ישראל אלא שקרקופי נ"ע לחיבא אלא מאיר הפו' בזה (ז) ב"ח חולק דה"ל לבלק דחדיבא חברך על פת ישראל כיון שהוא מזהר אלא במיט מזהר יש לסלקו אם חברך על פת של ישראל (ח) אלא לגוזר בתב הבנוס הלי עשמת דאמר' אין הב"ה מרין לבנוס על פת קייסנס"ם בישראל שאינו מזהר חיסב עמו (ע"ח) ולא דק המלי בזה דאין בני ביתו אוכלים בלל אלא מפת נקייה כי הב"ה אין נותן להם אחבו ול"כ לי אין הב"ה בוצע אלא מ"מבני ביתו ודאי חברכין על פת ישראל שאוכ' אחבו אבל בישראל שאינו מזהר חיסב עמו הב"ה רגיל אחר לאכול אעפ"ס אלא שאינו שמזהר אם אינו מזהר אחבו יש בהם הסעודה אם יאחר לו לבצע אלא אחבו בהם הסעודה אם אחר ברוך וחבאר אמר' אלא הבעירו אחבור בקיסם כמבואר בי"ד סי' קי"ב הוי בבל ישראל (ט) וירא שאיש יש בהם אלא יאכל לאחלה פת הבלאה חעיסה שערב בו דבש ובמן וחלב וחבלין לו אחלן קונין ופוטר קונן אם טעם חערובת ניכר אלא בחוך הסעודה לו יאכל שיעור שאחרים רגילים לבבוע אלו חברך המוציא אבל לאחר פת בלעה בחלב ואין בו מים בלל ל"ל הלב אחם לכ"ע דין פת הבא בביסנן יש לה ובל שבן לחזן ביסנן אלו רגילין לעבות בפה"ים בקורין קרעפליך בזמן חברך עליו אלא בת"ת אלא ב"ל אוכל שיעור שדרך אדם לבבוע עליו (של"ה ד' ג') ושיעור שדרך בני אדם לבבוע עליו סעודה הוא ג' לו ל' כיצים (מ"ר תלב) (י) ואם נתלל לחמל כדי שיעור בני ירקה הלילה ראלוה חברך המוציא (תנו' חברל"ך סיון קס"ג) (יא) יש לחמור דאלא סתר לברכה ראלוה הוא דילמין חל"ו חברכת הנהנין בחרא לבא חבע חברך בו' ואחלי לא לחמר דיו לבא חן בו' חה בה"ת הלא בבזית אלו חעלא בפו' הלא (ע"ח) ואחמחע' הו' חבלה דלי ל"ו ויומא דלי ע"ט שהלבו הוכי' אז ואחרני דלחא ל"ו גחור הוא אלא בעלמא הוא חשוב דאסור לאסור לחבות בלא ברכה עיין בס (יב) לא דאיחי בחבעות אלו עיס' בבנילתו רבה ודל' חלוד אלא בחרך רוסיא ואחלי קחח ומים בקרבה לו בקערה ומערבין אחה בבלי הבחח והמים יחד ושופכין העיסה בבלי על ירקות רחבים בלא יפפבו לחזן בקורין אחן רוסיא לחלי בלאיסקי אבל ופלעקים שעשין בין בבי בחלים אלי אקובע הסעודה עליו אין חברך אלא בת"ת (של"ה דלי (יג) וכן ב רעפליך ונעקוך ובאליסקו ואמלקים חברך בהוך הסעודה בת"ת לי אבל לחו בחורת חעגנו וקבעה לבל לי אבל בדברת בלל דברבת חולא אחרת (של"ה דלי ל"ל והב"ח חמלל בזה ולא ראה דבריו עוד כלי בע"ת ח"ל ואחבלא יש לחקל לאם בירך על חה שבריך בת"ת חולא לא יבא חיבו לחעבה ל"ע על"ל ולחי לאחר לאין לאיה חבלא בלל דלא היה חבוון בלל לאבל זה (יד) בל"ח לי חי"ל הביג על הבנוס דאלי אחבלא לבבה לי בקודם שנחבלו אם עבביו בבשר בחולל אין בהם בזית ע"ם בחריבת ובחחילה אלא לי ואעל"ד לבנוס חודה בזה אלא שבאב קודם שנחבלו לאחבלי דלא היה בזית קודם שנחבלו אלא בעבביו אלא בחחברו ע"י ביבל בת"ם הבנוס אח"כ ועבביו אחיד יש בו בזיה ע"י חיבור בל"ל הו"ל (טו) ואם עירו על הבריחין אבלי אלמי ח"ם בי"ל בי"ל סי"ב ס"ל דאמין לחבר רק בדי לבבה אלא אבל לפי שהבביחו בבא"ל בעירו דבלאות אלו אבינול אלו חי בבינול ות"ל בל"ל בלאות ידי חבבקה ולחבל לחם בחור בלבו לאו (מ"ט) ושיין בחבפי בם (טו) בי אחין בבל הבדוחה פרוסה אלי בזיה בו בזית בל"בל"ה דעבין הבדוי בחבר אלי דלאלא חוריתא דבחחא אם יש בפרוסה אלי לבדו בזית חברבין עליו בחולא ובה"ת ואם אין בו בזית חברבין בת"ת (יז) ולעבין בב"ה אם הין עיבר ואבילת הבת בחחבו אחבל הבחייב חברך על הין ופוטר אח הבת ואם הבת עיבר והין לחבל הלילה חברך על הבת ופוטר אח הין ואם בחיבן עיבר חברך

על הבת בת"ת ועל

בזית (יו) בזה אזיל ליה תוריתא דנהמא (דואיל וגימוק) ואין מברכין עליהם המוציא וב"ה אלא במ"מ (יח) וברכה אחת מעין ג' , (דהא מ"מ כיון דיין

יב דבר שנלילתו עבה ובשלה במים או טונה בשמן אע"ג דלמקצת דברבתא נתחייב בחלה אין מברכין עליהם המוציא וג' ברכות רק במ"מ וברכה אחת מעין ג' ואפי' יש לו תואר לחם וטעמא דלעניין חלה אין הדבר תלוי אלא כשנקרא עסה דבתיב ראשית עריסותיכם וגו' וכשעורכין אותה בתחלתו עב הרי מיר נקרא עיסה ונתחייב בחלה בשעת גילגול אבל לענין ברכת המוציא וג' ברכו' כשנקרא לחם הדבר תלוי ואין נקרא לחם אלא כשנאפה בתנור ולא כשבשלה במים או טונה בשמן וכן נהגין וי"א שאם יש בהם תואר לחם דואיל ותחלת בלילתם עבה אע"פ שבשלם אח"כ במים או טונה בשמן מבר' עליהם המוציא וג' ברכות ואם אין בהם תואר לחם אין מברכין עליהם המוציא וג' ברכות ,

יג ולפי זה אותן עיסה שעושין מהן לאקשי"ן או ריסמו"לש חייב בחלה ואין מברכין עליהם המוציא ת' ברכות לכ"ע שאין זה תואר לחם אבל פשריי"א וקרעפליך מיקרי תואר לחם ולפי הי"א הוי

היו מברכין עליהם המוציא וג׳ ברכות מידו ירא שמים יצא ידי שניהם ואין אוכל דברים אילו אא״כ בדרך תחלה ברכת המוציא על שאר פת גמור ואח״כ אוכל את זה וכל זה לא מיירי אלא בעיסה שלא עירבו בו מתחלה לא שמן ולא דבש וחלב אלא עירבוהו במים וקמח לבד ואח״כ טגנו אותם בשמן ודבש וחלב אבל אם לישהו מתחלה באילו הדברים כבר נתבאר דינו למעלה בדין פת הבאה בכיסנין ,

יד וחלוט שחלטו ברותחין , (יח) אחר לישתו ואח״כ אפייה בתנור לא שנא היתה בלילתו עבה ולא שנא היתה בלילתו רכה פת גמור הוא ומברכין עליהם המוציא וג׳ ברכות וה״ה אם אפאו באילפ׳ בלא משקה ואפי׳ נתן בי מעט משקה כגון שמשח האילפס בשמן כדי שלא ישרוף העיסה לא מיקרי משקה ומבר׳ עליו המוציא וג׳ ברכות אבל דבר שבלילתו רכה וטגנו במשקה לכ״ע לאו לחם הוא ואין מברכין עליו אלא במ״מ וברכה אחת מעין ג׳ ,

טו טרוקנין והיינו שעושין גומא בכירה ונותנין בה מים וקמח ומערבין בה ואופין אותה בה מסתמא אינו נקרא לחם שאין זה דרך לישה ולא דרך אפיית לחם ואין מברכין עליו אלא במ״מ וברכה אחת מעין ג׳ מ״ה אם קבע עליו סעודתו קביעתו עושתו לחם ומבר׳ עליו המוציא וג׳ ברכות אבל טריתא דהיינו שלוקחין קמח ומים ומערבין אותה בכלי בבלילה רכה מאד ושופכין אותה על הכירה והיא מתפשטת ונאפה אין עליה תורת לחם כלל ואין מברכין עליו אלא ברכת במ״מ וברכה אחת מעין שלש ואפי׳ קבע עליו סעודתו (יט)

יז נהמא דהינרקא והוא לחם שאופין אותה בשפוד עב ומושחים אותה בשמן או במי בצים וכן לחם העשוי בכותח שאין אופין אותה בתנור אלא בחמה אינו לחם ואין מברכין עליו אלא במ״מ , (ך)

יח פשטירא הנאפה בתנור בבשר או בדגים או בחלב (כא) או בגבינה הרי זה לחם ומברכין עליהם המוציא וברכת המזון דכל אפי׳ נקרא לחם ודווקא שאפאו בתנור ובלא משקה אבל אם אפאו במחבת ובמשקה אין לברך עליו המוציא ואין ליראי אלקים לאוכלו אלא בתוך הסעודה שבירך ברכת המוציא על פת אחר כמו שנתבאר לעיל בשאר פשטירין וקרפעליך ,

הג״ה (ואע״ג דבשר ודגים וגבינה הם עיקר ולשון מברכין על העיקר ופוטר את הטפלה כתו שיתבאר לקמן סי׳ ר״ב סעי׳ ל׳ אפ״ה מברכין עליהם המוציא דמיון דגן תעיב ליה לחיבי וחלבי בחריב ועי׳ל סי׳ רי״ח סעי׳ י׳)

קסט דין שמש הסעודה ובו ג׳ סעיפים

א ואח״כ מביאין לפניו לאכול וכל דבר שמביאין לפני האדם שיש לו ריח ואדם תואב לו כגון בשר שמן כל השנה ויין ישן בתקופת תמוז וכל דבר שיש בו ריח או קיוהא צריך ליתן ממנו מיד לשמש מפני הסכנה שכל דבר שיש בו ריח ואוכלין אותו לפני אדם אחד ואין נותנין לו יש לו צער מזה ומזיקו ומשאר מיני מאכל מדינא אין צריך ליתן לו מיד אלא יכול להשהותו עד אחר הסעודה שאינו מזיקו מ״מ מדת חסידות הוא שיתן לו מכל מין ומין מיד שלא לצערו (א) ולא יתן אדם פרוסה לשמש כל זמן שהכוס ביד השמש שבזמן שהכוס בידו יש לחוש מתוך שהוא טריד בפרוסה ישפוך הכוס ואם הוא אידך לא יתן פרוסה לשמש גם כל זמן שהכוס ביד ב״ה שמא יקפיד הב״ה שחרשש שלא יכלה הלחם לאורחים שזימן ויציין במה שיתן זה פרוסה לשמש וישפוך הכוס א״נ מתוך ההקפדה יעלה רוגזו של ב״ה ויחנק בשתייתו מתוך רוגזו ויתבטל וכן אם הכוס ביד הנותן לא יתן גם כן פרוסה לשמש דשמא יציין עליו הב״ה שמקפיד על זה שחרשש שמא יחסר פת לאורחים ויפול הכוס מידו של זה מתוך ביעתיתא ודווקא לשמש אבל בני הסעודה יכולין ליתן.זה לזה אפי׳ כשהכוס בידו או ביד ב״ה שאחר שהוא זימן אותם אינו מקפיד במה שהם נותנין אלו לאילו ולא חיישינן לקלקלה :

ב אסור ליתן פרוסה לשמש או לכל אדם אלא אם כן יודע שהוא נטל ידיו ואם נתן עובר משום לפני עור לא תתן מכשול וכן לא יתן לאכול אלא למי שיודע שיברך מה״ט שלא להכשילו ויש מקילין אם נותן לעני בתורת צדקה שכיון שמתכוין לצדקה לא יאונה לצדיק כל און : (ב)

ג השמש מברך בפ״ה על כל כוס וכוס שיתנו לו לפי שהוא כנמלך שהרי בכל פעם שיתנו לו כוס אחר הוא אינו יודע אם יתנו לו עוד אחר והוי כמסיח דעתו מן היין ואח״כ כשחוזרים ונותנין לו הוא כנמלך לפיכך צריך לברך ברכה ראשונה אבל כוס וכוס אבל ברכה אחרונה יכול לדחותן עד לבסוף ובאחרונה מברך ברכה אחרונה אחת על כולן ובפרוסה אינו צריך לברך אפילו ברכה ראשונה על כל פרוסה ופרוסה אם יש אדם חשוב בסעודה שידע שבהשגחת האדם חשוב יתנו לו כל צרכיו מפת ואינו מסיח דעתו ולא הוי כנמלך ואם אין אדם חשוב בסעודה צריך לברך על כל פרוסה ופרוסה כמו בין הנמלך הוא :

קע דברי מוסר שינהג האדם בסעודה ובו כ״ב סעיפים

א אין משיחין בסעודה מפני הסכנה שמא יקדים קנה לושט ויסתכן ואפי׳ מי שנתעטש בסעודה אסור לומר לו אסותא מפני הסכנה היו רבנים בסעודה ויצא אחד מהם להטיל מים אם לא שפשף ניצוצות וגם יודע בודאי שלא נגע במקום טינוף׳ חוזר לסעודה ואינו צריך ליטול ואם שפשף נטל ידו אחת אותה ששפשף בה ואפי׳ אינו רוצה לאכול עוד אלא לשתות צריך ליטול יד האחת ששפשף ולא משום שתייה דשתייה אינה צריכה נטילה אלא משום שמא יתן פרוסה לתוך פיו ע״י השתייה ודווקא אם הוא עדיין בתוך הסעודה אבל לאחר הסעודה ליכא למיחש ואינו נוטל אלא בפני כולם שלא יחש דהו שלא נטל וה״מ לשתות אבל לאכול נטל אפי׳ בחוץ דמידע ידעי דאגינא דעתיה ולא אבל עד דנטל ולי נראה כיון דטעמא דלשתייה בתוך הסעודה צריך ליטול משום שמא יתן פרוסה לתוך פיו כו׳ ובפני כולם שלא יחשדוהו לפי טעם זה אפי׳ לא שפשף ולא נגע במקום הטיטפת צריך ליטול ידו האחת בפני כולם לשתייה כדי שלא יחשדוהו שמא נגע או שפשף ולא נטל אבל לאכילה כיון דליכא מקום חשד ואפי׳ בשפשף יכול ליטול אפילו בחוץ שלא בפנים דודאי הוא שלא יחשדוהו משום דאגינא דעתיה ואז כשלא שפשף ורוצה לאכול אינו צריך ליטול כלל דליכא חשד אבל לגדולים ודאי לעולם צריך נטילה נ״ל (א) ואם יצא ודבר עם חבירו והפליג נוטל ב׳ ידיו דודאי הסיח דעתו כיון שהפליג וגם בזה אמרו כשנוטל נוטל בפני כולם כדי שלא יחשדוהו שלא נטל :

ב שנים שאוכלים יחד ממתינין זה לזה בקערה ר״ל כשהאחד מסלק ידו מן הקערה לשתות חברו מפסיק מלאכול עד שיגמוד זה השתיה שמא יקפיד זה ויחנק (ב) בתוך השתייה אבל אם הם ג׳ אין השנים פוסקין בשביל הא׳ שאינו בדין שיפסקו שנים בשביל אחד

ג משיירין פיאה בקערה (ג) כלומר מדרך המוכר הוא שישייר כל א׳ ממנתו מעט בקערה וחזרו לשמש והוא יאכלנו אבל אין משיירין פאה באילפס פירוש כשהשמש מערה מן האילפס לתוך הקערה אינו מדרך המוסר שישייר השמש לעצמו כלום באילפס לצרכו ,

ד אין מסתכלי׳ בפני האוכל ולא בפנתו שלא לביישו ,

ה הנכנס לבית חבירו דרך המוסר הוא שכל מה שיאמר לו חבירו בעל הבית יעשה (ד) כי כל איש שורר בביתו ,

ו לא יהא אדם קפדן בסעודתו מפני (ה) שמונע בני ביתו מלתת כלום לעניים מידא׳ קפדנותו ,

ועל היין בפה״ג (ע״ת וג״ע לדיקא , (יח) ובכלל זה תה מקורין בג״מ מיבר זתעמי שמיל (עיי״ש הברכה) (יט) וכבי״ם החזיר בערוקנין היכי דלא קבוע משדה ובפריתא היכא דקבוע משדה דאין לאוכלן אח״כ מברך על להם גמור בתחילה ואח״כ מוכלן בתוך הסעודה (ך) בעור דאם עשאה כתין גמוקא מברך עליה המוציא ונם בפ״ע נשמע ולא דעתי לתה (יט״ע) ולק״מ דעור כתב הכי.דוקא לי״מ בפי״ם ולא מה שמהגין להקל בכ״ך ע״ם והו״ק (רא) ראיתי בהשב״ן בהא״ה דדווקא כל כה״ג לאחוקי שהגלן בפירות שכן כתב בכנים שמעגל מפירות לתוך מברך עליהם קודם אכילה בפה״ע ואם יש לו שאר פירות חב׳ עליהם ופוטר את אלו, ואם אכל המוציא תנוך הסעודה א״ל לברך אלא ולי״ך לשאר פירות הבאים בתוך הסעודה שריך לברך עליהן ע״כ (יט״ע) ותתהני דבהא הת הבי״ן מי״ רל״ח מבואר להיפך שהם ז״ל דבתוך הסעודה א״ל לברך על הפתוחי׳ אלא וכ״ל לפירות בתוך הסעודה המברך לפי שאין רגילין לעשות בהן אלא הפת אבל בהאי תוליתא אמי׳ היה אוכל אותה אלא בתוך הסעודה א״ל לברך על הפתוחים הטוב דקתמא עיקר ע״ל הרי דס״ל להבי׳ דלקי בפירות קיימתא עיקר אף דבאכי׳ תשמע דהפירות עיקר ומברך על הפירות ופוטר התוליתא מ״מ להבי׳ לא ס״ל הכי שוב ראיתי בס״ל דף נ״ל שכתריך לחלק המברא דבפני׳ דבבשר ובדגים וירקות ובגבינה אפי׳ בחין קובע הסעודה מברך עליהם התוליתא אבל בפירות מברך עליהם בת״ת אלו התוליתא ודקובע ע״ל והדבר תמוה דלשתתוחי דברי הבי״ן והא״ה הל״ל דלהבכן גופיה מברך בפה״ע ופוטר התוליתא ולהג״ס הבכן דין פירות כדין בגבינה ואיך ויוחר תיתה דבטל״ה דף נ״ב הביא הגהת הבכן הל״ל עוד כ״ל בפי׳ הבכן והגהותיו כדי שלא יהו דברים סותרים דהבכן הוה הלם לא בדרך תחילה על הפירות אלא בדרך העלי׳ דא״ל נברך אח״כ על הפירות דקתמא עיקר ובהני תיירי הגה הבכן אמלא דלכתחלה קודם אכילה קאמר דהבכ״ן דיברך תחל״ל על הפירות ואמר שהברך אח״כ גם תוליתא וא״ל דהבכ״ן ופוטר התוליתא הייט פירות שבתוליתא וכן נ״ל לדינא ,

סימן קס״ט

(ג) ואם מחנה מתחלה בכעת שמירות שלא יתן ל מזונות בטוא אוכל אף מידת המזונות ליכא וס״ה בתחנה טיעבה כל המגלכות דעתר אף דאתריכן בעבד עברי לא יפטילנו כו׳ (של״ה דף פ״ב) (ב) וכן הסכיתו נ״ה ותי״ט ובל״ה שם ואף שם בו מיזה הנגא מתעלים סמך בשל״ה דיתן לו אם לא שהוא רבע לכל אז שיעבד שאינו הברך אכל הב״ם סמך דאף שאינו מברך יתן ל ונראה דתיירי שאינו מברך המוסר הבכן חברון יזיעה ולא מתחת רשותי ,

סימן קע״ט

(ג) ואפי׳ אחר לא מי שב״י פסק כן בשם הגאון שרחיתי בן בשמ״ג דף קי״ג ומשנה פ״ג דיומא ור׳ יוסה פי׳ אלו דברים ושלמי הגבורה׳ לכן נ״ל לישב דדוקא היכא דמחייב ליעול ידיו אתרינן המוסם הכחד יעול בפני׳ אבל היכא שאין מחייב כלל לא אתרינן שיעול הבוסם חבר גם בזה יש לי תמיה על ס׳ ע״ת שתמ׳ על רת״ל דהש״ע ס״ל דאמינו לא שפסק דריך נטילה תכתב הטעם בלבלה דמיהנא ידעי דאגינא דעתיה ולא מחב טעם שלא יחבדוהו אחת לא שפסק ע״כ ע״ם דלא ידע הש״ע הגחיק ל׳ הש״ם ערוב׳ ביומא דף ל׳ ופ״כ דקקי על הבי׳ ת״ל תש״ם כל״ל אלא לק״ת דת״כ גם בשייה נאמר כן אלא יחבדוהו אלא דוסחתא יחבדוהו שפסק כיון דאמר׳ בס״ם שם דתנוה לשפסק בלבד דחיל דבלא שיפס״ אינ נטילה וס מבואר בל הש״ע שעמו סבל יד אחת בשפסק בה ס׳ (ב) מי״ט כתב לעשות לאחר זה אחר מחבירו סמ״ם בע״ע ת״ת סי׳ נגע״ו ס״י (ג) בין בחעשה קדירה בין בחעשה לאילפס (ב״ח) (ד) חזן אלא אפי׳ הב״ח שכל הבחינו יעשה בתוך הבית חזן אלא שיאחר לו מיכרתו גם מן לבית ע״ח ל׳ רן״ל מי׳ הלל׳ בעלתא אחר ולהבי הבחינו הבל׳ (ה) ושל אלא ולהבי הבחינו הבל׳ כי ביתו ואורחי׳ כי יהנו מהקיל על

ז לא יאחז אדם פרוסה שהיא כביצה בידו ויאכל מכונה אע"פ שאינו אוכלו בבת אחת בולו אלא קצת ממנו מפני שנראה כרעבתן וכן לא יאכל דרך רעבתנות כגון שיאחז המאכל בידו האחת ויתלוש ממנו בידו השנית . (ו)

ח לא ישתה אדם כוסו בבת אחת ואם שתה הרי זה גרגרן ב' פעמים דרך ארץ ג"פ הרי זה מגנאי דרוח כלומר שרוצה להראות שהוא אינו גרגרן בלל ושותה מעט בפעם אחת מידו דוקא כוס בינוני אבל כוס קטן (ז) יכול לשתותו בפעם אחת ואינו גרגרן וכן אם הוא גדול יכול לשתותו אפי' בד' או ה' פעמים ואין זה גסות הרוח

ט לא יאכל אדם שום אז בצל מראשו אלא מעליו ואם אכל הרי זה רעבתן

י לא ישיך אדם פרוסה ויניחנו אפי' על גבי השולחן מפני שנמאסה לבריות וממחה דעת אניני הדעת שמקפידין על זה כדלקמן סעיף י"ד

(ז) לשון הגיע קטן גדול תלוי וכן עיקר ר"י מאיר נ"ל מאורו בטום קטן מיינר יפתוק וכרימי דיקבה תמוגא פר דלייתא לטנגנו (תי"ט) (ח) שיין ענ"ח ל' רל"ח וב"ח מיגש כיתרגים מתרגים (ט) מאני יש הרבה קערות וכ"ה בפירוש (ב"ח וש"ח). (י) והב"ח מי' מתמ' הפרוסה תפול לתוך הקערה ותלוש בכמי (יא) נשיין בנ"ח שם דמשמ שמוא נ"ל יש"ה ריתות בנמתא (יב) פשרות מטה (תי"ח) ל' חזוקא

א לא ישתה אדם ב' כוסות בבת אחת בתוך סעודתו ויברך ברכת המזון ריפני שנראה כגרגרן כן הוא הלשון במס' דרך ארץ וזטא אבל יש לתמוה מה ענין ברכת המזון בזה הענין בלא ברכת המזון : גרגרנות הוא ועוד מ"ש בתוך הסעודה דנקט בלאו הסעודה נמי נראה דגרגרנות הוא וזה אין סברא לומר דאתא לאשמעינן דמשום דמסמכיה לכוס של ברכת המזון ויהיה כוס של ברכת המזון כוס שלישי נראה גרגרן מפני שנראה שכוונתו הוא שישתה שלשה כוסות זה אחר זה ובשני כוסות אינו נראה גרגרן אין זה במשמעות הלשון וגם אינו סברא דשני כוסות לא יהיו נראה גרגרנות דאם כן הוה ליה להקדים ולומר ג' הרי זה גרגרן ושני כוסות בשמסמיכן לכוס של בר"המז נראה כגרגרן כלומר אבל אינו גרגרן ממש והיה שמעינן נמי דבשני כוסות בלא סמיכת ברכת המזון אפי' אינו נראה כגרגרן וה"ל חידוש ורבותא ועוד האיכא מ"ד ברכת המזון ביחיד אינה טעונה כוס (וע"ל סימן קפ"ד סעיף א') וכאן משמע דמיירי ביחיד והוזכר ברכת המזון סתם וכוס לא הזכיר ומשמע דמיירי בברכת המזון אפי' אין שם כוס לכך נ"ל לומר דהוקא בתוך הסעודה קאמר דבלאו סעודה שאדם שותה לצמאו אינו נ"ב גרגרנות כיון שהוא צמא אבל בתוך הסעודה שאינו שותה אלא לרכך המאכל לפיכך כששותה אותם ביח' נראה יותר גרגרנות דכך היה מרכך המאכל בשתיתו בזה אחר זה בהפסק מעט כמו בבת אחת ומהאי טעמא נ"ב תלאו בברכת המזון לומר שכששותה אותם יחד סמוך לברכת המזון ששותה אותם ומברך מיד ברכת המזון נראה יותר גרגרנות שנראה שמפני שהוא שבע הוא שותה אותם בבת אחת כדי לרכך המאכל הרבה שיתעכל מהרה כדי שיוכל לחזור ולאכל מדר אחר ברכת המזון שזהו ראי דבר מגונה ביותר ע"ד אמרם ז"ל ויתאוו תאוה שתתאוו להיות לדם תאוה לאכול והוא מדה מגונה מאד שגינה אותם דכתיב ואע"פ דלפי זה היה לו לומר שנראה כרעבתן שזה רעבתנות היא שתושק לאכול הרבה מ"מ אמר שהוא נראה כגרגרן כלומר מה שהוא עושה בגלה דהיינו שהוא שותה בזה הרבה נראה גרגרנותו אבל כוונתו שהוא לרכך המאכל אין דבל ראין אותו שאין הבל יודעין אותו ולכך אמר נראה גרגרן ולא אמר הרי זה גרגרן כמו שאמר למעלה בסמוך לומר אע"פ שלפי האמת אינו גרגרן שאינו שותה יותר מצרכו כגון שבתחלת הסעודה לא שתה מה שהיה צריך לשתות כדי שישתה בל מה שצריך לרכך בבת אחת שכך אינו גרגרן באמת מ"מ נראה כגרגרן ועוד הא אשכחן דגרגרן נמי ארעבתן נאמר דהבא תניא בהדיא גבי מתנות בהונה הצנועים מושכין ידיהם והגרגרים נטלין והתם אמרי' דאכילה קאי וקרי להו גרגרים ש"מ מביאו הטורי"ד סימן ס"א ע"ש ודו"ק נ"ל : (ח)

יב שנים שושבין על השלחן הגדול פושט ידיו (ט) תחלה והשולח ידיו בפני מי שגדול ממנו הרי זה גרגרן :

יג הנכנס לבית חבירו לא יאמר תנו לי לאכול עד שיאמרו לו הם אכול ושתה לשון הטור לא יאמר אדם לחבירו בא ואכול עמי מה שהאכלתני שזהו דרך ריבי' וכירושלם היו הופכים עכ"ל וכתב עליו הב"י ז"ל ואין לו משמעות ושם בברייתא כתיב בירושלים היו הופכין אכסנאי לנישואי' וה"פ לא יאמר אדם לחבירו בא ואכו' עמי מה שהאכלתני למחר שמא הראשון מועט וזה מאכילו מאכל מרובי' אי, נמיי שמא הראש' האכילו בזמן הזול וזה מאכילו בזמן היוקר' ואע"פ שאינו מתבוונין לכך שלא האכילו ע"מ שיפרע לו יותר ממה שהאכילו ואין כאן ריבית מ"מ הא מיהא מיחזי כריבית והיינו דקתני שהוא דרך ריבית כלומר דרך ריבית הוא אבל לא ריבית ממש וכתב הכי קתני ובירושלים היו הופכין אכסנאי לנישואי' כלומר בירושלים לא היו חוששין לכך ואדם שהאכיל את חבירו באכסני' דלה פורע לו שהיה מאכילו בנישואים ואע"פ שסעודת נשואין מרובה ביותר מסעודת אכסניא לא הוי חיישי לדרך ריבית כלומר שאין דרך ריבית לפי שאין דרך להקפיד בכך אי נמי ה"ק דבני ירושלי' נמי הוו חישי לדרך ריבית ולא היו אומרי' בא ואכול מה שהאכלתני מ"מ כדי שלא ישאר על זה חוב באכילה שהאכילו באכסני' היה פורע לו בשהאכילו בנישואים דסעודת נישואין כיון שלא נעשית בשביל זה לא מיחזי דדך רבי' כלל עכ"ל ולפי דבריו משמע שפיר' של הופכין שהיו מהפכין הסעודה כלומר מחליפין סעודתן ומשלמין זה לזה אלא שלא היו אומרי' כלום בשעת תשלומין וזה אינו מחזי כריבית אבל פירש זה הוא דחוק מאד שאין זה משמעות לשון של הופכין לכך נ"ל ליישב לשון הטור דדייק בלשון הופכין וה"ק ובירושלים היו הופכין כלומר שהיו מהפכין הלשון והמעשה לפי שכשאומר השני הרוצה לשלם תנמולו לראשון שהאכילו ואומר לו בשעת תשלומין אכול עמי עכשיו מה שהאכלתני כבר ודאי כיון שהתשלומין באין ע"י לשון הנראה כריבית אם זה יאכל עכשיו עמו יותר ממה שהאכילו כבר או אם נתייקר המזון עכשיו הוה בזה משום ריבית אבל אם המאמר וחמעשה הוא כהפך כגון הראשון אומר אכול עמי" מה שהאכלוני ופירושו שהראשון מתחיל ואומר לשני אכול עמי עכשיו וכוונתו למתנ" חנם ואחר כך אומר ואם לא תרצה ליהנות ממני חנם אל תראג על זה כי גם יבא עת שאני אכול עמך ואז אם יזדמן לי אחר כך שיאכל עמו אפילו סעודה מרובה מזו שהאכילו יכול לאכול עמו ואינו חושש כיון שאינו מזכיר בשעת התשלומין שמשלם לו מה שהאכילו כבר לא מיחזי בזה שום ריבית בעולם וזהו שסיים בברייתא הופכין אכסניא לנשואין כלומר שדרך הוא שיזדמן כך ודבנו בעל הטור השמיט" מפני שהוא מפרשו לאו דוקא אלא ר"ל כל סעודות שיזדמנו כך ואע"פי שיש להם קצת מחשבה על זה לית לן בה כיון שאינו מזכיר בו שבשביל זה הוא מאכילו וי"ל שמה שהאכילו כבר נתן לו דרך מתנה ויכל להיות שאפילו אם מעולם לא היה נותן לזה לאכול היה עכשיו אוכל עמו הואיל ונזדמן לו אם כן הוא לא היה תובעו מעולם על אכילתו הראשונה אם לא היה נזדמן עכשיו במקרה וגם זה אינו נותן לו דרך תשלומין אלא דרך כבוד ומתנה בעלמא אין כאן חשש ריבי' כלל כיון שאין אזכרין עכשיו בשעת התשלומין לא ההלואה ולא התשלומים דאשו מי שנותן מתנה לחבירו פעם אחת שוב יהיה אסור לזה לקבל ממנו מתנה כל ימיו אם יתן לו יותר ממה שנתן לו כן נ"ל פירושו האמתי :

יד לא יפרוס אד' פרוס' על גבי הקער' ושהפרורין יפלו לתוך הקער' מפני שהוא ממחה דע' חבירו (י) שיש אניני הדעת שמקפידין על זה אבל מקנח הקער' בפרוסה שאין דרך להקפיד על זה :

טו וכן לא ילקט פירורין ויניח על גבי השלחן שיש גם כן אניני הדעת שמקפידין על זה ונפשו קצה בהן וכן לא ישוך מפרוס' ויתננה לפני חבירו או לתו' הקער' או אפי' להניח' על השלחן שאין דעת כל הבריו' שוה ויש הרב' בני אדם שנפשם קצה בדברים אלו :

טז וכן לא ישת' מן הכוס ויתן הנותר לחבירו מפני סכנת נפשו' דהיינו שמא חבירו הו' מאניני הדעת ולא יוכלו לשתות ממה ששת' חבירו או אפי' מן הכוס ששת' חבירו שחושש שמא נתערב בו רוק של חבירו או עדיין הוא דבק בו ומתו' הבושה שאינו רוצה לס' הוא שת' ויבא לידי סכנה (יא) ואפי' אם יודע בחבירו שאינו איסטינס כ"כ מ"מ יקנח מקום נשיקת פיו בכוס משום מיאוס שמא חבירו יתביש לקנחו אבל מ"מ לא ישפו' ממנו אם הו' יין או משק' חשוב ואם הו' מים ישפו' מדם מעט דרך שם ואח"כ יתנו לו .

יז לא ישתה אדם כוסו ויניחנו על השולחן שאין זה דר' כבוד להעמיד כלי רק על השולחן אלא יאחזנו בידו עד שיבא השמש ויחננה לו .

יח הנכנס לסעודה לא יקח חלקו ויתננו לשמש שמא יארע דבר קילקל בסעוד' ויצטרכו לו המסובין אלא יתננו ויניחנו לפניו עד אחר הסעודה ואח"כ יתננו לו .

יט אורחין הנכנסין אצל בעל הבית אינ' רשאי' ליטול מלפניה' וליתן לבנו או לעבדו של ב"ה אא"כ נטלו רשות מבעל הבית מפני שהבעל בית מקפ' על זה שחושש שלא יספיק לאורחי' שזימן מה שהבין הוא לסעודתו ולבני ביתו אינו חושש ליתן להם לחם צר ומי' לחץ בשביל כבוד האורחי' ומתו' ההקפ' זו יבא לידי' ריב וקטט עם בני ביתו ויכה אותם וכן היה מעשה שבסב' זו הכה אחד את בנו יחידו עד שמת תחת ידו וכשראת' אמו עלת' בתו' צערה על חנו ונפל' ומתה ואח"כ כשראה הבעל בית כך על 'גם הו' על הגו ונפל ומת .

כ מנהג גדול היה בירושלים בבית שהיה שם סעודה היתה מפה פרוסה על הפתח כל זמן שהמפה פרוסה היה לאורחין רשות ליכנס שידעו ששם יאכלו נסתלקה המפה אין אורחים נכנסים שהוא סימן שכבר אכלו או שצד להם המקום ולא יוכלו עוד אורחים ליכנס , נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה (יב) אא"כ יודעים מי מסב עמהם מפני שגנאי הוא לת"ח ליישב אצל ע"ה בסעודה .

כא הנשים שהיה משמש על שנים הרי זה אוכל עמהם אע"פ שלא נתנו לו רשות כדי שיוכל להצטרף עמהם לזימון אבל המשמש על ג' אינו אוכל עמהם אלא אם כן נתנו לו רשות שהרי יש להם זימון זולתו .

אח"ל

בב אחז"ל אחר אכל אכילת אכל מלח ואחר כל שתיי שתה מים ממו שתבאר לקמן סי"קע"ט וכתב מורי מהרמא"י וז"ל וכ"ל הרוקא שלא היה מלח בפת או במאכלים שאכל וכן שלא שתה מעקה שהיה בו מים אבל בלאו הכי ליכא למיחש הלכך אנו נהגים שלא ליהר באכילת מלח ושתיית מים אחר הסעודה שכל מאכלינו יש בו מלח וכל משקינו יש בהם מים:

קעא דין שלא לנהוג בזיון באוכלים, ובו ה' סעיפים.

א חכמינו ז"ל אסרו להשתמש במיני אוכלים בדבר שיש להם בזיון מפני שנראה כבזיון בברכותיו של הקב"ה אבל שאר צרכיו שאין בהם בזיון לאוכלן מותר לעשות בהן אפילו בפת אע"פ שהוא עיקר המזון ובכבר שלא יהא דבר הממאיסו אבל דבר הממאיסו אסור מפני שהוא בזיון לפת הילכך אין מניחים עליו בשר חי מפני שהוא ממאיסו ואין מעבירין עליו כוס מלא שמא ישפוך ממנו על הפת וימאיסנו וכן לא יסמוך בו קערה שהיא מלאה מרק או דייסא או דבר הממאיס שמא יפול על הפת וממאיסנו אבל אין בה דבר הממאיס מותר לסמוך בו שאין זה בזיון ואין נוטלים ידים ביין בין חי בין מוזג אפי' ידיו טהורות ואינו צורך אכילה לטהרם מטומאה אלא לנקיות בעלמא אסור מפני שהוא בזיון ליין שממאיסו לשתות (וע"ל סימן ק"ס סעיף י"א) וי"א שאין זורקין הפת מפני שהוא בזיון לו אע"פ שאינו נמאס בזריקה זו כגון הזורק לתוך הקערה או ע"ג הספ' מ"מ מפני חשיבתו אסור לזרקו שמזלזל בי' ואע"פ שמותר לעשות בו צרכיו שאינן ממאיסים אותו אבל זריקה הוי ביזוי טובא ואסור ויש מתירים אם אינו נמאס כגון אגוזים ורמונים וחבושים שרי לזרקן ורוקא חיין אבל מבושלין מתמעכין ע"י זריקה ונמאסים ואסיר.

ב והא דאמרינן דאסור לסמוך קערה שהיא מלא מרק או דייסא בפת היינו כשנופלים מן הקערה על הפת ממאיסין אותו אפי' לו אבל לאכול דייסא עם פת במקום כף מותר דאע"ג שנמאס לאחרים לעצמו אינו נמאס והוא שיאכל את הפת אח"כ שאז ליכא משום הפסד אוכלים אבל אם הוא לא יאכלנו אח"כ מי יאכלנו כיון שהיה בתוך פיו וא"כ הוי הפסד אוכלים בידים ואסור והמדקדקים נוהגים שבכל פעם שמכניסים לתוך פיהם אוכלים מעט מן הפת עם הדייס' שאז אינו נראה שהפת משמש לדייסא אלא אדרבה נראה שהדייסא בא ללפת בה את הפת ואע"פ שאין אוכלין בכל פעם אלא מעט מן הפת סגי בהכי להדראות חשיבתו של פת שאין הפת משמש לדייסא אבל מ"מ מה שנשאר צריך לאוכלו כולו לבסוף כל אותו פרוסה דאל"כ מי יאכלנו אחריו שכב' נמאס לכל כיון שהיה בתוך פיו ואיכא הפסד אוכלים:

ג לא ישב אדם על קופה (א) מלאה תאנים ורגורות מפני שמתמעכין ע"י בן ונמאסין ויש בה ביזוי אוכלין אבר יושב הוא על עיגול של דבילה או על קופה מלאה קיטנית שאינם מתמעכין ואינן נמאסין

ד מותר להמשיך יין בצינורות לפני חתן וכלה שעישין משום סימן טוב כלומר שימשוך שלותם וטובתם ואין בו משום ביזוי אוכלין כיון שהוא משום שמחת חתן וכלה והוא שלא ילך לאיבוד אלא שיקבלנו בכלי בראש פי הצינור וזורקין לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה שאינם נמאסין אבל לא בימות הגשמים ואפי' האגוזים בקליפותיה' נמאסים כשנופלין בשיט בימות הגשמים וכ"ש שיש ששוברין אותן בשיניהם אבל גלוסקאות אין זורקין לעולם לפניהם מפני חשיבתן אפי' בימות החמה שיש שנמאסין בזריקה ויש להן זילזול * בזה

הגה"ה ולסברת ראשונ' שבמעיקן מ' אע"פ שאינו נתמעכ' ע"י זריקה אין זורקין אותו דהא לאותה סברא אין זורקין הפת מפני שזילזול הוא לו שזורקהו אע"פ שאינו נתמעכ בזריקה

ה והנוהגין לזרוק חטין לפני חתן וכלה יזהרו שלא יזרקום אלא במקום נקי וגם טוב שיכבדו אותם אח"כ בדי שלא ידרסו עליהם ברגלים (ב).

קעב אם הבנים אוכלין או משקין בלא ברכה לתוך פיו ובו ב' סעיפים

א שכח והבנים משקין לתוך פיו בלא ברכה ראשונה י"א כיון שהם נמאסין אם היה פולטן והיו הולכין לאיבוד וכמו שקין אין שייך לסלקן לצדדין ולברך עליהם שאי אפשר לפיכך יכול לבולען ואין מברך עליהם אח"כ אלא ברכה אחרונה ולא ברכה ראשונה שכבר עבר ומעוו' לא יוכל לתקן הוא וי"א בולען ומברך עליהם מיד בבליעתן והוי כמו עובר להנאתן וכן עיקר (א)

הגה ולא דמי לתי שאכל ושכח ולא ברך דאינו מעוה' עד שמתר סעודתו דשוב אינו תברך כתו שמתברך לעיל מ' וקס"ו סעיף ח' דשמע הכלי

שמכר מלא ברך בעוד התשקין בפיו ודוקה קצת עובר להנאתן מה שמבר קודם בלעה מלא שלא היה יכול לברך:

ב ואוכלין אם שכח והבנים לתוך פיו בלא ברכה ראשונה אם הוא דבר שנמאס אם יפלטנו מסלקו לצד אחד ומברך אפי' הם בתוך פיו דעדיין עובר להנאתו הוא שהרי לא אכל עדיין ואם הוא דבר שאינו נמאס אם יפלטנו יפלטו ולא יברך עליו בעודו בתוך פיו כיון שאיפשר לפולטו כדי שיהא פיו מלא מן הברכה ולא מדבר אחר משום שנאמר ומלא פי תהלתך

קעג דין מים אמצעים וכו' ג' סעיפים

א מים אמצעים רשות וה"מ שאכל תבשיל אפילו היה של בשר ורוצה לאכול אחריו תבשיל של גבינה וכ"ש איפכא אז אין חוב' עליו ליטול ידיו בנתיים כיון שאין בשניהם ממשות לא ממשות גוף הבש' ולא ממש' גוף הגבינה אלא טעמיהם לפיכך לא ההמירו בו ליטול הידים אבל אם אכל גבינה ממש ורוצה לאכול אחריו תבשיל של בשר וכן אם אכל תבשיל של גבינה ורוצה לאכול אחריו בשר ממש חובה ליטול ידיו כיון שאיסור אחד הוא בעין ואם אכל גבינה ממש ורוצה לאכול אחריו בשר ממש לא סגי בנטילה לבדה אלא צריך קינוח והדחת פיו ונטיל' ידי' ואז מותר לאכלו אפי' מיד באותה סעוד' מפני שהגבינה דרכה להיות רכה ואינה מתעכב' בין השינים אלא שנדבק ממנו קצת בפיו ולכך צריך קינוח והדחה ונטילת ידים והקנוח הוא שילעו' פת ויקנח בו פיו יפה וה"ה באכילת מאכל אחר חוץ מקמחא דשעורי מפני שהוא רך ונדבק בשינים ואינו מקנח וכן לא בתמרי וירקי שגם הם אין מקנחין ואחר הקינוח ידיה פיו במים או ביין ואחר כך נטל ידיו ואוכל בשר וה"ה שיכול לעשות איפכא להקדים ההדחה בפה ואח"כ הקינוח ואח"כ הנטילה ויש נוהגין לשרות פת במים או ביין ולאוכלו ואומרים שזה עולה לקינוח והדחת הפה אבל יותר טוב להיות כל אחד בפני עצמו אבל אם אכל תבשיל של בשר תחלה וכ"ש בשר ממש ורוצה לאכול גבינה אחריו כבר נהגו איסור בדבר שאין לאוכלה בסעוד' אח' אפי' אחר בשר עוף ואפי' ע"י נטילה וקנוח והדחה מפני שטעם הבשר ממשיך בפה יותר מגבינ' ומיהו יש נוהגין (ב) היתר' לאכול גבינה אח' שאכלו בצים מטגונים בשומן אווז ושאר עופות מפני שאין שומן העוף ממשיך בפה אבל מטוגנים בשומן בהמה וחיה אסור מפני שהוא ממשיך בפה ואם אין בשר בתבשיל אע"פ שנתבשל בקדרה (ג) שמבשלין בה בשר לא נהגו לרחמו' ומותר לאכול אחריו גבינ' ושעור השהיי' שבין בשר לגבינה שאחריו י"א שהוא שיעור שיש מסעודת בקר עד סעוד' הערב דהיינו שש שעות שאז נתעכל הבש' שאכל ואם יש בשר בין השינים צריך לדסידו וי"א שאין צריך שהייה כ"כ אלא מסעודה לסעודה סגי ואפי' לאלתר אם סילק ובירך מותר (ד) אבל נ"ל (ה) שדאי ר"ל ג"כ שצריך קינוח והדחת פיו יפה ואח"כ חוזר ונוטל ידיו והמחמיר תע"כ וכל זה לדין הפסקים המפורסמים אבל יש אומרי' עוד שעל פי קבלת הזוהר וסודותיו אשר לא היה מפורסם בזמן הפוסקים אלא שנתגל' מקרוב

יש

סימן קע"א

(ה) דוקא על עור לו עזים וכיוצא שקופל נכפת מבל בקופה על עון שלעה נכפשת מותר אמילו היה בתוכה ספרי קודש (כ"מ) ונע"ז לי"ד מיתון רפ"ב אוסר ליכב על תיבה שיש בו ספרים ולא הבינו דברי תתיו וכן בס' נקוד' כסף סם תתיר וכן הוכחתי בספרי לי"ד שם תיבה בשר"ג כתב שמהגנין ליזהר מזה (ב) אסור לספק' נטחת בשיבוי שוע שקורין המברין דרשות מהר"ם (יו"ט) מותר מרוק תעבר' ונאלון ולא כאותן שאוסרים דאסור תזוס הורקים המלוך (אהרי וויל סימן מ"ו).

סימן קע"ג

(ה) נמי"ע חולק על הלבוש דבכל קינח אסור וכ"פ הש"ך בי"ד סי' פ"ט. ובספרי הבאתי לי ב"ח ולא"ה דף פ"ג מון מקמתא ותחרי וירקי ותמוותיהו ע"כ (ב) בתי"ט ע"פ לי ר"ח תתה על הלבוש דבי"ד פסק רמ"א והגה בופיה לקח בכתון שוף אסור ול"ג דגם הלבוש סיבר על ת"ם לסוף בסם הטהר דיש להחמיר לקי בעוף הי"ב כאומל שומן שוף מקודם ודו"ק ובספרי כתבתי דמרק של בשר יש לו דין תבשיל ואם הוא עב כגון ירקות יש לו דין בשר עלתו עוד הוכחתי שם תת"ה ומל"ר דף ע' דת"ם רת"ם שם שהגנין אלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר כתו בבשר עצמו היינו גבינה אבל הבשיל על גבינ' מותר לאכול אחר תבשיל של בשר ע"י קינוח והדחה ולענין לאכול בשר אחר תבשיל שיש בו גבינה או חלב מועט מת"ח אלל ע"ו דבעינן נעילה וקינוח והדחה אבל לאכול תבשיל של בשר אחר תבשיל של חלב מוכח שם דלא בעי' קינוח והדחה ותמהתי ע"ו בספרי דרמ"ח הומא תהנגת ש"ך ומם מבואר דלקי בתבשיל של בשר בעינן קינוח והדחה ומכן מצאתי בפסק רל"ם ואחר' קרעתיון ועוי' בספרי לי"ד מה שבררתי כל זה(ג) כ"כ רת"ח בי"ד סי"ע והקם' עליו הש"ך דלק"ר"ם ל"ה וזבאר הלבו' לאכלו עם הגבינה מותר ואיכרן לכולן מיירי אפי' בתבשל בקדירה אלא הוה יפה דבכל"ב אסור לאכלו עם גבינה ע"כ וכתבתי בספרי דלא דק דבסימן ל"ה כתב רת"ח דהמנהג לאסור לכתחלה לאכול עם גבינה לה כתב רת"ח בסימן ל"ב דמותר אפי' לכתחלה לאכול אחר גבינה והבאתי שם רא"ש ברורות מר"יכו"ו מר"ח ותם' ב"ה לב"י וכלבו דמיירי בהכי ובלן דרכו לקנר ולכוון לפסק הלכה וכן נראה דעת הלבוש מלן שכתב דלא נהגו לחמיר גם הוכחתי שם דלא בעי' קינוח וגעילה כלל בזה ובדין קדירה אלא הוה יפה דאיתי שגם הש"ח כלן מתיר לאכול אחריו גבינה ולא יראה לי בן אלא אסור מדפרכתי שם (ד) בי"ד סי' פ"ט פסק רת"ח דמהגנין לחתין בעוד ולברך בה"ח ונהב מברכ"ל ומחרוגים דכל מי שיש בו ריח תורה יתתין עד ו' שעות וכתבתי בכבודי בשם הכל בו דף ר"ג דבחג הבכורות יש נוהגין לאכול גבינה בסעודת תרחה לקי שלין ו' בשות מסעודה בחרית ובלבר מיחנון את שיבו ולאומלו הבשר עוד הוכל שם דבשר אחר גבינה אין להחמיר כלל יותר תשעה וכן תלמתי בת"ח סי' רל"ד (ה) אלא אלו הוא שהרי רבו בי"ד סי' פ"ט כתב כן אבל בתתה מלפי הדין א"ל מו"ל בל"ח (תי"ט) ובספרי לי"ד הסגתי על ל"ח בזה דעשה דסבר דבמכינן על בה"ג ור"ת ולוחלא אלא על הו' ורחב' מלתתה בהגהת ש"ך סימן ע"ו והבאתי לו"ה ע"ב ודו"ק ות"ח העליתי שם לדינא כמתחרין בעוד ומברך בה"ח דאל"ל קינוח והדחה כי"ש הש"ך בב"כ לו"ה ומביאו ת"ח בלל ע"ו פסק הלבה ולקי בתתבתי שם דבכמתי ת"ח בלל ע"ו פסק מע"ל דבעי' קינוח והדחה ומותר מהדדי ת"ח הבאתי

רמ"ח תלבו

יש להחמיר לפיכך אנו שזכינו בו יש לנו להחמיר במותו ושלא לאכול אפי' בש' אחר גביה ואפילו בשר עוף (ו) אלא מסעיד' לסעודה שז"ל הזוהר בפרש' משפטים אשכחן דכל מאן דאכיל האי מיכלא בחדא או בשעתא חדא או בסעורת' חדא ארבעין יומין אתחזי גריא מקלס' בקלפוי לגבי אינון דלעילא וסייעת' מסאבין מתקרבין בהדיה וגרים לאתער' דינין בעלמא דינין דלא קדישין ואי אוליד בן באינון יומין אזופן ליה נשמתא מסיטר' אחרא דלא איהי קדישא עכ"ל שני אכסנאין (ז) שאין מכירין זה את זה אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חששין שמא יאכל זה עם זה ואם היו מכירין זה את זה או שני אחים אפי' מקפידין זה על זה אסורין שמא יטעו ויאכלו אחד עם חבירו אלא צריכין שום היכר בינייהם כגון להפס' בקנקן או שיאכל כל אחד על מפה שלו או יפסיקו בלחם שלם ביניהם ולא בפרוסה, שלא יאכלו ממנו וע"י זה יבואו לטעות ותשלום יתר דינים אילו יתבארו בחלק עט"ז בע"ח ע"ש ברינו ב"ב ספ"ט,

ב בין בשר לדגים חובה ליטול ידיו משום דקשה לדבר אחר וחמירא סכנתא מאיסור א, (ח)

ג הדברים הנוהגים במים אחרוני' שיתבארו בע"ה נוהגים במי' אמצעיים שבין גבינה לתבשיל או בין בשר לדגים בין להקל בין להחמיר חוץ מהיסח הדעת שפוסל באמצעיים מפני שעדיין רוצה לאכול וידיו צריכין שימור וחוץ מניגוב ידים שצריכין האמצעיים ניגוב כמו המים הראשונים גם כן מהאי טעמא שהרי עדיין רוצה לאכול אחריה' ואכו' לאכול בלא ניגוב ידים בראיתא לעיל סי' קנ"ח וחוץ משאר משקים שאינ' כשרי' לאמצעיים מפני שהם שמנים וצחי' ואינ' מנקין את השומן ואת המאכל כמו מים מש"כ באחרונים כדלקמן סי' קפ"א ואפי' במקו' שהן חובה כגון בין גבינה לתבשיל של בשר או לתבשי' של גבינ' ובשר ממש או בין בשר לדגים אין נוהגין לבר' עליהן משום שאינ' אלא בהכשר אכילה כמו ניקור חלב ומליח' בשר ואינם מטהרין מטומא' בראשונ' ועוד שאין להם מדה קבועה שהרי ביום אם אכל גבינ' ורואה שאין ידיו מלוכלכות בגבינ' די בזה ולא הצריכוהו ליטול ידיו לפיכך גם כשיטול אין צריך לברך מה שאין כן במים ראשונים שלעולם אסור לאכול בלא נטילה,

קעד

דין ברכת היין בסעודה י' ובו ח" סעיפים,

א הלכה רווחת דיין מפני חשיבתו אמרו חז"ל שקובע לו ברכה בפני עצמו בב"מ לפיכך יין הבא בתוך הסעודה אין ברכת המוציא שעשה על הפת פוטרתו ואע"פ שברכת המוציא פוטר כל שאר אוכלים ומשקים הבאים בתוך אותה הסעודה שכולם טפלים אצל ברכת המוציא מפני חשיבת הלחם מ"מ יין אינו פוטר וצריך לברך עליו בפני עצמו אפי' בתוך הסעודה בפה"ג מפני חשיבתו',

ב וה"מ שצריך לברך בתוך הסעודה על היין בשלא קבע עצמו לשתות יין לפני המזון אבל אם קבע עצמו לשתות יין לפני המזון ובירך עליו שוב א"צ לברך על היין שבתוך המזון שהברכה שבירך על אותו יין שלפני המזון פוטרו שהיין שלפני המזון גם הוא לצורך סעודה זו בא לפתוח הבני מעיים להמשיכם לתאות האכילה והוא חשוב יותר מן היין שבא בתוך הסעודה שאינו בא אלא לשרות המאכל לפיכך יין שבא לשתות פוטר את היין שבא לשרות וכן יין של מצוה כגון של קידוש פוטר את היין שבתוך המזון שהוא חשוב יותר (א) וכן המבדיל על כוס יין על השלחן פוטר את היין שבתוך המזון וכן יין ששותין אחר גמר הסעודה קודם שמברכין ברכת המזון היין שלפני המזון פוטרו שהכל סעודה אחת היא (ב) שאין אנו מושכין ידינו מן הפת עד שמברכין ברכת המזון ומן הטעם הזה אפי' אם לא בירך על היין לפני המזון שלא קבע עליו ובירך על יין, שהובא בתוך המזון פוטר לדידן כל מה שישתה בתוך אותה הסעודה וגם לאחריה עד שמברכין ברכת המזון אע"פ שזה בא לשרות וזה לשתות מ"מ הרא סעודה היא ואין אנו מושכין ידינו כו',

ג י"א דהא דיין שלפני המזון פוטר כל יין שישתה בתוך המזון היינו שקבע לאכול ושתה קודם אכילה ובירך עליו רשייך לסעודה זו וכן יין של קידוש שפוטר משום דהקידוש שייך לסעודה שאין קידוש אלא במקום סעודה כמו שיתבאר לקמן סי' רע"ג סעיף א" אבל יין של הבדלה אין הבדלה שייך לסעודה לפיכך אין יין של הבדלה פוטר את היין שבתוך הסעודה אא"כ נטל ידיו לסעודה ואח"כ מבדיל דזה נראה שגם ההבדלה היא בתוך הסעודה אבל אם מבדיל קודם שנטל ידיו אין יין של הבדלה פוטר היין שבתוך הסעודה ומספקא לן הילכתא כמאן הילכך המבדיל קודם נטילה יכוין (ג) בדעתו שלא להוציא את היין שיביאו לו תוך הסעודה ואז כשיביאו לו יין בתוך הסעודה יכול לחזור ולברך עליו אבל אם הבדיל סתם קודם נטילה ולא כיון בד אם יביאו לו יין בתוך הסעודה לא יברך עליו מספק דספק ברכות דרבנן להקל,

ד ואם ביר' על היין שקבע (ד) עליו ורוצה אח"כ לשתות שאר משקין אף על פי שלא בירך עדיין ברכת המוציא אין צריך לברך על שאר משקין דברכת היין פוטר אותן והואיל ומתוך חשיבותו קובע לו ברכה בפני עצמו כל שאר מיני משקין טפלים הם אצלו ויוצאין בברכתו (ה) ואם אין לו לשתות אלא כוס אחר של יין דינא הוא שלא ישתה אותו תוך הסעודה אלא ינחנו עד אחר הסעודה לבר' עליו בה"מ דטעונה כוס כמו שיתבאר בע"ה,

ה ואם יש לו יין הרבה לשתות די לו בברכה אחת לכל מה שישתה בתוך אותה הסעודה כמו שאמרנו ובלבד שיהא בדעתו לשתות יותר מכוס זה כשיבר' עליו או אפי' סתם אבל אם כשיבר' לא היה דעתו לשתות אלא כוס זה צרי' לבר' על כל כוס וכוס שימלך עליו וכן הדין במי שבא לסעודה ומושיטין לו הרבה כוסות זה אחר זה (ו) לשתות צרי' לבר' על כל כוס וכוס הכל א' נמלך הוא וכן כשמברכים על הכוס בסעודה גדולה כגון נישואין ואינו יודע להיכן יגיע הכוס כל אחד ואחד צרי' לבר' דמיקרי נמלך דשמא ישתהו כולו קודם שיגיענו,

ו אין היין שלפני המזון או שבתו' המזון פוטר אלא כל מה שישתה עד בה"מ אבל על הכוס שמברכין עליו בה"מ וב"ש מה שישתה אח"כ צריך לחזור ולבר' שכבר הסיח דעתו והפסיק בבה"מ, יין שבתו' הסעודה אע"פ שצרי' ברכה בפני עצמו לפניו אין צרי' לברך ברכה שלאחריו דבה"מ שהיא דאורייתא ברכה חשובה היא ופוטר' גם היין שבתוך הסעודה דהא מ"מ מחמת הסעודה הוא בא שהרי הוא בא לשרות המאכל וא"א לאכילה בלא שתייה ואפי' היין ששתה לפני הסעודה ולא היה לו יין בתוך הסעודה בה"מ פוטרתו מטעם זה שגם הוא מחמת הסעודה הוא בא לפתוח הבני מעיים ולהמשי" את האדם לתאות האכילה וע"ל סי' רע"ב סעיף י' וסי' תע"א סעיף א',

ז ואם אין לו יין בתוך הסעודה ושותה מים או שאר משקים א"צ לברך עליהם דברכת המוציא פוטרתן דצורך הסעודה הם דא"א לאכילה בלא שתייה לשרות המאכל וחשיבי כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שאף יין לא היה צריך ברכה מהאי טעמא אלא שמחמת חשיבותו קבעו לו ברכה בפני עצמו כמו שכתבנו אבל מים ושאר משקים לא חשיבי וטפלים הם גבי הלחם וברכתו ואפי' הוא צמא קודם הסעודה ונמצא שתה שלא מחמת הסעודה אלא לצמאון מ"מ כיון שלא רצה לשתות קודם הסעודה מפני שהיה ירא שמא יזיקו לו המים או המשקים נמצא ששתיית המים מחמת הפת הוא ופת פוטרתו וי"א דאף מים ושאר משקים צריכים ברכה לפניהם בתוך הסעודה דס"ל דואיל והשתייה והאכילה א"א להיותם יחד הוי להו ב' עניינים וכל אחת צרי' ברכה לעצמו ואומרים שזה הטעם הוא ג"כ גבי יין וס"ל דיין וכל המשקים שוים ביה ויש מחמירים עוד גבי מים ואומרים שמים צריכים ברכה לפניהם בכל כוס וכוס שישתה משום שאין אדם שותה מים אלא לצמאו ואינו קובע עליהם לפיכך הוי כל כוס שישתה לצמאו כנמלך וצריך לברך עליו וה"ה כל משקים שאין דרך של אדם לשתותם אלא לצמאו ולפיכ' אמרו הרוצה להסתלק מן הספק ישב עצמו קודם (ז) נ"י במקום סעודתו ויקבע מקום לשתייתו שם ויבר' על המים או המשקים על דעת לשתותם בתוך סעודתו וא"כ טולו ויבר' המוציא ואז יכול לשתות אח"כ בלא ברכה לכל הדיעות דתו לא הוי נמלך כיון שהיה דעתו לשתות עוד כשבירך ראשונה אבל המנהג הוא בסברא ראשונה שעל היין מברכין תוך הסעודה משום חשיבתו ועל מים ושאר משקים אין מברכים שסומכים על

אבל בו וסמ"ק לקי ק"ל דמ"ל ע"ש שהבאתי עוד רמיות לה (ו) ואלמ' מומר שאין לדחות מה שנזכר להיתר בתלמוד תמוס ספר תוהר כלל (מ"ט) ועיין בל"ח לקי רי"ח שהאריך בזה ותיר בעוף אחר גביה ועיין בכפרי מ"ל (ז) בכפרי מלכו רבה מ"י מ' פ"ת שהרכת בדומים המלו (ח) קשה הא מ"ר מ' ק"ו כתב ל"ש שאין לחוש לזה אלא כשאוכלים ביחד טוב רמיתי בלבושים ומס שהחסבר בעמוד הגיה וכתב ועיין מ"ר מ' ק"ו ע"כ ואין ספק שאין נזה עוד כתב בלבוש מ"ר מ' פ"ז אלא לאכול דגים בחלב תפני הסכנה והגיה הע"ז דאריך לרוות דגים בבשר וכ"ר"ג כתב דגים בדגים בחלב אחרו הרופאים דאינה סכנתא ויש מהגון אמי' ניטול ידיו בין גבינה לדגים ע"כ ובתרוייהו אין מקפידין על זה ועיין בכפרי שם,

סימן קע"ד

(ח) אם הסם הוא זה אלא תשוב דבא גם לשתות (מ"ט) וכ"ל זה(בחתת כוונת הלבו' שהוא תשוב ואחר ר"ל מיין שבתוך הסעודה אמינו אלא לשרות וקיים הוא לשתייה וכמ"ש קודם זה והוא תשוב יותר מיין וכו' והיינו אלא מתא דקיר' גרע הוא אלא אמר' אלא לשתייה כדעת קנת פו' קמ"ל דלא שהו' מי לשתייה וכ"ת בפכרי (ב) גם זה לא אן הסם הוא זה אלא אמינו בימיהם שהיו מוכנים ידיהם תהכת כו' יין שלפני המזון פוטר את שלאחר המזון וגם ק' עליו מלקין סי' קע"ו ס"ב כתב לדברי העור דאף בימינו מוכנין כו' בסעודת גדולות ותשוב כך סתם העור ולא כתב אלין הנין הזה דיין שבתוך המזון כו' ועוד בזמנינו אבל קשה על העור שהמי' הא לכתב הרא"ש הבבת וי"ע לאו דוקא אלא תנוי בדעת המלם (מ"ט) וכ"ל דלבוש ס"ל כפי' בני דתו' ברכות ד' מ"ב ע"ב דשבתות וי"ע דוקא וקנו דרגילין לקבוע לשתות יין לאחר המזון כשמעמנו מן הסם לזה כתב הטעם תשוב שאין מוכנין לאי תשוב הטעם דפוטר לאחר המזון אינה אלא בשבתות וי"ע ובמתת הרא"ה בסעודה גדולות שדרך לקבוע דפוטר ותמיה אלאר ליין דבנינם בתים לשתות ובזה תמיה דברי העור לתעיין ודק עוד כ"ל שזה פי' העור בת"ש פי' מי שרגיל לקבוע לשתות יין אחר גמר סעודתו ע"כ ור"ל דרגיל לשתות תפת ולשתות יין דמי שאינו רגיל בכך אין רבותא כלל דשוו' שלאחר המזון דהי' כמו יין שבתוך המזון גם אם אינו שתפ' מן הפת ושתה באתת אינו פוטר כיון שאין רגיל לקבוע והב"ל מי' דברי הנו' נשתקי יין שלאחר ברכת המזון ואינו עולה כלל בדברי הפוטר ע"ש ודוק מי קארתי (ג) והב"מ פסק דאף האותה יין קודם נטו לה יכוונלא לנוטלת יין שבתוך הסעודה ויברך ברכה אחרונה קודם נטילה מ הרבה פוקחים דיין שלפני המזון אינו פוטר אלא בין נטילה לחוטלת ות"מ בדיעבד שלא נתכוין שלא לנוטלת פוטר היין שבתוך הסעודה ואין לברך אחריו וכן הדין בכל זה בהבדלה קודם נטילה

(ד) תשתה דוקא בקובע לשתות אבל אם קובע לשתות אחר תשקין ואותה תעבו יין לאיזה הנורך אין ברכת היין פוטר אחר תשקין וכ"כ ע"ת אבל בכ"ג כתב דאף דלך ערלי בשאר תשקין לפניו פוטר (ה) תוכת בפו' דאף ברכה אחרונה תמשקין אינו צריך לבר' (ו) תשתה כשתוטעון לו בכ"ח מ"ל לברך על כל כוס וכוס וכ"כ הלבוש סי' קע"ט ס"ה בהגיה ובכ' אור חדש כתב כן בכס הגמון תס"רר גרשון מתי"ן ברי"ו (ז) והב"מ כתב דגם בזה מסיקא דיש פו' דקודם נטילה אין פוטר בת"ש לעיל ס"ג והילכך אם שותה קודם נטילה יכוון אלא לעמת ויברך

על ברכת המוציא שפוטרתן דטפלין הם לגבי פת וכולם צורך סעודה הם לשרות המאכל ,(ח)
ח ואם המסובין הם רבים ומביאין להם יין בתוך הסעוד' דכבר אסיקנא שמברכין עליו צריך לברך
עליו כל אחד ואחד בפני עצמו ואין אחד מוציא חבירו והטעם הוא מפני שבתוך הסעוד' אין בית
הבליעה פנוי ואם יברך אחד להוציא כולם חיישינן שמא יענו אמן (ט) בעוד המאכל בבית הבליע'
ויקדים קנה לושט ויבאו לידי' סכנה לפיכך אחו"ל שבכל ענין כל אחד יברך לעצמו ואפי' אם רוצה
לפנו' בית בליעתו ולשמוע למה שיאמר חבירו כשיברך לא יצא דלא פלוג רגנן וי"א שאין הטעם
משום סכנה אלא משום שאין בית הבליע" פנוי אין לב המסובין אל המברך אלא לבלוע ואין מכונין
למ' שיאמ' המבר' וגם לא יוכלו לומר אמן ואנן דעת שומע ומשמיע בענין ולפי זה אם יאמר המבר'
למסובין סברי רבותי כלומר פנו בית בליעתכ' ושמעו למה שאומר אני ותצאו בברכתי והם עושין כן
ושומעין ואומרים (י) אמן הרשו" בידם ויוצאין כולם בברכתו של זה וכן נוהגין (יא) ומה שנת' בכאן
מורי מהרר"מ' אי ז"ל שאין צריך לומר ברשות רבותי ולא עוד אלא שאמר וכן בכל מקו' שמברכין
על היין אין אומרים ברשו' כו" איני יודע למה ומי הכריחו לומר כך דלמה לא נאמר אחר שאמר להם
סברי רבותי שר"ל פנו בית בליעתכם ושמעו למה שאומר אני והם עושין כן מפנין בית בליעתם אוט'
אזנם לשמוע הברכה ממנו למ' לא יטול רשות על הברכה ויאמר ברשו" רבותי בא"י כו' כמו שעושין
בברכת המזון שאומרים ג"כ בתחלה שמעונו רבותי ואברך וכשהם נוטי' אזנם לשמוע הוא מתחיל
ואומר ברשות רבותי נברך כו' וכן בכל מקום שנוטלין רשות מהגדולים ורבי' כגון בברכת המוציא אומר
ברשו' רבותי בא"י אמ"ה הל" מ"ה ומה שאמרו מרשין על הפת וסברין על היין נ"כ הכי פירושו מרשין
על הפת כלו' לברכת המוציא שהכל נתאספו לאכילה וכולם רוצין לאכול ועיני ואזני כול' אל המברך המוציא
ואין צריך לומ' שמעו לי ואברך לכך מתחיל מיד ואומר ברשות רבותי בא"י כו' אבל על היין ברוב פעמים
צריך לברך סברי כגון ביין שבתוך הסעודה" כמו שאמרנו וכן ביין של כוס של בה"מ כיון שכבר סיים כל
בה"מ ושתקו לומ" פסוק יראו את י"י וג" בלחש חוש" המבר" שמא יסברו שכב" גמר הכל לב" מתחיל
ואומר סברי לי עוד ברכה זו והוא ברכת היין וגם אין צרי" לומר ברשות שכבר נטל רשות בשהתחיל
לברך ברכת המזון אלא שיאמר סברו לי ושמעו ממני עוד ברכה זו אבל ביין שבתוך הסעודה"
שיאמר סברי רבותי כדי שיפנו בית בליעתם והוא עדיין לא נטל רשות למה לא יטול אח"כ רשות ויאמר
ברשות רבותי כו' ולפי זה היה פירושו מרשין על הפת ואין צריך לומר סברי שכבר כולם סוברים ונוטים
אזנם לשמוע כיון שכולם רוצים לאכול עיני ואזני כולם עליו ואף סברין על היין כלומר מרשין וגם סברין
וכמו שכתבתי וכן בב"מ שיבר" על כוס יין להוציא אחרים כגון בקידוש או בהבדלה שאז נ"כ אצ"ל
סברי שכבר נתנו כו עיניהם ואזניהם לשמוע ולמה לא יטול רשות ויאמר ברשות רבותי בא"י אמ"ה
בפ"ה ע"כ אני אומר שאין חילוק בין פת ליין אלא שבב"מ שהוא התחלת דבר כגון ברכת המוציא וקידוש
והבדלה שכולם כבר תלויי' עינהם ואזנהם לשמוע ממנו הברכה שא"צ לומר סברי הוא נוטל רשות ואומר
ברשות רבותי בא"י כו' ובמקום שהוא באמצע הענין כגון יין הבא בתוך הסעודה שאין בית בליעתם
פנוי צריך שיאמר בתחלה סברי רבותי כדי שיפנו בית בליעתם ואח"כ יתחיל ויאמר ברשות רבותי
בא"י כו' שצרי" ליטול רשות מהם דאל"כ למה יקפוץ הוא בראש לבר' ראשונה ובברכה שעל כוס
של בה"מ לא יאמר אלא סברי רבותי בא"י אמ"ה סברי צ"ל כדי שיעורם שיחזרו וישמעו ממנו
הברכה על הכוס הואיל וכבר שתקו לומר בלחש פסוק יראו את י"י קדושיו וגו' אבל רשות א"צ
ליטול שכבר נטל רשות כשהתחיל לבר' בה"מ נ"ל ,(יב)

קעה דיני ברכת הטוב והמטיב וכו' סעיפים

א וכשבירך על היין שהוב" לו בתוך הסעודה בפ"הג ואח"כ הביא לו עוד יין מחבית אחר אין צריך
לברך בפ"הג על השני שכבר נפטר בברכת יין הראשון לכל הסעודה אע"פ שאין לו עוד (א) כלום
מן היין הראשון , מ"מ כיון שיין קובע ברכה לעצמו בכל מקום ועכשיו אינו יכול לברך אות' ברכה קבעו
לברך על זה השני ברכה אחר' והיא זו בא"י אמ"ה הטוב והמטיב כלומר שהטיב לי בראשונה ועוד
השפיע לי מריבוי טובתו ומטיב לי , (ב) ביין זה האחרון שזימנו לידי ברוב חסדו ולאו דוקא הביאו
לו עתה מחדש אלא ה"ה אם היו לו תחלה שני מיני יינות מברך על השני הטוב והמטיב וכגון שלא
היו לפניו יחד על דשולחן(ג) בשעת שבירך בפ"הג על הראשון אבל אם היו לפניו שניה' יחד על השולחן בשע' שבירך בפ"הג יצא ידי
שניה' ואין צריך לברך עוד כשישתה השני שהרי כבר בירך גם עליו בפ"הג
ב מברכין הטוב והמטיב על כל שניי יין מן הסת' אפילו אינו יודע שהשני טוב מן הראשון ואין חילוק אם שניהם חדשים או שניהם ישנים
או א"חדש וא"ישן ואפ" שתה מהם תוך שלושים יום שאין עיקר הברכה אלא על רבויים אבל אם יודע שהשני גרו' מהראשון אינ
מברך עליו הטוב והמטיב דה" מ"מ גרוע הוא ואיך יאמר הטוב והמטיב בד"א בשנידם ארומי' או שנידם לבנים אבל אם היה הראשון
אדום והביאו לו יין לבן אע"פ שהוא יודע שהוא יותר גרוע (ד) מן האדום מברך עליו הטוב והמטיב מפני שהלבן בריא לגוף יותר מן האדום (ה)
ג ואם הביאו לפניו יין רע ויין טוב ממין אחד כא' יברך בפ"הג על הטוב ופוט' את הר' אבל לא יברך בפ"הג על הרע תחלה כדי לבר'
אחריו הטוב והמטיב על הטוב כדי להרבות בברכו' חגם כי לעולם יש לו לאדם לבר" על העיקר ועל החביב תחלה ולמעט בברכות (ו)
ד לא תקנו חכמים לבר' הטוב והמטיב אא"כ יש אחר עמו דהבי משמע לישנא דהטוב ומטיב שהוא פועל יוצא טוב ולי ומטיב גם לאחרים
ולפיכך ה"ה אם אשתו ובניו עמו שמבר' הטוב והמטיב שזה ג"כ נקרא מטיב לאחרים אכל אם הוא יחידי אינו מברך הטוב והמטיב , (ז)
ה ואם רבים מסובים בשלחן אם הם מסובים לשתות לבד בלא אכילה א' מברך לבדו שזהו עיקר לשון הטוב לי ומטיב לאחרים
אבל אם הם מסובין בסעודה הוי דינא כמו שכתבתי לעיל בסימן שקדם זה ולפי הסברא שכתבנו שכל א' מברך לעצמו אין א'
מוציא כולם מפני שאין בית הבליעה פנוי וכפי הטעמים שכתבתי למעלה אין להקשות אם יברך כל א" לעצמו הוי כל אחד כמו יחידי וביחיד הא
אמרינן שאין לו לבר' הטוב והמטיב דמטיב לאחרים עמו משמע והא ליכא דאין זו קשי' שכיון שאחרים שותין מאותו המין שהוא נהנה
ממנו קיימן בהו שפיר הטוב לדידי" ומיטב לאחריני ,
ו יין הבא מב" חביות והוא הכל ממין א" ומברם א" ובצרודו יחד אם בתוך מ" יום לבצירתם שמזדו
בשני כלים השיבי בשני מינים מפני שכל אחד תוסס בחבית שלו ואין טעמו של זה כטעמו של זה
ומברכין עליהם הטוב והמטיב ואם לאחר מ" יום לבצירת" חלקודו דדי כבר תסס יחד וטעם א" להם
ומין אחד הוא ואין מברכין עליהם הטוב והמטיב *

ויברך ברכה אחרונה (ח) ות"ת אם יש לפניו יין ושאר משקים בתוך הסעודה יברך על היין תפלה ותחילה מוער כל המשקין ואם יולא מידי כל הדיעות אור חדש בשם הגאון מהר"ג נר"ו (ט) לכן אני אומר שצריך לברך בלחש שלא ישמע חבירו ויצטרך לענות אמן (מ"ט) (י) ומיהו אם לא אמר אמן אינו דומה כשעה כתובה בכתה זוכתי (יא) כתב בכ"ג שהיה נוהג לברך על היין ושתה מעט ואח"כ היה אומר אמסובין בשמחה" וגו' לשתות תמיד אמן להקדים כבוד בשר ודם לכבוד שמים אבל ביש"ש פ' החובל כתב דהמתעטש ישיב תחלה ברכות ברוך תהיה ואח"כ יאמר לשנעתך קויתי כולו ואי"כ הי"ל בזה אומר להקל דקם תשיב לברכות על מה שאמרו לו מאותה יש יותר כבוד הברכות אבל כאן הוא מתחיל אותר לו (יב) מתחיל ולבוש לבנים דברי ר"י בשם שבולי הלקט ר"ש קמ"ו שמחב ברת"ת ונעמת דפת רש"ל מאמר לבד מברכין עליו אבל יין קדוש והבדלה שהם חובה אין מברכין ואומרים סברי גם יין שבתוך הסעודה מ"מ לא לאמר בלא שתייה ע"ש והב"ח כת' הטעם תמוה דהיו מקיים מצוי יין לבד אחרינו סברי מרנן שיא לחיים ומיים שכן קבלה ביידם דאמי' בברכת מירומין ושומין בשופר אומרים סברי ושכן היה הטוב ,

סימן קע"ח

(א) ובלא"ר כתב שלא לברך אם לא שייר מרלשה מהרים בהיה בלקחון מ"ג ואם הפי' כגון (מי"ט) (ג) ל"ל דכל בהם תזונים אלא לעולם ולא הוקא על הבלחן (מי"ט) וכ"כ בל"ח דעב שיהיה אבל בבלא היה דעתו מתחלה לשתות הבייר מ"מ בבלא היו מוכנים לפניו אמילו דשהו לברך מבייהם ומי מברר ודאי מביאו (מ"ט) הוקא בפיין גרוע ביותר אבל בשגרוב דיפה לא (ב"ח) אבל בשמחה בין ולחום הטובה אברך הטוב (ב"ח) ואחב בשד"ג הבסבא מ"ש אם שהיו יין לחום אחר בשתה לבן ואם לין יהיו אם אומ תכובה אם יברך ומבתבר דלאין לברך ע"כ ותמהו אלא דאה ל"ח ד"ע ב דמבק בבבשורה דיתברך (ג) וח"ת בשמבופק לזה מבובה ברוב על מ' בבה"ג ומל הב' הטוב שד"ג אמי' אם הביאו על הבלחן מה מיני יין מברך על כל אחד ואחד הטוב ומ"ת עוב מיסיר היין מעל הבלחן בשמברר (ח"ם) ועיין בבה"ג דאומן ומתעת שותין כל אחד מיינו ומתן דאומן לשתעון טוב בפק אם יברך כו' אמין שיהי אלא לדיליה ל"ם שם אם הב"ה נתן לאורח לברך הטוב יאחר דיין יהא אנו כדי מיטול לברך הטוב (ח"ם) (ז) כיון בבשותין עתו כא תמי המברא ל"ע ע"ת ומא דאה בתבב"ן מי' רל"ע בשמקו הבי ומבואר בתבב"ן מי' רל"ם הלה שמחה מיין זה ת"ת אם אין מסובין בבשורה אחת אין לברך וכ"ת בב"י ,

סימן קע"ו

(ד) ובלא"ר כתב שלא לברך אם לא שייר מרלשה מהרים בהיה בלקחון מ"ג ואם הפי' כגון (מי"ט) (ג) ל"ל דכל בהם תזונים אלא לעולם ולא הוקא על הבלחן (מי"ט) וכ"כ בל"ח דעב שיהיה אבל בבלא היה דעתו מתחלה לשתות הבייר מ"מ בבלא היו מוכנים לפניו אמילו דשהו לברך מבייהם ומי מברר ודאי מביאו (מ"ט) הוקא בפיין גרוע ביותר אבל בשגרוב דיפה לא (ב"ח) אבל בשמחה בין ולחום הטובה אברך הטוב (ב"ח) ואחב בשד"ג הבסבא מ"ש אם שהיו יין לחום אחר בשתה לבן ואם לין יהיו אם אומ תכובה אם יברך ומבתבר דלאין לברך ע"כ ותמהו אלא דאה ל"ח ד"ע ב דמבק בבבשורה דיתברך (ג) וח"ת בשמבופק לזה מבובה ברוב על מ' בבה"ג ומל הב' הטוב שד"ג אמי' אם הביאו על הבלחן מה מיני יין מברך על כל אחד ואחד הטוב ומ"ת עוב מיסיר היין מעל הבלחן בשמברר (ח"ם) ועיין בבה"ג דאומן ומתעת שותין כל אחד מיינו ומתן דאומן לשתעון טוב בפק אם יברך כו' אמין שיהי אלא לדיליה ל"ם שם אם הב"ה נתן לאורח לברך הטוב יאחר דיין יהא אנו כדי מיטול לברך הטוב (ח"ם) (ז) כיון בבשותין עתו כא תמי המברא ל"ע ע"ת ומא דאה בתבב"ן מי' רל"ע בשמקו הבי ומבואר בתבב"ן מי' רל"ם הלה שמחה מיין זה ת"ת אם אין מסובין בבשורה אחת אין לברך וכ"ת בב"י ,

סימן קע"ו

קעו שהפת פוטר הפרפרת , ובו סעיף אחד ,

א בירך על הפת פטר את הפרפרת והם פירורי לחם שפרורו" דק דק ובבקום עם מרק או דבש ואוכלים אותם קודם הסעודה למשך המאכל
או אחר הסעודה קודם ב"ה למתק המאכל וברכתם כשאוכלים אותם בפני עצמן הוא כמ"מ ועכשיו שבירך ברכת המוציא על הפת ועדיין
לא

כגה ובלא"ר מתברכין ע"ל שיעוי יין הטוב והמטיב ועל שיעוי פת אין מברכין היינו הטעם משום תבני פת-אחרינן דאחרתיים דאיכי לאוכל שתי מילים אלו ג' חמשה ואי בריר שעיקרא מדשתא דכולהו מברר אבל יין אין דרכו לשתות בסעודה אחת מב' חיסים אלא היתה דעתו עליו בברכה

ויברך ברכה אחרונה (ח) ות"ת אם יש לפניו יין ושאר משקים בתוך הסעודה יברך על היין תפלה ותחילה מוער כל המשקין ואם יולא מידי כל הדיעות אור חדש בשם הגאון מהר"ג נר"ו (ט) לכן אני אומר שצריך לברך בלחש שלא ישמע חבירו ויצטרך לענות אמן (מ"ט) (י) ומיהו אם לא אמר אמן אינו דומה כשעה כתובה בכתה זוכתי (יא) כתב בכ"ג שהיה נוהג לברך על היין ושתה מעט ואח"כ היה אומר אמסובין בשמחה" וגו' לשתות תמיד אמן להקדים כבוד בשר ודם לכבוד שמים אבל ביש"ש פ' החובל כתב דהמתעטש ישיב תחלה ברכות ברוך תהיה ואח"כ יאמר לשנעתך קויתי כולו ואי"כ הי"ל בזה אומר להקל דקם תשיב לברכות על מה שאמרו לו מאותה יש יותר כבוד הברכות אבל כאן הוא מתחיל אותר לו (יב) מתחיל ולבוש לבנים דברי ר"י בשם שבולי הלקט ר"ש קמ"ו שמחב ברת"ת ונעמת דפת רש"ל מאמר לבד מברכין עליו אבל יין קדוש והבדלה שהם חובה אין מברכין ואומרים סברי גם יין שבתוך הסעודה מ"מ לא לאמר בלא שתייה ע"ש והב"ח כת' הטעם תמוה דהיו מקיים מצוי יין לבד אחרינו סברי מרנן שיא לחיים ומיים שכן קבלה ביידם דאמי' בברכת מירומין ושומין בשופר אומרים סברי ושכן היה הטוב ,

סימן קע"ח

(א) ובלא"ר כתב שלא לברך אם לא שייר מרלשה מהרים בהיה בלקחון מ"ג ואם הפי' כגון (מי"ט) (ג) ל"ל דכל בהם תזונים אלא לעולם ולא הוקא על הבלחן (מי"ט) וכ"כ בל"ח דעב שיהיה אבל בבלא היה דעתו מתחלה לשתות הבייר מ"מ בבלא היו מוכנים לפניו אמילו דשהו לברך מבייהם ומי מברר ודאי מביאו (מ"ט) הוקא בפיין גרוע ביותר אבל בשגרוב דיפה לא (ב"ח) אבל בשמחה בין ולחום הטובה אברך הטוב (ב"ח) ואחב בשד"ג הבסבא מ"ש אם שהיו יין לחום אחר בשתה לבן ואם לין יהיו אם אומ תכובה אם יברך ומבתבר דלאין לברך ע"כ ותמהו אלא דאה ל"ח ד"ע ב דמבק בבבשורה דיתברך (ג) וח"ת בשמבופק לזה מבובה ברוב על מ' בבה"ג ומל הב' הטוב שד"ג אמי' אם הביאו על הבלחן מה מיני יין מברך על כל אחד ואחד הטוב ומ"ת עוב מיסיר היין מעל הבלחן בשמברר (ח"ם) ועיין בבה"ג דאומן ומתעת שותין כל אחד מיינו ומתן דאומן לשתעון טוב בפק אם יברך כו' אמין שיהי אלא לדיליה ל"ם שם אם הב"ה נתן לאורח לברך הטוב יאחר דיין יהא אנו כדי מיטול לברך הטוב (ח"ם) (ז) כיון בבשותין עתו כא תמי המברא ל"ע ע"ת ומא דאה בתבב"ן מי' רל"ע בשמקו הבי ומבואר בתבב"ן מי' רל"ם הלה שמחה מיין זה ת"ת אם אין מסובין בבשורה אחת אין לברך וכ"ת בב"י ,

סימן קע"ו

לבוש הלכות סעודה התבלת

לא בירך ב"ה גם הפרפרת מעיקר הסעודה הם שעדיין לא משבו (א) ידינו מן הפת והם טפלים לגבי הפת ואינם צריכים ברכה אבל בירך על הפרפרת לא פטר את הפת הפת חשוב הוא ואינו טפל לגבי שום ד"א ופרפרת ומגישת קדירה כגון דייסא וכיוצא בו (ב) ברכת' שזה לפי' אם בירך על א' מהם פוטר את האחר: (ג)

קען דיני דברים הבאים בתוך הסעודה או אחריה ובו ה' סעיפים:

א כבר אמרנו דואיל והפת דבר חשוב הוא והוא עיקר מזונא של אדם וכל שאר מזונות טפלין הן לגביה לפי' ברכתו שהיא המוציא פוטרת כל שאר מיני המאכלים השייכים לסעודה לפי' דברים הבאים בתוך הסעודה אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה כלומר דברים שדרך לקבע עליהם סעודה דהיינו ללפת בהם את הפת כגון בשר ודגים ובצים וירקות וגבינה ודייסא ומיני מלוחים לא מבעיא אם מלפת בהן את הפת שאין צריך לברר' עליהם דטפלין הם עם הפת אלא אפי' אם אוכל אותם בלא פת אין טעונין ברכה לא לפניהם דברכת המוציא פוטרתם ולא לאחריהם דברכת המזון פוטרתן שהם עיקר סעודה ועליהם היה העיקר דעתו כשקבע הסעודה ואם הם דברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה ר"ל שאין דרך לקבע עליהם הסעודה דהיינו ללפת בהן את הפת כגון תאני' וענבי' וכל מיני פירות (א) אם הוא אוכלם עכשיו עם הפת אע"פ שלא קבע עליהם עיקר סעודתו דואיל ואוכל אותם עכשיו עם הפת הרי גם הם טפלים לגבי הפת ואין צריך לברר' עליהם לא לפניהם ולא לאחריהם דברכת המוציא ובברכת המזון פוטרתן כיון שמלפת בהן הפת הרי גם הם עיקר הסעודה וברכת הפת שהיא המוציא ובה"מ קאי עליהן אבל אם אוכל אותם בתוך הסעודה בלא פת טעונין ברכה לפניהם ואין ברכת המוציא פוטרתן כיון דלאו מעיקר הסעודה הם אינם טפלין לגבי הפת אבל לאחריהם אינם טעונין ברכה דכיון שדרכן לבא בתוך הסעודה אע"פ שאוכלם לבדם ואינו מלפת בהן את הפת ברכת המזון שהיא כוללת כל מיני מזונות פוטרת גם אותם ואע"ג דפירות לא דייני שהרי לכך אין מברכים עליהם במ"מ מ"מ בתוך הסעודה הם מעורבים תאות המאכל וכאילו דייני דמי (ב) ואם בתחלת אכילתו מהם אוכל אותם עם פת וגם דעתו שבסוף אכילתו הוא רוצה ללפת בהן את הפת אעפ"י שבאמצע אוכל אותם בלא פת אינם טעונים ברכה אפילו לפניהם כיון דבתחלת אכילתם אוכל אותם עם פת וגם בסופה רוצה ללפת בהן את הפת הפת עיקר וברכת הפת פוטרתן ואם בתחלת אכילתו מהם אוכל אותם בלא פת אע"פ שדעתו לאכלה בסופם עם פת או שהתחיל לאכול אותם עם פת ואחר כך אוכל אותם בלא פת ואין דעתו לחזור ולאכול אותם עם פת בסופה צריך לברך לפניהם (ג) בר"א שלא קבע- עיקר ליפתן סעודתו עליהם אבל קבע עיקר ליפתן עליהם ר"ל שאין דעתו לאכול בזו הסעודה עם הפת רק פירות הוו ליה הפירות עכשיו לדידיה כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה כיון שעיקר סעודתו קבע עליהן ולא אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם שדרך בני האדם לפעמים לעשות כן לפיכך אפי' אם מתחלה אוכל מהם מעט (ד) אינו מברך לא לפניהם ולא לאחריהם מיון שהם עיקר הסעודה (ה) וברכת הפת והמזון פוטרתן, וי"א אפילו כשקבע עיקר סעודתו עליהם ומתחיל לאכול מהם בלא פת אע"פ שדעתו לאכול אותם בסוף עם פת צריך לברך לפניהם ולכן טוב הוא שיאכל בתחלה פירות עם הפת ואז אפי' אם אח"כ יאכל מעט פירות בלא פת לא יצטרך לברך עליהם כלל לכ"ע ואע"פ שאינו חוזר לבסוף לאכול עמהם פת כיון שעיקר קביעתו היה עליהם ואע"פ שבתחלה כשבירך על הפת לא היו פירות לפניו כיון דללפת עם הפת הם באים היה דעתו עליהם בשעת ברכה הרי הם ככל מיני המאכל שאנו נוהגין אע"פ שאינם על השולחן בשעה שמברכין ברכת המוציא שאינם טעונין ברכה כלל כיון דדעתו עליהו ברכת הפת והמזון פוטרתן,

ב וכל הדברים שהזכרנו בין דברי' הבאי' בתוך (ז) הסעוד' מחמת הסעוד' בין דברי' הבאי' בתוך הסעוד' שלא מחמת הסעוד' אם כבר גמרו מלאכול ומשנו ידיה' מן הפת ואח"כ קוד' שברכו ברכ' המזון הוי מביאין לפניה" אחד מן הדברי' הללו הנזכרי' למעל' טעונין הם ברכ' בפני עצמו בין לפניהם בין לאחריהם ואין ברכת המוציא ואין ברכת המזון פוטר אותה דהמוציא וברכת המזון אין פוטרין אלא מה שאוכלין בעיקר הסעודה וזה הדין האחרון לא היה נוהג אלא בימי חכמי התלמוד שהם היו מתנהגי' בן שבסוף הסעודה היו מושכין ידיה' מן הפת ומסדר' אותו מן השולחן ושם השולחן עמו (ז) והיו קובעי' עצמם אח"כ לאכול הדברים הנזכרים בלא פת וע"י הסרת השלחן היה להם היכר טובא שכבר נגמרה הסעודה ומשנו ידהם מן הפת לפיכך היו טועני' ברכה בפני עצמן לפניה' ולאחריה' ואע"פ שעדין לא ברכו ברכת המזון ולא היה זה נראה כהפסק וכהסיח הדעת בין עיקר האכילה ובה"מ

ביון שהיו יושבין ושוחין לשרות האכילה ואכלו דברים אלו למתק גם האכילה אבל עכשיו בינינו אין הדין הזה נוהג שאין אנו מסירין השלחן מלפנינו ואין אנו רגילין לאחר גמר האכילה מושכין ידיהם מן הפת וממסרין אותו מעל השולחן ומנקין המפות ועורכין השולחן בפירות ובמיני מגדים וקובעין עצמן לשתות אז גם הדין הזה נוהג בינינו וצריכין לברר' על כל מה שמביאין הדברים הנזכרים בין לפניהם בין לאחריהם ואין לסמוך בהן לא על ברכת המוציא ולא על ברכת המזון מפני שאין העולם נזהרין בזה נ"ל שמפני זה נתפשט המנהג שבסעודות גדולות אחר שערכו השולחן בפירות ובמיני מגדים נוהגין לחזור ולהני' על השולחן קצת מן הפרוסו' הנשארות בתוך הסעודה כדי שיהא נראין שעדיין לא משכו ידיהם מן הפת ולא יהיו נראין כמועלין בברכות ואע"ג דאינהו לא חזו מזלידו חזו ומנהג אבותיהם בידיהם שהניחום כך חזון (ח) לפיכך יראה לי כל איש הירא והמדקדק יזהר בזה בסעודות גדולות לברך על הפירות, (ט) כי ודאי כשבו ידיהם מן הפת ואין דעת' לאכול עוד מן הפרוסות שהניחו כלום נ"ל (י) מכל מה שכתבנו בסימן זה נ"ל שאותן השותין יין שרף אחר ברכת המוציא קודם שאוכלו צריך לברך לפניו ואין ברכת המוציא פוטרו שאין יין שרף בכלל משקין שאין שותין אותו לשרות המאכל ואף אם שותהו כדי לעור' תאו' המאכל לא עדיף מפירו' שכב' נתבא' שצר' לבר' לפני' וכ"ש השותין אותה באמצע הסעוד' או אחר הסעודה קודם ברכות דריזון שצריכין לברך לפניו שאינו בא לשרות אלא לחכמם האצטומכא שיוכל לעכל ואין זה נקרא מחמת הסעודה כי מלתא אחריתא היא נ"ל (יא)

ג אם אחר שבירך על הפת שלחן לו דורון מבית אחרי' אפי' הוא מן הדברים שדרכן לבא בתוך הסעודה ללפת בו את הפת י"א שצריך לברך עליו לפניו כדין נמלך דהא לא היה דעתו עליו בשעת ברכ' המוציא ואין נוהגין כן מפני שבינינו הוא דבר מצוי ששולח אחר

חדן לחבירו ואמרי דודאי היה דעתו בשעת ברכה על כל מה שיביאו לו בתוך הסעודה שהוא שייך לסעודה:

ד כשם שפת פוטר כל מיני מאכל כמו שאמרנו כן הוא פוטר כל מיני משקין ששותין בתוך הסעודה דנולם מעיקר הסעודה הם באין שא"א לאכילה בלא שתייה לרכך המאכל:

ה חוץ מן היין שאע"פ שגם הוא בא לרכך המאכל ולא עוד אלא אפי' שהוא ג"כ מועד מ"מ קובע ברכה לעצמו מפני חשיבותו כמו שאמרנו למעלה סימן קע"ד סעיף א':

קעח איזה דברים קרויין הפסק בסעודה ובו ז' סעיפים

א כשאדם קובע עצמו לאכול במקום אחד וברך שם ברכת המוציא סבריא הוא דמן הסתם היה דעתו על כל מה שיאכל באותו סעודה יאכל באותו קביעת באותו מקום שקבע שם סעודתו אבל אם משנה מקומו והלך מן המקום הזה לאכול במקום אחר הרי הפסק סעודתו ועדיף מהיסח הדע' וצריך לברך למפרע על מה שאכל ברכת המזון ולחזור ולברך על מה שיאכל שם במקום האחר שהוא מתחלה

אליהו זוטא

סימן קע"ז

(ג) אמי זבריו שבשי' קע"ז ס"ב ה"ל לעתב לעמת העור דפרפרת מלאחר הסעודה קודם ברכת המזון אינו פטר (מ"ט) ובק"ח דכתב ב"פ מנהגינו מלין מברכין אמי' בסעודת גדולות כאובאר בסי' קע"ז (ב) כגון שבמיסם מברכין בח"מ מו בפ"ב מו שכבל מו בפ"ג מבל מם מרפסמן בפס"ח ומני בפס"ע אין: פוטרין זה את זה (אלמי גבורים) (ג) בל"ח דה כ"ב דעגם שלא תשום שפק ברכות להקל ע"ב ועיין בלחם משנה פ"ד מה' ברכות:

סימן קע"ח

(ה) בע חיין בין מבולמין מבל מומיתא בל פירות מפס פטרות (בי"ם מי"ב) ובק"ח (ב) מאמע דאם מבל קודם המעודה ובל בירך ברכה אחרונה אלין ברכת המזון פוטר ובברכה אחרונה ובעיל מי' קע"ד ס"ו בל מאמע בן אבל אם אחר המעודה בשעור ברכת המזון פטרי' ר"ל (ע"ח) ומפר לאבן בין אמלה לאחריה אפלו לפמוס הבמי מעי' מלעמל בלבוש ובע"ע בתפר' ס"ו רים ע"ע ע"ש ועיין מי' תפ"ב גם אפסר דאם אבר בירך בה"מ מ"ל לברך ברבת אחריהם אפי' בתמלה והי"ל (ג) ודבל בימים יחבר מאבל בלת מהם בתחלה בלא פת ובירך בעלים בלבוש (ד) יאבלם בין בפת ובין בלא פת (סלי"ם ובי"ח) (ד) בלא פת (מי"ש) (ה) ברבת הפת ובה"ת שמעת בן בריך לבגיה בלבוש (ו) מיה בלא בלי בלימה הבל לאחר המעודה בחים מלא הבחים מחמת המעודה והבחים מלא מחמת המעודה ה"ל לחיבר (מי"ע) אמי לחיבר מדקדק בלחמת לשון דלא חיבת הזבת דברים הבחים מחר המעו' מחמת המעודה אבל דברים הבחים חוב המעו' לאי מהמת המעודה אין עיבר לחיבר המעודה אין עיבר ברבה (ז) בלא דוקא אלא עיקר חלוי בחמרת הפת מעל המלחן בה"מ מלבוש לחיב בחמרת מזון. (מי"ע) (ח) מי"ע שוחק חיבת חזון. (ע) אי' לחריהם ג"כ לפניהם בחיבת (מי"ע) ואחר סוגת. מלבוש אלי בלא בחל בחבת (אל"ה):

סימן קע"ט

(ו) בע חיין בין מבולמין מבל מומיתא בל פירות מפס פטרות (בי"ם מי"ב) ובק"ח (ב) מאמע דאם מבל קודם המעודה ובל בירך ברכה אחרונה אלין ברכת המזון פוטר ובברכה אחרונה ובעיל מי' קע"ד ס"ו בל מאמע בן אבל אם אחר המעודה בשעור ברכת המזון פטרי' ר"ל (ע"ח) ומפר לאבן בין אמלה לאחריה אפלו לפמוס הבמי מעי' מלעמל בלבוש ובע"ע בתפר' ס"ו רים ע"ע ע"ש ועיין מי' תפ"ב גם אפסר דאם אבר בירך בה"מ מ"ל לברך ברבת אחריהם אפי' בתמלה והי"ל (ג) ודבל בימים יחבר מאבל בלת מהם בתחלה בלא פת ובירך בעלים בלבוש (ד) יאבלם בין בפת ובין בלא פת (סלי"ם ובי"ח) (ד) בלא פת (מי"ש) (ה) ברבת הפת ובה"ת שמעת בן בריך לבגיה בלבוש (ו) מיה בלא בלי בלימה הבל לאחר המעודה בחים מלא הבחים מחמת המעודה ה"ל לחיבר (מי"ע) אמי לחיבר מדקדק בלחמת לשון דלא חיבת הזבת דברים הבחים מחר המעו' מחמת המעודה אבל דברים הבחים חוב המעו' לאי מהמת המעודה אין עיבר לחיבר המעודה אין עיבר ברבה (ז) בלא דוקא אלא עיקר חלוי בחמרת הפת מעל המלחן בה"מ מלבוש לחיב בחמרת מזון. (מי"ע) (ח) מי"ע שוחק חיבת חזון. (ע) אי' לחריהם ג"כ לפניהם בחיבת (מי"ע) ואחר סוגת. מלבוש אלי בלא בחל בחבת (אל"ה):

מתחלה לא היה רעתו לאכול אלא במקום שקבע שם מתחלה לפיכך לכתחילה יזהר, כל אדם שלא יעקור למרחוק ממקום קביעתו עד שיברך על המזון שאכל דשמא ישכח מלחזור ולברך ואם בדיעבד עבר שהיה אוכל בחדר זה ופסק סעודתו והלך לחדר אחר לא כל עם צריך לברך שם ברכה אחרונה למפרע על מה שאכל כבר וחוזר ומברך בתחלה על מה שיאכל כאן וכן אם היה אוכל וקראו חבירו לדבר עמו ויצא לו חוץ מפתח ביתו או שהל' לב"ה או לבית המדרש הוי כמו פסק סעודתו הואיל ויצא לחוץ ואח"כ כשיחזור למקומו צריך לברך למפרע על מה שאכל כבר וחוזר ומברך בתחלה על מה שיאכל עוד ונמצר סעודתו אבל אם דבר עם חבירו בתוך רבית או ששינה מקומו בחדר אחד כיפנה לפנה אינו נקר"א אפי' היסח הדעת ואין צריך לברך וכן אם מתחלה כשקבע מקום במקום דראשון היה רעתו לאכול ג"כ במקום ראחר אפילו הוא בבית אחר (א) אין צריך לברך

ב בני חבורה שהיו ישבים לאכול ויצאו לקראת חתן או לקראת כלה או לב"הכ או לב"המ אם הניחו שם מקצתן במקום קביעתן חוזרין למקומן וגומרין סעודתן ואין צריכין לברך שנייה שלא נתבטל קביעותן פיון שנשארו שם מקצתן ואפילו לא נשאר שם אלא אחד או שנים ויצאו רבים ואם לא הניחו שם אדם כשיוצאים צריכין ברכה למפרע וכשהם חוזרין צריכין ברכה לכתחלה ואם לא ברכו למפרע כשיצאו צריכין לחזור למקומן ולברך למפרע, וה"ה אם היו קובעים עצמן לשתיה או לאכילת פירות דהוי קביעות והוי דינא הכי בכל מה שכתבנו שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו לפיכך מברך למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך שנייה על מה שהוא צריך לאכול ודוקא מחדר לחדר אבל מפנה לפנה בחדר אחד אין זה שנוי מקום ואין צריך לברך ואם אבל במזרחה של תאינה ושינה מקומו לאכול במערבה זה הוי שינוי יותר ממפנה לפנה כיון שהתאנה מפסיק בין שתי המקומות שאוכל וצריך לברך וי"א דשינוי מקום לא חוי כפסק סעודתו דלא עדיף מהיסח הדעת ובהיסח הדעת ק"ל שאין צריך לברך למפרע על מה שאכל רק ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול ואחר כך מברך באחרונה על הכל ביחד וכן הדין בשינוי מקום לפיכך אמרו אם שינה מקומו למקום אחר אין צריך לברך אלא ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול ולא למפרע על מה שכבר אכל ודוקא שלא הניח מקצת חברים במקום שאכל וגם דווקא נגון שאכל מדברים שאינם צריכין ברכה במקומו כמו שיתבאר בסמוך בע"ה שאז הואיל ודבר שאכל אינו צריך ברכה אחרונה במקומו וגם לא נשארו שם מקצתן חבירו' הוי עמידתו גמר סעודתו והיסח דעתו ומה שאכל אחר כך הוי סעודה אחרתי לכך צריך לברך עליה בתחלה ואח"כ כשגומר הסעודה השנייה מברך ברכה אחרונה על שתיהן יחד אבל אם הניח מקצת חברים במקום שאכל (ב) אפילו לא הניח והדבר שאכל הוא מן הדברים שצריכין ברכה במקומן אז אין עמידתו נראה כגמר סעודה והיסח הדעת דאמרינן ודאי הוא יודע שעדיין צריך ברכה במקומו ומה שעוכיד דעתו הוא לאכול במקום אחר או לחזור ולאכיל כאן עוד ורצונו ודעתו הוא לברך על הכל יחד לפיכך אין צריך לברך כלל עד גמר סעודתו ובמקום שיגמר אותה יברך ברכה אחרונה על הכל לפי' מי שאכל סעודתו ופסק והלך לבית אחר או שקראו חבירו לדבר עמו ויצא לו ואפילו חוץ מפתח ביתו או במקום אחר כשחזור אחר כך לסעודתו הן במקום ראשון או במקום אחר אין צריך לברך כלל דהא פת לכ"ע צריך ברכה בל זה דווקא ששינה מקומו ולא היסח דעתו מן האכילה אבל אם היסח דעתו דהוי לו תרתי שינוי מקומ' והיסח הדעת אז כשחוזר לסעודתו הן במקום ראשון הן במקום אחר ודאי צריך לברך ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול וכן נוהגין בארצות אילו ומ"מ לכתחלה לא יעקור ממקומו בלא ברכה על מה שאכל דחיישינן שמא ישכח מלחזור ולאכול ולברך אחר כך על מה שאכל: *

פיזו לצורך מצוה עוברת נגון ללכת לכ"ה ולהתפלל מותר אפילו לכתחילה ועיין לקמן סימן קפ"ד:

אמ"ג דלו מיכל לחיתר דגיי היסח מלחזור ולאכול הכ מ"מ יכול הוא לברך ברכת המזון על מה שאכל כבר אפ"פ שהמסיק הרבה בין האכילה לברכת המזון דהא לא מגינו דמכם הפסק בין מעשה לברכה אחרונה אפ"כ מ"ש ומכה כ"כ מיסיה רעב מחמת סעודה ז ולא שעלה לו ברכת המזון על מה שאכל כמו שיתבאר לקמן בסימן קפ"ד סעי' ה' וע"ל מי' המגיד מ"ל ומיומן ר' כעיף ב'.

(ה) ג"ג רב הלא נאמר פ"ע מחב דוקא בבית מ' וכ"כ רמ"ה ר"ם רע"ג גם סם ג"ע לי בלבוש ס"ב גם בסעי' ה' סם מבואר דס"ל דאין בבית אחר מהני מהכי דשתו(ב) הב"ח חולק בזה דכיון שאין מעמין ברכה במקומן צריך לברך לאף מהיים חלקת מחריים ועוד האריך בלאו הזיים ע"ם (ג) קשה הא פסק מרי ס"ל כסדעתו לאמלא אמי' בבי' מ' ג"ל לברך וע"ת מחב דהטעם הס"ע לחגן מן הוי'מו מבית לבית ' ומ"מ קשה על הלבוש ומפאר דס"ל לבלוש דאפי' מחדר מחדר לא מהני דעתו כמ"ב ב"ו בסם הרי"ן ביומן רע"ג וחולק על רמ"ה ולא דפסק לעיל אמי' הבית לבית הייט דוקא בפת דס"ל דאף לאמי' דלא מחלק בין פת לפירות הייט כשאין דעתו לאכול אבל מ"דעתו לאכול מודה אפי' מבית לבית (ד) אחב בס' ע"ת דוקא עוחד ומחפלל במקומו אבל הלך לב"ה להתפ' פעיא הוי היסח המעה וכ"כ ברב' אברה ע"ב ולי מסתבר הלבוש כהי ס"ב מחב מיהו נצריך הגלוס בובר' כגון לל' לב"ה כו' אותר אפי' לכתחל' ע"ב ומסתב דקאי נהי על הריעא דין דא"ל לברך כלל וכן מסתב מרת"ה ולא כתבו דאם צריך לברך אלא דס"ל דגם בזה מ"ל וכן לעיל בס' תפילין כתבתי בדין הלך לב"ה בין תפילין של יד לשל ראש,

(ו) דעת העור וכב' דחמו ב' (הי"ע) ובאמת בכן בס"ע פסק בסתם מי"ל לדיין לברר בס"ה קודם אלא דהכל הביג על ב"י והעל' דעיקר בכור ע"ם וזה נראה דעת הלבוש וח"ת בריב הב"ח דיקא בחוס לא יאכל ולא ישכח קודם בס"ת (ב) קשה לפ"ז ל"ב גם ברכה ראחרונה לא בעי כמו בלמילה ועיין בב"ח מה שכתב על הלבוש

הגה מ"ל אפי' לא ישכח מלברך ברכת המזון על מה שכבר אכל אלא שיכנס מלחזור ולאכל אפי' הכי לא יעקור מקומו בלא ברכה על מה שאכל כמו שיתבאר לקמן בסימן קפ"ד סעי' ה' וע"ל מי' המגיד מ"ל ומיומן ר' כעיף ב'.

ג ודברים הצריכין ברכה במקומן י"א שהם כל שבע' המינים הואיל וחשיבי שמברכין אחריהן ברכה אחת מעין ג' כמו שיתבאר לקמן בע"ה הוי' קביעתן קביעות וי"א דווקא פת ושאר מיני דגן הואיל ומשביעין וי"א דו קא פת לבדו שהוא החשוב שבכולן וצריך קביעו' מקום יותר

ד מיהו מי שאכל פת בשני מקומות איני מברך ברכת המזון אלא במקום השני שכן עושין הולכי דרכים שאוכלים דרך הלוכן ויושבי' ומברכין במקום סיום אכילת' ומה שאמרו צריך ברכה במקומה היינו כשאכל במקום אחד ושכח והלך למקו' אחר ולא אכל שם צריך לחזור למקום הראשון ולברך שם כמו שיתבאר בע"ה סימן קפ"ד,

ה יש מי שאומר מי שהיה בפרדס או בגן ורוצה לאכול מפירות כל אילן ואילן כיון שבירך על אילן אחד אינו צריך לברך על דאחרים דה"ל כמו מפנה לפנה והוא שבשעה שבירך היה דעתו לאכול מכל האחרים שאם לא היה דעתו לאכול מכל האחרים בשעה שבירך דהו לו האחרים כגמלך וצריך לברך אבל מגן לגן צריך לברך אפי' היה דעתו בשעה שבירך לאכול מכולם ואפי' הם סמוכים זה לזה דהוי להו כמו מחדר לחדר, (ו)

ו ומי שנזכר בתוך הסעודה שלא התפלל ועמד (ד) והתפלל אפי' אם אין שהות לגמור סעודתו ולהתפלל דדינא הוא שחייב להפסיק ולהתפלל ואי אפשר לו לאכול עד שיתפלל עם כל זה לא הוי הפסק ויכול לדתפלל ואע"ג דצלויי ומיכל בהדי הדדי לא אפשר ואמדינן

ז כי ברכת המזון מטעם זה דהואיל ומשתייא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר דהוי הפסק שאני ברכת המזון שהוא סילוק והיסח הדעת על מה שאכל ושת' ולכך מסייעא לן האי טעמא הואיל ומשתיי' וברוכי בהדי הדדי לא איפשר דהוי הפסק מה שאין כן בתפלה,

ח הישן בתוך סעודתו שינת עראי הוא ולא הוי הפסק ולא היסח הדעת וכן אם הפסיק בשאר דברי רשות כגון שהוצר' לנקביו וכיוצא בזה לא הוי הפסק ואין צריך לחזור ולברך לא למפרע על מה שאכל ולא לכתחלה על מה שרוצה לאכול בלא דמלתא כל דבר שדרך האדם לעשות לפעמים באמצע עסקו דרך אקראי בעלמא מיקרי ולא הוו היסח הדעת,

קעט איזה דברים קרויים היסח הדעת וכו' ו' סעיפים

א גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים הרי זה היסח הדעת ואסור לו לשתות ולאכול עוד עד שיברך ואם רוצה לחזור לאכול או לשתות י"א (א) הרשות בידו אבל צריך שיחזור ויברך תחלה על מה שרוצה לאכול ולשתות עוד ואין הברכה שבירך תחלה פטורת מה שרוצה לאכול ולשתות עוד אבל ברכה למפרע על מה שאכל אינו צריך עד שיגמור סעודתו השנייה לגמרי ויברך על הכל יחד וי"א דנטל ידיו מים אחרונים הוי יותר מהיסח הדעת ואסור לו לאכול ולשתות שום דבר אחר שנטל ידיו אפילו אם רוצה לברך ברכה דראשונה על מה שרוצה לאכול או לשתות אסור עד שיברך ברכת המזון וטעמא דוא משום דס"ל דנ"י למים אחרונים הוה כאילו התחיל לברך ברכת המזון כיון שהזמין ושיחד ידיו לברכה ואסור להפסיק ביניהם כי זה הוא פירש מה שאמרו חז"ל תכף לנטילה ברכה רצה לומר תכף לנטילת מים אחרונים ברכת המזון בלי הפסק בניהם ואיזו נקרא היסח הדעת כגון שלא נטל ידיו ואמר הב לן ונברך והו נקרא היסח הדעת ואינו מזקיק לו ברכה אחרונה על מה שאכל אלא ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול או לשתות ויש אומרים דהב לן ונברך אפילו היסח הדעת לא הוי לענין אכילה דאף על פי שאמר הב לן ונברך מותר לו אח"כ לחזור ולאכול אפילו בלא ברכה לא אחרונה על מה שאכלו ולא ראשונה על מה שיאכל דדווקא לענין שתייה הוה הב לן ונברך היסח הדעת ומזקיקו ברכה ראשונה על מה ששתה ולא ברכה אחרונה על מה ששתה דכיון שאין צריך לברך על מה שיאכל היאך יברך ברכה אחרונה על השתייה ושתייה בתר אכילה גרירא (ב) וטעמא דמילתא דקביעות דאכילה הוי קביעות גמור ובאמירה קלה דהב לן ונברך אין אדם מסיח דעתו מן האכילה שחושב אם יביאו עוד לאכול הוא יאכל עוד ואף על פי שהוא אומר הב לן, ונברך מפני שהיה סבור שאין להם לאכול יותר לפיכך אמירה בעלמא דהב לן ונברך אין מזקיקין ברכה כלל ואפי' סילקו השלחן מלפניו אין לו היסח הדעת בזה מלאכול עוד לפיכך מותר לו לחזור ולאכול בלא ברכה כלל אבל

פימן קע"ח

סימן קע"ט

מן השתייה בקל אדם מסיח דעתו ממנ' ומיד שאומר הב לן ונברך מסקנת דיעתו כן הוא שלא לשתות עוד וכשרוצה אח"כ לחזור ולשתות הוי נמלך וצריך לברך עליה ברכה ראשונה ,

ב ודווקא שיאמר בעל הבית הב לן ונברך אז כל המסובין מסיחין דעתן אבל מי שטועד על שולחן אחרים אפי' אם אמר הב לן ונברך לא הוי היסח הדעת ואפי' הוא עצמו יכול לחזור לאכול ולשתות עד שיאמר בעל הבית דלאו בדידיה תליא אלא בב"ה ,

ג יש מי שאומר שאפילו לא נטל ידיו ולא אמר הב לן ונברך אלא שנטל בעל הבית הבום בידי לברך הוי היסח הדעת ככו הב לך ונברך ,

ד אדם שנכנס לבית חבירו ויש שם חבורות הרבה שאוכלין ושותים שם וכל אחד משיט לו בוסו אם בירך על הכוס הראשון ואח"כ מושיטין לו יותר צריך לברך בפ"ה על כל אחד ואחד שלא היו בידו אז לפניו בשעת ברכה כי בכל פעם נמלך הוא שהרי לא ידע בשעה שבירך שיושיטו לו גם האחרים :

ה אבל הקרואים בבית בעל הבית אחד לאכול מיני פירות וכיוצא בזה ומביאין להם בזה אחר זה אינם צריכין לברך אלא על הראשון ואפי' כלה מן זה קוד' שיבא לפניהם מין אחר דכיון דתלויים בבעל הבית אינם מסיחין דעתם כל זמן שיושבי' שם :

ו אמרו חז"ל אכל כל מאכל ולא אכל מלח שתה כל משקה ולא שתה מים ביום יראג מפני ריח הפה ובלילה מפני ריח הפה ומפני אסכרתה וכתבו רבוותא ז"ל כיון דאי לא אכל ולא שתה הוי סב' אינו צריך לברך מידי דהוי אשותה מים לרפואה שאינו צריך לברך : ועוד קבלו ז"ל האוכל מלח אחר אכילתו לא יאכל בגודל וקשה לקבור בנים ולא בזרת דקשה לעניות ולא באצבע דקשה לשם רע (ג) אלא באמה או בקמיצה , ולעיל בסימן ק"ע כתבתי למה אין אנו נוהגין באכילת מלח ושתיית מים ,

(א) נבאר שבע דף ק"ד דוקא ליתן על הכלאן אבל אם הוא כבר על הכלאן אין להסירו

(ב) אמור להרוג מיד הכלאן שאוכלין עניו וכל ההורגו כאלו הורגו על המזבח ואמור לכתוב בספר פלוני הייב לי כך וכך (ס"מ סימן ק"ב)

(ג) בשל"ה כתב הטעם בשם חולעת יעקב דהסרת הסכין הוא להסיר הברזל שהוא כמו של עמו ובשבת אין שמן ואין פגע רע וכן בתשו' באר עמק סימן ר"ז פסק שא"ל לנטות בשבת ,

מיתן

קפ דיני פירורי הפת ובו ה' סעיפים ,

א ולאחר שגמר הסעודה יברך ברכת המזון כמו שיתבאר בע"ה ואין נאה להסיר המפה והלחם מעל השולחן עד אחר ברכת המזון כדי שיהא ניכר לכל שמברכין לש"י על חסדו וטובו הגדול שהכין מזון לכל בריותיו וכו' ,

ב וצריך כל אדם לשייר פתיתין על שולחנו כדי שיהו מזומנין לעני שיבא ועוד כדי שיודה לשם יתברך חסדו שהשפיע לנו מטובו עד ששבענו והותרנו כדכתי' אכל והותר וכל שאינו משייר פתיתין על שלחנו אינו רואה סי' ברכה לעולם שנ' אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו ודוקא פרוסות אבל פת שלימה עם פרוסות וכ"ש שלימה לבדה אסור (א) שנראה כתחלת סעודה והרי הוא כבר אכל ומחזי כמכין שולחן לע"א ועל זה נאמר העורכים לגד שולחן וגו' שהוא מין ע"א והוכיחם הנביא על זה וצריך שיטול מים אחרונים קודם שיברך כמו שיתבאר בע"ה ,

ג וקודם שיטול ידיו יכבד הבית שלא ישארו שם פירורין וימאסו במים של נטילה ויהיה משום בזיון אוכלין אע"פ שמות' לאבד פירורין שאין בהן כזית מפני שאינם נקראים אוכל מפני מיעוטן ואין באן בזיון אוכלין מכל מקום חיישינן שמא יהא השמש עם הארץ דקיימאן לן שמות' להשתמש בשמש עם הארץ ולא חיישינן למכשול איסור אבל חיישינן שמא יניח השמש גם פירורין שיש בהן כזית שאסור לאבדן לכן יכבד הבית תחלה וזה היה דווקא בימיה' שדיו נוהגין לסלק השלחן קודם ברכ' והיו נוטלין ידיהם במקום שהי' השולחן עומד לכך היה להן למיחש שמא יפלו המים על הפירורין אבל אנו שאין אנו מסלקין השולחן וכשנוטלין הידים חוץ לשלחן במקום שאין שם פירורין וליכא למיחש להכי אין צריכין לכבד מ"מ טוב ונאה הוא לנקות המפה ולהסי' הפירורין קוד' שיבר' כדי שיהיה השולחן טהור ונקי בשע' ברכה

ד ועוד טוב לקבץ הפירורין וליזהר להצניען במקום שלא ירמסו עליהם אפילו אין בהם כזית שכל המאבד פירורין אפילו אין בהם כזית קשה לעניות , (ועיין לקמן סימן רמ"א ובסימן תמ"ד סעיף ד')

ה נוהגין לכסות הסכין או לסלקו מעל השולחן בשעת ברכת המזון והביא הב"י שני טעמים האחד על שם לא תניף עליהם ברזל ונומר בלומר דהשולחן נקרא מזבח (ב) בפרט בשעת ברכה שעובדין לש"י ולברכו ואינו דין שיניף המקצר על המאריך והביא עוד טעם מפני שפעם א' היה א' מברך ברכת המזון ובשהגיע לברכה בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית לקח הסכין ותקעו בבמנו וע"כ נהגו לסלק בשעת ברכה עכ"ל וע"ל סימן ק"ע סעיף י"ט) וכתב עליו הב"י ולפי טעם זה אין לחלק בין שבת לחול ומשמע דלפי טעם הראשון יש לחלק וכן כתב בש"ע שלו שכן המנהג בארצו וז"ל נהגו שלא לכסותו בשבת וי"ט ע"כ וצ"ע מ"ש שבת וי"ט מבחול (ג) גם לפי טעם הראשון וכי בשבת וי"ט אין השלחן נקרא מזבח כמו בחול ואיפשר לי לומר שבארצותיו ס"ל כטעם הראשון והם נוהגין כן מפני שהם מפרשים שהטעם דלא תניף עליהם ברזל הכוונה היא דמסלקין הסכין הוא סי' כדי שיהא לנו לזכרון שלא היו מניפין ברזל על המזבח בשעת עשייתו בהבנותו ולא נטעה בזה כשנזכה לבניינו ב"ב אבל בשבת וי"ט שכבר ידוע שאין בנין ב"ה דוחה שבת וי"ט לפיכך אין צריכין לעשות זכרון דלאו דלא תניף וכמו שמן הטעם הזה מנהגינו בארצות אילו לומר מזמור לתודה בחול וא"א אותו בשבת כדאיתא לעיל סי' נ"א אבל בסכין לא ראיתי נוהגין כן בארצות אילו שאין מחלקין בין חול ושבת וי"ט ואיפשר דק"לן כטעם השני א"נ אפי' לטעם הראשון סבירא לן דאין פי' טעם דלא תניף כמו שמפרשים הם אלא לסמנא בעלמא הוא כמו שצוה הש"י במזבח לא תניף עליו ברזל ונתנו חז"ל הטעם אינו בדין שינוי דמקצר על המאריך ה"נ כונתינו בשולחנינו שאנו עושין סימן דסימנא מילתא היא ומבקשין מלפניו ית' אחר שזכינו להיות שולחנינו מזבח לפניו ית' שמברכין עליו לו ית' כן נזכה להאריך ימינו ולא לקצר' ע"י הברזל המקצר ולפי זה ג"כ אין טעם לחלק בין שבת וי"ט נ"ל ,

קפא דין מים אחרונים, ובו י' סעיפים ,

א ואח"כ יטול ידיו ואסמכוהו חז"ל מים ראשונים ומים אחרוני' אקרא דכתיב ודתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני י"י אלהיכם ואז"ל ודתקדשתם אלו מים ראשונים שיקדשו ידיהם קודם אכילה לטהרם מטומאה כמו שנתבאר והייתם קדושים אילו מים אחרונים ודטעם יתבאר בסמוך בע"ה כי קדוש אני זה שמן הטוב פי' שהיו מושחין ידים לברכה בשמן כדי להסיר הזוהמא כלומר לנקות ידים לברכה אני י" אלהיכם זו ברכה ודין מים ראשונים כבר נתבאר בעזרת השם הם מצוה לטהרם מטומאתם וגבי מים אחרונים אף על גב שאינם מצוה' כל כך מכל מקום הם חובה והטעם משום מלח סדומית שמסמים את העינים ואז"ל אחר כל אכילתך אכול מלח ויש לחוש שבא מלח סדומית מעורב בו וכשיגע אח"כ בעיניו יסמא את עיניו לכך הצריכו ליטול הידים שלא ישאיר בהם שום דבר ממנו ואע"פי שעכשיו אין לנו מלח סדומית יש לחוש מפני מלח אחר שטבעו כמלח סדומית ואם יעבור ידיו על גבי עיניו קוד' נטילה יסמא עיניו ואע"ג שאין אנו אוכלין גם כן מלח אחר אבילתנו מ"מ ברוב פעמים אוכלין מלח בסעודה ויש לחוש , (ועוד דמים אחרונים הרגו את הנפש וע"ל סימן ק"ע סעיף כ"ב וסימן קע"ט סעיף ו') ועוד אנו שאין השמן ערב מצוי בינינו יזהרו במים אחרונים להסיר הזוהמה מן הידים לנקות לברכה במקום השמן ערב ,

ב ומים אחרונים אלו אין צריכין כלי ליטול מהם כמו גבי נ"י ראשונים אבל אין נוטלין ע"ג קרקע אלא בכלי מפני שרוח רעה שורה עליהם ויש סכנה לאותם העוברים עליהם אם אין לו כלי נוטל ע"ג עצים דקים וכיוצא בהם שלא יתקבצו הרבה במקום אחד ,

ג ואין נוטלין אלא בצונן ולא בחמין מפני שמפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמה ודווקא חמין שהיד נטיית בהו אבל פרשרין שפיר דמי ,

ד וא"צ ליטול אלא עד פרק שני של אצבעות דכיון דהטעם הוא משום הזוהמ' והמלח סדומית אין דרך ליכלך ודגניעה בבעודה אלא עד אותו פרק , (וע"ל סי' קס"א סעיף ד') ,

ה וצריך שישפיל ראשי אצבעותיו למטה כדי שהדרך הזוהמא :

ו ואם המסובים רבים עד ה' מתחילין מן המברך בין שמכבדין אותו בברכה מכבדין אותו בנטילה ועוד כדי שבעוד שהאחרים נטלין ידיהם יעיין הוא בברכת המזון ויישב דעתו שיברך בכונה ולא יברך פתאום בלא ישוב הדעת , ואם הם יותר שאז אם היה המברך נוטל תחלה היה צריך להפסיק הרבה בין הנטילה לברכה שכן שיערו חכמים שרי לו בעיון הברכות אם ימתין שיטלו ד' ואם ימתין יותר הוי הפסק בין נטילה לברכה וכבר אמרו חז"ל תכף לנטילה ברכה והאי תכף לאו דוקא אלא בכדי שיוכל לעיין בברכות (וע"ל סי' קפ"ש סעיף א') לפיכך אם הם יותר מחמשה מתחילין מן הקטן שבסעודה ונוטלין כן דרך ישיבתו ולא יכבדו

הג"ה והיינו מתחילין ר"ל עם המברך ונעשה מבעוד מעלו הד' יעיין המברך נמרגע נרטה על בה"מ וע"ל סי' קפ"ה סעיף ב' :

יכבדו זה את זה לומר שיטול הגדול שבהם תחלה וטעמא דאין מתחילין מן הגדול שבהם כשהם יותר מ"ה משום דנאי הוא לגדול שישב בטל אחר דנטילה עד שיטלו כולם , ומה שאין מכבדין זה את זה אח"כ שאין דרך כבוד לכבד בידים מזוהמות ועוד כדי שלא יהא הדבר מעורב בינידים ולא ידעו כשיגיעו עד חמשה כמוך למברך לכך יטלו זה אחר זה דרך מכבתן עד שיגיעים לחמשה אחרונים היושבים קרוב למברך וכשיגיע עד שי' נשארו אלא חמשה שלא נטלו אשר בהם המברך מתחילין מן המברך מן טעם שכתבתי : *

אע"ב מכל מ"מ מקום כבוד מיכבדו אותו דהא אין מכבדין בידים מזוהמות :

ז י"א דמים אחרונים אינם צריכין ניגוב כיון שאינם אלא לנקות הידים גם בלא ניגוב הם נקיות ויש חולקין . (א) וע"ל סוף ב' ק"ח) א"צ לשפוך על הידים כי אם פעם אחת ודיו לנקיות ונוטלין בכל מיני משקין שגם הם מנקין הידים מזוהמות כמו מים חוץ מיין שאע"פ שבנק" אין נוטלין בו משום בזיונו של יין , (וע"ל סי' קס"ב סעיף ב' בסי' ק"ס סעיף י"ב ובסי' קע"ג סעיף ג')

ח ואין מברכין שום ברכה על מים אחרונים כיון שאינם באין למצוה לטהרה מידי טומאה רק לנקיות בעלמא או משום סכנת המלח סדומית שזה אינו אלא לצורך האדם אין צריכים ברכה ,

ט והאידנא אין נוהגין במים אחרונים כפני שאין אנו רגילין להקפיד כ"כ על הידים מזוהמות וגם אין מלח הסממא מצוי בינינו כלל לכך לא נהגו בהן ,

י מיהו מי שהוא איסטנים ומקפיד על ידיו כשהם מזוהמות ורוצה לנהוג במים אחרונים צריך שיטול אותם קודם ב"מ כדי שיברך בידים נקיות כיון שהוא מקפיד עליהם אבל לא יברך עליה כלל ,

קפב דין פגימת כוס ברכת המזון וכו' ז' סעיפים ,

א בבר ידעת שברוב הברכות שתקנו חכמים זכרונם לברכה תקנום לברכם על הכוס מפני שהוא דרך כבוד וישבח נאה לסדר כן שבהו וברכתו ית" עם הכוס שבידו וכמו שאמר דכהוב כוס ישועות אשא ובשם י"י אקרא גם על פי הקבלה יש בו סוד גדול כי הוא רומז לעשירית דנקרא כוס ישועות והמקבל מכולם ומשפיע ברכות פרנסה לכל העולם ודבן , לפיכך י"א שבה"מ טעונה כוס אפי' ביחיד וצריך לחזור עליו ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו אם הוא מצפה שיהיה לו ואיפשר שיהיה לו ואפי' אם צריך לעבור זמן אכילת סעודה אחת ימתין לו ולפי זה אם הם ב' אוכלים יחד אין אחד מוציא חבירו אלא צריך כל אחד ליקח מכו כפני עצמו לבה"מ כיון שאין אחד מוציא חבירו כמו שיתבאר בע"ה גם בכוס אינו יכול להוציאו עד שיהא ג' שאז יברכו בה"מ כמו שיתבאר בע"ה ויוכל אחד להוציא הב' בבה"מ אז ויצאין ג"כ בכוס אחד וי"א שאינה טעונה כוס (א) כלל אלא בג' ומ"מ מצוה מן המובחר לברך על הכוס אפילו (ב) ביחיד ויש מדקדקין כשמברכין ביחיד ואינם שלשה שלא לאחת הכוס בידים אלא מזגין הכוס לבה"מ כדי לצאת ידי דאומרים שצריכה כוס ביחיד וכדי להוש גם לדברי האומרים שאין צריכה כוס ביחיד כניחים אותו על השלחן לפניו ואינם תופסים אותו בידיהם וכתב מורי מהרמא"י זכרונו לברכה ונכון מנהג זה על דרך הקבלה ואיפשר שכוונתו לומר מפנו שהיא מקבלת מן הג' שהם ג" רגלי המרכבה והיא רגל הרביעי לכך תופסין אותו בידם כשרם ג' כדי לחברה עם הג' כי המברך מברך בעד כל הג' וממשיך לה מהם השפע בחיבור משא"כ ביחיד והמ"י ,

ב והכוס הזה שטעונין לבה"מ צריך שיהיה משל יין ולא משאר משקין אפי' אם קבע לסעודתו עליהם מפני שהיין הוא המשובח שבמשקין ונאה לברך עליו לעם יתברך ואם אין יין מצוי באותו מקום והשכר או שאר משקין דוי חמר מדינה מברכין עליהם (ג) חוץ מן המים וכן נודגין בארצות אילו לברך על השכר או שאר משקין אע"פ שיש יין בעיר מפני שהשכר ושאר משקים הם חמר מדינה וקובעין הסעודה עליהו ומה שנמצא יין בעיר אין זה נקרא מצוי לפי שהוא ביוקר (ד) ואי אפשר לכל אדם לקנות יין לכל סעודה וסעודה לברך עליו אמנם מצוה מן המובחר לברך על היין אב יש לו ומה שאין מברכין על המים אפי' אין לו שאר משקין סברה הוא כיון שאין שותין אותו אלא מתוך צמא ודוחק גדול שאין זנין את האדם אינן נקראין משקה ק"ו חמר מדינה , גם לפי הקבלה נראה שאין לברך עליהם כי הפכים הם לבוונת הכוס שהוא עקרו אש ודין והמים הם הפוכן שהם רומזים לרחמים גמורים ולהס"ד מה שאין כן בשאר משקין שמעורבין במינים הרבה כמו העטרה שהיא כלולה מכולן גם היין רומז אליה שבהו דין והוא היין המשומר בענבין משששת ימי בראשית והבן ,

ג וכוס של ברכת המזון צריך שלא יהא פגום וה"ה כוס של קידוש ושל הבדלה ויוצא בהם אבל אם רוצה לשתות יין פשיטא שצריך לברך עליו אע"פ שהוא פגום שאינו אלא ברכת הנהנין ואסור לידנות בלא ברכה כמו שיתבאר אבל כוס של אילו הברכות שנוטלין אותו לבבוד הש"י אין ראוי שיהי' פגום משום הקריבהו נא לפחתך והפגימא היא כמו מום בבהמה ואיזה נקרא פגום כגון ששתה ממנו קודם שיברך עליו אילו הברכות פגמו אבל אם שפך ממנו לתוך ידו ושתאו מידו או לכלי אחר ושתאו אין בכך כלום ואפילו שתה מהכד שהוריקו ממנו לתוך הכוס הזה או מחבית קטנה הוי פגום אבל אם שתה (ה) מחבית של עץ גדולה אין להקפיד שאין דרך אפילו האסטנים להקפיד על זה יש מי שאומר שאפילו מים פגומים פסולים למזוג בהן כוס של ברכה ,

ד אם החזירו מיין של כוס פגום לתוך הקנקן אין לפסול כל הקנקן בשביל זה ומותר לברך על היין שבקנקן דקמא קמא בטיל , (ו)

ה י"א דלא תקנו כוס שאינו פגום אלא למברך אבל שאר המסובין אם יש כוסות לפניהם אפי' פגומים יוצאין בו ושותין מהן ,

ו וי"א שצריך לתת מכוס של המברך לתוך שאר כוסות הפגומים וכן נוהגין , (וע"ל סימן ק"צ סעיף א' וסי' רס"א סעיף י"ז) ,

ז כוס שהוא פגום יכולין לתקנו על ידי שיוסיפו עליו יין מכוס שאינו פגום (ז) או אפילו ע"י שיוסיפו עליו מים (ח) שאינם פגומים מיתקן בכך , ובשעת הדחק (ט) מברכין אפי' על כוס פגום ויש שנותנין בו מעט פירורין של פת ואומרים שמיתקן בכך ואינו אלא מנהג של שטות דהאיך יצרף פת עם משקה לתקנו אין לו לא סמך ולא ראיה ולא סברא (י)

קפג איך יתנהג בכוס של ברכת המזון , וכו' י"ב סעיפים ,

א עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה וכולן לכבדו ולנשאו לברך בו לש"י ואין כולן נוהגין בינינו מפני שאינם רגילין בינינו אילו הם הנהוגין בינינו צריך הדחה שידיחנו מבפנים ושטיפה מבחוץ כדי שיהא נקי לברכה ואם רואין בו כבר שהוא נקי ואין בו שיורי כוסות א"צ ,

ב וצריך שיהא חי ובלשון חי יש בו ג' פירושים י"מ שיהיה היין חי ולא מוזג לתוך הכוס לברך בו ואע"פ שיין של א"י א"א לשתותו בלא מזיגת מים מפני חוזקו כשיגיע לברכות הארץ ימזגנו עד שיהא ראוי לשתותו להודיע שבח א"י שיינותי' חזקים וצריך לערב בהם מים רבים ולכך באילו הארצות שאין היינות חזקים אין צריך למזוג ומברכין עליו כל ברכת המזון בלא מזיגה ושותין אותו וזהו חי ממש וי"א שפירושו של חי ר"ל שיוציאנו מן החבית לשם ברכה זהו נקרא חי ולפי זה אנו שאין לנו יין הרבה בחביות דיו שישפכנו מן הקנקן ששומרים בו היין לשם ברכה וכן נוהגין באילו הארצות וי"א חי קאי על הכוס שהיא שלם ולא שבור (א) שזהו חיותו דגבי כלים אמרינן שבירתן זו הוא מיתתן מכילא שמעינן שכשהוא שלם הוא נקרא חי וטוב לצאת ידי כל הפרושים ,

ג שיהא הכוס מלא על כל גדותיו ואז"ל כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר מלא ברכת י"י ים ודרום ירשה ,

ד ומקבלו בשתי ידיו ואסמכוה אקרא דכתי' שאו ידיכם קדש וברכו את י"י ידיכם ל' רבים משמע מדלא כתיב ידכם בלא יו"ד בין ד' לכף הרי שתי ידיו ,

ה ובשמתחיל לברך נוטלו בימינו ואם הוא איטר נוטלו בימינו שהוא שמאל של כל אדם ולא תסייע שמאל (ב) לימין (ג) כדי לתת המעלה לימין לבשה חשובה (דווקא שלא יגע שמאל בכוס שיסייע להחזיקו בשעה שמברך אבל אם מניח יד שמאל (ד) תחת יד ימינו

סימן קפ"א

(ח) בתרגומין מגוב ותח"כ מברך (מי"ט) (ב) ובל"ה בכוס הזהר הזהיר מאוד להיזהר בזיזים מתרוגים וכתב הב"ח דמין ההפסק בינו לברכת המזון אמי' בד"ת ,

סימן קפ"ב

(ח) גמון הב"ע וי"ל שמינו טעונה כוס אלא בג' וי"ל בחינה טעונה כלל אמי' בג' ע"כ ג' פסר מכן ל"ל בלבוש ונתפסר מדעתם תתיבת כוס עד כלל ה"ל"ל לא מייך אמר לכן כלל ודו"ק (ב) אין זה תפורש בר"ן גם ההמקדקים אין נ"מה כן (מי"ט) מכל רש"ל וב"ח הכפיתו לדריך כוס גם הכיתו הב"ח וכ"ג דיקה הכוס בידו ואף המקדקים לא אמרו אמת ביין חוקא (ג) בעודה גדולה בהתין מי דבש ובכר יבדיל על מי דבש שהוא חביב (נ"ח ובל"ה) (ד) כתב הב"ח דבקרמקא אף בהיין מנוי מ"מ כיון שרובא המדקק הוי בחינו מנוי מבל בשר"ג חולק עליו דכיון שהיין מנוי סם הוי מנוי עוד כתב הב"ח אף שהיין ביוקר אם יש לו יין בביתו ודריך לברך עליו עוד כתב אף במקום שהיין מנוי בכיין עקרה באותה שעה הוי כתו אינה מנוי (ה) ולכתחלה לא יעשו לכתות אמי' אפי' הברגא (כג) (ו) ולכתחלה יעשה תחלה מעט תקנון לכוס פגום ותח"כ יעבדה הכל הכוס מעט לקנון כדי שיתבטל (ז) דוקא כיון בכוס רביעית (נ"ח (ח) בכהין מתקנקל ע"י המים עד שהין רואי לשתייה (נ"ח) . (ט) גם יש תקנה יותר בשעת הדחק לשפוך אותה לגום קטן בתקיק רביעית . (י) כתב בש"ת ז"ל מהמיגו מימה שכן הבואר בשם הר"ם מיקן ע"כ ועשה הכבר לגנוס כתב כל זה תדעתיה דעפי' ולתתא אמא הוא מנו מנוי ע"ש ועש"ת מתחיגו דברי עור וכב"ח כתב סתר מקרם דגורן ויקב בהגורן אמנא ותתקן היקב *

סימן קפ"ג

(ח) לגון הכלבו ולא פגם מכת' דאף שבר מעט לא וכן משמע בתרי"ל ואמי' נשבר בסיסו ואף מיוכב עשוד בלא מסיכה כתב בבר"ג דיש להקפיד דלא כע"ת ומ"מ בשעת הדחק שלין אחרת מותר אמי' בשבור בעכתו תו' (ב) אמי' בכוסו' גדולות ובשבת הקטה ור"ח (תו') תשמש דאף בכוס' גדולות צריך להגביה עפה ודלא כאחרים שלין מגביהין מין בתיגן יכולין לתת מיגיהם בו (נ"ד) (ג) לא תן הבס הגא זה דל"ב מאי מותר לחייב לתיעבד הכי אבל הטעם דחבייע אין בו מחש אח"כ ב"י (מי"ט) (ד) וה"ה אם תופס הכוס בימין בתחלה גבהו ותיבים השתחל המת הכוס (ב"ח) ובל"ה בחמיר לגמיה הכוס על כף הימין ואלבעות זקופות ובתב ע"ת דבל"ה בתב כל זמן המברך אוחז הכוס בימין והשתחל לא תסייע

לבוש הלכות סעודה דתכלת

ימינו לסיעה מתיר שזה ג"כ חשיבות ומעלה לימין שהשמאל תומכה ומשרת לה ומגביהו מן הקרקע טפח אם הוא יושב על גבי קרקע דכתי' כוס ישועו' אשא ובשם י"י אקרא ואם הוא מיסב על השולחן מגביהו מעל השולחן טפח בדי שיראהו המסובין ויסתכלו בו וגם הוא נותן בו עיניו שלא יסיח (ה) דעתו ממנו ומשגרו גם לאשתו שתשתה ממנו, (וע"ל כי' רע"א סעי' ו')

ו המברך משגתנו לו הכוס לידו לברך לא ישיח וגם המסובים אין לדם להשיח משהתחיל המברך אלא יתנו דעתם וישמעו ויכונו למה שיאמר המברך אלא אפי' בין ברכה לברכה אין לדם להשיח שלא להפסיק שמיעתן בשהית חולין ואם עברו ושיחו בין ברכה לברכה בשעת שהמברך שותק מעט אפי' אם שח המברך עצמו יצאו אבל אם שחו בשעה שהמברך מברך לא יצאו וצריכין לחזור ולברך: (ו)

ז נכון הרבר שכל אחר מן המסובין יאמר (ז) בלחש עם המברך כל ברכ' וברכה ואפי' החתימות אע"פ שהמברך היה פוטרו כמו שהדין בברכת יוצר וערבית כראיתא לעיל סי' נ"ט סעיף ד' ע"ש ראותי מעם שייך נמי הכא ולפיכך אם יאמר בלחש הברכות עם המברך יקרים לסיים קצת קודם שיסיים המברך כדי שיענה אמן על ברכת המברך ולא על ברכת עצמו כראיתא לעיל בסימן הנזכר,

ח ולענין לשאול בבה"מ מפני היראה או מפני הכבוד דינא כבי בתפלה עיין לעיל סימן קי"ד:

ט צריך לישב בשעה שהוא מברך הוא וכל המסובין מפני שבה"מ ארוכה היא ויוכלו לכוין בה יותר בשהן יושבין מכשהן עומדין בין אם היה הולך בביתו כשאכל או אכל עומד או מיסב כשמגיע לברך בה"מ צריך לישב כדי שיוכל לכוין יותר אע"פ שבתפלה עומדים היינו משום רגלירם רגל ישרה כראיתא לעיל סי' סימן צ"ה: וגם לא יהא מיסב שהוא דרך גאוה אלא ישב באימה (ח) הוא וכל המסובין מיהו בדיעבד שבירך מהלך או או אפי' ישב דרך גאוה וקלות ראש אע"פ שלא טוב עשו יצאו,

י י"א שגם כשמברכין ברכה אחת מעין ג' אע"פ שאינה ארוכה כ"כ אפ"ה צרי' לאומרה במזשב כדי שיכוין בה יותר ואסיר לברך והוא עוסק במלאכתו מפני שלבו טרוד במלאכה ולא יוכל לכוין:

יא והא דאמרי' אבל כשהוא מהלך צריך לישב ולברך דוקא כשתוא הולך בביתו ואוכל אבל מהלך בדרך ואוכל א"צ לישב ולברך לפי שאין דעתו מיושבת עכ"ו אם יאחר דרכו ולא יברך בכוונה אלא ילך לדרכו ויברך כשהוא מהלך: וע"ל סימן קפ"ו סעי' י"ב ובסי' צ"ד סעיף ד' ובסי' ק"י סעיף ג')

יב אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנא'טו' עין יבור' אל תקרי יבור' אלא יברך,

קפד לקבוע ברכה במקום סעודה וכו' סעיפים

א אמרו חכמי' זכרונ' לברכ' בין שדר' האד' לקבוע סעודתו במקו' אחר על הדברים החשובים כגון פת ומיני דגן ולמקצ' רבותא כל ז' מינין כמו שנתבא' למעל' סי' קע"ה צריך לבר' ג"כ באותו מקו' שקבע שם לאכול סעודתו כדי שיהא ניכ' שיברך לש"י על מה שאכל שם ואם אכל ויצא ממקומו ולא בירך אם יצא במזי' לבוא עלמא צרי' לחזור למקומו למקום שאכלו ויבר' שם ואם ביר' במקום שנזכ' י"א שיצא וי"א לא יצ' ואם יצא ממקומו בשוגג קנון ששכח ויצא י"א הואיל ובשוגג יוצא יכול לבר' במקו' שנזכ' וי"א שגם בשוגג לבתחל' יחזר למקומו ויבר' אבל בדיעבר אם יברך במקו' שנזכר לכ"ע יצא: (א)

ב וזה דאמרינן דדברים חשובים טעונין ברכה במקומן למ"ד לכל ז' המינין ולמ"ד דוקא פת ומיני דגן היינו אם אינו רוצה לאכול במקום השני אז צריך לחזור למקומו ולברך,

ג לפיכך אם יצא ממקומו בין בשוגג בין במזיד אם יש לו עוד פת לאכול במקום השני יאכל שם מעט (ב) ויברך שם, (ג)

ד אבל ואינו יודע אם בירך בה"מ אם לאו צריך לחזור ולברך מספק דהוה ליה ספיקא דאורייתא דהא בה"מ היא מן התורה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת וגו' וכמו שיתבאר בע"ה וק"ל כל ברכה דאורייתא ויש לו בה ספק אם אמרה אם לאו צריך לחזור ולברך (ד) דספיקא דאורייתא לחומרא,

ה ועד אימתי הוא מברך אם שכח עד שיתעכל המזון שבמעיו וכמה הוא שיעורו כל זמן שלא יהא רעב מאכילה ראשונה כלומר שעדיין הוא שבע ממה שאכל ראשונה ואז תחזור הברכה הזאת על האכילה הראשונה שעדיין היא במעיו אבל אם כבר נתעכלה האכילה ראשונה בתוך מעיו מעוות לא יוכל לתקן הוא ואין מועיל לו הברכה דעל הכא הוא מברך דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ולא בשנתעכלה האכילה שכבר חזר ונתערב וכיון כשהתחיל להיות רעב אע"פ שלא נתעכל עדיין לגמרי כרעב דיינינן ליה ולענין אכילת פירות ושתיית יין שאכל ושתה ולא בירך שבהן קשה לאדם לשער אימתי נתעכלו במעיו דדתם לאו בדיעבדן תליא מילתא שאיפשר לדעת שהוא רעב לאכול והפירות עדיין לא נתעכלו א"נ איפכא הפירות נתעכלו והוא עדיין אינו רעב לאכול אז אמרינן כל זמן שאינו רעב ולא צמא וגם אינו תאב לאותן הפירות ויין ששתה או שאכל יברך עליהן דמוקמינן ליה כיון שעדיין אינו רעב וגם אינו צמא ואינו תאב לדם עדיין לא נתעכל כמו שלא נתעכלו המאכל שבמעיו ויכול לברך עליהן אבל אם תאב לאותן פירות והוא עדיין אינו רעב או שהוא רעב ואינו תאב לאותן פירות בזה יש להסתפק שאם הוא תאב לאותן פירות ואינו רעב נוכל לומר כיון שהוא תאב לדם כבר נתעכלו הפירות ומה שאינו רעב לאכילה מפני שהאכילה עדיין לא נתעכלה ולפי זה לא היה לו לברך ונוכל לומר נמי איפכא כיון שאינו רעב והאכילה לא נתעכלה גם הפירות לא נתעכלו ומה שהוא תאב לדם מפני שלא אכל מדם כל שבעו ורוצה לאכל מדם עוד ולפי זה היות לו לברך וכן אם הוא רעב לאכול ואינו תאב לאותן פירות נוכל לומר הואיל והוא רעב וכבר נתעכלה אכילתו במעיו גם הפירות נתעכלו ואין לו לברך עליהם ומה שאינו תאב לכל מיני פירות לפעמים מפני שאין דרך האדם להיות תאב לכל מיני פירות לפעמים אע"פ שלא אכל מהם זמן רב ונוכל נמי לומר איפכא כיון שאינו תאב לדם ודאי עדיין לא נתעכלו במעיו דאל"כ היה תאב לדם ואע"פ שהוא רעב ל"ל האכילה נתעכלה והפירות לא נתעכלו וכיון שיש פנים לכאן ולכאן הוי ליה ספק ברכה דרבנן דברכה אחרונה הפירות ואפי' השבעת דמינין ואפי' ברכה אחרונה דיין הוי דרבנן שאין ברכה אחרת שהיא דאורייתא אלא ברכת המזון ולהר"אש גם ברכה אחרונה דחמשת המינין דייינו וכתיב ואכלת ושבעת וספיקא ברכת דרבנן לקולא (ה) ואין מברכין ואין צריך לומר אם הוא רעב לאכילה וגם הוא תאב לאותן הפירות שאין צריך לברך שכבר נתעכל הכל נ"ל,

ז ושיעור אכילה לברך עליה ברכת המזון הוא ככזית דהיינו שאם אכל כזית פת חייב לברך עליו ברכת המזון והיינו דווקא מדרבנן דמן התורה אינו חייב אלא כשאכל כדי שביעה והוא בכיוצה (ו) כדכתיב ואכלת ושבעת וגו' אלא שחז"ל אסמכוה מדכתיב בלשון אכילה וסתם אכילי' הל"מ הוא שהוא בכזית ולפיכך אחז"ל שמוציא אפי' מי שאכל שיעור שביעה שהוא חייב מן התורה (ז) כיון דאסמכוה אקרא אבל הכא דכתיב גם כן ושבעת ש"מ דמאורייתא אין חייבין אלא כשאכל כדי שביעה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת וגו',

קפ"ה לברך ברכת המזון בקול רם וכו' סעיפים,

א ברכת המזון נאמרת בכל לשון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת בכל לשון שאתה מברך משמע,

ב וצריך שישמיע לאזניו מה שמוציא בשפתיו שישמע גם הוא ויבין מה שיאמר ודווקא לכתחלה אבל בדיעבד אם בירך ולא השמיע לאזניו יצא ובלבד שוציא בשפתיו דהדרור לאו כדיבור דמי דהתורה וברכת אמרה משמע שיברך הש"י בפיו, (א)

ג י"א דבעל הבית עם בניו ואשתו צריך לברך בקול רם כדי שישמעו גם הם הברכה ויצאו בברכתו דלא גרע מספר מברך ובור יצא והמברך בלחש אם יש שם אשה ובנים אינו אלא טועה (ב)

ד ואפי' אם היא שיכור עד שאינו יכול לדבר כראוי חייב לברך ברכת המזון שכן משמע לשון ושבעת וברכת שאפי' הוא שבע שביעה גמורה ודרך שביעה גמורה לגרום שכרות אפ"ה וברכת מ"מ אפי' גרדם ואינו מישב בדעתו

ה ואם בירך ואח"כ ראה שהי' מי רגלים כנגדו פשיטא שאינו צריך לחזור ולברך דלא הקפידה התו' אלא על הקלוח בראיתא לעיל סי' ע"ו אבל אם היה אינו כנגדו (ג) יש להסתפק אם ברכת המזון

דומה

אשיש ויש בזה סוד גדול ע"כ ולא כרמ"ל גבל ע"ל ולי נראה אפשר דכ"ה נוהגה לרמ"ל כין המציע אין בו מתם (ה) ובתב רמ"ל שע"כ מעל השולחן שיראהו המסובין ויסתכלו בו וגם הוא נותן בו עיניו שלא יסיח דעתו ממנו (ע"ל כי' רע"א סעי' ו')

מקום שמיו לר מקורין גלוק גלאן ע"כ וכ"ה כתב העטם משום דל"ל עיתא ברבה ביחד ורבא מנחא גחוני קאתר מכוס הינוב תוכה (ו) וכ"ל אלא המברך עם ג"כ שיכלו הוה רבים שלין בלון דיוגא ברכה (מי"ע) (ז) ובכ"ה מהגן ע"ל ל' לזהר ולמטוע ולבנין ולא יברך בלחש ולי נראה דוקא כשחברים בלשון הקודש דאל"כ עוב לברך לעצמו מחמת מיתן קל"ג סע' ג"ל ובשיטו מקבק הב"ח בלשונו למטוע ולבנין בל"ל (ח) ראיתי מתלקדים לשום כנד עלמון בתו בכשת הפלה פמרע כשיש איזון כדי שלא יתבלה כמאכל ומנגע ובשן (של"ה) וכ"כ הב"ח ואיסוק דישים גם הנוגע על ראשו אמי' ביקיל

סימן קפ"ד

(ח) מבכ"ח נראה דהמסים לזה ובמזיר אפילו בבר ביוך לא יצא (ב) מעטוע אפילו מחות מכזית ל"ל לי ס"ח, (ג) הר בלא ידע דעב מלכיה ראמוכה (ע"ע) (ד) אפי' הטוב ומוכיר לא ליתי לזלזולי ביה (כ"ג) (ה) בל"ח לף ס"ס מוכן על הכוס דמחיכא אין לברך וע"ס בבל"ח ועיין בסי' ד' ס"ל מ"ס בכם עדי אהב (ו) כתב מי"ע לעכא דבס"ס הי מ"ע מעעטי' דקאמר ר"י שבר אמילה ליש בה מבעיה ראיזה זו' כבילה אכל כבר פירטו הו' ורא"ש דאינו אלא מסיכתא דמאוריתא מבעיה גחוי' בעי' כראמרינן פ' מי שאינו דהם מהקדים בר מיה וכבילה ע"כ ואמי חיה על מי"ע בכן הבל' בכר' אדם ואם לא הי קל"ח בכתב ר' יהודה ז"ל בכזית חייב מדרבנן ומדאוריתא אינו חייב עד שאכל כדי שביעה כמא כבילה וכ"ל ריי"ל ר"ח ובכ"ג ר"ל ולאחר כזית ע"כ וכ"כ ר' ייה דל"ל ולא הם ל"ל דהכ' דאוריתא מהקדים עד בבילה ומשמע דמדאוריתא בעי' שביעה גמורה הינו ר"י דסתר על שביעה כבילה אכל ר"ח דסתר על ואכלת כזית ס"ל הכבילה הוא מדאוריתא ועיין לקמן סוף סי' ס"ז, (ז) ב"ל חמיג קל"ו ס"ח ומתוך מיון קל"ז ועיין עם מסק דין זה,

סימן קפ"ה

(ח) אין ל"ל בכה"ת לפי שכל המבר בה"מ בכוונה אין מועל בו לא לא כו' ומצוותיו מונין לו בכבוד כל יחיו (ס' החינוך) והמקדים יזכר לברך דוקא בתוך הספר של בה"מ ולא בע"פ (בס הב"ח) (ב) אם הם בקיאים רעאים לברך בלחש (נ"ל (ג) כתב מי"ע ז"ל בע"ע כתב לו מיכר ויפה כיון מבעיטיו בלן לברי תו' ואר"ל פי' הר הגן דסיעה הלעיל דבריהם פי'

דומה לתפלה ובתפלה צריך לחזור ולהתפלל וה"ה בברכת המזון או נאמר כיון דברכת המזון אינו דומה לתפלה דבתפלה שיכור (ד) אל יתפלל וברכת המזון אמרי' אפי' שיכור יכול לברך כראמר' ה"ה נמי שאין צריך לחזור ולברך לעניין צואה כנגדו וצ"ע, (ה)

קפו אם נשים וקטנים חייבין בברכת המזון וכו' ב' סעי'

א נשים חייבות בברכת המזון אבל מספקא לן אם חייבות היא מדאורייתא או מדרבנן דאיבעי לן כיון דברכת המזון היא מצות עשה שלא הזמן גרמא וק"ל מ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות ה"ה נמי שחייב' בברכת המזון שאין הזמן גרמא רק האכילה או שמא כיון שאמר" התורה ואכלת ושבע" וברכ' את י' אלקיך על הארץ הטוב' אשר נתן לך הרי שתלתה התורה מצות בה"מ משום נתינת הארץ הטובה וגו' נשים הואיל ולא נטלו חלק בארץ נ"כ לא יתחייבו בבה"מ ולא איפשיט' לפיכך מספיקא צריכ' היא לברך דספיק' דאוריית' לחומרא אבל אינה מוציאה את האנשים שחייבי' לברך מן דתורה בגון כשאכלו כדי שביעין שרוא שיעור שחייבין עליו מן התור' שבל שאינו מחוייב ברב' לא יוכל להוצי' אחרים ידי חובתן וסברא הוא אבל אנשים שלא אכלו אלא שיעור חיובא דרבנן כגון שלא אכלו אלא בזית אם אכלה האשה כדי שביעה שאז היא חייבת מדרבנן תוכל היא להוציא את האנשים שחייבים נ"כ מדרבנן דאתי דרבנן ומפיק דרבנן ואין להקשות דהא אמרינן שיעור כזית הוא דרבנן ואפ"ה אמרינן מי שאכל כזית יכול להוצי' אפי' את מי שאכל כדי שביעה שהוא דאייתא ש"מ דאתי דרבנן ומפיק דאורייתא א"כ ה"נ תוציא אשה את האנשי' אפי' אכלו כדי שביע' דליתי דרבנן ולפיק דאוריית' די"ל דאיש אף ע"פ שלא אכל כלום דין הוא שפטור את האחרים ידי חובתן דכל ישראל ערבים זה בזה: (ע"ל סימן רפ"ד סעי' ז' וח") וכיון שזה חייב לברך היה חייב זה פטורו מכח הערבות(א) שעליו אפי' בלא אכיל' כלל אלא שמדרבנן אמרו שלא יברך אדם שום ברכת הנהנין בלא הנאה: אפי' לפטור אחרי" אף ע"פי שערב בעדו אמרי רבנן לזה לא ליכול ולא לתהני ולא תבא עליו חיוב הברכות מ"מ כשאכל איש כזית וחייב לברך מדרבנן יכול להוצי" בברכה זו אפילו אחרים שאכלו כדי שביעה וחייבי" מן התורה הואיל ובאו הבי חל עליו חובת הברכה מדרבנן וגם יש עליו הערבות שערב הוא בעדם ועליו הוא להצילם מן העון ולפטור אותם מן המצוה המוטל' עליהם ולא מנעוהו רבנן מזה מטעמא דלימא ליה לא ליכול ולא ליתי לידי חיוב ברכה אבל אשה אינה בכלל הערבות לפיכך ברבר שהיא אינה חייבת בודאי מן התור' אע"פ שהיא חייב' עכשיו מדרבנן לא תוכל לפטור את מי שהוא חייב בודאי מן התור' דשמא היא אינה חייבת מן התורה אבל מי שחייב מדרבנן תוכל להוציאו לפטורו שגם היא חייבת לפחות מדרבנן ואולי אף מן התורה:

ב קטן שאכל כדי (ב) שביע' חייב לברך בה"מ מדרבנן וההי' רבן מברך לאביו ור"ל בן קטן דאי גדול פשיטא ומיירי בשלא אכל האב כדי שביעה שאינו חייב אלא מדרבנן ואתי דרבנן ומפיק דרבנן,

קפן דיוקים בנוסח ברכת המזון וכו' ד' סעיפי',

א סדר ברכת המזון לאחר שאכל ושתה כדי שבעו חייב לברך שלש ברכות מן התורה והם ברכת הזן וברכת הארץ יברכה בונה ירושלים דהכי כתיב קרא ואכלת ושבעת וברכת את יי' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך ודקדקו חכמינו ז"ל כיון דהאי קרא לא אתא לאשמעינן אלא שנברך הש"י אחר שנאכ' ונשבע מה צריך הכתוב לספר עכשיו בשבחה של א"י ולומר הארץ הטובה וגו' ותירצו דלא אתא קרא לאשמועינן אלא שנזכר כל זה בברכה וכיון שחייב הכתוב לברך על כל זה ודאי כוונת הכתוב לחלקם כל א' לברכה בפני עצמו שאין השבחות של כולן שוות ואין שייך לכוללן בברכ' אח' ולכך אמרו ואכלת ושבעת וברכת את יי' אלקיך זה שאומרים ברכת הזן על השביעה על הארץ זו ברכת הארץ שניתנין לו תודה שנתן לנו ארץ טובה ורחבה וקדושה כא"י הטובה שצריכין לברך לו על כל הטובה שהטיב עמנו יותר על נתינת הארץ והוא שנתן לנו העיר הקדושה אשר בה משכן השכינ' היא ירושלים והר ציון ובנה לנו בית המקדש בתוכה כענין שנאמר הדר הטוב הזה והלבנון והיא ברכת בונה ירושלים לפיכך סדרו רז"ל לברך אילו הנ' ברכות על הסדר הזה ובזה הלשון שנזכר בע"ה ואע"פ שהיא נאמרה בכל לשון (וע"ל סימן קפ"א סעיף א') מ"מ חכמינו ז"ל דקדקו ותקנו לסדר אותו בלשון צח(א) ונקי לשבח לש"י ותקנו ראשונה ברכת הזן ומשה רבינו תיקנה לישראל בזה הלשון כשירד להם המן וכיון שהיא ראשונה ואינה סמוכ' לחברתה פותח' בברוך ומשיימת בברוך ויש שמוסיפין להקדים לברכה זו ברוך משביע לרעבים ברוך משקה לצמאים ואין לאומרו שאין זה ממטבע הברכה שתקן משה רבל המוסיף גורע ואין לומר כל"ח עמנו רעמנו משמע שחסרו הוא עמנו לבדו ואינו כן כי ודאי חסרו הוא על כל חי, ואם לא אמר ברכ' הזן ואמ' במקומה בריך רחמנא מלכא דעלמא מריה דהאי פיתא יצא ידי ברכת הזן שהרי כבר אמרנו שנאמר" בכל לשון וי"א שצריך נ"כ שיחתום בה בריך רחמנא הזן כולא דה"ל כמו פתיחה בברוך חתימה בברוך, (ב)

ב שנייה ברכת הארץ ויהושע תקנה בזה הלשון בשנכנסו ישראל לארץ ואינה פותחת בברוך, מתחלת נודה לך כו' ע"ש הפסוק ונודה לך לעולם וגומר על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה כו' ותיקן יהושע לשון חמדה לפי שראה את מדע"ה שחמד אותה והתפלל עליה לראותה וגם אבות העולם חמדו ליכנס שם וליקבר שם וכיון שזכה הוא ליכנס תקן לומר ארץ חמדה כו' ועל שהוצאתנו י"י אלהינו מארץ מצרים כו' ועל בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו כו' תקן לומר בה ברית לפי שע"י הברית בשנימול אברהם כרת יי' אתו ברית לתת לו את הארץ וצריך להזכיר בה תורה (:) שבזכות התורה ירשו את הארץ שנא' ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חוקיו ותורתיו ינצורו והקדים ברי' לתורה מפני (ד) שהברית מילה קדמה לתורה בזמן ועוד שעל הברית נכרתו י"ג בריתות ועל התורה לא נכרתו אלא ג' וי"א על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ברית תורת חיים ומזון וכו' ואין לאומרו שהרי אומר אותם לבסוף ברית ותורה על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך כו' ולמה לו להזכירה ב' פעמים,

ג ואם לא הזכיר ברית ותורה אפי' לא חיסר אלא אחת מהם לא יצא ומחזירין אותו כיון שהוא דאוריית' נשים אין אומרות על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חוקיך שהודעתנו אלא יאמרו ופדיתנו מבית עבדים ועל חיים חן וחסד שחוננתנו כו" דהא לאו בני ברית מילה נינהו ואם אין מצוות בלימוד התורה והחוקים ולפי זה גם העבדים לא יאמרו תורתך שלמדתנו ועל חוקיך שהודעתנו דגם הם אינם מצו' על לימוד תורה (ה) אבל בריתך שחתמת בבשרנו יאמרו שהרי בני ברית מילה הם כן כ' הכלבו בשם הרא"ב ואי לאו דמסתפינא א יגא שהנשים אין צריכין לדלג רק על בריתך שחתמת בבשרנו מפני שאינם בני קיום ברית מילה אבל (ו) על תורתך שלמדתנו ו על חוקיך שהודעתנו למה ידלגו שאע"פ שאינן בנות לימוד התורה מ"מ הן בנות קיום התורה והמצות והחוקים שגם מצוות על הרבה מהם ולמה לא יאמרוה ויהיה להם פירוש שלמדתנו לקיימם כשישמעו אותם מפי האנשים שלמדום ולפי זה העבדים אינן צריכין לדלג בלום

הגה"ה מ"כ תכוס המחרינן בה על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו וכשם ליתיכו לא בברית ולא בתורה וע"ל סי' ת"ז סעיף י"ד וסי' קפ"ז סעיף ג' ואחרינן מתי כל אלא אחר ברית ותורה בברכת האמן לא יצא ידי חובתו ע"ל סימן קפ"ז סעיף ג'.

סימן קפ"ז

(א) כ"כ גם בטוש בסי' קפ"ז וע"ל פ"ם קפ"ד דנקב הטעם כיון דלמחכה אקרא וכו'

(ב) בע"ח חוקק על הלבוש דאמי אבל כזית מני מייב דכל הדקין רבנן כעין דאוריית תיקון,

סימן קפ"ז

(ה) בטעם ברכת המזון יש הרבה שיטות בפוסקים ולא אעתיקן אלא מיהו דברים הראשונים להטוב אלמנו מודים לר ולא ואלו אכולא לגין קלה כתו ואלו הדיינים בפי' בל חי, ולא בפה רעינו בטב"ל ואחר וי"ו ולא רוענו בחוטם זוגינו בתלאומי' מירומו מתהפלל לכניו מיזון אותנו ולא בחוטם ואין לומר בבכל יום אלא בכל יום ויאמר הוא הגויב לנו הוא מגויב לנו והוא יגיבנו לנו ולכל עוב ומכל טוב במילאומים ויאמר מעם ה' ולא תחת ה' בחל לאחר מגדיל ישעו' ובכנה אם בר"ח יאמר חיגולו ואם יש בני עלמות אמנם ועל כל מ' יוכב ב"ה בפני עלמו יאמר עד עלמנות הלא מלכנו אב"ו אם אמרין דפין על עלמנות הרבה כתו בפעמות גדולות מי כבלמן אחד הוא שעבה עלם ולא והוא אבי מורי ולא אבא (ב) וכן הסכים הב"ח ודוקא בתקום ברכת הזן אבל אחר ברכות צריך לאחרן, (ג) עוד טעם דאלהלא ברית ותורה לא נתקייטו בתים ואדץ (רד"ק) (ד) בתי"ע הולך על טעם זה אלא הוכר בע"ם ואני מגלאתי טעם זה בספר הזה לדרך (ה) אתהני הא ז"ל ב"י בשם הלבנו נכים ובבדים לא בני הורה מיכו עכ"ל אמנם דנכים ובבדים לא אחרי שמיהם בין על בריתך בחתמת בין על הורתיך וכן אמנם לכון רש"ל בכתב ונכים ובבדים לא יאמרו ברית ותורה כו' ומשמע ב"ל הא ברית ותורה נתקנה מכום דבזכותן נכמו נא' מ"ם הבלבו אם ולבנו ש"ב ומ"ל אם הגה מגייבו לא מייר לא יאמר גם אמי אם לא חיסר אלא אחר מהם לא יצא דאמי אם לא חיסר אלא אחר מהם לא יצא מכום דבזכות שניהם אמו לא"י והמתא מיתא קריאת הלבוש דיאמרו הנכים על הורתיך כו' דלק"מ כיון דברית ליכא בהו ועוד אמרם בזה (ו) כתב מי"ט ומני אומר שלא הרמב"ן לא אמר

דהא גם מצווים לקיים כל המצות שהנשים מצוות עליהם ג"ל :

ד ותקנו להזכיר בה הודאה תחילה וסוף והם נודה לך כולו ועל הכל אנו מודים לך כו' ולכך אותם שאומרים סמוך לחתימה ונודה לשמך הגדול סלה באמת טועים הם ומוסיפין על מטבע ברכות הם שנעולם לא תקנוהו לומר כך ואחז"ל בל המשנה ממטבע ברכות שטבעו חכמים לא יצא ידי חובתו וחותם ברוך אתה י"י על הארץ ועל המזון ואין זה חותם בשנים דה"פ ארץ דעבדה מזון כלו' שארץ טובה היא וערשה פירות (וע"ל ס' ר"ח סעיף יב) ובחנוכה ובפורים אומרים בה על הניסים קודם על הכל דשייכא הבא וקאי על ההודאה כלומר נודה לך כולו וגם נודה לך על הניסים ועל הנפלאות כולו מידו לא חייבוהו חכמים ואם לא אמרו אין מחזירין אותו מכל מקום יכול לומר אותו אחר כך בין הרחמן הוא כולו יאמר הרחמן הוא יעשה נסים ונפלאות עמנו כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו' וכן בפורים בימי מרדכי כו' והכי נהוג :

קפד דיני ברכה שלישית ובו י' סעיפים

א שלישית בונה ירושלים ודוד ושלמה תקנוה דוד תקן ועל מלכות בית דוד משיחך ושלמה תקן ועל הבית הגדול כולו אחר שבנה בית המקדש ולא תטעה לומר שלא ברכו אותה עד שבא דוד ושלמה דהא דרשינן מקראי שלעולם צריכין ג' ברכות לברכת המזון כמו שכתבתי לעיל סימן קפ"ד אלא קודם שבא דוד היה להם מטבע אחר וכשבא דוד והבטיחו הש"י שיהיה מלכות ישראל לעולם לו ולזרעו תקן עניין המלכות על שמו וכשבנה שלמה את הבית תקנו גם כן בתוך הברכה הזאת כמו שיתבאר ונוסח שבירינו עכשיו בלי ספק גם כן אינו אותן הלשון ממש שתקנו דוד ושלמה שהרי אנו אומרים רחם כולו ובנה ירושלים עיר הקדש כולו ובימיהם לא היו צריכין לבקש לבנותה שכבר היתה בנויה וגם לא לרחם על מלכותם ועל הבית כולו שהרי היה המלכות בידם אלא הם היו צריכין לבקש רחמים שיתמשך שלות הארץ והמלכו, הבית והעיר ואנו בעונותינו שגלינו מארצינו ונחרבה עירינו ובית מקדשינו אנו צריכין לבקש רחמים להחזיר המלכות ולבנות העיר והבית וע"כ יש לנו נוסח אחר ממה שהיה בימי דוד ושלמה מ"מ צריכין אנו להזכיר בה מלכות בית דוד ואם לא הזכיר מחזירין אותו מפני שאין לנו נחמה גמורה עד שתחזור מלכות בית דוד למקומה ,

הג"ה והכ"ל ותקנו לאמר מלכות בית דוד ברכת בונה ירושלים הטעם הוא כמי שאמרו"ל ביום שמלך בית דוד נפרו בנ' דברים בסקב"ם ובית המקדש ומלכות בית דוד ואין נמלין על שיחודו ויתבטל שלמתן ומעטם זה היה רמוז להזכיר מלכות שיהיה אלא שאין רמוז להזכיר מלכות שיהיה אלא בבר הם לכן תקנה בכתוב ומעיב כמו שיתבאר ,

ב ומתחלת רחם י"י אלקינו עלינו על ישראל עמך כו' וחותם בא"י בונה ברחמיו ירושלים ואומר אמן אפילו על ברכת עצמו כשהוא מברך לבדו מפני שהוא סיום ברכת שהם דאורייתא דהטוב והמטיב אינו דאורייתא כמו שיתבאר בע"ה : וכשיאמר אמן זה על ברכת עצמו יאמרנו בלחש כדי שלא ירגשו שסיימו כאן ברכת המזון שכן הוא הדין בכל סוף ברכת שעונין אמן על ברכת עצמו ויבינו דברכת הטוב והמטיב אינה דאורייתא ויבאו לזלזל בה אבל כשמזמנין בג' מנהגינו לומר אמן בקול רם אפי' המברך שכיון שכולם עונין ביחד אין העם מרגישין כ"כ שהרי האחרים חייבים לענות אמן על כל ברכה וברכה ואין כ"כ הרגש אם עונה המברך עמהן

ג וכיון שמזכירין בה מלכות בית דוד ואומרים ועל מלכות בית דוד משיחך אין להזכיר בה שום מלכות אחר לכך אין לומר על מלכותך ועל מלכות בית דוד כו' וכן אין לומר אבינו מלכנו כו' אלא יאמר אבינו רענו כו' כדי שלא להשוות מלכותא דארעא עם מלכותא דשמיא : (א)

ד י"א דרחם לשון תחנה ובקשה הוא על כן משנין הנוסח בשבת וביום טוב ואומרים בפתיחה נחם י"י אלקנו במקום רחם וחותמין מנחם ציון עירך בבנין ירושלים וטעות הוא בידם דהכל א' הוא ואם רחם הוא לשון תחנה גם הוא לשון תחינה ויכול לומר איזה שירצה בין בחול בין בשבת ובלבד שלא ישנה בין פתיחה לחתימה כגון שיתחיל ברחם ויסיים במנחם או איפכא שזה (ב) ודאי טעות ושטות הוא דפתיחה והתימה צריכין להיות שוין או שניהם רחם או ב' נחם ושבת וי"ט וחול שוין לעניין זה ואף אם הוא לשון תחנ' אין להקפיד בכך דנוסח ברכות כך כך הוא ואין לחלק בנוסח בין חול לשבת ויום טוב דבשניהם צריך לומר נוסח אחת איזה מהם שירצה : (ג)

הג"ה וע"ל סימן רפ"ד סעיף ז' וסימן רפ"ד סעיף ע' וי' וכ"ל תקנ"ו) בעיף י"ב וי"ג ותכלי טעמא מין מתמעטין בשבת וי"ט בהרחמן שאומרים אחר ברכת הטוב והמטיב אע"פ שהוא ג"כ לשון תחנה ובקשה וכן תכלי טעמא אין נאמר ג"כ על הא דאומרים בברכת המזון זונינו בטורק בקול טובינו אלקי יצענו דהכתא אינה אלא אומר אלא מתפלל לפני שיחון אותו ולכן אם לא אמר לחתום לחבוש נרכיו בשבת אל"ה אין מקפדין בכל זה תשמש דשמש ברכה כך הוא ,

ה בשבת ויום טוב וחש"מ ור"ח אומרים באמצע ברכה זו קדושת היום בשבת אומרים רצה והחליצנו ובר"ח וב"י"ט וחש"מ אומרים יעלה ויבא ואם חל אחד מהם בשבת אומרים שניהם רצה והחליצנו ויעלה ויבא ואומרים רצה תחלה מפני שהוא תדיר וילפינן מקרא דבבל מקום תדיר קודם כראיתא סי' תרפ"ד ,

הגה ועל סי' כ"ה סעיף ח' וסימן רפ"ז סעיף ד' ותה מחזיר על הנימים בברכת המזון קודם רצה ויעלה ואע"פ שאינו תדיר ממו שם הייגו תמוש דגיון הקנו על הנימים בהוחלפ מין לשנות מקומו :

ואח"כ אומרים יעלה ויבא אין מזכירין שבת ביעלה ויבא דכיון דהזכרנו כבר ברצה למה יזכירנו עוד פעם אחרת , ועוד שאין לו עניין בו כרלקמן וגם אין מזכירין י"ט וחול של מועד ור"ח ברצה כיון שעתיד להזכירו בנוסח בפני עצמה דהיינו ביעלה ויבא וטעם שתקנו יעלה ויבא בבונה ירושלים ע"ל סי' תפ"ד ,

ו ואם טעה ולא הזכיר של שבת בשבת אומר (ד) ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית (ה) מקדש השבת ואם טעה ולא הזכיר יעלה ויבא בי"ט אומר ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים (ו) לישראל לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה ברוך אתה י"י מקדש ישראל והזמנים ואין זה חותם בשתים דה"פ מקדש ישראל וישראל הם המקדשים הזמנים שהרי קידוש כל המועדים תלו בחדשים ואין מקדשין החדש אלא על פי בית דין שנתן השם יתברך בידם לקדשו לפי ראות עינוהם ואפילו טועים ואפילו מזידים כדדרשינן מאתם אתם אפילו מוטעים ואפילו מזידים כו' ואם כן אין כאן חתימה אלא באחת השם יתברך מקדש ישראל והם הזמנים אומרים בשבת אהבה ולא בי"ט דשבת במדה נצטוו וקבלוה באהבה ושאר המצות שקבלו מסיני לא קבלו באהבה שהרי לא קבלו התורה בסיני עד שכפה עליהם ההר כגיגית וי"ט בכללם לכך אין אומרים בי"ט באהבה ואומרים בשבת לאות ולברי' שכן כתיב בשבת אות וברית ושמרו בני ישראל וגו' מה שלא מצינו כן בי"ט (ז) ואם חל י"ט בשבת ושכח ולא אמר שניהם לא רצה ולא יעלה ויבא בולם שניהם ואומר בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים (ח) לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה ברוך אי"י מקדש השבת וישראל והזמנים והא דסגי בהך ברכה ה"מ (ט) בשנזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אבל אם לא נזכר עד אחר שהתחיל הטוב והמטיב חוזר לראש ברכת המזון דהא דפסיק ולא סגי במה שיתחיל לתחלת ברכת בונה ירושלים דשלש

ברכת

מחר אלא לפי הטעם של כראמ"פ שאומר חיצת בריח ותורה מתם אבל הלשון תורתך שלמתינו תורה שאומרים בנשים ע"כ וכ"כ בל"ח דף פ"ח ותחתה גדולה ולא רלה תו' ברכות דף ד' ע"ב בד"ה ונשים כו' שכתבו להיות נשים לא יאמרו על בריחך ועל תורתך שלמתינו תחום שאינם לא בברית ולא בתורה גם אין סמך דדברי תו"פ אלו מסתמיעתו גם עכשו וחל"ב בנשים ודברים הלבוש נמנים הם אלל"ב לא היו אלא לבו לומר דבייר בנשים תורה ותלמוד לפי שאינו בנשים ועבדים ותה שהקשה הלבוש דת"ל הן בעת קיום המצות והתורה לק"ת דת"ל לא הכנסו לארץ אלא בשביל זמנות תורה ומצו' דשרולא הזכרים ועיקר ברכה זו מחקנה על זמנות כמנת מ"ו גם י"ל דעיקר התקנ' הוא על לימוד התורה ולמיתי בבנק הבית לב"י שכתב על דברי הלבו ז"ל ותמהני דשבדי' מיתנהו בתנות שהאשה חייבת וגם על הנשים יש לתן שאין נקרא אדם אלא כשיש לו אשה הוה ליה אדם ונקבה גוף אחד וכפיר תינוק לימוד ע"ב שמחתמת על"ל ובמחילת בבולו לא דק דאין סמך אגם הנשים אין בכלל תורה ומהבאתי בשם תו' ורשב"ם וכהשמטו בש"ם והא דכתב הלבו בעבדים ולא בנשים היינו דסתר על עבדים אלא עבדי' אינו בכלל תורה ר"ה לנשים דכל שאשה מצוה עבד מי מצוה ועוד דלא צריכין לטעם עשני' מיהה שייכין אלא אפי' אם ' אין שייך אין לומר שיהיה כדפרשתי לעיל גם לא רלה דברי תו' ורשב"ם הנ"ל ותה שהקשה אחר ונקבה גוף אי כו' לק"מ דיל"ת הגופין מתולקין בעשיה ואינ אין להם אמות זה ועוד יש לחו' בה וקראתי לל' הבעלה דנשים ועבדים לא יאמרו על ברית' ולא על תורתי' וכו' ,

סימן קפ"ח

(ה) וי"ל דלפי כשאומרים יעלה ויבא לא יסיים מלך מחון ורחום אלא יעלה מלת מלך כי מברא נמוכה הוא אבל לא רמיזי טהגין ן (רת"ל) ואפשר לדף הסתיע הלבוש והמיה לפ מנהגם (ב) אינו ומאי שהרי רש"י כתב דתיקון הברכה דבונה ירושלים קדי נחתת בין שהתחיל רחם בין שהתחיל נחם גם לשון הכוסקים אינו ברחה כדברי (תי"ם) וכ"כ בל"ח דף ס"ח שאין להקפיד בשינוי חתיתה מתחלה (ג) ורה"ל כתב דטוהגין לתקום בונה ברחם ו ירושלים ע"כ ובב"ח כתב דטהגין ג"כ לפתוח ברחם (ד) ואם אינו יודע לברכה זו חוזר לראש ברכת המזון (ורשות מהרש"ל) (ה) מסיעא דאין מותתין רק בא"י ולא אמ"ה וכן תמיה ל"ה דף ס"ח על ר' יוחנ דכתב דתותמין במלכות דהיכן מינו מלכות בחתימה אבל בשב"ג הוא עליו בלא טעם ואמי דתותמין במלכות ע"כ מינו בל"מ ע"כ מה' ברכות דאיתי מכתב ז"ל מראה דתותם בשם ומלכות מדסמקא ליה בר"ח לאמת דבתיכף פשיטא ליה דתחיים עכ"ל הרי דתותמין מהי במלכות ומגב זה,לפרש מה דסמקא לתתי' מפלגה לבר"ג על ל"מ ולפי דאין מתיחה בשם ומלכות מ"מ הסמק בחתיחה בר"ח בתקומה שוקד ע"ם שהמריך ול"ל שוד בהקדים עוד מני קושיות על כ"ת דחתמו דהוכיח כן מרחב"ם הא סמק זה הוא תמורש בש"ם דף ל"ו ועוד הא הרחב"ם אין מסופק כלל אלא סמק בסתם לאין מותם לכן כ"ל דה"פ דס"ל אי היה החיתום בלא שם ומלכות מ"כ אף דש"ם מסופק מ"מ אם נסמוך לאחרון מסמיקא אבל אי הוא בשם ומלכות מסיקן לתוארא אלא לגוזא ש"ם לבעלה כדמשמע בלבוש ס"ם מ' חה דיק מדסמקא ליה בר"ח ר"ל סמסק לאין מותם מסמיקא דש"ם מ"כ ע"כ כל חיתום הוא בשם ומלכות כנ"ל דר"ק ועוד ראיתי שיש הפרש גדול בין נוסחאות הרי"ף ורמב"ם ומה"ג ולבנו שגורטין כדוך אמר מתן בלי' מקדש השבת ע"כ ומ"כ אין מותתין בשם רק מוראתין אבל לעולם הרמ"ם ועור וגרסתנו מותתין בשם ותמהני אלא הגיר בב"י מזה ודוקן לומר בכל הנמי הנ"ל דאשתתיעו בלבוש בלי' אמ"ה ונ"ע גם נ"ל דר' יומ ול"ת לכתבו ומותתין במלכות היינו לגי' הריף והרמב"ם לאין מותתין אבל לדיקן דשתתין בשם ומלכות אין מותתין במלכות כנ"ל (ו) כ"כ בעור אבל בש"ם ורי"ף ורמב"ם והרא"ם ומה"ם ומה"ג ולבנו ומגור לאיתי שסתנו לעמו ישר' כמו בשבת ונראה שהעור סתר מני מל דין לשבת אן לאו לאיה לגיגו (ז) בר"ה מוקם מקדש ישראל ויום הזכרון הוה אמלב ביה"כ ולשבת ולא אמר יעלה ויבא אמר בלי' אמר בלי' אלהינו מלך העולם אשר נתן יומים קדושים כו' ומותם מקדש ישראל ויום הכפורים (כ"ג) (ח) לעמו ישראל ובר"ל עור ורמ"ל אע"פ שגם ב"ש לא כתבו מי"ן ול"מ ולמי רמי' בהכה" מיימוני ומה"ג דף ק"ט ומהמרדכי גלבו דף ק"ג כתו בש"ע ולבש ול"מ בהו' דף מ"ט ע"ל (ט) כתב בדרשות מהר"ש שאם לא

מיים

ברכת המזון חשובות באחת ביון דכולהו מחד קרא ילפינן להו וב"ח אם כן למה פותחת בברוך בשם ובמלכות דהא הוי כמו ברכה הסמוכה לחברתה כיון שצריכה להיות דווקא סמוך לבונה ירושלים די"ל ביון דכבר ענה המברך עצמו אמן אחר בונה ירושלים נדי לסיים ג' ברכות המזון לא הויא סמוכה לחברתה ועוד אפילו נזכר מיד אחר הברכה קודם שיאמר אמן י"ל שצריך לומר ברוך אתה י"י אמ"ה כו' כיון דברכת המזון הם ברכות דאורייתא וברכה זו היא דרבנן לא מיתרקיא סמוכה לחברתה

ז ואם טעה ולא הזכיר בה של ר"ח אומר (י) בא"י (יא) אמ"ה שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון ואינו מזכיר בה שמחה דלא שייכא שמחה בר"ח ונם אינו חותם בברוך (יב) דכיון דבר"ח סני דלא אכל ולא הוי הך ברכה חובה ביום זה דהא משום ר"ח אי בעי אכיל אי בעי לא אכל פת לפיכך אין צריך לחתום ולא דמי לשבת וי"ט דהתם לא סני דלא אכל פת דהא בשבת חייב לאכול שלש סעורות וכן בי"ט חייב לשמוח (יג) ולא סני דלא אכיל פת והויא הך ברכה חובה לפיכך צריך לחתום ומהאי טעמא נמי אמרינן בר"ח דדוקא אם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אוכר ברכה זו שאין נקרא חזרה אלא כחדא ברכתא עם ברכת המזון דמיא אבל אם לא נזכר עד אחר שהתחיל הטוב והמטיב אינו חוזר כלל ואע"ג דבתפילה אם שכח ולא הזכיר יעלה ויבא ביום חזור י שאני תפלה דחובת היום הוא ולא מצי למיפט' נפשיה מינה בלא תפלה וכיון שחובה עליו להתפלל חובה עליו ג"כ להזכיר ר"ח ואם לא הזכיר צריך לחזור אבל בברכת המזון כיון דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל ולא דוה אתי לידי ברכת המזון בראש חודש דאם לא היה רוצה לאכול פת הרשות ביזו אף על פי שהיה אסור לדת ענות, מכל מקום היה יצול לאכול שאר דברים כגון פירות או ירקות וכיוצא בהם שאינן מביאין לידי ברכת דמזון אינו צריך לחזור מה שאין כן בשבת וי"ט שצריך לאכול פת שאין שמחה בלא פת וחול של מועד (יד) דינו בר"ח דלא עדיף מינה, (טו)

ח וכן סעודה שלישית דשבת אפילו אכיל פת דינא כר"ח מדאי טעמא דהתם נמי הוי דינא אי בעי אכיל פת איבעי לא אכי' פת דהא אי בעי היה יוצא במיני תרגימא כמו שיתבאר בביקומו בע"ה וקדם שהתחיל הטוב והמטיב צריך לומ' ברכה זו אפי' בלילה אע"ג דגבי תפל' אין מחזירין אותו על שכח' החד' בליל' משום דאין מקדשין החדש בלילה, ה"מ להחזיר אבל להוסיף ברכה מיד אח"ל ברכת בונה ירושלי' לא מקרי חזרה אלא הוספה כאלו אמרו בתוך הברכה לפיכך אפי' בלילה מוסיפין אותה ואב"ל ר"ח בשב' והזכי' של שבת ולא הזכיר של ר"ח ונזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אומר ברכה זו כמו בחול ואם לא נזכ' עד אח' שהתחיל הטוב והמטיב אינו (טז) חוזר ואע"ג דביום זה לא סני דלא אכיל מ"מ חיוב האכיל' משום שבת הוא ולא משום ר"ח וידי שבת כבר יצא שהרי הזכיר שבת לפיכך משום ר"ח אינו חוזר ולא דמי ליום שנתחייב בד' תפלות דהיינו כגון ביום הכיפור שחייבים להתפלל תפלת נעילה ואמרינן שצריך להזכיר בה של שבת אע"פ שאינה באה תפלה זו משום שבת חדא דדת' מי יימר שאם שכח של שבת בנעיל' שחייב לחזו' ועוד דהתם האי יומא בכל פעם שבא חייבים בד' תפלו' אבל שחל ר"ח בשבת הוא בא לפרקים ומשום האי מיעוטא לא תקנו לחזור,

הג"ה שלמה כתב מכ"ת וע"ל ומה דמי ליום כתחייב בד' תפלות כו' יעול דהתם הכי' יומא בכל פעם שיבא חייבים בד' תפלות כו' ויש להקשות דשבת נמי בכל פעם שיבא חייבים באכילה פת עכ"ל אמיב ואומר דזו מינה קושיא דהתם היום יום כיפור כל פעם שבא בין בשבת בין בחול הוא גורם ותחייב הברכה לכך תמילו יבא בשבת ושבת שבת חייב לחזור ולאומרה כתיקונה ביום זה משום חוכת היום אבל הכא אין יום ר"ח גורם הברכה של האכילה בכל פעם שיבא אלא שבא ר"ח בשבת השבת הוא הגורם האכילה והברכה ואותם

הרמ"ם חדשים הבאים בשבת הם בתים לפרקים מועטים לערך שאר רמ"ם חדשים הבאים ביומי חול ומשום זאתם רמ"ם חדשים הבאים בשבת לא רצו חז"ל לתקן לחזור כך הם מטעת הטעת דברי הלחם בתחילה מכלודך לא ירדת לסוף דעתו ולא הבנת הדברים בזה הסגנון ומתוך זה טעות בדברי חדת והקשית על מה שהבתיתי ומהום הלי מיעוטא לא תקנו לחזור לאחרת_ח"ל יש להקשות דיותר לא שבים הוא שחל י"ב בשבת שלא יבא אלא ב' או ג' פעמים בתחזור קנון ובתחזור זה הבע"ל לא יבא כי אם ד' פעמים כולו וארבע פעמים לא יבא לגמל ד' ור"ח שחל להיות בשבת בתחזור הבעל שבת אי' ג' פעמים ומשת מי כך וכך פעמים כו' וכן בכל שנה ושנה ע"ל י כאתת נמלאתי על דבריך בהפלות על דעתך להבין אם דברי בסגנון זה שמלילו חיבון בן יחזו לא יאחר כן ומי מי לא ידע בכל אלה דבכיה הוא יותר עשרה פעמים בחל ר"ח בשבת מתחל י"ב בשבת הקטן שבעברינו ידע זה ואמילו הבשים יתעות זה דר"ח בשבת על דרתך יבא בכל אתם אי אי מיפסר פעם אחת ואי מיפסר להיות בלא זה שברי ומי הרמ"ם חדשים יבאו לעולם כמדר זאת הבנוע זה אחר זה כגון אם חל ר"ח מיכן ביום ה' חל ר"ח מייר ביום ב' ג' ומיון יום ד' ואחתו ה"ו ואב ז' ואלול ח' ותשרי ג"ד וכן לעולם ויום מיפור לא יבא בשבת כי אם בשלש ואחרבע שנים ויותר פעם מי ואתה לא דקדוק בנאמרי כמתרתי דהתם הלי יומא בכל פעם שיבא חייבים בד' תפלות כו' וסוכתי לומר דיום כיפור זה בכגד יום כיפור אחר אות לעולם שוב בחפלותיו הן יבא בשבת אבל ר"ח זה כנגד זה אינו שוב בברכותיו בל המזון דהיינו בשבת יום ר"ח בשבת על דתו חייב בברכת המזון דהא לא שני דלא אכל ופשבת בחול אינו חייב בב"ה דהא שני דלא אכל ור"ח הבא בשבת הוא בא לפרקים ומישהו הוא כנגד שאר רמ"ם חדשים הבאים ביומי חול ועל זה אמרתי מבשם הלי מיעוטא לא תקנו לחזור כיון שאין צריך לחזור ברוב הרמ"ם חדשים שבחול שפם שביחיה ורגלים יותר ובעל הלי מיעוטא כנגד אותו הרוב ע"כ ביאור דברי ע"כ הג"ה,

הג"ה מידי דהוה אמוב ומעוב ועי"ל כיון קי"ל כמיעוי ו' ובמיון רפ"ח מעוי ע"ו ומ"ן ומיון מ"ז ומעוי ו' ח' ומיון מ"ד מעי' מ' ע"ל

ועוד נ"ל דקדושת שבת שאני דלא בטל' גבי קדושת י"כ לפיכך איפשר לומר אפילו שכח של שבת בעדילה צריך לחזור משום קדושת שבת שצריך להזכירו תמיד משא"כ קדוש' ר"ח לגבי עבת דבטלה נ"ל(וע"ל סי"תרכ"ג סעיף ג') ואם שכח גם של שבת אם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב כולל ר"ח עם שבת ואומ' בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ברית וראשי חדשים לזכרון בא"י מקדש השבת וישראל וראשי חדשי' וי"א שאינו חותם אלא בשל שב' ולא של ר"ח כיון דבחול אינו חות' ונ"ל דלא דמי שדדי אינו אומרה משום ר"ח דבלאו הכי צריך לאומר' משום שבת ומה שמזכיר של ר"ח אינו אלא הוספה על הברכה ואינו זוכר שום שם ומלו' למה לא יזכירנו שאין זה הפסקת בברכה כיון דמ"מ הוא מעין המאורע ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל ברכת הטוב והמטיב חוזר לראש ברכת המזון ומזכיר של שבת ושל ראש חודש כדרכו,

ט שלשה שאכלו בשבתות וימים טובים וזימנו ושכחו להזכיר מעין המאורע במקום שצריכין לחזור לראש ברכת המזון צריכין לברך כל אחד ואחד בעצמו ולא יחזרו לזכמן דהא ידי זימון כבר יצאו,

י היה אוכל בשבת ומשכה סעודתו עד שהשכה מזכיר של שבת בברכת המזון דבתר התחלת סעודה אזלינן ואז חייל עליו מיד לברך ולהזכיר שבת וכן בראש חודש ובעל הנסים רחטכה ופורים ואין להקשות מאי שנא מתפלת מנחה של שבת שאם לא התפלל תפלת מנחה בשבת שאינו מתפלל במוצאי שבת אלא שתים של חול דלא דמי דהתם זמן תפלת מנחה עבר ואינו מתפלל במוצאי שבת אלא לתשלומים והאיך יתפלל של שבת ודינו להבדיל בתפלה ראשונה שמתפלל קודם לה בזמנה אבל ברכת המזון דאתי על סעודה שסעד בשבת ונמשכה עד הנה והוא צריך לברך קודם שיתפלל ערבית של חול למה לא יזכיר מעין המאורע בברכת המזון ואפילו דברים שאינו צריך לחזור בשבילם כגון יעלה ויבא דר"ח ועל הנסים דחנוכה ופורים וכן המגרג, (יח)

קפט נוסח ברכה רביעית ודיניה, ובו ב' סעיפים,

א ברכה רביעית הוא הטוב והמטיב ואינה מן התורה אלא שחכמים תקנוה על הדיוני ביתו' ואמרו הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה, וקבועה לברכת המזון מפני שכולה הודאה ושבח על הטוב שהטיב עמנו וגם זו מן הטובות וסמכוה לברכת בונה ירושלים מפני שכשנחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואין עתיד לחזור עד שיבא בן דוד ומפני שכבר סיימו ברכות שהן מן התורה חז היא מדרבנן לא מקריא ברכה זו סמוכה לחברתה ופותחת בברוך ואינה חותמת בברוך כדי שלא תהא נראית שהיא מעולה מן הברכות של מעלה ממנה שהם מן התורה והיא מדרבנן והם אין בהם חתימה וזו אם תפתח ותחתום בברוך היתה נראה כמעלה מהן, וזו היא נוסחה בא"י אמ"ה ראל אבינו מלכנו אדירנו בוראינו גואלנו כו' מלך הטוב כו' והדי כאן ג' מלכיות וטעם שתקנו בה ג' מלכיות הוא מפני שכבר תקנו להזכיר מלכות בית דוד בברכת בונה ירושלים, וכיון שמזכירין מלכות בית דוד שתחזור היה מן הראוי להזכיר ג"כ מלכות דשמיא אלא שלא רצו להזכיר מלכות דשמיא אצל מלכות בשר ודם כדי שלא להשוותם כמו שנתבאר, ורצו להשלימה להזכיר בברכת הטוב והמטיב מלכות כנגדה ואגב שתקנו להזכיר המלכות כנגדה תקנו נמי להזכיר מלכות אחר כנגד ברכת הארץ שלא הזכר בה מלכות מפני שאינו צריך שהיא ברכה הסמוכה לחברתה לכך תקנו בהם ג' מלכיות אחת דידה ואחת כנגד בונה ירושלים ואחת כנגד ברכת הארץ, (אבל כנגד ברכת הזן לא הצרכו לתקן עוד

סיים כל ברכות בונה ירושלים כגון שלא אמר ירוקנים אמן ואמר רצה ותסיים בונה ירושלים אמן ועיין סימן תרפ"ב סי"ט (י) ואם אינו יודע אותה אחר נרמ"ם (דרשות הרמ"ן) (יט) בשלמן ערוך כתב דיאמר ברוך שמחזיר"ח כו' ומחמת דבר"ח אין מזכיר שם ותלמוד כלל וא"ח נראה עיקר כלבוש מטוש סל"כ רוקח ומ"ודרכם וס"ג ורי' וס' נ"ל ומס"ק ומגוזה וכן הכסים בסר"ג ואיתה לידע עשוו של הס"ע ובאמת לפי הסמסות הרמב"ם וסייעתו שבתבתי לעיל אינו מזכיר אבל לא ק"ל טוחיה ומעפר שמעעם זה פסק הס"ע הכי מטוש דמספקא ליה בשמחה ומ"ל להחזיר בר"ח והו"ק הלכך יש לפסוק כלבוש ומלו כל הני רבוני שבתבתי לשמוח עליהו (יב) ולבנו שתב טעמא מחריעא לפי שהוא מנהג קצר ע"ב ונ"ע, (יג) עיין בחו' לקי מ"ע והרמ"ם ועע"ת מנחתותי' דבריהם ע"ש (יד) כי' בין לענין שא"ל לחזור ובין לענין שיאחר ברוך שנתן ר"קודש הטוב ומעוב ולא יאחר ברוך פעמו י"ע ל"אות לא מיקרו י"ע אלא צרוך פעמן יומים ליפרחל לעמן ולשתחב שירי ל"ב (עו) ואפשר דת"מ יש לאחורו בתוך שאר הרמזן כלעניל בעל הנימים ומולי יש לחלק כי ביעלה ויבא יש בו הזכרות אחות ואין לאחורה לעלה וכן טרגין (רמ"ח) (עז) בל"ח קי ס"ג ומי"ם חולק על הס"ע בפסק זה ופסק דחחר ע"ש גלא רחב בס"ב ל"ב לב"י מכתב לעמם דסמך ברכות להקל וכן הסכים בסר"ג וכ"ם בתשובה בס' שלמה מלכו (יז) כ"פ בס"ע וכ"ם הסכים לעבוד מעם דבל"ה יש פוסקים דחותמין בר"ח וכן מנהגי בבוקי אחים וחוה קי ל"ל (יח) ובל"ה קי ס"ב חולק בר"מ והטבה ופורים כיון דאין בהו אלו להוסיף מחול על הקדם ע"כ ואמו אין לנו אלא מנהגינו ומ"ש רמ"ח ומ"מ כמהל ר"ח ביום מ' יש עכוב כמל"ה להזכיר יעלה ויבא ולא רצה דלא כב"מ שפסק להזכיר רצה ולא יעלה ויבא כיון דאין מנהג בזה ועעמתא דמחמיר בזה על הר"ם שהביא כ"י דאמי' בתין ר"ח ביום מ' אין מזכיר של שבת ושל הא בל"ח קי ס"ב רצה להסכים הרא"ם אי לאו מנהגנו ע"ש ובאוכל בחול ביום ומתבה מעדתו בלילה סאות ר"ח מבחב דלא"ע פתור יעלה ויבא,

סימן קפ"ט

ועוד נ"ל דקדושת שבת שאני דלא בטל' גבי קדושת י"כ לפיכך איפשר לומר אפילו שכח של שבת בעדילה צריך לחזור משום קדושת שבת שצריך להזכירו תמיד משא"כ קדוש' ר"ח לגבי עבת דבטלה נ"ל(וע"ל סי"תרכ"ג סעיף ג') ואם שכח גם של שבת אם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב כולל ר"ח עם שבת ואומ' בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ברית וראשי חדשים לזכרון בא"י מקדש השבת וישראל וראשי חדשי' וי"א שאינו חותם אלא בשל שב' ולא של ר"ח כיון דבחול אינו חות' ונ"ל דלא דמי שדדי אינו אומרה משום ר"ח דבלאו הכי צריך לאומר' משום שבת ומה שמזכיר של ר"ח אינו אלא הוספה על הברכה ואינו זוכר שום שם ומלו' למה לא יזכירנו שאין זה הפסקת בברכה כיון דמ"מ הוא מעין המאורע ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל ברכת הטוב והמטיב חוזר לראש ברכת המזון ומזכיר של שבת ושל ראש חודש כדרכו,

ט שלשה שאכלו בשבתות וימים טובים וזימנו ושכחו להזכיר מעין המאורע במקום שצריכין לחזור לראש ברכת המזון צריכין לברך כל אחד ואחד בעצמו ולא יחזרו לזכמן דהא ידי זימון כבר יצאו,

י היה אוכל בשבת ומשכה סעודתו עד שהשכה מזכיר של שבת בברכת המזון דבתר התחלת סעודה אזלינן ואז חייל עליו מיד לברך ולהזכיר שבת וכן בראש חודש ובעל הנסים רחטכה ופורים ואין להקשות מאי שנא מתפלת מנחה של שבת שאם לא התפלל תפלת מנחה בשבת שאינו מתפלל במוצאי שבת אלא שתים של חול דלא דמי דהתם זמן תפלת מנחה עבר ואינו מתפלל במוצאי שבת אלא לתשלומים והאיך יתפלל של שבת ודינו להבדיל בתפלה ראשונה שמתפלל קודם לה בזמנה אבל ברכת המזון דאתי על סעודה שסעד בשבת ונמשכה עד הנה והוא צריך לברך קודם שיתפלל ערבית של חול למה לא יזכיר מעין המאורע בברכת המזון ואפילו דברים שאינו צריך לחזור בשבילם כגון יעלה ויבא דר"ח ועל הנסים דחנוכה ופורים וכן המגרג, (יח)

קפט נוסח ברכה רביעית ודיניה, ובו ב' סעיפים,

א ברכה רביעית הוא הטוב והמטיב ואינה מן התורה אלא שחכמים תקנוה על הדיוני ביתו' ואמרו הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה, וקבועה לברכת המזון מפני שכולה הודאה ושבח על הטוב שהטיב עמנו וגם זו מן הטובות וסמכוה לברכת בונה ירושלים מפני שכשנחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואין עתיד לחזור עד שיבא בן דוד ומפני שכבר סיימו ברכות שהן מן התורה חז היא מדרבנן לא מקריא ברכה זו סמוכה לחברתה ופותחת בברוך ואינה חותמת בברוך כדי שלא תהא נראית שהיא מעולה מן הברכות של מעלה ממנה שהם מן התורה והיא מדרבנן והם אין בהם חתימה וזו אם תפתח ותחתום בברוך היתה נראה כמעלה מהן, וזו היא נוסחה בא"י אמ"ה ראל אבינו מלכנו אדירנו בוראינו גואלנו כו' מלך הטוב כו' והדי כאן ג' מלכיות וטעם שתקנו בה ג' מלכיות הוא מפני שכבר תקנו להזכיר מלכות בית דוד בברכת בונה ירושלים, וכיון שמזכירין מלכות בית דוד שתחזור היה מן הראוי להזכיר ג"כ מלכות דשמיא אלא שלא רצו להזכיר מלכות דשמיא אצל מלכות בשר ודם כדי שלא להשוותם כמו שנתבאר, ורצו להשלימה להזכיר בברכת הטוב והמטיב מלכות כנגדה ואגב שתקנו להזכיר המלכות כנגדה תקנו נמי להזכיר מלכות אחר כנגד ברכת הארץ שלא הזכר בה מלכות מפני שאינו צריך שהיא ברכה הסמוכה לחברתה לכך תקנו בהם ג' מלכיות אחת דידה ואחת כנגד בונה ירושלים ואחת כנגד ברכת הארץ, (אבל כנגד ברכת הזן לא הצרכו לתקן עוד

עד מלכות רביעית ולפי שבברכת הזן נפה יש מלכות בתחלת הברכה), וכיון שאומרים בה ג' מלכיות אומרים בה ג"כ ג' הטובות מפנישעיקר הברכה היא ע"ש הטבה דהיינו הטוב והמטיב וכיון שאומרים ג' הטובות הויא ברכת הודאה במו שבתבנו אומרים ג"כ ג' תגמלו והרי ג' מלכיות וג' הטובות הי' תגמלה תהצי' לומר הי' הטובות חוץ מן הטוב והמטיב שהם עיקר הברכה ואומרים בזה הלשון ה"א הטיב הוא מטיב הוא ישיב לנו שהם עבר והוה ועתיד וכן אומרים הוא גמלנו בעבר הוא גומלנו בהוה, הוא יגמלינו בעתיד,

ב ובבית האבל משנין ותוספין בברכה זו עיין בע"ז כי' רע"ט נהגו להאריך בברכה זו הרחמן (א) הוא בכמה נוחים ואין כזה הפסק בין ב"ה לברכ' ושתי" הכוס כיון שכן נתנו ושייכי לברכ' הראשונות שאמרנו וג"ל שהטעם הוא דלא חשבינן להו להפסיק כטעם שאומרים כמה תחנונים בסוף י"ח קודם שפוסע לאחוריו ע"ש לעיל סימן קב"ב:

קצ שתיית יין אחר הברכה ודיניו, ובו ח' סעיפים:

א ואחר ששים הכל (א) יברך בפ"ה היין של כוס של ברכת המזון קונו ברכה לעצמו אע"פ שבבר ברך על היין שבתוך הסעודה מפני שבבר הסיחו דעתם מן האכילה והשתיה מיד כשאמרו הב לן ונברך ואמר להו למשתי בלא ברכה, כ"ש שמפסיק ג"כ בברכת המזון ואין לברך עליו בברכת המזון בתחלה, *

הגה"ה אפי' בחקוק שהיה יפה לברך ולא מצא כגון מלא שהה יין בתוך הסעודה לו לא היה יין בתוך הסעודה רק כוס אחד והניחו לברכת המזון ועל"ל מי' דלו' סעיף ג' אם לא ברך בפ"ה בתוך הסעודה להיות נפטר כוס ברכת המזון מברכת בפ"ה ולא עוד אלא אפי' אם ברך בתוך מ"ל כיון שברך על היין בתוך הסעודה בין שלא ברך על הכוס הרשה לברך בפ"ה ועל היין של כוס ברכת המזון כמתאחר בסתום מ"ל כיון שברך על היין בתוך הסעודה בין שלא ברך על הכוס הרשה לברך בפ"ה ועל היין של כוס ברכת המזון קודם ברכת המזון אפי' אם לא ברך עליו קודם לכן

בדרך שמברכין בפ"ת תחלה בקידו' והבדל' ושאר דברים הצריכין כוס דדתם דין הוא שיברך על הכוס תחלה כדי שידעו הכל שכוס זה הוא מתוקן לקידוש או להבדלה ואין הקידוש או ההבדל' שאה"כ הפסק בין ברכה לשתייה שעיקרו בשבילם הוא בא אבל הבא אע"ג דברכת המזון מעונה כוס מ"מ הברכות הם טלם סילק והיסח הדעת למה שאכל ושתה לפניו ואם היה מברך בפ"ה קודם לברכות הוי הברכה הפסק בין האכילה ובה"מ ובה"מ הוי הפסק בין ברכת היין לשתייה דהא משתיא וברוכי בהדי הדדי לא איפשר לפיכך טוב הוא שיברך סמוך לשתייתו וישתה מיד תבף לברכה, ויטעום המברך ואחר כך יטעמו האחרים ואע"פ שנתן המברך מכוסו לתוך כוס ריקן או פגום שבידו לא יטעמו עד שיטעום הוא ואין צריך לומר אם כולם זקוקים לכוס אחד שכיון שהוא מיד על כוס זה נכון הוא שישתה הוא תחלה אבל אם אינם זקוקים לכוסו כגון שיש להם כוס שאינו פגום לפניהם יטלין לטעום קודם שיטעום הוא ואין צריך המברך לשפוך מכוסו לכוס המסובין אלא א"כ כוס המסובין פגום וע"ל סי' קפ"ב סעיף ה' ו' וסי' רע"א סעיף י"ז,

ב ויברך אחריו ברכה אחת מעין ג' ואם דעתו לשתות עוד לא יברך ברכה אחרונה עד לבסוף,

ג שיעור שתיית יין לעניין לדתחייב עליו ברכה אחרונה נסתפקו בו הפוסקים אם הוא בבזית או ברביעית והספק נ"ל שהוא בזה האופן משום דמהיכא נפקא לן אסמכתא דחייב לברך על השתי' הוא מדכתיב ושבעת ואמרו חז"ל אין שביעה בלא שתייה וכיון דילפינן ליה מושבעת אמרינן כיון דכתיב ושבעת גבי ואכלת דרי הקשו להדדי האכילה והשתייה ובאכילה ק"ל כמ"ד בבזית א"כ ש"מ דשיעור שתייה נמי בבזית אלא דברך בזית עדיין מספקא לן אם ר"ל דשיעור שתייה תהא כולה בשיעור שזיזה יכול להיות ממנו בזית קרש והרינו רביעית כדאיתא בהדיא בפ' המוציא יין דרביעית לח כשנקרש עומד על בזית או נימא דשיעור שתייה אפי' בלח לא תהא אלא בבזית להתחייב בברכה אחרונה דומיא דאכילה ממש וכיון דמספקא לן שיעור שתייה לעניין ברכה אחרונה יש ליזהר שלעולם לא ישתה אדם יין אלא אי פחות מבזית שאז לא יתחייב ברכה אחרונה לכ"ע או ישתה רביעית שלם ואז יתחייב ברכה אחרונה לכ"ע אבל פחות מרביעית ויותר מבזית לא ישתה שיכנים עצמו לספק ברכה אחרונה הילכך ברבר שצריך כוס כגון קידוש והבדלה וכוס של ברכת המזון שצריך האדם לשתות ממנו במלא לוגמיו שהוא רוב רביעית ויותר מבזית ישתה רביעית (ב) שלם כדי שיוכל לברך אחריו ברכה אחרונה,

ד מצוה מן המובחר הוא שיטעמו בו המסובין כוס כל אחד כמלא לוגמיו כדי שיהנו כולם מכוס של ברכה מיהו אם לא טעם אלא אחד מהם כמלא לוגמיו סגי ויוצאין ואפי' אינו המברך אלא א' מן המסובין ואין שתיית שניי' מצטרפין למל' לוגמיו דבעינן שיהנו' לפחות א' מהם מן הכוס של ברכה ופחות ממלא לוגמיו לא מיקרי שתייה של הנאה, (וע"ל סימן רע"א סעיף י"ד),

ה אם המסובין הם רבים ואין יודעין עד היכן יגיע כוס של ברכה כל אחד מהמסופקין לכשיגיע לו הכוס צריך לברך בפ"ה דה"ל נמלך שכבר נתיאש מספק שמא לא יגיע לו,

קצא אם הפועלים מחויבים לברך ובו' ג' סעיפים,

א פועלים הערשין מלאכה אצל בעל הבית התירו להם חכמים לקצר בברכת המזון כדי שלא לבטל מלאכת בעל הבית דחשש חכמים שמא יהיה בעל הבית החק למלאכתו אם יאריכו בברכות ויברכו בלא כונה לפיכך אמרו טוב להם שיקצרו ויברכו בכונה כיצר בברכה ראשונה אומרים בתיקונה ושניי' פותחת בברכת הארץ וכולל בה בונה ירושלים וחותם בברכת הארץ וג"ל טעמא שיש להם לחכמים (א) בח לעשות זה לעיקר ברכת בונה ירושלים אע"פ דילפינן לה מקרא מפני דברכת בונה ירושלים אינה כתובה כ"כ בפי' כמו ברכת הארץ אלא דילפינן לה מג"ש הטובה הדר הזה הטוב וג' אכל פשטי' דקרא דחדא מילתא היא הארץ הטובה וגומ' לכך בשעת הדחק התירו לכללה עם ברכת הארץ ולא התירו לכלול ברכת הארץ עמה ג"ל וברכת הטוב והמטיב אין אומרים כלל כיון שהוא דרבנן לא אטרחוהו בד"א בשנטלין שכר על מלאכתן מלב' הסעודה אבל אם אין נטלין שכר אלא הסעודה שאוכלין מברכין כל ד' ברכות כתיקון וכן אם בעל הבית מיסב עמהם אע"פ שנטלין שכר מלבד הסעודה מברכין כל ד' ברכות כמוהו,

ב והאידנא מברכין לעולם כל ד' ברכות שאין דרך בני אדם עכשו להקפיד בכך ומסתמא אדעתא דהכי שוכרין פועלין שיברכו כל ד' ברכות כתיקנם

ג אבל אסור לברך והוא עסוק במלאכתו מפני שמטריחו ולא יוכל לברך בכונה,

קצב ברכת זימון בג' או בי' ובו ב' סעיפים:

א אם המסובים הם ג' שאכלו יחד חייבים להצטרף ולברך יחד שאחד מברך והשנים יוצאין שזהו נקרא זימון שפירושו חייבין להזדמן ולצרף ברכתם בלשון רבים כגון שיאמרו נברך שאכלנו ט' ולמדה' מקרא דכתיב גדלו י"י אתי ונרוממה שמו יחדיו דמשמע שאחד יאמר לשנים גדלו ותמה א"נ מהבא דכתיב כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו וכל שכן אם הם יותר עד עשרה כמו שיתבאר לפנינו בעזרת השם זה נוסח שלנו בכל אלו הארצות אחד מהם אומר נברך שאכלנו משלו (א) ובטובו חיינו והם עונים ואומרים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו והוא חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך הוא וברוך שמו ברוך אתה י"י אלהינו

נאלר

אליהו רבא

סימן קפ"ט

(ה) בלשון הזה כתב הרמב"ם ומה שאומרים אח"כ בהזן ואם הכלה וכל האבותים כו' אבל בשלמו ק"ל כתב בשאלתו לאחר הרחמן ומגלה ויחודים שאומרים הזן הזן והגלה והגמיה' וכל הרבוי שהאבותים כו' ומצב בכל"ק ותשלום הזן לאחר הרחמן וכן לאחר ישמחו ובקבה לקי שלום בה אם הברכה הבאו' בכ"ת ישאר ולאחרו לזן ולא ולאחר הזן

סימן ק"צ

(ה) עוד לאחר לאחר הזן לי"ו וכו' פסוק ברוך הבבר לאחר יבשם בי"ו וכו' ובקיבה ברכה על הבו' ולאחר כוס ישמעאל אלא ובשם י"י אברכה (מ"ת) (ב) בל"ת זקן בל"ב רולה שפסק ולאחר ברוב רביעית ליר לברך ומעיל בלאחר"י ע"ש ולאחר אלא הפו' בלאחר"י דעיקר הכוס' רביעית ובת"ם הב"ח ובל"ם בחרוכי ל' אלאה שלאלו ר' יריחס (ג) הגלבו כתב דנהגו לרחון כוס של ברכה לאחר שנתיבה ומעביר לאחס הבי' על עינו אלא לשפר יין בל ברכה לאחרן לתקום בזיון ע"כ ומבר הב"ח הכנו עבא ס בכל כוס שאברכין עליו אפי' אינו בל בפ"ת:

סימן קצ"א

(ה) וגל"ל טעם לאב הבבלאה רבה מסקינן בשב ולא מעבה יש לכם כה (מי"ע) ול"ב דלכוס בקלי בל מה דמסיים אלא הזירו לאלל ברכת אחרן עתה כו' ומל"ל לבעל אה אפני זה אם לא שלחר עדיקי אלא לעם בל מ"ם בכבוס דלא הזירו בלבול מי' כתב בל"ת הטעם דמברא עתה לבעל בלאחרונה בקדמה לה ע"ב ול"ב כוונת הלבוש דלא ה"ל לחכמים לתקוני לבלל בברכת אחרן חוק' אלא שעבר ינו שרוצה ולא רולה ובלל בברכת אחרן בארץ ירושלים ולא תשום עבו' ירושלים ולא תשום עבו' חוקי' לחן;

סימן קצ"ב

(ה) בפ"ע לא כתב הכל אחי הזכות ובטובו חיינו ול"ב הב"ח בשם רס"ל ות"ת ול"ח. לא לאחרו ובכן (ב) בל"ג ות"ח בשם רס"ל ות"ת ול"ח. לא לאחר ברוך בלא וברוך שמו בלל אפי' בעבודה ובלאל' שבן בפ"ע לא נתבו חיינו בחי"ע כתב ז"ל כיון שבטעו' אחרונה בקדמה בן ל"ל שבר חיו תקאלין ובפ"ש קרוי הטעם ע"ב משמע שדשמו לאחר אלא בח"ם בל"ח ול"ב בשלה דע"ב אלא בשלה שבן קלא בכל ברוך הוא ב"ם אלא ח"ם בשלה שבן קלא בכל בו ד' ר"ה ואחרכי בראיתי הלבוש גופי' שלא כתב כן ובן בת"ת פי' בת"ל כתב בשם הלבוש אלא לאחרו כל ובל"ח כתב דבי' נתאי' לאחרים ע"ב גם הבולי' ולבו בשלה ולבוש לאחר בתחתון ב"ג אלא ביחיד ובעמה ב"ל בפ"ב בד"ת כדי שיהי בשבר בין ברכת זימון לבפ"ת ול"ב ביחיד שלין ברכת הזימון אין לאחר' עוד ל"ל דחקא הבורך אחרו ולא קבלש בתברכין עתו ולאיה ל"ל תלשת הבבדיהם שבבר ז"ל ושמלי עליהם בדרך הלא כו' כתב בשלה כתתיב האבורך ברוך שאכלנו תשלו ובטובו חיינו ולאחרו בתבוכין אתן קודם שיתחיל בקבוך

קצא אם הפועלים מחויבים לברך ובו' ג' סעיפים,

א פועלים הערשין מלאכה אצל בעל הבית התירו להם חכמים לקצר בברכת המזון כדי שלא לבטל מלאכת בעל הבית דחשש חכמים שמא יהיה בעל הבית החק למלאכתו אם יאריכו בברכות ויברכו בלא כונה לפיכך אמרו טוב להם שיקצרו ויברכו בכונה כיצר בברכה ראשונה אומרים בתיקונה ושניי' פותחת בברכת הארץ וכולל בה בונה ירושלים וחותם בברכת הארץ וג"ל טעמא שיש להם לחכמים (א) בח לעשות זה לעיקר ברכת בונה ירושלים אע"פ דילפינן לה מקרא מפני דברכת בונה ירושלים אינה כתובה כ"כ בפי' כמו ברכת הארץ אלא דילפינן לה מג"ש הטובה הדר הזה הטוב וג' אכל פשטי' דקרא דחדא מילתא היא הארץ הטובה וגומ' לכך בשעת הדחק התירו לכללה עם ברכת הארץ ולא התירו לכלול ברכת הארץ עמה ג"ל וברכת הטוב והמטיב אין אומרים כלל כיון שהוא דרבנן לא אטרחוהו בד"א בשנטלין שכר על מלאכתן מלב' הסעודה אבל אם אין נטלין שכר אלא הסעודה שאוכלין מברכין כל ד' ברכות כתיקון וכן אם בעל הבית מיסב עמהם אע"פ שנטלין שכר מלבד הסעודה מברכין כל ד' ברכות כמוהו,

ב והאידנא מברכין לעולם כל ד' ברכות שאין דרך בני אדם עכשו להקפיד בכך ומסתמא אדעתא דהכי שוכרין פועלין שיברכו כל ד' ברכות כתיקנם

ג אבל אסור לברך והוא עסוק במלאכתו מפני שמטריחו ולא יוכל לברך בכונה,

קצב ברכת זימון בג' או בי' ובו ב' סעיפים:

א אם המסובים הם ג' שאכלו יחד חייבים להצטרף ולברך יחד שאחד מברך והשנים יוצאין שזהו נקרא זימון שפירושו חייבין להזדמן ולצרף ברכתם בלשון רבים כגון שיאמרו נברך שאכלנו ט' ולמדה' מקרא דכתיב גדלו י"י אתי ונרוממה שמו יחדיו דמשמע שאחד יאמר לשנים גדלו ותמה א"נ מהבא דכתיב כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו וכל שכן אם הם יותר עד עשרה כמו שיתבאר לפנינו בעזרת השם זה נוסח שלנו בכל אלו הארצות אחד מהם אומר נברך שאכלנו משלו (א) ובטובו חיינו והם עונים ואומרים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו והוא חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך הוא וברוך שמו ברוך אתה י"י אלהינו

נאלר

מלך העולם כו' והטעם שהוא צריך לחזור ולומר ברוך שאכלנו משלו כו' מפני שבפעם הראשון כשהתחיל לומר נברך כו' אינו אלא כמו הזמנה שמזמן אותם כמו שאומר הבו לבבכם והוי אזניכם לשמוע למה שאומר נברך כו' שהיא לשון עתיד ולכך צריך ליטול רשות מקודם שיתחיל מפני שלשנו הוא צוי שמצוה להם שיברכו שכבר נתנו לו רשות על זה והם מתחילין ומברכין כמו שאומר אבל הוא עדיין לא ברך והוא כבר אמר נברך לפיכך מתחיל הוא אחר כך ומברך ואומר ברוך שאכלנו כו' כלומר שגם הוא כולל עצמו עמהם ומברכו ומרומם אותו יתברך על שאכלנו כו' ומסיים ואומר ברוך הוא וברוך שמו על מה שאמרו כבר ואחר כך מתחיל בנוסח תיקן ברכת המזון ואומר ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם הזן את העולם כו' והם צריכים להשות אזנם לשמוע להבין מה שיאמר זה ולכוון דעתם לדבריו וכבר כתבתי בסי' : (נ) קפ"ג שטוב יותר הוא שיאמרו הכל עמו בלחש כמו שכתבתי למעלה סי' נ"ט ומה שאין מזכירין השם כגון שאומר נברך יי' כו' או אלקים כו' מפני שאין זה כ"כ קבועי להזכיר השי' ביון שאינם אנם חייבים לומר וכן משמע בפי' מפסק במקהלות ברכו אלקים דמשמע דוקא בקהל ועדה שהם יי' יברכו לומר אלקים ולא בפחות ואם הם ד' או יותר יכול לומר ברכו שאכלנו משלו ובטובו חיינו מפני שיש בהם בלא הוא מניין שיכלו לברך את השי' שהם נ' אבל יותר טוב לומר נברך כדי שלא להוציא עצמו מן הכלל ואם אמר ברכו יצא שהרי כולל עצמו נ"כ במה שאומר שאכלנו כו' כן הדין עד יי' ואם הם יי' צריך להזכיר השם שנ' במקהלות ברכו אלקים כלו' כשהם קהל ועדה שהם יי' יברכו השם שנקרא אלהים לפיכך אומרים שם של אלקינו ואומ' נברך אלקינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו והם עוני' ואומרי' נברך אלקינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו והוא יחזר ואומר ברוך אלקינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך הוא ברוך שמו ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם הזן את העולם כו' ובין שיהיו יי' או מאה או אלף או ריבוא כולם דינם שוה בזה לומר אלקינו כו' וכן הו' הנוסח האמתי לומר אלקינו בלמ"ד ולא יאמר לאלקינו בלמ"ד כמו שכתוב ברכו אלקים ולא כתיב לאלקים שאין נופלת הלמ"ד אלא בשיר ותודה כמו שנ' שירו לי' הודו לי' אבל בברכה לא מצינו למ"ד לכן לא ישנה בשום עניין מן הנוסח הזה שהכל מיוסד מפי חכמינו ז"ל ע"פ חכמתם ורוב בקיאותם בל" הקדש ועומק שכלם בכוונת כל הענינים על נכון וכל המשנה מזה הנוסח כגון שאומ' על המזון שאכלנו משלו או למי שאכלנו או שאומר במקום ובטובו מטובו או במקום חיינו אומר חיים הרי זה בור רק כשהם עשרה כיון שמזכירין את השם יכול לומר נברך אלקינו על המזון שאכלנו משלו וטעם שלא לשנות בלשונות הללו מפני שמשמעותם ופירושם משנה הכוונה והטעם שאין לומר על המזון שאכלנו משלו משו' דמשמע דמברך לבעל הבית המאכילו דאי לרחמנא למה הוא מזכיר מזון בלא מזון יש הרבה לברכו וי"א דמשמע כמו שמברך המזון עצמו וטעם שאין אומרים למי שאכלנו משלו דמשמע משום דמרובים הם זה זן את זה וזה זן את זה וא"כ לפי דבריו הוא מברך את הבעל בית ולא הש"י וטעם שאין אומרים ומטובו חיינו דמשמע שממע' בתמולו של מקום כלומר דבר מועט קבלנו ממנו רק כדי חיינו וטעם שאין אומרים ובטובו חיים מפני שמוציא את עצמו מן הכלל דמשמע בשבו חיים שאר העולם ולא אני וטעם שבשהם עשרה (ד) יכול לומר על המזון שאכלנו משלו משום שכיון שאומר את השם נברך אלקינו שוב לא נוכל לטעות ולומר דעל המזון שאכלנו משלו דקאמר קאי לבעל הבית או שמברך את המזון עצמו דהא כבר אמר שהוא מברך את השם :

ואם טעה המבר' כשהם יי' ואמר נברך שאכלנו משלו ולא אמר השם הם הם ענו אחריו ולא הזכירו את השם אין יכולים לחזור דאין זימון למפרע כלו' שהרי כבר אמרנו דלשון נברך שאכלנו כו' אינו אלא שמזמן אותם שיבו אותם לשמוע הרי הא זימן אותם יאין שייך לזמן אותם פעם אחרת כבר הם מוכנים ושמעו וענו לפיכך אם המברך שכח השם הם עדיין לא ענו אחריו יכול לחזור ולזמן אותם בשם :

קצג דין הצטרפות הזמן וכו' ו' סעיפים :

א וכל זמן שאינן נ' מצוה להם לחלק לברכת המזון שכל אחד יברך לעצמו ולא יוציא אחר' את חבירו אע"פ דלענין ברכת המוציא אחר פוטר את חבירו אפילו בשנים שאני ברכת המוציא שהיא בתחלת הסעודה שהם קבעו הסיבו על דעת להצטרף ולאכול יחד הילכך כל אחד יצא בברכת חבירו אבל ברכת המזון שהיא בסוף הסעודה כבר בטל הקבע ותחלקן זה מזה הילכך כל אחד מברך לעצמו וי"מ הטעם משום דברכת המזון דאוריתא החמירו שיברך כל אחד לעצמו כשהם שנים ואין כאן זימון אבל בברכת המוציא היא דרבנן ולא אחמיר כולי האי ויוצא האחד בברכת חבירו אבל נ"ל דלא נתינן כהאי טעמא דלטעם זה היה אחר יכול להוציא את חבירו בכל ברכת הפירות הן בברכה ראשונה הן בברכה אחרונה שכולן הן דרבנן והרי אין נהגין כן אלא מחומרתא (א) רס"ל כטעם הראשון דהוקא בברכת הפת שיש לו קבע וכיון שקבעו יחד האחד מוציא חבירו אבל שאר מינין שאין קבעין עליהם אין אחד מוציא את חבירו לא בברכה ראשונה ולא בברכה אחרונה וברכת המזון אף על פי שהיא על הפת שיש לו קבע אין אחד מוציא חבירו שכבר נתבטל הקבע כמו שכתבתי בד"א כשהיו שניהם יודעין לברך ברכת המזון אבל אם אחד יודע והשני אינו יודע מברך היודע והשני יוצא ובלבד שיהא שם דעת שומע ומשמיע ויכוונו לזה ולפיכך צריך שיהא השומע מכין לשון הקדש אלא שאינו יודע לברך וצריך שיכוין מלה במלה לכל מה שיאמר המברך וגם המברך צריך שיכוון להוציאו אבל אם אינו מכין הלשון אינו יוצא בשמיעתו ומזה הטעם גם כן הנשים (ב) אינן יוצאות בשמיעה אם אינן מבינות וזהו ההפרש שבין המברך ובין השומע שהמברך יוצא בברכת עצמו אפילו אינו מבין כיון דתופס הברכה כך היא והשומע אינו יוצא אלא אם כן מבין מה שיאמר המברך ומכוון לכל מלה ומלה (ועיין לקבץ סימן רי"ג סע' ג') אבל כשהם שלשה אינן רשאין לחלק כי צריכין לזמן משום גדלו לי' אתי תוכר או משום כי שם יי' אקרא תוכר ולא עוד אלא אפילו שנים שאכלו כאחד מצוה שיחזרו אחר שלישי שיצטרף עמהם לזימון משום דברוב עם הדרת מלך כלומר כיון שמצינו רשלשה נקראו לזה רוב עם כדי שיהדרוהו ויגדלוהו וירוממוהו לכך יחזרו לפחות כשהם שנים אחד השלישי אבל כשאינו אלא אחד לא אטרחוהו לחזור אחר זימון וכן ארבע או חמשה אסור להם ליחלק שכבר משעת אכילה כולם נתחייבו בזימון אבל אם ירצו יכולין (ג) ליחלק לשתי חבורות כיון שישאר זימון לכל חבורה וחבורה עד עשרה ועשרה עשרה נתחייבו לברך בשם ואז אין רשאין ליחלק עד עשרים ועשרים רשאין ליחלק אם ירצו כיון שישאר ברכת הזכרת השם לכל חבורה חבורה וכשהם שמצוה לחזור אחר ג' כשהם ב' משו' ברוב עם הדרת מלך כן כשהם תשעה מצוה להם לחזור אחר עשירי כדי שיברכו בשם משום ברוב עם הדרת מלך אבל בפחות אינשר לומר דלא אטרחוהו רבנן לחזור אחר עשרה מיהו נראה לי להסתפק לומר דאפילו (ד) משבעה ואילך חייבים לחזור אחר עשרה כיון דשלשה אוכלי ירק מצטרפין כראשונה לקמן סימן קצ"ז ואם המסובין הם רבים ולא יוכלו כולם לשמוע ברפת הזימון מפי המברך ואינם יכולין לחלק לחבורות של עשרה עשרה שיברכו בשם מפני שיצטרכו לברך בקול רם וישמע בעל הבית ויקפיד עליהם אותן שמשערין שלא יוכלו לשמוע ברכת הזימון יכולין ליחלק לחבורות של שלשה שלשה ולברך בנחת כדי שלא ישמע בעל הבית ויקפיד ואף על פי שמפקיעין עצמן מצירוף חובת הברכה של הברת השם וגם בשזימנו אחר כ' האחרים בהזכרת השם הם לא יצאו בו דאין זימון להפרע מכל מקום זה טוב להם יותר ממה שלא יצאו ידי חובת ברכת הזימון כלל שהרי אינם יכולין לשמוע מפי המברך :

ב אפילו לא הוקבעו מתחילה כולם לאכול יחד אלא שהשנים קבעו ואחר כך בא השלישי וקבע עמהם או שא' קבע תחלה ואחר כך קבעו השנים עמו אפילו זה אחר זה אינן רשאין ליחלק כיון שהם קבועים יחד בגמר האכילה ומבל מקום אם יאבל עמהם בלא קבע רשאין ליחלק אע"כ דוא השמש שהרבו ללכת הנה והנה ולאכול בלא קבע מיהו בכל מקום דאמרינן רשאין ליחלק עדיף טפי לזמן משום דברוב עם הדרת מלך.

ג היו רוכבים בדרך ואמרו נאכל ועמדו במקום אחר ואכלו אע"פ שלא ירדו מהסוסים ואפילו אוכל כל אחד מבכרו ולא ירדו מהבהמות מצטרפין כיון שעמדו במקום אחר אבל אם היו הולכים רכובי' ואוכלים אינם מצטרפין ואם היו עומדים (ה) ואוכלים ולא במקום אחר אלא מזיזים ומפורדים בשדה אע"פ שאוכלים כולם בשעה אחת ומבבר אחר כיון שלא קבעו מקום לאכול אינם מצטרפים ,

ד ואם השלשה ישבו מתחלה לאכול יחד וכרבו המוציא והתחיל לאכול הל עליהם הזימון אפילו אוכל כל אחד מבכרו ואפילו לא אכלו עדיין בזית (ו) פת אינם רשאין ליחלק ולהפרד זה מזה בלא זימון אלא יגמרו סעודתן ויזמנו יחד ,

ה שלשה שבאו משלש חבורות של שלש בני אדם ונתחברו אילו השלשה במקום אחד אם זמנו עליהם במקומם כגון שהפסיקו כל אחר לשנים כמו שיתבאר דין הפסקה לקמן בעזרת השם שוב

ברוך וכו' מי בכלון כמלכ ברכת הזיתון ע"כ מאכל בלבוש סי' קל"ח הבואר דאין מוחרין לאחן וכן עוהגין , (ג) צריך לחות בסימן קס"ג ס"ו (ד) מאכל מיי שאכלנו חשבו מה יאחר מלי כשעשיה ב"ח)

סימן קצ"ג

(ה) וחי"ע ול"ח ק"ז כ"ז כתבו אלי הכ"ל כשהשלו בחרא מ"ת שאלי מרחא שאלן הישיבה נמן ולאן זיתון לפירות ג"כ וכדומשתנו סי' רי"ג בס"ב (ב) והתוכג מרמ"ו דכל מה שמיבין הנשים מזכין על מה שמחעים אלי שאלון חבינן כל עיקר (כ"ח) ועיין מיתון קפ"ה ס"ג דמשמע כיון הכי ועיין סי' קפ"ג ס"ז ח"ש שם (ג) הבי"ח סמב הטמי עדיף שלא יחצוקו תשום דברוב עם הדרת מלך וכ"ה בעטרים (ד) וכן הסכים בס"ג (ה) וה"ה יושבים ועיין לעיל סיתון קפ"ז סי"ח ושם מאריכי הח"ל מסופק בדין מיושבין בשלחן אם מצטרפים , (ו) הב"ח חולק בזה ולכן הרמ"ל בעלשונו: שלא ישבו יחד מחמלה ולא מלבו מיתון ראשון

אינן יכולין לזמן אפילו אכלו אח"כ יחד וגמרו סעודתן שכיון שכבר יצאו ידי זימון שהלא חל עליהם בשהתחילו לאכול עם הב' הראשונים פרח מהם הזימון ומה שאוכלים עכשיו אינו אלא גמר סעודתם ואינם מצטרפים לזימון ב' ואם לא זימנו עלידם במקומם הרי כבר חל עליהם חובת זימון בתחלת אכילתם עם הראשונים וחייבים לזמן כאן ואינם רשאים לחלק ואפי' לא אכלו טלם ביחד משנתחברו אילו הג' ע"כ לשון הטור ובתב הב"י דמיירי שאכלו הג' חבורות בבית א' שחבורה ז' אכלה בזוית זו וז' בזוית זו והשתא אע"פ שאח"כ הם בזוית אחרת לית לן בה דמפנה לפנה לא הוי שינוי דאי לאו הכי הא אמרינן פת טעון ברכה לאחריו במקומו והיה כל אחד צריך לחזור למקומו א"נ בב' בתים וה"ק כיון שכבר חל עלידם ברכת הזימון ונתפרד מן הראשונים וחזרו ונתועדו יחדיו אינם רשאין לחלק עוד אעפ"י שעדיין לא אכלו כלום במקום הזה אלא צריכים לאכול כאן מעט וזמנו ויברכו כאן ולא יצטרכו לחזור למקומם, וג"ל דמיירי אפילו אכלו בב' בתים וה"ק אינם רשאים לחלק ואפי' לא אכלו ביחד משנתחברו וגם אין צריכין לאכול כאן כלום ומיירי ב' הראשונים שאכלו עמהם עם כל אחד מהם גם הם נתפרדו ואם היו חוזרים למקומן לא היו יכולים לקיים ברכת הזימון שם לפיכך טוב יותר שיברכו כאן ויקיימו מצות זימון משיחזרו לברך במקומם ולא יוכלו לקיים מצות זימון במקומן ואפשר לומר דכולהי אמתיות ואליבא דהילכתא.

ו ג' חבורות שהיו בכל אחת ד' ופירש אחד מכל חבורה ונצטרפו ונעשו חבורה אחרת זימנו השלשה הנשארים פרח זימון מאילו השלשה כיון שחברידם זימנו וה"ה אם לא היו בכל חבורה אלא ג' והלך אחד מכל חבורה קודם שזמן ונתחברו אילו השלשה וכא אחד מן השוק לכל חבורה של השנים הנשארים ואכל עמהם כזית ונצטרף עמהם וזימנו יחד פרח הזימון מאלו השלשה כיון שכבר זימנו חבורתם אע"פ שדם לא זימנו עמהם, ג' חבורות שאכלו ובכל חבורה ג' בני אדם אסור לכל אחד ליפרד מחבורתו ולזמן ביחד מפני שמבטל השני' הנשארים בחבורתו מברכ' הזימון שאין להם שלישי לזמן אבל אם היו בכל חבורה ד' מותר ליפרד מכל חבורה ולזמן ביחד שדרי נשאר בכל חבורה שלישי זימון שיוכלו לזמן יחד במקומן ובלבד שיזמנו אלו הנפרדים (ז) קודם שיזמנו הנשארים במקומן שאם יזמנו הנשארים קודם לדם יפרח מהם הזימון מאלו השלשה כמו שכתבתי בסמוך, רבים נוהגין שלא לזמן בבית עכו"ם ואין לדם על מי שיסמכו שלא נמצא למנהג זה לא סמך ולא ראייה וכתב מורי מהרמא"י ז"ל וז"ל ונ"ל הטעם משום דלא יכלו לקבוע עצמן בבית עכ"ם משום יראת עכו"ם והיי כאילו אכלו בלא קבע ועוד דיש לחוש לסכנה אם ישנו בוטח הברכה ולא יאמרו דרחמן יברך את בעל הבית הזה ולכך מתחלה לא קבעו עצמן רק לברך כל אחד לבדו ולכן אין לשנות המנהג אף אם לא היו טעמים אילו מספיקים מ"מ מאחר דעבר נהגו כך הוי כאילו לא קבעו עצמן ביחד עכ"ל ואי לאו דמסתפינא אמינא דמנהג זה לאו מנהג ותיקים הוא והמשנה לא הפסי' ויען כי במה פעמים שמעתי מפי הטועים כשאוכלים בבית ע"א שאומר זה לזה כשרוצין לברך אין מזמנין בבית הגוי כאילו היה זה מאמר מפורסם בפיהם ועייתיתי כמה פעמים מאין יצא להם זה ואמרתי אולי שתחלת התפשטות מנהג השטו' הזה יצא להם מדרגל טעותם במאמר אחד שהיה מורגל בפיהם והוא מאמר ריב"ל דפרק ב' דביצה שאמר אין מזמנים את עכו"ם בי"ט שמא ירבה בשבילו, ונפל טעות בפיהם לומר אין מזמנין בבית הגוי ולא סיימו המאמר בטעמו ונפלו בטעות זה ע"כ אין למחות בי"ד הנוהגים לזמן בבית עכו"ם ג"ל, (ח)

קצר דין שלשה שאכלו ביחד ונתפרדו ובו ג' סעי'.

א ג' שאכלו ביחד ושכחו וברך כל אחד ואחד לעצמו בטל מהם הזימון ואין יכולים לחזור ולזמן למפרע דלמא יזמנו זה את הרי כבר ברכו, ואין לשון זימון אלא שהאחד יזמן הב' שיהיו מזכנים ומזומנים לצרף יחד לברכה ואף על פי שאין עיקר ברכת הזימון אלא עד נברך שאכלנו כולו וברוך שאכלנו כו' זו הוא הברכה שניתוספת מחמת הזדמנותם יחד אבל העיקר היא מחמת שיברכו יחד גם הג' ברכות ואותם כבר ברכו ויצאו וכ"ש לפי מאי דק"ל שברכת הזימון מגיע עד ברכת הזן וע"ל סי' ר' שאין זימון למחצה שכבר ברכו ברכת הזן וכן הדין אם ברכו ב' מהם אע"פ שאחד מהם לא בירך לא שייך זימון מחמת האחד אבל אפ שכח אחד מהם (א) ובירך בפני עצמו הב' האחרים יכולים לזמן עליו אע"פ שכבר בירך יכול לומר ברוך שאכלנו משלו והם יוצאין ידי חובת זימון והוא אינו יוצא שאין זימון למפרע והוקא שכח ובירך בפני עצמו אבל אם צירף עצמו עם אחר"ם חיכן עמהם הרי יצא זה ידי זימון ואז אף ב' הנשארים לא יוכלו לזמן עליו אא"כ יצטרף אחר עמהם,

ב ג' שאכלו ויצא א' מהם לשוק קוראים אותו ומודיעים לו שרוצים לזמן כדי שיכוין ויצטרף עמהם והוא שדוא סמוך לדם ושומע קלם ועונה (ב) עמהם ברכת הזימון ואז יוצאין בו ידי חובתן, (ג) אע"פ שאינו בא ויושב עמהם וה"מ בג' אבל ב' כיון שצריכין לחזיר את השם אינם מצטרפין עד שיבא ויישב עמהם דלאו אורח ארעא להזכיר את השם בבציר מי' וקדא גמי הכי משמע דתניב במקדאות ברכו אלקים משמע שצריכים להיות מקדהלים יחד ג"ל, (ד)

ג ג' שאכלו כאחד ואין אחד מהם יודע כל בה"מ אלא אחד יודע ברכה ראשונה ואחד השנייה וא' השלישית חייבין בברכת הזימון וכל א' יברך הברכה שיודע ונמצא בה"מ עולה משלשתם ואף ע"פ שאין בהם מי שיודע ברכה רביעית אין בכך כלום שברכה רביעית אינה מן התורה אבל לחצאין אין לברך כגון שאחד אינו יודע כי אם ד'חצי ברכה ד'חשני ד'חצי ברכה השנית אינם יכולים לזמן שאין ברכה אחת מתחלקת לשנים,

קצה דין חבורות שאכלו בהרבה מקומות ובו ג"ס

א ב' חבורות שאוכלים בבית א' או ב"ב בתים אם מקצתם רואים אלו את אלו מצטרפים לזימון ואם לאו אין מצטרפין ואם יש שם שמש אחד לב' אפילו אין רואין אלו את אלו הוי כהסיבה אחת ומצטרפין והא דע"י שמש מצטרפין אפי' אין רואין או ברואין ואפי' בב' בתים (א) דווקא כגון שנכנסו מתחלה על דעת להצטרף יחד ויש מי שאומר שאם ר"ה המפסקת בין הבתים בשום עניין אין מצטרפין,

ב אכלו מקצתן בבית ומקצתן חוץ לבי" אם המברך ישב על המפתן הבי' הוא מצטרפ' ובכל מקום שאמרנו ששתי חבורות מצטרפות צריך ששמעו כולם דברי המברך כשיאמר ברכת הזימון אבל שאר ברכת המזון יכולין לברך כל אחד בעצמו אבל אם ידעו שהמזון יוציא את כולם צריכין ששמעו כל ברכת המזון שאם לא ישמעו לא יצאו כלל ואע"פ שכשאינן רואין אלו את אלו או שאין השמש מצרפן נחשבות כשתי חבורות ואינם מצטרפות היינו דווקא לעניין ברכת הזימון אבל בני החופה שלא היו מספיקין כולן לאכול בבית אחד עם החתן ונתחלקו החבורות אפילו אם אכלו בבתים שאינן פתוחים למקום שהחתן אוכל שם כולן נחשבות לחבורה אחת לעניין ברכת החתנים דהייטו שכולן חייבים לברך ברכת חתנים אע"פ שאין החתן עמהם לא מכעי' אם השמש מצרפן אפי' אם אין שמש מצרפן כיון שאותם שבשאר בתים התחילו לאכול כשהתחילו אותם שבבית החתן כולן חשובים כאחת לעניין זה שיברכו ברכת חתנים כיון שאוכלין בסעודה שתיקנו לחופה,

קצו מי שאכל דבר איסור אם מצטרף לזימון ובו' ד' סעיפים,

א אכל דבר איסור אע"פ שאינו אסור אלא מדרבנן אין מזמנין עליו ואין מברכין עליו בתחלה ולא בסוף בתחלה לא משום בוצע ברך ניאץ י"ל כלומר הגזל (א) דבר ודוצה לברך עליו כשרוצה להנות ממנו אין זה מברך אלא מנאץ י"ל לפיכך לא יברך וה"ה לשאר אסורין שרוצה להנות מהם ולברך

רשאין לחלוק (ז) בלחם רב דקדק חלבוס וזלכחב שנפרדין ישחטו דוקא קודם כו' בפומן זה כסהיו ד' ד'בחבורות ולחטוי ומה סהב כלי כבהיו בתחלה ג' ג' ונתפרדו חהם ג' שחמנו חלו ג' קהם שיחנו ב' הכתרים בירוף מ' חן הטוק מלא ולחי מם הקדישו כנפרדים לו פרח הזימון חן הנמים ולחין חוגיל להם ירוף מ' חן הטוק כיון דלא נפחר מלא ב' בכל חבורה וכן דעת הרשב"ם פ"ם מ' חבורה להדיה ולחכמי להם ירוף מ' חן הטוק וכן חסהבר לחבו' מ' מלא יחבעלו ב' חזימון כדלחרי" בדין בשבירך מ' לעלמו דחזמנין עלו ולא בכשנים בירכו לעלמו' וכ"ח חלבר כ"ו חזימון קל"ה ז"ל מם מ' חזמן כבר פרח הזימון הבני חבורתו ולא נקנו הו בזימון דדיה עכ"ל חבמע דווקא בזימון דדיה לא נפיק אכל יוכלו להצטרף מ' חן הטוק ולה שלקדק חלא לחכו הלבוס על כבהיו בתחלה בלבר לק"ם דכיון דעבדי לחיסורין דאסור לפרו' חחבורחם לא כתב בהו הקנחא גם ח"ם בכן דעת הרשב"ם להדיה בת"ה ובחיום שבחב הרשב"ם ז"ל דלין רבחי' לחלק היכא דלא ניפקע אורח חזימון חבורחם עכ"ל ולעכ"ל ת"ם דלא ניפקע ס' הייטו לחחלה. חין ע לפרוח שמא לא יחנלו מ' חן הטוק שיחכל עחהם גם חין להם לערוח כל כך כלקחן סי' קל"ז ויקבע הזימון מכיהו לכן כ"ל לחלכה דאף חם הב"ם חזימון חם לא מ' חן הטוק חצטרף לב' הנשחרים (ח) כ"ח דם"ג כחב דעל נד הגנות הלבח לחחרו כן ולא על עיקר הדין ועיקר טעם הדין כח"ם רח"ם ע"כ חיטו הב"ח וח"ח נסם חבו' רח"ל פפקו לחוג לזמן דחה שחברך חח בב"ב קמי על בעל הבחבדה ולפ"ז הלוכל בבית חבירו מ"ל לברך הרחמן הוא יברך חח בה"ב כיון שחין חוכל חבל חבירו.

סימן קצ"

(א) נ"ע חם מ' חחה רביעית ומ' שכח ומיכ חם רבחי חחן הג' שנדיין לא בירך על חחן חב' מו כיון חיק מ' חיי' בזימון לא (ב)חיברלא דהכי חבחע בפ"ם וכרח"ם חבל לחיטו כן לקחן חי' ר' והוא חבדרי רבב"ם (חי"ם) ולפ"ז חיבקי חי' דברי ע"ע חבדדי דסחב חי חבי הכי בחיחן ר' בלבוס לל"ל דלחן בחחר כלל ולחין בלוגחא כלל כין פרח"ם ורבב"ם הכחא בעיבן ביה' סיחר חדי ביוכל לעבות עחהם וכן הדין לחחבלה שיעבה ובאחת חם חין רוב לעבות חפ"ה חזחבים כלקחן וכן ברחה בוחבת הלבוס (ג) גם הוא יולא ידי זימון לא בלא ע"ל שחבם (ב"ם) (ד) ולחי רחיתי אם בכל בו דף כ"ב ע"ב.

סימן קצ"ה

(א) חבחע דבריח מ' לא בעי חיכבו לחם כך וכן פסק בד"ח

סימן קצ"ו

(א) והב"ח פסק בגזל לא גזבר חבו' ובחבם ובעבלה

ולברך עליהם ולבסוף לא דסברה הוא דאין עבירה מצו' בלומר מצוה הבאה ע"י עבירה אינה מצוה וברכת המזון וה"ה כל ברכ' אחרונו' מצוה הבה ואפ"ה היו מברכין אות' על האיסור ה"ל מצוה הבאה ע"י אכילת איסור שהיא עבירה ואסמכוה ג"כ אקרא דכתיב אלה המצות דקדקו אלה המצות ל"ל כבר אנו רואין שהם המצוה אלא ה"ק קרא אם עשייתן כמצותן הרי הן מצות ואם לאו אינם מצות ,

ב ואם אוכל דבר איסור במקום סכנה הרי זה פיקוח נפש ואין זה עבירה דוחי בדם אמר רחמנא ולא שימות בהן ומברכין עליו ומזמנין עליו כעל היתר גמור עיין סימן ר"ד ס"ט ,

ג חבורה שאכלו יחד בעת אחד ובקביעת אחת אם אכלו דבר שיכולין לצרף אכילתן יוכלו לצרף ג"כ בברכה אבל אם אכלו דברים שאינם יכולין לצרף אכילתם זה עם זה כמו שיתבאר כיון שאינם יכולין לצרף אכילתם גם אינם מצטרפין לברכת הזימון כיצד ג"ש בא' אבל אחד מהם נזהר מפת של גוים ואחר אינו נזהר או אחר מהם כהן ואוכל חלות אף על פי שאותו שנזהר אינו יכול לאכול עם אותו שאינו נזהר ולא ישראל חלות עם הכהן מ"מ כיון שאותו שאינו נזהר יכול לאכול עם הנזהר וכהן יכול לאכול עם הישראל מצטרפין לזימון ,אבל אם היו כהנים חר אוכלים בא' והכהנים אוכלים חלה וגם נזהרים מפת של גוים והזר אוכל פת של גוים הרי אלו (ב) אינם יכולים לאכול זה עם זה וכיון שאינם מצטרפין לאכילה ג"כ אינם מצטרפין לברכת הזימון וה"ה שלשה (ג) שמודדים הנאה זה מזה שאין יכולין לצרף לזימון אע"פ שיכולים לישאל על נדרם ולהתירו מ"מ עדיין לא נשאלו ודווקא כשכל אחד אוכל מכברו שזה הבכר אסור לחבירו ושל חבירו אסור לו אבל אם אוכלים כולם מכברו של ב"ה הוא מותר לכולם וכולם יוכלו לאכול ממנו הרי אלו מצטרפין לזימון ,

ד מי שלא אכל כזית פת כיון שאינו חייב לברך ב"המ כמו שכתבתי למעלה ס' קפ"ד גם כן אין מזמנין עליו ודווקא שהם שנים שלא אכלו כזית פת ואחר אכל כל שבעו אז אין מזמנים אבל אם שנים אכלו בשיעור ברכה והשל ישי לא אכל כזית פת וכא להצטרף עמהם לזימון יתבאר בסי' שאחר זה בע"ה ,

קצ"ן

דיני צירוף ל"ג או לי' ובו ד"ס ,

א שנים שאכלו יחד ונמרו סעודתם ובא שלישי אם הם עדיין אינם שבעים כ"כ אלא שאם היו מביאים להם דברים הממשיכים את הלב היו אוכלים ממנו לתיאבון אע"פ שהיה בדעתם שלא לאכול עוד יכולים לתת דבר מועט לזה השלישי שבא כדי שיצטרף עמהם לזימון ואדרבה מצוה הוא עליהם שיתנו לו כדי שיצטרף שהרי חייבים לחזור אחר זימון כראיתא לעיל סי' קצ"ב (א) אע"פ שאין רצונם לאכול עוד עדיין לא הוי גמר סעודתן כיון שהיו יכולים לאכול בד"א שלא אמרו הב לן ונברך אכל אם אמרו (ב) הב לן ונברך או אפי' (ג) לא אמרו אלא שנטל מים אחרונים בהב לן ונברך דמי והרי הסיחו דעת' ושו' אינו מצטרף עמהם ,

ב תשעה שאכלו פת ואחד אכל כזית ירק מצטרפין לעשרה להזכיר את השם ואפילו לא טיבל עמהם אלא בציר ואכל כזית עם הציר או לא שתה עמהם אלא כוס א' שיש בו רביעית שכל משקה שיהיה חוץ מן המים מצטרף עמהם להזכרת השם ואף ע"ג שזה לא אכל אלא שתה יכול לומר שאכלנו דשתיית משקין בכלל אכילה הם דזייני חוץ משתיית מים דלא זייני והוא שיהיה המברך א' מאוכלי הפת שהוא חייב לברך בברכת המזון וכיון שחייב לברך יכול להוציא אבל המצטרף שלא אכל דבר חיוב ברכת המזון אינו יכול לברך ג"כ להוציא ואפי' שבעה שאכלו פת ושלשה אכלו ירק מצטרפין להזכרת השם אבל ששה לא דדובה דמינכר בעינן בד"א דסגי להצטרף בכל מאכל ה"מ לעשרה דכל בי עשרה שכינה שריא : אבל לזימון שלשה כיון דמועטין הן אין נקרא קבע עד שיאכל השלישי המצטרף עמהם כזית פת ,וי"ש אומרים דאפילו בכזית דגן ואפילו לא עשאו פת אלא דייסא נמי מהני כיון שהיא אכילה שמחיובו בברכה אחת מעין שלש , וי"א דאפילו בעלה ירק כזית וכל מיני מאכל מהני כמו בעשרה הילכך שנים שאכלו ובא שלישי ורוצים לצרפו אם יכולין להזקיקו ליטול ידיו ושאכל כזית פת מוטב שאז יצאו ידי כולם ואם אינו רוצה לאכול כזית פת מוטב (ד) שלא יתנו לו לא לשתות ולא מאכל אחר שלא לחייבם לצירוף לפי דעת הי"א כדי שלא יכניסו עצמם למחלוקת לכתחלה מידו בדיעבד אם נתנו לו לשתות או מאכל אחר יזמנו עמו אעפ"י שאינו רוצה לאכול פת ,

ג המצטרף אין צירופו מועיל אלא לאותה חבורה שמצטרף עמה' שיוכלו הם לזמן עליו אבל הוא עצמו אינו יוצא עמהם ברכה ראשונה פשיטא שצריך לברך אלא אפי' ברכ' אחרונ' אם אכל שאר דברים חוץ מפת צריך לברך בפני עצמו ואין ברכת המזון שלהם פוטרתו אפי' בדבר שצריך ברכה אחת מעין שלש ואינו יוצא בברכ' המזון שהיא של שלש מפני שאין אכילתו מעיקר הסעודה שלהן אלא כדי לצרף עמהם כדי שיהיו הם נחשבי' לזימון שלשה או עשרה אבל לעניין ברכת עצמו כל אדם צריך לברך לעולם הברכ' המתוקנ' לאותו דבר שאכל ואין ברכ' המזון פוטר מעין שלש אלא אותו שאכל דברים הצריכין מעין שלש בתוך עיקר סעודתו אבל לאחר שלא אכל עיקר הסעודה אין ברכת המזון אע"פ שהיא של ג' פוטר" מעין שלש (וע"ל סי' ר"ח סעיף י"ז וסי' קע"ז סעיף א' וג') בד"א כשלא אכל כזית פת אלא דברים שאמרו כדי להצטרף כגון עלה של ירק וכיוצא בהם או דייסא אבל אם אכל כזית פת אע"פ שלא בא לעיקר הסעוד" מ"מ נתחייב הוא בברכת המזון דרבנן ויוצא עמהם ,

ד חבורה שאכלו יחד קצתם אכלו כדי שביעה וקצתם לא אכלו אלא כזית אם כולם יודעים לברך מצוה הוא שיברך אותו שאכל כדי שביעה שיהא חייב מן התורה יוצא את האחרים בין שאכלו כדי שביעה בין שלא אכלו כדי שביעה אבל אם אין יודעים כולם לברך וא' מן שלא אכלו כדי שביעה יכול לברך זה"פ אם לא אכל אלא כזית פת אע"ג דהוא אינו חייב לברך מן התורה אלא מדרבנן יכול להוציא אף אותם שאכלו כדי שביעה אע"פ שהם חייבים מן התורה וטעמא דהא מדין תורה היה יכול אחד להוציא חבירו אפי' לא אכל כלום מדין הערבו' שכל ישראל ערבי' זה בזה אלא שחכמים אמרו כיון דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה וכל הנהנה בלא ברכה מעל ,לא יהנה אדם מן העולם הזה אלא א"כ יברך בעצמו ולא יצא בברכת אחר שלא נהנה שאם יראה זה לאכול ישריח עצמו וילמוד לברך ואם לא יראה לברך לא יהנה ואסמכה ג"כ אקרא ואכלת ושבעת וברכת משמע מי שאכל הוא מברך בעצמו ולא אחר מוציאו ומ"מ אם גם האחר נהנה עמו לית לן בה , לפיכך אמרו שאע"פ שלא אכל אלא כזית פת שיוכל לומר שאכלנו דשיעור אכילה בכ"מ הוא בכזית ,ואע"ג דלענין ברכת המזון אינו חייב מן התורה אלא בשאוכל פת כדי שביע' דכתיב ואכלת ושבעת וברכת והיינו (ה) בבביצה מ"מ כיון דכשאכל כזית שפיר קאמר בלישנא דשאכלנו יכול להוציא אפי' מי שחייב מן התורה י"א שאין חייב אדם לברך מן התורה על אכילתו אלא כששתה ג"כ עד שאינו צמא אבל מי שהוא צמא ותאב לשתות אינו חייב לברך שאין אכילה בלא שתייה בלומר לא נקרא שביעה אא"כ שתה ולא יצמא וזה (ו) אינו דגם האומר זה אינו אלא אסמכתא דפשטי' דקרא לא משמע אלא שביעה דאכילה מ"מ לכתחלה יש לחוש לדבריהם שאם מקצתם שבעים גם משתייה ומקצתם צמאים לשתות יברך א' מן השבעים גם משתייה אבל בדיעבד או בשעת הדחק שכולם צמאים לשתות יכול לברך אפי' מי שצמא לשתות ,

קצ"ח

אחד נכנס אצל שלשה שאכלו ובו סעיף אחד ,

א שלשה שאכלו והם מברכין ונכנס אחד שלא אכל אם נכנס כשאמר המברך נברך שאכלנו משלו כו' עונה אחריו ברוך הוא ומבורך שמו תמיד לעולם ועד ואין לומר אמן שאין זה ברכה אלא הזמנה שמזמן אותם לברך ואם נכנס כשהאחרים עונים ואומרים ברוך הוא שאכלנו משלו ובטובו חיינו עונה אחריהם אמן שזהו עיקר ברכת הזימון וה"ה בכל הברכות שארם שומע מחבירו חייב לענות אמן אחריה ,

ואם

ופמלה נחס חייב לברך בתחלה ונסוף מבל הנוחל לחס לו מנה לפוייב מבור לברך עליה בתחיל' מבל בסוף יכול לברך , (ב) וחין לנחוד חוב לי' שחכלו וב' לו ל' חוכלים בבר וחל' לו מברים חוכלי' בביבה כחבר בחבתי מוחרים כן לחין ביחון חלל בל הבת וברי הבת יכולים לחכול יחד בחב חוחר כדי חכילתו חבכבר וכן בחבר (חי"ט) וחני חבחתי ברוקה סי' בל"ד ב"ל ל' חכל בבר ול' בביבה דחי לבת דבירובין דבקבלי בהבי' חרוחה ובר חוכל חולין חבברבי חבחבר דבהן בבדי בר חבי חכיל ע"ב וכן בסח"ק סי' ק"ב ב"ל ל' חוכל בת ובביבה והבחרים חוכלים בבר חחבים כלחבריבן בבבריבן ע"ב וב"ע ובעיין בבבית חבבית חבר"ר ב"ע בע"ב וב"ע , (ג) חבל בבבבי' חבדרי' הבביבי חבבבר' כיון בחב' יכול לחכול בחבם ,

סימן קצ"ז

(ח) ליחח בחם בוח חיוב בבל ולחדבנה לבחן בחיחן חבע"ע חוכח בחוקה בביל בבחה חבי' חבבל בח חייב ביחן לו ותע"ב לח בבי' חדיבים חבבבבר' ע"ם בסק לחבי' בביל בסח לחין חובבי' לחבור חבר ל' ועיין ר"ם בל"ג (חי"ט) וב"ל דבם בחבם בחבם ל' חבבל בח חבל חבי' לחבור בחבבבר בחבבבר בחבבבר

סימן קצ"ח

(א) בג"ח דף נ"ז וסי"ג פירמו דאם לא עבר אחר המברך אז עונה אחר השומע אבל כשעבר אחר המברך אז אין צריך לענות אחר השומע (ב) וכן כתבתי בג"ח ותרומת.

סימן קצ"ט

(א) אמי' אינו קורא ק"ש שחרית ומעריב (כ"ג) ואלא בע"ח (ב) אבל מנהגי אמורי' נמי' ועבדים לעשרר להזכיר הש' (ב"ח) ואלא ראיתי מהגיה (ג) אחר"ם אבל עם אחרו וקרא לאחר שיעת' רביעית יין לזמן עתו ול"ל שיעת ברכה אחרונה שבל היין בברכת הזן שמעו וקבה הא פסי ר"ש בשם רש"י ב"ג שאכלו דאפילו עם בעליהם אם אחר ראין אחרתן כאה (חי"ט) (ד) משמע מזה דאף יאין אחרת רבים ברכים שיבין אלא אבל בנ"ג אמי' מ"ב ונ"ח אמי' קנ"ג בשם ברכת אברהם מחנו דחוקא יאמי' שמוע ואמי' ברך שיבין (כ) עיין אמי' תקפ"ע ואמי' הרמ"ע גם קבה תכם על ע"ת שיחב דאמי עב' ואמי ב"ח אחמי' עלו הא שם אחרים דאמי' לעלמו אינו הגיגא ולקמן אמרם בע"ה (ו) ודעת ע"ת שהא מדברנו וקרא אמתכתא הוא (ז) אחב בנ"ח דמתירי בחרש המדבר ואינו שומע אבל בחרש שומע ומדבר אין תנאי' וכן נא מתירי בשומע שדברו אמי' אלא בשומע שאינו מבי' והשם מחזיקין אותו בשומע ועיין בספרי אלינו רבה לי"ד אמי' ל' (ח) עיין בספרי אמי' אל"ד בזה.

סימן ר'

(א) וגם אם אוכל יחידי ואינו מברך עמהם עונה ברוך שאכלנו משלו (הרשב' הבר"ם) אלא אמי' שהיה אוכל על שלחן שאכלו שלשה אחרו לו אוכל עמנו ותשמע ברכת זימון אחר לבן אחרים אחרים דברים דברים בעצם ואמי אוכל בתהלות ומיד אמי' שעסק בתורה' סבר חסידים מי' תת"ק (ב) אם הדבר נתון תוחר כ"י והב"ע אחי' לעמת אמי' אין הדבר נתון ומיים הכם נהגי עצמו (ג) לשון רש"ל דעתו לאכל פת ומקב בע"ת משמע שאם לא היה דעתו לאכל פת רק פירות ומעמא בג לאין חייב בב"ת אינו חוזר ומברך הזן אחר"כ כשמברך ומעמא נ"ע ע"כ ומשמעו' שכ"כ בד"ת בשם ר' שמעי' להגיה דאם אכל מרשות אז פירות אחר אחר אינו שפסק ומן פסק הב"ח. (ד) מי' כשבאים אנים אחרים לאכול אלא מצוה אינו אמי' אמי' כאה פעמים כל זמן שאינו אוכל וכ"פ הב"ח ודע זה לא כתבו בעני ע"ב ונ"ע.

מי' ר"ל

ואם הם עשרה ונכנס בשעה שהמברך אומר נברך אלקינו כו' אומר גם הוא ברוך אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד ה"ה מי שהיה בבית שאכלו שם חבורה והוא לא אכל עמהם כשהם מברכין הוא עונה אחר המברך ועונה (א) כמו שכתבתי בנכנסים ואם הנכנס נכנס כשהמברך חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך הוא וברוך שמו יש להסתפק ולומר שאע"פ שהוא סיום ברכה של ברכת הזימון כמו שכתבתי לעיל סי' קצ"ב סעיף א' אין צריך לענות כלום אפילו אמן כיון שהמברכין עצמן אין עונין שם כלום או דלמא כיון שאמרו שאם נכנס כשהאחרים עונים כו' יאמר הוא אמן אע"פ שהמברך שומע ג"כ ואין המברך צריך לענות אמן אפ"ה יאמר הוא אמן שמא ה"צ אעפ"י שהמברכין היוצאים בזימון אין צריכין לענות אמן מ"מ הנכנס יאמר אמן על סיום ברכתו של המברך וג"ל שיש לו לענות אמן אע"פ דאינהו אין צריכין לענות אמן לא תקנו להו לומר אמן כדי שיכינו לבם שלא יפסיקו ויצטרפו עם ברכת הזימון גם ברכת הזן אבל הוא היה יכול לצאת קודם ברכת הזן ובכשיו ששומע סיום ברכת הזימון למה לא יאמר אמן ג"ל: (ב).

קצט

על מי מזמנין או אין מזמנין ובו י"א סעיפים:

א שמש שאכל כזית מזמנים עליו אע"פ שאינו קובע מקום לסעודה שהרי צריך ללכת הנה והנה מ"מ כיון שהדבר בבר זו היא קביעתו:

ב הכותים בזמן הזה הם כגוים גמורים ואין מזמנים עליהם:

ג עם הארץ אפי' ע"ה גמור (א) בזמן הזה אע"פ שמצוה להרחיק ממנו מאד מ"מ אחז"ל שמזמנים עליו כדי שלא יהא כל אחד בתה במה לעצמו כלומר כיון שאי אפשר לכל אדם לקבוע סעודה בלא הם דמצויין הם עכשיו ואם יפרשו מהם אפילו בזימון יהיו גם הם פרושים עצמו' מן הציבור לגמרי:

ד גוי אין מזמנים עליו ואפי' גר שמל ולא טבל עדיין גוי הוא ואין מזמנים עליו שאינו גר עד שימול וימבול, אבל גר גמור מזמנים עליו ויכול לברך בה"מ כתיקונה בכל נוסח שלו ואפי' שהנחלת לאבותינו יכול לומר שגם אברהם אבינו אשר לו ניתנה הארץ נקרא אביו הכתיב אב המון גוים נתתיך הדרשי' מתחלה אב לארם מבאן ואילך לכל העולם:

ה אונן בחול שהוא צריך להתעסק בצרכי המת ומפני כך פטרוהו מברכת הזימון כמו שיתבאר במקומו בע"ה אין מזמנים עליו ג"כ שהרי הוא פטור לגמרי מברכת המזון ואיך יזמנוהו לברך,

ו כבר אמרנו בסי' קפ"ו שנשים חייבות לברך ברכת המזון וכיון שחייבות בברכת המזון אם רוצין לומר הרשות בידן וכולת ג"כ לומר לעצמן לדוציא אחת את חברתה אבל לא חייבו אותם חכמים בזימון ודווקא ברכת הזימון בג' אם רוצות יכולות לומר אבל בעשר' להזכיר את השם אינם יכולות דהזכרת השם הוא דבר שבקדושה וכל דבר שבקדושה לא נמסר אלא לאנשים גדולים ובני חורין, (ב)

ז וכשאוכלות עם האנשים חייבות בזימון מינו דחל חובת הזימון על האנשים בסעודה זו חל ג"כ עליהם מידו אע"פ שחייבו בברכת המזון אין מזמנים עליהם לצרף אותם להיותם מן השלשה כגון אם הם שנים אנשים ואשה אחת שאכרהו חכמים לומר יחד משום שנראה כפריצות לומר אשה לצרף אותם עם אנשים ואפילו עם בעלה (ג) אינו נאה לומר אבל כשיש שלשה אנשים בלא הן חייבות גם הם בזימון ויוצאות בזימון האנשים ואע"פ שאינם מבינים ברכת הזימון וכבר כתבתי למעלה סי' קצ"ג סעיף א' שברכת המזון צריכות שיבינו לעצמם בלחש, (ד)

ח אבדרוגינס (ה) חייב לומר ומזמן למינו דהא מ"מ מבני ישראל הוא וחייב בכל המצות שנצטוו בני ישראל אבל אינו מזמן לא לנשים ולא לאנשים מפני שהוא בריה בפני עצמו ואינו מצטרף לא לאיש ולא לאשה שאינו לא איש ולא אשה.

הג"ר ול"ל הלוי לימי פסוקי דזמרה דאבדרוגינס לא בריה בפני עצמו הוא אלא אפשר זכר ונקבה הוא יש ליתן טעם על הא דלימי הזמן לא לנשים ולא לאנשים דהא אחבאר בסמוך סעיף ז דנשים אין חזמנין עליהן היינו אינו חזמן לא להאנשים דאמת נקבה הוא ולא לנשים אבל הוא כתב מיהבאר בסמוך סעיף ט' ואיהו אלא אם הוא כפסק זכר אז נקבה תחייב לזמן נשים דהא ברכת זימון הוא (ו) מן הדורה ומקרא לא חקרא כתב שיחבאר לעיל סימן קל"ב סעיף ל' וכל מצוה אשריתא הם חייבים מפסק בתו שבאבר לעיל סימן י"ח סעיף ב' ונ"ל סימן תקפ"ע מע' ל' וכ' וסימן תרפ"ע סעיף ג'.

ט ומומטום אפילו למינו אינו מזמן דשמא זה יקרע ומצא זכר וזה יקרע ומצא נקיבה.

י קטן אין מנהגינו לצרף לא לזימון של שלשה ולא לעשרה בין לתפלה בין לברכת המזון להזכיר את השם אפי' הוא מבין ויודע למי מזמנין ומברכין עד שיהא בן י"ג שנה ויום אחד ואז מחזיקין אותו לגדול שהביא שתי שערות ומצרפין אותו לכל דבר שבקדושה ואין בודקין אחר שתי שערות אם יש לו או אין לו דאזלינן בתר רובא מסתמא סמכינן דיש לו כן המנהג ואין לשנותו, חדש נשוטה (ז) אם מבינים ומבינים מזמנין עליהם אע"פ שאין החדש שומע הברכה לית לן בה כיון שיודע שמזמנין גם עליו הוא נותן לב ומכוון בלבו מה שיאמר המברך יא מי שנידוהו מחמת עבירה אין מצרפין אותו לזימון שכבר ריחקוהו (ח).

ך דין המפסיק כדי לברך ובו' ב' סעיפים.

א שלשה שאכלו כאחד ושנים מהם נמדו סעודתם ורוצים לברך והשלישי רוצה לאכול יותר צריך הא' להפסיק לשנים שיזמנו (א) ועונה עמהם ברכת הזימון ואפי' לא רצה להפסיק מזמנין עליו בעל כרחו בין עונה בין אינו עונה כיון שרואה עומד שם מפני שמדינו' דדרך ארץ ראוי לו להפסיק והוא אינו רוצה לקיים הדרך ארץ כופין אותו בע"כ ואם ישמע הזימון ולא יענ" חטאו בראשו ורשע בעוני ימות והם יוצאין ידי זימון אבל שנים אין חייבין מדרך ארץ להפסיק לאחר ההלכה אין חייב זימון חל עד שיתרצו להפסיק ולברך ואם לא רצו להפסיק זימון הוא עליהם בלא ויצוגם לא עשה כלום ואין צריכין לענות וכל זמן שלא יתרצו השנים לזמן גם הוא אסור לו לברך לעצמו ולצאת לשוק (ב) מפני שמבטל גם את השנים מברכת הזימון שחל עליהם והרי הוא חוטא ומחטיא אלא ימתין עד שיזמרו השנים ויזמן עמהם שהרי כבר נתחייב הוא בזימון ואיך יברך בלא זימון,

ב וכשמפסיק אין צריך להפסיק אלא עד שיאמר המברך ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך הוא ברוך שמו דעד כאן הוא ברכת הזימון ולא יותר וי"א שצריך להפסיק עד שגומר ברכת הזן ואע"פ דברכת הזן אינה שייכת לזימון דהא אפי' יחיד צריך לאומרו מ"מ כיון דנברך אינה ברכה (דהא לית בה לא שם ולא מלכות וע"ל סימן רי"ד וכן נתבאר לעיל ס' קצ"ד סעיף א') כשיפסיק יפסיק לכל הפחות אכילתו ברכה אחת כדי שיהא נזכר לכל שמזמנים עליו ולא משום דחשיב ברכת הזימון וכן נהגין והתפסק אינו נקרא לו היסח הדעת ממנו שיאכל שלא הפסיק אלא כדי שיוכלו השנים לזמן גם הוא יצא ידי חובת זימון שחל עליו אבל הוא יכול לאכול אח"כ יותר בלא נטילה ובלא ברכה בתחלה שהרי לא הסיח דעתו מלאכול, וכשגומר אכילתו חוזר ומברך מתחלה כדינו כשאוכל לבדו ואם הפסיק והיה דעתו לאכול (ג) אח"כ אע"פ שנמלך ולא אכל כשהוצה לברך מתחיל מתחלה ברכת הזן ואע"פ שכבר שמע ברכה זו כשהפסיק הא לא היתה דעתו לצאת בה שהרי היתה דעתו לחזור ולאכול אח"כ לכך חוזר ומברך מתחל' ברכת הזן וגו' כולה וכשם שהאחד מפסיק לשנים לענין ברכת הזימון כמו שכתבנו כן ג' מפסיקין לשבעה לצרף עמהם כדי לברך בהזכרת השם ואין צריכין להפסיק אלא עד שאמר המברך את השם נברך אלקינו ולא יותר שהרי אין עיקר הפסקתם אלא משום הזכרת השם ואחר שהזכיר המב' השם יצאו י"ח ויכולין הם לחזור לאכילתן וכשגומרין את סעודתן יזמנו כדין שלשה שאכלו ויכול אדם להפסיק, (ד) שנים ושלשה פעמים בסעודה אחת חוזר לאכילתו בלא ברכה ומברך כדינו,

רא מי הוא המברך וכו' ד' סעיפים :

א גדול מברך כי מדיני הדרך ארץ הוא לכבדו בזה ואפי' בא לבסוף ואם רצה ליתן רשות לקטן שיברך רשאי (וע"ל סי' קס"ז סעיף י"ד) וה"מ כשאין שם אורח שנתאכסן אצל ב"ה זה אבל אם יש שם אורח הוא מברך אפי' אם ב"ה גדול ממנו כדי שיברך (א) לב"ה בעבור שאכל עמו ומה ברכה מברכו יר"מ אבינו שבשמים שלא יבוש ולא יכלם ב"ה הזה לא בעה"ז ולא בע"ה ויצליח בכל נכסיו ויהיו נכסיו מוצלחים וקרובים לעיר ולא ישלוט שטן במעשה ידיו ואל יזדקק לפניו שום דבר חטא ודרהור עון מעתה ועד עולם ואם הבעל הבית רוצה לוותר על ברכתו זאת או שאין האורח הגון בעצמו ורוצה לברך ב"ה בעצמו רשאי וכל זה מדיני הדרך ארץ והאידנא אין מקפידין בכל זה דלא ליתי לאינצויי עם ב"ה ולומר לו זה היא גדול או הגון והבעל הבית נותן לברך למי שירצה במקרה בעלמא בלי שום הקפדת גדול או קטן או הגון או אינו הגון :

ב ישראל ת"ח א"צ שיקדים כהן ע"ה לברך לפניו משום חק ומשפט הכהונה דארבה זהו בכלל משנאי אהבו מות ודרז"ל אל תקרי משנאי אלא משניאי כלו' שהוא משניא (ב) בביטול הש"י שיתן רוצה הכבוד לע"ה מפני כהונתו חלילה שלא צו' הש"י לכבד את הכהן אלא אם הוא כהן ת"ח אז הוא מצוה להקדימו על כל הת"ח דכתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון ולא כהן ע"ה מ"מ אם רוצה הת"ח אפי' הוא כהן ליתן רשות אפילו לע"ה אין בכך כלום :

ג מי שנותנים לו טס של ברכו לברך ואינו מברך מקצרים ימיו דכתיב ואברכה מברכיך והמברך ב"דמ מברך לבעל הבית וא"כ אם אינו מברך אינו מתברך ,

ד וצריך אדם לחזור בשיתנו לברך שיתנו לו הטס לברך כדי שיתברך ואף למצוה יתירה היא בידו ,

רב דיני ברכות פירות האילן וכו' י"ח סעיפים ,

א ודיני ברכות האילן יאתו ליד נימא בהו מילתא לפרש שאר ברכות שאינן נהגים בתיך הסעודה כבר אמרנו פעמים שאסור לאדם ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה וכל הנהנה מן הע"הז בלא ברכה כאי לו מעל בהקדש וילפינן לה מקראי דרמינן קראי אהדדי כתיב לי' הארץ ומלואה כלומר כל הארץ ומלואה היא כקדשים שנאמ' בהן קדש לה' וכתיב והארץ נתן לבני אדם ואמרי' לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה דפי' לא יהנה עד שיברר וכשיברך הותרה וכתיב ברוך י' יום יום ודייקינן וכי ביום מברכין בלילה אין מברכין אלא לומר בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו פי' בשבת מעין שבת בי"ט מעין י"ט ה"נ תן לו מעין ברכותיו שמ שפיע לך כלומ' תהיה הברכ' מעין השפע שנתן לך לפיכך תקנו חז"ל לברר על מה שיהנה ושתהא ברכה מעין טבע אותו הענין שיהנה ממנו כמו שנבא' בע"ה על כל מין ומין ברכתו לפי טבעו וענינו (א) על כל פירות האילן ואפי' על ענבים בעודן ענבים מברכין בתחלה בפה"ע אבל על המשקין הייצא מהן מברכין (ב) שהבל כמו שיתבאר לקמן בסימן זה ב"ה חוץ מן השמן שמברכין עליו בפ"הע וחוץ מן היין שיצא מן הפרי ואפילו בעודנו תוסס מברכין עליו בורא פרי הגפן גם יין מבו"ל ואפי' הוא עשוי קונדיטון דהיינו שנותנין בו דבש ופלפלין מכל מקום היין עיקר ומברכין עליו ב"פ הגפן ואם נתערב ביין משק' אחר כגון שכר וכיוצא בו הולכין אחר הרוב אם הרוב יין מברכין בורא פרי הגפן ואם הר ב משקה אחר מברכין עליו שהכל ,

ב ועכבים בעודם בוסר כל זמן שלא הגיעו לכפול הלבן אע"פי שראוין לאכילה כיון שאינם עיקר הפרי שאין עיקר פרי הגפן אלא כשראוי לעשותו יין אינם נחשבים עדיין לפרי העץ אלא כשאר פרי האדמה ומברכין עליהם בורא פרי האדמה וכשהם בפול הלבן ואילך אז הם נחשבי' פרי העץ ומברכין עליה' ב"פ העץ ושיעור פול הלבן אין אנו בקיאין בו לפיכך מברכין לעולם ב"פ האדמה עד שיהיו גדולים קרוב לבי שלם שאף אם הם גדולים כפול הלבן והיה ראוי לברך בפה"ע אם היה מברך בפה"א היה יוצא בו לפי שהיא ב"כ כולל פה"א ופרי העץ שגם הם צומחים מן האדמ' אלא שאחז"ל מצוה מן המובחר לברך על כל מין ברכה פרטית השייכ' לה מפני שהשבח בכך גדול יותר שהוא מורה על ההשגחה הפרטית שיחשיבה על בריותיו לתת לכל איש הצריך לו חדו הנקרא מעין ברכותיו לפיכך כל זמן שהוא מסופק אם הוא כפול הלבן יברך הברכ' כללית שהיא בפ"הא ובשאר כל אילנות מיד שיוציאו (ג) הפרי ורוצה לאוכלו נחשב כפה"ע דלהכי קאי גם אחר שיתבשל מברכין בורא פרי העץ חוץ מעל החרובין שאינו מבר' בפה"ע ע' שיראה בהן כעין שרשראות של חרובין וחוץ מן הזתים שאינו מברך עליהם בפה"ע ע' שיגדל הגץ כביבים וקודם לכן מברך עליהם בפה"א ושא' פירות נמי לא אמרן דמברכין עליה' בפה"ע מיד שיוציאו אלא כשאינו מר או עפוץ ביותר ער שאינו ראוי לאכילה אפי' ע"י הדחק ואז אין מברכין עליו כלל שאינו ראוי לאכילה ונעץ בעלמא הוא , (ד)

ג גרעיני פירות (ה) מברכין עליהם כמו על הפרי עצמן אם הם מתוקין שאז הם בעיקר הפרי (ו) ואם הם מרים אין מברכין עליהם כלל ואם מתקן ע"י האור מברך עליהם שהכל שאינם פרי כיון שאינן ראויין לאכילה בלא מתיקה ע"י האור ,

ד שמן זית עיקר ברכתו היא ב"פ העץ אלא שבשאר שתה אותו לברו כמות שהוא הוא מזיק לאדם לפיכך אין לברך עליו כששותהו לבדו דהאיך יברך והוא מזיקו טוב היה לו שלא לשתותו ואם אכלו עם פת ג"כ אין צריך לברך עליו ברכה השייכת לו אלא מברר (ז) על הפת והפת פוטרו דהפ' עיקר ופוטר את הטפל ואם שתאו מעורב עם מי סלקא והוא שקורין לו אניגרון שאז אינו מזיק אז הוי דינא הכי אם היא חושש בגרונו שזו היא רפואתו והוא שותה אותה לרפואה אז הוי שמן עיקר רפואתו מברך עליו ברכת השמן שהיא בפה"ע (ח) ואם אינו מתכוין לרפואה אלא לאכילה ה"ל אניגרון עיקר שהוא עומד לאכילה ולא השמן מברך עליו ברכת האניגרון והוא שהכל ,

ה שקדים המרים כשהם קטנים הקליפה שעליהם אינה מרה והאוכלים אוכלים בשביל הקליפה לפי' מברכין עליהם בפה"ע וכשהם גדולים הקליפה כבר נתקשה והאוכלים אוכלים בשביל הגרעין שבפנים וגרעין הוא אז מזקת לאדם ואין מברכין עליהם כלל ואם מתקן ע"י האור או ע"י ד"א מברך בורא פרי העץ , ואף על גב דגבי גרעיני פירות אמרינן דעל כשמתקן על ידי האור ז"ל ד"א מברך עליהם שהכל שאני גרעיני שאר פירות דהתם הפירי שעליה' הוא עיקר פרי איתו העץ ואין הגרעינין עיקר פרי לפיכך אם אין הגרעינין אוי לאכילה בלא אור אינם נחשבים פרי אפי' אחר שמתקן אבל הבא עיק' הפרי הוא הגרעין ותחלת נטיעתן להכי נטיעו להו שאחר שיתבשלו באילן ויתל שם יכתיק אותן באור דבלא הכי אינה ראויין לאכיל' ואדרבה אזוקי מזיק ליה לאד' ואינם נקראי' פירי עד שיכתיק אותם באו' לפיכך כשיכתיק אות' באור מברך עליהם בפה"ע ,

ו צלף והוא מין אילן שיש בו ד' מיני פירות הראויין לאכילה עלין שלו ראויין לאכילה ובתוך העלין גדלין כמין תמרות והם ג"כ ראויין לאכילה ועיקר הפרי שגדל עליו הוא נקרא אביונות וסביב אותו הפרי גדל קליפה גדולה כמו קליפת האגוזי' הדקים ונקראות קפרים ג"כ ראויה לאכילה לפיכך על העלין והתמרות והקפריסין מברך ב"פ האדמה לפי שהם אינם עיקר הפרי של אותו האילן ועל האביונות מברך בפה"ע שהוא עיקר הפרי של זה האילן :

ז תמרים שהוציא גרעיניה ומיעכן ביד ועשאן כמו עיס אפ"ה לא נשתנית ברכתן ומברכין עליהן בתחילה בפה"ע ובסוף ברכה א' מעין שלש שהיא משבעת המינין כמו שיתבאר בע"ה בכל שבעת המינ' ולפי זה הסופר"ל שלנו שעשים מגודגדניו' ושאר מינים שממעכים אותן ומציאין גרעיניהן מברכין עליהם

סימן ר"א

(ה) דכתיב וברכת מת יי' מלהיר מת גרעין ב"ה (הדשות הרא"ש) (ב) נמ' זה הקרא בחכת' כתיב וכן פרש"י ז"ל שנתרמים לשנות התורה (תי"ע) ודומים מיט עיין לעיל סימן קס"ו סי"ל

סימן ר"ב

(ה) מחב בפ"ח סי' תחל"ב מהם פיש בידו מגרע מ' מל יברך ומה"ב יסבר המגרע שאם תתליע הגרעין אז נרקב ומנמ' שבירך לבטל"ע"ב ובכב בפל"ה הוקמ מגרע כ"ה היתה דיחה בו מיגב דמוייב מגלם והוי בבגלה תס"ב אחר פירות אחר אם הבמים והתליע בחוכו לא בירך לבגלה בשביל קליפתו המיוחדת ע"ב יותר עוי' לברך על הפרי בשהוא שם שכל מילי דברכות אם עדיף (יעקב הלוי) ומני מוסקין דשבירת מגרע הוי הפסק בין ברכ' לאכילה דומיא דמחיכ' לחם המוציא ע"ב , ונ"ע דמהפחב בפ"ח מגרע מ' מחמע דברכה לא יסבר ומי לבעמו תכוס הפסקה אמי' בברכה נריך להסבר גם לא דמי לאוכלין דשם בחומת מיגב מחוך כולו ובחתת הבעם תכוס דאין דמוך מעגן בפת אין בחוך מיכר ומי הוי מיכר שאוא היכר לא הוי רשאי לחתוך מבחוץ בפו' סי' קס"ו גם בשבת אינו מוכך כלל תכוס דאוכוס הפסקה גחור' ויותר טוב להמסיק בזה ובר' על המלם ולא נרמה כמים הרבה מגרעין לפניו שלא יסבר ובחב בחור חדש אם מוכל פרי פחות מכזית נריך להסבר תכוס דהוי ברוה ע"ב ונריך להגיע הגרעין כדי שלא יבא לידי סכנ ברכ' מחרוכה ע"ב ולא דק דלתה לא יברך עליה כמהיא שאיתה כלא יכול מה"ב לעולם הגרעין מתמה ובלא לאכילה מיהו אם רוה לאכילה עם הגרעין יש לסברו קודם כמו שבאר בסי' ר"י כתב בת"ח הא"ר לשתות חיב לא יברך ובחמ"ב ישפוך מגלו ישפוך ואח"ב יברך ובחב בכ"ג נראה הטעם תכוס הכפקה ע"ב ויותר נראה הטעם תכוס ביוצי ברכה וע"ל בטעם שפיכת הבבוה שר כתב בת"ח בסם ס"ח אם בירך של הנים ושתא שם מת בעיר ישפוך מעגן מן הנים ויבחה המאר עכ"ל אבל בכ"ג סיפן ר"ל הטוב בסם ס"ח ויבחה מעגן מן הנים ויבחה המאר ע"ב ולא הבינו דברי מ"ם כלל : כרי ויבחה תחלה ואח"ב ישפוך וכן ראיתי בס"ח נמיה בינן תחל"ל ובחב בכ"ג ואף לא"ל בשמיכת הים בחלגלה הנות מעגל בנים בחמת ס"ח ישחה מעגן ובחר תגה לא ידע דבר רע ותאחר מיבחה מעגן שאין כאן הברכה לבטלה ישפוך המאר : (ב) ואם דלא תקנ בחאחרו בלא בעבור מתחרות תכוס דברחשות מי מחאר הא דכתיב בדבר י"י (תי"ע) : (ג) אמי' הא קנון מאד (ב"ח) (ד) וכ"ל ראם מתקן ע"י חור לו דבר חאר תבריך בסבל כדין גרעינין (מי"ט ול"ח) ובזיה בלבוש ס"ב : (ה) בין בל המוחים לא שאר בל הפירות (חו' חרדמי) (ו) דלא הרגינן לה מתת לא עיקר הפירי מבוטלת לזה כן דעת הרא"ש וק' בכפ' שרל' לחד גרעין מתת מ"ע ופיין בחמ"ת דף מ"ד גם ל"ע בתוס' דף ל"ו מבתע דחבריכין מחיב אלקשה מגוחים אלף דעלמ' מחת וכן מבואר בחרבי אמפר כן דעת הרא"ש ועוד אמת טון חרי הם לא חבנו לה גם ל"ע לי דאסר דלחוסף' הרא"ב ומיאחר' חברכין על הגרעין כתרים שלמתקנו ע"י אור בפה"ע ולא כתב ב"י בחבוכ מהבל"ל בכם הרשב"ם דמוסק לפי' בגרעינין מחוקן לבר' שבל (ז) אמי' אין בו שמן הרבה (ע"ח) עוד כתב בע"ח דלהמ"ב בגרתו ואוכל שמן בפת מבוך בפנ"ב ואתה על הכ"ח סמכב דחבוי' על הפת מסי רי"ב דלם הפת חשובב בעיקר לאו מבוך על הפת ע"ב ולהמיין בכ"ח כאן וסי' רי"ב הקסה קוביא זו בעמנו ולפ"ב לא זו תפסק זב ול"ב ליישב ע"פ דברי הפו' דבות לרפואה לגרונו הוא לשתות ולא לאכול פת ל"ב לא מאכל בפת בעלה לשתו אבל לאכול הוא עיקר וכסברא זו מלים בחידושי רשב"ל סי' כיבל ול"ל חי' הכמה מ"ל לאכול אתן לבה בלא פת וכמלים לעסק הב"ח וכן נראה לר' יהודה (פה) ואין חילוק בין נתן בו שמן הרבה לא מעגן אלא אם הוא לרפואה לשתות בפה"ע ולא הוא לאכילה

עליהן נ"כ בפה"ע שלא נשתנית ברכתן ע"י המעיכה (רבינו שהם בעין חשובין כעיקרי הפרי) ויש חולקין ואומרים שהכל לפי (ט) שאינ' דומה לתמרים שמיעכן דרתם אינם מתרסקין כ"כ עד שאין מכירין אותו כמו הפוביד"ל שמתרסקת עד שאין מכירין מאיזה פרי הוא ויש לחוש לדבריהם לפיכך לכתחלה יברך שהכל שהוא כללית ויוצא בה לכ"ע וברעיבד אם בירך בורא פרי העץ יצא . (י)

ח דבש היוצא מן תמרים בין על ידי כתישה וסחיטה בין הזב מהם מעצמו מברכין עליו ש.הכל שאין זה נקרא פרי שאין הפרי עומד אלא לאכילה ולא לסחיטה ומשקין שסחיטין מהן אינו נקרא אלא זיעה בעלמא ומזה הטעם הוא הדין לכל משקין היוצאין מכל שאר מיני פירות זיעה בעלמא הוא ומברכין עליהם שהכל שאינם עומדים לסחיטה אלא לאכילה חוץ מהמשקין היוצאים מהענבים והזתים שהם עיקר ותחלת נטיעתן להכי נטעו להו ולהבי קיימו לפיכך מברכין עליהם בלשון פרי על השמן בורא פרי העץ שהוא כמו כל שאר הפירות דקיימא להכי ועל היין מפני חשיבתו קבעו לו ברכה בפני עצמו והוא בורא פרי הגפן .

ט סופי ענבים והם ענבים שאינם מתבשלין לעולם מברך עליהם ועל המשקין היוצא מהן שהכל שאינן בכלל פירות וכן על הגובלות (יא) והם תמרים שבשלם ושרפם החום עד שנתייבש מברך שהכל .

י פירות ששראן או בשלן במים אע"פ שנכנס טעם הפרי במים אינו מברך על אותן המים אלא שהכל דלא עדיפא ממשקין היוצאין מן הפירות דאמרינן שאינו אלא זיעה בעלמא וי"א שמברך על אותן המים בפה"ע ולא דמי למשקין היוצאין מהם דהתם נשתנה טעם הפרי במשקין ואין להם טעמם הראשון אבל כששורין (יב) או מבשלין פירות במים המים יש להם ממש טעם של אותן הפירות לכך מברך עליהם כמו על הפרי עצמו ובריעבד יצא אבל לכתחלה טוב יותר לברך שהכל שהוא כללית ויוצא בה לכ"ע נ"ל . (יג)

יא וכיון דמסתפקא לן במים ששראו בהן פירות או בישלום בהם אם נחשבין כפרי עצמו או לא לפיכך מים ששרו או בשלו בהם צמוקים או תאנים שהם משבעת המינים וצריכים אחריהם ברכה אחת מעין שלשה קשה לתקן ברכתן דבשלמא ברכה ראשונה מברכין שהכל ויוצאין בה לכ"ע דעל הכל שאמר שהכל יצא שהיא כוללת הכל , אבל לענין ברכה אחרונה היכי נעביד שאם יש להם דין הפרי עצמו יש לו לברך ברכה אחת מעין ג' ואם אין להם דין הפרי עצמו יש לו לברך בורא נפשות רבות כו' ובאלו אין האחת פוטרת האחרת , לכן כל ירא שמים לא ישתה אותם אלא בתוך הסעודה דברכת המזון פוטרת ברכה של אחריהם בין שתהיה מעין ג' בין שתהיה בורא נפשות ואם יצאה לשתותן שלא בתוך הסעודה יאכל נ"כ פרי אחד משבעת המינים וגם ישתה מים ויצטרך לברך ברכה אחת מעין ג' על הפרי של ז' המינים ובורא נפשות על המים ויצא ממ"נ ידי חובת מי הצימוקין או התאנים אבל אין תקנה על ידי ששתה יין ויברך אחריו ברכה אחת מעין ג' ויוסף בה על הגפן ועל פרי הגפן שאף ע"פ שכתוספות זה אינו מזכיר שם ומלכות אין לו לעשות כן שאין לכלול בברכה מעין שלש שם ברכה של ספק דה"ל כמו משנה משבע ברכות והא דאמרינן דדין מי הצימוקין שוה לדין מי התאנים ה"מ כשהצימוקין מעורבין עם המים אבל אם נמשכו המים מהצימוקין הוי להו יין ומברך עליהם ב"פ הגפן וברכה אחת מעין ג' כמו ביין והוא שיהיו הצימוקין שיהיה בהן לחלוחית שאם ידרוס אותן יצא מהם דובשן אבל אם כשיעצרו אותם לא יצא מהם שום לחלוחית דבש לא הוי כיין אלא במים ומברכין שהכל אף ע"פ שנמתקו קצת המים אינו אלא לכ"ע והא דמספקינן במי שריית הפירות דוקא בפירות שאין דרכם לבשלם ולא לסוחטם אלא דרך לאוכלם בעין אבל פירות או ירקות שרוב אכילתם הוא על ידי בישול דברי הכל שדין המים שבשלום בהן כמו דין הפרי או הירקות עצמן .

יב וכל הפירות שטובים חיים ומבושלים כגון תפוחים, (יד) ואגסים וכיוצא בהן ברכתן נ"כ שוה שבין חיים ובין מבושלים מברכין עליהם בפה"ע ואפילו אותן שהם טובים יותר כשהן מבושלים אלא שכשהן חיים הם נ"כ טובים כגון חבושים וערמונים שלנו מברכין עליהם בורא פרי העץ אפי' חיים כיון שהרבה בני אדם אוכלין אותן חיים ואין מקפידין להעלותן בבישול ואם אין דרך הרבה בני אדם לאוכלם חיים אלא מבושלים א"כ אין בישולן נגמר עד שיבשלו אותן דלהבי נטעו אותן מתחלה שיאכלום על ידי בישול וכשמבשלין אותן הוא מביאין לדרך אכילתו והוא עיקר הפרי לפיכך אין מברכין עליהם בשם פרי אלא לאחר בישולם ומברכין עליהם בפה"ע אבל האוכלן חיים מברכין שהכל שעדיין לא נגמר פריים ולא פרי הם ולא דמי לבוסר שמברכין בורא פרי האדמה , דשאני בוסר שהדבה בני אדם אוכלים אותם בעודם בוסר וחשיבי להו לפרי ולא גדע משאר פרי האדמה אבל הכא אין דרך לאוכלם חיין ובטלה דעתו אצל כל אדם ,

יג אגוז המטוגן בדבש (טו) שקורין נו"אש מברך עליהם בפה"ע ואע"ג דביני וביני קודם שטגנו בדבש בעוד בישלו במים היה משתנה לגריעות ואח"כ בשחוזרין ומתקנין אותו על ידי טיגון הדבש חוזר להשתנות למעליותא על ידי הדבש וה"ל הדבש עיקר ולברך עליה שהכל מ"מ עכשיו האגוז הוא עיקר ולא הדבש ומברכין בורא פרי העץ .

יד ודווקא אגוז גמור שמטגנין אותו בדבש אבל אגוז רכה שמטגנין אותה בדבש אינה דאוי לאכילה כלל דמר' הוא ואזוקי מזיק וה"ל דבש עיקר אבל אין לומר אדרבה שהאגוז עיקר אלא שקודם הטיגון אינה ראוייה לאכילה ועל ידי הטיגון בדבש הוא מתקנה על ידי הדבש וה"ל הדבש טפל שאינו כא אלא להכשיר האגוז שתהא ראוי לאכילה והוי לה כפירות שאין דרך לאוכלם חיים אלא מבושלים שמברכין עליהם בפה"ע אחר בישולם שאני התם דמעיקרא אדעתא דהכי נטעי לה לאכלם מבושל אבל הכא לא נטעי להו להכי מעיקרא לאוכלן כשהם רכים אלא אחר שיתבשלו ויתקשו לפיכך לא הוי עליו מעולם שם פירי ואין מברכין עליהם אלא שהכל .

טו ועל הצוקי"ר שעושין אותו מקנים שסחטן אותו ומבשל מימיהם עד שיקפו וידמו כמו מלח יש להסתפק בו היאך מברכין עליו שיש פנים לכאן ולכאן יש לומר לא יהיה דבש של אלו הקנים שנשתנה ע"י האור עדיף מדבש הזב מן התמרים שלא נשתנה ע"י האור ואמרינן לעיל סעי' ח' דמברכין עליו שהכל ה"ה ה"נ מברכין שהכל וי"ל ג"כ אדרבה שאינו דומה לדבש תמרים שהתמרים הם עיקר הפרי ונטעי להו אדעתא לאוכלם בעודן פרי הילכך כשנשתנה נשתנית ברכתן מידי דהוי אכל הפירות שמברכין על המשקין היוצאין מהן שהכל חוץ מן היין והשמן אבל אלו הקנים שאינן ראוין לאכילה ועיקר נטיעתן על דעת הדבש היוצא מהם ודאי זה פריין ומברכין עליהם בפה"ע והואיל ומספקא לן מברכין עליהם שהכל דעל הכל שאמר שהכל יצא(טז)כן המוצץ אותן הקנים מברכין עליהם שהכל דלאו עיקר הפרי דלא נטעי אותן אדעתא למוצצן

טז פילפול וגנגביל וגירופיל שקורין נעגלי"ך כשהן יבשין וכל כיוצא בהן שאין דרך לאוכלן בפני עצמן אלא לבשם בהם המאכל כשאוכלן לבדן אין מברכין עליהם כלום שאין דרך אכילתן בכך ואין הנאה באכילתן .

יז אבל אכל אגוז מוש"קט וקניל שקורין ציטרי"נר דרך לפעמים לאוכלן כך ביובשן על האילן על האגוז מברך בפה"ע שנידולה על האילן ועל הקנילא מברך בפה"א דפרי האדמה הוא דלא גדל על אילן וכן פילפלין וגנגביל כשהם עודם רטובים בפה"א (יז) .

יח כללא דמילתא כל הפירות שיודע בהם שהם עיקר הפרי באותו אילן מברך עליהם ב"פ הגפן ושאינו עיקר הפרי שבאילן מברך עליהם בפה"א ואם הוא מסופק אם הוא עיקר הפרי או לא מברך בפה"א שהארמה כולל ג"כ פרי הגפן ואם אינו יודע מה הוא מברך שהכל דעל הכל שאמר שהכל יצא וכיון שמסופק הוא מברך כן אפי' לכתחלה מפני שהוא כוללת הכל .

רג דין ברכת פירות הארץ ובו ח' סעיפים .

א על פירות הארץ מברך בפה"א וסימן לידע איזה פרי הגפן ואיזה פרי ארמה כל אילן שנושרין הפירות ונשאר הגזע ושרשיו קיימין בקרקע וחוזר משנה לשנה ועושה ענבים ועלין ופרי או עלין ופרי ולא ענבים זהו הנקרא פרי הגפן אבל כל דבר שאין שרשיו נשארין בקרקע וצריכין לזרוע בכל שנה ושנה נקרא פ"הא ;

ב ויש מינין שכנושרין הפרי נשאר הגזע והשרשין בקרקע ובחורף יבש וכלה גם הגזע ונשארו השר' בקרקע ולשנה האחרת חוזר השורש ומוציא גזע חדש וגם חוזר וצומח בו הפרי כגון התותי" (א) הנדילים בסנה י"א שמברכין בפה"ע כיון שגזעו נשאר ימים רבים אחרי נשירת הפירות וגם שרשיו מתקיים ואין צריכין לזרעו בכל שנה ושנה

ו"א

אלילן לעולם ולאחר שכבר (ע) דומה הוא אלא מלו מן המונגו"ם בתמרים הם מלוקים ו"ל שאין מברך אלא שהכל וכן הוא בב"י ועיין מי' ר"ל פי"ל וסי' ר"ה סל"ד (חי"ע) , (י) והתהקק בתעמיו יברך על התמרים שמיעכן לגמרי ופוביל שעושין מגנגיות בפה"ל ואם ברך בפה"ע לו שהכל יצא ב"ם (יא) ובב"ח פי' שהם הפירות אחר נפלו מן המלגות פנים קודם שהבשלו ע"כ ורמיתי בכלבו דף נ"ח ז"ל פירות שנשרפו ונפלו קודם ביאולן מברך שהכל ע"כ ול"ע (יב) תעת לשת דוקא (ע"ח) (יג) וכן הסכים הב"ח וסיים מיהו בפירות יבשים כגון תפוחים מגפי"ל מרסקין וגרגנים ומלוחין יבשים וכיוצא בהם כ"ע מודים דמברך מאמיתן בפה"ע כיון דאין דרך לאכלן בעוניהו אלא לאכלקומו (יד) תפוחי שר מין נאלגין חיין ואם אכלן חיין מברך שהכל (תוס' תמ"ר) (טו) אף בהא נחוש ביותר (מל"ם) ודוקא שיהא נזכר קצת דבמעוך לעתרי מברכינן לכתחלה שהכל כדלעיל סעי' ו'(ע"ח) (טז) תמצא דבדיעבד אם ברך בפה"ע יצא (יז) כיון דלא נטעי להו אלא מעתה מיתיבא לחבל רובן מחוקין בתבלין

סימן ר"ג

(א) שקורין מוכל בער ומלינכ אכל יש בקצת מדינות אין מוכל בער מגדלין בהלין כגון מיסמריי"ן ואם מברכין בפה"ע (א"ם) וכתב בעל"ם

ג וי"א כיון דהגזע כלה בכל שנה ולא נשארו אלא השרשין אע"ג שחוזר וגדל מאליו ואין צריכין לזורעו בכל שנה חוי פרי האדמה ומברכין עליו בפה"א וכן ניהגין ,

ד האוכל ממה שמוציאין אילני סרק מברכין עליה שהכל דלא חשיבי למיקרי פרי אלא כמו עץ בעלמא נינהו ,

ה לפיכך התמרות הגדלים בעצי ההדס אע"ג שבשלן והוי ראוין לאכילה כפירות אין מברכין עליהן אלא שהכל ,

ו צנון אע"ג שאם לא היו תולשין אותו בעתו הוא מתקשה כעץ מ"מ כל זמן שלא נתקשה פרי הוא ומברכין עליו בפה"א ,

ז זנגביל שמרקחין אותו עד שהוא ראוי לאכיל בין רטוב בין יבש (ב) כיון שע"י הריקוח נעשה ראוי לאכילה הזנגביל הוא עיקר ומברכין עליו בפה"א (ג) (וע"ל סימן ר"ב סעיף י"ד)

ה בשמים שחוקים ומעורבין עם צוק"ר הבשמים עיקר ומברך עליו כדין ברכת אותם הבשמים ,

רך דיני הברכות ליתר המאכלים וכו' י"ג סעיפים ,

א כל דבר שאין גידולו מן הארץ כגון בשר בהמה חיה ועוף דגים בצים חלב גבינה מברכין עליהן שהכל שהרי אינם פירות ופת שעיפשה ותבשיל שנשתנית צורתו ונתקלקל והוא שלא נתקלקל לגמרי שהכל ועל לגמרי נתקלקל עד שאין ראוי לאכילה אין מברכין כלל דאיזיבו הנאה ועל הגובלות והם תמרים יבשים שנתבשלו ושרפם החום עד שנתייבשו ועל הגובאי ועל המלח ועל מי מלח ועל המרק ועל במחין ופטריות שהכל שאינם נקראין פרי , קורא שהוא הדרך הניתוסף באילן בכל שנה וכל זמן כשהוא דרך הוא ראוי לאכילה וכן לולבי נפנים מברכין עליהן שהכל דכיון דלא נטעו להו אינשי לאיל וזמורה אדעתא למיכליה כשהוא דרך לאו פרי היא וכן כל כיוצא בזה כגון שקרים המתוקים בעדים רכים שאוכלים אותה בקליפתן החיצונה כיון דלא נטעו להו אינשי אדעתא דהכי למיכל להו כשהן רכין כי אם לאכול הגרעין כשהם מתבשלים הילכך מברך עליהו שהכל וריקא שקרים המתוקים אבל שקרים המרים הוי דינא איפכא קטנים בפה"ע וגדולים ומתקן באו' גם כן בפה"ע וכל זמן שלא מתקן אין מברכין עליהם כלום חזיז והוא שחת וקרא חיה מברכין עליהם שהכל דלאו להכי זרעי להו למיכלי שחת או חיה שבר או תמרים ושבר שעורים ומי שעורין שמבשלין לחולה לא עדיפי מכל המשקין היוצאין מכל מיני פירות ומברכין עליהם שהכל (א) עישבא דדברא שאינן נזרעין מברכין עליהם שהכל דכיון דלא זרעי להו אינשי לא חשיבי פירי שבתא והיא שאנו קורין אותן אינ"ם ועל כמין ועל כוסברתא שקרוין גליי"נדר מברכין עליהם (ב) שהכל שאינם פירי דלטעמא עבדי להו ולא לאכילה ,

הג"ה כמי' ר"ח סעיף ד' יתבאר דאפילו על שעורים כלומים עליהן מברכין שהכל לדעת י"ל וע"ל מי' ר"ב סעיף י'

ב על החומץ שערבו במים עד שראוי לשתותו מברך שהכל אפי' הוא חומץ של יין אבל על החומץ לבדו אינו מברך (ג) כלל מפני שהוא מזיקו ,

ג יין שהחמיץ בין ריחיה וטעמיה חלא כין ריחיה חמרא וטעמיה חלא דינא כמו שבת בתי בחומץ אבל אם ריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא הוא (ד) ומברכין עליהן בפה"ג דבתר טעמא אזלינן ,

ד מיהו אע"פ שאינו חומץ גמור אלא שבני אדם נמנעין ממנו לשתותו מפני חמיצתו אין מברכין עליו בפה"ג אלא (ה) שהכל ,

ה שמרי יין כל זמן שלא נתן בהם מים הרי הם כיין דעיקרם יין ומברכין עליהם בפה"ג ואם נתן בהם מים אם נתן בהו ג' מדות מים ומצא ד' הוי ליה כיין מזוג ומברך בפה"ג ואם מצא פחות אע"פ שיש בו טעם יין אינו אלא קיוהא בעלמא ומברך עליה שהכל וזהו דווקא ביינות שלהם שהיו חזקים אבל יינות שלנו שאינם חזקים כ"כ אפי' רמא תלתא ומצא ארבע אינו מברך עליו בפה"ג אלא שהכל מיהו משערים בכל מקום בשיעור שמוזגין היין באותו המקום כל מקום ומקום לפי חוזק היין שנדל שם ובכל מקום שיש ספיקא מברכין שהכל ,(ו)

ו חמד שעושין מן החרצנים שאחר שדרכו הענבים משליכין עליהן מים להיות משקה דינו כשמרים וה"מ כשנעצרו בקורה שאז יצא כל היין ונשאר בו מעט מעט אבל אם לא נדרכו אלא ברגל אז ודאי נשאר בהן הרבה יין אפי' נתן שלש מדות מים ולא מצא אלא שלש או אפי' פחות מברכין עליו בפה"ג שזה ודאי רוב יין הוא והמים שנתן בתוכן נבלעין בזגין זגין שנתנו עליהם תאנים לחזק כח היין שנשאר בזגין אע"פ שהזגין הרוב מ"מ כל כח התאנים נכנס במשקה ונשתנה כח היין ואין מברכין עליהם בפה"ג אלא שהכל ,

ז השותה מים לצמאו מברך עליהן שהכל ולאחריהם בנ"ר ודווקא לצמאו דמתהני מינייהו אבל אי חנקתיה אומצא ושותה אותם לרפואה אינו מברך לא לפניהם ולא לאחריהם ,

ח ודווקא מים שאין בהם שום דנאת החיך אבל שאר אוכלים או משקין שאדם אוכל או שותה אותם אפי' לרפואה צריך לברך עליהם דהא מכל מקום מתהני מינייהו מטעמם ומשתייתם ,

ט האוכל או שותה דבר של איסור מפני הסכנה כגון שהוא חולה (ז) או שהוא חבוש בבית האסורין ומאכילין אותו דבר איסור מברך עליו תחלה וסוף דלגביה דידיה לאו איסור הוא שאין דבר עומד בפני פיקוח נפש דוחי בהם אמר דהמנא ולא שימות בהן אבל מי שאנסוהו לאכיל או לשתות אע"ג דסוף סוף החיך נהנה ממנו אינו צריך לברך עליו דאין זה מיקרי הנאה הואיל ונאנס ,

י דבש דבורים מברך עליהם שהכל דהא לאו פירי הוא ,

יא מרקחת של חבושים או אתרוגים או וורדים או עשבים או שאר מיני פירות שמרקחין אותו בדבש כיון שאוכלים אותן נ"כ חיים בלא מרקחת הפרות והעשבים הם עיקר והדבש הוא טפל שאינו בא אלא לקיים דבר המרוקח בו ואפי' הם כתושים ביותר לא בטלו על גבי הדבש הילכך על של האתרוגים ועל החבושים מברך בפה"ע ועל של העשבים והוורדים (ח) מברך בפה"א ואע"ג דוורדים לא חזו לאכילה לא חיים ולא מבושלים אא"כ הם מבושלים עם דבש וא"כ ה"ל דבש עיקר והוה לן למברך שהכל ועוד כיון שאין דרך לאכלו לא חיים ולא מבושלים לא הוו פירי ולמה מברכין עליהם בפה"א לא הויא לן לברך אלא שהכל אפי' את"ל שהם עיקר תיקון הוורדים שיהיו ראויין לאכילה אינה אלא עם הדבש ה"ל הוורדים כפירות שאינם נאכלין חיים אלא מבושלים במים שמברך עליהם אחר בישולם במים בשם פירי ה"נ הוי הוורדים שאחר בישולם בדבש הוי פירי ומן הטעם הזה נ"כ אין הדבש עיקר דהדבש אינו בא אלא להכשיר הוורד לאכילה והוורד עיקר כמו הפירות דהתם שאין מברכין עליהם שהכל מפני המים המבולעים בם שהכשירום לאכילה שאין המים עיקר אלא הפירי ה"נ הכא אין הדבש עיקר אלא הוורד ואע"ג דגבי אגוז הרכה אומרים לעיל דמטעם שכיון שאין אוכלין אותו אלא עם הדבש שמברכין עליהם שהכל בשהיא מטונה בדבש הא כתבנן לעיל וטעמא הוא משום דלא נטעי להו אינשי להכי למיכלינהו דך אבל הוורדין ודאי אדעתא דהכי נטעי להו לתקוניהו בדבש ואכתי יש לדקדק למה מברכין על הוורדין בפה"א דהא ודאי הסנה שנדלה עליו אילן שגזעו ושרשיו קיימין משנה לשנה וי"ל דהוורד לאו עיקר פרי עץ היא מפני שהזרע שלו היא עיקר הפרי והעלין של הוורד הם הפרחים והואיל ואינה עיקר הפרי הוי לה כמו עלין של צלף דאמרינן שמברך עליהם בפה"א מפני שאינם עיקר הפרי , כל מרקחת שאינו מאכל בריאים אלא לרפואה מברך עליהם שהכל ואפי' הוא מפירות האילן ושמן שע"י אניגרון שמברכין עליו בפ"ע כשבא לרפואה שאני התם שהרבה בריאים אוכלים אותם נ"כ באניגרון וכן זנגביל בחומלתא מאכל בריאין הוא ומברכין עליו בשם פרי כדאיתא לעיל סוף סי' ר"ב ,

יב כל דבר שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה , וכל דבר שמערבין אותו לדבק או כדי ליתן ריח או כדי לצבוע את התבשיל הרי זה טפילה אבל אם עירבו כדי ליתן טעם בתערובות הרי היא עיקר לפיכך מי דבש שמבשלים אותו ונותנין בהן חלב חטה כדי לידבק ועושין מהן מיני מתיקה אינו מברך עליו במ"מ שהדבש הוא העיקר , והא דאמרינן דאם עירב כדי לתת טעם בתערובת שהא עיקר היינו דוקא שיש ממשות מן הדבר הנותן טעם ושהוא דבר חשוב כגון הזנגביל שמטגנין בתחיכות גדולות בדבש וכה"ג אבל שאר בשמים שמבת שין

אותן

בטל"ה דמל אתפרין בסמ"ל טוחנין מבדר ביתא (ב) בע"ת תתה מ"ש מתגוז דך סי' ר"ב מ' ו דתבדך עליו שהכל תכוס דאין דאוי לאכילה בלא דבש הא זנגביל מי אין דאוי ע"כ ונק"ת דמאלי זנגביל כיון דהאוי לאכילה בעייהו ברעיבת תבדך בפ"ת אמילו ביבש ומת"ס סי' ר"ד סי"ח ועיין עוד שם סי"ח בלבוש והגה בס' אור חדש בהב בשם הב"ח דבין יבש ובין רטוב לסתוקה ע"י עבו"ס אבור תכוס ביבולי עבו"ס ותתה על הב"ח תב"ס ברכות דתחלק בין יבש לרטוב ע"כ ולא דק דהבאור להרי"ת בב"ח דוקא יבש אבל רטוב לא ע"כ , וכתב בע"ת לד"ר שיתן ק"ר דלגבוים מרקחין עם קיפתן תרם מבדיל תבים ביבולי עבו"ס דאין לאכלן חיין אע"ג דאין דאוי לאכילה קודם הריקה כ"ל ע"י תערובת תוכן ת"ל כיון דנעני נשם כך דומה לתא דזנגביל יבשים (ג) מרקחת קרין מברכין בפה"ל ובל תרקחת בל קליפות פירות מרגלין מברכין שהכל (ע"ת) ובמרקחת קרין ג"ע לידע ל"ד לזנגביל דמסבר לאכלן בעייהו ברעיבת אלא דתו לעיי"ל ואלי יבדר שהכתבי מי' ר"ד סעיף ג' דמברכין עליו שהכל אף במרקחת וכדלעיל ,

סימן ר"ד

(א) ול"ד לפי' ר"ב ס"י בפירות שבורגן אז בכלן בתיב דכתיב ולא בשביל על התיב בפה"ע דשם נרגם הטעם בל הפירות עלמן בכלייתן אבל בשבר אין עשם השעורים ותתרים בעצמם ומרגשים בפיהם בכל אלא עשם לבר ביבש סם , (ב) הקשה בב"ח מ"ש תבוקן ר"ב סעיף ב"ג בפלפל חזנגביל כו' דלא תבדך הלל ותבדך הבל מיירי שבאו מרקח ואח"ה אין מברכין אלא שהכל כיון דא"ל לאכלן בעייהו אפילו ברעיבת ע"כ אל"ה אין מברכין עליהם בעייהו בעייהו בלל אלא דבר בעייהו בלל אלא דבר בעייהו בלל אלא דבר

אותן דק דק יונתנין אותן לתוך המרקחת אע"פ שנותנין אותם שם לתת טעם במרקחת אין מברכין עליהן דבטילין הם במיעוטן אף על פי שנותנין טעם לכן נותנין שאין מברכין רק על שאר הדברים שנמרקחות ולא על דבשמים ר"בדן, (ט)

יג וכבר פתבנו שכל דבר שדוא מיסופק בברכתו יברך עליו שהכל,

רה ברכת ירקות ובו ה' סעיפים,

א על הירקות מברך ב"פ דאדמה ואפילו בשלם אומר ג"כ בפ"דא דטובים דם חיים ומבושלים לפיכך ברכותיהן ג"כ שוות חיים ומבושלים וכן כל פירות וקניות שדם טובים חיים ומבושלים מברכין עליהם לאחר בישולם כברכתם דראויה לדם קודם בישולם, (וע"ל סימן ר"ב סעיף יב') אבל קרא וסילק' וכרוב ומיצא בהן שדם טובים מבושלים יותר מחיים נשתן חיין מברך שהכל שעדיין לא נגמר פריין ולאחר בישולם משתנית לעילוי מברך פפה"א דעכשיו בא לגלל דרך אכילתו והשרא נגמר פריו דמתחלה אדעתא דדכי זרעי לדו ותומי וגרתי דם טובים יותר בשתן חיין מכשתן מבושלין לפיכך בשתן חיין מברך (א) בפה"א ולאחר בישולן שמשתנים מברך שהכל ואפי' בשלם עם בשר ונשתבחו אין השבח מהמת עצמן אלא מחמת טעם דבשר שבדם ואפילו אם יש שחפץ בהן יותר בשתן מבושלין מכשתן חיין בטלה דעתו ודולבין אחר הדוב ואע"ג דשביח הוא לאוכלן מבושלין לא שמבושלים אותן מחמת עצמן שיהיו טובי' ע"י ביעול רק מפני השומן שמתקן שהרי לעולם אין מבשלין אותן בפני עצמן אלא עם בשר או דגר אחר,

ב על המים שבשלו בהן יר ות מברך ברכה עצמה שמברך על הירקות עצמן ונ"ל דאפילו לא"ר לעיל סימן ר"ב מפירות ששראן או בשלן במים שאינו מברך אלא שהכל מודה הכא נ"ל שדמים כמודים מפני שטעם משקין היוצאין מן הירקות הוא חזק יותר ונותנין טעם מאוד במים ולא משתנה ע"י הבישול כמה שאין כן במשקין היוצאין מן הפירות שדטעם שלדם הוא חלוש ומאבד טעמו במי' לפיכך ק"ל בירקות שמברכין על המים שנשאלו בדן בפה"א נמו על הירקות עצמן אע"פ שאין בדן אלא טעם הירקות וה"מ כשבשלם בלא בשר אבל אם בשלם עם בשר הבשר מחליש טעם הירקות ונשתנה הבשר שבמרק הוא עיקר ומברך עליהם שהכל,

ג בד"א במים שבשלו בהן הירקות שבכ כח הירק נבנם במים אבל אם סחטן המשקה מהן משתנה טעמו לגריעותא ואינו אלא זיעה בעלמא כמו בפירות ואינו מברך עליהם אלא שהכל,

ד ואם חתכן לחתיכו' קטנות לא נשתנית טעמן ולא ברכתן נכך (משום דבמילתיהו קיימי)י

ה הלפת נ"ל שר"ל מה שקורין בל"א רונבן (נ) הוא טוב מאד יותר בשהוא מבושל מכשהו' חי לפיכך בשהוא חי מברך עליו שהכל ואם הוא מבושל או כבוש בחומץ או בחרדל בפה"א,

רן דיני הפסק וטעות בברכת הפירות ובו ו' סעיפים,

א בירך על פירות האילן נ פה"א יצא דדאדמה נולדת גם דאילן שגם הוא יונק מן האדמה אבל אם בירך על פרי האדמה בפה"ע לא יצא שאין פרי האדמה יונק מן האילן דיולכך אם הוא מסופק בפרי אם הוא פרי עץ או פרי אדמה מברך בפה"א דיוצא ממ"נ ועל הבל שאמר שהכל יצא אפי' על פת ויין דהא דכל בכלל,

ב ודוקא שלא היה לפניו אלא מין אחד של עץ ובירך בפה"א דדי ודאי דיתה הברכה על פרי זה שלפניו ויצא אבל אם היו לפניו פרי אדמה ופרי עץ יברך תחלה על פרי העץ ואח"כ על פרי האדמה ואם בירך תחלה על פרי האדמה ופטור גם את פרי העץ יצא וא"צ לברך אחר כך על פרי העץ אבל אם בירך מתמא על פרי האדמה ולא מין גם על פרי העץ אמרינן (א) מסתמא לא היה דעתו לפטור רק את פרי האדמה כדינו ואח"כ כשאוכל גם את פרי העץ חוזר ומברך עליו,

ג כל אילו הברכו" צריך שלא יפסיק (ב) בין ברכה לאכיל' יותר מכדי דיבור והוא כדי שאלת שלום תלמיד לרב שיאמר לו שלום עליך רבי (ג) ומורי וצריך להשמיע לאזניו ואם לא השמיע לאזניו יצא ובלבד שיוציא בשפתיו ונאמרי' בכל לשון ולא יברך ערום עד שיכסו' ערותו ואפילו אם אינו ערום אם לבו רואה את הערוה שאינו חגור חגורה או שראשו מגולה אסור לברך ואעה יושבת אפי' ערום ומברכ" ופניה של מטה טוה ת בקרקע כי בזה מיתכס' ערוהה, ודיניה אילו כבר מבוארים בעמודים לעיל בהלכות תפה"ע ע"ש,

ד כל דבר שמברך עליו לאכול או להריח בו צריך לאוחזו בימינו (ד) כשהו' מברך עליו בדי שיכון לבו שמברך על זה הפירי ודווקא לכתחלה אבל אם בירך עליו ולא אחזו בידו אלא מונח בפניו יצא,

ה אבל אם בירך קוד' שהביאהו לפניו ואח"כ מביאין אותו לפניו לא יצא (ה) צריך לחזור ולברך כשמביאין אותו לפניו ואפי' היה דעתו מתחל' על פרי זה שהביאו עכשיו לפניו לא יצא וצריך לחזור ולברך דברכתו הראשונה ספק הוי דשמא לא יביאו לפניו דהא אפשר הוא שאירע אונס ולא יביאו לפיכך לא יצא ודווקא שלא היה לפניו שום פירי כשבירך אבל אם בירך על פירות שלפניו ואחר כך הביאו לו יותר מאותו המין או אפי' מין אחר (ו) שברכתו כברכ' הראשון א"צ לחזו' ולברך ואפי' (ז) אבל הראשוני' קודם שהביאו האחרונים יצא מ"מ טוב ליזהר שיהיה דעתו מתחלה על כל מה שיביאו לו,

ו נטל בידו פירי לאוכלו לבדו ולא יותר ובירך עליו ונפל מידו ונאבד או נמאס (ח) כשיאכל אח"כ פרי אחר אפי' מזה המין צריך לחזו' ולברך עליו אע"פ שהיה לפניו כשבירך על הראשון רק שלא היה דעתו עליו לאכלו אבל אם היה דעתו בעת ברכה לאכול גם את זה אוכלו בלא ברכה שכבר נפטר בברכה ראשונה וכשצריך לברך פעם שנית צ"ל ברוך שכ"מל"ע על שהוציא שם שמים לבטלה בברכה ראשונה ואם כ נפ' אמר בא"ל ולא אמר אלקינו יסיים ויאמר למדני חוקיך שיהא נראה כקורא פסוק ואין כאן מוציא שם שמים לבטלה ב"א בפירות שנפל מידו אותו שבירך עליו מתחלה וה"ה בכוס שבירך עליו ונשפך ורוצה לשתות אחר אבל העומד על אמת דמים ורוצה לשתות מן המעיין ובירך אע"פ שאותן המים שהיו לפניו בשעה שבירך הלכו להם ואילו המים שיבאו לתוך פיו מים אחרים הן ולא היו לפניו בשבירך אפ"ה שזהה מהן בלא ברכה ואינו מקפיד שלכך נתכוין מתחלה שהרי ידע שאילו המים ילכו להם ואחרים יבאו ואין הקושיא מ"ש אילו המים האחרונים מפירות שהביאו לו אחר שבירך ולא היו לפניו בשעת ברכה דאמרינן לעיל דלא יצא דשאני דתם דברכתו היה" ברכת ספק דשמ' לא יביאו לו וכדמתבינן אבל המים ודא יבאו דמי עצור אות' ולדבר שאינו מצוי שמא יפסק הנהר וכה"ג לא חיישינן,

רן דין ברכה אחרונה על הפירות ובו סעיף א'

א שנוי ברכות שבין פרי העץ ופרי האדמה ובין דברים שאין גדולו מן הארץ היינו דוקא בברכה ראשונה אבל בברכה אחרונה אם אכל דבר שאינו משבעת המינים שנשתבחו בו"ן א" הברכה שוה בכולם והיא בא"י אמ"ה בורא נפשות רבות וחסרונ' על כל מה שברא להחיות בהן נפש כל חי

אלה"ר ד"ה ג"ר, (ט) וה"ה כמבשלין הנבש עם הינו בשמים כתוכים ומין מכומין בתוכו פירות ונמ"ש כום דבר ממנג מוחרי והוכי דרמים הברכין בהכל כ"ה הסקרי' מתחנין בעוקר מה בהפירי הפוי מכל וכל מברך על הפרי ונמ"ש על העוקר (כף"ג)

סימן ר"ה

(א) והב"ח פסק לברך שהכל מרבינ"ו טוטין בין חיין בין המעוכן שקורין גרבעגיי הרבינ"ו בוטין וכן קטנים כמבשלין מוהן הן בתרק שקורין ערבינ"ו עוב מה שמיומוהן כולם מו שהכל מוהן לאחר הבישוב ביובש מעורב בחלה ופלפל וכן מוהן שקורין בלבון פיסם פטפקוס על כולן מברך בפה"ג מון מן הקטנים יבשיוהיין שהברך שהכל ע"ל כ"ה דף נ"ד) ורמ"ו ליבריו רמיוה בשיבולי נקע כי' מ"ד ע"ב ולפוקי מע"ת שהוה מתחפ' בדברי מל"ה ע"ב בכל"ה דף נ"ב דלם נתחעטו הרב' כגון תה שקורין דיקי מרבינ"ו מרבך בהכל (ב) רוביו ומעיריין ועשב נכן וירק שקורין גרין קרוע היין מברך שהכל הבולמין מו כבוכין בחו מנה שקורין קו.פסט בפה"ג ירק בדרך כל מדם נמוכלן חיין מו עם סתן ומוהן שקורין בלאזמון בפה"ג ירק שקורין ישרסוע תה שקורין נוחרין ועליהם מרוכין קנה מו נטן וזגר' הין בפה"ג ומנוטלן שהכל (ע"ל) וכל זה כמלין מוגיין הגר הקטנה,

סימן ר"ו

(ג) וה"ה אם היה לפניו אחרוג וחיה שהוא מבשבח חיים ובירך על אחרוג אם לא מחכוון נעבור מה הנה נריך לברך על הדיתים ובירך על האנוזים אם לא מחכוון נעבור מה הפנוחים נריך לברך עניו מין מחתוח הביב עליו מלנוזים מין בדין שיעבר דרן גרדה מנה בטבה עתה ברכה ונין ס"ב רו"ם (ב) הקטה בע"ח ומחתע נעגל מי' קס"ו דווקא בחפכיק בדיבור הוי הפסק ומתרן הכם מפי' פחות מכדי דיבור הוי הפסק ובמתק דווקא יותר מכדי דבור וא"ע מדיל ע"ב ונע"ר מבר הכתיק' מה ביוחר מכדי דבור לא הוי הפסק אלא כפסים הפסק בעניין שלא חבב בפעת הפסק שיאכל או שיחת מיד והוא דוחיה הכהם הדעת ורחייב קלת מת"ם בת"ח וכ"ג מי' ר"ב בכס ס"ם דאם מחרו ליה אחר בבירך מתקופה טפלת יחתין ואל יבר על בדיבו בעוב בעבר' הקנוזה ויבתה הנים ע"ל מחתע דאין יותר מכדי דבר מין מחוכב לו בשעת הפסק ביחתה וכ"ת קלת ס"ם בבירך קודם בהבאתו לפניו כו' וכ"ת מרי"ל שהביא בשד"ג ועדיין ל"ע (נ) בפר"ג מוחק תיבת ומורי הכלוס עליך רבי לחוד הוי חוך כדי דיבור ע"ב; (ד) ואל יחתוב הפירי מתברך עליו בכסין לפי שבמינין עיקר הנחים ואם הוא שני הכנים בוטנא מ' (סדר ברכות) הלחור להבירו הוכיח לי הכפר יקחנו ביחוין ולא בשחאל (בפר הכיבים סי' ק"ע) (ה) ובשוב לבריך לחור בכבת"ן קודם מיברך דלקחן לא יהיה לפני מדם הקה ובירך עליו ואחר בבירך בא לבנו פירי אחר יותר יבר לא יאכל אלא על מה שבירן מבר הכיבים סי' תת"ן (ו) הב"ח הוגה בזה ופסק דבירך לבר' כין בהוא מין אחר וכן כראה דעת הע"ו בי"ד סי' י"ט; (ז) בזה הביג הכ"ן על הבנוב דמין בחכל הראשונות נריך לחזור ולברך ע"ב ובאמת הבעור וכ"ע לא לחבו הר סיוחא ראשיל אכל וכו' גם בע"ח הכחפק בזה אכל ראשי דינא לבנוב חוכרי רת"ם בי"ד סי' ר"ט ס ו דפסק דאם הביאו לו חמין ראשון אחבו א"ל לברך על הבחיבה שמיה כו' חבחבו להיות הקי מכבר בבחבו ראשון חמירי ל"ח בדרי' ומרי' ובי"ח וע"ז ס"ק י"ב בס וא"ל כ"ן הוא ותה בבחיבו' דלהרב' פוסקים חין קבין חפ"ב אחרי' דאין נריך לברך כ"ם בחכילה ואף הפרי בפסק בס דגם כרת"ם פוסק בחכילה נהדיא לבנוב ע"ם וכ"ת בנ"ח פרק מיבוי כדם וכן פסק הב"ח וס' אפי' רבריבי בי"ב אף בבחיבה הבוה דבפק ברכות לחקל ואף שבבסרי לי"ל הקביתי על הגדולים ראשר דהחס בבחיבו' עדיף כיון דעדיין לא נעבה הדם הוי עדיין כעוסק בחיבה ובאמתי בס ראי' מבנוב בס גם דקדקתי מנשון הבור ובעל העיבור דבקבו חיה ועוף הבחיב מבל בחיבה דגם בעי כיבוי בעי ברכה ע"ם מ"ת כיון שהבחתי גדולים הרבה דמקילין בברכות מי יחחור בגגל ובפרע בדין מחילה לי: בע ועוד דאל"ב יפ"ו דברי אבנוב הבגא סוחרים ל"ר וכן העליבי בספרי ל"ד בהלכה בכל זה להקל ע"ם וע"ל סימן ר' ח"ם בס ול"ן הבית רמ"ו הנעל ס' ח"בנינים בפסק רת"ם ואם בבנו הראשון קודם שלבם הבני מחנא ברכה ראשונה ומשתעתי' דברי הב"ח מבאתי בס דים חילוק בין מינים דאין קבע לחכילה ובחיבה דים קבע הלך ראה להלכה בדפסק הלבוש י (ח) והב"ח פסק בבס מהרי"ק אף שמחתם התחכל בעיניו יש לו לחלל הימנו הקנתו אף על מי מרקב פשוט ברכה לבטלה י

חי בא"י חי העולמים ואם אכל דבר שהוא משבעת המינים תקנו ברכה אחרת ויתבאר לפנינו בע"ה, ופי' הברכה הזאת כך היא בא"י אמ"ה בורא נפשות רבות וגם ברא כל מה שהם היו חסרים מהם אם לא נבראו מפני שהיו צריכין להם והברחיי' הם להם לצורך קיום חיותן כמו לחם ומים יזהו פי' של וחסרונ' וגם יהא ברוך על כל הדברים שברא ואינם הכרחיים להם ולא היו חסרים מהם אם לא בראן שאינו אלא להתענג בהם להחיות נפש כלומר שאינן מוכרחים לצורך קיום החיות אלא להברותם על צד היותר טוב והם הפירות וכייצא בהן ועל זה חותם, בא"י חי העולמים ויש שאין (א) חותמין בשם אלא אומרים ברוך חי (ב) העולמים וכיון שהברכה שוה בכל המינים חוץ מן הה" מינין שבשבעת המינין אם אכל כולם יחד פרי העץ ופרי אדמה ושאר דברים שאינם מגדולי הארץ חוץ מה' מינין מברך ברכה אחרונה אחד על כולם

רח דין ברכה אחת מעין ג' וכו' י"ח סעיפים

א כבר ידעת שהתורה שבחה את א"י בשבעה מינין שהם חטה ושערה גפן ותאנה ורימון זית שמן ודבש ודבש זה האמור בפסוק קבלו ח"ל שהוא תמרים והרי יש כאן ה' מיני פירות בתוך השבעה שנשתבחה בהן א"י והם גפן ותאנה ורימון וזית ותמרים ועל אלו חמשה הואיל וחשיבי שנשתבחה בהן א"י קבעו לה חז"ל אחריהם ברכה אחרונה בפני עצמה מפני חשיבותן והיא ברכה אחת מעין שלש כמו שיתבאר לפנינו בטעמא בע"ה ושני המינים הראשונים שהם חטה ושערה יש בהן ג"כ חמשה מיני דגן והם חיטן ושעורין וכוסמין ושיבולת שועל ושיפון אלא שכולן כלולין בחטה ושעורה הנאמר בפסוק כי כוסמין מין חטה הוא ושבולת שועל ושיפון מיני שעורה הן ואילו הה' מיני דגן יש בה מעלת יתירה על ה' מיני פירות חרא שגם נשתבח בהן א"י ועוד יש להם מעלה כי עליהם יחיה האדם לפיכך קבעו לאילו הה' מינין ג"כ ברכה בפני עצמן כמו שיתבאר לפנינו בע"ה וכבר ידעת כי גם באלו הה' מינים אם עשה מהם פת הוא החשוב שבכולן שעליו יחיה האדם ביותר לפיכך אם עשה פת מכל אחד מה' מינין הללו קבעו לו ברכה ראשונה בפני עצמו מפני חשיבותו והיא המוציא לחם מן הארץ על שם הכתוב ולאחריו ג' ברכות והם מן התורה כמו שנתבאר למעלה בע"ה, ואם לא עשה מהם פת קבעו להם ברכה אחרת ראשונה בפני עצמו והיא בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה א' מעין שלש ר"ל הכלולה מכל השלש ברכות שהם מן התורה על הפת שבין שחייב התורה לברך על הפת שלש ברכות תקני רבנן לברך אחרי כל ז' מינין מעין אותן הג' ברכות דכל מה דתיקון רבנן כעין דאוריית' תקון,

הג"ה שלמה מכ"ת כתב בס"ד מוקיר מ"ר ומפי מינים הרמתנים שהם חטה ושעורה יש כלון ג"ג ה' מיני דגן והם חטין ושעורין וכוסמין כו' ויש בהם מעלה יתירה ט"ל חטה הגם כתבם בהן מ"י כו' עכ"ל מ"ב תמצא בהגה"ל הכוסמין הוא מין שבולת ועוד כפי' קב"ח בס"ד בפסק מכ"ת הכוסמין לא הוי מין זמנין סברי כתב מר מס ח"ל היו לפנינו פת שעורים ופת כוסמין וכו' מבואר על השעורים מין ז' מ"ב תמצא בהגה"ל הכוסמין לא הוי מינין ז' עכ"ל, תשובה מה תענק עלי הגם כל הדברים אלו בכתבי התקיעות הם מועתקים מדברי הטור בעצמו והגם דאמנו מאם ירם לראשים מפני התלוחים הערוכים תלמוד בבלי וירושלמי בפרק סיפר מבריכין בשופו מגם כ"ל אבר הוא הבנו גם בתלמודים שהם שכתב בס"ד בס"ד הם שורין קוהמין ומפני שהוא מזון ז' לא תמוה הכוסמין לאו מינין ז' אלא ה"ק מטום שכתבה תורה שעורה בפירוש בתוך ז' מינים וכוסמין בעצמה בתמה ולא כתבה בפירוש ע"ל דאחמפני תורה לבטלה יותר מכוסמין ויהיו סתלרינת בה' מיני דגן על זה הדרך הנה ושעורה וכוסמין ובשולת שועל ושיפון דחטה ושעורה שבתחה בהן הטורה את מ"י בפירוש הן מסוכנין יותר הכוסמין כיון דכוסמין כולל בחטה ובשבולת שועל ושיפון בלשון בשעורה הוי הכוסמין חמוב יותר מ"ב ומ"ל לתה נקרתו אילו הג' מינין כוסמין ושבולת שועל ושיפון קורם לחמשה מיני מירות שהם גפן תאנה ורימון כו' והרי הם נקובים בפירוש בפירוש ואילו הג' מינים אלא בכלל ולא בפירוש והיה לנו להחמיר הה' מיני מירות יותר מהם הגם לעשות מחריעא הוא דאית לן הוא זה דמשום דעליהם יחיה האדם כתו בחטה ושעורה וגם הם כלולים בהם מ"ל ל' אמר' בחורת הגמ"ג דזמין ג"כ מינו כלול בתחד מאילו הגמו אותו נהם לכו דבר ושעוק מה' מיני פירות, כ"ל הה דבו' ובגוו ולא נסתפק אדם בו לכך לא כתבתי פירוש זה בספרי עכ"ל,

סימן ר"ז

(א) כ"ם בס"ע בסתם וכן נוהגין, (ב) בפי"ע ול"ח פסקו דאריך לומר בלירי וכבר כתבת מימן כ"ו שמעתתי מחזר בו,

סימן ר"ח

(ג) ולכן יש ליזהר לפי המנהג שאוכלין בשבת שירה חמין שלחים ותרוכלין וכן בכל השנה אוכלין בשורים שלחים שקורין גערסטין שלחים וכן גרוין שלא לאכלן אלא תוך הסעודה (כ"ח) ובמשבר מה אכלן שלא מתוך הסעודה כתב בכ"ג מתברך בנ"ר ואף דבסוף מי"ג מה אכתוב שאין דבריו מראין מ"מ בזה מראה לקבוע הלכה כמותו כיון דלהרבה פוסקין מין ספק כלל אלא מברך בנ"ר ואינו ספק אלא להו' (ד) כתב בשל"ה דל"ב מיון דיש הפרבי אומר אורז דיינו הוהן ריינ יכולן כל אדם שלא לאכלן אבוכל כ"ל בתוך הסעודה ומומרא זו לא מיבמ כ"ל שהתענו בתבשיל יפה אכל אם לא נתענו וגרעינין שלחין אוכלין לכתחלה בלא תוך הסעודה ומברך בפה"א ואחריו בנ"ר עכ"ל בקצרה וכן הסמים הכ"ח ויוסיף לתחיר אפילו באורז מבורל שלם כיון בדרכו לבשלו שלם שלא לאכלו אלא בתוך הסעודה כתב בשל"ה דאם לא אכל ריוך אחם לאכל אורז ודוחן בלא שעורה יכרך אספק שהכל ע"כ אף אם לפקק ע"ז דיותר נראה לעבות בספק הש"ע ולבוש קורתי ומכתי אח ידי מספק ברכות, (ה) אף שכ"ם ועי"ת תולקי בזה מ"ת בסר"ג הסמים לכ"ע ולבוש, (ד) בסמים כתב זה על הדין פת הדוחן ובאר מיני קטניות וגם הגר י"ל שכתב לא ידענו מאן מיכו (מי"ע וכן בלח הקי מ"ב כתב ז"ל הרב רת"ל לא הזכיר דין זה פת דוחן וכתב בתחומו אוכל דוחן בעין ו"ע לחם ותניין לו עכ"ל, והכה על שלא הזכיר פת דוחן נראה שכתב על מ"ש אח"כ ואמי' עשה מהם פת כו' דקאי הני על דוחן ודאיה שכתב אינו מבוב כמו פ"ו אורז לברך בת"ת כו' אלא הקי פת דוחן מברך שהכל אך זה תמוה מגלה ואל"ל ע"ל בבירור דראה הלבוש דברי ר' יונה שבב"י שכתב ז"ל על האורז מברך בת"מ אפי' שלם אבל הדוחן אינו מברך אפי' בשלם אלא אם עשה אחין דרכו בא ואחכתב אינו מברך ולא כתב בת"מ ז"ל ח"ן מברך כל דתיירי בחי גם יש לפרש דסתר מרישא דרק בת"מ אין מברך אבל בפה"א מברך מיירי אפי'

ב הילכך אם לא עשה פת מאילו ה' מיני דגן אלא כתשן ועשה מהן תבשיל כגון מעשה קדירה הריפות גרש וברמל ודייסא אפי' עירב עמהם דבש הרבה יותר מהם שהדבש היא הריב או מינים אחרים הרבה יותר מהם שהם הרוב אפ"ה הה' מיני דגן עיקר ולא נתבטלו ברוב ומברך עליהם בתחלה במ"מ ולבסוף על המחיה וכו' ודווקא שנתן הדגן בתוך המאכל להטעימו ולהבשירו אבל אם לא נתן מה' מינין בתבשיל אלא להקפותו ולרבקו אז בטל הוא בתבשיל והתבשיל היא עיקר ומברכין על העיקר ופוטר אותן שהן טפלים,

ג ולפיכך מיני דבש שמבשלין אותן ונותנין בהם חלב חטה כדי לדבק ועושין מהם מיני מתיקה אינו מברר עליו במ"מ דהדבש הוא עיקר וכן כשנותנין קמח לתוך שקדים שעושין לחולה אם עושין אותו כדי שיסעוד הלב או צריך לברך במ"מ ואם לדבק בעלמא אינו צריך לברך במ"מ וטוב להחמיר ולגומעו בתוך הסעודה לאחר ברכת המוציא ואז פטור מימה נפשך

ד בד"א שקבעו לה' מינין ברכה בפני עצמם לפניה ולאחריה היינו דווקא כשבותשין או חולקין אותן או ממעכן ועושים מהם תבשיל שאז הוא חשיבותן שונין ומשביעין את האד' אבל אם אכל אותן בעין בגון חיין או קליות או אפי' שלוקות והגרעינין שלימין אז אינו אלא כשאר פרי האדמה ומברכין לפניהם בפ"הא ולאחריהם בנ"ר והתוספו' נסתפקו אם יברך לאחריה בנ"ר או ברכה אחת מעין ג' ואם היה ברכתן בנ"ר אין מעין ג' אין בנ"ר פוטרה ואם מעין ג' אין בנ"ר פוטרה לפיכך כתבו שנכון (א) שלא לאוכלן אלא בתוך הסעודה ויפטרנו בברכת המזון ממ"מ ל"א הא דמברך לפניהם בפה"א דווקא כ אוכל חטין וכיוצא בהן שראיין לאכילה אבל האוכל שעורין שלימים אפי' קלויין באש הם מאכל קשה ורוב בני ארם אין אוכלים אלא ע"י הדחק לפיכך לא יברך עליהם כשם פרי אלא מברך שהכל ויש לחוש לדבריהם:

ה קמח של חטין או של שעורים ג"כ אינו חשוב שאינו זן ומשביע יותר מגרעיני דגן וגם הואיל ונטחן אינו דומה לפרי שאין דרך לאוכלו כך לפיכך בתחלה מברך שהכל ולאחריו בנ"ר לא מבעי' אם נטחן דק דק שאין ראוי לאכילה כלל אלא אפי' לא נטחן דק דק ויש בו עדיין טע' חט' או קמח של קליו' שראוי קצת לאכיל' אפ"ה אין מברכי' עליו בשם פרי אלא שהכ' ובנ"ר

ו שתית' והוא תבשיל של ה' המינין אם היא עבה שראוי לאכילה ולועסו הרי זה זן ומשביע ומברך פניו במ"מ ולאחריה מעין ג' ואם היא רכה עד שיהא ראויה לשתייה לפניו שהכל ואחריו בנ"ר,

ז אורז שהוא מה שאנו קורין בל"א ריז (ב) אינו מה' מיני דגן אבל הוא זין ומשביע ומועד הלב כמו מחמש' מינין לפיכך הכוסס את האורז ואוכלו בעין בין חיבין קלוי בין שלוק והגרעין שלם מברך בפ"הא דפירי הוא ואחריו בנ"ר דלאו מה' המינים הוא לקבוע לו ברכה לעצמו ואם בשלו עד שנתמעך או טחנו ואפאו אפי' עשה ממנו פת אינו מברך על אלו במ"מ דפת שלו לא חשיב להקרא לחם אבל מ"מ זין ואחריו בנ"ר מן הטעם שכתבתי שאינו מה' המינין ולא קבעו מעין ג' אלא לה' המינין מפני חשיבותן והוא שלא יהא מעורב עם ד"א אלא אורז לבדה או רובה אורז אבל אם עירב ממנו בתבשיל אחר והתבשיל האחר הוא, (ג) הרוב מברך עליו כברכת אותו התבשיל שאינו חשוב לגרר דתבשיל אחריו כיון שאינו מחמשת המינין,

ח דוחן והיא מה שקורין בל"א הירז"ש וכן שאר מיני קטניות האוכלין (ד) בעין מברך בפה"א וי"א דעל דוחן חי אין מברכין בלוס שאינו ראוי לאכילה חי ושאר מיני קטניות יש מהן נאכלין חיין ויש שאינן נאכלין חיין אין מברכין עליהם דבטלה דעתו והנאכלי' חיין נברכין בפה"א בין חי בין מבושלים אם נשארו שלימים והם טובים מבושלין כמו חיין מברך עליהן בפה"א אבל אם נתמעכו לגמרי אז שאינן טובים מבושלים כמו חיין מברך עליהן שהכל ואפילו עשה מהם פת אינו חשוב כמו פת אורז לברך עליו במ"מ אלא מברך שהכל ואחריו בנ"ר,

ט עירב קמח דוחן ושאר מיני קטניות עם קמח של ה' מיני דגן ובשלו בקדירה ה' מינין עיקר אפילו קמח הקטניות היה הרוב מברך עליו במ"מ תחלה ואחריו אחת מעין ג' בעל תבשיל מיני דגן גמור וכן אם עשה ממנו פת דינו כפת גמור ומברך עליו המוציא וברכת המזון ודוקא שיש באותן קמח של ה' המינין בכדי שיאכל ממנו כזית דגן בכדי אכילת פרס אבל אם אין בו זה השיעור מה' המינין אפילו אין בו דגן אלא מעט מברך בתחלה המוציא דברכה ראשונה היא ברכת הנהנין וברכת הנהנין אין בו שיעור ראפי' בכל שהוא' מברך דדא מתהני ואין שיש בהן מיני דגן והא פת יש לו

חשיבות וברכתו היא המוציא ביין שיש בו טעם דגן אבל לבבוף אינו מברך ברכת המזון כיון שאין בו כזית דגן בכדי אכילת פרס אלא מברכין ברכה אחת מעין ג' ואם בשלו בקדירה אע"פי שאין בו כזית בכדי אכיל' פרס מברך תחל' במ"מ ואחריו בנ"ר חביצ' והוא פירורי לחם הנדבקין יחד ע"י מרק וטרוקנין וטריתא ולחם העשוי לכותח ופת הבא' בכסנין דיניהם מבוארים בהלכות סעור' לגיעלה סי' קס"ח.

ו והא לך נוסח הברכות אח"מ מעין ג' על ה' מיני דגן בא"י אמ"ה על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם אלקינו עלינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו והעלינו לתוכה ושמחנו בה כי אתה ה' טוב ומיטיב בא"י על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה ע"כ הרי שהיא כלולה מכל בה"מ מן הטעם שכתבתי למעלה דכל מאי דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון על המחיה עד תנובת השדה היא מעין ברכת הזן ועל ארץ חמדה עד ולשבוע מטובה הוא מעין ברכת הארץ רחם י"י אלקינו עד ושמחנו בה היא מעין בונה ירושלים כי אתה י"י טוב ומטיב היא מעין ברכת הטוב והמטיב וי"א שאין אומרים כי אתה י"י טוב ומטיב כי לא תקנו ברכה זו אלא מעין ג' שהם דאורייתא והטוב ומטיב היא דרבנן אבל בכל הנוסח שלנו ישנו וכך נהגין לאומרו והא דקרין אותה מעין ג' אע"פ שנתקנה מעין ד' היינו משום שאין קורין אותה אלא על שם הג' שהם דאורייתא והא דחותמין בה על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה כדי להזכיר גם בברכת החתימה ברכת הארץ וברכת הזן ואין זה חותמין בשתים דה"פ על הארץ המוציאה מחיה וכלכלה וכולה חדא מילתא היא ולכך היו צריכים להקדים הארץ בברכת החתימה קודם המחיה ומטעם זה לא היו יכולין לזכור בה ג"כ לבונה ירושלים בחתימה דה"ל חותמין בשתים וכבר כתבתי שעל הה' מיני פירות של הז' מינין תקנו ג"כ לומר אחריהן ברכה זו דמעין ג' מפני חשיבותם ובמקום על המחיה ועל הכלכלה שדוא במקום ברכת הזן תקנו לומר בפירות על העץ ועל פרי העץ והוא מעין ברכת הזן דפירי ועל היין שקובע ברכה לעצמו מפני חשיבותו תקנו לומר במקום זה על הגפן ועל פרי הגפן והיא מעין ברכת הזן דגפן ואח"כ נוסח כל הברכה בפיו שהוא עד החתימה וי"א דעל פירות יין אין לומר ועל תנובת השדה שאין לשון זה נופל אלא במיני דגן דכתיב ויאכל תנובת שדי דמשמע מיני דגן ואין לחוש ובנוסח דידן ישנו וי"א אחר ושמחנו בה ונאכל מפריה ונשבע מטובה ואין לאומרו שאין לחזור הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים מצות התלויות בה וי"א אחר שאמר כי אתה י"י טוב ומטיב לכל בה' מיני דגן ונודה לך על הארץ ועל המחיה כדי שיהא מעין החתימה סמוך לחתימה וכן בה' מיני פירות יאמר נודה לך על הארץ ועל הפירות: ובשל יין יאמר ונודה לך על הארץ ועל היין והוא נכון בעיני לפי נוסח שלנו שאין אנו אומרים ונברכך עליה בקדושה ובטהרה סמוך לחתימה דלאותן שאומרים ונברכך בו' ה"ל מעין חתימה סמוך לחתימה שאומרים אחריו מיד בא"י בו' אבל לדידן שאין בנוסח דידן ונברכך בו' למה לא נאמר ונודה לך בו' כדי שיהא מעין החתימה סמוך לחתימה לומר מיד אחריו בא"י על הארץ ועל המחיה בו' ג"ל ובהחתימה דפירות אם הוא בא"י (ה) יאמר בא"י על הארץ ועל פירותיה שבשבח את הש"י על נתיבתו לנו הארץ והוא א"י פירותיה שמוציאה ואם הוא בח"ל ואוכל מפירות של ח"ל יחתום בא"י על הארץ ועל הפירות סתם פירות דעלמא אבל לא יאמר ועל פירותיה דפירותיה משמע פירות של הארץ הנזכרת והם פירות א"י ואיך נברך אנו על פירות א"י ואין אנו אוכלין מהם אבו אינהו בני א"י אכלו ואנן מברכין בתמיה לפיכך מי שאוכל פירות של הארץ בחוצה לארץ חותם ג"כ על הארץ ועל פירותיה וכ"ת כיון דפירש הארץ ר"ל ארץ ישראל ופירות סתם שאנו אומרים כוונתינו על פירות ח"ל אם כן אנו חותמין בשתים דבשלכא בא"י שחותמין פירותיה הוי חדא מילתא על הארץ המוציאה פירותיה אבל לדידן משמע דשתים ניהו ארץ ישראל ופירות של חוצה לארץ ואין שייך לומר דארץ המוציאה דפירות אין זה קושיא דאע"פ דמלת הארץ פרשו הוא על א"י ועל שם הפסוק דכתיב וברכת את י"י אלקיך על הארץ הטובה וגו' מ"מ מלת הפירות היא כוללת וכוללת פירות א"י וכל פירות ח"ל עמהן והוי נמי חדא מילתא הארץ דמוציאה פירותיה ואגבה מברך אבל פירות שבעולם א"ג מלת הארץ אע"ג דתקנה על א"י מ"מ היא כוללה גם כל העולם וכשאומר על הארץ ועל הפירות כוונתו על א"י ואגבה ארץ דח"ל ועל ארץ דח"ל יהיו פירשו הארץ המוציא דפירות הללו שאכלתי נ"ל.

יא ובחתימה דיין לא יאמר בא"י על הגפן ועל (ו) פרי הגפן דהא על כל פנים צריך להזכיר הארץ לכך יאמר בא"י על הארץ ועל פרי הגפן אמר על הארץ ועל הפירות יצא דגפן נמי בכלל פירות היא.

יב וצריך להזכיר בה מעין המאורע כגון בשבת קודם כי אתה טוב ומטיב לכל יאמר והעלינו לטוב" ושמחינו בבניינה ורצה והחליצנו ביום השבת הזה כי אתה טוב ומטיב לכל כולו וב"ט יאמר ושמחינו בה וזכרנו לטובה ביום הג פלוני הזה כי טוב וגו' בר"ח יאמר וזכרינו לטובה ביום ר"ח הזה כי אתה טוב כו' ובפורים (ז) אין מזכירין בה מעין המאורע דעל הניסים הודאה היא ובברכה זו אין להם מקום להזכירם שהרי אין אומרים בה לשון הודאה כמו בברכת המזון שאומר נודה לך כו' ואפי' לפי מה שכתבתי שיש לומר בסוף אחר כי אתה טוב ומטיב לכל ונודה לך כו' שם אין שייך להזכיר כלום שהרי הוא אחר כיום הטוב והמטיב ואין אומרים אותו שם אלא כדי שיהא מעין החתימה סמוך לחתימה.

יג אם אכל מז' המינים ואכל גם מיני מזונות כגון מעשה קדירה מחמשת מיני דגן ושתה יין שכל אילו הם דברים שצריכין אחרים מעין שלש יכלול הכל בברכה אח' ויאמר בא"י על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל פרי העץ ועל תנובת השדה כו' וחותם בא"י על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן ועל הפירות ומקיים המחיה שהוא על המיני מזונות מפני שהם השובים דזיני ועוד דקודמין בפסק ואח"כ הגפן אע"ג שהוא שלישי לארץ קמיא וזית' ותמרים הם ראשון וב' לארץ בתרא מ"מ הוא חשוב מהם ואח"כ הפירות אפי' יש בהן זתים ותמרים וכן בחתימה ואין זה חתימה בשתיהן דה"פ על הארץ המוציאה המחיה והגפן והפירות וכולן חדא הוא אבל פירות מז' המינים וגם שאר פירות כגון תפוחים ואגוזים וכיוצא בהן מברך מעין שלש ויצא גם ידי ברכת התפוחים ואגוזים שגם הם בכלל פרי העץ ואין צריך לברך בג"ל על התפוחים ואגוזים אבל אם אכל תפוחים ושתה יין שזה בנ"ר וזה מעין שלש ואומר על הגפן אין האחד פוטר חבירו דבנ"ר אינו פוטר היין והתפוח אינו נכלל בעל הגפן וגם אין מקום ברכת מעין שלש לכלול עמה בנ"ר לפיכך צריך לבר' שניהם בנ"ר ועל הגפן וכ"ש אם אכל בשר או פרי האדמה ושתה יין או אכל פירות משבעת המינ' שצריך לברך על כל אחת ואחת ברכתו ואין אחד פוטר חבירו שאין אחד מהם כולל בשל חבירו וה"ה אם אכל בשר ודגים ואוכל מחמשת המינים אע"ג דבשר ודגים זייני אין ברכת על המחיה פוטר את הבשר ואת הדגים דאע"ג דזייני אינם מועדים הלב כמו החמשה מינים לפיכך לא שייכי אהדדי. וצריך לברך ברכת שניהם.

יד כבר ידעת דענבים ברכתן הראשונה היא בפה"ע והאחרונים מעין ג' על העץ ועל פרי העץ והיין ברכותיה דראשונה בפה"ג והאחרונה מעין ג' על הגפן ועל פרי דגפן לפיכך אם שתה יין ובירך בפה"ג והיו גם הענבים בפניו בשעה שבירך בפה"ג ולא כיון בפי' לפטור גם הענבים ורוצה לאכול ענבים צריך לברך עליהם בפה"ע ואין ברכת הגפן שבירך על היין פוטרתן שצריך לברך ברכתן המיוחדת להם וכן ברכה אחרונה מעין ג' צריך לכלול על הגפן ועל פרי הגפן על העץ ועל פרי העץ ולא סגי לומר על דגפן לבדה לפטור גם הענבים ואע"ג דכשאכל תפוחים ופירות ז' המינים ברכה מעין ג' דעל העץ אמרינן לעיל דפוטר גם התפוחים אפילו לכתחלה וא"צ לברך ברכה המיוחדת להם שהוא בנ"ר התם היינו טעמא מפנו שתיקון ברכתן הראשונה שהה בתרוויהו דהיינו בפה"ע לפיכך גם לברכת אחרונה דמעין ג' דעל העץ יאמר על ב' יחד אפי' לכתחילה אבל הבא דתיקון ברכתן הראשונה אינו שהה לכך באחרונה צריך ג"כ לו' שניהם ואם והיינו דוקא לכתחלה אבל בדיעבד אם לא היו לפניו אלא ענבים לבדו ובירך עליהם בפה"ג או אפי' שהיה לפניו שניהם יין וענבים ובירך בפ"ה וכיון לפטור שניהם יצא דהגפן כולל ג"כ ענבים שהרי הם ג"כ פה"ג הם וה"ה בברכה אחרונה אם אמר על הגפן כו' ולא אמר על העץ ל"ש היו לפניו ענבים לברך ל"ש היו שניהם לפניו יצא אע"ג דבברכ' פה"ע שעל הענבים לא יצאעל הגפן בברכת הגפן יצא על הענבים שהיא כוללת *

טו שתה יין ומים וה"ה שאר משקים א"צ לברך על המים והמשקים בנ"ר כי ברכת היין דמעין ג' פוטרתם אע"פ שאינה מעין ברכתם מידי דהוה אברכה ראשונה דק"ל יין פוטר כל מיני משקה משום חשיבותו אע"פ שאינו בכלל פה"ג ה"ה נמי בברכה אחרונה ואע"ג דגבי תפוחים וענבים אין ברכת הגפן פוטרתם לא ממעין ג' ולא מבנ"ר היינו משום שהם אוכלים ואין יין פוטרות אוכלים מברכה ראשונ' ה"ה נמי שאינו פוטר מברכה אחרונ' אבל משקים דהואיל ופוטר אותם בברכה ראשונה מפני חשיבותו ה"ה שפוטר (ח) אותם בברכה אחרונה אע"פי שאינה כוללם בלשונה.

יז צריך אדם לברך על כל דבר ברכ' המיוחדת לו לאותו דבר ואין האחר' פוטר' אותה אע"פ שהוא חשובה ממנו כגון במקום שאמרו לברך בנ"ר אין ברכת מעין שלש פוטר אותה אם אינה כלולה בלשונו כמו שאמרנו וב"ש דבנ"ר אינו פוטר ברכה דמעין שלש שהרי אינה תשובה כמה וכן במקום

חפי' בחבושל ועל מלא מני פירוסים כתב הגבוס בני דעות מלו ודו"ק, ומ"ו לענין הלכה עיקר כפי' רלשנו וכדעה רלשונה וכן מנלאתי בכל בו להרמ"ל שחפרש הכי דברי ר' יונה (ה) דוקא פירות של מ"י מנו פירות של ח"ל יאמר על הארץ ועל הפירות ואם הוא בח"ל בח"ל אי בנ"י ומסקן אם הפירות מא"י אי מח"ל לא יאמר ברכה מחלבג המיוחד מבמיקה (כ"ח) (ו) הב"ח פוסק להיפך דיאמר לכתחלה על הארץ ועל הפירות וכן כתיבה על ב"ג בחם הב"ח דפסק הלכות וע"כ הענין על הכם ל' בסיב מברך על הארץ ועל הפירות בב"ל ח"ה אלו טהגין הלכות וכן הנומם בסל"ה (ז) בל"ח דף כ"ה כתב הנוסח מנוס דבפוטנה פורים מיום מלא מקומות נבחים (ח) אפי' אם מיכ

בג"כ יודי דמה אפרי הגן אע"פ שלכתחילה מיום הברך עליו אלא בפה"ע אם בדיעבד ברך בפה"ע יצא ה' ל"ב ועיין לעיל קיומן ר"ו פעיף מ'.

במקו" שאמרו מעין שלש אפי' ברב' המזון עצמה שהיא חשובה ממנה שהיא ג' ברכות ממש אפ"ה אינה פוטר אותה ואצ"ל דבנ"ר אינו פוטר אות' דהיא גרוע ממנה וטעמא דמילתא נ"ל כבר ידעת דחמש מדרגות ברכות ישנם החשובה שבכולם היא ברכת המזון שהיא מן התורה והתורה לא חייב אותה אלא על הלחם דכתי' ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וגו' וכתי' בתריה ואכלת ושבעת וברכת וגו' דמיניה ילפינן הג' ברכות מן התורה ודקדקו חז"ל דווקא לחם שיש בו כמה מעלות משביע וסועד הלב ועליו יחיה האדם ואם הכי חייבה עליו התורה הג" ברכות אבל כל שאר דברים אין חייבים עליו לברך מן התורה ליהנות מן הע"הו בלא ברכה כמו שכתבנו פעמים ותקנו לברך על כל מין ומין ברכתו ואסמכוה אקרא דברוך ה' יום יום שצריך לברך על כל דבר ודבר מעין ברכתה ואסמכוה ג"כ מדכתיב ארץ חטה ושעורה סמוך קודם פסוק ארץ אשר לא במסכנות תאכלבה להם דאות' ג' ברכות שייכי ג"כ גבי ז' מינים ומ"מ אינם דאורייתא דארץ אשר לא במסכנות הפסיק הענין לפיכך תקנו חז"ל על הז' המינים שהם חשובים שנשתבח בהם א"י ברכה מעין ג' דומיא דג' דהם דאורייתא דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון אלא שבתוך הז' מינים עצמם ראו ג' מדרגות בחכמה ושעורה כל זמן שלא נעשי פת אלא מעשה קדירה אע"פ שאינם חשובים כמו הפת שאינם מסעדים הלב כמותו מ"מ כיון דזייני הם חשובים בזה יות' משאר ה' מיני פירות של ז' המינים ותקנו לברך אחריהם ברכה בפני עצמה והיא על המחיה ועל הכלכלה כו' ואח"כ בה' מיני פירות כיון שנשתבחו בהן א"י תקנו להן ברכתן מיוחדת על פרי העץ שהיא כוללת כולן אלא שעל היין אע"פ שהוא מן הגפן שבה' מינין מתוך חשיבותו קבעו לו ברכה בפני עצמו והיא על הגפן ועל פרי הגפן ואע"ג דיין ותמרים שהם כיון הה' מיני פירות אז"ל דהם זייני יותר מ"ה מיני דגן מ"מ הואיל והרוב אין אוכלין אותם לשם זייני אלא כמו שאר פירות לא רצו לתקן עליהם על המחיה כו' משכ"כ בה" מיני דגן שהבל אוכלין אותם לזייני ולהשביע לפקח הרעב ואח"כ על כל שאר מינין שבעול' שאינן חשובין כמותן מ"מ אסור ליהנות מהם בלא ברכה דה"ל מעילה ותקנו לברך אחריהם בנ"ר אע"פ שוודאי קצת היו נכללים בבעין ג' מ"מ לא חשיבי כותייהו כמו שנתבאר בכמה מינים מכל מה שכתבנו עד הנה וכיון שכן נ"ל שיצא לנו מזה טעמא דמילתא שאמרנו שכיון שכל אחת מן הברכות היא חשובה וכוללת יותר מן האחרת לפיכך אמרו שלא יברך החשובה על דבר הגרוע ממנה דכשם שאסור לקצר בשבחו של מקום לומר ברכה הגרוע על דבר החשוב ממנו כן אסור להרבות בשבחו י"ת במקום שאינו צריך לו כי אין זה מדרך הפיוסר והיינו הוא דאסמכה אקרא דברוך ה' יום יום תן לו מעין ברכותיו רצ"ל מעין ברכותיו ממש לא פחות ולא יותר וכגון זה אז"ל ג"כ במקום אחר כל האומר הלל הגדול בכל יום הרי זה מדרף בולו ע"ש שהוא ג"כ מטעם הזה נ"ל לפיכך מי שאכל דייסא (ט) אע"פ שברכתו היא על המחייה ועל הכלכלה והיא מעין בהמ"ז אין פוטר אותה דדייסא אע"ג דיין אינו סועד ומשבח יתירה דבה"מ שבח יתירה דבה"מ שחייבה התורה על הפת הו' משום דפתי משביע וסועד וכן אם אכל פירות אפי" מז' המינים אין ברכת על המחיה פוטר אות' דפירות לא זייני מיהו כיון דגבי יין אל שהוא סיעד וכן גבי תמרים אז"ל שהם וזין לפיכך אם אמר על היין או על התמרים (י) על המחיה כולו יצא ולא עור אלא אפי" אמר ב"מ על אילו השנים יצא דיין כיון שהוא סועד ומשמח הוי חשוב כמו פת ואפי' לכתחלה היה מן הדין לברך עליו בה"מ אלא לפי שאין דרך בני אדם לקבוע עליו לא רצו לתקן עליו כל הג' ברכות וכן תמרים זייני יותר מדייסא דה' המינים לפיכך אם אמר עליהם בה"מ יצא שאין זה שבח יתירה גבי תמרים עוד אמרו דאפי' לא אמר אלא ברכת הזן בין על היין בין על התמרים יצא ואע"פ שאין בה אלא מעין הזן בלבד ובברכה המיוחדת להז צריכין מעין ג' מ"מ כיון שעיקר הברכ' היא משו' דזייני אפי' לא אמר בה"מ מפסיק ודווקא בשסיים וחת' בא"י הזן את הכל שא"צ לבר' אחריהם יותר מברכה אחת אבל אם אמר בל נוסח הברכה עד בא"י הזן את הכל ולא חתם יתחיל ועל שונאחל' לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה כו' ויסיי" ברכה דמעין ג' שמה שאמר נוסח ברכת הזן אינו אלא במקום על הגפן ועל פרי הגפן דיין או במקום על העץ ועל פרי העץ דתמרים ,

יח לא יכלול אדם על הספק שום תוספות בברכה דבעין שלש אע"פ שאינו מוסיף שם ומלכות כגון שאכל דבר שהוא כספק לו אם מברכין אחריו מעין שלש והוא פרי ואינו יודע אם הוא משבעת המינים ורוצה לשתות אחריו יין או לאכול מיני דייסא כדי להוסיף בברכה אחרונה על העץ ועל פרי העץ אע"פ שאינו מוסיף לא שם ולא מלכות לא יעשה וטוב יותר לברך בנ"ר וצ"ע : (יא)

רט

דין טעות וספק בברכת היין ובו ג' סעיפים :

א היה בידו כוס של מים או שכר וסבור שהוא של יין והתחיל ואמר בא"י אמ"ה על דעת לומר בפ"הג ונזכר שהוא של שכר או של מים וסיים שהבל יצא וכ"ש אם היה בידו כוס של יין וסבור שהוא של מים והתחיל על דעת לומר שהבל ונזכר שהוא של יין וסיים בפ"הג שיצא אף אם סיים שהבל יצא דשהבל פוטר הבל וה"ה כשסיים בשתיהם כגון שהיה בידו כוס של מים וסבור שהוא של יין ואמר בא"י אמ"ה בפ"הג ובתוך כדי דיבור נזכר שהוא של מים ואמר גם שהבל נ"ב וכ"ש איפכא כגון שהיה בידו כוס של יין וסבור שהוא של מים ואמר בא"י אמ"ה שהבל נ"ב ונזכר מיד ואמר בפ"הג שיצא דהא אף אם לא סיים בפ"הג יצא וכ"ש כשלא טעה במחשבתו אלא בדיבורו שידע מה שהוא בידו והתחיל לברך על דעת לומר על מה שהוא בידו וטעה בדיבורו ואמר מה שאינו בידו ונזכר בתוך כדי דיבור וסיים על מה שהוא בידו שיצא שדרי תחלת מחשבתו היתה ע"ז שבידו ,

ב וי"א עוד שאפילו לא נזכר תוך כדי דיבור שטעה בדיבורו כגון שהיה בידו כוס של שכר או מים ופתח ואמר בא"י אמ"ה על דעת לומר שהבל וטעה בדיבורו ואמר בפ"הג ולא הרגיש שטעה ואח"כ נזכר ביותר מכדי דיבור אין צריך לחזור ולברך מפני שבשעה שהזכיר את השם והמלכות שדם עיקר הברכה לא נתכוין בברכתו אלא לברכה דראויה לאותו הפרי שבידו ולא היה בעיקר הברכה טעות יצא ואין מחזירין אותו וק"ל כדעת כולם להקל ואין נקרא טעות אלא כשטעה במחשבתו ודיבורו נמשכת אחר מחשבתו ולא נזכר בתוך כדי דיבור אז מחזירין אותו וגם בזה לפעמים הוי ברכתו ברכה בגון שהיה כוס של שכר או של מים בידו וישנן שם אחרים שרוצין לשתות ג"כ ויש לפניהם כוסות של יין וסומכין כולן על ברכתו של זהגוגם הוא עצמו יש לו יין לפניו ודעתו לשתות ממנו אחר כוס זה והוא סבור שגם כוס זה שבידו הוא יין ובירך בפ"הג ושותה ונודע לו שהוא של מים או שכר דאחרים ששמעו ברכתו זו יוצאין ושותין אחר ברכתו של זה והוא גם הוא אין צריך לחזור ולברך כששותה אח"כ יין שהיה לפניו (א) כיון שברכתו היתה ברכה להוציא האחרים ,

ג כל הברכות כולן אם נסתפק אם בירך אם לאו בין הברכות הראשונות בין האחרונות א"צ לברך דכולהו רבנן וספיקא דרבנן (ב) לקולא אבל ברכת המזון היא מן התורה ואם נסתפק אם בירך אם לא צריך לברך דספיקא דאורייתא להומרא ?

רי

אבל פחות מכזית מה דינו ובו ב' סעיפים ,

א ברכה ראשונה אין לה שיעור שעל כל הדברים מברך לפניהן אפי' בכל שהוא דהא מ"מ מתהני ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה , ומיהו הטועם (א) את התבשיל אינו צריך לברך עד רביעית ואפי" אם הוא בולעו שאין בוונתו ליהנות אלא לידע התבשיל שלא יקדיחנו וי"א שאם בולעו טעון ברכה אפי' בכל שהוא דהא מ"מ מתהני ולא פטרו את הטועם אלא בשחוזר ופולטו דכיון דפלטו

לא

מירע שהוצרך לברך על מתוקי' ברכה ראשונה כגון במלך והיסח הדעת מ"מ ברכה מברוסף דיין כו'ורתם (.גמה בבל"ב) (ע) לענ"ד פוגמ רמוק דומלי הדיוסא מין יהר מתמרים דהא מברכין עליה בת"מ ואי לא לא מברכינ' אמינא מ"ם ר' יוסה אבל ביין וכו' ה' בדיסא ולא נא להוציא מלא פמר דברים(ר"מ רבבה) וכן נראה מתיוסא רבנ"מ דף נ"ג נ"ד דברכת בלם פוטר לדיסא (י) נא מצאתי זה בשום מקום אלא דוקא בת"מ או הזן פוטר ואי מדנפכי' ה"ל ליכתוב נ"ב כדרכו ואקרוב מני לעיים דיסא לא עיין יפה בנכון ר"י בבב"ו בת"ם אבל על היין פוטרת מעין ג' והיה סובר שברכה מעין ג' רגיל על התמיה פוטר היין ולזיגו אלא דבה"מ פוטר על הגפן שהוא מעין ג' (יו"ט) ולפסר דס"ב ענוב נכנוס לגא זן יותר הרי"ם מעין שבעה על המזר' ובבר כתפתי לש מ"ל נכפ' ברכו" (יא) קבה מ' דעוב יותר שלא מכון דיסיקא אבל ועוד מהי הזיק דברכה בל"ר עדיף כל הברכה מעין ג' ועוד הא להרבה מוסקים ברכה מעין ג' דאורייתא וה"כ יותר יש לברך ברכה מעין ג' מבריך' לאוריתא מנו בבה"מ מדי קל"ר מברכה בנ"ר דהואי לכ"ע מדרבנן גם מ"ל נזכר זה בנ"י גם בטו"ג בסק בבסק לברך בנ"ר בגא עבים ורחי' ולא נהירא לי כן ורמה לבר המה הלבוש בנ"ע וגם ק' על הלבוש שכתב דין זה על פס עבר ומכל מא בת"ב ביומן ל' המלה פס בתי בתחב מחכל ולחתוה דבר מתוקף מברכה מחרוסה דקי"ל דאסור לו לאכל בלא נטורה ומלא המולל אם מוחר לו מאכל ע"י תקנה זו מיאכל דבר מחברך עניו בל"ר גם נהנות יין ולהוסיף בברכה ע"ז הטב אגא עבות כן דמין להוסיף אף בלא פס ומלכות והיינו שיאכל מהתלה על דעת זה מכל אם כבר אכל מנ"לנטנוס דאסור גם נרמ' דעוב יותר להוסיף בברכה בגא פס ומלכות משברך בתם ברכה בפס ומלכות ,

סימן ר"ט

(ח) בנ"מ מבואר דאף שלא היתה מברכה להוציא מחרים אם דעתו בהנאה היתה אין צריך להזור ולברך בכפות' , והי"ה כמאין דעתו לשתות אם היתה להוציא מחריב מעם' שבריך אחר ברכו' על מכום מי' כאב' שהוא יין ולא היה כוסות לפני המברכין ולא נאלר יין רק בקנקן ומסק בא"ת דלריך נברך בכה"ג אם רוצם לשתות יין אחר שלאחר שבכמ"ו על ברל' לבעלה דהא לא היה דעתו ודעתם לשתות רק תכוסו זה (ב) הרב' מוסקים הולקין בברכה מעין ג' סביה דאוריתא ומ' בע"ת דיוה מים בבא לידו מסק כה יבוא עמו לכלי מיוב ברכה ,

סימן ר"י

(א) הייבו כמתכוין לעשות' דאם אין מכוין לעשותה

לא מ׳ קרי דנאה זאו אפי׳ על הרבה אינו צריך ברכה ויש להקל בשתי הדעות דספק ברכות להקל לפיכך בפחות מרביעית אפי׳ אם בולעו א״צ לברך (ב) ואם הוא פולטן אפי׳ ביותר מרביעית אינו מברך (ג)

ב אבל ברכה אחרונה צריכה שיעור ושיעורה בז׳ דמינין כזית (ד) שאם אכל כזית מדם חייב לברך ברכה אחרונה דמעין ג׳ אבל פחות מכזית אינו חייב לברך כלום אחריו דהא מעין ג׳ דז׳ מינין דומיא דשלש דלחם תקנו ובשלש שדם דאורייתא על הלחם אינן בפחות מכזית דאכילה בתיב ואכלת ושבעת וג״ ואין אכילה דכל התורה פחות מכזית לפיכך בין אכל פת בי׳ שאר מיני ז׳ אינו חייב לברך בפחות מכזית יש מספקין בדבר שהוא כברייתו בגון גרגיר של ענב או של רימון אם מברכין אחריו אע״פ שאין בו כזית כיון שהוא בריה כמו גרגיר זית או לא לכו״ע טוב ליזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית לברה כדי להסתלק מן הספק ואין נקרא בריה אא״כ אכלו עם הגרעין כמות שהוא אבל אם (ה) נטל הגרעין מתוכה לא מיקרי בריה ופטר מברכה אחרונה אם אין בו כזית וגם בבריה שלם בדיעבד אם אכלן עם הגרעין אינו צריך לברך מספק דספיקא דרבנן היא וכן ברכת בנ״ר מסתפקין בה אם תקנה דומיא דבעין שלש ולא מברך בה בפ״ז מכזית או לא לפיכך גם אותו לא יברך אם לא אכל אלא פחות מכזית ובשתיית יין מסתפקים ג״כ דואיל ואמרינן ושבעת זו שתייה או דוי דומיא דאכילה ששיעורו בכזית כך אפילו בעידו לח אי דלמא נימא דשיעורו בכזית אחד שיהא נקרש ושיערו חכמים שהוא רביעית שרבעית יין אם יקרש יעמוד על כזית וע״ל סימן ק״צ סעיף ג׳) לפיכך אמרו טוב ליזהר שלא לשתות שום מ׳ שקה לא יין ולא שאר משקין אלא או פחות מכזית או רביעית(ו) שלם שלא להבניס עצמו לספק ברכה

ריא דין קדימה בברכת הפירות וכו׳ ו״ סעיפים ,

א מצוה לעולם להקדים החשוב מפני חשיבותו או החביב מפני חביבותו לפיכך אם היו לפניו מיני פירות הרבה שברכותיהן שוות והאחד נפטר בברכת חבירו אם יש ביניהם מין ז׳ מקדים לברך על מין ז׳ והוא יפטור את האחרים מפני שהוא חשוב דואיל ונשתבח בה א״י אע״פ שאינו חביב עליו כמו מין האחר שאינו ממיני ז׳ ואם אין ברכותיהן שוות דואיל ועל כל פנים הוא צריך לברך על כ׳ אפי׳ יש בהן מו׳ המינין כגון צנון וזית שזה ברכתו פה״א וזה פרי עץ והוא מז׳ המינין יכול להקדים ולברך על איזה מהן שרצה תחלה ואפי׳ אינו חביב עליו יותר מהאחר דלא שייכי להדדי בין שכל אחד יש לו ברכה בפני עצמו וי״א (א) שגם צריך להקדים החביב ונקדא חביב המין שהוא רגיל להיות חביב עליו ברוב פעמים אפי׳ אם עתה הוא חפץ יותר במין האחר (ב) אם ברכותיהן שוות ואין ביניהן מין ז׳ בגון הפוחים ואתרוג יברך על אותו שחביב עליו יותר ברוב הפעמים

ב וי״א דלעולם הולכין אחר החביב לו עכשו בין יש בהן מין ז׳ בין אין בהן מין ז׳ בין ברכותיהן שוות בין אין ברכותיהן שוות ואין דין קדימה מחמת חשיבות הז׳ מינין אלא כשרוצה בזה כמו בזה ובכל מקום שמברך על האחד מפני חשיבותו או מפני חביבותו יאכל ממנו קצת ואם רצה אחר כך לאכול מן השני הרשות בידו בין אם נפטר בברכה ראשונה בין אינו נפטר וצריך לברך שנית על זה ואוכלו ואח״כ חוזר יאכל מן הראשון בלא ברכה שאין הברכה השנייה הפסק ,

ג ברכה שהיא מיוחדת על דבר א׳ היא חשובה יותר מברכה שהיא כוללת הרבה דברים מפני שהמיוחדת היא מרבה בשבחו יותר מרכוללת מפני שהיא מורה על ההשגחה הפרטית לו י״ת שכמשגיח על בריותיו נדבר זה המיוחד בשבח ועליו יותר להחיות בו כל חי מן הדבר הכללי לפיכך אם היו לפניו דבר שברכתו בפה״ע ודבר שברכתו שהכל אע״פ שהמין שברכתו שהכל(ג) חביב עליו בפה״ע קודמה שהיא חשובה ומיוחדת שאינה פטורת אלא ד״א ושהכל כוללת כל הדברים וכן בפה״א ושהכל בפה״א קודמת אבל בפה״ע ובפה״א אע״פ שבפה״א כוללת יותר מבפה״ע מ״מ מפני שאינה כוללת יותר אלא מדרגה אחת מ״שא״כ בברכת שהכל שהיא כוללת הרבה דברים יותר אפי׳ מבפה״א בדאיתא לעיל סימן ר״ר לפיכך לא נתנו לברכת בפה״ע דין קדימה לבפה״א אלא איזה מהם שירצה יכול להקדים וי״א (ד) שגם בזו נהגו דין קדימה לבפה״ע ,

ד אמר הכתוב כסיפר שבחה של א״י שהיא ארץ חטה ושעורה גפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש והיא התמרים העושים דבש ואמרו חז״ל כל הקודם בפסוק זה הוא חשוב יותר לפיכך הוא קודם לברכה אפי׳ אם המאוחר חביב עליו יותר ודוקא עד רימון אבל מכאן ואילך לא דארץ בתריה דכתיב בקרא הפסיק הענין וכל הסמוך לו חשוב ממאוחר ממנו לארץ קמא דקרא הילכך זית קודם לשעורים שהוא ראשון לארץ בתרא ושעורה היא ב׳ לארץ קמא ותנדים קודמים לענבים שהם ב׳ לארץ בתרא וגפן הוא ג׳ לארץ קמא ודוקא כשאוכל ענבים במות שהן שברכתן בפה״ע אבל אם עשה מהן יין הקיבע ברכה לעצמו והוא בפה״ע היא חשובה יותר וקודמת לתמרים ואפי׳ לזתים שהוא ראשון לארץ בתרא והגפן הוא שלישי לארץ קמא אפי׳ הכי ברכת בפה״ע קודמת מפני חשיבתו בין בברכה ראשונה בין בברכה אחרונה כשבולל ברכת היין עם ברכ״ הפירות כדפרשי״ לעיל סי״ ר״ח צריך להזכיר תחלה על הגפן ועל פרי הגפן ואח״כ על העץ ועל פרי העץ אפ״ כשאכל זתים או תמרי״ ושתה יין צריך להקדים הגפן ואיזהו ברכת מעשה קדירה החשוב ושעורין דהם כל ה״ מיני דגן קודמת אפי׳ לברכת היין לפי שברכתן במ״מ והיא חשובה ומבורדת יותר גם קודמין לו בפסוק חטה קודמת לזתים דשניהם ראשונים הן לארץ ז׳ ה לקמא וזה לבתרא ויש לחטה יתרון שהיא קודמת בפסוק וכן שעורה קודם לתמרים דזה שני וזה שני אלא ששעורים קודם בפסוק : *

לעניות אפילו פחות מרביעית בעי ברכה לאוכלה (ע״ת) וכ״מ בב״ח ס״ל מה׳ ברכות עוד בחב דבעוטם אוכל דיש בחי כתו בתקנין גרבשות (ב) חשתא תחרות׳ לבשחל מין לעטום ולילע אפילו פחות מרביעי׳ אבל לעטו׳ ולילטו אפילו יותר מרביעית תותר אף לכתחלה בלא ברכה ומ״ע כתב דאין לילטע תמוס כל תשחית , (ג) וכן דאי להוג תמוס מסק ברכות ולא בב״ח , (ד) כ״ב ב״י כאן ומי׳ קפ״ל ולכ״ע מברכין ברכה אחרונה על כזית ולבד תאכלי על אור חדש שכתב בשם סדר ברכות דלכתחלה לא יאכל אדם פחות מכביצ׳ ומעבר הוא תמוס דמסתפקין גבי אכילה בברכה אחרונה אם בכזית אם כביצה אם כ״ע ״ והוא ליתא אלא לכ״ע מברכין על כזית ברכה אחרונה לכתחלה וכן כ״ג (ה) ל״ע הא הרא״ש ור״ יהודה כתבו דאף אכל שעל הגרעין הוי בריה בין שהיה בשעת הברכה שלם ואפ״ה ל״ל ל״ע ולבוש להחמיר גם בזה , ומפשר תמוס דרי״ף ורמב״ם פסקו על עיקר דין זה דבריה לגר פסק לקולא ואם ריסק אותה קודם אכילה כתב ע״ת דלא הוי בריה ואל״ל לברך ע״כ ותפתע אף אחלו עם הגרעין . (ו) כ״ב בש״ע וכתב ע״ח יש לתמוה לתת ערך רביעית בשני חלקי רביעית פגי דאמה ספק הוא דלמא בעינן כדי שביעה שהוא כביצה ושיעור רביעית הוא ביצה ותמוה ע״כ ותשתמעתי דברי המחבר כאן וכ״ח סוף סימן ק״ן דוקא רביעית הע״ד שיעור רביעית הוא ביצה ותמלא היינו עם הקליפה שהוא כשני ביצים אבל הקליפה ושיעור כזית הוא כחצי ביצה ומשערין בחב שיעור אם מניח זית בכלי אבל תפקין , מי שאכל חצי זית חבר מחברין בורא נפשות רבות וחצי מדבר המברך מעין ג׳ מברך בורא נפשות רבות (כ״ג) שוד פסק דאכילה זו שחייב רביעית או כזית אף אבל אכל בפעם אחת תערבות לברכה אחרונה אף אבל אם היה בכלי אחת תערבות פרס

סימן רי״א

(ג) וכ״כ הב״ח (ב) לכאורה זה אף לחותר הא בריש המחמן מזכר דברכותיהן שוות מתברר אבל החביב גם בש״ע לא כתב זה ואמנם דס״ל דאף לי״ת אלו שהם הכמ״ק דס״ל בחין ברכתן שוות להקדים החביב אף שיש בו מז׳ מינים מ״מ מודים בברכתן שוות דאם יש בהן מעין ז׳ דעדיף ואם אינן אחר החביב אבל כאלין מז׳ מינים ודוק אך ל״ע על ב״י דבשת״ה נוסף כל״ל מנחת ז׳ מינים קודם אף אין בהן ברכתן שוות ע״ש ואין להחריב (ג) וכן פסק בפ״ה אבל שכתב הכ״ ש״ע וא״כ לא כתבו דיל״ת כמו לדינא כמו כל מי שיש לו יין ברוח ותרקחת תכרי העד או פרי האדמה אסור לו לברך תחלה על יי״ם אף בחביב עליו אבל על המרקחת תחלה (ד) והגדולי הפליטו

לברכה אפי׳ אם המאוחר חביב עליו יותר ודוקא עד רימון אבל מכאן ואילך לא דארץ בתריה דכתיב בקרא הפסיק הענין וכל הסמוך לו חשוב ממאוחר ממנו לארץ קמא דקרא הילכך זית קודם לשעורים שהוא ראשון לארץ בתרא ושעורה היא ב׳ לארץ קמא ותנדים קודמים לענבים שהם ב׳ לארץ בתרא וגפן הוא ג׳ לארץ קמא ודוקא כשאוכל ענבים במות שהן שברכתן בפה״ע אבל אם עשה מהן יין הקיבע ברכה לעצמו והוא בפה״ע היא חשובה יותר וקודמת לתמרים ואפי׳ לזתים שהוא ראשון לארץ בתרא והגפן הוא שלישי לארץ קמא אפי׳ הכי ברכת בפה״ע קודמת מפני חשיבתו בין בברכה ראשונה בין בברכה אחרונה כשבולל ברכת היין עם ברכ״ הפירות כדפרשי״ לעיל סי״ ר״ח צריך להזכיר תחלה על הגפן ועל פרי הגפן ואח״כ על העץ ועל פרי העץ אפ״ כשאכל זתים או תמרי״ ושתה יין צריך להקדים הגפן ואיזהו ברכת מעשה קדירה החשוב ושעורין דהם כל ה״ מיני דגן קודמת אפי׳ לברכת היין לפי שברכתן במ״מ והיא חשובה ומבורדת יותר גם קודמין לו בפסוק חטה קודמת לזתים דשניהם ראשונים הן לארץ ז׳ ה לקמא וזה לבתרא ויש לחטה יתרון שהיא קודמת בפסוק וכן שעורה קודם לתמרים דזה שני וזה שני אלא ששעורים קודם בפסוק : *

ל גפן בפה״ע ע״כ תשובתי חזר המקשה והקשה ואמר ח״ל וא״ל על עלתו כתב בסעיף ה׳ מסיימן זה הכל סעיף ד׳ מיירי כשעבה מן הבשורין הבאל ולא מיירי בכוסם דלכתם חזר בסעיף כ׳ ח״ל ודא הטעה ושעורה קודמין דוקא כבוסמין הן תבשיל כו׳ אבל הכוסם הטעה שברכתו בפה״ע פיכה קודמת לברכת פרי הגפן ע״כ ח״ל אם כן הוא כתוב בהדיא מיירי בכוסם אם כן לאה בשעורה . לתמרים הא בתחרים סעיף ד׳ דזה קודם לזה דזה לזה הכל מיירי בתבשיל של שעורים ולאחר הבשל לי תבלת עתה דמיירי בכוסם הטעורים ועל״ל גדולה מו מיירי בכוסם אם כן הוא כתוב בהדיא מיירי בכוסם אם כן לאה בשעורה . לתמרים הא בתחרים משלם לי אמר לתנות בפה״ע רק תחיה בפה״ע דהאמת בספרי דחר בפירוש במיתן ר״ב בסעיף י״ב ע״כ הבאלה ואחר האומל ובתב ו״ל נראה תירון הגון עכ״ל בבאלה אלא בבאלתי הן תבל״ת ואחר ל״ל כל דאיכא אל דין הקדימות תבשיל דסעיף ד׳ מיירי עבשה מן הבשורים תבשיל כתו שבתב מל״ת עכתו בסעיף ה׳ ואם בבאלתי אם כן לאה יהיה זה קודם לבשורה היינו תבוש דזה קודם לגרן בארא בכוסם כי אף שיש לתבשיל דבשורה ברכת בת״ת והיא תשובה אלא הכי איכה לזה הקדימה בפסוק כי הבאלה של קדימה בפסוק הוא יותר תשובה ועדיפא יותר תבאלה על ברכת הינו תאוטת והא דבתב תב״ת בסעיף ד׳ דברכת מיני תאוטת הוא תשובה ומבורדת יותר הינו לתות לת בפ״ג אף שבפ״ג הוא תשובה מגד ברכתה יותר תכת״ת תבשיל דמעין ובשעורין דזה״ת פרי הגפן ו״ל לתבשיל דשעורין בתים לעיבוראל חדא אבורא ת״ת הוא ברכה תשובה ומבורדת מגד עלמה יותר תשאר ברכות לעלמה וגם״ים לה קדימה בפסוק לכן דזה״ת תבשיל דשעור״ לת בורא פרי הגפן אף שיש לבורא פרי הגפן גם כן תעבה לת בורא לת״ת בלים שתים תעבות קטנות דזה״ת לת התעבה לאחת אף אם הוא גדולה דמילתא ג׳ תעבות הן אחת בת״ת תעבה הבאה קדימה הבסוק תעבה הבאה בפ״ה , תעבה אחת יותר תשובה מתעבה מעבה אלא הכי איכה יותר תשובה הבאה , לכן דזה״ת בורא פרי הגפן לת בדרכתן הבאים קדימה הבסוק ואפ״ה אינו יכולה לתות לת בת״ת דבשורה כיון שיש לה שתים לעיבורא תעבה הראשונה ותעבה הבאה דכתב מר בסעיף ד׳ לגי שברכתן בת״ת והוא תשובה ומבורדת יותר כלי מיני יותר תבל״ג מי ודאי מי מעבה יותר מבורא לת״ת תעבה ברכות דעבתא , (עכ״ל המולל) תשובתי אלו ואמרתי נבלתי על דברי מל״ת בשירכת בדברי דברים אבל לא עלו על לבי תשובה וגם חיבוקי התעבות מלקה אין זה דעת ושם אחר מן הפוסקים כאחר מבאר , בתחלה לתרוץ מה שהבתבתי בסעיף ד׳ בסימן רי״ל מיירי בכת מו בתבשיל הם לא לתרוצי בתחלה בסעיף ה׳ אלא ודאי דחבה ובשורה קודמין כולו הרי בסי׳ שהם אלתרוצי דקדימות הבתובי׳ בסעיף ד׳ מיירי בכת מו בתבשיל לא לתרוצי אלא בקדימות חבה ובשורה לכל ה׳ מינו פירות שבתבתם נגם ה״ מאבל מה שלתרוצי בקדימת אחים לבשורה לא מיירי אלא בכוסם בשורה בורא לת״ת בשם שבתבתי בתרוצי בין לא גדל הגן שברכתו בל״ס תרוס חבבה ברכתו בין לא גדל הגן שברכתו בל״ס והיתה מבוש מעלה קדימה בפסוק לתרץ בתרא ואם כן מה שבתבתי באחריתו שבתבתי לבוש בתבתי שם שבתבתי בספרי דזה קודם לבשורה ובשורה קודם לתמרים מיירי בכוסם הבשורים עולו אבה בלגן הבנות דבריי בקדימת זית קודם לבשורה קודם לתמרים ובכוסם על זה יכול גדול להקשות עלי קדימת הקדמות גדולות אבל בחזילת בלא בחזילת מיעלת כי בזמן בעיבור זה על יאור רשע ובפילת הסיבה יכול הבנין כי לא הקדמה יפה לא באחרתי ולא בספרי כי מה שלתרוצי בחאריתי דבסעיף ד׳ מיירי בכוסם לא לתרוצי אלא בתקום שבתבתי דזית קודם לבשורה ובשורה ובשורה ברכת שהם שור והוא בורא לת״ת בלאה תבל בתקום שבתבתי דבשורה קודם לתמרים לא לתרוצי אלא בשם בתבתי זית קודם לבשורה ובשורה קודם לתמרים בבבא לתרוצי אלא הרי בתבתי בתבתי אילך זית קודם לבשורה ובוזתי לבם פיתה עזה מיירי בכוסם בשורה ותמ״ב בבוזה הבסעיף ד׳ שבשורה קודם לתמרים כי ובעיה קלי

תחלת

הגן בפה״ע ע״כ תשובתי חזר המקשה והקשה ואמר ח״ל וא״ל על עלתו כתב בסעיף ה׳ מסיימן זה הכל סעיף ד׳ מיירי כשעבה מן הבשורין הבאל ולא מיירי בכוסם דלכתם חזר בסעיף כ׳ ח״ל ודא הטעה ושעורה קודמין דוקא כבוסמין הן תבשיל כו׳ אבל הכוסם הטעה שברכתו בפה״ע פיכה קודמת לברכת פרי הגפן ע״כ ח״ל אם כן הוא כתוב בהדיא מיירי בכוסם אם כן לאה בשעורה . לתמרים הא בתחרים סעיף ד׳ דזה קודם לזה דזה לזה הכל מיירי בתבשיל של שעורים ולאחר הבשל לי תבל״ת עתה דמיירי בכוסם הטעורים ועל״ל גדולה מו מיירי בכוסם אם כן לאה בשעורה . לתמרים הא בתחרים משלם לי אמר לתנות בפה״ע רק תחיה בפה״ע דהאמת בספרי דחר בפירוש במיתן ר״ב בסעיף י״ב ע״כ הבאלה ואחר האומל ובתב ו״ל נראה תירון הגון עכ״ל בבאלתי אלא בבאלתי ואחר ל״ל כל דאיכא אל דין הקדימות תבשיל דסעיף ד׳ מיירי עבשה מן הבשורים תבשיל כתו שבתב מל״ת עכתו בסעיף ה׳ ואם בבאלתי אם כן לאה יהיה זה קודם לבשורה היינו תבוש דזה קודם לגרן בארא בכוסם כי אף שיש לתבשיל דבשורה ברכת בת״ת והיא תשובה אלא הכי איכה יותר תשובה בפסוק כי הבאלה של קדימה בפסוק הוא יותר תבאלה ועדיפא יותר תבאלה על ברכת הינו תאוטת והא דבתב תב״ת בסעיף ד׳ דברכת מיני תאוטת הוא תשובה ומבורדת יותר הינו לתות לת בת״ת בל״ג אף שבל״ג הוא תשובה מגד ברכתה יותר תכת״ת תבשיל דמעין ובשעורין דזה״ת פרי הגפן ו״ל לתבשיל דשעורין בתים לעיבוראל חדא אבורא ת״ת הוא ברכה תשובה ומבורדת מגד עלמה יותר תשאר ברכות לעלמה וגם״ים לה קדימה בפסוק לכן דזה״ת תבשיל דשעור״ לת בורא פרי הגפן אף שיש לבורא פרי הגפן גם כן תעבה לת בורא לת״ת בלים שתים תעבות קטנות דזה״ת לת התעבה לאחת אף אם הוא גדולה דמילתא ג׳ תעבות הן אחת בת״ת תעבה הבאה קדימה הבסוק תעבה הבאה בפ״ה , תעבה אחת יותר תשובה מתעבה מעבה אלא הכי איכה יותר תשובה הבאה , לכן דזה״ת בורא פרי הגפן לת בדרכתן הבאים קדימה הבסוק ואפ״ה אינו יכולה לתות לת בת״ת דבשורה כיון שיש לה שתים לעיבורא תעבה הראשונה ותעבה הבאה דכתב מר בסעיף ד׳ לגי שברכתן בת״ת והוא תשובה ומבורדת יותר כלי מיני יותר תבל״ג מי ודאי מי מעבה יותר מבורא לת״ת תעבה ברכות לעבתא , (עכ״ל המולל) תשובתי אלו ואמרתי נבלתי על דברי מל״ת בשירכת בדברי דברים אבל לא עלו על לבי תשובה וגם חיבוקי התעבות מלקה אין זה דעת ושם אחר מן הפוסקים כאחר מבאר , בתחלה לתרוץ מה שבתבתי בסעיף ד׳ בסימן רי״ל מיירי בכת מו בתבשיל הם לא לתרוצי בתחלה בסעיף ה׳ אלא ודאי דחבה ובשורה קודמין כולו הרי בסי׳ שהם אלתרוצי דקדימות הבתובי׳ בסעיף ד׳ מיירי בכת מו בתבשיל לא לתרוצי אלא בקדימות חבה ובשורה לכל ה׳ מינו פירות שבתבתם נגם ה״ מאבל מה שלתרוצי בקדימת אחים לבשורה לא מיירי אלא בכוסם בשורה בורא לת״ת בשם שבתבתי בתרוצי בין לא גדל הגן שברכתו בל״ס תרוס חבבה ברכתו בין לא גדל הגן שברכתו בל״ס והיתה מבוש מעלה קדימה בפסוק לתרץ בתרא ואם כן מה שבתבתי באחריתו שבתבתי לבוש בתבתי שם שבתבתי בספרי דזה קודם לבשורה ובשורה קודם לתמרים מיירי בכוסם הבשורים עולו אבה בלגן הבנות דבריי בקדימת זית קודם לבשורה קודם לתמרים ובכוסם על זה יכול גדול להקשות עלי קדימת הקדמות גדולות אבל בחזילת בלא בחזילת מיעלת כי בזמן בעיבור זה על יאור רשע ובפילת הסיבה יכול הבנין כי לא הקדמה יפה לא באחרתי ולא בספרי כי מה שלתרוצי בחאריתי דבסעיף ד׳ מיירי בכוסם לא לתרוצי אלא בתקום שבתבתי דזית קודם לבשורה ובשורה ובשורה ברכת שהם שור והוא בורא לת״ת בלאה תבל בתקום שבתבתי דבשורה קודם לתמרים לא לתרוצי אלא בשם בתבתי זית קודם לבשורה ובשורה קודם לתמרים בבבא לתרוצי אלא הרי בתבתי בתבתי אילך זית קודם לבשורה ובוזתי לבם פיתה עזה מיירי בכוסם בשורה ותמ״ב בבוזה הבסעיף ד׳ שבשורה קודם לתמרים כי ובעיה קלי

תחלת

ה והא דחטה ושעורה קודמין דוקא כשעשה מהם תבשיל או פת שאז הם בחשיבותם ומעלתם אבל הכוסס חטה שברכתו בפ"הא אינה קודמת לברכת בפ"הע דלא חשיבי אז משאר ברכות בפ"הא ודינה כשאר בפ"הא שכתבתי למעלה והוקא בחטה ושעורה וגפן כל מעלתם הוא אחר שנשתנו אבל בתמרים הוי דינא איפכא שכל דין קדימה שיש להם אינו אלא באוכלין בעודן תמרים כמות שהן אבל אם עשה מהן רבש שאינו אלא זיעה בעלמא וברכתו שהכל פקע ממנו דין קדימתו ודינו כשאר דברים שברכתן שהכל וכן הדין בתאנים ורמונים אבל בית דינו במשקה שוה לפרי דבדבותיהן שוות .

תחלת הענין כ' והא דחטה ושעורה קודמין מ' ונא קאי לחלה אחה שכתבתי זית קודם לשעורה דאתם וודאי מיירי בכוסס שעורה דוק ואחר דנה חכ"ה לתרץ דברי וכתבת עליו שבעיקר הוא תירוץ הגון ופלאתי אתכ"ת הרי ת"ל עודני מי וקיים עד שנה רגונו ל"ת ואל תחלה כי בוקי סריקיה כי בעיני כתתת מינו הגון כלל מלוקות המדרגות שחלקת בין הברכות ולא עלה זה על דעתי מעולם וגם עתה לא מתיב לי כלומר לא מבירת לי כי מה שחלקת המדרגות לשלשה מעלות זו מעולה מזו תמין לך אלו המדרגות אינם אלא דברי נבואה כי לפי דבריך חביה ברכת בפה"ג מעולה מאד והוה אמי' דין מעלת הקדימה שבפסוק ומעלות קדימת הפסוק הוה בת"ל ותהיה ברכת בת"ל הבדאה שבורת שאחרת הלכה מה מתין לך חביבה בפה"ג שהא מעולה מבפסוק ומעלת הקדימה תהיה בת"ל מי הגיד לך המדרגות האלו ופחות היה לו להעות תרחה בת"ל ומ"ל הוהרת אותם ב' מדרגות מברכת בפה"ג חלילה דמדרכת ומדרכת בת"ל הוא עדיפא ומדיפא הרבה מבורא פה"ג שהוא פרטיות אחד בענין גדול והוא שהתין מתברכין אותה עליו מורה על ההגאה הגדולה שמבנים הפס ל"ת על בריותיו וזן ומפרנס ומטביע אותם וקרובה הוא לברכת הפת כמו שהאחר בע"ב גם מה בפירשת כוונת דברי בתה שכתבתי דברכת מזונא ת"ל הבדאה שבורת יותר מ' אחרת שבמזונות לומר בתמלת יותר אין פירושו יותר מבלר מבלר ברכות בעלמא חלילה לי לומר כן כי הלא בע"ל הוא הברכה הבאה בכל הברכות חוץ מברכת הפת ועדיפא הוא מברכת בפה"ג בתר מעלות חוץ מעלה ואמינו ואמינו מתיבת מתחבת מזמן הגן שבכבשת המינים בגון לאורז מין דזיין מתברכין עליו בת"ל כמו שכתבתי למעלה מ' ר"ח פעיף ז' ועדיפא הוא מברכת בפה"ג מעולה ומעולה זיין ומבטיע ועליו יחזה האדם והוא עדיף ומקיב לאדם מזיין דגא זיין לוגא מבטיע ואין בה כל כך הוהלה אל ההגאה הגדולה ל"ת על בריותיו . ומדרגות הבריות מה הם ברכת הפת והוא מעלת לחם כו' הוא החטוכה שבכולן מעליו יבדו יהיה הלחם על פי ל"ל ל"ת ואח"כ בת"ל מהוא קרובה מלה מבני מהוא מורה ג"כ על הבאתה הפ"ל הפרטיות על בריותיו בהמה ובמבע ואח"כ ברכת בפה"ג מן הטעם המתורגם בכל המקומות שהוא מעולה מלקים ומקנים ומח"כ בפה"ע הוא פרטיות במינות ואח"כ בפ"הא ואין טוב לו בעולם וכמו עשים מבפסק לקדיים אחת מן המעולות הללו אל המוקדמות אלה הוק ותכנה כי אתה יהגה מני ובגל"ע כתבתי . (עד כאן הגה)

הסכימו לפנים ראשונה (ה) הסה הלבנם בפ"ב כתב זה (מי"ע) (ו) מיירי בלחם שרוצה לאכל עם פחות מכזית דאז מ"ל כסילה כדלעיל מיתן קל"ב דאל"כ הא אין רבמי לבפסק בין נעילה לאכילה אי נמי מיירי אם. רוצה לאכל דבר חביב עליו העוחד על השלחן קודם נעילה ועיין בגל"ה דף ל' בתרומות .

סימן רי"ב

(א) נראה מדת"ל ואחרונים דיש לנהוג כי"ל אלא (ב) דעת קצת מתחרונים דוקא כסכיה העפקר לפניו כשאכל העיקר אבל כשאל היה לפניו אל מדעתו לאכל כעפל לא נפטר ולכתחילה יש לחו לברכיו . (ג) מחבת לאם שוחה מתחלה או אוכ פת עם השחוי פוטר ות"ל כתב בעתק הברכה דהוה חסילות אלא לאוכל בעבה שחייה משם מתק השחייה אלא אם כתוב הסעודה דאלא בקומין עכשיו אפיר מחי אוכלין מתוק השחייה . או תשום מילוי הכרס ולענין אי בעינן נטילי על הפת בענין דנפטר עיין סימן קל"ח . (ד) וכן הסכימו רת"ל וא"ה (ה) וא"ה טיאמו מרגנין לעשות בפורים מברכין על המרקחת ופוטרין הלעקור שעליו תוגם הטיאמון עתק הברכה

סימן רי"ג

(א) ובגיעבד יצא בשתיה אף בברכה אחרונה רת"ל אף לדידהו יש חילוק מתוס דהלכה כלישנא בתרא בכלאחר הדברים תוך מפת ויין לא מהכיל לא הסיבה ע"כ וכ"כ בע"ח דף ל"ג . ז"ל ועיין בתי"ט שלי שנסחבם רת"ל בכמה עכ"ל ומראה דקושיא זה מוזרעת תמיהה ע"ל על רת"ל ה"ל לפסקה כרמב"ם ומה"ג הפיל ו' ויין לא מהני הסיבה וא"כ ישיבה לדידן וכ"כ הב"ח דיש להאה כן הבריו נכונו ע"כ ונ"ל דזה קשה לנבוג על רת"ל

ו דיו לפניו תבשיל מקמח של אורז או מקמח של דוחן ושאר מיני קטניות מעורבים עם קמח כוסמין וכל חמשה מינים וגם דיו לפניו נפן ותאנה ורימון כיון שמברך על התבשיל בורא מיני מזונות נראה לי שקדמת גם כן ברכתו אף על גב דהנך מינין שבעה ואיהו לאו ממין שבעה מעל מקום כיון דחשיבי דעבדי' מינייהו פת ומברך עליהם המוציא וברכת הכזית דראיתא לעיל סימן ר"ח ברכתו גם כן קודמת אע"ג דלאו עבדינהו פת (ה) נראה לי וברכת המוציא (ו) קודמת לכל אפילו לברכת בורא מיני מזונות וכל שכן לשאר ברכות אף על גב שהדבר האחר חביב עליו יותר שהיא הברכה הפרטי' והחשובה שבכולן וכ"מ שאמרנו שאחר קדם לחבירו היינו כששניהם בפניו ודעתו לאכול משניהם אבל אם אינו רוצה לאכול משניהם או אפילו רוצה לאכול משניהם ואין שניהם לפניו מברך על אותו שרוצה לאכול ממנו וכל דין קדימה שאמרנו אינה אלא לכתחלה אבל אם עבר ובירך על השני יצא שאין סברא לומר שיחזור ויברך משום קדימה בעלמא ואם הברכת שוות אין צריך לחזור ולברך על זה שהיה לו להקדים ובלבד שהיתה דעתו גם עליה בשעת ברכתו : (ראין בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גרירה אלא דרך בונה) :

ריב שהעיקר פוטר הטפל וכו' ב' סעיפים .

א כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה בין מברך שלפני' בין מברכה של אחריה לא מבעיא אם העיקר מעורב עם הטפל אלא אפי' כל אחר לבדו ואפי' פת שהוא חשוב מכל אם הוא טפל כגון שאוכ' דג מליח ואוכל פת עמו כדי שלא יזקקו בגרונו מברך על הדג ופוטר את הפת בין שהוא טפל ר"א (א) אם הטפל חביב עליו מברך עליו תחלה ואח"כ מברך על העיקר שאין העיקר נפטר בברכתו בין שאין ברכותיהן שוות דאפושי ברכות כי האי עדיף מלדפקיע ברכות אבל לא יברך על העיקר תחילה ואח"כ על הטפל מפני שהוא חביב עליו שזה הוי ברכה לבטלה שבבר נפטר הטפל בברכת העיקר : והא דמברכין על העיקר ופוטר את הטפילה היינו שאוכלין ביחד וכן כשאוכל דעיקר תחילה (ב) אבל אם אוכל הטפל תחילה כגון שרוצה (ג) לשתות ורוצה לאכול תחילה כדי שלא ישתה אליבא ריקנא או שאוכל גרעיני גודגניות למתק השתייה מברך על האוכל תחילה אף על פי שהוא טפל לשתייה כי איך יתכן שיפטרנו העיקר אחר כך בברכתו למפרע והוא כבר היה נהנה בלא ברכה כשהוא מברך על האוכל תחילה אף על פי שהוא טפל מכל מקו' גורם לו טפלותו שאין מברכין עליו ברכתו הקבוע לאותו מאכל אלא שהבל וכתב על זה הב"י ח"ל וג"ל דלפי מה שאמר רבינו בסוף סי' ד"י בשם הרא"ש דבשביל חסרון השיעור לא שייך בו ברכה אחרת הכי נמי בשביל שבא למתק השתייה לא נשתנה ברכתו עד כאן לשונו ולי נראה דלא דמי זה לחסרון השיעור דהתם אין כאן שום חיוב ברכה אלא שמפני חסרון השיעוד אנו באין לקבוע לו ברכה אחרת על זה קאמר הרא"ש דבשביל חסרון השיעור לא שייך ברכ' אחרת אלא לא יברך כלל אבל הכא דעל כל פנים הוא צריך לברך אלא שמן הדין היה יכול לפטורו עם ברכת העיקר ורק מטעמא דאיך יהנה מן העולם בלא ברכה והוא כבר נתהנה קודם אכילת העיקר הדעת נותן שיברך עליו תחילה ולא משום עצמו אלא משום העיקר שרוצה לאכול אחר כך דהא אינו חפץ בו אלא בעיקר בהא אפילו הרא"ש מודה דמחמת טפלתו השתנה ברכתו נראה לי (ד)

ב מרקחת שמציעין על רקיקין דקין אותה רקיקין הוי טפלה למרקחת שהרבר ידוע שאין באין שם לאכול לחם רק שהרקיקין מדבקין המרקחת עליהן כדי שלא יטנפו הידים בראש וכדומה לזה הלכך ה"ל הרקיק טפלה וברכת המרקחת פטורה (ה)

ריג מי שיצא אם מוציא אחרים וכו' ג' סעיפים :

א כבר כתבנו שמן הדין יכול כל אחד מישראל לפטור את חבירו מכל הברכות שבעולם מטעם שכל ישראל ערבים זה לזה וכל אחד משלם חובתו של חבירו מפני הערבות המוטל עליו אלא שברכת הנהנין אחז"ל שמי שלא נהנה לא יוכל לפטור את הנהנה שאין זה כשאר חוב של מצוה המוטלת עליו דאין סברא שזה יברך וזה יהנה שאם רוצה הוא לידהות יברך וישבח בעצמו לש"י הנותנו לו ואם לא יברך לא יהנה ג"כ מש"אב כשאר מצוה המוטלת עליו בעל ברחו :

ב אבל אם גם המברך רוצה ליהנות יכול לפטור את חבירו עמו הואיל ובלאו הכי הוא חייב לברך על הנאתו לפיכך אמרו על כל הפירות ושאר דברים חוץ מפת ויין אם האוכלין הם שנים או רבים אחד פוטר את חבירו אפי' בלא הסיבה אבל ישיבה מידה בעי שיהיו יושבים יחד במקום אחד כדי שיהא הכירא והוכחה ע"י ישיבתם יחד שכולם סומכים ומכוונים לצאת בברכתו של זה אבל בפת ויין אז"ל הואיל ואין דרך בני אדם לעשות קביעה על פת ויין אלא עד שיסובו יחד בהסיבות כמו שהיו מנהגים בימיהם אין אחד מברך לכולם להוציא עד שיסובו שאין ניכר ומוכח שרוצים לצאת בברכתו של זה עד שיעשו קביעת על ידי הסיבה כמנהגם ולדידן שאין אנו נוהגין בהסיבת אלא ישיבה כל הדברים שוין לדידן דבכולן הן פת ויין או פירות ושאר דברים אין אחד מוציא חבירו אלא בשישבו ובשישבו א' מברך לכולן אפי' בפת ויין וכל זמן שלא ישבו אין אחד יוצא בברכת חבירו שאין כאן הכירא וצריך כל אחד לברך לעצמו והא דאמרינן האחד מברך לכולן וכל הדברים שוין בזה ה"מ בברכה ראשונה שכיון שכל אחד מרויח בברכה זו שעל ידי כן מותר לו לאכול ולהנות דעתם ומחשבותם מסכמת יותר להצטרף אבל בברכה אחרונה שכבר אכלו ודעתם להפרד איש מעל אחיו יש חילוק בין פת לכל שאר הדברים דהפת שהוא חשוב צריכין זימון כמו שנתבאר למעלה . ובשאר דברים אפילו בין צריכין לחלק כיון שדעתם הוא להפרד אין מחשבתן מצדפתן וכל אחד מברך לעצמו ברכה אחרונה (א) ראין זימון אלא בפת מפני חשיבתו . וי"א דלדידן (ב) נמי יש חילוק בין פת ויין לשאר דברים בברכה ראשונה דבפת ויין אחר מברך לכולן בישיבה כשישבו כולן ויש כאן היכר שרוצים לצאת בברכתו של זה שכן הוא מנהגינו לקבוע על פת ויין בישיבה אבל בשאר דברים אפי' בישיבה אין אחד מברך לכולם כיון שאין מנהגינו לקבוע על שאר דברים לא בישיבה ולא בהסיבה לכן אפי' ישיבה אינה מועלת שיוציא אחד את כולם וכן נוהגין לברך כל אחד בעצמו על פירות

(ג) נראה מדת"ל ואחרונים דיש לנהוג כי"ל אלא (ב) דעת קצת מתחרונים דוקא כסכיה העפקר לפניו כשאכל העיקר אבל כשאל היה לפניו אל מדעתו לאכל כעפל לא נפטר ולכתחילה יש לחו לברכיו . (ג) מחבת לאם שוחה מתחלה או אוכ פת עם השחוי פוטר ות"ל כתב בעתק הברכה דהוה חסילות אלא לאוכל בעבה שחייה משם מתק השחייה אלא אם כתוב הסעודה דאלא בקומין עכשיו אפיר מחי אוכלין מתוק השחייה . או תשום מילוי הכרס ולענין אי בעינן נטילי על הפת בענין דנפטר עיין סימן קל"ח . (ד) וכן הסכימו רת"ל וא"ה (ה) וא"ה טיאמו מרגנין לעשות בפורים מברכין על המרקחת ופוטרין הלעקור שעליו תוגם הטיאמון עתק הברכה

(ה) ובגיעבד יצא בשתיה אף בברכה אחרונה רת"ל אף לדידהו יש חילוק מתוס דהלכה כלישנא בתרא בכלאחר הדברים תוך מפת ויין לא מהכיל לא הסיבה ע"כ וכ"כ בע"ח דף ל"ג . ז"ל ועיין בתי"ט שלי שנסחבם רת"ל בכמה עכ"ל ומראה דקושיא זה מוזרעת תמיהה ע"ל על רת"ל ה"ל לפסקה כרמב"ם ומה"ג הפיל ו' ויין לא מהני הסיבה וא"כ ישיבה לדידן וכ"כ הב"ח דיש להאה כן הבריו נכונו ע"כ ונ"ל דזה קשה לנבוג על רת"ל

(ו) ובגיעבד יצא בשתיה אף בברכה אחרונה רת"ל אף לדידהו יש חילוק מתוס דהלכה כלישנא בתרא בכלאחר הדברים תוך מפת ויין לא מהכיל לא הסיבה ע"כ וכ"כ בע"ח דף ל"ג . ז"ל ועיין בתי"ט שלי שנסחבם רת"ל בכמה עכ"ל ומראה דקושיא זה מוזרעת תמיהה ע"ל על רת"ל ה"ל לפסקה כרמב"ם ומה"ג הפיל ו' ויין לא מהני הסיבה וא"כ ישיבה לדידן וכ"כ הב"ח דיש להאה כן הבריו נכונו ע"כ ונ"ל דזה קשה לנבוג על רת"ל

(ג) פירות אפילו בישיבה

ג וכשהאחר מברך לבולן ושמעו האחרים ומכוונים אליו יוצאין בשמיעתן ובכוונתם אפילו אם לא יענו אמן דשומע בעונה ואפילו אם יענו אמן אין יוצאין ידי חובתן בשמיעת הברכה אלא אם כן שמעוהו מתחילתה ועד סופה ונתכוונו לצאת בשמיעה זו ידי חובתן דמצות צריכות כוונה וגם המברך נתכוין גם כן להוציאן ידי חובתן

ריך שצריך בברכה שם ומלכות, וכו סעיף א,

א כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינו ברכה כדי שידעו הכל למי הוא מברך ואם דילג שם

או מלכות יחזור ויברך ואפילו לא דילג אלא תיבות העולם לבד אע"פ שאמר מלך צריך לחזור ולברך דמלך לבד אינו מלכות שצריך שימליכוהו על כל העול' וברכה ראשונ' של י"ח שאין בה מלכות דבשלמא שאר כל הברכות סמוכים לה והתחל' ברכה שלה קאי אכולהו אלא היא למה לא תקנו בה מלכות, דואיל ויש בה האל הגדול חשיב כמו מלכות וי"א לפי שאומר אלקי אברהם הוי כמו מלכות לפי שעדיין לא המליכוהו עליהם העולם עד שבא אברהם ע"ה ופרסם מלכותו בעולם וברכה אחת מעין ז' שאין בה מלכות האל הקדוש שאין כמוהו הוי כמו מלכות וברכת אלהי נשמה לדעת האומרים שאינה סתוכה לברכת אשר יצר ואין בה מלכות ביון שמזכיר בה שהקב"ה בורא הנשמות ונופח' בנופש ואח"כ נוטלם מהם ואח"כ מחזירה בהם אין לך הזכרה מלכות גדולה מזו שעושה בעולמו כרצונו כמלך במדינתו וי"א דה"ק כל ברכות הדאה שמודה להקב"ה על הנאה הטובות שנמלהו י"ת שייך בהם להיות הזכרת שם ומלכות שמודה לו אבל שאר ברכות כגון בתפלת י"ח שאינה אלא על תביעת צרכיו של אדם ואינה אלא משום דק"ל לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך יתפלל לא תקנו בה מלכות.

רטו ענית אמן אחרי הברכות וכו ד' סעיפים,

א כבר אמרנו שהענה אמן אחר ברכותיו הרי זה כבור וטעמא יתבאר בסמוך בד"א בענה אמן אחר ברכה אחת אבל האומר שתי ברכות זו אחר זו ופוסק או יותר משנים כשפוסק יאמר אמן אפילו אחר ברכת עצמו כיון שהוא סיום ברכותיו, ויש חולקין ואנו אין נהגים לומר אחר ברכת עצמו בשום מקום רק בברכת המזון אחר בונה ירושלים מפני שהיא סוף ברכות שהם מן התורה ומשם ואילך הטוב והמטיב היא מדרבנן וכדי להראות שחילוק יש ביניהם ענים אחריה אמן ולא במקום אחר ואין לשנות המנהג,

ב ודווקא אחר ברכת עצמו לא יענה אדם אמן והרי זה כבור העונה אחר ברכת עצמו שאין זה מדרך המוסר שיאמר אדם דברים ואח"כ יחזיקם ויקיים ויאמ' בעצמו זה מה שאמרתי הוא אמת דפשיטא הוא מי אמר לו שהוא אינו אמת אבל השומע ברכה מפי אחר צריך לענות אחריה אמן על כל ברכה וברכה שישמע כי גדול (א) העונה אמן יותר מן המברך שהוא מחזיק ומקיים ואמר כל מה שזה אומר הוא אמת ויציב כדאיתא לעיל סימן קכ"ד לפיכך השומע אחד מישראל מברך אחת מכל הברכות אעפ"י שלא שמע כולה מתחילה ועד סופה רק ששמע מברך ושמע שהזכיר את השם יענה אמן ואף על פי שהוא אינו חייב באותה ברכה חייב לענות אחריו אמן אבל אם היה המברך אפיקורס או כותי אין ענים אחריהם אמן שאילו אין כוונתם לשם שמים אלא לע"ז, וכן אפי' ישראל גדול ושינ' ממטבע הברכות אין ענים אחריו אמן וגוי אם שמע מפיו כל הברכות יענה אחריו אמן שאין דרך סתם גוים לכוין לע"ז כשמזכירין את השם ותינוק אין ענים אחריו אמן שאין טונת' לשמים,

ג והא דאין ענים אמן אחר התינוק דווקא בשעה שלומד הברכה לפני רבו שמותר ללמוד הברכות לתינוקת כתיקונם ואע"פ שהם מברכים לבטלה בשעת ליסור לית לן בה שהרי על כרחם צריכים אנו ללמוד עמהם שהתורה אמרה ולמדתם אותם את בניכם וגומר לפיכך כשהם אומרים הברכה להתלמד אין צריכין לענות אחריהם אמן אפי' אם האחר השומע אותם הוא חייב באותה ברכה ומכוין לצאת בה וענה אחריהם אמן כדי לצאת בה אינו יצא אבל בשעה שהם מברכין לפטור א"ע כיון דבני חיובן הם ענין אחריהם אמן אבל מ"מ אין יוצאין בו ידי חובת אותה ברכה כיון שהתינוק אינו חייב באותה ברכה אלא כדי להתחנך, וכן בשעה שאומרים ההפטרה בב"הכ ענין אחריהם אמן:

ד כל המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם שמים לשוא והרי הוא כנשבע לשוא שעובר משום לא תשא את שם י' אלקיך לשוא ואסור לענות אחריו אמן,

ריז דיני ברכת הריח, וכו י"ד סעיפים:

א כשם שאסור ליהנות מן העולם באכילה ובשתייה עד שיברך כך אסור ליהנות מריח טוב עד שיברך ואסמכוה אקרא דכתיב כל הנשמה תהלל יה איזה דבר שנהנה ממנו הנשמה ואין הגוף נהנה ממנו זה הריח ויברך קודם שמריח כמו שמברך באכיל' לוד' שאוכל אבל לאחריו אין צריך לברך כלום וטעמא שלא תקנו ברכה לאחריו נ"ל (א) משום דאי אפשר שאם כלה כל הריח על מה יברך דבשלמא גבי אכילה מברך על האוכל שבמעיו אבל בריח על מה יברך מה שהריח אע"פ שקלט מן הריח הבלא בעלמא הוא ואין בו ממשות ועיקר הדבר שבא ממנו הריח כבר כלה והרי גם באכילה הוא כן אם לא בירך אחריו עד שנתעכל בתוך מעיו אינו מברך עוד ואם עדיין לא כלה עיקר הריח אלא שהו' קלט ממנו וילך לדרכו על מה יברך אחריו אם על העיקר שיוצ' ממנו הריח שהו' עדיין קיי' אין זה נקרא אחריו שהרי עודנו קיי' כמקומו ואם יראי להריח בו עוד הרשות בידו וזה נקרא לפניו ולפניו כבר בירך וגם באכילה הוא כן אין מברכין ברכה אחרונה על שהות' רק על מה שאכל ואם יברך על מה שקלט ויקח הריח עמו בקליט' בזה אין בו ממש לפיכך אי אפשר לתקן ברכה אחריו.

ב וכיצד מברך לפניו כבר ידעת שעל כל דבר צריך לברך מעין ברכותיו כמו שכתבנו למעלה סי' ר"ב לפיכך אם זה שהריח יוצא ממנו הוא עץ או יוצא מן העץ מברך ברוך אתה י"י אמ"ה בורא עצי בשמים ואם הוא עשב מברך בורא עשבי בשמים ואם אינו לא מין עץ, ולא מין עשב כמו המור שקור' מו"סן וכל"א פי"ום והוא בא ממין חיה י"א שהוא זיעה מן החיה וי"א שהוא דם (ב) הנצרך מן יתיה בין עורה לבשרה מברך בורא מיני בשמים ואם היא פרי ראוי לאכילה כגון אתרוג או תפוח מברך עליו בא"י אמ"ה (ג) הנותן ריח טוב בפירות בד"א כשנטלו להריח בו או לאכלו (ד) ולהריח בו אבל אם נטלו לאוכלו ולא נתכוין להריח בו אע"פי שהוא מעלה ריח טוב ואי איפשר שאינו מריח בו אינו מברך על הריח אלא על האכילה שהוא עיקר ופוטר הטפל ואע"פ שהריח בו קודם שיאכל ממנו וכבר אמרנו בסימן רי"ב שאם אוכל הטפל קודם מברך על הטפל תחלה לא דמיא דהת' הוא עיקר עסקו עכשיו שהוא מתעסק על הטפל למתק השתי' שתבא אחריו ואין סברא לומ' שיהנה עכשיו מן האפי' המתוקת את השתי' ויצא אח"כ למפרע בברכת השתייה אבל הכא הוא עיקר עסקו שמתעסק עם האתרוג הוא כדי לאוכלו וכיון שמתעסק לאוכלו אין סברא שיברך על הריח שהוא גם עכשיו טפל בעסקיו ואינו מכוין עליו אף על גב דפסיק רישיה הוא מ"מ הואיל וסוף סוף יברך מיד על האכילה ובאותו פעם גם הריח עדיין יהיה קיים אין זה נקרא מברך למפרע: ועל כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא דבורא מ"ב ברכה כללית היא וכוללת הכל לגבי מיני ריח כמו ברכת שהכל גבי מיני אכיל' לפיכך על כל דבר שהוא מסופק בו מברך בורא מיני בשמים ויצא ממ"ג י

ג על אגוז מושקטו ועל קנה וקנמון (ו) וכל מיני בשמים שהם עומדים לאכילה מיקרי פירי ובשהוא נוטלם להריח בהם מברך בא"י אמ"ה הנותן ריח טוב בפירות כמו באתרוג והא דלא מברכין עליהן בורא פירות כמו

אליהו זוטא

רי"ל ולכך פי' דלריח הוא ישבחו קביע' נמור ליין כתו בפת לריחו ודו"ק (ג) סחב ע"ח הה"ל בשאר מקקין כגון יין שרף וכיוצא בהן אמין מ' נפקור בברכות חכירו וכשנם מין מהנין בו ושעות הוא בהם ע"כ ומסתר מקביע לכו שיב' לאחר תפקין מתי כמו ביקוענד ברלה דבריעבד כשחכוין בשמיעת יוצא אלף בפירות מלעיל בכרכ' מחרונה,

סימן רט"ו

(ה) ומי"ע תולה כמה דמלחיין הרב אחר לחיל בריה חנוף וברוך וכן רב הונא אלעזר דאמרה דמברך עדיף ע"כ ולעיל מחזן קר"ל ס"ב הסב לו לכתוב כן ועיין בסוף מיר ובמל"ם לקי רלה,

סימן רט"ז

(ה) סחב בל"ם דל"ד ומי"ע מלחמהיה לבנים מה שפרס"י במיס דל"ב דעשם תשום הכמלה מחנה סמ"ל (מינו) ורלה דלבנים פפרס נדברי רש"י מי' דיעין שלה הריח מי' לכך הוי הנלה תועלת ול"ם הכ"ם גם מלחמיעמיה לבנים ול"ל ומי"ע דברי כל בו לקי ד"ל שכתב להריח כלבנים עוד כתב בל"ם דחה הנעם שהוא הכלה תועלת אחר ליסב כמ דלמן חברכין על הריח שהחייב ומחר"ם דיין ז"ל אחר לפי שברכה הריח סחנו על פי הנמתה תהלל והנמתה נלחית לא שייך לחר שהחייב וקייחנו מ' שהרי קיים ונלחית בעלמ' (ב) ולכך אסור לחלה (עור וכ"ח) (ג) בעור ומשב"ן ומלבו ומח"ק ור' ירוחם וכן בש"ע אסר נתן רי"ם טוב וכן רלוי לבנאג, (ד) כתב בע"ת דחברך תחלה על המילה ומח"כ על הריח כחים בעור בשם רי"ב ולא ברכת הריח ובכל השחייה לעניו דחברך תחלה על השחייה וה"ם לענין מכיל' הנם מין ברכה לי' חפסיק לחבירתה כמו שחליטו בפסח מחברך על מלה חוצה ועל מכילת חנם לאחת מין דשחי ברכות חייב קודם מכילה אין חפת חפסקה לחברתה ע"כ ולעל"ד מינו עכן דשם עכילת ברכות חייבת חשום מכילה לבב כלן הריח עלה חנוף בלחילה, ומעכר לברך קודם על מכילה אם לא יברך קודם על מכילה ויאכל הל"כ חיכי יריח ולח"כ כשחברך על הריח כלי יהם שכר עבייחן, גם חכי כשלוקח בפיו קודם מכילה הוא חריח לכן כלה מיברך חחלה על הריח פירוח ולח"כ יברך ויאכל ול"ד לעור סיחן רי"ב דשם יש שני דברים לי' על ריח ול' על חיי' ושוד קשיא לי על מה שהעתיק בע"ח דברי העור כי' ברכות הריח וברכות השחי' כו' דיוסחע בכל מיני שחיי' וכ"ח חיל"ם לח"כ וה"כ לענין מכילה דיוסחע בכל מיני מכיל' הדין כן ולחלה העור עקיע יין ושחן דחשעע דווקא יין הוא דקשוב וכ"ת חרחב"קבהעגות חה' ברכות וכן חלמחי בחעע"ת לקי ל"ד להדיא המשום דיין קובע ברכה לעצמו הוא קודם ע"כ ומעכר דווקא נגד מין שהוא ריח ולבסוכה מלחר בש"ם פוף פב"ח בעי' דווקא טעמא דיין הטוב ולא אלר חפקין אבל בשאר מיני ריח המכילה לו השחייה קודם ונ"ע לדינא, שב חלחי בכלבו לקי כ"ם שפחב הטעם דמלחה מכלכסח בגוף חמיבה חריח ולפ"ז ולמי יש לעשוק בכל מכילה ומחייב כן ולחע"ת חלחמיע זה, (ה) ובדיעבד אם בירך ספכל יוצא (ע"ח (ו) ספחיע ה"ע בע"ע קבילה וקלחוו נרחה חשם דפ"ל

אלהי נשמה לדעת האומרים שאינה סתוכה לברכת אשר יצר ואין בה מלכות ביון שמזכיר בה שהקב"ה בורא הנשמות ונופח' בנופש ואח"כ נוטלם מהם ואח"כ מחזירה בהם אין לך הזכרה מלכות גדולה מזו שעושה בעולמו כרצונו כמלך במדינתו וי"א דה"ק כל ברכות הדאה שמודה להקב"ה על הנאה הטובות שנמלהו י"ת שייך בהם להיות הזכרת שם ומלכות שמודה לו אבל שאר ברכות כגון בתפלת י"ח שאינה אלא על תביעת צרכיו של אדם ואינה אלא משום דק"ל לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך יתפלל לא תקנו בה מלכות.

ריז דיני ברכת הריח, וכו י"ד סעיפים:

א כשם שאסור ליהנות מן העולם באכילה ובשתייה עד שיברך כך אסור ליהנות מריח טוב עד שיברך ואסמכוה אקרא דכתיב כל הנשמה תהלל יה איזה דבר שנהנה ממנו הנשמה ואין הגוף נהנה ממנו זה הריח ויברך קודם שמריח כמו שמברך באכיל' לוד' שאוכל אבל לאחריו אין צריך לברך כלום וטעמא שלא תקנו ברכה לאחריו נ"ל (א) משום דאי אפשר שאם כלה כל הריח על מה יברך דבשלמא גבי אכילה מברך על האוכל שבמעיו אבל בריח על מה יברך מה שהריח אע"פ שקלט מן הריח הבלא בעלמא הוא ואין בו ממשות ועיקר הדבר שבא ממנו הריח כבר כלה והרי גם באכילה הוא כן אם לא בירך אחריו עד שנתעכל בתוך מעיו אינו מברך עוד ואם עדיין לא כלה עיקר הריח אלא שהו' קלט ממנו וילך לדרכו על מה יברך אחריו אם על העיקר שיוצ' ממנו הריח שהו' עדיין קיי' אין זה נקרא אחריו שהרי עודנו קיי' כמקומו ואם ירצ' להריח בו עוד הרשות בידו וזה נקרא לפניו ולפניו כבר בירך וגם באכילה הוא כן אין מברכין ברכה אחרונה על שהות' רק על מה שאכל ואם יברך על מה שקלט ויקח הריח עמו בקליט' בזה אין בו ממש לפיכך אי אפשר לתקן ברכה אחריו.

ב וכיצד מברך לפניו כבר ידעת שעל כל דבר צריך לברך מעין ברכותיו כמו שכתבנו למעלה סי' ר"ב לפיכך אם זה שהריח יוצא ממנו הוא עץ או יוצא מן העץ מברך ברוך אתה י"י אמ"ה בורא עצי בשמים ואם הוא עשב מברך בורא עשבי בשמים ואם אינו לא מין עץ, ולא מין עשב כמו המור שקור' מו"סן וכל"א פי"ום והוא בא ממין חיה י"א שהוא זיעה מן החיה וי"א שהוא דם (ב) הנצרך מן יתיה בין עורה לבשרה מברך בורא מיני בשמים ואם היא פרי ראוי לאכילה כגון אתרוג או תפוח מברך עליו בא"י אמ"ה (ג) הנותן ריח טוב בפירות בד"א כשנטלו להריח בו או לאכלו (ד) ולהריח בו אבל אם נטלו לאוכלו ולא נתכוין להריח בו אע"פי שהוא מעלה ריח טוב ואי איפשר שאינו מריח בו אינו מברך על הריח אלא על האכילה שהוא עיקר ופוטר הטפל ואע"פ שהריח בו קודם שיאכל ממנו וכבר אמרנו בסימן רי"ב שאם אוכל הטפל קודם מברך על הטפל תחלה לא דמיא דהת' הוא עיקר עסקו עכשיו שהוא מתעסק על הטפל למתק השתי' שתבא אחריו ואין סברא לומ' שיהנה עכשיו מן האפי' המתוקת את השתי' ויצא אח"כ למפרע בברכת השתייה אבל הכא הוא עיקר עסקו שמתעסק עם האתרוג הוא כדי לאוכלו וכיון שמתעסק לאוכלו אין סברא שיברך על הריח שהוא גם עכשיו טפל בעסקיו ואינו מכוין עליו אף על גב דפסיק רישיה הוא מ"מ הואיל וסוף סוף יברך מיד על האכילה ובאותו פעם גם הריח עדיין יהיה קיים אין זה נקרא מברך למפרע: ועל כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא דבורא מ"ב ברכה כללית היא וכוללת הכל לגבי מיני ריח כמו ברכת שהכל גבי מיני אכיל' לפיכך על כל דבר שהוא מסופק בו מברך בורא מיני בשמים ויצא ממ"ג י

ג על אגוז מושקטו ועל קנה וקנמון (ו) וכל מיני בשמים שהם עומדים לאכילה מיקרי פירי ובשהוא נוטלם להריח בהם מברך בא"י אמ"ה הנותן ריח טוב בפירות כמו באתרוג והא דלא מברכין עליהן בורא פירות

כמו באתרת והא דלא מברכין עליהן בורא פירות בשמים כמו שמברכין על העשבים ועל העצים עשבי בשמים עצי בשמים דלא דמיין דהתם עיקרן לב שם ולהריח עומדים אבל הפירות אף ע"פ שיש בהן ריח טוב עיקרן לאכילה הם עומדים ואם היו מברכין בורא פירות בשמים היה משמעו שפירות הללו ג"כ עיקרן לבשם ולהריח הם עומדים ואינו כן דהא עיקרן לאכילה הם עומדים לכך מברכין ברוך הנותן ריח טוב בפירות שזה משמעו שעיקרן הם פירות וסתם פירי לאכילה עומד ועכשיו בשנוטלו להריח בו הוא מברך לש' ית' שנתן בו בפרי זה העומד לאכיל' גם הריח הטוב ועל הנודר שקדין ח"ן ועל מי הנודר היוצאין ממ' מברכין בורא עצי בשמים שהרי יוצא מן האילן ואינם פירי שעיקרו לא עומד לאכילה * ושניהם שוין שגם המים היוצאים ממנה יש בהן ממש וריח טוב כמו בורד עצמה וכן על הלבונ' שהוא קטף היוצא מן האילן ועל המצטבין וכיוצא בהן שיוצאין מעץ בורא עצי בשמי" ,

הג"ה אע"ה אין מברכין עליהם הנותן ריח טוב בפירות ואע"ג דלפי זה אם הנודר מאכל מרגלין לעצמותן בפירי' אינו לא הוה כל"ר כל"ל כמו מרגלין אינו אכל להמתיל ולא פירות הן שאין עיקרן לאכילה ה"ל הדבש עיקר ולחיין לכל בתאבר לעיל מיתן ר"ב מעיקר י"ל דגבי המגוגן הדר מתעגנין בדבש אשקי כל מאר דברים מתעוגנין אותו בדבש מתברכין עליהן בברכת אותו הזכר ב מעוגן בדבש שכיון שהוא ראוי לאכילה קודם המיגון ועיקרו לאכילה הוא עיקר והדבש עומל אמילו אבי אין לברך עליהן כי אם בפ"הא הן הטעם שמתבאר לעיל מיתן ר"ל מעיקר י"ל *

ד שמן אפרסמון שעיקרו לריח קאי מברך עליו בורא שמן ערב שמפני שהיה חשב בעיניהם קבעו לו ברכה בפני עצמו כשהיו מריחין בו שאינו ראוי לאכילה לברך עליו בשם פירי ,

ה אבל שמן זית שכתשו או טחנו עד שחזר ריחו נודף מעצמו ולא נתן בתוכו שום מין בושם אע"פ שהוא חשוב שהוא מז' המינין ואין בו מין ד"א כמו שמן אפרסמון אפ"ה לא קבעו לו ברכה בפני עצמו כשמריחין בו שאין עיקרו לריח עומד ואינו מברך עליו אלא בורא עצי בשמים דהא יוצא מן העי' הוא אבל אין לברך הנותן ריח טוב בפירות שהרי כשאוכלין אותו מברך בפה"ע וה"ל כמו אתרוג דלא דמי דהתם הוא גדול עם הריח אבל הכא אין הריח גדל עמו אלא בא לו ע"י הכתישה והטחינה שהוא נעשה בידי אדם ואין שייך לברך עליו הנותן ריח טוב בפירות שלא ניתן בו הריח מתחלתו ,

ו שמן שבשמו כמו שמן המשחה הכושם עיקר אם בעצי בשמים מברך בורא עצי בשמים ואם בעשבי בשמים מברך בורא עשבי בשמים ואם היו בו עצים ועשבים מברך בורא מיני בשמים שהוא כולל כולם ואם סננו והוציא ממנו הבשמים שלא נשאר בשמן זה אלא הריח שקלט מן הבשמ' י"א שמברך בורא שמן ערב כמו באפרסמון וי"א שאינו מברך על ריחו בלל דהוי ריח שאין בו עיקר וכל שאין לו עיקר אין מברכין עליו לפיכך (ט) נכון ליזהר שלא להריח בו לבדו שלא יכנים עצמו בספק ברכה אלא יריח במין בושם אחר עמו ויברך עליו ויפטור גם זה (י)

ז סימליק וחילפי דימא מברך בורא עצי בשמים דבין שמוציאין עלין מעצים מיני עץ הוא סימליק י"א שהוא רוסמרי"ן וי"א שהוא יאסמי"ן וי"א שהוא עשב שיש לו ג' שורות של עלין ז למעלה מזו ולכל שורה ג" עלין וחילפי דימא הוא שיבולת נרד שקוד' (יא) אישפי"ג

ח סיגלי והם אואול"ש בורא עצי בשמים ,

ט גרגיס והוא חבצלת השרון וי"א שהוא ליריו" אם גדל בגינה שגדל ע"י שעובדים הקרקע ומשקים אותם אז עצו מתקיים אע"ג שהוא מתייבש מברכין עליו בורא עצי בשמים ואם הוא גדל בשדה אז מתייבש העץ כעשב והולך לו מברך עליו בורא עשבי בשמים ,

י היו לפניו עצי בשמים ועשבי בשמים ומיני בשמים מברך על כל א' ברכה הראויה לו ועשבי בשמי' עצי בשמי' אין האחת פוטרת (יב) את האחרות ושני מינים הם מיהו צריך לברך ברכה המיוחדת ראשונה והכולל' באחרונ' ועצי בשמי' ועשבי בשמים הוי דינה כמו ברכה בפה"ע עם בפה"א ואיזה מהם שירצה יקדים לדעת קצת ולדעת הי"א יקדים עצי בשמים שהוא מיוחדת יותר מעשבי בשמים כדאיתא לעיל סי' רי"א לעניין פרי עץ ואדמה ומיני בשמים שהוא כוללת כולם יברך באחרונה מיהו אם בירך מיני בשמים והיה דעתו לפטור כולם יצא שהרי היא כוללת כולם ,

יא הביאו לפניו הדס ושמן להריח בהן ההדס הוא חשוב לכ"ע יותר מן השמן לפיכך אם ברכיתיהן שוות שא" פיטר את חבירו מברך על ההדס ופיטר את השמן ואם אינן שוות שאין א' פוטר השני מברך על ההדס תחילה ואח"כ על השני ,

יב כבר כתבנו פעמים שכל הברכות הן עוברי לעשייתן לפיכך מברכין עלו כל הריחות קודם שיריח

יג וכן כשעושין מוגמר יברך בשעלה קיטור עשנו קודם שיגיע לו הריח אבל לא יברך קודם שיעלה קיטור העשן (יג) שהריח עדיין אינו בעולם ועל מה יברך ,

יג המוגמר לא נשתנה ברכתו ע"י שמוגמרין אותו אע"פ שנשרף ע"י הגומר אין שריפתו נקרא מכלה אותו אדרבה הוא גורם שתמירתו עולה וריחו נודף לפיכך מברכין על המוגמר כמו שמברכין על המתוגמ' אם היה בעין שאם הוא של עץ מברך בורא עצי בשמים ואם הוא של עשב מברך בורא עשבי בשמים ואם הוא משאר מינים מברך בורא מיני בשמים ,

יד המריח באתרוג של מצוה אע"א שהוא מברך על ריחו וי"א שאינו מברך דהא הוקצה למצותו ולא להריח קיים לכך נכון הוא שלא (יד) להריח בו בעודו מוקצה יש אומרים המריח בפת בעוד שהוא חם שמעלה ריח יש לו לברך ברוך א" אמ"ה הנותן ריח טוב בפת אבל מיני בשמים אין שייך לברך שאין נקרא בושם וי"א שאין לברך עליו דלא לריח קאי לכך נכון ג"כ שאין להריח בו שלא להביא עצמו לידי ספק ברכה

ריין ברכת הבשמים והמוגמר ובו ח' סעיפים ,

א הנכנס לחנותו (א) של בשם שיש בו מיני בשמים הרבה מברך בורא מיני בשמים ישב שם כל היום כולו ויצא בברכה אחת נכנס ויצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם כמו בהנאת אכילה שמב' על כל פעם שאוכל אם הפסיק ביניהם ודוקא שלא היה דעתו לחזור שהסיח דעתו מן הריח אבל אם היה דעתו (ב) לחזור לא יברך דהא לא הסיח דעתיה ,

ב אין מברכין על הריח אא"כ נעשה לשם זה שיהנו מריחו שאין מברכין אלא על ההוראה שהשפיע לנו י"ת יותר על ההכרחי והוא שיש כאן דבר שיש בו ממשות ועיקר שעליו חוזר' הברכה הילכך אין מברכין על בשמים של מתים הנתונים למעלה מהכמטה שאינם אלא להעביר סרחונו של מת אבל המתני" למטה מן המטה מברכין עליהן שאני אומר לכבוד החיים הם עשויין שיריחו בו , וכן אין מברכין על בשמים של בית הכסא שאינם עשויין אלא להעביר הריח רע וכן אין מברכין על שמן העשוי להעביר את הזוהמא ,

ג מוגמר שמגמרין את הכלים אין מברכין עליו לפי שלא נעשה להריח בעצמו של מוגמר אלא כדי ליתן ריח טוב בכלים וכן המריח בכלים המוגמרים אינו מברך לפי שאין שם עיקר אלא ריח בלא עיקר , (ג)

ד בשמים של ערוה בנון קופה של בשמים תלויה בצוארה או אוחזה בידה או בפיה אין מברכין עליו לפי שאסור להריח בהן שמא יבא לידי הרגל נשיקה או קירוב בשר ,

ה וכן בשמים של עכו"ם אין מברכין עליהם לפי שאסור להריח בהם שאסור ליהנות מע"א ומתקרובתיה ,

ו לפיכך מסבה של עכו"ם אין מברכין על בשמים שלהם דסתם מסבתן לע"א ,

ז היה הולך חוץ לעיר והריח ריח טוב שנהנה ממנו אם רוב העיר עכו"ם אינו מברך דמסיבה של עכו"ם הוא ואם רובה ישראל מברך דהולכין אחר הרוב , (ד)

הג"ה אף על גב שנעשה להריח בדי שיתבטלו הכלים והרי הוא נפנה מן הריח ואלו לברך עליו אפ"ה כיון שאינו עורך הנוף כ"כ אפשר לו עיקר אין לברך עליו ,

דס"ל דקילה הוא ליתריכל והא קנה וקינמון בלעל ס"ם ר"ב וא"ם בס"ע קמתון עם דין ורב לאו היינו ליתריכל רק מור הגדל וכ"כ הל"ן ונ"ם דף מ"ה ובתי"ע כתב דעכום הוכן בזה עם הס"ע ולא אבר ו"ם כל"ם ובקנמון שהוא נעגלר ערמה דס"ל לבוב דלאו פירי הוא דהא אין חברכין על הנעגלין בתכונה וכן ול"ן פי' דברי ס"ע דקלאוי בהזכיר כאן הוא אין מהר ולא נעגיך ולא בע"ת בכסא בנעגלר דחברך אבר נאן ריח עוב בפירות ואתב נעשם דמ"ח עיקרי הפירי הם אבל ורדים אין עיקר הפירי ע"כ דלית' דגם בורדין לא תלינו כמו יהא עיקר הפירי הילכך יש לברך עלה בורא עצי בשמים ועל הקיחה אקורין מיגנבר עיין לקמן סי' רכ"ח בהבלה ותבאר בהרא"ש ור' יהודה ומאחרים דעל ליתריכל חברך אבר כתן מו בפרי האתרוג והוא הדין בפרי הגן ואמר בפרי הגן ואם סמך אחר בע"ת דיאמר פירות סתם • (ז) הוא ערף גן בשמין אתנו זפת (ניף) (ה) ובדעבד אם ביתר בורא עצי בשמים יצא (בית הדש) (ע) והכ"ח סמך לברייה בו ולברך בורא ויצי בשמים (ו) אחר כל"ה ואם הועיל לנו מא"כ ניקח מברכתון ויברך עליו בהרי דשת אמורים לברך על מתן זה הוא בורא אתן ערב ע"כ ואחר עליו בס' אור הדש ז"ל אלני אחר עליו אבי לו לברך אם הוא בא"י ואמכר לתיירי אמוכא לא"ל ע"כ ולא דק דאמוס אחטוב וגדל בא"י קבנו ברכה דבורא אתן ערב ולאי ניתקן אף אם גידל בא"ל כתו כל ז' אחינון בכתבה בהן א"י דקבנו ברכה תעין אלא אף בגדל בא"ל מיעעיל מיתן ר"ם (יא) ואקורין אותו נעוועמיל (א"ה) (יב) ואם נתערבו עלי בשמים ועבבי בשמים מברכין בורא תיני בשמים (כל בו) ורשב שכן הין בגמרה אקורין פיכה אקורים שבבי עם עלי וכ"כ בא"ח ומטחי אקיבי הגאון הרא"ש ז"ל הוה אקבו' מין אחד חמלה ובירך ואח"כ בירך על הין אחרת בגמרה (יג) ואי"ש כתב אמום דהוי עובר לעניינו כתו בתמלין סי' ד"ח ס"ח (יד) נכן ריח בה קודם י"ע ויכון לעלת בו כל י"ע בברכה זו ולאחר זמן מלאתו בהוצאנה רבה אחר לריח בכל הישות (סדר ברכות) ול"ע מלקמן מיתן ת"ר ס"ב :

כיכון רי"ן

(א) כתב ע"ת קבה לעיל מיתן רי"ו ס"ב ולאם נעל פירי לאכלו ולא מחכיון לריח לא שמעלה ריח אינו מברך והא הכא ג"כ הכנכם אינו מכוון לריח , וי"ל דתיירי כשנכנס מכוון לריח אבל כשנכנס לשאר ברכיו אף אמריה אין חייב לברך כיון שאין כוונתו לריח וכ"ע לדינא ע"כ ותמהני איך לא רמה דברי הבית הדש במקצה זה ותתרץ אמרי הכא בהבנה' נהכיון שיריחו בזה ככנסי' ול' המריח חייב לברך אבל אם אינו ולא מתכוון לריח בו דלא נעשה להריח לכוס אדם בעולם היינו לאו ריח' עביד' ע"כ ואם כן אף הנכנס לברכו נריך גם קבה דאעיקר' לק"ת הנעל פירי לאכלו דהא אם כתב הלבוש הנעשם אמום דברכת אמילה שהוא העיקר פוטר את הנעל ולכך לעולם נריך הנכנס לברך • (ב) והא לעיל מיתן ח' בפוסט עליהו ודעתו לחזור לריך לברך אפשר לחלק , (ג) ול"ל לעיתן רי"ו ס"ו בשתן אמיגון דאם נתמלא הנוף הבוסם בשתן (ב"ח) (ד) כתב הי"ט ולי אלה דה"ה מחלה על מחלה כמו בהבלנה בתיתן הל"ה ב"ד ובא לחנק דהכא לאיכא חשש עכו"ם יש להמיר ,

מיתן

ח וכן אם נתעלב רחוק שהמהלכין עליו ברוחו שאין מברכין עליו הולכין אחר הרוב

ריח ברכות הנעשים על הנסים וכו' ט' סעיפים.

א הרואה מקום שנעשו בו ניסים לאבותינו כל בית ישראל צריך לברך בא"י אמ"ה שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה וצריך להזכיר בה שם ומלכות כמו בשאר ברכות צריך לתת שבח למקום על הטובה שהטיב לאבותינו וגם אנו מתנדבים בהם עוד היום וכאלו נעשה לנו הנסים ואסמכוה אקרא דכתיב ויאמר יתרו ברוך י"י אשר הציל וגו' ואילו הם המקומות שצריך לברך שם מטעם שנעשו בהם ניסים לכל ישראל מעברות הים ומעברות הירדן ומעברות נחלי ארנון ואבני אלגביש של בית חורון ואבן שבקש עוג לזרוק על ישראל ואבן שישב עליה מרע"ה בעת מלחמת עמלק וחומת יריחו על כל אילו המקומות וכיוצא בהם כשיגיע לשם ורואה אותם צריך לברך על הנס שנעשה בו לאבותינו וכשראה אותם פעם אחת וכירך עליהם אין (א) צריך לחזור ולברך בכל פעם שרואה אותם ואפילו היה הולך וחוזר ובא כמה ימים זה אחר זה אין צריך לחזור אא"כ הפסיק בין ראיה לראיה ל' יום שאם עברו ל' יום שלא ראה אותם צריך לחזור ולברך כמו בפעם ראשונה.

ב והזוקא מקומות אלו וכיוצא בהם הנס שנעשה בה הנס לכל ישראל וה"ה לרובם דרובם ככולם אבל מקומות שנעשה בהם נס לקצת ישראל אפי' קצת מן השבטים שלמים אין כל אדם צריך לברך וגם אינו מברך בלשון רבים אלא כדין נס של יחיד דהיינו מי שיודע שהוא מאותם שנעש' להם הנס כמו שתבאר בסמוך בע"ה בנס דיחיד דבין דאיכא למ"ד שאין נקראים קהל אלא כל ישראל יחד הוי להו אפילו שבט שלם כמו יחידים.

ג והרואה מקום שנעשה נס ליחיד אינו מברך כי מה לו ולניסים דאחרינא.

ד אבל הוא עצמו כשיגיע שם צריך לברך כדין א"י אמ"ה שעשה לי נס במקום הזה וכל יוצאי (ב) יריחו ג"כ מברכים כשיגיעו לשם בא"י אמ"ה שנעשה נס (ג). לאבותינו במקום הזה שגם להם נעשה הנס והם שותפים בו ואם הוא לבדו יאמר לאבי במקום הזה וזה ג"כ משלשים יום לשלשים יום.

ה מי שנעשה לו ניסים בהרבה מקומות ברגע אל אחד מכל המקומות שנעשה לו שם נס צריך להזכיר כל שאר המקומות עמו ויכלול כולם בברכה אחת. (ד)

ו על נס של רבו צריך אדם לברך כשם שהוא מברך על נס אביו ואפילו אינו אדם מסויים.

ז ועל נס של אדם מסויים אפילו אינו רבו כיואב בן צרויה וחבירו וכן על נס של אדם שנתקדש בו שם שמים כגון דניאל וחבירו מברך לפיכך הרואה גוב אריות של (ה) דניאל וכבשן האש של חנניה מישאל ועוריה מברך בא"י אמ"ה שעשה נס לצדיקים במקום הזה י"א דה"ה אם רואה את האדם שנעשו לו הנס צריך לברך עליו כדין שמברך על המקום שנעשה בו הנס כגון אם הוא אדם מסויים או רבו או אביו וכיוצא בהם וזה גם כן משלשים יום לשלשים יום ולפי מאי דאסמיך אקרא דיתרו היה ג"ל דהלכה כי"א דהא לא ברך אלא כשראה משה וישראל שנעשה להם הנס הרי לא ראה באותו פעם המקומות שנעשה בהם נס כגון הים ומצרים.

ח הרואה אשתו של לוט מברך שתים בתחל' כשראה אותה מברך מיד עליה בא"י אמ"ה דין האמת ואגב שרואה אותה יזכור גם בעלה שהיה (ו) צדיק וכיון שזכרו יברך עליו ג"כ ויאמר בא"י אמ"ה זוכר הצדיקים.

ט י"א שאין מברכים על נס אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם שזה נקרא נס נגלה אבל נס נסתר שהוא נ"ש' כפי מנהג (ז) העולם ותו דותיו כגון שבאו עליו גנבים בלילה ובא לידי סכנ' וניצל וכיוצא בזה אינו חייב לברך שאין זה נס נגלה ושמא דרך מקרה היה ויש חולקים כי ודאי הכל הוא דרך השגחה ונס גמור הוא וכיון שיש מחלוקת בדבר טוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות.

ריט ברכת הודאת היחיד וכו' ט' סעיפים

א ד' צריכים להודות לי"י ית' על חסדיו שעשה עמהם והם יורדי הים כשיעלו (א) ממנו והולכי מדברות כשיגיעו ליישוב ומי שהיה חולה ונתרפ' ומי שהיה חבוש בבית האסורים (ב) ויצא וסימנם וכל החיים יודוך סלה ר"ת חולה יסורים ים מדבר הודאה זו דוד המלך ע"ה צוה עליה במזמור ק"ז המתחיל הודו ליי כי טוב כל"ח והזכיר שם באותו מזמו' בפירוש אלו הד' תעו במדבר בישימון דרך וגו' עד יודו לי"י חסדו וגו' כי השביע נפש וגו' הרי הולכי מדברות יושבי חושך וצלמות אסירי עני וברזל ט' עד יודו לי"י חסדו וגו' כי שבר דלתות נחשת וגו' הרי חבוש בבית האסורים אוילים מדרך פשעם וגו' עד יודו לי"י חסדו וגו' ויזבחו זבחי תודה וגו' הרי חולה ונתרפ' יורדי הים באניות וגו' עד יודו לי"י חסדו וגו' הרי יורדי הים.

ב מאי מברך (ג) בא"י אמ"ה הגומל חסדים טובים לחייבים שגמלני כל טוב ופי' הברכה כך היא אפילו לאותם שהם חייבים דהיינו שהם רשעים (ד) דתרג"ם רשע חייבא עכ"ל גומל להם טובות

(ה) בנ"י תשחטו דמין רשאי לנחיר ונרפה דעכום מיהה מלכי בלא שם ומלכות דלא מין איסור

(ב) כב"ת מסתפק ביונתי יריכו שמעו קדום שמרע"ו הנם מי מברכין (ג) ול"ת כתב דיאחר נגיעו ומה נמטמיו. (ד) ומה הכר בתותו היום נתנו מאר שמרע"ו הנם לא יברך (ע"ת) ויש לעיין דל"ב כל ב' יום לא יברך בכל ריקומות. (ה) וכן הסמיס הב"ח ל' לברך מל אמר טוב מריות ועל אמר כבשן אש מכל דמיתי בל"ח בשם סדר ברכות שקיבל מיבדר על כל טוב בל"ח ומכשן לא ברוך ומוכ בתקום הזה בכ"ח ע"ב ומרמה לברך בלא שם ומלכות. (ו) שיהם הלא פרש"י ב' לך לך על פסו' וה' אמר אל אברם מתרי הפרד לוט ועמו כ"ו שרשב עמו היה הדבור פרש מתמעון בב' ופרש"י אל תבע אחריך אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה מצל מי ומאן לי לפרש בזה אלא לבנות אבנ מרשיה לא דק שהבין הכרל שאומרים בא"י מ"ה זוכר המקום קאי על לוט ועכ"ל בבנות זה אבל לא עיין בפרש"י ר"ש הרואה פמי' בהולא דקאי על אברהם וכן מוכח בתלמוד שם וכתיב ויזכור אלקים את אברהם ויצא מתוך הפכה (ז) והא דתבריחין שעשה מעשים בשרים הם מי יצא מתנגד העולם מדת שבעל כתב המלך והא הפך דת מרם ומדי ושוב שהרג קרוב לפי אלי בעבור אהבת אשה אחת (רד"ת)

סימן ריט

(ה) כתב ע"ת אלי דתתרחב לו נס שם מ"ל לברך מיד אלא מתתין עד שיעבר מן היום ואלא שמתעכב בתחל יום מו יומים תיכו אם מעכב הרבה נ"ע ע"כ ומ"כ שאין לברך עד שנגלה מהאיר לגמרי הכר לא נאמרה כי טוב ביום הבמי אלא לגמרה מלאכת הים הרי אלבון טוב תורה על בוב בגמרה בעוזו ובמילות ובתילה עד שיכר על בריו (ב) תל' מבר"י ושמע אמר' תשם תתון (יד' ע) (ג) מנגנ כל ישראל לברך ושומר הן לבנות (ב"ח) עבר אמיו בר תנוה לא יברך כלל ערלה בקורא לאבוי רבנו ר"מ הי"ן סי' י"ל. (ד) הקשה הפרישה הא אמרינ כל מי הקב"ה ותרן הוא יתרו תיעו ותירן דוב דוקא אחור שעשה בלי טוב עשם אלא דר' ותרינ' אבל כאן הוא אי' שעשה אלר הגמול והחסד (ה) ולכתחילה יש להקר אחר ב' רבנן מלבר העשרה והא החריב ע"ת (ו) וסב"ח סמק אלא לברך כלל (ז) זה לא כתב בס"ע וסתב בע"ת על הס"ע וראה אם שנה אתן בפתות אל לחאר ולברך ובנ"ן לא כתב כן ולא לק עב"ל והבר רואה הל"ן כתב דבריו ע"ם דברי הכתוב ובאתת שכן כתב ב"י בשם ר' יוסה אלא דמעבר דר' יוסה ס"ל כפי בה"ג דלא יצא אלא הקשה א"כ מאי פריך בס"ם על מה דאחר ר"י פטריחילו אלמודיי והא אחר מנוי דבני עמר עשרה כו' הא אבני אחר' בדעבד וי"ל דהכי פיר ר"י לא ה"ל נעשות אתן לתחלה ודוק' ולמיכא יש לו לברך בלא שם ומלכות. (ח) ודעת הב"ח דאפילו לכתחלה יש רשות לאוהבו אל לקרוטו לברך ולל שכן אבני אל משתו ובניו ולפי זה דאמר לאחרו בשם ומלכות (ט) ויברך אמי' ביום דלמא מ"ת כדי שלא יתאחר (כ"ג) (י) והב"ח חולק בכל זה דכל דרכים בחזקת סכנה וכתב בתרי"ל דשאלה בי"כנו אם אדם קדחת ריך לברך וכתב מהרהרם ות"ת

ו' ונם אני כאחד מהם אע"פ שאינו הגון גמלני כל טוב ו"שומעים אומרים אשר גמלך טוב הוא יגמלך כל טוב סלה.

ג וצריך לברך ברכה זו בפני (ה) עשרה דכתיב וירוממוהו בקהל עם ואין קהל בפחות מעשרה וגם יהיו תרי רבנן בתוך אלו העשרה דכתיב ובמושב זקנים יהללוהו ואין זקן אלא חכמה ומיעוט זקנים שנים ואם לא שכיחי רבנן לא יניח בשביל זה מלברך ויברך בלא הם ונהגו לברך אחר קריאת התורה שאז ודאי ישנם שם עשרה וא"ם אחד שיאמר כן לחולה אינו צריך עשרה ואם בפחות מעשרה י"א שיצא וי"א שלא יצא כיון שדוד אמרו וטוב להזור ולברך בפני עשרה בלא הזכרת שם ומלכות. (ו)

ד ואם אדם אחר שראהו התחיל ואמר בא"י אמ"ה אשר גמלך כל טוב וענה אמן יצא והוא שאמר כן בפני (ז) י' וכן אם אמר אחר בריך רחמנא דעלמא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא וענה אמן יצא דרחמנא ומלכא דעלמא הוי במקום שם ומלכות ואע"ג דק"ל דשומע כעונה ויצא בלא עניית אמן היינו דווקא כשהמברך חייב ג"כ באותה ברכה ואז יוצא השומע בלא עניית אמן אבל הכא שהם אינן חייבים בברכה זו אינו יוצא אלא בעניית אמן ולא חשיב למברך ברכה (ח) לבטלה כיון שאינו חייב בברכה שהוא אינו מברך בתודת ברכה אלא נותן שבח והודאה למקום כדרך בני אדם שמשבחין למקום על הטובה שמשפיע להם.

ה ולפי זה שמעינן אם אחר התחייב בברכת הגומל בדרך לעצמו ושמע אחר שהוא גם כן חייב וכיון המברך להוציא את חבירו ושמע חבירו וכיון לצאת בו יצא אפי' בלא עניית אמן:

ו אם איחר מלברך יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה אבל לכתחילה נכון שלא להשהות יותר (ט) משלשה ימים שכל תוך שלשה ימים קרוי באילו בירך מיד שנעשה לו הנס:

ז באשכנז וצרפת אין מברכין כשהולכין מעיר לעיר שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי בם חיות רעות ולסטים והא דאמרינן כל הדרכים בחזקת סכנה לא אמרו כן אלא לעניין תפלת הדרך שבכל הדרכים צריך אדם לבקש רחמים על עצמו אבל לעניין ברכת הגומל במקום תודה איתקן ואין הודאה אלא במקום סכנה ומיהו בפחות מפרסה לכ"ע אינו מברך שכן שיעורו קדמונו ז"ל דבהבי אין בו סכנה ואם הוא מוחזק בסכנה ביותר אפילו בפחות מפרסה צריך לברך.

ח לכל חולי צריך לברך אפי' אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל אלא כל שעלה למטה וירד מפני שרומה כמי שהעלוהו לגרדום לדון ואין הפרש בין שיש לו מיחוש אחת קבוע ובא מזמן לזמן בין אינו קבוע וי"א שאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל וכן נוהגין במדינות אילו: (יוד)

ט וחיי ארבע דאמרינן שצריכין להודות היינו טעמא שהם כמו שנעשה לו נס וניצול מסכנה וא"כ הני ד' לאו דווקא אלא מפני שאילו ד' מצויים תמיד ברוב האנשים בדרך כמנהג של עולם אמרן דוד באותו מזמור אבל ה"ל מי שנעשה לו נס שהוא (יא) כמו נס. נגלה. כגון שנפל עליו כותל וניצל או ניצל מרציחת שוד וגניחתיו או שעמד עליו אריה ביער לטרפו אא"כ אם נגבים באו אז שודדי לילה וניצול מהם וכן כל כיוצא בזה בולם צריכין לברך חומל עכשיו מיד שנעשה לו. דנס אע"פ שכשיב למקום הזה בפעם אחרת חייב לברך ברכה אחרת ברוך שעשה לי נס במקום הזה לא יפטר מפני זה מברכת הוראה שהוא מיד אחר שנעשה לו הנס וברכת הנס איפשר שלא יברך אותה לעולם דשמא לא ישוב לעבור פה עוד: (יב)

רך הטבת חלום ותענית וכו' ב' סעיפים:

א הרואה חלום ינפשו ענומה לייתי ג' בני אדם דרחמין ליה ולימא באנפיידו חלמא טבא חזאי ולימרו הנך טבא הוא וטבא ליהוי רחמנא לשוייה לטב (א) שבע זמנין ליגזרו עליה מן שמיא דלהוי טבא ויהוי טבא טבא הוא וטבא להוי וניהגין למר כן ז' פעמים ויאמרו שלש הפכות וג' פדויות וג' שלימות ג' הפכות הפכת מספדי למחול לי וגו' והפכתי אבלם לששון וגו' ויהפוך יי' אלהיך לך את הקללה לברכה וגו' ג' פדויים פדה בשלום נפשי וגו' ויפדו העם את יונתן וגו ופדויי יי' ישובון וגו' ג' שלימות שלום שלום לרחוק ולקרוב וגו' שלום לך ושלום לעוזריך וגו' אתה שלום וביתך שלום וגו' ב

ב אמרו חז"ל יפה תענית לחלום כאש לגערת כלומר לבטלו כמו ששורף הגערת ודווקא בו ביום לפיכך יכול להתענות תענית חלום אפי' בשבת שזהו תענוג שלו לבטל חלום שוחל' ואח"כ צריך להתענות יום אחר על שהתענה ובטל עונג שבת בשלש סעודותיו ואם תש כחו להתענות ב' ימים זה אחר זה אינו חובה שיתענה יום ראשון של אחריו אלא איזה יום מן השבוע שירצה, והמתענה תענית חלום בשבת יכלול עונו באלקי נצור בתפלת מנחה בלא תחימה:

רכא ברכת הודאת הגשמים וכו ב' סעיפים:

א כשהגשמים נעצרים והעולם בצער מחמת זה ובתוך כך ירדו גשמים מברכין עליהן על השפע הטוב אע"פ שלא ירדו עדיין כדי רביע' משירדו כ"כ שרבו על הארץ עד שיעלו אבעבועות מן המטר הלכו זה לקראת זה הרי אילו גשמי ברכה ומברכין עליהן אבל בלא עצירה כגון במדינות אלו שהגשמים תדירין אין (א) צריכין לברך עליהן בכל פעם בעת הגשם,

ב ומה מברך סתם העולם שאין להם שדות אומרים מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ואילו פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו וכולי עד הם יודו ויברכו את שמך מלכנו חתומים בא"י אל ההודאות כי מפני שכסבת הרב בני אדם יוצאים ללסטים ולשפוך דם נקי וכן בסבת הרעב חלאים באים לעולם לכן תקנו לומר מחרב הצלתנו ומדבר מלטתנו ומחלאים רעים ונאמנים דליתנו כו' ומי שיש לו שדה ואין לו שיתף מברך שהחייונו שכל דבר שהוא משמח בו יש לברך שהחייונו ואם יש לו שדה בשותפות עם אחר מברך הטוב והמטיב כלומר שמטיב לי ומטיב גם לאחרים עמדי דהיינו לשותף י"א שהשומע שירדו גשמים בשדותיו אחר העצירה אף על פי שלא ראה אותם מברך הטוב והמטיב שכן משמעותו שהטיב עמדי ואין צריך ראיה,

רכב ברכת הודאת הטוב והרע וכו ד' סעיפים,

א על שמועות שהם טובות לו לבדו ושמח בהם מברך שהחייונו ואם הם טובות לו ולאחרים מברך הטוב והמטיב,

ב ועל שמועות רעות בא"י אמ"ה דיין אמת שחייב אנו לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנא' ואהבת את י"י אלקיך וגומר בכל מאודך בכל מידה ומדה שמודד לך הוי מודה לו כלומר לברך לו,

ג וחייב אדם לברך על הרעה ברעת שלימה ובנפש חפיצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה דכתי' חבר ומשפט אשרי אם חסד אשיר ואם משפט אשרה כי הרעה לעבדי השם היא טובתם ושמחתם ביון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו הש"י נמצא שבקבלת רעה זו גם הוא עובר השם שהוא שמחה לדם (א)

ד ומברך על הטיבה הטוב והמטיב אע"פ שירא שמא יבא רעה לו ממנה כגון שמצא מציאה אע"פ שירא שמא ישמע למלך ויקח כל אשר לו מ"מ עתה הוא טובה לו ויבקש רחמים ממנו י"ת שצלנו מן הרעה וכן מברך על הרעה ברוך דיין האמת אע"פ שיבא לו טובה ממנה כגון שבא שטף על שדה אע"פ שכשיעבור השטף היא טוב לו שהשקה שדהו מ"מ עתה היא רע לו,

רכג ברכת כלים חדשים וכו ו' סעיפים,

א אמרו לו שילד' אשתו זכר מברך הטוב והמטיב הטוב לו הניחא ליה בבן זכר וגם טיב לה שגם לה ניחא לה בבן זכר לפיכך גם היא צריכה לברך הטוב והמטיב הטוב לה וטוב לבעלה ואם מתה אשתו בלידתה מברך דיין האמת על מיתתה ושהחיינו על הבן דלא שייך הטוב והמטיב שאין הטובה אלא לו לבדו ואשתו הרי מתה וכן אם מת הבעל קודם שילדתה מברכה שהחיינו על הבן ולא הטוב והמטיב (א)

ב אמרו לו מת אביו (ב) מברך דיין האמת הניח לו ממון שירשו מברך גם שהחיינו על הממון במה דברים אמורים שאין לו אחים אבל אם יש לו אחים שיירשים עמו חייב הטובה זו ולאחיו בבת א' מברך במקום שהחייב הטוב והמטיב,

ג בנה בית חדש (ג) או קנה כלים חדשים אפי' היה לו כיוצא באלו תחלה או קנה חזר וקנה מברך על כל פעם שהחיינו שהרי הוא (ד) שמח בה ולאו דווקא חדשים אלא ה"ה ישנים והם חדשים לו שמברך עליהם ולא אמרו חדשים אלא לאפוקי אם קנאן פעם אחת ובירך עליהם ואח"כ חזר וקנאן אינו צריך לברך עליהם פעם שנית שאין זה דבר חדש וחשוב בעיניו כשחזר וקנאן,

ד ואימתי הוא מברך בשעת הקנין אע"פ שעדיין לא נשתמש בהן שאין הברכה אלא ע"י שמחת הלב ואין עיקר השמחה אלא בשעת קנייתן ואח"כ כשילבישו אותם מברך בא"י אמ"ה מלביש ערומים, (ה)

ה קנה כלי שמשתמשין בו הוא ובני ביתו מברך הטוב והמטיב נתנו לו במתנה מברך הטוב והמטיב שיש בו טובה לו ולנותן שאם המקבל עני הרי יש טוב' לו ולנותן שזכהו השם וחננו בממונו לעשות צדקה ואם הוא עשיר הוא שמח תם הנותן שמח במה שמקבל זה מתנתו ומחזיק לו טובה עליו,

ו בד"א שמברר על כלים חדשים בכלים שהם חשובים בעיניו ושמח בהן אבל דבר שאינו חשוב כ"כ כגון חלוק או מנעלים ופנטפלא אין לברך עליהן שאין דרך האדם לשמח בהן כ"כ ואם הוא עני ושמח בו הוא חשוב בעיניו מחמת עניותו יברך וי"א ראפי' עני אינו מברך על חלוק ומנעלים שאפי' עני גדול אינו משמח באלה מפני שמצויין ורגילין הם לה' וכן נוהגין, המנהג לומר למי שלובש בגד חדש תבלה ותחדש ויש מי שכתב שאין לומר כן על מנעלים או בגדים הנעשים מעירות של בהמה דא"כ היו צריכין להמי' בהמה אחרת תחלה שיעשו מעודה הבגד החדש הזה וכתיב ורחמיו על כל מעשיו והנה הטעם חלוש מאד ואינו נראה מכל מקום רבים מקפידים על זה שלא לאומרו,

רכד דיני ברכות פרטיות, וכו י"ג סעיפים,

א הרואה מרוקלים או שאר ע"א אומר בא"י אמ"ה שנותן ארך אפים לעוברי רצונו ואם חוזר ורואה אותה תוך שלשים יום אינו חוזר ומברך והאידנא אין מברכין ברכה זו מעולם מפני שאלו המגדלים בין

נתבר סכנה כ"כ מפי שהוא דבר קלר וקל לעבור עליה, (יח) כתב תי"ט דמותר עליהו דס"ס רי"ח כתב שאם גנבים בתין עליו אין זה נס עליה ותבריו דלעיל כתוני' והכא לא תליא בנס דנגה כלל שהרי בחלה ותרפא הוא בכבוד של שלמה(יב) בס"ע סייס וי"ל שאין תברכין מלגה הני ל' דוקא ושוב לברך בלא הזכרת הנס ותלכה ע"כ ובל"ח דף ס"ט כתב לא ידענא להה הסמיכו הכבוד ע"ש ולי נראה לפשוט לבבוש תשוב הזמאתו בס"ג בסס ריש"ז דף ת"ז דפסק הכי ומפאר דהש"כ הסמיכו הכבוד וכ"ס הב"ח ס"ס רי"ח,

סימן ר"ך

(א) כתב תי"ט לפי"ל בתו' אין לומר שבע זמנין שאינו מבלל לימרו מלגה שס"ס מאחר שנריך שיאמרו שבע זמנין וכן סיס דרכ' ע"כ והב"ח כתב בשם רש"ל דיש לנהוג לומר ל"פ מלגה עבגה חזאי ויענו ל"פ ענבה הוא ענבה לחי כו' ואח"כ יאמר עוד ג"פ מלגה מבה חמי ויענו ג"פ טבה הוא מו' עד שבע זימנין כו' וכתב הבלבו לא יאמרו לו לך מבול בפתחה לתוך שהוא ר"ח מבל מלגה כך יאמר לך מבל לתוך בפתחה,

סימן רך"א

(ג) אמי' מעורי הרבה הרואה מלום בזמן שחפר ורואה אותה בזמן שבגדל חברך שהחייו אמי' אין לו קרקע (רכ"ז) ;

סימן רכ"ב

(ד) אם שתע שחוטה שנריך לברך הטוב והמטיב או שהחיינו או דיין אחת אם אין הזגיר בלתן או שתגיד לא רואה דבר לא יברך' וכן ראוכן בגדל חתנו ואחנו התלמיד שנתנם מגולן ויבר הכל אל יברך, עד בישוב לו הגדולה ותשבר דעב' מברכה מלבותי' מתר (ר"מ)

סימן רך"ג

(ה) ;ל הי"ט כתב רבו רת"ה שם בתבו שיהבו להקל שאינו חובה אלא רשות ואף בחכמנו ברבים הקילון בתלו הברכות עכ"ל וכתב בכ"ג בשם ל"ח דלא קלי רת"ה אלא מברכה שהחיינו ולא אתעוב והטיב ול"ע דתי"ט ולא דף ע"ל ה"ה אלא בדבר שמחו ובגורתו אלא שלם לו בתנ עובה תעשה ברחמיה בלא שם ותלבי לא יבאו הוצה הברכה (ג) דעת ל"ח דף ע"ב דחבדך שהחיינו וגם הטוב והמטיב כיון בתסתחת בי ביתו יש לשם הנמ' תהבי' וכן הדין בב"ל שקנה כלים שתסתחבים הוא ובני ביתו וגם בתתנו ש בחתנה (ד) ואם הוא שבר ובאמם בתב' לו נריך לברך (רל"בו), (ה) בתקוחות בסבגון לעשות הבגה לעברי' יש לכן לברך תבגים ברוחי' ובהחיים והטוב והטיב (ר"ג)

העוברי כוכבים ומזלות ומרקולים רואים אותם תמיד ואין להם זמן לברכה ז׳ דראייה ראשונה רואה בקטנותם ומשם ואילך כיון דדשים דשים ואין צריכין לברך על שום דבר אלא כשרואה אדם דבר מחודש וכתמיה עליו או שמח או מתאונן עליו , (א)

ב הרואה מקום שנעקרה כמנו מרקולים ועבודת כוכבים ומזלות אם הוא בא״י אומר בא״י . אמ״ה שעקר ע״א מארצנו ואם הוא בחוצה לארץ אומר שעקר עבודת אלילים ממקום הזה וכשהוא מסיים אומר וכשם שעקרת אותה ממקום הזה כן תעקור אותה מכל המקומות והשב לב עובדיהם לעובדיך ,

ג הרואה בבל הרשע׳ אומר בא״י אמ״ה שהחריב בבל הרשע׳ ראה ביתו של נבוכד נצר אומר ברו׳ שהחריב ביתו של נבוכד נצר אע״ג דבשאר מקומות ושאר הרשעים אין אומרים כן דהתקינו דוקא באלו שהיו מצידים לנו ביותר ומברכין לו י״ת שנקם נקמתינו בהם , ראה גוב אריות של דניאל או בכשן האש של חנניה מישאל ועזריה אומר בא״י אמ״ה שעשה נסים לאבותינו במקום הזה (ב) ,

ד הרואה מקום שיש בבבל שכל בהמה שתעבור עליו אינה יכולה לזון משם אם לא יתנו עליה מעפר המקום ההיא והוא סימן קללה לה דכתיב וטאטתיה במטאטא אומר ברוך אומר תושה ברוך גוזר ומקיים כלומר שגזר ומקיים דבריו ו׳ ל״דה״פ אומר בא״י אמ״ה אומר ועשה גוזר ומקיים דכולא חדא ברכתה היא דלכה יברך ב״ ברכות א׳ נמי או אומר בא״י אומר ועשה או בא״י גוזר ומקיים איזה מהם שרצה (ג)

ה הרואה ס״ ריבוא מישראל ביחד אומר בא״י אמ״ה חכם הרזים כלומר שאע״פ שחכמים הם ואין פיהם ומחשבתן שוה אע״פ כן הוא חכם הרזים ויודע מה בלב כל אלו ,

ו הרואה חכמי ישראל אומר ברוך אתה י״י אלהינו מלך העולם שחלק מחכמתו לבע״ אבל אם אינם חכמים אלא ברתם אינו מברך עלידם והטעם שבחכמי ישראל אומר שחלק ובחכמי עכו״ם אומר שנתן י״א שהוא כפני שנפשות ישראל חצובות מתחת כסא הכבוד והרי הם כחלק מהשם אבל נפשות עכו״ם שאינם מאמינים באלוה רחוקים ממנו׳ יית׳ הם כמי שנותן מתנה מנכסיו שאינו חלק ממנו וי״א הטעם מפני שהחלק הוא כמו הציטר הנמשך מן הגוף שאפשר לדרחיבו ולהגדילו ואפשר לקצרו ולחסרו משא״כ במתנ״ כי תלושה ופסוקה ממנו ובישראל כתי׳ כי חלק יי׳ עמו ולפי זכותם כתרב׳ ומתמעט חכמתם ע״כ , וגם אני אחזה דעתי את אשר עמדי לפי ענית דעתי ואומר שנ״ל הטעם כי מפני שחכמי ישראל יש בהם חכמת התורה והנבואה אשר ארוכ׳ מארץ מידה ורחב׳ מני ים ואין מי יוכל לבא עד תכונתה להבין סדה ולירד לעומקה כי על כל קוץ וקוץ יש לדרוש במה תלי תלין של הלכות וכתיב לא ידע אנוש ערכה לכך נופל עליה׳ ל׳ חלק כלומר אפי׳ הם חכמים גדולים עדיין לא הגיעו לידע כל סדותיה רק בחלק ממנה ודי להם בזה ואפי׳ היו חיים בלתי בעל תבלית היו מחכימים ביותר בכל יום ולא יגיעו לסוף סדותיה כי הוא בלתי בעל תבלית שהרי קדמתה לדם אבל חכמת העכו״ם עכו״ם ר״ת עובדי כוכבים ומזלות שאין יודעים רק הז׳ חכמות חיצונית שכל חכמתם הוא חכמת אנשים מלומדה ברוית מלבות חכמים היונים וחבריהם ויכולים לבא עד סוף כל החכמות הדם לכך נופל עלידם לשון מתנה כלומר המתנה שלהם היא סלה בידם ולא יכלו לידע יותר אפילו היו חיים עד אלף שנים פעמים יותר לא תשיגו יותר כי היא מתנתם בידם ולא יותר נ״ל

ח על מלכי ישראל הוא אומר בא״י אמ״ה שחלק מכבודו ליריאיו ועל מלכי א״ה אומר בא״י אמ״ה הנותן מכבודו לב״ (ד) גם בזה י״ל הטעם כמו הטעמים שכתבתי וגם חלקי אשר אמרתי שייך כאן כי כל כבוד מלך ישראל היא התורה הדולכת עמו ברכתיב וכתב לו משנה התורה הזאת והוא כבוד בלתי בעל תבלית וכל מה שמברכין אותו הוא חלק וכל כבוד מלך א״ה הוא שיתנהג בטכסים מלכי הארץ ע״פ נימוסי האנשים והוא כבוד שנופל עליו לשון מתנה שיש לה תכלית וסוף ,

ט מצוה להשרדל לראות מלכים אפי׳ מלכי אה״ע והטעם שאם יזכה לעולם הבא ויראה בכבוד מלך המשיח יכחיש כמה יותר בבוד נושלי שכר מצות יותר ממה שהיה כבו׳ עובדי ע״ז בע״ז הזה ,

י הרואה ב״י בישובן כלו׳ שכבר חריבין וחזרו ונתישבו כגון (ה) בבית שני אומר בא״י אמ״ה מציב גבול אלמנה בחרבנם אומר ברוך ט״ דיין אמת ,

יא והרואה בתי עובדי ע״ז בישובן אומר בית גאים יסח ה׳ בחרבנן אומר אל נקמות ה׳ ,

יב הרואה קברי ישראל אומר בא״י אמ״ה אשר יצר אתכם בדין וזן וכלכל אתכם בדין והמית אתכם בדין (ו) ועתיד להחיותם בדין בא״י מחיה המתים ועל קברי גרים אומר ברשה אמכם וגו׳ (דג״ה ועיין בסמוך סעיף ה)

יג כל ברכת הראייה אשר אמרנו אם חזר וראה אותו דבר בתוך שלושים יום אינו חוזר ומברך שאינו חידוש לו ,

רכה דין ברכת שהחיינו וכו׳ י״ סעיפים

א נכר אמרנו פעמים שכל דבר שאדם רואה לפרקים משלשים יום לשלשים יום הזא שמה באותה ראיה חייב לברך לפיכך הרואה חבירו ואוהבו שחביב עליו מאוד ושמח בריאתו מברך שהחיינו ואחר י״ב חדש מברך (א) מחיה מתים ואע״פ שהוא אדם מסוי׳ מאד או אדם חשוב מאד שגם אחרים נהנו מראיתו אינו מברך הטוב והמטיב שאין נופל כאן לשון הטבה שאין זה נקרא טובה אלא שמחה ואין חילוק בברכה זו בין אנשים לנשים בכולן דינם שוה לברך :

ב ואדם שהוא נעשה אוהבו וחבירו על ידי כתבים אבל לא ראהו מימיו אינו מברך על ראייתו אע״פ אין דרך לשמח עמו כ״כ י״א מי שנעשה בנו בר מצוה יברך בא״י אמ״ה שפטרני מעונשו של זה אבל אין זה ברו׳ דהא אם אחזין מעשה אבותיהם בידיהם (ג) לא נפטר עד כמה דורו׳ דכתיב פוקד עון אבות וגו׳ וטוב לברך אותה בלא שם ומלכות ,

ג הרואה פירי חדש המתחדש משנה לשנה מברך שהחיינו שיש בו שמחה מיד כשרואה ואפי׳ רואהו ביד חבירו או על האילן אבל נתנו שלא לברך עד שעת אכילתו שאז הזא הזמן היותר קבוע דבראייה לברה לפעמים אדם רואה ולאו אדעתי׳ מש״כ בשעת אכילה ומיהו אם בירך בשעת הראייה לא הפסיד ושוב אין צריך לברך שנית בשעת האכילה ואם לא בירך בראייה או באכילה ראשונה יכול לברך בשנייה או אימתי שיזכור דהא עדיין לא יצא ידי חובתו שחלה עליו ולא דמי לברכת ע״ז דלעיל שאין אנו מברכין כשנגדל כיון שראינוה בקטנותינו אע״פ שבקטנותנו לא בירכנו שאני דהתם דלא היינו חייבים בברכה בקטנו׳ ומשם ואילך כיון דדשנו דשנו אבל הכא היינו מחויבים בראייה ראשונה אלא שלא ברכנו וחייבין לברך בכל עת שיזכור ואין מברכין על הפירי שהחיינו (ה) עד שנגמר תשלום גידולו ובישלו אע״פ שאוכלין אותו בוסר אין מברכין שהחיינו ואפי׳ על בוסר ענבים וכ״ש פירי אחר שאין עיקר שמחתו אלא כשנתבשל לגמרי :

ד מינין הדומין זה לזה אלא שמחולקין בשמם כגון ווינ״סל וקארש״ן מברך שהחיינו (ו) על כל א׳ וא׳ דשני מינין הן נ״ל דה״ה אם אינן מחולקין בשמם אלא במראיתן ובטעמן דוי כמו תאנים לבנים ותאנים שחורות דמסיק בגמרא דשני מינין הן ומברך שהחיינו על כל מין ומין וכן כל כיוצא בהן ,

ה ואם בירך שהחיינו על הענבים אין צריך לברך שהחיינו על היין חדש אע״ג דקובע ברכה לעצמו מפני חשיבותו אינו מין (ז) בפני עצמו וי״א הואיל ויש לו שם בפני עצמו למיקרי תירוש ויין ויש בו תרי שמות ענבי׳ בפני עצמו ויין בפני עצמו יש לברך עליו שהחיינו בפני עצמו מ״מ הואיל ומספקינן ביה הוי ספק ברכה וספק ברכה להקל (ח)

ו פירי שאינו מתחדש משנה לשנה אפי׳ אם יש ימים רבים שלא אכל ממנה אינו מברך שהחיינו ופרי שמתחדש ב״פ בשנ׳ מברכין עליה שהחיינו דהא נמי מזמן לזמן מקרי אבל דבר שאין זמן לגידולו (ט) כגון ירקות שדרכן

סימן רכ״ד

(א) תמוה דיש מין בב״ה ואין שם מלפיר לרשות מהאומן שלרשות וקניגות (ב) נחב מי״ע מבב הרי״ף והרמ״ב ועור וכ״ע נורסין לדיקים במקום מלכותיו והיא יהיר ענוה ע״כ ובקבה הלו הכנוה גופיה מיתן רי״ם סעיף ז׳ מחב ס״ם (ג) בל״ן בסמים למי׳ רחמון וכן נראה לי מלבוהרים (ד) שם מחלך ברוב חיל והפלרת הבה הדיק בכלל לקרמת החלך עשם מחת לחת לא יבעל מבוחתו עשם מחרת שם לא שמחו מחלך בלא בחיי ובבוד גדול יותר ספר מבוחיש תתקנ״ב י (ה) בלו דוקא בחם בם בתקנם ותעלם לא נחרבו יברך ג״כ (מי״ע) ובחב בל״ם ותקנו בחרן ישראל בחזן בבית מיתרי הב״ע ובבוב מחב בע״ת לקי תון לרבנו מחוה לקבר מוחר לבכן לבל לרחות שבמבל בא מין בבחא מדרבנן (ו) מחב מי״ם גם בעור בבמיעו ומחע מבבר בולבם בדין מבל בדיק והרמ״ב ורחמים מבנוחו ומחנו בדרבות מבר״ם בבחיה מהלך על קבר בה לאחר יבי רבן מחבלו מבל בלוני הבור בם בבבוד חבוחו יעמוד מי שלל בחב מה מחולבין עבב מקבר לו נעבין ברוב ומבימין על מחנבב מימו בלא תבוים בבוד בשם לברמותו בבוח בם בל קברו ,

סימן רכ״ה

(ו) ולא מין מברך שהחיינו (רע״ל וב״ח) (ב) ובל״ח מחב דעבו׳ הוא דברבה שהחיינו בלל גם מחרים עמו ע״כ ובל״ע מר״ם מי׳ קר״ג ולא תמנע בכי (ג) מי׳ דם״ל דמין בבל׳ מחב מבר מעבנים בן דהא הבן עדיין קבן הוא ולא בר בעבנין מבא דחב אברך שבבר הבן מחבו שאין מבבב עבורו ומל זה נראה בין לי בבבורי מבבבו ש״ בת׳ מחו׳ ב״ב דף ר״ב מבל מ׳ בים מבלבן מחמן בבבב בל ידו בב״ל בל זה בבבב בלבנו בל בדין לא בבבר בלו״ם מחב דבוחה הבבבה שבר בחבר היה מבחיב לחבבו בחבבת בבלו לבחרה ומחבב בחבר בבחר׳ בל זה שבחל בבבב ע״ב ובן מבלחי הבאר בחר׳ פ׳ תולחת לחבר ר״ב בדין לבם בלבעבל בבבבו מי ר״ב שבר תבלן ומילך בדיב בחבר ברוך ספבורבי מי׳ ובל דבחב רב״ל דבבבר בבלן בבל״ם שם תולבות בחב בל״ם בבבום בבלן בחבר ברבה זו בב״ם ע״כ ובן רחיתי בדרבי תבבה (ד) ובבדר בבבוחל בחבבה לפי בלח בדבש ברבש שבחל בבבבל בבבבו לבן לא היה יבול לבבחם בחבבה חלק לם בבבם לבן בחבלל בחבבר יברך בבבבם בבבבל (ל״ם) (ה) בחב חי״ב ז״ל דבבו רב״ל בח״ כן בלן ולבלא מבבר שבבו עבבו חה שבחבר בבבים ב״ז ע״ב ובל״ן ליבב דברי רב״ם ובבבל״ל בבבל בלבי בבבבר בבבר בל הבבבר שבחיבו בבבר בבבבל בבבבל בבבבר לחבר בבבבל בבבבל בבבבל

שהרגן לעמוד כל ימות השנה בקרקע ואימתי שירצה הוא תולשן אין מברכין עליהם שהחיינו שאינן באין מזכין לזכן שהם מצויין תדיר :

ז אין מברכין שהחיינו על הפירי ער שנגמר ב׳ שולו שזרו זכנו הקצוב והידוע אבל על הביסר אין שייך לברך עליו שהחיינו שאין לו זמן קבוע (י)

ח הרואה את הכושי דהיינו שהוא שחור הרבה ואת הגיחו׳ דהיינו שהוא אדום הרבה והלוקין דהיינו שהוא לבן הרבה והקפח דהיינו שבטנו גדול ומתוך עביו נראי׳ קומתו מקופלת והגנס שהוא קטן הרבה והדרקונס דהיינו מי שהוא מלא יבלת ופתוי הראש דהיינו שכל שערותיו דבוקות זו בזו ואת הפיל ואת הקוף מברך בא״י אמ״ה משנ׳ הבריות ,

ט הרואה את החיגר ואת הסומא ומוכה שחין והבהקנין והוא מי שמגמר בנקודו׳ דקות אם הוא ממעי אמו מברך משנה הבריות שהרי כך נברא ואם נשתנה אח״כ מברך דיין האמת שע״י עונשו בא לו זה י״א שאין מברך על אילו אלא על מי שמצטער עליו אבל על עכו״ם אין מצטער עליו ואין מברכין ונ״ל די״א אילו לא קאי אלא על ברכת דיין האמ׳ דאל״כ למה מברך על הפיל והקוף א״נ אפי׳ אברכה משנה הבריות גמי קאי אבל לא קאי אלא על המגיין מהיגר ואילך ולא על המגיין עם על הכושי כו׳ עד פיל וקוף ומטעם הזה חלק הטור לב׳ בבות וטעמא שכל המגיין מחיגר ואילך אין שינוי׳ שינוי כי בריותם כשאר הבריות אלא שהוממו והם עצמם מצטערי׳ על עצמן בכך כי מכאיבין אותם לפיכך כל המצטער נ״כ עליהם מברך משנה הבריות על דרך שמברכין על הרעה כו׳ שצריך לברך דיין אמת אלא הואיל וכן הם מבטואמם אין צערם ב״כ׳כמו אם נשתנו אח״כ ולכך חלוקי״ דם בברכ׳ למזר משנה הבריות והילכך אינו מברך אלא על מי שמצטער עליו ולא על עכו״ם אבל אותם המגיין מכושי ואילך עד פיל וקוף הם נבראו בך למזין בפני עצמו והם עצמם אינה מצטערין על כך ואין זה מום בעיני עצמו כי בצביונן נבראו ואינו מכאי׳ להם והרואה אותם אינו מברך עליהם מחמת שהוא מצטער עליהם הואיל והם עצמם אינו מצטערין אלא הוא מתמיה על בריה משונה כזה אע״פ שאינו מצטער לכך יש לו לברך על שינוי ברייתו אע״פ שאינו מצטער עליו ואין חילוק בזה בין עכו״ם לישראל כמו שהוא העניין בבריות טובות שיש לו הנאה לרואה ומברך על הנאתו כך הוא מברך באילו על תמידתו נ״ל (יא) י״א שאין מברכין על כל אילו אלא בפעם ראשונה שרואה אותם שהשינוי עליו גדול מאוד ו״א שנם באילו מכוך מל׳ יום לל׳ יום :

י הרואה אילנות טובות ובריות נאות אפי׳ עכו״ם או בהמה מברך בא״י אמ״ה שככה לו בעולמו נם באלו י״א שאין מברך עליהם אלא בפעם ראשונה ולא יותר לא עליהם ולא על אחרים כיוצא ברם אא״נ יהיו נאים מדם ו״א (יב) מל׳ יום לל׳ יום ,

רכו ברכת הרואה פרחי אילנות וכו׳ סעיף א׳

א היוצא בימי ניסן הרואה אילנות שמוציאין פרח בפעם ראשונה שרואה אותם אומר בא״י אמ״ה שלא חסר בעולמו כלו׳ וברא בו בריות טובות ואילנו׳ טובות ליהנות בהם בני אדם , ואם איחר מלברך עד שנידלו הפירות (א) שוב לא יברך עוד ברכת זו שכבר הוקבע לכל פירי ופירי ברכתו בפני עצמו כגון שהחיינו על הראייה וברכה בורא פרי העץ על האכילה ,

רכז ברכת הזיקים וכו׳ ג׳ סעיפים ,

א על הזיקין(א)והיא מין כוכב הזרה כחץ באור״ השמי׳ ממקו׳ למקו׳ונמשך אורו בשבט ועל רעדת הארץ ועל הברקי׳ועל הרעמים והוא קול הברה שנשמע בארץ ועל רוחות שנשבו(ב)בזעף על כל אחד מאילו אומר ברוך אתה יי אלקינו מלך העולם עושה מע״ב ואם ידצה יאמר בא״י אמ״ה שכחו גבורתו מלא עולם ב וכל זמן שלא נתפזרו העבים אחר אות׳ הברכה דיו בברכ׳ אחת ואפי׳ על כמה ברקים ורעמים אבל אם (ג) נתפזרו בין ברק לברק ובין רעם לרעם לרעם צריך לברך על כל אחד ואחד ,

ג הזה יושב בבית הכסא ושמע קול רעם או ראה ברק (ד) אם יכול לצאת ולברך תוך כדי דיבור יצא ואם לאו לא יצא ,

רכח ברכת ימים ונהרות הרים וגבעות וכו׳ ג׳ סעיפים ,

א על ימים ונהרות הרים וגבעו׳ ומדברות (א) אומר בא״י אמ״ה עושה מעשה בראשית וכאן אין שייך לברך שכחו וגבורתו מלא עולם שאינם כמו זקין ורוחות כו׳ דהתם נראים ונשמעים בכל העולם אבל ימים והרים כו׳ אינם אלא במקום אחד כל אחד במקומו ועל (ב) הים הגדול הוא הים אוקיאנוס והוא (ג) שעוברי׳ בו לארץ ישראל ולמצרים אומר בא״י אמ״ה (ד) עושה הים הגדול שבפני גדלו שהוא הים שאמר עליו שלמה המלך ע״ה כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא קובע לו ברכה בפני עצמו ,

ב ולא על כל הנהרות צריך לברך אלא על ד׳ נהרות המסויימו׳ דכתיב בקרא בגן חדקל ופרת וגיחון הדקל׳ שרוא׳ אות׳ במקו׳ שלא נשתנו׳ מהלכ׳ ע״י חפירות בני אד׳ שהסיבהו דרך שם (ה)

ג ולא על כל הרים וגבעות אדם מברך אלא חזקא על הרים וגבעות שהם מסויימים ומשונים וניכר בהם גבורת הבורא יתברך ,

רכט ברכת הקשת חמה בתקופתה וכו׳ ב׳ סעיפים ,

א הרואה הקשת אומר בא״י אמ״ה זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו ר״ל הברית שכרת י״ת עם נח שלא להביא עוד מבול מים על הארץ ואפשר להסתכל בו ביותר מפני שהוא דמות כבוד י״י דכתיב במראה הקשת דמות כבוד י״י וגו׳ והמסתכל בו הרבה הדי הוא כאילו לא חס על כבוד קונו כלו׳ כאילו היקל בכבודו הזוקא דרך הסתכלות והתבוננות בהבטה הרבה אבל שזה נראה כמחצ״ף וכמיקל בכבוד מלכו׳ י״ת אבל דרך ראייה בעלמא שרואין בו מיותר לכך מיותר לראות בו בשעת ברכה בראייה בעלמא ,

ב הרואה חמה בתקופתה והוא מכ״ח שנה לכ״ח שנה והתקופה בתחלת ליל ד׳ כשרואה אותה ביום ד׳ בבקר מברך בא״י אמ״ה עושה מעשה בראשית שאז היא עומדת בנקודה בתחלת התלותה ברקיע במעשה בראשית(א)והוא בכמו ג׳ שעות על היום הדו״ וכן מברך נ״כ כשרואה לבנה בטהרתה וכוכבים במשמרתם ומזלות בעתם דהיינו כשתחזור הלבנה בתחלת מזל טלה בתחלת החדש ולא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום וכן כשיחזירו כל כוכב מה׳ הנשארים לתחלת מזל טלה ולא יהא נוטה לא לצפון ולא לדרום וכן בכל עת שיראה מזל טלה עולה מקצות המזרח על כל אחת מאילו מברך עשה מעשה בראשית מפני שכן היו בתחלת יצירתם ותלייתן ברקיע כל אחד במקומו המיוחד לו ו״א בימות הגשמים כשיהיו ג׳ ימים רצופים מעוננים ולא נראים חמה ולבנה וכוכבים ובעת שיתראו אח״כ זהו הנקרא חמה בתקופה ולבנה בטהרתה וכוכבים במשמרתם ואז צריכין לברך ברכה זו (ב) נ״כ ולא ראיתי נוהגין כן ,

רל דין קצת ברכות פרטיות וכו׳ ג׳ סעיפים ,

א המתפלל על מה שעבר כגון שנכנס לעיר ושמע קול צווחה בעיר ואומר יהי רצון מ״י או״א שלא יהא קול זה בתוך ביתי או שהיתה אשתו מעברת ואומר יר״מ מ״י או״א שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא שאיך יתפלל על מה שעבר וכבר עשהו ודוקא אחר ארבעים יום לעיבורה אבל תוך מ׳ יום יכולה תפלתו להועיל שעדיין לא נגבר יצירת הולד עד מ׳ יום אלא לעולם יתפלל האדם על העתיד לבא אלי יקבל האלקים תפלתו ויתן הודאה על מה שעבר כגון הנכנס לברך קודם שיכנס יאמר יר״מ י״י או״א שתכנסני לברך הזה לשלום נכנס בשלום יאמר מודה אני לפניך י״י אלקינו וא״א שהכנסתני לברך הזה לשלום בקש לצאת יאמר יר״מ י״י או״א שתוציאני מברך הזה לשלום

(ה) מלי ברלה לבר מיגנות ונלא בורך (בית הדש)

סימן רך״ז

(ו) ורחב״ם פי׳ מה׳ ברכות כתב על האור שבתוך שיראו מתלו הם . וכוכבים ומלוים ורגיה תוקום נתקום לו נתנו כוכבים שיש להם זנב ע״כ (ב) כתב ע״ת דמהתם הלכון פ״ע ורחב״ם דכבתלין בנחת מיטו הבדר כלל מבב בתו׳ בשם הירוכלמי בנכת מברר עשה העבה ברשות ומתעבה ל״ע ע״כ ול״ן פסק בבחם כתו׳ דבעוף בת״י תת״ב בכתו ובנת׳ בת״י עוב׳ כו׳ ונעל״ד נראה תרחב״ם נפי׳ התכל׳ פ׳ הרואה בהכנ ז״ל ורוחות ר״ל הסערות הגדולות הטבנות מלינו תנויות תמיד ע״כ מבתב דכל בתיטו תנוי׳ התיד מברכינן עליהו וזה קרי בי׳ בזעף (ג) ובתים אבו בעיניו מהרי׳ (מי׳ע) (ד) וכ״ה כל הני דתציב בס״ת (ברכת אברהם)

סימן רך״ח

(ה) והוא צרלה ודוקא מהת בבתים יום וכן ב יום הגדול ורחב״ם פי׳ מה״ב (ב) כך פסק ברחב״ם בם ותיתה דבמי׳ התבנה בהב דאין הלכי כר׳ יהודא (ג) עיין בל״ח דף ע״ב מהריב דאין זה יום הגדול כלל על יום זה מברכין מתו על אחר יחיס רק יום מוקיימים מחקיק העולם הוא יום הגדול ובכ״ג הבנים בשלמן ערוך ולבוש עיין בם (ד) כ״כ בס״ע אבל בם״ם והרי׳ והרחב״ם ואבוהרים שבב׳ אות היס הגדול (מי״ע) (ה) אם מפגע אין לברך ע״ת ,

סימן רכ״ט

(ה) כ״ח בהגרי״ל ה׳ י״ח ובתב בחי״ט ל״ל דיבול לברך בן בל היום ולפחות עד חצות (ב) תיאה על הנבוב דב׳ פירושים בם על הרואה אחה לא׳ הוא תוך״ם ולא׳ הוא ולא׳ הוא ביותה הבטחים כו׳ ולבל מי י״ל כ״ל הבדו בדוטבה בב״י והאיר קאחד נרינין בברך ג״כ כו׳ גם הבאי בעתה בתב בב״ג אין ב׳ נין לברך ברכה זו בלל ע״פ ות״ל לרינה נראה תהרוים יום לנבב בסברת הלבונה וכסחיה הב״ע ,

סימן ר״ל

לשלום יצא בשלום אומר מודה אני לפניך י"י או"א שהוצאתני מן הדרך הזה לשלום וכשם שהוצאתני לשלום כן תוליכני לשלום ותסמכני לשלום ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך כו" וכל תפלת הדרך כאשר כתבתי לעיל סי' ק"י בכל הלכותיו ודיניו .

ב הנכנס למוד את גורנו אומר י"ר מ"י או"א שתשרה ברכה בברי הזה התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בברי הזה ויאמר אותה בלא הזכרת שם (א) ומלכות שאין כאן ברכה מבורדת אבל אם מדד ובירך אח"כ הרי זו תפלת שוא שאין הברכה מצויה בדבר המדוד כו" אלא בדבר הסמוי מהעין שנאמר יצוך י"י אתך את הברכה באסמיך דבר הסמוי משמע .

ג הנכנס (ב) למרחץ יאמר י"ר מ"י או"א שתכנסני לשלום ותוציאני לשלום ותצילני מן האור הזה וכיוצא בו לעתיד לבא יצא לשלום יאמר מודה אני לפניך י"י" או"א שהצלתני מן האור הזה הנכנס להקיץ דם אומר יר"מ י"י או"א שיהא עסק זה לי לרפואה כי רופא חנם אתה ולאחר שהקיץ יאמר בא"א אמ"ה רופא חולים לעולם יהא אדם רגיל לומר כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד .

רלא שכל כוונתיו יהיו לשם שמים ובו סעיף אחד

א נחזור לסדר היום . אחר שגמר סעודתו יחזור ללמוד ואם אי אפשר לו ללמוד בלא שינת הצהרים יישן ובלבד שלא יאריך בה הרבה שאסור (א) לישן ביום יותר משינת הסוס שהוא שיתין נשמי כדי שלא יתבטל מעבודות הש" ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנאת גופו אלא להחזיק גופו לעבודת הש" . ואין נוהגין לומר כשניעו' משנתו אלקי נשמה כו' כיון שאינו ישן הרבה אין נשמה יוצאת מגופי , וגם ויהי נעם אין נוהגין לומר קודם שישן ביום מטעם זה שאין צריך שמירה הרבה , ולא בשינה לבד אמרו שתהא כוונתו להחזיק גופו לעבודת הש" ולא להנאת גופו אלא בכל מה שהנה אדם מן הע"הו לא יכוין להנאתו אלא לעבודת בוראו ית" כרשתיב בכל דרכיך דעהו ואח"ל וכל מעשיך יהיו לשם שמים ר"ל אפי' דברים שהם של רשות כגון האכילה והשתייה והליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר תורם לעבודתו , אכילה ושתייה כיצד אין צ"ל שלא יאכל ולא ישתה דברים האסורים אלא אף כי אכל ושתה דברים המותרים והיה רעב וצמא אם להנאת גופו אוכל ושתה אין זה משובח אא"כ נתכוין להשלים צרכי גופו ויאכל כדי חיותו כדי לעבוד אח"כ את בוראו , הישיבה והקימה והליכה כיצד אין צ"ל שלא ישב במושב לצים ושלא לעמוד בדרך חטאים ושלא ללך בעצת רשעים אלא אפי' לישב בסוד ישרים ולעמוד במקום צדיקים ולילך בעצת תמימים אם עשה להנאת עצמו להשלים חפצו ותאותו אינו משובח אא"כ עשה לשם שמים שכיבה כיצד אין צריך לומר בזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצות אם מתגרה בשינה לענג עצמו שאין ראוי לעשות כן אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישן כדי לנוח מיגיעתו אם עשה להנאת גופו אין זה משובח אא"כ נתכוין להשלים צרכי גופו שיוכל אח"כ לעבוד בוראו ויתן שינה לעיניו ולעפו מנוחה לצורך הבריאות ושלא תטריף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה , תשמיש כיצד אצ"ל שלא יעבור עבירה אלא אפי' בעונה האמורה בתורה אם עשה להנאת גופו ולהשלים תאוותו הרי זה מגונה ואפי' אם מכוין כדי שיהיו לו בנים שישמשו אותו וימלאו מקומו אין זה משובח אלא יתכוין שיהיו לו בנים לעבודת בוראו או שיתכוין לקיים מצות עונה האמורה בתורה כאדם הפורע חובו , שיחה כיצד אין צ"ל לספר ל' הרע ונבלות פה אלא אפי' לספר בדברי חכמה צריך שתהיה כוונתו לעבודת הבורא או לדבר המגי' לעבודתו כללו של דבר חייב אדם לשים עינו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו וכשרואה דבר שיביא לעבודת הבורא י"ת יעשנו ומי שמדות הללו מצויות בו נמצא עובד את בוראו כל ימיו אפי' בשעת שבתו וקימו והליכתו ובשעת משאו ומתנו ואפילו באכילתו ושתייתו ואפי' בתשמישו ובכל צרכיו ועל הדרך הזה זקף רבינו הקדוש עשר אצבעותיו למעלה בשעת מיתתו ואמר גלוי וידוע לפניך שלא נהנתי מהם אלא לש"ש , ואם ישן שינת עראי מדוש' על אצילי ידיו אינו צריך לברך ברכת התורה כשיחזור ללמוד אבל אם ישן על מטתו הוא קבע וצריך לברך וי"א שאינו צריך לברך (ע"ל סימן מ"ז סעיף י' וי"א) ואם השכיב עצמו על מטתו לישן ולא יכול לישן לא הוי הפסק ואין צריך לברך , (ב) .

אליהו זוטא

סימן י"ל

(ה) בל"ם הגיע עליו דל"ל בפס ומלכות וכן מלחמי מלכותיכם , (ג) אין זה ניהג מלך בתרגלות מהו מסיקים תחת הקדרה, והיא סכנה בחלה אבל עכשיו לא (ב"ח ול"ח).

סימן רל"א

(ה) אבה החשבון דיש לחמר בדבר ועל במי' ל' מט"ו מחמת הגה דק מחמת מם יזהה גם כתב שם הנעשה מעשה בעושה נעשה מיתה וכל' כתב מדי שלא יתבטל מ' ועיין ח"ם שם (ב) שיעו' לוייה תלמיד לרבו ג' פרסאות והאידנא אין נוהגין שמחלים על כבודם וכתב חי"ע בשם מרשות הרי"ם דת"ל יעל עתו לו עם חבירו עד שפני הנער לו לכל פחות ל"ה ע"כ וכתב בים של שלמה ב"ק פ"ב ד' דיך מהם ליזהר בדיפורו מהו בחעבה

סימן רל"ב

(ה) יש מהחמין הפלגא בתפלת מנחה והגא מנחת כאר (תשובת ח"ע מ' ל"ט) וכתב בכ"ב שיש להקיח תפילין של ר"ת (ב) כתוב לאין התפילה לא יקח מהם יד בחיקו שחא יעבוד את בדיו ולא יטול לנקות בתפלה לו שיחפם אחר מים והעבור שעת החמה לו יאחרו קדים לו בשעה יבכ' ולחטר ירוה להמיחו עחול: על הילד (ס"ח מי' י"ח) ושחוד לחנחה הגא מהו הקל, שעה מ"ם הלכות סימן רל"ב ס"ב , (ג) המעבר לא בחקום בשעה קורא לב"ה וכ"ת תהכרי רח"ל ובשר"ג כתב כשם הב"ח דחוחר לנתפלה בסעוד מנחה גדולה רק מחוד לחנחה קטל' יש לחחזיר ומכן נוהגין ומכן פסק כ"ם כאר שבע דף קכ"ל והאיהי דיוהכבאר שבע דלקי מחוד לחנחה גדולה אסור דהא כתב שם לחלק על דברי מגודה דחפיר מחוד לחנחה גדולה ע"ם וכ"ת עוד לחעיין שם וכ"ם בחשר רמב"ח מי' ח"ם עוד כתב בבאר שבע דלשם יש חקוה בחורך בשבת ונחשבה חוכך עד זמן חפל' חנחה דיש להחפלל חנחה חקף בב"ה קודם מכילה ועיין סימן רפ"ז (ד) לכון רח"ל ובשעה עובר' חבחע דלשם יש שהת לחשלג לין חפסקין ול"ם הב"ח ותבו' רמב"ם שם .

סימן רל"ג

הלכות תפלת מנחה

רלב דברים האסורים לעשות בשעת מנחה ובו ג' סעיפים .

א וכשיגיע זמן תפלת מנחה (א) יתפלל ומאוד צריך ליזהר בה שהרי לא נענה אליהו אלא בתפלת המנחה שנא' ויהי כעלות המנחה וגם אליהו ע"כ יזהר אדם מאד לבין זמנ' דתפלת השחר זמנה ידוע שהוא בבק' בקימו ממטתו מיד קודם שיהא טרוד בעסקיו וכן של ערב בלול' זמנה ידוע בבואו לביתו והא פנוי מעסקיו אבל מנחה' שהוא באמצע היום בעוד שהוא טרוד בעסקיו צריך לשים אותם אל לבו ולפנות מכל עסקיו ולהתפלל אותה ואם עשה כן שכרו הרבה מאוד וע"כ מנעו חכמים לכל אדם לעשות מלאכות קבועות סמוך למנחה כדי שלא יטרד במלאכתו ויעבור זמן מנחה ולא יתפלל וזמן מנחה אע"פ שהוא מתחלת מן התורה מו' שעות ומחצה כמו שיתבאר בע"ה בסי' שאחר זה מ"מ לא אמרו' בזה ריזין מקדימין למצוה ואין נוהגין להקדים לרתפלל מתחלת זה הזמן ואדרבה אפי' לכתחילה ממתינין ומאחרינין עד סמוך לערב משום דק"ל מאן דמצלי מזמן מנחה קטנה ולמטה עדיף טפי ואסמכוה אקרא דכתיב-על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא סמוך לעת מצוי של יום הוא זמן מנחה קטנה וטעמא משום דכבר ידעת דתפלות כנגד תמידין תקנום ותפלת מנחה כנגד המזבח של בין הערבים וזמן התחלת תמיד של בין הערבים מן התורה היה מו' שעות ומחצה והוא נקרא מנחה גדולה שאז אם היו רוצין הם היו מתחילין להתעסק בו בשחיטתו והפשטתו וכל צרכו ונמשך עד הערב ואח"כ כמו ט' שעות ומחצה היתה הולכת האיברי' למזבח והוא עיקר הקרבתו וזמן קבלתו לפניו י"ת והוא הנקרא זמן מנחה קטנה כמו שיתבאר בע"ה לפיכך אנו ממשיכין תפלתנו עד סמוך לאותו זמן כדי שיתקבל תפלתינו יותר כמו בשעת הקרבת הקרבן ולא נאמר בזה ריזין מקדימין בו להתפלל מתחל' מז' שעות ומחצה לפיכך ק"ל כל מה שאמרו חז"ל לעשות סמוך למנחה לא אמרו אלא סמוך למנחה קטנה אבל סמוך למנחה גדולה אין נוהגין בכלום ואפי' בסעודה גדולה כגון סעודת נשואין או מיל' מתחילין סמוך למנחה גדולה ואין חוששין .

ב וע"כ סמוך (ב) למנחה קטנה שהוא בתחל' שעה י' שהוא כמו חצי שעה קודם זמן מנחה קטנה אז"ל לא ישב אדם לפני הספר להסתפר עד שיתפלל ולא יכנס למרחץ ולא לבורסקי ולא לדין ולא לאכול אפי' סעודה קטנה ואם התחילו אין מפסיקין אם יש לו שהות להתפלל אח' שיגמור סעודתו ומלאכתו (וע"ל סי' מ"ב סעי' ח") מאימתי הוי התחלת תספור' משיניח סדר של ספרים על בריכו ודתחל' בורסקי משיקשור בגד בין כתיפיו נדיך עשוי מלאכ' והתחלת דין אם לא היה עוסקין בו כבר משיתעטפו הדיינין משום ששכינה שורה עמהן ולדידן כשישבו הדיינין ארי תא לדון ואם היו עוסקין בו כבר ואחר שדנו דין הראשון בא לפניהם דין אחר משיתחילו הבעלי דינין לטען בכל דין ודין זהו התחלת דין והתחלת אכילה משיתחיל ידיו ויש מקילין עוד במקום שיש קהל קבוע ויש להם שמש שקורא לב"ה מתחילין בסעודה קטנה אפי' סמך למנחה קטנה כי סומכין על שיקרא השמש לב"ה ואז יפסיק וילך מיהו (ג) יש להחמיר שלא להתחיל בסעודה גדולה אפי' סמוך לו תה גדולה עד שיתפלל מקודם שמא ימשך עד שיעבור אפי' מנחה קטנה ויטרד ולא יתפלל ואפי' אם התחיל קו לכן הגיע זמן מנחה קטנה (ד) יקנו ויתפלל שלא תתחקנו השעה ולא יתפלל .

ג והא דאסור לאכול סעוד' קטנה סמ למנחה קטנה הייגו כשקובע לסעודה אבל לטע' דהיינו אכילת פירות מותר וה"ה לאכול פת בבציצה בדרך שאדם אוכל בלא ג' ג"כ מותר .

רלג זמן תפלת מנחה וכו' ב' סעיפים,

א כבר ידעת התפלת מנחה כנגד תמיד של בין הערבים תקנה חמן תמיד של בין הערבים הוא התחלתו מש"ש שעות ומחצה ואילך דהיינו חצי שעה אחר חצי היום דו' שעות שאמרו בכ"מ ר"ל שעות זמניות היינו לפי חומן לפעמי' ארוכו' ולפעמים קצרות שלעולם חלקו היום לי"ב שעות בין יום ארוך בין יום קצר וביום ארוך הוי י"ב שעות ארוכות וביום קצר י"ב שעו' קצרי' וג"ל שר"ל י"ב שעות מעת זריחת השמש עד עת (א) השקיעה שכן הוא משמעו' כל ספרי התנ"ה ולפי זה יתורצו הרבה קושיות וספקו' שנפלו בפוסקים בזמן תפלה זו ותפלת ערבית לפי מנהגינו לפיכך בכל יום בסוף ו' שעות אחר זריחות השמש שלו החמה היא בחצי השמים יהוא חצי יום וחצי שעה אח"כ ינטו צללי ערב ונטה החמה למער' ואותו העת הוא התחלת בין הערבים שנתנה בו התורה זמן להקרב' תמיד של בין הערבים כדכתיב ביה בין הערבים וכן נהגו כהני' בערב פסח שחל להיות בע"ש שהקריבו לשחוט התמיד מיד בתחלת ומנו שנתנה לו התורה כדי שיהיו יכולין אח"כ להתעסק ג"כ בקרבן הפסח קודם שיכנוס השבת דצלית הפסח אינו רוחה שבת, * אבל בשאר כל ימות השנה לא התחילו להקריבו עד ט' שעות ומחצה אחר זריחת השמש לפיכך ק"ל ג"כ בתפלת מנחה שעיקר מצותה היא מתחלת ט' שעות ומחצי' בהקריבו' התמיד שבכל יום והיא הנקרא' מנח' קטנה מ"מ מי שהתפל' אותה משיש שעות ומחצה ולמעלה יצא והיא הנקראת מנחה גדולה שהיא התחל' הזמן שנתנו' לו התורה וכהקרב' תמי' שבערב פסח שחל להיות ב"ש וומנ' נמשך עד הלילה לרבנן ולרבי יהודה עד פלג המנחה דהיינו כשתחלוק התחלת זמן של מנחה קטנ' עד שקיעת השמש שהיא ב' שעות ומחצי' לחצי שה"א שעה ורביע והוא עד סוף שעה י"א חסר רביע מעת הזריחה דהיינו שעה ורביע קו"ם ה"שקיעה וכל א' אויל לטעמי' ראית ליה שכן הוא סוף זמן הקרב' התמיד וטעמא עיין בפר' תמיד נשחט ולא איפסק בגמ' הילכתא כחד מינייהו ואמיקנ' דעביד כמר עביד ודעביד כמר עבי' והוא שיעשה לעול' בחד מינייהו שאם עשה פעם א' כרבנן והתפלל מנחה עד הלילה שוב אינו יכול להתפלל ערבי' מפלג המנח' ולמע"ה דלדידהו עדיין יום הוא ואם עושה כר' יהודה ומתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה צריך ליזהר שלא יתפלל מנחה באותה שעה דלדידיה ליל' הוא לפיכך עכשיו שנהגו כמה פעמים להתפלל תפל' המנח' עד הלילה לא היה לנו להתפלל תפלת ערבית קודם שקיעת החמה וכן איפכא כיון שמתפללין כמה פעמים ערבית ביום מפלג המנח' וכמעל' לא היה לנו להתפלל מנחה ב"ום פעם אחר פלג המנחה אלא רק"ל דבריעבר יצא ב"שניה' בין במנחה בין בערבית אחר פלג המנחה אע"ג דהו' תרי קולי דסתרן אהדדי ה"ה נמי בשעת (ב) הדחק יוצאין לכתחיל' ולדידן בשעת הדחק חשבינן לן מפני שאי אפשר לנו לכוין הזמן בשוה לקרות בכל פעם לב"ה באופן שיתפללו מנח' ומעריב ביח' באסיפה אחת ותהיה כל תפילה בזמנה אלא או יקדימו לפעמים או יאחרו ולצאת בין תפלה לתפלה והחזר ולהתאס' הקהל ג"כ אי אפשר ויבואו לידי ביטול התפלו' ואין לך שעת הדחק גדול מזה לכך מתפללין לעולם שתי התפלות יחד באסיפה אח' אע"ג דלפעמים מקדימי' ולפעמי' מאחרין וסתרן אהדדי אבל מה ש פעמים מקדימין להתפלל אפילו תפלת ערבית בעוד היום גדול יותר משעה ורביע קודם השקיע' דבזה אין יוצאין לכ"ע (ג) אין שום טעם נכון לאותו מנהג ואם לפעמים השעה דחוק' שהוא סמוך לערב מאו' וע"ין לא התפללו מנח' כנהגי' שמתחיל החזן התפלה בקול רם והקהל אומרים (ד) עמו בלחש התפלה מלה במלה וענין הקה' אומרים אחריו ואח"כ גומרין הקה' התפל' בלח' והחזן בקול רם והתנוקות ענין אחריו אמן אבל הקהל אין יוצאין כמה ששמעו מן החזן התפלה מלה במל' ודם יענו אחריו אמן דלא ניתקנו התפילות אלא שיתפלל כל אחד בפני בעצמו בלחש ואין החזן מוציא אלא עמי הארץ ומי שאינו בקי או כדי שיאמרו הקרושה בעשרה ב

ב לכתחילה טוב ליזהר לטול ידיו (ה) קדם שיתפלל אע"פ שאינו יודע לדם שום ליכלוך ואפי' עומד עכשיו' מלימודו שודאי נזה' בליכלוך ידיו אפ"ה טול ידיו לתפלה משום נקיות (י)* אבל לא יברך ענ"י שאינו חובה ואפי' עשה צרכיו וקנח או שפשף אין צריך לברך ענ"י ואם אין לו מים מזומנין יטול לתפלל בלא נ"י ולא יעבור (ז) זמן תפלה מ"מ ינקה ידיו בצרור או בעפר או במידי דמנקי,

הג"ה דסתם ידים פסולות לתפלה תשום דמסח דעת כתו סתם פסולות לתפלה בהסח בתעת וע"ל סימן כ"ג סעיף כ' וסימן קל"ד סעיף מ' וסימן ד' סעיף ז' וכ"ב

רלד הרוצה להתפלל שתיהם גדולה וקטנה וכו' ב' סעיפים,

א דין שכח ולא הרפלל מנחה בזמנה כתבתי לעי' סי' ק"ח הרוצה להתפלל מנחה גדולה ומנחה קטנ' אחת בתור' חובה ואחת בתורת נדבה אין ראוי להתפל' נדבה אלא הגדולה מפני שהגדול' אינה אלא כנגד קרבן בין הערבים שהקריבו בע"פ שחל להיות בע"ש וזה לא היה תדיר בכל יום לפיכך אות' תפלה שהיא כנגדו יתפל' בתורת רשות ונדבה אבל מנחה קטנה שהיה תדיר' כנגד קרבן בין הערבים של כל יום יתפל' בתורת חובה מיהו אם התפל' בגדולה בתורת חובה לא יתפלל הקטנה כי עם רשות ונדבה שאם יתפלל נם אות' לחובה ה"ל בב' תוסיף שמקריב שני תמ"די הערבים ביום אחד אבל טוב ונכון הוא שלא יתפלל שום אדם שום תפל" בתורת תפלת נדבה אלא א"כ מכיר בעצמו שהוא זהיר וזריז ואמי' בדעתו לכוין בתפלתו מראש ועד סוף בלא הס' דעת אבל אם אינו מכוון בה יפה קרינן ביה ל"ל רוב זכחים יאמר יי' והלואי שיוכל לכוין בשלש' תפלות שתקנו חכמי',

ב סדר תפלת המנח' בציבור אומר אשרי והא אחר מן הנ' אשרי שאמר ר"א כל האומר תהלה לדוד בכל יום ג' פעמים מובטח לו שהוא בן העה"ב ויש לומר ג"כ בסופו ואנחנו נברך יה הוו' כמו שכתבתי מעמא לעיל בסימן נ"א ואח"כ אומרים חצי קדיש על פסיקי אשרי ולפיכך לא יתחיל לומר אשרי ב"ה במנחה עד שיהו עשרה כדי שיאמרו עליו הקדיש ויש שכתבו שנוהגין לומר גם פרשת התמיד (א) קודם אשרי של מנחה משום תמיד של בין הערבים ומנהג יפה הוא ואח"כ מתפללין תפלת י"ח ומחזי' ש"ץ התפלה כמו שעושין בשחרית ונופלין על פניהם ואח"כ אומרים ואנחנו לא נדע כו' מן הטעם שכתבתי למעלה ואומרים קדיש שלם וגם היחיד אומר כסדר הזה אלא שאין אומר הקדישים שאין דבר שבקדושה פחות מי' אם שכח ולא התפלל מנחה דהוי דינא שמתפלל ערבית שתים יאמר ג"כ אשרי קודם התפלה שהיא לתשלומין על תפלת המנחה כדי שיהא בזה היכר שהתפל' היא לתשלום תפלת המנח' אבל אין שייך לומר גם אשרי תשלומין שאין שייך תשלומין לא שרי שנבר בלה היום ובטל אחת מאשרי של ג' פעמים שאז"ל לומר בכל יום ומעוות לא יוכל לתקון הוא שאינו דומ' לתפל' שהיא במקום הקרבן ולקרבן יש תשלומין מן התורה אלא שאין אומר תחנון ואנחנו כולו שאין טופלין בלילה כמו שנתבאר סימן קל"א, (ב)

הג"ה מנהגי שנורך הכיוון הוא והיו נריכין ג"כ לשחוט הכפרת מחר התחיל ולא קודם לכן כיון שתמורה הטעם בגמרא:

רלה הלכות ק"ש ותפלה של ערבית וכו' ד' סעיפים

א וכשיגיע הלילה הוא עיקר התחלת זמן תפלת ערבית אלא שאין נוהגין כן כדכתיב לעיל, תפלת ערבית רשות ואינה חובה שלא נתקנה אלא כנגד איברים ופדרים של תמיד של בין הערבים שלא נתעכלו ביום שמקרבין והולכין כל הלילה מיהו אע"ג שאינה חובה מ"מ מצוה איכא ואין לבטלה אם לא מפני צורך שעה כגון מפני מצוה עוברת ו"א דהאידנא קבועה ג"כ חובה ואין לבטלה כלל צריך להקדי' ק"ש של ערבית קודם תפלת ערבי' כדי להסמיך גאולה לתפלה שהיא מצוה גדולה יסוד גדול יש בה כמו למעלה סימן ס"ז ומאימתי זמן ק"ש של ערבית מ"שעת יציאת הכוכבי' שהיא זמן שביבה דכתיב בשכבך ובומר ודווקא שיצאו ג' כוכבים קטנים דכוכב אחד יום שנים ספק שלישי ודאי לילה ואם הוא יום המעונן ימתין עד שיצא דספק מלבו ואם קראה קודם לכן חוזר וקורא אותה בלא ברכ' ואם הציבור מקדימין לקרות ק"ש ולהתפלל מבע"י מתוך הדחק שכתבתי למעלה משום טורח ציבור בסימן רל"ג יקרא הוא ג"כ עמהם ק"ש וברכותיה ויתפלל עמהם ואח"כ כשיגיע זמן ק"ש יקרא אותה בלא ברכות כדי לצאת ידי חובת ק"ש בזמנה

(א) וברכו' אינן מעכבות ודווקא ק"ש אבל תפלה לא יחזור להתפלל פעם שנית א"עפי שהציבור מקדימין הרבה לפני הלילה דמחזי כיוהרא אא"כ הוא רגילים בשאר פרישות הזסירות וכמו שכתבתי למעל' דמאד מאד צריך להיו' זהיר וזריז ואמיד בדעתו לכוין בתפלתו הרוצה להתפלל יותר מג' תפילות שתקחו' שבכל יום אבל ק"ש אע"פ שקור' אותה לחובה פ"ש כיון שקורין אות' בלא ברכ' לא מחזי כיוהרא דמיחזי (ב) בקורא בתורה

סימן רל"ג

(א) כתב מי"ע כך הוא התחבון בפי' תפלה לרחב"ם פ"ב דפסחים דביעור חיל ב' הוחש שע' ותפלל ר' מרהלות ליום ותחש ר' חיליו תע"ה עד הכן החתון ותקיע' עד מאון הכבכים ותם תקח הל' חילין הבמלריות הלוק מן הכן עד הקיע' מ"ב שעות הבימים ובא לכל חיב ב' חוחש שעה מבל נמי מ"ם הבנוס מי' רם"ח ס"ל דבין שקו' לנאת הכוכבים ד' חילין נחלקו מן הכן החתה נקיע' יש הבנו מחר (ב) כתב מי"ע דתפבל"ן תפלה אמי' שלח בשעת הדחק נבי תת לו מחר אחר תפיל' ערבי' ע"ש (ג) ובימי הקיץ יש היחר קודם שעה ורביע דהלו חבנינו לשעות זמניות וכ"כ הכ"ח מיהו לא יקריבו יותר מזה ובתבו אחרונים דדוקא בחיים יקיר לבני עירו שלא יתללו קודם פלג המנחה ומתן הבעו לדיהו מבחה יתפלל תנחה קודם פלג מנחה ותערב לאחר נאת הכוכבים (ד) כתב מי"ע מין ל' תהלה דרים מי' ק"ע אלא יתחילו אחר שעבנו אתן דהמלל הקדוש ע"ש ומסכר נחלק בין יחיד לנבור ועל"ל מי' קר"ל ת"ב בזה (ה) ולא לריך מיבוב (ברכת מברכים) (ו) כתב בבל"ג מיתן ג"ב לא רחיתו לחורי ושחר גדולי הדור מהרים בזה אלי כמלין אין שבר רק אלא יוכל מחר"ב לתפלל עם הציבור (בית מדש)

חימן רל"ד

(א) מהגי' אנו לוחר מיעוט הקטור' אחר פ' החמיד והוא נכון (מר"ג) כתב בח"ת מי' שע"ד ז"ל הר"ם כשבא בתנחה לב"ה מתור לחזיכם היה תתפלל י"ח ואחר כך אחר תהלה לדוד כדי להתפלל עם הקהל עכ"ל וקשיא לי אלא מרי"ן כדי להתפלל תיכוף ליה אלא יעבור אין כתפלה בת"ש אח"כ בבם ס"ח דאחר לעבות כן כדי אלא יעבור אין הבאה אי' קשה הר"ל לכתוב אב"כ בבם"ח ולא מיכתיב לפי' בפני עלמו כלומו הוא ענין אחר ולו נמו דתחתיבא אחיבא מיש ע"ם בח"ם מסוך לתחיבה אלא ר"ל דאם כא בשעה שהציבור מתחילין לתפלל לו קרוב תאלה לזה אלא אחר אחרון הבעה שנבית לא יתחיל בתרי אלא יתפלל עמהם ואחר ב"ח מפרי וכן ל"ל להלכה (ב) עיין בדינים הלבו בפי' ג"ם ובסימן ק"ם:

סימן ר"ה

(א) קשה ל"ל לטעם זה הא אינו נופיה כתב מי' ס"ב דברכו' ק"ם אינן ברכה על ק"ם אלא בשאר ברכות כו' וכן הכ"י ומי"ע כתבו טעם זה הכא

לבוש הלכות תפלת מנחה התכלת

ב כשם שאסרו חז"ל לעשות דברים המביאים לידי פשיעה סמוך למנחה כמו חצי שעה קודם שיתפלל תפלת מנחה כמו שכתבתי למעלה כן אסרו ג"כ להתחיל כל אותם הדברים הנאמרים למעלה גבי תפלת מנחה מפני שמביאים לידי פשיעה ומניעת התפלה ואסרו (ג) להתחיל בסעודה בכמו חצי שעה כסמוך לזמן ק"ש של ערבית כדי שלא ימשך בסעודתו ובא לידי שכרות או יתיגע במלאכתו וישן ולא יקרא ק"ש ואע"פ שנטל ידיו (ד) אם אין שהות להתפלל מפסיק וצ"ש שלא יאמר אישן מעט ואחר כך אקרא ק"ש שמא ישתקע בשינה ולא יקרא והחמירו עוד בק"ש מבתפלה דבתפלה אמרו אם התחיל אין צריך להפסיק אם יש לו שהות להתפלל אחר שיגמור כעודתו ובק"ש אפי' התחיל צריך להפסיק אפילו יש לו עוד שהות להתפלל אחר שיגמור סעודתו כי מצני שהיא דאורייתא החמירו בה יותר מבתפלה שהיא דרבנן לפיכך אם התחיל לאכול אחר שהגיע זמן ק"ש בפסיק בשביל ק"ש וקורא אותה בלא ברכותיה ונומר סעודתו ואח"כ חוזר וקורא אותה בברכותיה ומתפלל ואע"ג שכבר קרא ק"ש ויצא י"ח בק"ש מ"מ יכול אח"כ לחזור ולומר אותה בברכותיה דברכות ק"ש אינם ברכה על ק"ש ממש כשאר ברכות כגון ברכת התורה וברכות המצות דא"כ היה לנו לברך לקרות את שמע כמו שאומרים לעסוק בדברי תורה אן להתעטף בציצית ולהניח תפילין וכה"ג אלא אלו הברכות הם שניתקנו בפני עצמם לאומרם בכל יום שהם כמו שאר ברכות שמברכים מטעם ברוך י"י יום יום בכל יום תן לו מעין ברכותיו אלא שתקנו לאומרם לפני ק"ש ולאחריה דשייבי לה קצת לפיכך היאיל ומחמת הברכות לא היה צריך להפסיק שהם דרבנן כמו התפלה והרי עדיין חייב לומר אותה כמו התפלה והואיל ועידנו חייב לומר אותה יכול ג"כ לחזור ולקרות ק"ש בתוכן כמנהגו בכל פעם אע"פ שכבר קרא אותה לא גרע מקורא בתורה לפיכך יכול לומר הכל כסדרן ותיקנן ויסמוך גאולה לתפלה בדרכה :

ג ומשך זמן ק"ש של ערבית מן התורה הוא מזמן שכיכה עד זמן קומה שבולו נקרא בשבבך והיינו מתחלת הלילה שהוא צאת הכוכבים עד שתגע החמה בבקר אבל חשו הכמים הואיל וזמנה ארוך כ"כ לא סדרתת ואתו לידי פשיעה לפיכך אז"ל זמנה עד חצות לילה כדי להרחיק האדם מן העבירה מידו לתחלה מצוה מן המובחר צריך האדם לקרותה מיד בצאת הכבבים דזריזין מקדימין למצוה ד וממשכת מצותה עד חצות לילה מ"מ אם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא (ה)

אבל אם איחר עד אחר שעלה עמוד השחר כלא אונס אלא על ידי שכחה לא דאמרו חז"ל דשכחה כמו פשיעה היא ומצוות לא יוכל לתקן הוא אפ' קרא אז לא יצא י"ח ואם נאנס כגון שדוא שכור או חולה וביוצא בהם מחמת אונס ולא קרא עד שעלה עמוד השחר יכול לקרות עוד עד הנץ החמה ויוצא ידי חובתו מיהו הקורא אחר עלות השחר לא יאמר כל (ו) ברכת השכיבנו דכיון שעלה עמוד השחר לא שייך לומר השכיבנו שאין דרך בני אדם להשכיב עצמן באותו פעם מ"מ הואיל ועדיין בני אדם שוכבים וישנים על מטתם זמן שכיכה מיקרי לעניין לקרות' ובשבבך כתיב והרי הם שוכבים אלא יאמר השתי ברכות שלפניה מעריב ערבים ואוהב עמו ישראל וברכה אחת לאחריה אמת ואמונה כו' עד השכיבנו והשכיבנו לא יאמר כלל :

רלו ברכות קריאת שמע של ערבית , ובו ד' סעיפים :

א בק"ש של ערבית מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ע"ש שבע ביום הללתיך ד' בערב וג' בבקר כי מפני שערבית קדמת לשחרית דהא הלילה הולכת אחר היום שיבא לקחו הרוב בתחלה ואז"ל כל המקיים שבע ביום הללתיך כאלו קיים והגית בו יומם ולילה , הראשונה אשר ברבו מעריב ערבים כו' תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד בא"י המעריב ערבים ואע"ג דתמיד ימלוך עלינו לעולם ועד אינו מעין חתימה ממש ה"פ אנו מתפללין י"י ימלוך עלינו לעולם ועד ויתקיים בנו פסוק והיה לעת ערב יהיה אור ויאר לנו ויחשוך לשונאנו בא"י כו' והיי קצת מעין חתימה סמוך לחתימה , שנייה אהבת עולם ואינה פותחת בברוך דהוי סמוכה לחבירתה , שלישית והיא אחר ק"ש היא אמת ואמונה והיא גם כן אינה פותחת בברוך דהוי סמוכה לחבירתה דק"ש לא הוי הפסק וחותם בא"י גאל ישראל בלשון עבר ולא גואל שנתקנה על הגאולה שעברה ,

ב רביעית השכיבנו וחותם בא"י שומר עמו ישראל לעד מפני שלילה צריכה שימוד מן המזיקין ואע"ג דק"ל דגם בלילה צריכים לסמוך גאולה לתפלה השכיבנו לא הוי הפסק דכל ברכת השכיבנו הוי מעין הגאולה שכשעבר הש"י לנוף את מצרים הוי מפחדים ומתפללים לש"י שיקיים דברו שלא יתן המשחית לבא אל נתיהם לנוף וכנגד אותה תפלה תקנו לומר השכיבנו הילכך הוי מעין הגאולה ולא הוי הפסקה ומה שנהגין להפסיק בי"ח פסוקים ויראו עינינו דקדיש לפי שבימים הראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים לו' אחר שם עד זמן תפלת ערבית ומשום דק"ל תפלת ערבית רשות הקילו ותקנו לומר פסוקים אלו שיש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שיש בתפלת ערבית ומברכים אחריהם ברכת יראו עינינו ונפטרין בקדיש , ועתה שחזרו להתפלל ערבית בבתי כנסיות וקבועה לחובה לא נתבטל מנהג הראשון וחשבינין הכל כתפלה אריכתא ומטעם זה נוהגין (א) לעמוד בשאומרים הפסוקים של ברוך י"י לעולם אמן ואמן כו' ער סוף התפלה מפני שהם כמו התפלה וגם אין להפסיק ולדבר כהם כמו בתפלה * ומה שמבריו הש"ץ בין קדיש לתפלת ערבית ואומר ר"ח או יעלה ויבא אין מוחין בידו שאין זה הפסק כיון שהוא צורך תפלה ,

ג מצא ציבור שקראו ק"ש ורוצים לעמוד לתפלה מוטב שיתפלל עמם ויקרא ק"ש עם ברכותיה אח"כ אע"ג שאינו מסמיך בזה הגאולה לתפילה תפילה עם הציבור עדיפא ממסמיך גאולה לתפלה ושיתפלל לבדו דתפלה עם הציבור רצויה ומקובלת , ואע"ג דבתפלת שחרית לא אמרי הכי בתפלת ערבית דמדינא רשות הוא אע"ג שעכשיו קבועה חובה לא חיישי' לסמכות גאלה כולי האי כשיזדמן כך טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים הראשונה של שחרית והשנייה של תשלומין ערבית

ד אין אנו נהגים לומר אמן על ברכת עצמו אחר שומר עמו ישראל לעד אף על פי שהוא בסוף ברכות ועיין לעיל סימן רט"ו :

הגה"ה וה"ה בין ירמו עינינו לתפלה מפני שהכל נחשב לתפלה מ"מ ושוב עשה אחר דהיקנו לומר פסוקים מיהו מי שבתוך כך יתבטל מבירו ונ"ל כך מ"ל יל חב"ה עד שיגמור כל מהר תפלתו ונ"ל מי' ג"ר מעיקר ט"ו

רלן סדר תפלת ערבית ובו סעיף א' ,

א סדר תפלת ערבית אומר והוא רחום ותקנו לאומרו לפי שבשחרית ומנחה יש תמידין שמכפרין אבל ערבית שאין תמיד לכפר תקנו לומר והוא רחום יכפר עון וגו' וי"א לפי שנהגו ללקות ערבית לאחר שחטא כל היום ובמלקות מתכפר להם לכך נהגו לומר אחר המלקות והוא רחום יכפר עון וגו' כלומר אחרי שלקינו יכפר לנו וגם בשעת מלקות עצמו היו נהגין לאומרו ג"פ מפני שיש בו י"ג תיבות וג"פ י"ג הם ט"ל כמנין המלקות , מכל אילו הטעמים נהגין לאומרו ואע"פ שעכשיו אין נהגין ללקות מ"מ אומרים אותו ואח"כ אומר הש"ץ (א) ברכו ועונין הקהל ברוך י"י המבורך לעולם ועד וקורין ק"ש וברכותה ויראו עינינו וקדיש ומתפללין הציבור בלחש ואין הש"ץ מחזיר התפלה מפני דמדינא אינה חובה אלא רשות אין צריכין להוציא שאינם בקיאין שפטורים הם והם לא קבלוה לחובה שהרי לא אמרוה מעולם ואומרים קדיש וא"א תחנה בערבית ויש בו סוד ואומרים עלינו (ב) לשבח וקדיש יתום ונפטרים לבתיהם ,

רלח לקבוע עתים לתורה בלילה , ובו ב' סעיפים ,

א ובעניין לימוד הלילה יותר ויותר מבשל יום בני הזהר כמו שאחז"ל אין דינה של תורה אלא בלילה שנא' קומי רוני בלילה ואחז"ל לא איברי לילא אלא לגירסא ואמרו עוד כל בית שנשמעין בו ד"ת בלילה אינו חרב שנאמר ולא אמר א' אלקי עשי נתן זמירות בלילה פי' לא הוצרך לומר איה אלקי עושי והרני חרב מי שנותן זמירות תורה בלילה ולהכי נקט לילה שהקול נשמע מרחוק ,

הילכך כיון ששעת הלילה נתים ורצוים ללמוד המבטלן (א) ענשו מרובה כ"ש שאם יארע לאדם מקרה שלא השכים חוקו בלימוד היום שיבטלנו מיד בלילה ולא ידחיו כלל ,

רלט דין ק"ש על מטתו וכו' ב' סעיפים ,

סימן רל"ט

א וכשיר"צה לישן (א) יקרא פרשה ראשונה של ק"ש מפני שיש בה בשכבך ובקומך כלומר בעת שישכב יקראנה ומטעם זה נוהגין (ב) קצת לקרות פרשה שמע ופרשה והיה אם שמע שיש בה ג"כ ובשכבך ובקומך יאומר תחלה בא"י אמ"ה המפיל חבלי שינה על עיני וכו' ואומר יושב בסתר עליון ואח"כ י"י מה רבי צרו עד לי"י הישועה ואומר ברוך ה' ביום בי"ב ברוך י"י בשכבנו ברוך ה' בקומנו ויאמר ה' אל השטן כו' ויגער ה' בך הבוחר, ביחזקאל' הלא זה אוד מוצל מאש י"י שומריך ה' צילך על יד ימינך י"י ישמרך מכל רע ישמור את נפשך י"י ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם בידך אפקיד רוחי פדית אותי י"י אל אמת יברכך ה' וישמרך יאר י"י פניו אליך ויחנך כו' וישם לך שלום ואומר השכיבנו עד סמוך לחתימה אבל לא יחתום שאין זו ברכה שנתקנה לעכשיו והוי לה ברכה לבטלה ומטעם זה ג"כ לא יברך מקודם שיקרא ק"ש והמברך הוו ברכה לבטלה שא"א כל זה אלא לדגן עליו בלילה אע"פ שאין מתרפאים בר"ת לדגן שאני ויקרא כל זה בסוך כשרוצה לשכב ולא יאכל ולא ישתה ולא ידבר אחריהם אלא ישכב מיד (ג) וישן שנאמר אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה כלומר מיד לאמירת ק"ש ישכב וידמה ואם קרא ולא יוכל לישן מיד יחזור(ד)ויקרא אפי' כמה פעמים הנאחר זה אפי' כשהוא שוכב במטה ער שישתקע בשינה כדי שתהא קריאתו כסוך לשינתו

ב וכשיפשיט חלוקו לא יהפכנו ממטה למעלה שא"כ נמצא גופו ערום אלא יפשטנו דרך ראשו ויכסה עצמו בסדינו מתחת ויכנס במטתו כמו שהיה מתפאר רבי יוסי מעולם לא ראו קורות ביתי שפת חלוקי ,

רמ איך יתנהג אדם בתשמיש מטתו וכו' י"ז סעיפים ,

א אע"פ שישן עם אשתו יהא אדם צנוע במטתו דכתיב הצנע לכת עם אלקיך כלומר אפי' במסתרים ואפי' בחדרי חדרים מקום שאין אצלך שום אדם שרואה אותך רק אלקיך אשר לפניו י"ת חשבה באדה הוי צנוע בהצנע לכת לפיכך לא יהא אדם רגיל (א)ביותר עם אשתו לפי שיש בו קלות ראש מאר אלא בעונה האמורה בתורה דהיינו כל אדם לפי מה שהוא בפרנסתו וחיותו יתנהג ג"כ עם אשתו שלא צוהו התורה בפריה ורביה אלאכפי יכולת האדם וכן בכל הכצות כתיב וחי בהן כפי חיותו ולא שימית עצמו בהן לפיכך שיערו חז"ל דגרגת העונה לכל אדם לפי יכולתו וכחו והוא שאמרו ז"ל דטילין שפרנסתן מצויה לדם ואין פורעין מס עונתן בכל יום הפועלים העושין מלאכה בעיר אחרת ובאין ולנין בכל לילה בבתיהם פעם אחת בשבוע שהלינתן מעיר לעיר מחלשן ותש בהן לשמש בכל יום ודי לו לפי כחו פעם אחת בשבוע ואם עושין מלאכה בעירם פעמים בשבוע והחמרים שגם הם דולכין מעיר לעיר פעם אחת בשבוע והגמלים שדולכין למרחוק יותר אחת לל' יום הספנים שדולכין למרחוק הרבה אחת לו' חדשים ועונת ת"ח אחז"ל מליל שבת לליל שבת מפני שבכל ימות השבוע חייבים לדגות בד"ת יומם ולילה כדכתיב והגית בה יום ולילה ובליל שבת הוא ליל התענוג והתשמיש הוא מתענוגי שבת ואסמכוה אקרא דכתיב כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי, וגו' הם הת"ח המסרסים עצמם מע"ש לע"ש וכו' וגם יש בו סוד וחייב כל אדם לפקוד את אשתו בליל טבילתה מפני שאין היא מתאו' אליו יותר וה"ה כשהי' מניקת והוא מכיר בה שהיא מתאוה אליו ומשתדלתו ומרצ' אותו ומקשט' עצמה לפניו כדי שיתן דעתו עליה חייב לפוקד' וכן כשיוצ' לדרך היא משתוקק' אליו וחייב לפוקד' קודם שיצא ודוקא לדבר הרשות(ב)אבל לדבר מצוה לא ואף כשהוא מצו' אצל' לא יכין להנאתו אלא כאדם שפודע חובו שהוא חייב בעונתה ולקיים מצות בוראו בפ"ו שיהיו לו בנים עסקים בתורה ומקיימין מצות בישראל וכן אם מתכוין לתיקון הולד ג"כ הוא מצוה כגון מג' חדשים הראשונים ואילך שבג' חדשים הראשונים התשמ' קשה לאשה ולולד ואמצעים קשה לאשה ויפה לולד אחרונים יפה לאשה ולולד , שמתוך כך יצא מלוכן ומזורז וגם זו הכוונה נמשכה לכוונת פריה ורביה ואם הוא מכוין לגדור עצמו בה כדי שלא יתאוה לעבירה כי רואה יצרו גובר ומתאוה אל הדבר ההוא גם בזה יש קיבול שכר אך יותר טוב היה לו לדחות את יצרו ולכבוש אותו כי אבר קטן יש באדם מרעיבו שבע משביעו רעב ומ"מ מי שכוונתו לכך שיהיה שבע מן ההיתר שלא ירעב ויתאוה אל האיסור כוונתו לטובה ויש לו שכר כאדם שיכול להתענות יום אחד בלא טורח גדול שלא יחלה ולא יצטער דרבה ואע"פ הוא אוכל מעט שאינו נתפש באותו אכילה ומקבל עליה שכר שמראה לנפשו מעט הנאה ואינו רוצה לצער אותה כעניין שנאמר גומל נפשו איש חסיד ועכר שארו ונאמר צדיק אוכל לשובע נפשו אבל מי שאינו צריך לדבר ואין יצרו מתגבר עליו והוא מעורר תאותו ומביא עצמו לידי תאוה וקישוי כדי להשביע יצרו ולמלאות מתאות העה"ז זו היא עצת יצה"ר ומן ההיתר יסיתנו אל התאות האיסור ועל זה ארז"ל המקשה עצמו לדעת יהא בגידוי וזה דומה לאדם שהוא שבע ואכל ושותה יותר מדאי עד שמשתכר ומקיא ודוניה לבהמה שאוכלת עד שיאחזנה דם ותמות ,

ב ועוד יש מחשבות המפסידות את שכרו הם בני ט' מדות ועליהם נאמר וברותי מכם את המורדים ואת הפושעים לכלומר שהם מורדים ופושעים להפקיר עצמם לבעולי מופקרו' כאלו הם בני אנוסה בני שנואה בני נידוי בני תמורה בני מורדת בני שכרות בני נרושת הלב בני ערבוביי בני חצופה ופי' בני אנוסה אצ"ל שאם אנס אשה והוליד ממנה בן אלא אפי' אנס אשתו לתשמיש ועל זה שנינו במסכת כלה מפני מה הוויין לאדם בנים בעלי מומין מפני שתובעה ואינה נתבעת לו כלומר אינו מחרצי' לו ואמרו עוד כל הטופה אשתו לדבר מצוה ר"ל לתשמיש נקרא רע שנאמר גם בלא דעת נפש לא טוב נמצא כי האונס אסור אף באשתו אלא אם הוא צריך לאותו מעשה יפיים ואח"כ יבעול בני שנואה כמשמעה והוא ששנואה בשעת תשמיש כלומ' שהוא שונאה בלבו ואע"פ כן הוא משמש עמה אבל אם רצויה בשעת תשמיש אע"פ שהוא שנואה בלא תשמיש שרי דאל"כ היאך שמש יעקב עם לאה וכתיב (ג) כי שנואה אנכי אלא בלא תשמיש היתה שנואה בעיניו אבל בשעת תשמיש היתה רצויה אליו א"נ אפי' בלא תשמיש היתה אהובה לו רק שלא היתה אהובה באהבה יתירה כרחל קראה שנואה בערך אל רחל א"נ מפני שלא הראה לה בפנים יפות כרחל היתה היא חרשת שמא שנוא' אנכי אבל האמת גם היא היתה אהובה בני נידוי בני נדה שמשמש עמה בנדתה שאינו מזהר מן התור' מ"מ רעה גדולה הוא וי"מ שיאם דם בנידוי או הוא או היא שאסורי' בתשמיש המטה, וה"ה נמי אם אחד מהם אבל בני תמורה שהיה מכוין לערוה ונזדמנה לו אשתו וי"מ אפי' ב' נשיו שנתכוין לזו ונזדמנה לו האחרת בני מורדת דאמרה לא בעינא לך ואעפ"כ הוא משמש עמה והרי היא אצלו כזונה אפי' אם הוא מדעתה ויש גורסין בני מריבה שהם מתקוטטין יחד בכל פעם והוא משמש עמה דהויא ביאה זו כמו זנות כיון שאינו מתוך אהבה בני שכרות שהוא או היא שכורים ואין כהם כוונת אהבה בני נרושות הלב שבלבו לגרשה אפי' אין בלבו שנאה כגון מאותן שכופין להוציא ונמר בלבו לגרשה כדינא ואח"כ בא עליה ,

ג בני ערבוביא שמשמש עם אשתו תתן דעתו על אחרת אפי' ב' נשיו וכן אחז"ל לא ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר ואסמכו זה אמאי דכתיב לא תתורו אחרי לבבכם בני חצופה שהיא תובעתו בפה והרי היא כזונה ואסור לקיימה אבל מה שאשתו מרצה אותו בדברי ריצוי ומקשטת עצמו לפניו כדי שיתן דעתו עליה על זה אמרו רז"ל יוצאין הימנה בנים חכמים ונבונים כלאה שעשתה כן דכתיב ותצא יאה לקראתו וגו' ויצא ממנה יששכר וכתיב בני יששכר יודעי בינה לעתים ונומר כן תזכה גם זו אם תכוונה לשמים אבל בכל תשעה מידות שבתכנו בכל אחת מהן הוא נקרא מוריד ופושע ואפי' לא קיים פריה ורביה והוא צריך שתתעבר ותלד הוא פוגם עצמו בביאת כופקרות כאלה להקרות מוריד ופושע גם את הולד הוא פוגם בטבעו שיהיה בעל מידות רעות ונפש רשע אותה רע כי זורו רשעים מרחם , (ד)

ד ויש עוד דברים שפוגמין את המעשה ומקלקלין אותו והוא שאמרו אסור להסתכל באותו מקום אפילו בשעה שרוצ' לשמש אע"פ שבשעת מעשה הוא מצניע את עצמו כגון אם הוא ביום מאפיל בטלית ואם בלילה הוא מכבה את הנר מ"מ נהג בה מנהג עזות והפקר וכ"ש אם מסתכל שלא בשעת תשמיש שמגרה ומשסה את היצר הרע בעצמו וכל המסתכל באותו מקום אין לו בושת פנים ועובר על והצנע לכת ומעביר הבושה מעל פניו שכל המתבייש איננו חוטא דכתיב ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו וכ"ש דנושק שם שעובר על כל אלה וגם עובר על בל תשקצו את נפשותיכ' ועוד קבלו חז"ל מפי מלאכי השרת ואמרו המסתכל באותו מקום יהיו לו בנים סוכין והמנשק באותו מקום יהיו לו בנים אלמין ולא יהא אדם רגיל לשמש עמה שלא כדרכה משום השהתת זרע שאינ' מתעברת בשלא בדרכה והרי הוא משחית זרעו כמו ברש מבפנים וזורה מבחוץ שאסור משום השחתת זרע דאיסור גדול הוא ומביא מבול לעולם שזה היה חטאם של דור המבול שהשחיתו דרכם . (ה) (וע"ל סימן ג' סעיף י"ד)

ה הוא למטה והיא למעלה זו דרך עזות שמשו שב יהם כאחד זה דרך עקש העונה שקבעו חכמים על דרך סתם קבעו אותה כי אמרו פתם דעת האשה שהיא מתביישת בכך אבל אם רואה שהוא מבקשת יותר ע"י התקשטות והשתדלות לפניו חייב לשמחה בדבר מצוה אפי' שלא בשעת עונתה יאפי'

(ה) אחרו המים לנידוי נקבו קוים סיגה (הכב"ן מי רס"ח) (ב) ולנו מין נינגין קן(כ"ג) ושיין בת"ת סימן כ"ן וכ"ה בה מיגויים בדין ק"ש עד הטוחו ונהגו לוחר אחרון שלם בתחרון לפי שיש בו ביטו מקקוד דומי (ג) מי בתחתם העתו קודם שיסן עוב ויכר שנא יקרא ק"ש מלא אחר שמיחה (כ"ג) (ד) ק"ק דבמי כ"ח בע"י כתב די"ח דפסוק רחמנו לא יכפול והכתיב בנ"י בס שפסק כן .

סימן ר"מ

(ה) כתב בסל"ג בהגון פרישות בעלמיהו כ' לעלות בנר"ה לחמכר תלך יוכב על כמה דין ויבא הדם לכתם מיעתו כו' ולוני יכוין להנאות עלמו ויכיא לו לתוק' ומי שמוכר כי' יתי תכוכה פרישות תע"ב ובליל הוכענה רבה וג' ימים קודם שבועות וכ"ם לילי שבועות עלמן והר"ה חב עד ליל אחד עבר בחב ואף חם נדחה ט' בחב עד שבידי רחוי לחמוב בליל י"ח כדין בכר ויין ותחב בעלת דחין ל"ם להחמיר רק ליל ז' כל מבה דכחיב ולא קרב זה אל (ב) כגון לחמא ואחן (כ"ח) (ג) ק"ק ס"ל להבית קרא ויבא י"י כי שנאה לאה כתיב קודם קרא דפי בעלמה (ד) כתב תו' מוף פ"ק דמה דאמר לבע"ל על הבעולה והא בנ"י בי"ר בי' קע"ד (ה) בם ע"ב דף ק' הפוגע תלוד בחוס הבא על לפתו

לבוש הלכות תפלת ערבית התכלת

היא מעוברת אם היא צדיכה ורוא' שמתאמית לו וכל דיודע באשתו שהיא יראת הט' ואינו פוקדו. נקרא הוטא שנאמ' ופקדת נוך ולא תחטא ש"מ אם לא יפקוד דדי דוא חוטא וע"כ שלא בשע' עונתה קנ"ל דאי בשע' עונת' דאורייתא היא דכתיב שארה כסותה יעונתה לא ינדע אלא אפי' ש"א בשעת עונתה קאמר ומיהו על ביוצא בזה ארז"ל ודודידי שאע"פי כן תוא שמאל דוח' וימין מקרב" כלומר ידא דוחה אות' קצת כדי שלא תסיתנו' לעבור על מיודד הזאת ותמשיכדו אחר הבלי עולם :

ו ויהיה צנוע בשעת תשמיש ובסתר שלא ישמש כמיתו בפני כל אדם בעוד שדם נעורים ואפי' ע"י הפסק מחיצה עשרה משום צניעות אבל בשדה ישנים או בפני תינוק שאינו יודע לדבר אפי' דוא ניעור בותר (ו) בית שיש בו ס"ת או חומשים העשויים בגליל' יש בהן קדושת ס"ת ואסור לשמש באותו בית עד שיהיה מחיצ' בפני הס"ת או החומשי' ואם יש לו בית אח' אסור עד שיוציאנו ואם יש בו תפילין שאין בהן קדוש' כמו בס"ת או ספרי' אפי' של תלמוד דואיל ועכשיו ניתנה תורה שבע"פ ליכתב משום עת לעשות ליי' וגו' יש בהן ג"כ קדושה כמו בתפילין ואסור לשמש מטתו באותו בית עד שיתנ' בבלי בתוך כלי והוא שלא יהא השני מיוח' לדם אבל אם דוא מיוחד לה אפי' ק' בחר חשיבי ואם פיר' טלי' על גבי ארגז חשוב ככלי בתוך כלי . (ז)

ז לא ישמש לא בתחלת הלילה ולא בסופה שאז בני האדם נעורין וישמע קול בני אדם ויבא לחשוב באשה אחרת אלא יעשה הדבר באמצע הלילה בזמן שבני אדם ישנים ולא נשמע הברת קול משום בר איניש ולא יבא לידי מחשבה באחרת .

ח וישמש באימה (ח) וביראה כמו שאמרו על ר"א שהיה מגלה טפח ומכסה טפח כמו שכפאו שד:

י"מ היה משמש באימה וביראה באילו בפאו שד ו"מ מגלה טפח ומכסה טפח שלא היה ממרק האבר בשעת תשמיש כדי למעט הנאתו ודומה כמו שכפאו שד כלומר שהיה עושה הדבר באונס ו"מ מגלה טפח שבאשה כלומר עכשיו מגלה אותה לצורך תשמיש ועכשיו מכסה אותה כלומר שלא היה מאריך אותו מעשה ודומה לו כמו שביעתו שד ונבעת והניח המעשה כ"כ היה מקצר בתשמיש ולא משום צניעות לבדו אלא כדי שלא תבנים בו מחשבה אחרת ויש מקשין על זה אם כן לא היה נזשהה על הבטן והרי אמרו רז"ל מ"ר שבר פרי הבטן וגו' בשכר שמשהין על הבטן דויין לו בנים זכרים כלומר כדי שתזריע האשה תחלה וק"ל אשה מזרעת תחלה יולדת זכר דכתיב אשה כי תזריע וילדה זכר ומתרצין כי כל לבבות דורש יי' וכל המעשי' שדם לש"ש הם טובי' ומי שיודע בעצמו שיוכל לעשות זה המעשה ולא תבנים בו מחשבה אחרת והוא משה" עצמו כדי שתדנה האשה מן האיש ותזריע תחל" והרי דוא מכוון לעשות מצוה הקב"ה משלם לו שכרו לקיים מחשבתו לתת לו בנים זכרים אבל מי שאינו בטוח בעצמו וממהר במעשה כדי לינצל מן החטו" גם הוא עוש" מצוה והקב"ה משלם לו ג"כ שכרו בבני" זכרי" וי"מ מגלה טפח על הסינו' שהיתי' חוגרת בו שאף בשעת תשמיש היה מצריכ' לחוגרו ומגלה רק טפח ממני' ומכסה מיד לאח' תשמי' כדי למעט הנאתו וכולהו פירושי אליב' דהילכת' איתינהו ובעל נפש צריך ליודד בהם ט ואל יספר עמה לא בשעת תשמיש ולא קודם לכן משעה שתבעה ברברים שאינם מענייני תשמיש

כדי שלא יתן רעתו באשה אחרת וכבר אמרנו שאסור לאדם לשתות בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר כו' ואם ספר עמה ושמש עליו נאמר מגיד לאדם מה שיחו אפילו שיחה קלה שבין אדם לאשתו מגידין לו בשעת הדין על זה קבלו חז"ל מפ' מלאכי השרת המספר עם אשתו בשעת תשמיש חיין לו בנים חרשים ודוקא שלא מענייני תשמיש וכדי שלא יתן דעתו באחרת אבל בענייני תשמיש יכול לספר עמה כדי להרבות תאותה ותזריע תחלה ותלד זכר .

י ואם היה לו כעס עמה צריך לרצותה שאסור לשמש עמה עד שיפייסנה יכול לספר עמה ריצוי עד שיפתנר כדי לרצותה .

יא אסור לשמש מטתו ביום משום צניעות אלא בבית אפל וח"ח שדוא צנוע בדרכיו מאפיל בטליתו ושרי וכן אסור לשמש (ט) לאור דנר משום צניעות אע"פ שדוא מאפיל בטליתו (י) דוודר הנר מאיר להדיא בצדדין אבל אם עשה מחיצה גבוה י' בפני הנר אינו כ"כ להדיא ושרי אע"פ שהאור נראה קצת דרך המחיצה כגון שמפסיק בסרין שרי וה"ה בשכופה כלי על הנר דשרי :

יב ואסור לשמש מטתו בשני רעבון כדילפינן נבי יוסף דכתיב ויוסף אזל שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב וגומר דא בשנת הרעב לא היו נולדים משום שדיה אסור לשמש ובעמא משום כדי שלא יהא כל העולם שרוי בצער והוא בשלוה ומתענג ולפי' ה"ה שאר צרות שדם צרות רבים (יא) כרעב אסור אבל השובי בנים מותרין משום קיום פריה ורביה .

יג אבסנאי אסור לשמש שאינו דרך צניעות שירגישו בו ואם יחדו לו ולאשתו בית מיוחד מותר ובלבד שלא יישן בטליתו של בע"הב שמא יצטרך לו ויבואו לקחת' א"נ שמא ירגיש בליכלוך שכבת זרע .

יד השכבת זרע הוא כח הגוף ומאור העינים תלוי בו וכל זמן שתצא ביותר הגוף כלה וחייו אבודים והוא שאמר ש"ה ע"ה בחכמתו אל תתן לנשים חילך וכל השטוף בבעילה זקנה קפצת עליו וכחו תשה ועיניו כהות וריח רע נודף מפיו ושער ראשו וגבות עיניו וריסי עיניו נושרות ושער זקנו ושחיו ושער רגליו רבה ושיניו נופלות והרבה כאבים חוץ מאילו באין עליו ואמרו חכמי הרופאים אחד מאלף מת, משאר חלאים והאלף מרוב תשמיש לפיכך צריך אדם ליזדר בדבר זה אם רוצה להיות בטובה ולא יבעול אלא כשימצא גופו בריא וחזק ביותר והוא מתקשה הרבה שלא לדעתו ומסיח עצמו לדבר אחר והקשוי כשהיה כובד במתניו ולמטה ובאילו חוטי הבצים נמשכים ובשרו חם כגון זה צריך לבעול והבעילה היא רפואה לו .

טו לא יבעול אדם והוא שבע או רעב מפני שתשמיש קשה לו אז וגם הזרע אינו מתבשל אלא כשיתעכל המזון שבמיעיו ויבדוק נקביו קודם בעילה ואחר בעילה ולא יבעול מעומד ולא מושב ולא בבית המדרחץ (יב) ולא ביום הקזה ולא ביום יציאה לדרך או ביאה מן הדרך סמוך לדם ולא לאחריהם שקשה לו אבל בלילה קודם שיצא לדרך מצוה הוא לו כמו שכתבתי למעלה ואפילו סמוך לוסתה כמו שיתבאר בחלק ע"א סימן קפ"ד בס"ד .

טו המשמש מטתו על מטה שתינוק ישן עליה קבלו חז"ל שאותו תינוק יהא נכפה ולא אמרן דלא הוי בר שתא אבל הוי בר שתא לית לן בה ולא אמרן אלא דגני להדי כרעיה אבל גני להדי רישיה לית לן בה, ולא אמרן אלא דלא מנח ידיה עליה אבל מנח ידיה עליה לית לן בה .

יז מטתו שישן בה עם אשתו צריך שיהא בין צפון לדרום כלומר שיהיה ראשו ומרגלותיו זה לצפון וזה לדרום והעושה כן יתנו לו שכרו שיהיו לו בנים זכרים שג' וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים וכו' וטעמא משום שהשכינה במזרח או במערב ודוי גנאי לשמש עם אשתו לצד השכינה לפיכך נכון להסב תשמישו לדוחות אחרות ר"א הטעם מפני שהמנורה היתה בדרום והשלחן בצפון והשלחן הוא כנגד העושר והבינורה כנגד התורה כלומר שקדים שישמש מטתו יתפלל על בניו שיהיו מצליחין בתורה ושיהיה להם עושר כדי שלא יצטרכו לבריות . (יח)

רמא

שלא להשתין ערום לפני מטתו ובו סעיף אחד .

א לא ישתין אדם ערום לפני מטתו וכל המשתין ערום לפני מטתו הקב"ה שונאו מפני שמתנהג עצמו דרך מיאוס וטינופת ואיך תשרה השכינה על מטתו ולא עוד אלא שכל המשתין לפני מטתו ערום יבא לידי עניות משום שיש שר ששמו נבל והוא ממונה על העניות ונבל קדוש ליה מפני שהוא חפץ לנבל א"ע ואוהב מקומות המיאוס והרי הוא דר במקום הזה שהוא מיאוס והאי ערום לאו דווקא אלא ה"ה הוא לבוש אכוד והא דנקט ערום אורחא דמילתא נקט שמתוך שהוא ערום אינו יוצא לחוץ להשתין דטורח הוא לו ללבוש ולצאת ולא אמרן אלא דמהדר אפ' לפוריא אבל לא מהדר אפיה לפוריא ומשתין למרחוק מן המטה בקילוח לית לן בה ודמהדר אפיה לפוריא נמי לא אמרן אלא בארעא א' המנא לית לן בה . ואח"כ ישן (א) וקדים שיאור אור הבקר ימהר לקום בזריזות לעבודת הבורא ית' כי זה תכלית האדם אשר לכך נב' שר כתבתי בסי' א' . והדרן עלך ט"ו וברוך אל רם ונשא אשר לו העוז והזעזעת . אשר היה בעזרי להתחל לגמור לבוש התכלת . כנוקה מכל סיג ופסולת . מנופה בי"ג נפות יפה כסולת . .

(ח) ולפי ענין כתוקנו לו מאחר בגדיו תחת ראשו לא יכנס בדרך הקשה לכתחה חברון עוב לפנין .

סימן רמ"א